

શ્રી ચારિત્રસ્મારક ગ્રંથમાળા ગ્રં ૦ પદ

જૈન પરંપરાનો ઇતિહાસ

[ભાગ ત્રીજો]

મુનિશ્રી દર્શન જ્ઞાન ન્યાય (સ્વ૦) વિજય

(ત્રિપુટી મહારાજ)

પ્રકાશક :

શ્રી ચ દુ લા લ લ ખુ ભા ઈ પ રી ખ
મત્રી શ્રી ચારિત્રસ્મારક ગ્રંથમાળા
નાગજી ભૂધરની પોળ, માડવીની પોળ, અમદાવાદ

પ્રાપ્તિસ્થાન

- (૧) મહાત્મા લખુશાહી પરીખ
મ ત્રી શ્રી. આરિત્ર
રમારક મ મ માળા,
નાગજી બુધરની પેળ
મોડવીની પેળ અમદાવાદ.
- (૨) સરસ્વતી પુસ્તક બહાર
હાથીખાના, રત્નપોળ
અમદાવાદ

કિંમત ૧૦૦૨૫૦૫૫

વિ સ ૨૨
વીર સ ૨૪૬

ઈ સ ૧૬૧૪
ક મા ૪૬

મુદ્રક

જ્યોતિ શ્રવણ

વસંત પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, લીકાટા

મેલાશાહની વાડી, અમદાવાદ

॥ जयन्तु वीतरागाः ॥

प्रस्तावना

આજનો યુગ જેમ વૈજ્ઞાનિક છે તેમ ઐતિહાસિક યુગ છે. આજે જેમ દરેક વસ્તુ પરીક્ષણ વૈજ્ઞાનિક દષ્ટિએ કરવામા આવે છે તેજ રીતે આજનો યુગ ઐતિહાસિક દષ્ટિપ્રધાન હોઈ પ્રાચીન ધર્મો, સંસ્કૃતિ, સંસ્કૃતિના વિવિધ સાધનો, જેવા કે—આચાર, વિચાર, વ્યવહાર, તત્ત્વજ્ઞાન, સાહિત્ય, શિલ્પ, કળા આદિનુ પણ ઐતિહાસિક દષ્ટિએ અન્વેષણ માગે છે. અને એના કારણેને પણ બાળુવા ઇચ્છે છે. આથી આજનો ખુદ્ધિમાન વર્ગ પણ પ્રજાની જિજ્ઞાસાને તૃપ્ત કરવા માટે તે દિશામા પ્રયત્ન કરી રહ્યો છે.

આજ દષ્ટિને લક્ષમા રાખીને શ્રીમાન્ ત્રિપુટી મહારાજ મુનિ-પ્રવર શ્રી દર્શનવિજયજી, મુનિવર શ્રી જ્ઞાનવિજયજી, મુનિવર્ય શ્રી ન્યાયવિજયજીના સમુચ્ચય પ્રયત્નથી “જૈન પરપરાનો ઇતિહાસ”ના આઠ ભાગો તૈયાર થાય તેટલો મોટો સંગ્રહ જૈન સાહિત્ય આદિનુ અવલોકન કરીને તૈયાર કર્યો છે. જેના ફળરૂપે આપણને શ્રીમાન્ ત્રિપુટી મહારાજ તરફથી આ પહેલા જેનુ મોટુ કદ માની શકાય તેવા “જૈન પરપરાનો ઇતિહાસ” અથવા એ ભાગો મળી ચૂક્યા છે. આજે એ જ અથવા ત્રીજો ભાગ તેઓશ્રી તરફથી આપણને પ્રદાન થાય છે એ બદલ આપણે સૌ તેમના ઋણી છીએ. પ્રસ્તુત સંગ્રહમા જે વિવિધ વિષયોનો સંગ્રહ તેઓશ્રીએ કર્યો છે, એ કરવા માટે એમણે કેટકેટલા અથા બિયલાવ્યા છે, કેટ-કેટલી માહિતી મેળવવા માટે પ્રયત્ન કર્યો છે અને કેટલો મહાન્ શ્રમ વેઠ્યો છે તેની આપણે કદવના કરી શકીએ છીએ. આપણને એમ લાગે છે કે આટલી વિપુલ ઐતિહાસિક વિવિધ સામગ્રી આપીને તેમણે ખરેખર મહાન્ પુણ્ય અને યશ ઉપાર્જિત કર્યો છે.

પ્રસ્તુત વિભાગોમા સમાતી ઐતિહાસિક સામગ્રી તેમણે પોતાની દષ્ટિએ ગુથી છે એમા ઐતિહાસિક દષ્ટિએ અને આજે ઉપલબ્ધ અને નવીન નવીન પ્રાપ્ત થતી સાધન સામગ્રી દ્વારા સંશોધનને

અવકાશ જરૂર છે તે છતાં તેઓશ્રીએ જે વિવિધતાભરી સામગ્રીનો સ્વયં કયો છે અને જે અનેકવિધ માહિતીઓ પુરી પાડી છે તે બદલ આજનો વિદ્વદ્ગં તેમનો ઋણી જ રહેશે. અને તે સામે તેમણે સેવેલા વયોના ધમનું મૂલ્યાંકન પણ જરૂર કરશે જ કરશે.

પ્રસ્તુત 'જૈન પરપરાનો ઇતિહાસ'ના મુદ્રિત ધર્મને પ્રસિદ્ધ પામેલા ત્રણ ભાગોમાં શું શું સામગ્રી આવી છે તે તેનો વિષયાનુક્રમ અને પરિશિષ્ટ જ બોલે છે તે છતાં અહીં એ સૂચવવું આવશ્યક છે કે-પ્રસ્તુત ગ્રંથ એ મુખ્યત્વે જૈન ઇતિહાસ હોવા છતાં તેમાં જે વિવિધ અને વિશિષ્ટ સામગ્રી આપી છે તેથી એ, એક વ્યાપક દષ્ટિનો ઐતિહાસિક ગ્રંથ બની ગયો છે.

પ્રસ્તુત વિભાગોમાં રાજ્યો, અમાત્યો, શ્રેષ્ઠીઓ, શ્રેષ્ઠિનીઓ, અનેક ગણ-શાખા-કુળો, શ્વેતાવર-દિગબર, આચાર્યો જૈનાગમ વાચનાઓ, મધકારો મંથરચના, જ્ઞાનભગારો અને તેનું લેખન, ધર્મકાર્યો સ્થપવર્ણનો, મધપુષ્પિકાઓ, મધપ્રશસ્તિઓ, શિલાલેખો ફરમાનો, અનેક ગણોની પદાવલીઓ, અનેક દેશો, નગરો, નગરીઓ તીર્થો પવન, ગુફાઓ, સ્તૂપો, મંદિરો, મંદિરોના છબીદારો, સ્વાસ્થ્ય તિલક વીગનો અનેક વસ્તુઓનો સમૃદ્ધ ઠરવામા આવ્યો છે પ્રમુખે પ્રમુખે બૌદ્ધ, વૈદિક આદિ સપ્રકાશોને લગતી વીગતોનો પણ ઉલ્લેખ કરવામા આવ્યો છે આ રીતે આ ઇતિહાસ ગ્રંથે આપણને ઘણી ઘણી સામગ્રી પૂરી પાડી છે જે દરેક ભાગોની વિષયાનુક્રમવૈજ્ઞાનિક દ્રેવાધી સમગ્ર શકાય તેમ છે.

પ્રસ્તુત ત્રીજા વિભાગની પ્રસ્તાવના શ્રી દશનવિજય-જ્ઞાન વિજય મદારા / લખી શકતો કેટલીક મહત્ત્વની બાબતોનો ઉલ્લેખ કરી શક્યા હતા. જેમાંથી આપણને કેટલીક વીગત બહુવા મળી શકતી, પરંતુ તેઓ ઉભય અતિઆધિમત્ત હોવાથી તેમની આવના અનુસાર આ પ્રસ્તાવના એ લખી છે તેમણે અને આ અધિ કાર આપ્યો, ન બદલ તેઓશ્રીનો આભાર.

સ ૨૦૨૦ પાંચ વરિ ૧૦

ગુરુવાર

}

વિ

મુનિ પુણ્યવિજય

સિંહાવલોકન

શ્રી જૈન પરપરાનો ઇતિહાસ ભા. ૩ આપની સમક્ષ મૂકતાં
અમને અત્યંત હર્ષ થાય છે

આ અથને તૈયાર કરવાં માટે પૂજ્ય દર્શન વિજયજી મહારાજ (ત્રિપુટી) ની રાત દિવસની પ્રશસનીય મહેનત છે તેઓશ્રી આ અથને તૈયાર કરવા માટે હુ મેશા વારંવાર વાંચન-મનન અવગાહન-તીતિક્ષન વિગેરે કરતા રહ્યા છે. વળી તેઓશ્રી રાત્રે પણ પેન્સીલ અને કાગળ સાથે જ રાખતા અને જે નોંધ કરવા લાયક હકીકત યાદ આવે તે અધારામા પણ નોંધી લેતા અને દિવસે તેનું સંશોધન-અવલોકન કરી લખતા આ પ્રમાણે તેઓશ્રીએ રાત દિવસ પરિશ્રય આ અથને તૈયાર કરવામા કરેલ છે.

આ અથને વિશે ભટ્ટારકો, આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, પંચાસો, અન્ય મુનિવરો, જૈન મદિરો, જૈન તીર્થો, અથો, પ્રશસ્તિઓ, પટ્ટાવલીઓ, અન્ય ગચ્છો, મતો, મતાન્તરો, શાખા, પ્રશાખાઓ, તે તે સમયની મહત્ત્વની ઘટનાઓ ઇત્યાદિ વિશે ઘણુ એકત્રિત કરી આપેલ છે.

વિશેષમા દરેક સમયના રાજાઓ તેની પરપરા, રાજવલિઓ તે તે વખતે વિદ્યમાન પ્રભાવક ભટ્ટારકો, આચાર્યો અને તેમના ધર્મકાર્યો વિગેરે આ અથમા એક નવી વસ્તુ આપી છે જે આપ આ અથ વાચી જાણી શકશે.

તેઓશ્રીને હાલમા શરીરે લકવા થયેલ છે છતાં આ અથ પાછળ તેઓશ્રીઓનું ચિત્ત રહેલું છે ગુરુદેવો અને શાસનદેવની કૃપાથી તેઓશ્રીને સારૂ થઈ જશે જેથી હવે પછી અનેક માહિતીઓથી ભરપૂર ચોથો ભાગ તૈયાર કરી આપે એવી આશા અસ્થાને નથી.

વળી પૂજ્ય જ્ઞાનવિજયજી મહારાજ (ત્રિપુટી) પણ આ અથને તૈયાર કરવામા, લખવામા, સંશોધન કરવામા, સુધારવા વધારવા વિગેરેમા અનેક પ્રકારની મહેનત કરી આપતા તથા આ અથ પ્રકાશિત કરવામા તેઓશ્રીના ઉપદેશથી મદદ મળેલી છે.

સ્વ૦ પૂજ્ય ન્યાયવિજયજી મં ૦ પણ આ અથને તૈયાર કરવામા કંઈક અશે એ જ રીતે મદદ કર્તા બન્યા છે તેઓશ્રી સ્વર્ગમ્થ યથા એવું પૂજ્ય ત્રિપુટી મહારાજે આ અથને સંપૂર્ણ તૈયાર કર્યો. તેથી તેઓશ્રીના આપણે અન્યતઃ ઋણી છીએ.

એક વખત એક ભાઈએ પૂજ્ય ઇશાનવિજયજી મહારાજ સાં ને પ્રશ્ન કર્યો કે-આ બધું આપશ્રીએ લખ્યું પણ કોઈ અથભાકાર તો આપની પાસે નથી? ત્યારે પૂજ્ય મહારાજશ્રીએ જણાવ્યું કે-મેં શ્રી સૂરિસમ્રાટ જ્ઞાન મહિર, શ્રી વિજયદાનસૂરિ જ્ઞાનમહિર, લાલભાઈ દલપતભાઈ ઇ ૧૨૭૫ શ્રી ચારિત્ર સમારક અથમાળા શ્રી ચારિત્ર વિજય જ્ઞાનમહિર શ્રી નીતિસૂરિ લાલબેરી, જાત્રમ પ્રભાકર પૂજ્ય પુણ્યવિજય મં ૦ ના હસ્તલિખિત અને છાપેલ અથો પુસ્તકો વિગેરેની જ્યારે જ્યારે જરૂર પડી ત્યારે ત્યારે તે તે અથ મળાવી વાંચી લખ્યું છે અને તે તે અથોને આધાર આ પુસ્તકમા યથાસ્થાને આપેલ છે આ પ્રમાણે મહારાજગ્રાહેજના ઉત્તરથી પુછનાર ભાઈને સતોષ થયે.

પૂં જ્ઞાનવિજયજી મં ૦ ના અદ્વપદેશથી શ્રીમાન્ શેઠ શ્રી મનુભાઈને લાગ્યું કે-આ બધું આદિત્ય જૈન જનતા તમા લોકોની સામે આવે તો થતું જાણુવા મળે અને જૈનોની ભૂતકાળની પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ આવે. વળી આવું આદિત્ય બીજા કોઈ સાધુ મહારાજ લખી શકે તેમ નથી. આવી બાબતાથી આ અથ પ્રકાશિત કરવામા તેઓએ ઉદાર સહાયતા આપવાની બાબતા દર્શાવી અને બા. ૨ તથા બા. ૩ એમ જન્ને અથોને પ્રકાશિત કરવામા ભોઈએ તેટલી આર્થિક મદદ આપી.

તેઓશ્રી આદિત્ય સંશોધનને નિઃસંદેહિએ ખ્યાતમા રાખી, ઇતિહાસને મેળવવામા દમિયા તૈયાર રહ્યા છે તેઓ આદિત્ય અને ઇતિહાસના અન્યતઃ પ્રેમી છે તેમની ઉદારતા, શાસનસેવા જ્ઞાન વિગેરે મુલ્ય પ્રશ્નનીય છે તેઓ જેમ બ્યાપારમા કુનેજ ધરાવે છે તેમ તેઓથી પમગા અને આદિત્યમા પણ અન્યતઃ ઉત્સાહ ધરાવે છે તેઓશ્રીની ઉદારતાના કારણે જ ઇતિહાસમા ૨ અને બા. ૩ ના પ્રકાશનના મૂલ્ય થયા તેઓશ્રીના જ્ઞાન જલ છે.

ભા. ૩ ની પ્રસ્તાવના આગમપ્રભાકર પૂર્વ પુણ્યવિજયજી મહારાજે અમારી વિનંતિ ને સ્વીકારી પોતાના અમૂલ્ય સમયનો ભોગ આપી લખી આપી આ અથનુ ગૌરવ વધાર્યું છે વળી તેઓશ્રીની આ અથલેખનમા વારવાર સલાહ સૂચના મળતી રહી છે એટલે તેઓશ્રીની વિદ્વત્તાનો લાભ અમને આ અથમા મળ્યો છે તે બદલ અમે તેઓશ્રીનો અત્યંત કૃણી છીએ.

આ પુસ્તકનુ પ્રુફરીડીંગ વિગેરે કાર્ય પંડિત રસિકલાલ શાન્તિલાલે કરેલ છે. તેમજ અનેકવાર પ્રેસમાં જઈ આવી આ અથ પ્રકાશનમા અનુકુળતા કરી આપી છે, તે બદલ તેમના આભારી છીએ.

પંડિત અબાલાલ પ્રેમચંદે આ અથની પ્રેસ કોપી કરી આપી છે. તથા શ્રી જય તિલાલ દલાલે શ્રી વસંત પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં આ અથ છાપી આપેલ છે તેની પણ અમે અહીં સહર્ષ નોધ લઈએ છીએ.

આ પુસ્તક છપાવવામા શેઠ આણુદણ કલ્યાણુજીની પેઢી તથા શાહ ઠાકોરભાઈ જેસિંગભાઈએ અગાઉથી આહુક થઈ અમને ઉત્સાહિત કર્યા છે તે બદલ તેમને ધન્યવાદ ઘટે છે.

એકદર આ અથ પ્રકાશિત કરવામા જેમના તરફથી અમને તન-મન અને ધનથી સહાયતા મળી છે તે બધાનો અમે આભાર માની વિરમીએ છીએ.

લિ.

વીર સ ૨૪૬૦

વિ. સ ૨૦૨૦

મહા સુદ ૫

આરિત્ર સ્મારક અથ માળા વતી
ચ દુલાલ લખુભાઈ પરીખ
માડવીની પોળ, નાગજી ભૂધરની-પોળ
અમદાવાદ.

ચિત્ર પરિચય

પૂં પાં ગચ્છાધિરાજ શ્રી મૂલચંદ્ર (અપર નામ
મુક્તિવિજય) ગણિવરના ફોટાનો પરિચય.

આ ફોટો ઉજ્જયિની ધર્મશાળામાં વ્યાખ્યાનપાટની
બાબુમાં દીવાલ ઉપર નમરશેઠ શ્રી પ્રેમાભાઈ હેમાભાઈએ
ચિતરાવેલ છે

પૂં મહારાજ સાહેબ પોતાના ફોટા લેવા દેતા ન હતા.
એટલે નમરશેઠે તે વખતના બધા વ્યાયાય મહારાજોના ફોટા
મળતા હતા. પણ પૂં મૂલચંદ્ર મં નો ફોટો ન મળવાથી
તેમના જેવો ફોટો ચિત્રકાર પાસે ચિતરાવ્યો.

ત્યારબાદ પૂં હસવિજય મં સાહેબે ઘણા યાત્રી સુધી
તે ખરાબ ન થાય કે જુનો ઉખડી ન બાય માટે કાચની ફેમ
લગાવી તે ફોટાનું રક્ષણ કરાવ્યું છે

મગ્ધાધિરાજના પદ્મધર બાલ પ્રહાર્યારી આં નિજમ
શ્રી કમલમુવીચરણ મહારાજ સાહેબ (મુજરાતી)

જન્મ સ ૧૯૧૩ થેત્ર મુદ્ર ૨ (સિદ્ધિનિરિ)
શિક્ષા સ ૧૯૩૬ મર્યામ વદ (સાજનવર)
આશાવર્ષ સ ૧૯૭૩ મહા મુદ્ર ૧ (સાજનવર)
સ્વનવાસ સ ૧૯૭૮ આર્મી મુદ્ર ૧ (બારદાશી)

પાલીતાણા શ્રીયશોવિજયજી જૈન ગુરુકુલ સ સ્થાપક
પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રીમદ વ્યારિત્રવિજયજી મહારાજ (કચ્છી)

બંદે વીરમ્ શ્રી ચારિત્રમ્ જૈન પરંપરાનો ઇતિહાસ

[ભાગ ૩ જે]

વિષય-અનુક્રમાં શિ કા

*

પ્રક્ર ૪૪

ઘટના	પાનું	ઘટના	પાનું
તપસ્વી હીરલા આં		૧૩૦૬ મહુવા ભંડાર	૧૧
જગન્નંદ્રસૂરિ	૧	(૧૧) નંવી પ્રપણા	૧૨
પૂર્ણદેવ પોરવાડ	૧	૧૩૧૯માં ગચ્છભેદ	૧૩
જનદેવ દીક્ષા	૩	(૪૬) આં દેમકીર્તિ	૧૩
આયખીલ તપ પ્રારભ	૩	પોરવાડ પરિવાર	૧૩
૫૦ દેવભદ્રગણિ	૩	કલ્પલાખ્ય ટીકા (સં ૧૩૩૨)	૧૩
કિયોદ્ધાર	૩	(૪૭) આં હેમકળશ	૧૩
તપોગચ્છ	૪	(૪૯) આં રતનાકર	૧૪
વિવિધ તપાભિરૂદ્ધો	૫	અલકુખાન સમરાશાહ	૧૪
આં મહેન્દ્રસૂરિ	૫	તીર્થોદ્ધાર (૧૫ મો)	૧૪
કેશરીયાજી તીર્થ	૫	કિયોદ્ધાર	૧૫
તીર્થયાત્રા પ્રતિષ્ઠા	૫	રતનાકર પચ્ચીશી	૧૫
સૂત્ર લેખન	૫	રતનાકરગચ્છ	૧૫
સ્વર્ગ	૬	(૫૦) આં રતનપ્રભ	૧૫
પદ્મધરો	૬	(૫૩) આં જ્ઞાનચંદ્ર	૧૫
વડી પોષાળ, લઘુ પોષાળ	૬	સિંહદત્ત	૧૫
જૈનવાલ ગચ્છ	૬	(૫૪) આં અભયદેવ	૧૫
શાર્દૂલ શાખા લેખ	૭	શાં શાણુરાજ (૨૭)	૧૫
વૃદ્ધ તપા વડી પોષાળ	૮	(૫૫) આં હેમચંદ	૧૫
(૪૫) આં વિજયચંદ્ર	૮	ચૈત્ય પરિવાડી	૧૫
સં ૧૨૯૬માં આચાર્યપદ	૧૦	(૫૬) આં જયતિલક	૧૬
૧૩૦૨ વીરધવલ દીક્ષા	૧૧	(૫૭) આં રતનસિંહસૂરિ	૧૬

પ્રતિષ્ઠાઓ	૧૭	(૧) બા. લખિસાગર	૨૬
અદ્ભુતસાહસ્ય	૧૭	મથનકાર	૨૬
અમારિ	૧૭	(૧૧) બનસ્તન	૨૭
કુળ પ્રતિષ્ઠા	૧૭	ચતુર્વિંશતિપદ	૨૭
બનરાજ સૂત્રો	૧૮	ઉ. કનકચુંડન	૨૭
સ. શાશુરજ	૧૮	સમાજવા રાસ-૧૬૬૩	૨૭
અદ્ભુ	૧૮	દેવેશ્વર, કિત્તુર	૨૭
સાખીસંધ	૧૮	૧૩ બા. દેવસ્તન	૨૭
સાધુ સાખી ચરણ પ્રતિષ્ઠા	૧૮	કવિ નમ્સુર	૨૭
જન સંધ્ય મર્મશ્યા	૧૮	ચતુર્જય રાસ (૧૬૩૮)	૨૭
ઉં. ઉદયમર્મશ્યા	૧૮	સાખી હેમશી	૨૭
સતતી	૧૯	બા. ગિરિદીર્ઘિ	૨૭
વાક્ય પ્રકાશ મૌલિક	૧૯	(૬૪) બા. બચસ્તન	૨૭
૩૨ કમળાક્ષ સ્તોત્ર	૧૯	લખો, પ્રવસિત	૨૮
શીલકૃત	૧૯	૫ કનકચુંડન	૨૮
કુમારપાત્ર મહાકાવ્ય	૧૯	(૬૬) બા. સંગદીર્ઘિ	૨૮
કુમારપાત્ર અમોઘ	૨	૫ પદ્યસુર	૨૮
(૫૮) બા. ધર્મસ્તન	૨૦	(૬૭) બા. ગુણસુદ	૨૮
મીરપુર વીર	૨	(૧૭૭૪)	૨૮
ચતુર્જયવીર	૩	(૭૦) ૫૦ પુણ્યસાગર	૨૮
અદ્ભુતસાહસ્ય કર્મસાહ	૨	સુધુ પાપાળ રાખા	૨૮
કવિજવાણી	૨૧	રાગવસી	૨૯
(૫૯) આ. વિદ્યામહન	૨૨	(૭૧) કૈતસિંહ	૨૯
મેદો ઉદાર	૨૩	તપાસ	૩
(૧૬-૭) ઉદારો	૨૩	કુલાચુંડન રમણ	૩
૮૪ મન્મનીર્થ	૨૫	(૯) શેઠ હેમચંદ્ર	
(૫૭) આ. ઉદયવસ્ત્ર	૨૫	હેમરાત્રી	૩
પરિવાર	૨૫	(૪૨) રાજો તેજસિંહ	૩૩
મીરપુર વીર	૨૫	આ. અમિત્યતિ	૩૩
(૫૮) બા. જ્ઞાનસાગર	૨૫	સુધી બચતદક્ષિણી	૩૩
લોકામત	૨૬	કૈન નેત્ર પ્રતિષ્ઠા	૩૩
(૫૯) લક્ષ્મણ	૨૬	(૪૩) રાજો સમરસિંહ	૩૩

(૫૨) રાણા મોક્ષજી	૩૪	દિલ્હીના બાદશાહો	૪૩
જૈન કીર્તિસ્તંભ	૩૪	સાલવારીની પરાધીનતા	૪૩
(૫૨) રાણા સગ	૩૪	(૧) મહમ્મદ ગિઝની	૪૩
(૫૩) રાણા કુંભોજી	૩૪	(૨) મસાઉદ	૪૩
(૫૪) રાણા રાયમલજી	૩૪	મહારાજ સુહિલધ્વજ	૪૩
દેલવાડા	૩૫	(૫) શાહબુદ્દીનધોરી	૪૩
(૫૬) રાણા રત્નસિંહ	૩૫	ગુજરાતમાં હાર	૪૪
શત્રુજય ઉદ્ધાર	૩૫	આનવતા	૪૪
(૫૮) રાણા ઉદયસિંહ	૩૫	ફરી યુદ્ધ	૪૪
ઉદયપુર (સં ૧૬૨૫)	૩૫	(૬) કુતબુદ્દીન	૪૫
(૫૯) રાણા પ્રતાપસિંહ	૩૫	(૭) અલ્તામશ	૪૫
ઐતિહાસિક પત્ર	૩૫	મ દિરો લાંગ્યા	૪૫
મુસુંદુ - માલસમુદ્ર	૩૫	ભારતમાં મોંગલો	૪૫
વીર ભોમાશાહ	૩૬	સંઘવી પૂનડ	૪૫
ધૂલેવા પ્રતિષ્ઠા	૩૬	વસ્તુપાલની યુક્તિ	૪૫
(૬૦) રાણા અમરસિંહ	૩૭	દિલ્હી પાટણ મૈત્રી	૪૫
અહિંસા પદો	૩૭	(૮) રજિયા બેગમ	૪૬
(૬૨) રાણા જંગતસિંહ	૩૭	(૧૧) નાસીરુદ્દીન	૪૬
મહેસુલ માફ	૩૭	એક પત્નીપ્રત	૪૬
અમારિ	૩૭	(૧૨) આસુદ્દીન	૪૬
(૬૩) રાણા રાજસિંહ	૩૮	દારૂનિષેધ	૪૬
શેઠ તેજરાજ સિસોદિયા	૩૮	(૧૪) જલાલુદ્દીન	૪૬
દ્યાલગઢ	૩૮	મોગલોનું ધર્માન્તર	૪૭
સતીનો પ્રભાવ	૩૮	(૧૫) અલ્લાઉદ્દીન	૪૭
(જાણી)	૩૯	જૈનાચાર્યોને ફરમાન	૪૭
(બીજા આચાર્યો)	૩૯	ગુજરાત વિજય	૪૭
વંશાવલી	૪૦	(૧૬) મુબારક	૪૭
નગરસ્થાપના	૪૨	ગુજરાતી વંઝીર	૪૭
આહડ	૪૨	(૧૭) મલેક ખુશરૂ	૪૭
વિજયપુર	૪૨	(૧૯) તુઘલખંવંશ	૪૮
રાણા ભીમસિંહ	૪૨	(૨૦) મહમ્મદ તુઘલખ	૪૮
કવિ દીપવિજય	૪૨	સ્વભાવ	૪૮

મોડે સુધતાન	૪૮	બાકમરની માનવતા	૬
આંબા બિનપ્રભ	૪૮	દીર્ઘાસ બને માંસ	૬
(૨૧) ધિરાળ	૪૯	(૮) બાંબા બાકમર	૬
બેનપુર	૪૯	નસ સા મોઢ	૬૧
બેનમીલ	૪૯	બાંબનામ	૬૧
મત્રરાળ	૪૯	પૂર્વભવ	૬૧
માનવતા	૪૯	બાંબા લેખ	૬૨
મોડિવગ બાંબાસિદ્ધ	૪૯	પુરુ નામ	૬૩
(૨૬) મદમ્બુદ તપમુખ	૫૧	સ્વભાવ	૬૩
બેનપુર રાત્ર	૫૧	(નરો)	૬૪
(૨૭) તૈમુર બન	૫૧	(રૂઝીંદી વેશી)	૬૪
દિલીની બાંબા	૫૧	(માંબનામ કામકુડા)	૬૪
(૩૦) મદમોલ બેલી	૫૧	(માં રોસા મોધાઈ)	૬૪
(૩૩) સીકર બેલી	૫૧	(સેવત સાવજિમ વર્તી)	૬૪
આ બિન સમૂરિને		મીના બાંબર	૬૫
ઉપસ્ય	૫૧	સાક્ષતરી	૬૫
(૩૮) હાદીમ મોલી	૫૧	બાંબરા (૧૬૧૦-૧૬)	૬૫
પાંચીપત	૫૧	નવો મત (૧૬૦૬)	૬૫
મીંગવર રાજકાળ	૫૦	૧૬૦૬ના નવા મતો	૬૫
(૧) તમુર	૫૦	ધર્માચારિણી પરિચય	૬૫
(૨) બાંબ કૈલ	૫૨	મુલાલ વિગત	૬૫
બાંબ લેખવિમલસૂરિ	૫૩	મત્રી મેખાની દિશા	૬૬
(૧) બા માંબ	૫૨	નવા મુખા	૬૭
મત્રા સદાકુલગ મત્રી	૫૨	સૌરાષ્ટ્રના ૬ જાત	૬૭
બાંબાંબ માંબ	૫૨	આંબા હીરવિગવસૂરિ	૬૭
(૭) બા માંબ	૫૦	સ ૧૬૩૬ ને વ૦ ૧૩ વર્ષે	૬૮
સાદમી મેરોતાન	૫૩	૧૩ મુલ કાર્યો	૬૮
બાંબાંબ વિદ્યાદિન લેખ	૫૧	(૧૧) અદિસા કરમાન	૬૮
(મત્રાવર)	૫૧	૩૪૧૧	
(બેનપુર બાંબાંબ)	૫૩	(કરમાની મત્રિના)	૭૧
વીંડુ માંબા	૫	પાંચમી મત્રિના	૭૧
૫૬	૫૮૬	જાની સમ્યો	૭૧

જગદ્ગુરુ પદવીદાન	૭૧
૬ વિદ્વાનોની વિચારધારા	૭૨
(૧) શેખ અબ્દુલ ફઝલ	૭૨
(૫) તાનસેન	૮૧
દારૂ વેશ્યા પ્રતિબંધ	૮૨
(૧૭મી સદીની, ૨૧મી સદીની અહિંસા)	૮૨
પ્રતિબંધો	૮૩
જિનાલય અર્થ	૮૩
સાથીદારો	૮૩
રાજ્ય વિસ્તાર	૮૩
ચમત્કાર	૮૩
અભિવાદન	૮૪
ધ્વજાહી સવત	૮૪
વિવિધ સંવતો	૮૪
પરિવાર	૮૫
વારસદારો	૮૫
મરણ	૮૫
૧ થી ૮ ફરમાનો, પત્રો ૧૧૧, ૧૨૬	
(૯) બાં જહાગીર	૮૫
ભવિષ્યવાણી	૮૬
સ્વભાવ	૮૭
વિવિધ પ્રસંગો	૮૭
(૧) ભવિષ્યવાણી (ખોટી)	૮૭
રાજમંત્રીવશનાશ	૮૭
(૨) ખુશફહમની કસોટી	૮૭
(૩) પ્રતિમા લેખશકા	૯૦
(૪) ભં વિજયદેવસૂરિની આકરી પરીક્ષા	૯૧
પ્રશંસ્ય પ્રસંગો	૯૨
ધર્માચાર્ય પરિચય	૯૨
વિષકન્યા શાન્તિ	૯૩

(૯) ધર્મસ્થાન રક્ષાઆદિ	
ફરમાન	૯૩
મહોં વિવેકહર્ષ	૯૩
અહિંસાનુ ફરમાન	૯૩
યતિ વિહાર	૯૩
મહોં ભાનુચંદ્ર	૯૩
સ્વાગત	૯૪
કસોટી ૧૬૭૧	૯૫
(૧૧) અહિંસા ફરમાન	૯૫
૧૬૭૬ ચં સું ૧૫	૯૫
ગુરુ સદ્ભાવ	૯૫
વધારામા	૯૫
(૩૦ ૧૨) ગુરુ સમાધિને	૯૬
ભં વિજયદેવ—	
ભક્તિ પત્ર	૯૬
અમદાવાદમા	૯૬
(૧) મામા શાન્તિદાસ	૯૭
(૨) મુમતાઝ બાનુ	૯૭
(૩) ભારત બ્રીટન મૈત્રી	૯૭
(૪) શાહીઆગ	૯૮
(૫) જિન પ્રતિમા પ્રકટી	૯૮
૧૬૫૬ જિનપ્રસાદ	૯૮
આઠ સુબા	૯૮
(૯ થી ૧૩) ફરમાનો	
૧૩૪ થી ૧૪૫	
(૧૦) બાં શાહજહાં	
પરિચય	૯૯
૧૩ સુબા	૯૯
સને ૧૬૯૯મા જિનાલય ભગ	૧૦૦
વિરોધ ચરણ	૧૦૦
(૧૬) નવુ જિનાલયનુ ફરમાન	૧૦૦
ચિંતામણિજી	૧૦૧

શાહનશા યેઠ સબખ	૧ ૧
ત્રીમ રમેણુ	૧ ૧
શનુબ્ય ધન્યામ (કિસો)	૧૦૨
તાજમહલ	૧૦૨
ભારતનાં બે કથાવામો	૧ ૨
શુજાતના સ્ત્રી સ્ત્રો	૧ ૩
ન ૧૪ થી ૨ કરમાન	

૧૪૭ થી ૧૬૧

(૧૧) બાં બોરબસેમ	૧ ૩
યેઠ શાન્તિદાસ	૧૦૩
(૬ ૧૮) ૫૦ પ્રતાપકુશલ	૧ ૩
લ્લાસલ્લાનો કિસો	૧૦૪
(૧૬) ૫૦ લલલિલ	૧ ૪
(૨) બમસ્વાનો પરત	૧ ૫
(૨૧) સ્વાસી કુકમ સ્	૧ ૫
યેઠ માલેકુલ ૬ કરમાળ	૧ ૫
બાલ્લાલેની દુહા નામાલ્લી	૧ ૬

(૧૨) બાં બાલ્લાલગીર	
(પહેલો)	૧ ૬

૨૨ કુપાલ તીર્થદાર બેટ	૧૦૬
૬ ૨૩ હીસલિદાર—	
જમીન સેર	૧૦૬

૬ ન ૨૨ ૨૩	૧૬૨
૧૪ બાં કુરબસેમ	૧ ૭
(૬૨૪) કૈનાયલેનિ કરમાન	૧ ૭
૬ ન ૨૪ ૨૫	૧૬૩
(૧૭) બાં મહમુદશાહ	૧ ૮
જમતીક પલ્લી	૧ ૮
ન્યામ કર	૧૦૮
બા નાધીર	૧૦૮
નિજામ શબ્દ	૧ ૮
૬૦ ન ૨૬ જમતીક	૧૬૬

૬૦૦ ૨૭ મરસોડ સન ૧૭૦	
૧૮ મો બાં બાલ્લાલ	૧૦૬
ન્યામ સીરાજ	૧૦૬
૬ ૨૮ થી ૩ જમતીકો	૧૭૭
૧૬ મો બાં બાલ્લાલ	૧૦૬
(૬ ૩૧) કરમાલ	૧૮૧
૨ મો શાહનશા	૧૧

મીરાજર કાલીમ	૧ ૧૧
૨૧ મો બાલ્લાલ (ત્રીલો)	૧૧
(૬ ૩૨) જમતીક	૧૮૨
(૬ ૩૩) તીર્થપ્રતિષ્ઠા	૧૮૨
સ ૧૮૨૫ મ. શુ ૫	૧૧૦
(૬ ૩૪) શાન્તિનો	૧૧૧
કરેશ સ ૧૮૩૬	૧૮૨
૨૨ મો બાં બાલ્લાલ	૧૧૧
૬૦ ૧ થી ૩૪	

કિસીના બાલ્લાલેની કરમાનો	
૧૧૧ થી ૧૮૬	

મીરીશ રાજ્ય	૧૮૭
ઈલ ઈલિયા કુ પત્ની	૧૮૭
(૧) વોસ્ત લેસ્ટીંગ	૧૮૭
જન્યામ	૧૮૭
કરબમલે યેઠ (બિનામ)	૧૮૮
(૨) કુલવાલિય	૧૮૮
સોલ કલ્લીસી	૧૮૮
તાર ટપાલ સિદ્ધાન્ત	૧૮૮
સોલેમ બેલ્લેમ	૧૮૬
સોલ કમીય	૧૮૬
મીરીશ સતા	૧૮૬
કિસી કરમાર (૧/૭૭)	૧૮૬
કાસતમા જમોજ	૧૬
વિષ્ણુદ (૧૬૧૪)	૧૬૦

હાઉંગ એમ્પ્લોઈ	૧૯૦
સમ્મેતશિખર, વેગ્યાણ	૧૯૦
સ્વતંત્ર ભારત-	
(તા ૧૫-૮-૧૯૪૭)	૧૯૦
લોકશાહી રાજ્ય	૧૯૦
ગુજરાત સૌં રાજ્યવશો	૧૯૧
ગુજરાતના સુખા	૧૯૧
(૧) અલકુખાત	૧૯૧
શત્રુજયનો ૧૫ મો ઉદ્ધાર	૧૯૧
(સં ૧૩૭૧ મં સું, ૭)	૧૯૨
(૫) હીસામુદ્દીન	૧૯૨
(૧) ગોડી પાર્શ્વનાથ	૧૯૨
(૨) ગુર્જર સુંદરી	૧૯૨
(૩) અડાલજ વાવ	૧૯૨
(શિલાલેખ)	૧૯૩
(૪) અંગારશા પીર	૧૯૩
(૬) સુખો જાફરખાન	૧૯૩
ગુજરાતના બાદશાહો	૧૯૪
(૧) બાં મુજફ્ફર	૧૯૪
(૨) બાં અહમદ	૧૯૫
સ્વભાવ	૧૯૫
અમદાવાદ	૧૯૫
આશાવલ કલ્યાવલી	૧૯૫
બીલનો ટેકરો	૧૯૫
૫૦ વિનયસાગર ઇતિહાસ	૧૯૫
(પાટણ સ્થાપના)	૧૯૫
અમદાવાદનો પાયો	૧૯૬
સાલના વિવિધ મતો	૧૯૬
(સરખેજનો રોજો)	૧૯૬
(ભદ્રનો કિલ્લો)	૧૯૭
કલ્પિત દત કથાઓ	૧૯૮
૧૧૧ પોળો, પાડા	૧૯૮

નાં બૂં પોળ	૨૦૨
(શિલાલેખ)	૨૦૨
અંથ લડારો	૨૦૩
જિનાલયો	૨૦૪
શહેમ્યાત્રા	૨૦૪
ટકશાળ	૨૦૫
જૈન વસવાટો	૨૦૬
આં કં (૧૯૪૬)	૨૦૬
લોકાપયોગી સસ્થા	૨૦૭
ધનિકાને વસાવ્યા	૨૦૭
સલાહકારો	૨૦૮
જૈનાચાર્યો	૨૦૮
ધન્ના પોરવાડ	૨૦૮
(૩) બાં મહમ્મદ	૨૦૮
(૪) કુતબુદ્દીન	૨૦૯
(કાકરિયું)	૨૦૯
(૫) દાઉદશાહ	૨૦૯
(૬) મહમ્મદ બેગડો	૨૦૯
રાજ ખટપટ	૨૦૯
દારિકા ઉપર ચડોઈ	૨૧૦
શાહજાદો અહમદ	૨૧૦
હીંદુતીર્થ લગ	૨૧૦
રાણપુર વિજય (૧૫૩૧)	૨૧૦
મહેમદાવાદ	૨૧૦
અમદાવાદ કોટ (સને ૧૪૬૮)	૨૧૦
દુકાળો - દાનવીરો	૨૧૧
શાહ બિરુદ	૨૧૧
મંત્રી ગંદરાજ	૨૧૧
આયુ પ્રતિષ્ઠા	૨૧૧
ગોખી બ્રાહ્મણ	૨૧૨
સારંગ દેવો	૨૧૨
(૭) બાં મુજફ્ફર	૨૧૨

સત્તાનો રૂઢ	૨૧૨
જા હેમવિમલસરિને ઉપસર્ગો	૨૧૨
(૮) બા બદમદ	૨૧૩
૨૧' માસિકની કબર	૨૧૩
(૧) બા બહાદુરશાહ	૨૧૪
મહી સ ૧૫૮૩	૨૧૪
ચતુર્થનો ૧૬ મો ઉદાર	૨૧૫
વહાલર મુજરાતી સેના	૨૧૫
કેનાચાર્યો	૨૧૫
ફરખનો બો	૨૧૫
દીવ કમલુ સ્વતંત્ર	૨૧૬
(૧૧) બા મહમ્મદ	૨૧૬
મત્રી મહરાજ	૨૧૬
મલુ દિલ્હીનો	૨૧૭
મુખો બીજો શેરશાહ	૨૧૭
હિંદુ તહેવારો નામ	૨૧૭
ઉત્તમો બા મુજરાત	૨૧૭
(૧૪) સમ્રાટ અકબર	૨૧૮
૬ મુખનો	૨૧૮
(૧) મીરજા અનિલ	૨૧૯
બાબુ હીરસુરિને વહન	૨૨
મુખો મુરમ	૨૨
૧૬૪૭નું ચતુર્થ શ્યા	
ખામનાં ત્રીજુ ચોથુ	
ફરખનો (૧૧૭)	
હીરસરિને ત્રાસ (૧૧૭)	
(૮) મુખો મુસલમાન	૨૨૨
જ ગુ હીરસુરિનું સન્માન	૨૨૨
(૧૫) બાબુ બહાદુરી	૨૨૨
(૧૬) બા શાહજહાં	૨૨૩
૧૪ થી ૧૭ ફરખનો	૨૨૪
રખોપા હીર ખામ	૨૨૪

ખામ	૨૨૬
(૧૧) બાબુ બોરંગાજેબ	૨૨૭
મુખો મહમ્મદ બાબુ	૨૨૭
બાબુ વિજય રત્નસુરિ	૨૨૭
અમદાવાદના પાંચીજા	૨૨૮
ખનોપ બહારી	૨૨૮
રાબુ બલચસિદ રાઠોડ	૨૨૮
રત્નસિદ બહારી	
ગિલામ	૨૨૮
હીપાવસહી	૨૨૯
મુજરાતના ઉત્તમ રાજાઓ	૨૨૯
સોરઠી શાસન	૨૨૯
ગાહેલ રાજવ શા	૨૩
શાહપુર, સેનકપુર	૨૩૦
બાબી માંડવી, રાણપુર	૨૩૧
(૬) રાણાજી	૨૩૩
થોપા થીરમ	૨૩૩
ઉમરાળા, ખજામ	૨૩૪
સિદ્ધેર ભાવનગર, તળાવ	૨૩૪
ગાહેલ રા - માંડવી	૨૩૫
(૪) શાહજી - માંડવી	૨૩૫
રાબુ વિસ્તાર	૨૩૫
ગારિમાપાર તાપજ	૨૩૫
સિદ્ધેર માલતી	૨૩૫
ખુમાલુ મુદ	૨૩૬
નગરશાહની મહા	૨૩૬
ગારિમાપાર વિજય	૨૩૬
મુસલમાનોની રબા	૨૩૬
શાહ મોર મેત્રી	૨૩૬
(૧૫) બાબુ મંપાજી (ખીને)	૨૩૬
રખોપુ	૨૩૭
અખાતિ	૨૩૮

સીકોનો ઇતિહાસ	૨૩૯
(૧૬) ઠાં શવોળ	૨૪૧
શેઠ શાન્તિદાસને શત્રુજય	
પાલીતાણા ઇનામ (૨૨૬)	૨૪૧
(૧૯) ઠાં પૃથ્વીરાજ	૨૪૨
ઠાં રાજસ્થાન કોર્ટ	૨૪૪
(૨૨) ઠાં ઉનડળ	૨૪૪
નાણા ભીડ, ઇન્જરો	૨૪૪
સાલવારી - હક્કો	૨૪૫
(મદિર પ્રતિબધ)	૨૪૫
નવી દૂકો	૨૪૫
મોદીની દૂક	૨૪૬
(૨૩) ઠાં કાધાળ (ચોથો)	૨૪૬
રખોપુ - ગીરો	૨૪૭
પ્રજામા ત્રાસ	૨૪૭
જૈનોની અરજી	૨૪૭
રખોપામા ગરબડ	૨૪૭
નવો કરાર-૧૮૨૧	૨૪૮
તીર્થ, કોટનો જીર્ણોદ્ધાર	૨૪૮
ઇન્જરો બધ	૨૪૮
(૨૫) ઠાં પ્રતાપસિંહ	૨૪૮
(૨૬) સૂરસિંહજી	૨૪૮
કલેશ મુડકાવેરો	૨૪૮
ઠાકોરોની મનોભાવના	૨૪૯
સતાવણી	૨૪૯
એન્જન્સીનો અમલદાર	૨૪૯
નવી રજડો	૨૪૯
કીટીજ	૨૪૯
સતાવણી	૨૫૦
બનાવટીવહી	૨૫૦
નં. ગો. કં. ગાધીનુ	
કમીશન	૨૫૦

એક તરફી કીટીજ	૨૫૦
એન્જન્સીનુ ઠાણુ	૨૫૧
સઘ લુટાવ્યો	૨૫૧
વળતર દેવાનું	૨૫૧
સતાવણી	૨૫૨
જે બી પીલે - કાઠી	૨૫૨
દખલ	
દાર તોપ વિનાશ	૨૫૩
મુદરજી મોતીચંદ અવેરી	૨૫૩
વીરચંદ ભગત	
(અમદાવાદ)	૨૫૩
એન્જન્સી ઠાણુ	૨૫૩
શિલાલેખો	૨૫૩
(૬) જે બી પીલે	૨૫૩
કેન્ડીનો ન્યાય-ઈ ૧૮૭૭	૨૫૪
કિટીજ = કેડી	૨૫૪
રાણીનો ઢંઢેરો	૨૫૫
સર ટોમની માનવતા	૨૫૬
સતાવણી	૨૫૬
યાત્રિક ગણના	૨૫૬
આં કં પેઢીનો	
ઇતિહાસ	૨૫૬
ગણતરી ત્રાસ	૨૬૦
બનાવટી પ્રચારકો	૨૬૦
બનાવટી સઘ	૨૬૦
સતામણી	૨૬૦
પૂનામા મૃત્યુ (સં ૧૮૮૫)	૨૬૦
(૨૭) ઠાં માનસિંહજી	૨૬૦
જૈનો ઠાકોર એક્ય	૨૬૦
કાં લોં દીરેકટરીમા	૨૬૧
રાજ્ય પરિચય	૨૬૧
શત્રુજય વર્ણન	૨૬૧

સાબ્ય કૈનો પ્રેમ	૨૬૨	ટપુડર ઓવન મેન્ડર સ્ટ્રોન	૨૬૮
નમરાણ	૨૬૩	ગુરુદેવર્તુ ગુરુકુળ	૨૬૮
રખોપાકર (સને ૧૮૮૬)	૨૬૪	સત્તુળ્યર્તુ કામમી સમાધાન	
વિવિધ સત્તામણી	૨૬૫	(કે સી) તા ૨૬-૫-૧૯૩૮	૨૭૧
મુનિ દીપવિજય	૨૬૭	રખોપા કશ માફ	૨૭૮
૫ સોહનને ત્રાસ	૨૬૭	(૨૮) ઠા. શિવકુમાર	૨૭૮
૧૮ ઠા. બહાદુરસિંહ	૨૬૮	(આધારો)	૨૭૮

મકરણુ ઝપ

આં. કેવેન્ડ્રસુરિ	૨૭૫	(મી ન આમર્થો)	૨૮૭
પૂવળે, સ્વભાવ	૨૮	મકુવા મમલ ડાર	૨૮૭
આ મહેન્દ્રસુરિ	૨૮	દીમાણા	૨૮૮
રાગ - રાણી	૨૮	પાટણ-૧૬ પ્રસસ્તિઓ	૨૮૮
અમારિ પાત્ર	૨૮	વીજપુર	૨૮૨
પાદનપુરમાં વીર-શીમ		મહિષાસુર	૨૮૫
દીક્ષા	૨૮	અભયતા મકુડી	૨૮૬
મથ ભડારો	૨૮૧	અભયતા કૈનો	૨૮૬
આ વિજયજનક	૨૮૧	સ્થાપના તીર્થો	૨૮૭
મુગીતભ	૨૮૧	અભયતા ભેખો	૨૮૮
હાપુ પાપાળ	૨૮૧	(૧) અભયતા ભા. મર	૩
મત્રી વસ્તુપાત્ર	૨૮૨	૭ મથ પ્રસસ્તિઓ	૩ ૧
કેશર વૃષ્ટિ	૨૮૨	(૨) અભયતા ભા. ડાર ભા. મર	૩ ૨
સ્વત્ર	૨૮૨	દયાવર દિયાણા	૩ ૨
સ શીમનો તપ	૨૮૨	પેશડના મથ ભા. મર	૩ ૨
મથો	૨૮૩	માવજડમાં મથમેખન	૩ ૨
રચના સાધ	૨૮૩	૫ હીરાનક વધિ	૩ ૩
જન્મ પ્રસસ્તિ	૨૮૩	વિશા વિશાસપવાડો	૩ ૩
પ્રભાવક મુનિવરો	૨૮૪	રાગ, મત્રીઓ, શેડો	૩ ૪
દ્વંદ્વપદ્મી પદાવલી	૨૮૮	શીમદેવ સોમશી	૩ ૪
નાગેરી તપા	૨૮૬	વીરધવથ વાધેમો	૩ ૪
મથ ભા. મરો	૨૮૬	સં. પુનઃ નાગેરી	૩ ૪
મકુવા દીમા	૨૮૬	મત્રી વસ્તુપાત્ર	૩ ૫

ગ્રંથો, મનોરથો	૩૦૬
વિદ્વાન મુનિવરો	૩૦૮
૫૦ સોમશ્વર	૩૦૮
પુરોહિત વંશ	૩૦૮
હરિહર, મદન, મુલટ	૩૧૦
અરિસિંહ (સુકૃત)	૩૧૧
કવિ પાલ્હણ	૩૧૧
દાનવીર જગડુશાહ	૩૧૧
પત્રરિયો દુકાળ	૩૧૧
સં૦ દેદાશાહ વંશ	૩૧૨
કુકુમરોલા પોપાળ	૩૧૩
દેદાશાહ જ્ઞાતિ વિચાર	૩૧૩
મંત્રી પેથડકુમાર	૩૧૪
ધર્મના સ્થાનો	૩૧૪
ચમત્કાર	૩૧૫
ધન્દ્રમાળા	૩૧૬
સાધુ ગુણધર	૩૧૬
(આ૦ રતનાકર)	૩૧૬
(૧) શ્રીમાળી કે પોરવાડ	૩૧૭
(પેથડશાહો)	૩૧૭
મંત્રી ઝાંઝણ	૩૧૮
પાંચ જાવડ શાહો	૩૧૯
(૨) જાવડ (ગિરનાર)	૩૧૯
(૩) લઘુ શાલિભદ્ર જાવડ	૩૧૯
આનંદ સુદર ગ્રંથ	૩૨૨
(૫) જાવડણ	૩૨૨
૧૦૪ ચોવીશવટ	૩૨૨
આઠ સારંગદેવો	૩૨૨
મંત્રી આભૂ શ્રીમાળી વંશ	૩૨૩
(ચ ડાઉલી—ચ દ્રાવતી)	૩૨૩
આદ્યશાહના મંત્રીઓ	૩૨૪
(૨) મંત્રી ઝાંઝણ, લોકોપકાર	૩૨૪

મહાકવિ મંડન ગ્રંથો	૩૨૪
સં સગ્રામ	૩૨૪
મહાકવિ ધનદ	૩૨૫
આભૂ પલ્લીવાલ વંશ	૩૨૫
સોની પ્રથિમસિંહ	૩૨૬
આદ્યશાહો	૩૨૭
ચૌદ ભીમાશાહો	૩૨૭
સં ભીમજી (સં ૧૩૨૭)	૩૨૭
સત્યની કસોટી	૩૨૭
બાર (૧૨) વર્ષ અન્નત્યાગ	૩૨૯
લહાણી, ઉપાશ્રયજી	૩૩૦
૬ થી ૧૪ ભીમાશાહો	૩૩૧
(૧) સોની સાંગણ વંશ	૩૩૨
સ્તભન પાર્શ્વનાથ ધ્યાન	૩૩૨
(૬) નરદેવ સત્રાગાર	૩૩૨
જરાવલા તીર્થ	૩૩૩
(૬) ધનદેવ માનવપ્રેમ	૩૩૩
(૭) સોની સંગ્રામસિંહ	૩૩૩
ધનપાલની નામમાલા	૩૩૪
પૈઠણમા—૧૫૨૦મા	૩૩૪
બુદ્ધિસાગર પરિચય	૩૩૪
નગદળ મલીક	૩૩૬
પ્રતિમાલેખ ૧૫૧૮	૩૩૬
(મક્ષીજી, સાલગિરિ)	૩૩૬
ભ૦ સોમસુંદરસૂરિ	૩૩૭
૬૩૦૦૦નો ગ્રંથભંડાર	૩૩૭
સોની જૈનો	૩૩૭
વાઝિયો આળો	૩૩૮
મદિરો જીર્ણોદ્ધાર	૩૩૯
સોની આભૂ આસવાલનો	૩૩૯
વંશ	૩૩૯
(૭) વઝિયો શાહ	૩૪૦

(૮) કુવરજી સોની	૩૪	દેવજી સેખ	૩૫૧
(૮) સોની તેજપાલ	૩૪	આબુ પોસ્તા વશ	૩૫૨
૧૬૫ માં નદિવર્ધન નિન-		મહસિદ પોસ્તાડ	૩૫૩
પ્રાસાદ	૩૪૧	પેશડ	૩૫૩
સમ ભક્તિ	૩૮૧	વિજાપુર આબુ	૩૫૩
સં તેજસીવી	૩૪૨	મહસિદ બવદારી	૩૫૪
(૫) શાંત કેપર શ્રીમાળીના		બંડ પસ્તાત પોસ્તાડ	૩૫૫
વશ	૩૪૨	ધર્મકાર્યો	૩૫૫
(૨) હા આત્મચુરી	૩૪૨	બંડ કાનજી	૩૫૫
(૮) સાધુ ચંદ્રો	૩૪૩	૧૬૨ પોષ્તા (પ્રતિજ્ઞા)	૩૫૫
નિનાચરો સેખન	૩૪૩	હા વિજ દાનસરિ	૩૫૬
સં મેશજી મધે	૩૪૩	આબુ પોસ્તાડ (માણસજી)	૩૫૬
સ નેડાજી		શેઠ આસજીનો વશ	૩૫૬
(નેડા શાહો)	૩૪૪	વડામજી ખમ્મવલી	૩૫૬
(૧) સ કુવરજી	૩૪૪	આ આગરેલ	૩૫૭
નિન પ્રાસાદ	૩૪૫	આસજી સિદ્ધ, કૌશાતન	૩૫૮
કપ કિસ્કુવસિ	૩૪૫	પૂર્ણદેવ પોસ્તાડ વશ	૩૫૮
સં મેષો	૩૪૫	(પૂર્ણ પ્રતિજ્ઞા)	૩૫
(મથ પ્રવસિ)	૩૪૪	સં જગમ્મ દસુરિ	૩૫૮
સેખપાલ	૩૪૫	હા દેવેન્દ્રસરિ	૩૬
મથ હાડાર નિનાચરો	૩૪૫	આ સેમસિદસરિ	૩૫૮
(૨) પારેખ આત્મચુરી વશ	૩૪૬	ધીસુક મેષા	૩૬
વનિયા રાતિયા, પારેખ	૩૪૬	(ધીસુક)	૩૬
માણસાહી માન	૩૪૭	(પ્રમથન બાબે)	૩૬
(દેવ યોધલા)	૩૪૭	ગુણપાલ	૩૬૧
(૭) નિનાચરો	૩૪૭	શેઠ પૂનાનો વશ	૩૬૧
પ્રતિજ્ઞા તીર્થો	૩૪૮	સં હરપતિ	૩૬૨
મધાર	૩૪૮	સરિદ મહતરા ખા	૩૬૨
કુશળાની ખા	૩૪૮	સં શાણુનાજી	૩૬૨
સં વિજયાનંદ ગમ્મ	૩૪૮	ધીના વિહાર	૩૬૨
કાપ્રાચરિત	૩૫૧	સુરિ-સાધવી બસુપાદુકા	૩૬૩
પસ્તાળાની મળા	૩૫૧	આજડ પોસ્તાળો વશ	૩૬૩

પોસીના રાજવિહાર	૩૬૩
ગોપાલ	૩૬૪
૧૪૭૭ વિધ્વાપહાર પાર્શ્વનાથ	૩૬૪
રાજવિહાર દાન	૩૬૪
લ૦ સોમસુદર	૩૬૪
પં૦ ચારિત્ર રત્નગણિ	૩૬૪
સ૦ અર્જુન	૩૬૫
પ્રતિકાઓ	૩૬૫
તડમલ પોરવાડનો વંશ	૩૬૫
મહાણુ	૩૬૫
પોસીનામા પ્રતિકા	૩૬૫
દંડનાયક કાલુશાહ	૩૬૫
હમીર હંઠ	૩૬૭
શેઠ અલયસિહ વંશ	૩૬૭
મત્રી ધનરાજ	૩૬૭
આયુ ચિત્તોડ સઘ	૩૬૮
ધનરાજ પ્રબોધમાળા	૩૬૮
મત્રી સિહ	૩૬૮
વૈદ્ય નિયંધ	૩૬૮
વીશલશાહ વંશ	૩૬૮
દેદા ચાચો	૩૬૮
આખાક દીક્ષા	૩૬૮
(ખે) સં૦ ગુણરાજ (૩૭૦)	૩૬૯
૧૪૮૫ ચિત્તોડસ્તંભ	૩૭૦
મહાવીર મદિર દેરી	૩૭૦
સરહડિયા પોરવાડ વંશ	૩૭૦
સ૦ ધરણશાહ	૩૭૧
ત્રૈલોક્ય દીપક પ્રાસાદ	
(૧૪૯૬)	૩૭૨
શાલિંગ સહસા	૩૭૪
અચલગઢ મદિર	૩૭૪
આશાધર વંશાવળી	૩૭૫

(૧) મંત્રી યશોવીર જિન	
પ્રાસાદ	૩૭૬
પ્રમુદ્ધ ગેહિણેય નાટક	૩૭૬
(૨) મંત્રી યશોવીર	૩૭૭
(ખાલકવિ જગદેવ)	૩૭૭
દેરાની ૧૩ ભૂલો	૩૮૭
(૩) મંત્રી યશોવીર	૩૭૯
મ૦ દેવપાલ-ધનપાલ	૩૭૯
નડપતિ જયચર્યા	૩૭૯
મત્રી આખડે, મ૦ આલ્હાદન	૩૮૦
દંડ૦ આલૂ જિનદાસ	૩૮૦
સઘ પૂજા	૩૮૦
સોનેરીશાહી જિનાગમો	૩૮૦
શુદ્ધ સામાયિક	૩૮૧
(૧) દુઃસાધ્ય ધર્મર	
શ્રીમાળી વંશ	૩૮૧
મ૦ ઉદયસિહ	
મં૦ યશોવીર	૩૮૧
બુદ્ધિશળ, માનવતા	૩૮૨
(૨) કર્મસિહ દુઃસાધ્યવંશ	૩૮૪
જગતસિહની જ્ઞાતિ	૩૮૫
સાધુ જગતસિંહ	૩૮૫
સાધર્મિક લક્ષિત	૩૮૫
દોલતાબાદમા	૩૮૫
નિત્ય ઉત્સવ	૩૮૫
પ્રતિજ્ઞા પાલન	૩૮૫
ચાર સઘ લક્ષિત	૩૮૬
મહાણુસિંહ	૩૮૬
સર્વ દર્શનનું જ્ઞાન	૩૮૬
લ૦ દેવસુદર, સોમસુદર	૩૮૬
મોટી સઘ પૂજા	૩૮૬
પં૦ દેવવિમલ ગણિ	૩૮૬

૮૪ + ૫૬ હળાર	૩૮૬
પાસે સત્યવાદી	૩૮૬
બા હરિજનતાલની પરીક્ષા	૩૮૭
દાદિધ્વજ	૩૮૭
મનધિકાર (સ ૧૪ ૫)	૩૮૭
સાધુ પદ્મ-સાનૂદેવી	૩૮૮
૨૪ ગિનપ્રાસાદો (કાવી)	૩૮૭
મથ ભડારો	૩૮૮
બેલ્લાનો વશ	૩૮૮
દેવલ બોલવાળો,	૩૮૮
ભાલિય, વીજડ	૩૮૮
સમે બાળજીવોદાર	૩૮૮
બેલ્લસિદ્ધ રામસિદ્ધ બોલા	૩૮૯
લોહવશ	૩૯૩
પ્રતિષ્ઠા સમે	૩૯૩
મથ ભડાર	૩૯૩
કુરપાલ, સોનપાલ	૩૯૩
સિખસ્ટ હર્જો	(૧૬૧૮)

પેલાળ	૩૯૩
બા બહામીરની સહા	૩૯૩
પરિવાર	૪૯૪
(પાળીયાનો ભેખ)	૩૯૪
સુદાસ (૧૬૭૧)	૩૮૫
બોલા કુટુબ	૩૯૫
મંદિર ભેખ	૩૯૫
મદનથીમાળી વશ	૩૯૫
દેવરાજ	૩૯૫
મથ ભડાર	૩૯૫
સદાચર વચ્ચેરક	૩૯૬
બમરદત્ત	૩૯૬
કો ફેર (જોત)	૩૯૭
વરુસાર, રમણપરિકમા	૩૯૮
અણિતસાર ન્યોતિયમથ	૩૯૮
સા રજુજતરામનો ભેખ	૩૯૯
ભવિષ્યવાણી	૩૯૯
શાસ્ત્રદેવી પદાવતી અણિત	૩૯૯
સ્વળ કામના	૪

પ્રકરણ ૪૬

(૪૬) આંધ્ર વિધાન સભા	૪૦૧
વશ, દિક્ષા	૪ ૧
(આ સૌભાગ્યશ્રી)	૪ ૨
આચાર્ય ઉપાધ્યાય, પન્થાસ	૪ ૩
દેશર વૃદ્ધિ	૪ ૩
મથ સા	૪ ૩
મુદ્રેય સ્વયં (સ ૧૩૨૭)	૪ ૩
આ વિધાન સ્વયં	
(૧૩૨૭)	૪ ૪
સ ભીમનો બાગવાળ	૪ ૪
નવા આસ્વાર્થો	૪ ૪

૪૬ આંધ્ર ધર્મધાપસૂરિ	૪૦૫
પ્રતિષ્ઠા મારા	૪ ૫
(સારમદેવ)	૪ ૫
મુરુ પ્રવેશ ઉત્સવ	૪ ૫
મથકાર	૪ ૫
તીથ ઉદ્ધાર	૪ ૬
સમુદ્ધર્મા સ્તોત્ર	૪ ૬
કપર્દી વશ	૪ ૬
મથ રક્ષા	૪ ૬
ઝેર ઉતાર સારો આચાર	૪ ૭
કાનકજા	૪ ૭

પટ્ટધર	૪૦૭	રાજવલી	૪૧૦
મત્ર પોથી	૪૦૮	ગિઝનીખાન, સં૦ રત્ના	૪૧૦
અન્થો	૪૦૮	પાટનગર	૪૧૧
(યુગપ્રધાન યત્ર)	૪૦૮	મત્રીઓ	૪૧૨
સ્વર્ગ (સં ૧૩૫૭)	૪૦૯	દાનવીરો, રાજવીરો	૪૧૩
વિશેષ ઘટના	૪૦૯	અથ ભડાર	૪૧૨
માડવગઢ	૪૦૯	આં ધર્મઘોષસૂરિવરો	૪૧૨
(પત્તન)	૪૦૯		

અકરણ ૪૭

(૪૭) આં સોમપ્રભસૂરિ	૪૧૪	પ્રભાવકો	૪૨૨
પરિચર, સભાવિજય	૪૧૪	સામાનિક દેવલોક (૧૩૭૩)	૪૨૨
વિહારની મર્યાદા	૪૧૪	પ્રભાવકો, યુગપ્ર૦ શીલમિત્ર	૪૨૨
(મહોં વિદ્યાસાગર)	૪૧૪	સં ૧૩૩૪ ના બનાવો	૪૨૨
(આં જિનમાણિક્ય)	૪૧૪	વિં સં ૧૩૭૧ની ઘટના	૪૨૩
૮૪ જિન પ્રાસાદો	૪૧૫	પ્રભાવકો	૪૨૩
(વરગલ)	૪૧૬	આં જિનચદ્ર, ધર્મપ્રભ	૪૨૪
૧૩૭૧મા તીર્થોદ્ધાર	૪૧૭	આં નરચદ્ર, હેમચદ્ર	૪૨૪
ભીલડીમા દીવ્યજ્ઞાન,		સમયસારગ	૪૨૪
(૧૩૭૧)	૪૧૭	સજ્જનસિદ્ધ, અમારિ	૪૨૪
રાધનપુર	૪૧૭	કોચર શાહ, અમારિ	૪૨૪
ભીલડી ભગ	૪૧૮	સમરાસ	૪૨૪
પર્વ વ્યવસ્થા (૧૪)	૪૧૮	કવિ દેપાલ	૩૨૫
વિશેષ નોંધ	૪૧૮	ઠં ફેરૂ	૪૨૫
દીવ્ય ઘટના	૪૨૦	અંથકારો	૪૨૫
મૈત્રી અથો	૪૨૦	પુરિક ચરિત્ર	૩૨૫
ચાર પટ્ટધરો	૪૨૧	નગર સ્થાપના	૪૨૫

અકરણ ૪૮

આં સોમતિલકસૂરિ	૪૨૬	જધરાલ	૪૨૭
વિશેષણો - પરિચય	૪૨૬	સાહિત્ય	૪૨૭
(યુગપ્રધાન યત્ર પડાવસ્થક)	૪૨૬	(સત્તરિસય પ્રશસ્તિ)	૪૨૭

ત્રણ પાંદરો	૮૭	આંત્રિનપ્રભ	૪૨૬
(૧) આ ચંદ્રોખર	૪૨૭	તપનચંદ્ર પ્રભાત	૪૩
(૨) આં જ્વાળાદ	૪૨૮	આ ૬૩૩ કૃષ્ણી જ્વલિત	૪૩૦
દીના-શાસ્ત્રીની પ્રગણ	૪૨૮	સાધુ જ્વલિત	૪૩૦
(૩) આં દેવગુદર	૪૨૯	સાચા ભોધા	૪૩
પ્રભાતો	૪૨૯	૪ કુશળ	૪૩

પ્રકરણ ૪૬

ભાં દેવગુદ મુદિ	૪૩૧	દવ પ્રસન્ન	૪૩૬
ચંદ્રિકાપરિવાસ ૧૮૮૦	૪૩૧	(૬) આં મોમમુદર	૪૩૬
ચાગી ઉદયીયા પ્રગણા	૪૩૧	(૫) આં સાધુસ્ત	૪૩૬
પત્રાણી પ્રથા	૪૩૦	કોચર શાહ	૪૩૬
ગુણ પરિચય	૪૩૨	મુજ પ્રગણા, દત્તિયા	૪૩૬
પાપ ૫ પડો	૪૩૨	આંદર્શ ગાથ	૪૩૭
(૧) આં જ્ઞાનગાગર	૪૩૨	ગુદ મર્ણાદ અથ	૪૩૬
નાથા સ્તવ માં	૪૩૨	મથ બા રો	૪૪
આં કુતમ ન	૪૩૨	પ્રથમસિ	૪૪
મુ પત્રાણી મીનિકપથો	૪૩૪	૧૬ મથ પ્રમખિઓ	૪૪
(૨) આ ગુણન	૪૩૫	(૮) આં માનિકપ્રકર	૪૪
મુજ પરિચય	૪૩૫	બા ૧૨	૪૪
દિયા ન સમુદાય	૪૩૫	ગાવંધી ખાતિઓ	૪૪
મ નિતિઓ પરિચય	૪૩૬	મુજકદિ મળના	૪૪૩

પ્રકરણ ૫૦

(૫૦) ભાં મુદમુદ મુદિ		૧૮ માપ	૪૪૫
મુનિ	૪૪૪	આંત્રિકની દીગા	૪૪૫
પરિચય મુ	૪૪૪	જાગી પ્રાન	૪૪૫
પ્રથમ પાંદર	૪૪૫	દિલમળ-૧૮૮૫	૪૪૫
૪૫	૪૪૫	ગાંધી ૧૨ તીથ-૧૮૮૫	૪૪૫
મંડ આંદર	૪૪૫	ગાંધી-૧૮૮૫	૪૪૫
૪ નિતિ	૪૪૫	૪૫ તીથ	૪૪૫
૪૫ ૪૫	૪૪૫	બા માં ૧૫ ૧૫	૪૪૫

ધર્મકાર્યો	૪૪૭
ત્રયો	૪૪૭
૯ ગ્રહમય ત્રિવિધ	૪૪૮
ત્રય ભડારો	૪૪૮
સચિત્ર	૪૪૮
શાં મેઘજી	૪૪૮
સુલતાનપુર ઉપાશ્રય	૪૪૮
મહીકાઠામાં અમારિ	૪૪૯
ત્રય ભડારો	૪૪૯
મારો (ગુડો)	૪૪૯
વડનગર	૪૪૯
હણુદ્રા	૪૫૦
મોટા પોસીના	૪૫૦
ભારજી	૪૫૦
નીતોડા	૪૫૦
ખાખા યક્ષ	૪૫૦
અબ્બરી (જવર)	૪૫૦
ધરણુશીલપત	૪૫૧
નાડોલ, શિરોહી, શ્રીમાલનગર	૪૫૧
સ્વર્ગ	૪૫૧
વિવિધ નંદીઓ	૪૫૧
જયોતિર્ધરો	૪૫૩
(૧) આં મુનિસુદર	૪૫૩
(૨) આં જયચંદ્ર	૪૫૩
૫૦ સંવેગદેવ	૪૫૪
આં ઉદયનંદી	૪૫૪
૫ ચપાહી	૪૫૪
૫૦ જિનહર્ષ	૪૫૫
આઠ ભાષામાં ગુરૂ નામ ગુપ્ત	૪૫૫
ગિરનારમાં પ્રતિષ્ઠા	૪૫૫
૫૦ સાધુવિજય	૪૫૬
૫૦ હંસસોમ	૪૫૬

પૂર્વ દેશ ચૈત્ય પરિપાટી	૪૫૬
૫૦ શુભવર્ધન	૪૫૬
(દશ આવક ચરિત્ર)	૪૫૬
(૩) આં ભુવનસૂરિ	૪૫૭
ગુર્વાવલી	૪૫૭
(૪) આં જિનકીર્તિ	૪૫૭
ગિરનારમાં મંદિર	૪૫૮
(૫) આં જિનસુંદર	૪૫૮
મહોં મહીકલશ	૪૫૯
૫૦ લલિતકાર્તિક	૪૫૯
(ગું સ્તવન)	૪૫૯
(વડનગર)	૪૫૯
મહોં ચરિત્રરત્ન ગાં	૪૫૯
૫૦ ચરિત્રસુંદર	૪૫૯
છ ભાષામાં પાંચ જિનસ્તવન	૪૫૯
મહોં હેમહંસ	૪૬૦
મહોં જિનમાણિક્ય	૪૬૧
લઘુ સોમપ્રભ	૪૬૧
ત્રય ભડારો	૪૬૨
ઉં અનતહંસ	૪૬૨
રોહા - ભીલડી	૪૬૨
દશ પ્રજ્ઞાન્ત ચરિત્ર	૪૬૨
૫૦ સોમધર્મગણિ	૪૬૨
૫૦ સોમચારિત્ર	૪૬૩
ગુરુગુણ રત્નાકર	૪૬૩
આગમધર અભયનદી	૪૬૩
૫૦ ભાવસુંદર	૪૬૩
પાનવિહાર	૪૬૩
મહોં જિનમંડન	૪૬૩
કુમારપાલ ગ્રંથ	૪૬૩
ધર્મ પરીક્ષા	૪૬૩
૫૦ નંદિરત્ન, નાનારત્ન	૪૬૩

(૧) ઇ સ્નામડન	૪૬૩	રાવલ ગોપીનાથ	૪૭૦
(૨) પ હસરત	૪૬૪	મત્રી ભાસ્કા - સાસ્કા	૪૭૧
મે ઝુ	૪૬૪	નંદીસ પાર્થનાથ (૧૫૨૫)	૪૭૧
ખરસદ માળવા	૪૬૪	હીતિસ્ત ભ (૧૫૮૫)	૪૭૧
પ હસરત	૪૬૪	ચંપક પ્રાસાદ (૧૫૨૬)	૪૭૧
સિંગમણ	૪૬૪	ચીના વિકાર	૪૭૧
લોજપ્રબાધ (૧૫૧૭)	૪૬૪	વૈશ્વનાથ (૧૪૭૧)	૪૭૧
ઉપેશ તરિંગી	૪૬૪	સકલમત્ર રાવલ	૪૭૧
પ ધનકળ	૪૬૫	સંભીમસિ હનો ધુસેવાસ	૪૭૧
પ સ્નામડન સિંધો	૪૬૫	સિસ્ત્રામ-શિશોદી	૪૭૨
પ નિન્સરિ	૪૬૫	ધરમસી પોતવાડ	૪૭૨
પ્રિયકર ચરિત્ર	૪૬૫	હાલીયો બન્દાવા	૪૭૨
ઇ સાધુરાજ	૪૬૫	લાડવામાં રૂપીયા	૪૭૨
પ જ્ઞાનસ્તન	૪૬૫	મથેલાદર	૪૭૨
“ ભરસદ કાનિશિકા ”	૪૬૫	બે સાખા કુશળમાં	૪૭૨
પ૦ શાન્તિચંદ્ર	૪૬૫	શી સ્ત્રી ધનકાર્યો	૪૭૩
દામડા	૪૬૫	સંભીમસિ	૪૭૪
મહાવકો	૪૬૫	પ્રતિમા પ્રવેશ	૪૭૪
કૃષ્ણવિં જન્મસિંહ	૪૬૬	મથો, લેખન	૪૭૫
કુમારપાલ મહાકાવ્ય	૪૬૬	સમ રસા ચોડી	૪૭૫
કૃષ્ણવંશ પુત્રપ્રસાદ	૪૬૬	તારવાલીય (૧૪૭૬)	૪૭૫
(કૃષ્ણવિં કામળી)	૪૬૬	૧૮ મુનિઓ	૪૭૬
નવર સ્થાપત્ય	૪૬૬	મથાનિઓ	૪૭૬
અમદાવાદ	૪૬૭	સુલીકર શાખા	૪૭૬
કુલકર્ણ	૪૬૮	સ નામલે	૪૭૮
લાલેશવ - રાજકુપર	૪૬૮	રાજકુપર લીધ	૪૭૮
સિદ્ધપુર	૪૬૯	શાન્તિના ધામી	૪૭૮
અમરે	૪૬૯	અલોક દીપક સ્થાપત્ય	૪૭૯
નેસરે	૪૬૯	રાજકુપર પ્રતિષ્ઠા	
(નિહાનેર નમ્મ)	૪૬૯	(સ ૧૪૬૬)	૪૮
(કાંચી લોસલી)	૪૬૯	ઉત્તમો છલોદાર	
કમરપુર સંજવશ	૪૭૦	(૨ હા ધુ ૫)	૪૮

ઉપ હનરે માનવ	૪૮૧	માઝા પોસીના તીર્થ	૪૮૪
વાસક્ષેપ લાલ	૪૮૧	ચાર જિન પ્રાસાદ	૪૮૪
કાતરણી	૪૮૧	ભ૦ સોમસુંદરસુરિ	૪૮૫
(૧) ત્રૈલોક્યદીપક	૪૮૧	રાજ સાયર	૪૮૫
(૨) રથૂલભદ્ર સ્થાપત્ય	૪૮૧	આજડ	૪૮૬
(૩) નેમિનાથ	૪૮૨	મત્રી ગોપાળ	૪૮૭
(૪) ચક્રધરી	૪૮૨	જીર્ણોદ્ધાર	૪૮૭
(૫) સૂર્યમંદિર	૪૮૨	અભિકા, સરસ્વતી	૪૮૮
રાણાના સ્તૂપો	૪૮૨	કેશરીયાળ	૪૮૮
પંચ તીર્થયાત્રા	૪૮૨	મણિભદ્રવીર	૪૮૮
કવિ મેઘજી (૧૪૯૬)-	૪૮૨	વિશેષ વર્ણન	૪૯૦
ચાર કાર્ય પ્રારભ	૪૮૩	રોહિડા યાત્રા સઘ	૪૯૦
સાદી	૪૮૩	(ઝાદાપલ્લી)	૪૯૧
સ્થાપત્ય	૪૮૩	નાદિયા સઘ	૪૯૧
મહોત્સવ દાન	૪૮૩	નાના પોસીના	૪૯૧
બકોડા તીર્થ (૧૫૦૪)	૪૮૩	મગસીજી	૪૯૧
		ચિત્તોરનો કીર્તિસ્તંભ	૪૯૨

પ્રકરણ ૫૧

ભ૦ મુનિસુંદરસુરિ	૪૯૪	પદવી પ્રદાન	૪૯૭
સ્તુતિ	૪૯૪	અથો	૪૯૭
દૂકો પરિચય	૪૯૪	ત્રણ વિજ્ઞાપ્તિ	૪૯૭
(કૂચાલકાળી, સરસ્વતી)	૪૯૫	મુનિ પરિવાર	૪૯૮
આલદીક્ષા	૪૯૫	(૯) પદાવલીઓ	૪૯૮
યુગ પ્રધાન	૪૯૫	(૧) આ૦ વિશાલરાજ	૪૯૭
૨૪ સૂરિમત્ર આરાધના	૪૯૫	(૫૩) ૫૦ વિવેકસમુદ્ર	૪૯૭
પદ્માવતી પ્રસન્ન	૪૯૫	(૫૪) ૫૦ અમરચંદ્ર	૪૯૮
ઉપદ્રવ શમન	૪૯૬	(૫૫) ૫૦ ધીરસુદર	૪૯૮
આચાર્યપદ-મહોત્સવ	૪૯૬	(૫૪) સયમમૂર્તિ	૪૯૮
કકોતરી	૪૯૬	(૫૩) ૫૦ સુધાભૂષણ	૪૯૮
આચાર્યપદ	૪૯૬	રૂપસેન ૫૦ જિનસુર	૪૯૮
યાત્રાસઘ	૪૯૭	વિશાલ સૌભાજ્ય	૫૦૦

વાત્સલ્યકાવ્ય (૧૫૧૨)	૫
વીરરાજપદ્યકા	૫
(૨) મહોં લક્ષ્મીભક્ત	૫
(૫૫) ઉં ગુણવિમલ	૫
(૫૭) ૫ કમલવિજય	૫ ૧
(૫૮) ૫ શ્રી વિજય	૫ ૧
(૬૨) ઉ સાન્તિવિજય	૫ ૧
તક કાલા મુત્ર (૧૭૫૬)	૫ ૧
(૫૮) ઉ વિદ્યાવિજય	૫ ૨
આશુકવિ ૫૦ હેમવિજય	૫ ૨
૧૭ મથો	૫ ૩
સ્તોત્ર ચમત્કાર	૫ ૪
જીવા ગુણવિજય	૫ ૫
(૧૧-ગુણ. અશ્વિવરો)	૫ ૬
(૩) આશુક મલ્લેશ્વ	૫૦૭
(૪) ૫ દેવશીલજ	૫ ૮
વેતાલપચ્ચીશી (૧૧૧૬)	૫ ૮
આર મહોપાધ્યાયો	૫ ૮
(૪) ઉ રામકર્તિ (૪૫)	
જીત દીકા (૧૫૨)	૫ ૯
(૫) ૫ હાનુસુ	૫૧૬
પદ્યપદ્યાર્થ	
વાક્યપદ્યાર્થદીકા	૫ ૯

(૧) ઉ શિવસમુદ્ર	૫૧૦
(૭) ૫ સમવિમલમણિ	૫૧
(આઠમ સ. અશ્વિવરો)	૫૧
(૮) ૫૦ ગુણશીલગણિ	૫૧૧
નાદશાહી ગાન	૫૧૨
(૯) ૫ ચત્રાન્નમણિ	૫૧૩
પ્રભાવક મુનિવરો	૫૧૩
શ્રદ્ધાપદ્મી એ પદ્યો	૫૧૩
બ જ્ઞાનસાગર, દેવમદ	૫૧૩
હિંદી, જાનરા ગાદી	૫૧૪
નગર સ્થાપના	૫૧૫
શિરોહી-વર્ણન	૫૧૫
આં ગુનિસુદર જાપ	૫૧૫
ગિતાસુધો, પ્રભાવના	૫૧૬
પદ્મીઓ મથો	૫૧૭
મત્રી તેજપાલ	૫૧૭
જગદ્ગુરુ પ્રતિમા	૫૧૮
સં મહાજ્ઞાની પાસ્ત્રાલ	૫૧૯
અર્ધો શંકુજય (૧૬૪૪)	૫૧૯
સં વિજયજ્ઞાન સ્મરિ	૫૨
૨ હનરનો ગાત્રા સમ	૫૨
સાં સદ્ગુણી ક્રિયોદાર	૫૨૧
પાશ્વતપુરા-તપા	૫૨૧
૫ નીલ વિજય	૫૨૨

મઠશુ ૫૨

(૫૨) આ રત્નસીખરસસ્ત્રિ	૫૨૩
દોકા પરિચય	૫૨૩
પદ્મી પ્રાન	૫૨૪
જલ પ્રતિષ્ઠાઓ	૫૨૪
મથો	૫૨૫
(૫ બોળસાગરમણિ)	૫૨૫
શિખ ૫૨૫૨મ્નો	૫૨૫
૧ ૫ સર્વમિતે	
(૫૪) આ કિન્નરી	૫૨૫
આઠ કાલાર્મ	૫૨૫
સમ્યક્ત્વ રાસ	૫૨૬
(૫ સમ અશ્વિવરો)	૫૨૬

૨ આં સમયરત્ન	૫૨૬	વક્રિણ બીકાનેર	૫૩૪
(૫૮) ૫૦ લાવણ્ય સમય	૫૨૭	માલદેવ જોધાબાઈ	૫૩૫
ત્રથા	૫૨૭	રાવ ગજસિંહ	૫૩૬
પ્રભાવકા	૫૨૮	ભં વિજયદેવ	૫૩૬
આં જયયદ	૫૩૦	અનિતસિંહ	૫૩૭
આં મલયયદ	૫૩૦	અભયસિંહ	૫૩૭
સરધનામા	૫૩૦	રત્નભંડારી	૫૩૭
આં રત્નાનર	૫૩૦	કિસનગઢ રાજવલી	૫૩૮
બગદાદમાં જોતો	૫૩૦	રાઠોડ - ગોત્રો	૫૩૮
અણુલ અલામુ અરરી	૫૩૧	રાઠોડ શાખાઓ	૫૩૮
જૈન ચિત્રો	૫૩૨	ગોત્રોચાર	૫૩૮
રાઠોડવંશ જોધપુર	૫૩૨	મુણોત	૫૩૯
જયયદ રાઠોડ	૫૩૨	ચવાલસ	૫૩૯
અશ્વત્થા-ચંડ	૫૩૩	અબાણ	૫૩૯
(જોધોનુ જોધપુર)	૫૩૪	હથુડી	૫૩૯
મીરાબાઈ	૫૩૪		

પ્રકરણ ૫૩

(૫૩) ભં લક્ષ્મીસાગર-		(૨) મહોં ચંદ્રરત્ન	૫૪૭
સૂરિ (સ્વં ૧૫૪૭)	૫૪૦	ઉં અભય ભૂપણ	૫૪૭
ટૂકો પરિચય	૫૪૦	ઉં અભય શતાર્થી	૫૪૭
પહેલો પ્રતિભાલેખ	૫૪૧	પંં શ્રી રત્ન-ઉં રાજરત્ન	૫૪૭
ગચ્છમેળ	૫૪૧	પં દેવરત્ન, ગજસિંહ રાસ	૫૪૭
પદવી પ્રદાન	૫૪૧	(આં દેવરત્ન)	૫૪૮
ધર્મધ્યાન	૫૪૨	જ્ઞાનહર્ષ	૫૪૮
ધર્મકાર્યો - પ્રતિષ્ઠાઓ	૫૪૨	સાધ્વીસંઘ (સાધ્વીઓ)	૫૪૮
(૧) માતર (૨) ગોડીપુર	૫૪૩	દુકાળો	૫૪૮
(૩) બામણવાડ (૪) ગબીરા	૫૪૫	ખેમો દેદરાણી	૫૪૯
ત્રય ભંડારો (અમદાવાદ)	૫૪૫	નોધ	૫૫૦
સં મેઘો	૫૪૬	ત્યારે અને આજે	૫૫૦
શ્રમણ પર પરાઓ	૫૪૬	રામપવિત મોઢ	૫૫૨
(૧) ઉં જયવીર	૫૪૭	નાગરાજ	૫૫૨

દાનવીરો	૫૫૨	આઘાધમ સુજાતેસ	૫૬૩
પ્રજ્ઞાવકો	૫૫૨	એક પ્રતિકમ્બુ	૫૬૩
સં મેષઞ છવસુ	૫૫૨	મણિસદવીર(સ ૧૫૪૭)	૫૬૩
મ ઉન્નમ કાળ	૫૫૩	શ્રુતિ, જરણ	૫૬૪
સુચ્છા ગા	૫૫૩	(૫૫) આં સુધાનકન	૫૬૩
શીરમ, સામુ	૫૫૩	શરપમ જરી	૫૬૪
સ્તનશાહો	૫૫૪	હરિર ચૈત્રપરિપારી	૫૬૪
મંચુ	૫૫૫	(૫૬) આં સુમતિસુદર	૫૬૪
ભાષ્ટા-સાષ્ટા	૫૫૫	આમુ જિન્દાસાત	૫૬૪
કુવર ભીલ	૫૫૬	(૫૭) આં જિનસોમ	૫૬૪
સામ્બાશાહો	૫૫૬	(૫૭) આં કમસકસરા	૫૬૪
સ જામસિહો	૫૫૬	સાંભાવધાની	૫૬૪
મત્રી આદાશાહ	૫૫૭	વરસાનો ગુહસો	
મત્રી માંચુસોની	૫૫૭	(૫૮) આં જ્યકસ્યાલુ	૫૬૫
છમુ શાસિસદ	૫૫૭	જ્યજનક પ્રતિષ્ઠા	૫૬૫
સ છવસુ, મેષઞ	૫૫૭	(૫૯) આં નર્મદ	
ગોપાળ	૫૫૮	(સ ૧૬૬૫)	૫૬૫
પૂજરજ-ગુલાકાન	૫૫૮	કાકશામ ગોપાઈ	૫૬૫
નરેન્દ્ર	૫૫૮	કુવરપુરા શાખા	૫૬૬
વ્યાકરણ, દીક્ષા, નાદક	૫૫૮	(૫૪) સોમદેવ	૫૬૬
શૈલ સરવિર	૫૫૮	(૫૫) આં સુનમકન	૫૬૬
ખાનુજેર - વેત્તાક	૫૫૯	મચ્છમેળ	૫૬૬
સ પીમળ સ્કસા પાલસુ	૫૫૯	બીલ પરપરા	૫૬૬
કમસકસરા મચ્છ	૫૬૦	આપરમ જવજૂરિ	૫૬૬
(૫૪) આં સોમદેવ	૫૬૧	(૫૬) આં સોમજન	૫૬૭
(૫૬) પ કમસકન	૫૬૧	જામીજરા	૫૬૬
ત્રિભુજાદીપક પ્રજાધ	૫૬૧	પાંચ લપાળાઓ	૫૬૮
પરપરા	૫૬૧	પાંચ સિંધો	૫૬૮
પ સત્યસૈમર	૫૬૨	પ લાવવન જામ	૫૬૮
(નારચક્ર)	૫૬૨	પ અસુવિજન	૫૬૮
મચ્છમેળ	૫૬૨	મહો સોમચારિત્ર	૫૬૯
સોમિત્રા, આમુ	૫૬૩	ગુરુ ગુલુ કામ	૫૬૯

(૫૭) આં જિનસોમ	૫૭૦
મહોં જિનમ કંત	૫૭૦
ઋપભવીર દ્વિસધાન	૫૭૦
(૫૭) આં ઈન્દ્રનંદિ	૫૭૦
ગચ્છભેદ	૫૭૦
ચાર શાખાઓ	૫૭૧
તપા-પાલનપુરા	૫૫૧
(૫૮) આં ધર્મહંસ	૫૭૧
સં મેધજી	૫૭૧
(૫૯) આં ઈન્દ્રહંસ	૫૭૧
ઉપદેશ કૃષ્ણવલ્લી	૫૭૨
નિગમમત વર્ણન	૫૭૨
નિગમમત વર્ણન	૫૭૪
(૫૯) આં હંસસંયમ	૫૭૫
મોત્રા	૫૭૫
ભૂકટિયા (ભૂકટિયા)	૫૭૬
૩૬ ઉપનિષદો	૫૭૬
(૫૯) પંચસિદ્ધાન્તસાગર	૫૭૭
દર્શન રત્નાકર	૫૭૭
મહિભદ્ર ઇન્દ્ર	૫૭૮
લઘુ પ્રશસ્તિ	૫૭૮
(પ્રકાશક)	૫૭૮
પાંચ રાજગૃહી	૫૭૯
નગર સ્થાપના	૫૭૯
બ્રાહ્મણી અસર	૫૭૯
બ્રાહ્મણુ આચાર્યો	૫૮૦
નિગમ મતનો ઉદ્દેશ	૫૮૧
પ્રકાશકને સૂચના	૫૮૧
નવ વિવિધ મતો	૫૮૧
(૧) લોકામત	૫૮૧
વિધિ લોપ	૫૮૧
ચાર ફેરફારો	૫૮૩

શેં નં ગીં શેડનો	
અભિપ્રાય	૫૮૩
લોકામત પરંપરા	૫૮૧
ત્રણ ગાદીઓ	૫૮૨
(૧) વડોદરા	૫૮૨
શ્રીવત પરિવાર	૫૮૨
ભં વિજયાનંદ	૫૮૩
વિવિધ દુ. પથો	૫૮૪
(૨) બાલાપુર	૫૮૪
ધર્મદાસજી (૧૭૦૯)	૫૮૬
અઠારિયા	૫૮૭
(૩) યતિપરંપરાઓ	૫૮૭
(૧) રાજકાલંકાર	૫૮૭
(૨) પૂં મેધરાજજી	૫૮૭
મેધ વિનોદ - મેધ માલા	૫૮૭
મુક્તિ વિલાસ રાસ	૫૮૮
ઉત્તરાધ શાખા, માણેક	૫૮૮
માણેક ઋષિ	૫૮૮
મુનિ ઉદ્યોતવિજય	૫૮૮
લોકાના વિવિધ ગચ્છો	૫૮૮
(૧) કુંદિયા છ કોટી	
(૧૬૯૨)	૫૮૮
(૧૨મા) ઋષિ લખજી	૫૮૮
પઠન પાઠન	૫૮૮
લેખિત કરાર	૫૮૮
પુનઃ દીક્ષા, નવોપય	૫૮૮
કેદ મુક્તિ	૫૮૯
યતિ ધર્મદાસ	૫૮૯
સૂરતમાં દયા	૬૦૦
(અજમેરમાં દયા)	૬૦૦
મતભેદ	૬૦૦
મુશુરાનમા ઝેર	૬૦૦

(૩) પળાપી પક્ષ	
(સ ૧૭૩૧)	૬૦૩
(૪) બાણપથ	૬૪
(૫) તેરાપથ (સ ૧૮૭)	૬૪
એક પરપરા	
(૬) નાંદા પક્ષ	૬૦૫
પૂ વળપાથ	૬૫
બાળાપી માનસા	૬૬
ગિલાસપ	૬૮
(૭) વીરધર્મ	૬૯
(૮) બીજામતો	૬૯
જ્યોત્સવિ વિજય	૬૯
પ્રપચ્છ, મૂળામો	૬૯
(૧) મુજ્જસાગર કાલસાગરરાસ	૬૯
સુરિ હેમસાગર	૬૯
અર્ચા સતક પ્રસસ્તિ	
(૧૭૦)	૬૧
(૧૧) બ કલ્યાણઅર્ચા	
(૧૬૭૩)	૬૧
માજપુરા રામચર્યાસાત્તરાસ	૬૧
(મા મ સાહની બુધો)	૬૧૧
સોદા ચોપાઈ	૬૧૧
બ રાત્ર, બ વિજય	૬૧૧
કયાસશાહ કિસ્સો	૬૧૧
કોટા ગાદી	૬૧૫
બ મહાનંદ, મહાતીર તીર્થ	૬૧૫
પદાવલી, ગાદી	૬૨
ત્રીજો કુવા મત	૬૨
ગ્રન્થ સધા	૬૩૩

(૯) કલ્યાણ (મુજ્જિમ્મરિ)	૬૩૬
બાણપાળી	૬૩૮
બે પદાવલી	૬૪૧
શ્રીયા નામોરી સોદાગમ્થ	૬૪૧
(૬ ૬૧) રૂપચંદ બેપાગર	૬૪૩
સાદીના સોદા	૬૪૫
(૬૬) બા સદાર મચ્ચરિ	૬૪૮
સધા મચ્ચમેદ	૬૫
(૭૪) જ રમુનાથ	૬૫૨
પદાવલી (૧૬૮૬)	૬૫૨
પાંચમો પાચ્ચંદ રાજચંદ	૬૫૨
જ્યોત્સવિ	૬૫૨
પવંતિચિ વિચાર	૬૫૬
(નામિય મુખતિ)	૬૫૬
સ્તિનર પથો	૬૫૭
પરદેશી ન્યામ	૬૫૮
ધાર્મિક બાધિયો.	૬૫૯
સ્થાપના તીર્થો	૬૬૨
મુખત્યાન બેતવ સન્નો	૬૬૪
કલક બોલકલ	૬૬૪
દિ સાક્ષ સેવા	૬૬૫
માર પ્રભાવો	૬૬૬
બા માનસુમ	૬૬૬
વિવિધપથ	૬૬૬
(૧૩ + ૭ = ૨)	૬૬૬
(૧૨) કુબા, પ બનાસ્તી	૬૭
નિમ્બનત્તની અપાન્તા	૬૭
ગૂમાપથ સામૈમા પથ	૬૭૧
પશ્ચિત સુધાગર પાટી	૬૭૧

અકરણ પદ

પદ બાંધ મુખતિ	
સાક્ષસુરિ (૧૫૮૧)	૬૭૨

જ્યોત્સવિ મુખતિસાધુઓ	૬૭૨
બિન્દાપતિઓ	૬૭૩

સ્વ. શ્રી વિજયભાઈ

૨૫ સ ૧૯૪ ના બીજા વેસાળ મુદિ ૩ વા. ૧૬ ૫ ૬૪

મન્ય પુણ્યસ્મરણીય તેમના પુત્ર ન શ્રી મનુભાઈ લેક્ચરરના ન
ના મન હયાવવામા સદાય હરી

સ્વ૦ મેઠ શ્રી નેમિ ગભાઈ કાલિદાસ ગેરદલાલ

જન્મ સ ૧૯૨૯ ચૈત્ર વદિ ૮

અવ૦ સ ૨૦૧૦ આસો વદિ ૩

તા ૨૦-૪-૧૯૭૩

તા ૧૯-૧૦-૫૪

નેમના પુણ્યમંગલાચે તેમના પુત્રગન શ્રી નતુભાઈ નેમિ ગભાઈએ

આ અથ ખાવનામા સહાય કરી છે

(૨૦૨૦)

(૨) ભ૦ સુમતિસાધુ	૬૭૩	જિનપ્રતિષ્ઠા, જિનવાણી	૬૭૫
પદ્ધત્	૬૭૪	શેઠ ક૦ લા૦ જિનાલય	૬૭૪A

પ્રકરણ પપ

ભ૦ હેમવિમલસૂરિ		(હેમાનંદ)	૬૮૨
(સં ૧૫૮૩)	૬૭૬	૬૨ આ૦ શાન્તિસોમ	૬૮૨
દૂકો પરિચય	૬૭૬	સ૦ ૧૬૭૩ આગલોડ	
પ્રભાવક	૬૮૦	મણિભદ્ર	૬૮૨
યતિઓને સુધારવું	૬૮૧	સધર્ષ	૬૮૨
સાધુવૃત્તિ	૬૮૧	(૬૫) આ૦ આનંદ સોમ	૬૮૨
ઉપસર્ગ પ્રવાહ	૬૮૧	વીજપુરનાં મંદિરો	૬૮૩
પ્રતિષ્ઠા, દીક્ષા, ઉપદેશ	૬૮૨	(૬૭) ભ૦ કેશરસોમ, માંધાતા	૬૮૪
સ૦ ૧૫૮૨ ક્રિયાદ્વાર	૬૮૩	મગરી સ્તવન	૬૮૪
(૫૦ સત્યવિજયગણિ)	૬૮૩	પુખચંદ દોશી	૬૮૪
ગચ્છનાયક	૬૮૪	પાખી, ગામ જમણ	૬૮૪
આઠ શાખા પરપરા	૬૮૪	કુતરાને લાડવા	૬૮૪
ત્રથો	૬૮૫	બહાદૂર જૈનો	૬૮૫
કથિવા કપડા	૬૮૫	પરંપરા	૬૮૫
જીર્ણોદ્ધારો	૬૮૫	(૫૪) મહો૦ વિદ્યાસાગરગણિ	૬૮૬
તપાહર્ષકુલ સોમ		(૫૫) ૫૦ જીર્ણગણિ	૬૮૭
પદ્માવલી	૬૮૬	૫૬ મહો૦ ધર્મસાગર	
(૫૬) ભ૦ સૌભાગ્ય		ગણિ	૬૮૮
સાગર	૬૮૬	ન્યાય, જિનાગમ	૬૮૮
(ચૈત્રવાલ સોમશાખા)	૬૮૭	ઉપાખ્યાયો	૬૮૮
૫૭ ભ૦ સોમમિલન	૬૮૮	એકતુટી	૬૮૮
સ૦ ૧૬૧૨ સોમશાખા		શ્રી જિનવિજય પ્રકાશ	૭૦૦
પદ્માવલી	૬૮૯	બહુમાન	૭૦૧
(૫૮) આનંદસોમ, હેમસોમ	૬૯૦	પ્રતિષ્ઠા	૭૦૩
૫૦ શ્રી વિમલ	૬૯૦	મારવાડ	૭૦૪
સ૦ ૧૬૭૨ સોમશાખા		અમત આમણા	૭૦૬
પદ્માવલી	૬૯૦	ચર્યાચર્ય	૭૦૮
(૬૧) આ૦ ઉદયવિમલ	૬૯૨	શાન્તિના ઉપાયો	૭૧૨
વેતાલ પચ્ચીસી	૬૯૨	ઐતિહાસિક નાંધ	૭૧૩

અવચન પરીક્ષા	૭૧૭
પર નો પદ્ધતિ	૭૧૮
કમેશ દાનિ	૭૨૫
આત્માર્થો વિવિધ કારણો	૭૨૮
વિચિત્ર ચોર્ધ	૭૩૩
(૧૧) વિચારાદિ સાદિત્ય	૭૩૩
મુનિસમેશન કિતોપદેશ	૭૩૩
સોનેરી તકનો લાભ	૭૩૬
શાસ્ત્રાર્થ (૧૨૦)	૭૩૭
ત્રેણીશો ૧૭ નો આધાર	૭૩૮
મહો ૦ પ્રશંસા	૭૩૯
પ્રતિષ્ઠા	૭૪૦
૧૪ મહો	૭૪૧
કપ કિરણવધિ (પ્રશસ્તિ)	૭૪૨
અવચન પરીક્ષા (પ્રશસ્તિ)	૭૪૩
(૧૫) મહો પદ્ધતિ	૭૪૪
(૧) મહો કુશલસાગર	૭૪૫
(ઉપદેશસાર)	
અપમર	૭૪૫
સુરતમાં દાન્યાર્થ	૭૪૬
(૬૧) ૫૦ ન્યાયસાગર	૭૪૭
કેશરીમાલ	૭૪૮
કચીશ રાગ-સાગીણી	
સ્તવન	૭૪૯
૧૭ મહો હમ્મિસાગર	૭૫
ગૌતમ સ્તોત્ર	૭૫
૬૦ નેમિસાગર ઉ મુક્તિ	
સાગર	૭૫
૬૦ દાનિદાસ ક્ષેત્રી	૭૫૨
ચાંદ્રપદ્મ	૭૫૨
મહાનપા, વાહિલાપદ	૭૫૫
ના નાગીઓ પદ	૭૫૫

શુદ્ધ સંયમી સાધુઓ	૭૫૬
ચતુર્થ્ય પ્રતિષ્ઠા કિમ્બો	૭૫૭
વિશેષ વસાવધી	૭૫૮
મહો ખમની, પદ્મ	૭૫૮
૧૧૫૫૫૫૫૫૫૫	૭૫૮
(૫૭) ૬૦ મુક્તસાગર	
(મુક્ત કેવલી મિત્ર)	
૫૨૬)	૭૫૯
કપ કૌમુદી	૭૫૯
પદ્ધતિ મુદ્ધત કૌલી	૭૫૯
શત્રુજ્ય વિનેન્દ	
કૃષ્ણ પ્રતિષ્ઠા	૭૬૧
માતૃપુરાની ચિતિસમાધિ	૭૬૧
(૬૨) નવપુસ્તક-મુદ્ધતાલુ	
ગિનામ્મ	૭૬૨
ગૌતમસ્વામી સ્તોત્ર	૭૬૩
૫૦ કોશસાગરગણિ	૭૬૪
દ્વાનુમેશ તકલા	૭૬૪
૫ પૂજ્યસાગર	૭૬૫
૫ અનિવસાગર	૭૬૬
ચતુર્થ્ય તીથ પરિપાટી	૭૬૬
આનસાગરી	૭૬૭
કપાલ્ય કાશી	૭૬૭
લાલ્યદ માતૃસાગરી	૭૬૮
માતૃસાગરી	૭૬૯
પુષ્પિકા કૃષ્ણ ગામ	૭૬૯
વજ્રપુત્રિ સાવની	૭૬૯
કેશામ સ્તુતિ	૭૬૯
કચીશ ખાતે	૭૬૯
મહો ૦ દાનર્જિજિની	
નવ પદ્ધતિઓ	૭૭
(૫૫) મુદ્ધતાલુ ઉપદેશ	૭૭

(૫૭) મહોં હાનર્પિના નામો	૭૭૦
ગુન નામ મિશ્ર સ્તુતિ	૭૭૦
હસ્તાક્ષર	૭૭૦
જાજિયા કર માફ	૭૭૦
વિવિધશાખા	૭૭૦
(૬૨) પંં પ્રતાપકુશલ	૭૭૧
વચનસિદ્ધિ, નિર્દોષ	૭૭૬
ગ્રામ દાન	૭૭૧
જિનપ્રાસાદ માટે માનકુવા	૭૭૧
ભટ્ટારક	૭૭૧
(૧) નામમાલા રસશુ ગાર	૭૭૧
પિંગલ, પારસાત નામમાલા	૭૭૨
(૬૪) ભં કુંચરકુશલ	૭૭૨
પિંગલ	૭૭૨
કુશલ શાખા	૭૭૨
તપાકુશલ શાખા	૭૭૩
શ્રીપૂજ દૂક	૭૭૩
ગૌતમસ્વામી સજ્જાય	૭૭૩
શત્રુજય ચર્ણન	૭૭૩
(૫૮) મહોં સકલચંદ્ર	૭૭૪
ગાં ૧૦	૭૭૪
પરિચય	૭૭૪
ગચ્છમેળ (સં ૧૬૨૧)	૭૭૪
મહોપાધ્યાય	૭૭૫
ગ્રંથો, શિષ્યો	૭૭૫
(૫૯) મહોંશાન્તિચંદ્ર	૭૭૫
વરુણદેવ, મહોપાધ્યાય,	૭૭૬
પંન્યાસ, દીક્ષા	૭૭૬
ગ્રંથો, કૃપારસકોશ	૭૭૬
ભવિષ્યવાણી	૭૭૭
મોટા ગીતાર્થો	૭૭૭
અજિતશાન્તિ	૭૭૭

(૬૦) પંં રત્નચંદ્ર ગણિ	૭૭૮
કુમતાહિવિપળ ગુણિ	૭૭૮
તપારત્ન હિતોપદેશ	૭૭૮
હીર વિહાર	૭૭૮
હૈદ્રાબાદ, હીરવિહાર	૭૭૮
સૂરતમંડન પાર્શ્વનાથ	૭૭૯
(૬૦) અમરચંદ્ર	૭૭૯
યુગ પ્રધાન સંખ્યા	૭૭૯
ઉપા સુરચંદ્ર	૭૭૯
(ત્રણ અરચંદ્રો)	૭૭૯
(કુશને શરીકની	
બોધકથા)	૭૮૦
૬૦ મહોં ભાનુચંદ્ર	૭૮૦
માતા પુત્રા દીક્ષા	૭૮૦
પંન્યાસ વિદ્યાસ	૭૮૦
છ દર્શન પાઠ	૭૮૧
શાહબખ્ષાને શાસ્ત્ર પાઠન	૭૮૧
સૂર્યસહસ્ર નામ	૭૮૧
માનવરક્ષા	૭૮૧
સૌરાષ્ટ્ર ભેટ	૭૮૧
વિપકન્યા રક્ષા	૭૮૧
શાન્તિસ્નાત્ર વિધિ	૭૮૧
લાહોરમા ચૈત્ય ઉપાશ્રય	૭૮૨
પુશક્રહમ	૭૮૨
સવાઈ હીર	૭૮૨
ઉપાધ્યાય કરમાન	૭૮૨
હૈદ્રાબાદ હીરવિહાર	૭૮૨
પં ભાવચંદ્ર સિદ્ધિચંદ્ર	૭૮૨
શાહબખ્ષા જેવા પુશક્રહમ	૭૮૩
ચિંતામણી જિનાલય	૭૮૩
રોશન મહોદલો	૭૮૩
શત્રુજય વ્વાલિયર શુરહાન	

પુરમાં જિનાલયો	૭૮૩	વિજયમાનતા.	૭૮૬
ખુરમતી મડબડ	૭૮૪	શિષ્યો	૭૮૭
ઝેનતીર્થ રક્ષા	૭૮૪	મુનિ સમ્મેલન (સ ૧૬૮૧)	૭૮૯
જગ્યાગુરુને ઝેનતીર્થ લોક	૭૮૪	(૩) ૫૦ દેવચ દ્ર	૭૯૧
જલિયો માફ	૭૮૪	૫૦ ભાવચ દ્ર	૭૯૧
જમારિયાસન	૭૮૪	દેશાલિયમ બ	૫૧૨ ૭૯૧
સમાધિ સ્તૂપ (સ ૧૬૫૩)	૭૮૩	પ્રાગુચ્છ ૬૭ ગું પદ્માવલી	૭૯૧
બાંબ જાડાગીર (સ ૧૬૬૨)	૭૮૪	મહાધોગી મીઠાન	૭૯૨
શાહી ફરખારમા	૭૮૪	૬૧ મહોં સિદ્ધિચંદ્ર	૭૯૩
(સ ૧૭૩૬ થી ૧૬૬૨)	૭૮૪	ગણિ	૭૯૩
ગુજરાતમાં (સ ૧૬૬૮ થી)	૭૮૪	ચતાવધાન	૭૯૭
શાસ્ત્રાર્થ	૭૮૪	પુરુષોત્તમ	૭૯૩
બાંબશાહી આમત્રણ	૭૮૫	કર્ષ આપવીતી	૭૯૩
જીવિવેદ્ય	૭૮૫	૫૦ ભાવચ દ્ર, સિદ્ધિચંદ્ર	૭૯૩
ફરોશિતીર્થ	૭૮૫	શાહાબાદ પુત્ર લેવો	૭૯૭
શાહી સત્કાર	૭૮૫	રૂપાળો	૭૯૭
(સ ૧૬૩૬ થી ૬૨)	૭૮૫	આકૃત શાન્તિ	૭૯૫
આકૃતો શાન્તિ	૭૮૫	(કામ ઉત્તાર સીસ)	૭૯૬
માસપુર, પ્રતિષ્ઠાઓ	૭૮૫	માસપુરમાં જિનામસા	૭૯૬
અચ્ચાર વીક્ષાઓ	૭૮૫	માસપુરમાં સમાધિસ્થાનો	૭૯૭
ભા. સિદ્ધિચંદ્ર (સ ૧૬૭૩)	૭૮૬	જુરહાનપુરમાં પદોપકારો	૭૯૭
પો. સુ ૧૩ સિરોહી	૭૮૬	મહોપાધ્યાય પદ	૭૯૭
માસ્વાડ (સ ૧૬૭૩)	૭૮૭	સ ૧૬૭૩ પો. સુ ૧૩	૭૯૭
આત્રા જુરહાનપુર	૭૮૭	સિરોહી	૭૯૭
(૧૬૭૪-૭૫)	૭૮૭	માસ્વાડ, જુરહાનપુર, આત્રા	૭૯૭
અદિ સા, કરમાર ખર્ચસ્થાન	૭૮૭	વીજપુર સંજપુર	૭૯૮
રક્ષા ફરમાન	૭૮૭	જુરહાનપુર આત્રા	૭૯૮
વધુમા તપસીસ	૭૮૮	૧૬૭૪-૭૫	૭૯૭
સ ૧૭૨૨ સુધી	૭૮૮	મથો	૭૯૮
મોદા માનીઓ	૭૮૮	કાઓની રસ પ્રસાદી	૭૯૮
ખરિવાર (૮)	૭૮૮	નેમિનાથ, ચાર મહોમા	૭૯૮
મથો	૭૮૮	૫૦ દેવચ દ્ર, વિવેકચંદ્ર	૭૯૮

તપ, અનશન ૮૦૦

ભ૦ વિજયસિંહચરણ

પાદુકા ૮૦૦

મહો૦ સકલચંદ્ર ગણિ ૮૦૦

(૫૮) મહો૦ ઉદ્યોતવિજય ૮૦૧

(૫) મહો૦ હાનર્ષિગણિનો

વાચક વંશ ૮૦૧

૫૭ મહો૦ હાનર્ષિ ગણિ ૮૦૧

૫૮ મહો૦ ઉદ્યોતવિજય ગણિ ૮૦૧

આ૦ વિજયસેનસૂરિ ૮૦૧

ભ૦ હીરવિજયસૂરિ ૮૦૨

૫૯ ૫૦ ગુણવિજયગણિ ૮૦૨

૬૦ ૫૦ સંઘવિજયગણિ ૮૦૨

સપ્ત જિનતીર્થ ૮૦૩

મગશી તીર્થ ૮૦૩

કલ્પ પ્રદીપિકા ૩૦ ૩૩૦૦ ૮૦૩

સિંહાસન બત્રીશી ૮૦૩

ઉન્માનપુરા ૮૦૩

(૬) મહો૦ હાનર્ષિગણિ

પરંપરા ૮૦૩

૫૯ ૫૦ કલ્યાણકુળશ ૮૦૩

૫૦ કાનર્ષિ ૮૦૩

૫૦ કલ્યાણકુળશ ગણિ ૮૦૪

મહાવીર સ્તોત્ર ૮૦૪

૬૦ ૫૦ દયાકુશલગણિ ૮૦૪

ફતેહપુર (સ૦ ૧૬૪૯) ૮૦૪

લાભોદય રાસ, તીર્થમાલા ૮૦૪

ભ૦ વિજયસિંહસૂરિ ૮૦૪

આ૦ જહાંગીર મુલાકાત ૮૦૪

આદશાહનાં ધર્મબાણ ૮૦૫

ભદ્રારક ભક્તિપત્ર ૮૦૫

અન્નરાતીર્થ ૮૦૫

જીર્ણોદ્ધાર, શિલાલેખ ૮૦૫

તીર્થ ધર્મશાળા ૮૦૫

ભ૦ વિજયદેવસૂરિ ૮૦૬

૫૦ મેઘર્ષિગણિ ૮૦૬

૬૨ ૫૦ ભક્તિગણિ ૮૦૬

ભ૦ વિજયદેવસૂરિ સન્ન્યાય ૮૦૬

૫૦ લાભકલશ ૮૦૬

વિજયસિંહસૂરિ સન્ન્યાય ૮૦૬

૬૨ ૫૦ ભક્તિકુશલ ૮૦૬

કલ્પ કિરણાવલી પટ્ટાવલી ૮૦૬

પ્રભાસપાટણ ૮૦૬

(૭) મહો૦ હાનર્ષિગણિ

શ્રમણ વંશ ૮૦૬

૫૯ ૫૦ જીર્ણર્ષિગણિ ૮૦૬

૫૦ ધર્મકુશલ ૮૦૬

દીક્ષા ૮૦૭

૬૧ ૫૦ કેશરકુશલગણિ ૮૦૭

આદશાહ આલમ ૮૦૭

ભ૦ વિજયરત્નસૂરિ ૮૦૭

કુલ્પાકતીર્થ ૮૦૨

જીર્ણોદ્ધાર પ્રતિષ્ઠા ૮૦૭

હૈદ્રાબાદ ૮૦૭

હીર વિહાર ૮૦૭

ફારસી પત્રો, ફરમાનો ૮૦૭

૮ મહો૦ હાનર્ષિગણિ

શ્રમણ વંશ ૮૦૭

૬૧ ૫૦ જિનકુશલ ૮૦૮

પુણ્યપ્રકાશ કાવ્ય ૮૦૮

પાર્શ્વતીર્થમાલા ૮૦૮

૬૧ ૫૦ જિનકુશલગણિ ૮૦૮

અવચૂરિ ૮૦૮

હીરવિજયસૂરિ ગચ્છ ૮૦૮

સ્વરૂપ વર્ણન	૮૫૪	અણિભદ્ર છદ્	૮૫૭
ગોરક્ષિણી પીર	૮૫૫	વ્યાકર્ણ મક્ષ	૮૫૮
વીરની આરાધના	૮૫૫	બાંટિક મક્ષ	૮૫૮
નગરચોક્કના વશને	૮૫૫	શ્રી હેમનામવાસા મુસ્તિરો	
મણિમહાના છદ્, સ્તોત્રો	૮૫૬	મુનિવરો	૮૬૧
૫ ઉચ્ચવિનયગણિ	૮૫૭		

અકરણ ૫૬

આઠ આન કવિમહામૂર્તિ	૮૬૪	આરાધના	૮૬૯
સ્તુતિમ્બોધા	૮૬૪	ત્રણ સિંચ પર પરાઓ	૮૭૦
કિષોદ્ધાર (૫ ૧૫૮૨)	૮૬૬	આત્મ તીર્થાદારો	૮૭૧
અગિમતી મુનિઓ	૮૬૭	પીરની દરગાહ	૮૭૨
મીનના અગ્નિપ્રકાશ		અમારથા પીર	૮૭૨
સૌભાગ્ય દા	૮૬૭	મીન દેવો	૮૭૨
નવા જેનો	૮૬૮	અતિમ, મનસ	૮૭૩

(૨) પાલ૦ શીલ ચારિત્ર	
શાખા ૫૦	૮૨૩
(૩) પાલ૦ શીલ ચારિત્ર	
શાખા ૫૦	૮૨૩
(૪) પાલ૦ શીલ ચારિત્ર	
શાખા	૮૨૦
(૧) ૫૦ હર્ષકુલગણિની	
પરપરા	૮૨૪
હર્ષકુલ શાખા	૮૨૪
શતાર્થી	
કાવ્યપ્રકાશ	૮૨૫
(૧) ૫૦ સઘ હર્ષગણિની	
પરપરા	૮૨૫
(૫૭) ૫૦ ધર્મસિહગણિ	૮૨૫
(૩) ૫૦ વાનરઋષિની	
વિમલ પરપરાઓ	૮૨૬
૫૭ ૫૦ વિદ્યાવિમલ	૮૨૭
૫૮ મહો૦ સહજસાગર	૮૨૮
૭૦ રાજસાગરસૂરિ	૮૨૯
૫૦ રવિસાગર	૮૨૯
૫૦ કૃપાસાગર	૮૨૯
૫૦ તિલકસાગર	૮૨૯
(૫૬) ૫૦ વિજયવિમલ	૮૩૦
(૫૭) ૫૦ વિવેકવિમલ	૮૩૦
(૫૭) ૫૦ આનંદવિમલ	૮૩૦
૫૦ પ્રમોદમ ઉનની પરપરા	૮૩૦
૫૦ સહજવિમલ	૮૩૧
રાસકાગે	૮૩૧
પ્રભાવક જૈનો	૮૩૩
રાજ ભાણુ,	
રાજ નારાયણ	૮૩૩
ત્રણ પ્રકારના તીર્થો	૮૩૩

(૧) વરકાણાતીર્થ	૮૩૪
(જરાવણ ગમ્મળની	
પટ્ટાવલીઓ)	૮૩૪
(૨) નાકોડા તીર્થ	૮૩૪
કોડાગામ. કાલિદ્રહ	૮૩૬
નાકોડામાં ત્રણ	
જિનાલયો	૮૩૬
મેવાનગર	૮૩૮
મણિભદ્રવીર સ્તુતિ	૮૩૮
મણિભદ્રવીર ઉત્પત્તિ	૮૪૦
અધિષ્ઠાયક તરીકે	૮૪૧
આ૦ શાન્તિસોમ	૮૪૨
લાડોલ	૮૪૩
આ૦ હેમવિમલસૂરિ અને	
મણિભદ્રવીર	૮૪૪
વિજયદાનસૂરિ ને મણિભદ્ર	૮૪૫
આયબીલ તપ	૮૪૬
૫૦ અમૃતવિજયજી ઓલીયા	
અને મણિભદ્રવીર	૮૪૬
સરસ્વતીની દેરી	૮૪૮
મુનિ નેમિસાગર	૮૪૮
અમૃતવિજયજીનો અમરકાર	૮૪૮
(૫) ભ૦ ભુવનતિલકસૂરિ	૮૪૯
શાસન પ્રભાવના	૮૪૯
મણિભદ્ર સાચદેવ	૮૫૦
(પુત્ર પુત્રીઓનું દાન)	૮૫૦
(૬૬) ભ૦ રત્નકીર્તિસૂરિ	૮૫૧
(૬૭) ભ૦ ગુણસાગરસૂરિ	૮૫૨
મણિભદ્રવીરનાં તીર્થો	
ઉજ્જૈન, મગરવાડા, આગલોડ	૮૫૨
કબોઈ,	૮૫૩
બીજા પ્રભાવક મ્થાનો	૮૫૩

૯ મહોઠ દ્વાનર્ષિગણિ

મમલુ વરા ૮૦૮

૫૮ મહા ઉચોતવિજય ૮ ૮

૫૬ ૫ બુદ્ધિકૃતશ ૮૦૮

૬ ૫ વિચારકૃતશ ૮ ૮

(સ ૧૬૪૮) ૮ ૮

(૧) ૫ નમકૃતશમણિ ૮ ૮

(૨) ૫ જ્યકૃતશમણિ ૮ ૮

(૩) ૫ કીર્તિકૃતશમણિ ૮ ૮

મવિરા વીધ શિલામેષ ૮ ૮

છલ્લોદાર, જિનપ્રાસાદ ૮૦૮

નોંધ. (૧) તપાજ્યકૃતશ ૮ ૮

સાખા ૮ ૮

૧ ૫૦ શ્રીપતિ મણિવસ્ત્રી

મમલુ પદ્મવલી ૮ ૮

૫૮ ૫ સિદ્ધવિમલમણિવર ૮ ૮

મન્નનામણી આઘાપાસન ૮ ૮

સાગર નાગની (૧૬૭૪) ૮૧

પ્રતિષ્ઠા મયો ૮૧૧

૫૬ ૫ દેવવિમલમણિવર ૮૧૧

સ દાદા સોદિલ ૮૧૧

અમ્રમાણિક મયો ૮૧૧

મન્નમેદ ૮૧૧

સન્નેક જાગ્યારી સાધુ ૮૧૨

જગદ્ગુરુ ચરિત્ર ૮૧૨

મહાકાવ્ય ૮૧૨

કીરતિવિજયશ્રી સમીકો ૮૧૨

૧ ૫ માણેક વિમલમણિ ૮૧૨

૧૧ મુનિ મન્નવિમલ ૮૧૩

(૨) ૫૦ શ્રીપતિ

મણિવસ્ત્રી પદ્મવલી ૮૧૩

૫૮ મહોઠ વિવેકશર્પ

૧

અભિવર ૮૧૩

૧૩૬ મુમ ૮૧૩

આઠ અવધાન ૮૧૩

અમારિ પ્રવર્તાવી ૮૧૩

કમ્બમાં અમારિ, કચેરા ૮૧૪

જ્યવાદ પત્રો ૮૧૪

શૂનો રાજવિકાર ૮૧૪

રાગ પમાણ ૮૧૪

કીરતશ્રિરાસ ૮૧૪

આઠવાલી જ્ઞાનમા ૮૧૪

સચિત્ર વિદ્યામિ પત્ર ૮૧૬

ચિત્રકાર શાસ્ત્રિવાદન ૮૧૬

ચોરાચીના મંદિરમાં ૮૧૭

(વિજયસેનસુરિનો કનકદેવ

પદ્મ) ૮૧૬

વિકાર ખામ્બો ૮૧૮

પ્રતિષ્ઠાઓ ૮૧૮

શાન્તિદાસ કવેરીની મનો-

ભાવના ૮૧૮

મુનિ સમેશન (સ ૧૬૮૧

મ ચૈન મુ ૬) ૮૧૮

સર્વસતતક અપ્રમાણિક ૮૧૮

પ્રતિષ્ઠા લેખો ૮૨૦

ચિંતામણી પાર્શ્વનાથ ૮૨૧

પ્રતિષ્ઠા પ્રચલિત ૮૨૧

મયો ૮૨૧

૫૮ ૫ પરમાનંદ મણિ ૮૨૧

૫૬ મુનિ ખેમાનંદ ૮૨૨

૫૦ મહાનંદ મણિ ૮૨૨

(૧) પાત્રપુરા સીધાખા ૮૨૨

(૧) પાત્રપુરાસીધાચારિત્ર

સાખા પદ્મવલી ૮૨૨

(૨) પાલં શીલ ચારિત્ર	
શાખા પં	૮૨૩
(૩) પાલં શીલ ચારિત્ર	
શાખા પં	૮૨૩
(૪) પાલં શીલ ચારિત્ર	
શાખા	૮૨૦
(૧) પં હર્ષકુલગણિની	
પરપરા	૮૨૪
હર્ષકુલ શાખા	૮૨૪
શતાર્થી	
કાવ્યપ્રકાશ	૮૨૫
(૧) પં સધ હર્ષગણિની	
પરપરા	૮૨૫
(પેઝ) પં ધર્મસિંહગણિ	૮૨૫
(૩) પં વાનરકુપિની	
વિમલ પરપરાઓ	૮૨૬
પાં પં વિદ્યાવિમલ	૮૨૭
પાં મહોં સહજસાગર	૮૨૮
ભં રાજસાગરસૂરિ	૮૨૯
પં રવિસાગર	૮૨૯
પં કૃપાસાગર	૮૨૯
પં તિલકસાગર	૮૨૯
(પ૬) પં વિજયવિમલ	૮૩૦
(પ૭) પં વિવેકવિમલ	૮૩૦
(પ૭) પં આનંદવિમલ	૮૩૦
પં પ્રમોદમંડનની પરપરા	૮૩૦
પં સહજવિમલ	૮૩૧
રાસકાગે	૮૩૧
પ્રભાવક જૈનો	૮૩૩
રાજા ભાણુ,	
રાજા નારાયણ	૮૩૩
ત્રણ પ્રકારના તીર્થો	૮૩૩

(૧) વરકાણાતીર્થ	૮૩૪
(જીરાવલા ગમ્મની	
પદાવલીઓ)	૮૩૪
(૨) નાકોડા તીર્થ	૮૩૪
કાકાગામ કાલિદ્રહ	૮૩૬
નાકોડામાં ત્રણ	
જિનાલયો	૮૩૬
મેવાનગર	૮૩૮
મણિભદ્રવીર સ્તુતિ	૮૩૮
મણિભદ્રવીર ઉત્પત્તિ	૮૪૦
અધિષ્ઠાયક તરીકે	૮૪૧
આં શાન્તિસોમ	૮૪૨
લાડોલ	૮૪૩
આં હેમવિમલસૂરિ અને	
મણિભદ્રવીર	૮૪૪
વિજયદાનસૂરિ ને મણિભદ્ર	૮૪૫
આયબીલ તપ	૮૪૬
પં અમૃતવિજયજી ઓલીયા	
અને મણિભદ્રવીર	૮૪૬
સરસ્વતીની દેરી	૮૪૮
મુનિ નેમિસાગર	૮૪૮
અમૃતવિજયજીનો ચમત્કાર	૮૪૮
(૫) ભં હુવનતિલકસૂરિ	૮૪૯
શાસન પ્રભાવના	૮૪૯
મણિભદ્ર સાચદેવ	૮૫૦
(પુત્ર પુત્રીઓનું દાન)	૮૫૦
(૬૬) ભં રત્નકીર્તિસૂરિ	૮૫૧
(૬૭) ભં ગુણસાગરસૂરિ	૮૫૨
મણિભદ્રવીરનાં તીર્થો	
ઉજ્જૈન, મગરવાડા, આગલોડ	૮૫૨
કઓઈ,	૮૫૩
ખીજા પ્રભાવક સ્થાનો	૮૫૩

સ્વરૂપ વર્ણન ૧	૮૫૪	મણિભદ્ર ૭૬	૮૫૭
ત્રારણિયો વીર	૮૫૫	મહાકર્ણુ મધ્ય	૮૫૮
વીરની આરાધના	૮૫૫	મણિ મધ્ય	૮૫૮
નવરસોડના વસ્ત્રો	૮૫૫	મી હેમનામવત્સા સુસ્વિરો	
મણિવર્ણના ૭૬૦ સ્તોત્રો	૮૫૬	સુનિવરો	૮૬૧
૫ સિદ્ધવિગ્નમણિ	૮૫૭		

૧

અકરણ્ય ૫૬

આઠ આનંદવિમ્લસૂરિ	૮૬૪	આરાધના	૮૬૬
સ્તુતિશ્લોકો	૮૬૪	ત્રણ શિષ્ય પર પરાઓ	૮૭
કિષ્કિન્દાર (સ ૧૫૮૨)	૮૬૬	ગુરુ તીર્થોદ્ધારો	૮૭૦
મણિમતી મુનિઓ	૮૬૭	પીરની ક્ષત્રાહ	૮૭૧
મીનન ગુપ્તનાથક ઊ		મનારસા પીર	૮૭૨
સૌભાગ્ય હયા	૮૬૭	મીનન દેવો	૮૭૨
નવા જોનો	૮૬૮	મણિમુખ મન્સ	૮૭૩

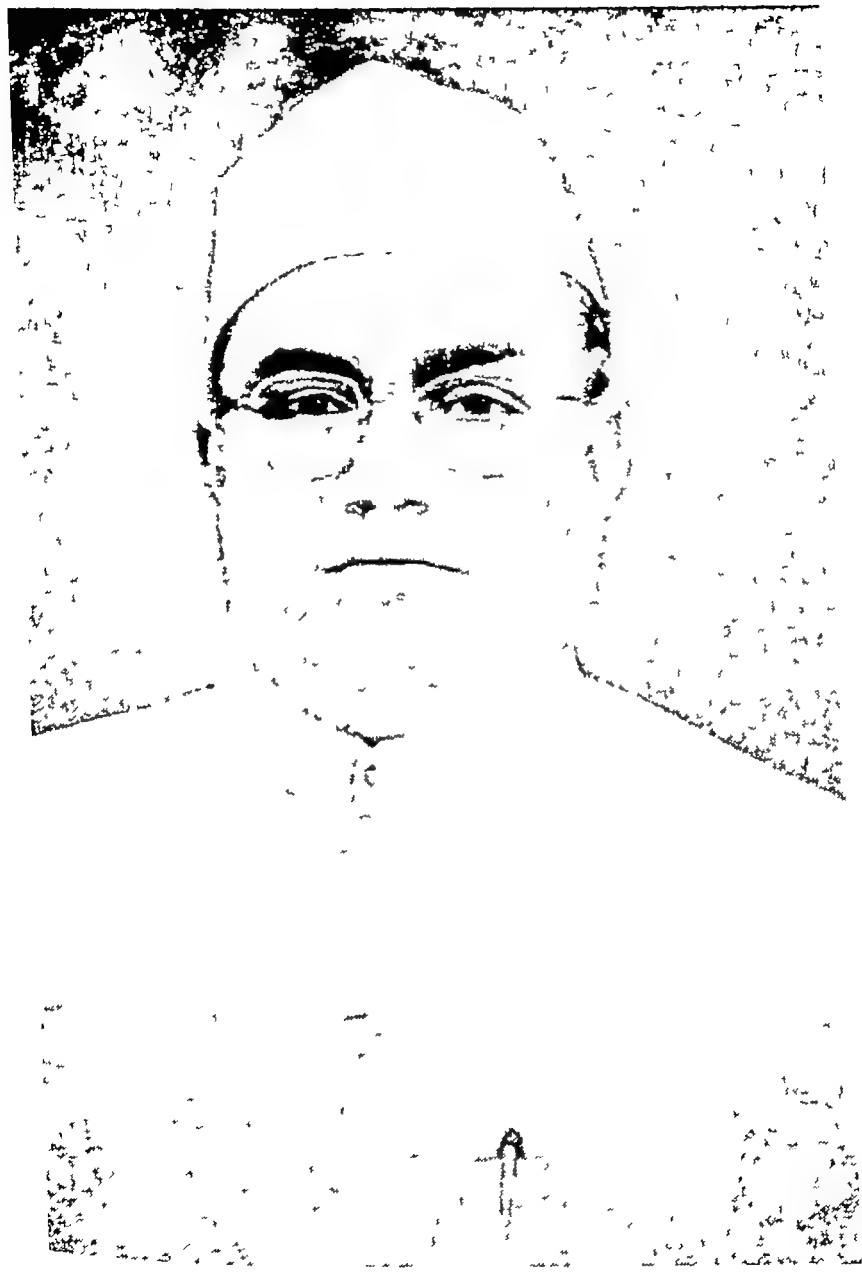
૧

૧ ૬૧

અ. સો શારદાબેન મનુષાઈ

શેઠ શ્રી મનુભાઈ જસિ ગભાઈ કલોથ મરચન્ટ
જેઓએ આ ગ્રંથ છપાવવામા ઉદાર સખાવત કરી છે

—॥ वन्दे वीरं श्रीचारित्रम् ॥—

जैन परंपरानो धर्तिरास्य

[भाग त्रीजे]

प्रकरणं शुभालीसमुं

*

तपस्वी हीरला आ० जगच्चन्द्रसूरि

तत्पादपद्मभृद्वा निःसङ्गाश्चतुरङ्गसवेगाः ।

सजनिनितुद्वयोधा जयन्ति जगच्चन्द्रसूरिवराः ॥ ६ ॥

(—आ० देवेन्द्रसूरिः धर्मरत्नप्रकरणटीका)

तत्राय सच्चरित्रानुमतिकृतमतिः श्रीजगच्चन्द्रसूरिः,

श्रीमद्देवेन्द्रसूरि सरलतरलसच्चित्तवृत्तिर्द्वितीय ॥ १० ॥

(—आ० क्षेमप्रार्तिभूतिगणित पृष्ठतत्त्वपञ्चाङ्गमुष्णभेदिका,

अ० ४२६००, स० १३३२)

करालकालकलिकालपातालतलावमज्ज-

विशुद्धवर्मवुरोद्धरणश्रीमज्जगच्चन्द्रसूरि ॥ ३ ॥

क्रमात् प्राप्तनपाचार्येत्याख्या भिक्षुनायकाः ।

समभूवन् कुले चान्द्रे श्रीजगच्चन्द्रसूरय ॥ ४ ॥

(—आ० देवेन्द्रसूरिः उपपन्न धर्मग्रन्थटीका-प्रशस्ति)

अज्ञानध्वान्तसूर्य सरभसविलसद्गरग-

क्षोणीक्रोधादियोधप्रतिहृत्सुभगो ज्ञाननि गेषशास्त्र ।

निर्वेदाम्भोधिमग्नो मविककुवलयोद्वोधने ज्ञानचन्द्र

कालेनाचार्यवर्य समजनि जगच्चन्द्र इत्याख्यया हि ॥ ३ ॥

(—आ० आत्रेयसूरिः आध्यात्मभूषिकाशवृत्ति

प्रशस्ति, न० ६० भा)

मणिरत्नगुरो जिष्याः श्रीजगच्चन्द्रसूरय ।

सिद्धान्तवाचनोद्भूतवैराग्यरसवार्द्धयः ॥ २६ ॥

चारित्रमुपसंपद्य यावन्जीवमभिप्रहात् ।

आचामाम्बुतपस्तनुस्तपागच्छस्ततोऽभवत् ॥ २८ ॥

(—आ शुश्रूक्षन्प्ररिभूत क्षिप्रान्स्वभुञ्ज्य-प्रशस्ति)

पद्य रामगुण स छत्रमणनत शुद्धक्रिया स्वप्रिया
प्रौढोष्णक्षिप्रान्द्रिणाञ्जनमुव किञ्चित् प्रमादाद् दृताम् ।

तान्वा मोहमहाम्बुधि रिपुमिम जित्वाऽपिलङ्घ्ये
जानिन्ये स्वगणालये किल जगन्त्रो गणेन्द्रस्तदा ॥ २९ ॥

(—आ भूनिभु इन्द्ररिश्मिन् शुषावती)

धीमज्जगच्छन् इदपदधीञ्ज्यामलौलाभिस्तमाततान ।
यनोभि शैथिन्यपयस्तटाको घनामिलो मानसवासिन्य ॥ ३० ॥

(—य देवविभक्त कृत-भीमदातीरिपुपर परा पृथ्वी, ५ १३)
यमूवु क्रमस्तत्र धीजगच्छन्सूर्य ।

यैस्तपाविरुद्धं छमेयाणसिद्धयेकफसर ॥ १ ॥ (१२८५)

(—य त्वमविरुद्धमि कृत, यत्तु त्व नद्विधन त्विप्रासाद प्रशस्ति)

सोमप्रमस्तत्र गुरु शतार्थी सतां मणि धीमणितलसूरि ।
पदे मणि धीमणिरनमूर्जस्त जगच्छन्गुरुर्गरीयान् ॥ ३१ ॥

निष्पद्य धीमुपमाऽभिषगणयस्त कोटिक सुरिषठाऽऽर्या-
श्च धीमन्सूरस्तदनु य यन्मासीति सामन्तमन्त्रात् ।

सूर धीसयन्वेवार ययगण इति य धीजगच्छन्सूर
विं रूपातस्तपाऽऽज्यो मगनि विजयतामेव गच्छो गरीमान् ॥ ३२ ॥

वा० प१२ आशीस्त हरी आ-या आ-ह भास्ते,
तपा विरुद्ध त्या धरिओ गलाओ धरी उत्माह
वाह धो-गला नितीया डिरीया गियो उद्धार
जि-ह परा-यु दी-रता धन धन ओ गजुधारे १५

(भट्टो विनयवि-य गजिभ-कृत मनुष्य-पट्टावली)
मन्वाची ५ पा०५०५० दुजे धीमुत्रप्रधान

न नमि-ओ १ उमविद्यागे १००००० गु० ज्ञान
(—मनि रगनरे-त्युन १००००००० १ स १६६६)

આં જગચંદ્રસૂરિ

આં સોમપ્રભસૂરિ તથા આં મણિરત્નસૂરિની પાઠે આં જગચંદ્રસૂરિ તથા શેઠ પૂર્ણદેવ પોરવાડને ૧ સલક્ષણ, ૨ વરદેવ અને ૩ જિનદેવ એમ ત્રણ પુત્રો હતા.

જિનદેવ બચપણથી શાત, ધર્મપ્રેમી અને વૈરાગી હતા. તેણે મોક્ષની અભિલાષાથી આં મણિરત્નસૂરિ પાસે દીક્ષા સ્વીકારી ગુરુએ તેનું નામ રાખ્યું મુનિ જગચંદ્રસૂરિ.

આં મણિરત્નસૂરિ લગલગ સં ૧૨૭૪ માં સ્વર્ગે ગયા ૫૦ જગચંદ્રગણિએ ત્યારથી આચ બિલ તપ શરૂ કર્યો અને આં સોમપ્રભસૂરિની સેવામાં રહી, જ્ઞાન સંપાદન કર્યું. આં સોમપ્રભસૂરિએ તેમને ગચ્છનાયકનું પદ આપ્યું અને તેમનું નામ રાખ્યું આં જગચંદ્રસૂરિ, આં સોમપ્રભસૂરિ સં ૧૨૮૪માં સ્વર્ગે ગયા.

આં જગચંદ્રસૂરિ ત્યાગી, વૈરાગી, સવેગી સૌમ્યમૂર્તિ હતા આગમોના જ્ઞાતા હતા આગમોના અર્થોના વિચારક હતા. ભાવ આચાર્યપદને યોગ્ય હતા આ સમયે પાત્રમાં આરાતી અસરથી મોક્ષનો માર્ગ શિથિલતાવાળો બની ગયો હતો. આચાર્યશ્રીને સતત ભાવના હતી કે શિથિલતા ટાળી મોક્ષમાર્ગને શુદ્ધ બનાવવો જોઈએ તે આ માટે યોગ્ય સહયોગીને શોધતા હતા તેમણે આં સોમપ્રભસૂરિના સ્વર્ગવાસ પછી મેવાડમાં વિહાર કર્યો ત્યારે ૫૦ દેવભદ્રગણિ તથા ૫૦ દેવેન્દ્રગણિ વગેરે તેમની સાથે હતા.

૫૦ દેવભદ્રગણિ—સવેગી, શુદ્ધ આચારવાળા, આગમાનુસાર ચારિત્રને ધારણ કરનારા અને સધમાં વિશુદ્ધ ગુણવાળા તરીકે વિખ્યાત હતા તેઓ આગમના જ્ઞાતા, આગમના અર્થોના વિચારક, શુદ્ધ સામાચારી પાલનારા હતા આં જગચંદ્રસૂરિ અને ૫ દેવભદ્ર બંને મળ્યા. બંનેનો ચારિત્રરંગ એક હોવાથી બંનેને આનંદ થયો. બંનેએ સાથે સાથે વિહાર કરીને ક્રિયોદ્ધાર કરવાનો નિર્ણય કર્યો તપસ્વી આં જગચંદ્રે આગમજ્ઞ ૫૦ (ઉ.) દેવભદ્રની “ઉપસપદા” સ્વીકારીને બંનેએ મળીને ક્રિયોદ્ધાર કર્યો.

આં જગન્નથ દ્ર આચાર્ય જન્યા. ૫૦ દેવભદ્ર પન્થાસ જ રહ્યા.
૫૦ દેવેન્દ્રજિ પલુ કિયોદારમા સાથે હતા. તે ત્રણ જણે મેવા
ડામ વિહાર કર્યો.

આં જગન્નથ દ્રસૂરિને આય બિહનું તપ કરતા કરતા બાર વર્ષ
વીતી ગયા. તેઓ આહ્મ નગરમા નદીકિનારે જઈ કુંભેશ્યા બાતાપના
લઈ ધ્યાન કરતા હતા. તપસ્યા અને ધ્યાનના પ્રભાવે તેમના રૂપ-તેજ
જાને પ્રભાવ વધ્યા હતા.

મેવાડના નરકેશરી રાણા જૈનસિંહે (સં ૧૨૭૦ થી ૧૩૦૬)
સં ૧૨૮૫ માં આં જગન્નથ દ્રસૂરિના ત્યાગ અને તપની પ્રશંસા
સાબળી, રાણો આચાર્યશ્રીના ઘર્ષન માટે નદીકિનારે આંગ્યે રાણો
આચાર્યશ્રીનું તપસ્યાના તેજથી ચમકતું શરીર તથા ભવ્ય મુખારવિંદ
જોઈ આનંદમાં બાવી ગયે. અને બોલી કહ્યો. ‘સુદેવમહાતપસ્વી
છે’ એ સમઘી એટલે સં ૧૨૮૫ થી આં જગન્નથ દ્રસૂરિની
શિષ્ય પરપરા ‘તથાગમ્મ તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામી.

દ્વાદશવર્ષાખ્યજ્ઞેઽયમગોઽસૌ જ્ઞાન્યર્ષિર્મગવાન્ ॥ ૯૫ ॥

તથાદિવાણ-પ્રિપ-માનુવર્ષે (૧૨૮૫) શ્રીવિક્રમાત્ પ્રાપ્ત સદૈવગમ્મ ।

મૂહ્યગગાદોષ્ટિ તપેતિ નામ ધીવસ્તુપાણાદિમિરર્ષમાન ॥ ૯૬ ॥

(—પૂર્વાવધી)

જિનકે ચરણમેં શીષ્ છુકાવે, મેદપાટકા રાણ ।

‘તપાતપા’ કહકે મુછાવે, જૈનસિંહ ઘણવાન્ ॥ ૨ ॥

(જગન્નથપૂજા, ૫ ૧ સ ૧૯૯૧)

૧૬ તથાગમ્મના ૧૪ માં આ જગન્નથસૂરિ તેમના વિશે લખે છે કે—

માધાપદેશમદ્રસૂરિર્મિન તપાભિરુદ્ધ જત્તમ્ । તથાહિ—

જિગદ્ગામો સ્વરયરા, પુષ્પિમા મુણિચંદ્રસૂરિણો આયા ।

પલ્લવિયાપાઘાયરિણ તવોમમ દેશમદામો ॥ ૧ ॥

इति वचनात् ।

(—આ જગન્નથસૂરિનું કવચેશ્વરમુરત-સ્થાપતી પ્રસ્તુત,

મ ૨૨ સ ૧૧૧૧)

આઠ જગત્ત્ર્યદ્રસૂરિના શ્રમણગણમા સૌ તપસ્યાગ્રેમી હતા. આ તપસ્વી સઘને ત્યાગ અને તપસ્યા પ્રત્યે અત્યંત આગ્રહ હતો.

તપસ્વી આઠ જગત્ત્ર્યદ્રસૂરિ, ૫૦ દેવભદ્ર ગણિ, ૫૦ દેવકુશલ ગણિ અને ૫૦ દેવેન્દ્રગણિની નિશામા વિવિધ સ્વગત્ત્ર્ય અને પરગત્ત્ર્યના ઘણા ઘણા સુવિહિત મુનિવરોએ પણ ક્રિયોદ્ધાર કર્યો હતો. આ ગત્ત્ર્યો દૃષ્ટ્યુર્ચિતપા, ખરાતપા, નાગોરીતપા વગેરે નામથી પ્રસિદ્ધિ પામ્યા હતા.

(પ્ર૦ ૩૨ પૃ૦ ૫૨૧ | પ્ર૦ ૪૨ પૃ ૭૦૮ | પ્ર૦ ૪૨ પૃ. ૭૧૦)

આઠ દેવેન્દ્રસૂરિના સાત રસથી ભરેલા મીઠા ઉપદેશથી અચલ ગત્ત્ર્યના (૪૪) આઠ મહેદ્રસૂરિ (સ૦ ૧૨૬૩ થી ૧૩૦૯) એ સ૦ ૧૩૦૭ માં થરાદમાં સુવિહિત માર્ગની શ્રદ્ધા મેળવી હતી

(ગુજગદ પટ્ટાવલી) (પ્રક૦ ૪૦ પૃ૦ ૫૨૨)

આઠ જગત્ત્ર્યદ્રસૂરિ જાની હતા, તપસ્વી હતા, હીરાની જેમ શોભતા હતા, અભેદ જાની હતા તેમણે ચિત્તોડની રાજસભામાં સાત દિગખર વાદીઓને હરાવ્યા, આથી રાણા જૈત્રસિંહે તેમને હીરાનું માનવતુ ખિરદ આપ્યું તે સમયથી તેઓ “ હીરણ્યા આઠ જગત્ત્ર્યદ્રસૂરિ ” એવા નામે વિખ્યાત થયા સભવ છે કે-તેમના કરકમલથી કેશરિયાતીર્થની સ્થાપના થઈ હોય.

ગુજરાતના મહામાત્ય વસ્તુપાલ-તેજપાલ તેઓશ્રીના ખાસ ઉપાસક હતા આચાર્યશ્રી મહામાત્ય વસ્તુપાલના શત્રુજયતીર્થના ‘ છ ’ રી પાળતા યાત્રાસઘમાં સાથે પધાર્યા હતા ત્યાં પ્રતિષ્ઠાઓમાં પણ હાજર હતા ગિરનાર તીર્થ, અને આખૂતીર્થની પ્રતિષ્ઠાઓમાં પણ હાજર હતા.

અથલેખન:-આચાર્યશ્રીના ઉપદેશથી વીરા દિશાપાલે સ૦ ૧૨૯૫ ના ચૈત્ર સુદિ ૨ ને મગળવારે પાટણમાં ભીમદેવના રાજ્યમાં ‘ નાયાધમ્મકહાઓ ’ વગેરે છ અગો ટીકા સહિત લખાવ્યા, અને આઠ દેવેન્દ્રસૂરિએ સ૦ ૧૨૯૭ માં જઘરાલ ગામમાં સઘ સામે જ્ઞાતાધર્મકથાનું વ્યાખ્યાન કર્યું (જૈન પુસ્તક પ્રશસ્તિ સંગ્રહ, પ્ર૦

૨૬ મી) એટલે સ્પષ્ટ છે કે, આં જગત્ત્રયદ્રસૂરિ સં ૧૨૬૫-૬૬ માં સ્વર્ગે ગયા તેમણે પોતાની માટે ૧ આં દેવેન્દ્રસૂરિને સ્થાપન કર્યા હતા પરંતુ તેમના સ્વર્ગગમન પછી આં વિજયવદ્રસૂરિ પણ તેમની પાટે બેઠા, આથી એ બે આચાર્યોની બે મંમલ્ય પરપરા ચાલી, તે પરપરા આ પ્રમાણે છે —

(૧) વૃદ્ધ પોષાળ - વડી પોષાળ.

(૨) લઘુ પોષાળ (લઘુડીપોષાળ-લોહીપોષાળ)

આ બંને પરપરા નીચે પ્રમાણે છે

વૃદ્ધપોષાળ (વડી પોષાળ)

તે આં વિજયવદ્રસૂરિની પરપરા છે, તેનું બીજું નામ યૌત્રગચ્છ પણ મળે છે

યૌત્રવાણગચ્છ—

યૌત્રવાણગચ્છની ઘણી શાખાઓ થઈ હતી.—

(૧) આં ભુવનચદ્રસૂરિના પં દેવભદ્રગણિ આં જગત્ત્રયદ્રસૂરિ સાથે મળી ગયા એટલે આ પરપરા વૃદ્ધતપાગચ્છમા ભળી ગઈ, જે ૧૬ મી સદી સુધી ચાલી હતી.

(૨) યૌત્રવાણગચ્છની પરપરા ૧૬ મી સદી પછી વૃદ્ધ તપાગચ્છમા ભળી ગઈ

(૩) વૃદ્ધતપાગચ્છની પરપરા ૧૮ મી સદી પછી લઘુ તપાગચ્છમા ભળી ગઈ

(૪) પારલપદ્રીય (ધનારી) ની શાખા તપા કમલકલશા ગચ્છમા ભળી ગઈ

(૫) જબાહરી શાખામાં ચાલસમીય-જેની ગાદી ચાલસમા અને હારીજમા હતી અને જેમાં સ ૧૫૧૨ માં જાં મલ્લયચદ્ર અને સં ૧૫૧૮ માં જાં લક્ષ્મીનાગર થયા, તે શાખા પણ વૃદ્ધતપાગચ્છમા ભળી ગઈ

૧ સરખનામાં જ જાનિનાથની પાતુર્તિ છે એની ઉપર સ ૧૫૮૦ નો આ મલ્લયચદ્રસૂરિનો લેખ છે

(૬) ચૈત્રગચ્છના ભં નયકીતિસૂરિના શિષ્ય આં વિનયકીતિં સં
૧૬૦૪ ના વૈશાખ વદિ ૨ ને મગળવારે ચિત્તોડમાં હતા
(શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ, ભાં ૨ ભે, પ્રશસ્તિ નં ૩૭૬)

(૭) આં વિનયચ્ચદ્રસૂરિ, ઉં અમરચંદ્ર ગણિ, ભં અમરચંદ્ર,
સં ૧૬૨૪ માં વાલી પરગણામાં હતા (શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ,
ભાં ૨, પ્રશસ્તિ નં ૪૫૮)

ઉપર્યુક્ત નં ૪ મા જણાવેલ ચૈત્રવાલગચ્છની ધારણુપદ્વીય
(ધનારી)ની શાખાની પરપરા આ પ્રમાણે મળે છે —

- (૧) ભં હરિચ્ચદ્રસૂરિ, સં ૧૩૦૦ ના માહ વદિ ૨
- (૨) ભં લક્ષ્મીદેવસૂરિ, સં ૧૫૧૧ ના માહ સુદિ ૫, સં ૧૫૧૩
ના પોષ વદિ ૫ ને રવિવાર; સં ૧૫૨૪ ના ચૈત્ર વદિ ૫.
- (૩) ભં જ્ઞાનદેવસૂરિ, સં ૧૫૨૮ ના પોષ વદિ ૩ ને સોમવાર
- (૪) ભં રત્નદેવસૂરિ પદ્મે ભં અમરદેવસૂરિ, સં ૧૫૩૮ ના ચૈત્ર
સુદિ ૫ ને બુધવાર
- (૫) ભં આં વિજયદેવસૂરિ, સં ૧૫૮૨ ના વૈશાખ વદિ ૧૦ ને
શુક્રવાર.

(—ત્રિસ્તુતિક તપા આં વિજયયતીન્દ્રસૂરિ સંગ્રહીત જૈન પ્રતિમા લેખ
સંગ્રહ, લેખ નં ૩, ૧૭, ૩૭, ૬૭, ૭૦, ૧૦૬, ૧૫૫, ૨૧૩, ૨૬૭.)

ચૈત્રવાલગચ્છની આ ધારણુપદ્વીય શાખા તપાગચ્છની કમળકલશા
શાખામાં મળી ગઈ

પાલીના શિલાલેખો આ પ્રકારે મળે છે—

- (૧) સં ૧૬૮૬ ના વૈશાખ સુદિ ૮ ને શનિવારે રાજ ગજસિંહના
રાજ્યમાં તથા પાલીના જસવત સોનગિરા ચૌહાણના પુત્ર
જગન્નાથના રાજ્યમાં પાલીના શ્રી શ્રીમાળીધંધર, અટોલ વગેરેએ
પાલીના નવલખાના જિનપ્રાસાદનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો અને
તેમાં તપાગચ્છના આં વિજયદેવસૂરિ તથા આં વિજયસિંહ-
સૂરિના હાથે ભં શ્રીપાર્શ્વનાથની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી
- (૨) સં ૧૬૮૬ ના વૈશાખ સુદિ ૮ ને શનિવારે પાલીના ગજસિંહ

તથા જગન્નાથ-બૌદ્ધાણના રાજ્યમા શ્રી શ્રીમાલી સ્વ ડાલેમા ગોત્રના
 ઇશ્વર, અટોલ વગેરેએ ભ૦ શાંતિનાથની પ્રતિમા બરાવી અને
 તેની ચૈત્રગમ્મની શાફ્ત શાખાના રાજા મ્મના ભ૦ ચંદ્રસૂરિ
 પદે ભ૦ રત્નચંદ્રસૂરિએ ૯૦ તિલકચંદ્ર તથા મુનિ રૂપચંદ્રના
 હાથે ભ૦ શાંતિનાથની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. તેઓએ
 નવલખા જિનપ્રાસાદનો છર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો, તેમા મૂલનાયક
 ભ૦ શ્રીપાર્શ્વનાથને બિરાજમાન કર્યા અને બીજી ૨૪ જિન
 પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી, સોનાનો કળશ ચડાવ્યો, જેમા
 રૂ. ૫૦૦૦૭ પાચ હજાર ખરચી ઘણુ પુણ્ય ઉપાજન કરુ,
 ગુજરાતમા બીજી પણ પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવી હતી. પ્રભુ શ્રીપાર્શ્વનાથ,
 ગુરુદેવો બોત્રદેવી તથા અબિકાદેવીની કૃપાથી સર્વકુટુંબ વૃદ્ધિ
 પામે એમ જણાવું છે

(—શ્રી જિનવિજય સંપાદિત પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ, ભા. ૨ એ,
 લેખાક - ૩૬૫)

આ લેખોમા ચૈત્રવાલગમ્મની શાફ્તશાખા અને ગજગમ્મનો
 ઉલ્લેખ છે તથા પાલીના નવલખાના મંદિરનો ઇતિહાસ છે આ
 ઐતિહાસિક વિગત છે

૧ વૃદ્ધતપા-વઢી પોષાળની પદ્માવલી

૪૪ મહાતપન્વી હીરલા આ૦ જગન્નથ દ્રસૂરિ

૪૫ આ૦ વિજયચંદ્ર દ્રસૂરિ

ઓત્સ્નામઙ્ગુલ્યા યમા ધ્વક્ષિત વિધમ્મરામ્મહર્ષં

યા નિશ્ચયિશેષવિજ્ઞનનતાપેતસ્મત્કારિણી ।

તસ્યાં શ્રીવિનયન્દ્રસૂરિસુગુરો નિષ્કર્મિમામા ગુણ-

થેજે સ્માદ યદિ વાસ્તવસ્યવક્તૃતૌ વિદ્ય સ વાર્તાપતિ ॥૧૫॥

(—આ મધ્યેમકીર્તિસરિ રચિત બૃહત્કપ્પભાષ્યની

સુખભોધિકા રીકા મ ૪૨૬ સ ૧૩૩૨)

મહામાત્ર વસ્તુપાલ-તેજપાલનો રોકડિયો મુનિમ વિજયચંદ્ર દ્ર
 નામે હતો તે માણસાનો વતની હતો વીશા બોસવાલશાંતિના આબા

ગોત્રનો હતો. તેણે ચોપડામા રકમોની ગરખડ કરી વસ્તુપાલે તેની ભૂલો થવાથી તેને કેદમાં પૂર્યો.

મહામાત્ય વસ્તુપાલ આં જગચ્ચ દ્રસૂરિ અને ૫૦ દેવભદ્ર ગણિનો ભક્ત હતો. ૫ દેવભદ્રે મત્રી વસ્તુપાલને સમજાવી તેને છોડી દેવા કહ્યું મહામાત્યે પન્યાસજીને જણાવ્યું કે, “આ રોકડિયો અભિમાની છે, નાલાયક છે, તેને દીક્ષા આપો. તેનું કલ્યાણ થાય, એ સારી વાત છે પણ તેને કોઈ મોટી પદવી આપશો નહીં.” પન્યાસજીએ હિતભાવનાથી મુનિમને દીક્ષા આપી અને આં જગચ્ચ દ્રસૂરિનો શિષ્ય બનાવ્યો. અને તેમને સમજાવી તેમના હાથેજ સં ૧૨૮૮ મા ધાવલ ગામમા તેને ગણિપદ આપતાં ઉપાધ્યાય આચાર્ય વગેરે પદવીઓ અપાવવાનું નક્કી કર્યું^૧ આં જગચ્ચ સૂરિએ સં ૧૨૯૫ ૫૦ વિજયચ દ્ર અને ૫૦ દેવભદ્ર ગણિ એ બંનેને ઉપાધ્યાય પદવી આપી ૨

૧ ‘વીરવશાવલી’મા ઉલ્લેખ છે કે, ગુરુદેવે સં ૧૨૮૮ મા ધાવલમા ઉં વિજયચ દ્રને આચાર્યપદ આપ્યું પણ તે ઉપાધ્યાયપદ આપ્યું હોવાનું સભવે છે, કેમકે તેમને આચાર્યપદ તો દેવેન્દ્રસૂરિએ આપ્યાનો ઉલ્લેખ મળે છે

૨ (૧) એક ઉલ્લેખ મળે છે કે, ૫૦ દેવભદ્ર ગણિ, ૫૦ મલયકીર્તિ ગણિ, ૫૦ અન્નિતપ્રભગણિ વગેરે સં ૧૨૯૨ મા વીન્નપુરમાં ચોમાસુ રહ્યા હતા

(૨) બીજો એક અથપ્રશસ્તિલેખ મળે છે કે, ૫૦ અન્નિતપ્રભ ગણિવરે સં ૧૨૯૫ મા વીન્નપુરમા ધર્મરત્નશ્રાવકાચાર રચ્યો હતો

(૩) ત્રીજા ઉલ્લેખ મુજબ તપાગચ્છના ૫૦ દેવભદ્ર ગણિ, ૫૦ મલયકીર્તિ, ૫૦ કુલચ દ્ર, ૫૦ દેવકુમાર અને મુનિ તેમિકુમાર વગેરે સં ૧૨૯૫ મા વીન્નપુરમા તપગચ્છની પોષાળમા ચોમાસુ રહ્યા હતા

ત્રિષષ્ઠિશલાકાપુરુષચરિત્ર, તૃતીયપર્વ, સં ૧૨૯૫, મજ્જલ મહાશ્રીઃ ॥ ૪ ॥ ૪ ॥ ખ ભાત, શાતિનાથ ભડાર, પ્રતિ નં .

સં ૧૨૯૫ વર્ષે આશ્વિન વદિ ૨ રવૌ અયોહ શ્રી વીજાપુરપત્તને સમસ્ત-રાજાવલીપૂર્વક તપાકીય શ્રી પૌષ્ઠશાલાયા ચારિત્રગુણનિધાન સમસ્તસિદ્ધાન્ત કલોન્માનેન પારગેન તપાદેવમદ્રગણિ-મલયકીર્તિ-૫૦ કુલચન્દ્ર-૫૦ દેવકુમારમુનિ-નેમિકુમાર મુનિ પ્રમૃતિસમસ્તસાધૂન્ ॥

(—જૈન પુસ્તક પ્રશસ્તિ સગ્રહ, પ્રશસ્તિ-૧૭૭)

ઉં વિજયચક્રગણિ.—આં જગમ્યદ્રસૂરિ અને આં દેવેન્દ્ર સૂરિની આજ્ઞામા હતા. પણ ઉં દેવસદ્ર ગણિને બહુ માનતા હતા

વસ્તુત આં જગમ્યદ્રસૂરિએ ૫૦ વિજયચક્રને તથા ૫૦ દેવસદ્ર ગણિને ઉપાધ્યાયપદવી આપી હતી પણ તે બેમાથી કોઈને આચાર્યપદવી આપી નહોતી. તેમનો સં ૧૨૬૫ ના સૈત્ર મહિના પછી સ્વર્ગવાસ થયો.

એક ઉદ્દેશ્ય એવો મળે છે કે, ઉં દેવસદ્રગણિએ ઉં વિજય ચક્રને પૂનમિયા પણ ચૌકશ માનનારા આં દેવેન્દ્રસૂરિ પાસે સં ૧૨૬૬ મા આચાર્યપદવી અપાવી. (—પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૪૬)

આ ઉદ્દેશ્ય પ્રાચીન પાનાઓમા મળે છે તથા અમે ચતુર્દશી પક્ષના આં દેવેન્દ્રસૂરિના હાથે વિજયચક્ર ગણિને આચાર્યપદવી બતાવી છે

પરંતુ આં મુનિશ્વરસૂરિ હાથે છે કે, આં જગમ્યદ્રસૂરિએ ઉં દેવસદ્ર ગણિના આગ્રહથી અને શિષ્ય ઉપર વાત્સલ્ય હોવાથી ઉં વિજયચક્ર ગણિને આચાર્યપદ આપ્યું હતું (ગુર્વાવલી શ્લોક ૧૨૪)

પરંતુ અમને હાગે છે કે આં જગમ્યદ્રસૂરિએ ૫૦ વિજયચક્ર ગણિને ઉપાધ્યાયપદ આપ્યું હતું અને અવસરે આચાર્યપદ આપવાનો નિર્ણય કરી રાખ્યો હશે.

આથી સ્પષ્ટ છે કે તેમના સ્વર્ગવાસ પછી તેમના પદ્મધર આં દેવેન્દ્રસૂરિ અથવા ચતુર્દશીપક્ષના આં દેવેન્દ્રસૂરિએ ઉં વિજયચક્ર ગણિને આચાર્યપદ આપ્યું હોય.

સ્પષ્ટ છે કે ત્યારથી તથા વૃદ્ધપોષાળ અને ચતુર્દશી પક્ષ સંજોગથી બન્ને હોય.

બીજો એક ઉદ્દેશ્ય એવો મળે છે કે આં વિજયદેવેન્દ્રસૂરિ, આં વિજયચક્રસૂરિ ઉં દેવસદ્રગણિ વગેરે સં ૧૨૬૬ મા વીજપુરમા યોગામુ રચ્યા હતા.

(મો. ૬ દેસાઈનો જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ ૬૦ પૃં.)

આ ઉપરથી કમ્પી શકાય છે કે ઉં વિજયચક્ર સં ૧૨૬૬

મા આચાર્ય બન્યા હતા, પરંતુ નોંધપાત્ર બીના એ છે કે, ઉં
દેવલદ્રગણિ તો (૧) આં જગચંદ્રસૂરિ, (૨) આં દેવેન્દ્રસૂરિ અને
(૩) આં વિજયચંદ્ર એ સૌના ઉપાધ્યાય હતા, અને આં વિજય-
ચંદ્રસૂરિ બીજા આચાર્ય પાસે આચાર્ય થયા, છતાં આંદેવેન્દ્રસૂરિ
વગેરે સૌ સાથે જ રહેતા હતા^૧ આ બધાએ સાથે રહીને વર-
હુડિયા વીરધવલ અને ભીમદેવને દીક્ષા આપી હતી

એવો પણ ઉલ્લેખ મળે છે કે, પૂજ્ય આં દેવેન્દ્રસૂરિ આં
વિજયચંદ્રસૂરિ અને ઉં દેવેન્દ્રગણિ વગેરે સં ૧૩૦૧ ના કાળે,
વદિ ૧૩ ને શનિવારે પાલનપુરમાં હતા. ત્યારે વરહુડિયા સાં
આસદેવે વીજાપુરમાં ઉપાસકદશાસૂત્રવૃત્તિ, ૩ ૧૧૨૮ લખાવી.

આ જગચંદ્રસૂરિ સં ૧૨૯૫ માં સ્વર્ગે ગયા તે પછી આં
દેવેન્દ્રસૂરિ ગચ્છના નાયક બન્યા

આ દેવેન્દ્રસૂરિ, આં વિજયચંદ્રસૂરિ, ઉં દેવલદ્રગણિ એ સૌ
સં ૧૩૦૨ માં વીજાપુરમાં હતા ત્યારે તેમણે શેઠ જિનચંદ્ર વરહુ-
ડિયા પદ્મીવાલના પુત્રો વીરધવલ અને ભીમદેવને દીક્ષા આપી હતી.

વળી અથગ્રશસ્તિનો ઉલ્લેખ મળે છે કે આં દેવેન્દ્રસૂરિ,
આં વિજયચંદ્રસૂરિ સં ૧૩૦૬ માં મહુવા પધાર્યા ત્યારે ત્યાના
સથે તેઓના ઉપદેશથી સરસ્વતીચંદ્ર ભડાર બનાવ્યો

આ બધા ઉલ્લેખોથી તારવી શકાય છે કે, આં દેવેન્દ્રસૂરિ, આં
વિજયચંદ્રસૂરિ એ સૌ સં ૧૩૦૬ સુધી સાથે હતા દેવેન્દ્રસૂરિ
ગચ્છના નાયક હતા તે પછી આં દેવેન્દ્રસૂરિ સં ૧૩૦૭ માં
થરાદ પધાર્યા પછી વિહાર કરી માળવા પધાર્યા અને લગભગ
૧૨ વર્ષ સુધી ત્યાં વિચર્યા.

ઉં દેવલદ્રગણિ વૃદ્ધ હતા, તે પણ કાળધર્મ પામી સ્વર્ગે ગયા
આં વિજયચંદ્રસૂરિ ૧૨ વર્ષ સુધી ખભાતમાં રહ્યા અસલમાં
તે મહામાત્ય વસ્તુપાલના મુનિમ હતા તેથી તેમને શરૂઆતથી

૧ આ જયરત્નસૂરિ ઉં દેવલદ્ર ગણિને આચાર્ય તરીકે લખે છે
(-જુઓ પ્રકં ૪૪, પૃ ૪, તથા વૃદ્ધતપગચ્છ પદ્મવલિ લં ન ૬૪)

ખ ભાતના અમલદારો અને પ્રનાઠયો સાથે ગાઢ પરિચય હતો અને ત્યાના ચૈત્યવાસીઓ સાથે પણ મીઠો સબંધ હતો, આથી તે ૧૨ વર્ષ સુધી ખ ભાતમા ચૈત્યવાસીઓની “ચૈત્યદ્રવ્ય આદિ” રક્ષમણી બનેલી મોટી પોષાળમા રહ્યા હતા અને મુનિપણમા પણ શિધિલાભારી બની ગયા હતા.

આં જગચ દ્રસૂરીશ્વર તથા ઉં દેવભદ્રગણિ સ્વર્ગવાસી બન્યા હતા અને આં દેવેન્દ્રસૂરિ દૂર હતા. આથી આં વિજયચ દ્રસૂરિએ કેટલીક નવી નવી પ્રરૂપણા ચલાવ્યાં ત પ્રરૂપણાઓ આ પ્રકારે હતી.

- ૧ ગીતાર્થો વચ્ચાનાં જુદી જુદી પોટલી રાખી શકે કેમકે તેઓ પણ પોતપોતાના પરિવારના ચિંતક છે
- ૨ હમેશા છ વિગઈ લઈ શકાય.
- ૩ કપડાં પોવાની છૂટ
- ૪ ગોશ્વરીમા કૂળ અને લીછ શાક લેવાય.
- ૫ સાધુ—સાધ્વી નીવીના પચ્ચક્રખાણુમા નીવિચાતું લઈ શકે
- ૬ સાધ્વીએ લાવેલા આહારપાણી સાધુને કસો, કેમકે તે પણ પચ મહાવ્રતધારી છે અને ૪૨ દોષ રહિત ગોશ્વરી લાવે છે
- ૭ હમેશા બે પચ્ચક્રખાણુ લેવા
- ૮ ગૃહસ્થોને પોતાની તરફ વાળવા માટે સાથે પ્રતિક્રમણુ ઠગાવવાની આદ્ય આપી કેમકે પ્રતિક્રમણુની રુચિવાળા આવકો બીબા અમ્મમા બાય નહીં એ માટે આ જરૂરી છે
- ૯ અતિથિ સ વિભાગવાળાને ત્યાં ગીતાર્થો વહોરવા જવું
- ૧૦ લેપ સનિધિનો અભાવ.
- ૧૧ તરતમા ઉકળેલુ અશ્મ પાણી વહોરવું; કેમકે આચ ન લાગતી હોમ તો જૂલા ઉપરનું પાણી પણ લઈ શકાય.

ખ ભાતના અમલદારો અને જોરો ૧૨ જર્ણના આળામા તેમના બક્તા બની ગયા હતા. આચાર્યશ્રીએ પોતાના શિષ્યને સ્વતંત્ર રીતે આચાર્યપદ આપી પોતાની પાટે સ્થાપ્યા હતા. સ્પષ્ટ હતું કે તેમને મોટાઇનો જવં આવ્યો હતો.

આં દેવેન્દ્રસૂરિ માળવાથી વિહાર કરી ગુજરાતમા આવ્યા. અને ખલાત પધાર્યા ત્યારે આં વિજયચદ્રસૂરિએ ગર્વમા આવીને તેમના વિનય, સત્કાર, સન્માન કર્યા નહીં, તેમણે પોતાનો શિથિલાચાર છોડ્યો નહીં અને સં ૧૩૧૬ મા ખલાતમા પોતાનો બુદ્ધો ગચ્છ ચલાવ્યો, જેનો શ્રમણ સંઘ તપાગચ્છ વડી પોષાળ તરીકે જાહેર થયો.

તેમની પાટે ૧. આં વજ્રસેનસૂરિ, ૨ આં પદ્મચદ્રસૂરિ, ૩ આં ક્ષેમકીર્તિસૂરિ એમ ત્રણ આચાર્યો થયા.

૪૬. આં ક્ષેમકીર્તિસૂરિ

પ્રશસ્તિ ઉલ્લેખ મળે છે કે, શેઠ પૂર્ણદેવ પોરવાડના વશમા અનુક્રમે ૧ પૂર્ણદેવ, ૨ વરદેવ, ૩ સાઠલ, અને ૪ ધીણાક થયા, ધીણાકના બીજા ભાઈ ક્ષેમસિંહે અને ચોથા ભાઈ દેવસિંહે આ જગચ્ચદ્રસૂરિ પાસે દીક્ષા અગીકાર કરી.

મુનિ ક્ષેમસિંહ અગે વિશેષ વિગત મળતી નથી પરંતુ તે ઉલ્લેખ ઉપરથી કલ્પના થઈ શકે છે કે, શ્રી દેવસિંહે પ્રથમ દીક્ષા લીધી અને ક્રમશઃ આં જગચ્ચદ્રસૂરિના શિષ્ય આં દેવેન્દ્રસૂરિ બન્યા.

શ્રી ક્ષેમસિંહે પાછળથી દીક્ષા લીધી અને તે આં જગચ્ચદ્રસૂરિના પ્રશિષ્ય, એટલે તેમના શિષ્ય આં વિજયચદ્રસૂરિના શિષ્ય આં ક્ષેમકીર્તિસૂરિ તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામ્યા.

વાસ્તવમા આ બંને ભાઈઓ ત્યાગી, સવેગી, વિદ્વાન અને સમર્થ અથકારો થયા છે, આથી આ કલ્પના યુક્તિ સગત લાગે છે.

આં ક્ષેમકીર્તિસૂરિએ જિંદગીભર છ વિગઈનો સર્વથા ત્યાગ કર્યો હતો તેમણે સં ૧૩૩૨ ના જેઠ સુદિ ૧૦ ને રવિવારે હસ્ત નક્ષત્રમા બૃહત્કલ્પમાખ્યની મોટી ટીકા સુખાવળોધિકા, અં ૪૨૬૦૦૦ રચી અને મુનિ નયપ્રભ વગેરેએ તેનો પહેલો આદર્શ લખ્યો.

૪૭ આ. હેમકલશસૂરિ

તે ઉપાધ્યાય હતા ત્યારે પણ મોટા બ્યાખ્યાતા હતા. (ગુર્વાવલી - ૨લોકાં ૧૧૫) આ દેવેન્દ્રસૂરિએ આં શાંતિસૂરિના ધર્મરત્નપ્રકરણની ટીકા રચી હતી, જેને મહોપાધ્યાય હેમકલશ ગણિ

તથા ૫૦ ધર્મક્રીડાં જણિએ શોધી હતી અને ૫૦ વિદ્યાનદે તેનો પ્રથમ આદર્શ લખ્યો હતો. આ ટીકા સં ૧૩૦૪ થી સં ૧૩૨૩ ના ગાળામાં બની હોવાનું સમયે છે

૪૮ આં મશોભદ્રસૂરિ-તેઓ ઇંડર પાસેના રામખડની વડાવલીમાં આવેલા ભં ગિતામણિ પાર્શ્વનાથના જિનપ્રાસાદમાં આચાર્ય બન્યા હતા.

૪૯ આં રત્નાકરસૂરિ તેમનું બીજું નામ આં રત્નસિંહ પણ મળે છે તેમના ઉપદેશથી શેઠ જયત શ્રીમાલના પુત્ર લાઠણે સં ૧૩૪૭ના અષાઢ વરિ ૬ ને ગુરુવારે આશાપક્ષીમાં શ્રી વિદ્યાસિંહની પત્ની વૈજલદેવીના પુત્ર મન્મથસિંહે શ્વેદા સૂક્ષ્મલાકર મહાકાવ્ય ધર્માધિકાર, સં ૪૩૪૦ ની ચાર પ્રતિઓ લખાવી તથા સંકીર્તનના ભં મહાવીરના જિનપ્રાસાદના વહીવટદાર શેઠ મોખ પોસ્વાડના પુત્ર વણુધનના પુત્ર પેથડે સં ૧૩૫૩ માં મગધીસૂત્ર ટીકા સહિત લખાવું હતું, જેને (૪૮) આં સોમતિલકસૂરિ તથા તેમના શિષ્ય હર્ષક્રીડાં જણિએ સં ૧૩૫૩ માં વીજપુરમાં બાબ્યાનમાં વાંચ્યું હતું

આ સમયે કિસ્કીના બાદશાહ અલ્લાઉદ્દીન ખીલજીના સૂબા અલ્લખખાને સં ૧૩૫૧ માં ગુજરાતમાં મુસલમાની રાજ્યની સ્થાપના કરી અને સં ૧૩૬૬ માં હિંદુ વીરોનો વિનાશ કર્યો શત્રુજય મહાવીરનો ભગ કર્યો, મદિશ તોડ્યા અને પ્રતિમાઓને ખડિત કરી આઘી પાટણના શાહ સોદાગર સમરાશાહ બોસવાળે મુબા અલ્લખખાનને જ પ્રસન્ન કરી તેની સન્મતિથી શત્રુજયવીરનો પદરમો મોટો ઉદ્ધાર કરાવ્યો અને ઉપકેશગચ્છના આં સિદ્ધસે નસૂરિના હાથે સં ૧૩૭૧ ના માહ સુદિ ૭ ના રોજ શત્રુજય વીર ઉપર નવા જિનપ્રાસાદમાં ભં કમલદેવીની નવી પ્રતિમાની નવી પ્રતિષ્ઠા કરાવી, અષ્ટાપદાવતાર જિનપ્રાસાદ તથા દેશલવસહી બધાંબા આ પ્રતિષ્ઠા-ઉત્સવમાં ત્યાં બધા જેનાચાર્યો ઉપસ્થિત હતા. (પ્રકં ૩૫, પૃ ૧૬૫)

તપમચ્છના આં રત્નાકરસૂરિ પણ ત્યારે ત્યાં હાજર હતા

તેમણે ધવલક નગરના વીશા પોરવાડની યુક્તિથી પ્રતિબોધ પામી શત્રુજય ઉપર આ પ્રતિષ્ઠા—ઉત્સવમા શિથિલાચાર છોડીને ક્રિયોદ્ધાર કર્યો અને આત્મનિદાગર્ભિત રત્નાકરપત્નીના નામે પચીશ સ્લોકનુસ્તોત્ર સંસ્કૃતમા રચ્યુ. તે વિં સં ૧૩૮૪ મા સ્વર્ગે ગયા. આં રત્નાકરસૂરિથી સં ૧૩૮૪ મા વૃદ્ધ તપાગચ્છમા રત્નાકરગચ્છ નીકળ્યો.

૫૦ આં રત્નપ્રભસૂરિ—આં રત્નતિલક, આં સોમતિલક, આં દેવચંદ્ર અને આં જિનપ્રભસૂરિના લક્ષ્મી સૌમ્યમૂર્તિ ગૂર્જર-વશના શેઠ શોભનદેવના પુત્ર શેઠ માહાવિદેહે સં ૧૩૭૯ ના આં સું ૧૪ ને બુધવારે આં ભાવદેવસૂરિ રચિત પાર્શ્વનાથચરિત્ર લખાવી, પં જ્ઞાનકીર્તિ ગણિને આપ્યું

(—જૈન પુસ્તક પ્રશસ્તિ મગ્ગહ, પ્રં નં ૧૭)

૫૧ આં સુનિશેખરસૂરિ

૫૨ આં ધર્મદેવસૂરિ

૫૩ આં જ્ઞાનચંદ્રસૂરિ—આં સિદ્ધહત્તમ્ભુ

૫૪. આં અભયદેવસૂરિ

તેમનું બીજું નામ આં અભયસિદ્ધ પણ મળે છે તે આં જ્ઞાનચંદ્રસૂરિ કે આં ધર્મદેવની પાઠે આવ્યા હતા તે અગવિજ્ઞા-પદ્મવતીના અભ્યાસી હતા તે મોટા તપસ્વી હતા, તેમણે હંમેશા મોટે છ વિગઈના આહારનો ત્યાગ કર્યો હતો, છ માસી તપ કર્યું હતું અને ઘણા છઠ્ઠ-અઠ્ઠમ વગેરેના તપ કર્યા હતા

તેમના ઉપદેશથી બલાતના શા. શાશુરાજે ગિરનાર તીર્થમા વિમલનાથ ભગવાનનો જિનપ્રાસાદ બધાવ્યો હતો

૫૫ આં હેમચંદ્રસૂરિ—તેઓ અનેક ગુણોના ભંડાર હતા

તેમના શિષ્ય આં જિનતિલકસૂરિએ જૂની ગુજરાતી ભાષામા ચૈત્યપરિવાહી (૪૩-૩૭) બનાવી હતી

(—જૂઓ અમારો ‘જૈન તીર્થોનો ઇતિહાસ, પરિશિષ્ટ બીજું)

૫૬ આં જ્યતિલક્ષ્મી

તે આં ચારિત્રમ્ભસૂરિના શિષ્ય હતા-તે આં ધર્મ સૂરિની પાટે થયા. તેમને કપટીયક્ષ પ્રસન્ન હતો. તેમણે 'છ'રી પાળતા ૧૨૫ જેટલા તીર્થયાત્રાસભ કઢાયા હતા અને ૨૧ વાર શત્રુ જયતીર્થની યાત્રા કરી હતી, તેમણે સં ૧૪૫૬ માં ખભાતની વડી પોષાળમાં મનુયોગદ્વારસુતચૂષિગને ઉચ્ચાર કરાવ્યો, કુમારપાષ્પ દિબોહોની પ્રતિ તાઠપત્ર પર લખાવી.

તેમની પાટે આં જિનતિલક, આં ધર્મશેખર, આં માણેક શેખર આં રત્નસાગર આં રત્નસિંહ, આં ઉદયવલ્લભ, આં સ્વતિલક, ૫૦ દયાસિંહ ગણિ વગેરે થયા તેમના સમુદાયમાં ૫૦ શિવસુહર, ૫૦ ઉદયધર્મ અને ૫૦ ચારિત્રસુહર પ્રસિદ્ધિ પામ્યા.

આં જ્યતિલક્ષ્મીના શિષ્ય ૫૦ દયાસિંહ ગણિ સં ૧૪૫૨ માં આચાર્ય બન્યા હતા તેમણે સં ૧૫૨૬ માં ક્ષેત્રસમાસ-શાસ્ત્રવલ્લભ રચ્યો. તેમજ મહ્યાસુદરીચરિત્ર સુલસાચરિત્ર, સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર હરિવિક્રમચરિત્ર મં ૪૫મદેવસ્તવન અને ચીતરાગસ્તવન વગેરે રચ્યા.

આ જ્યતિલક્ષ્મી પાટે (૫૭) આ જિનતિલક આં રત્નસિંહ તથા આં ઉદયવલ્લભ થયા.

૫૭ આં રત્નસિંહસૂરિ (સં ૧૪૫૨ થી ૧૫૩૦)

તત્પદે સૂરય શમ્ભવ રત્નસિંહા વિદીર્ષિરે ।

સદ્ગુણ સ્વેદપ્રદાનન મૈર્લમ્મા ગૌતમાચ્ચિત્તમ્ ॥

આયતે સ્માઝ્ઝમ્મવાવાદામિપ શાહિરહિમ્મદઃ ।

ત પ્રબોધ્ય મહીમિદિ ચક્રિરે શાસનોમ્મત્તિમ્ ॥

તેમના બીજા નામ આં જિનરત્ન, આં વિજયરત્ન, અને આં વિનયરત્ન પણ મળે છે.

તેમને સં માં ખભાતમાં આં જ્યતિલક્ષ્મીએ આચાર્ય બનાવ્યા.

આં રત્નસિંહસૂરિના સં ૧૫૦૭ ના મહા સુદિ ૭ ને ગુરુવારે જૂનાગઢમાં પટ્ટાભિષેક થયો તેમના સં ૧૪૫૨ થી ૧૫૨૨ સુધીના પ્રતિમાલેખો મળે છે. આં રત્નસિંહસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૪૯૧ ના વૈશાખ સુદિ ૩ ના રોજ જીરાવલા પાર્શ્વનાથના જિનપ્રાસાદમાં ઘણી દેરીઓ બની હતી સ ૧૫૧૬ ના અષાઢ સુદિ ૩ ને રવિવારે ગિરિપુર (હુગરનગર) ના હુંબડ ઠં પૂનાની પરપરાના શિવાયે ચતુર્વિંશતિજિન પટ્ટ બનાવી તેની વૃદ્ધ તપા આં રત્નસિંહસૂરિના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી (પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૦)

જયપુરના ઘાટમા શેઠ ગુલાબચંદજી મૂથાના ભં પદ્મપ્રભુના જિનપ્રાસાદમા આ પટ્ટ વિદ્યમાન છે.

ખલાતના સં હરપતિના પૌત્ર સં શાણુરાજે સ ૧૫૦૬ ના મહા સુદિ ૫ ના રોજ ખલાતમા આં રત્નસિંહસૂરિના હાથે ભં વિમલનાથ જિનપ્રાસાદની તથા બીજી ઘણી જિન પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી (પ્રકં ૪૫ શેઠ પૂનાનો વશ)

અહમ્મદાવાદના બાદશાહ અહમ્મદશાહે (વિ સ ૧૪૬૭ થી ૧૪૯૯ માં આં રત્નસિંહસૂરિના ચરણોની પૂજા કરી હતી

જૂનાગઢના રા' મહીપાલે (મેપાએ) આં રત્નસિંહના ઉપદેશથી ગિરનાર તીર્થમા ભં નેમિનાથ જિનપ્રાસાદને સોનાનાં પતરાથી મઢાવ્યો હતો (—જૂઓ પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૭૫-૭૬)

જૂનાગઢના રા' મહિપાલ તથા તેના પુત્ર રા' માંડલિકે સં ૧૫૦૭ ના મહા સુદિ ૭ ને ગુરુવારે પોતાના રાજ્યમા અમારિ પ્રવર્તાવી હતી, કે આજથી મારા રાજ્યમા કોઈએ દરેક મહિનાની ૫, ૮, ૧૧, ૧૪ અને અમાવાસ્યાના રોજ કોઈપણ જીવને મારવો નહીં, હિંસા-શિકાર કરવો નહીં.

(આં વિં વલ્લભસૂરિ સ્મારકગ્રંથ હિન્દી વિભાગ, પૃ ૧૩૫) (—જૂઓ પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૭૬)

સં ૧૫૨૨ ના મહા સુદિ ૮ ને શનિવારે વીજાપુરના હુંબડ જ્ઞાતિના સવાલજ ગોત્રના દોશી ધર્માની પત્ની કપૂરાદેવીના પુત્રો

૧ દોશી રાખાકની પત્ની હવની અને ૨ દોઁ સાહીંગની પત્ની હવમી વજેરજો બં સુમતિનાથની પચતીથી પ્રતિમા બરાવી અને તેની વૃદ્ધ તપાગમ્હના આં જિનરત્નસૂરિના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી આ પ્રતિમા આજે પ્રાતીજના બં ધર્મનાથજિનપ્રાસાદમા વિદ્યમાન છે

(ભૂચો-વીભાપુર વૃત્તાવ)

અધો- આં રત્નસિંહસૂરિજો સં ૧૪૭૧ ભારતનૂડાસ રમ્યો અને આં રત્નાકરે સં ૧૫૦૮ મા અમદાવાદમા વસન્તવિજયની મુજ શતીમા રચના કરી તેમજ આદિનાયજન્મામિષેક બનાવ્યો.

મહમ્મદ ખીલજનો માનીતો અને રણુચ્છેરનો સૂબા મહા માત્મ ધનરાજ પોરવાડ તેમનો સમઠીતિ આવક હતો.

(—ભૂચો, પ્રકં ૪૫ અભવસિંહનો વચ)

ખલાતના આવક હરપતિ વજેર તેમના માનકો હતા.

(ભૂચો, પ્રકં ૪૫)

સાધ્વીસઘ

આં રત્નસિંહસૂરિના સમયે તપગમ્હની વૃદ્ધશાખામા સાધ્વી રત્નચૂડા મહત્તરા અને સાધ્વી વિવેકત્રી પ્રવર્તિની વિખ્યાત હતા.

ખલાતના સં હરપતિના પૌત્ર સં શાહુરાજે સં ૧૫૫૨ મા શતુત્તરીયનો છરી પાળતો યાત્રાસઘ કાઢ્યો તેની સાથે ૭ મહિરો હતા, તેણે ત્યાં આં રત્નસિંહસૂરિ અને સાધ્વી રત્નચૂડા મહત્તરાની ચરણપાદુકાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

પોરવાડ કકુર પુત્ર કેલ્લે જિરનાર પર ત્રણ કેરીનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો, અમદાવાદમા ધર્મશાળા બનાવી પાંચ દેરાસર કરાવ્યાં, પન્થાસપદ અપાળ્યા મુનિઓને વસ્ત્રો વહોરાવ્યા આધર્મિકવાત્સલ્ય કર્યા સિદ્ધાનો હખાન્યા, જેમા સ ૧૫૧૬ મા પાશ્વિકસૂત્રજ્ઞિ હખાવી

જૃહતતપાગમ્હના આં સૂરસુદરસૂરિના શિષ્ય સુમયમાણિક્યે તેને વાર્ધીને સુધારી હતી.

(—જાહારકર ઇ સ્ટીટપૂટ પૂના; જૈન પ્રશસ્તિ સમઠ, ભાં ૧, પ્રં ન ૧૧૫૨)

(૫૯) ઉં ઉદયધર્મગણિઃ-તે (૫૭) લં ઉદયવદલભસૂરિના શિષ્ય (૫૮) પ મતિસાગર ગં ના દીક્ષા શિષ્ય હતા લં રત્ન-સિહસૂરિના હસ્ત દીક્ષિત શિષ્ય હતા ઉપાધ્યાય હતા મોટા વિદ્વાન્ હતા સમર્થ અથકાર હતા

પં ઉદયધર્મગણિએ સં ૧૭૦૫ (૧૫૦૭) મા ઉપદેશ-માલાની ૫૧ મી ગાથાનુ “શતાથી” વિવરણુ” બનાવ્યું.

(પ્રકં ૪૩ પૃ ૭૪૯ ટીપ્પણી કલમ ૧૬ મી)

પં ઉદયધર્મ ગણિએ સં ૧૫૦૭ મા સિદ્ધપુરમા “વાક્ય પ્રકાશ મૌક્તિક” બનાવ્યો પં હર્ષભૂષણે તેની ટીકા કરી

ઉં ઉદયધર્મ-ગણિવરે સં મા લં મહાવીર સ્વામીના ૩૨ કમળબધવાળા સ્તોત્ર શ્લોક ૧૮ ની રચના કરી તેની પ્રશસ્તિ આ પ્રમાણે છે -

શ્રીરત્નસિંહસૂરીન્દ્રપાદપદ્મમધુવ્રત

ચકારોદયધર્મોડય સ્તવ કમલબન્ધગમ્ ॥ ૧૭ ॥

શ્રી સિદ્ધાર્થનરેગનન્દન ! જિન ! શ્રીવીર ! નીરુકૂતનો !

સ્તુત્વા ત્વાં નયનાગ્નિ (૩૨) સમ્મિતદલામ્બોજનમબન્ધસ્તવાત્ ।

નેહે ચક્રિપદ ન વાસવપદ નાડસ્તોપદ સપદ

કિન્તુ ત્વત્પદપદ્મયોનિયમલે મૃદ્ધાયતાં મે મન ॥ ૧૮ ॥

(૫૯) પં ઉદયધર્મ ગણિવરના શિષ્ય (૬૦) પં મગલધર્મ ગં જેનુ બીજુ નામ પં મગળકળશ ગં પણ હતું જે સં ૧૫૮૫ સુધી વિદ્યમાન હતા તેમણે સં ૧૫૨૫ મા “મગળ કળશરાસ” બનાવ્યો.

(૫૯) પં ઉદયધર્મ ગણિવરના શિષ્ય (૬૦) પં ધર્મનિધાન ગણિએ પ્રાકૃતમા “ચઉવીસ જિણુ યૂધ” ગા ૨૮ બનાવી જેને રાજેન્દ્રસાગર ગણિએ સં ૧૮૬૦ મા લખી હતી

(૫૭) લં વિજયરત્નસૂરિ શિષ્ય અને (૫૮) ઉં જયમૂર્તિના વિદ્યાશિષ્ય (૫૯) પં ચારિત્રમુંદરગણિએ સં ૧૪૮૪ મા બલા-તમા શીલહૃતકાવ્ય શ્લોક ૧૩૧, કુમારપાલ ચરિત્ર મહાકાવ્ય અં

૨૦૩૨, મહાપાલ ચરિત્ર, આચાર્યપદેશ વગેરે પ્રમાણ બનાવ્યા.

તેમના શિષ્ય (૬૦) ૫૦ વિશાલ સુદર ગણિત ૧૫૮૬ મા
થયા (શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ ભા. ૨ પ્રા. નં. ૩૨૨)

૫૦ ચારિત્રસિદ્ધ ગણિના શિષ્ય ૫૦ શાન્તિસાગરગણિએ
સં. ૧૫૮૫ મા “પ્રબોધસદ્રોહ્ય નાટક” લખ્યું

(શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ ભા. ૨ ભા. પ્રા. નં. ૨૫૫)

(૫૭) ભા. રત્નસિદ્ધસૂરિના ગણિમા ૫૦ સુનિરત્ન મોટા વિ
દ્યાન હતા.

ભા. રત્નસિદ્ધસૂરિના શિષ્ય ૫૦ દયાવર્ધનગણિવરના ઉપ
દેશથી સુધે સં. ૧૪૬૪ મા “કુમારપાલ પ્રબોધ પ્રબંધ” લખાવ્યો.

ભા. રત્નસિદ્ધસૂરિના શિષ્ય ૫૦ માણેકસુદરગણિએ સં. ૧૫૦૧
મા દેલવાડામાં “ભવ ભાવના બાલપ્રબોધ” બનાવ્યો, સં. ૧૫૦૬ મા
“રત્નચૂડ શાસ” લખ્યો.

(૫૭) ભા. વિજયરત્નસિદ્ધસૂરિની પરપરા નીચે પ્રમાણે છે

(૫૮) ભા. ધર્મરત્નસૂરિ (સં.) તેમના ઉપદે
શથી સોની સમરાના પુત્રાએ મીરપુરના જગન્નાથના જિન પ્રસા
દમાં સં. ૧૫૫૦ મા બે ગોખ બનાવ્યા (—હમીરમંડ લેખ સંગ્રહ)
(જૈન પર ઇતિહાસ પ્રકા. ૩૭ પૃ. ૩૦૦)

શત્રુજય તીર્થ:—

મહામહા ભેગાના પુત્ર અહમદ સિકંદરે સં. ૧૫૨૫-૨૭ મા
સોમનાથ, ગિરનાર, દારકા અને શત્રુજય વગેરે તીર્થોના નાશ કર્યો,
મંદિરો બાળ્યા, પ્રતિમાઓ ખડિત કરી. આ હકીકત સાબળીને ચિત્તો
હતા તેથી તેણેશ્વરને બહુ દુખ થયું તેમની ઈચ્છા હતી કે આ
તીર્થો ફરી સ્થપાય તેમ કરવું બેઠાં. (—પ્રકા. ૩૫, પૃ. ૨૦૨)

આ. ધર્મરત્નસૂરિ પોતાના અમલપરિવાર સાથે રણથંભોરના
સૂબા મત્રી ધનરાજ પોસ્વાડના છ રી પાળતા આગ્રાસથ સાથે માર-
વાડ મેવાડના જૈન તીર્થોની યાત્રા કરવા પધાર્યા ત્યારે તે ચિત્તોડ
પણ પધાર્યા ત્યાં રાણાએ તેમનું મોટું સન્માન કર્યું ત્યાં તીર્થોના

વિનાશ થવાથી દુ ખ પામતા દોં તોલાશાહને શાત પાડી, ઉત્સાહિત કરવા તેમણે ભવિષ્યવાણી કરીકે, “ મહાનુભાવ ! તારો પુત્ર કર્માશાહ શત્રુજયતીર્થનો મોટો ઉદ્ધાર કરાવશે ” આચાર્યશ્રીએ ત્યાંથી વિહાર કર્યો અને કાર્યસિદ્ધિ માટે ઉં વિનયમ ડનને ચિત્તોડમા રાખ્યા

આ સમયે ગુજરાતમાં અમદાવાદની ગાદીએ મહમ્મુદ બેગડા (સં ૧૫૧૬ થી ૧૫૭૦) ના મરણ પછી એક પછી એક વિ સં ૧૫૬૭ મા મુજફરશાહ, સં ૧૫૮૨ મા ૧ આહમ્મદશાહ, ૨, સિક્કદરશાહ તથા ૩ લઘુ મહમ્મદશાહ બાદશાહ થયા

(-પ્રકં ૪૪, ગૂજરાતના બાદશાહો)

બાદશાહ મુજફરનો શાહબદો બહાદૂરશાહ નામે હતો. તે પોતાના પિતાથી રિસાઈ ને ઈ સં ૧૫૩૫ મા ચિત્તોડ આવ્યો ગયો. ને ત્યાં દોશી તોલાશાહનો અતિથિ બની રહ્યો આ સમયે શાહબદો બહાદૂરશાહ અને દોં તોલાશાહના પુત્ર દોશી કર્માશાહ વચ્ચે ગાઢ મૈત્રી થઈ હતી શાહબદોએ ગૂજરાત જતા પહેલાં દોં કર્માશાહ પાસેથી વાટ ખરચી માટે રકમ માગી કર્માશાહે તેને વિના શરતે એક લાખ રૂપિયા આપ્યા

(-પ્રકં ૩૫ પૃં ૨૦૩)

બહાદૂરશાહ લઘુ મહમ્મદના મરણ બાદ સં ૧૫૮૩ ના મહા-માહ શુદ્ધિ ૧૪ ના રોજ ગૂજરાતનો બાદશાહ બન્યો (સં ૧૫૮૨ થી ૧૫૯૩, સને ૧૫૨૬ થી ૧૫૩૭)

આ તરફ દોં તોલાશાહ “ પોતાના પુત્રના હાથે શત્રુજય-તીર્થનો ઉદ્ધાર થશે એવી ભાવના ભાવતા મરણ પામ્યા,

દોં કર્માશાહે આચાર્યશ્રીની ભવિષ્યવાણી પ્રમાણે પિતાની આજ્ઞા મુજબ શત્રુજયતીર્થનો મોટો ઉદ્ધાર કરવાનો નિર્ણય કર્યો

ઉપાં વિનયમ ડન તેમને નિરતર એ જ ઉપદેશ આપતા હતા તપગચ્છના આં વિજયદાનસૂરિ પણ જ્યારે ચિત્તોડ પધાર્યા ત્યારે દોં કર્માશાહને તીર્થનો જલદી ઉદ્ધાર કરવા માટે ઉપદેશ આપીને વધુ ઉત્સાહિત કરી ગયા હતા

(-શત્રુજય-નદિવર્ધન જિન પ્રાસાદ પ્રશસ્તિ)

બહાદુરશાહ અમદાવાદનો બાદશાહ બન્યો એવી ખબર મળતાં હોં કર્મશાહ અમદાવાદ આવ્યો તે બાદશાહને મળ્યો અને શત્રુ જયનો ઉદ્ધાર કરી ત્યાં પોતાના ભગવાનની પ્રતિમા બેસાડવા તેની પરવાનગી-ફરમાન મેળવ્યું ત્યાંથી તે ખબત ગયો અને મહોં વિનયમંડનને ત્યાંથી પાલીતાણા જવા માટે વિનવિ કરી પોતે પણ ચિત્તોડથી છ રી ગળતો માત્રાસ ઘણું પાલીતાણા ગયો ત્યાં જઈ તેણે લલિતાસરોવરના કિનારે પાવ નાખ્યો એ સમયે પાલીતાણાનો બાગીરદાર મહદેવ હતો, 'શત્રુ જયવીર' ફરી બને તેમા એની નારાજ હતી પરંતુ બાદશાહનું કરમાન હોવાથી તે નિરુપાય હતો તેને નરસિંહ અને રવિરાજ નામે બે મંત્રીઓ હતા હોં કર્મશાહે તે બંનેને ધન-માનથી સત્કાર કરી પોતાના કામમા મદદગાર બતાવ્યા

આં ધર્મરત્નસૂરિના શિષ્ય મહોં વિનયમંડનગણિ તેમના શિષ્ય પંચમ સૌભાગ્યમંડને સં ૧૬૦૧મા સાધેલી જયશ્રીને લખવા માટે 'યશોમત્પ્રવચ' લખ્યો

પદ્મ આં વિદ્યામંડનસૂરિ-તે આં ધર્મરત્નસૂરિની પાટે આચાર્ય બન્યા તે ચિત્તો ધી ખબત આવ્યા અને ત્યાંથી પાલીતાણા પધાયા

હપાં વિનયમંડન તથા પંચમ વિવેકધીરગણિની દેખરેખ નીચે મહામાત્ર્ય બાહડે બનાવેલા મૂળતીર્થપ્રાસાદનો શુભોદ્ધાર શરૂ થયો બિનપ્રાસાદ નવા જેવો અપૂર્વ બન્યો તથા મહામાત્ર્ય વસ્તુપાલે બહારમા ૭ મંથાણી પાવાણુ મૂકી રાખ્યો હતો તેને બહાર કઢાવી હોં વિનયમંડન અને પંચમ વિવેકધીરગણિની દેખરેખ નીચે ભાં આદીશ્વરની મોટી પ્રતિમા તૈયાર કરાવી. સ કર્મશાહે આં વિદ્યામંડનસૂરિ વગેરે આચાર્યોના વસ્ત્ર હસ્તે તે પ્રતિમાની અજનશલાકા કરાવા સઘ જમણ કમું

હોં કર્મશાહે આ ઉદ્ધારમા (૧) ભાં આદિનાથ અને (૨) ગણધર પુરુષિત્ર સ્વામી એ બંનેના બિંબો નવા કરાવ્યા હતા

સં ૧૫૮૭ શાકે ૧૪૪૩ ના વૈશાખ વદિ ૬ ને

રવિવારે ધનલગ્નમા શુદ્ધ નવાંશમા શત્રુજય તીર્થમા જીર્ણોદ્ધાર કરેલા પ્રાચીન જિનપ્રાસાદમા આં ધર્મરત્નસૂરિના પદ્મધર આં વિદ્યામહાનસૂરિ વગેરેના હાથે લાં આદીશ્વરની નવી જિન પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી આ રીતે મત્રી કર્માશાહે શત્રુજય મહાતીર્થનો સોળમો (સાતમો) મોટો ઉદ્ધાર કરાવ્યો.

ચિત્તોડના સુધવી કર્માશાહ દોશીએ વિં સં ૧૫૮૭ના વૈં વં ૫ ની રાત્રે છેલ્લા પ્રહરે વૈં વં ૬ ના પરોઢિયે શ્રી શત્રુજય-તીર્થનો મોટો ઉદ્ધાર કરાવ્યો હતો. દોં કર્માશાહે મુખ્ય જિન-પ્રાસાદને સુધરાવ્યો હતો તથા લા ઋષભદેવ અને ગં પુંડરિક સ્વામી વગેરેની નવી પ્રતિમાઓ બનાવી બેસાડી હતી.

શ્રી શત્રુજય તીર્થના આજ સુધી જે મોટા મોટા ઉદ્ધારો થયા હતા તેની સોળ (૧૬) અને સાત (૭) એમ બે સખ્યા મળે છે. તે આ પ્રમાણે

(૧) ભરતચક્રવર્તીનો	ચક્રાયુધનો
(૨) તેની જ પરપરાના રાજા દંડવીયનો	(૧૧) રામચદ્રજીનો
	(૧૨) પાડવોનો
(૩) ઇશાનેન્દ્રનો	(૧૩) વિં સં ૧૦૮ મા
(૪) માહેન્દ્ર (ચોથા સ્વર્ગના ઇન્દ્ર)નો	જાવડશાનો પ્રતિં—
	યું પ્રં આં વજ્રસ્વામી
(૫) બ્રહ્મેન્દ્ર (પાંચમા સ્વર્ગના ઇન્દ્ર)નો	(૧૪) વિં સં ૧૨૧૧ મા
	ગુજરાતના મત્રી બાહડનો પ્રતિં કં સં આં
(૬) ચમરેન્દ્ર (ભવનપતિના સ્વર્ગના ઇન્દ્ર)નો.	હેમચદ્રસૂરિ
(૭) સગર ચક્રવર્તિનો	(૧૫) વિં સં ૧૩૭૧ મહાં
(૮) વ્યતરેન્દ્રનો	સુ ૭ ગુરુને રોજ પાટ-
(૯) ચદ્રયશા રાજાનો	ણના સં સમરાશાહ
	ઓસવાલનો પ્રતિં આં
(૧૦) લાં શાન્તિનાથના પુત્ર	કચ્છસૂરિ.

(૧૬) વિં સં ૧૫૮૭ વૈ વ. મહનસૂરિ, આં હેમ
 ૬ ને રાજ ધનલક્ષ્મી, સોમસૂરિ તથા આં
 શુદ્ધનવાશમા ચિત્તોડના સોમજયસૂરિ, આં વિં
 દોશી કર્માશાહનો પ્રતિં દાનસૂરિ (પ્રકં ૩૫ પૂં
 તપાગમ્હના આં વિદ્યા ૨૦૩)

(ચદ્રકુલના રાજગમ્હના આં ધનેષરસૂરિએ સં ૪૭૭ મા
 વલ્લભીરાજ્યના ૧૮ મા શિલાદિત્ય રાજની વિનતિથી વલ્લભિમા
 બનાવેલ “શ્લોકબદ્ધ શ્રી શત્રુજય માહાત્મ્ય” સગ ૧૫, સર્ગ
 ૧ + ૧૧ થી ૧૫, ૧૫ + ૨૮૭, ૨૮૬, ૧૫ + ૩૪૬)

તપાગમ્હ રત્નશાખાના ભં દાનરત્નસૂરિના આસાધારી ઉં
 માનરત્ન ગણિના શિષ્ય ૫૦ હ સરતને સં ૧૭૮૨ વૈ સુ ઠ ને
 રાજ ભં પાર્શ્વનાથની કૃપાથી રાજદ્રગમા બધ સમ્પૂર્ણ
 “શત્રુજય માહાત્મ્ય” અધિકાર ૧૫, બ ૮૫૫૦ બનાવ્યું

(વૃદ્ધ તપા ભં ધનરત્નસૂરિના ઉપાં ભાનુમેરુ ગણિના શિષ્ય
 ૫૦ નમ્બુદરમણિએ સં મા બનાવેલ શત્રુજય ઉદ્ધાર
 રાત્ર)

(લોકપ્રિય કવિ ૫૦ વીરવિજયજી મ. ની ૬૬ પ્રકારી પૂજા)
 આત (૭) મોટા ઉદ્ધારો :—

- (૧) ભરત ચક્રવર્તિનો.
- (૨) સગર ચક્રવર્તિનો.
- (૩) પા વશજ મુષિધિરનો.
- (૪) સં ૧૦૮ મા બ્યવજ્યાહનો.
- (૫) સં ૧૦૧૧ મા મત્રી બાહ દેવનો.
- (૬) સં ૧૩૭૧ મા સુ સમરાશાહનો.
- (૭) સં ૧૫૮૭ મા દોશી કર્માશાહનો.

((૧) શત્રુજય ઉપરની દોં કર્માશાહના ઉદ્ધારની ૫૦ લાવણ
 સમય ગણિ કૃત પ્રચલિત. (પ્રકં ૩૫ પૂં ૨૦૪)

(૨) મૂળનાથની જિન પ્રતિમાનો પ્રતિમા લેખ

(૩) કવિ લાવણ્યસમયકૃત શત્રુ જયઉદ્ધાર સ્તવન આદિનાથ ભાસ કહી-૨૧ તેમા વૈ. વ પ ની પ્રતિષ્ઠા બતાવી છે

(૪) કવિ દેવાળકૃત બલવડલાવડરાસ પ્રાચીનસ્તવનમાળા સંગ્રહ (તેમાં કવિએ જણાવ્યું છે કે પોરવાડ બલવડે ચોથો ઉદ્ધાર કરાવ્યો)

આ તીર્થપ્રતિષ્ઠાના ઉત્સવમા આં સોમજયસૂરિ વગેરે ૧૦ આચાર્યો અહીં હાજર હતા તેઓએ સર્વાનુમતે ઠરાવ કર્યો કે આ શત્રુ જયતીર્થ મહાતીર્થ છે અને ૮૪ ગચ્છોનુ શ્વેતાંબર જૈન તીર્થ છે (જૂનીં ગુજં ગદ્યપદ્માવલી) (પ્રકં ૩૫, પૃં ૨૦૪, ૨૦૫)

૫૭ આં ઉદયવલ્લભસૂરિ-તેમનુ બીજુ નામ આં ઉદય-સાગર પણ મળે છે તે પ્રલાવશાળી હતા તેમના શિષ્યો વિદ્વાન હતા તેમના શ્રમણીસઘમા સાધ્વીજી રત્નચૂલા મહત્તરા અને સાધ્વી વિવેકશ્રી પ્રવર્તિની વગેરે વિદુષી તેમજ આખ્યાત્રી હતા

પરિવાર-એ સમયે તપાગચ્છની વડી પોષાળ શાખામા મત્રી ધનરાજ, મત્રી સગ્રામ, મત્રી માડણ સોની અને કેલહા પોરવાડ વગેરે શ્રાવકો મહાવિવેકી અને ધનાઢય હતા

આચાર્યશ્રીના ઉપદેશથી સં ૧૫૫૬મા હમીરગઢના જીરાવલા પાર્શ્વનાથના જિનાલયમા સં ૨૮૫૫માં પત્નીએ દેરીઓ કરાવી.

૫૮ આં જ્ઞાનસાગરસૂરિ-તેમના સં ૧૫૨૫ થી સં ૧૫૩૧ સુધીના પ્રતિભાલેખે મળે છે તેમણે સં ૧૫૧૭મા વિમલનાથચરિત્ર રચ્યું.

આં જ્ઞાનકલશના ઉં ચરણકીર્તિના શિષ્ય ૫૦ વિજયસમુદ્ર ગણિને શેઠ કેશવ પોરવાડની પત્ની દેમતી, તેના પુત્ર પોરવાડ મત્રી ગુણરાજની પત્ની રૂપિણી, તેના પુત્ર પાસા વગેરે સાથે સં ૧૫૧૪ ના મહા સુદિ ૨ ને સોમવારે કલ્પસૂત્ર વહોરાવ્યું

(—શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ, ભાં ૨, પ્રં ન. ૭૫)

નાથા શ્રીમાલીની પત્ની લાખુએ સં ૧૫૧૫ ના અષાઠ સુદિ ૫ ને ગુરુવારે માડવગઢમા પૃથ્વીચંદ્રચરિત્ર પ્રાકૃતનુ ટિપ્પન સાથે લખાવી ભં જ્ઞાનસાગરસૂરિને વાચવા આપ્યું

લોંકામત

તેમના લલિયા લોંકાએ સં ૧૫૨૮ માં તીર્થ, પ્રતિમા પૂજા, પૌષધ, પચ્ચક્ષુખાણુ વગેરે અનેક વિધિમાગના લોપ કરી લોંકામત ચલાવ્યો. એ સમયથી જૈન સંઘની શુદ્ધિ અને સગઠનની વ્યવસ્થા તૂટી ગઈ. (—જૈન સત્યપ્રકાશ, કં ૧૪૭)

૫૬ ભાં ઉદયસાગર—તેઓ જગદ્ગુરુ આં હીરવિજય સૂરિના સમયના ભટ્ટારક હતા તેમની પાટે ૧ આં લલિયાસાગર અને ૨ આં શાલસાગર થયા.

૬૦ ભાં લલિયાસાગર—તેમણે સં ૧૫૫૭ માં ધીપાલકમા અને ધ્વનમુગમરાસ રચ્યો, તેમના શિષ્ય આં સૌભાઅસાગરે—આં સૌભાઅરતને ચંપકમાસરાસ રચ્યો.

આં લલિયાસાગરના ઉપદેશથી અને ૫૦ ગુણસાગર તેમજ ૫૦ આશ્ત્રિવસ્ત્રભની પ્રેરણાથી શાં દેવધર શ્રીમાળીના વશમાં થયેલા સાધુ ચોથાએ સં ૧૫૬૮ માં અમદાવાદમાં અથલકાર સ્થાપન કર્યો, અને ૪૫ આગમો લખાવ્યા એજ વશના શાં મેધાની પુત્રી લાક્ષ્મીના પુત્ર સોનપાલે કાર્તિક સુદિ ૫ના દિવસે જૈન ગ્રંથ ભગ્વાન સ્થાપન કર્યો, જેમાં સુવર્ણાક્ષરી પ્રતિઓ ૫૫ લખાવી હતી.

(જૈન સં ૩૦ કં ૧૧૫, ૧૩૦, ૧૩૧)

આ આધાર્થના બધા પ્રતિમા લેખો મળે છે આં લલિયાસાગર સૂરિ શિષ્ય મહોં ચાશ્ત્રિસાગર ગણિ સં ૧૫૪૩ ના ચૈત્ર સુદિ ૧૦ ને ગુરુવારે પાળજીમાં હતા. ૫ ચાશ્ત્રિસિદ્ધ શિષ્ય ૫ શાંતિ મહિં સં ૧૫૬૫ પોં ૧૦ ૦)) બીજા શિષ્ય ૫૦ વિશાલસુંદર સં ૧૫૮૬

આં લલિયાસાગરસૂરિ શિષ્ય મહોં મેરુસુદ્રગણિ શિષ્ય ૫૦ લક્ષ્મીસુંદર સં ૧૫૬૭ના મહા વદિ ૮ બુધવારે ઈંદર દુર્ગમાં હતા મહોં પદ્મચંદ્રગણિ શિષ્ય ૫૦ ભાવચંદ્રગણિએ સં ૧૬૦૩ના પોષ

સુદિ ૧૪ ને મગળવારે ઘોઘપુર (ઘોઘા કે ઘોઘલા) માં માઘકાવ્ય સટીક લખ્યું. (—શ્રી પ્રશસ્તિસબ્રહ્મ ભાં ૨ પ્રં ૩૬૯)

૬૧. ભાં ધનરત્ન—તેમના શિષ્ય આં સૌભાગ્યસાગર—આં સૌભાગ્યરત્નસૂરિએ ચંપકમાલારાસ રચ્યો આ સૌભાગ્યરત્નનો સં ૧૫૮૪ ના ચૈત્ર વદિ ૬ ને શુરુવારનો ચતુર્વિંશતિપદ્મલેખ મળે છે તેમની પર-પરામા ૫૦ ઉદયધર્મ, ૫૦ જયદેવ, ૫૦ લાવણ્યદેવ વગેરે થયા. તેમના પ્રશિષ્ય ૫૦ નયસિંહે ચોવીશી-સ્તવન રચ્યા

આં કલ્યાણરત્નસૂરિના શિષ્ય મહોં જયમદિરગણિ (જયદેવ-ગણિ) ના શિષ્ય મહોં વિદ્યારત્નગણિ સં ૧૬૦૪ મહો વદિ ૫ ના રોજ વિદ્યમાન હતા.

તેમના શિષ્ય ઉં કનકસુદરગણિ જે ભં દેવરત્નના ભં જયરત્નના ઉપાધ્યાય હતા તેમણે સં ૧૬૬૩ મા સગાલશા રાસ, સં ૧૬૬૬ મા દસવેયાલિયસૂતનો ટળો ૩—૭૦૦ બનાવ્યા

વીળપુર સઘે સં ૧૮૮૬ ના વૈશાખ સુદિ ૭ ના રોજ શુરુવારે તપાગચ્છની વૃદ્ધશાખાના ૫૦ ક્ષેત્રસુદરગણિ અને ૫૦ શ્રી હિતસુદરગણિની ચરણપાદુકા બનાવી જે વીળપુરમા પદ્માવતીના દેરાસરમા વિદ્યમાન છે

૬૨, ભાં અમરરત્ન—આં અમરરત્નનું બીજું નામ આં સુરરત્ન, આં તેજરત્ન પણ મળે છે

૬૩ ભાં દેવરત્ન આ ધનરત્ન અથવા આં ધનરાજના શિષ્ય ૫૦ ભાનુમેરુએ ચદનમાલા-સજ્ઞાય (કડી—૧૭) બનાવી

૫૦ ભાનુરત્નને ૧ માણેકરત્ન અને ૨ નયસુદર એમ બે શિષ્યા હતા. કેવિ નયસુદરે સં ૧૬૩૭ મા રૂપવદરાસ સં ૧૬૩૮ ના આસો સુદિ ૧૩ ને મગળવારે અમદાવાદમા ગર્વજયઉદ્ધારાસ, આત્મ-પ્રવોધ-સજ્ઞાય (ઢાળ ૮) વગેરે રાસાઓ અને ઢાળો બનાવી ૫૦ નયસુદરની શિષ્યા સાધવી હેમશ્રીએ સં ૧૬૪૪ મા કનકાવતી-આલ્યાન રચ્યું સં ૧૬૦૮ મા વૃદ્ધ તપાગચ્છમા ભં જિનકીર્તિસૂરિ

૫૦ સૌભાગ્યકુંડરજિ, તેમના શિષ્ય બોધો વગેરે હતા.

૬૪ ભાં જયરત્નસૂરિ—તેમણે સં ૧૬૬૬ માં દસમેશ્વરિય સુત-ટબો, સં ૨૨૦૦ રથ્યો. તેમાં તેમણે વૃદ્ધતપાગચ્છની પરપરાનો પ્રશસ્તિ આપી છે, ભાં જયરત્નસૂરિના મહોં વિદ્યારત્ન ઝણિ, તેમના શિષ્ય કનકસુદરે નાયાષ્મકદ્ધા-ટબો રથ્યો. તેમાં તેમણે વૃદ્ધ તપાગચ્છની પરપરા-પ્રશસ્તિ આપી છે

(—ચિતામણિજી જહાર આગશ, પોથી નં ૦ જ-૭ પૃ ૦ ૪૦૮)

૬૫ ભાં કીર્તિસૂરિ—સ્વં સં ૧૭૨૦

૬૬ ભાં રત્નકીર્તિ—સ્વં સં ૧૭૩૪ ના પોષ વદિ ૨ તેમને ઉંમરમતિરત્ન વગેરે ચાર શિષ્યો હતા તેમના શિષ્ય ઉપાં રાજસુદરના શિષ્ય ૫૦ પદ્મસુદરે મગધીસુત-ટબો રથ્યો.

૬૭ ભાં ગુણસુદર—અમદાવાદના સં ૧૭૩૪ માં આં રત્નકીર્તિના ધોષા શિષ્ય ૫૦ અઝવિજયને ભાં રત્નકીર્તિના પદ્મર બનાવી આં ગુણસુદર નામ આપ્યું

(—ગુર્વાવલી, વડાપોષાલ પદ્માવલી, પદ્માવલી

સમુચ્ચ, ભાં ૨ પુરં ૫૦ ૨૪૦-૪૧)

૭૦ ભાં આ સમયે સં ૧૮૭૭ ના વે શાખ વદિ ૩ ના રો ૮ પુરંસાતર શિષ્ય ૫૦ બુદ્ધિસામરગણિ વિદ્યમાન હતા. (—સોદમકુલ પદ્માવલી)

તપાગચ્છ લઘુપોષાળની પદ્માવલી

(૪૦) આં જમચ્ચ દ્રસૂરિના મુખ્ય પદ્મર આં દેવે દ્રસૂરિ ખભાતમા નાની પોષાળમા રથા હતા તેમની અમણપરપરા સં ૧૩૧૬ માં ખભાતથી તપાગચ્છ લઘુ પોષાળ એવા નામથી વિખ્યાત થઈ તેમની આ અમણ પરપરા આજ સુધી અનિશ્ચિત રૂપે ચાલુ-વિદ્યમાન છે બીજા નાના-મોટા અષ્ઠો અને વૃદ્ધતપાગચ્છ પણ તેમાં જગી મયા છે તે પરપરાના પદ્મર, આચાર્ય અને મુનિવરોની બીજી ઐતિહાસિક વિગત હવે પછીના તે તે પદ્મરોના

૪૫ વગેરે પ્રકરણમાં વિસ્તારથી આપેલ છે તે તેમાંથી વાચી લેવી.

રાજવલી પ્રારંભ

વિક્રમની બીજી સહસ્રાબ્દી પછીના ઘણા જૈનાચાર્યો, જૈનધર્મ-પ્રેમી રાજઓ, અને મંત્રીઓ સાથે જુદા જુદા દેશના ઘણા રાજઓના નામો સંકળાયેલા છે, અધુરા લેખકો ઘણીવાર તે તે રાજઓની હયાતી કે કાલસામ્ય વગેરે બાબતોમાં કલ્પિત વિસં-વાદ ઉઠાવે છે, આથી સામાન્ય વાચકો શંકામાં પડી જતા મૂઝાય છે, તેથી અહીં પહેલા તે તે રાજઓ અને રાજવંશોની બાબતમાં સ્પષ્ટીકરણ કરવું જરૂરી છે માટે અમે અહીં ઘણા રાજવંશોની તાલિકા આપી છે લેખકો અને વિચારકો આમાંથી ઘણા ખુલાસો મેળવી શકશે અને ઇતિહાસને ન્યાય આપી શકશે અહીં અમે દૂકી રાજવલી આપીએ છીએ

શિશોદિયા વંશ

(અનુસંધાન પ્રકરણ ૨૩, પૃષ્ઠ ૩૮૬ થી ૩૮૯)
શિશોદિયા રાજવલી ૧૧ રાજા ખુમાણ પહેલો (ભા. ૧, પૃ. ૨૬, પૃ. ૪૧૩) (પ્ર. ૩૪, પૃ. ૫૮૯), ૧૩ રાજા ભર્તૃભટ્ટ (ભા. ૧, પ્ર. ૩૧, પૃ. ૪૭૧), ૧૭ રાણા ખુમાણ ત્રીજો (ભા. ૧, પ્ર. ૩૨, પૃ. ૫૪૧), ૧૯ રાણો અલ્લટ (ભા. ૧, પ્ર. ૩૪, પૃ. ૫૬૭-૫૮૯) રાજા ભુવનપાલ (ભા. ૧, પ્ર. ૩૪, પૃ. ૫૬૧), ૩૫ રાણો રણસિંહ, પૌત્ર રાણો ધીરસિંહ (ભા. ૨, પ્ર. ૪૧ પૃ. ૬૪૨)નો પરિચય પહેલા આવી ગયો છે.

વિક્રમની બારમી સદીથી શિશોદિયા રાજવંશ નીચે પ્રમાણે મળે છે

શિશોદિયાવંશમાં ચિત્તોડની ગાદીએ અનુક્રમે ૩૫ રાણો રણસિંહ, ૩૬ ક્ષેમસિંહ, ૩૭ સામંતસિંહ, ૩૮ કુમારસિંહ, ૩૯ મદનસિંહ, ૪૦ પદ્મસિંહ થયા હતા

૪૧ રાણો જૈત્રસિંહ - રાણો જૈત્રસિંહ રાજ થયો, આ રાણાના જયતલ, જયમલ, જયસિંહ, અને જૈત્રસિંહ, નામો મળે છે તેને

જગતસિંહ નામે મહામાત્ર્ય હતો. રાણા જૈત્રસિંહનો સમય વિ. સં ૧૨૭૦ થી ૧૩૦૬ છે જૈત્રસિંહે છ લડાઈઓમાં વિજય મેળવ્યો હતો. (સુખ સપત્તશય બહારી કૃત 'ભારતીય શત્રુઓના ઇતિહાસ')

દિલ્હીના બાદશાહે મેવાડમાં નાગદ્રહના રસ્તે ઘઈ ગુજરાત ઉપર હલ્લો કરવાની જોડવણ કરી હતી. એ સમયે રાણા જૈત્રસિંહે તેની સામે લડીને એ સૈન્યને પાછું હટાવ્યું હતું તેણે આં જગત્ર્ય દ્રસુરિને સં ૧૨૮૫ ના વૈશાખ સુદિ ૩ ના દિવસે આઠ નગરમાં 'તપા'નું માનવત્વ બિરુદ આપ્યું, એ સમયથી તે આચાર્યનો સમુદાય 'તપાગચ્છ' નામથી પ્રસિદ્ધ પામ્યો, રાણા જૈત્રસિંહ અને તેની રાણી પરમ જૈન બન્યા હતા. તે પછી તેની ત્રણ પેઢીઓ સુધી રાણા અને રાણીઓએ જૈનધર્મનું પાલન કર્યું.

રાણાએ 'મેવાડમાં બન્યા બન્યા દિલ્હી બને ત્યાં ત્યાં પહેલા બા કાવભદેવનું મંદિર બનાવવું અને તપાગચ્છના આચાર્યેની માનવા, પૂજવા, રાજ્યના રસાલાથી તમનો રાજધાનીમાં પ્રવેશ કરાવવો એવી મર્યાદા બાંધી હતી,' જે આજ દિન સુધી વાહુ હતી. સુવરાજ કુમારજીને એક ફરમાન મળે છે, તેમાં આ અંગે અપેક્ષા મળે છે, તે ફરમાન આ પ્રમાણે છે —

સ્વસ્તિ શ્રી પર્કાન્નામાં પરસાદાતુ મહારાજાધિરાજ મહારાજાની શ્રી કુંમાની આદેસાતુ મેદપાટરા ઝમરાવ ધાવોદાર કામદાર સમસ્ત મહાજન પંચકાસ્ય અગ્ર આપણે અંઠ ધીપૂજ તપાગચ્છકા તો દેવેન્દ્રસુરિજીકા પચકા તથા પુનમ્યાગચ્છકા (પૂર્ણતણ) હમાચારજશીકો પરમોદ હૈ । પરમજ્ઞાન થઠાયો સો અંઠ અણાંકો પચકા હોવેગા જાણીને માનાગા પૂજાગા । પરમ (પ્રથમ) તો આગેમુ હી આપણે ગઢ કોટરે નીચ દે જદ પહીણા ધીરિપ્પ દેવગ્રીરા દેવરાકી નીચ દેવાઢે હૈ પૂજા કર હૈ, અપે અજુહી માનેગા, સિસોવા પગકા હોવેગા ને સુરેપાન (સુરાપાન) પવિગા નહિ ઔર પરમ મુરજાદમેં જીવ રામ્જો, મા મુરજાદા હોપગા જાણીને મહાસત્તા (મહાસતિયો) કી માણ હૈ ઔર ફલ કરેગા જાણીને તજાક હૈ, સં ૧૪૭૧ ફાતી સુ ૫ ॥

(—અરોબાપ્રસાદ આશ્વીન જૂન રાજપૂતાને કે જૈન વીર, ૫ ૩૪)

શેઠ હેમચંદ-હેમરાજ-

આ નામના ઘણા જૈન શ્રેષ્ઠીઓ થયા. તેમાના કેટલાકની વિગત આ પ્રમાણે મળે છે —

૧. શેઠ હેમરાજ :- (જુઓ પ્રકૃ ૩૮ પૃ ૦ ૩૫૫)

૨. શેઠ હેમચંદ :- તેણે શિશોદિયા રાણા જૈત્રસિંહ (સં ૧૨૭૦ થી ૧૩૦૬)ના રાજ્યમા મહામાત્ય જગત્સિંહના સમયે આહડમા “સમસ્ત જૈન સિદ્ધાંત” લખાવ્યા આમાના ઘણા આગમો ખલાતમા શાતિનાથના લહારમા મોબુદ છે તે આં દેવેન્દ્રસૂરિનો શ્રાવક હતો. તે ચિત્તોડનો વતની હતો (પ્રકૃ ૪૧, પૃ ૬૮૬)

૩. મહામાત્ય હેમરાજ :- તે સઘપતિ રત્નાશાહની પત્ની સં રત્નાબાઈનો પુત્ર હતો, બુદ્ધિશાળી હતો, પ્રાકૃત-સંસ્કૃત ભાષાનો જાણકાર હતો રાજવ્યવહારમા નિપુણ હતો, ધર્મપ્રેમી જૈન હતો, સઘવી હતો જૈનદર્શનના વિવિધ વિષયનો અભ્યાસી હતો આં સોમતિલકસૂરિ (સં ૧૩૭૩ થી ૧૪૨૪)એ સં ૧૩૮૭ માં સં હેમરાજની વિનનિથી “સૈત્તરિસયઠાણ” ગાં ૩૫૬નો ટકો રચ્યો હતો (—પ્રકૃ ૪૮, અથો.)

તે આં દેવસુદરસૂરિનો શ્રાવક હતો તે ધરવ્યવહારથી અલિપ્ત રહેતો હતો અને જૈન ધર્મના પ્રચાર માટે સર્વ પ્રકારે આગેવાની ભર્યો ભાગ લેતો હતો આં મુનિસુદરસૂરિ સં ૧૪૬૬મા એના વિશે આ પ્રકારે જણાવે છે —

સર્વપદસ્થા પ્રાયો યતય શ્રાદ્ધાશ્ચ મન્ત્રિહેમાઘાઃ ।

ધર્મકથા લબ્ધિમૃત કરન્તિ જિનધર્મસામ્રાજ્યમ્ ॥ ૪૪૧ ॥

एषा शुद्धवच प्रबुद्धहृदया मन्त्रीग हेमादयो

नि सङ्गा स्वजनादिषूजितगृहारम्भाऽनवद्यक्रिया ।

तैस्तै स्वैश्वरितैरुदारललितैर्धर्मोपदेगामृतै

प्रौढि सगमयन्त्यहो ? तदभयाऽऽनन्दादिवच्छासनम् ॥ ૪૭૬ ॥

(ગુર્વાવલી)

૪ શેઠ હેમચંદ જેન - પિતૃપણકજમ્મના આં ધર્મપ્રભસૂરિના સમયે સારગદેવ રાજા હતો. અને ગુહીનો સૂબા ઠાકુર સાધુ હતો. એ સૂબાનો શેઠ હેમચંદ જેન મંત્રી હતો. શેઠ હેમચંદે સં ૧૪૪૭માં આં ધર્મપ્રભસૂરિના હાથે શ્રી ચંદ્રપ્રભ ભં ના જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરાવી, અને આચાર્યશ્રીને ધોમાસુ રાખી, તેમની પાસે કલ્પસૂત્ર સાંભળ્યું તથા શ્રી ચંદ્રપ્રભ ભં ના જિનપ્રાસાદના મહા વીરસ્વામીનો જ માલિવેક મહોત્સવ કર્યો (પ્રકં ૩૭ પૃં ૨૭૩)

૫ હેમૂ વિક્રમાદિત્ય :- તે શરૂઆતમાં જેનપુરના નવાબની સેનાનો મોટી હતો. તે ધીમે ધીમે આગળ વધીને છેવટે દિલ્હીની બાદશાહી બેઠો અને બાદશાહ બન્યો. તે બારતનો છેલ્લો સાવકોમ કિદુ બાદશાહ હતો. (વિશેષ માટે જુઓ પ્રકં ૪૪, દિલ્હીનો મોગલવંશ રાજકાળ ૭-૮)

૬ દોશી હેમજી :- આં સોમજયસૂરિએ દોં હેમજી વજેરના આશ્રહથી આં જિનકીર્તિસૂરિની પરપરાના ૫૦ મહીસમુદ્ર ગણિ વજેરને ઉપાધ્યાય બનાવ્યા હતા. (પ્રકં ૫૦, આં જિનકીર્તિસૂરિ)

૭ સં હેમરાજ :- તેમણે સં ૧૬૫૭ના મહા માસમાં મારવાડથી શત્રુજયતીર્થનો છ'રી પાળતો યાત્રાસઘ ઠાકરો હતો. જેમાં ૧૨૦૦ ગાડી, ૫૦૦ હાથી ૫૦૦ ઘિટ ૫૦૦ ચોડા, ૭૦૦ પગપાળા સુશટો વજેર સાથે હતા. તેણે શંખેશ્વરમાં ભં વિજયસેનસૂરિ અને નવા આં વિજયદેવસૂરિને વહન કર્યું હતું (પ્રકં ૫૬)

૮ નગરશેઠ હેમાભાઈ :- તે અમદાવાદના નગરશેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીના વંશના નગરશેઠ વખતચંદના પુત્ર હતા.

(વિશેષ માટે જુઓ પ્રકં ૫૮, નગરશેઠ વંશ)

૯, હેમરાજ - તેણે કમ્મમાં જૈનોમાં એક નવો મત ચલાવ્યો હતો.

૧૦ શેઠ હેમરાજ :- તે કમ્મના આગિયા ગામનો નગરશેઠ હતો. અને ત્યાના બાર ગામના બાદીધર પીર બાવાનો માનીતો કામદાર હતો. તે વપજમ્મનો આવેવાન જેન હતો. તેણે ગુરુદેવ

શ્રી ચારિત્રવિજયણ (જૈન ગુરુકુળના પ્રતિષ્ઠાપક) મઠના ઉપદેશથી સં ૧૯૭૪મા સન્નેહે અગિયામા શીલવ્રત અગીકાર કર્યું હતું ગુરુમહારાજના ઉપદેશથી અને તેમની પ્રેરણાથી અગિયાના ગાદીપતિ પીરખાવાએ તેમજ તેની જમાતે-પરિવારે માસ-મહિરાનો સર્વથા ત્યાગ કર્યો હતો શેઠ હેમરાજને ૧ મોનણ, ૨ ટોકરશી, નામે પુત્રો થયા, તેમને બીજો પૌત્ર-પરિવાર વિદ્યમાન છે (પ્રકં ૭૫)

૪૨. રાણો તેજસિંહ :- તેને જયતલ્લદેવી નામે રાણી હતી, અને સમરસિંહ નામે યુવરાજ હતો રાણા સમરસિંહે આં જગચ્ચંદ્રસૂરિના પદ્મધર આં દેવેંદ્રસૂરિ તથા આં જગચ્ચંદ્રસૂરિના ઉપાધ્યાય દેવલદ્રગણિના શિષ્ય પં અનિતપ્રભ ગણિ-અમિત મૂરિના ઉપદેશથી રાજ્યમા અમારિ પળાવી હતી.^૧

રાણા કુલાળના ફરમાનથી સ્વપ્ત જાણી શકાય છે કે, આં દેવેંદ્રસૂરિનો મેવાડના રાણાઓ ઉપર મોટો પ્રભાવ હતો, રાણી જયતલ્લદેવી અને મેવાડના નરકેશરી રાણા સમરસિંહે આં દેવેંદ્રસૂરિના ઉપદેશથી ચિત્તોડના કિલ્લામા “શામળીયા પાર્શ્વનાથનુ જૈનમંદિર” બંધાવ્યું હતું^૨

૪૩ રાણો સમરસિંહ :- સં ૧૩૫૬ તે જૈનધર્મી રાજા હતો અને તેની રાણી પણ જૈનધર્મી પાળતી હતી

૪૪ રાણો ભુવનસિંહ, ૪૫ જયસિંહ, ૪૬ લક્ષ્મીસિંહ - મૃત્યુ સં ૧૩૬૦, ૪૭ અજયસિંહ, ૪૮ બ્રાતા અરિસિંહ - મૃત્યુ સં ૧૩૬૦, ૪૯ રાણો હમીરસિંહ, ૫૦ ખેતસિંહ, ૫૧ રાણો લાખાળ (લક્ષરાજ)

૧ અમિતસૂરિ-તે ઉપાં દેવલદ્રગણિના શિષ્ય પં અનિતપ્રભગણિ છે તેઓ સં ૧૨૬૨ મા વીજપુરમા ચોમાસુ હતા

(—જૂઓ પ્રકં ૪૪, પૃ ૯)

૨ સં ૨૧ આં ગૌરીગંધર ઓઝા લખે છે કે, તેજસિંહ કી રાની જયતલ્લ દેવીને, જો સમરસિંહ કી માતા થી, ચિત્તોડ પર શ્યામ પાર્શ્વનાથજી કા મંદિર વનવાયા ।

—રાજપૂતાનેકા ઇતિહાસ પૃ ૪૭૩

૫૨. રાણો મોકલસિહ :- રાજગમ્મના આં પ્રહુમ્નસિહસૂરિ તથા તકપચાનન આં અભયદેવસૂરિએ ચિત્તોડની રાજસભામાં દિગ્બરવાદીને હરાવ્યો હતો, રાણા અલ્લટરાજે તેના સ્મારક તરીકે ચિત્તોડના કિસ્લામાં જૈન કીર્તિસ્તંભ બધાવ્યો હતો, રાણા મોકલસિહે સં ૧૪૮૫ માં અમઠાવાદના અહમ્મદશાહ સુલતાનના માનીતા સદ્બપતિ યુષ્મરાજ પાસે તે કીર્તિસ્તંભનો છૂલ્લોદ્ધાર કરાવ્યો અને તેની જ પાસે “ભં મહાવીર સ્વામીનુ દેરાસર” બધાવું હતું આ કીર્તિસ્તંભ તથા જિનાલય આજે પણ ત્યાં વિદ્યમાન છે

(શેષલ એશિઆટિક સોસાયટી જર્નલ પૃં ૩૩મું પં સ. ૧૬૦૮ પ્રકં ૩૪ પૃં ૫૮૬, ૬૦૪, પ્રં ૩૫, પૃં ૧૭ તથા

પ્રં ૪૫ - સં વિશલશાહનો વશ, પ્રકં ૫૦, આં સોમસુદરસૂરિ.)
૫૨. રાણો સગ :- આ રાણો અને ચિત્તોડના દોશી લોલાશાહ બંને મિત્રો હતા. વૃદ્ધવપાત્રમ્મના (૫૮) ભં ધર્મરત્નસૂરિ અને રણુલ્લોરના મત્રી ધનરાજ વગેરે છ'રી પાળતા યાત્રાસર સાથે આજુ વગેરેની યાત્રા કરી ચિત્તોડ પધાર્યા ત્યારે રાણા સગે આ સંબંધ મોટું સ્વાગત અને સમાન કર્યું હતું (પ્રકં ૪૪ પૃં ૨૦,)

(પ્રકં ૪૫ અભયસિહ પોસ્વાડનો વશ)

૫૩ રાણો કુલોલ - તેણે રાણકપુર વસાવ્યું, અને સં ૧૪૬૬ માં રાણકપુરમાં સદ્બપતિ ધરણાશાહ પોરવાડે બધાવેલા ત્રૈલોક્ય જિન પ્રાસાદમાં પાધાણના જે સ્થલો ઊભા કરાવ્યા, જે આજે એવા મ્વરૂપમાં વિદ્યમાન છે

રાણો કુલોલ આં સોમસુદરસૂરિ, આં કમલકલશસૂરિ, આં સોમજયસૂરિ વગેરેનો ભક્ત હતો. રાણા મોકલસિહ તથા રાણા કુલોલનું સં ૧૪૭૧નું ફરમાન શિશોદિધા વશના જૈનધર્મના પ્રેમનું પ્રતીક છે (પ્રં ૪૪ પૃં ૩૦) રાણો કુલોલ સં ૧૫૦૩ માં મરણ પામ્યો

૫૪ રાણો રાયમલ - તે રાણા કુલોલનો પૌત્ર હતો. તેણે

“દેવકુલપાટણ”ને વિકસાવ્યું હતું. દેવકુલપાટણમાં આજે મોટા ૪ જિનપ્રાસાદો છે.

રાણો રાયમલજી સં ૧૫૭૫મા મરણ પામ્યો

૫૫ રાણો સંપ્રામસિંહ

૫૬ રાણો રત્નસિંહ :- આ રાણાના સમયમા ચિત્તોડમા દોઠ તોલાશાહ, સં ૮૬૨મા કર્માશાહ વગેરે થયા હતા સં ૮૬૨મા કર્માશાહે સં ૧૫૮૭ ના વૈશાખ વદિ ૬ના રોજ શત્રુજયતીર્થને ૧૬મે જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. (પ્રકં ૪૪ પૃ ૨૦-૨૨, પ્રકં ૩૫ પૃ ૨૦૨)

૫૭ રાણો વિક્રમજિત

૫૮ રાણો ઉદયસિંહ :- તેણે આશરે સં ૧૬૨૫માં ઉદયપુર વસાવી ત્યાં રાજગાદી સ્થાપી હતી

૫૯. રાણો પ્રતાપસિંહ :- તે હિંદુપત (વટ) રાખનાર ટેકીદો રાજપૂત કેસરી રાણો હતો તે જગદ્ગુરુ આ હીરવિજયસૂરિ તથા તેમના શિષ્યોને બહુ માનતો હતો, તેણે સં ૧૬૪૩-૪૪મા ચામુડેરીથી આચાર્યશ્રીને ચિત્તોડ અને ઉદયપુર પધારવા મેવાતના મસુદુ ગામે નિમત્રણ પત્ર લખી મોકલ્યો હતો તે પત્ર આ પ્રમાણે છે-

સ્વસ્તિ શ્રીમસુદં^૧ મહાશુભસ્થાને સરવ ઔપમાલાલક મહારક મહારાજશ્રી હીરવિજેસૂરિજી ચરણકમલાયણે સ્વસ્તશ્રી વજ્રેકટક ચાંવડેરા (ચામુડેરી) ઢેરા સુથાને મહારાજાધિરાજ શ્રીરાણા પ્રતાપસિંઘજી લીં પગે લાગણો વચસી, અઠારા સમાચાર મલા હૈ, આપરા સદા મલા છાઈજે, આપ વડા હૈ, પૂજનીક હૈ, સદા કરપા રાખે, જીમુ સસહ (શ્રેષ્ઠ) રખાવેગા, અપ્ર આપરો પત્ર અણાદનામ્હે આયા નહીં સો કરપા કર લખાવેગા । શ્રી વડા હજુરરી વગત પદારવો હુવો જીમીં અઠાસુ પાછા પદારતા પાતસા અકબ્રજીને જેનાવાદમ્હે પ્રાનરા (જ્ઞાનરા) પ્રતિવોદ દીદો, જીરો ચમત્કાર મોટો બતાયા જીવહ(ર્હિ)સા છરકલી (ચિડીયા) તથા નામપંખેરુ (પક્ષી) વે તીસો માફ કરાઈ, જીરો મોટો ઉપગાર કીદો સો શ્રીજૈનરા ધ્રમમીં આપ અસાહીજ અ(ઉ)દોતકારી અવાર કીસે (સમય) દેવતા આપ જુ, ફેર વે ન્હીં આવી

પૂર્વ હિંદુસ્થાન અવધ ગુજરાત સુદા પારુ (૪) દસા મ્હે ધરમરો મઢો અ(ઠ)દોતકાર દન્વાળો, જઠા પઠ આપરો પદારણો હુલો ન્હી સો કારણ કઢી વગા પઢારસી આગમુ પટાપ્રવાના કારણરા વસ્તુર માફક આપ્રે હે જી માફક તોલ મુરબાદ સામો આવો સા ચતગગા થીમઠા હજુરરી વપ્ત આપ્રી મુરબાદ સામો આચારો કસર પઢી સુળી સો કામ કારણ છેલ્લે મૂલ રહી વેગા, જીરો અદેસો ન્હી જાણગા, આગમુ થીમમાઆચારજીન થી ગજમ્હે માયા હે જીરાં પટો કર દેવાળો જિ માફક અરો વગરા મટારમ ગાદીપ્ર આવગા તો પગ માફક માન્યા જાવગા થીમમાઆચારજી પેઝાં થીમઠ ગચ્છરા મટારવર્જન ચઢા કારણમું થીરાજમ્હે માયા જિ માફક આપન આપરા વગરા ગાદી પ્રવાન હવીં તપગચ્છરાન માન્યા જાવગારી “સુવાયે દેસમ્હે આપ્રે ગચ્છરો દેવરો ત્થા ઉપાસરો વેગા, જસો મુરજાદ થીગજમુ વા હુજા ગચ્છરા મટારમ આવગા સો ગપેગા,” થીસમગળપ્પાન દેવજાપ્રા જઠ આદ કરાવસી મૂલસી ન્હી ન વેગા પદારસી, પ્રવાનગી પચોલી ગોરો સમત ૧૬૩૫ ગ વર્ષ આમોષ સુ૦ ૫ ગુરુવાર ।

(રાજપૂતાનેક જેન વીર, ૫ ૩૮૧-૩૮૨)

(શ્રી તપામ્હે મમજુસ વચ ૧ ૧૧)

ગેઠ બામાશાહ -

જેવે રાણા પ્રતાપસિંહને આશ્વતના સમયે મો ૧ મહદ કરી હતી રાણાએ તેને શત્રુનો ઉપકારક માની ‘પાતાની ગાદીના રાણાએને રાજ્યાભિષેક સમયે તિલક કરવાનો હક બામાશાહના વશએને આપ્યો હતો.’ ઉદેપુરની ગાદીએ આવનાશ રાણાએએ આ મર્યાદા બચાવર પાલન કરી છે તે સ. મા મરણ પામ્યો.

ગેઠ બામાશાહે સ. ૧૬૪૩ના મહા મુઠિ ૧૩ના શેષ દેગરિયાજી (પળેવા)નો જીતોદાર કરાવી, ૬૯ કગચ પ્રતિષ્ઠા કરાવી

સ. ૧૬૪૫ (૧૬૫૦) થી સ. ૧૬૫૩ના મહા મુઠિ ૧૫ મુધી બાસ્તમા જેનનાથોની યાત્રા કરી ૬૯ લાખ ઉપિયા ખસ્યા સર્વ

૧ મુમુકુ નામ મેવાનના હતું તેનું સરકૂન નામ માલસમુ દશે જેન સા સ ન ૧ મ ૧૫ ૧૫૩

तीर्थस्थानोभा लडाणी करी तपागन्धनी पोषाणना लट्टारक श्री विजयदानसूरिना पडेला पट्टधर श्री विजय राजेद्रसूरिने सोनेरी शाहीथी लणावेलां आगमसूत्रो वडोराव्या. (प्र० ५७, तपारत्नपट्टावलि)
(अमारो जैन तीर्थोना धतिहास, पृ० ३७७)

६० राज्ञो अमरसिंह :- मृत्यु स० १७७७ तपागन्धना विजयदेवसूरि सधना (६३) ल० श्री विजयरत्नसूरिना उपदेशथी राज्ञा अमरसिंहे स० १७७७ ना मडा सुदि ६ना राजपणुसणु माटे अहिसानो अमरपटो लणाव्यो, हिसाना अत्याचारो बध कराव्या (प्र० ५७ प्र० ५८)

६१ राज्ञो कर्णसिंह :- ते ल० विजयदेवसूरिनो लकत हतो.

६२ राज्ञो जगतसिंह :-

उदयपुरके महाराणा जगतसिंहजीने आचार्य विजयदेवसूरि तथा आ० विजयसिंहसूरिके उपदेशसे प्रतिवर्ष पोष सुदि १० को वरकाणा (गोडवाड) तीर्थ पर होनेवाले मेलेमें आगतुक यात्रियों परसे ठेक्ष लेना रोक दिया था, और सदैवके लिए इस आज्ञाको एक गिला पर खोदवा कर मंदिरके दरवाजेके आगे लगवा दिया था, जो कि अभी तक मौजूद है। राणा जगतसिंहके प्रधान जाला कन्याणसिंहके निमंत्रण पर उक्त आचार्यने उदयपुरमें चातुर्मास किया। चातुर्मास समाप्त होनेके वक्त एक रात दल-बादल महलमें विश्राम किया, तब महाराणा जगतसिंहजी नमस्कार करनेको गये और आचार्यके उपदेशसे निम्न लिखित चार बातें स्वीकार करी कि—
(क) उदयपुरके पीछोला सरोवर और उदयसागरमें मछलियोंको कोई न पकड़े।
(ख) राज्याभिषेकवाले दिन जीवहिंसा बन्द।
(ग) जन्ममास और भाद्रमासमे जीवहिंसा बन्द।
(घ) मर्चीददुर्ग पर राणा कुम्भा द्वारा बनवाये गये जैन चैत्यालयका पुनरुद्धार।

(—अयोध्याप्रसाद गोयधीय, राजपूतानेके जैन वीर पृ० ३४६)

(तपगन्ध अमणुवृक्ष पृ० ६३)

૬૩ રાણો રાજસિંહ-રોક તેજરાજ -

સઘવી તેજરાજ વીશા બોસવાલ સીસોદિયા ગોત્રનો સરપર્ચા વડનો જૈન હતો. તે વડમાં અનુક્રમે ૧ તેજરાજ, ૨ ગજરાજ ૩ રાજુરાજ, ૪ દયાળશાહ અને ૫ શામળદાસ થયા. સં ૬૫૭૧શાહને (૧) ઉઢાલ, (૨) દુઢાલ અને (૩) દેવાલ વગેરે બીજા ત્રણ બાઈઓ હતા. સં ૬૫૭૧શાહ રાણા રાજસિંહને દીવાન હતો.

દયાલગઢ-ઝાકરોલી ગામ અને રાજસાગર તળાવની વચ્ચે એક પહાડી ઉપર સં ૬૫૭૧શાહે એક કચેરા રૂપિયા ખરચી “બાવન દેરીઓ વાળો નવ માળનો એક મોટો જિનપ્રાસાદ” બધાવ્યો, તેમાં જિન પ્રતિષ્ઠા કરવાની બાંધી હતી, જે દૂરથી એક વિશાળ કિલ્લા જેવો દેખાવ આપતો હતો, બાહ્યાંક ઔરંગઝેબ (વિં સં ૧૭૧૫ થી ૧૭૬૩) ધર્માધિતાથી કે આ રાણો આ કિલ્લાના બળે સ્વતંત્ર થતા અમારી આસામા રહેશે નહીં એ કચેરી આ જિન પ્રાસાદને તોડી નાખવા સં ૧૭૩૦માં કિલ્લા ઉપર ચડી આવ્યો.

દિવાન દયાળશાહ રાણા તરફથી બાહ્યાંક સામે લઠયો અને તેણે બાહ્યાંકને જિનાલય તો માત્ર બે માળનું છે, કેવળ શિખર જ ઊંચું છે વગેરે સમજાવી આ જિનપ્રાસાદની રક્ષા કરી હતી, આમ છતાં રાજસિંહ રાણો તેમાં જિન પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરવાની રજા આપતો નહોતો એવામાં એક નોંધપાત્ર પ્રસંગ બન્યો.

રાજસાગર તળાવની ખાળ બધાલી ન હતી પણ તૈયાગ ધાય, પાણીનો ખસારો આવે ને પાળ તૂટી જાય દીવાન દયાળશાહની પત્ની પાટપહે ધર્માત્મા અને સતી હતી. તેણે રાણાના કહેવાથી બે પાળનો પાયો નાખ્યો અને જોતજોતામાં પાળ બધાઈ ગઈ, જે એમાસાના પાણી વખતે પણ તૂટી નહોતી.

રાણાએ તેના બદલામાં દિવાનની પત્ની પાટપહેની વિનવિધી દૂરીવાર ચતુર્મુખ જિનપ્રાસાદ તૈયાર કરી, તેમાં પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરવાની રજા આપી.

દીવાન દયાળશાહે મહારાણા રાજસિહના રાજ્યમા વિં
સં ૧૭૩૨ના વૈશાખ સુદિ ૭ ને ગુરુવારના રોજ વિજયગચ્છના
લં વિનયસાગરચૂરિના હાથે આ જિનપ્રાસાદની તથા ઘણી જિન-
પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. મૂળનાયકની પ્રતિમાની ગાત્રી ઉપર
ઉપરના આશયનો પ્રતિમા લેખ છે ૧

પરિણામે લગ્ય કારીગરીવાળો ચૌમુખ જિનપ્રાસાદ તૈયાર
થયો અને કિલ્લાની નીચે તળેટીમા મોટી ધર્મશાળા ખની

આ સ્થાન જૈનયાત્રાસ્થળ જેવું ગણાય છે સૌ જૈન યાત્રિકો
મેવાડની યાત્રા કરે ત્યારે દયાળશાહના કિલ્લાની પણ યાત્રા કરે છે.

(જૈન મત્ય પ્રકાશ, કં ૧૦, પૃ ૩૧૮-૩૧૯)

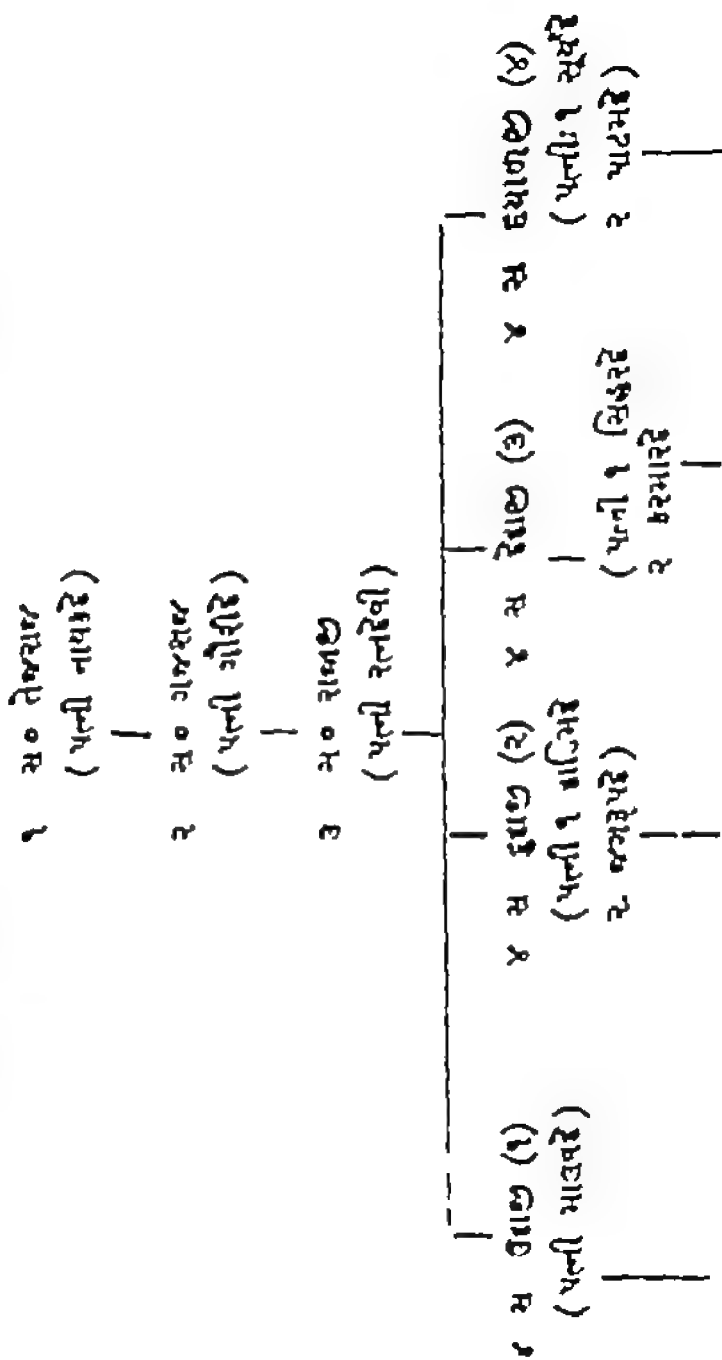
(ઉદેપુરના જૈનમંદિરો)

૧ વડોદરા પાસેના છાણી ગામના જૈન મંદિરમા “લં આદીશ્વરની
મોટી જિનપ્રતિમા” છે, તેની સ ૧૭૩૨ ના વૈશાખ સુદિ ૭ ને ગુરુવારના
રોજ પુણ્ય નક્ષત્રમા અમૃતસિદ્ધિ યોગમા રાજસાગરના કાઠે અજનશલાકા
અર્ધ હતી

(—શ્રી જિનવિજયજ્ઞનો, પ્રાચીન જૈનલેખસંગ્રહ, ભા. ૨, લેખાક: ૫૪૦)

દયાળશાહે આ પ્રતિષ્ઠા કરાવી ત્યારે ત્યાં સાડેરક ગચ્છના લં દેવસુદરસરિ
પણ હાજર હતા

સઘવી તેજસજની વસાવળી
નાતિ-વીશાઃ ઓશવાલ, ગોત્ર-શિરોપદિયા, વય-સરૂપયા, ધર્મ-જૈન

પ. સુદરદાસ   પ. સ. સિહજી   પ. સ. બાપૂજી   પ. સુસ્તાનજી   પ. સાવલદાસ
 (પત્ની   (પત્ની ૧. સાહિબદે   (પત્ની ૧ પાટમદે   (પત્ની સુભારમદે   (પત્ની મૃગદે)
 ૧ સૌભાગ્યદે   ૨ સુહાગદે   ૨. બહુરંગદે   સં. ૧૭૩૨)
 ૨. અમૃતદે | સ   ૧૭૩૨)
 સ. ૧૭૩૨)   સાહિબદેનો પુત્ર
                          ૬ ઋષભદાસ
                          સ. ૧૭૩૨

(છાણી ગામના જિનાલયમાં વિરાજમાન ભં આદીશ્વરની સોટી જિનપ્રતિમાના પ્રતિભાલેખના આધારે.)

નગરસ્થાપના :-

આહડનગર - ઉદયપુરથી લગભગ એક માર્ગદૂર અને ઉદયપુર ઝોશન જતા વચ્ચે આહડ નામે શહેર આવેલું છે જે ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ મેવાડનું જુનું પાટનગર છે, અહીં રાણા અલ્લારાજે સાંડે રક્તગમ્મના આં ચશોભદ્રસૂરિના હાથે જાં પામનાયનું જિનાલય બનાવી તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

અહીં ચાર -૪ જિનાલયો વિદ્યમાન છે અહિંના બાવન જિનાલય મહિરા આપ મેળે બતાવી આપે છે કે-તે મહિરા ઘણા પ્રાચીન છે મહારાણા ઉદયસિંહજીએ વિં. સં. ૧૬૨૫ લગભગમાં ઉદયપુર વસાવી, ત્યાં પોતાની રાજધાની સ્થાપન કરી હતી તે પછી આહડ શહેરની બહોળલાલી ઓસરી હોય લાગે છે

(શાસન દીપક પૃ. મુનિ મહારાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજી મંનોર લેખ 'ઉદયપુરના જૈનમહિરા' જૈન સત્યપ્રકાશ પુ. ૧ અ. ૧૦ પૃ. ૩૧૮-૩૧૯)

આહડના રોઠ હેમચંદે રાણા જૈનસિંહના મહામાત્ય જગત્ સિંહના સમયે સમસ્ત જૈનસિદ્ધાન્ત લખાવ્યા હતા આમાના ઘણા આગમો અત્યારે ખસાતના શાન્તિનાથ જૈન ગ્રંથલઠારમાં વિદ્યમાન છે

(પ્રકં. ૪૪ પૃ. ૩૧)

વિજયપુર - વિજયચંદ પરમાસ્તા નામ ઉપર સં. ૧૨૫૬માં વિજયપુર વચ્ચે હતું આ ગામ નાણામે । પાસે છે

(જૂઓ પ્રં. ૪૫ ચંદ્રસિંહજી)

જુજરાતના વીજપુરનો પરિચય (જૂઓ પ્રકં. ૪૫)

રાણો ભીમસિંહ :-

મેનાડના રાણા ભીમસિંહે ૫૦ દીપવિજયને કવિનું બિરુદ આપ્યું હતું

(પ્રકં. ૫૮ વિજયનંદસૂરિ પરપરા)

દિલ્હીના બાદશાહો

સૂચના :- દિલ્હીની ગાદીએ વચેલા ઘણા બાદશાહો જૈનાચાર્યોના ત્યાગ અને તપથી પ્રભાવિત હતા તેથી અમો જરૂરી નોંધ સાથે તેઓની અહીં દૂઠી તાલિકા આપીએ છીએ,

ભારત સ્વતંત્ર થયો છે. પણ દેશનેતાઓમા અગ્રેજ સંસ્કૃતિની અસર છે આથી અગ્રેજ ભાષા અને ઇસ્વીસનની મમતા ઘટી નથી.” “વિદ્યાર્થીઓના પાઠ્ય-ઇતિહાસમા ઇસ્વીસનના પાઠ શિખવાડાય છે” આવા ભારતીઓની સગવડતા માટે અમે અહીં બાદશાહોની નામાવલીમા ઇસ્વીસન બતાવ્યો છે. ઇસ્વીસનમા ૫૬ કે ૫૭ ઉમેરવાથી વિક્રમ સવત્ આવે છે. જૈનપ્રબંધકારોએ ગૂજરાતના બાદશાહો માટે વિશેષ ઘટનાઓમા “વિક્રમ સવત્” બતાવ્યો છે.

મહમ્મદ કાસીમ :- તેણે સં ૭૧૧ માં સિંધ ઉપર સવારી કરી હતી.

૧ મહમ્મદ ગિઝની :- (ઇં સં ૧૦૦૧ થી ૧૦૩૦)

તેણે હિંદુસ્તાન ઉપર ૧૧ સવારી કરી હતી. તેણે સં ૧૦૭૧મા ભિન્નમાલ અને સાચોર ભાગ્યા છેલ્લી સવારીમા ઇ સ ૧૦૨૪ (વિં સં ૧૦૮૦)મા “સોમનાથનુ મંદિર તથા ત્યાનુ શિવલિંગ” તોડ્યા તે “મધુપ્રમેહની વ્યાધિ”થી ૬૩ વર્ષની ઉમરે તાં ૩૦-૪-૧૦૩૦મા મરણ પામ્યો.

૨ મસાઉદ :- (ઇં સં ૧૦૩૦ થી ૧૦૪૦)

ડોં કનિગાહામ લખે છે કે, શ્રાવસ્તીમા મહારાજા મયૂર-ધ્વજનો જૈન રાજવંશ હતો તેના વશમા પાચમો મહારાજા સુહિલધ્વજ થયો તે ઇ. સ ૧૦૦૦ (વિં સં ૧૦૫૭ થી ૧૦૮૭)મા વિદ્યમાન હતો, તે મહમ્મદ ગિઝનીનો સમકાલીન હતો. તેણે મહમ્મદ ગિઝનીના સિપાહસાલાર, સૈયદસાલાર મસાઉદગાળને અગણિત સેના સાથે કટીન્દ્રી નદીના કાઠે હરાવ્યો.

(આર્કિયોલોજિકલ સર્વે ઓફ ઇડિયા વોં ૧૧મું તથા ઇતિં પ્રકં ૩૪, પૃં ૫૯૯)

૩ મૌહુદ :- (ઇં સં ૧૦૪૧ થી ૧૦૪૯)

૪. સુલતાન બહેરામ :- (ઇં સં ૧૧૪૯ થી ૧૧૫૨)

૫ શાહબુદ્દીનઘોરી - (ઇં સં ૧૧૫૭ થી ૧૨૭૬)

તેણે ભારત ઉપર ત્રણ વાર સવારી કરી હતી વિં સં

૧૨૩૪ (હીં સં ૫૭૪, સને ૧૧૭૮)મા શાહબુદ્દીન મહમ્મદ ધોરીએ જિંઝનીથી સુલતાનના રસ્તે ઘઈ સીધા જૂજરાત ઉપર હલો કર્યો હતો. આખૂની ખીલુમા કાયદ્રા પાસે જિંઝનીની સેના અને જૂજરાતની સેના સામ સામે થયા. મહામાત્ય વસ્તુપાલની બુદ્ધિ, ધારાવર્ષદેવ, પરમાર રાજા દેવલભુદેવ વગેરેની બહાદુરીથી અને મુદરતની અનુકૂળતાથી ધોરી હારીને શાસ્થો ગયો. (પ્રકં ૪૫ પૃં ૧૩૭)

માનવતા :- આ વખતે ધોરીની માનવતાનો ઝુંઘર પરિચય મળે છે વિં સં ૧૨૩૪ લગભગમા ગીઝનીમા એક ધનાઢય વેપારી રહેતો હતો. એની પાસે એટલી બધી મિઠકત હતી કે મુદ્દનું બધું જ નુકસાન તેની એકલાની પાસેથી વસૂલ થઈ શકે આથી શાહબુદ્દીનના કેટલાએક દરબારીઓએ બાદશાહને કહ્યું કે, “આ વેપારીને છૂટી લે, જેથી મુદ્દનું બધું નુકસાન બરપાઈ થઈ શકે” પરંતુ શાહબુદ્દીને એમ કરવાની ના પાડી અને જવાબ આપ્યો કે “જો હું પરદેશી વેપારીઓને આ રીતે છૂટી છઉં તો મારા રાજ્યમા વેપાર કરવાને કોણ આવશે?” આ ઉત્તર સાંભળી દરબારીઓ મૌન બની ગયા.

(-અમે ઉલ્લેખિત, ભોં જેં સાહેસરાનું વસ્તુપાલનું વિલા મહલ અને ખીલા લેખો’ પૃં ૧૧૦ ૧૧૧)

તે પછી દિલ્હાના છુ બાદશાહ મુતબુદ્દીન ઐબક સં ૧૨૫૪ (હીં સં ૫૯૩ સને ૧૧૯૭)મા જૂજરાત ઉપર ચડી આંખે તેણે આખૂના ઘાટમા પરમાર ધારાવર્ષદેવ તથા જૂજરાતની સેનાને છૂટી લીધી. તે પાટણ આંખે અને ત્યાં તેણે પોતાની સત્તા જમાવી આ સુદમા સેનાપતિ જીવન માર્યો ગયો હતો. પણ મુતબુદ્દીન ઐબક શાહબુદ્દીન જિંઝનીના હુકમથી પાછો દિલ્હી ચાલ્યો ગયો.

(-તજઉલ્લમ આસીર, તબકાત ઈ નાસીર, પૃં ૫૨૦-૫૨૧, ઇતિં પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૪૦)

ધોરીએ સં ૧૨૪૬ (સને ૧૧૯૩)મા પૃથ્વીરાજ ચૌહાણને મારી દિલ્હી અને ચિત્તોડ છૂટી લીધા. તે ઐબકને દિલ્હીમા સખી જિંઝની પાછો ચાલ્યો ગયો. (પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૭૩)

૬ કુતબુદ્દીન ઐબક :- (ઈ. સં ૧૨૦૬ થી ૧૨૧૦)

તેણે સને ૧૨૧૪માં કનોજ અને કાશી જીતીને લૂટ્યા. ત્યાના હિંદુ મંદિરોને તોડ્યા, પ્રતિમાઓ ખડિત કરી ભારતનો આ “પહેલો મુસલમાન સુલતાન” હતો. આ જ સમયે ખખત્યાર ખિલજીએ સને ૧૨૦૨માં લખનૌમાં સ્વતંત્ર ગાદી સ્થાપન કરી

કુતબુદ્દીન ઐબક ગુલામવશનો હતો. તે સને ૧૨૫૪ માં ચંદ્રાવતી નગરીને લાગી, પાલનપુર તોડીને ગુજરાત પાટણ આંચો. પણ ગિઝનીથી ઘેરીનો દિલ્હી પાછા જવાનો હુકમ આવતા કુતબુદ્દીન ઐબક પાટણ છોડી પાછો દિલ્હી આવ્યો ગયો.

૭ શમસુદ્દીન અલતમશ :- (ઈ. સં ૧૨૧૦ થી ૧૨૩૫)

તે ભણેલો, રૂપાળો અને પરાક્રમી હતો. આ ઐબકનો જમાઈ હતો. અને બદાઉન પ્રાંતનો સૂબો હતો. તેણે સને ૧૨૨૬માં માંડવગઢ, ગ્વાલિયર અને ઉજ્જૈન જીતી લીધા ત્યાના હિંદુ મંદિરોનો નાશ કર્યો. તેણે સને ૧૨૨૯માં દિલ્હીમાં પોતાની ગાદી સ્થાપન કરી. તે બગદાદના ખલિફા પાસેથી વકીલો મારફત બાદશાહી પોશાક મેળવી ભારતનો સ્વતંત્ર સુલતાન બન્યો.

મોગલોએ આ સુલતાનના સમયે ભારતમાં પ્રવેશ કર્યો હતો. આ અલતમશને પ્રેમકળા નામે બેગમ હતી, તે તેને ઘણી વહાલી હતી. આ બેગમ નાગોરના પૂનડ શ્રેષ્ઠીને “ધર્મબંધુ” માનતી હતી. આ પૂનડ ધનાઢય જૈન હતો. તે જૈનોમાં સઘપતિ તરીકે પણ ખ્યાતિ પામ્યો હતો. તે સં ૧૨૭૩ થી ૧૨૮૬માં બાદશાહના ફરમાનથી છ’રી પાળતો યાત્રાસઘ લઈને શત્રુજયતીર્થમાં ગયો હતો. આ સમયે ગુજરાતના રાજાઓને દિલ્હીનો બાદશાહ તેમના પ્રદેશ ઉપર ચડી આવશે “એવો ભય હતો”

દિલ્હી-પાટણ મૈત્રી :-

મહામાત્ય વસ્તુપાલે એનો ઉપાય વિચારી રાખ્યો. તે બાદશાહની માતા સાથે દિલ્હી ગયો અને બાદશાહ સાથે મૈત્રી કરી, તેની પાસેથી એવું અભય વચન લઈ આંચો કે, “હવે અમે ગુજરાત

ઉપર ચડાઈ કરીશું નહીં ' એટલે મહામાત્યે આ પ્રકારે દિલ્હીનું અભય વચન મેળવી રૂબરાવને લાયકરહિત બનાવ્યું.

બાહ્યાહ સને ૧૨૩૫-૩૬ મા મળ્યું પામ્યો તેની બીજી બેગમ રુકનુદ્દીન નાલાયક હતી, તેથી કરબારીઓએ તેની માનીતી રૂપાળી રીકરી ચાહમદી રજિયાને આદી આપી રજિયા બેગમ બ્યવહારકુશળ હતી તે પુરુષના વેશમા રહેતી હતી.

૮ સુલતાના રજિયાનુદ્દીન- (ઈ. સ. ૧૨૩૬ થી ૧૨૩૯)

તે બાહ્યાહ અસ્તમશની પુત્રી હતી. બહાદુર હોવાથી કરબારીઓએ તેને ગાદીએ બેસાડી હતી. તે પ્રથમ હબસીના પ્રેમમા પડી અને પછી સદાર અસ્તુનિયાને પરણી બેઠી. તુર્કોને 'સી રાજ્ય કરે' તે પસંદ નહોતું તેથી તુર્કોએ રજિયા બેગમ તથા સરાર અસ્તુનિયાને મારી નાખ્યા.

૯ મોઈઝુદ્દીન બહેરામ :- (ઈ. સ. ૧૨૩૯ થી ૧૨૪૧)

તે રજિયા બેગમનો ભાઈ હતો. તેણે મોગલોને લાહોરથી બમાખા હવા આબૂધીમાલીનો વશજ (૪) સરજુપાલ તેનો મત્રી હતો. (પ્રક. ૪૫)

૧૦ અલ્લાઉદ્દીન મસાઉદ - (ઈ. સ. ૧૨૪૨ થી ૧૨૪૬)

તે વિવધી હતો તેથી કાકા નાસીરુદ્દીને તેને ગાદીબદ્ધ કર્યો.

૧૧ નાસીરુદ્દીન મહમ્મદ :- (ઈ. સ. ૧૨૪૬ થી ૧૨૬૬)

તે ચમશુદ્દીન અસ્તમશનો પુત્ર હતો તે સારો અને બાતમહેનતુ હતો. એકપત્નીવતવાળો હતો.

૧૨ અમાનુદ્દીન બલ્ખ - (ઈ. સ. ૧૨૬૬ થી ૧૨૮૩)

તે ગાદી અને ન્યાયી હતો. તેણે રાજ્યભરમા દારૂ પીવાનો નિષેધ કર્યો હતો.

૧૩ કૈમુબાદ - (ઈ. સ. ૧૨૮૩ થી ૧૨૮૮)

૧૪ જસાનુદ્દીન ખિલજી - (ઈ. સ. ૧૨૮૯ થી ૧૨૯૫)

તે સાત્વિક વૃત્તિનો હયાળુ, માયાળુ, સમજુ ધીર, વ્યવસ્થા અને પરાક્રમી હતો. 'તેણે મોગલોને કન્યા આપી,' પોતાના ખર્ચ તરફ

ખેંચીને સુસલમાનધર્મી બનાવ્યા તે વિદ્વાનો, કવિઓ અને ગવૈયાનો પ્રેમી હતો.

૧૫ અલ્લાઉદ્દીન ખિલજી :- (ઈ. સ. ૧૨૯૮ થી ૧૩૧૬—૨૧)

તે વિલાસી, ક્રોધી, નિર્ભય, નિષ્કુર, જુદ્ધ, દૃઢ નિશ્ચયી અને પરાક્રમી હતો. તે દુષ્ટ અમલદારોને દડ દેતો તેણે એકજ દિવસમાં “ત્રીશ-ચાલીશ હજાર નવા સુસલમાન બનેલા મોગલોને કાપી નાખ્યા,” આથી તે ખૂની કહેવાયો છે તેણે પદ્મિની રાણીને મેળવવા માટે ચિત્તોડ પર હુલ્લો કરી સને ૧૩૦૪માં રાણા ભીમસિંહને માર્યો અલ્લાઉદ્દીન ખિલજીએ યોગના ચમત્કારોથી ખુશ થઈ રણાગામમાં સિંહડરાણા મારફત વડગચ્છના આઠ વજ્રસેનસૂરિ (સ. ૧૩૫૪)ને હાર તથા ઘણા ફરમાનો મોકલી આપ્યા (પ્રક. ૪૧ પૃ. ૫૯૨) આભૂ સેનગરા શ્રીમાલીનો વશજ નેણો તેનો મોટો પ્રધાન હતો અલાવદીને તેના પૌત્ર પદ્મને માડવગઢનો અને મલેક-કાફૂરને માળવાનો સુબો નીમ્યો (પ્રક. ૪૫) તેણે સને ૧૨૯૭ (સ. ૧૩૫૪)માં ભાઈ અલકેખાન અને વજીર નુસરતખાનને મોકલીને ગૂજરાત જીતી લીધું રાણી કમલાને પોતાની બીબી બનાવી તેણે “પાટણ, ખલાત, સોમનાથ તોડ્યા અને લૂટ્યા” રણથંભોગ, દેવગઢ, કર્ણાટક જીતી લીધા તેને ગુજરાતથી આવેલ મલેક ખુશરૂ કાફૂર ઉપર બહુ વિશ્વાસ હતો, તેથી તે તેના હાથે સને ૧૩૧૬માં વિષપ્રયોગથી માર્યો ગયો.

૧૬ સુબારક ખિલજી :- (ઈ. સ. ૧૩૧૬ થી ૧૩૨૦)

તે વ્યસની હતો દેવલદેવીને પરણ્યો હતો અને કસબજીનો ભડવો બની ભટકતો હતો તેણે ગૂજરાતનો પરિચાય ઢાડ, જે સુસલમાન બન્યો હતો અને જેણે મલેક ખુશરૂ નામ ધારણ કર્યું હતું તેને પોતાનો વઝીર બનાવ્યો હતો એ વઝીરે ગૂજરાતને બધી રીતે સુખી બનાવ્યો હતો.

૧૭ નાસિરુદ્દીન :- (ઈ. સ. ૧૩૨૦ થી ૧૩૨૧)

મલેક ખુશરૂ પોતાનું નાસિરુદ્દીન નામ રાખી બાદશાહ બન્યો.

તેણે ખિલણ વશનો મૂળમાથી નાશ કર્યો અને તે સૂએકાર વ્યાસુદીનના હાથે માર્યો ગયો.

૧૮

૧૯ વ્યાસુદીન તુલસી :- (૯૦ સં ૧૭૨૧ થી ૧૭૨૬)

તે પદ્મવતીનો નૂએકાર હતો તેનું નામ માળવેજ હતું તે ખુશરૂને મારીને બાદશાહ બન્યો. તેણે રાજવ્યવસ્થા કરી કિસ્મો સુધાર્યો.

૨૦ મહમ્મદ તુલસી :- (૯૦ સં ૧૭૨૬ થી ૧૭૫૧)

તેનું મૂળ નામ ઉલુઘબેગ હતું તે કવિ, દેખક, વક્તા અધિવ પ્રેમી, ન્યાયશાસ્ત્રનો અભ્યાસી અને ધર્મનિષ્ઠ હતો. શરૂઆત પીતો નહોતો. અપરાધી પ્રત્યે ક્રૂર હતો. તે મનમોહ અને ઉતાવળિયો હતો. તેણે એનાના બહેન તાળાનું નાણું ચલાવ્યું પરિણામે લીજો રીનું તળિયું દેખાયું તેણે દેવગઢને “પાનગર” બનાવવા મહેનત કરી તેથી દિલ્હી જિલ્લો થયું એનિકો દેવગઢ જતા ખુવાર થયા આવા નિર્ણયથી થયું તુલસીન થયું આ કારણે દેખકો તેને ગાંઠો સુલતાન કહે છે અને ૧૭૪૦માં દિલ્હી નગર ૧૦ માઈલ લાંબુ હતું તેણે પોતાના રાજ્યમાં શિકારની મનાઈ કરી હતી તે પોતાના મુસ્લિમ ધર્મના દહ અને સ્થિર હતો વિદ્વાનો અને કવિઓને સન્માન આપતો. તે ૨૭ વર્ષનું રાજ્ય સોંપી કઠુમાં મરણ પામ્યો.

આ સમયે આં. જિનપ્રસાદસુરિ (સં ૧૭૪૧ થી) થયા હતા બાદશાહ તેમનો ભક્ત બન્યો હતો તેમના ઉપદેશથી બાદશાહે બધા ત્યાગેલાં પાપોથી જિનપ્રતિમાઓ તેમને પાછી આપી હતી. બાદશાહે કસ્માણી નગરના સં મહાવીરની પ્રતિમાની પૂજા માટે બે માસ આપ્યા હતા.

(-જૂઓ, પ્રકં ૪૦, પૃં ૪૬૪ થી ૪૬૮)

બાદશાહ મહમ્મુદે વડગજીના મોગા કવિ આં. ગુણુભદ્રસુરિના એક શ્લોકથી ખુશ થઈ તેમના ચરણમાં ૧૦૦૦ સોનામહોરની શેરી ધરી લીધી હતી. આચાર્યશ્રીએ તે ધન લીધું નહીં પણ ઉપદેશ આપી વિશેષ ધર્મપ્રેમી બનાવ્યો. (પ્રકં ૪૧ પૃં ૫૭૭) બાદશાહ આં. મહેન્દ્રસુરિ બને આં. મહેન્દ્રસુરિ (સં ૧૪૭૫)ને

પણ બહુ માનતો હતો. (પ્રકૃ ૪૧ પૃ ૦ ૫૮૨)

૨૧. કિરોજશાહ તુઘલખ :- (૪૦ સ ૦ ૧૩૫૨ થી ૧૩૮૮)

તે મહમુદનો પિતરાઈ ભાઈ હતો, કિરોજશાહે સને ૧૩૫૧મા બનારસની ઉત્તરે ગોમતી નદીના કાઠે રાઠનગઢ નામે ગામ વસાવ્યું, જેનું ખીજુ નામ જોનપુર છે (પ્રકૃ ૪૪ મોગલ વંશ ૬૫૮) તેણે વઝીર મકબુલની પ્રેરણાથી જનહિતના ઘણા કાર્યો કર્યા

તે ભટ્ટી રાજપૂત કન્યાનો પુત્ર હતો વિદ્વાન, પ્રભુપ્રેમી, દયાળુ અને સ્વાશ્રયી હતો. તે દાગીના પણ પહેરતો નહીં તે ચુસ્ત મુસલમાન હતો છતાં કોઈ હિંદુ પ્રત્યે તેણે જુલમ ગુન્જો નથી. આમ છતાં તે બ્રાહ્મણો પ્રત્યે બહુ કડક રીતે વર્તતો હતો તેણે એક “આખ્યાનકાર બ્રાહ્મણને તેના ગ્રંથ માથે લાકડાની ચિતા ઉપર બેસાડી બાળી નાખ્યો હતો ” તે ૬૦ વર્ષની ઉંમરે સને ૧૩૮૮મા મરણ પામ્યો

તે ભરૂચના મોટા જ્યોતિષી આં મદનસૂરિને બહુ માનતો હતો, કિરોજશાહના રાજજ્યોતિષી મહલની વિનતિથી આં મહેંદ્રસૂરિએ સ ૦ ૧૪૩૫મા ‘ચત્રરાજ’ બનાવ્યો (પ્રકૃ ૪૧ પૃ ૦ ૫૮૨) બાદશાહે શેઠ મહણસિહને ત્યાં રહેલા મલધારગચ્છના આં રાજશેખર (સ ૦ ૧૪૦૫)નો ખૂબ સત્કાર કર્યો હતો (પ્રકૃ ૩૮ પૃ ૦ ૩૩૭) બાદશાહ કિરોજશાહ વડગચ્છના આં ગુણભદ્રના પટ્ટધર આં મુનિભદ્ર (સ ૦ ૧૪૧૦)ને બહુ માનતો હતો બાદશાહ કિરોજશાહે સ ૦ ૧૪૦૭મા વડગચ્છના આં રત્નશેખરનો ઉપદેશ સાલળી તેમનો મોટો સત્કાર કર્યો. (પ્રકૃ ૪૧, પૃ ૦ ૫૬૩)

માનવતા :- આં સોમતિલકસૂરિ (સ્વ ૦ સ ૦ ૧૪૨૪)નો ભક્ત હુ સાધ્યવશનો જગતસિહ ઓશવાલ કરોડપતિ હતો તે દેવગિરિ (દોલતાબાદ)મા રહેતો હતો તેને મહણસિહ નામે પુત્ર હતો, જે છંદર્થનનો જ્ઞાતા અને મોટો સત્યવાદી હતો. તે દિલ્હીમાં જઈને વસ્યો એ સમયે કોઈ ચાડિયાએ દિલ્હીના બાદ શાહ કિરોજશાહના કાન ભભેર્યા કે, “શેઠ મહણસિહ પચાસ લાખનો આસામી છે, તેને શિક્ષા કરી તિજેરી તર કરો.”

બાદશાહે મહાસિંહને રાજસભામાં બોલાવી, તેના ધનનો આકડો માગ્યો. મહાસિંહે બીજો દિવસે આવીને રાજસભામાં જણાવ્યું કે, “જહાપનાહ ! મારી પાસે ૮૪ લાખનું જૂનું નાણું છે ” સૌ કોઈને એમ લાગ્યું કે આ શેઠ આપલો મોટો ધનવાન છે તો જરૂર હકાર્યો. બાદશાહે જોયું કે, શેઠ સાચા બોલ્યો છે, તેણે ધન બાદ્યું જશે એવો ઠર રાજ્યા વિના જ પોતાની મૂંઝી બહાર કરી છે તેથી તે ખરેખર ધન્યવાદને પાત્ર છે મારા રાજ્યમાં આવા સાચાબોલા શેઠ રહે છે એ મારે માટે ગૌરવની વાત છે બાદશાહ એટલો બધો ખુશ થયો કે, તેણે રાજ્યમાં હારમાંથી ૧૬ લાખનું નાણું મંગાવી મહાસિંહને આપ્યું. બાદશાહે જણાવ્યું કે આ તારી સમ્પ્રાપ્તિનું ધન્યમ છે હું મારા રાજ્યના સત્યવાદી પુરુષને કેવળપતિ તરીકે જોવા ઇચ્છુ છું કે મારા રાજ્યમાં આવા સત્યવાદીઓ કેડપતિઓ પણ છે

બાદશાહે તેને પોતાની હવેલી ઉપર કોટિધ્વજ દરકાવવા હુકમ કર્યો એટલું જ નહીં પણ બાદશાહે પોતે તેના ઘરે જઈ પોતાના હાથે તેની હવેલી ઉપર કોટિધ્વજ દરકાવ્યો, એ સમયે મહાસિંહના ધર્મગુરુ તથા પરિવારના માણસો ત્યાં આવ્યા હતા બાદશાહે એ ધર્મગુરુઓનું બહુમાન કર્યું, પરિવારનો સત્કાર કર્યો અને શેઠ મહાસિંહને કોટિધ્વજની પદવી આપી.

(પ્રકં ૪૫, ૬ સાધ્ય વચ બીજો)

૨૨. આસુદીન સુધલખ - ( )

તે કિરોજશાહનો પૌત્ર હતો.

૨૩. અમૂલકર - ( )

તે કિરોજશાહનો બીજો પુત્ર હતો.

૨૪. મહમ્મદ સુધલખ - (ઇ. સ. ૧૩૮૦ થી ૧૩૯૪)

તે કિરોજશાહ સુધલખનો ત્રીજો પુત્ર હતો.

૨૫. હુમાયુન સિદ્ધકર - (ઇ. સ. ૧૩૯૪ થી ૧૩૯૪)

તે મહમ્મદ સુધલખનો પુત્ર હતો, તેનું એકાએક મરણ થયું.

૨૬. મહમ્મદ સુધલખ - (ઇ. સ. ૧૩૯૪ થી ૧૩૯૮)

તેનુ મૂળ નામ જોના હતું. તેણે સને ૧૩૯૪ માં રાઠેનગઢને જોનપુર નામ આપ્યું અને ત્યાં ખાબ જહાનને સોંકલ્યો. ખાબ જહાને ત્યાં જોનપુરનું સ્વતંત્ર “ શર્કી રાજ્ય ” સ્થાપન કર્યું આ સમયે ઘણા દેશો સ્વતંત્ર થયા તે ગૂજરાતથી પાછો આવ્યો અને સને ૧૪૧૧માં મરણ પામ્યો.

૨૭ તૈમૂરલગ (સૈયદ વશ) - (ઇં સં ૧૩૯૮ થી ૧૪૦૫)

તે ૩૫ જેટલા યુદ્ધમાં લડ્યો પગે લગડો હતો સને ૧૩૯૮ના માર્ચ મહિનામાં સમરકંદથી ભારત ઉપર ચડી આવ્યો તે તા ૧૭-૧૨-૧૩૯૮ના દિવસે મહમ્મદ તુઘલખને જીતી લઈ દિલ્હીનો બાદશાહ બન્યો અને તા ૧-૧-૧૩૯૯ના દિવસે પાછો આવ્યો ગયો. સને ૧૪૦૫માં તેને તાવ આવવાથી તે મરણ પામ્યો. તે પછી બે મહિના સુધી દિલ્હીનો અકસ્માત્ વિવિધ રીતે વિનાશ થતો રહ્યો.

૨૮. દોલતખાન - (ઇં સં ૧૪૦૫ થી ૧૪૧૬)

૨૯. ખીજરખાન - (ઇં સં ૧૪૧૬ થી ૧૪૨૭)

૩૦. મુબારક - (ઇં સં ૧૪૨૭ થી ૧૪૩૫)

તે તેના પ્રધાનના હાથે માર્યો ગયો.

૩૧ મહમ્મદ - (ઇં સં ૧૪૩૫ થી ૧૪૪૫)

તે વિષયી હતો આથી બહુલોલ લોદી દિલ્હી દબાવી બેઠો.

૩૨ બહુલોલ લોદી :- (ઇં સં ૧૪૫૦ થી ૧૪૮૮)

તેણે સોનીની રૂપાલી કન્યાને બેગમ બનાવી.

૩૩. સિકંદરલોદી - (ઇં સં ૧૪૮૮ થી ૧૫૦૭)

તેણે ૩ વર્ષ સુધી ખરતરગચ્છના (૫૪) આં જિનહંસસૂરિ (૧૫૫૬ થી ૧૫૮૨) વગેરેને ઘોલપુરની કેદમાં પૂર્યા હતા

(પ્રકં ૪૦ પૃં ૪૭૯)

૩૪ ઇબ્રાહીમ લોદી - (ઇં સં ૧૫૦૭ થી તા ૨૧-૪-૧૫૨૬)

તે તા ૨૧-૪-૧૫૨૬ના દિવસે પાણીપતના મેદાનમાં યુદ્ધ કરતા ખાબરના હાથે માર્યો ગયો.

મોગલ વશ-રાજ્યકાળ

૧ અમીર તૈમૂર ઠેરાન.

૨ મીરજી શાહ.

૩ સુલતાન મહમ્મદ

૪ સુલતાન અબુઅમ્મદ - આં હેમવિમલસૂરિ (સં ૧૫૪૮ થી ૧૫૮૩)એ તેમને ઉપદેશ આપ્યો હતો (પ્રકં ૫૫)

૫ ઉમરગેખ

૬ બાદશાહ બાબર -

તે તૈમૂર હાનનો પાંચમી પેઢીએ વશજ હતો તેનો સને ૧૪૮૦મા જન્મ થયો. તેણે સને ૧૫૨૬મા મોગલ-રાજ્યની સ્થાપના કરી અને દુનિયામા અપરજ મેગવી ૪૮ વર્ષની ઉંમરે સને ૧૫૩૦મા મરણ પામ્યો.

તપાગચના (૫૫) આં હેમવિમલસૂરિની શિષ્યપરંપરાના મહોં સહજકુશલમંજિના ઉપદેશથી બાદશાહ બાબરે જજિયાવેશ માફ કર્યો હતો જેમકે—

તકો મહિમા જગતમે, કો કરી સકે સસહિ;

તજિયો જેજિયા તા વચન, સાહિ બખ્શર સાહિ—૨૬

(—૧૦ કુશલકુશલકૃત લખપતમજરી પ્રશસ્તિ)

(પ્રકં ૫૫ મહોં હાનવિમલિનો વાલકવશ)

૭ બાદશાહ હુમાયુ -

તે બાદશાહ બાબરનો પુત્ર હતો. દિલ્હીની ગાદીએ બેઠા પછી તેના રાજકાળમા ભારતમા જૂદા જૂદા સ્થળોએ બગવા બમ્બા પરિણામે તે દિલ્હીની ગાદીએ ચાતિમી બેઠા સકયા નહીં તે ભારતના બાદશાહોમા બેક કમનમીજ બાદશાહ મનાય છે તૈમૂરહાનની છઠી પેઢીનો વશજ હતો.

મરજાહે સને ૧૫૩૬મા કનોજની લઠાઈમા બાદશાહ હુમાયુને હરાબા બગા પા અને ગેરશાહ દિલ્હીની ગાદીનો માલિક બની બેઠો.

ખાદશાહ હુમાયુ સને ૧૫૫૫મા ફરી ચડી આવ્યો અને તે દિલ્હી તેમજ આગરાનો કબજો લઈ ખાદશાહ બન્યો. ખાદશાહ હુમાયુ તા. ૨૪-૧-૧૫૫૬મા મરણ પામ્યો ત્યારે તેનો શાહજહાં નામે અકબર પંજળ તરફ હતો. તે હુમાયુની પછી દિલ્હીનો ખાદશાહ બનાયો અને તરાઈ બેગખાન દિલ્હીનો હાકેમ બની ખાદશાહ અકબર વતી દિલ્હીનું રાજ્ય ચલાવવા લાગ્યો.

ખાં હુમાયુ :- તે વિ સં ૧૫૬૨મા ગુજરાતમા આવ્યો. હતો. દીવના ફીરગીઓએ ગુજરાતના ખાં ખડાહરને સં ૧૫૬૩મા દરિયામા દગાથી માર્યો

કવિ ઋષભદાસે “ ભરત ખાહુબલિરાસ ”મા ખલાતનાં ઘણાં નામો બતાવ્યા છે. અને ખલાતની પ્રખ્યાત વસ્તુઓની પ્રશંસા કરી છે તથા ખાહુબલીરાસમા “ ખાં હુમાયુના ગુજરાત ઉપરના હુમલાની ઘટના ” વર્ણવી છે તેના આધારે ગુજરાતના વિખ્યાત સાક્ષર રત્ન બલવતરાય કલ્યાણરાય ડાકેર “ હુમાયુની ગુજરાત પરની ચઢાઈનો નવો ઇતિહાસ ” આ પ્રમાણે આપે છે

કવિ ઋષભદાસના “ હીરવિજયસૂરિરાસ ”માથી મળતી એક બીજી “ ઐતિહાસીક વિગત ” અહીં જ આપુ છું

સાહસી ભૈરવ દાનજી :- હુમાયુ પાતશાહની ગુજરાત સોરઠની ચઢાઈને લગતી એ હકીકત હૃદયદ્રાવક છે એ ચઢાઈ દરમિયાન (મારવાડ, ગુજરાત, મેરઠના) લાખો ખાન બાધીને ગુલામગિરીમા જ્યાં વેચી શકાય ત્યાં વેચી નાખવાને માટે ઉત્તર દિશામા તગડયા અને તેમાંથી “ નવ લાખ ” (ઘણી મોટી સંખ્યાના ખાન) એક જળુને આપ્યા જાઓ, આટલા “ ખુરાસાન ”મા વેચીને જે ઉપજે તે નાણુ લઈ આવે. હુમાયુના દરબારમા ભૈરવશા (ભેરોદાનજી) નામે આવક હશે આં હીરવિજયના અનેકાનેક ધનાઢય શિષ્યોમાનો એક તે “ પરધાન ” જેવા કોઈ અધિકાર ઉપર પણ હશે, એમ જણાય છે કદાચ (મોગલ સલ્તનતના બહુશીતા બધારણુ પ્રમાણે) અલવરનો તે વખતનો માડવિયો શેઠ જ એ ભૈરવશા હશે. આ ખાનોને કુદરતી

રીતેજ એવી તો બેકાગજીએ રાખવામા આવતા કે તેમાથી રાજ સખ્યાબધ મરી પણ જતા “અલ્લવરમા એક રૂઢવારે હુમાયુએ કે નિમિત્તે ભૈરવશાને પોતાની મહેર છાપ સોપી. તુરત એ ઉદ્ધર અને છાવીના મજબૂત આવકે તેનો લાભ લઈને પાતશાહી ફરમાન લખી, ઉપર મહેર છાપ વગેરે તમામ મથાથોગ્ય સપૂર્ણતા ઉપજાવીને તે ફરમાન પેલા ખોળા મકીમના હાથમા ધરી લીધું.”

તે ફરમાન ફેખાડયુ ત્યાહિરે, ખોજ મકીમ બેઠો છે જ્યાહિ રે ૮
કરી તસલીમ ને લિસો માય રે, મસ્તક મૂકી હાથે સાય રે
લિસો રહીને વાથે ત્યાહિ રે, નામ હુમાયુનું લિખિયું માહિ રે. ૯
મકીમ ? કયા તુમ મેરા દીને રે, નવ લખ બાંદ ભૈરવકુ દીને રે
અજર મત કરે તુમ ઇસ ઠોસે રે, દીઠી ઉપરિ અજમુખી મોહોરો રે ૧૦
મકામ મુકે ભૈરવને આલે રે, તિહા વાળીયો છવ બલાવે રે
કાઠયા બાદ તિહા સૌ રાતિ રે, જાઓ જાતા ન રહિસ્સો વાટિ રે ૧૧
ઘોટિક પચસે ધરથી આશ્યા રે, આશ્યા તેહને કરમી બાશ્યા રે
મુકી નાશીઓ બધન કાપી રે, વસ્ત્રે બાધી મોહોરો તે આપી રે ૧૨

(વિજયદીપસૂરિરાસ આ. ૫ પૃ. ૨૨૭ થી ૨૮૦)

બસ હુમાયુ સુખીના મુસ્લિમ સમયની એક સિદ્ધા રેખા બેઈ લીધી હવે હુમાયુ પછીના મુઘલ સમયની ઉજ્જવલ બાબુ બેઈએ અને તેમ કરવા માટે આપણે મૂલ વિષયને પાછા વળગીએ ત્રલસ ગૂઢસ્થ રહાને પણ કવિ થવા પામ્યા તેનું બીજું કારણ સમજવા પ્રયત્ન કરીએ. હિંદના ઇતિહાસમા અને આખી દુનિયાના રાજાઓના વર્તમા અકબરનું સ્થાન કેટલું તો ઉચું છે તેની નિર્મલ ખુદ્દિના ઇતિહાસકોએ પણ હજી મથાથોગ્ય તુલના કરી નથી સફળત વિન્સએન્ટ સિમથ, મોરલા કે આદિ આ ઝમાનાના ઇતિહાસકોની શોધકવૃત્તિએ હવે અકબરના સમયની એટલી તો વિગતો નવેસરથી લેગી કરી ગોઠવીને નવા પ્રકાશમા આણી છે કે આપણે હવે એ મહાનુભાવનો દુનિયાના મોટામા મોટા રાજાને ટક્કર મારે એવો પ્રભાવ બેઈ શક્તિએ એમ છે અહીં આ વિષય ઉપર લખાણ છેક-

અપ્રસ્તુત અને પૂરતા લખાણ વિના આવો વિષય ઠીક મડાય પણ નહિ એટલે એટલુ જ કહીશ કે

“ શિવાજી ન હોત તો સુનત હોત સવકી ”

એ ઉક્તિ કવિપણની અતિશયોક્તિ માગે છે

અકબર ન હોત તો સુનત હોત સખકી-એ જ હિંદના ઇતિહાસમાં સુદ્રઢતર સત્ય છે સાડા ત્રણ સૈકાના ત્રાસથી અને ફેરથી છેક ખળભળી ઉઠેલા અને મરવા પડેલા ઉત્તર હિંદને અકબરની ઉદાર રાજનીતિએ ધારણ આપી નવું લોહી અને નવું વીર્ય ઉપજાવવા જેટલો સમય આપ્યો અને સમાજ પોતાની સંસ્કૃતિને પાછી ખીલવી શકે એવા ખીજ પણ છુટે હાથે એણે વેર્યા

અકબર જન્મથી જ સાચી ધાર્મિક વૃત્તિ લઈને જન્મ્યો હતો ધર્મજિજ્ઞાસા એના ચિત્તત્રની ઉડામાં ઉડી પ્યાસ હતી સંભોગોએ એને રાજ અને રાજધિરાજ એ ઝમાનાનો મોટામાં મોટો સમ્રાટ બનાવ્યો તો આ ધર્મપિપાસા છીપાવવાને કોઈ એકેન્દ્રિય સાધુ કરે એવા પ્રયત્નો કોઈ મહારાજ પોતાની બધી સત્તા વગ અને લક્ષ્મી વાપરીને કરી શકે તે પ્રકારે આ રાજર્ષિએ પોતાની વય અને સત્તાના મધ્યાન્હમાં વર્ષો લગી કર્યા મુસ્લિમસંઘની ઘોર અનુનને પણ આ નીડર મદે લેખવી જ નહીં

રાજ એટલે લોકપાલ, કાલ કારણ બની નવો પ્રજાને સુખદ બલપ્રદ કાળ ઉપજાવવા મથે, તે “ રાજ પદને સાર્થક બનાવનાર ” રાજ એ હિંદુ સંસ્કૃતિની નમૂનેદાર રાજ માટેની લાવનાને એણે સાચા ઉમળકાથી વધાવી લીધી અને હિંદુ મુસ્લિમના ઉંડા વિરોધોને કાળે કરીને શમાવી શકે, એવી રાજનીતિ જ એણે ઉદાર અદ્વિતીય દક્ષતાથી સર્જી આ પ્રયત્નો દરમિયાન એક વખત એના જોવામાં એક મોટો વરઘોડો આવ્યો એની વિલક્ષણતા ઉપરથી અકબરે પૂછપરછ કરી, અને એને કહેવામાં આવ્યું કે “ એ વરઘોડો આગ્રાના જૈન સંઘે ચપા નામે શ્રાવિકાને માન આપવાને કહાડયો હતો, કેમકે ચપાએ છમાસી ઉપવાસનું વિરલ પુણ્ય તપ કર્યું હતું

“લાગત છે માસ લગી માણસ અત્ર વગર રહી શકે” એ અકબરને સંભવિત લાગ્યું નહીં તેણે એ બાઈને ધનતા માન સાથે પણ પૂરા બદોબસ્તથી એક માસ રાખી અને “તે વચન પ્રમાણે જ વતે છે” એમ તેની ખાતરી થતા, તથા આ પ્રસંગ દરમિયાન જિન ધર્મના સિદ્ધાન્તો મન્તવ્યેા રાંતરીવાળે આદિ વિશે પણ તેના સાબળવામાં આવતા અકબર જેવી વૃત્તિવાળા માણસને તો એક નવા સ્વતંત્ર અને વિશાલોદ્ધાર જ્ઞાન સ્થાન અને અનુભવ સચયની ભાળ મળી જૈન ધર્મના તે સમયે ઉત્તમોત્તમ ગુરુ ઠાણ કતા તે શોધી કઢાડવા અકબરને વાર લગી નહીં, અને આ પ્રમાણે અકબરનો હીરવિજય સૂરિ અને તેજસ્વી જિનભક્તો સાથેનો સમાગમ આરંભાયેા.

(આનંદ ઠાળ મહોદધિ મૌહિતક ટમુ સઘવી ઋષભદાસકવિકૃત કુમારપાલરાજનો રાસ. રા રા જલવતરાય કલ્યાણરાય ઠાકોર કૃત પ્રવેશક પા. ૧૦ થી ૧૪)

બાદશાહ વિક્રમાદિત્ય હેમુ :-

દિલ્હીનો ૨૪મો બાદશાહ મહમ્મદ તખલખ (ઇ. સ. ૧૩૯૪ થી ૧૩૯૮) હતો ત્યારે બાબજીદાને જૈનપુરમાં શર્કી વરાના રાજ્યની સ્થાપના કરી (સને ૧૩૯૪ થી ૧૪૬૩ સુધી)

૧ જૈનપુરનો શર્કી રાજવંશ - (ઇ. સ. ૧૩૯૪ થી ૧૪૬૩)

બારસની ઉત્તરમાં બાદરે ૩૫ માઈલ દૂર બોમ્તી નદીના કિનારે જૈનપુર નામે સર સિંચાણ છે.

દિલ્હીના બાદશાહ ફિરોઝશાહ તખલખે સને ૧૩૫૧માં રાજનમદના સ્થાને એક નવું સરેર વસાવ્યું તેનું નામખતુ નામજૈન હતું બાપી પ્રભાન નામ રાજનમદને જૈનપુર નામ બાપુ અને તેણે જ ખવાળ જહાનને સને ૧૩૬૪માં મહેક ઉસસરા નો ખિતાબ બાપી જૈનપુરમાં સ્થાપાર તરીકે નીમ્યો. ખવાળ જહાન પોતાનું મુખ્યરક શર્કી નામ રાખી જૈનપુરનો સ્વતંત્ર બાદશાહ બની બેઠો. તેનાથી શર્કી વંશ ચાલ્યો તે આ પ્રમાણે—

પહેલો બાદશાહ મુખ્યરક શર્કી—સને ૧૪૧૧માં મર્યુ પામ્યો.

તે પછી હજાલીમ શર્કી—મર્યુ સને ૧૪૪૧

ના મહમુદ શર્કી—મર્યુ સને ૧૪૫૭

હેમૂ મોગલ વશનો કે મુસલમાન નહોતો પણ મોગલ યુગનો હિંદુ બાદશાહ હતો. અસલમાં તે જોનપુરનો વતની જૈન વેપારી હતો કેઈ કેઈ લેખક તેને રેવાડીનો અથવા બગાલનો વતની માને છે.

બાં અહમ્મદશાહ શર્કી

બાં મહમ્મદશાહ શર્કી

બાં હુસેનશાહ શર્કી :- તે સને ૧૪૭૭મા સિક્કદર લોદીના હાથે માર્યો ગયો.

એ રીતે શર્કીરાજવંશ સને ૧૪૯૩મા સમાપ્ત થયો.

(-જૂઓ વિક્રમાદિત્ય હેમૂ માટે 'સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ,' પૃ ૪૭, ૪૮, ૩૨૫ થી ૩૮૭)

જોનપુર :- આ શહેર કાશીથી ૩૪ માઈલ દૂર છે શહેરનું પુરાણ નામ જૈનપુરી હતું અહીં એક વાર જૈન ધર્મનું પૂરેપૂરું જોર હતું ત્યારે ગોમતી નદીના કિનારે અનેક જૈન મંદિરો હતા અહીં ખોદકામ કરતાં અનેક જૈન મૂર્તિઓ નીકળે છે આમાની ઘણીખરી મૂર્તિઓ કાશીના જૈન મંદિરમાં વિદ્યમાન છે.

અહીં એક વિશાળ મસ્જિદ છે, જે ૧૦૮ દેરીઓવાળું વિશાળ જૈન મંદિર હતું સલ્લવત બાદશાહ ઔરંગઝેબ (સં ૧૭૧૫ થી ૧૭૬૩)ના સમયે તેના સૂખાના હાથે એ ગગનચુખી જૈન મંદિરને મસ્જિદ બનાવવામાં આવી મોગલ જમાનામાં તેઓએ આ મંદિરના સ્વરૂપનો નાશ કરી તેમાં ફેરફાર કરીને મસ્જિદના રૂપમાં ફેરવી નાખ્યું બહારના લાગમાં ઘણે ઠેકાણે વધુ પડતા સુધારા વધારા પણ કર્યા હતા પરંતુ અંદરના લાગમાં જિનમંદિરનો ઘાટ સાફ સાફ દેખાય છે અંદર એક મોટું ભોંયરું છે, જેમાં અનેક ખડિત-અખડિત જૈન મૂર્તિઓ છે મંદિરનો ઘાટ અને શિલ્પકામ હેરત પમાડે એવું છે લગભગ ત્રણ માળનું જિનમંદિર હશે એવી કલ્પના થાય છે અમે એક-બે મુસલમાનોને પૂછ્યું કે, 'આ સ્થાને પહેલાં શું હતું?' તેમણે કહ્યું : 'યહ એક બડા જૈનિયોકા મંદિર થા બાદશાહને હિસે તુડવા કર મસ્જિદ બનવા દી હૈ' અમે એક-બે બ્રાહ્મણ પડિતોને પૂછ્યું કે, 'અહીં પહેલાં શું હતું?' તેમણે કહ્યું. 'આ શહેરનું નામ પહેલાં જૈનપુરી હતું, તેમાંથી જૈના-બાદ, જૈનાબાદ અને આખરે જોનપુર થયું છે.'

આ પ્રાતમાં આવું વિશાળ મંદિર આ એક જ હતું આગરાથી લઈને ઠેક ઠેકવત્તા સુધીમાં આવું બીજું વિશાળ મંદિર અમારા જોવામાં આવ્યું.

૮. ત્યારે જોનપુરમાં શર્કીય શનું શાસ્ત્ર (સને ૧૩૬૪ થી ૧૪૬૩) હતું
 પરિચય :- ગ્રેાં આઝાદ હેમૂનો પરિચય આપતા જણાવે છે કે,
 તે જહીંદૂષીમા રહેતો હતો. પણ સાગ્ગ સમઠતાં ફોજના બનારમાં
 આવ્યો અને લશ્કરી મોટી બન્યો. તે વ્યવસ્થાશક્તિવાળો અને
 મુક્તિથી કામ લેનાર સાહસી સુધ્ધવીર હતો. તે સૌની સાથે હળી
 મળીને રહેતો હતો, તેથી તે સેઠકપિય બન્યો. ધીમે ધીમે તે પહેલાં
 ચોધરી, પછી કોટવાલ અને પછી તે ફોજદાર બન્યો. તે ઇમાન
 દાર હતો. પોતાના માલિક અને સૌના બલામાં તે રાજ હતો.
 છેવટે તે બાદશાહ મહમ્મુદ આદિલશાહનો ગ્રેમપાત્ર (મહેતો) બન્યો.
 તે અમીરો અને ઉમરાવોનાં કામ કરાવી દેતો, બાધી બાદ
 શાહનો ખાસ અને સૌથી વડો હીવાન બન્યો. તેની ભાવના હતી

તથી. અહીં હજારો જૈનોની વસ્તી હતી, જાન બહાં એક પણ જૈનું મર નથી.

આજથી ૩ વર્ષ પહેલાંના વિદ્વાન જૈન સાધુ મજી મોતાની વીચ
 માળા માં જોનપુર મઠે આ પ્રમાણે લખે છે—

અનુક્રમે જહીંદુપુરી આવીમા, નિતપૂજા ભાવના કાવીમર્ધ
 ડાઈ દેહરે પ્રતિમા વિખ્યાત પૂજા ભાવર્ધ એક સો સાત.

(—ત્રીથ માળા ૫ ૩૧)

આ જહીંદુપુર એ જ આજનું જોનપુર છે. પ્રમથારના સમયમાં અહીં
 બે નિતમંદિરો હતાં અને તેમાં ૧૭ નિતમર્થિઓ વિષમત હતી.

(—જૂઓ આમરો જૈનગીર્ણો ઇતિહાસ ૫૦-૫૬ ૬૧)

મઠો નમવિજય ગણિ તથા મહોં મસોવિજય ગણિવર વિ સ. ૧૭
 ૫માં જોનપુરમાં મધ્યમાં હતા.

બાદશાહ ઔરંગઝેબના જોનપુરના સૂબાએ જૈન ઉપાધ્યયને પોતાના
 તાત્મામાં સર્ધ ખાસસા કરી તેની મસ્જિદ બનાવી હતી. પરંતુ ૫ નીમવિજય
 ગણિવરે સ. ૧૭૩૬માં બજારમાં ના ઔરંગઝેબ પાસેથી ફરમાન મેળવી
 તે ઉપાધ્યયને પાછો મેળવી જૈન સંપદને સુપરત કર્યો હતો.

(જૂઓ મેલસ બાલકાલકા રચમો નોંધ ૨ મા)

નિમર જૈનોના તેરાપના પ્રતિષ્ઠાપક કવિવર બનારસીનાસ જૈન
 અસક્ષમાં આ જોનપુરના જ જોતાંનરીમ પ્રસ્તરવચ્ચના આગક હતા. તેને
 સ. ૧૬૮ માં આગરામાં તેરાપ બસાવ્યો. (પ્રક ૧૪ ૫ ૩૨૮)

કે, ‘મહમ્મદ આદિલને દિલ્હીનો બાદશાહ બનાવવો;’ પણ મહમ્મદ આદિલ પઠાણો સાથેના યુદ્ધમાં માર્યો ગયો. આથી હેમૂ પોતે જ રાજા બની બેઠો.

તે વાણિયો હતો. છતાં પરાક્રમી, સાહસી અને ધીર હતો. માલિક પ્રત્યે નિમકેહલાલ હતો. લોકોને ખુશ રાખતો. તે જાણતો હતો કે, “દિલ્હીનો બાદશાહ અકબર છે” છતાં તેને “પોતાને ‘દિલ્હીનો બાદશાહ બને’ એવી મરજી થઈ, તે યુનારા અને બગાળના વિદ્રોહને શાંત કરી, દિલ્હી, આગરા તરફ આવ્યો. તે આગરાને કબજે કરી, દિલ્હી ઉપર ચડી આવ્યો.

પ્રસિદ્ધ ઇતિહાસકાર બદાઉની લખે છે કે, “આ સાલ, દિલ્હી, આગરાના પ્રદેશમાં લયકર દુકાળ હતો અનાજનો સર્વથા અભાવ હતો. મનુષ્યો ઝાડના પાંદડાં અને છાલ ખાતા હતા. પોતાનાં પશુઓને મારીને ખાતા હતા માણસોને મારી નાખી, તેનાં નાક, કાન કાપી ખાઈ જતા હતા”

એવા સમયમાં હેમૂ સાહસથી આગળ વધ્યો તેણે દિલ્હીના હાકેમ તરાદી બેગખાન (તાલીબેગખાન)ને હરાવી, પંજાબ તરફ નસાડી મૂક્યો અને હેમૂ વિક્રમાદિત્ય દિલ્હીની ગાદીએ બેઠો અને બાદશાહ બન્યો.

એ સમયે જાં અકબર બહેરામખાનની દોરવણી મુજબ કાબૂલ છતવાનો વિચાર માંડી વાળી, દિલ્હી, આગરા લેવા આ તરફ આવી રહ્યો હતો ત્યા તરાદી બેગખાન તેને રસ્તામાં મળ્યો.

બહેરામખાને તરાદી બેગખાન પાસેથી “હેમૂ દિલ્હી છતી બાદશાહ બની બેઠો છે” એ વાત જાણી લીધી એ વાત સૌની જાણમાં ન આવે એટલા માટે તરાદી બેગખાનને કવિતંત્ર કરી મારી નખાવ્યો.

યુદ્ધ :- અકબર સને ૧૫૫૬માં પાણીપતના કુરુક્ષેત્રમાં આવ્યો. હેમૂ પણ ત્યા તેની સામે થયો મોગલસેના અને હેમૂ વચ્ચે યુદ્ધ થાડયુ બહેરામખાને એક તીર મારી હેમૂને હાથીથી નીચે પાડ્યો.

હેમૂ ધવાયે, હાર્યો અને અકબરનો જય થયે. અકબરના સ્વભાવ પ્રમાણે તે આવા વીણેને મારી નાખ્યા કરતા પોતાના મિત્ર બનાવી લેવાનું પસંદ કરતો હતો. જો અકબર મોટી ઉંમરનો હોત તો તે હેમૂને જરૂર બચાવી લેત અને પોતાનો સાથીદાર બનાવી રાખત.

પ્રસિદ્ધ ઇતિહાસકાર બહાઉદ્દીન તથા અબુલફઝલ લખે છે કે, અકબરે આવા બહાદુર માનવી ઉપર પોતાની તસ્વાર ચલાવવાની ના પાડી, આવી બહેરામખાને પોતાની તસ્વાર વડે હેમૂ વિક્રમાદિત્યનું માથું કિડાવો દીધું. (—હરબારે અકબરી, સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ, પૃ. ૪૭, ૪૮, ૩૨૫ થી ૩૨૭)

ઇતિહાસની સૌને યાદ અપાવે એવી મળ્યા છે કે, “વિક્રમની બીજી સહસ્રાબ્દીમાં કેવળ મુસલમાન બાદશાહો જ યશ હતા પરંતુ તેઓની હરોલમાં તેઓની વચ્ચે હિન્દીનો બાદશાહ બનનાર “આ એક જ હિંદુ વાણિયો હતો” જે છ મહિના સુધી હિન્દીનો બાદશાહ રહ્યો હતો.”

ઇતિહાસના વિદ્વાનો આ ઘટનાને “હીલી કાળે માસને હખાબુ” આવા શબ્દોમાં ઘડાવે છે—બોઠવે છે—આ ઘટનાને કદાચ સાચા શબ્દોમાં કહીએ તો તે “ખારા સમુદ્રમાં મીઠી વીરડી સમાન બન્યો હતો.” એવી ઉપમા આપીએ તો તે સર્વથા તર્કસંગત છે.

આ રીતે અકબર સ. ૧૬૧૩ના શામલ વર્ષ ૨ ના રાજ વિક્રમાદિત્ય હેમૂને મારાને હિન્દીનો બાદશાહ બન્યો હતો.

(—જૈન સત્ત્વ પ્રકાશ, કં. ૧૭૪, હિન્દીપતિના શબ્દચો.)

૮ બા. ૦ અકબર :-

રાજકાળ - હી સ. ૬૬૩ રવિશ્વરના મહિનાની તા. ૨ મી ૧ ૧૪, ૧૫ જ્ઞાતિસ્થાની મહિનાની તા. ૧૧મી સુધી, વિ. સ. ૧૬૧૨ના મ. મુ. ૪ (વિ. સ. ૧૬૧૩ માં વર્ષ ૨) થી વિ. સ. ૧૬૧૨ના મ. મુ. ૧૪ને મંગલવાર સુધી તા. ૧૪-૦-૧૫૫૬ થી તા. ૧૫-૧-૧૬ ૫ સુધી.

જ સર્વનાથ ક રૂઠીય પાળ્યા,

જર પ્રપાન સ રવાસ્તિ લેવું ।

તાદૃક્ પ્રમુત્વાદિમિરિત્યુદર્થા

વિજ્ઞો જગાદાઽકવરેતિ સજ્ઞામ્ ॥ ૪૪ ॥

શ્રીયુક્તહીરવિજયામિધસૂરિરાજાં

તેષાં વિશેષસુકૃતાય સહાયમાજામ્ ।

જન્તુષ્વમારિમદિગદ્ યદય દયાર્દ્ર-

સ્તત્પુણ્યમાનમધિગચ્છતિ સર્વવેદી ॥ ૧૨૩ ॥

કન્યે ! કાસિ કૃપા, કુતોઽસિ વિધુરા રાજા કુમારો ગત-

સ્તત્ કિં હિંસકમાનવૈરહરહર્ગાઢં પ્રમુઘાઽસ્મ્યહમ્ ।

સ્થાનાય સૃહયામિ તદ્ ભજ શુભે ! મૂમામિનીમોગિનં

સપ્રત્યેકનૃપં ચિરાદકવર યેનાસિ ન વ્યાકુલા ॥ ૧૧૩ ॥

યજ્ઞીજિઆકર નિવારણમેષ ચક્રે,

યા ચૈત્યમુક્તિરપિ દુર્દમમુદગલેમ્યં ।

યૌ વન્દિવન્ધનમપાકુરુતે કૃપાદ્વૌ

યત્ સત્કરોત્યવમરાજગણો યત્તીન્દ્રાન્ ॥ ૧૨૬ ॥

(-મહો૦ શાન્તિય દ્રગણિકૃપારસકાશ, કુલ શ્લોકા : ૧૨૮)

બાદશાહ હુમોયુ દિલ્હી છોડી પબ્બખમા નાસી ગયો હતો ત્યારે તેની બેગમ હમીદા મરિયમ મકાની અમરકોટમા હિંદુ રાજાના રાજમહેલમાં અતિથિ તરીકે રહી હતી, ત્યાં તેણે તા. ૨૩-૧૧-૧૫૪૨ ને ગુરુવારના રોજ એક બાળકને જન્મ આપ્યો, જેનું જન્મ નામ હતું બદરૂદ્દીન મહમ્મદ અકબર.

પૂર્વલવ :- અકબરના પૂર્વલવનો ઇતિહાસ આ પ્રકારે મળે છે -

પ્રયાગમા સુકુદ નામે બ્રહ્મચારી રહેતો હતો તેને ૧૪ શિષ્યો હતા તેમાના બ્ર૦ સુકુન્દે કોઈ દિવસે બાદશાહની સુખ-સાહ્યબી જોઈ “બીજ લવમા હું આવો બાદશાહ બનુ તો સારુ ” એ રીતે બાદશાહ બનવાનો સકલ્પ-નિયાણું કર્યું તેણે સ. ૧૫૬૮ ના ફાગણ વદિ ૧૨ ના દિવસે સવારે પહેલા કે બીજા પહોરના સમયે એક જૂના પીપળાને સળગાવી તેમાં પોતાના શરીરને હોમી દીધું, તે ત્યાંથી

મરીને બાદશાહ હુમાયુની બેગમ હમીદાબાનુની કુક્ષીએ ગર્ભમાં આપ્યો. હમીદા બેગમે વિ. સ. ૧૫૬૬ના કાર્તિક વદિ ૬ના રોજ બીજો ગર્ભ (બાધો ગર્ભ) અકબરને જન્મ આપ્યો.

બાદશાહી મુકુન્દને જે ૧૪ થેલાઓ હતા તે પૈકીના એક માટે. થેલો મરીને સ. ૧૫૬૨માં જાહી શારતમાં જન્મી ચૂક્યો હતો જે જાહી નરહરિ નામે પ્રસિદ્ધ હતો. બીજા થેલાઓ પણ મરીને જાહી જન્મ્યા હતા, જે શેખ બાબુલકરજી, અને રાજા આનંદસિંહ વગેરે જન્મ્યા હતા. બાદશાહ અકબરને પોતાના પૂર્વજનો સંકેત થયો, આથી તેણે પ્રયાગમાં ૭૦ મુકુન્દના હોમ સ્થાને માણસો મોકલી, તપાસ કરાવી, તેા તેને ત્યાથી એક લાઝપત્ર મળ્યું, તેમાં નીચે પ્રમાણે શ્લોક હતો —

વસુન્ધિવિ-શરવન્ત્રે સીર્ષરાત્રપ્રયાગે

તપસિ મહુલપક્ષે શાદરીમૂર્વયામે ।

શિલિનિ તનુ જુહોમ્યસગદમૂમ્માધિક્યે

સકલ્લુરિતહારી વ્રજચારી મુકુન્દ ॥

(—નરહરિ મહામાત્ર જ્ઞા ૭૫૫, કવિ દ્વાસહજ્ઞ કવિત્વ, સને ૧૬૪૬ સિન્ધરી સને ૧૬૪૯ એપ્રિલ વગેરે મદિનાઓના વિશ્વાસ-ભારત માસિક બજો પદાવલી સમુચ્ચય, ભા ૨ પુસ્તકી ૧ ૨૫)

સમ્રાટ અકબરના પૂર્વજ માટે અંગ્રેજીમાં નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ મળે છે—

ORIENTAL BIOGRAPHICAL DICTIONARY MUKUNDS BRAHMACHARI

A famous brahmana ascetic. The Hindus insist the emperor Akbar was a Hindu in former generation. The proximity of the time in which this famous emperor lived has forced them however to account for this in the following manner

There was a holy Brahmana of the above name,

who wished very much to become emperor of India, and the only practicable way for him was to die first, and be born again For this purpose he made desperate tappasia, wishing to remember everything he know in the present generation This could not be fully granted but he was indulged with writing on brass plate a few things which he wished more particularly to remember Then he was directed to bury plate, and promised that he should remember the plate in the next generation Mukunda Went to Allahbad, buried the plate, and then buried himself Nine months afterwards he was born in the character of Akbar, who as soon as he ascended the throne went to Allahbad, and easily found the spot, where the brass plate was buried.

Mull's British Indian Vol II P 452

The translation of the inscription on the brass plate is as follows -

In the Samvat year 1598, on the 12th day of Second fortnight of the month of Magh II, Mukunda Brahmachari whose food was nothing but milk Sacrificed myself at Prag (Allahbad) the place of worship, with the design that I should become ruler of the whole world

The above date correspond with the 27th January A D. 1542, and Akbar was born on Sunday, the 15th October, the same year being three or four days less than nine months after the above circumstances

An Oriental Biographical Dictionary by Thomas William Beale

London 1894

બાદશાહનું પૂરું નામ જલાલુદ્દીન મહમ્મદ અકબર હશે.
સ્વભાવ :- વિદ્વાનો માને છે કે, બાદશાહ અકબર, અકળ સ્વભાવનો

હતો તે દાઝડિયો,^૧ વિશાસી,^૨ દાર્શનિક બુદ્ધિવાળો, સર્વ ધર્મમાં સમભાવવાળો, સત્યનો પક્ષપાતી, મનુષ્યનો પરીક્ષક, બ્રહ્મણ, યજ્ઞ સ્વચ્છાવનો, પુરુષાર્થી વ્યવહારહક્ષ, લડવૈયો, પરાક્રમી, મુત્સદ્દી અને રાજકુશળ હતો વીરવાનો પ્રેમી અને પૂજ્યપ્રેમી હતો.^૧

૧ બાણાદ બ્રહ્મર મેષો દારપ્રેમી અને વિશાસી હતા એ બંને દેવલોક બંનાઓ નીચે પ્રમાણે પ્રસિદ્ધ છે—

(૧) બાણાદ ગ્રામરે જૈનાચાર્ય શ્રીહરીસ્વિક્રમસૂરિને નિતિપૂર્વક ફરમાન લખી મોકલ્યું જેમાં તેણે તેમને ગૂંજરાતથી હતેપુરસિક્કી આવવા નિશ્ચય કરી તેમના પરિવારના મહો વિમલહરિગણિ વગેરે સુનિવર તમા આચારા અને હતેપુરસિક્કીના આગેવાન જૈનોને સ્ત્રાનેર તેમની સામા મોકલ્યાં આત્મચર્ચાની શક્તિપૂર્વક જલ્દી હતેપુર સર્ધ આવવા વ્યવસ્થા મોકલી આપવાથી સ ૧૬૩૬ જે ૧૬ ૧૭ શુક્રવારને રાત્ર હતેપુરસિક્કી આવ્યા અને બાણાદની મુશાહાત મદે બાણાદી મહેશર્મા પંચાર્થી બાણાદને ગરાબર તેજ સમયે દાર પીવાની મરજી સર્ધ આપી તે દાર પીને જ્ઞાનપ્રાપ્તિમાં આવ્યો ગયેલ અને જ્યારે તેનો નસા ક્ષતિયો ત્યારે બપોરે તેણે આત્મચર્ચાની બાણાદી મહેશર્મા મોકલી, માન-સન્માનપૂર્વક તેમનો ઉપેચ સાંભળ્યો.

૨ (૧) મિકાનેરના રાજા રાજસિંહનો નાનો બાઈ પૂર્ણીસિંહ કવિ હતો. તે બાણાદની વિશ્વાસપ્રિયતા જાણતો હતો. તેણે એ વિશ્વાસી બાણાદને ખુશ કરવા દ્વિવક્ત્રમાર્માં યુવારસવાળી જ્ઞાનશિખીવેલી રમીને બાણાદને આપી. બાણાદ તેને સાંભળી બહો ખુશી થયો અને તેની ઉપર વધુ પ્રસન્ન થયો.

(૨) જેસલમેરના રાજા માતરેવ રાવળ (સ ૧૬૭૫ થી ૧૬૧૮) હતો તેનો પાત્રી કુવર દરરાજી રાવળ (સ ૧૬૧૮ થી ૧૬૩૪) હતો એ સમયે ગરતરમજ્જના બ શિવચંદ્રસૂરિ (સ ૧૬૧૦ થી ૧૬૭)ના શિષ્ય ઉપા આગમધર્મ (સ ૧૬૭૫ થી ૧૬૮૮)ના શિષ્ય ઉંઠકુશળસાબ મજિ દના દરરાજી રાવળે મતિવર ઉપા કુશળસાબ પાસે સ ૧૬૧૬ના શકાબ્દ સુરિ ૨ ને રવિવારે જેસલમેરના માયવાનમધ્યમકુંડલા રાજ-જોવાઈ મ પપ અને સ ૧૬૧૭ના વૈશાખ સુરિ ૩ ને શુક્રવારે જેસલમેરના રાજસાહી કાલસર્ધ બાણાદનાવાગરે-જુ રાજા ૨૩૮ તેજર કરાવેને બાણાદની સમાર્માં લાવી મૂક્યાં, તેમાં મર્ધસિ તથા રામક યુવાર હતો. પરંતુ અતિ શીશ્વપાત્રનું મહાત્મ્ય જ્ઞાન્યુ હતું એ સંજોગેને તે બાણાદ વધુ ખુશ થયેલ.

બાદશાહ અકબર તા. ૨૩-૧૧-૧૫૪૨ને ગુરુવારના રોજ બાધોગઢમાં જન્મ્યો. તા. ૧૪-૨-૧૫૫૬માં ગુરુદાસપુર જિલ્લાના કલનોર ગામમાં દિલ્હીના બાદશાહ તરીકે નિમાયો-અભિષેક કરાયો, અને બહાદુર વિક્રમાદિત્ય હેમૂને મારી દિલ્હી, આગરા જીતી લઈ વિં સં ૧૬૧૨ના મહા વદિ ૪ (હીં સં ૬૩૨ રઉસ્સાની મહિનાની તા. ૨ ઇં સં તા. ૧૪-૨-૧૫૫૬)ના રોજ દિલ્હીની ગાદીએ બેસી ભારતનો બાદશાહ બન્યો તે જલાલુદ્દીન મહમ્મદ અકબર તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામ્યો. પણ બાદશાહ અકબર એવું તેનું દૂકું નામ ભારતના ઇતિહાસમાં સોનાના અક્ષરે કોતરાયેલું છે.

નવોમત :-

બાદશાહ અકબરે વિં સં ૧૬૧૨ કે સં ૧૬૧૬માં આગરા વસાવ્યું હતું એટલે કે તેને બાદશાહી વસવાટને યોગ્ય બનાવ્યું હતું.

તેણે ભારતના હિંદુ-મુસલમાન સૌને એકરૂપ બનાવી ભારતની એકતા સાધવા માટે વિચાર કર્યો અને વિં સં ૧૬૩૬ (સને ૧૫૭૯)માં દીન-ઈ-ઈલાહી (ઈશ્વરનો ધર્મ) નામનો સર્વશ્રાદ્ધ બને તેવો મત સ્થાપ્યો.

બાદશાહ અકબર જૂદા જૂદા ધર્મીઆર્યોની મુલાકાત લઈ તેમના ધર્મતત્ત્વને સાલળતો હતો અને તેમથી હિંતતત્ત્વને અગીકાર કરતો હતો એ ધર્મોના સારભૂત તત્ત્વોને પોતાના નવા ધર્મમાં દાખલ કરી લોકોપયોગી બનાવવા યોગ્ય નિયમો ગોઠવતો.

આ સમયે ગૂજરાતનો બાદશાહ મુજફર ત્રીજો (સને ૧૫૬૧ થી ૧૫૭૨) હતો બાદશાહ અકબર સને ૧૫૭૨માં મોટી સેના લઈ ગૂજરાત ઉપર ચડી આવ્યો અમદાવાદને જીતી લઈ બાં મુજ-

(૩) પછી તો પૃથ્વીસિંહે સદેવતસાવલિંગની વારતા રચી તૈયાર કરાવી હતી તેમાં અમર્યાદિત અને ઉધાડો શૃંગારરસ હતો બાદશાહ તેને સાલળી અત્યંત પ્રસન્ન થયો.

બાદશાહ સ્ત્રીઓનો મીનાબજાર ભરાવતો હતો, તેમાં તે શુભવેશે બેવા જતો હતો બાદશાહ અકબર આવો વિલાસી હતો

હતો તે ઘટ્ટિયો,^૧ વિદ્યાસી,^૨ દાર્શનિક બુદ્ધિવાળો, સર્વ ધર્મમાં સમભાવવાળો, સત્યનો પક્ષપાતી, મનુષ્યનો પરીક્ષક, અમલુ, યજ્ઞ અવજાવનો, પુરુષાર્થો વ્યવહારક્ષ, હઠવૈયો, પરાક્રમી, સુત્યદી અને રાજકુશળ હતો. વીરવાનો પ્રેમી અને પૂજાપ્રેમી હતો.^૧

૧ બાણાદ અક્ષર મોટો દાર્પ્રેમી અને વિદ્યાસી હતો એ બંને કેટલીક ઘટનાઓ નીચે પ્રમાણે પ્રસિદ્ધ છે —

(૧) બાણાદ અક્ષરે જૈનાચાર્ય શ્રીહીરવિશ્વવસુસ્થિને વિનિતિપૂર્વક ફરમાન લખી મોકલ્યું જેમાં તેણે તેમને મૂળરાતથી રોતપુરસિદ્ધી આપવા જણાવ્યું તેમના પરિવારના મહો વિમલકર્ણગણિ વગેરે મુનિવર તથા બાજરા અને રોતપુરસિદ્ધીના આગેવાન જૈનોને સંજાનેર તેમની સાથા મોકલ્યાં જણાવ્યું અને રોતપુર સર્વ આવવા વ્યવસ્થા ગ્રહણ કરી આજ્ઞા આપી સ ૧૧૨૬ જેઠ વદ ૧૩ શુક્રવારે રાત્ર રોતપુરસિદ્ધી આજ્ઞા અને બાણાદની મુલાકાત મોટા બાણાદી મહેશ્વરમાં પધાર્યા બાણાદને મરામર તેજ સમયે દાર પીવાની મરજી સર્વ આપી તે દાર પીને જ્ઞાનપાનામાં ચામ્પો થયેલ અને બ્લાગે તેનો નશો ઊતર્યો ત્યારે બપોરે તેણે આજ્ઞા આપી બાણાદી મહેશ્વરો, માન-સન્માનપૂર્વક તેમનો ઉપેચ સંભળ્યો.

૨ (૧) નિકાનેરના રાગ રાગસિદ્ધનો નાનો ભાઈ પૃથ્વીસિદ્ધ ઠવિ હતો તે બાણાદની વિદ્યાસપ્તિના જન્મજોતો હતો તેણે એ વિદ્યસ્ત્રી બાણાદને ખુબ કરવા ઈશ્વરભાવામાં શુભારસપ્રણા કૃષ્ણકિમ્બલીવેલી સ્થિતે બાણાદને આપી. બાણાદ તેને સંભળી બોલો ખુશી થયો અને તેની ઉપર વધુ પ્રસન્ન થયેલ.

(૨) જ્ઞેષ્ઠમેરના રાત્ર મોતરેવ રાત્ર (સ ૧૧૭ થી ૧૧૮) હતો, તેનો પાટી કુવર દરરાગર રાત્ર (સ ૧૧૮ થી ૧૧૭) હતો એ સમયે ખરનરમખાના જા જિતવદ્સુરિ (સ ૧૧૨ થી ૧૧૭) ના સ્તિષ્ઠિયા આગમધર્મ (સ ૧૧૭ થી ૧૧૮) ના સ્તિષ્ઠિ ઉંડકુશળસાક્ષ સ્તિષ્ઠિ દનાલ દરરા ૮૭ રાત્રે પતિવર ઉપા કુશળસાક્ષ પાસે સ ૧૧૧ ના દાખલ મુરિ ૨ ને રવિવારે જ્ઞેષ્ઠમેરમાં માવજાનતમમુદ્ધત્તા રાસ-જોતારી મ ૫૫ અને સ ૧૧૭ ના વૈજાંબ મુરિ ૩ ને ગુરુવારે જ્ઞેષ્ઠમેરમાં રાત્રવતની ભાવામાં માવજાનતમમુદ્ધત્તા રાસ ૨૩૮ તેવાર કરાવ્યાં બાણાદની સમામાં લારી મોકલ્યાં, તેમાં મર્થદિન તથા રેવ્યક શુભાર હતો. પરંતુ બંને યોગપાત્રનું મારા મ” જનામું હતું એ સંભળીને તે બાણાદ વધુ ખુશ થયેલ.

બાદશાહ અકબર તા ૨૩-૧૧-૧૫૪૨ને ગુરુવારના રોજ બાધોગઢમાં જન્મ્યો તા. ૧૪-૨-૧૫૫૬માં ગુરુદાસપુર જિલ્લાના કલનોર ગામમાં દિલ્હીના બાદશાહ તરીકે નિમાયો-અભિષેક કરાયો, અને બહાદુર વિક્રમાદિત્ય હેમૂને મારી દિલ્હી, આગરા જીતી લઈ વિં સં ૧૬૧૨ના મહા વદિ ૪ (હીં સં ૯૩૨ રઉસ્સાની મહિનાની તા ૨ ઇં સં તા. ૧૪-૨-૧૫૫૬)ના રોજ દિલ્હીની ગાદીએ બેસી ભારતનો બાદશાહ બન્યો તે જલાલુદ્દીન મહમ્મદ અકબર તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામ્યો. પણ બાદશાહ અકબર એવું તેનું દ્રકુ નામ ભારતના ઇતિહાસમાં સોનાના અક્ષરે કોતરાયેલું છે.

નવોમત :-

બાદશાહ અકબરે વિં સં ૧૬૧૨ કે સં ૧૬૧૯માં આગરા વસાવ્યું હતું એટલે કે તેને બાદશાહી વસવાટને યોગ્ય બનાવ્યું હતું.

તેણે ભારતના હિંદુ-મુસલમાન સૌને એકરૂપ બનાવી ભારતની એકતા સાધવા માટે વિચાર કર્યો અને વિં સં ૧૬૩૬ (સને ૧૫૭૯)માં દીન-ઈ-ઈલાહી (ઈશ્વરનો ધર્મ) નામનો સર્વશ્રાદ્ધ બને તેવો મત સ્થાપ્યો.

બાદશાહ અકબર જૂદા જૂદા ધર્મચાર્યોની મુલાકાત લઈ તેમના ધર્મતત્ત્વને સાલળતો હતો અને તેમથી હિંતતત્ત્વને અગીકાર કરતો હતો. એ ધર્મોના સારભૂત તત્ત્વોને પોતાના નવા ધર્મમાં દાખલ કરી લોકોપયોગી બનાવવા યોગ્ય નિયમો ગોઠવતો.

આ સમયે ગૂજરાતનો બાદશાહ મુજફ્ફર ગ્રીજો (સને ૧૫૬૧ થી ૧૫૭૨) હતો બાદશાહ અકબર સને ૧૫૭૨માં મોટી સેના લઈ ગૂજરાત ઉપર ચડી આવ્યો અમદાવાદને જીતી લઈ બાં મુજ-

(૩) પછી તે પૃથ્વીસિંહે સદેવતસાવર્લિંગની વારતા રચી તૈયાર કરાવી હતી તેમાં અમર્યાદિત અને ઉધાડો શૃગારરસ હતો બાદશાહ તેને સાલળી અત્યંત પ્રસન્ન થયો.

બાદશાહ સ્ત્રીઓનો મીનાખબર લરાવતો હતો, તેમાં તે શુપ્તવેગે જોવા જતો હતો બાદશાહ અકબર આવો વિલાપી હતો.

કરને હરાવી પોતાની સાથે લઈ સને ૧૫૭૩ના જૂન મહિનામાં તે કતેપુર સિદ્ધી પહોંચી ગયો. તેણે અમદાવાદમાં પોતાના દૂધભાઈ મીરજા અણ્ણ કોકાને મૂજરાતનો સૂબો બનાવ્યો.

બાદશાહ અઠબર કતેપુર સિદ્ધી પહોંચ્યો તે પછી બે મહિનામાં એટલે આગસ્ટ માસમાં મહમ્મદ હુસેન બંને ઇખ્તીયાર મુલકે મૂજરાતમાં બળવો જગાવ્યો. અઠબરને તેના બંબર મળ્યા બાદી બાદશાહ રાજા જીરજલ વગેરે સાથે મોટી સેનાને લઈ કોઈને બંબર ન પડે તેમ એકાએક કતેપુર સિદ્ધીથી નીકળી ફરીવાર મુજરાત ઉપર ચડી આવ્યો. તેણે “માત્ર ૬ દિવસમાં ૬૦૦ માઈલની મુસાફરી કરી,” પોતાની સેનાનો મજબૂત વ્યૂહ રચી અમદાવાદ આવ્યો. તા. ૨-૬-૧૫૭૩ના દિવસે મોટું યુદ્ધ થયું. અઠબરે શત્રુઓને હરાવી અમદાવાદને કબજે કર્યું અને તે અમદાવાદની ગાદીએ બેઠો. તેણે પોતાનો પ્રભાવ જમાવવા ૨૦૦૦ બળવાખોરોના આશનો મોટો ખૂર્જ બનાવ્યો. આ રીતે તે ફરી મુજરાતનો બાદશાહ બન્યો અને તે અમદાવાદમાં આશમથી ઘણા દિવસો સુધી રોકાયો.

(—મુજરાતનું પાટનગર અમદાવાદ પૃ. ૬૬-૭૦)

આબરાના શેઠ સમશાહનો પુત્ર યાનમલ જૈન આ લશ્કરમાં અઠબર સાથે અમદાવાદ આવ્યો હતો.

દીક્ષા ઉત્સવ — આ સમયે તપઝમ્મના નાથક આં હીરવિજય સૂરિ અમદાવાદમાં વિરાજમાન હતા. સં ૧૬૨૮માં દોઢાઝમ્મની અમદાવાદની ગાદીમાં શ્રીપૂજ કું અરણસ્વામીના શિષ્ય મેઘલસ્વામી શ્રીપૂજ તરીકે વિરાજમાન હતા. શ્રીપૂજ મેઘલ વગેરે દોઢાઝમ્મના ૧૮ ચતિઓએ આં હીરવિજયસૂરિ પાસે તપઝમ્મની સવેગી દીક્ષા અગ્રીકાર કરવાનો નિર્ણય કર્યો. આબરાના શેઠ યાનમલએ આ દીક્ષા ઉત્સવમાં બાદશાહી લશ્કરી વાજ લાવી ઉત્સવની શોભામાં વધારો કર્યો હતો. આચાર્યશ્રીએ તે દીક્ષા આપી સુનિ ઉદ્યોતવિજયલ વગેરે નામો રાખ્યા અને પોતાના પરિવારના ગીત્તરો વગેરેના શિષ્ય-પ્રશિષ્યો બનાવ્યા.

બાદશાહ અકબર સાહિબખાનને ગૂજરાતનો સૂબો બનાવી, ફતેપુર સિકી ચાલી ગયો. બા અકબરે ગૂજરાતમાં એક પછી એક ૯ સુબા મોકલ્યા હતા.

ગૂજરાતનો જૂનો બાદશાહ મુજફ્ફરશાહ મરણ પામ્યો ત્યાર પછી અકબરે પોતાના સાવકા ભાઈ-દૂધભાઈ-મીરઝા અબુલ કોકાને ગૂજરાતનો સૂબો બનાવી મોકલ્યો હતો અને મોલવી અબુલફઝલને અહીં રાખી, સૌરાષ્ટ્રની જમીન તથા મહેસૂલની વ્યવસ્થા બધાવી હતી અબુલફઝલે સૌરાષ્ટ્રમાં સાત વર્ષ ગાળી, સૌરાષ્ટ્રના મહેસૂલ માટે ૯ ભાગ પાડ્યા હતા તે ભાગ આ પ્રમાણે હતા : ૧ ઝાલાવાડ, ૨ સોરઠ ૩ શત્રુંજયવિભાગ, ૪ વાળાક, ૫-૬-૭ વાઘેલાનો વિભાગ, ૮ કાઠી, ૯ નાનો કચ્છ વગેરે

આમ ત્રણ :- બાદશાહ અકબરે ફતેપુર સિકીમાં શેઠ થાનમલની માતા ચ પાળાઈના મુખેથી આં હીરવિજયસૂરિની પ્રશસા સાંભળી તેમને ફતેપુર સિકી લાવવા માટે મોટી અને કમાલ નામના બે મેવાડાઓને મોકલી ગૂજરાતથી ફતેપુર સિકી બોલાવ્યા.

આં હીરવિજયસૂરિ પોતાના ૬૭ મુનિવરોની સાથે ગૂજરાતથી નીકળી મારવાડ, મેવાડ થઈ સં ૧૬૩૬ના જેઠ વદિ ૧૩ના રોજ ફતેપુર સિકી આવ્યા તેમણે આ પ્રદેશમાં લગભગ ચાર વર્ષો સુધી વિચરી બાદશાહ અકબર, તેનો પરિવાર અને રાજદરબારીઓને ધર્મોપદેશ આપ્યો પછી તેઓ ગૂજરાત પધાર્યા ત્યારે તેમણે અહીંના લોકો, બાદશાહ, શાહી પરિવાર, અમીરો, રાજા વગેરેને ધર્મોપદેશ દેવા માટે મહોં શાંતિચંદ્ર ગણિવર, મહોં ભાનુચંદ્ર ગણિ વગેરે વિદ્વાન્ ધર્મોપદેશક મુનિવરોને બાદશાહની પાસે રાખ્યા હતા અને ગૂજરાતમાં ગયા બાદ ત્યાંથી પોતાના પટ્ટધર આં વિજયસેનસૂરિ તથા મહોં સિદ્ધિચંદ્ર ગણિ વગેરેને ગૂજરાતથી બાદશાહ પાસે મોકલ્યા હતા મહોં ભાનુચંદ્ર ગણિ અને મહોં સિદ્ધિચંદ્ર ગણિ બાદશાહના દરબારમાં લગભગ ૨૩ વર્ષ સુધી રહ્યા હતા બાં અકબરે આં હીરવિજયસૂરિ અને તેમના શિષ્યો-

પ્રશિષ્યો વગેરેના ઉપદેશથી ઘણા લોકહિતના અને આત્મવિકાસના શુભ કાર્યો કર્યા હતા તેની દ્રષ્ટી ચાલી નીચે પ્રમાણે છે —

બાદશાહ અકબરનાં શુભ કાર્યો

- (૧) મારવા માટે બાધી રાખેલા પશુ-પખીઓને છોડી મૂક્યા અને કેદીઓને પણ છૂટા કર્યા
- (૨) કાબર તળાવનો શિકાર બંધ કરાવ્યો અને માછલી પકડવાની વ્યથા બંધ કરાવી
- (૩) બાદશાહ અકબર હમેશા સવારમાં ૫૦૦ ચકલાની છોડેલો કરતો હતો તેણે તે બાવાનો ત્યાગ કર્યો.
- (૪) બાદશાહ અકબર જૈનધર્મનો પ્રેમી બન્યો. આં હીરવિજય સૂરિનો ભજન બન્યો અને હિંદુધર્મ પ્રત્યે ખેંધામેલ.
- (૫) બાદશાહે આં હીરવિજયસૂરિને મોટો અમલદાર લેટ કર્યો.

બાને આજમ મીરઝા અલ્લખ કોકા દિલ્હીના બાં અકબર વલી મુબરાતનો (સં ૧૬૪૪ થી ૧૬૪૬ સુધી) ઉમા સુમા બની આવ્યો હતો. ત્યારે તેનો પુત્ર ખુરમ સોરઠનો કમીરનર હતો તેણે કોઈની ચકવણીથી કે ધર્મના અનૂનથી યત્રુજ્ય વીર્યના મોટા બિંબ પ્રસાદનો નાશ કરવા માટે પહાડ ઉપરના ઝાડ કપાવી, એ ઝાડના લોક્ય મંદિરની આરે બાજુ બેઠા. તેનો ઇરાદો હતો કે મંદિરને બાળી રાખ બનાવવું ત્યારે આં વિજયહીરસૂરિ વલી આં વિજયસેન સૂરિએ આ ઘટના લાહોરમાં ઉં માનુચંદ્ર અલ્ખિને લખી જણાવી અને શેક હરખચક પરમાનંદે બરજી મોકલી બાં અકબરને આ ઘટના જણાવી ન્યાય માગ્યો બા.અકબરે ઉં માનુચંદ્રના કહેવાથી ચેત્રાદિ સં ૧૬૪૭ના આં ૫૦ ૦)) ને રાજ શાહબાદ જહાંગીર પાસે હરમાન લખી સુમા મીરઝા કોકા ઉપર મોકલ્યું “તેમા કોઈ સુમા આવી બૂલ ન કરે તે માટે તાબડતોબ મનાઈ હુકમ કર્યો” આ રીતે ખુરમને તે બૂલ કરતા શક્યો અને “કોઈ અમલદાર ફરી ફરી આવી બૂલ ન કરી બેસે” એટલા ખાતર જૈનોની માગણીથી બાં અકબરે આં વિજયહીરસૂરિને સં ૧૬૪૬ વે. સુ. ૧૦ને

રોજ શત્રુજય વગેરે તીર્થો ઇનામમાં આપવાનું ફરમાન લખી મોકલ્યું. સાથોસાથ આં વિજયસેનસૂરિને લાહોર પધારવા વિનંતિ પણ કરી હતી. (મોગલ બાદશાહ ફરમાન નં ૩, ૪)

(૬) બાદશાહે નિર્વશીયાનુ ધન લેવાનુ બધ કયું

(૭) બાદશાહે ભારતમા બહુ નિંદા પામેલો જજિયાવેરો માફ કર્યો.

(૮) બાદશાહ દયાળુ સ્વભાવનો બન્યો

(અ) બાદશાહ અકબરે સને ૧૫૭૨માં અમદાવાદ જીતી લીધું અને પછી બળવો ઊઠવાથી ફરી ચડાઈ કરીને તા. ૨-૯-૧૫૭૩મા અમદાવાદને ફરી વાર જીતી લઈ તે અમદાવાદની ગાદીએ બેઠો. તેણે મહમ્મદહુસેન તેમજ ઇજિપ્તહાર મુલ્કે વગેરે બળવાખોરોમાંના ૨૦૦૦ માણુ-સોના માથાં એકઠા કરી મોટો ખૂરજ બનાવ્યો હતો.

(પ્રકં ૪૪, પૃં ૬૬)

(આ) બાદશાહ અકબર ખ્વાજા મુઈનુદ્દીનની હુજ (યાત્રા) કરવા માટે અવારનવાર પગપાળા અજમેર જતો હતો તે અને તેના સાથીદારો આ રસ્તે જતાં-આવતા ભૂલા ન પડે એટલા માટે તેણે “આગરાથી અજમેર સુધીના ૨૨૮ માઈલના રસ્તામાં ૧૧૪ હજાર મિનારા ઊભા કરાવ્યા હતા” અને તેને શોભાવવા માટે હજારો હરણનાં શિંગડાં તેની ઉપર લગાવ્યા હતા

કવિ મધુભદ્રાસ લખે છે કે :-

“દેખે હજારે હમારે તુમ્હ, એકસો ચૌદ કિયે વે હમ;

એકેક પે સિંગ પાચસે પચ, પાતગ કરતે નહીં બલ પચ”

(—હીરવિજયસૂરિરાસ)

(ઈ) અકબર બાદશાહને ચિત્તોડનો કિલ્લો જીતતા ઘણું કષ્ટ પડ્યું હતું પણ જ્યારે એ જિતાયો ત્યારે બાદશાહે શુસ્સામા આવી ઘણો જનસહાર કરાવ્યો. સૌ પ્રત્યે ફૂરતાભર્યું વર્તન ચલાવ્યું

પ્રશિષ્યો વગેરેના ઉપદેશથી ઘણા લોકહિતના અને આત્મવિકાસના શુભ કાર્યો કર્યા હતા તેની દ્રષ્ટી ચાલી નીચે પ્રમાણે છે —

બાદશાહ અકબરના શુભ કાર્યો

- (૧) મારવા માટે બાધી રાખેલા પશુ-પખીઓને છોડી મૂક્યાં અને કેદીઓને પણ છૂટા કર્યાં
- (૨) ઠાવર તળાવનો ચિકાર બંધ કરાવ્યો અને માછલાં પકડવાની બળો બંધ કરાવી.
- (૩) બાદશાહ અકબર હમિયા સવારમાં ૫૦૦ ચકલાની છોડોને કહેવો કરતો હતો. તેણે તે ખાવાનો ત્યાગ કર્યો.
- (૪) બાદશાહ અકબર જૈનધર્મનો પ્રેમી બન્યો. આં હીરવિજય સૂરિનો ભક્ત બન્યો અને હિંદુધર્મ પ્રત્યે ખેંચાયો.
- (૫) બાદશાહે આં હીરવિજયસૂરિને માટે અથલ કાર લેટ કર્યો.

જાને આગ્રમ મીરજા અલ્લખ કેકા હિંદુની બાં અકબર વતી શુભરાતનો (સં ૧૬૪૪ થી ૧૬૪૬ સુધી) ઉમો સુખો બની આવ્યો હતો. ત્યારે તેનો પુત્ર ખુરમ સોરઠનો કમીરનર હતો. તેણે કેકાની ચકવણીથી કે ધર્મના બંનથી શત્રુજય લીધેના મોટા બિન પ્રાસાદનો નાશ કરવા માટે પહાડ ઉપરના ઝાડ કપાવી, એ ઝાડના લાકડાં મંદિરની આરે બાબુ ગોઠાવ્યા. તેનો ઇરાદો હતો કે મંદિરને બાળી રાખ બનાવવું. ત્યારે આં વિજયહીરસૂરિ વતી આં વિજયસેન સૂરિએ આ ઘટના લાહોરમાં ઉં બાનુચંદ્ર ગણિને લખી જણાવી અને શેઠ હરખચંદ્ર પરમાનંદે અરજી મોકલી બાં અકબરને આ ઘટના જણાવી ન્યાય માગ્યો. બા.અકબરે ઉં બાનુચંદ્રના કહેવાથી મૈત્રાદિ સં ૧૬૪૭ના આં ૧૦ ૦))ને રાજ શાહબંદા જહાંગીર પાસે ફરમાન લખી સુખા મીરજા કેકા ઉપર મોકલ્યું. “તેમ કાઈ સુખો આવી મૂલ ન કરે તે માટે તાબડતોબ મનાઈ હુકમ કર્યો.” આ રીતે ખુરમને તે મૂલ કરવા ચેકબો અને “કાઈ અમલદાર ફરી ફરી આવી મૂલ ન કરી બેસે” બેટલા ખાતર જોનોની માગણીથી બાં અકબરે આં વિજયહીરસૂરિને સં ૧૬૪૬ વે. સુ. ૧૦ને

રોજ શત્રુજય વગેરે તીર્થો ધનામમા આપવાનું ફેરમાન લખી મોકલ્યું. સાથેસાથ આં વિજયસેનસૂરિને લાહોર પધારવા વિનંતિ પણ કરી હતી. (મોગલ બાદશાહ ફેરમાન નં ૩, ૪)

(૬) બાદશાહે નિર્વંશીયાનું ધન લેવાનું બંધ કર્યું.

(૭) બાદશાહે ભારતમા બહુ નિંદા પામેલો જાજિયાવેરો માફ કર્યો.

(૮) બાદશાહ દયાળુ સ્વભાવનો બન્યો.

(અ) બાદશાહ અકબરે સને ૧૫૭૨મા અમદાવાદ જીતી લીધું અને પછી બળવો ઊઠવાથી ફરી ચડાઈ કરીને તા. ૨-૯-૧૫૭૩મા અમદાવાદને ફરી વાર જીતી લઈ તે અમદાવાદની ગાદીએ બેઠો. તેણે મહમ્મદહુસેન તેમજ ઇખ્તિહાર મુલ્કે વગેરે બળવાખોરોમાંના ૨૦૦૦ માણુ-સોના માથાં એકઠા કરી મોટો ખૂરજ બનાવ્યો હતો.

(પ્રકં ૪૪, પૃં ૬૬)

(આ) બાદશાહ અકબર ખ્વાજા મુઈનુદ્દીનની હજ (યાત્રા) કરવા માટે અવાર નવાર પગપાળા અજમેર જતો હતો. તે અને તેના સાથીદારો આ રસ્તે જતા-આવતા ભૂલા ન પડે એટલા માટે તેણે “આગરાથી અજમેર સુધીના ૨૨૮ માઈલના રસ્તામા ૧૧૪ હજારા મિનારા ઊભા કરાવ્યા હતા” અને તેને શોભાવવા માટે હજારો હરણનાં શિંગડા તેની ઉપર લગાવ્યા હતા.

કવિ ઋષભદાસ લખે છે કે :-

“દેખે હજારે હમારે તુમ્હ, એકસો ચૌદ કિયે વે હમ,

એકેક પે સિંગ પાચસે પચ, પાતગ કરતે નહીં બલ પચ”

(—હીરવિજયસૂરિરાસ)

(ઈ) અકબર બાદશાહને ચિત્તોડનો કિલ્લો જીતતા ઘણું કષ્ટ પડ્યું હતું પણ જ્યારે એ જિતાયો ત્યારે બાદશાહે શુસ્સામા આવી ઘણો જનસહાર કરાવ્યો. સૌ પ્રત્યે ફૂરતાભર્યું વર્તન ચલાવ્યું.

મશિઓ વગેરેના ઉપદેશથી ઘણા હોઠફિતના અને આત્મવિકાસનાં શુભ કાર્યો કર્યા હતા તેની દ્રષ્ટી યાદી નીચે પ્રમાણે છે —

બાદશાહ અકબરનાં શુભ કાર્યો

- (૧) મારવા માટે બાપી ગાંધેલાં ૫૫-૫૫ીઓને છોડી મૂક્યા અને કેદીઓને પણ છૂટા કર્યા.
- (૨) ઠાળર તળાવનો શિકાર બંધ કરાવ્યો અને માછલા પકડવાની બળો બંધ કરાવી.
- (૩) બાદશાહ અકબર હમેશા સવારમાં ૫૦૦ બકલાની છૂલોને કસેવો કરતો હતો. તેણે તે ખાવાનો ત્યાગ કર્યો.
- (૪) બાદશાહ અકબર જૈનધર્મનો પ્રેમી બન્યો. આં હીરવિજય સૂરિનો ભક્ત બન્યો અને હિંદુધર્મ પ્રત્યે ખેંચાયો.
- (૫) બાદશાહે આં હીરવિજયસૂરિને મોટો અથવા હાર લેટ કર્યો.

ખાને આઝમ મીરઝા બહાદુર કોઠા વિસ્તીના બાં અકબર વતી યુજસતનો (સં ૧૬૪૪ થી ૧૬૪૬ સુધી) ઉમેરા મુખો બની આવ્યો હતો. ત્યારે તેનો પુત્ર ખુરમ સોરકનો કમીરનર હતો. તેણે કોઠની અકવણીથી કે ધર્મના અનૂનથી યનુજય તીર્થના મોટા બિન પ્રસાદનો નાશ કરવા માટે પદાડ ઉપરના ઝાડ કપાવી, જે ઝાડનાં લાકડા મહિસ્તી મારે બાહુ મેકાવ્યા તેનો ધરાદો હતો કે મહિરને બાબી રાખ બનાવવુ, ત્યારે આં વિજયહીરસૂરિ વતી આં વિજયસેન સૂરિએ આ ઘટના લાહોરમાં ઉં ભાનુચક્ર અલિને લખી જણાવી અને રોક હરખખડ પરમાનંદે અરજી મોકલા બાં અકબરને આ ઘટના જણાવી ન્યાય માગ્યો. બા.અકબરે ઉં ભાનુચક્રના કહેવાથી ચૈત્રાદિ સં ૧૬૪૭ના આં ૧૦ ૦))ને રાજ શાહબાદ જહાંગીર પાસે હરમાન લખી મુખા મીરઝા કોઠા ઉપર મોકલ્યું ‘ તેમાં કોઈ મુખો આવાં બૂચ ન કરે તે માટે તાજ તોજ મનાઈ હુકમ કર્યો.’ આ રીતે ખુરમને તે મૂલ્ય કરતા શકમો અને કોઈ અમલદાર ફરી ફરી આવી મૂલ્ય ન કરી જોશે” એટલા ખાતર જૈનોની માગણીથી બાં અકબરે આં વિજયહીરસૂરિને સં ૧૬૪૬ વે. સુ. ૧૦ને

રોજ શત્રુજય વગેરે તીર્થો ઇનામમાં આપવાનું ફરમાન લખી મોકલ્યું સાથેસાથ આં વિજયસેનસૂરિને લાહોર પધારવા વિનંતિ પણ કરી હતી. (મોગલ આદશાહ ફરમાન નં ૩, ૪)
 (૬) આદશાહે નિર્વાંશીયાનું ધન લેવાનું બંધ કર્યું.
 (૭) આદશાહે ભારતમાં બહુ નિંદા પામેલો જજિયાવેરો માફ કર્યો
 (૮) આદશાહ દયાળુ સ્વભાવનો બન્યો.

(અ) આદશાહ અકબરે સને ૧૫૭૨મા અમદાવાદ છતી લીધું અને પછી બળવો ઊઠવાથી ફરી ચડાઈ કરીને તા. ૨-૯-૧૫૭૩મા અમદાવાદને ફરી વાર છતી લઈ તે અમદાવાદની ગાદીએ બેઠો. તેણે મહમ્મદહુસેન તેમજ ઇખ્તિહાર મુલકે વગેરે બળવાખોરોમાના ૨૦૦૦ માણુ-સોના માથા એકઠાં કરી મોટો ખૂરજ બનાવ્યો હતો
 (પ્રકં ૪૪, પૃં ૬૬)

(આ) આદશાહ અકબર ખવાજ મુઈનુદ્દીનની હજ (યાત્રા) કરવા માટે અવાર નવાર પગપાળા અજમેર જતો હતો તે અને તેના સાથીદારો આ રસ્તે જતા-આવતા ભૂલા ન પડે એટલા માટે તેણે “આગરાથી અજમેર સુધીના ૨૨૮ માઈલના રસ્તામા ૧૧૪ હજાર મિનારા ઊભા કરાવ્યા હતા” અને તેને શોભાવવા માટે હજારો હરણનાં શિંગડા તેની ઉપર લગાવ્યા હતા.

કવિ ઋષભદાસ લખે છે કે :-

“દેખે હજારે હમારે તુમ્હ, એકસો ચૌદ કિયે વે હમ,
 એકેક પે સિંગ પાચસે પચ, પાતગ કરતે નહીં ખલ પચ”

(—હીરવિજયસૂરિસ)

(૩) અકબર આદશાહને ચિત્તોડનો કિલ્લો છતતા ઘણું કષ્ટ પડ્યું હતું પણ જ્યારે એ જિતાયો ત્યારે આદશાહે શુસ્તામા આવી ઘણો જનસહાર કરાવ્યો. સૌ પ્રત્યે ફૂરતાભર્યું વર્તન ચલાવ્યું

(૬) બાદશાહ અકબરે પક્ષબંધા હતો ત્યારે એક દિવસે તેને રાવી નદીના કિનારે મોટા જંગલમાં ચારે બાજુએ સેનિકોનો લેરા બેઠેલી, પગુઓને બહાર જવાના રસ્તા રોકાવી, સ્વચ્છદપણે પ્રાણીઓનો મોટો સહાર કર્યો-કરાવ્યો હતો.

બાદશાહ અકબરે પોતાનો આ અત્યાચારને યાદ કરી, મનમાં હું બે પાત્રી પસ્તાવો કર્યો અને આં બીરવિજયસૂરિ પાસે તે કૂર કામોનું પ્રાર્થાસ્થિત માગ્યું અને સાચોસાચ પ્રતિજ્ઞા કરી કે “હું કહે પછી આવી કૂરતા કરીશ નહીં”

(૬) અકબરે આચાર્યશ્રીને શત્રુજયતીર્થ લેખ વરીકે આપ્યું અને શત્રુજય પદ્મક ઉપર જૈનોને નવા જિનાલયો બાંધવાની રજા આપી. શત્રુજયતીર્થના યાત્રાળુઓના બધી ભવના કરો માફ કર્યા, તથા ભારતના સર્વ જૈન તીર્થો, જિનાલયો અને ઉપાસથોને પૂરું રક્ષણ આપ્યું.

(૧૦) આમરા, કોતેપુર સિંહી, લાહોર, જુલહાનપુર અને માલપુર વગેરે સ્થળોમાં નવા જિનાલયો અને નવા ઉપાસથો બનાવવાની રજા આપી.

(૧૧) પોતાની અનામા રહેતા સર્વ રાજ્યોમાં દર સાલના હજાર ૬ મહિના જેટલા દિવસોમાં શિકાર બંધ કરાવ્યો અને મહત્ત્વ લેવાન ઉપર પ્રતિબંધ મૂક્યો.

અહિંસા ફરમાન ૧- બાદશાહે આ અહિંસા પઠાવવા માટે પોતાના સર્વ રાજ્યોમાં પોતાની મહેલર હાજરી ફરમાનો હયાં મોકલ્યા હતા તે ફરમાનોમાં જુજરાતી આવજુ વરિ ૧૦ થી ભદ્રપદ સુદિ ૬ સુધીના ૧૨ દિવસો, બાર સૌર મહિનાઓના પહેલા ૧૨ દિવસો, સાલભરના ૪૮ સવિવારો, સૂર્યમહલ અને સદ્રમહલના દિવસો, ઇસ્લામી ઉમા ફજ્જલ મહિનાના ૩૦ થી સોબવારો, સૌર મહિનાના સર્વ તહેવારો, ઇરાની ફરવરદીન મહિનાના સર્વ ૩૦ દિવસો, બાદશાહના જન્મ મહિનાના બધા દિવસો.

શાઆખાન મહિના (ઇસ્લામી આઠમો મહિનો)ના ૩૦ દિવસો, સોદિયાન મહિનાના ૩૦ દિવસો, મિહિર મહિનાના ૩૦ દિવસો, નવરોજનો ૧ દિવસ, રોજ ઇદ કે બકરી ઇદનો ૧ દિવસ, એમ વર્ષભરમા લગભગ છ મહિનાની અહિંસા પળાવી હતી.^૧

(૧૨) જ્ઞાની સહ્યો :— બાદશાહ અકબરે પોતાની દીન-ઇ-ઇલાહી ધર્મસલાતા જ્ઞાની સહ્યોમાં ૧૪૦ જ્ઞાની પુરુષોનાં નામ લખાવ્યાં હતા તેમા પહેલા વર્ગમા ૧૬મા જ્ઞાની આં હીર-વિજયસૂરિ; પાંચમા વર્ગના ૧૩૯મા આં વિજયસેનસૂરિ, અને પાંચમા વર્ગના ૧૪૦મા મહોં લાનુચ દ્ર ગણિને જ્ઞાની પુરુષ તરીકે લખાવ્યા હતા (આઈન-ઇં અકબરી ભાગ ૨ જો)

(૧૩) જગદ્ગુરુ પદવી :— બાદશાહ અકબરે વિં સં ૧૬૪૦માં ફતેપુરસિક્રિમા બાદશાહી દરબારમા આં હીરવિજયસૂરિને ‘જગદ્ગુરુ’ તરીકે ઓળખાવ્યા તથા સં ૧૬૪૯મા લાહોરમાં આં વિજયસેનસૂરિને “સવાઈહીર,” ૫૦ લાનુચ દ્રને “મહો-પાધ્યાય” અને ૫૦ નદિવિજય અને ૫૦ સિદ્ધિય દ્રગણિને “ખુશદ્દમ”ના ખિતાબો આપ્યા હતા.

બાદશાહ અકબરે જં ગું આં હીરવિજયસૂરિ વગેરેને મળ્યા પછી ઉપર્યુક્ત શુભ કાર્યો કર્યા હતા નોંધપાત્ર તો એ ખીના છે કે, બાદશાહે માસાહાર કરવાનું બંધ કર્યું અને હમેશાં સૂર્યપૂજા કરવાનો ક્રમ ગોઠવ્યો.

૧. જ ઇસ્લામ મહિનાનાં નામ આ પ્રમાણે છે.—

(૧) મહોરમ, (૨) સફર, (૩) રવિઉલ અવ્વલ, (૪) રવિઉલ આખર, (૫) જમાદિઉલ અવ્વલ, (૬) જમાદિઉલ આખર, (૭) રજબ, (૮) શાઆબાન, (૯) રમઝાન, (૧૦) શવ્વાલ, (૧૧) જિલ્દાદ અને (૧૨) જિલ્દજઃ—

આ, ઇરાની (પારસી) મહિનાનાં નામો આ પ્રકારે છે

(૧) ફરવર દીન, (૨) અરદીબેહસ્ત, (૩) ખોરદાદ, (૪) તીર, (૫) અમરદાદ, (૬) શહેન્વર, (૭) મહેર (મિહિર), (૮) આવા, (૯) આદર, (૧૦) દહે, (૧૧) બેહમન, (૧૨) અસ્પંદારમદ

(૬) બાદશાહ અકબરે પદ્મજમાં હતો ત્યારે એક દિવસે ત્યાં રાત્રી નાનીના કિનારે મોળા જગલમાં ચારે બાજુએ સેનિકોનો ઘેરા જોડવી, પશુઓને બહાર જવાના રસ્તા રોકાવી, સ્વચ્છપણે પ્રાણીઓનો મોટો સહાર કર્યો-હત્યો હતો.

બાદશાહ અકબરે પોતાના આ અત્યાચારોને યાદ કરી, મનમાં હું બ પાત્રી પસ્તાવો કર્યો અને આં હીરવિજયસૂરિ પાસે તે કૂર કામોનું પ્રાર્થાસ્ત્ર માગ્યું અને સામોસાય પ્રતિજ્ઞા કરી કે “હું હવે પછી આવી કૂરતા કરીશ નહીં”

(૬) અકબરે આચાર્યશ્રીને શત્રુજયતીર્થ લેટ તરીકે આપ્યું અને શત્રુજય પહાડ ઉપર જૈનોને નવા જિનાલયો બાંધવાની રજા આપી. શત્રુજયતીર્થના યાત્રાળુઓના બધી ભવના કરો માફ કર્યાં, તથા ભારતના સર્વ જૈન તીર્થો, જિનાલયો અને ઉપાશ્રયોને પૂરું રક્ષણ આપ્યું

(૧૦) આગરા, ફતેપુર સિક્રી, લાહોર, બુરહાનપુર અને માલપુર વગેરે સ્થળોમાં નવા જિનાલયો અને નવા ઉપાશ્રયો બનાવવાની રજા આપી.

(૧૧) પોતાની અનામ સદેવા સર્વ રાજ્યોમાં દર સાલના સપ્તમગ ૬ મહિના જેટલા દિવસોમાં શિકાર બંધ કરાવ્યો અને માંસ ભોજન ઉપર પ્રતિબંધ મૂક્યો.

અહિંસા કરમાન - બાદશાહે આ અહિંસા પગાવવા માટે પોતાના સર્વ રાજ્યોમાં પોતાની મદદર લગાવી કરમાનો લખી મોકલ્યા હતા. તે કરમાનોમાં ગુજરાતી આવળુ વરિ ૧૦ થી ભાદ્રપદ શુદ્ધ ૮ સુધીના ૧૨ દિવસો, બાર ચૌર મહિનાઓના પહેલા ૧૨ દિવસો સાલબરના ૪૮ સપ્તરોજી, સૂર્યમહળ અને સૂર્યમહળના દિવસો. આમી ૭મા સ્વજી મહિનાના દરેક વાળ સોમવારો ગ્રાં મહિનાના સર્વ તહેવારો, હરાની ફરજશીન મહિનાના સર્વ ૩૦ દિવસો બાદશાહના જન્મ મહિનાના બધા દિવસો,

શાચ્ચાખાન મહિના (ઇસ્લામી આઠમો મહિનો)ના ૩૦ દિવસો, સોદિયાન મહિનાના ૩૦ દિવસો, મિહિર મહિનાના ૩૦ દિવસો, નવરોજનો ૧ દિવસ, રોજ ઇદ કે બકરી ઇદનો ૧ દિવસ, એમ વર્ષભરમા લગલગ છ મહિનાની અહિંસા પળાવી હતી.^૧

(૧૨) જ્ઞાની સભ્યો :— બાદશાહ અકબરે પોતાની દીન-ઇ-ઇલાહી ધર્મસલાના જ્ઞાની સભ્યોમાં ૧૪૦ જ્ઞાની પુરુષોનાં નામ લખાવ્યા હતા તેમા પહેલા વર્ગમાં ૧૬મા જ્ઞાની આં હાર-વિજયસૂરિ; પાંચમા વર્ગના ૧૩૯મા આં વિજયસેનસૂરિ, અને પાંચમા વર્ગના ૧૪૦મા મહોં લાનુચંદ્ર ગણિને જ્ઞાની પુરુષ તરીકે લખાવ્યા હતાં (આઈન-ઇં અકબરી ભાગ ૨ જો)

(૧૩) જગદ્ગુરુ પદવી :— બાદશાહ અકબરે વિં સં ૧૬૪૦માં ફતેપુરસિક્રિમા બાદશાહી દરબારમા આં હીરવિજયસૂરિને ‘જગદ્ગુરુ’ તરીકે ઓળખાવ્યા તથા સં ૧૬૪૯માં લાહોરમાં આં વિજયસેનસૂરિને “સવાઈહીર,” ૫૦ લાનુચંદ્રને “મહો-પાધ્યાય” અને ૫૦ નદિવિજય અને ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રગણિને “ખુશદહમ”ના ખિતાબો આપ્યા હતા

બાદશાહ અકબરે જં ગું આં હીરવિજયસૂરિ વગેરેને મળ્યા પછી ઉપર્યુક્ત શુભ કાર્યો કર્યા. છતાં નોંધપાત્ર તે એ બીના છે કે, બાદશાહે માસાહાર કરવાનું બંધ કર્યું અને હમેશાં સૂર્યપૂજા કરવાનો ક્રમ ગોઠવ્યો.

૧. અ ઇસ્લામ મહિનાના નામ આ પ્રમાણે છે :—

(૧) મહોરમ, (૨) સફર, (૩) રવિઉલ અવ્વલ, (૪) રવિઉલ આખર, (૫) જમાદિઉલ અવ્વલ, (૬) જમાદિઉલ આખર, (૭) રજબ, (૮) શાઅબ્બાન, (૯) રમજાન, (૧૦) શવ્વાલ, (૧૧) જિલકાદ અને (૧૨) જિલ્દજ—

આ, ઇરાની (પારસી) મહિનાના નામો આ પ્રકારે છે

(૧) ફરવર દીન, (૨) અરદીબેહસ્ત, (૩) ખોરદાદ, (૪) તીર, (૫) અમરદાદ, (૬) શહેરવર, (૭) મેહર (મિહિર), (૮) આવા, (૯) આદર, (૧૦) દહે, (૧૧) બેહમન, (૧૨) અરપદારમદ

આ ધર્નાઓનું વિસ્તૃત વર્ણન નીચે જણાવેલા શ્રેણી અને વિદ્વાનોની નોંધમાંથી નીચે પ્રમાણે મળે છે -

સૂરીશ્વર અને સમ્રાટના પરિચય બાબતમાં વિદ્વાનોની વિચારધારા:—

શેખ અબુલફઝલ :- જે બાદશાહ અકબરનો અગત મિત્ર હતો અને બાદશાહી હીન-ધ-ઇલાહી ધર્મસંજ્ઞાનો વડો હતો તેમજ મુખ્ય સલાહક હતો તેણે બાઈન ફ અફઝરીમાં બાદશાહ અકબરનું સંપૂર્ણ જીવન આપ્યું છે

શેખ અબુલફઝલ માસત્માજ માટે લખે છે કે -

Page 167

Now it is his intention to quit it by degrees, conforming however a little to the spirit of the age. His Majesty abstained from meat for some time on Fridays and then on Sundays: now on the first day of every solar month on Sundays on solar and lunar eclipses on days between two fasts on the Mondays of the months of Rajab on the feastday of the every solar month during the whole month of Farwardin and during the month in which His Majesty was born viz., the month of Aban.

(The Am-n-Akbar translated by H. Blochmann
M.A. Vol. I. P 61 62)

A ૧૬૭ :- બાદશાહ જીવનની લાગણીઓનું કોઈ કોઈ અંશે પાલન કરતો હતો તે ખીમી ખીમી માસાહાર ઇલાવા ઇચ્છતો હતો તેણે ધણા શુક્રવાસ અને ધણા રવિવારોએ માસાહાર છોડ્યો. કહે તે દરેક સૌર માસને પહેલે દિવસે, રવિવાર સૂર્યમહલ અને બદ્રમહલના દિવસોમાં જે ઉપવાસના વચલા દિવસે, રજબ મહિનાના દરેક સોમવારે, સૌર માસના દરેક તહેવારે, ફરવર મહિનામાં અને પોતાના

જન્મમહિનાના દરેક દિવસોમા એટલે આખાન મહિનામાં માંસાહાર કરતો નથી.

(આઈન-ઈ-અકબરી લાં ૧, જેરિટે કરેલો અંગ્રેજી અનુવાદ) શેખ અબુલફઝલ લખે છે કે :—

Page 174

“ His Majesty cares very little for meat, and often expresses himself to that effect It is indeed from ignorance and cruelty that, although various Kinds of food are obtainable, men are bent upon injuring living creatures, and landing a ready hand in killing and eating them, none seems to have an eye for the beauty inherent in the prevention of cruelty, but makes himself a tomb for animals If His Majesty had not the burden of the world on his shoulders, he would at once totally abstain from meat

(Ain-i-Akbari by H Blochmann Vol I P. 61).

૧૭૪ :- બાદશાહ માનતો હતો કે, મનુષ્ય જીવતા પ્રાણીઓને હાથ દે છે, મારે છે, અને તેનું માંસ ખાવા તૈયાર થાય છે તેનું કારણ માત્ર, મનુષ્યની અજ્ઞાનતા છે અને નિર્દયતા છે.

મનુષ્ય આતરિક સૌહાર્યને જોઈ શકતો નથી તેથી તે પોતાની નિર્દયતાને રોકી શકતો નથી મનુષ્ય સાધારણ રીતે પોતાના શરીરને પશુઓનું કષ્ટસ્તાન બનાવે છે. જો બાદશાહની ઉપર રાજ્યનો બોલો નહોત તો માંસાહારથી સર્વથા દૂર જ રહેત (આઈન-ઈ-અકબરી) શેખ અબુલફઝલ જ્ઞાની સભ્યો માટે લખે છે કે —

૧૭૭ :- અકબરની દીન-ઈ-ઇલાહી ધર્મસલાના સલાસદો પાંચ વિભાગમાં વહેચાયેલા હતા, જેની સંખ્યા ૧૪૦ હતી તેના પહેલા વિભાગમાં ૧૨ મુસલમાનો તથા ૯ હિંદુઓ એમ ૨૧ સલાસદોનાં નામો હતા પહેલા વિભાગમાં નં ૧૬મા સલાસદ આં હીરવિજય-સૂરિ છે અને પાંચમા વિભાગમાં નં ૧૩૯મા સલાસદ આં

વિજયસેનસૂરિ તેમજ નં ૧૪૦માં સભાસદ મહોં જાનુઆરી ગણિ છે
 (આઈન-ઇ-અકબરી જાં ૨, આઈન ૩૦ મી,
 જેરિટે કરેલો અંગ્રેજી અનુવાદ)

(૨) પ્રસિદ્ધ ઇતિહાસકાર અલબહાઉની સને ૧૫૮૩ (હીજરી સન-
 ૯૬૧)માં જન્મ્યો હતો અને જે હી. સં ૧૦૪૦ સુધી
 વિદ્યાભ્યાસ હતો તેણે પોતાના ઇતિહાસમાં અકબર વિશે સુદર
 વર્ણન કર્યું છે
 તે લખે છે કે —

સૂર્યસહસ્રનામ

Page 149

A second order was given that the sun should be worshipped four times a day, in the morning and evening and at noon and midnight His Majesty had also one thousand and one Sanskrit names for the sun collected and read them daily devoutly turning towards the sun.

(Al Badaoni translated by W H Lowe
 M.A. Vol II p. 332)

ઇબ્રાહીમી લખે છે કે —

Pages 168-169

At this time His Majesty promulgated some of his new-faigled decrees. The killing of animals on the first day of the week was strictly prohibited (P 322) because this day is sacred to the Sun also during the first eighteen days of the month of Farwardin, the whole of the month of Abam (the month in which His Majesty was born); and on several other days, to please the Hindus. This order was extended over the whole realm and punishment was inflicted on every one, who acted against the Command. Many a fa, ily was ruined and his property was confiscated. During

the time of those fasts the Emperor abstained altogether from meat as a religious penance, gradually extending the several fasts during a year over six months and even more, with a view to eventually discontinuing the use of meat altogether "

(Al. Badaoni, translated by W. H. Lowe,
MA Vol II p, 331.

ઇતિહાસ લેખક બદાઉની લખે છે કે — જૈન અસર

Page 171-172

"And Sumanas and Brahmanas (why as far as the matter of private interviews is concerned (p 257) gained the advantage over every one in attaining the honour of interviews with His Majesty, and in associating with him, and were in every way superior in reputation to all learned and trained man for their treatises in morals, and on physical and religious sciences, and in religious ecstasies, and stages of spiritual progress and human perfections brought forward proofs, based on reason and traditional testimony, for the truth of their own and the fallacy of our religion, and inculcated their doctrine with such firmness and assurance, that they affirmed mere imagination as though they were self evident facts, the truth of which the doubts of the sceptic could no more shake

(Al Badaoni translated by W H Lowe
MA Vol II, p 264)

(૨) પ્રસિદ્ધ ઇતિહાસકાર અલબદાઉની લખે છે કે —

A ૧૪૯ :- (સૂર્યોપાસના) બીજો એવો હુકમ કરવામાં આવ્યો હતો કે, સૂર્યની સવારે, સાંજે, મધ્યાહ્ને, અને મધ્યરાત્રિએ એમ ૪ વાર પૂજા કરવી જોઈએ બાદશાહ સૂર્યનાં ૧૦૦૦૧ નામ બોલતો હતો અને સૂર્ય સામે ઊભો રહી ભક્તિથી આ નામો બોલતો હતો

કે ૧૬૮, ૧૬૯ :- (માસત્યાગ) બાહ્યાહે આ વખતે કેટલા એક નવા પક્ષ પોતાને પ્રિય લાજતા સિદ્ધાંતોનો પ્રચાર કર્યો હતો. તેણે સૌથી પહેલા સૂર્યપૂજના દિવસે કરેક રવિવારે પ્રાણીવધ ન કરવાની ઠડક આપી આપી હતી. દેવરથી ન મહિનાના ચરના ૧૮ દિવસે, આખો આખાન મહિનો (પોતાનો જન્મ માસ) તથા બીજા મહા દિવસે માટે પ્રાણીવધ ન કરવાનો હુકમ આપ્યો હતો. આ હુકમ હિંદુઓને પ્રસન્ન કરવા માટે કર્યો હતો.^૧

આ હુકમનો ભંગ કરનારનો ઠડક કરવામા આવતો હતો. આ હુકમનો ભંગ કરવાથી મહા કુટુંબ બરબાદ થયા છે અને તેઓની મિલકત જપ્ત થઈ છે.

બાહ્યાહે આ ઉપવાસોના દિવસોમા ધાર્મિક ક્રિયાની જેમ માસાહારનો સર્વથા ત્યાગ કર્યો હતો. તે વર્ષભરમા છ મહિના અને તેથી વધુ દિવસો સુધી ઉપવાસનો અભ્યાસ કરતો ગયો. તેની ઇચ્છા હતી કે, તે જાતે માંસાહાર સર્વથા છોડી શકે.

પ્રસિદ્ધ ઇતિહાસકાર અલબેરુની લખે છે કે—

C ૧૭૧, ૧૭૨ :- સમ્રાટ વિશેષરૂપથી એવહા (સમલો) અને પ્રાક્ષલોને એકાદમી મળતો હતો. તેઓ નૈતિક શારીરિક, ધાર્મિક તથા આધ્યાત્મિક શાસ્ત્રોમા ધર્મોન્નતિની પ્રગતિમા માનવ ભવનની સંપૂર્ણતાને પહોંચવામા બીજા સર્વ સમ્રાટો, વિદ્વાનો અને પંડિતોના મુકાબલામા સર્વ રીતે જિત્યા હતા.

તેઓ પોતાની સંસ્મારણ તથા મુસલમાની ધર્મના દ્રષ્ટો બતાવવાં હોય ત્યારે બુદ્ધિપૂર્વક પરપરાથી આજ્ઞા આવતા પ્રમાણે સ્વૂ કરતા હતા. તેઓ પોતાના મતનું સમર્થન એવી દેહતા અને મુશ્કિતથી કરતા હતા કે તેઓ તેમની ધારણા પ્રમાણે તેમનો મત સ્વતઃ સિદ્ધ થઈ જતો. તેઓની સંસ્મારણ નાસ્તિક પક્ષ શકા ઉઠાવી શકતો નહીં.

૧ મુપ્રસિદ્ધ ઇતિહાસકાર વિન્સેન્ટ રિમ્મ આ દિવસ જન્મ દિવસે માટે
૭ જેમ પોતાના આજર પુત્રના ૫ ગંગામાં સ્પર્શ ત્યાં છે

અકબર કલમ (ત્રીજી) :-

નોંધ :- પ્રસિદ્ધ ઇતિહાસકાર ડૉ. વિન્સેન્ટ સ્મિથે વિવિધ પ્રમાણે એકઠાં કરીને ઇતિહાસ ગ્રંથો રચ્યા છે. તે પોતાના ‘હિંદુસ્તાનનો પ્રાચીન ઇતિહાસ’ માં લખે છે

(૧) ગેટી ઇતિહાસ લેખકને માટે નીચે મુજબ આદર્શ રજૂ કરે છે:—

“ખોટામાથી ખરું, અનિશ્ચિતમાથી નિશ્ચિત, તથા ન સ્વીકારી શકાય એવી બાબતોમાથી શંકાસ્પદ બાબતો તારવી કાઢવાની ઇતિહાસકારની ફરજ છે.

ખીજી બધી બાબતો કરતાં દરેક અન્વેષકે પોતાને ન્યાયાધીશની મદદ માટે બોલાવેલા નિષ્પક્ષ પચની જગામા બેઠેલો સમજવાની જરૂર છે.

મુકરદમાની રજૂઆત કેટલે અશે પૂર્ણ છે તથા આપેલી સાહે-દીથી કેટલે અશે સ્પષ્ટ પુરવાર થાય છે તે જ માત્ર તેને વિચારવાનું છે. પછી તે પોતાનો નિર્ણય બાંધે છે અને પોતાનો મત આપે છે. તે મત પચના, સરપચના મતને મળતો થતો હોય કે નહીં તે તેને જોવાનું ન હોય ” (હિંદુસ્તાનનો પ્રાચીન ઇતિહાસ ગુજરાતી અનુવાદ, પૂર્વાર્ધ પાનુ, ૫)

(૨) આધારો :-

સંસ્કૃત તથા પ્રાકૃત સાહિત્યમાથી મારી બાણમાં આવેલા એવા ફકરાઓનો મારા પુસ્તકમા ઉપયોગ કરવામા આવેલો છે છતાં કેટલાએક મારી નજર બહાર રહી પણ ગયા હશે.

જૈનપુસ્તકો :-

જૈન સપ્રદાયના પવિત્ર પુસ્તકોની આપણને ઘણી અપૂર્ણ માહિતી છે તેમા પણ સજ્યાબંધ ઐતિહાસિક નિવેદનો તથા ઘણા ઉપ-યોગી ઉદ્દેશો આવેલા છે (હિંદુસ્તાનનો પ્રાચીન ઇતિહાસ ગુજરાતી અનુવાદ, પૂર્વાર્ધ પાનુ : ૧૫)

(૩) ડૉ. વિન્સેન્ટ સ્મિથ લખે છે કે -

Page 170

He cared little for flesh food and gave up the use of it almost entirely in the later years of his life, when he came under Jain influence "

But the Jain holy man undoubtedly gave Akbar prolonged instruction for years, which largely influenced his actions and they secured his assent to their doctrines so far that he was reputed to have been converted to Jainism. "

(Jain Teachers of Akbar by Vincent A. Smith.)

Page 175

Men are so accustomed to eating meat that were it not for the pain they would undoubtedly fall on to themselves "

From my earliest years, whenever I ordered animal food to be cooked for me I found it rather tasteless and cared little for it. I took this feeling to indicate the necessity for protecting animals and I refrained from animal food "

Man should annually refrain from eating meat on the anniversary of the month of may accession as a thanks-giving to the almighty in order that the year may pass in prosperity "

Butchers, fisherman and the like who have no other occupation but taking life should have a separate quarter and their association with others should be prohibited by fine "

(Akbar The Great Mogal, pp. 335-336)

Page 179

" To sum up. Akbar never came under Buddhist influence in any degree whatsoever No Buddhists took

part in the debates on religion held at Fatehpur-Sikri, and Abu-l Fazal never met any learned Buddhist. Consequently his knowledge of Buddhism was extremely slight. Certain persons who took part in the debates and have been supposed erroneously to have been Buddhists were really Jains from Gujarat "

(Jain Teachers of Akbar by V. A Smith.)

(૩) સુપ્રસિદ્ધ ઇતિહાસકાર ડૉં વિન્સેન્ટ સ્મિથ લખે છે કે -

A ૧૭૦ ક :- બાદશાહની રુચિ માંસાહાર પ્રત્યે બિલકુલ નહોતી. તેણે પોતાની પાછલી જિંદગીમા જ્યારથી " જૈનોના પરિગ્રય "માં આપ્યો ત્યારથી માંસાહાર સર્વથા છોડી દીધો.

A ૧૭૦ સ્ :- જૈન સાધુઓએ વર્ષો સુધી બાદશાહ અકબરને ઉપદેશ આપ્યો હતો. આ ઉપદેશનો બાદશાહના કાર્યો ઉપર જોડો પ્રભાવ પડ્યો હતો. જૈન સાધુઓએ પોતાનો સિદ્ધાંત બાદશાહને એવી રીતે મનાવ્યો હતો કે લોકો બાદશાહને જૈન સમજવા લાગ્યા હતા ^૧

ડૉં વિન્સેન્ટ સ્મિથ માસત્યાગ માટે લખે છે કે -

૧૭૫ અકબરના વિચારો એવા હતા કે, મનુષ્યને માંસાહાર માટે એવી ખરાબ આદત પડી છે કે, જો તેને પોતાને મારવાથી હુ ખ થતું ન હોત તો પોતાના શરીરને પણ ખાઈ જાય.

બાદશાહને ખચપણથી જ માંસાહાર ગમતો નહોતો. તે ક્યારેક હુકમ આપી માંસ તૈયાર કરાવતો પણ તેને ખાવાની બહુ પરવા રાખતો નહોતો. (બાદશાહ કહેતો કે) મારા આ સ્વભાવથી મારું ધ્યાન પશુરક્ષા તરફ ગયું છે અને તેથી જ મેં પાછળથી તો માંસ સર્વથા છોડી દીધું છે.

મારા રાજ્યાભિષેકની પહેલી તારીખે દરસાલ કોઈ પણ મનુષ્યે

૧ ગોવાના પાદરી પીનહરોનો તા ૩-૬-૧૫૬૫નો લાહોરનો પત્ર, તેમા લખે છે કે, અકબર જૈન સિદ્ધાંતોનો અનુયાયી છે

(મેગલ બાદશાહોના ફરમાનો નં ૮૫)

ધર્મરત્નો ઉપકાર માનવા ખાતર માસ ખાવું ન જોઈએ, કે જેથી (આમ કરવાથી) મારું આપુ વર્ષ જ્યાં રહી વીતે.

ટી. વિન્સેન્ટ સ્મિથ અમલ પરીચય બાબત લખે છે કે -

C ૧૭૬ - જોદો અકબરને મળ્યા જ નથી તેમ જ તેમનો પ્રભાવ બાદશાહની ઉપર પડ્યો જ નહીં. જોદોએ ફતેહપુર સિક્રીની ધર્મસભામાં કદી પણ ભાગ લીધો જ નથી. જોદોએ અબુલફઝલ સામે કદાપિ સુલાકાત લીધી નથી આમી અકબર બૌદ્ધધર્મ સબધી કંઈ બલ્લવો નહોતો.

કોઈ કોઈ લેખક અકબરની ધર્મસભામાં ભાગ લેનારા બે-ચાર અમલો અંગે તે બૌદ્ધ સાધુ હોવાની કલ્પના કરે છે આ કલ્પના તે કોરી અમલો જ છે.

(૪) ખરતરગચ્છના પ્રસિદ્ધ જૈનાચાર્ય જાં જિનચંદ્રસૂરિ (સં ૧૬૧૨ થી ૧૬૭૦) બિકાનેરના મત્રી કર્મચંદ્ર બચ્છાવતના પ્રયત્નથી લાહોરમાં અકબર બાદશાહના હરબારમાં પધાર્યા હતા ત્યારે બાદશાહે તેમને અકવાઠિયાનું અહિંસાનું હરમાન આપ્યું હતું તે વૃમ્મ સવાધી તેની ફરી માગણી થતા બાદશાહે વિં સં લગભગમાં ફરીબાર અહિંસાનું હરમાન આપ્યું હતું તેમણે હરમાનની માગણીમાં આં હીરવિજયસૂરિ માટે જે માનસર્થા ચબ્દો વાપર્યા હતા તેનો ઉલ્લેખ બાદશાહે પોતાના હરમાનમાં આ પ્રમાણે લખેલ કર્યો છે -

‘તુમ્હેને (આં જિનચંદ્રસૂરિને) પ્રાર્થના કી કિ, હસે પહેલે હરમલ્ક હીરવિજયસૂરિ તપસાને સેવામેં તપરિચત્ત હોનેકા ગૌરવ પ્રાપ્ત કિયા થા, ઔર હરસાલ બારહ દિન મગિયે, જિનમેં બાદશાહી મુલ્કમેં કોઈ બીજા મારા ન જાવે ઔર કોઈ બાદમી કિસી પગ્ગી, મલ્કી ઔર તન સેસે બીજોકો કટ ન હેં। તુનકી પ્રાર્થના સ્વીકાર હો ગર્વ થી, અમ મેં મી બાશા કરતા હુ કિ ફક્ સત્તાહકા ઔર બૈસા હી હુક્મ હમ કુમ નિતરકે વાસ્તે હો બાય।’

(—મુગ્ધયાન જિનચંદ્રસૂરિ, ૧ ૨૭૮ થી ૨૮૩ જગતચુડ

હીરવિજયસૂરિ પૂજપરિચય, ૧ ૧૩

ગ્રેન્થ બાદશાહોનાં હરમાન ન ૫-૭)

(૫) ભારતનો પ્રસિદ્ધ ગવૈયો તાનસેન વૃદ્ધાવની સારંગના ધ્રુપદમાં શ્રીજગદ્ગુરુને આ પ્રકારે યાદ કરે છે :-

“ તુમ રવ તુમ સાહેબ, તુમ હી કરતાર,
ઘટ ઘટ પૂરન, જલ થલ ભરમાર,
તુમ હી રહીમ, તુમ હી કરીમ,
ગાવત ગુની ગંધ્રવ, સુરનર સુરતાર ॥
તુમ હી પૂરન બ્રહ્મ, તુમ હી અચલ,
તુમ હી જગદ્ગુરુ, તુમ હી સરદાર,
કહે મીયાં તાનસેન, તુમ હી આપ,
તુમ હી કરત, સવ જગકે ભવપાર ॥ ”

(-“ તાનસેનની રચનાઓ પર નવીન ઐતિહાસિક પ્રકાશ,”

લે. અદ્રશેખર પથ, તા ૮-૩-૧૯૫૬ ગુરુવારનું હિંદી ‘ હિંદુસ્તાન ’)

(૬) ગોવાના ઇસાઈ પાદરી ક્ષાધર રીડોલ્ફે, એકવોનીયા, મોન્સા-રાટ એનસવ અને પીનહરો (Pinheiro) વગેરે અકબરના દરબારમાં આવી ગયા હતા તે પૈકીનો પીનહરોએ તા ૩-૯-૧૫૯૫ના રોજ લાહોરથી એક પત્ર લખ્યો હતો તેમાં જણાવે છે કે - He follows the sect the Jains (Vertie)

અર્થાત્ :- અકબર જૈન સિદ્ધાંતોનો અનુયાયી છે જૈનો માને છે કે . વગેરે વગેરે. (-ડૉ. વિન્સેન્ટ સ્મિથનું અકબર, પૃ. ૨૮૨

સૂરીશ્વર ચૌર સમ્રાટ, પૃ. ૧૭૧)

(જૂઓ ફરમાન નં. ૮)

આં વિજયસેનસૂરિ આ જ અરસામાં (વિ. સં. ૧૬૪૯)માં બાદશાહ પાસે લાહોર પધાર્યા હતા, અને મહોં લાનુચંદ્ર ગણિ તથા મહોં સિદ્ધિચંદ્ર ગણિ વગેરે મુનિવરો પહેલેથી જ લાહોરમાં વિદ્યમાન હતા બાદશાહ અકબર આ બધા મુનિવરોથી પ્રભાવિત હતા. તેઓનું માન-સન્માન કરતો હતો.

(૭) શ્રીજેરેટ લખે છે કે, અકબરે કરેલો અહિંસાનો સ્વીકાર અને તે સબધી ફરમાનો એ આં હીરવિજયસૂરિ તથા તેમના

શિષ્યો આદિ શ્વેતાશ્વર જેનોના પ્રયાસને આભારી છે

(૮) બહિષ્કાર લાદી, સમ્રાટ બકબર નામક બગાઈ
અથવા લખે છે કે -

“સમ્રાટ રવિચારે સંદ્ર ઓ સૂર્યમહાન દિને એક માર ઓ જન્માય
સમયે કોન માંસાહાર કરિ તેના, રવિચાર ઓ માર ઓ કતિપત્ર દિને
પશુહત્યા કરિત સવસાધારણકો નિવેશ કરિયા ટિલેન ।”

(સૂરીશ્વર ઓશ સમ્રાટ ૫૦ ૧૬૫)

(૯) ધીમુત રામસ્વામી આયગર એમ. એ. એલ. ટી.
લખે છે કે -

“ધી મિત્રમસેનસૂરિશ્ચીકો બકબરને સાહોરમેં મામેશ્રજા દિયા । ઉન્હો
સાહોરમેં ૩૬૩ વિદ્યાન શાસ્ત્રનાંકો વાદમેં પરાસ્ત કિય । બકબર હસે મહુત
સંતુષ્ટ હુઆ ઓર ઉન્હે સવાઈ (સવાઈશીર) કી પદવી પ્રદાન કી । ઉન્હોને
માનુચંદ્રશીકો વહી ઉપાધ્યાયપદ દિયા । હસ વિચિકે કરનેમેં ૬૦૦)
રૂપયે સ્વર્ગીય (સર્વ) હુય । મહ સબ સ્વર્ગ અપ્પુલકજૂલને દિયા થા ।

(—અકબર ઓર જેનધમ ૫ ૧ જમહુરુ
દીરવિજ્ઞાનચરિ પૂજપરિચય, ૫ ૧૨)

બાદશાહ અકબરે માસાહાર અને પ્રાણિવધ ઉપર પ્રતિબંધ
મૂક્યો હતો. તે માટે જૂદી જૂદી આગળો આપી હતી તેમજ
શામલ અને વેશ્યાગમન ઉપર પણ પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો. તે
વેશ્યાવાસ-વેશ્યા બધારને એતાનનગર કહી બોલાવતો હતો. બાદ
શાહે તેની આદે બાજુએ ક ક પોસિસથિતી બોઠવી હતી.^૧

૧ વિક્રમની સત્તરમી સતાબ્દીમાં મુસલમાન બાદશાહો રાજ્યમાં શરમ
વેશ્યા વગેરેના વિરોધને જાણનાં સાંતિપેશ તત્ત સંખતા હતા. આને એક
વીશમી સતાબ્દીમાં વિષયદાર અલ્ફોન્સો પ્રોપ્રોનો વિરોધ સાંતિમત્ર કરનાર
તત્ત સંખત છે. આ માટે ઈર્મોની બદાલતે ૮૬ વર્ષની ઉંમરના વિષ-
વિખ્યાત તત્તવેતા બર્ડે અમ સ્નેહતે ૭ વિષની ટેબીસ નકરકારી હતી.

(ભાવનરનુ જેન સાપ્તાહિક વા ૬ અક ૩૬ તા.

૨૩-૬-૧૯૧૧-સ ૨ ૧૫નો બાદશાહ મુદિ ૧૪ સનિવારનો અક

૫ પરગ સામિક સુસ્ત વીર સ ૨૪૮૭)

બાદશાહે પ્રજાહિત માટે ઉપર દર્શાવેલા પ્રતિબંધો ઉપરાંત બાલવિવાહ, પુનર્વિવાહ, કમેળવિવાહ અને સતીદાહ વગેરેનો પણ નિષેધ કર્યો હતો.

તે પ્રજાના હિત અને સુખ માટે દરેક જાતના જરૂરી ઉપાયો લેતો હતો. તે પોતાની આજ્ઞામાં આવેલા રાજા, નવાબ, જમીનદાર, ખેડૂત અને પ્રજાની સાથે મીઠો વર્તાવ રાખતો હતો. તેની આજ્ઞામાં આવેલા સૌ કોઈ તેની આજ્ઞા બહાર જવાનું પસંદ કરતા નહોતા. તે હિંદુ, બ્રાહ્મણ, જૈન, બૌદ્ધ, મુસલમાન, પારસી વગેરે સૌને કોઈ જાતનો ભેદભાવ રાખ્યા વગર એક સરખા માનતો હતો. તેણે પોતાના તહેવારોમાં પારસીઓના તહેવારોને પણ દાખલ કર્યા હતા. નવરોજના દિવસોમાં સ્ત્રીઓનો બજાર-મેળો ભરતો હતો. જે પારસી તહેવાર હતો.

તેણે આગરાના રોશનમહોલ્લામાં ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથનું જિનાલય બનાવવાની આજ્ઞા આપી હતી, અને તેના ખર્ચ માટેની રકમની પણ પાકી વ્યવસ્થા કરી હતી.

સાથીદારો :—

તેના પક્ષમાં રાજા ભગવાનદાસ, રાજા માનસિંહ, ટોડરમલ ખલ્લભટ્ટ, રાજા બિરબલ વગેરે હિંદુઓ અને મુસલમાનો મોટા મોટા યુદ્ધવીરો હતા, જે તે સમયના મહાપુરુષો હતા.

બાદશાહ અકબરની ભાવના હતી કે, “હું ભારતનો મોટો બાદશાહ બનું” પરિણામે સૌ રાજાઓ તેની આજ્ઞામાં આવ્યા હતા. માત્ર રાણો પ્રતાપ, તેની આજ્ઞામાં આવ્યો નહોતો. વિ.સ ૦ ૧૬૫૨ (સને ૧૬૯૫) સુધીમા ભારતના બહુ મોટા પ્રદેશનો રાજા બની ગયો હતો. બાદશાહના ઘણા મોટા સાથીદારો સને ૧૬૦૨ સુધીમા મરી પરવાર્યા હતા એ બાબતનું બાદશાહને ભારે દુઃખ હતું. પણ તેનો પોતાના શાહજહાંઓનો ઠંડો વિરોધ બહુ સાલતો હતો.

જનતા બાદશાહ અકબરને દેવાંશી પુરુષ માનતી હતી. બાદશાહ અગે અમલકારની વિવિધ વાતો પણ ચાલતી હતી.

અકબર બાદશાહના રાજ્યમાં આશિવાહન માટે જુહાર, ખલામ, જયશ્રીકૃષ્ણ, જયજિનેદ્ર, સલામ ખાલેકમ, વાલેકમ સલામ વગેરે શબ્દો વપરાતા હતા.

બાદશાહની દીન-ઈ-ઈલાહી ધર્મસમાના સભ્યો આપસ આપસમાં “અલાહો અકબર” અને “જલજલ હુકુ” શબ્દો વાપરતા હતા. સવત

બાદશાહ અકબરે પોતાના રાજ્યમાં ઈલાહી સવત ચલાવ્યો હતો. તેના દરમાનોમાં ઈલાહી સવત તથા જુલસી સવતનો ઉલ્લેખ મળે છે.

૧ જુનિયર કુમારના સં. ૧૧૬૬ અથવા સં. ૧૨૧૬માં ‘સિદ્ધ હેમકુમાર સવત’ ચલાવ્યો હતો. (—પ્રક ૩૫ પ ૧૨૧)

બીજાપુરના બાદશાહ સિયા સમ્રાટના પુત્ર આલિશાહે વિ સં. ૧૩૧૩ થી ‘આલિશાહી સન’ ચલાવ્યો હતો.

કાશ્મીરની કુતરમાં બિબી ટાપુ નીકળ્યો, તેની માલમીરીમાં સં. ૧૩૬૭ થી ‘પુકુવેપુ’ (નવો વસ્ત્રાલ) સવત નીકળ્યો હતો.

કેકસના રાજા કપિસેયરહે વિ સં. ૧૪૬૧ (સને ૧૪૩૫)માં ‘કપિસેયર સવત’ ચલાવ્યો હતો.

મોઝસ સમ્રાટ બાદશાહ અકબર વિ સં. ૧૬૧૨ના મહાવદિ ૪ તા ૧૪-૨-૧૫૫૬ શુક્રવાર તા બીજી રવિ ક્રિસાની થી સં. ૬૬૨માં ગાદીએ બેઠો. પણ ગાદીનશીની તારીખથી ૨૫ મે દિવસ એટલે વિ સં. ૧૬૧૨ના શરૂઆતિ અમાવાસ્યા તા. ૧૧-૩-૧૫૫૬ તા ૨૮ સ્ત્રી ક્રિસાની વિ સં. ૬૬૨ થી ‘ઈ-ઈલાહી’ સવતનો પ્રારંભ થયો છે. બાદશાહ અકબરે દીન-ઈ-ઈલાહી ધર્મ ચલાવ્યા પછી એટલે પોતાના ગાદીનશીન સમાના દિવસો જણીને રાજ્યવંશ ૨૬માં આ સવતને અવસ્થિતરૂપ આપ્યું છે જે સૌર વર્ષ છે તેમાં ઇરિતી નામેવાળા ૧૨ મહિના અને ૧ થી ૩૨ સુધીની, તારીખો રાખેલી છે જેનો પ્રારંભ સાયનમેષથી છે. મોઝસ બાદશાહોના દરમાનો ખસી નિમ્ન પ્રતિમાઓના પરિકર અને ગાદી નીચે પણ હીન્દી સવત નોંધાયેલો મળે છે (જુઓ જેન સ્વપ્રકાશ, ક્રમાંક ૧ ૧ ૧ ૧ ૨ ૫ ૨૭૪)

પરિવાર :—

બાદશાહ અકબરને (૧) રાજા ભગવાનદાસની બહેન, (૨) રાજા માનસિંહની ફેઈ, (૩) મેડતાના રાજા મલ્લદેવની પુત્રી જોધબાઈ, (૪) બિકાનેરની રાજકન્યા એમ ચાર હિંદુ રાણીઓ હતી અને સાત મુસલમાની બેગમો હતી આ રીતે કુલ ૧૦ થી ૧૧ બેગમો હતી. મિં ૬૦ બીં ૬૦ હેવલ લખે છે કે—બાદશાહ અકબરને ઘણી બેગમો હતી.

બાદશાહ અકબરને (૧) જહાંગીર—શેબુજસલીમ, (૨) મુરાદ—પહાડી અને (૩) દાનીઆર એમ ત્રણ શાહબાદા હતા શાહબાદા જહાંગીરનો હિન્દુ બેગમથી થયેલો પુત્ર ખુશરૂ નામે પૌત્ર હતો.

બાદશાહ અકબરને પોતાના એક પણ પુત્રને દિલ્હીની ગાદી આપવાની ઇચ્છા નહોતી કેમકે જહાંગીરે તેની સામે બળવો જગાડ્યો હતો મુરાદ—પહાડી ભારે શરાબખોર હતો અને દાનીઆર શરાબી તેમજ વ્યભિચારી હતો આથી તેને પૌત્ર ખુશરૂને દિલ્હીની ગાદી આપવાની ઇચ્છા હતી.

બાદશાહ અકબર બિમાર પડ્યો એવામાં તેની માતા મરી ગઈ, આથી તેને વધુ આઘાત લાગ્યો છેવટે તેણે પોતાના રાજ્યના ઉચ્ચ અધિકારી મુસલમાનોની સલાહથી જહાંગીરને જ સૌની વચ્ચે પોતાનો વારસદાર જાહેર કરી, તેને પોતાનો અકુટ અને પોતાની તરવાર આપ્યા.

બાદશાહ અકબર ૫૦ વર્ષ સુધી રાજ્ય ભોગવી સં ૧૬૬૨ના કાર્તિક શુદ્ધ ૧૪ ને મંગળવાર, જમાઉત્સાની તા ૧૩ ઈ સં તા. ૧૫-૧૦-૧૬૦૫ની રાતે ૧૪ ઘડી ગયા બાદ આગરામાં મરણ પામ્યો.

૯ બાદશાહ જહાંગીર:—રાજ્યકાળ—હીજરી સન-૧૦૧૫ થી ૧૦૩૭ના સફર મહિનાની તા ૨૮ (વિં સં ૧૬૬૩ થી ૧૬૮૪ કાર્તિક વદિં), સને ૧૬૦૬ થી તા ૨૮-૧૦-૧૬૨૭)

તે અકબર બાદશાહની હિંદુ બેગમ જોધબાઈનો પુત્ર હતો બાદશાહ અકબરને ૧ જહાંગીર, ૨ મુરાદ અને ૩ દાનીઆર એમ ત્રણ પુત્રો હતા તે પૈકી આ સૌથી મોટો હતો તેના નુરુદ્દીન મહમ્મદ

જહામીર ચેષુછ, ચેષ અલીમ અને સહીમ જોવા નામો પણ મળે છે આ બધાએ શાહજાદાઓ “અકબરના મરણ પછી પોતાને દિલ્હીની ગાદી મળે” જોવા પ્રયત્નમાં હતા. આ કારણે જો સૌએ અકબરની સામે ઠરો વિરોધ બહાર ઠર્યા હતો બાદશાહ અકબર આ વાત બાજુતો હતો. પણ તે પુત્રવાત્સલ્યના કારણે લાચાર હતો.

શાહજાદા જહાંગીરે તો ખુશખુશ બળવો કરીને અઠ્ઠા બાદને પોતાના ઠળને લીધું હતું અને આગમનો ઠબજો મેળવવાના જોના પ્રયાસ થાતુ હતા.

તેણે પોતાના નામના સિક્કા પણ પાલી લીધા. જહામીરને જોવો બધ હતો કે, “પિતાછ મને દિલ્હીનું શાહ્ય નહીં જ આપે.” જો કે ત્રણ શાહજાદાઓમાં ત જ અધ્યક્ષિત હતો. તેને “હિંદુ મેગમ” હતી તેનાથી તેને ખુશરૂ નામે પુત્ર થયો હતો. ખુશરૂ અજીઝકોકાનો જમાઈ હતો. અજીઝકોકા અને શાહ માનસિક “અકબરના મરણ પછી ખુશરૂને દિલ્હીની ગાદી મળે” જોવી તરફેણ કરતા હતા. પરંતુ જગદ્ગુરુ આંદોરવિજયસૂરિના પ્રભાવપરિવારના મહોં ગાંધિય ટ્રગ્ગણિએ બાદશાહ અકબરને સ્પષ્ટ જણાવી દીધું હતું કે—

શત્રુકીર્ણાદનામાગ મવત્યમી ।

આયુનત ગાઝિવાન મૂર્તિભગ દરગિતુ ॥ ૧૧૯ ॥

તિરતિ પ્રતિરખુરખુ

વરગાં ય મુપા વરવગ્ય ।

ચાળોતિતિરમિદમ વ

માનુવ મુરનર્ધિવગા ॥ ૧૨૦ ॥

(-પરમોચ)

બાદશાહ અકબર જહામીરને દિલ્હીનું શાહ્ય દેવાને ઇચ્છતો જ નહોતો. પરંતુ ઉચ્ચ અધિકારી સુસક્ષ્માનોની મતાવધી તણે આ જહામીર ગીરને જ ઉત્તરિય પાતાની ગાદીના વારસદાર તરીકે બહાર કાઢી ન્યારે જહાંગીર અંગેનીમા બાદશાહ અને

હજુરીઆઓની છેલ્લી ચળવળ જાણવા માટે ત્યાં આવીને ગુપચૂપ બેસી ગયો હતો. તે પિતાના દિલની વિશાળતા અને તેના પ્રત્યેના વાત્સલ્યથી એકદમ ભીંતીને પિતાના ચરણમા માથુ મૂકી મૂકી પડ્યો બાદશાહ અકબરે તેને સૌની હાજરીમા ત્યા તે જ અવસરે પોતાનો રાજપોશાક, સુકુટ અને તરવાર આપ્યા

બાદશાહ અકબર તા. ૧૫-૧૦-૧૬૦૫, સં ૧૬૬૨ના કાર્તિક સુદિ ૧૪ ને મગળવારની રાતે ૧૪ ઘડી ગયા બાદ આગરામા મરણ પામ્યો, ત્યારથી જહાંગીર દિલ્હીનો બાદશાહ બન્યો.

સ્વભાવ :—

બાદશાહ જહાંગીર ઉતાવળિયા સ્વભાવનો, દયાળુ, કૃતજ્ઞ, લોકપ્રેમી અને ન્યાયી રાજવી હતો. પણ તે પોતાના હુકમનો અમલ કરાવવા સખ્તાઈથી કામ લેતો હતો આ વિશે તેના વિવિધ જીવન પ્રસંગો જાણવા મળે છે તેમાના કેટલાક નીચે પ્રમાણે છે —

ભવિષ્યવાણી :—

૧. જહાંગીર દિલ્હીનો બાદશાહ બન્યો પરંતુ તેના ભાઈઓ અને તેનો પુત્ર ખુશરૂ વગેરે તેનો વિરોધ કરવા લાગ્યા

ખરતરગચ્છના ભટ્ટારકે આં જિનચ્ચદ્રસૂરિ (સં ૧૬૧૨ થી ૧૬૭૦)ના શિષ્ય ઉં માનસિંહગણિ જે ભં જિનસિંહસૂરિ (સં ૧૬૪૯ થી ૧૬૭૪)ના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા, તેમણે ભવિષ્યવાણી ભાખી કે—

“ બાદશાહ અકબરના મરણ બાદ શાહજહાં ખુશરૂ બાદશાહ બનશે ”

(૧) બિકાનેરના રાજા રાયકલ્યાણ (સં ૧૫૩૫ થી ૧૫૯૮), તેનો પુત્ર રાજા રાયસિંહ (સં ૧૫૯૮ થી ૧૬૧૮) થયો હતો, તેનો મોટો પુત્ર દલપત (સં ૧૬૬૧ થી ૧૬૬૮), અને બીજો પુત્ર રાજા સુરસિંહ (સં ૧૬૫૧ થી ૧૬૭૦), વગેરે તથા બિકાનેરનો મંત્રી કર્મચંદ્ર બળાવત તે સૌએ “ ઉપાં માનસિંહગણિની ભવિષ્યવાણી સાચી માનીને ” બાદશાહ જહાંગીરના વિરોધમા બળવો જગાવ્યો પરંતુ બાં જહાંગીરે સં ૧૬૬૪મા પબળના જ ડિયાલામા ખુશરૂને

પકડી કેદ કર્યો અને પોતે સં ૧૬૬૫ના બીજા બાદશા વહિ
૬-૧૦ ના રાજ આગરા આવી ગયે.

બાદશાહને આજરામાં આવ્યા બાદ ઉપાં મનાસિંહ (ભં
જિનસિંહસૂરિ)ની “ભવિષ્યવાણીના સમાચાર” મળ્યા અને બિઠા
નેરના રાજ તથા મંત્રીઓના બળવાની મૂળ વાત બાળી ત્યારે બાદશાહ
જહાંગીરે ગુસ્સે થઈને “ભં જિનસિંહના શિષ્યપરિવારને આગસ
પ્રદેશમાં વિહાર કરવાની મનાઈવાળો કઠક દુકમ” બહાર પાડ્યો
અને પછી બિઠાનેરના રાજવંશ અને મંત્રીવંશનો પ્રશ્ન હાથમાં લીધો.
રાજા રામસિંહ, રાજપુત હલપતસિંહને એક પછી એક તેના
વારસદારોના હાથે મરાવી નાખ્યા, અને પછી બિઠાનેરના નવા રાજાના
હાથે જ મંત્રી કર્મચંદ્ર બાબતના કુટુંબપરિવારનો નાશ કરાવ્યો.

(—જૂઓ દેવીપ્રસાદ મુશીએ કરેલો “તૂ જૂ કે જહાંગીર”

એટલે ‘જહાંગીરનામા’નો હિંદી અનુવાદ—સાક્ષ્ય સં

૧૬૬૨માં કલકત્તામાં પ્રકાશિત આવૃત્તિ, પૃં ૧૫, ૫૨,

૬૬, ૭૦, ૯૭ ૧ ૬ ૧૫૨, ૧૮૧, ૨૦૬ વગેરે)

ભં જિનચંદ્રસૂરિ પોતાના પરિવારના ચતિઓ તથા મુનિઓનો
વિહાર આગરા પ્રદેશમાં બંધ હતો તેને ખુસ્તો કરાવવા સં
૧૬૬૬-૭૦માં આગરા પધાર્યા તે, મહોં વિવેકહર્ષ ગણિવર તથા
પં ૫૨માન દગણિ વગેરેને સાથે લઈ બાદશાહ જહાંગીરને મળ્યા
તેઓએ ‘બાદશાહને સમજાવી, શાત પાડી, ખરતરજમ્મના ચતિઓના
આગસ-પ્રદેશમાં વિહાર માટે જે મનાઈ દુકમ હતો તે પાછો ખેંચાવી
લીધો.” (પં ૫૫ મહોં વિવેકહર્ષ ગણિ-પં ૪૦, પૃં ૪૮૩)

બાદશાહ જહાંગીરે પોતે “આં જિનસિંહસૂરિ સં ૧૬૭૪ના
પોષ વહિ ૧૩ ના રાજ મેડતામાં કાળખર્મ પામ્યા છે” એમ બંધ
ત્યારે ‘જહાંગીરનામા મા (પોતાની અવનવટનાઓની નોંધપોષીમાં)
તે આચાર્ય માટે કડવા શબ્દોમાં લખાણ કર્યું હતું

મંત્રી કર્મચંદ્ર બાબત બિઠાનેરથી આગસ આવીને બાદ
શાહના જનાતખાનાનો ખાનગી મંત્રી બન્યો હતો.

આગરાની નવરોજ બજાર— મીના બજાર તેની દેખરેખમાં ભરાતી હતી. બાદશાહ અકબર તેમાં ગુપ્તવેશે જતો હતો. પરંતુ બાદશાહ અને બિક્રાનેરના રાજા રાયસિહના ભાઈ પૃથ્વીસિંહની પત્ની વચ્ચે અનિચ્છનીય પ્રસંગ બન્યો, આથી રાજા પૃથ્વીરાજ અને બીજા હિંદુ રાજાઓ “મત્રી કર્મચંદ્ર બછાવતના પરિવારના વિનાશ” અંગે મૌન રહ્યા.

રાજા પૃથ્વીરાજ હિંદી ભાષાનો મોટો કવિ હતો. તેણે બનાવેલ કવિત્ત “રાજ્યરસનામૃત ચોથી ધારા”માં છપાયાં છે.”

તેણે બાદશાહ અકબરની વિલાસપ્રિયતાને યોષી ખુશી કરવા ડિગલ ભાષામાં શૃંગારરસવાળી કૃષ્ણરુક્મિણી વેલી રચી હતી.

(પ્રકં ૪૪, પૃં ૬૪)

મેવાડનો રાણો પ્રતાપ પૃથ્વીસિંહની કવિતાથી જ હિન્દુધર્મને અજોડ અભિમાની બન્યો હતો.

(૨) **ખુશફહમની કસોટી**— બીજા પ્રસંગ એવો છે કે, બાદશાહ જહાંગીરે જગદ્ગુરુ આં હીરવિજયસ્રરિના પરિવારના મહોં ભાનુચંદ્રગણિ અને ખુશફહમ ઉં સિદ્ધિચંદ્રગણિને આમત્રણ આપી અમદાવાદથી આગરા બોલાવ્યા તે સં ૧૬૬૬માં આગરા આવ્યા હતા ત્યારે બાદશાહિ તેઓનું મોટું સ્વાગત કર્યું હતું.

આમા ઉપાં સિદ્ધિચંદ્રજી નાના હતા, ૨૫ વર્ષના ઊંચરતા યુવાન હતા. બહુ રૂપાળા અને આકર્ષક ચહેરાવાળા હતા. મીઠા-બોલા અને નવ રસોનું છટાદાર વર્ણન કરી શકતા હતા. એવા આ મુનિવરને જોઈ કદાચ બાદશાહની કોઈ શાહજાદી તેમના ઉપર આસક્ત થઈ. તેની સાથે નેકા પઢવા ચાહતી હોય કે ગમે તે કારણ હોય, પણ બાદશાહ જહાંગીર અને બેગમ નૂરજહાંએ તેમની પાસેથી “નવ રસોનું અનુભવસિદ્ધ વર્ણન સાલળી” સં ૧૬૭૦માં તેમની આકરી કસોટી કરી હતી. (પ્રકં ૫૫-ઉં સિદ્ધિચંદ્ર)

તેઓએ ઉપાં સિદ્ધિચંદ્રજીને જણાવ્યું કે, “તમે સાધુપણું છોડી આ રાજ્યમાં રહો, તમને પાત્ર હજાર ઘોડેસવારોનું ઊપરીપણું આપીશું

અને જોકે પૂજામુરત કન્યા પરણાવી દઈશું’

૫૦ સિદ્ધિચંદ્રજીએ તેમને આકરો જવાબ આપ્યો કે, “મને કોઈ દુનિયાભરનું રાજ્ય આપે તો તે ન જોઈએ. મને જગદ્ગુરુએ જે સાધુવેશ આપ્યો છે તેમા જ સાચી બાદશાહત સમાયેલી છે.’

આવો જવાબ સાંભળી બાદશાહે હૃદયમાં આવીને હુકમ કર્યો કે, “તમે મારી વાતનો સ્વીકાર કરો અથવા મારું રાજ્ય છોડી બહાર ચાલ્યા જાઓ.”

૫૦ સિદ્ધિચંદ્રજી આ હુકમ સાંભળી ત્યાંથી નીકળી સ. ૧૬૭૨માં માલપુરા ચાલ્યા ગયા અને ત્યાં ચોમાસુ રહ્યા પરંતુ જ્યારે બાદશાહ જહાંગીરને જણાવું કે “મેં ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રને ગુરુથી જૂદા પાડી મહોં બાનુચંદ્ર અને ૫૦ સિદ્ધિચંદ્ર બંનેને દુ:ખી કર્યા છે, તો તેમને પાછા અહીં બોલાવી દેવા જોઈએ. બાદશાહે ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રને માલપુરાથી બાજરા પાછા બોલાવ્યા. તેમને જોઈ બાદશાહ જહાંગીર અને જોગમ નૂરજહાં ઘણા ખુશ થયા અને પહેલાની જેમ તેમની પાસે ઉપદેશ આપવા લાગ્યા. ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રે પોતાની વાસવદત્તા-વૃત્તિમાં આ બાબતનો ઉલ્લેખ કર્યો છે આ ઘટના પછી બાદશાહ જહાંગીરે “જૈન ચતિઓને આગરા પ્રદેશની બહાર જવા જે જે હુકમો કરેલા તે હુકમો પાછા ખેંચી લીધા. જિનપ્રતિમાલેખ :—

(૩) ત્રીજો પ્રસંગ આ પ્રકારે હતો -

અચલમંથના બદ્દાં ઠંઠાણુસાગરસૂરિની અધ્યક્ષતામાં સ. ૧૬૭૧ના વૈ. શુ. ૩ ને રાજ આગરામાં જિનપ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ ઉજવાયો હતો. તેમાં તેમણે ૪૫૦ જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. આ પ્રતિમાઓની આદીમાં ‘બાદશાહ જહાંગીરનું નામ’ કોતરાવ્યું હતું. બાદશાહ જહાંગીર પ્રતિમાઓની નાંચે પોતાનું નામ લખાવ મયેજું બાંધીને ગુસ્સે થયો. તે પોતે જોવા આવ્યો પરંતુ તે સ્થળે જ. ૦ પાર્શ્વ નાથની પ્રતિમામાં નાગરજ્ઞાની ઉપર જોયે પોતાનું નામ જોઈ તે શાવ ઘઈ બયો અને આચાર્યશ્રીની પ્રભાવક મુદ્રા જોઈ ખુશી થયો. ઉવે

તે ઉત્સવ ઉજવવાની સમ્મતિ આપી તે ચાલ્યો ગયો.

(-પ્રકં ૪૦ પૃં ૫૩૫)

ભાં વિજયદેવસૂરિની પરીક્ષા :—

(૪) ચોથો પ્રસંગ એવો મળે છે કે, બાદશાહ જહાંગીર સં ૧૬૭૦માં અજમેર ગયો ત્યાંથી સં ૧૬૭૩ના કાર્તિક શુદ્ધ ૩ ના રોજ નીકળી માળવા તરફ ગયો. (-તૂજુકે જહાંગીર, પૃં ૧૭૩, પૃં ૨૩૫)

તે સં ૧૬૭૪માં માંડવગઢ જઈ રહ્યો પં ૦ સિદ્ધિચંદ્રગણિ સિરોહીમાં ઉપાધ્યાય બની, ત્યાં પહોંચી ગયા અને તેમણે બાદશાહ જહાંગીરને લલેર્યો કે, “આં વિજયસેનસૂરિની ગાદીએ આં વિજયદેવસૂરિ ગચ્છનાયક બન્યા છે પણ તેમને પોતાના સ્થાનની જવાબદારીનું ભાન નથી” આથી બીજા મુનિવરોએ તેમની આજ્ઞા તણ નવા ગચ્છનાયક બનાવ્યા છે વગેરે વગેરે”

બાં જહાંગીરે આ સાંભળી આં વિજયદેવસૂરિને ગૂંજરાતથી માંડવગઢ બોલાવ્યા ઝીણવટથી તેમની જીવનચર્યાની તપાસ કરી પણ તેમના ત્યાગ, તપ અને વિદ્વતા વગેરેનો અનુભવ કરી, સતોષ પામી, આં વિજયદેવસૂરિને સં ૧૬૭૩ના માંડવગઢના ચોમાસામાં” મોટા ત્યાગી અને તપસ્વી તરીકે ઓળખાવવા ‘જહાંગીરી મહાતપા’નું બિરુદ આપ્યું અને તેમની સાથે ગયેલા મહોં નેમસાગર ગણિને ‘વાહિણપક’ની પદવી આપી.

આગરાના શાં ચંદ્રપાલ સઘર્વાને તેમની સાથે મોકલી તેઓને “બાદશાહી વાળ સાથે બહુમાનથી” જૈન ઉપાશ્રયે પધરાવ્યા. સં ૧૬૭૩માં આ રીતે તેમનું બહુમાન કર્યું બાદશાહ જહાંગીરે સં ૧૬૭૪-૭૫માં (હીજરી સન ૧૦૨૭માં) આગરાથી આં વિજયદેવસૂરિને સુખશાતાના સમાચારનો પત્ર લખી પં ૦ દયાકુશલ મારફત તેમની ઉપર મોકલ્યો.

(મોં બાં ફરમાન નં ૧૩)

આથી સ્પષ્ટ છે કે, “બાદશાહ જહાંગીર જૈનશ્રમણોની નાની-મોટી બાબતોમાં વિશેષ રસ અને પ્રેમ ધરાવતો હતો આ તો બાદશાહ જહાંગીરના જહાંગીરી હુકમની વાતો છે

બાદશાહ જહાંગીરે સં ૧૬૭૬માં મહોં બાનુચંદ્રને યજ્ઞશિવુ ફરમાન આપ્યું હતું તેમાં પણ તેણે સોરઠ સરકારને આં વિજયસેનસૂરિ અને આં વિજયદેવસૂરિની સલાહ સમજાવતી ભલામણ કરી હતી.

બાદશાહ જહાંગીરના કેટલાક પ્રશસ્ત્ર પ્રસંગો પણ મળે છે કેટલાક આ પ્રકારે બણવામાં આવ્યા છે -

બાદશાહ જહાંગીરની ભેગમ નૂરજહાં હતી તે રૂપાળી, બકોર અને ભુદિયાળી હતી. રાજ્ય સચાલનમાં હજી હતી. તેણે બાદશાહ જહાંગીરનો સ્વભાવ વિચિત્ર હોવાથી રાજ્યની લગભગ પોતાના હાથના લીધી તે જહાંગીરના નામથી રાજ્ય ચલાવતી. આથી જૈન શિલાલેખોમાં “બાદશાહ જહાંગીર અને ભેગમનું રાજ્ય” બતાવ્યું છે ‘નૂરદિજહાંઝીરરાજ્યે’ (એટલે નૂરજહાં અને જહાંગીર એમ બે જહાંના રાજ્યમાં એવા શબ્દો વપરાયા છે

તે પ્રજાવત્સલ હતી તેણે સાચો ઇન્સાફ કરવા માટે જિલ્લા પ્રકારની વ્યવસ્થા ગોઠવી હતી. આથી જહાંગીરનો ઇન્સાફ ઇતિહાસમાં ખૂબ વખણાયો છે

જહાંગીરના જીવનમાં રહેલા સદ્ગુણો તેણે આપેલા ફરમાનોથી સમજી શકાય છે

બાદશાહ જહાંગીર પોતાના વિશેષીઓના ભજવાને શમાવી સં ૧૬૬૫માં આગરા આવ્યો અને તે સારા મુદ્દતમાં શહેરમાં પ્રવેશ કરવા ખાતર પણ સમય સુધી શહેર બહારના ભગીચામાં મુકામ નાખીને રહ્યો હતો. તેને પોતાના પિતાની જેમ “રખડપટ્ટી” પસંદ નહોતી, એટલે તેણે હવે શાંતિમય જીવન ગાળવા, અને પિતાની જેમ વિદ્વાનો અને ધર્મી પુરુષોના સહવાસમાં વધુ રહેવાનો નિર્ધાર કર્યો.

તે આં હીરવિજયસૂરિ આં વિજયસેનસૂરિ, મહોં શાંતિચંદ્ર બજિ, મહોં બાનુચંદ્ર બજિ મુશકહમ ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રબજિ, મહોં વિવેકહર્ષબજિ, ૫૦ પરમાનંદબજિ વગેરેના વધુ પરિચયમાં આવ્યો હતો. આ વિદ્વાન મુનિવરો પ્રત્યે તેને અત્યંત સદ્ગભાવ હતો.

તેણે તથા શાહજહાં ખુશરૂએ મહોં ભાનુચ દ્ર ગણિ પાસેથી ધર્મજ્ઞાન મેળવ્યું હતું.

વિષકન્યા :—

બાદશાહ જહાંગીર સં ૧૬૪૮-૪૯માં પિતાની સાથે લાહોરમાં હતો ત્યારે તેની બેગમે ત્યાં મૂળ કે અશ્લેષા નક્ષત્રમાં વિષકન્યાને જન્મ આપ્યો હતો સૌને વહેમ પડ્યો કે, “આ કન્યાથી બાદશાહનો પરિવાર અણુધારી આક્રમક સપડાશે,” માટે આ કન્યાને મારી નાખવી જોઈએ.

મહોં ભાનુચ દ્રણએ આ વાત સાંભળી, શેઠ થાનમલજી અને શા. માનમલ ચોરડિયા તરફથી લાહોરના જૈન ઉપાશ્રયમાં શાંતિસ્નાત્ર પાડેના મોટો વિધિ કરાવ્યો બાદશાહ અકબર, શાહજહાં જહાંગીર વગેરે તથા રાજ્યના મોટા અમલદારો આ ઉત્સવમાં આવ્યા હતા. સૌએ “સોનાના પાત્રમાંથી શાંતિસ્નાત્રનું પાણી લઈ પોતાની આંખે લગાડ્યું અને જનાનખાનામાં પણ મોકલાવ્યું.”

સૌને આ વિધિ જોયા બાદ ખાતરી થઈ કે, “બાદશાહના પરિવાર પર આવી પડનારી આક્રમક દૂર થઈ ગઈ.” આ રીતે સૌ ખુશ થયા અને શાહજહાં બચી ગઈ.

મહોં ભાનુચ દ્રગણિ મોગલ દરબારમાં ૨૩ વર્ષ સુધી રહ્યા હતા. બાદશાહ અકબરના મરણ પછી તે સં ૧૬૬૨માં આગરાથી વિહાર કરી ગૂજરાત તરફ પધાર્યા હતા બાં જહાંગીરે શાં હરખચદ પરમાનંદની માગણીથી સં ૧૬૬૨-૬૩માં આં વિજયસેનસૂરિને જૈન ધર્મસ્થાનોની રક્ષાકરની માફી માટે તથા અહિંસા માટે ફરમાન લખી મોકલાવ્યું હતું.

(જૂઓ “મોગલ બાદશાહોના ફરમાનો” ફરમાન નં ૯)

(જૈન સત્યપ્રકાશ કં ૯૮ પૃ ૪૭ થી ૫૪)

તે પછી મહોં વિવેકહર્ષ ગણિવર, ૫૦ પરમાનંદગણિ, ૫૦ મહાનંદગણિ અને મુનિ ઉદયહર્ષગણિ વગેરે આગરા પધાર્યા હતા

બાદશાહ જહાંગીરે તેમના ઉપદેશથી પોતાના પિતાની જેમ

બુદ્ધસી સન ૫, દશ્વરદિન મહિનો વા. ૨૬, ઇલાહી સન ૫૫, હીજરી સન ૧૦૧૬ (સને ૧૬૧૦ માસ, એપ્રિલ-વિં સં ૧૬૬૬ અથવા વિં સં ૧૬૬૮ ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૫ ના રોજ પશુપણના ૧૨ દિવસોમા અમારી પાળવાનું ફરમાન લખી આપ્યું હતું

(—પ્રક્રં ૫૫, મહોં વિવેકહર્ષ, મોં કં નં ૧૦)

બાદશાહ જહાંગીરે ‘શરૂમા એક દિવસે ખરતરજમ્જના સતિએ માટે આજશ અને રિહ્લી પ્રદેશમાં વિહાર કરવાનો મનાઈદુકમ કર્યો હતો.” બાં જહાંગીરે સં ૧૬૬૬મા તેઓના ઉપદેશથી તે વિહાર ખુલ્લો કર્યો હતો.

મહોં વિવેકહર્ષ જલ્લિવર વગેરે વિહાર કરી ગયા પછી બાં જહાંગીરને પોતાના વિધાગુરુ મહોં સાનુચ્છદ્રજીએ કરેલા ઉપકારનું વારંવાર સ્મરણ થતું હતું આથી તેણે મહોં સાનુચ્છદ્ર અને ખુશરુકમ ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રના સહવાસમા પોતાનું શાંતિમય જીવન ગાળવાની સાવન્ય કરી. તેઓને સં ૧૬૬૮મા અમદાવાદથી આજશ બોલાવ્યા.

બાદશાહે સં ૧૬૬૬મા તેમનો નમરખવેશ કસબ્યો અને તેણે તેમનું ભારે ઉમંગકાલખું સ્વાગત કર્યું તે વિશે નીચેની ઠાબપંક્તિઓ જ્ઞાલ આપે છે —

“ મિસ્વા ભૂપ નઈ ભૂપ આનંદ પામ,
ભલઈ તુમે ભલઈ અહીં સાધુચંદ આવા;
તુમ પાસિ વિઈ મોહી સુખ બહોત હોઈ,
મહરિખ્નારે ભણવા તુમ વાત જોવઈ ॥ ૧૩૦૬ ॥
પથાએ, અમ પુતકો ધર્મવાત,
જનું અનુસુવા તુમ પાસિ વાત,
ભાણુચંદ કદીમ તુમે હો હમારે,
અબહીસે તુમહી હો હમે હિ ખાઈ.” ॥ ૧૩૧૦ ॥

(—આં વિજયતિલાસૂરિસસ)

બાદશાહ, એમમે, શાહબાદ, શાહબાદીઓ સૌ હમેશા મહો

પાધ્યાયજ્ઞનાં દર્શને આવતા હતા, અને ઉપદેશ સાંભળતા હતા
કસોટી :—

તે પછી સં ૧૬૭૦-૭૧ ખુશકહમ ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રને માટે
માલપુરા જવાનો અનિચ્છનીય પ્રસંગ બની ગયો. પણ બાદશાહે
પોતાની ભૂલ ખ્યાલમાં આવતાં તે પ્રસંગને સુધારી લીધો.

(—જૂઓ પ્રકં ૪૪, પૃં ૮૯, પ્રં ૫૫-૫૦ સિદ્ધિચંદ્રજી)

મહોં ભાનુચંદ્રજી અને ખુશકહમ ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રજી સં
૧૬૭૨માં આગરાથી વિહાર કરી મારવાડ પધાર્યા અને સં ૧૬૭૩-
૭૪-૭૫ માં બાદશાહ જહાંગીર માંડવગઢ, ખુરહાનપુર થઈ આગરામાં
આવી ગયા હતા.

બાં જહાંગીરે જુલસી સન ૧૫ ફરવરદિન તા ૨૫મી, ઇલાહી
સન ૬૫, છઠ્ઠો શહેરીવર મહિનો તા. ૧૪, હીજરી સન ૧૦૨૯
રખિઉસ્સાની મહિનો સને ૧૬૨૦, વિં સં ૧૬૭૬ ચૈં શું ૧૫
મહોં ભાનુચંદ્ર ગણિવરને ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૫ અહિસાનુ ફરમાન
લખી આપ્યું હતું. (—મોં બાં ફરં ન ૧૧)

બાદશાહ જહાંગીર તેમા જણાવે છે કે, “બાં અકબરે પળાવેલ
૬ મહિનાની અહિસાનુ પાલન કરવું શત્રુજયતીર્થનો યાત્રાવેરો-
જનિયાવેરો માફ કરવો. ઉનામા જગદ્ગુરુના સમાધિસ્થાનમાં
જકાતવેરો માફ કરવો શત્રુજય તીર્થ અને જગદ્ગુરુના સમાધિ-
સ્થાનની રક્ષા કરવી સોરઠ સરકારને આ હુકમનો અમલ કરવાની
સખ્તાઈ કરવામા આવે છે મરેલાના માલ-ધન લેવાનું બંધ કરવું.
મારા જન્મનો એક મહિનો વધારે અહિસા પાળવી” એવો હુકમ
કર્યો હતો.

વધારો :—

બાદશાહ તેમા વધારારૂપે જણાવે છે કે, “મને આ
સાધુઓ પ્રત્યે સદ્ભાવ છે તેથી મારા જન્મનો એક મહિનો આ
તપસીલમા વધારું છું. અને તપસિલ લખ્યા મુજબ અહિસાનુ પાલન
તથા માફી પાળવાના છે.”

બાકશાહ જહાંગીરે મહોં બાનુચદ્ર તથા યુગદેહમ સિદ્ધિ ચદ્રજના ઉપદેશથી આ કરમાન તથા તે સિવાયના બીજા મળા મળા લોકહિતનાં કાર્યો કર્યા હતા. (—બૂઓ પ્રકં ૫૫)

બાકશાહ જહાંગીરે જુલસી સન ૧૦, ઈલાહી સન ૧૦, મહિને, હીજરી સન ૧૦૨૪, મહિનો રજબ, સને ૧૬૧૫નો ઓગષ્ટ મહિનો, વિં સં ૧૬૭૧ (૭૨)ના શ્રાવણ મહિનામાં આગરાના સમવી ચદ્રપાલ ઓશવાલ તપગચ્છના જૈનને “આ” શ્રીવિજયસેનસૂરિએ સં ૧૬૭૧-(૭૨)ના જેઠ વદિ ૧૧ ના રોજ ખાતના મહમ્મદપરામા—અકબરપરામાં સ્વર્ગગમન કર્યું હતું તે જમીન ૧૦ વીધા ઈનામ આપી હતી, કરમાન લખી આપ્યું અને તેને તે જમીનમાં ગુરુદેવના અગ્નિસ્કારના સ્થાને મહિર મેળા ભરવાનો ચોક—બાજ બગીચો બનાવવાની રજા આપી હતી તથા તે સ્થાનનો કરવેરો જઠાત માફ કરી હતી (—મોં બાં ૬૦ નં ૧૨)

અ. કરમાનમાં સં ચદ્રપાલનું દેહવર્ણન લખી ઓગષ્ટમાં આપી હતી જે વસ્તુ તે સમયના પરિચયપત્રમાં નવી ભાવ પાઠે એવી છે (—બૂઓ પ્રકં ૫૬—ચદ્રપાલ)

બાં જહાંગીરે હોંદી વિં સં ૧૬૭૪માં તપગચ્છના આં વિજયદેવસૂરિને ‘જહાંગીરી મહાતપા’ (ફનિયાનો મોટો ઓલિયો) નું અને મહોં નેમિસાગરગણિને ‘વાદીજીપક’નું બિરુદ આપ્યા હતાં અને તેઓનું મળુ સન્માન કર્યું હતું, તથા જુલસી સન ૧૩, ઈલાહી સન ૧૩ હીજરી સન ૧૦૨૭ શાહબાન મહિનો, સને તા. ૧૬—૭—૧૬૧૮, વિં સં ૧૬૭૪ના અષા મહિનામાં માંડવ ગદશી આં વિજયદેવસૂરિ ઉપર માંડવગદની મીડી સુલાકાતને યાદ દશવી બલ્લિભાવભરેલો પત્ર લખ્યો હતો અને આગરામાં ધોઆમુ રહેતા ૫૦ કમ્વાળુકુશગમણિના શિષ્ય ૫૦ કયાકુશલગમણિને તે પત્ર રૂબરૂમાં આપ્યો હતો. (—મોં ૬૨૦ નં ૧૩)

અમદાવાદમાં :—

બાકશાહ જહાંગીરે પાટ્ટીવાર અમદાવાદ આપ્યો હતો ત્યારે

નોંધપાત્ર ઐતિહાસિક પ્રસંગો પણ બન્યા હતા. તે પ્રસંગો કેટલાક આ પ્રકારે બાબુવા મળે છે -

(૧) અમદાવાદના શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીએ ઉં નેમિસાગર ગણિ અને ૫૦ સુક્તિસાગરગણિની કૃપાથી “ પોતાના ભાગ્યનો સિતારો હવે ચમકશે ” એમ બાણી આગરામાં બાં અકબરના મોગલ દરબારમાં જઈ મોતીની સાચી પરીક્ષા કરી મોટી નામના મેળવી હતી.

તે પછી બાં અકબરની એક બેગમ કોઈ કારણસર અમદાવાદ આવી ત્યારે, શાંતિદાસ ઝવેરીએ તેની ખૂબ ખાતર બરદાસ્ત કરી, આથી બેગમે તેને પોતાનો ધર્મ ભાઈ બનાવ્યો. એ સમયે શાહજહાં જહાંગીર પણ માતાની સાથે અમદાવાદ આવ્યો હતો તે શાંતિદાસને મામા કહી બોલાવતો હતો.

સં ૧૬૬૫મા જ્યારે તે દિલ્હીનો બાદશાહ બન્યો, ત્યારે તેણે શાંતિદાસ ઝવેરીને ગૂજરાતનો સૂબો બનાવવાની ભાવના રાખી હતી, પણ ઝવેરીએ સૂબા બનવાની ના પાડી, આથી “ ગૂજરાતના સૂબાઓ તેનું પૂરું માન-સન્માન કરે, ” એવો તેણે પ્રણય કર્યો હતો.

(૨) બાં જહાંગીર પોતાના ૨૭ વર્ષના શાહજહાં શાહજહાંને સાથે લઈ સં ૧૬૭૪-૭૫ (સને ૧૬૧૭)માં અમદાવાદ આવી ઘણા મહિના સુધી રોકાયો હતો તે દરમિયાનમા અમદાવાદમા શાહજહાં શાહજહાં અને અસફખાનની રૂપાળી કન્યા સુમતાઝ મહાલનો વિવાહ થયો. સુમતાઝે તા ૨૪-૧૦-૧૬૧૮ ના રોજ મારવાડમાં શાહજહાં ઔરંગઝેબને જન્મ આપ્યો.

ભારત ઇંગ્લાંડ મૈત્રી :—

(૩) લડનનો એલચી - બાં જહાંગીરને ઇંગ્લેંડના રાજા જેમ્સનો એલચી ટોમસરો અમદાવાદમા મળ્યો હતો અને તેણે સને ૧૬૧૭મા “ ઇંગ્લેંડ તથા ભારતની વચ્ચે વેપારી સબંધ નક્કી કરી કોલકરારો કર્યા હતા ” ત્યારથી બાં જહાંગીર અને રાજા જેમ્સની વચ્ચે મૈત્રીભર્યો પત્રવ્યવહાર શરૂ થયો હતો.

બાં જહાંગીરે રાજા જેમ્સને તા ૨૦-૨-૧૬૧૮ ના રોજ

તથા તા. ૮-૮-૧૬૧૮ ના રોજ લખેલા પત્રો મળે છે

(-નૂજરાતનું પાટનગર અમદાવાદ, પૃ. ૮૮ થી ૯૦)

અગ્રિજેએ અમદાવાદમાં સને ૧૬૩૮ પહેલા પોતાની બંગ્લો
કોઠી બનાવી લીધી હતી

(૪) બા. જહાંગીરે સને ૧૬૨૧ (વિ. સ. ૧૬૭૭)માં
શાહીબાગ બધાવ્યો હતો.

(૫) સ. ૧૬૫૫માં અમદાવાદમાં બા. બકબરના સૂબા કાજી
હુસેનના શાસનકાળમાં અમદાવાદમાં હીંગવાપાડા પાસેની જમીનમાંથી
બ. ચિતામણિ પાશનાથની સ્થામરગની બધા જિનપ્રતિમા
નીકળી હતી.

જૈન સંઘે સ. ૧૬૫૬માં માગશર સુદિ ૫ ના રોજ અમદા
વાદના શકરપુર પાસેના બીબીપુરમાં મોટો જિનપ્રાસાદ બધાવી,
તેમાં બ. વિજયસેનસૂરિના હાથે તે જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી

શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીએ તે સ્થાનને તીર્થધામ બનાવવા સ.
૧૬૭૬માં પોતાના મોટા ભાઈ વર્ધમાનની ડેખરેખ નીચે મોટો
છર્ણદાર શકરખેડાં ઠ ગિબર, ઠ ગભારા, ૬ મઠપ, ઠ શુઆર ચોકી
બનાવી ચારે બાજુએ નાની નાની બાવન ફેરીઓ બનાવી, તેને ફસ્તો
મજબૂત કિલ્લો કરાવ્યો અને તેમાં તપાગમ્મના બ. વિજયદેવસૂરિના
આજ્ઞાવર્તી ઉપાધ્યાય મહો. વિવેકહર્ષ ગણિવર તથા મહો.
સુક્રિસાગર ગણિવર (મહો. રાજસાગર ગણિવર)ના હાથે
બ. ચિતામણિ પાશનાથ વગેરે ઘણી જિનપ્રતિમાઓની અજન
શલાકા તથા પ્રતિષ્ઠા કરાવી શેઠે પોતે આ જિનપ્રાસાદથી પોતાની
હવેલી સુખી આ પ્રતિમાઓને લઈ જઈ શકાય એવી મોટી સુરજ
બનાવી હતી તેણે આ છર્ણદાર અને સુરજમાં ૬ લાખ રૂપિયા
ખર્ચ્યા હતા.

(-બુ.ઓ, પ્રક. ૫૮ નગરશેઠવશ,

પ્રક. ૫૬ ચિતામણિ પાશનાથજિનપ્રાસાદ)

બા. જહાંગીરે નૂજરાતમાં પોતાના તરફથી ૮ સૂબા મોકલ્યા હતા

તેણે જ. ગુ. આ. વિજયદેવસૂરિના શિષ્યોને વિવિધ દરમાનો
આપ્યા હતા (મો. બા. ૬૦ ન. ૬ થી ૧૩).

૧૦. બાદશાહ શાહજહાં

તે બાં જહાગીરનો ત્રીજો પુત્ર હતો તેનું પૂરું નામ “ શહાબુદ્દીન મહમ્મદના સાહેબ કીરાની શાહજહાં ” હતું બેગમ નૂરજહાંના ભાઈ વજીર આસિકખાને બાં જહાગીરના મરણ બાદ તેને દિલ્હીની ગાદીએ બેસાડ્યો હતો તે હીં સં ૧૦૩૭ જમાદિ ઉસ્સાની મહિનાની તા ૮ મી ઈં સં તા ૪-૨-૧૬૨૮, વિં સં ૧૬૮૪ મં સું ૧૦ ને રોજ બાદશાહ બન્યો તે ત્રીશ વર્ષ સુધી બાદશાહ તરીકે રહ્યો

પછી શાહજહાં ઔરગઝેબે હીં સં ૧૦૬૮ રમજાનની તા ૧૭ મી, સને તા ૬-૬-૧૬૫૮, વિં સં ૧૭૧૫ અષાઢ વં ૪ ને રોજ તેને આગરાના કિલ્લામાં કેદ કર્યો, અને તે હીં સં ૧૦૭૬ રજબ મહિનાની તા. ૨૬ મી, સને તા ૨૨-૧-૧૬૬૬ વિં સં ૧૭૨૨ મં વં ૧૩ ને રોજ આગરાના કિલ્લામાં મરણ પામ્યો.

આપણે બાં જહાગીરના જીવનપરિચયમાં વાંચી ગયા છીએ કે, બાં શાહજહાં ૨૭ વર્ષનો યુવાન શાહજહાં હતો ત્યારે સને ૧૬૧૭ (વિં સં ૧૬૭૪-૭૫)માં પોતાના પિતા સાથે અમદાવાદ જઈ ઘણા મહિનાઓ સુધી રહ્યો હતો તે અરસામાં ત્યાં આસિકખાનની ખૂબસુરત કન્યા સુમતાઝમહાલને પરણ્યો હતો. સુમતાઝે તા ૨૪-૧૦-૧૬૧૮માં શાહજહાં ઔરગઝેબને જન્મ આપ્યો હતો એ સમયે ઈંગ્લેંડના રાજા જેમ્સનો એલચી સર ટોમસરો મળ્યો હતો, તથા શાહજહાંને પિતાના મામા શાતિદાસ ઝવેરીનો પણ પરિચય થયો હતો. તે તેમને બહુ માનખુદ્દિથી જોતો હતો, અને તેમના પ્રત્યે ઘણો પ્રસન્ન હતો બાં શાહજહાં મહોં ભાનુચક્ર ગણિવર પાસે ભણ્યો હતો ઉપાં સિદ્ધિચક્રની સાથે રમ્યો હતો અને મહોં વિવેકહર્ષ ગણિવરના પરિચયમાં પણ આવ્યો હતો આથી તે જૈન સુનિવરોથી પ્રભાવિત હતો

બાદશાહ શાહજહાંએ પોતાના રાજકાળ દરમિયાન ગૂજરાતમાં ૧૩ સૂબાઓ મોકલ્યા હતા તેમાં આઠમો શાહજહાં ઔરગઝેબ સને ૧૬૪૪ થી ૧૬૪૬, દશમો મહમ્મુદ દારા શિકોહ સને ૧૬૪૮

થી ૧૬૫૨ અને બારમી શાહજહાં સુરાદખાસ સં ૧૬૫૪ થી ૧૬૫૭ એ સૌ શાહજહાં હતા.

સૂબા ઔરંગઝેબે ધર્માધતાથી વિં સં ૧૬૬૬ (સને ૧૬૪૪-૪૫)મા અમદાવાદના સરસપુરના ચિતામણિ બિનપ્રાસાદને તોડી ફાંટી મસ્જિદ રૂપે બદલી નાખ્યો અને તેમાં ફકીરોને વસાવ્યા. બાધી જૂજરાતમા મોટું બડ બગ્ચું

ચેઠ શાંતિદાસે બાં શાહજહાંને બરજી કરી આ વિજત બજાવી, તમા અમદાવાદના સુલ્તા બાબદુલ્લ હકીમે પણ બાદશાહને પત્રથી બજાવ્યું કે, આ હીમકારી ધન્યા બની છે

બાદશાહ શાહજહાંએ (જુલસી સન ૨૧, હીજરી સન ૧૦૫૮, મહિનો જમાદીરીસ બીજો તા. ૨૧ મી, સને ૧૬૪૮) વિં સં ૧૭૦૫મા જૂજરાતના સૂબા શાહજહાં મહમ્મદ દારાશિકોહને “ફરમાન” લખી મોકલી હુકમ કર્યો કે, શાહજહાંએ શાંતિદાસ કબેરીના તાબાના હેરાને તોડી, મોટો ફરફાર કરી મસ્જિદ બનાવી છે. તેને સુધારી, અસલી મૂળ રૂપમા તૈયાર કરાવી, તે મકાન ચેઠ શાંતિદાસને પાછું સોંપવું અને તે તેને “પહેલાની જેમ પોતાના ધર્મના કામમા વાપરે” તેમા કોઈએ કશી રખસ કરવી નહીં. કદાચ ફકીરોને તેમા વસાવ્યા હોય તો તેઓને ત્યાંથી બીજે લઈ જવા તેના ઈંટ વગેરે સામાન કોઈ મુસલમાન લઈ ગયા હોય તે પાછો અમાવવો, અથવા તેની રકમ જરપાઈ કરાવવી.

(—જૂઓ મોં બાદશાહ શાહજહાંનું ફરમાન નં ૧૬)

(—એસ. એમ. કોમી સરીએટ, ખી જર્નલ ઓફ ખી મુનિવરસીટી ઓફ બોમ્બે માસિકમાં—“ ખી ઇપીસ્કોપ મુગલ રૂમા સ ઇન જૂજરાત,” લેખ)

(—ત્રેન ઐતિહાસિક શાસમાલા જા. ૧, પૃ. ૨૬, સદ્ગત મગનલાલ વણતપ્રદને ઇતિહાસ, અને અમદાવાદનો ઇતિહાસ પૃ. ૧૪૨, ૧૪૩)

ઇતિહાસ કહે છે કે, અમદાવાદના સૂબાએ સં ૧૭૦૦મા

બાદશાહી ખજાનામાંથી રકમ ગરચી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથનો જિન-
પ્રાસાદ પહેલાં હતો તેના જેવો જ નવો તૈયાર કરાવી શેઠ શાંતિદાસ
ઝવેરીનો સોખ્યો હતો ?

ખાં શાહજહા તેના શાહજહાઓ અને સૂબાઓ, અમલદારો
જ્યારે જ્યારે ખજાનામાં રકમ ન હોય અને આર્થિક મૂઝવણ ઊભી
થાય ત્યારે ત્યારે શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરી પાસેથી રકમ લેતા હતા
અને ખજાનામાં રકમ આવી જાય ત્યારે તેની રકમ પૂરેપૂરી પાછી
આપતા હતા અથવા રકમ આપવાને બદલે તેને ખીજી રીતે બદલો
આપતા હતા

ખાં શાહજહા શેઠ શાંતિદાસ પર બહુ પ્રસન્ન રહેતો હતો,
તેમજ તેના જનમાલ મિલકત, મકાનો, જમીનો, જાયદાદ, ધર્મસ્થાનો,
ધર્મમર્યાદા અને શાંતિમર્યાદા વગેરેના રક્ષણ માટે વિશેષ કાળજી
રાખતો હતો અને કોઈ સૂબો કે અમલદાર કે વેપારી તેની રકમને દાબી
બેસે નહીં તેની પૂરી તકેદારી રાખતો હતો બાદશાહે આ માટે શેઠ
શાંતિદાસને વિવિધ જાતના ફરમાનો આપ્યા હતા

(મોં ખાં ફરં નં ૧૪ થી ૧૭)

સૂબા મહમ્મદ શિકોહના સમયે શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરી,

૧ તે પછી ફરી એક વાર એક મુસલમાન અમલદારે આ મદિર
તોડવાનો મનસૂબો કર્યો હતો આથી શેઠ શાંતિદાસના વશજ શેઠ વખતચ દે
સરસપુરના જિનપ્રાસાદની સર્વ પ્રતિમાઓને સુરગના રસ્તે ગયેલા બેસાડી ઝવેરી-
વાડમાં લાવી, શેઠ ખુશાલચંદનો ભં આદીશ્વરનો જિનપ્રાસાદ, શેઠ વખત-
ચંદનો ભં અજિતનાથનો જિનપ્રાસાદ, શેઠ શ્રીપાલ ઝવેરીનો જગવલ્લભ
પાર્શ્વનાથનો જિનપ્રાસાદ અને શેઠ સૂરજમલે નવો બધાવેલ ચિંતામણિ પાર્શ્વ-
નાથ જિનપ્રાસાદમાં પધરાવી હતી

(—જૂઓ પ્રકં પદ ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ જિનપ્રાસાદનો ઇતિહાસ,)

તે ખીખીપુરનો જૂનો જિનપ્રાસાદ સરસપુરમાં ખડેરપે ઊભો છે
ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ ભંના દર્શન માટે હમેશ માટે ઘણા લાઈગહેનો નિરતર
આવે છે. આ સ્થાન પ્રસાવશાળી મનાય છે

શા. સતના સૂરા તથા તપગચ્છના કારખાનાઓ (સને ૧૬૫૧) વિ. સ. ૧૭૦૭ ના કાર્તિક વદિ ૧૩ ને મગળવારે ગારિયાધારના ઠાં. કાધાણી તથા તેના કુટુંબના ભાગીદારોને શત્રુજય તીર્થનું તથા બાત્રાણ્યોનું રખોયું સોંપ્યું હતું. (-પ્રક. ૪૪, ગોહેલ વ. ૫)

શત્રુજય ઇનામ :-

ઇતિહાસ કહે છે કે શેઠ શાંતિદાસે સને ૧૬૫૭-૫૮ માં લૂટારા કાનણ કોળીના બગવામાં અને રાજા જસવંત સાહેબની ઉચ્ચ જનતાની લડાઈમાં શાહજહાં મુરાદબક્ષ અને શાહજહાં ઓરંગઝેબને લાખોની રકમ આપી હતી. બા. શાહજહાંનો શાહ બહો મુરાદબક્ષ (સને ૧૬૫૪ થી ૧૬૫૭) નૂજરાતનો સૂબો હતો તથા બા. શાહજહાંની સમ્મતિ મેળવી (જુલસી સન ૩૦, મોહોરમ ઉલ્લહશમ મહિનાની તા. ૨૬ મી, ફીજરી સન ૧૦૬૬, સને ૧૬૫૬) વિ. સ. ૧૭૧૩ ના કાર્તિક મહિનામાં શુદ્ધિ ૧ ના રોજ નગરશેઠ શાંતિદાસે જવેશીને શત્રુજયતીર્થનો પહો. પાલીતાણા ઇનામ આપ્યા હતા અને તેનું ફરમાન લખી આપ્યું હતું.

(જુઓ, મો. બા. ૬૦ નં. ૧૭ તથા પ્રક. ૪૪ શુજરાતના બા. શાહો ગોહેલ વ. ૫)

શેઠ શાંતિદાસે તે પછી શત્રુજય તીર્થનો સમ કાઢી તેની ચાત્રા કરી હતી અને તેના વારે તરફ મોટો કિલ્લો પલ્લ બનાવ્યો હતો તેમજ ૬૦ આદીશરનું પરિકર બનાવી, તેમાં આ બાબતનો લેખ લખાવ્યો હતો. (પ્રક. ૫૮, આ. રાજસાગર, નગરશેઠ વ. ૫)

બા. શાહજહાં વિ. સ. ૧૭૨૨ ના મહા વદિ ૧૩, તા. ૨૨-૧૧-૧૬૬૬ ના રોજ આગરામાં મરણ પામ્યો હતો તેને તથા તેની બેગમ તાજબાનુને તાજમહેલમાં દફનાવવામાં આવ્યા હતાં તાજમહેલ બે આગરામાં ૬૪૦૦ નીચ સ્થાન મનાય છે.

ભારતમાં બે ઠાણાંમાં પ્રસિદ્ધ છે - (૧) નૂજરાતના મહા માતૃ વિમલશાહે પત્ની શ્રીદેવીની પ્રેરણાથી આજુ પહાડ ઉપર પ્રમલાવનાથી બનાવેલ વિમલવસહીના તથા મત્રીશર વસ્તુપાલે

મત્રી તેજપાલની પત્ની અનુપમાદેવીની પ્રેરણાથી આખૂ પહાડ ઉપર ધર્મભાવનાથી બનાવેલ લૂણગ વસહીનાં જૈન મંદિરો.

(પ્રકં ૩૭, પૃં ૨૭૫, પ્રકં ૩૮, પૃં ૩૬૬, પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૮૦)

(૨) બાદશાહ શાહજહાંએ બેગમ તાજબાનુના સ્મરણમાં પ્રેમ-ભાવથી બધાવેલ તાજમહેલ.

શ્રીદેવી, અનુપમાદેવી સુહડાદેવી અને આ તાજબેગમ એ સૌ ગૂજરાતના સ્ત્રીરત્નો હતા.

૧૧. બાં ઔરગઝેબ :-

રાજ્યકાળ :- હીજરી સન ૧૦૬૮ જિલ્લાહ તા ૧ થી સં ૧૧૧૮ જિલ્લાહ તા. ૨૮ સુધી સં ૧૭૧૫ના શ્રાં સું ૩ થી સં ૧૭૬૩ના ફાં વં ૪, તા ૨૩-૭-૧૬૫૮ થી તા ૨૧-૨-૧૭૦૭

તેનું પૂરુ નામ “મુહીઉદ્દીન મુહમ્મદ ઔરગઝેબ આલમગીર” હતું. તે પિતાને આગરાના કિલ્લામાં કેદ કરી હીં સં ૧૦૬૮ જિલ્લાહ મહિનાની તા ૧ લી, સને ૨૩-૭ ૧૬૫૮ ચૈત્રાદિ વિં સં ૧૭૧૫ શ્રાં સું ૩ ને રોજ દિલ્લી જઈ ગાદીએ બેસી બાદ શાહ બન્યો.

તે હીં સં ૧૧૧૮ જિલ્લાહ મહિનાની તા ૨૮ મી સને તા ૨૧-૨-૧૭૦૭ વિં સં ૧૭૬૩ ફાં વં ૧૪ ને રોજ અહ-મદનગરમાં મરણ પામ્યો.

ભારતના મુસલમાન બાદશાહોમાં જે ધર્મઝનૂની બાદશાહો થયા છે, તેમાંનો એક ઔરગઝેબ પણ છે. છતાં તેણે કેટલીક બાબતમાં સજ્જનતા બતાવી હતી

તે અમદાવાદના નગરથેઠ શાતિદાસ ઝવેરીને બહુ માનતો હતો. તપાગચ્છતા લં હેમવિમલસૂરિની પરપરાના પંં પ્રતાપકુશળજી, જેઓ વિદ્વાન અને ફારસી ભાષાના અભ્યાસી હતા, તેમજ રાજ-મહારાજઓ, શાહ સૂબાઓ તેમજ મોટા શ્રીમતો તેમનું બહુમાન કરતા હતા, જ્યારે બાં ઔરગઝેબે તેમના જ્ઞાનની પ્રશંસા

સામગ્રી, ત્યારે તેમને ખાણખી મોકલી પોતાની પાસે બોલાવ્યા હતા અને તેમને પોતાના મનમાં જે ચકા હતી તે વિશે પ્રશ્નો પૂછ્યા.

૫૦ પ્રતાપકુરાળજીએ તે હરેક પ્રશ્નોના બરાબર ઉત્તરો આપ્યા. સાચાસાચ બાદશાહના મનની વાત પણ જણાવી દીધી. આથી બાદશાહે ખુશ થઈ તેમને ૫૦૭ ગામો ધનિમમ્મા આપવાને જણાવ્યું. પણ ૫૦૮નાસજી ત્યાગી અને નિર્દોશી હતા તેમણે ગામો લેવાનો ઈ કાર કર્યો. (મોં બાં કરમાનોની નોંધ નં ૧૮)

બાં ઝૌરગઝેબે મેવાડના રાજસાગર વળાવની પહાડી ઉપર સં દયાલશાહે બનાવેલ “ સુખલદેવના જિનપ્રાસાદ ”ને તોડવા સં ૧૭૨૮-૩૦માં ચડી આવ્યો. રાણા રાજસિંહને દીવાન સં દયાલ શાહ તેની સાથે બહાદુરથી લડ્યો, અને તેણે “ આ સ્થાન કિસ્તો નથી. પણ માત્ર બે માળનો ઉષ્ણ જિનપ્રાસાદ છે ” એમ સમજાવી, બાદશાહના મનનું સમાધાન કર્યું. પરિણામે બાં ઝૌરગઝેબે સં દયાલશાહની બહાદુરથી અને સાચી વાતથી ખુશ થઈ, તે જિનપ્રાસાદ ની રક્ષા કરી હતી. સઘવી દયાલશાહે સં ૧૭૩૨ વૈ ૦ વ ૦ ૭ ને શુક્રવારે તે જિનપ્રાસાદની વિજયગચ્છના ભં ૦ વિનમસાગરસૂરિના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. આ સ્થાન અત્યારે દયાલશાહના કિસ્તા વરીકે વિખ્યાત છે. વિખ્યાત જૈન યાત્રાસ્થળ છે.

(જૂઓ પ્રકં ૪૪ પૃ ૩૮-૩૯)

મહોં સોમવિજયત્રિવિરની પરપરાના તેમજ ભં ૦ વિજયરત્ન સૂરિનીઆત્રામાં રહેલા ૫૦ લાલવિજય ત્રિવિર અને ૫૦ સૌભાગ્ય વિજયત્રિવિ વિં ૦ સં ૧૭૫૦માં આગરામાં યાત્રા કરવા પધાર્યા હતા. ત્યારે ત્યાં બાં ઝૌરગઝેબને મધ્યા હતા. બાં ઝૌરગઝેબે તેઓને કુશલ સમાચાર પુછી ભારતમાં શાન્તિપૂર્વક રહેવાનું અને નિરાબાધપણે તેઓને વિચરવાનું કરમાન આપ્યું હતું.

(વીર્ધમાળા, વસા મોં બાં ૬૦ નોં ૦ નં ૧૬).

બાં ગ્રમથે અજમેરના સુબાએ અજમેર, મેહતા, સોજત, જલ તારવ અને જોનપુર વગેરે શહેરોના જૈન ઉપાધ્યો પોતાના તાબામાં

લઈ ખાલસા કરી લીધા હતા. એ સમયે ઔરગાબાદનો સૂબા અસતખાન, જે મહોં સોમવિજય ગણિવરની પરંપરાના (૬૨) ૫૦ શ્રી. લીમવિજયનો લક્ષ્મી હતા.

ખાં ઔરગઝેખ સં ૧૭૩૬મા અજમેર ઉપર ચઢી આવ્યો ત્યારે લં વિજયરત્નસૂરિ અને ૫૦ લીમવિજયજીના ઉપદેશથી તેમજ નવાબ અસતખાનની પ્રેરણાથી, બાદશાહે ૫૦ લીમવિજયને તે ઉપાશ્રયો છૂટા કરી પાછા સોપવાનું ફરમાન લખી આપ્યું હતું અને જૈન ઉપાશ્રયો સંઘને પાછા સુપ્રત કરાવ્યા હતા.

(મોં ખાં ફરં નોધ નં ૨૦)

(-જૂઓ પ્રકં ૫૮, મહોં સોમવિજય ગણિવરની શિષ્યપરપરા)

ખાં ઔરગઝેખના સમયે એક સંન્યાસી એક બાળકને ઉઠાવી ગયો. આથી ઔરગઝેખના અમદાવાદના સૂબા શાહજહાં મહમ્મદ આઝમે (ઈં સં ૧૭૦૩ થી ૧૭૦૫) સર્વ સંન્યાસીઓને અમદાવાદમાંથી કાઢી મૂક્યા અને સૌને માટે અમદાવાદમાં આવવાનો અને રહેવાનો મનાઈડિકેમ કાઢ્યો આ સમયે લં વિજયરત્નસૂરિ (સં ૧૭૩૨ થી સં ૧૭૭૩ લાં વદિ ૨) એ સૂબાને મળી, સમજાવી, શાંત પાડી આ હુકમ પાછો ખેંચાવ્યો.

(-મોં ખાં ફરં નોધ નં ૨૧ તથા પ્રકં ૫૮, મહોં સોમવિજય ગણિવરની શિષ્ય પરપરા)

ખાં ઔરગઝેખે સં ૧૭૦૭મા ઔરગાબાદ વસાવ્યું

શેઠ માણેકચંદ ટંકશાળ :-

ખાં ઔરગઝેખના સમયે સને ૧૭૦૧ (સં ૧૭૫૭)માં મુર્શીદકુલીખાન હિંદમાં દિવાન બનીને આવ્યો. તેણે મકસુદાબાદને આબાદ કરી મુર્શીદાબાદ નામ આપ્યું. તેણે શેઠ માણેકચંદને મિત્ર બનાવી મુર્શીદાબાદમાં વસવાટ કરાવ્યો તે બગાળનો નવાબ બન્યો અને સને ૧૭૨૫મા મરણ પામ્યો હતો.

શેઠ માણેકચંદે વિં સં ૧૭૫૬માં મહિમાપુરમાં કોઠી સ્થાપી

સં ૧૭૬૨માં ગંગા નદીના કિનારે ટકશાળ બનાવી શેઠ આ પોતાની ટકશાળમાં દિલ્હીના બાદશાહ બહાદુરશાહ આવમના સિદ્ધા પડાવ્યા દિલ્હીના બાદશાહની દૂકી નામાવણિ

૧૨ બહાદુરશાહ આવમ પહેલો :- (સભ્યકાળ - ઈ. સં ૧૭૦૭ થી તા. ૧૮-૨-૧૭૧૨; વિ. સં ૧૭૬૪ ઇ. સં ૧૦ ૪ થી સં ૧૭૬૮ ફાગણ વહિ ૭)

તે બાદશાહ ઔરંગઝેબનો પુત્ર હતો. તેના સમયે અને હૈદરાબાદના સૂબા મહમ્મદ યુસુફખાનના શાસનકાળમાં જૈન સંઘે સં ૧૬૬૭ના ચૈત્ર શુક્રિ ૧૦ ને રવિવારે પુણ્ય નક્ષત્રમાં વિજય સુદર્તમાં ૭૦ વિજય સૂરિના શાસનમાં (૫૮) મહોં મેઘર્ષિગણિની પરપરાના ૫૦ હામર્ષિગણિના શિષ્ય ૫૦ કેશરકુશળગણિવરના ઉપદેશથી કુશ્પાક તીર્થનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો અને ૭૦ જગમદેવ-માણિકચસ્થામિની તે પંચાસજીના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

સૂબાએ ૫૦ કેશરકુશળગણિને હૈદરાબાદ શહેરની બહાર જંગલ ગુફાની ઠાઠાવાડી-હીરવિહાર બનાવવા માટે મોટી જમીન ભેટ આપી હતી જૈનસંઘે ત્યાં ૫૦ કેશરકુશળગણિના ઉપદેશથી જગદ્ગુરુ હીરવિજયસૂરિવરનો મોટો હીરવિહાર બનાવ્યો. આ સ્થાન આજે હૈદરાબાદમાં ઠાઠાવાડી તરીકે પ્રસિદ્ધ છે.

વૃદ્ધો કહે છે કે તેના ખતપત્રો-ફરમાનો-અરબીમાં-ફારસીમાં બનેલાં હતાં જે હૈદરાબાદના શેઠ અમરસી જૂવાનમલના વખતમાં નાશ પામ્યા હતા છતાં હૈદરાબાદના જૈનોની ફરજ છે કે સાધનો મળતા હોય તો તેને બરાબર તપાસી ત્યાંના અસલી ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ કરે.... અમને લાગે છે કે આ ૦ જિન કુશલસૂરિ તથા ૫૦ કેશર કુશલગણિ તે બંનેના નામોમાં કુશલ શબ્દની સામ્યતા હોવાથી તે સ્થાન ઠાઠાવાડી બન્યું હોય.)

(-પ્રકં ૫૫ તથા ૫૮ મહોં હામર્ષિગણિ ઉ ઉદ્યોત વિજયગણિની ૭મી પરપરા, દિંદી વિક્રમ સં ૧૬૬૨નો જૈનસેવા સમનો વિશેષાક રીપોર્ટ પૃ. ૪૬)

૧૩ જહાંદરશાહ :- (રાજ્યકાળ-તા. ૧૭-૪-૧૭૧૨ થી ૧૭૧૩; વિં સં ૧૭૬૯ ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૫ થી સં ૧૭૭૦)

તે શાહઆલમનો પુત્ર હતો

૧૪ બાં ફરુખશેખર :- (રાજ્યકાળ-તા ૧૦-૧-૧૭૧૩ થી ૧૭૧૬, સં ૧૭૭૦ મહા વદિ ૧૦ થી ૧૭૭૫ ફાં શું ૯)

તે જહાંદરશાહનો ભત્રીજો હતો તેણે જુલસી સન ૧ શાઆબાન તાં ૧, હીજરી સન ૧૧૨૫, સને ૧૭૧૩, વિં સં ૧૭૭૦ માં જૈનાચાર્ય ભટ્ટારક દેવેન્દ્રસૂરિને મોટું માન આપ્યું હતું, અને ફરમાન આપ્યું હતું.

તેણે મુશીંદાબાદના શેઠ માણેકચંદ અને ક્તેચંદ પાસેથી કરજે મોટી રકમ લીધી હતી. આથી બગાલના નવાબ મુશીંદાબાદના આગ્રહથી તેણે શેઠ માણેકચંદને જુલસી સન ૩, હીજરી સન ૧૨૨૭, જિલહિજ્જ મહિનાની તા ૮ મી, સને ૧૭૭૫ વિં સં ૧૭૭૧ માં શેઠ પદવી આપી, મળિથી મહેલી “ શેઠ પદવી વાળી મહોર ” આપી રાજશિરપાવ આપ્યો અને ફરમાન લખી આપ્યું.

(મોં બાં ફરં નં ૨૫)

બાં ફરુખશેખરના સાલા મહાબાને વિં સં ૧૬૬૦-૬૧ માં આગરામાં કંડવામતના સવરી જૈન ૬૬ માં ભં સદારંગસૂરિના ઉપદેશથી અમારિ પલાવી હતી (પ્રકં ૫૩ કડુઆ મત પટ્ટાવલી)

૧૫ રફિઉદરજાત :- (રાજ્યકાળ-તા ૧૮-૨-૧૭૧૬ થી તા ૨૮-૫-૧૭૧૬, ચૈત્ર સં ૧૭૭૫ ના ફાં શું ૧૦ થી ૧૭૭૬ ના અં વં ૬)

તે બાં ફરુખશેખરનો પુત્ર હતો

૧૬ રફિઉદ્દાલા :- (રાજ્યકાળ-તા ૨૬-૫-૧૭૧૬ થી તા. ૧૧-૬-૧૭૧૬, ચૈત્રાદિ વિં સં ૧૭૭૬ અં વં ૭ થી સં ૧૭૭૬ આં શું ૯)

તે બાં રફિઉદરજાતનો પુત્ર હતો

૧૭ બાં મહમ્મુદશાહ - (શબ્દકાળ-તાં ૧૬-૬-૧૭૧૬ થી તા. ૧૬-૪-૧૭૪૮; ચૈત્રાદિ વિં સં ૧૭૭૬ દિં બાં ૧૦ ૨ થી સં ૧૮૦૫ વૈં ૧૦ ૦)))

તે ૧૩મા બાં જહાંગીરશાહનો ભત્રીજો હતો.

જગતશેઠને ફરમાન :-

તેણે (જુલસી સન ૪, રબજીય મહિનો તા. ૧૨ મી, સને ૧૭૨૨ (અથવા ૧૭૨૪) વિં સં ૧૭૭૬ (અથવા ૧૭૮૧)મા મુર્શીદાબાદના શેઠ ફતેચદને જગતશેઠની પદવી અને શેઠને મહા રાજાની પદવી આપી. શેઠ ફતેચદને મલિકી મહેલી જગતશેઠની પદવીવાળી મહેલાર આપી શિરપાવ આપ્યો અને ફરમાન લખી આપ્યું (મોં બાં ૩૦ નં ૨૬)

બાં મહમ્મુદની અભિલાષા હતી કે, “ શેઠ ફતેચદને જગાણનો નવાબ બનાવવો ” પરંતુ શેઠ પોતે નવાબ બનવાની ના પાડી આથી નવાબ મુર્શીદાબાદ શેઠ ઉપર બહુ ખુશ થયે.

નવાબ મુર્શીદાબાદ પછી તેનો જમાઈ સરફરાજ જગાણનો નવાબ (સને ૧૭૨૫ થી ૧૭૩૬) બન્યો હતો.

આ સમયે અમદાવાદની પ્રજાએ નગરશેઠ શાન્તિદાસ ઝવેરીના વચજ ચાહ નથુશાહ તથા શેઠ ખુશાલચદને વચપરપરાના હક્કે અમદાવાદની જઠાતમાથી ૪ આનાનો હક-પટ્ટો લખી આપ્યો હતો. (પ્રં ૫૮-શેઠ ખુશાલચદ, તથા મોં બાં ૩૨ નં ૨૭)

બાં મહમ્મુદના સમયે સને ૧૭૩૬ (વિં સં ૧૭૬૧)મા સુલતાન નાદીરશાહે હિંદુસ્તાન ઉપર સવારી કરી હતી. બાં મહમ્મુદ તથા તેની બેઠક દાસીએ સ્વદેશના અભિમાનથી બાદશાહી રાજમહેલના બરખામાથી હિંદુના પાણીમા ઝપલાવ્યું હતું, પરંતુ સુલતાને તે બંનેને બચાવ્યા, બંનેના દેશાભિમાનની પ્રશંસા કરી બાં મહમ્મુદને હિંદીની જાદીએ પોતાને હાથે બેસાડ્યો હતો.

બાદશાહ મહમ્મુદના સમયે બીજલોજખાન આલકશાહે “ નિઝામ રાજની ” સ્થાપના કરી.

૧૮ બાં અહમ્મદશાહ :- (રાજ્યકાળ-તા ૨૦-૪-૧૭૪૮ થી
તા. ૨-૬-૧૭૫૪=૭ વર્ષ, સં ૧૮૦૫ના વૈ
શુ ૪ થી સં ૧૮૧૧ના જે ૦ શુ ૧૨)

તે બાં મહમ્મદનો પુત્ર હતો તેણે (જુલસી સન ૧, જિલ્લાદ
મહિનો તા. ૨) અથવા-૩, સને ૧૭૪૮ વિં સં ૧૮૦૫ના વૈશાખ
સુદમાં શેઠ મહેતાબચદને “શેઠની પદવી” આપી શિરપાવ
આપ્યો અને ફરમાન લખી આપ્યું

(મોં બાં ફરં નં ૨૮)

તેમજ (જુલસી સન ૧, જિલ્લાદ મહિનો તા ૨૭ મી,
સને ૧૭૪૮) વિં સં ૧૮૦૫ના જેઠ મહિનામાં શેઠ મહેતાબ-
ચદને જગતશેઠની પદવી આપી, શેઠ સ્વરૂપચદને મહારાજની
પદવી આપી, મહોર આપી શિરપાવ આપ્યો અને ફરમાન લખી
આપ્યું અને તે જ દિવસે સિરાજઉદ્દૌલ્લાને ખગાળનો નવાખ
ખનાવ્યો

(મોં બાં ફરં નં ૨૯)

ઈનામ :-

બાં અહમ્મદશાહે (જુલસી સન ૫, હીં સં ૧૧૬૫, સને
૧૭૫૨) વિં સં ૧૮૦૬માં જગતશેઠ મહેતાબચદને મધુવન કોઠી,
જયપાર નાળુ, પ્રાચીન નાળુ, જલહરીકુડ અને પારસનાથની તળેટી
વચ્ચેની ૩૦૧ વીઘા જમીન તથા પારસનાથ પહાડ લેટ આપ્યા
હતા

(મોં બાં ફરં નં ૩૦)

૧૯ આલમશાહ ખીજે :- (રાજ્યકાળ-તાં ૨-૬-૧૭૫૪ થી
તા ૨-૬- ૧૭૫૬, સં ૧૮૧૧ના જે ૦ શુ
૧૨ થી સ ૧૮૧૭ના મહાં શુ ૧૦)

તે બાં જહાદરનો ખીજે પુત્ર હતો તેનું ખીજુ નામ અબુ
અલીખાન પણ મળે છે

કરમાફ :-

તેણે (જુલસી સન ૨, હીં સન ૧૧૬૮, સને ૧૭૫૫) વિં
સં ૧૮૧૨માં પાલગજ પારસનાથ પહાડને કરમુક્ત બહોર કર્યો

હતો, એટલે ત્યાં વેઠ, વેશ, લગ્ન, જઠાત, મુઠકાવેશ વગેરે માફ કર્યાં (મોં બાં ૬૨૦ નં ૩૧)

૨૦ શાહજહા બીજો :- (તા ૨-૬-૧૭૫૬ થી X-૧૨-૧૭૫૬ સં ૧૮૧૬, માં શુ ૧૦ થી સં ૧૮૧૬)

આ સમયે મીરજાદર મીર કાસિમ બચાવતા નવાબ બન્યા. આ સમયે મીરજાદર ઉદૈસ્લા, સૈફુદૈસ્લા, મુબારકુદૈસ્લા બગાળના નાજિમો બન્યા હતા.

૨૧ શાહ આલમ સિંહ (ત્રીજો) :- (શબ્દકાળ તા. ૨૫-૧૨-૧૭૫૬ થી તા. ૧૬-૧૧-૧૮૦૬ સં ૧૮૧૬ પોં શુ ૬ થી ૧૮૬૩ કાં શુ ૬)

બાદશાહ આલમે (તા. ૨૬-૪-૧૭૬૬) વિં સં ૧૮૨૨માં શેઠ ખુશાલચંદને જગતશેઠની પદવી અને શેઠ ઉદેચંદને મહારાજની પદવી આપી, મહેર આપી, શિરપાવ આપ્યો અને ફરમાન લખી આપ્યું (મોં બાં ૬૨૦ નં ૩૨)

પ્રતિષ્ઠા :-

આ સમયે (ભુલસી સન ૧૦ હીં સં ૧૧૮૨ સને ૧૭૬૮) વિં સં ૧૮૨૫માં મહા શુદ્ધિ પના રોજ જગતશેઠ ખુશાલચંદ વજેરમે “સમેતશિખર મહાવીર” ઉપર તથા તળેટીમાં મધુવનમાં નાના મોટા જિનમંદિરો બનાવી તેની લ વિજયધર્મસૂરિના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. (મોં બાં ૬૦ નં ૩૩ તથા સમેતશિખરરાસ)

શાહ આલમ નામ માત્રનો બાદશાહ હતો. પરંતુ વામ્નવમાં રાજસત્તા સંધિયાના હાથમાં હતી.

બાં આલમે ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કંપની પાસેથી ૨૬ લાખ રૂપિયાનું વર્ષાસન લઈ અમ્હાબાદમાં જઈ વાસ કર્યો.

આ સમયે સને ૧૭૬૬માં સૈફ ઉદૈસ્લા અને તે પછી મુબારક ઉદૈસ્લા બગાળના નવાબો બન્યા હતા. ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કંપનીએ જગતશેઠ અને નાજિમ મુબારક ઉદૈસ્લાને વર્ષાસન બાંધી આપ્યું હતું.

ઢઢેરો :-

ખાં આલમગાઝીના અમીર મુબારકઉદ્દૌલાની હાજરીમાં જનરલ ગોડાર્ડને (જુલસી સન ૨૨, હીં સં ૧૧૯૪) સં ૧૮૩૬ના મહા શુદ્ધિ ૧૩, તા ૧૭-૧૨-૧૭૮૦ના રોજ અમદાવાદમાં શાંતિનો ઢઢેરો પિટાવ્યો હતો. (પ્રકં ૬૬)

(મોં ખાં ૬૦ નં ૩૪)

૨૨ અકબરશાહ :- (રાજ્યકાળ-તા. ૧૯-૧૧-૧૮૦૬ થી ૨૯-૯-૧૮૩૭, વિં સં ૧૮૬૩ના કાં શું ૯ થી ૧૮૯૪ આં વં ૦)))

૨૩. ખાં બહાદુરશાહ (બીજો) :- (રાજ્યકાળ-તા ૩૦-૯-૧૮૩૭ થી સને ૧૮૫૭, વિં સં ૧૮૯૪ આં શું ૧ થી સં ૧૯૧૪)

ઈસ્ટ ઇન્ડિયા કંપનીએ સને ૧૮૫૭માં તેનું વર્ષાસન બધ કર્યું અને તેને પકડી કેદ કરી રગુન મોકલી દીધો.

— દિલ્હીના મોગલ બાદશાહોનાં કેટલીક ફરમાનો —

દિલ્હીના મોગલ બાદશાહોએ જૈનાચાર્યો, જૈન સેવકા-સાધુ અને જૈન ગૃહસ્થોને જૂદી જૂદી જાતના ફરમાનો આપ્યા હતા. બાદશાહ બાબરે ભટ્ટારક હેમવિમલસૂરિની પરપરાના મહોં સહજકુશલ-ગણિને અહિંસાનું ફરમાન આપ્યું હતું તેમજ જનિયાવેરો માફ કર્યો હતો (—પ્રકં ૪૪, મોગલવશ રાજકાળ પૃં પર તથા પ્રકં ૫૫)

આ ફરમાન કે તેની વિગત મળતી નથી બાદશાહ અકબર વગેરેના ફરમાનો અવશ્ય મળે છે

ખાં અકબરના ફરમાનોમાં (૧) જુલસી સન, (૨) ઈલાહી સન, (૩) હીજરી સનના વર્ષો વગેરેની નોધ સ્પષ્ટ રીતે મળે છે

ઈલાહી સન—ઈલાહી નામે જૂનો સન ચાલતો હતો ખાં અકબરે ગાદીએ બેઠા પછી ૨૯મા વર્ષે એટલે હીજરી સન ૯૯૨ વર્ષે વિં સં ૧૬૪૧ અને ઈં સં ૧૫૮૪ થી ચોતાના નવા મતને દિન ધલિ

ઈલાહીનું નામ આપી દીઝરી સનને બદલે ઔર ઈલાહી સનનો પ્રચાર કર્યો હતો.

ઈરાની સનમા મહિનાઓના નામ આ પ્રમાણે મળે છે -

(૧) ફરવદ્દીન, (૨) અર્દીબેહસ્ત, (૩) ખોર્દાદ, (૪) વીર, (૫) અમરદ, (૬) શેહેરેવર, (૭) મેહેર (મિર્દીર) (૮) આષા (૯) આદર, (૧૦) ફલ્ગે (ફલ્ગે) (૧૧) બેહમન, (૧૨) અસ્ફદાર્મંદ.

બા. અકબરે પોતાના ઈલાહી સનમા આ ઈરાની મહિનાઓના નામ રાખ્યા હતા અને ઈલાહી સનના ફરવદ્દીન મહિનાની તા. ૧ થી તેનો પ્રારંભ કરાવતો હતો. અને તે જ દિવસે પોતાના શાહ્યાબિરોનો ઉત્સવ મનાવતો હતો. આથી આ નવા સનના

(૧) ઈલાહી સન અને (૨) જુલુમ સન એમ બે નામો મળે છે

દીઝરી સન:- આ સન મુસ્લિમ પેશવરથી શરૂ થયેલો છે તેનો પ્રારંભ દિ. ૧ મહિનાઓની શુદ્ધ ૧ અથવા શુદ્ધ ૨ થી થાય છે. દિ. ૧ મહિનાઓમા વદિ થાય ત્યારે આ મહિનાઓમા વૃદ્ધિ થતી નથી આથી ત્રણ-ચાર વખત દિ. ૧ મહિનાઓથી આ મહિનાઓ શૂદ્ધ પરી થાય છે. દીઝરી મહિનાઓના નામ આ પ્રકારે મળે છે -

(૧) મોદોરમ, (૨) મુહર, (૩) રબિઉલ અવ્વલ (૪) રબિઉલ આખર (૫) જમાદિઉલ અવ્વલ (જમાદિઉલ અખર) (૬) જમાદિઉલ આખર (જમાદિઉલ આખર) (૭) રજબ (૮) શાઅમાન, (૯) રમલ્લાન, (૧૦) શબાત (૧૧) ઝિલ્કાદ, (૧૨) ઝિલ્હજ

બા. જુલુમીર પણ પોતાના શાહ્યાબિરોનો ઉત્સવ ઈલાહી સનના ૫૧મા વર્ષને પોતાનો શુભશી સન એક (૧) માની અને ફરવદ્દીન મહિનાની તા. ૧ થી મનાવતો હતો.

બા. શા. જ. અને પોતાના શાહ્યાબિરોનો ઉત્સવ ઈલાહી સનના ફરવદ્દીન મહિનાની તા. ૧ ના રોજ ન મનાવતા દીઝરી સનના ૫૧મ મહિનાની તા. ૧ થી મનાવતા શરૂ કર્યો

ઈલાહી સન જુલુમ સન અને દીઝરી સન આ ત્રણેને એક સાથે નાખવાનો પ્રયત્ન મ. અથવા ઉદ્ધ. વિષિમા અંક બારીક રેખા પણ

નવો શબ્દ બનાવતી હોવાના કારણે અગર આવા કોઈ બીજા ગમે તે કારણે ફરમાનોની સાલવારીમાં ફરક મળે છે. જૂઓ ફરમાન નં ૨, ૬, ૧૧.

આજ કારણે ફરમાન નં ૪ મા મહિનાનો ફરક પડ્યો હોય એવો સભવ છે ગણિતશાસ્ત્રીઓ આને ઠીક કરવા પ્રયત્ન કરે એ ઈચ્છવાયોગ્ય છે.

૨૦ બં ૫૦ ૫૦ ગૌરીશકર હીરાચદ ઓઝાએ દિલ્હીના બાદશાહોનો હીજરી સન તથા મારવાડ અને મેવાડના રાજાઓ અને સરદારો વગેરે હિંદુઓના વિક્રમ સવતનો મેળ મેળવવા માટે ચૈત્રાદિ વિં સં ૧૬૦૪ થી વિં સં ૧૯૧૪ સુધીના ચંડાંશુચંદુ પચાગના કોઠાઓના આધારે ફરવરદિન તા ૧ નો ઇલાહી સન, હીજરી સન, વિક્રમ સવત અને ઈસ્વીસનના મહિનાઓ તથા તિથિ વાર તારીખો સ્પષ્ટ કરી ‘મોગલ બાદશાહો કે જુલસી સન’ નામે લેખ પ્રકાશિત કર્યો હતો.

અમે ઉક્ત લેખ તથા બીજા મળતા સાધનોના આધારે અહીં મોગલ બાદશાહોના ફરમાનોની સાલવારી વગેરે સ્પષ્ટ કરવા પ્રયત્ન કર્યો છે તે ફરમાનો (વટહુકમો) આ પ્રકારે છે

૮ બાં અકબર :- (પરિચય માટે જૂઓ પ્રં ૪૪-૫૦ ૬૦)

રાજ્યકાળ- હીં સન ૯૬૩ રવિ ઉગ્ગસાની મહિનાની તા ૨ શુક્રવારથી ૧૦૧૪-૧૫ જમાદિઉરસાની મહિનાની તા ૧૧ મી સુધી વિં સં ૧૬૧૨ ના ફાં સું ૪ (વિં સં ૧૬૧૩ ફાં વ ૨) થી વિં સં ૧૬૬૨ ના ફાં સુ ૧૪ ને મંગળવાર તા ૧૪-૨-૧૫૫૬ થી તા ૧૫-૧૦-૧૬૦૫)

બાં અકબરનાં ફરમાનો નં ૧ થી ૮

અહિંસાનુ ફરમાન પહેલું :-

અકબર બાદશાહ લખે છે કે મારી ભાવના છે કે-મારી પ્રજા પ્રસન્ન રહે, આકર્ષિત રહે, એવું શુભ આચરણ આપણે કરવું જોઈએ ગમે તે મતનો મહાપુરુષ હોય, તે જો પવિત્ર રહે, આત્મધ્યાનમાં મસ્ત રહે, પ્રભુના ધ્યાનમાં મગ્ન રહે તો હું તેના બાહ્ય વ્યવહારને ન જોતા તેના માનસિક અભિપ્રાયને જોવા તેની સોબત કરી વિચાર વિનિમય કરું છું મને આવા મહાપુરુષો પ્રત્યે પ્રેમ થાય છે હું આવા કાર્યને પસંદ કરું છું. આ માટે મેં ગૂજરાતથી આં હીરવિજયસૂરિને

ઝઢી બોલાવ્યા હતા. તે સપરિવાર ઝઢી આવ્યા છે તેમનામાં ઉચ્ચ તપ, અસાધારણ પવિત્રતા વગેરે છે, જે સર્વથા આદરપાત્ર છે, સન્માન યોગ્ય છે તેઓ હવે જૂઞ્જરાત પધારે છે તેમની ઇચ્છા છે કે, બાદશાહ બનાયોનો રક્ષક છે તો શ્રાવણ વદિ ૧૩ થી ભાદરવા સુદિ ૬ સુધી એમ પશુપણાના પવિત્ર ૧૨ દિવસોમાં કોઈ પણ સ્થાને કોઈ પણ પશુ પ્રાણી મરાય નહીં એવું કરવું બેઈએ. આમ કરવાથી દુનિયામાં પ્રથમ વધે, ઇચ્છા લવે વધથી બધી બાબ આમ કરવાથી પ્રભુ પણ બાદશાહ ઉપર પ્રસન્ન રહેશે તેઓની આ ઇચ્છા છે આ ઇચ્છા અમારા ધર્મથી પ્રતિકૂળ નથી. પવિત્ર મુસલમાન ધર્મને અનુકૂળ છે તેમની આ માંગણીને સ્વીકારી અમે દુકમ બહેર કયોં કે, 'કોઈએ પશુપણા ૧૨ દિવસોમાં લવ દિસા કરવી નહીં. આ દુકમ હંમેશને માટે છે તેનું બરાબર પાલન કરવું' હીજરી સન ૬૬૨, જમાદુલસાની મિતિ ૭

તેમણે આ ફરમાની નામ ૬ સ્થાન મળે બતાવી છે (૧) જૂઞ્જરાતનો સુમે, (૨) માળવાનો સુમે, (૩) અજમેરનો સુમે, (૪) દિલ્લી-ફતેહપુરનો પ્રદેશ, (૫) લાહોર-મુઘતાનનો પ્રદેશ અને (૬) સુલ્તાની પાસે રાખવા મળે.

ઉન્નજનમાં માળવાના સુમા પર મોક્ષાવેશ અસલી ફરમાન સુરક્ષિત છે જેની સનાઈ ૨ ૬૮ અને પહેલાઈ ૧ ઇમ્બની છે મોટા અનુપૂત ૪૫૩ ઉપર સેનેરી શાહીથી સખેયું છે તે કોઈ કોઈ જગ્યાએ ફારી ગયું છે.

મે ૧૨ જાન્યુઆરી ૧૯૨૬ નામક મેમોરેન્ડમ પેલાતા. મેમોરેન્ડમ આ સેન્ટ્રલ ઇન્ડિયા પુસ્તક શા. ૨ ૫ ૧૩૫-૩૬ માં તેના અંગ્રેજી અનુવાદ પ્રકાશિત કર્યો છે.

સાક્ષાત્પત્ર પૂ. યુનિ. મ. શ્રી વિદ્યાવિજયજી મહારાજે સુત્રીશર અને સમાદર્માં તથા શ્રી વિજયવિજયજીએ જ્ઞાનસંજ્ઞાની પ્રસ્તાવનામાં, મત્તમચરમ છા નાહાએ ગુગલપાન મિનગરસુરના પરિશિષ્ટોમાં વિવિધ ફરમાનોના ફોન, ફારસી પાડો નથા અંગ્રેજી દિલી અને ગુજરાતી અનુવાદો પ્રકાશિત કરાવ્યા છે. (-પ્રક. ૪ ૫ ૪૮૪)

આ અકબરે જુલસી સન ૨૬ ઇલાહી સન ૨૬ ફીજરી સન ૬૬૨ જમાદિ ઉસ્ત્ઘની જા. મહિનાની તા. ૭ થીએ ઈ. સ. ૧૫૮૩ મેમોરેન્ડમ વિ. સ. ૧૬૪ (૧૬૪૧) પ્રથમ જમાદ સુદિ ૧૧ ના રોજ ફત્તુરસિદ્દીથી આ દીરવિ ત્યજરિને આ ફરમાન આપ્યું હતું.

ફરમાન બીજું

જૈનોને સંપ રાખવા માટેનો પ્રાર્થનાપત્ર

ખાઠ અકબરે નહીં પણ મોલવી અબુલફઝલે ઇલાહી સન ૪૦ની તા ૨૨ મીએ વાકે અનવીસ સરકુદીન હુસેન પાસે પત્ર લખાવ્યો હતો કે, “ ખરતરગચ્છવાળાની વિનિતિથી આ પત્ર લખવામા આવે છે કે, તપગચ્છ અને ખરતરગચ્છવાળાએ અદરો અંદર ઝંઘડા કરવા નહીં બનેએ પ્રવચનપરીક્ષા જેવા અથો બનાવવા નહીં. બને સપ્રદાયોને પ્રેમ અને મેળ બનાવી રાખવા પ્રાર્થના છે ”

(-યુગપ્રધાન જિનય દ્રસૂરિ, પરિશિષ્ટ ચ, પૃઠ ૩૦૫)

નોંધ-ખરતરગચ્છના ભટ્ટારક જિનય દ્રસૂરિએ સં ૧૬૪૧ મા જાન્યુઆરી મા અને સં ૧૬૪૨ મા પાટણમા ચોમાસુ કર્યું હતું આ પાટણના ચોમાસામા તપગચ્છના આઠ વિજયમેનસૂરિ અને ખરતરગચ્છના આઠ જિનય દ્રસૂરિ વચ્ચે મહોઠ ધર્મસાગર ગણિવગે સં ૧૬૨૯ મા રચેલા પ્રવચનપરીક્ષા અથ અગે પાટણની રાજસભામા ૧૮ ટિવિસો સુધી શાસ્ત્રાર્થ થયો હતો

(-યુગપ્રધાન જિનય દ્રસૂરિ, પરિઠ ક, પૃઠ ૨૬૪, ૬૫)

સભવ છે કે, આ પ્રસંગને ઉદ્દેશીને પ્રત્યુત પત્ર લખાયો હોય આ પત્ર બનાવટી હોવાની ચે સભાવના છે આમ છતાં આ પત્ર કદાચ સાચો હોય તો આ પત્રની સાલવારીમા ૧૦ વર્ષનો ફરક હોય એટલે ઇલાહી સન ૩૦ની તા ૨૨ મી, જુલમી સન ૩૦ કરવરદીનની તા ૨૨મી, વિઠ સં ૧૬૪૧-૪૨ મા આ પત્ર લખાયો હોય

ફરમાન ત્રીજું

જૈન ધર્મસ્થાનોની રક્ષાનુ ફરમાન

અલ્લાહ અકબર

જલાલુદ્દીન મહમ્મદ અકબર બાદશાહ ગાજીનુ ફરમાન અલ્લાહુ અકબરના સિક્કા સાથે શ્રેષ્ઠ ફરમાનની નકલ અસલ મુજબ છે -

મહાન રાજ્યને ટેકો આપનાર, મહાન રાજ્યના વક્ષાદાર, સારા સ્વભાવ અને ઉત્તમ ગુણવાળા, અજિત રાજ્યને મજબૂત કરનાર, શ્રેષ્ઠ રાજ્યના ભરોસાદાર, શાહી મહેરબાનીને ભોગવનાર, રાજની નજરે

પસદ કરેલ ઊંચા ઇશબળના ખાનોના નમૂના સમાન સુખાશિ-
 બ્ધુદીન (ધર્મવીર) આઝમખાને બાદશાહી મહેરબાનીઓ
 અને બક્ષીસોના વધારાથી શ્રેષ્ઠતાનું માન મેળવી બાણુનું, જે જૂઠી જૂઠી
 રીતભાતવાળા, ભિન્ન ધર્મવાળા વિશેષ મતવાળા અને પથવાળા
 સભ્ય કે અસભ્ય, નાના કે મોટા, રાજા કે રાજ અથવા દાના કે
 નાદાન, દુનિયાના દરેક ઇશબળ કે બાતના લોકો કે જેમની દરેક
 વ્યક્તિ પરમેશ્વરના નૂરને બહોર ધવાની જગા છે અને દુનિયાને પેદા
 કરનારે નિર્માણ કરેલ ભાગ્યને બહોર ધવાની અસદ્ જગા છે તેમજ
 સુદૃષ્ટિવાદક (ઈશ્વર)ની અબાયબીબરેલી અનામત છે તેઓ
 પોતપોતાના શ્રેષ્ઠ માર્ગમાં દૃઢ રહીને તથા તન અને મનનું સુખ
 લોગવીને પ્રાર્થના અને નિત્ય ક્રિયાઓમાં તેમજ પોતાના દરેક હેતુઓ
 પ્રાપ્ત કરવામાં લાગેલા રહી, શ્રેષ્ઠ બક્ષીસ કરનાર (ઈશ્વર) તરફથી
 અમને લાખી ઉમર મળે અને સારાં કામ કરવાની પ્રેરણા ધાય
 એવી દુવા કરે. કારણકે માણસ બાતમાથી એકને રાજાને ઇશબળે
 લાગે ચલાવવામાં અને સરદારીનો પહેરવેશ પહેરાવવામાં પૂરેપૂરું
 જહાપણ એ છે કે તે સામાન્ય મહેરબાની અને અત્યંત દયા કે જે
 પરમેશ્વરની સ્વપૂર્ણ દયાનો પ્રકાશ છે તેને પોતાના નજર આગળ
 રાખી એ તે બધાઓની સાથે મિત્રતા મેળવી ન શકે તો ઓછામાં
 ઓછું બધાઓની સાથે સલાહસપનો ખાયો નાખી પૂજવાલાયક
 બાતના (પરમેશ્વરના) બદાઓ સાથે મહેરબાની, માયા અને દયાને
 રસ્તે સાથે અને ઈશ્વર પેદા કરેલી બધી વસ્તુઓ (બધા પ્રાણીઓ)
 કે જે ઊંચા પાયાવાળા પરમેશ્વરની સુદૃષ્ટિનાં કૃણ છે, તેમને મદદ
 કરવાની નજર રાખી, તેમના હેતુઓ પાર પાડવામાં અને તેમના
 રીતરિવાજો અમલમાં લાવવાને મદદ કરે, કે જેથી બળવાન નિબળ
 ઉપર બુલ્લમ નહીં ગુલ્લરતા દરેક મનુષ્ય મનથી ખુશી અને સુખી થાય.

આ ઉપરથી યોગાબ્યાસ કરનારાઓમાં શ્રેષ્ઠ હીરવિજયસૂરિ
 સેવકા અને તેમના ધમને પાલનાશ કે જેમણે અમારી હજુરમાં
 હાજર ધવાનું માન મેળવ્યું છે અને જેઓ અમારા હરબારના ખરા

હિતેચ્છુઓ છે તેમના યોગાભ્યાસનું ખરાપણ વધારે અને પર
મેશ્વરની શોધ ઉપર નજર રાખી હુકમ થયો કે, તે શહેરના (તે
તરફના) રહેવાસીઓમાથી કોઈએ એમને હરકત (અડચણ) કરવી
નહીં અને તેમના દેવમંદિરો તથા ઉપાશ્રયોમાં ઉતારો કરવો નહીં
તેમ તેમને તુચ્છકારવા પણ નહીં વળી, જો તેમાનુ (મંદિરો કે
ઉપાશ્રયોમાનુ) કંઈ પડી ગયું કે ઉત્તજડ થઈ ગયું હોય અને તેને
માનનારા, ચાહનારા કે ખેગત કરનારાઓમાથી કોઈ તેને સુધારવા કે
તેનો પાયા નાખવા ઈચ્છે તો તેને કોઈ ઉપલક્ષ્ય જ્ઞાનવાળા (અજ્ઞાની)એ
કે ધર્માન્ધે અટકાવ પણ કરવો નહીં અને જેવી રીતે ખુદાને નહીં
ઓળખનારા, વરસાદનો અટકાવ અને એવા ણીજા કામો કે જે
ઈશ્વરના અધિકારના છે તેનો આરોપ, મૂર્ખાઈ અને ખેવદૂદ્ધીને લીધે
જાદુના કામ જાણી તે બિચારા ખુદાને ઓળખનારા ઉપર મૂકે છે,
અને તેમને અનેક પ્રકારના કષ્ટો આપે છે. એવા કામો, તમારા રક્ષણ
અને બદોબસ્તમા છે કે જે તમે સારા નચીબવાળા અને બહોશ
છો તેમના હાથે થવા જોઈએ નહીં, વળી એમ પણ સાલજવામાં
આવ્યું છે કે, હાજી હમીયુદ્દલાહ કે જે અમારી સત્યની શોધ
અને ખુદાની ઓળખાણ વિશે થોડું જાણે છે તેણે આ જમાતને
ઈજા કરી છે. આથી અમારા પવિત્ર મનને કે જે દુનિયાનો બદોબસ્ત
કરનાર છે, તેને ઘણું ખોટું લાગ્યું છે (દુખનું કારણ થયું છે.)
માટે તમારે તમારી રિયાસતથી એવા બખરદાર રહેવું જોઈએ કે,
કોઈ કોઈના ઉપર જીલમ કરી શકે નહીં. તે તરફના વર્તમાન
અને ભવિષ્યના હાકેમો, નવાબો અને રિયાસતનો પૂરેપૂરો અથવા
કેટલેક અશે કારભાર કરનાર મુત્સદ્દીઓનો નિયમ એવો છે કે,
રાજાનો હુકમ કે જે પરમેશ્વરના ફરમાનનું રૂપાતર છે તેને પોતાની
સ્થિતિ સુધારવાનો વસીલો જાણી તેનાથી વિરુદ્ધ કરે નહીં અને તે
પ્રમાણે કરવામા દીન અને દુખિયાનું સુખ તથા પ્રત્યક્ષ સાચી આબરૂ જાણે.

આ ફરમાન વાંચી તેની નકલ રાખી લઈ આ ફરમાન તેમને
(પાછું) આપવું જોઈએ કે જેથી હુમેશાની તેમને માટે સનદ

થાય તેમ તેઓ પોતાની ભક્તિની ક્રિયાઓ કરવામાં ચિંતાતુર થાય નહીં અને ઈશ્વરભક્તિમાં ઉત્સાહ રાખે. જો જ દરજ્જા બાણી એથી વિરુદ્ધનો કબલ થવા દેવો નહીં.

ઈલાહી સંવત્ ૩૫ ના અઝાર મહિનાની છઠ્ઠી તારીખને ખુરદાદ નામના દિવસે લખ્યું મુવાઝિક ૨૮ માહે મુહરમ સને ૬૬૬ હીજરી

મુરીદો (અનુયાયીઓ)માના તમમાં નમ્ર અખુલફજલના લખાણથી અને ઈલાહીમ હુસેનની નોંધથી

નકલ અસલ મુજબ છે

(-‘સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ, ૫૦ ૩૭૫ થી ૩૭૮)

નોંધ -આ અઝારે જુલ્લી સન ૩૫-૩૬ ઈલાહી સન ૩૫-૩૬ના નવમા અઝાર મહિનાની તા ૬ ઈરાની ખુરદાદ નામના દિવસે (આ દિવસે પાસ્તી પંચમિમાં ૬ અસી જરથોસ્તનો દીશો લખાય છે) હીજરી સન ૬૬૬ પહેલા મહોરમ મહિનાની ૨૮ મી તારીખે, વિ સ ૧૬૪૭ના આસો વદિ))ના રોજ ઈ સ ૧૫૬૧ના નવેમ્બરમાં મૂજરાતના સુખા ઈ સ ૧૫૮૭થી ૧૫૬૨ મુધીના આઝમખાન (મિસ્ત્ર અજ્જર ડાકા)ને આ હરમાન મોકલી આ વિજયહીરચરિ મેવડાના ધમસ્થાનોની રક્ષા કરવા મદદ પ્થાન આપવા જણાવ્યું હતું

સક્ત છે કે તે સોરઠના સુખા આઝમખાનના પુત્ર પુરમે ધમજ્ઞત્તથી શત્રુજય તીર્થનો નાશ કરવાની તથારી કરી હતી ત્યારે બાન્સાહે આ હરમાન મોકલી તેને શંકો હોય.

બન્સાનેજ છે કે દૂધા જૂઠા સ્થળના જૈનોએ બાન્સાહ સમભાવવાળો છે એમ માની આ સમય દરમિયાન શત્રુજય તીર્થના મોટા નિપ્રાસાદનો છર્છોદાર કરી સેવાની બાવનાથી બાન્સાહ પાસે પરવાનગી માગી હોય પરંતુ બાન્સાહ બાનુચ્છદ ગણિ વજેરેની બાવના મુજબ તેની વ્યવસ્થા કરી હોય તે પછી જ બાન્સાહે આ હીતવિજયસૂક્તિ જૈન તીર્થો સેદ આપ્યા અને તે તે સ્થાનો મદદ અહિંસાના દુક્રમો કાઢ્યા, તથા સેતી તેજપાસે શત્રુજયના મોટા નિપ્રાસાદનો છર્છોદાર કરાવ્યો અને આ હીરવિ ત્વચરિએ જરી પાળતો શત્રુજયતીર્થનો સંધ કરાવી ત્યાં થયું નિપ્રાસેતી પ્રતિજ્ઞા કરી.

કરમાન ચોથુ જૈનાચાર્યને જૈનતીર્થોનું દાન

અકબર બાદશાહ લખે છે કે, મારા તાબાના માલવા, શ
જહાંનાબાદ, લાહોર, મુલતાન, અમદાવાદ, અજમેર, મેરઠ, ગૂજર
બગાળ વગેરે મુલકો તથા ખીજ જે નવા તાબામા આવે તે મુલકે
સૂબા કરોડપતિ અને જાગીરદારોને સૂચના કરવામાં આવે છે કે

શ્વેતાંબર જૈનાચાર્ય હીરવિજયસૂરિ તથા તેમના શિષ્યો જે પા
મનવાળા સાધુપુરુષો છે તેમના દર્શનથી મને ઘણું આનંદ થયો
તેમની માગણી છે કે, અમારા તીર્થ સિદ્ધાચલજી, ગિરનાર
તારગાજી, કેશરિયાનાથજી, આખૂજી, રાજગૃહીની પાત્ર પડાડી
સમેતશિખરજી વગેરે શ્વેતાંબર તીર્થસ્થાનો છે તેમા તથા
આસપાસની ભૂમિકામા કોઈ જીવની હિંસા થાય નહીં એવો હુ
કરવો જોઈએ અમને આ માગણી બ્યાજખી લાગે છે તપાસ ક
નક્ષી થયુ છે કે, આ સ્થાનો શ્વેતાંબર જૈનોનાં છે. હું આ
સ્થાનો શ્વેં આં હીરવિજયસૂરિને અર્પણ કરુ છુ કે, તે
એ પવિત્ર સ્થાનોમા શાનિથી પ્રભુની ઉપાસના કરે આ સ્થ
શ્વેતાંબર સમાજનાં છે, તેમની નાલિકીના છે બ્યા સુધી સૂર્ય,
તપે ત્યા સુધી આ કરમાન જૈન શ્વેતાંબરોને માટે અમર રહે.
કરમાનના અમલમાં કોઈએ દબલ કરવી નહીં આ તીર્થોના પવિત્ર
ઉપર, નીચે કે આસપાસ યાત્રાધામોમા કોઈએ કોઈ જાતની જીવા
કરવી નહીં આ હુકમનો પાકો અમલ કરવો કોઈએ જિલદુ વ
નહીં. ખીજ સનદ માગવી નહીં. જીલસી સન ૩૭ માહે
બૈહેસ્ત મુતાબિક રવીઉલ અવલ, મિતિ ૭ મી

નોંધ:-આ કરમાન અમદાવાદમા શેઠ આણુજી કસ્યાણુજીની પેઢીમા
તેની લખાઈ ૨ ફૂટ, પહોળાઈ ૧ ફૂટ અને ૫ ઇંચ છે ઘોળા કપડા
સોતેરી શાહીથી લખેલું છે ઉપર ડાબી તરફ બાદશાહી મહાર લાગેલી છે ૨
કોટની રાજકુમાર કોલેજના “ મુનશી મહમ્મુદ અબ્દુલ્લાએ ” તેનો અ
અનુવાદ કર્યો છે (પ્રક્રં ૪૦, ૫૦ ૪૮

આં અકબરે આં હીરવિજયસૂરિને જીલસી સન ૩૭, ઇલાહી

૩૭ના બીજા અરહત્તેક્ષ્ત મહિનાની બીજી-ત્રીજી તારીખે, દીગરી સન ૧
ના ત્રીજા રવિચંદ્ર આવઘ મહિનાની તા. ૭ મીએ સિદ્ધાચક્ર જિન્નાર તારના
કેશરિયાજી બાપુ, રાજગૃહીના પાચ પહાડો, સમ્મેનશિખર વગેરે તીર્થો
સેનામંડળ જૈન તીર્થો હોવાનું નક્કી કરી આ બધા તીર્થો આ હીરવિજયસુરિ
દેવજીને બાપ્યાં અને તે તે સ્થાનોમાં અહિંસાનો દુકમ બાપ્યો.

પરંતુ આ હરમાનના બનુવાદમાં આપેલ મહિનાના નામમાં ફરક લખાયો છે.

જુલ્હી સન ૩૭ ઇસાહી સન ૩૭ ના ફત્તવદીન મહિનાની પહેલી
તારીખે, દીગરી સન ૧ ના જમાલિયસાની મહિનાની તા. ૫ દિંદી સ
૧૬૪૬ મુ. સ. ૧૬૪૮ની ચૈત્ર સુદિ ૭ અને તા. ૧૦-૩-૧૫૬૨ હોય.

ફરમાનમાં લખેલ અરહત્તેક્ષ્ત મહિનો ફત્તવદીન મહિનાથી બીજો મહિનો
છે તો આ રીતે મેળવતાં સારે બીજા સંવતોના પશુ બીજા બીજા મહિના આવે.

તો સ્પષ્ટ છે કે બાબ્તાહ અમરે જુલ્હી ઇસાહી સન ૩૭ બીજા
અરહત્તેક્ષ્ત મહિનાની તા. ૩ છ દીગરી સન ૧ રજા મહિનાની
તા. ૭મી દિંદી વિ. સ. ૧૬૪૬ના વશાખ સુ. ૧ અને તા. ૧૦-૪-૧૫૬૨
ને ઝાજ આઠ હીરવિજયસુરિને આ ફરમાન આપ્યું હોય.

આ હીરવિજયસુરિને આ તીર્થ મળ્યું તેથી ખજાતના સોની
તેજપાન વગ એ યતુજ્જ્વલીયના મોળા વિભાસાદનો 'નદિવર્ધન જિત
પ્રાસાદ' નામ આપી છર્જોદાર કરાવેલ. બીજા જોતેએ નવા નવા વિનાયકો
બનાવ્યાં. આઠ હીરવિજયસુરિએ સ. ૧૬૪૬ પ્રથમ ચૈત્ર સુદિ ૧૫ ન રોજ
પાગલના ડેરી પાળતા બાત્રાસથ સાથે યતુજ્જ્વલીયની યાત્રા કરી અને
નદિવર્ધન જિતપ્રાસાદ વગેરેની પ્રતિજ્ઞા કરી (ઇતિ પ્રક. ૫૮ મું)

ફરમાન પાંચમું

અહિંસાનું ફરમાન

મલ્ખાહ મકબર

મકબર- પ્રતિમાશાળી (ચમકદાર) ફરમાન

જિત પ્રા મુદ્દા 'મલ્ખાહ મકબર' મળી મુદ્દા ૬.

તારીખ મહરપૂર ૪ માહ મહર આન્હી સન્ ૩૭.

પૃષ્ઠિ ઉમદનૂષ મુન્ક ફરુનૂષ સન્તનત ડલ કાહેરાત ઉમ્મદગીલા
નિશામુરિન સદ્દરર્સાં જો બાદશાહકા જ્યાપાત્ર હ, માદ્મ હો પૃષ્ઠિ મરા

(बादगाहका) पूर्ण हृदय तमाम जनता यथा सारे जानदारों (जीवधारियों) के शांतिके लिये लगा है कि समस्त ससारके निवासी शांति और सुखके पालनेमें रहे। इन दिनोंमें ईश्वरभक्त व ईश्वरके विषयमें मनन करनेवाले जिनचंद्रसूरि खरतर भट्टारकको मेरे मिलनेका सौभाग्य प्राप्त हुआ उसकी ईश्वरभक्ति प्रगट हुई। मैंने उसको बादगाही मिहरवानियोंसे परिपूर्ण कर दिया उसने प्रार्थना की कि इससे पहिले ईश्वरभक्त हीरविजयसूरि तपसीने (हजूरके) मिलनेका सौभाग्य प्राप्त किया था उसने प्रार्थना की थी कि हरसाल बारह दिन साम्राज्यमें जीववध न हो और किसी चिड़ीया या मच्छीके पास न जाय (न सतावे) उसकी प्रार्थना कृपाकी दृष्टिसे व जीव बचानेकी दृष्टिसे स्वीकार हुई थी, अब मैं आगा करता हू कि मेरे लिये (एक) सप्ताहभरके लिये उसी तरहसे (बादगाहका) हुकम हो जाय। इसलिये हमने पूर्ण दयासे हुकम किया कि आषाढ मासके शुक्लपक्षमें सात दिन जीववध न हो और न सतानेवाले (गैर मूजी) पशुओंको कोड़ न सतावे, उसकी तफसील यह है — नवमी, दशमी, एकादशी, द्वादशी, त्रयोदशी, चतुर्दशी, और पूर्णमासी। वास्तवमे बात यह है कि, चूंकि आदमीके लिये ईश्वरने भिन्न भिन्न अच्छे पदार्थ दिये हैं, अतः उसे पशुओंको न सताना चाहिए और अपने पेटको पशुओंकी कब्र न बनावे; कुछ हेतुवश प्राचीन समयके कुछ बुद्धिमान लोगोंने इस प्रथाको चला दिया था। चाहिये कि जैसा उपर लिखा गया है उस पर अमल करें, इसमें कमी न हो और इसे (हुकमको) कार्यरूपमे परिणत करनेमे बहुत सहनशीलतासे काम लें। उपर लिखी तारीखको लिखा गया।

अबुलफज़ल व वाक्यानवीस इब्राहीमवेरा

नकल—(१)

उडीसा और उडीसा की सब सरकारे (ओरिसा प्रान्त)

जिहन्ताबाद

खिलजीयाबाद

मारोहा (मादोहा)

सरीफाबाद

तारीकाबाद	सासा गाँव
गोरीया	सार काम
कफदा	सलीमाबाद
कानर	सससल (सिलसल)
बजाद (टाण्डा)	फतेहाबाद
भोजपुर	मुराबाद
हसनगाँव	महमूदाबाद
	मदारफ

नकल—(२) अवधप्रान्त फरमान बयात्री व मोहर “अल्लाह अकबर”
असफगर ४ बहरपूर माह महर आलही सन् ३७ आकि
बागीरदारान करोडिमान ओ मुसदिमान सूबे अवध बिदानद ।

अवध	बहराइन
मैराबाद	गोरखपुर
मन्वनउ	

नकल—(३) जिन्ही आगरा प्रान्त

कग हुआ आपा ठपरका माग नहीं मिला ।

देहली	सगदिद
बदायु	सम्भन
जिमार-फिरोजा	सहारनपुर
बिजानी	

मौख : गारतराबाध गरीबी यति धीरुमबेदगीक चौधमये हानही
मे हसे पाव तादी परमानोही बकमे प्रम हुने भिनमे नीम केस आराही
अशबिहा के जमादि के परमान है । x x x के नीम परमान कम्पन सूबा उदीना
अरब और देहलीके है ।

(—भीमान् अजरय १७ ना १ । अने जाररजाध नादराअे समेधा
मुमयमान भीतिनयऽभरि परिशित व ५ ३०१ भी ३ ८)

નોંધ:- ખરતરગચ્છમા આં જિનસાગરથી સં ૧૬૮૬મા ‘આચાર્યીય ગચ્છ’ નામે લઘુગાખા ચાલી હતી (પ્રકં ૪૦, પૃં ૪૯૦) આ શાખાના યતિવર શ્રીપૂનમચદ્વજે શ્રીઅગરચદ્વજ નાહટાને મૂળ શાહી કરમાનો નહીં પણ પાચ શાહી કરમાનોની નકલ આપી હતી હતી, જેમા (૧, ૨, ૩) ઓરિસા પ્રાત; અવધ પ્રાત અને દિલ્હી પ્રાતના કરમાનો હતા, જે ઉપર છપાયા છે (૪, ૫) પહેલા કરમાન નબર બીજમા છપાયેલ પ્રાર્થનાપત્રની એ નકલો હતી

બાદશાહ અકબરે ઈલાહી સન ૩૭ના મિહિર માસની તા ૪થીએ શેહેરવરને રોજ આં જિનચદ્રસૂરિને અહિંસાનુ કરમાન આપ્યુ હતુ, તેની આ જૂદા જૂદા પ્રાતો માટેની કરમાનોની નકલો છે

ખરતરગચ્છના આં જિનચદ્રસૂરિ હિંદી સં ૧૬૪૮ના અપાડ માસમાં ખલાતથી વિહાર કરી સિરોહીમા પયુષણપર્વ અને જાસોરમા ચોમાસુ પૂરુ કરી સં ૧૬૪૮ના ફાગણ સુદિ ૧૨ના રોજ ઈલાહી દિવસે લાહોર પધાર્યા, પછી સં ૧૬૪૯મા લાહોરમા, સં ૧૬૫૦મા હાપુડમા, સં ૧૬૫૧મા લાહોરમા ચોમાસુ કરી સં ૧૬૫૨મા હાપુડમા ચોમાસુ કરી જેસલમેર, મારવાડ તરફ પધાર્યા હતા તેમણે સં ૧૬૬૦મા પાટણમા, સં ૧૬૬૮મા પાટણમા, સં ૧૬૬૯મા સાધુવિહાર ખોલોવવા માટે આગરામા અને સં ૧૬૭૦મા મિલાડામા ચોમાસા કર્યા હતા તેમણે સં ૧૬૭૦ના આં ૧૦ ૨ મિલાડામાં સ્વર્ગગમન કર્યું

તેમના વિહારની અને ઉપરના કરમાનની સાલવારી મેળવીએ તો સ્પષ્ટ થાય છે કે, તેમણે લાહોરમા આવતા તરત જ બાદશાહ પામેથી કરમાનો વગેરે વિવિધ લાભો લેવા પ્રયત્ન આણુ કર્યો હતો જેમકે, ઈલાહી સન ૩૭ કરવરદિનની તા ૧ લીને રોજ હીજરી સન ૧૦૦૦ જમાદિલિસાની તા ૫, હિંદી વિં સં ૧૬૪૯ના ચૈત્ર સુદિ ૭, તા ૧૦-૩-૧૯૯૨ હોય; જ્યારે આ કરમાન ઈલાહી સન ૩૭ની સાલમા મેહેર મહિનાની તા ૪ના રોજ અપાયુ હતુ, તો તે દિવસે હીજરી સન ૧૦૦૦નો ૧૨મા જિલ્લજ મહિનાની તા ૧૦મી, હિંદી વિં સં ૧૬૪૯ના બીજ અપાડ સુદિ ૧૧ અને તા ૧૪-૮-૧૯૯૨ આવે તે દિવસે આ કરમાન અપાયુ હોય તે પૈકી પન્નખ પ્રાતનુ કરમાન શુભ થયું હતુ, પણ ઉપરના ૩ કરમાનોથી આ મૂળ કરમાન ક્યારે અપાયુ તેનો અનુમાનથી સ્પષ્ટ દિવસ જાણી શકાય છે

સાથેસાથ એ પણ જાણી શકાય છે કે, ખાં અકબરે મહોં લાનુચ્છ ગણિવરની ‘ ધર્મસ્થાનો ધર્માચાર્યોના હાથમા સોંપાય ’ આવી સલાહથી આં

इरमान सातमुं अडिंसानुं इरमान

जोधपुरनिवासी मुनशी देवीप्रसादजीने इस फारसी फरमानका हिंदीमें इस तरह अनुवाद किया है—

फरमान अकबर बादशाह गाजीका

सूबे मुलतानके बड़े बड़े हाकिम, जागीरदार, करोड़ी और सब मुत्सद्दी (कर्मचारी) जान लें कि, हमारी यही मानसिक इच्छा है कि सारे मनुष्य और जीवजंतुओंको सुख मिले, जिससे सब लोग अमन चैनमें रह कर परमात्माकी आराधनामें लगे रहे। इससे पहिले शुभ चिंतक तपस्वी जयचंद (जिनचंद्र)सूरि खरतर(गच्छ) हमारी सेवामें रहता था। जब उसकी भगवद्भक्ति प्रगट हुई तब हमने उसको अपनी बादशाहीकी महरबानियोंमें मिला दिया। उसने प्रार्थना की कि, “इससे पहिले हीरविजयसूरिने सेवामें उपस्थित होनेका गौरव प्राप्त किया था, और हरसाल बारह दिन मागे थे, जिनमें बादशाही मुल्कोमें कोई जीव मारा न जावे, और कोई आदमी, किसी पक्षी, मछली और उन जैसे जीवोंको कष्ट न दें। उसको प्रार्थना स्वीकार हो गई थी। अब मैं भी आशा करता हूं कि एक सप्ताहका और वैसा ही हुक्म इस शुभ चिंतक के वास्ते हो जाय”। इसलिये हमने अपनी आमदयासे हुक्म फरमा दिया कि आषाढ शुक्ल पक्षको नवमीसे पूर्णमासी तक सालमें कोई जीव मारा न जाय और न कोई आदमी किसी जानवरको सतावे। असल बात तो यह है कि जब परमेश्वरने आदमीके वास्ते भाति भांतिके पदार्थ उपजाये हैं, तब वह कभी किसी जानवरको दुख न दे और अपने पेटको पशुओंका मरघट न बनावे। परंतु कुछ हेतुओंसे अगले बुद्धिमानोंने वैसी तजवीज की है। इन दिनों आचार्य ‘जिनसिंह’ उर्फ ‘मानसिंह’ने अर्ज कराई कि पहिले जो उपर लिखे अनुसार हुक्म हुआ था वह खो गया है, इसलिये हमने उस फरमानके अनुसार

હીરવિજયસૂરિને સ્વ જૈન તીર્થો ભેટ આપ્યા હતાં સભવ છે કે, આ જિનચત્રસૂરિના અનુયાયીઓએ બુદ્ધિપૂર્વક આ તીર્થ ભેટ આપ્યાની અભ્યતર્માં પણ વિરોધ કર્યો હોય.

(—સુગ્રંથાન જિનચત્રસૂરિ, પરિક્ષિત ગ ૫ ૨૮ થી ૨૮૩)

આ હરમાનથી વિશેષ એ જાણવા મળે છે કે ઓરિસા વગેરે પ્રાંતોમાં આ પ્રદેશમાં હતા તથા એ પણ ચોક્કસ સાબ છે કે આ અક્ષરે આ હીરવિજયસૂરિને પશુપંથના ૧૨ દિવસની અમાસિનું હરમાન આપ્યું હતું અને આ જિનચત્રસૂરિએ તેમની પ્રશંસા કરી બીજા હરમાનોની માજસૂરી કરી હતી.

હરમાન છઠું

જૈન ધર્મસ્થાનોની રક્ષા અને અહિંસા વગેરેનું હરમાન
અહિંસાનું અકષર

અગ્રુ અલ મુજકરર મુલતાન. ... નો હુકમ છે આ હરમાનના નિશાનની નકલ અસલ મુજબ છે

આ વખતે છે આ હરમાનવાળા નિશાનને બાદશાહી મહેરબાનીથી નીકળવાનું મળ્યું (છે) કે હાલના અને અવિધ્યના હાકેમો બગીચદારો કસેડીઓ અને રૂઝડાત સૂબાના તથા સોરઠ સરકારના મુત્સદ્દીઓએ એવઠા (જૈન સાધુ) લોકો પાસે જાવ અને આજ્ઞાને તથા લેસ અને પાડાને કોઈ પણ વખતે માથવાની તથા તેના આમડા ઉતારવાની અનાઈ સબખી મેઠ અને સુખના ચિહ્નવાળું હરમાન છે અને તે મેઠ હરમાન પાછળ લખેલું છે કે, “હર મહિનામાં કેન્દ્રાક દિવસ એ ખાવાને ઇચ્છવું નહીં એ ફરજ અને બ્યાજખી બલ્યવું તથા જે પ્રાણીઓએ ધરમા કે ઝાડ ઉપર માથા નાખ્યા હોય તેવાઓનો શિકાર કરવાથી કે ક્રેડ કરવાથી (પાજરામાં પૂરવાથી) દૂર રહેવામાં પૂરી કાગજી રાખવી.” (વગી) એ માનવાલાયક હરમાન લખ્યું છે કે, ચોમાબ્યાસ હરમાનમાં મેઠ હીરવિજયસૂરિના શિષ્ય વિજયસેનમૂરિ એવઠા અને તેના ધર્મને પાળનારા, જેમણે અમાશ હરમાનમાં હાજર થવાનું માન મેળવ્યું છે અને જેઓ અમાશ હરમાનના ખાસ હિતેશ્વરો છે તેમના ચોમાબ્યાસનું ખરાપવું અને

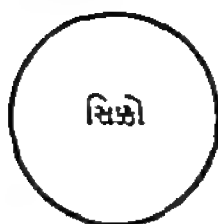
વધારે તથા પરમેશ્વરની શોધ ઉપર નજર રાખી (હુકમ થયો) કે, એમના દેવલ કે ઉપાશ્રયમા કોઈએ ઉતારો લેવો નહીં અને એમને તુચ્છ કરવા નહીં. તથા જો તે જીર્ણ થતાં હોય અને તેથી તેના માનનારા ચાહનારા કે ખેરાત કરનાઓમાથી કોઈ તેને સુધારે કે તેનો પાયો નાખે, તો કોઈ ઉપલક્રિયા જ્ઞાનવાળાએ કે ધર્માન્ધે તેનો અટકાવ કરવો નહીં અને જેવી રીતે ખુદાને નહીં ઓળખનાર, વરસાદનો અટકાવ અને એવા કામો કે જે પૂજવાલાયક જાતના (ઇશ્વરના) કામો છે તેનો આરોપ, મૂર્ખાઈ અને યેવદ્વક્ષીના લીધે જાહનાં કામ જાણી તે બિચારા ખુદાને માનનારા ઉપર મૂકે છે અને તેમને અનેક જાતના દુષ્ટો આપે છે. તેમ તેઓ જે ધર્મક્રિયાઓ કરે છે તેમાં અટકાવ કરે છે, એવા કામોનો આરોપ એ બિચારાઓ ઉપર નહીં મૂકતા, એમને પોતાની જગ્યા અને મુકામે સુખેથી ભક્તિનુ કામ કરવા દેવું તેમ પોતાના ધર્મ મુજબ ક્રિયાઓ કરવા દેવી

તેથી તે શ્રેષ્ઠ ફરમાન મુજબ અમલ કરી એવી તાકીદ કરવી જોઈએ કે એ ફરમાનનો અમલ સારામા સારી રીતે થાય અને તેની વિરુદ્ધ કોઈ હુકમ કરે નહીં દરેકે પોતાની ફરજ જાણી ફરમાનથી ઠરજૂર કરવી નહીં અને તેની વિરુદ્ધ કરવું નહીં.

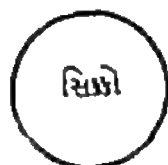
તા. ૧ લી શહરયૂર મહિનો, ઇલાહી સન ૪૬, સુવાદિક તા ૨૫ મહિનો સફર, ૧૦૧૦ હીજરી

પેટા ભાગનુ વર્ણન

ફરવરદીન મહિનો, જે દિવસોમા સૂર્ય એક રાશિમાથી બીજી રાશિમા જાય તે દિવસો, ઇન્દ્ર મેહુરનો દિવસ, દરેક રવિવારો, તે દિવસ કે જે બે સૂર્યાના દિવસોની વચ્ચે આવે છે રજમ મહિનાના સોમવારો, આબાન મહિનો કે જે બાદશાહના જન્મનો મહિનો છે. દરેક શમશી મહિનાનો પહેલો દિવસ, જેનું નામ ચોરમઝ છે અને બાર પવિત્ર દિવસો કે જે શ્રાવણ મહિનાના છેલ્લા છ અને ભાદરવાના પ્રથમ છ દિવસો મળીને કહેવાય છે

આ સિક્કામાં ભાગ કાજી ખાન મહમ્મુદનુ નામ વચાવ
છે સિવાયના અક્ષરો વચાતા નથી

આ સિક્કામાં અકબરશાહ મુરીદ બાદ શાશાન આ પ્રમાણે
લખેલ છે (—મુરીદર અને સમ્રાટ ૫૦ ૩૭૮ થી ૩૮૧)

નોંધ —આશાદ અકબરે ઇસાવી સન ૪૬ શબ્દેર મદિનાની તા ૧લી,
દી ૪લી સન ૧૧ સાર મદિનાની તા ૨૫મીના રોજ આ દીરવિ જમીરસિખ
આ વિજયમેનમુરિને આ હરમાન આપ્યું હતું

આજ વિજયમેનમુરિએ આ આપતારી મુજબ સ ૧૬૪૬ના મા
મુ ૩ના રોજ રાખનપુત્રી વિ ૧૨ થી સ ૧૬૪૬ના મુ મુદિ ૧૧ના
રો ૮ શાશાનમાં પ્રવેશ થી સ ૧૬૪૬ના ૫-૫૧ના ચોમાસાં શાશાનમાં
આ સ ૧૬૫૨માં શાશાનથી વિ ૧૨ ૬મી માદિમ થઈ સ ૧૬૫૨માં
મુરતન પધાર્યા (પ્રક ૫૬)

ત્યારે આ હરમાનના વર્ષા ઇસાવી સનના નિસામે મીચોગાજીના પાકાના
આપતારે વિ સ ૧૬૫૮ થી સ ૧૬૬૨ આવશે ૫૫૫ તે આયાવના
સમયમાં દીર મુજબ રજ વર્તેલ ૪૨૬ ૫૬૭ તે સમય છે કે આ અકબરે
આ હરમાન બુધમી સન ૩૬ ઇસાવી સન ૩૬ શબ્દેર મદિનામાં જોડમે
વિ સ ૧૬૫૮ થી સ ૧૬૬૨માં નવો પત્ર દેવાદિ વિ સ ૧૬૪૮ના
મા ૧ ૧૩ થી સ ૧૫૪૬ના આખર મદિનામાં આપ્યું હતું

આ હરમાનમાં મુરીદ બાદ શાશાન નામ છે તેનું પુત્ર નામ મિર ન
શાશાનખાન છે / અમુરતિમખાન ખાનનો જુવ દતો.

(—આર્ધન-ઈ-આકબરી બા ૧ અમેજી અનુવાદ)

इरमान सातसुं अडिंसानुं इरमान

जोधपुरनिवासी मुनशी देवीप्रसादजीने इस फारसी फरमानका हिंदीमें इस तरह अनुवाद किया है—

फरमान अकबर बादशाह गाज़ीका

सूवे मुलतानके बड़े बड़े हाकिम, जागीरदार, करोड़ी और सब मुत्सद्दी (कर्मचारी) जान लें कि, हमारी यही मानसिक इच्छा है कि सारे मनुष्य और जीवजतुओंको सुख मिले, जिससे सब लोग अमन चैनमें रह कर परमात्माकी आराधनामें लगे रहे। इससे पहिले शुभ चिंतक तपस्वी जयचंद (जिनचंद्र)सूरि खरतर(गच्छ) हमारी सेवामें रहता था। जब उसकी भगवद्भक्ति प्रगट हुई तब हमने उसको अपनी बादशाहीकी महरवानियोंमें मिला दिया। उसने प्रार्थना की कि, “इससे पहिले हीरविजयसूरिने सेवामें उपस्थित होनेका गौरव प्राप्त किया था, और हरसाल बारह दिन मागे थे, जिनमें बादशाही मुल्कोमें कोई जीव मारा न जावे, और कोई आदमी, किसी पक्षी, मछली और उन जैसे जीवोको कष्ट न दें। उसको प्रार्थना स्वीकार हो गई थी। अब मैं भी आशा करता हूं कि एक सताहका और वैसा ही हुक्म इस शुभ चिंतक के वास्ते हो जाय”। इसलिये हमने अपनी आमदयासे हुक्म फरमा दिया कि आषाढ शुक्ल पक्षको नवमीसे पूर्णमासी तक सालमे कोई जीव मारा न जाय और न कोई आदमी किसी जानवरको सतावे। असल बात तो यह है कि जब परमेश्वरने आदमीके वास्ते भाति भांतिके पदार्थ उपजाये है, तब वह कभी किसी जानवरको दुख न दे और अपने पेटको पशुओंका मरघट न बनावे। परंतु कुछ हेतुओंसे अगले बुद्धिमानोंने वैसी तजवीज की है। इन दिनों आचार्य ‘जिनसिंह’ उर्फ ‘मानसिंह’ने अर्ज कराई कि पहिले जो उपर लिखे अनुसार हुक्म हुआ था वह खो गया है, इसलिये हमने उस फरमानके अनुसार

નવા ફરમાન ફનામત ક્રિયા છે । ખાશિષ્ કિ જેસ જિસ્ દિયા ગયા છે, વૈસા હી ફસ બાઝાકા પાછન ક્રિયા જાય । ફસ વિષયમેં નહુત બઢી કોશિશ બૌર તાકીદ સમજ કર ફસકે નિયમોમેં ડછટફેર ન હોને ડે ।

તા૦ ૩૧ જુરદાદ ફલાહી । સન ૪૯ ॥

હજારત ઘાવશાહકે પાસ રહનેવાલે દૌસ્તસાંકો હુકમ વહુવાનેસે ડમદા જમૌર બૌર સહકારી રાય મનોહરકી ખૌકી બૌર જ્વામા છાછનંદ કે બાકિયા (સમાચાર) સિલ્લનેકી બારીમેં સિલ્સા ગયા ।

(—મુખપત્રાલ નિત્યસ્થિરિ, પરિશિષ્ટ મ પૃ ૨૭૮ થી ૨૭૬)

નોંધ — બાદશાહ અઠમરે આ નિત્યસ્થિરિને ઇલાહી સન ૪૬ના ત્રીજા મહિના ખુરદાહી તા. ૩૧મીએ આ અર્દિસાનું ફરમાન બાપુ હતું

આ અઠમરે પહેલાં ઇલાહી સન ૩૭ બને વિ સ ૧૬૪૮માં ખરતરખખના આ નિત્યસ્થિરિને એક અર્દિસાનું ફરમાન બાપીને તેની પોતાના પ્રતિા મદે જૂદી જૂદી નકસો કરાવી બાપી હતી. (જૂઓ ફરમાન ન ૫) તેમાંનું મુસતાન પ્રદેશનું ફરમાન જૂમ થયું બાપામ જીની વતી આ નિત્યસ્થિરિએ તેના જુમ થવાની ખબર પડી ત્યારે, બાદશાહ અઠમર પાસે મુસતાન પ્રદેશ મદે તે જ નતના ત્રીજા ફરમાનની માગણી કરી હતી. બાપી બાદશાહ અઠમરે તેમને મુસતાન વજેરે પ્રદેશ મદે પહેલાં ફરમાનની જેમ જીભુ ફરમાન લખી બાપુ

આ નિત્યસ્થિરિ ઇલાહી સન ૩૭ ૩૮ ૩૯માં, જૈત્રાદિ વિ સ ૧૬૪૬ ૧૬૫ ૧૬૫૧ ૧૬૫૨માં આ પ્રદેશમાં વિચર્યાં હતાં તો સજવ છૂંદે, તેમણે આ ફરમાન ફરીવાર જીજો ત્રીજો વર્ષે અથવા ૧ વર્ષ પછી મેળવ્યું હોય.

જીજો વર્ષે મેળવ્યું હોય તો જુલ્સી સન ૩૬ ઇલાહી સન ૩૬ ત્રીજા મહિના ખુરદાહી તા. ૩૧મી જીજરી સન ૧ ૨ સાઅમાન મહિનો, વિ સ ૧૬૪૬ (જૈત્રાદિ વિ સ ૧૬૫)નો વૈશાખ મહિનો બને ઈ સ ૧૫૬૫ના મે મહિનામાં મેળવ્યું હોય.

આ ફરમાનમાં અમુક જીજા ફરમાનોની જેમ ૧ વર્ષનો ફરક લખાવો હોય બને કામ ૧ વર્ષ બાદ આ ફરમાન મેળવ્યું હોય તો આ ફરમાનની ઇલાહી સન ૪૬ જીજરી સન ૧ ૧૨ વિ સ ૧૬૬ ઈ સ ૧૬૪ એમ સાલવારી બાવે

પરતુ આચાર્યશ્રી વિં સં ૧૬૬૦ લગભગમાં ગૂજરાતમાં પાટણ વગેરે સ્થાનોમાં હતા મત્રી કર્મચંદ્રતુ સં ૧૬૫૬માં અમદાવાદમાં મરણ થયું હતું એમ મનાય છે તો સભવ છે કે આ ફરમાન વિં સં ૧૬૪૯ના વૈશાખ મહિનામાં અપાયું હોય

આ ફરમાનની મૂળ નકલ લખાઈના ખરતરગચ્છના જૈનભડારમાં છે આ ફરમાનનો ફોટો અસલી ફારસી લખાણ તથા જોધપુરના મુનશી દેવીપ્રસાદજીએ કચ્છેલ હિંદી અનુવાદ કાશીની માસિક પત્રિકા સરસ્વતી સને ૧૯૧૨ના જૂનનો ભા. ૧૩નો અક-છટો, પૃં ૨૯૩; કૃપારસકોશ આવૃત્તિ ખીજીની પ્રસ્તાવના પૃં ૩૧ થી ૩૯; શ્રીઅગરચદ્ગ નાહટાનુ યુગપ્રધાન જિનચંદ્રસૂરિ પૃં ૨૭૬ થી ૨૭૯માં પ્રકાશિત થયા અને ગુજરાતી અનુવાદ જૈન પરપરા ઇતિહાસ પ્રકં ૪૦, પૃં ૪૮૭-૮૮માં પ્રકાશિત થયો છે

શ્રી અગરચદ્ગ નાહટાએ ખરતરગચ્છના ઇતિહાસને પ્રકાશમાં લાવવા ભરસક પ્રયત્ન કર્યો છે જ્યાં સુધી ખરતરગચ્છનો ઇતિહાસ રહેશે ત્યાં સુધી મત્રી કર્મચંદ્ર અને અગરચદ્ગ નાહટાનુ નામ અમર રહેશે

ફ. નં. ૮

ફરમાનોના સમર્થનમાં

બે અગ્રેજ પત્રો

અકબરના દરબારમાં જૈન સેવકા (સાધુનુ) સ્થાન.

પોર્ટુગીઝ પાદરી પિનહરોના વિં સં ૧૬૫૨ના બે પત્રો મળે છે. તે આ પ્રમાણે—

(૧) તા. ૩-૬-૧૫૬૫નો પત્ર ૧ લો.

(૨) તા. ૬-૧૧-૧૫૬૫નો પત્ર ૨ જો

આ પુસ્તકના પૃં ૧૬૬માં પિનહરો (Pinheiro) નામના એક પોર્ટુગીઝ પાદરીએ લાહોરથી તા. ૩ સપ્ટેમ્બર સને ૧૫૬૫માં પોતાના દેશમાં લખેલ પત્રનું એક વાક્ય ડૉ. વિન્સેટ એ. સ્મિથ ના અગ્રેજ “ અકબર ” માથી ઉદ્ધૃત કરવામાં આવ્યું છે તે પત્રમાં તેણે જૈનો સળધી વિશેષ હકીકત લખી હતી તે આ છે—

પત્ર ૧ લો:—

“ This king (Akbar) worships God and the sun,

and is Hindu (Gentile) he follows the sect of Vertue, who are like monks living in communities (congregations) and do much penance. They eat nothing that had had life (anima) and before they sit down, they sweep the place with a brush of cotton in order that it may not happen (non suffrouti) that under them any worm (or insect vermicelle) may remain and be killed by their sitting on it. These people hold that the world existed from eternity but others say No, - many worlds having passed away. In this way they say many silly things which I omit so as not to weary your Reverence.

“રાજા અકબર પરમેશ્વર અને સૂર્યને પૂજે છે અને તે હિંદુ છે તે પ્રતિ સપ્રદાયને અનુસરે છે તે પ્રતિઓ મહાશયી સાધુની પેઠે વસ્તિમાં રહે છે અને બહુ તપશ્ચર્યા કરે છે તેઓ કઈપણ સજીવ વસ્તુ ખાતા નથી, અને જમીન ઉપર બેસવા પહેલાં જમીનને રૂની કનની પીંછી (ઓઘા)થી સાફ કરે છે જેથી જમીન ઉપર રહેલા જીવ-જંતુનો નાશ થાય નહિ. આ લોકોનું એવું માનવું છે કે-જગત અનાદિ છે પણ બીજાઓ કહે છે કે મળી દુનિયાઓ ઘઈ ઘઈ છે આવી મુર્ખાઈ ભરેલી (?) વાતોથી આપ પૂજ્યશ્રીને કાળો નહિ આપતા આટલેથી જ વિરમુ છું”

આવી જ રીતે બેક બીજો પત્ર તેણે (પિનડરાએ) તા. ૬ નવેમ્બર ૧૫૬૫ના દિવસે પોતાના દેશમાં લખ્યો હતો, તેમાં જૈનો સબખી ને હકીકત લખી છે તે આ છે -

પત્ર ૨ નો :-

“The Jesuit narrates a conversation with a certain Bobansa (I Baban shah) a wealthy notable of Combay favourable to the Fathers.

“He is a deadly enemy of certain men who are called Vertens concerning whom I will give some slight information (delli quali tocara alcuna cosa)

The Verteas live like monks, to-gether in communities (congregatione) and when I went to their house (in Cambay) there were about fifty of them, there They dress in certain white clothes, they do not wear anything on the head, their beards are shaven not with a razor, but pulled out, because all the hairs are torn out from the beards, and likewise from the head, leaving none of them, save a few on the middle of the head up to the top, so that they are left a very large bald space

They live in poverty receiving in alms what the given has in excess of his wants for food They have no wives They have (the teaching of) their sect written in the script of Gujarat They drink warm water, not from fear of catching cold, but because they say that water has a Soul and that drinking it without heating it kills its Soul, which God created and that is a great sin, but when heated it has not a Soul And for this reason they carry in their hands certain brushes, which with their handles look like pencils made of cotton (bambaca) and these they use to sweep the floor or pavement whereon they walk, so that it may not happen that the Soul (anima) of any work be killed I saw their prior and superior (maggiore) frequently sweep the place before sitting down by reason of that scruple Their chief Prelate or supreme Lord may have about 100,000 men under obedience to him, and every year one of them is elected I saw among them boys of eight or nine years of age, who looked like Angels They seem to be men, not of India, but of Europe At that age they are dedicated by their fathers to this Religion.

They hold that the world was created millions of millenniums ago and that during that space of time God has sent twenty three Apostles and that now in this last age, he sent another one, making twenty-four in all which must have happened about two thousand years ago and from that time to this they possess scriptures, which the others (Apostles) did not compose.

Father Xavier and I discoursed about the saying to them that this one (questo) (Seil apparently the last Apostle) concerned their Salvation.

The Babansa aforesaid being interpreter they said us we shall talk about that another time. But we never returned there although they pressed us earnestly because we departed the next day

“પાદરીઓને અનુકુળ ખભાત શહેરના અમુક ધનાઢંધ ઉમરાવ બાબનસા (બાબનશાહ-પારસી બહમનશા)ની સાથે થએલી વાતચીતનો પાદરી નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરે છે

તે “વતી” ના નામથી ઓળખાતા અમુક માણસોનો કટો દુશ્મન છે તે વતિયો સળખી હું કઈક હકીકત આપીશ.

વતિયો સાધુઓની માફક સમુદાયમાં રહે છે અને હું જ્યારે તેમના સ્થાન (ખભાતના ઉપાધ્યક્ષમાં) ગયો, ત્યારે તેમનામાં પચાસેક વસ્તુ ત્યાં હતા. તેઓ અમુક પ્રકારના શ્વેત વસ્ત્રો પહેરે છે, તેઓ માથા ઉપર કંઈ પણ ઓઢતા નથી, વળી અસાધી દાહીની હલમત કસાવતા નથી, પણ તે દાહીને ખેંચી કાઢે છે, અર્થાત્ દાહીના તેમજ માથાના વાળનો તેઓ હોથ કરે છે. માથાની ટોચે વચલા ભાગમાં જ થોડા વાળ હોય છે, આથી ફરીને તેઓના માથામાં થોડી ટાલ પડી ગયેલી હોય છે.

તેઓ નિર્જંમ છે, ભિક્ષામાં, જે ખાવપહાણ (ગૃહસ્થોની) જરૂરીયાત ઉપરાંત વધેલો હોય છે તે જ લે છે તેઓને સ્ત્રિયો દોતી નથી. ગુજરાતની ભાષામાં તેઓના ધર્મશિક્ષણો લખેલા

હોય છે. તેઓ ગરમ કરેલું પાણી પીએ છે તે શરદી લાગવાના ભયથી નહિ, પણ એવા મન્તવ્યથી કે પાણીમા જીવ છે, અને ઉકાળ્યા સિવાય તે પીવામાં આવે તો તે જીવનો નાશ થાય છે આ જીવ પરમેશ્વરે બનાવ્યા છે. અને આમાં (ઉકાળ્યા વગર પીવામા) બહુ પાપ છે. પણ જ્યારે ઉકાળવામાં આવે છે, ત્યારે તેમાં જીવ રહેતો નથી અને આ કારણથી તેઓ તેમના હાથમાં અમુક પ્રકારની પીંછીઓ (ઓઘાઓ) લઈને ફરે છે આ પીંછીઓ તેના દાંડાઓ સહિત ફની (ઉનની) બનાવેલી સીસાપેનો જેવી લાગે છે તેઓ આ પીંછીઓ વડે જમીન અથવા ખીજી જગ્યાઓ કે જ્યાં તેમને ચાલવાનું હોય છે, તેને સાફ કરે છે, કારણકે તેમ કર્યાથી કોઈ જીવના ઘાત થાય નહિ. આ જોઈને લીધે તેમના વડવાઓને અને ઉપરીઓને ઘણી વખત જમીન સાફ કરતા મેં જોયા છે. તેમના સૌથી મોટા નાયકના હાથ નીચે તેની આજ્ઞામાં રહેનારા એક લાખ માણસો હશે. અને દરેક વર્ષે આમાનો એક ચુટાય છે. મેં તેઓમા આઠ નવ વર્ષની ઉમરના છોકરાઓ પણ જોયા, કે જેઓ દેવ જેવા લાગતા હતા તેઓ હિંદુસ્થાનના નહિ, પરંતુ યુરોપના હોય, એવા લાગતા હતા. આટલી ઉમરે તેમના માતા-પિતા તેમને ધર્મને માટે અર્પણ કરી દે છે

તેઓ પૃથ્વીને અનાદિ માને છે, અને માને છે કે આટલા વખતમા (અનાદિકાળમા) તેમના ઇશ્વરે ૨૩ પેગમ્બરો (પ્રવર્તકો) મોકલ્યા અને આ છેલ્લા યુગમા ખીજો એક મોકલ્યો, એટલે ચોવીસ થયા આ ચોવીસમાને થયે બે હજાર વર્ષ થઈ ગયા છે અને તે વખતથી તે અત્યાર સુધીમા ખીજા પ્રવર્તકોએ નહિ બનાવેલા એવા પુસ્તકો તેઓના કબજામાં છે

ફાધર ઝેવીયરે અને મેં આ બાબત તેમની સાથે વાત કરી અને પૂછ્યું કે- આ છેલ્લા પ્રવર્તકથીજ તમારો ઉદ્ધાર છે કે શું ?

ઉપર્યુક્ત બાબતના અમારો દુભાષિયો હતો અને તેઓએ અમને કહ્યું કે-આ બાબતની આપણે ફરીથી વાત કરીશું. પણ અમે

બીજે દિવસે ત્યાંથી નીકળી ગયા, તેથી અમારાથી ફરી ત્યાં જવાનું નહિ. બે કે તેઓએ અમને ધણો જ આશ્ચર્ય કર્યો હતો. ”

(“ સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ ” પરિશિષ્ટ-૬ પૃ. ૩૬૭ થી ૪૦૨)

નોંધ - આ પત્રો પૈશ્વરીના પૃ. ૬૬ તથા પૃ. ૫ પરમાં લેખનમાં હપાયા હતા અને મિત્રસેગને અમલ માંડ દિવિયાદિ કાળાવરી માંડ મેંગાલ વા. ૪૫ આ. ૧ પૃ. ૭ માં આપ્યા હતા. સુપ્રસિદ્ધ ઇતિહાસકાર ડૉ. વિન્સેન્ટ રિમ્મિ તા. ૨-૧૧-૧૬૧૮ના દિવસે સામ્બિશાર જૈનમથામ શ્રીવિજયધમ સુરિને આ પત્રોનો અંગ્રેજી અનુવાદ મોકલ્યો હતો.

પહેલો પત્ર તા. ૩-૮-૧૫૬૫ એટલે વિ. સ. ૧૬૫૨ના માત્રાશુભ, બુધ્ધી સન ૪ લીજરી સન ૧૨ ૩માં આ અકાશના સમયે લખાયો છે.

બે જ રીતે બીજો પત્ર તા. ૬-૧૧-૧૫૬૫માં લખાયો છે.

મોતમ બાદશાહોના હુકમરમાં પતિ વની મમલ અને સેવડા-આ સમ્રાટ જૈન શ્વેતાંશ્વર સાધુઓને મારે વપરાયા છે.

આ લેખમાં જે અપ્રાપ્ત વાની ઉમરના સાધુઓ હોવાનું લખ્યું છે તે સમ્ભવતઃ આ વિ. સ. ૧૬૬૫ સુરિ વર્ષે-૩ પ. મુક્તિસાગર જ આ રાજસાગરસુરિ ખુશરુદમ મુનિ નદિવિજયજી ખુશરુદમ મુનિ સિદ્ધિયજી મુનિ ભાલ્યજી મુનિ હેમવિજય અને મુનિ સ્વવિમલ વર્ષે હોય.

૬-આ. ૦ જહાંગીર (પરિચય મારે પ્ર. ૪૪ પૃ. ૮૫)

સૂચ્યકાળ - લીજરી સન ૧ ૧૫ થી ૧ ૩ના સુર મહિનાની તા. ૨૮ વિ. સ. ૧૬૬૩ થી ૧૬૮૪ના કા. વ.)) અને ૧૬૬૫ થી તા. ૨૮-૧-૧૬૨૭

ફરમાન નવમું

આ. ૦ જહાંગીરે જૈન ધર્મસ્થાનોની રક્ષા,

ફરમાફે અને અહિસાનુ આપેલું ફરમાન

આ ફરમાન પોતાના સમગ્ર રાજ્યની અહર નિમાયેલા હાકેમો, અમલદારો, બગીચદારો, કચેરીઓ મુતસદ્દીઓ અને આખા ગૂજરાતના સૂબાઓ ઉપર કાઢવામા આ ખુ છે એમા તેમણે જણાવ્યું છે કે -

પરમેશ્વરની પ્રીતિ ત્યારે જ મેળવી શકાય છે કે જ્યારે રાજ્યમા રહેલી દરેક વ્યતની યા કોમની રૈયતના મનને આસૂહની અને નિશ્ચિત પક્ષ રહેલું હોય. હાલમા આવક હરખા પરમાન હજીએ જહાપનાહના

દરબારમાં આવી અમલદારો મારફતે અરજ કરી કે, વિજયસેનસૂરિ, વિજયદેવસૂરિ અને ખુશકદુમ નદિજી (નદિવિજયજી) તેઓ અમારા આચાર્યો છે અને ઠેકઠેકાણે તેમના દેરાં અને ધર્મશાળા છે અને તેઓ હંમેશાં પવિત્ર ધાર્મિક કામમાં, સેવાપૂજામાં અને ઇશ્વરને યાદ કરવામાં મશગૂલ રહે છે અને ખરેખર અમને મજકુર શ્રાવક હરખા પરમાનંદજીની વક્તારીની ખબર છે કે, એ અમારું શ્રેય આહનાર વક્તાર માણસ છે, તેથી અમારા જહાપનાહના દરબારમાંથી હુકમ કાઢવામાં આવે છે કે, “ એ કોમની ધર્મશાળા કે તેમના દેરામાં કોઈએ મુકામ કરવો નહીં અને તેની નજદીકમાં પણ કોઈ રીતની દબલગીરી કરવી નહીં અને તેઓ તેને ફરીથી નવાં બનાવવા માગે તો તેમાં અડચણ કરવી નહીં. વળી, તેમના શિષ્યોના મકાનમાં પણ કોઈએ ઉતારો રાખવો નહીં તેઓ જો સોરઠના મુલકમાં શત્રુજયની જાત્રા કરવા જાય તો કોઈએ તેમની પાસે કશું માગવું નહીં ” દરેક અઠવાડિયામાં બે વારના દિવસે, એટલે રવિવાર તથા ગુરુવારે, દર મહિને તે મહિનાના પહેલા દિવસે, તેમજ ઈદ (તહેવાર)ને દહાડે, તેમજ દર વર્ષે ચૂર ધરાની છઠ્ઠા શહેરેચૂર શહેરેવર માસમાં તેમજ અમારી ઉમરના જેટલા વર્ષ વીતી ગયા છે તે વર્ષો ગણી દર વર્ષે એક દિવસ એ પ્રમાણે અમારા આખા રાજ્યમાં કોઈ પણ જાનવરની કતલ કરવી નહીં. તેમ તેનો શિકાર કરવો નહીં તેમજ પક્ષી, માછલા વગેરે જીવોને પકડવા નહીં આ મારવા નહીં આ હુકમ પ્રમાણે ચાલવાને સૌએ કોશીશ કરવી એનાથી વિરુદ્ધ વર્તવાને કોઈને અવકાશ જ નથી.

સૂચના :-

ફારસી ભાષાના સમર્થ અભ્યાસી અને ગૂજરાતના સાક્ષરરત્ન શ્રી કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરીએ ફાર્સ ગુજરાતી સભાના સાહિત્યસંગ્રહમાંની જૂની સનદો અને જૂના ફરમાનોના આધારે “ કેટલાક અપ્રસિદ્ધ જૂના લેખો ” એવા મથાળા હેઠળ—
(૧) બાં જહાંગીરનું જૈન મંદિર, ઉપાશ્રય, તીર્થરક્ષા, અમારિનું ફરમાન

- (૨) બાં શાહજહાંએ શત્રુ જય પહાડ લેવા આપ્યો તે માટેનું ફરમાન.
 (૩) બાં શાહજહાંએ સ્થાતિઅવહારની સ્વતંત્રતા આપ્યાનું ફરમાન.
 (૪) બાં શાહજહાંએ નગરશેઠના મકાનોની રક્ષા માટે આપેલું ફરમાન.
 (૫) બાં શાહજહાંએ ચિત્તામણિ જેન મહિર જેનોને પાણું આપવાનું
 હુકમું ફરમાન.

(૬) બાં આલમ ખાને જનરલ ગોડાડની શાંતિનો હુકમ.

આ છ ફરમાનો ઈ. સ. ૧૬૨૪માં ભાવનગરમાં લખાયેલી
 ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના રિપોર્ટ માં પ્રકાશિત કરાવ્યા છે તેના આધારે
 અમે આ નોંધ લખી છે.

—સ. માહક

(વિશેષ માટે જુઓ જેન સત્ય પ્રકાશ, વર્ષ ૬,
 અંક ૨, ક્રમાંક ૬૮, પૃ. ૪૭ થી ૫૪)

નોંધ - શ્રી. કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી આ ફરમાન મળે લખે છે કે
 આ ફરમાન બા. જહાંગીર તરફથી નીકળેલું છે એની નક્કસમાં કંઈક અશરો
 પડેલા છે અને લખ્યા સાલ વગેરે દેલીઃ બાબત તેમાં કિતરી નથી. છત્રિ
 પોતાની ફેરતમાં આવક કામ પ્રત્યે બાબ્તાહની લાગણી હતી તે એમાંથી
 ખુલ્લી રીતે દેખાઈ આવે છે.

અનુવાદક શ્રી. કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરીએ અનુવાદિત કરેલ આ
 ફરમાનોની હકીકતને જ પુષ્ટ કરે તેવું એક લખાણ શ્રી. હરભોવિંદાસ દારકાલાલ
 કાટિયાવાળાએ લખેલ “ હમુકડી સો વાતો ” નામક પુસ્તકમાંથી ઉખ્યૂત કરેલ
 છે તે હવે પછીના ફરમાન નં. ૧૬ની નોંધમાં આપ્યું છે.

બા. અકબર મરણ પામ્યો તે પછી જહાંગીર બાબ્તાહ થયો, ત્યારે
 તેના વિરોધમાં જળવા ફટી નીકળ્યા. હવે દીન ખિસ્લી રાજ્ય નથી અકબર
 નથી. જહાંગીરી અરાજકતા છે તો હવે અકબરનું ફરમાન માને કેવું? બામ સમજ
 સૂના ખુરમ જેવા ઉતાવળિયા ઝૂલી ખુસશમાન અમલદારો જેન્ટીલ્મૅન્-ધમ
 સ્થાનોને નુકસાન કરશે તો ? બાતી વિચારણાથી બા. વિ. ત્સેન્સારિએ બા.
 જહાંગીરને અમર આપી આ ફરમાન મેળવ્યું હતું.

બા. જહાંગીર પોતાના પિતાના પક્ષે ચાલવા ચાલતો હતો. તેણે
 પિતાના દરેક દરેક ફરમાનોને અવસર આવતાં પોતાની મહેર મારી સમજાવ
 હમુકડી

સંભવ છે કે સ. ૧૬૬૨-૬૩માં બા. જહાંગીરે મહો. બામુલની

હયાતીમા કે વિહાર પછી તેની પ્રેક્ષાથી અને હરખચંદ પરમાનંદની માગણીથી આ ફરમાન આપ્યું હોય,

જે કે આં જહાગીરના રાજકાળમા કાઈ ગરબડ બની નથી આં શાહ-જહાંના રાજકાળમા શાહજહાં ઔરગઝેએ અમદાવાદમા ગરબડ કઢેલી, જે અંગે આં શાહજહાંએ યોગ્ય પ્રત્યધ કર્યો હતો (પ્રક ૪૪ પૃ ૧૦૦, ક નં ૧૬)

આં ઔરગઝેએ ૫૦ પ્રતાપકુશળજી બહુમાન કર્યું હતું (પ્રકં ૪૪, પૃ ૧૦૪) આં ઔરગઝેએના રાજકાળમા અજમેરના સૂબાઓએ ગરબડ કરી હતી આં ઔરગઝેએ લં વિજયપ્રભસૂરિ, ૫૦ ભીમવિજય ગણિને ફરમાન આપી જૈન ધર્મસ્થાનો જૈનોને પાછા અપાવ્યા હતા

(પ્રકં ૪૪, પૃ ૧૦૪, ૧૦૫, પ્રં ૫૮)

આં ઔરગઝેએ ઉપર પ્રમાણે લં વિજયપ્રભસૂરિને ધર્મસ્થાનોની સ્વતંત્રતાનું ફરમાન આપ્યું હતું તે બંને ફરમાનોની અસલ નકલ અમને મળી નથી

ફરમાન દશમુ

અહિ સાનું ફરમાન (અનુવાદ)

અલ્લાહુ અકબર

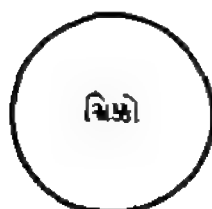
(તા ૨૬ માહે ફરવરદીન સને ૫ ના કરાર મુજબ ફરમાનની નકલ)

તમામ રક્ષિત રાજ્યોના મોટા હાકેમો, મોટા દિવાનો, મહાન કામોના કારકૂનો, રાજકારભારના બદોબસ્ત કરનારાઓ, જાગીરદારો, અને કરોડિયાઓએ બાણુવુ કે, દુનિયાને જીતવાના અભિપ્રાય સાથે અમારો ધનસાફી ઇરાદો પરમેશ્વરને રાજી કરવામા રહેલો છે અને અમારા અભિપ્રાયનો પૂરો હેતુ તમામ દુનિયા કે જેને પરમેશ્વરે બનાવી છે, તેને ખુશી કરવા તરફ રજૂ થયેલો છે. (તેમા) ખાસ કરીને પવિત્ર વિચારવાળાઓ અને મોક્ષધર્મવાળા કે જેમનો હેતુ સત્યની શોધ અને પરમેશ્વરની પ્રાપ્તિ કરવાનો છે, તેમને રાજી કરવા તરફ અમે (વધારે) ધ્યાન દઈએ છીએ તેથી આ વખતે વિવેકહર્ષ, પરમાનંદ, મહાનંદ અને ઉદયહર્ષ કે જેઓ તથા યતિ (તપા-ગચ્છના સાધુ) વિજયસેનસૂરિ, વિજયદેવસૂરિ અને નદિવિજયજી કે જેઓ ખુશફહમના ખિતાબવાળા છે, તેમના ચેલાઓ છે, તેઓ

આ વખતે અમારા હજુરમા હતા. અને તેઓએ દરખાસ્ત કરી વિનંતિ કરી કે એ સમગ્ર આ રક્ષિત રાજ્યમાં અમારા પવિત્ર બાર દિવસો, જે બાદરવા પર્વપણાના દિવસો છે, તેમાં હિંસા કરવાની જગ્યાઓમાં કોઈ પણ જાતના જીવોની હિંસા કરવામાં નહીં આવે તે, અમને માન મળવાનું કારણ થશે, અને ધણા જીવો આપના છિઆ અને પવિત્ર હુકમથી જયી જશે તેમ તેનો સારો બદલો આપના પવિત્ર શ્રેષ્ઠ અને મુબારક રાજ્યને મળશે.

અમે બાદશાહી રહેમનજર દરેક નાત-જાતના અને ધર્મના હેતુ તથા કામને ઉત્તેજન આપવા બદલે દરેક પ્રાણીને સુખી કરવા તરફ રાખી છે તેથી એ વિનંતિ કબૂલ કરી દુનિયાએ માનેલો અને માનવાલાયક જહાંગીરી હુકમ થયો કે, મજકુર બાર દિવસોમાં ૬૨ વર્ષે હિંસા કરવાની જગ્યાઓમાં તમામ રક્ષિત રાજ્યની અદર પ્રાણીઓને મારવામાં આવે નહીં અને એ કામની તૈયારી કરવામાં પણ આવે નહીં વળી એ સળખી ૬૨ વર્ષનો નવો હુકમ કે સનદ (પણ) મામવામાં આવે નહીં એ હુકમમુજબ અમલ કરી ફરમાનથી વિરુદ્ધ વર્તવું નહીં એ ફરજ બાણવી બેઈએ.

નમ્રમા નમ્ર અણુલખેરના લખાણથી અને મહમ્મુદ ચૈદની નોંધથી નકલ અસલ મુજબ છે

આ સિલ્લો વાંચી શકાતો નથી.

(—સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ, ૫૦ ૩૮૨ થી ૩૮૭

નોંધ - જા તહાંગીરને જૈન સાધુઓ અને ધણુ માન હતું તે પિતાના પત્રને પત્રને રાજ્યવ્યવહાર ચલાવવા ચાહતો હતો.

આથી પિતાજીએ આં હીરવિજયસ્રરિ, આં વિજયસેનસ્રરિ વગેરેને જે જે કરમાનો આપ્યા હતા તેણે તેમના એલાઓને પિતાના તે તે અસલી કરમાનોને તાળ કરી નવાં કરમાન આપ્યા હતા જૂના કરમાનોને સમર્થન આપ્યું હતું

તેણે આ કરમાન જગદ્ગુરુ આં હીરવિજયસ્રરિના પરિવારના સાધુ પંચ વિવેકહર્ષગણિને જીલ્લા સન ૫, ઇલાહી સન ૫૫, કરવરદીન મહિનો તા ૨૬, હીજરી સન ૧૦૧૯ (અથવા ૧૦૨૧) મહિનો મહોરમ, ઈં સં ૧૬૫૧, વિં સં ૧૬૬૬ (અથવા ૧૬૬૮)ના ચૈત્ર સુદમા આગરામાં આપ્યું હતું

મહોં વિવેકહર્ષગણિ ત્યારે પન્યાસ હતા તેઓ સં ૧૬૬૬ થી સં ૧૬૬૯ સુધી તે પ્રદેશમાં વિચર્યા હતા (પ્રકં ૪૪ પૃં ૯૩, ખા જહાગીર,)
(પ્રકં ૫૫-મહોં વિવેકહર્ષગણિ)

*

કરમાન અગિયારમુ

અહિંસા, કરમાફ તથા ધર્મસ્થાનોની રક્ષાનું કરમાન

અદલાહું અકબર

અબ્બુલ મુજફફર સુલતાન શાહ સલીમ ગાજીનુ

હુનિયાએ માનેલું કરમાન

(અસલ મુજબ નકલ)

મોટા કામો સળધી હુકમ આપનારાઓએ, તેને અમલમાં લાવનારાઓએ, તેમના કારકૂનોએ તથા વર્તમાન તેમજ ભવિષ્યના મામલતદારો

વગેરેએ અને ખાસ કરીને સોરઠ સરકારે બાદશાહીનું માન મેળવીને તથા આશા રાખીને બાણવું કે, ભાનુ-ચંદ્ર યતિ અને ખુશફુદમના ખિતાબવાળા સિદ્ધિચંદ્ર યતિએ અમને અરજ કરી કે, “ જજીઓ, જકાત, ગાય-લેસ-પાડા અને બળદ એ બળવરોની બિલકુલ હિંસા, ખીબ દરેક મહિનાના મુકરર દિવસોમાં હિંસા, મરેલાના માલનો કબજો કરવો, લોકોને કેદ કરવા, અને

શત્રુજય પર્વત ઉપર માઘાદીઠ સોરઠ સરકાર, જે કર લેતા તે બે બધી બાબતો આજે હજારો (અઠગણ બાહ્યાણે) માફ કરી અને તેની મનાઈ કરી છે ' તેથી અમે પણ હરેક ઉપર અમારી સંપૂર્ણ મહેરબાની (સદ્ભાવ) છે તેથી એક બીજો મહિનો કે "જેની અતમા અમારો જન્મ થયો છે," તે ઉમેરીને નીચે લખેલી તકનીક મુજબ માફી આપી. અમારા શ્રેષ્ઠ હુકમ મુજબ અમલ કરી તેની વિરુદ્ધ કે આઠે માએ જનુ બેઠાંએ નહીં તથા વિજયસેન સૂરિ અને વિજયદેવસૂરિ કે જેઓ ત્યાં (જૂજરાતમાં) છે તેમના હાથની ખબરદારી કરી, જ્યારે બાનુચદ્ર અને સિદ્ધિચદ્ર ત્યાં આવી પહોંચે ત્યારે તેમની સારસભાળ રાખી, જે કામ કરવાનું તેઓ રજૂ કરે તેને પૂર્ણ કરી આપવું બેઠાંએ; કે જેથી તેઓ છત્ત કરનાર શબ્દને હમેશાં (કાયમ) રહેવાની કુઆ કરવામાં સુખી મનથી કામે લાગેલા રહે. વળી ઊના પરગણામાં એક વાડી છે કે જ્યાં તેમણે પોતાના ગુરુ હીરણના પગલાં સ્થાપન કર્યા છે, તેને જૂના રિવાજ પ્રમાણે વેરા વજેરેથી મુક્ત બાળી, તે સંબંધી કઈકરકત કે અઠચલ કરવી નહીં.

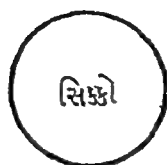
લેખ થયો તા. ૧૪ ચતુરેવર મહિનો સને ૬૬૯૬ી ૫૫.

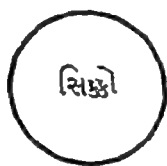
પેટાભાગનો ખુલાસો

મહિનો ફરવરદીન, તે દિવસો, કે જે દિવસોમાં સૂર્ય એક રાશિમાંથી બીજી રાશિમાં જાય છે ઇંદનો દિવસ, મેહર (મિહિર)ના દિવસો, દરેક મહિનાના સોમવારો, તે દિવસો, કે જે સૂર્યાનાના બે દિવસોની વચ્ચે આવે છે રજા મહિનાનો સોમવાર, અઠગણ બાહ્યાણના જન્મનો મહિનો, જે શામળાન મહિનો કહેવાય છે દરેક સમયી (Solk) મહિનાનો પહેલો દિવસ કે જેનું નામ એરમલ છે બાર બરકતવાળા દિવસો કે જે આવળુ મહિનાના છેલ્લા ૭ દિવસો અને બાહરવાના પહેલા ૭ દિવસો છે.

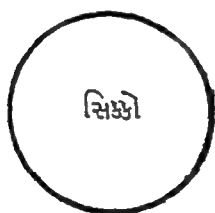
અલ્લાહુ અકબર
નકલ અસલ મુજબ છે

(આ સિક્કાના અક્ષરો વાંચી શકાતા નથી)

આ સિક્કામાં 'કાળ અબ્દુસસમી'નું નામ છે
અસલ મુજબ નકલ છે.

આ સિક્કામાં 'કાળ ખાન મુહમ્મદ'નું નામ છે.

ખીજા અક્ષરો વાંચાતા નથી

(સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ પૃં ૩૮૮ થી ૩૯૦
તેમાંના ફરમાન ચોથાનો અનુવાદ)

નોંધ:- આં જહાગીર મહોં લાનુચદ્ર ગણિનો એક રીતે વિદ્યાર્થી,
અને ખીજી રીતે મિત્ર હતો તેણે તેમને પણ પોતાના પિતાએ આં હીર-
વિજયસૂરિ અને વિજયસેનસૂરિએ આપેલા ફરમાન તાજ કરી, તેમાંના બધા
હુકમોનો સમાવેશ કરી આ ફરમાન આપ્યું હતું

જે કે ફરમાનમાં ઈલાહી સન ૫૫, શહેરીવર, પારસી જૂઠા મહિનાની
તા ૧૪મી આપી છે તે હિસાબે ત્યારે જુલસી સન ૫, ઈલાહી સન ૫૫

ચહેરીવર મહિનો તા. ૧૪, ઈ સ ૧૬૧ વિ સ ૧૬૬૬નો ચૈત્ર મહિનો
એમ આવે પરંતુ મહો બાનુચ્છ મણિવર તથા સિદ્ધિચ્છ મણિ ત્યારે
માસ્વાડ—ગૂજરાત તરફ હતા, પણ આજરમાં નહોતા.

કદાચ આ હરમાનના અનુવાદમાં કે સામ્વારી મેળવવામાં ૧ વર્તિ
હરક લખાયો હોય તો આ હરમાનની સાલ જુલ્લી સન ૧૫, ઈસાહી સન
૧૫ ચહેરીવર જો મહિનો તા ૧૪ હીજરી સન ૧૨૬ રવિ કિસ્મતી
મહિનો ઈ સ ૧૬૨ વિ સ ૧૬૭૬ના ચૈત્ર સુદિ ૧૫ના રોજ આપું
હોય એમ હસે છે

(—પ્રક ૪૪ ૫ ૬૫ આ જહાંગીર પ્રક ૫૫ મહો બાનુચ્છ મણિ)

હરમાન ખાસ્તુ

ગુરુદેવના સમાધિસ્તૂપ માટે જમીનદાનનું હરમાન

નુરદીન મહમ્મદ જહાંગીર બાદશાહ આજનું હરમાન હમેશા
રહેવાવાળું આલીશાન હરમાન જે તા. ૧૭ રવજબીલ મુરજબજ
હીજરી સન ૧૦૨૪નું છે, તેની નકલ—

હવે આ હરમાન આલીશાનને પ્રગટ અને પ્રસિદ્ધ કરવાના મહત્ત્વને
પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયેલ એમ હરમાવવામાં આવે છે કે, આપણી કશી
દશ વીધા જમીન ખજાનની નજીકના ચિરાસી પરમજાના
મહમ્મુદપુર (અકબરપુર) ગામમાં નીચે લખ્યા પ્રમાણે ચાદૂ
સુલખીને માટે મદદે—મુઆશ નામની જાગીર ખરીદના પ્રારબ
નોશકાનઈલ (જુલાઈ) મહિનાથી કાયમને માટે આપવામાં આવે,
જેથી તેની કિયજનો ઉપયોગ, દરેક કસલ, દરેક સાલ પોતાના ખર્ચને
માટે તે કરે અને અનત બાદશાહી અરખલિત રહેવાને માટે
તે પ્રાર્થના કરતા રહે.

હાલના અને હવે પછીના અધિકારીઓ, તલાટીઓ, જમીનદારો
અને માલના ઠેકેદારોને માટે ઉચિત છે કે, તેઓ આ પવિત્ર અને
કિયા દુકમને હમેશા ચાલુ રાખવાનો પ્રયત્ન કરે.

ઉપર લખેલા જમીનના દુકાની આપણી કશીને અને તેની
મર્યાદા જાપીને તે જમીન ચદૂ સુલખીને તાબે કરે તેમાં કોઈ પણ
જાતનો દુશ્મન અથવા અદલાજદગી ન કરે, તેને તકલીફ ન આપે

તેમ તેની પાસેથી કોઈ પણ કારણને ખાને કઈ પણ વસ્તુની માગણી ન કરે, જેમકે-પટ્ટો બનાવવાનું ખર્ચ, નજરાણું, માપણીનું ખર્ચ, જમીન કબજામાં આપવાનું ખર્ચ, રજિસ્ટ્રીનું ખર્ચ, તલાટીનું ફંડ, તહેસીલદાર અને દારોગાનું ખર્ચ, વેઠ, શિકાર અને ગામનું ખર્ચ, નખરદારીનું ખર્ચ, જેલદારી સેકડે ૨ ટકા ફી, કાનુગોની ફી, કોઈ ખાસ કામને માટે સાધારણ વાર્ષિક ખર્ચ, ખેતી કરવા વખતે અમુક ફી, અને એવી તમામ જાતની દિવાની અને સુલતાની તકલીફોથી તેને કાયમને માટે મુક્ત કરવામાં આવે છે એને માટે હરસાલ કોઈ નવો હુકમ કે સૂચનાની આવશ્યકતા નથી જે કઈ હુકમ કરવામાં આવ્યો છે તેને તોડવો ન જોઈએ અને આને તેઓએ પોતાનું સરકારી કામ સમજાવું જોઈએ

તા. ૧૭મી અક્ષર દાર મુઝ ઇલાહી મહિનો ૧૦મું વર્ષ.

*

બીજી બાબુનો અનુવાદ

તારીખ ૨૧, અમરદાદ, ઇલાહી ૧૦મું વર્ષ, જેની બરાબર રજબુલ મુરજજબ હીજરી સન ૧૦૨૪ની ૧૭મી તારીખ અને અને ગુરુવાર છે.

પૂર્ણતા અને ઉત્તમતાના આધારરૂપ સાચા અને જ્ઞાની એવા સૈયદ અહમદ કાદરીએ મોકલવાથી, બુદ્ધિશાળી તથા વર્તમાન સમયના જલ્દીનૂસ (ધન્વન્તરિ વૈદ્ય) અને હાલના ખ્રીસ્ત એવા જોગીએ આપેલા ટેકાથી, વર્તમાન સમયના પરોપકારી રાજા સુલ્તાને આપેલી ઓળખથી, અને સૌથી નમ્ર શિષ્યોમાના શિષ્ય અને નોંધનાર ઈસહકના લખાણથી ચદ્દ સઘવી પિતા બોરુ (?) પિતા (પિતામહ) વજીવન (વરજીવન) રહેવાસી આગ્રાનો તેને મદદે મુઆરા નામની જાગીર આપવામાં આવી ચદ્દ સઘવી પિતા બોરુ (?), પિતા (પિતામહ) વ[ર]જીવન રહેવાસી આગરા સબજવમ (સેવડાને માનનારા), જેનું કપાળ પહોળું, બ્રમર પહોળી, ઘેટા જેવી જેની આખો, કાળો રંગ, મૂડલી દાઢી, મો ઉપર માતાના ઘણા કાઘ, બને કાનમાં ઠેકાણે ઠેકાણે છેદ, મધ્યમ ઊંચાઈ, અને

સહેરીવર મહિનો તા ૧૪ ઈ સ ૧૬૧ વિ સ ૧૬૬૬નો ચૈત્ર મહિનો એમ આવે. પરંતુ મહો બાનુમદ્ર ત્રિવિર તથા સિદ્ધિમદ્ર ત્રિવિર તારે માસ્વાક-ગૂજરાત તરફ હતા પણ આજરામાં નહોતા.

હાલ આ હરમાનના અનુવાદમાં કે સાસવારી મેળવવામાં ૧ વર્તિના ફરક લખાયો હોય તેા આ હરમાનની સાલ શુક્લ સન ૧૫ ઈસાહી સન ૬૫ સહેરીવર જ્યો મહિનો તા ૧૪ દીગરી સન ૧ ૨૯ રવિ સિંચાની મહિનો ઈ સ ૧૬૨ વિ સ ૧૬૭૬ના ચૈત્ર સુદિ ૧૫ના રોજ આપું હોય એમ ઈસે છે.

(-પ્રક ૪૪ ૧ ૬૫ના જ્ઞાતીર પ્રક ૫૫ મહો બાનુમદ્ર ત્રિવિર)

હરમાન બારમું

ગુરુદેવના સમાધિસ્તૂપ માટે જમાનદાનનું હરમાન

નુસરીન મહમ્મદ જહાંગીર બાદશાહ ગાળનું હરમાન હમેશા રહેવાવાળું આલીયાન હરમાન જે તા ૧૭ રજબઉલ સુરજખળ હીજરી સન ૧૦૨૪નું છે, તેની નકલ-

હવે આ હરમાન આલીયાનને પ્રજા અને પ્રસિદ્ધ કરવાના મહત્વને પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયાં એમ હરમાનનામાં આવે છે કે, માપણી કરેલી દશ વીણા જમીન ખસાતની નજીકના ઐરાણી પરજણાના મહમ્મુદપુર (અકબરપુર) ગામમાં નીચે લખ્યા પ્રમાણે સૂફી સુલખીને માટે મહદે-મુખ્તાર નામની જાગીર ખરીદના પ્રારમ્ભ નૌશહાનઈલ (જુલાઈ) મહિનાથી કાયમને માટે આપવામાં આવે, જેથી તેની ઉપજનો ઉપયોગ, ફરક ફસલ, ફરક સાલ પોતાના ખર્ચને માટે તે ફરે અને અનવ બાદશાહી અરખલિત રહેવાને માટે તે પ્રાર્થના કરતા રહે.

હાલના અને હવે પછીના અધિકારીઓ, તલાટીઓ, જાગીરદારો અને માલના ઠેકેદારોને માટે લખિત છે કે તેઓ આ પવિત્ર અને ઉપજા કુશલને હમેશા આશુ રાખવાને પ્રયત્ન કરે.

ઉપર લખેલા જમીનના ટુકડાની માપણી કરીને અને તેની મર્યાદા બાધીને તે જમીન ચક્ર સલખીને તામે કરે. તેમાં કોઈ પણ બાતનો ફેરફાર અથવા અઢલાબઢલી ન કરે, તોને વકલીફ ન આપે,

તેમ તેની પાસેથી કોઈ પણ કારણને ખાતે કઈ પણ વસ્તુની માગણી ન કરે; જેમકે-પટ્ટો બનાવવાનું ખર્ચ, નજરાણું, માપણીનું ખર્ચ, જમીન કબજામાં આપવાનું ખર્ચ, રજિસ્ટ્રીનું ખર્ચ, તલાટીનું ફંડ, તહેસીલદાર અને દારોગાનું ખર્ચ, વેઠ, શિકાર અને ગામનું ખર્ચ, નખરદારીનું ખર્ચ, જેલદારી સેકડે ૨ ટકા ફી, કાનુગોની ફી, કોઈ ખાસ કામને માટે સાધારણ વાર્ષિક ખર્ચ, ખેતી કરવા વખતે અમુક ફી, અને એવી તમામ જાતની દિવાની અને સુલતાની તકલીફોથી તેને કાયમને માટે મુક્ત કરવામા આવે છે એને માટે હરસાલ કોઈ નવો હુકમ કે સૂચનાની આવશ્યકતા નથી. જે કઈ હુકમ કરવામાં આવ્યો છે તેને તોડવો ન જોઈએ અને આને તેઓએ પોતાનું સરકારી કામ સમજાવું જોઈએ

તા. ૧૭મી અસ્ફદાર મુઝ ઇલાહી મહિનો ૧૦મું વર્ષ.

*

બીજી બાબતનો અનુવાદ

તારીખ ૨૧, અમરદાદ, ઇલાહી ૧૦મું વર્ષ, જેની બરાબર રજબુલ મુરજ્જબ હીજરી સન ૧૦૨૪ની ૧૭મી તારીખ અને અને ગુરુવાર છે પૂર્ણતા અને ઉત્તમતાના આધારરૂપ સાચા અને જ્ઞાની એવા સૈયદ અહમદ કાદરીએ મોકલવાથી, બુદ્ધિશાળી તથા વર્તમાન સમયના જલ્દીનૂસ (ધન્વન્તરિ વૈદ્ય) અને હાલના ખ્રીસ્ત એવા જોગીએ આપેલા ટેકાથી, વર્તમાન સમયના પરોપકારી રાજા સુલ્તાને આપેલી ઓળખથી, અને સૌથી નમ્ર શિષ્યોમાંના શિષ્ય અને નોંધનાર ઇસહકના લખાણથી ચદ્દ સઘવી પિતા બોરુ (?) પિતા (પિતામહ) વજીવન (વરજીવન) રહેવાસી આગ્રાનો તેને મદદે સુઆરા નામની જગીર આપવામા આવી ચદ્દ સઘવી પિતા બોરુ (?), પિતા (પિતામહ) વ[ર]જીવન રહેવાસી આગ્રા સખજવમ (સેવડાને માનનારા), જેનું કપાળ પહોળું, બ્રમર પહોળી, ઘેટા જેવી જેની આંખો, કાળો રંગ, મૂંડલી દાઢી, મો ઉપર માતાના ઘણા ડાઘ, અને કાનમા ઠેકાણે ઠેકાણે છેદ, મધ્યમ ઊંચાઈ, અને

જેની સમગ્ર ૬૦ વર્ષની ઉંમર છે, તેણે બાકશાહની ઇચ્છાથી એક રત્નની જડેલી વીંટી ૧૦મા વર્ષના ઇલાહી મહિનાની ૨૦મી તારીખે લેટ કરી અને તેણે અરજ કરી કે, 'જાકબરપુર ગામ ૧૦ વીંટા જમીન તેના સહજત ગુરુ વિજયસેનસૂરિના મંદિર, બાગ, મેઘ અને સન્માનની ચાહગીરી માટે લે/ આપવામાં આવે.' સૂર્યના ચિત્રેના માફક ચળકાટવાળો અને બધી દુનિયાને માનવાલાયક એવા હુકમ થયો કે, "ચાહુ ચાવળીને ગામ જાકબરપુર પરગણા સ્થાપી કે જે ખલાતની નજીક છે ત્યાં થી વીંટા ખેતીની જમીનનો હુકમ મારે સુઆથ નામની વ્યગીર તરીકે આપવામાં આવે." હુકમ પ્રમાણે તપસ કરીને લખવામાં આવ્યું માલિ'નમાં લખ્યું છે કે, લખનાર સૂર્ય કે' જુમહતુલ સુરક મહારક મહામ જૈતમા દુરોહાના હુકમ-દર્શી બીલ વળત અરજ કરવામાં આવે.

'સુખલીસખાન' જેઓ મહેરબાની કરવાને લાયક છે, તેઓએ બાકશાહની સામે બીલ વાર અરજ પેશ (રજૂ) કરી (પુનઃ આ કાગળ રજૂ કરવામાં આવે છે તા. ૨૧ માઈ-૫૧ (ચહેરેવર ચહેરેવર) ઇલાહી સન ૧૦

જુમહતુલ સુરક મહારક મહામનો હુકમ- "જરીફતા પ્રારબ-નેશકાનઈલથી હુકમ લખવામાં આવે.'

જુમહતુલ સુરક મહારક હુકમ છેડા મહામીનો હુકમ-અરજ જુમહતુલ મહારક મહા (વાજળી) બનાવવામાં આવે મતો આ છે કે- મોજ મદમદપુરથી આ (ચાહુ ચાવળી)ને મારી આપવામાં આવે.

(સિહો)

સિહો બરાબર વચાતો નથી.

આ નકલ અસલ છે

(-સૂરીયર અને સમાદ ૫૦ -)

(તેમાના ફરમાન છગાનો અનુવાદ)

(મકાન ૪૪ ૫૦ ૬૬)

નોંધ:- આં જહાંગીર આં હીરવિજયસૂરિ, આં વિજયસેનસૂરિ, મહોં લાતુચદ્ર ગણિ વગેરેનો ઉપાસક હતો અને તેઓના કામ અગે સર્વરીતે ધ્યાન આપી મોટી મદદ દેતો હતો.

આં વિજયસેનસૂરિનું સં ૧૬૭૩માં ખલાતમાં સ્વર્ગગમન થયું. જૈનોએ તેમનો અકબરપરામાં અગ્નિસસ્કાર કર્યો.

આં જહાંગીરે આગરાના સઘવી ચદ્રપાલ જૈનને તે સ્થાનને ઉત્સવ-સ્થાન બનાવવા માટે ૧૦ વીધા જમીન ભેટ આપી, તેનું ખલાતના સૂબાએ ફરીવાર માગવાથી ખીજી વાર આપેલું આ ફરમાન છે.

આં જહાંગીરે જુલસી સન ૧૦, ઈલાહી સન ૬૦, ખારમો અરપદાર મહિનો તા ૧૭ મી, ગુરુવારના રોજ વિનતિ થવાથી મહિનો શહેરેવર તા. ૨૭ મીના રોજ, હીજરી સન ૧૦૨૪, મહિનો રજબ ઉલ મુરજબ (અથવા .) તા ૧૭ મીએ, ઈં સં ૧૬૧૫, ઑગસ્ટ મહિનો, ચૈત્રાદિ વિં સં ૧૬૭૩, કાર્તિકાદિ સં ૧૬૭૨, શ્રાં . ને રોજ આ ફરમાન આપ્યું હશે.

આ ફરમાનમાં સઘવી ચદ્રપાલની ઓળખાણુ વ્યવસ્થિત આપી છે કે ખીજો માણસ આ ફરમાન રજૂ કરી તે જમીન લઈ ન શકે.

આ જેવું ફરમાન છે તેવું ઓળખપત્ર પણ છે.

(પ્રકં ૪૪, પં ૯૬, પ્રકં ૫૯; આં વિજયસેનસૂરિ,
પ્રં ૬૦ ચદ્રપાલ સઘવી)

ફરમાન તેરમું

ખાદશાહે આં વિજયદેવસૂરિને લખેલો પત્ર

અલ્લાહુ અકબર

હકને ઓળખનાર, ચોગાણ્યાસ કરનાર, વિજયદેવસૂરિએ અમારી ખાસ મહેરબાની મેળવીને બાણુવું કે, “તમારી સાથે પત્તન (માંડવગઢ)માં મુલાકાત થઈ હતી તેથી ખરા મિત્ર તરીકે ઘણું કરીને (હું) તમારા સમાચાર પૂછતો રહું છું મને ખાતરી છે કે, તમે પણ અમારી સાથે ખરા મિત્ર તરીકેનો સળધ છાડશો નહીં.” આ વખતે તમારો શિષ્ય દયાકુશળ પંન્યાસ અમારી પાસે હાજર થયો છે. તમારા સમાચાર તેની દ્વારા જાણ્યા છે (તેથી) અમે બહુ

જેની લગભગ ૬૦ વર્ષની ઉંમર છે, તેણે બાઈશાહની ઊંચી દૃષ્ટિને એક રત્નની જુડેલી વાંટી ૧૦મા વર્ષના ઈલાહી મહિનાની ૨૦મી તારીખે ફોટ કરી અને તેણે અરજ કરી કે, ‘અકબરપુર ગામમાં ૧૦ વીંધા જમીન તેના સદ્ગત ગુરુ વિજયસેનસૂઝિના મંદિર, બાગ, મેળો અને સન્માનની યાદગીરી માટે બે આપવામાં આવે.’ સૂર્યના કિરણોની માફક ચળકાટવાળો અને બધી દુનિયાને માનવાણ્યક એવો દુકમ થયો કે, “ચંદ્ર સંઘવીને ગામ અકબરપુર તરફના ધોરાસી કે જે ખલાતની નજીક છે ત્યાંથી વીંધા ખેતીની જમીનનો ટુકડો મફતે મુઆરા નામની ભગીર તરીકે આપવામાં આવે.’ દુકમ પ્રમાણે તપાસ કરીને લખવામાં આવ્યું માનિનમાં લખ્યું છે કે, ‘લખનાર સાચો છે’

જુમલુતુલ મુફક મહારૂલ મહામ ઐતમા દુરૌલાના દુકમ-ફરી બીજી વખત અરજ કરવામાં આવે.

‘મુખલીસખાન’ જેઓ મહેશ્વાની કરવાને લાયક છે, તેઓએ બાઈશાહની સામે બીજી વાર અરજ પેશ (રજૂ) કરી. (પુનઃ આ કામગીરી કરવામાં આવે છે તા. ૨૧ માહ-મૂર (ચહેરેવર ચહેરેપૂર) ઈલાહી સન ૧૦

જુમલુતુલ મુફક મહારૂલ મહામનો દુકમ- “જારીફના પ્રારભ-નેચકાનફિલ્લી દુકમ લખવામાં આવે.’

જુમલુતુલ મુફકી મહારૂલ દુકમ છેલા મહામીને દુકમ-અરજી જુમલુતુલ મહારૂલ મહા (વાજબી) બનાવવામાં આવે મતો આ છે કે- મોજા મદમરપુરથી આ (ચંદ્ર સંઘવી)ને મારી આપવામાં આવે.

સિફો

સિફો બરાબર વચાતો નથી.

આ નકલ ખસત છે

(—સૂરીશ્વર અને અમ્માદ પૃ. ....)

(તેમાંના ફરગાન છાનો અનુવાદ)

(પૃ. ૪૪ પૃ. ૬૬)

નોંધ:- આં જહાંગીર આં હીરવિજયસૂરિ, આં વિજયસેનસૂરિ, મહોં લાનુચદ્ર ગણિ વગેરેનો ઉપાસક હતો અને તેઓના કામ અગે સર્વરીતે ધ્યાન આપી મોટી મદદ દેતો હતો.

આં વિજયસેનસૂરિનું સં ૧૬૭૩માં ખલાતમા સ્વર્ગગમન થયું જૈનોએ તેમનો અકબરપરામા અશિસસ્કાર કર્યો

આં જહાંગીરે આગરાના સઘવી ચદ્રપાલ જૈનને તે સ્થાનને ઉત્સવ-સ્થાન બનાવવા માટે ૧૦ વીધા જમીન ભેટ આપી, તેનું ખલાતના સૂબાએ ફરીવાર માગવાથી બીજી વાર આપેલું આ ફરમાન છે

આં જહાંગીરે જુલસી સન ૧૦, ઇલાહી સન ૬૦, બારમો અરબદાર મહિનો તા ૧૭ મી, ગુરુવારના રોજ વિનતિ થવાથી મહિનો શહેરેવર તા ૨૭ મીના રોજ, હીજરી સન ૧૦૨૪, મહિનો રજબ ઉલ મુરજબ (અથવા) તા ૧૭ મીએ, ઈં સં ૧૬૧૫, ઓગસ્ટ મહિનો, ચૈત્રાદિ વિં સં ૧૬૭૩, કાર્તિકાદિ સં ૧૬૭૨, આં ને રોજ આ ફરમાન આપ્યું હશે

આ ફરમાનમા સઘવી ચદ્રપાલની ઓળખાણુ વ્યવસ્થિત આપી છે કે બીજો માણસ આ ફરમાન રજૂ કરી તે જમીન લઈ ન શકે

આ જેવું ફરમાન છે તેવું ઓળખપત્ર પણ છે

(પ્રકં ૪૪, પૃં ૯૬, પ્રકં ૫૯, આં વિજયસેનસૂરિ:
પ્રં ૬૦ ચદ્રપાલ સઘવી)

ફરમાન તેરસું

બાદશાહે આં વિજયદેવસૂરિને લખેલો પત્ર

અહ્લાહુ અકબર

હકને ઓળખનાર, યોગાભ્યાસ કરનાર, વિજયદેવસૂરિએ અમારી ખાસ મહેરબાની મેળવીને જાણવું કે, “ તમારી સાથે પત્તન (માડવગઢ)માં મુલાકાત થઈ હતી તેથી ખરા મિત્ર તરીકે ઘણું કરીને (હું) તમારા સમાચાર પૂછતો રહું છું. મને ખાતરી છે કે, તમે પણ અમારી સાથે ખરા મિત્ર તરીકેનો સબંધ છાડશો નહીં” આ વખતે તમારો શિષ્ય દયાકુશળ પંચાસ અમારી પાસે હાજર થયો છે તમારા સમાચાર તેની દ્વારા જાણ્યા છે (તેથી) અમે બહુ

પુરી થયા તમારા એલો પણ બહુ અનુભવી અને તકશક્તિવાળો છે તેના ઉપર અમે મહેરબાનીની નજર રાખીએ છીએ અને જે કંઈ તે કહે છે તે મુજબ કરવામાં આવે છે અહીંનું જે કામકાજ હોય તે તમારા પોતાના શિષ્યને લખવું કે જેથી હજૂંરમાં બાબુવામાં આવે, જેનાથી તેના ઉપર (અમે) દરેક રીતે ધ્યાન રાખી જમારો તરફથી સુખે (બેફિકર) રહેશે અને પૂજવાલાયક બાતની પૂજા કરી અમારુ રાજ્ય કામચંદ્રે જેવી દુઆ કરવામાં કામે લાગતા રહેશે વિશેષ કંઈ લખવાનું નથી.

લખ્યું તા. ૧૬ મહિનો શાહમાન સને ૧૦૨૭

આ સિક્કામાં 'જહાંગીર સુરીહ શાહ નવાજખાન' આટલા અક્ષરો છે
(—સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ ૫૦ ૩૬૧, ૩૬૨,)

નોંધ - આ જહાંગીરે ૫ કમ્પાસીસ મહિના સિંચ ૫ જ્યાં કુસળ મહિ મારફત તપાસખાના આ વિજયવેવસુરિને હીજરી સન ૧ ૨૭ શાહમાન મહિનો તા. ૧૬ મી, જુલ્હી સન ૧૩ ઈસાહી સન ૬૩ તા. ૧૬-૭-૧૬૧૮ વિ સ ૧૬૭૭માં અપાક મહિનામાં આ પત્ર લખી મોકલ્યો હતો.

આ જહાંગીરે સ ૧૬૭૭માં માંજમમાં આ વિજયવેવસુરિની જીવનસંધાની વિવિધ રીતે પરિક્ષા કરી તેમને 'મહાતપા'નું નિરુદ્ધ આપ્યું હતું.

આ પત્ર બદા વિજયવેવસુરિના શુદ્ધ યાત્રાજન, આરિજન, તપોજન તથા પ્રમત્તક જીવને બાદશાહ ઉપર જે હાપ પાડી હતી તેનો પરિચય આપે છે સાથેસાથ આ જહાંગીરનો સરળ સ્વભાવ અને યુલ્લેષાધક દર્શિનો પણ ખ્યાલ કરાવે છે

(પ્રક ૪૪ પૃ ૬૧ ૬૬ પ્રક ૫૫-તથા પ્રક ૫૮ મહો
હ્યોતવિ જ મ ની પરપરા પ્રક ૧ આ વિજયવેવસુરિ)

આં શાહજહાં:- (પરિચય માટે જૂઓ-પ્ર૦ ૪૪, પૃ૦ ૬૬)

(રાજ્યકાળ:- હીજરી સન ૧૦૩૭ જમાદિ ઉસ્સાની તા ૮ થી ૧૦૬૮ રમજન તા ૧૭ સુધી. તા. ૪-૨-૧૬૨૮ થી તા. ૬-૬-૧૬૫૮ સુધી; વિં સં ૧૬૮૪ મહા સુદિ ૧૦ થી વિં સં ૧૭૧૫ અપાડ વદિ ૪ સુધી)

ફરમાન નં. ૧૪ થી ૧૭

ખાદશાહ જહાગીર, તેના પુત્રો-પૌત્રો શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીને બહુ માનતા હતા

ખાદશાહ શાહજહાંએ અમદાવાદના શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીને-

૬૦ ૧૪ (૧) શેઠના મકાન વગેરેની રક્ષા.

૬૦ ૧૫ (૨) સાતિ વ્યવહારની સ્વતંત્રતા.

૬૦ ૧૬ (૩) ચિતામણિ પાર્શ્વનાથ જિનપ્રાસાદ શેઠને પાછો આપવાની આજ્ઞા.

૬૦ ૧૭ (૪) શત્રુજય પહાડ-પાલીતાણા ભેટ આપવાનો હુકમ. -એમ ચાર ફરમાનો આપ્યાં હતા.

(જૂઓ, મોગલ ફરમાનો નં ૧૪ થી ૧૭)

આં શાહજહાં હીજરી સનના જમાદિ ઉસ્સાની (ખીજે) મહિનાની તા ૧ થી પોતાનો જીલ્લસ સન મનાવતો હતો તેથી તેના જીલ્લસ સન અને ઇલાહી સનમા મોટું આતરુ પડતું હતું. તેના જીલ્લસ સનમા આશરે ૭૦ મેળવવાથી ઇલાહી સન બનતો હતો.

ઉપરની વિગતના ચાર ફરમાનો ગૂજરાતના સૂબા શાહજહા મહમુદ ઔરંગઝેબ, શાહજહા મહમુદ દારાશિકોહ તથા શાહજહા મુરાદખાનની સૂબાગીરીમા આપવામા આવ્યા હતા

(આ ફરમાનોના ગૂજરાતી અનુવાદ માટે જૂઓ-સને ૧૬૨૪ની ભાવનગર-ગૂજરાતી સાહિત્ય પરિષદનો રિપોર્ટ, તથા જૈન સત્યપ્રકાશ, ક્રમાંક ૬૮, પૃ૦ ૪૭ થી ૫૪)

ફરમાન ચૌદમું

આં શાહજહાંનું નગરશેઠના મકાન વગેરેની રક્ષાનું

ફરમાન

ગૂજરાતના સૂબાના હાકેમને માલૂમ થાય કે સતિદાસ (શાંતિદાસ)

એવી અરુ કહે છે કે, જાણદરજાના બાદચાહના દુકમ મુજબ મજબૂર મહેરમ તેની માલેકીની દવેલીઓ દુકાનો, બીજી મિલકત તથા બાકી-અર્જાના છે જ્યાં ઉપરથી દુકમ કરવામા આવે છે કે, જ્યાંપનાવ બાદચાહની કૌંસીનો જો અવેરી તથા જેરજ્વાદ વેપારી છે, તેથી કોઈ પણ માણસ જે દવેલીમા જઈ ઉતારો કરે નહી, એવો મનાઈદુકમ કાઢવો અને જો દુકાનેનું બાકી ઉપરાંતે તેમા જોને કોઈએ અથવા કંઈ નહી, અને બાદચાહની હરમાન મુજબ જે બામ-બમીયા જોને મગેલા છે, તે બાબતમા કોઈએ કંઈ દખલ કરવી નહી વગી, તિથેન દુકમ કરવામા આવે છે કે, જો સૂત્રાના અમલદારમાથી કોઈ પણ માણસે કોઈ પણ રીતના કાવડાનું બનાવું કાઢી જોની માલમિલકત લઈ લેવાનો પ્રયત્ન જોના પ્રત્યે કે જોના ફરજદો પ્રત્યે કંઈ નહી કે-જેથી જો તથા જોના ફરજદો નિમિત્ત પત્તે જે તના જનનમા આજાદ થઈ 'અમારી પાદચાહન દમિયાં માગુ રહ' જોવી ખુદ પામે અશર કરતા રહે. અમારા જ દુકમથી નિરુદ્ધ થા પ્રિયદુ કોઈએ જનનું નહી.

વચ્ચું તા. ૨ છ નરમાદ ધિવાદી મન લમેલ

સંપા:- તખની ઉપરના બામમા મહેર-મિત્રા ચાલજના બાદચાહનો છે અને તીએ મિત્રી રાગ ચિતે હના છે

(૧૪૧ મન ૧૦૬૫)

—અનુવાદ

સંપા - ૧૨૫૧ ઈ.સ. ૧૧/૧ આ ૮ આ પા ૭ તે જગમી આ દો ૧૧

જિલ્લો આ રીત જ નાં મજાણી જ મજાન મન ત્યાં મ રી ૨ નિયામ

મરિએ જ ૧ આ ૮ ધિવી સ્ત ૭ નમરિના ત ૨ જ દો અને

૧ ૮૦ ઈ.સ. ૧૧૩૨ અનરિ મ ૧૧૬૩માં આ ૧૧મન આપુ દો

૧૨૦ નિયમ રી ૨૫ મ પડે ત મ પર્મ ૫ ૮૦ નના મુજબ પ્રદમા

(૧૧૦) ની ૫૫૫ ૧ મ ૨૦૧ બૌદ્ધન અ પર્મ ૧૨ દો

હરમાન ૫૬૨મુ

બાકી રાજજવાનું નાનિજવા ૧૨ની ગવનવનાનું હરમાન

(મુખના બાકી ૧૫૫૫૫૫૫ (૫-૫) ૬૦૫૫૫૫૫૫

૧૦૫૫૫૫૫૫ ૫૫૫૫

—અનુવાદ

સદરહુ શહેરમાં રહેતા મહાજનોમાં લોંકા નામની એક કોમ વસે છે. તે કોમ અમારા દરબારમાં આવી, તેણે અમારી મદદ માટે અરજ ગુજરી કે—“શાંતિદાસ, સૂરદાસ વગેરે મહાજનો અમારી જોડે ખાનપાનનો તથા સગપણનો વ્યવહાર રાખતા નથી.” આ ઉપરથી સૂર્ય જેવા પ્રકાશિત દરબારમાંથી એવો હુકમ કાઢવામાં આવે છે કે, “હિંચા દરજ્જાના શરીરગત તથા દેદીપ્યમાન એવા (અમારા) ધર્મ પ્રમાણે પરસ્પર ખાવાપીવાનો અને સગપણનો વ્યવહાર રાખવો. એ બંને પક્ષની રાજીખુશી તથા રજામંદી (ધંચા) ઉપર આધાર રાખે છે. તેથી જો એમની તે ખાખતની ધંચા હોય તો તેમણે એક બીજા જોડે સગપણનો વ્યવહાર બાંધવો, તથા પરસ્પર જમવા-ખાવાની છૂટ રાખવી, પણ જો તેમ ધંચા ન હોય તો કોઈ પણ શખ્સે કોઈ બીજાને તે ખાખત અડચણ કરવી નહીં અને એ સખધે કોઈએ કોઈને હિરાન કઠવું નહીં તેમ છતાં જો કોઈ કોઈને હિરાન કરશે તો (અમારા) ધર્મ પ્રમાણે તેનો ન્યાય થશે, તેથી કોઈએ અમારા ફરમાનથી વિરુદ્ધ વર્તવું નહીં.

લખ્યુ તારીખ ૨૭ માહે રજબઉલ મુરજબમે ગાદીએ બેઠાનુ વરસ ૧૮મું તે હીજરી સન ૧૦૩૪.

નોંધ :— આ લેખના ઉપરના ભાગમાં એક મોટી ચોરસ મહોર છે, તેમ એક વર્તુલ આકારની મહોર છે તે વર્તુલની આસપાસ નવ ગોળાકાર મહોર છે અને તે દરેકમાં બાદશાહના વડવાઓના તમૈર (તૈમૂર) સુધીના નામો છે પાછળ મહમ્મદ દારાશિકોહની મહોર છે અને ઈસ્લામીખાન મારફત સનદ નીકળી છે એમ લખ્યું છે

—અનુવાદક

વિશેષ નોંધ :—

આ ફરમાન એ સમયે જૈન સમાજમાં ઉઠેલ એક વાવટોળનો ખ્યાલ આપે છે મુસલમાની યુગમાં દર બીજી-ત્રીજી સદીમાં જૈન સધમાં નવા નવા મતવાદો ઊભા થયા સમાજે તેનો સામનો કરવા મજબૂત પ્રયત્નો કર્યા

લોકાશાહે ‘લોકામત’ ચલાવ્યો ત્યારે આવો વાવટોળ ઊઠ્યો હતો. આ ફરમાનથી સમજાય છે કે, નગરશેઠ શાંતિદાસ ઝવેરી અને

ઝવેરી અરજ કરે છે કે, આશ્વાદરજના બાદશાહના હુકમ મુજબ મજબૂર શહેરમાં તેની માલેકોની હવેલીઓ, દુકાનો, બીજી મિલકત તથા બાગ-બગીચા છે આ ઉપરથી હુકમ કરવામાં આવે છે કે, જ્યાંપનાહ બાદશાહની ઝવેરીનો એ ઝવેરી તથા જેરજ્વાહ વેપારી છે, તેથી કોઈ પણ માણસ એ હવેલીમાં જઈ ઉતારો કરે નહીં, એવો મનાઈહુકમ ઠાકવેલ અને એ દુકાનોનું ભાડુ ઉધરાવે તેમાં એને કોઈએ અડચણ કરવી નહીં, અને બાદશાહી ફરમાન મુજબ જે બાગ-બગીચા એને મળેલા છે, તે બાળવમાં કોઈએ કંઈ ફગવ કરવી નહીં વળી, વિશેષ હુકમ કરવામાં આવે છે કે, એ સૂબાના અમલદારોમાંથી કોઈ પણ માણસે કોઈ પણ રીતના કાયદાનું બહાનુ ઠાકી એની માલમિલકત લઈ લેવાનો પ્રયત્ન એના પ્રત્યે કે એના ફરજદો પ્રત્યે કરવો નહીં કે-જેથી એ તથા એના ફરજદો નિશ્ચિત પણે પોતાના વતનમાં આબાદ થઈ 'અમારી પાદશાહત હમેશા ચાલુ રહે' એવી ખુશ પાસે અરજ કરતા રહે. અમારા આ હુકમથી વિરુદ્ધ થા જીલદું કોઈએ વર્તવું નહીં.

લખ્યું તા. ૨ જી નૂરમાહ ઇલાહી સન ૮૯૦

ટીપ - લેખની ઉપરના ભાગમાં મહોર-સિક્કો શાહજહાં બાદશાહનો છે અને બીજી સિક્કો શારણિકોહનો છે

(બીજરી મુન ૧૦૬૫)

—અનુવાદક.

નોંધ - ફરમાનમાં ખાસી સન ૮ આપ્યો છે તે જુલસી સન ૯૦૦ જેઈએ આ રીતે જુલસી સબબ છે કે ખાસી સન ૯૦૦ નરમખિનો તા ૨ જી દી સન ૧૪૫ ઈ સ ૧૬૩૫ અને જી સ ૧૬૬૨માં આ ફરમાન આપ્યું હતું.

પરંતુ વિચારણીય પ્રશ્ન એ છે કે તે સાક્ષર્માં મૂત્રાતનો સરો મરમદ શારણિકોહ નહિ પણ શાહ તો મદમદ શૌરમરેમ આશમરીર હતો.

ફરમાન પદરમુ

બા. ૦ શાહજહાંનું જ્ઞાતિબંધવત્તારની સ્વતંત્રતાનું ફરમાન

(સૂચના - આ ફરમાન પણ મૂત્રાત (પ્રાન્ત)ના દીમ તથા અમદ શરેખા ઉપર કાલમાં આપ્યું છે

—અનુવાદક.)

સદરહુ શહેરમા રહેતા મહાજનોમાં લોંકા નામની એક કોમ વસે છે તે કોમ અમારા દરબારમાં આવી, તેણે અમારી મદદ માટે અરજ ગુજરી કે—“ શાંતિદાસ, સૂરદાસ વગેરે મહાજનો અમારી જોડે ખાનપાનનો તથા સગપણનો વ્યવહાર રાખતા નથી.” આ ઉપરથી સૂર્ય જેવા પ્રકાશિત દરબારમાથી એવો હુકમ કાઢવામાં આવે છે કે, “ જો આ દરજ્જાના શરીરવત તથા દેદીપ્યમાન એવા (અમારા) ધર્મ પ્રમાણે પરસ્પર ખાવાપીવાનો અને સગપણનો વ્યવહાર રાખવો. એ બંને પક્ષની રાજીખુશી તથા રજામંદી (ઇચ્છા) ઉપર આધાર રાખે છે. તેથી જો એમની તે બાબતની ઇચ્છા હોય તો તેમણે એક જીજ્ઞા જોડે સગપણનો વ્યવહાર બાંધવો, તથા પરસ્પર જમવા-ખાવાની છૂટ રાખવી, પણ જો તેમ ઇચ્છા ન હોય તો કોઈ પણ શખ્સે કોઈ જીજ્ઞાને તે બાબત અડચણ કરવી નહીં અને એ સબધે કોઈએ કોઈને હિરાન કચ્વું નહીં. તેમ છતાં જો કોઈ કોઈને હિરાન કરશે તો (અમારા) ધર્મ પ્રમાણે તેનો ન્યાય થશે, તેથી કોઈએ અમારા ફરમાનથી વિરુદ્ધ વર્તવું નહીં.

લખ્યુ તારીખ ૨૭ માહે રજબઉલ મુરજ્જમે ગાદીએ બેઠાનું વરસ ૧૮મું તે હીજરી સન ૧૦૩૪

નોંધ:— આ લેખના ઉપરના ભાગમા એક મોટી ચોરસ મહોર છે, તેમ એક વર્તુલ આકારની મહોર છે તે વર્તુલની આસપાસ નવ ગોળાકાર મહોર છે અને તે દરેકમા બાદશાહના વડવાઓના તૈમૂર (તૈમૂર) સુધીના નામો છે પાછળ મહમ્મદ દારાશિકોહની મહોર છે અને ઇસ્લામીખાન મારફત સનદ નીકળી છે એમ લખ્યુ છે

—અનુવાદક

વિશેષ નોંધ:—

આ ફરમાન એ સમયે જૈન સમાજમા ઉઠેલ એક વાવ ટોળનો ખ્યાલ આપે છે મુસલમાની યુગમા ફર જીજ્ઞા-ત્રીજી સફીમાં જૈન સધમાં નવા નવા મતવાદો જિલ્લા થયા સમાજે તેનો સામનો કરવા મજબૂત પ્રયત્નો કર્યા

લોકાશાહે ‘ લોકામત ’ ચલાવ્યો ત્યારે આવો વા-વ ટોળ જિઠ્યો હતો. આ ફરમાનથી સમજાય છે કે, નગરશેઠ શાંતિદાસ ઝવેરી અને

શેઠ સૂરદાસ વગેરે જૈનોએ લોકામતમા ભળનારાઓ સાથે રોટી-બેટીનો વ્યવહાર બંધ કર્યો, આથી નવા લોકામતવાળાએ જૂજરાતના સૂબાને બરજ કરી હતી કે, ‘અમદાવાદના જૈનોએ અમારી સાથે ખાનપાન અને રોટી-બેટીનો વ્યવહાર બંધ કર્યો છે તેને ઘાણુ કરાવવો, પરંતુ સૂબાએ આ દરમાન આપી બાકેર કમું’ કે, ‘આ વ્યવહાર ફરકની મરજી ઉપર આધાર રાખે છે તેમાં કોઈનું હબાણુ વ્યાપી શકે નહીં.’ છતાં ખાસ એ જરૂરી છે કે, કોઈએ કોઈને અડચણ કરવી નહીં. કોઈએ કોઈને હેરાન કરવો નહીં.

આ દરમાન જૂજરાતના સૂબા મહમ્મદ દારાશિકોહે કાઠ્યુ હતું મહમ્મદ દારાશિકોહ બાહ્યાહ શાહજહાનો શાહબંદો હતો. તે ઈં સં ૧૬૪૮ થી ૧૬૫૨ સુધી જૂજરાતનો સૂબો હતો.

સભવ છે કે, બાહ્યાહે સૂબા મારફત જીલ્લા સન ૧૮, હીજરી સન ૧૦૫૫, ૧૯૫૬૬ મુરજબ મહિનાની તા. ૨૭ મી, ઈં સં ૧૬૪૪, વિં સં ૧૭૦૧ બાહ્યા સુદિ ૧ ના રોજ આ દરમાન આપ્યું હોય.

એ કે આ દરમાનમાં હીજરી સન ૧૦૩૪ લખ્યો છે, પણ ઉર્દૂમાં અક્ષરોની લખમગ સામ્યતા હોવાથી લેખકની કે અનુવાદકની ભૂલ થઈ હોય તેમ લાગે છે કેમકે હીજરી સં ૧૦૩૪માં હિન્દીનો બાહ્યાહ શાહજહા નહીં પણ જહાંગીર હતો. એટલે સભવ છે કે બાહ્યાહ શાહ જહાંગીર તરફથી જૂજરાતનો સૂબો શાહજહા હતો, ત્યારે તેના તરફથી આ દરમાન અપાયું હોય. અને શાહજહા હિન્દીનો બાહ્યાહ બન્યો ત્યાં જૂજરાતના સૂબા શાહજહા મહમ્મદ ઓરંગઝેબ આલમગીર અને ૧૬૪૪ થી ૧૬૪૬ અથવા જૂજરાતના સૂબા મહમ્મદ દારાશિકોહના સગયે કરી વાળુ કરાવ્યું હોય.

આ દરમાનમા ઇસ્લામખાનનું નામ પણ મળે છે

આ દરમાનમા શેઠ સૂરદાસનું નામ છે તે ત્યારે અમદાવાદમા

* સ ૧૭૫૬ પો શુ ૧૨ સનિવારે સિદ્ધિપોખમાં પાઠ્યુર્મા ૫

સનનિગ્મગ્રજિતનું સ્વચમન થયું ત્યારે પાઠ્યુર્મા ૭ મુઝદ શા હના તે આખનાથી જીવા બન્યા. તેમજે ત્યારે બદીતાનો ઘોડાખા. પન્યાસજી મદારાગનો સ્વચમન ઉસર થયો હતો. (૫ સનવિ ૩ નિર્વાણ રાસ)

જૈન સઘનો મુખ્ય આગેવાન હતો. તેણે અમદાવાદમાં “ સૂરદાસ શેઠની પોળ ” બનાવી હતી. જે હાલ પ્રસિદ્ધ છે

તેને (૧) રતન અને (૨) ધનજી એમ બે પુત્રો હતા

(૧) ગારિયાધારના ઠાં કાંધાજી ગોહેલ વગેરેએ વિં સં ૧૭૦૭ સને ૧૬૫૧માં શેઠ શાન્તિદાસ સહસ્ત્રકિરણુ અને શા. રતનાસૂરા સાથે જ “ શત્રુ જયતીર્થના રખોપાનો કરાર કર્યો હતો ” (જૂઓ આં કં પેઢી પ્રકાશિત રખોપાના કાગળો)

(૨) શેઠ “ રતનાસૂરા ” વિં સં ૧૭૭૦ સુધી વિદ્યમાન હતો અને “ સૂરતના સઘપતિ પ્રેમજી પારેખ ”ના યાત્રાસઘ સાથે શત્રુ જય મહાતીર્થની યાત્રા કરવા ગયો હતો

(જૂઓ પ્રં ૫૭-“ સૂરતના સઘપતિઓ ”)

(૩) શાં ધનજીએ લં વિજયદેવસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૭૧૨ માગસરમાં અમદાવાદમાં આઠ હજાર મહમુદી ખરચી લં વિજય-પ્રભસૂરિનો વદણા મહોત્સવ કર્યો હતો (પ્રં ૬૦)

શેઠ ધનજીએ સં ૧૬૯૯માં મહોં યશોવિજય ગણિને લણુવા કાશી મોકલવા વિનંતિ કરી અને પોતે પડિતના ખર્ચ માટે બે હજારનું વચન આપ્યું હતું

(જૂઓ પ્રકં ૫૮-“ મહો યશોવિજય ગણિ ” પ્રં ૫૯-“ ધનજી સૂરા ”)

ફરમાન સોળસુ (૧) નકલ

બાદશાહ શાહજહાંએ શેઠ શાન્તિદાસ ઝવેરી વગેરે જૈનોને લં ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથનો પ્રાસાદ પાછો સોંપવાને આપેલું ફરમાન (નકલ છે)

ખિસમિદલા રહેમાન રહિમ

મહોર શાહબદા તોગરા દસ્ખત શાહબદા તોગરા દસ્ખત શાહબદા

બાદશાહ
ગાળ હુમ્મિન
શાહબદા મહમદ
દારાશિકોહ

નિશાન અલીશાન
શાહબદા ખુદેલ
અકબાલ મહમદ
દારાશિકોહ

ફરમાન અબ્દુલ
મુબ્બર શાહખુદીન
મહમદ સાહબ કુરાન
સાની શાહબદા બાં
શાહ ગાળ

હાકેમો તથા સૂબેદારો તથા મુસ્લીમો આવનાર ખને સૂખા
 વૂજરાતના ખસુસન લાચક તરેહ તરેહના સજાવાર આલી મરતબાં જમા
 મરદી ખાસ ગેરવખાન તથા મેહેરબાની સુલતાનની મુસ્તહેલ મુસ્ત
 સખરના બાન નારકે અને પહેલા આ મુકરરમાની વચમા હોરા તે
 વખતના શેઠ શાતિહાસ ઝવેરી હુકમે આલીસન સાદન તરેહ તરેહના
 ઉનતૂલ મુલક શાહસ્તાખાનનો હુકમ થયો કે, શાહબાદા ખૌરગઝેખ
 બહાદુરે તે જગોખે મહેરાબી કેટલીએક કરીને તેનું નામ મસ્જિદ
 પાડ્યું તે વખતે મુસ્લા અબદુલ હકીમે અરજ કરી કે, “ જો મકાન
 સરેનામ વાફીક તથા મેરહુના તાલુકાના સખખ હુકમ મસ્જિદનો
 નથી રાખતો, વાસ્તે હુકમ બહા કરમાબરબારીનો ખુજરખબારી થાય
 છે, જો મકાન શાતિહાસની મિલકતમા તાલુક રાખે છે ” તથા
 મહેરાબીને સકરના સખખથી શાહબાદા નામદારે તે જગોમા નવું
 બનાવ્યું છે, તે એમ મુબહોમ ન થવું ને તે મહેરાબો કાઢી નાખએ
 અને મકાન મજકુરને તેને હવાલે કરએ આ દિવસમા હુકમ
 બહાતનો માનવા જેવો સૂરજની રાશની જેવો એવો થાય છે મહેરાબી
 શાહબાદે કામગારી મોટા મન્તબાની કરી હતી તે બહાલ રાખી
 દેવલરવેસે મહેરાબો થી તે પડકા સખખથી નજદીક મહેરાખ કરએ
 તે વાસ્તે હુકમ થયો છે જે કે ખુલાવત બાદશાહ ખુલદ તેમના
 નોકર તેમની મહેરાબાનીથી દેવલ મજકુરને શાંતિદાસને બક્ષે છે
 પ્રથમના હસ્તુર માફીક તે મકાન તેમના કખબમાં રાખે હરેક રીતે
 તેમને ગમે તેમ વાફીક પોતાના ધરમ પ્રમાણે પરમેશ્વરનું ભજન
 કરે, તેમા કોઈ આદમી તેને ઈબા કરે નહીં તથા ખીજા ફકીર લોકો
 તે જગો મકાન કરી રહ્યા છે, તેમને ત્યાથી કઠાવી શાંતિદાસને ઈજા
 તથા કીનાથી ખુલાસો કરએ તથા અરજમા પહેચ્યા છે કે ખીજા
 વહોરા લોકોએ દેવળની ઈમારત ઉઠાવી લઈ ગયા છે, જો હકીકત
 ખ્યાન કરી, ઉપર મસાલો તેમનાથી લઈ તેમને પહોંચાડએ અમર
 એમનો સામાન ખર્ચ કર્યો હોય તેની કિંમત તેમની પાસેથી લઈ શાતિ
 હાસને પહોંચાડએ એ બાબતમા તમામ તાકીદ બજીને હુકમ ફેરવયો

નહીં. તા ૨૧ જમાદીલો આલ્વેરશાંની સન ૧૦૫૮, ફરમાન ઉપર સહી તથા મહોર મારી પછવાડે ફરમાન નિશાની.

તરબુમો કરનારની સહી
જંગબાહાદુર કાશીદીનની
ફારસીમાં સહી છે.

નોંધ.— આનો અસલ ફારસી દસ્તાવેત શેઠ પ્રેમાભાઈ હેમાભાઈને ત્યાં છે ને તરબુમાની તથા અસલ ફારસીની નકલો દશકોઈના મામલતદાર સાહેબને ત્યાં તારીખ માહે સને ૧૮૮૮ ના રોજ રેવન્યુ સર્વેના સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ફરનાન્ડીઝ સાહેબને જોવાસારુ આપી છે

(—જૈન ઐતિહાસિક રાસમાળા, ભા. ૧, સમાલોચના પૃ. ૨૯)

ફરમાન સોળમું (૨) નકલ

બાદશાહ શાહજહાંનું ચિતામણિ જૈન મદિર
જૈનોને પાછું સોંપવાનું ફરમાન

સૂચના: ગૂજરાતના સૂબા તથા અમલદારોના અગે જે ખિતાબો વગેરે વાપર્યાં છે, તેનો અમે અનુવાદ કર્યો નથી —અનુવાદક

ગૂજરાતના હાલના તથા હવે પછીના સૂબાઓને માલૂમ થાય કે અત્યાર પહેલાં ગૂબ્દે ઉલ્ અકરાન્ શાંતિદાસ ઝવેરીના દેરાસરની બાબતમાં ઉમ્દત્ ઉલ્ મુલ્ક શાયસ્તાબાન નામ પર ફરમાન નીકળ્યું હતું કે શાહજહાં સુલતાન ઔરંગઝેબ બહાદુરે ત્યાં થોડા મહેરાબ (કમાનો) બનાવી, તેને મસ્જિદનુ નામ આપેલું, અને તે પછી મુલ્કા અબ્દુલ હકીમે અરજ કરી જણાવ્યું કે, “એ મકાન પર બીજો માણસ પોતાનો હુક હોવાનો દાવો કરે છે, તેથી આપણા પાક ધર્મ મુજબ એ મસ્જિદ ગણાય નહીં” આ ઉપરથી બાદશાહી હુકમ નીકળ્યો હતો કે, “એ મકાન સતિદાસ (શાંતિદાસ)ની મિલકત જેડે તાલુક (સળધ) ધરાવે છે અને નામદાર શાહજહાંએ મહેરાબની સીકલવાળા મકાનનો ત્યાં પાથો નાખ્યો છે, તેથી તેને કોઈ રીતે હરકત થવી જોઈએ નહીં તેથી એ મહેરાબને ત્યાંથી ખસેડી નાખવો અને મજકુર મકાન તેને હવાલે કરી દેવું.” હવે આ

બાબતમાં આખી દુનિયા જેને તાબે છે એવા બાદશાહનો હુકમ નીકળ્યો છે કે, “જિયા દરજ્જાના નામદાર શાહબાદાએ એ મહેશબ બનાવ્યો છે, તે કાયમ રાખવો અને દેરાસર અને મહેરાબની વચમાં મહેરાબની પાસેથી એક દિવાલ ચણી લેવી કે જેથી એ બે વચ્ચે એક પડદો થાય” એટલા માટે હુકમ કરવામાં આવે છે કે, જિયા દરજ્જાના બાદશાહના બદાઓએ ત્યારે મજદૂર સતિદાસ (શતિદાસ)ને એ દેરાસર મહેરાબનીની રાહે બક્ષિય જ આપ્યું છે, ત્યારે આગળની રીત મુજબ તે તેનો કબજો લઈ લે અને પોતાના ઘરમ મુજબ જેમ ચાહે તેમ તેમાં પૂજા કરે અને કોઈ પણ માણસ તેમાં તેને હરકત કે અડકાવ કરી શકે નહીં અને વળી, કેટલાએક ફકીરો, જેઓ ત્યાં મુકામ કરી પ યા છે તેમને ત્યાંથી ખસેડી સતિદાસને તેમના તરફથી મળી જાય તથા તેમના તરફથી જિસા થતા કનિયામાંથી મુક્ત કરવો.” અને વળી અમને એવું પણ જણાવવામાં આવ્યું છે કે ‘બાવરી બાતના કેટલાએક એ દેરાસરની ઈમારતનો મસાલો લૂટી ગયા છે, તો જમે તે પ્રકારે પણ એ મસાલો પાછો મેળવી મજદૂર શખ્સને આપવો’ અને જો તે લોકોએ તે મસાલો વાપરી નાખ્યો હોય તો તેમની પાસેથી તેની કિંમત લઈને સતિદાસને આપવી, આ બાબત આ બાદશાહી ફરમાન છે એમ ગણી, તેનાથી નિરુદ્ધ યા જિલ્લું કોઈએ ચાલ્યું નહીં.

લખ્યું તા. ૨૧ મહિનો જમાદિઉલ્લાહની સને ૧૦૮૧

નોંધ - અધાળે મટેર-સિંહો શાહ ન્હાના પુત્ર મદમદ દારસિંહનો

છે

—અનુવાદક

સુચના - શ્રી. કૃષ્ણભાઈ મેહતાદાસ જોરીએ અનુવાદિત કરેલાં આ ૭ ફરમાનોમાંની ૬મીનું સમર્થન કરે એવું એક લખાણ શ્રી. દર્શગોવિંદાસ દારકારાસ દામચાળાએ લખેલું ત્યુકી મેથી સો વાતો નામક પુસ્તકમાંથી ઉપ્પત્ત કરીને જની પરિશિટ રૂપે આપ્યું હતું તેને અમે જની સારરૂપે આપીએ છીએ.

—સંપાદક

ફરમાન સોળસું (૩) નકલસાર

બાદશાહ શાહજહાંનું ચિંતામણિ જૈનમંદિર પાછું
આપવાનું ફરમાન

સામાન્ય રીતે એવું મનાય છે કે, “ મુસલમાનો હિંદુઓને બુદ્ધમથી વટાળતા, તેમના દેવાલયો તોડી નાખતા, અને હિંદુ ધર્મને ઉચ્છેદ કરવા મથતા.” પરંતુ જ્યારે કેટલાક મુસલમાન બાદશાહો “ આવા કાર્ય કરવાથી પોતાના ધર્મને લાભ થાય છે ” એમ ગણતા ત્યારે બીજાઓ “ હિંદુ-મુસલમાનોને સરખા ગણી, તેમને અદલ-ઈન્સાફ આપવામાં સર્વધર્મને માન આપવામાં આવે, અન્ય ધર્મ સાથે ભાઈચારો વધારવામાં આપણું કર્તવ્ય રહેલું છે ” એમ સમજતા બાખર, અકબર, જહાંગીર અને શાહજહાં આ બીજા વર્ગના બાદશાહો થઈ ગયા.

અમદાવાદના નગરશેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીએ ઘણા પૈસા ખર્ચીને મોટું જૈન દેવાલય બંધાવ્યું હતું શાહજહાં ઓરંગઝેબના હુકમથી તે દેવળ તોડી પાડીને તેને ઠેકાણે મસીદ બાંધવામાં આવી તેથી નારાજ થઈ શાંતિદાસ બાદશાહને ફરિયાદ કરવા દિલ્હી ગયા, શાહજહાંએ શેઠની સર્વ હકીકત સાંભળીને ન્યાયની ખાતર પોતાના શાહજહાં દારાશિકોહની સહીથી પરવાનો લખી મોકલ્યો, તેમાં અમદાવાદના હાકેમને એવું ફરમાવ્યું કે, તેણે મસીદને સ્થળે નવું દેરું બાંધી આપવું, જૂના દેવળનો જે સરસામાન મુસલમાનોએ લઈ લીધો હોય તેનો કબજો શેઠને સોંપવો હવે પછી કોઈએ તેમને હિરાનગતિ કરવી નહીં. તથા અમુક અમુક જૈન તહેવારોએ શહેરમાં જીવહિંસા કરવી નહીં પરંતુ બાદશાહે જેવો ઈન્સાફ આપ્યો તેવો ઈન્સાફ બીજા પરંતુ મહારાજા ભાગ્યે જ આપી શકે

વળી, બાદશાહ શાહજહાંએ જૈનોના પૂજ્ય શેત્રુજી પર્વતની આસપાસ તેમ પાલીતાણામાં જીવહિંસા ન કરવાનો પરવાનો કાઢ્યો હોતો. એ જ પ્રમાણે અકબર અને જહાંગીર બાદશાહે પણ જીવહિંસા ન કરવાના પરવાનો કાઢ્યા હતા, તથા જૈનધર્મને મદદ

ઠરવાના હુકમો ઠર્યા હતા. આવા ન્યાયી બાદશાહો મુસલમાનો હોવા છતાં પણ તેમને માટે હિંદુઓ વફાદારી બતાવે એમાં શી નવાઈ?

શેઠ શાંતિદાસ ઠેઠ, દિલ્હી દ્વાર જે ચઢયા,

પાદશાહ પાસે અર્જ, આપવા ત્યહા અડચણ

દેહરો બાપી આપવા, મસીદ પાટી નાખવા,

ન્યાયનો ઠરાવ કીધો, શાહ નામ રાખવા.

(—જૈન સત્સપ્તકાશ, વર્ષ ૬ અઠ ૨,

ક્રમાંક ૬૮, પૃ. ૪૭ થી ૫૪)

નોંધ - આ શાહજહાંએ શાહજહાં મહમ્મદ દારાશિકોહના હાથે મૂજરાતના સૂબા શામસ્તીખાન સૂબા કિપર બુક્તી સન ૨૨ ફીજરી સન ૧૫૮ મહિનો જમાશીસ-જમાશીસાની (બી. ૧)ની તા. ૨૧ મીના રોજ ઈ. સ. ૧૬૪૮ બુધવારે વિ. સ. ૧૭ પના આવજી મહિનામાં આ ફરમાન લખી મોકલ્યું હતું તેણે તેમાં અમલવાળા સરસપુરનો શ્રીચિતામણિ પાર્શ્વનાથનો નિમ્નાસદ્ અસદ્ હતો તેવો બતાવી શાંતિદાસ ઝવેરીને પાછો સોંપી દેવાનો બાદશાહી હુકમ કર્યો હતો. અમે કિપર આ ફરમાનની બે નક્કી નકલો બાપી છે તેમાંની બીજી નકલમાં સને ૧ ૮૧ લખ્યો છે તે ક્યો સવત છે તે સમજાતું નથી (પ્રક. ૪૪ પ. ૧)

ફરમાન સત્તરમું (૧) નકલ

બા. શાહજહાંએ શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીને
શત્રુબ્ધ પહાડ, પાલીતાણા ગામ ઇનામમાં

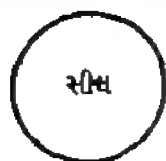
બાપ્યા તેનું ફરમાન

મુરાદ તરફથી મળેલી સત્તર

શાહજહાંના દીકરા અને મૂજરાતના સૂબા મુરાદબક્ષે

પરશિયન કાપામાં લખેલી સત્તરનો તરબુમો

મહેરબાન ખુદાના નામે

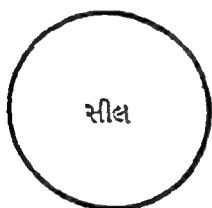
સોરઠની સરકારના હાલના અને અવિધ્યના હિસાબે શાહી

મહેરબાનીથી અને ઉમેદથી ઉમદા થાય છે. એ હિસાબ રાખનારાઓને માલૂમ થાય જે, “શાંતિદાસ ઝવેરી જે અમીરોમાં પહેલા દરજ્જાના છે.” તેમણે અમારા સ્વર્ગસમા દરબારમાં બધા દરબારીઓ સમક્ષ જાહેર કર્યું છે કે, “સોરઠ સરકારના તાબામાં આવેલા પાલીતાણા નામના ગામ આગળ શેત્રુજી નામનું હિંદુલોકોનું યાત્રાનું ધામ આવેલું છે, અને આનુબાનુના લોકો ત્યાં યાત્રાએ જાય છે. “ઉમદા દરજ્જાવાળા તરફથી મહેરબાનીની રાહે એવો હુકમ કરવામાં આવ્યો છે કે, “અમીરોમાં સૌથી ઊંચા દરજ્જાના મજકુર ઇસમને આ મોસમની શરૂઆતથી મજકુર ગામ ઇનામ તરીકે આપવામાં આવ્યું છે,” જેથી આ ગામને એમનું ઇનામ ગણીને એમાં કોઈ જાતની દખલગીરી કરવી નહીં.

આનુબાનુના જિલ્લાના તથા પ્રદેશના લોકો આ જગ્યાએ નિર્ભય થઈને યાત્રા કરવા આવે, આ બાબતમાં તાકીદનો આ ખાસ હુકમ જાણી એને પાળવામાં કોઈએ કસૂર કરવી નહીં.

પવિત્ર મહોરમ મહિનાના ૨૬ મા દિવસે લખ્યું, અમારા સારા રાજ્યના ૩૦ મા વરસમાં

દ - નમ્ર સેવક

અલીનખાન

નકલ દિવાન કચેરીમાં રાખી લીધી છે

(ખરો તરબુસો)

(સહી) ગુલામ મોહીદીન-તરબુસો કરનાર
(રખોયાના કાગળો પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૦૨, પ્રકં ૪૪-ગોહિલવશ)

ફરમાન સત્તરમું (૨) નકલ

ખાં શાહજહાંનુ શત્રુંજય પહાડ લેટ આખ્યાનું ફરમાન

સોરઠ સરકારના હાલમાં કામ કરતા તથા ભવિષ્યમાં થનાર અમલદારો, જેઓ સુલતાનની મહેરબાનીની આશા રાખે છે તથા તે મહેરબાનીને યોગ્ય ગણવા માગે છે તેમને માલૂમ થાય કે

ગૂંપે ઉલ્ અકરાન (એક ખિતાબ છે) શાંતિદાસ ઝવેરીએ સ્વર્ગ સમાન અમારા દરબારમાં એક અરજદાર તરીકે અરજ કરી બજાવ્યું કે, “ સદરહુ સરકારના તાબાના પરગણામાં મોળે પાક્ષીતાણા નામે એક ગામ આવેલું છે, તેમાં હિંદુઓની પૂજાનું એક સ્થાન જેને શેત્રુએ કહે છે તે આવેલું છે, અને ત્યાં આસપાસના માણસોની વીધે માટે બત્રા કરવા આવ-આવ થયા કરે છે ” તેથી ક્ષિયા દરબાર અને ઉમદા પદવીવાળા (બાદશાહ) નેા હુકમ કાઢવા તથા પ્રદર્શિત કરવામાં આવે છે કે પાનખર ઋતુની શરૂઆતથી (પિચીઈલ મહિનાથી) મજકુર મોળે (ગામ) ઉપર જણાવેલા ગૂંપે ઉલ્ અકરાનને અમે મહેરબાનીની રાહે ધનામમાં આપ્યું છે

(અમને આ પછીનું લખાણ મળ્યું નથી)

(જુઓ—જૈન સત્યપ્રકાશ કમાઠ—૬૮)

નોંધ - આ શાહજાદાએ જુલસી સન ૩ મહિનો મહેરમ ઉમદરામની તા. ૨૬મી, દીજરી સન ૧૧૬૪ ઈ સ ૧૬૫૬ વિ સ ૧૭૧૩ના કાર્તિક સુદિ ૧ના રોજ—

ગુજરાતના સુબા શાહજાદા મુરાદખાં (ઈ સ ૧૬૫૪ થી ૧૬૫૭) ઉપર આ હુકમાન લખી મોકલી શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીને સત્તુજી પદાડ-પાક્ષીતાણા ધનામમાં આપેલ હતો.

બા. અક્રમરે આ દીવલિગ્ધપરિને તથા આ શાહજાદાએ શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીને સત્તુજી તીર્થ—૧૬૧ મેટ-ધનામ તરીકે આપ્યાં હતાં. આથી જ પાક્ષીતાણાના કાકિરે બ્યારે સત્તુજી તીર્થના મુકાવેશે સેવાતું નહીં હુકું ત્યારે તેણે જૈન મુનિવરો અને શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીના વચગેનો મુકાવેશે સેવાતું માફ તરેર કુ હતું (રખોપાત્ર કાગળો)

વિશેષ નોંધ:-

બા. શાહજાદાએ અમદાવાદના નગરશેઠને ઉપર મુજબ વ્યાર હુકમાનો આપ્યા હતા તે પૈકીનું

૧. ન ૧૪ દીજરી સન ૧૦૪૫, વિ. સ. ૧૬૬૨માં

૨. ન ૧૫ દીજરી સન ૧૦૫૪ વિ. સ. ૧૭૦૧ બા. સુ. ૧

૩. ન ૧૬ દીજરી સન ૧૦૫૮ વિ. સ. ૧૭૦૫ માવજ

૬૦ નં. ૧૭ હીજરી સન ૧૦૬૬, વિં સં ૧૭૧૩માં આખ્યાં હતાં

ફરમાન નં. ૧૭ થી સ્પષ્ટ થાય છે કે-ખાં શાહજહાંએ જીલસી સન-૩૦ મોહમ ઉલહરામ મહિનાની તા. ૨૯ મી, હીજરી સન ૧૦૬૬, સને ૧૬૫૬, વિં સં ૧૭૧૩ કા સુ ૧ના રોજ ગૂજરાતના સુબા શાહજહાં મુરાદખાં (ઈં સં ૧૬૫૪ થી ૧૬૫૭) ઉપર ફરમાન લખી મોકલી શેઠ શાન્તિદાસ ઝવેરીને શત્રુજય પહાડ તથા પાલીતાણા ઇનામમાં આખ્યા હતા હવે ફરમાનો ખાખત વિશેષ આ પ્રમાણે મળે છે :-

શ્રીચંદ્ર પરમાર લખે છે કે :-

શ્રી શાન્તિદાસે આ રૂપૈયા માટે ઔરગઝેખ પાસેથી હીજરી સન ૧૦૬૧ના ધીરલા જિલ્લખ મહિનામાં ફરમાન મેળવ્યું

આ ફરમાનમા તે વખતના ગૂજરાતના દીવાન રહેમતખાન અને સુબા નવાઝખાન પર ઉપરોક્ત કરજ પેટે વિના વિલખે રાજ્યની તીજેરીમાથી એક લાખ રૂપૈયા ભરપાઈ કરવાની તાકીદ કરવામા આવી હતી

ઔરગઝેખનું અગત્યનું ફરમાન

શ્રી શાન્તિદાસ શેઠને હીજરી સન ૧૦૭૦ના રજબ માસની ૧૦ મી તારીખે ઔરગઝેખ પાસેથી એક ફરમાન મળ્યું, એમા શ્રી શાન્તિદાસની કદરદાની કરવામા આવી હતી અને તે માટે શત્રુજય, જુનાગઢ નજીકનો ગિરનાર અને શિરોહી રાજ્યનો આખુ એમ ત્રણે પહાડ ભેટ આપવામા આવ્યા હતા પર્વતો પર થતા ઘાસચારા સાગ બળતણ પણુ શ્રાવક કોમને અર્પણ કરવામા આવ્યા હતા આ ફરમાનમા અમલદારોને તેના અમલ માટે ખાસ તાકીદ કરવામા આવી હતી અન્ય રાજ્યઓ શ્રી શાન્તિદાસને સતાપે નહીં બલકે તેમને સહાયભૂત થઈને પોતાની કૃપા મેળવે તેની ખાસ નોધ પણુ છે ઉપરાત તે વખતે દર વર્ષે જમીન જાગીરની સનદ તાણ કરાવવી પડતી હતી તે નહિ કરવાનો પણુ તેમા ઉલ્લેખ છે છેવટે ફરમાનમા લખ્યું છે કે “ જે

કોઈ પ્રાન્ત અને પહાઠ અમે (શ્રી શાન્તિદાસને) સોંપ્યો છે, તે માટે કોઈ દાવો કે આક્રમણ કરશે તો તે લોકોની બદ્દત્ત અને અહાહની સ્થાનવને પાત્ર કરશે.

(વા ૨૮-૪-૧૬૬૨નું ગુજરાત સમાચાર,

૧૫-૩૧, અઠ-૧૩૫ પૃ. ૬)

આ લેખ ઉપરથી તારવી શકાય છે કે બા. શાહબદા તથા શાહબદા ખૌરગઝેબે ગુજરાતના સુબા નવાબખાન ઉપર હીલ્લતી સન ૧૦૬૧માં જોટલે વિ. સ. ૧૭૦૮ થેઠ શાન્તિદાસની રકમ પાછી વાળવાનું ફરમાન મોકલ્યું હતું (૨) બા. ખૌરગઝેબે હીલ્લતી સન ૧૦૭૦ના રજબ મહિનાની તા. ૧૦મીએ વિ. સ. ૧૭૧૭ ધૈત્ર સુદિ ૬, ૧૦ કે ૧૧ના રોજ સને ૧૬૬૦ના ફેબ્રુઆરીમા થેઠ શાન્તિ દાસને શત્રુજય, ગીરનાર, આબુ તીર્થો ઇનામ આપ્યાં.

અમારી ઇચ્છા છે કે—આ બંને ફરમાનો જોયા પછી ભવિષ્યમા આ ઇતિહાસના છેલ્લા પ્રકરણોમા કે બીજા આવૃત્તિઓમા વિશેષ પ્રકાશ પા વે.

ફરમાન ૧૮ થી ૨૩

૧૧મો, બા. મુહીઉદ્દીન મહમ્મદ ખૌરગઝેબ

આલમગીર (પરિચય માટે જુઓ પ્ર. ૪૪ પૃ. ૧૦૩ થી ૧૦૫)

(રાજ્યકાળ - હિજરી સ. ૧૧૮ નિસ્સાહ તા. ૧ થી સ. ૧૧૧૮

નિસ્સાહ તા. ૨૮ સુધી, તા. ૨૩-૭-૧૬૫૮ થી તા. ૨૧-૨-૧૭ ૭ સુધી.

વિ. સ. ૧૭૧૫ના મા. મુ. ૩ થી વિ. સ. ૧૭૬૩ મા. વ. ૧૪ સુધી)

તેનું મૂળ નામ મુહીઉદ્દીન મહમ્મદ ખૌરગઝેબ આલમગીરહતું, આથી તે અને મહમ્મદ દાશશિકોહના નામો વચ્ચે અમણા જોડે છે.

બા. ખૌરગઝેબે જૈનાચાર્યોના ઉપદેશથી વિવિધ ફરમાનો આપ્યા હતા, તે કે તે મળતા નથી પણ ઇતિહાસમા તેના ઉલ્લેખો જોવા મળે છે, તે આ પ્રમાણે—

ફરમાન અઠારમું ૧:-

બા. ખૌરગઝેબે જા. હેમવિમલસૂરિની પરપરાના પ. ૦ પ્રતાપકુશળને ઇનામમા પાત્ર સાવ ગ્રામ આપી ફરમાન આપ્યું

ફરમાન ઓગણીસમું :—

ખાં ઔરગઝેખે સં ૧૭૫૦ માં આગરામા લાં વિજય-
રત્નસૂરિના આજ્ઞાવર્તી અને મહોં સૌમવિજય ગણિની પર પરાના
પં લાલવિજયગણિ તથા પં સૌભાગ્યવિજયગણિને શાંતિ-
પૂર્વક રહેવાનું ફરમાન આપ્યું હતું.

(—જૂઓ, ૫૦ સૌભાગ્યવિજયગણિકૃત તીર્થમાળા)

ફરમાન વીસમું :—

ખાં ઔરગઝેખે તપગચ્છના લાં વિજયરત્નસૂરિ તથા
૫૦ ભીમવિજય ગાંના ઉપદેશથી અને ઔરગઝેખના સૂબા અસલ
ખાનની પ્રેરણાથી, ૫૦ ભીમવિજય ગણિને ફરમાન આપ્યું કે—
‘અજમેરનો સૂબો અજમેર, મેડતા, સોજત, જયતારણ, અને જોનપુર
વગેરે શહેરોના જૈનોના ઉપાશ્રયો જેણે જેણે દબાવ્યા હોય
તેની પાસેથી પાછા લઈ જૈનસંઘને સુખત કરે.

(—જૈં ૫૦ ઇં પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૦૫, પ્રકં ૫૮

૫૦ ભીમવિજયરાસ, ગદ્ય ગુજરાતી પદાવલી,
પદાવલી સમુચ્ચય લા ૨ પૃં ૨૫૬)

ફરમાન એકવીસમું :—

ખાં ઔરગઝેખના સૂબા મહમ્મદ આઝમે પોતાની સૂબા-
ગીરી (ઇં સં ૧૭૦૩ થી ૧૭૦૫, વિં સં ૧૭૬૦ થી ૧૭૬૩)માં
“સર્વસંન્યાસી અને ફકીરોને અમદાવાદ બહાર ચાલ્યા જવાનો”
હુકમ કર્યો હતો (સં ૧૭૬૦) તેણે લાં વિજયરત્નસૂરિ (સં
૧૭૩૨ થી ૧૭૭૩)ના ઉપદેશથી સૌ સંન્યાસીને અમદાવાદમાં રહેવાની
છૂટ આપી તે હુકમને પાછો ખેંચી લીધો (—પ્રકં ૪૪—પૃં ૧૦૫)

✱

૧૨ ખાં બહાદુર આલમ પહેલો. (પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૦૬)

(રાજ્યકાળ :— હીજરી સન ૧૧૧૮ રવિઉલઅવ્વલ તા ૧૮ થી
૧૧૨૪ મહોરમ તા ૨૪, તા ૮—૧—૧૭૦૭ થી ૧૮—૨—૧૭૧૨ ચૈત્રાદિ સં
૧૭૬૪ અષાઢ વદિ ૪ થી સં ૧૭૬૮ ફાં ૧૦ ૭ સુધી)

ફરમાન બાવીસમું :—

જૈન સાધુને કુસ્પાકતીર્થ ઇનામ આપ્યાનું ફરમાન

બા. શાહઆલમ બહાદુરશાહના હેદાબાદના સૂબા મહમ્મદ સુસુરખાને વિ. સ. ૧૬૬૭ના ચૈત્ર શુક્ર ૧૦ ને રવિવારે પુષ્ય નક્ષત્ર અને વિજય મુહૂર્તમાં ભદ્રા. વિજયરત્નસૂરિના સમયે તપ ગમ્યના મહો. મેઘર્ષિજાણિની પરપરાના ૫૦ હામપિ જાણિના શિષ્ય ૫૦ કેસરકુશળજાણિને કુસ્પાક તીર્થ ભેટ આપ્યું અને જૈનસંઘે તેનો અર્ચોદ્ધાર કરી પન્નાસજીના હાથે તેમાં ૭૦ માણિક્યસ્વામી-અપભરેવની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. (જૂઓ કુસ્પાકતીર્થના શિલાલેખો.)

ફરમાન ત્રેવીસમું —

હીરવિહાર માટે જમીન ભેટ આપવાનું ફરમાન

સૂબા મહમ્મદ સુસુરખાન ૫૦ કેસરકુશળજાણિનો ભક્ત હતો. આથી તેણે તેમને હેદાબાદ શહેરની બહાર જગદ્ગુરુ આ. હીરવિજય સૂરિનો હીરવિહાર (દાદાવાડી) બનાવવા માટે યોટી જમીન ઇનામમાં આપી. સંઘે ત્યાં હીરવિહાર બધાવ્યો. ત્યારે તપગમ્મમાં સૌનું હીરવિહાર.

૧૪ આં ફરખશેઅર :—(પરિચય માટે જૂઓ પ્રક્ર ૪૪ પૃ ૧૦૭)

રાજ્યકાળ :—હી સ ૧૧૨૪ જિલહજ્જ તા. ૨૩ થી ૧૧૩૧
રજ્જ તા ૬ સુધી, તા ૧૦-૧-૧૭૧૩ થી તા ૧૭-૨-૧૭૧૬ સુધી,
વિ સં ૧૭૬૬ મહાવદિ ૧૦ થી ૧૭૭૫ ફા સુ ૬ સુધી

આ બાદશાહે જૈનાચાર્યો અને જૈનગૃહસ્થોને વિવિધ ફરમાનો
આપ્યા હતા

ફરમાન નં. ૨૪ મુ :—

જૈનાચાર્યને બહુમાન કરવાનું ફરમાન :—

મૂળ ફરમાન ઉર્દૂ લીપીમાં છે તેમા અક્ષરશ નીચે પ્રમાણે
લખાણ છે —

‘इस नेक घडी में यह फरमान जारी हुआ जिसकी एनायत फर्ज़ है,
और इस पर यकीन करना झरूरी है. चूंकि साबिक तरीके पर बड़ी सल्तनके
तख्तको बुलंद करनेवाले, और सबको वसी रियासतके अलम गाडनेवाले,
तख्तशाही पर बैठनेवाले, सल्तनत के कवानी और बडाईकी हलीलको मज-
बुत करनेवाले, सफाई और बरमुझीद के चमकदार मोती, हक्क पसद हकी-
कतकी बुनियाद ज्यादा कानून और एकताई (खूदा) को पहेचाननेवाले,
बादशाह जमशेद जैसी इज्जत रखनेवाला, सरमाये (Capital) का
मालिका खूदाको देखनेवाला, सच्चाईसे वाकिफ, हझरत (खालीजील्ल)
(फरुखगियर बादशाह) ने

अनेक शकल सुह उपमान, बिराजमान, इज्जतकी मजलीसके शीना,
परम सतगुरु, जगतगुरु, जगतश्रीपूज्य, स्वामीनाथ, जगत आचार्य, परम-
स्वरूप, धरमजगत,—चक्रवर्ती, ठारक भट्टारक इन्दरिसिंह महतसिरिजी
महाराज जैन बादशाह खीकार इस्तुतरक बिराजमान श्री बाबाजी हश सेलजी
और स्वामी साहब—भद्रजी देवसिरिचरण को

“जो बडा मरतबा और दुलद पाया रखते है, अपने तर्फ बादशाहने
शर्फ बारियावी बक्षी (मुलाकात आपी), और दुआ देते वख्त” ताझीम

કરમાન બાવીસસુ :—

જૈન સાધુને કુલપાકતીર્થ ઇનામ આપ્યાનું કરમાન

બા. શાહઆલમ બહાદુરશાહના હૈદ્રાબાદના સૂબા મહમ્મદ સુસુરખાને વિ. સ. ૧૬૬૭ના ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૦ ને રવિવારે પુણ્ય નક્ષત્ર અને વિજય સુદૃત્તમાં ભટ્ટા. વિજયરત્નસૂરિના સમયે તપ ગમ્પાના મહો. મેઘર્ષિગણિની પરપરાના ૫૦ ઢામણિ ગણિના શિષ્ય ૫૦ કેસરકુશળગણિને કુલપાક તીર્થ લેટ આપ્યું અને જૈનસંઘે તેનો લખોંદાર કરી પન્થાસલના હાથે તેમા ભ. માલિકચસ્વામી-ઋષભદેવની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. (જૂઓ કુલપાકતીર્થના શિલાલેખો.)

કરમાન ત્રેવીસસુ :—

હીરવિહાર માટે જમીન લેટ આપવાનું કરમાન

સૂબા મહમ્મદ સુસુરખાન ૫૦ કેસરકુશળગણિનો ભક્ત હતો. આથી તેણે તેમને હૈદ્રાબાદ શહેરની બહાર જગદ્ગુરુ બા. હીરવિજય સૂરિનો હીરવિહાર (ઢાઢાવાડી) બનાવવા માટે મોટી જમીન ઇનામમાં આપી. સંઘે ત્યાં હીરવિહાર બધાંઓ. ત્યારે તપગમ્પા સૌનું હીરવિહાર (ઢાઢાવાડી) બનાવવાનું વિશેષ લક્ષ્ય હતું (પ્રક. ૪૪, પ્રક. ૫૫ તથા ૫૮-મહો. ઉલોત વિ. ગણિની ૭ મી પરપરા) પણ આસમાની સુલતાની વખતે તે હીરવિહાર નાશ પામ્યો અને હૈદ્રાબાદના પ્રસિદ્ધ જૈન અમરથી સુલ્તાનમલ્લના સમયે તે જમીનનો પટ્ટો, કરમાન પણ નાશ પામ્યા. તે પછી ખરતરગમ્પાના સંઘે ત્યાં બા. જિન કુશળસૂરિની ઢાઢાવાડી બનાવી છે જે આજે ઢાઢાવાડી તરીકે પ્રસિદ્ધ છે આ જમીનનું કરમાન કે પટ્ટો મળતા નથી, પણ સૌ કોઈ બાંહે છે કે-સૂબાએ આ જમીન ૫૦ કેસરકુશળગણિને આપી હતી અને તેણે છે કે બા. જિનકુશળસૂરિ અને ૫૦ કેસરકુશળગણિ એ બંનેના નામોમાં કુશલ શબ્દ હોવાથી તે સ્થાન ઢાઢાવાડી બન્યું હોય.

(જૂઓ-સને ૧૬૬૨નો હૈદ્રાબાદના 'જૈન સેવાસધ'ના વિશેષ પાક પૃ. ૪૬ તથા પ્રક. ૪૪ પૃ. ૧૦૬)

૧૪. બાં ૬૩૫ શેઝર :- (પરિચય માટે જૂથો પ્રકૃ ૦ ૪૪ પૃ ૦ ૧૦૭)

રાજ્યકાળ :- હી સ ૧૧૨૪ નિવહજ્જ તા. ૨૩ થી ૧૧૩૧
૨૦૦૫ તા ૬ સુધી, તા ૧૦-૧-૧૭૧૩ થી તા ૧૭-૨-૧૭૧૬ સુધી,
વિ. સં ૧૭૬૬ મહાવદિ ૧૦ થી ૧૭૭૫ કા સુ ૬ સુધી

આ બાદશાહે જૈનાચાર્યો અને જૈનગૃહસ્થોને વિવિધ કરમાને
આપ્યા હતાં.

કરમાન ન. ૨૪ સુ :—

જૈનાચાર્યને બહુમાન કરવાનું કરમાન :—

મૂળ કરમાન ઉર્દૂ લીપીમા છે તેમા અક્ષરશ નીચે પ્રમાણે
લખાણ છે —

‘इस नेक घडी मे यह फरमान जारी हुआ. जिसकी एनायत फर्क है,
और इस पर यकीन करना जरूरी है. चूंकि साबिक तरीके पर बड़ी सल्तनके
तख्तको बुलद करनेवाले, और सबको बसी रियासतके अलम गाडनेवाले,
तख्तगाही पर बैठनेवाले, सल्तनत के कवानी और बडाईकी हलीलको मज-
बुत करनेवाले, सफाई और वसुखी के चमकदार मोती, हक पसद हकी-
कतकी बुनियाद ज्यादा कानून और एकताई (खूदा) को पहेचाननेवाले,
बादशाह जमशेद जैसा इज्जत रखनेवाला, सरमाय (Capital) का
मालिका खूदाको देखनेवाला, सच्चाईसे वाकिफ, हजरत (खालीजील)
(फरखगियर बादशाह) ने

अनेक शकल सुह उपमान, विगजमान, इज्जतकी मजलीसके शीना,
परम सतगुरु, जगतगुरु, जगतश्रीपूज्य, स्वामीनाथ, जगत आचार्य, परम-
स्वरूप, धरमजगत,—चक्रवर्ती, ठारक भट्टारक इन्दरसिंह महंतसिरिजी
महाराज जैन बादशाह स्त्रीकार इस्तुतरंक विराजमान श्री बाबाजी हश सेलजी
और स्वामी साहब—भट्टजी देवसिरिचरण को

“जो बडा मरतबा और बुलद पाया रखते है, अपने तर्फ बादशाहने
शर्फ बारियावी बक्षी (मुलाकात आपी), और दुआ देते बख्त ” ताझीम

साष्टांग दंडवत बहु प्रणाम के साथ, जो सख्त आस पर दो आसन बना कर, दूसरत अर्धा अक्षदस्त (फरमशियर बादशाह) के सामने खड़ेनी इसप्रत रमंत है

और तस्मिन्वां छायादार छत्र झुल (चामर) आफताबी (छेष्टा) और सोन चांदीकी दस्ती (छड़ी) बगैरह य तमाम शाही जुष्ट बावशाही के तर्फस नसर नयास (मेष्ट) दिया हुआ है और य इम्मत महेफूज और जारी रम कर तमाम कौम हो नदि (हिंदु) और मुसलमान बगैरह को (हुकम दिया जाता है) क “ इसजतसे पेश आकर मजबूरके आगे नसर मेयास (मर) दे और सतगुरु पूज्य समझे और य मरतना आमदा मुकरर हो जाय ”

“ बाहिये कि मुअज्जद (इम्मतवाट्टा) शाहसादे साहेब, अस्तेदार बसीर, सन्तन्न और सिजाफतक पाय तम्पके बउद मरतबा उमरा जागीरदार, करानगीर (टोछेक्स छेनेवाल), मुकाम (हाकेम), उमाल (आमीर), मुंसरी, जो बादशाही कामोंके, अजाम देनवाले है

सरकार होम्मतदारके तमाम महाउठ के समीशर रमबाद, और आस आम तमाम मज्जदक (प्रजा) हमशा हमशा इनके हुकमोंकी तामीर (तावेदारी) में अपत्ती नकबन्दी समझे ”

“ मजबूरको सतगुरु, पूज्य, हमरत भीषी, बानकर साष्टांग दंडवत बहु प्रणाम करे और साथ बसाल हर फसन्में हर जगहसे एक रुपया एक नारियल भेंट करावे और मजहबी कानूनमें इनकी पैर्खीस बहार न आव और तमाम कौमके लोक भवना गुरु समझे ”

और जा काइ इस मामलमें जरा भी फर्क कग्गा यो दीनके सिजाफ दीगा

“ आस कर तमाम बग़ाउ और जैन त्याग इनकी सख्त तबजुद करे ‘ अपन मन्दर पर कर ’ इनकी गिम्मत करमेछो सखी इबायत बाने ”

और जो कोई जैनीके कानून और मझकुर के हुकमसे टेडा (आडो) होकर चलेगा. तो, “अपने मझहवकी किताबोके माफिक” इन स्वामीके सजा देनेमें (मूळ फरमाननो केटलोक भाग अहीं नाअ पाम्यो छे.)

તમામ લોકો અપને હાદી (Leader) કી તાક્ષીમ ઓર કદમચોસી... (કરે), ઓર સિંહાસન પર ચિઠાકર, અપની તાકતકે મુતાવિક મેંટ દે... હોં મજ્જકુર સ્વામી સાહવાન કે ડજત અકસાઈ નરકે રોગન કરનેવાલે હજ્જરકે તર્ફ સે (કી જા રહી હૈ) પર્ગા (પઢી) “ઇસ ફરમાન, જો મૌતકી તરહ અટલ હૈ ” કિસી તરહસે ચિલાફ ન કરે. ઓર લીલે હુદ પર અમલ કરે॥

તારીખ ૧ ગાવાન મહિના સન ૧ જુલુસ મોઅલ્લા (રાજ્યાધિપેકનું પહેલું વર્ષ) મેં લિખા ગયા

ફરમાનકે પીછે કી મોહર.

સિપાહસાલાર ચાર વફાદાર ફિદવી કુલ્તુલમુલ્ક યમીનદૌલા સૈયદ અબ્દુલ્લાખાન વહાદૂર જફરજગ મહમ્મદ ફરુઝગિયર વાદશાહ ગાઝી હીજરી ૧૧૨૫ (૬૦ સં ૧૭૧૩)

નોંધ :- આં કૃષ્ણશીયરે “જૈન ભટ્ટારક દેવેન્દ્રચરિ”ને જૂલમી સન-૧ ગાઅખાન તા ૧ લી, હીજરી સન-૧૧૨૫, ઈં સં ૧૭૧૩, વિક્રમ સન ૧૭૭૦ મા કારસીમા ઉપર પ્રમાણે કરમાન આપ્યું હતું

અમને શિંગોહી રાજ્યના “રોહિડાગામ”ના એક જૈને વિં સં ૨૦૦૩ના ચોમાસામા આ મૂળ કરમાન વગેરે આપ્યા હતા તેને આ કરમાન, એક સોની પાસેથી જુના કાગળો અને જૂના પુસ્તકો સાથે મધ્યુ હતું તે સોનીના દાદાને કોઈ યતિ સાથે ગાઢ સળધ હતો ત્યારે તેની પાસેથી તે સોનીના દાદાને આ કાગળો પુસ્તકો વગેરે મળ્યા હતા

સભવ છે કે તે યતિવર આ કરમાનવાળા ભટ્ટારકના ઉત્તરોત્તર વારસદાર હોય ?

આ કરમાનની બન્ને બાજુના ફોટાઓ તેવું ઉર્દુ લીપીને બદલે “નાગરી લીપી”મા પૂરું લખાણ, અને તેનો ગુજરાતી અનુવાદ શ્રી હરિન શાહે વિં સં ૨૦૧૮ આપાડ વદિ ૧૩ તા ૨૬-૭ ૧૯૬૨, રવિવારના દૈનિક સંદેશ પત્રના વર્ષ-૪૦ અંક ૩૧૫ના ૭ મા પાનામા પ્રકાશિત કરાવ્યા છે.

આ હરમાનમાં બાણાદી સર્વો સિક્કાઓ સાથે બ્રહ્મ બાણુ લખાવ્યું છે અને આ હરમાન અમદાવાદની જૈન સોસાયટીના શ્રી જૈન પ્રાચ્ય વિદ્યાશવનનાં શ્રી ચારિત્રવિજય જૈન જ્ઞાન મંદિરમાં મુક્યું છે.

અને આ હરમાન મુનર્ષિના પ્રીત્ત્વ જોઈ વેલ્લના મુલિયમ માં બ્રાજમ પ્રભાકર પૂજ્ય મુનિ મદારાજ શ્રી પ્રજ્ઞવિજયજી મ મારફત મોકલી, સાફ કરાવ્યું છે.

આ હરમાન પાઠ વાંચન, અને મુજરાતી અનુવાદ અમદાવાદના ખાનપુર સ્થાવાડાના વતની અને અમદાવાદની ગૂજરાતી વર્ના કચ્છર સોસાયટીના (વિદ્યાસભા)ના સેવક અમુક્ષરદેવી પાસે તૈયાર કરાવ્યાં હતાં જે પાઠ વાંચન ઉપર નાગરી લીપીમાં આપેલા છે.

હરમાનમાં જૈન બદારક ઇન્દ્રસુરિનું નામ વચ્ચા છે પરંતુ અમને લાગે છે કે આ ઇન્દ્રસુરિ તે બદારક દેવેન્દ્રસુરિ હોય.

સૌ કોઈ સમજી શકે છે કે હિંદુ લીપીમાં રેખાક્ષરોની મેળના છે આથી દેવેન્દ્રસુરિ નામ લખ્યું હોય તો દેવીસુરિ અથવા દેવઇન્દ્રસુરિ એવાં નામ સરસતાથી લખાઈ જાય તેમ છે તે સમયે બ ઇન્દ્રસુરિનો સ્પષ્ટ પરિચય મળતો નથી.

અને જૈન પરપરાના ઇતિહાસમાં પહેલાં (પ્રક ૪ પૃ ૪૩૪ થી ૪૩૭)માં રૂપથી નમર અને સ ૧૫ ૧ સુધીની રૂપથી મંજીના બદારકો ઇતિહાસની પરપરા બતાવી છે તેમજ હવે પછી (પ્રક ૫૧ના પ્રભાવકો વિભાગમાં) ૩ પછી મંજીના બદારકો-કુશ્યુમ્બોની છેલ્લી પરપરા આપવાના છીએ તેના આખરે નહીં છે કે રૂપથી મંજીની દીક્ષીની ગાદીએ બ શાનસાગરસુરિ તથા આજરાની ગાદીએ બ દેવેન્દ્રસુરિ થયા હતા.

આથી ખુશી પૂરક તારવી શકાય છે કે આ હરમાનસંબંધે વિ સ ૧૯૭ માં આજરામાં બ દેવેન્દ્રસુરિને તેમજે બાણાદનું કુટુંબ કે રાજ્ય કે પ્રાંત ઉપર કોઈ મોટા ઉપહારના બદલામાં જન્મભાગ કરવાનું આ હરમાન આપ્યું હોય.

હરમાન પચીસમું

બા.૦ હરુખગિયરે શેઠ માણેકચંદને શેઠ પદવી
આપ્યાનું હરમાન

સૂચના - બાણાદ હરુખગિયરે જાગના નવામ મુલિક-કુશીખના બ્રામ થી બુધની સન ૩ દીગરી સન ૧૧૭૭ િત્તીજ મદિનાની વા. ૮ મી ઈ સ ૧૭૧૫ વિ સ ૧૭૭૧માં શેઠ માણેકચંદને શેઠની પત્ની આપી, મંજીની મહેલી શેઠ અમરોવાળી મહેર (નિમો) આપી, અને હરમાન લખી આપ્યું.

(પ્રક ૫૮ જાનશીઠ ૧૪)

જગત્શેઠને અપાયેલ ફરમાન ફ. નં. ૨૫

માણેકચંદને શેઠ પદવીનું ફરમાન

પરમેશ્વરનુ વામ (લાલ શાહીમાં)

ઇશ્વરનુ નામ (ગોળમહોર)

૧૧	૧૨	૧
પુત્ર	પુત્ર	પુત્ર
મીરજીશાહ	આમીર તૈમુર	શાહઆલમ
	સાહેબ કેરાન	બાદશાહ

(દસ્ખત લાલશાહીમાં)

મહમ્મદ મઠનુદીન

આલમગીર શાની

ફારખશાએર

બાદશાહ ગાજી

ફરમાન અબુલ

મજ ફર

૨૦	૧૧૨૫	જાહંગીર	૨
પુત્ર	મહમ્મદ ફારખશાએર	દીલ્લખાન	૨
સુલતાન	પુત્ર આજીમખાન	ફત્તી	
મહમ્મદ શાહ	અબુલ મજફર		
૨૧	મઠનુદીન આલીમ-	જાહંગીર	૭
પુત્ર	ગીર શાની બાદશાહ	મન્સુરજાહ	૭
સુલતાન	ગાજી સન આહદ	ફત્તી	
આબુસૈયદશાહ			
૨૨		જાહંગીર	૨
પુત્ર		દીલ્લખાન	૨
ઉમેરસેખશાહ		ફત્તી	

જાહંગીર	જાહંગીર	જાહંગીર
દેખાત	મન્સુરજાહ	દેખાત
ફત્તી	ફત્તી	ફત્તી
૭	૩	૫

આ જય અને મ ગળચુકત સમયમાં આ મહામાન્ય અને વિશ્વા-સયોગ્ય આદેશથી માણિકચંદને આ ચિરસ્થાયી રાજ્ય તરફથી માણેકચંદ શેઠનો ખિતાબ મળ્યો છે પ્રસ્તુત રાજ્યનો સમુદાય વર્તમાનકાલીન અને ભવિષ્યકાલીન હાકિમ સ્ટાફ અને મુત્સદ્દી વિગેરેને ઉચિત છે કે તેઓ ઉદ્દિલખિત વ્યક્તિને શેઠ માને આમા વિશેષ

ચલ કરવો આવશ્યક છે એ પ્રમાણે હજૂર આદિ તરફથી તાલીફ કરવામા આવી છે ઇતિ તારીખ ૮ જિલ્લેજી

(પૃથ્વી પાછલી બાગુમા આ પ્રકારે લખ્યું છે)

જે મહામાન્ય, રાજ્યપ્રતિષ્ઠાના આધાર સ્વરૂપ, જે સામ્રાજ્યના વિશ્વાસુ, સંપ્રાન્ત (પ્રશસ્ય) વશવાળો, ઉચ્ચ પદાધિકારી તથા શક્તિશાળી જે રાજ્ય તથા ધનનો બંદોબસ્ત કરનાર, જે તલવાર લેખિની ચલાવવામા અતિકુશળ, જે પતાકા ઉડાવવામા સમર્થ જે

(મહોર)

મહામહા કારબશાબેર
બાદશાહ જાણ આલો
દુસ્લાહ શેખા સાલાર
ધમાર બાઉકાદિરી
ફુતબલ મુશ્ક એ મિનુ
ફોલા સૈયદ આબદખા
બહાદુર બદ્દર જમ

સાથે બંદોબસ્ત કરનાર, નિર પેલ વજીર, જે સામ્રાજ્યના ઠહિન બ્યાપારમા આલબન સ્વરૂપ, જે વજીર મહમમા વિશ્વાસુ અને બધુ, તે જ મિનુફોલા બહાદુર બદ્દર જમ શેખ સાલારનો સેનાનિવેશ બશબરેખુ

નોંધ - આ રાખતાએ જુલ્લી સન-૩ લીજરી સન-૧૧૨૭ ગિલ્લીજ મદિનતી તા. ૮ મી ઈ સ ૧૭૧૫ વિ સ ૧૭૭૧માં મુશ્લિમાના શેક માલેખાને બગાળના નામ મુશ્લિમાના આપદથી શેકની પત્ની આપી હતી અને ઉપર પ્રમાણે હરમાન આપ્યું હતું. બાલ્લાહે આ હરમાનમાં મોજાકરના બાલ્લાહ તૈમુસ્તી આરબીને પોતાના સુધીર્ઘ બાલ્લાહીનાં નામ આપ્યાં છે

શ્રી નિખિલરાજ બીએચ. તેણે બગાળી સવન ૧૩૧૬માં એ બગાળી બાલામાં જગત્શીક નામે પુસ્તક બનાવી પ્રકાશિત કરાવ્યું હતું. અમેજ સરકારે તેને જપ્ત કરાવ્યું આથી તેની નકમો આજે મળી રહતી નથી.

આ જગત્શીક પુસ્તકના પરિચિત જમાં ગિલ્લીના બાલ્લાહે તરફથી જગત્શીક અને જગત્શીક વચ્ચેને મોજાં શેક પત્ની અને જગત્શીક પત્નીનાં ચાર હરમાનો પ્રકાશિત થયાં છે અને તેના આધારે બદી. ૧ ન ૨૫ રક ના મુજબતી અનુવાતો આપ્યાં છે જેની નકમો મી માર્શિલ વિલ્લજી જેન ઇનમરિર બગાળામાં છે

૧૭ મો બાં મહમ્મદ—(પરીચય માટે બૂચો પ્રં ૪૪ પૃં ૧૦૮)

રાજ્યકાળ :- હીજરી સન ૧૧૩૧ જિઠકાદની તા ૧૫ થી ૧૧૬૧ના રવિવિરસાની તા ૨૭મી તા ૧૬-૯-૧૭૧૬થી ૧૬-૪-૧૭૪૮ સુધી હી'દી વિં સં ૧૭૭૬ બીં આં વ રથી વિં સં ૧૮૦૫ વં વદ ૦)) સુધી

ફરમાન નં. ૨૬— શેઠ કુતેચદને જગતશેઠ પદવીનું ફરમાન

ઈશ્વરનુ નામ

પરમેશ્વરનુ નામ

શાહ મહમ્મદ નાસિરુદ્દિન અબુલકત્તેહ બાદશાહ ગાજી	શાહ અબુલ કત્તેહ નાસિરુદ્દિન એબને મહમ્મદ બહાન સાહ બહાદુર બાદશાહ ગાજી સાહેબ કરાની ગાની	એબને શાહ આલમ બાદશાહ એબને આલમગીર બાદશાહ ઈત્યાદિ

આ જયયુક્ત અને આનંદયુક્ત સમયમા આ ચિરસ્થાયી સામ્રાજ્ય-સૂર્યના કિરણસમા જગન્માન્ય અને જગતને વશ કરનાર આદેશથી શેઠ કુતેચદને વિશ્વાસ તથા ગૌરવની સાક્ષીરૂપ “જગતશેઠ પદ” તથા પહેરામણી અર્થાત્ અબાડી-હાથી, તેમજ તેના પુત્ર આનંદ-ચદને “શેઠ પદ” તથા પહેરામણી, સમર્પિત કરવામા આવેલ છે પ્રવર્તમાન રાજ્યનો સમુદાય આજના તથા ભવિષ્યના હાકિમ, સ્ટાફ તથા મુત્સદ્દી વગેરેને ઉચિત છે કે, ઉલ્લિખિત શેઠ કુતેચદને “જગતશેઠ કુતેચદ” તેમજ તેમના પુત્રને “શેઠ આનંદચદ” માને. આ બાબતમા દરેકે વિશેષ પ્રયત્ન તથા ખ્યાલ દેવો આવશ્યક છે ૪ સાલ જલૂસ ૧૨ મી રજબ તારીખ

(પાછળના પાના પર આ પ્રમાણે લખેલ છે)

જે રાજ્ય તથા રાજનીતિના મહત્ત્વ તથા ગૌરવનો બાબુકાર છે, જે રાજધર્મના મૂલતત્ત્વનો જાતા છે, જે યુદ્ધમા આગળ ચાલે

નાર તથા સૈન્યદળનો પરિપાલક છે સમયોચિત વિચારનો ફેનાર, જે સામ્રાજ્યનો વિશ્વાસુ, પ્રશસ્ત વશવાળો, ઉચ્ચપદાધિકારી, શક્તિ સંપન્ન, જે રાજ્ય તથા ધનનો બંદોબસ્ત કરનાર, જે પર્તાકા ઉઠાડવામાં સુમર્થ, સારી વ્યવસ્થા કરનાર, નિરપેક્ષ વહુર, જે સામ્રાજ્યના કઠિન વ્યાપારમાં અવલંબનરૂપ, જે વહુર મહાનમાં વિશ્વાસુ અને બધુ (છે) તે જ નિજામ ઉલમુલ્ક ફતેમ્મ બહાદુર સેપા સાલાર સેનાનિવેશ બશબરેખુ નિજામ ઉલમુલ્ક

નોંધ.—બાલકાલ મહમુદે જુલ્ફી સ. ૪ રજબ મહિનાની તા. ૧૨મી, ફીજરી સ. ૧૧૩૪ ઈ. સ. ૧૭૨૨ (અથવા ૧૭૨૪) વિ. સ. ૧૭૭૬ (અથવા ૧૭૮૧) ના રાજ મુર્શીદાબાદના શા. ફતેમ્મ બેને જમતશીકની પક્ષી આપી, મલિયા મહેલી જમતશીક અમુરેલાળી મહેર આપી સિરપાવ આપ્યો અને ફરમાન લખી આપ્યું તથા તેમના પુત્ર જાનઅબ્દે શીક પક્ષી આપી.
(પ્રક. ૫૮—જમતશીક વસ)

*

ફરમાન સત્તાવીસસુ

અમદાવાદની પ્રજાએ નગરશેઠ ખુશાલચંદ અને નયુશાહ વઝેરેને વશપરંપરાના કુકે જકાતના આર આના બાંખી આપ્યા તેનો પટ્ટો (ફીજરી સ. ૧૧૩૭ ઇ. સ. ૧૭૨૫, વિ. સ. ૧૭૮૨) જમાબદી ઉપર દર સેકડે ચાર આના શાજેશી કુમાલસદાર તથા લખતમ વર્તમાન બાલશહેર, અમદાવાદ બેગાલગારી.

અખતિલ હકમી અલ્લકૃત રાજમાન સ્નેહાદીત રઘુનાથ બાહુરાવ આચરવાદ તા. નમસકાર ચંદુર સ. ૧૧૩૪ બમશેન મઆવ અલ્લક નયુશાં વસદ ખુશાલચંદ નગરશેઠ શહેર મચ્કુર એમણે હનુરમાં આવીને ખરજ ગુબરી કે અમો ચેક અમલના વતનદાર બાહશાહના ચાકરી કરતા બાબા છીએ, અને સને ૧૧૩૭ના વરસમાં સમીદખાનના મનમાં મશાકાબોની ફાંખે આવીને શહેરની આસપાસ મોરચા દીધા અને શહેર લઈને રૈયત છુટવી એવી ધાસ્તી નાખી. તે ઉપરથી ઉલમ વેપાર સુબે શહેરમાં બંધ થયા શહેરમાંથી કોઈ

ખહાર જઈ આવી ન શકે એવું થયા ઉપરથી શહેરના શાહુકાર વગેરે લોકો ઘણા જ હેરાન થયા તે ઉપરથી અમારા તીર્થરૂપ ખુશાલચંદ એમણે મહેનત તથા ધીરજથી મરેઠા સરદારને મળીને સરકારમાં “ગાંઠના પૈસા” ખર્ચ કરીને મરેઠાઓની ક્ષેત્રોના મોરચા ઉઠાવાથી શહેરમાં ઉઘમ વેપાર સારો ચાલવા માંડ્યો તે માટે શહેરના શાહુકાર વગેરે લોક ઘણા ખુશી થયા, કે “ખુશાલ-ચંદે પોતાની ગાંઠના પૈસા ખર્ચ કરીને શહેરના વાસ્તે ઘણા ખરાબ થયા” એમના વડે આપણા છોકરા તથા માણસ તથા માલમીલ-કત, જાણસલાવ સરવે રહ્યું, એવડો અહેસાન સર્વના ઉપર એમણે કર્યો એમને આપણે શુ આપવું એવું કીશોરદાસ વલદ રણછોડદાસ તથા અવચલદાસ વલદ વલભદાસ તથા મહમદ વલદ અબ્દુલ તથા હેખાવ અબ્દુલ આકા વલદ શાહ તલાઈ એ ચાર માતખર શાહુકાર અને ખીજા સરવે શાહુકાર અને ઉઘમી સમસ્ત વેપારી લોક વગેરે મળીને વિચાર કર્યો અને પોતાની ખુશરબવદીથી “મહાલ કોટવાલની છાપો તથા કોટ મનીઆર શહેર મજકુર અહીં આમ દરફતી થઈને માલની ક્રીમત સરકારના હાસલમાં ઠરાવ થાય તે ઉપરથી સરકારની જમાખદી સિવાય રૈયતની નીસખતે દર સેકડે ચાર આના પ્રમાણે અમારા બાપને પુત્ર-પુત્રાદિ વશ પરપરા કરી આપશું” અમારૂં રાજનામું કરી આપ્યું છે, તથા આ પ્રમાણે કમરૂદીનખાન વજીર બાદશાહ દલ્લીવાલાનો પરમાણો મોચીનખાન અહીંના સુબા એમને કાગળ સીક્કા સહિત તથા શહેરના મુસદ્દી, કાજી, બક્ષી તથા વકાએન નગર તથા સવાને નગર એમનો કાગળ સીક્કા સહિત કરી આપ્યો છે એ પ્રમાણે લોગવટો ચાલતો આવ્યો તે ઉપરાંત અમારા ખુશાલચંદ ગુજરી ગયા તે વખત માજી સુબા કમાલુ-દીનખાન બાબી એમની પાસે સદરહુ પ્રમાણે કાગળપત્ર જાહેર કર્યા તે ઉપરથી રૈયતની રબવદીથી સદામત લોગવટા પ્રમાણે અમારા નામે કાગળ સીક્કા સહિત કરી આપ્યો છે એમ આજ સુધી ચાલતું આવ્યું છે તે માટે હાલ સરકારનો અમલ થયો અને અમે સાહેબ ચાકરીના ઉમેદવાર છીએ તો સાહેબ મહેરબાન થઈ તે

પહેલાની હકીકત તથા ચાહુકારનું રાજનામું તથા સુખા તથા મુસદ્દીએ એમના કાગળ તથા લોગવટો ચાલતો આવ્યો છે તે દીક્ષા ક્રિતાથી આ પ્રમાણે હાથ કરાવ કરીને કાગળ આપવા બેઠાં એ માટે તે ઉપરથી દિક્ષા આવતા એમના વડીલ પુત્ર પુત્રવધી એક નિષ્કાએ સેવા કરતા આવ્યા છે તેઓ સાહેબ ચાકરીના ઉમેદવાર છે, એમનું ચલાવવું જરૂર તથા ફેવતે ખુશીથી પોતાની રાજ રબજદીથી ચાર આના કરી આપ્યા તે પ્રમાણે રાજનામું તથા સુખા મુસદ્દી એમના કાગળ છે તથા આજ સુધી લોગવટો ચાલતો આવ્યો છે એવું બાણીને એમના ઉપર મહેરબાન થઈને સફરદુ પ્રમાણે નથુશા એમને કોટ પારવાનો તથા છાપો કોટા મણીઆર તથા શહેર મજકુર આહીં આમદ રક્તી માલ કીમત કરાવ થશે તે માલ ઉપર સેકડે ચાર આના પ્રમાણે સરકારની જમાબદી સિવાય ફેવતની નીસબત સહામત પ્રમાણે કરાર કરી આપીને આ કાગળ કરી આપ્યો છે તો સફરદુ પ્રમાણે ફેવત રબજદીથી ફેવત નીસબત તથા એમના પુત્ર-પુત્રાદિ વશપરપરા એમની તરફ ચાહુ શખવું ૬૨ વરસે નવા કાગળની જરૂર ન રાખવી, આ કાગળની નકલ રાખીને અસલ કાગળની જરૂર ન રાખવી, આ કાગળની નકલ રાખીને અસલ કાગળ લોગવગદારને પાછો આપવો. સારાસ વાત એ કે ચાહુકારની રબજદીથી સહામત ચાલતા આવ્યા પ્રમાણે ચલાવવું બાણવું

અર ૧૬ જમાદીલાકર ખરઆજના મહેરનબ.

આહી
મજરબે
રમુમુદ્દા
કાગ મુસદ્દીખા
૧૧૫

નકલ અસલ મુજબ છે

અગાઉના દીવાન મરદુમ મોદીનખાન તથા પેસદરના કાલ મરદુમ અબદુલ અહમદખાન તથા મરદુમ બધી અમાઉદદાર ખાન તથા હકીકત લખનાર કબીર આહીખાન મરદુમના મોદથી

શાળીત થયેલા કરારનામા એવી રીતે કે આ નીચે લખેલા માણસો એકરાર અને કબુલ કરે છે. તેમના નામની યાદી

કિશવરદાસ રણછોડદાસ.

સુદરદાસ કેવાદાસ

કવલનેણુ રઘનાથદાસ

થાવરજી બલ્લભ

જેચંદ બલ્લભ

ભૂખણદાસ બલાખીદાસ

અબુબકર શાહાભાઈ

તારાચ દ મોરારજી

બનમાળીદાસ ગોકુળદાસ

મહુમદ અબદુલ વાહીદ.

વિગેરે અમદાવાદના વેપારીઓ તથા સોદાગર જત સને ૧૧૩૭મા દખણી લુટારાએ ભારી ફેજ લઈ અમદાવાદને લુટવા તથા ત્યાના રહેનારાઓને ભારી નાખવા તથા કેદી બનાવવાના ઇરાદાથી શહેર ઉપર ઘેરો ઘાલ્યો હતો, અમો વગેરે શહેરના રહેનારાઓને ત્યાથી ભાગી જવાનું અથવા તેઓના હાથથી છુટા થવાનું સુઝતું નહોતું એવા કઠણ વખતમા અમારા જનમાલ બચાવવાને માટે શેઠ ખુશાલચંદ લખમીદાસ બીન શાંતિદાસ ઝવેરીએ ઘટતી તરફદુઃ અને કોશીશ પેશ પહોંચાડી પોતાના ઘરના ઘણા પૈસા ખર્ચીને અમોને તે લુટારાઓના હાથથી બચાવ્યા તે માટે અમો અમારી ખુશીથી એકરાર કરીએ છીએ કે—અમદાવાદના કોઠાની છાપના કોપડ પાછળ અમારા માલમાથી સેકડે ચાર આના સદરહુ શેઠ તથા તેમની ઝોલાદને આપતા રહીશું તે ના આપવામા કશી તરેહનો વાધો કે કસુર કરીશું નહી, ને અમારા આ કરારથી અમો ફરીશું નહી માટે આ રાજીનામાની રાહ લખી આપીએ છીએ કે બીજીવાર કામ આવે તા ૧૦ મી માહે શાબાન સને ૧૧૩૭

અસલ ઉપરથી ઉકલ્યા મુજબ તરજુમો

મુનશી હુસેનઅલી ગુલામઅલી સહી દ: પોતાના

અસલ તરજુમા ઉપરથી નકલ મુકાબલ કરનાર પ્રાણુજીવન નથુભાઈ ર. કારકુન. શ્રાવકો તરફથી માગી તા ૨૮ જુન સને ૧૮૮૩

આપવા હુકમ તા. ૨૮ જુન સને ૧૮૮૩

તૈયાર કરાવે આપી તા. ૨૬ જુન ૧૮૮૩

ખરી નકલ

આ૦ પો૦ એજન્ટ

(૨) મશાલ તથા પાલખીની સનદ.

જ આબદાગીરી તથા મશાલના પગાર સનદ

રાજે શ્રી કમાળશહાર વરતમાનભાગ

શહેર અમદાવાદ ગો. ૦ શા. ૦

અખડીત લક્ષ્મી અલ્પકૃત રાજમાન સનેહાકીત ગોવિંદરાવ
ગાયકવાડ સેના આશ્રમેષ સુમશેર બહાદુર, હજુત રામ રામ
સુરસન શીત-લી સેધન મધ્યા અલ્પક-વખતચદશા શેક શહેર
મજકુરના એમને સરકારમાથી આલખગીરી તથા મશાલ આપી છે
તે બાબત બે આચારીનો પગાર રૂ. ૮) નીમલુક છે તે નીમલુક
પ્રમાણે મહરદુ હજમાયો રૂ. ૮ આપતા જવું મશાલનું તેલ દરરોજ
પદ્મ પાથેર પામે છે તે પ્રમાણે આખા જવું દરસાલ નવીન પત્રનો
આમેષ ન લેતા આ પત્રની નકલ તમોએ માગી લઈ આ પત્ર
ભોગવળ માટે શેક મજકુરને પરત પાઠો આપવા બાબતે જે
ચદ-બશાવા માટે રચીઉલ અવલ.

આ રાજેશ્રી ભગવતરાય ગાયકવાડ કમાળશહાર

પ્રમાણે અમદાવાદના સરકાર ભાગ ગો. ૦ શા. ૦

અખડીત લક્ષ્મી અલ્પકૃત રાજમાન સનેહાકીત આલખદરાવ
ગાયકવાડ મવાનેન અલ્પક રાજેશ્રી વખતચદ ખુશાલચદ
શેક વાદેજ શહેર મજકુરનાએ સરકાર ચાકરીની બુ. મહેનત કરી
મુજત તેમને જાદુમાન મજકુર સરકારમાથી ચદ ૧ મહેનત મવાત

સાલ મજકુરથી પાલખી આપી છે તેની તે તહેનાત એક માલના
બાર મહીનાના રૂા. ૧૦૦૦) એક હજાર તથા પાલખીના સરજમ
બાબત એક સાલ અડધુ જે સાલ મળીને રૂા. ૩૦૦) પ્રમાણે સાલ
દર માલ પ્રગણે મજકુરથી આપવી નીમણુકમા મજાએ મલશે
અરૂ. ૨૩ રમવાન.

પાલખીની સનદ એક વખતગાને મળેલી
દ અબદાલગીરીની સનદ

નકલ

આગના પત્ર સરકાર રાજેથી માંનાજીરાવ ગાયકવાડ તાહા;
વખતચદ ખુશાલચદ શેઠ સુગ્રાન આરબાસમાન મધંઆવા
અલફે તમોને સરકારે દીરપાવ તથા આબદાગીરી આપી છે તેનો
અનુભવ લઈ સરકાર આકરી એક નિષ્ઠાથી કરવી છે

૧૪ મોહિ શાખાન

નોંધ—દીનરી સન ૧૧૩૭ સને ૧૭૨૫ વિ સ ૧૭૮૨માં મરાઠાની સેનાએ અમદાવાદને ઘેરા બાંધી અમદાવાદને છતી ને મુકવા વિચાર કર્યો હતો. આથી પ્રગતમાં અશાન્તિ વધી. આ સમયે નવરસીક શાન્તિઠાસના વસના શેઠ ખુસાસચંદ પોતાની મહિના પૈસા ખચ કરી મરાઠાના સેનાધિપતિ દમીખાનને ખુસ કરી શહેર મુકવાનું મોકલે રખાવ્યું. નવરસીકના આ ઉપકારના બદલામાં અમદાવાદના શેઠ શાહુકાર, તથા પ્રગતએ મળાને રાજ્યની વખા બંધી પ્રમાણે દર સેંકડે ચાર આનાની રકમ શેઠ ખુસાસચંદ તથા તેના વસન્તેને આપવી તેમ નહીં થયું હતું.

શેઠ ખુસાસચંદના પુત્ર શેઠ નયુસાહે રખુનાથ બાહ્યાસને ખરજી કરી, આ રકમ પોતાને અને પોતાના વસન્તેને મળે તેની સખ મેળવી હતી.

ત્યારથી નવરસીકના વસન્તેને આ રકમ મુસલમાની રાજ્યમાં બરાબર મળતી રહી હતી. અને શીદીશ રાજ્યે તા ૨૫-૫-૧૬૬૨ ને રોજ તે રકમને બદલે દસાધની ઉચક રકમ રૂ. ૨૧૩૩ બાંધી આપી હતી. અને સરકાર તે મે મહિનાની તા. ૧લીએ તે સાધીચાલુ આપવી હતી.

નવરસીકનું કુટુંબ દસાધ જેઠ વદિ ૬ ને રોજ આ રકમમાંથી દૂધપાક પુરી શાક અને પતરવેલીયાનું જમણું કરી જમનું હતું તેમાં નવરસીકના કુટુંબના સૌ માળખે તથા નવરસીકના કુટુંબની કુવારી કે પરણેલી પુત્રીઓ સૌ જમતા હતા. માત્ર પુત્રીઓના પુત્રો કે પુત્રીઓ જમતા ન હતા.

મુજગતના આ અદમદશાહે અમદાવાદ વસાવ્યું ત્યારથી તેણે રાજ્ય તરફથી દરેક કરીઓ બનાવેા વગેરેને દમિયા ચણા આપવાનું ચાલુ થયું હતું.

મુસલમાની રાજ્યમાં, શીદીશ રાજ્યમાં અને કેમિસના રાજ્યમાં આ દાન ચાલુ રહ્યું છે. આ ૭૫ અમદાવાદના મલ્લેશ્વરોના રાસ્ટ્રીના દહરામાં આ દાન અપાય છે.

લોકશાહી રાજ્યમાં પણ પ્રગલ્ભિના બદલામાં શેઠ કુટુંબને ઉપકારની બાદમાં જે ઉપર મુજબની રકમ અપાય છે. વિશ્વાસ છે કે અવિષ્ણમાં પણ આ રકમ આપવાનું ચાલુ રહેશે.

શેઠ ખુસાસચંદના પુત્ર શેઠ નયુસાએ રખુનાથ બાહ્યાસને પોતાને અને પોતાના વસન્તેને જમાનથી મળવાની જે ખરજી કરી સખ મેળવી હતી તેની નકલ અમે ઉપર આપી છે.

તથા રાજ ગોવિંદરાવ ગાયકવાડ સરકાર વગેરેએ રાજ્ય તરફથી નવરસીક કુટુંબના નવરસીક વખતેને મદદાદ પાઠખી તેના સામાનના રૂ. ૩)

તથા તહેનાતના દરસાલ રૂા ૧૦૦૦) આપવાનુ નક્કી કરી તેમને જે સનદો આપવામા આવી તે ઉપર ખતાવી છે

ત્યારબાદ આનદરાવ ગાયકવાડ, સયાજીરાવ ગાયકવાડ વગેરેએ નવીનવી સનદો આપી તે સનદોને કબૂલ રાખી હતી

(જૈન ઐતિહાસિક રાસમાલા ભાં ૧ સમાલોચના (પૃં ૩૪ થી ૩૭)

વિશેષ નોંધ:- બ્રીટીશ સરકારે નગરશેઠ પ્રેમાભાઈ હેમાભાઈને અમદાવાદના કલેક્ટર જે ડબલ્યુ. હેલો (J W. Halaw) અને ન્યાયમૂર્તિ એ બી. વોરડન (A B warden) તરફથી લખાઈ આવેલી નગરશેઠ પ્રેમાભાઈ હેમાભાઈ એ કરેલી પ્રજાહિત તથા રાજ્ય હેતુનાં કામો અને સખાવતોની વિગતોના આધારે તથા ભલામણથી એાન રેખલ રાવખડાદૂરનો ખિતાબ આપ્યો હતો તેમજ સુખઈ ઇલાકાની હાઈકોર્ટમા જીલ્લાવાર વકીલોની ખુરશીમા તેમની તરફના વકીલની અને રાજકોટ એજન્સીની કચેરીમા પાલીતાણુના ઈન્સપેક્ટર (જાગીરદાર) અને આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના અધ્યક્ષ તરીકે ખુરશી આપી હતી

અમે શેઠ પ્રેમાભાઈનો વિશેષ ઇતિહાસ (ભાં ૩ ને પ્રં ૫૮-૫૯માં નગરશેઠ વશમા) આપીશુ

૧૮ મો બા અહમદશાહ (પરિચય માટે જૂઓ પ્રકં ૪૪ પૃં ૧૦૬)

(રાજ્યકાળ : હીજરી સન ૧૧૬૧ જમાહીલીઅવલ તા ૨ થી ૧૧૬૭ શાઅબાન તા ૧૦ સુધી, તા ૨૦-૪-૧૭૪૮ થી તા ૨-૬-૧૭૫૪, ચૈત્રાદિ વિં સં ૧૮૦૫ વૈશાખ સુદિ ૪ થી સં ૧૮૧૧ ના જેઠ શું ૧૨)

ફરમાન અઠ્ઠાવીસમુ

શ્રી મહતાબરાયને શેઠ પદવી આપવાનું ફરમાન

સૂચના :- બાં અહમદશાહે જુલસી સન ૧, બિદકાદ મહિનાની તા ૨-૩, ઈં સં ૧૭૪૮ હીં સં ૧૧૬૧, ચૈત્રાદિ વિં સં ૧૮૦૫ વૈશાખ સુદિમા સુશિદાબાદના શાં મહતાબરાયને શેઠપદવી અને શેઠ પદવીની મહોર આપી શિરપાવ આપ્યો અને ફરમાન લખી આપ્યું

(પ્રકં ૫૮, -૫૯ જગતશેઠ)

ફૅ૦ ન ૨૮ મહતાબરાયનુ શેઠપદવીનુ ફેરમાન

૪૪૨નું નામ (બોળમહેર)

૧૧
પુત્ર
મીરજીરાજ

૧૨
પુત્ર
બમીર તેમુર
સાહેબ કેરાન

૧
પુત્ર
રાહબાસમ
બાદશાહ

(જન્મત લાલચાવીમાં)

રાહ મહમદ
નાસિરદિન
અબુસલ્તેફ
બાદશાહ ગણ

૧ પુત્ર
સુલતાન
મહમદ રાહ

૬ પુત્ર
સુલતાન
અબુસલ્તેફ

૮ પુત્ર
કિમરસિખરાહ

રાહ અબુસલ્તેફ
નાસિરદિન એમને
મહમદ જહાન રાહ
મહાદુર બાદશાહગણ
સાહેબકેરાનુ રાની

જાણી
ચીજી
કરિ ૨

જાણી
બાદશાહ
કરિ ૬

જાણી
ચીજી
કરિ ૨

જાણી
દેખી
કરિ
૧

જાણી
દેખી
કરિ
૩

જાણી
દેખી
કરિ
૫

આ જયમુકત આ મહામાન્ય તથા જગદ્ગુરૂશ્રીભૂતકારી આદેશથી મૃત શેઠ આનન્દચંદ્રના પુત્ર મહતાબરાયને 'શેઠ પદવી' તથા સ્વપાવ પહેરામણી બર્માત બબાડી અને હાથી વિગેરે સમર્પિત કરવામા આવેલ છે પ્રવર્તમાન રાજ્યના આજના તથા ભવિષ્યના હાકેમ તથા ગ્રામ તથા મુત્સદી વિગેરે મહાજને હાથિત છે કે તેઓ ઉચ્ચિત વ્યક્તિને શેઠ તરીકે માને તે બાબતમાં વિશેષ યત્ન તથા

ખ્યાલ દેવો. આવશ્યક છે. ઇતિ તારીખ ૨-જિલ્લાદ ૨૩ સન જૂલૈશ.

(પાછળના પાના પર લખેલું)

જે મહામાન્ય, રાજ્યસ સ્થિતિના આધાર સ્વરૂપ, જે સામ્રાજ્યનો વિશ્વાસુ, પ્રશસ્ય વશવાલો, ઉચ્ચ પદાધિકારી, સામર્થ્યવાળો, જે પ્રધાન કાર્ય તથા આજ્ઞાપાલનમાં તૈયાર છે, રાજ્યધર્મના તત્ત્વોનો પરિજ્ઞાતા છે, જે સામ્રાજ્યના આધારરૂપ, રાજ્યનો વિશ્વાસુ

(મહાર-છાપ)

મહમ્મદશાહ બાદશાહ
ગાજીસન અને મહમ્મદ
શાહ ફિદર વજીર
એતેમાદ કમરૂદ્દિનખાન
હોસેન બહાદુર નહબત
જગ એ માહિદુલ્લા

આજ્ઞાદાતા, જે દિગ્વિજયી રાજ્ય
તથા ધનનો સારો બદોબસ્ત કરનાર,
લાગ્ય તથા ઐશ્વર્ય સપત્તિના
માર્ગને દર્શાવનાર, જે સમ્રાટનો
મનોનીત બધુ, જે યુદ્ધમાં અગ્રેસર,
જે સૈન્ય દળમાં પણ અગ્રેસર,
જે ઉચ્ચ પદાધિકારી, મત્રીમંડળમાં
સર્વશ્રેષ્ઠ, જે મહામાન્ય અમીર-

ગણુમા સર્વ પ્રધાન, જે તરવાર તથા કલમ ચલાવવામાં અતિકુશળ,
જે ધ્વજ ફરકાવનાર, જે સમયોચિત વિચારોનો દેનાર, જે સમ્રાટનો
નિરપેક્ષ વજીરસમૂહમાં વિશ્વાસુ બધુ, જે સમસ્ત રાજ્યના કઠિન
કામોમાં અવલબન સ્વરૂપ, જે દરબારનો વિશ્વાસુ છે તે જ કામરૂદ્દિન
હોસેન બહાદુર નસરતજગનો સેનાનિવેશ બરાબરેષુ

ફરમાન ઓગણત્રીશમું

શેઠ મહતાબરાયને જગત્શેઠની પદવી આપ્યાનું ફરમાન

સૂચના :-આં અહમદશાહે જુલસી સન ૫, જિલ્લહજી મહિનાની
તા ૨૭ મી, હીજરી સન ૧૧૬૧, ઇં સં ૧૭૪૮, ચૈત્રાદિ વિં સં
૧૮૦૫ ના અપાડ મહિનામાં શેઠ મહતાબરાયને જગત્શેઠની પદવી આપી,
શિરપાવ આપ્યો અને ફરમાન લખી આપ્યું શેઠ સ્વરૂપદતે મહારાજની
પદવી આપી અને તે જ દિવસે સિરાજઉદ્દૌલ્લાને બગાળનો નવાબ બનાવ્યો

(-અક્રં ૫૮, ૫૯)

૬૦ ન ૨૬

શેઠ મહતાબરામને જગતશેઠ પદવીનું ફરમાન

પરમેશ્વરનું નામ (લાલે શાહીમા)

ઈશ્વરનું નામ (જોળમહોર)

૧૨	૧૩	૧
પુત્ર	પુત્ર	પુત્ર
મીસ્ત્રીશાહ	અમીર તૈમૂર	જહાનશાહ
(સખત લાલશાહીમાં)	સાહેબ કેરાન	
મહમ્મદશાહ બહાદુર	મહમ્મદશાહ બહાદુર	બાદશાહ
પુત્ર મહમ્મદશાહ	પુત્ર મહમ્મદશાહ	મીર
મહાદેવીન સાહેબ	જલુમનાસીર	બાદશાહ
કેરાણી શાહી બાદશાહ	મ નહેવીન સાહેબ	મીર
ગાહ	કેરાન શાહી બાદશાહ	બાદશાહ
	ગાહ સન એક	મીર
પુત્ર	પુત્ર	પુત્ર
મુસતાન	મુસતાન	મુસતાન
મહમ્મદશાહ	અબુલકાશાહ	બાદશાહ
કેરાણીશાહ		બાદશાહ

જાણી

દેખા

કદ

૭

જાણી

નહીતક

કદ

૮

જાણી

દેખા

કદ

૩

જાણી

દેખા

કદ

૨

આ જયમુક્ત અને આનંદમુક્ત સમયમાં આ ચિરસ્થાયી શ્રામીજનના જગન્માન્ય તથા જગદ્વચીભૂતકારી આદેશથી મહતાબ રાધને વિશ્વાસ તથા ગૌરવની મૂળ સપત્તિરૂપ 'જગતશેઠ' પદ સમર્પિત કર્યેલ છે. પ્રવર્તમાન સમયનો સમુદાય આજના તથા ભવિષ્યના હાકેમ સ્વાકે તથા મુત્સદી વિગેરેને ઉચિત છે કે તેઓ ઉક્લિષ્ટિત વ્યક્તિને 'જગતશેઠ મહતાબરામ' માને, (લેખે) આ

ખાખતીમા વિશેષ પ્રયત્ન તથા જ્યાલ કરવો આવશ્યક છે ઇતિ,
તારીખ ૨૭ જિલહજ,

(પાછલા પાના પર લખેલું)

મહોર વગેરે

(જે દરેક વાચી શકાતા નથી.)

ફરમાન ત્રીશમુ

જગત્શેઠને સમ્મેતશિખર પહાડ ઇનામ આપ્યાનું ફરમાન

ખાઠ અહમદે જુલસી સન ૫, હીજરી સન ૧૧૬૫, ઇ સ
૧૭૫૨, વિ સ ૧૮૦૬ મા જગત્શેઠ મહતાબરાયને મધુવન કોઠી,
જયપાર નાણુ, પારસનાથ તળેટી વચ્ચેની ૩૦૧ વીઘા જમીન વગેરે—
પારસનાથ પહાડ ઇનામમા આપ્યો.

(અમારો “જૈનતીર્થોનો ઇતિહાસ” પૃઠ ૫૯, તથા
પ્રકઠ ૫૮, ૫૯ જગત્શેઠ વશ)

નાંધ : આ ફરમાન અમને મળ્યુ નથી

૧૯મો ખા. આલમશાહ (ખીજે) (પરિ માટે જૂઓ પ્ર. ૪૪ પૃ ૧૦૯)

રાજ્યકાળ — હી સન-૧૧૬૭ શાબાદ તા ૧૦ થી ૧૧૭૩
રવિઉસ્સાની તા. ૮ સુધી, તા. ૨-૬-૧૭૫૪ થી તા ૨૯-૧૧-૧૭૫૬
સુધી, ચૈત્રાદિ વિ સ ૧૮૧૧ જે સુ ૧૨ થી ૧૮૧૬ માઠ
સુ ૧૦ સુધી

ફરમાન ન. ૩૧ મું.

સમ્મેતશિખર તીર્થને કરમુક્ત બાહોર કર્યાનું

—: ફરમાન :—

ખાદશાહ આલમે જુલસી સન-૨, હીજરી સન ૧૧૬૮, ઇ
સ ૧૭૫૫, ચૈત્રાદિ વિ સ ૧૮૧૨ પ્ર જેઠ સુદમા જગત્શેઠ
ખુશાલચદને પાલગજ પહાડ કરમુક્ત એટલે વેઠ વેરો લાગત,
જકાત, મુડકાવેરો, વગેરે માફ કર્યાનું ફરમાન આપ્યુ હતું.

નાંધ : આ ફરમાનની નકલ અમને મળી નથી

૨૧ મો બા આલમગીર (ત્રીજો) (પરિ માટે જૂઓ પ્ર. ૪૪ પૃ ૧૧૦)

રાજ્યકાળ — દી. સન. ૧૧૭૩ જમાદિઉલ અવલ તા. ૪ થી
૧૨૧૧ રમઝન તા. ૭ સુધી, તા. ૨૫-૧૨-૧૭૫૬ થી તા.
૧૬-૧૧-૧૮૦૬ સુધી. ચૈત્રાદિ વિ. સ. ૧૮૧૬ પો. સુ. ૬ થી
૧૮૬૩ ઇ. સુ. ૬ સુધી

ફૅ ન ૩૨

ગ્રેક ખુશાલચદને જમતગ્રેક પદવી આપ્યાનું ફરમાન

બા. આલમે લોડ' વોશન હેસ્ટીંગની પ્રેરણાથી મુશિંદાબાદવાળા
ગ્રેક ખુશાલચદને જુલસી સન-૮ તા. ૨૬-૪-૧૭૬૬, ચૈત્રાદિ વિ.
સ. ૧૮૨૨મા જમતગ્રેકની પદવી આપી મહોર, શિરપાવ, તથા
ફરમાન આપ્યાં, ગ્રેક ઉદેચદને મહારાજાની પદવાં આપી સૈફ ઉદ્દોલાને
બગાળનો નવાબ બનાવ્યો.

નવાબે ઇન્સ ઇન્સિયા ઠપની એન્દ્રે ઠપનીના ગવર્નર જનરલ
વોશન હેસ્ટીંગને બગાળના બે ગામોની દીવાનની પદવી આપી. વોશન
હેસ્ટીંગે ૧૯ વયના ગ્રેક ખુશાલચદને તે દીવાનના પદે બેસા મો.

નોંધ આ ફરમાનની નકલ અમને મળી નથી.

ફૅ ન ૩૩

બા. આલમગીરની સુમ્મતિથી

સ. ૧૮૨૫ મ સુ. ૫ ને રોજ બા. આલમગીરની સુમ્મતિથી
સુમ્મેતગિખરના મહિંદોનો છર્જોદાર તથા પ્રતિષ્ઠા થવા.

ફૅ ન ૩૪

અમદાવાદમાં શાન્તિનો ઢંઢેગે

સૂચના- બા. આલમગીર વતી મો. ગા. ન તથા બગાળનો નવાબ
સૈ. ઉદ્દોલાએ જુ. સી સન-૨૨ દી. સ. ૧૧૬૬ મદિનો સાર. તા. ૫ મી
(અથવા જુ. સી સન-૩૫) તા. ૧૭-૧૨-૧૭૮ દિ. સ. ૧૮૩૬ મ. ૧
મુદિ ૧૩ ના રોજ અમદાવાદમાં શાન્તિનો દરોરો પી. ભો. હતો.

અસલ સુજબ નકલ

નાનુ (નાનુ) શકર સૂબા વજેર અમદાવાદની રજત, એ શહેરના

વતનીઓ તથા ત્યા રહેનારા અને વસનારા સઘળાને માલૂમ થાય—

એમ થાઓ કે, “હવે સૌ લોકોએ ખાતર જમા રાખી પોતાના મકાનમાં રહેવું અને કોઈ પણ રીતનો અદેશો કે ડર પોતાની હિંમેશની રહેણી કરણી સખધે ન રાખતાં રોજના કામકાજમાં મશગૂલ રહ્યા જવું.” કારણ ? કોઈ પણ માણસ તેમને કોઈ રીતની અડચણ કે અટકાવ કરશે નહીં, આ બાબત તેણે ખાતરી રાખવી અને આમાં લખ્યા મુજબ તેણે વર્તવું

લખ્યુ તા. ૫ મહિનો સફર, હી. સ ૧૧૯૪ તે ગાદીએ બેઠા સને ૨૨ (અગ્રેજીમા સહી.

Thomas Goddad

ઈ સ. ૧૯૨૪ નો ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનો રિપોર્ટ,
નૈ. સત્ય પ્ર ક ૯૮, પૃ ૪૭ થી ૫૪

નોંધ : સાક્ષરરત્ન શ્રી કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી લખે છે કે “આં આલમગીર ડને અને જં ગોડાર્ડ (ગોડર્ડ)નો ઢંદેરો” “શ્રી ફ્રાન્સ ગુજરાતી સલાના સગ્રહમા કેટલીક જૂની ફારસી સનદો અને કેટલાક જૂના બાદશાહી ફરમાનો છે” એ સનદો તથા ફરમાનોની સખ્યા મોટી નથી પરંતુ જે છે તે કેટલેક લાગે ગુજરાતના ઇતિહાસને ઉપયોગી છે એ સગ્રહમાથી એક ફારસી લેખનુ લાખાતર થોડા વખત ઉપર ‘ગુજરાતી’ના દિવાળી અકમા ‘પેન્થા સાથેનો એક ફારસી’ એ મથાળા હેઠળ પ્રસિદ્ધ કરવામા આવ્યું હતું ગુજરાતની અર્વાચીન સ્થિતિને લગતો એ ફારસી હતો એ સ્થિતિ બેડે સખધ રાખતો એક બીજો લેખ એ સગ્રહમાથી મળી આવ્યો છે જે વખતે જનરલ ગોડાર્ડ (General Goddard)ના હાથમા અમદાવાદ આવ્યું તે વખતે એણે એક જાહેરનામુ પ્રસિદ્ધ કર્યું તે જાહેરનામાની ખરી નકલ ગોડાર્ડની સહી સાથેની એ સગ્રહમાથી મળી આવી છે દરેક વિજયી સેનાપતિ એવી રીતના જાહેરનામા કેઢંદેરા પોતાના તાબામા આવેલી રૈયતના સાત્વન અર્થે બહાર પાડતા અને હજી પણ પાડે છે છેલ્લી મોટી લડાઈ વખતે જર્મનો પણ એવા જાહેરનામા ઠેર ઠેર બહાર પાડતા હતા આ જાહેરનામુ દૂકે પણ મુદાસર છે

—અનુવાદક

શાહ અલામ બાદશાહ ગાઝી અમીર ઉદ્દૌલા જનરલ ગોડાર્ડ બહાદુર ફતેહજગ ફીદવી સને ૧૧૯૪

વિશેષ નોંધ :—અમારી ભાવના હતી કે—મોગલ બાદશાહોના સમયના જે જે વિવિધ ફરમાનો મળતા હોય, તે તે મૂળ ફરમાનોના દોટા, અરબી કે ઉર્દુ ફરમાનોના હીંદી લીપીમાં અક્ષરશઃ શબ્દપાઠો, તથા ઓના હીન્દી, અંગ્રેજી અને ગુજરાતી ભાષાના અનુવાદો મહેરનો સર્વસ્ર અહ આ અન્યમાં એક સાથે પ્રકાશિત કરવો, પરંતુ તેમ કરવાથી પ્રસ્તુત અર્થનો આકર, કદ, કિંમત અને પ્રકાશિત કરવાના અમયમાં મોટો કેશ્કાર થાય તેમ હતું તેમ જ આવું પ્રકાશન કર્યા બાદ આ પછીના ભાગોના પ્રકાશનો પણ લભાય તેમ હતું, આથી તેવો અમદ કન્વાના વિચારને ફાટી, હાલ આ અર્થમાં (પ્ર. ૪૪ પૃ ૧૧૧ થી ૧૮૩ સુધીમાં) ઉપલબ્ધ ફરમાનોના માત્ર ગુજરાતી અનુવાદો જ આપ્યા છે, કોઈ સાહિત્યપ્રેમી સુસ્થા કે સજ્જન આવો “સર્વસ્રમય” છપાવશે, તો અમને ખાતરી છે કે—તેને આ અનુવાદો અને નોંધોમાથી બાળી કીમતિ અદામ મળશે, તેમજ તે દેશપ્રેમી સાહિત્યપ્રેમીઓ મોટો લાભ ઉઠાવી, સાચો ઇતિહાસ રજુ કરવાના મથના ભાગી બનશે.

બા. અકબરનો જૂલમ્મી મન :—

અમે આ પ્રકરણના મત્ર ૫ ૮૪ માં બા. અકબરે યશાવેશ ઇલાદી સવતનો નિર્દેશ કર્યો છે તેનો વિશેષ પરિચય આ પ્રમાણે લખવો.

બા. અકબર હી. સ. ૬૬૩ રબિ ઉસ્માની ગદિનાની તા. ૨૭ મુકબાર વિ. મ. ૧૬૧૨ શ. જ. ૨ અને તા. ૧૪-૨-૧૫૫૬ ને રાજા ગાદીએ બેઠા (પૃ ૬૦) તેણે ગાદીએ બેઠા પછી ૨૬ મે વર્ષ, એટલે વિ. સ. ૧૬૩૬ અને ૧૬૭૮ માં દીન-ઈ-દલાદી મત્ર મ્યાખ્યા (પૃ ૬૫) તેમજ શાહશાહજાની ૨૬મા વર્ષ શાહશાહ રાજાની તારીખો-તારીખોએ ૩૪ દિવસો ઉમેરી ૨૫ માં દિવસે સાર પ્રારભનું અલિખ મેગલ દી સન ૬૬૩ના રબિ ઉસ્માની મહિનાની તા. ૨૮મી વિ. મ. ૧૬૧૨ ના શ. જ. ૦)) અને તા. ૧૧-૩-૧૫૫૬ ને રાજા શાહશાહના દિવસે સાબન મેગલ, પોપમેગરીની સાબન

વ્યવસ્થા પ્રમાણે આજની ચાલુ ગણતરીએ તા ૨૧-૩-૧૫૫૭ ને રોજ સાયનમેષાર્ક મુકરર કરી, હી. સન ૬૯૨, રવિ ઉસ્સાની મહિનાની તા. ૨૮ વિ સ. ૧૬૪૧ અને સને ૧૫૮૪ થી પોતાનો નવો ફસલી સન ચલાવ્યો જેના બીજા નામ જૂલસી સન, ઇલાહીસન, દીન-ઈ-ઇલાહીસન પણ છે.

તેમા તેણે ઇરાની નામો વાળા ૧૨ મહિના અને ૧ થી ૩૨ સુધીની તારીખો રાખેલી હતી જેનો પ્રારભ સાયનમેષથી છે. મોગલ બાદશાહોના ફરમાનો, ઘણી જિન પ્રતિમાઓના પરિકર અને ગાદીમા ઇલાહી સન (અલાહી) તથા હીજરી સન નોંધાયેલા મળે છે.

(જૈ. સત્ય પ્ર ક ૧૦૦, ૧૦૧, ૧૦૨, પૃ. ૨૭૪)

ચાલુ રાખવુ કે-ઇરાની સન તે પારસીઓનો જૂનો ફસલી સન છે તે વિવિધ જાતનો છે તેમા

૧૨ મહિનાના ૧ થી ૩૦ મૂકરર નામવાળા ૩૦ દિવસો એમ કુલ ૩૬૦ દિવસો હોય છે અને ગાથાઓના ૫ દિવસો ઉમેરી ૩૬૫ દિવસો મનાય છે

તેમજ મહુમ્મદ પયગબર શાકે ૫૪૪, હીન્દી વિ. સ. ૬૭૬ ના શ્રા. સુ ૧ની રાતે તે સમયના અગ્રેજી પચાગ પ્રમાણે તા ૧૫-૭-૬૨૧ ગુરુવારની રાતે ચન્દ્રદર્શન કરીને એટલે શુક્રને પરોઢિયે મક્કાથી હિજરત કરી મદિના ગયા ત્યારથી હીજરીસન શરૂ થયો છે. તેમાં ચંદ્ર દેખાય, ત્યારથી મહિનો બેસે છે વિક્રમ વર્ષમા મહિનો વધે ત્યારે હીજરી સનમા મહિનો વધતો નથી તેમા ત્યારે પછીનો મહિનો હોય છે આ રીતે ૩૩ વર્ષો જતા વિક્રમ સવત અને હીજરી સનના વર્ષા કેમા એકેક વર્ષ ઓછા થવાનો ફરક પડતો જાય છે

હીજરી સનમા મહિનાની કે તિથિઓની વધઘટ હોતી નથી. હીજરી સાલમા એક પછી એક વારા ફરતી મહોરમ વિગેરે ૧૨ મહિનાઓ આવે છે તેના દરેક મહિનાના ૩૦ કે ૨૯ દિવસો અને વર્ષના ૩૫૫ કે ૩૫૪ દિવસો હોય છે,

(૧) બા. અકબરે સન ૧૫૮૪ વિ. સ. ૧૬૪૧ થી ઇરાની સન તથા હીજરી સનની ઉપર લખ્યા પ્રમાણે ભેળસેળ કરી, નવો ફસલી દીન-ઈ-ઈલાહી, જૂલસી સન ચલાવ્યો.

(૨) બા. શાહજહાંએ હીજરી સન ૧૦૪૬ ના મહોરમ તા. ૧ થી પોતાનો નવો ફસલી-જૂલસ સન ચલાવ્યો.

(૩) હૈદરાબાદના નવાબ નિઝામે તા. ૬-૧૦-૧૬૪૬ થી નવો નિઝામી-ફસલી સન ચલાવ્યો હતો. જે માત્ર બે વર્ષ ચાલ્યો હતો.

(વિવિધ સવતો માટે જૂઓ જૈન સત્ય પ્રકાં ૬૦ ૧૦૦, ૧૦૧, ૧૦૨ નું પૃ. ૨૭૪)

બ્રિટિશ રાજ્ય

બ્રીટનની ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કંપનીએ સને ૧૮૫૭માં દિલ્હીના ર૩મા મોગલ બા. બહાદુરશાહ (બીજા)નું વર્ષાસન બંધ કરી તેને પકડી કેદ કરી, રશુન મોકલી દીધો. અને ભારત વર્ષની રાજસત્તા પોતાના હાથમા લીધી પછી તેણે ભારતનું શાસન કરવા માટે બ્રીટનથી જૂદા જૂદા ગવર્નરોને નીમી, ભારતમા મોકલ્યા હતા. તે આ પ્રમાણે—

(૧) વોરન હેસ્ટીંગ — (સને ૧૭૭૨ થી ૧૭૮૫)

દિલ્હીના ૧૯મા બા. આલમ (ત્રીજા)એ સને ૧૭૬૬ માં સૈફ ઉદ્દૌલ્લાને બગાલનો નવાબ બનાવ્યો. અને બ્રીટનની ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કંપનીને બંગાળના દીવાનની પદવી આપી વોરન હેસ્ટીંગે તે પદવીનો આનંદ ઉત્સવ બનાવ્યો તથા મૂર્શિદાબાદના ૧૬ (૧૮) વર્ષના શેઠ ખુશાલચંદને ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કંપની વતી બંગાળની દીવાનગીરી માટે ગોઠવ્યો.

વોરન હેસ્ટીંગે અવધના દીવાન મહારાજ નંદકુમારને અગ્રેજી જજ (ન્યાયાધીશ) ઇલાઈનઝરપે માગફત “ મુજિમ અલી ” નામે મુસલમાનના સ્વપ્નના નામે રજુ કરેલી કલ્પિત જ શાહેદીને જ સાચી બતાવી, મહારાજને દોષિત ઠરાવી ફાંસી અપાવી હતી.

લોર્ડ મેકેલેએ જજ ઇમ્પે અગે “ પોતાનું હુકમ પ્રદર્શિત કરતા ” જણાવ્યું હતું કે

“ ઇમ્પેને ન્યાયધીશકે પદ પર સ્થિત હોને પર મી, એક રાજ નૈતિક મસલેકો સુલજ્ઞાનેકે લિફ “ અન્યાય પૂર્વક ” એક મનુષ્યકો ફાંસી પર લટકા દિયા હૈ, જૈકે નામક જજને જબસે ઇંગ્લેંડકે ટૌવર મેં “ જહરકા પ્યાલા પિયા હૈ ” તબસે અબ તક કિસી સજ્જનને ઇગ્લિશ ન્યાયકા ઇતના અપમાન નહિ કિયા થા ”

મહારાજએ સધ્યા સમયે ફાંસીના માચડા ઉપર ચડી, જનોઈ

હાથમા લઈ પ્રભુ પ્રાથના કરી, ગળામા ઢોરી પહેરી, એક બ્રાહ્મણના
હાથે જ કાસી લીધી

ભારતનો ઇતિહાસ કહે છે કે આ કાસી તે બ્રહ્મહત્યા શબ્દહત્યા,
માનવહત્યા અને સ્વતંત્રતાની જ હત્યા હતી.

(તા. ૫-૬-૧૯૩૭નું સચિત્ર નવમુગ પૃ ૨૩, ૨૮ શ્રી ઇન્દ્રદેવનો
“ કિષ્કે કો ? શિર્ષક લેખ ”)

વોરન હેસ્ટિંગ ડિટન ગયો ત્યારે તેની વિરુદ્ધમા લાચ વજેરે
ગુનાઓ અને લડનની પાલ્લીએ ટમા “ સાત વર્ષ સુધી કેસ ચાલ્યો ”
અને પાલ્લીએ તેને દેશનો વફાદાર માણસ સમજીને બધા ગુનાઓ
માટે માફી આપી તે સને ૧૮૧૮ માં મરણ પામ્યો

તેણે શેઠ હરખચંદને વિ. સ ૧૮૪૦ એટલે સને ૧૭૮૪મા
ખિતાબ અને “ જગત્ શેઠની પદવી ” આપી હતી ત્યારબાદ તેના
વંશની જગત્ શેઠની પદવી સદા માટે બંધ કરી.

(૨) લોર્ડ કાર્નવાલીસ— (સને ૧૭૮૬ થી ૧૭૮૭) તેણે
બંગાળમા જમીનદારી અને નવો બહોળસ્ત કરી જમીનદારોને
વધુ હક આપ્યા જેમા ધણા મૂલીદારોને નુકસાન થયું “ જગત્ શેઠ
હરખચંદની ” પારસનાથ પક્ષાડની ઇનામી જમીન હતી તે જમીન
આ નવો બહોળસ્ત થતાં સને ૧૭૮૬ માં પાછાજ શામ્ભાર્મ
રાખલ ઘઈ ગઈ

(૧૪) લોર્ડ હલહાઉસી— સને ૧૮૪૮ થી ૧૮૫૬)

આ સમયે ભારતમાં નહેરો અને પૂલેમા સુધારો થયેલ તથા
લાસ્ટપાલ, રેલ્વે, અને શિક્ષણખાતું વજેરે નવેસરથી શરૂ થયા.

સર મેકેલે ભારતને માટે શિક્ષા પ્રજાલી મુકરર કરી અને તેણે
સાર સાર જાહેર મુર્તિ કે કોઈની હિન્દુ નિસાને અંગ્રેજી શિક્ષા પ્રાપ્ત કરાવી
દે અને પાનિક અનુરાગો કમી અમુણ્ય નહી રખ સક્તા ! મેરા હ
શિક્ષાસ દે કિ હમારી શિક્ષા પ્રજાલી મો ત્યા પર અમલ કિયા જય તો ૩૦
વા કે બીતર ભાસ્તકી હમ્ય જાતિઓમે એક બી મતિ પૂરક નહી જયેમા

નોંધ રખવાન છે કે અંગ્રેજી રાજ્ય થયું તે પ્રતિ પાસેથી મેવના
અંગ્રેજી પદ્ધતિની સાથે જ્યાં માત્ર ઉપર લખ્યા મુજબ ભારતીય સંસ્કૃતિની

ઘાતક એકલી શિક્ષણપ્રણાલી ટકી રહી છે. દેશનેતાઓએ ભારતીય સંસ્કૃતિને પુનર્જીવન આપવા સવેળા ઉચિત પ્રયત્ન યોજવો જોઈએ

બીજી પણ એક નોંધપાત્ર ઘટના છે

ભેળમેળ : દૂધમા ૪૦ ટકા, લોટમા ૨૮ ટકા, માખણમા ૭૫ ટકા, તેલોમા ૪૨ ટકા, ચામા ૧૫ થી ૨૦ ટકા, મરચાંમા ૨૭ ટકા, હીંગમા ૯૧, ટકા, આઈસ્ક્રીમમા ૭૩ ટકા, શરબતોમા ૪૦ ટકા, ધીમા ઘણા ટકા, ભેળમેળ થાય છે (જૈન સાપ્તાહિક—સામાસિક મુદ્રણ ૫ ૧૨૯ વર્ષ ૬૧ અંક ૧૧ મે વીર સ ૨૪૮૮ વિ સ ૨૦૧૮ કા મુ ૧૨ તા ૧૭-૩-૧૯૬૨ શનિવાર) ઝવેરાતમા પણ નકલીની ભેળમેળ ચાલુ છે

લોકભોજ્ય સાહિત્યમા પણ ભેળમેળ ચાલુ છે ગુર્જાતિહાસિક નવલિકાઓમા ૯૯ ટકા ભેળમેળ હોય છે જેમા લોટ જેટલી કલ્પિત વસ્તુ હોય છે અને લોટમા જેટલુ મીઠુ નખાય છે માત્ર તેટલા પ્રમાણમા સાચી વસ્તુ હોય છે

હીદી ભાષાના સાક્ષરો એ હીદી સાહિત્યમાના આવા સાહિત્યને ધાસલેટી સાહિત્ય તરીકે ઓળખાવી તેને દૂર કરી હિદી સાહિત્યને શુદ્ધ બનાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે

ગુજરાતી સાક્ષરોએ પણ આ દાખલો લઈ શુદ્ધ ગુજરાતી સાહિત્ય બનાવવુ જોઈએ

(૧૫) લોર્ડ કેનીંગ—(સને ૧૮૫૬ થી ૧૮૫૮)

સને ૧૮૫૭મા હિંદુસ્તાનમા મોટો બળવો ફાટી નીકળ્યો, આથી ઇંગ્લેંડની બ્રિટીશ સરકારે “ ભારતનુ શાસન ઇન્ટ ઇન્ડિયા કંપની પાસેથી પોતાના હાથમા લીધુ ” લોર્ડ કલાઇવે સને ૧૮૫૬માં ટપાલની સુદર વ્યવસ્થા કરવાના કારણે નગરશેઠ કુટુંબને ઘણી સનહો આપી નગરશેઠ પ્રેમાભાઈને ઓનરેબલરાવબહાદુર ખેતાબ આપ્યો.

(જૂઓ પ્રકં ૪૪ પૃં ૧૭૭)

(૧) મહારાણી વિક્ટોરિયા—(સને ૧૮૫૭ થી તા ૨૨-૨-૧૯૦૧)

વોયસરોય કેનીંગ—(સને ૧૮૫૭-૧૮૫૮)

તેણે “ ખેડુતો માટે એક નવો કાયદો ” બનાવ્યો.

વોયસરોય લોર્ડ લીટન—(સને ૧૮૭૬ થી ૧૮૮૦)

સને ૧૮૭૭મા દિલ્હીમાં મોટો દરબાર ભરાયો જેમા રાણી વિક્ટોરિયાને “ ભારતની રાજરાજેશ્વરી ” ની પદવી અપાઈ.

(૨) આતમો એફવર્ડ—(સને ૧૯૦૧ થી + -૫-૧૯૧૦)

તેનો પણ દિલ્હી દરબાર ભરાયો.

વાલમ્બરાય લોડ' મીડો—(સને ૧૯૦૫ થી ૧૯૧૦)

સને ૧૯૧૦મા “વાલમા બ્યોએ” ભારત જમણુ ’ કમિટી, અને આતમો એફવર્ડ મરણ પામ્યો.

(૩) પાંચમો બ્યોગ—( )

વાલમ્બરાય લોડ' હાડીંગ—(સને ૧૯૧૦ થી ૧૯૧૬) તા. ૧૨-૧૦-૧૯૧૧ ના રોજ દિલ્હી દરબાર ભરાયો. સને ૧૯૧૪મા દુનિયાના પશ્ચિમીરેશોમા મોટું યુદ્ધ થયું.

કોઈ કાલિકારીએ સને ૧૯૧૧-૧૨મા લોડ' હાડીંગ ઉપર બોબ દેખ્યો. અમદાવાદની ચેક આ. ક ની પેઢીએ તા. ૨૮-૧૨-૧૯૧૨ ને રાજ એ માટે દિલ્હીની ઠરાવ કર્યો હતો.

(—) લોડ' થમ્સન—(સને ૧૯૧૬ થી ૧૯૨૦)

પાલગઝના રાજાએ અમદાવાદની ચેક આ. ક ની પેઢીના પ્રમુખ નગરચેક કસ્તુરભાઈ મણિભાઈને તા. ૬-૩-૧૯૧૮ના રોજ ૨,૪૨૦૦૦ જે લાખ જે તાલીશદમર રૂપિયામા પારમનાથનો પક્ષ લેવ્યો. આ પક્ષા જગતજેઠની “ઈનામી મિલકત” હતી, છતાં તેના દુર્લભ્યથી પાલગઝના રાજામા રાખલ થયો હતો તે ફરીવાર એક જન સંઘના તાબામા આ પો. (તા. ૧૦-૩-૧૯૧૨ સ. ૧૯૧૮ કા. ૫. ૮ મંજૂરનો સ્થાનિક પ્રતિનિધિઓની મીડીંગનો ઠરાવ) તથા તા. ૨૬-૧૨-૧૯૧૨ વિ. સ. ૧૯૧૮ નો ચેક આ. ક જનરલ મીડીંગનો ઠરાવ નં. ૧૧)

આ સમયે ભારતમાં અસહયોગનું આદેશન થયું.

(—) લોડ' ઇરવીન—(સને ૧૯૨૬ થી ૧૯૩૧)

(—) લોડ' વિલ્સન—( )

સ્વતંત્ર ભારત

ગ્રિનની સરકારે તા. ૧૪-૮-૧૯૪૭ની મધ્ય રાત્રે એટલે તા. ૧૫-૮-૧૯૪૭મા પ્રારંભે ૧૨ ઠવાક ૧ મિનિટે ભારતને સ્વતંત્ર ભરે કર્યાં. તેજે ૫ જવાહરલાલ નેરુને ભારત સોંપ્યું અને ૫ નેરુએ ભારતમા લોકશાહી સામ્રાજ્ય સ્થાપી આજ મુખી રાજતંત્ર વ્યવસ્થા

—: ગૂજરાતના રાજ્યો :—

નોંધ :- અમોએ ગુજરાત અને સૌરાષ્ટ્રના પ્રાચીન રાજવશનો પરિચય પહેલાં (પ્રં ૨૩ પૃં ૩૬૫ તથા પ્રં ૩૫ પૃં ૭૩ માં) આપ્યો છે વિશેષ અહીં આપીએ છીએ

ગૂજરાતના સૂબાઓ

(૧) અલકખાન (નુસરતખાન)

દિલ્હીના ૧૫ મા બાદશાહ અલાવદીન ખિલજી (સને ૧૨૯૮ થી ૧૩૧૬) એ ગૂજરાતના રાજ કરણ વાઘેલાના સ્વામીદ્રોહી મંત્રી માધવરાવ અને કેશવરાય નાગરની દોરવણી મુજબ પોતાના લાઈ અલકખાન તથા વજીર નુસરતખાનને સૈન્ય આપી ગૂજરાત સર કરવા મોકલ્યા.

તેમણે સને ૧૨૯૭ (વિં સં ૧૩૫૪) માં ગૂજરાત-પાટણ પર ચડાઈ કરી કરણ વાઘેલાને નસાડ્યો તેણે ગૂજરાત છૂટી લઈ રાણી કમળાદેવી અને રાજપુત્રી દેવલદેવીને તેમજ મલેકકાકુરને સાથે લઈ જઈ દિલ્હીમા અલાવદીનને સોંપ્યા

બાદશાહ અલાવદીને કમળાદેવીને પોતાની બેગમ બનાવી, અને દેવલદેવીને શાહબદા ખીજરખાનની બીબી બનાવી, જ્યારે મલેક કાકુરને પોતાનો અગત વજીર બનાવ્યો, અલકખાનને સને ૧૩૦૪ (વિં સં ૧૩૬૦) માં ગૂજરાતનો સૂબો બનાવ્યો.

(પ્રકં ૪૪, પૃં ૪૭)

સૂબા અલકખાને પાટણના ધનાઢ્ય સમરા શાહ નામના જૈન ઓશવાલને ફરમાન લખી આપી, સૌરાષ્ટ્રના સૂબા બહેરામ ખાનને હુકમ મોકલી, સં ૧૩૭૧ ના માહ શુદ્ધિ ૭ ના રોજ શત્રુજયતીર્થનો મોટો પહરમો જીર્ણોદ્ધાર અને પ્રતિષ્ઠા કરવાની વ્યવસ્થા કરી આપી સૂબાએ આ સમરાશાહ તથા તેમનો ભત્રીજો સારંગ એટલે સમરા-સારંગનું દિલ્હીના બાદશાહી દરબારમાં માન વધાર્યું, તેમજ દેવગિરિ (દોલતાબાદ) ના દરબારમા પણ તેઓનું ભારે સન્માન કરાવ્યું (પ્રકં ૩૫, પૃ. ૧૬૨ થી ૧૬૭.)

(૨) આતમો ઓડ્વર્ડ—(સને ૧૯૦૧ થી + -૫-૧૯૧૦)

તેના પણ દિલ્હી દરબાર બસાયો.

વાયસરોય લોર્ડ મીન્ટો—(સને ૧૯૦૫ થી ૧૯૧૦)

સને ૧૯૧૦મા “ પાંચમા જ્યોર્જે ભારત જમણુ ’ ઠમ્બુ, અને આતમો ઓડ્વર્ડ મરણ પામ્યે.

(૩) પાંચમો જ્યોર્જ—( )

વાયસરોય લોર્ડ હાર્ડીંગ—(સને ૧૯૧૦ થી ૧૯૧૬) તા. ૧૨-૧૨-૧૯૧૧ ના રોજ દિલ્હી દરબાર બસાયો. સને ૧૯૧૪માં દુનિયાના પશ્ચિમીદેશોમા મોટું યુદ્ધ થયું.

કોઈ કાતિહારીએ સને ૧૯૧૧-૧૨મા લોર્ડ હાર્ડીંગ ઉપર બોમ ફેંક્યો. અમદાવાદની શેઠ આ. ક. ની પેઢીએ તા. ૨૮-૧૨-૧૯૧૨ને રોજ એ માટે ફિલગીરીનો ઠરાવ કર્યો હતો.

(—) લોર્ડ ચેમ્સફર્ડ (સને ૧૯૧૬ થી ૧૯૨૦)

પાલગળના રાજાએ અમદાવાદની શેઠ આ. ક. ની પેઢીના પ્રમુખ નમરશેઠ ઠક્તુરભાઈ મણિભાઈને તા. ૬-૩-૧૯૧૮ના રોજ રૂ. ૪૨૦૦૦ બે લાખ બેતાલીશરૂબર રૂપિયામા પારસનાથનો પહાડ વેચ્યો. આ પહાડ જગતશેઠની “ ધનામી મિલકત ” હતી, છતાં તેના દુર્લભથી પાલગળના રાજામા દાખલ થયો હતો તે ફરીબાર ચેમ્બર્ડ જૈન સંઘના તાબામા આ. પો. (તા. ૧૨-૩-૧૯૧૨ સ. ૧૯૬૮ કા. વ. ૬ મગળનો સ્થાનિક પ્રતિનિધિઓની મીટીંગનો ઠરાવ) તથા તા. ૨૬-૧૨-૧૯૧૨ વિ. સ. ૧૯૬૮નો શેઠ આ. ક. જનરલ મીટીંગનો ઠરાવ નં. ૧૧)

આ સમયે ભારતમાં આસહયોગનું આંદોલન થયું.

(—) લોર્ડ ઇર્વીન—(સને ૧૯૨૬ થી ૧૯૩૧)

(—) લોર્ડ વિર્સીંગ્ઝન—( )

સ્વતંત્ર ભારત

બ્રિટનની સરકારે તા. ૧૪-૮-૧૯૪૭ની મધ્ય રાતે બેટલે તા. ૧૫-૮-૧૯૪૭ના પ્રારંભે, ૧૨ ઠલાક ૧ મિનિટે ભારતને સ્વતંત્ર બહેર કર્યો. તેણે ૫ જવાહરલાલ નેહરૂને ભારત સોંપ્યું અને ૫ નેહરૂએ ભારતમા લોકશાહી સામાન્ય સ્થાપી આજ સુધી રાજતંત્ર બલાનું

—: ગૂજરાતના રાજઓ :—

નોંધ :- અમેએ ગુજરાત અને સૌરાષ્ટ્રના પ્રાચીન રાજવંશનો પરિચય પહેલાં (પ્રં ૨૩ પૃં ૩૯૫ તથા પ્રં ૩૫ પૃં ૭૩ મા) આપ્યો છે વિશેષ અહીં આપીએ છીએ

ગૂજરાતના સૂબાઓ

(૧) અલક્ષ્મીઆન (નુસરતખાન)

દિલ્હીના ૧૫ મા બાદશાહ અલાવદીન ખિલજી (સને ૧૨૯૮ થી ૧૩૧૬) એ ગૂજરાતના રાજ કરણ વાઘેલાના સ્વામીદ્રોહી મંત્રી માધવરાવ અને કેશવરાય નાગરની દોરવણી મુજબ પોતાના ભાઈ અલક્ષ્મીઆન તથા વજીર નુસરતખાનને સૈન્ય આપી ગૂજરાત સર કરવા મોકલ્યા.

તેમણે સને ૧૨૯૭ (વિં સં ૧૩૫૪) મા ગૂજરાત-પાટણ પર ચડાઈ કરી કરણ વાઘેલાને નસાડ્યો તેણે ગૂજરાત છતી લઈ રાણી કમળાદેવી અને રાજપુત્રી દેવલદેવીને તેમજ મલેકકાકુરને સાથે લઈ જઈ દિલ્હીમા અલાવદીનને સોંપ્યા

બાદશાહ અલાવદીને કમળાદેવીને પોતાની બેગમ બનાવી, અને દેવલદેવીને શાહબદા ખીજરખાનની બીબી બનાવી, જ્યારે મલેક કાકુરને પોતાનો અગત વજીર બનાવ્યો, અલક્ષ્મીઆનને સને ૧૩૦૪ (વિં સં ૧૩૬૦) માં ગૂજરાતનો સૂબો બનાવ્યો

(પ્રકં ૪૪, પૃં ૪૭)

સૂબા અલક્ષ્મીઆને પાટણના ધનાઢય સમરા શાહ નામના જૈન ઓશવાલને ફરમાન લખી આપી, સૌરાષ્ટ્રના સૂબા બહેરામ ખાનને હુકમ મોકલી, સં ૧૩૭૧ ના માહ શુદ્ધિ ૭ ના રોજ શત્રુજયતીર્થનો મોટો પદરમો જીર્ણોદ્ધાર અને પ્રતિષ્ઠા કરવાની વ્યવસ્થા કરી આપી સૂબાએ આ સમરાશાહ તથા તેમનો ભત્રીજો સારંગ એટલે સમરા-સારંગનું દિલ્હીના બાદશાહી દરબારમા માન વધાર્યું, તેમજ દેવગિરિ (દોલતાબાદ) ના દરબારમા પણ તેઓનું ભારે સન્માન કરાવ્યું (પ્રકં ૩૫, પૃ ૧૯૨ થી ૧૯૭.)

સૂબા અલ્ફખાને પાટણનો કિલ્લો બંધાવ્યો. તે સને ૧૭૧૭ સુધી ગૂજરાતમાં રહ્યો હતો. તે પછી દિલ્હીના બાદશાહો તરફથી ગૂજરાત-પાટણમાં નવા નવા સૂબાઓ આવતા રહ્યા હતા, તે આ પ્રકારે બણવા મળે છે

(૨) એનુમુલ્ક મુલતાની.

(૩) મલેક દીનાર બહરખાન.

(૪) ખુશરૂખાન

(૫) હીસામુદ્દીન— તે વિ. સં ૧૪૭૨ માં પાટણમાં સૂબો હતો. તે એક વલ્લિ કન્યાને પકડી લાવ્યો અને તેને પોતાની બીબી બનાવી. આ બીબી અસલમાં એક જેન વલ્લિકની પુત્રી હતી. તે સૂબાના જન્મનખાનામાં ગોડી પાર્શ્વનાથની જિનપ્રતિમાની પૂજા કરતી હતી. સૂબાએ આ જિનપ્રતિમા મેલા મીકડિયાને આપી.

મેલા શાહે “ગોડીપુર” વસાવી, ત્યાં મોટો જિનપ્રાસાદ બંધાવી તેમાં ગોડી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.” સમય જતાં આ સ્થાન મોટું તીર્થધામ બન્યું હતું.

(—પ્રકં ૪૦, પૃં ૭૩૬ થી ૭૪૦)

ઇતિહાસમાં એનો વલ્લિ નોધાયેલી બંનાઓવાલી હતકધાઓ પલ્લ મળે છે કે, “મુસલમાન બાદશાહો તથા સૂબાઓએ પોતાની બેઠા માને પ્રસન્ન રાખવા ઇચ્છાએ કે અનિષ્ઠાએ કેટલાક કામ કર્યા હતા.” જેમકે

(૧) હીસામુદ્દીને ગોડીજીની જિનપ્રતિમાને ઝનાનખાનામાં રાખી હતી તે મેલાશેકને આપી.

(૨) અહમદશાહે આશા શીલની પુત્રી તેજ કે ગૂર્જરી સુહરી માટે અમદાવાદ વસાવ્યું (—ગૂજરાતનું પાટનગર અમદાવાદ, પૃં ૨૬)

(૩) બાદશાહ મહમ્મુદે પોતાની રૂંઠી બાઈ માટે અડાલજમાં પાથ લાખ ટકા ખરચી રૂંઠી બાવ બંધાવી.^૧

૧ ગૂજરાતનું પાટનગર અમદાવાદ પ્રક ૪૨ પ ૬૨૧ માં અડાલજની વાતનો ઇતિહાસ આપ્યો છે જેમાં તે વાતમાં સરૂત લેખ લેખલ જણાયું છે તેનો સાર આ પ્રમાણે છે—

(૪) અહમ્મદશાહ ખીજે કે મહમ્મદ ત્રીજાએ સને ૧૫૨૩ થી ૧૬૨૬ (વિં સં ૧૫૮૨)માં બેગમની પ્રેરણાથી શત્રુજય તીર્થનાં દર્શન, માન-સમ્માન કર્યા આ ઘટના પછી શત્રુજય તીર્થમાં અંગારશાહ પીરની દરગાહ બની છે, જે આજે જૈનોના કબજામાં છે. (જૂઓ-પ્ર૦૫૬-અંગારશાહ પીરની દરગાહ)

હીસામુદ્દીન વિં સં ૧૪૩૨ (૬૨) થી ૧૪૭૦ સુધી પાટણનો સુબો હતો.

(૬) વીજુદીન ખુરેશી (૭) તાબુમુલ્ક, (૮) અહમદખાન

(૯) સૂબેદાર જાફરખાન-તે બાદશાહ ગ્યાસુદ્દીન તઘલખ-ખીજાથી મહમદ તઘલખ સુધી ગૂજરાતનો સૂબો બની રહ્યો. સૂબા તાબુમુલ્ક અને જાફરખાને સને ૧૪૦૦માં સૌરાષ્ટ્ર ઉપર સવારી કરી સોમનાથ પાટણ ઉપર હલ્લો કર્યો હતો ત્યારે જૂનાગઢનો રા'. ... હમીરજી ગોહિલ તથા વેગડો ભીલ વગેરેએ તેઓનો જોરદાર સામનો કર્યો હતો, પરંતુ તે સૂબાઓએ તે સૌને હરાવી મારી નાખ્યા અને ગૂર્જરેશ્વર કુમારપાલ સોલકીએ સં ૧૨૦૮માં બધાવેલા સોમનાથના દેવળનો નાશ કર્યો અને તેને

આ વાવ વિં સં ૧૫૫૫ માં ઉત્તરાયણનો મુર્ચ્છિતો હતો ત્યારે મહા શું ૫ અને ઉત્તરાભાદ્રપદના અષ્ટમી-કરણમાં સિદ્ધિયોગમાં બનાવી છે

જે કે કાર્યસ સભાના ગ્રંથસંગ્રહમાં આ વાવનો શિલાલેખ છે તેમાં સને ૧૪૯૯માં આ વાવ બનાવ્યાતુ લખ્યું છે, તે લેખમાં વિશેષ જણાવ્યું છે કે- દડાહી પ્રદેશના વાઘેલાનો પુત્ર રાજા મોકલસિંહ, તેનો પુત્ર કર્ણ, તેનો પુત્ર મૂળરાજ, તેનો પુત્ર મહીપ, થયા મહીપને (૧) વૈરસિંહ, (૨) જૈત્રસિંહ અથવા નેશસિંહ એમ બે પુત્રો હતા

બાદશાહ મહમુદના રાજ્યમાં વીરસિંહ વાઘેલાની પત્ની રૂડાદેએ ગંગાજલ સમી આ વાવ બનાવી છે અને તે બનાવવામાં ૫૦૦૧૧૧, ટકા ખર્ચેલા છે

સંસ્કૃત શિલાલેખની નીચે ગુજરાતીમાં નીચે પ્રમાણે વિશેષ લેખ છે -

શ્રીરૂડાદે ભતાર સપ્તમર લોકાર્થિ અડાલજિ વાવી કરાવી શ્રીમાલી જ્ઞાતિ મહં બીમા સુત મહીણા, વાવી નિખળવી ટકા લખ ૫૦૦૧૧૧ અ કે પાય લક્ષ થયા આચદ્રાર્ક સ્થિર સ્થાવરમસ્તુ.

હૂડી લીધું સૂખાઓ આ ઘટનામાં સફળ થવાથી વધુ જોશમાં આવ્યા અને સભવ છે કે, તેમણે સિદ્ધપુરના રુદ્રમહાલયનો તથા પાલનપુરના ઓઠ જિનપ્રાસાદનો પણ નાશ કર્યો હોય.

(૧૦) મુજફરખાન-(રાબ્બકાળ-સને ૧૩૯૧ થી ૧૪૦૧)

ઉપરની ઘટનાઓ બન્યા પછી તે સુખાને વિજયનો ગર્વ ચડ્યો હતો. અને તે જ અરસામાં દિલ્હીની ગાદીએ રાજપણટો થયો હતો. આથી તેણે “કુદરતે સાપડેલી તકનો લાભ લઈ લેવા” આહવાસ ખેડતું એ ગૂજરાતનો છેલ્લો સુખો હતો.

ગૂજરાતના બાદશાહો

(૧) બાદશાહ મુજફરશાહ (રાબ્બકાળ-૧૪૦૭ થી ૧૪૧૧)
તેનું બીજું નામ મહાફરખાન પણ મળે છે તેણે દિલ્હીની ગાદીના બાદશાહોની અંધાધુંધીનો લાભ લેવા પોતાના પુત્ર તાતારખાનને “બાદશાહ મહમુદ” નામ આપી, એકાએક ગૂજરાતનો સ્વતંત્ર બાદશાહ બનાવી, સને ૧૪૦૧માં પાટણની ગાદીએ બેસાડ્યો, પરંતુ આ પિતા-પુત્ર વચ્ચે બે વર્ષો જતા વિશિષ્ટ જન્મ્યો, એટલે સુખા મુજફરખાને “પુત્ર મહમુદ”ને મરાવી નાખ્યો. અને પોતે ગૂજરાતનો સ્વતંત્ર બાદશાહ બની, સને ૧૪૦૭માં પાટણની ગાદીએ બેઠો તેણે ગૂજરાતના બાદશાહ તરીકે પહેલા સિક્કા પડાવ્યા, તેના પુત્ર તાતારખાનને અહમદશાહ નામે પુત્ર હતો. શાહબદા અહમદે હાહા મુજફરશાહને સને ૧૪૧૧માં વિધનો ખાલો મોકલી પી જવાનો દુકમ કરી, મારી નખાવ્યો.

(૨) બાદશાહ અહમદશાહ (રાબ્બકાળ-સને ૧૪૧૧ થી ૧૪૪૨ વિ. સ. ૧૪૬૭ થી ૧૪૯૬)

તે બા. મુજફરશાહના પુત્ર તાતારખાનનો પુત્ર હતો. તેણે ૩૧ વર્ષ ૭ મહિના અને ૬ દિવસ સુધી ગૂજરાતનું રાબ્બકાળ જેમ દિલ્હીના બા. અકબરનો સ્વભાવ અકળ મનાતો હતો તેમ બા. અહમદનો સ્વભાવ પણ અકળ મનાતો. એ તે દિલ્હીની ગાદીએ થયો હોત તો બાદશાહ અકબરની જેમ ઇતિહાસમાં પોતાની અમર નામના નોંધાવત.

તે ૨૧ વર્ષની ઉમરે બાદશાહ બન્યો હતો. શરૂઆતમાં તે અનૂની હતો પણ ધીમે ધીમે તે સમભાવી અને ધર્મસંહિષ્ણુ બની ગયો હતો. ગૂજરાતના ઇતિહાસમાં તે ન્યાયી બાદશાહ ગણાયો.

અમદાવાદ

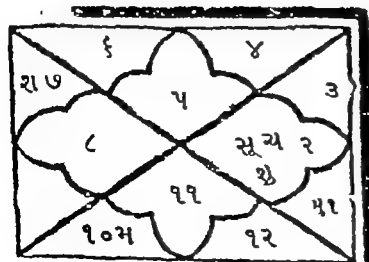
બાદશાહ અહમ્મદશાહે અમદાવાદ વસાવ્યું, તેનો ઇતિહાસ આ પ્રકારે જાણવા મળે છે.—

આશાવલ અને કર્ણવતી—

અમે રાજા કર્ણદેવ સોલંકી (વિ. સં ૧૧૨૦ થી ૧૧૫૦)ના ઇતિહાસમાં “તેણે આસાપલ્લીના સ્થાને કર્ણવતી વસાવ્યું વગેરે” જણાવ્યું હતું. (—પ્રકં ૩૫, પૃં ૮૭)

શ્રી રત્નમણિરાવ ભીમરાવ B, A, પોતાના “ગૂજરાતનું પાટનગર અમદાવાદ” નામના ગ્રંથમાં લખે છે કે—આ આશાવલ અને કર્ણવતીનગર આજે ન્યા “જમાલપુર દરવાજા અને આસ્ટો-ડિયા દરવાજા” બહારનો ભાગ છે ત્યાં વસેલા હતા આ બંને નામો ઘણા વર્ષો સુધી પ્રચલિત હતા ત્યાં પાસે જ આશા ભીલનો ટેકરો છે (પૃં ૧૭) આ રીતે “સાબરમતીથી મણિપુર સુધીનો ભૂમિ ભાગ, જેમાં જગન્નાથજીનું મંદિર, શત્રુજયનો પટ બાંધવાની જૈનોની જમીન, જૈન ચાલી, અને ગીતામંદિર વગેરે છે” ત્યાં કર્ણવતી હતી એમ માનવું પડે છે

મહોંધર્મભાગરજી ગણિવરના શિષ્ય પ. વિનયસાગર ગણિ-એ સં ૧૬૪૦માં સંસ્કૃત ભાષામાં ગૂર્જર દેશરાજાવલી રચી છે તેમાં તેમણે “પાટણનગરની સ્થાપનાના કાળથી પ્રારંભીને બા. મદાકર”

૧ પાટણ માટે જૂઓ ‘પાટણ’ પ્રકં ૩૫, પૃં ૭૫ ટિપ્પણી તેમાં સં ૮૦૨ શકે ૬૬૮ ના વૈશાખ શુદ્ધ ૩ ને ગુરુવારે રોહિણી વૃષના ચંદ્રમાં સૂર્યોદયથી ધડી ૧૭ જતા સિંહલગ્નમાં અણહિલપુરની લક્ષ કુંડલી બતાવી

સુધીનો ઇતિહાસ આપ્યો છે તેમા તેઓ લખે છે કે-સુખા અહમદશાહને વિ. સ ૧૩૬૦ માં પાટણનો ફિસ્તો બધાબેદ અને બા. અહમદશાહ વિ. સ ૧૪૬૭ થી ૧૪૯૬ સુધીના થયેલ (પ્રક્રં ૫૫) તેણે સ ૧૪૬૭-૬૮ માં અમદાવાદ શહેર વસાવ્યું

આ રીતે બેતા હવે કહીવતીના સ્થાને અમદાવાદ વસ્તુ તેમ સમજીને અમદાવાદનો ઇતિહાસ વિચારીએ

શ્રી. રત્નમણિરાવ જણાવે છે કે, બા. અહમદશાહ “હીજરી સન ૮૧૨ના રમજાન મહિનાની ૧૪ થી તારીખે સને ૧૪૧૦ નાં પાટણની આઠીએ બેઠેલ” તે વસ્તમાં જ ત્યાંની નીકળી ભરૂચ જઈ, પોતાના અમીરાના બળવાને ફાળી દઈ, પાછા વળતાં આશાવલ્લભાં આવીને રહ્યો, તેણે ત્યાં જ નવું પાટનગર વસાવવાનો નિષ્ક્રમ કર્યો. તેણે ૧ બા. અહમદ, ૨ સરખેજનો સત અહમદ ખાદૂં ૩ કાલ અહમદ તથા ૪ શેખ અહમદ એમ ચાર અહમદોને સેગા કરી અમદાવાદ નગરનો પાયો નાખ્યો.

અમદાવાદની સ્થાપનાની સાક્ષ્યવારી અંગે જુદા જુદા ઉલ્લેખો મળે છે તે આ પ્રમાણે છે.—

- (૧) આઈને અકબરી તથા સિકંદરીમાં સને ૧૪૧૦
- (૨) મિરાતે અહમદી તથા સિકંદરીમાં સને ૧૪૧૧.
- (૩) મિરાતે અહમદીમાં સને ૧૪૧૧, શાહે ૧૩૧૪ વિ. સ ૧૪૪૬
- (૪) તારીખે ફિસ્તા, સુજરાત ગેઝેટિયરમાં તા ૪-૩-૧૪૧૧
- (૫) ગૂજસતના રાજાઓની વંશાવલીમાં વિ. સ ૧૪૬૮ ના વૈશાખ શુક્રિ ૭ ને રવિવારે પુષ્યનક્ષત્રમાં પ્રથમ પ્રકરમાં
- (૬) ગૂજસત દેશની રાજાવલીમાં વિ. સ ૧૪૬૭-૬૮
- (૭) અમદાવાદની વંશાવલીમાં વિ. સ ૧૪૫૮ માં વાસ્તુ

૧ શેખ અહમદ ખાદૂં મળજામો મુકામ સરખેજમાં હતો તે તા. ૧૧-૧-૧૪૪૬ ના શેખ ૧૧૧ વર્ગની ઉંમરે ત્યાં નિવૃત્તરૂપે બેઠો. મહમદ બીજો અને કુતુબુદ્દીને સને ૧૪૪૬ થી ૧૪૫૧માં સરખેજમાં તેનો રોએ બનાવ્યો (ગૂ. પા. અમ. અ. ૪ પૃ. ૫૮૧)

(૮) ગ્રો. નવાબઅલીની મિરાતે મહમદીમા વિ. સં. ૧૪૪૯ના વૈશાખ શુદ્ધિ ૫ ને ગુરુવાર

(૯) હુલ્લી શિરાઝના તારીખે અહમ્મદશાહીમાં હી. સ. ૮૧૩ જિલ્લાદ મહિનો.

(૧૦) કાર્ખા સલાના અથસઅહમા વ. ૯ ને રવિવાર.

(૧૧) પ. ગિરજશંકર શાસ્ત્રીએ કરેલા શ્લોકમાં-અમદાવાદના જીવન વિકાસઅથમા વિ. સ. ૧૪૪૯ ના વૈશાખ શુદ્ધિ ૫ ને ગુરુવારે પુષ્ય નક્ષત્રમા અથવા વૈશાખ શુદ્ધિ ૭ ને શનિવારના રોજ કર્કનો અદ્ર, વૃષભનો શુક અને મેષનો રવિ હતો એવા લગ્ન મુહૂર્તમા.

(૧૨) શ્રી. રત્નમણિરાવના ગુજરાતનું પાટનગર અમદાવાદમા સને ૧૪૧૧.

(૧૩) શ્રી હરિહર ભટ્ટના સં ૨૦૦૧ ના સદેશ પત્રાગમા હીં સન ૮૧૩ જિલ્લાદ મહિનો તા ૩ ને ગુરુવાર, વિંસં ૧૪૬૭ શાકે ૧૩૩૨ના કાગળ શુદ્ધિ ૩ તા ૨૬-૨-૧૪૧૧ ના રોજ સૂર્યોદયથી ઘડી ૧૫, પલ ૩૫, જતા બપોરે ૧ કલાક ને ૧૦ મિનિટનું મુહૂર્ત.

અમદાવાદની સ્થાપનાની સાલવારી માટે ઉપર પ્રમાણે ઘણા મતો મળે છે પરંતુ આજનું ભારત-લોકશાહી રાજશાસન બહુમતનું પક્ષપાતી છે, આથી ઉપરના મતોમાની બહુમતીના આધારે સ્પષ્ટ થાય છે કે, “અહમ્મદશાહે સને ૧૪૧૧, વિં સં ૧૪૬૮ ના વૈશાખ શુદ્ધિ ૫ ના રોજ અમદાવાદ નગરની સ્થાપના કરી હોય.”

શ્રી રત્નમણિરાવ જણાવે છે કે, બાદશાહે પાટણથી સર્વ જરૂરી સામગ્રી મગાવી “ભદ્રના કિલ્લા” પાસે અમદાવાદનો પાયો નાખ્યો અને શરૂઆતમા માત્ર ભદ્રનો જ કિલ્લો બધાંયો હતો મહમ્મદ બેગડાએ તે પછી સને ૧૪૬૮ મા અમદાવાદનો કોટ બધાંયો.

૧ કોષ હસ્તલિખિત જૂની પ્રતિમા સ ૧૮૬૮ ના વૈશાખ વ ૭ ને રવિવારે પુષ્ય નક્ષત્રમા અમદાવાદ વસાવ્યાનો ઉલ્લેખ મળે છે એટલે સલવ છે કે એ તિથિ નગરપ્રવેશની હોય

અમદાવાદના કોટને ૧૮ દરવાજાઓ હતા.

અમદાવાદ નગરની સ્થાપના સાથે સબધ ધરાવતી વાતો જેવી કે આશાબીલને તેણે હરાબ્યો, આશાબીલની પુત્રી અને બાદશાહનો પ્રેમ, માણેકનાથ બાવાનો ચમત્કાર, સમલા કુતરાની લડાઈ, ગૂજરી કુચરીની વાત, અને મસાણિયા હનુમાનની કતકથાઓ વગેરે જે ચાહે છે, તે બધી વાતો પ્રામાણિક નથી.

છતાં બનવાબેગ છે કે, કણ રાજના સમયથી કણવતીનો રક્ષક શીલ સરકારનો વચ્ચ હોય ? અને હિંદુઓનો “મીઠો સહકાર” મેળવવા માણેકચોક નામ રાખ્યું હોય.

નામો—

અમદાવાદના અહમ્મદાવાદ, અહિમ્મદાવાદ, અમદાવાદ, અહમદ નગર, અકમીપુર, શ્રીનગર રાજદ્રગ અને રાજનગર વગેરે નામો મળે છે.

સમય છે કે, મહમ્મદ બેગડાએ (સને ૧૪૫૬ થી ૧૫૧૧) મુસ્તફાબાદ (ગૂનાગઢ) તથા મહમ્મદાવાદ (મહેમદાવાદ) એ બંને નગરો વચ્ચેના હતા તેમજ તેણે પાનનગર અમદાવાદને વધુ વધુ મુશોભિત બનાવ્યું હોય ?

૭૦ વિદ્યાસાગર ગણિતના શિખર કૃપાસાગરજીએ વિ. સં. ૧૭૨૨ માં ‘મં રાજસાગર સૂરિસ’ બનાવ્યો છે તેમાં તેમણે અમદાવાદનું મુંદર વર્ણન આલેખ્યું છે (૫૦ પૃ) એ વર્ણનની નમૂના પૂરતી એકાદ કડી આ પ્રમાણે છે

‘પણા તોરણે મજા પૂતળી, કોરણીઈ બહુ શોભામીલી;
જેમા એવા ગિનપ્રાસાદ, એકબું નગર શ્રીઅમદાવાદ ૬૬’

પોળ અને પાઠાઓ—

બાદશાહ અહમ્મદશાહે નવા પાનનગરમાં ગૂજરાતની પુરાણી રાજધાની પાટણ શહેરની પદ્ધતિએ નિવાસોની બ્યવસ્થા જોડવી હતી. તમ અમદાવાદના નિવાસીઓનો જે જાતના મળે છે—

(૧) પોળ—મારે બાબુએ દીવાલ અને પ્રવેશના રથાને ફેંદલી

હોય, એવો વાસ. (૨) પાડો (પાયહડ=પ્રગટ) ચારે બાજુથી ખુલ્લો, અને દેહલી વગરનો વાસ

સભવ છે કે, બલાણવાડુ, વીરવાડા, સનવાડા, બ્રાહ્મણવાડા, મોરવાડા, દેલવાડા વગેરે ગામો આવી જ ગોઠવણીથી વસ્યા હોય.

આ રીતે અહીં પોળો અને પાડા બન્યા હતા. સને ૧૯૬૦માં મહોદલા શબ્દ વપરાયાનો ઉલ્લેખ મળે છે. “મિરાતે અહમ્મદી”માં અમદાવાદનાં ૧૨૦ થી વધુ જૂનાં પરાંઓનાં નામો નોંધાયલા મળે છે.

બાં મહમ્મદ બેગડાના સમયે અને પછી આ પોળો અને પરાંઓમાં મોટી વૃદ્ધિ થઈ હતી. કેટલીએક પોળો અને પરાંઓની વિગત આ પ્રકારે છે.—

(૧) શાહપુર—તેનું મૂળ નામ ‘કાળપુર’ હતું

(૧૦) જહાંગીરપુર—તે કાળપુર અને શાહીબાગની વચ્ચે હતું

(૧૪) આ રીતે બેગમ નૂરજહાંએ નૂરગજ વસાવ્યું હતું

(૧૧) સિકદરપુર—તે જહાંગીરપુર અને અસારવા વચ્ચે હતું તેનું બીજું નામ હેબતપુર પણ મળે છે બાં અહમદશાહના સૂબા હેબતખાને હેબતપુર વસાવ્યું હતું ?

(૧૩) હરિપુર—તેને બાદશાહ મહમ્મદ બેગડાની જનાનખાનાની એક હરિબાઈ નામની ધાવમાતાએ વસાવ્યું હતું. તેણે હરિવાવ પણ બનાવી હતી

(૧૪) બીબીપુર—સૈયદ ખૂન મીર, બીન, સૈયદ બડા બીન ચાકુબને બીબી નામની માતા હતી તેનો રોજો “મગળદાસ શેઠની મીલની પાછળ દાદાહરિવાવની પાસે છે” તેના નામથી બીબીપુર વસ્યું હતું. તે અસારવા અને સૈયદપુર (સરસપુર)ની વચ્ચે હતું

સભવ છે કે, બીબીપુર સિકદરપુરની સાથે જોડાયેલું હોય કેમકે અમદાવાદના જૈનોએ ત્યાં આં વિજયસેનસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૬૫૬ ના માહ શુદ્ધિ પ ના રોજ સિકદરપુરમાં ઢીંગવા ચોકીની

૧. અમદાવાદની પશ્ચિમે ૬ માઈલ દૂર હેબતપુર નામે ગામ પણ વસેલું છે.

પાસેની જમીનમાંથી નીકળેલી શ્રી ચિતામણિ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા માટે મોટો જિનપ્રાસાદ બંધાવ્યો હતો. અને શેઠ શાન્તિદાસ ઝવેરીએ સ. ૧૬૮૨ માં તથા સ. ૧૭૦૫ માં બીબીપુરના આ જિનપ્રાસાદને વિશાળ બનાવ્યો હતો. એટલે કે આ જિનપ્રાસાદ બીબીપુરમાં જ હતો. (પ્રક. ૪૪, બા. ૭૬૩૧૨ પૃ. ૬૮)

સુખા ઔરઝઝેએ આ વિશાળ જિનપ્રાસાદને તોડાવી મચ્છી બનાવી પછી, બા. ૭૬૪૭૬એ સ. ૧૭૦૫માં નગરશેઠની અરજીથી સુજસવના સુખાને આજ્ઞા આપી હુકમ કર્યો કે—તમે આ જિનપ્રાસાદને બાદશાહી ખબનાના ખર્ચે પહેલા જેવો હતો તેવો જિનપ્રાસાદ બનાવી નગરશેઠ શાન્તિદાસ ઝવેરીને સોપો.

(જૂઓ પ્ર. ૪૪, પૃ. ૧૦૦, ૧૦૧, તથા પૃ. ૧૫૧ થી ૧૫૬ મોગલ બાદશાહનું ફરમાન નં. ૧૬).

હુવામતના શ્વેતાબર જૈનોએ હેબતપુરમાં મોટા જિનપ્રાસાદો બંધાવ્યા હતા. (પ્રક. ૫૩) આ બધી વિગત ઉપરથી લાગે છે કે સિક્કરપુર, હેબતપુર અને બીબીપુરમાં મોટા પ્રમાણમાં જૈનો રહેતા હતા, અને ત્યાં જૈનોએ મોટા જિનાલયો બંધાવ્યા હતા.

(૧૭) કાઠુપુર—મહમ્મદ બેગડા (સને ૧૪૫૬ થી ૧૫૧૧)એ અમદાવાદનો કોટ બંધાવ્યો અને એ કોટની બહારના ભાગમાં આબા હાથ કાઠુએ એ વખતે કાઠુપુર વસાવ્યું તે પછી કાઠુ સુસભ માન હાથ જત્યો, અને સમય જતા કિશાની અદરનો એ તરફનો વસ્તીવિભાગ કાઠુપુરના નામથી જ પ્રસિદ્ધિ પામ્યો. કાઠુપુરમાં જૈનો અને વહોરાઓ મોટા પ્રમાણમાં રહેતા હતા.

(૨૦) સૈયદાબાદ—તેના બીજા નામે સૈયદપુર અને સરસપુર પણ મળે છે.

(૨૧) સારંગપુર—મહમ્મદ બેગડાના અમીર કિલા ઉમ્મુલ મલિક સારંગે કિલ્લા બહાર સારંગપુર વસાવ્યું હતું પછી અદર ના વિભાગ પણ સારંગપુરના નામથી પ્રસિદ્ધિ પામ્યો હતો.

(૩૫) રાજપુર—મિરાતે અદમદીમાં લખ્યું છે કે, “રાજપુર

શહેર જેવું છે.” તેમાં મોટા મોટા અમલદારો, વેપારીઓ, દરિયાઈ વેપારીઓ, શીયા વહોરા અને જૈનો વગેરે વસતા હતા.” હર્ષકુલના આં સોમવિમલે રાજપરામા સં ૧૬૩૩ માં ક્ષુદ્રકકુમાર રાસ રચ્યો. (સોમ પટ્ટાં)

(૪૮) મુરાદગજ-તેને સુખા મુરાદબક્ષે વસાવ્યું હતું.

(૬૪) નવાપુર-તે અમદાવાદ શહેરની બહાર શાહઆલમના રોજ તરફ હતું, તેનું બીજું નામ નવીનપુર પણ મળે છે

તપાગચ્છના ૬૧ માં આં વિજયસિંહસૂરિનું સં ૧૭૦૮ ના અષાઢ શુદ્ધિ ૨ ના રોજ અમદાવાદના નવીનપુરમાં સ્વર્ગગમન થયું.

(પટ્ટાવલી સમુચ્ચય, ભાં ૧ પુ, પૃં ૯૬; ચાલુ ઇતિ પ્રકં ૬૧)

(૭૬) ઇશનપુર-તે ચડોલા તળાવ પાસે હતું.

(૮૧) આશાવલ-તેનું બીજું નામ કર્ણાવતી પણ મળે છે તે જમાલપુર દરવાજા બહારના બહેરામપુર પાસે હતું.

(જૂઓં પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૯૫)

(૪૫-૮૮) ખાનપુર-ઔરંગઝેબના સમયે સૈયદ હસનખાને તેને વસાવ્યું

(૬૦) મહોં ભાનુચંદ્ર ગં (૬૧) ૫૦ દેવચંદ્ર ગં (૬૨) ૫૦ મુનિચંદ્રગણિ તે સં ૧૬૭૬ આ. વ. ૬ સોમવારે ખાનપુરમાં હતા (શ્રી પ્રશં સં ૨, પ્રશં નં ૯૪, પ્રકં ૫૫, મહોં ભાનુચંદ્ર)

(૮૬) વાડજ-તે સ્વતંત્ર ગામ હતું, અને છે.

(૮૭) ઉસમાનપુરા-“અહીં વેપારીઓની દુકાનો હતી.” આજે આ સ્થાનમાં ગુજરાત વિદ્યાપીઠ છે, તે બાબુનો વિસ્તાર ઉસમાનપુરા કહેવાતો.

તપાગચ્છીય મહોં (૫૯) કલ્યાણવિજય ગણિવરના શિષ્ય મહોં ધનવિજયગણિએ સં ૧૬૯૯ માં અમદાવાદના ઉસમાનપુરામાં બામાળશતક શ્લોક ૧૦૮ રચ્યું હતું. (પ્રકં ૫૮)

તપગચ્છના મહોં ઉદ્યોતવિજયજી ગણિવરની પરપરાના ૫૦ સંઘવિજય ગણિના શિષ્ય ૫૦ વૃદ્ધિવિજયગણિએ સં ૧૬૭૪ ના

આસો શુદ્ધ ૧૭ના રોજ અમદાવાદના ઉસમાનપુરામાં “આચાર્યપ્રતિક્રમણ”
ની પ્રતિ લખી હતી.

(શ્રી પ્રચલિત સમ્રાટ જામ ર, પ્રગ. નં ૭૨૬, વ્યાજી ઇતિ.
પ્રક. ૫૫, ૫૮)

(૧૦૪) ઇસિપુર.

(૧૦૮) કુરમાનવાડી—આ. સોમસુદરસુરિ અમદાવાદ આચા
વલ, કોચરખ, કુરમાનવાડી, સિદ્ધરપુર થઈ નીચાનગર પધાર્યા હતા.
(વીરવશાવલી પૃ. ૨૧૫).

(૧૦૯) નિજામપુર

(૧૧૦) અહમદપુર—તે સિદ્ધરપુર પાસે હતું અહીં સ.
X X Xમા આચાર્ય બન્યા

(૧૧૧) વલ્લરપુર

અમદાવાદના જૂના પરાના નામે ઉપર મુજબ મળે છે

અમદાવાદમા હઠીપર મલ્હિપુર, પ્રીતમનગર વગેરે નવા પરાઓ
વસ્યા છે

નામજી ભૂધરની પોળ-ચેઠ નામજી ભૂધર દયા પોસ્વાઠ જેને
વિ. સ. ૧૭૬૦ના આવજી શુદ્ધ ૨ના રોજ નામજી ભૂધરની
પોળ વસાવી હતી આ વચના ચેઠ કચરાભાઈ અમૃતલાલ બાસ
મલધારી જેને હતા.

૧ શ્રી નામજી ભૂધરની વસાવઝિની છેલ્લી સાત પેઢીનાં નામે આ
પ્રમાણે મળે છે

૧ પિતાઅરદાસ ૨ દસમુખભાઈ ૩ અક્ષતલાલભાઈ ૪ કચરાભાઈ
(મ. સ. ૨ ૧૫ ઇ. સ. ૧૧ શુદ્ધાર તા ૨૧-૧૧-૧૬૫૮) ભાઈ
(મ. સ.) ૫ શાન્તિલાલ આ રતિલક્ષ્મી ૬ જૈતમકુમાર.

૧ શ્રી કચરાભાઈના મોટા પુત્ર માલેશ્વામે આ વિ રામચંદ્રસુરિ પાસે
દીક્ષા લીધી છે તેમનું નામ ૫ માત્રવિજયજી મલ્હિ છે અને ત્રીજો પુત્ર
જ્યોતિલાલ છે તેને સ્મૃતકુમાર અને સ્મૃતકુમાર નામે પુત્ર છે જૈતમ
કુમારને સૈયેશ નામે ભાઈ છે

અમદાવાદ :

— ગ્રથભંડારો —

તપાગચ્છની વૃદ્ધ પોષાળના નં પાઠમા આં રત્નસિંહસૂરિ (સં ૧૪૫૨ થી ૧૫૩૦)ના લક્ષ્મી ઠક્કર પોરવાડ ના પુત્ર કેદહણુ પોરવાડે “ગિરનાર તીર્થમા ૩ દેરીઓનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો, પન્યાસપદ વિગેરે પદવીઓ અપાવી, જૈન મુનિવરોને વસ્ત્રો વહોરાવ્યાં, સાધર્મિકવાત્સલ્ય કર્યા, સિદ્ધાન્તો-અથો લખાવ્યા તેણે સં ૧૫૧૯ માં પાક્ષિકસૂત્રની વૃત્તિ લખાવી હતી (પ્રકં ૪૪ પૃ ૧૮)

તપાગચ્છની વૃદ્ધ પોષાળના ૬૦મા આં લલિધસાગરસૂરિના ઉપદેશથી શા દેધર શ્રીમાળીના વંશજ (૮) સં ૧૫૬૬ કા. સુ. ૧૨ ને રવિવારે ૪૫ જિનાગમે લખાવ્યા. તેમજ શાહ દેધરના વંશજ (૮) સોનપાલે સં ૧૫૬૮ કાં સુ. ૧ રવિવારે “પિતા સં મેઘાની લાવના પ્રમાણે મોટો સિદ્ધાન્ત ભંડાર બનાવ્યો તેમા “સોનાના અક્ષરવાલી” પ્રતો લખાવી. અમદાવાદમાં “રંગ મડપ વાલો’ મોટો જિન પ્રાસાદ” બનાવ્યો.

(પ્રકં ૪૪, પૃ ૨૬, પ્રકં ૪૫ શાહ દેધરનો વંશ)

અમદાવાદમાં અજદર પડે હતું તેમા પ. લાવણ્યસમય ગણિનો સ ૧૫૧૭-૨૧ મા જન્મ થયો હતો.

આપણે ઉપર અમદાવાદના જૂનાં પરાંના નામો આખ્યા છે તે જોયુ, તેમાના કેટલાએક જૂના નામ કાયમ છે અમદાવાદની નગર-પાલિકા (મ્યુનિસીપાલિટી)એ છેલ્લા ૧૦૦ વર્ષેમા કેટલાએક પરા અને પોળોના નામ બદલી નાખ્યા છે ને કેટલાક નવા વસાવ્યા છે. પોળોની દેહલી અને દરવાજા હઠાવી દીધા છે.

શેઠ નાગજી ભુદરના ઘર દેરાસરમા લ પદ્મપ્રભુની ચતુર્વિંશતિજિન પ્રતિમા બિરાજમાન છે તેનો પ્રતિમા લેખ આ પ્રમાણે છે—

સ્વરિત શ્રી જ્યામ્યુદયથ્ર સ ૧૪૮૬ વર્ષે માઘ સુદિ-૧૧ શુક્રે શ્રી ઝોસવશ ઉચ્છિતવાલગોત્રે સ વીરપાલ સ મેલા સ વીરપાલ ભાં સં વીલ્હણ દેવાયા પુત્રે સં વનરાજ મેધરાજ સં વનરાજ ભા વીલ્હણે સુત સં કર્ણસિંહેન સ્વકુદ્ય યુતેન સત્રેયસે શ્રી પદ્મપ્રભપ્રભાદિ ચતુર્વિંશતિ જિન પદ કાગિત; પ્રતિષ્ઠિત શ્રી સૂરિભિ;

અમહાવાદના અઠમીપુરના સોની પતા, સોની ઈશ્વર અને સોની હરિચંદ્ર બોસવાલે સં અશ્વિતનાથનો જિન પ્રાસાદ બનાવી, તેની વપગચાળા નાચક સં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ (સં ૧૫૧૭ થી ૧૫૪૭) પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. (પ્રકં ૫૩ “પ્રતિષ્ઠાબ્ધો”)

બાં ૦ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ તથા બાં ૦ સોમજયસૂરિના ઉપદેશથી પાટણનો શેઠ દેવ શ્રીમાલી શેઠ છાડાના વચ્ચે સં ખીમજી અને સં સહસાપોસ્વાદો મત્રી મહારાજ મૂર્તી શ્રીમાલી પાટણનો વરછેરક સહાનંદ શ્રીમાલીના ભાઈ દેવરાજ વગેરેએ અમહાવાદમાં મોટા જયભઠારો બનાવ્યા હતા.

(પ્રકં ૫૩ ‘જયભઠારો’ પ્રકં ૪૧, પૃં ૬૮૧, પ્રકં ૪૫)

સં ૧૮૨૧ માં અમહાવાદની પોળોનાં નામ અને જિનાલયોની સંખ્યા તથા શહેરમાંના

સૂરતના સં તારાચંદ કચ્છરાભાઈ પટણી સં ૧૮૨૧ ના પોષ વદિ ૧ ના રોજ યાત્રાસમ લઈ અમહાવાદમાં આવ્યો હતો. તેણે અહીં શહેરમાંના કરી તેમાં “પણ અને પોળોના નામ બાપી, તેમાં કેટલાં જિનાલયો હતાં તેનો નિર્દેશ કર્યો છે” તે બા પ્રકારે છે —

વટુઆ (જિન મંદિર ૧)
સરસ્વપુર (મં ૧)
કાકારીપોળ (મં ૬)
સોહાગરની પોળ (મં ૧)
લહેરિયા પોળ (મં ૧)
નિશાગપોળ (મં ૩)
શેખનો પાટો (મં ૪)
હીંગવા પોળ (શાં ૦ મં ૧)
પાનરાપોળ (મં ૩)
તલકશાની પોળ (મં ૧)
વધ્ધમાનશાહની પોળ (શી. મં ૧)
દેવશીશાહની પોળ (મં ૪)

નગીના પોળ (મં ૧)
દેવશી પાટો (મં ૪)
હાબપટેલની પોળ (મં ૭)
ટીમલા પોળ (મં ૧)
ખનજી પોળ (મં ૧)
રાજમહેતાની પોળ (મં ૨)
કાળુસથવીની પોળ (મં ૨)
ખના સુવારની પોળ (મં ૨)
ચંચ પોળ (મં ૧)
લીંબડા પોળ (મં ૧)
સારંગપુર દસ્વાલો (મં ૧)
કામેશરની પોળ (મં ૧)

વાઘેશ્વરીની પોળ (મં ૦ ૧)
 જેત્રપાળની પોળ (મં ૦ ૧)
 રૂપચંદની પોળ (મં ૦ ૧)
 શામળાની પોળ (મં ૦ ૩)
 જમાલપુર (મં ૦ ૨)
 શ્યાપુર (મં ૦ ૧)
 માંડવીની પોળ (મં ૦ ૫)

રાજપુર (શામળા પાં ૦ મં ૦ ૧)
 .. પુર (વાસું ૫૦૦ મં ૦ ૧)
 માંડવી પોળમા શા આનંદ
 લાલચંદે સમેત શિખર પહાડની
 રચના તૈયાર કરાવી છે. ત્યાં ૨૪
 દેરીઓવાળું દેરાસર છે

આ રીતે સં ૧૮૨૧ માં મોટા ૬૮ જિનાલયો હતા અને નાના
 મોટા મળીને કુલ ૩૦૧ જિનાલયોની સંખ્યા હતી

અચલગચ્છના (૬) ભંડો ઉદયસાગરસૂરિ શિષ્ય અને (૬૩) ભંડો
 પુણ્યસાગરસૂરિના આજ્ઞાવર્તી પાઠકે જ્ઞાનસાગર ગણિએ બનાવેલી
 “તીર્થમાલા” ઢાળ ૧૨ માની ઢાળ ત્રીજીની કડી ૧૨ થી ૩૧.

(-જૈન સત્યપ્રકાશ, ૩૦, ૬૫)

કવિ ભેરવચંદ લખે છે કે-

સં ૧૬૧૫ માં રાજનગરમા ૧૦૫ જિનચૈત્ય હતા તે વિશેષમા
 જણાવે છે કે-બાદશાહ અહમદશાહે અમદાવાદ વસાવી નવા સીંછા
 ઢાળવા માટે ટકશાળ બનાવવા ભૂમિની તપાસ કરી પણ તેને કોઈ
 ભૂમિ ગમી નહીં તેણે પીરે સ્વપ્નમા આવીને જે ભૂમિ બતાવી ત્યાં
 ટકશાળ બનાવી મુંબઈના શેઠ મોતિશાહે શત્રુજય તીર્થમા ટૂંક
 બનાવી તેમા ઘણી જિનપ્રતિમાઓની અજનશલાકા કરાવી હતી
 તેમાની એક ભંડો શ્રેયાસનાથની જિનપ્રતિમા લાવી અમદાવાદમાં
 ક્ષતાશાની પોળમા સ્થાપી હતી તેના રખવાલ દેવે અમદાવાદના
 શેઠ હઠીસિંહ કેશરિસિંહની બીજી પત્ની શેઠાણી હરકુઅર કે જે
 ગુણવાન, રૂપાળી, મોટી દાનેશ્વરી, જસવાલી તથા ધર્મપ્રેમી હતી
 તેને સ્વપ્નમાં આવી સૂચના કરી કે તું ટકશાળમા જિનાલય બનાવી,
 તેમાં ભંડો શ્રેયાસનાથની પ્રતિમાની પધરામણી કરાવજે

કપની સરકાર તને આ જમીન આપશે. શેઠાણી તથા તેના પુત્ર

ઉમાભાઈએ ટકશાળમાં જમીન માગી, સરકારે તેને જમીન આપી. તેઓએ સં ૧૬૧૫ વૈ. સુ. ૭ ને રાજ ત્યાં મોટા જિનાલયનો પાચે. નાખ્યે. અભારે, રગમડપ, પાચ શિખરવાળો જિનપ્રાસાદ બનાવી સં. મેયાસનાથની પ્રતિમાને ફતાશાની પોળમાધી લાવી તે જિનાલયમાં પધરાવી. (શ્રી જૈન સત્યપ્રકાશ કં ૧૬૧ પૃ. ૮૫ થી ૬૨)

જૈન વસવાટો—

મોગલ બાદશાહોના રાજકાળમાં રતનપોળનો પાશ્વમ ભાગ નગર શેઠ શાન્તિદાસ ઝવેરીના વશજોના તાળામાં જ હતો. આજે ત્યાં તેમના પરિવારના વસવાટો છે.

ઝવેરીવાડમાં ઝવેરીઓ રહેતા હતા.

અમદાવાદમાં નગરશેઠનો વડો, ફતેહભાઈની હવેલી, શેઠ હલપત ભાઈનો વડો બગેલી હવેલી, શેઠ સૂરજમલનું ડહેજી, ઝવેરીવાડો, નામજી ભૂધરની પોળ, લાલાભાઈની પોળ, શાંતિનાથની પોળ, પીપર દીની પોળ મનસુખભાઈની પોળ, રાજમહેતાની પોળ, ગલામનજીની પોળ, કાકા બળિયાની પોળ, ભેઈતા પોળાની પોળ, શામળાની પોળ, આકા શેઠના દુવાની પોળ, ફતાશાની પોળ, શેઠ વખતચંદની ખડકી, ખરતરની ખડકી, હાદા સાહેબની પોળ, પાચ ભાયાની પોળ, શાંતિ નાથની ખ દી, મગનલાલ ઠરમચંદનું ડહેજી. શેઠ ઘેલાભાઈની વાડી, શેઠ જ્ઞેશિ અભાઈની વાડી જૈન સોસાયટી, જૈન મરચન્ટ સોસાયટી મહાવીર સોસાયટી જૈન નગર સોસાયટી, શાંતિનગર સોસાયટી, ગૌતમનગર સોસાયટી કોજીદાર કોસોની.

વગેરે ઉપનગરો પણ, પોળા જૈનોએ વસાવ્યાં છે.

અમદાવાદના પ્રત્યેક પાઠા, પોળા, પરાં અને સોસાયટીમાં લાખો જૈનો વસે છે. મોટા મોટા જિનાલયો, ઉપામયો અને વિવિધ વ્યવસ્થા જૈન સંસ્થાઓ છે.

શેઠ આણુદલ ઠક્ષાણુલની પેઢી—

અમદાવાદમાં શેઠ આણુદલ ઠક્ષાણુલની પેઢી નામની મોટી જૈન સંસ્થા છે. વા. ૧૬૬-૧૮૮૦ સં. ૧૬૩૬ ના શાહસ્તા વહિ

૧ ના રોજ બપોરે ૧૧ વાગે અમદાવાદના નગરશેઠના વડામા શેઠ પ્રેમાભાઈના પ્રમુખપદે ભારતના જૈનોએ એકઠા મળીને રીતસરની ચૂટણી દ્વારા તેની સ્થાપના કરી હતી “ જગતભરના જૈનોના નાનાં મોટા તીર્થો અને જૈન મંદિરો આ સસ્થાના તાબામા છે બધા તીર્થોના વહીવટદારો પણ આ સસ્થાની દોરવણી પ્રમાણે વહીવટ કરે છે. આં કં પેઢીનુ તા. ૨૮-૧૨-૧૯૧૨ ને રોજ પાકુ બધારણ બન્યુ

અમદાવાદના નગરશેઠના વડામાં સં ૧૯૯૦ ક્રાં ૧૦ ૩ થી ક્રાં ૧૦ ૭ સુધી અખિલભારતવર્ષીય મુનિસમ્મેલન મદ્યુ હતું તેણે ૧૧ ઠરાવોનો પટ્ટક બનાવ્યો

લોકોપયોગી સંસ્થાઓ

અમદાવાદના જૈનોએ ઘણી લોકોપયોગી સંસ્થાઓની સ્થાપના કરી છે. તે આ પ્રમાણે-જૂની સિવીલ હોસ્પિટાલ, શેઠ હેમાભાઈ ઈન્સ્ટીટ્યૂટ, પાજરાપોળ, નગરશેઠ પ્રેમાભાઈ હોલ, શેઠ લોળાભાઈ હોલ (વિદ્યાસલા) શેઠ માણેકલાલ જેઠાલાલ લાયબ્રેરી, શેઠ વાડીલાલ સારાભાઈ હોસ્પિટલ, એસ એલ ડી કોલેજ (સરદાર લાલભાઈ દલપતભાઈ કોલેજ), શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિર, ગંગાભાઈ કન્યાશાળા, મનસુખભાઈ ભગુભાઈ હાઈસ્કૂલ વગેરે વગેરે નિશાળો, માધ્યમિકશાળાઓ કોલેજો, કન્યાશાળાઓ, હોસ્પિટાલ અને શીવણ કેન્દ્રો વગેરે સંસ્થાઓ સ્થાપન કરી છે

અમદાવાદના બીજા નામો એની વિશેષતાના કારણે પડ્યા છે. જેમકે-જૈનપુરી, રાજનગર, મિલોનુ નગર, પાટનગર વગેરે નામો પ્રચલિત છે.

શ્રી રત્નમણિરાવ B, A લખે છે કે, અમદાવાદમા આજે ૨૮ મીલો છે. (૫૦ ૭૮૮ થી ૭૯૨)

બાદશાહ અહમદશાહે વસાવેલુ એકદરે અમદાવાદ આજે ભારતમા સર્વરીતે સમૃદ્ધ નગર છે.

બાદશાહ અહમદશાહે પાટણ, ખલાત અને ચાંપાનેર વગેરે

ચહેરેના ધનિકોને બહુમાનથી અહીં અમદાવાદમાં લાવીને વસાવ્યા હતા, તેઓને સર્વ પ્રકારે અનુકૂળતાઓ આપી હતી. કે તેઓ અહીંના કાચમી વતની બને, વિવિધ વેપાર કેદ્રો સ્થાપે.

બા. અહમદશાહ બલાતના શેઠ શાશુરાજ, સમપતિ ગુણુરાજ અને સં નાનક વઝેરેનો બહુ આદર કરતો હતો. દરેક કાર્યમાં તેઓની સલાહ લેતો અને અસીર બિચાર કરીને તેને અમલમાં મૂકતો. (પ્રક ૪૫)

બા. અહમદશાહ તપાગમ્મની વૃદ્ધ પોષાળના પાઝમાં આં રત્નસિંહસૂરિ (સં ૧૪૫૨ થી ૧૫૧૮) તથા તપમમ્મની લઘુ પોષાળના પં મા આં સોમસુ હસૂરિ (સં ૧૪૫૭ થી ૧૪૬૬)ને બહુમાન આપતો હતો. (-પ્રકં ૪૪, પૂં ૧૬, ૧૭, તથા પ્રં ૫૦)

તેણે શાણેશવના ધરણ્યા પોરવાડને “શત્રુજ્ય તીર્થના છરી પાળતા ચાત્રાસવનુ દરમાન લખી આપી ચાત્રાની છૂટ આપી હતી.”^૧

બા. અહમદશાહ તા. ૪-૫-૧૪૪૭ને રોજ અમદાવાદમાં મરણ પામ્યો અને તેને અમદાવાદમાં જુમામસ્જીદ પાસેના કબ્રસ્થાનમાં દફનાવવામાં આવ્યો.

૩. બાદશાહ મહમ્મદ બીજો-(શબ્દકાળ સને ૧૪૪૩ થી ૧૪૫૧)

તેના શબ્દકાળમાં સં ૧૫૦૬માં ગુજરાતમાં અને માળવામાં મોટા દુકાળ પડ્યો ત્યારે પાટણના શેઠ મહન ધીમાળીનો વચજ અને બા. મહમ્મદના માનીતા શેઠ સદાનંદે જનતા માટે પાણીની પરબો ભેસાડી હતી, તેમજ દાનશાળાઓ સ્થાપન કરી હતી. આ રીતે તેણે સૌને અનાજ-પાણી પૂર્ણ પાડવા હતા.

૧ મી. સ્તમ્ભસિરાવ લખે છે કે બાવનવર પ્રાચીન સાધસમ્મ પ્રથ પૂઠ-૫૫માં લખ્યું છે કે રાવુકપુરના મસ્તિના લેખમાં “એક જીન દાનતીરને શત્રુજ્ય તીર્થ આપિ શુભ કાર્યો કરવાનું કરમાન બા અહમદશાહ તરફથી મળ્યું હતું એવો લેખ છે. (-ગુજરાતનું પાઠનવર અભ્યાસ, ૫ ૩૫)

ખાં મહમ્મદે શેઠ સદાનદને પ્રજા ઉપર કરેલા ઉપકારના બદલામા ‘વચ્છેરક’નો ખિતાબ આપ્યો હતો.

(ચાલુ ઇતિ ૦ પ્રક ૦ ૪૫ શેઠ મદન શ્રીમાલીનો વશ પાટણના લકારની ‘અગવિજ્ઞા પદ્મનય’ની પ્રશસ્તિ, તથા પ્રક ૦ ૫૩ આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ)

ખાં મહમ્મદને કોઇએ ઝેર આપવાથી તે મરણ પામ્યો.

૪. કુતબુદ્દીન—(રાજ્યકાળ—સને ૧૪૫૧ થી ૧૪૫૮)

તેનું બીજું નામ કુતુબશાહ પણ મળે છે તેણે સને ૧૪૫૧મા પિતાની હયાતીમા અમદાવાદનું કાંકરિયું તળાવ ફરી બધાવ્યું, જે ૧૯૦ ફૂટ લાંબુ અને ૨૧૫૩ વારના ઘેરાવામા હતું. તેણે વિ ૦ સ ૦ ૧૫૫૧મા સરખેજનો રોજો બધાવ્યો.

(—ગુજરાતનું પાટનગર અમદાવાદ, પ્ર ૦ ૪૦ પૃ ૦ ૫૯૧)

૫ દાઉદશાહ (રાજ્યકાળ—સને ૧૪૫૮ થી ૧૪૫૯) તે માત્ર એક વર્ષ જીવ્યો હતો.

૬ મહમ્મુદ બેગડો—

રાજ્યકાળ—(સને ૧૪૫૯ થી ૧૫૧૧, સ ૦ ૧૫૧૬ થી ૧૫૭૦)

તેનું મૂળ નામ ફતેખાન હતું

જેમ ગૂર્જરેશ્વર કુમારપાલ સિદ્ધરાજ જયસિંહના કોપનો ભોગ બન્યો હતો, ફતેખાન પણ તે જ રીતે ખાં કુતબુદ્દીનના કોપનો ભોગ બન્યો હતો પણ તે આબાદ બચી ગયો.

કુતબુદ્દીન અને ફતેખાન બંને સાવકા ભાઈ હતા. કુતબુદ્દીનને નાની ઉંમરના ફતેહખાન સાથે વેર હતું. આથી કુતબુદ્દીને પોતાની રૂપાળી, ચાલાક, ખટપટમા ચતુર અને બુદ્ધિશાળી એવી રૂપમજરીને ફતેહખાનને પકડી લાવવા “શાહ આલમના સ્થાનમા” મોકલી રૂપમજરીએ ત્યાં જઈ ફતેહખાનનો હાથ પકડી તેને પોતાની સાથે લઈ જવા ખેંચ્યો. શાહઆલમે કહ્યું—“રૂપસુંદરી જેનો હાથ ખેંચે છે તે આદશાહ બનતા તેને પોતાનો હાથ આપશે એટલે

તેની તે બેગમ બનશે.” રૂપમુદરી આ ભવિષ્યવાણીને પરખી બઈ ફતેહખાન બાદશાહ બનવાનો છે અને હું તેની બેગમ બનવાની છું એમ વિચારીને તેણે ફતેહખાનને બચાવી લીધેા.

(—ગુજરાતનું પાટનગર અમદાવાદ પ્રકં ૪૧, પૃં ૬૦૨)

૧૦ સાં મહીપતરામ રૂપરામ નીલકંઠ લખે છે કે—મહમ્મદે સં ૧૫૧૭માં દારિકાની મૂર્તિ તોડી નાખી દારિકાના સાંચિયા રાખ લીધને મારી નાખ્યો અને જૂનાગઢના રા' માડલીકને છત્રી લઈ તેને ખાનજહાન નામ આપી, યુસુફમાન બનાવી, અમદાવાદ લઈ આવ્યો. આ ખાનજહાન સને ૧૪૭૪માં અમદાવાદમાં મરણ પામ્યો તેની કબર માણેકચોકમાં છે.

બેગમને દરિયાપારના વેપારીઓને હરકતો કરનાર લૂટાશને મારી નાખી દેશની આબાદી વધારી તેણે સં ૧૫૪૦ માં આપાનેર છત્રી લીધું આમ જૂનાગઢ અને પાવાગઢ એ બે જગે છત્રવાધી તે 'બેગમ' કહેવાયો. (સને ૧૬૬૭માં રથેલ ગુજરાતનો સક્ષિત ઇતિહાસ, છઠ્ઠી આવૃત્તિ, નકલ-૫૦૦૦ પૃં ૨૪, ૨૫)

મહમ્મદ બેગમને શાહજહા અહમ્મદને સૌરાષ્ટ્ર ઉપર ચઢાઈ કરવા મોકલ્યો. અહમ્મદે સોમનાથ પાટણ, દારિકા, ત્રિરનાર અને શત્રુ જયતીર્થના દેરાસરો તોડી પ્રતિમાઓને ખડિત કરી, વિનાશ ક્યો. તેણે સં ૧૫૩૧માં રાણપુર લીધું અને સં ૧૫૪૦ માં આપાનેર લીધું.

મહમ્મદ બેગમે પણ જૂનાગઢને છત્રવા માટે પાછળથી ગયો હતો. એ મમયે તેણે અમદાવાદમાં એક સૂબો નીમ્યો હતો જે ધીકગમાં રહેતો હતો. તે સૂબાએ ૫૦૦ સૌરાને પકડીને બહેરમાં ફાંસી આપી હતી.

(૬ઠ્ઠી) મહમ્મદ બેગમ અને તે પછીના (૧૦ મો) બહાદુરશાહ સુધીના બાદશાહો મોટે ભાગે આપાનેરમાં રહેતા હતા અને અમદાવાદમાં સૂબો નીમતા હતા.

મહમ્મદ બેગમ અને મહેમદાવાદ વસાવ્યું તેણે સને ૧૪૬૮ માં

અમદાવાદ શહેરને ફરતો મોટો ગઢ બંધાયો. જૂનાગઢ અને ચાંપા-
નેરના ગઢો સુધરાવ્યા, તેણે સને ૧૪૭૫ માં દારિકાને જીતી લીધું.
મહમ્મદ બેગડો બહાર યુદ્ધમાં હતો ત્યારે તેને પદબ્રષ્ટ કરવા
અમીરોએ કાવતરું ગોઠવ્યું હતું, પરંતુ કિંવા ઉલ્લસુલક મલેક સારંગે
એ કાવતરું પકડી પાડી તે અમીરોને નાસીપાસ બનાવ્યા હતા.

દુકાળો અને દાનવીરો—

સને ૧૪૬૮ એટલે વિં સં ૧૫૩૬-૪૦ માં ગુજરાત અને
માળવામાં મોટો દુકાળ પડ્યો હતો. આ સમયે હડાલાનો જેમો
દેદરાણી, માળવાના મંત્રીઓ મેંધરાજ તથા જીવજીરાજ, પાટણનો
શેઠ ખીમરાજ પોરવાડ, અમદાવાદના ગૂર્જર શ્રીમાલી મંત્રીઓ
સુંદર તથા ગદરાજ, દુર્ગપુરનો મંત્રી સાલ્હા શાહ, મંત્રી વિક્રમ
શ્રીમાલી, માલવાના શેઠો શૂરા અને વીરા, શિરોહીનો સં ખીમરાજ,
સં કુતો, સં જિજળ અને કાળ પોરવાડ, માલવાના બાં ગ્યાસુ-
દીનના માનીતા, અને સં ધેન્ના શાહ પોરવાડના ભાઈ સં રતના
પોરવાડના પૌત્રો સં સહસા પોરવાડ વગેરે જૈનોએ સ્થાને સ્થાને
પાણીની પરબો અને દાનશાળાઓ બેસાડી, જનતાને મોટી મદદ
કરી હતી.

શાહ બિરુદ—હડાલાના જેમો દેદરાણીએ અઢળક ધન આપી,
ગુજરાતની પ્રજાનું દુકાળમાંથી રક્ષણ કર્યું, આથી મહમ્મદ બેગડાએ
પ્રસન્ન થઈને જૈનોનું શાહ બિરુદ કાયમ રાખ્યું આ લય કર દુકાળ
પછી વિં સં ૧૫૪૧ માં સુકાળ થયો અને જનતામાં આનંદ
ફેલાયો.

(પ્રકં પ૩, ભં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ)

મંત્રી ગદરાજ

મંત્રી સુંદર ગૂર્જર શ્રીમાલી અને તેનો પુત્ર ગદરાજ શ્રીમાલી
એ બંને મહમ્મદ બેગડાના વજીરો હતા, તેઓએ સોજિત્રામાં
મોટો જિનપ્રાસાદ બંધાવ્યો હતો સં ૧૫૨૫ માં આખૂના પિત્તલહર
જિનપ્રાસાદમાં ભં લક્ષ્મીસાગરસૂરિના વરદ હસ્તે ૧૨૦ મણની
પિત્તળની ભં ઋષભદેવની જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી અને તેજ

ઉત્સવમાં નવા બાચાર્યો, ઉપાધ્યાઓ અને પન્નાસ વગેરે પદવીઓ બાંધવી. મત્રી બદલાને સં ૧૫૦૮માં અમદાવાદમાં મોટો ભ્રમ બહાર સ્થાપન કર્યો હતો. (—અકં ૫૩)

વડનગરનો મહેક બોપી બ્રાહ્મણ હતો, તે બાં મહમ્મદ બેગડાની મહેશ્વાનીથી મોટો અધિકારી બન્યો હતો. કિવા ઉલમુસ્ક, રાજ્ય સારંગદેવ પણ મહમ્મદ બેગડાનો પ્રીતિપાત્ર હતો. શાહબંદો મુબદ્દર-શાહ તે બંનેની મદદથી શુજરાતનો બાદશાહ બન્યો હતો. અને તે બંનેએ શુજરાતની સત્ત્વધુરા પોતાના માથે ઉપાડી લીધી હતી.

(—રાજ્ય સારંગદેવો માટે જૂઓ અકં ૩૭, પૃં ૨૭૨)

મહમ્મદ બેગડો અમદાવાદમાં મરણ પામ્યો. તેની કબ્ર સરખેજમાં રોજ અહમદ ખાદુની દરગાહ પાસેના શેખમાં છે.

૭ મુબદ્દર (બીજો)—

રાજ્યમંજી—(સને ૧૫૧૧ થી ૧૫૨૩ વિ સ ૧૫૬૭ થી ૧૫૮૩)

તેનું બીજું નામ મદાદર પણ મળે છે તે બાં હાઉશાહનો પુત્ર હતો. વિં સં ૧૫૬૮ ના માગચર શુદ્ધિ ૪ ના રોજ અમદાવાદની ગાદીએ બેઠો. તેણે ૧૫ વર્ષ, ૮ મહિના અને ૨૦ દિવસ રાજ્ય કર્યું તે અમદાવાદમાં મરણ પામ્યો.

સત્તાનો ઠેક—

એ સમયે તપગચ્છના બાં હેમવિમલસૂરિ (સં ૧૫૪૮ થી ૧૫૮૩) થયા. તેમણે સં ૧૫૭૦ સા ઈડરમાં ઉપાં બાણુદિવિમલ ઝણિને આશ્રય અને ૫૦ રત્નશેખર તથા ૫૦ માણેકસાગરને ઉપાક્રમામ બનાવ્યા. પછી તે સૌ ત્યાંથી વિકાર કરી ખલાત જતા હતા ત્યારે રસ્તે આવતા કપડવજમા દોરી આણુદિવિએ તેમનું બાદશાહી સ્વાગત કરી કપડવજમા પધરાવ્યા.

બાં મુબદ્દરે કોઈના ચડાવવાથી આ હકીકત સાબળી તેમને ધર્મી વૃત્તિથી પકડી લાવી કેદમાં પૂરવાનો હુકમ કર્યો. આચાર્યશ્રીને મૂણેદમાં બાદશાહેના આ હુકમના સમાચાર મળ્યા.

તેઓ ત્યાંથી રાતોરાત નીકળી સોજિત્રા થઈ ખંભાત પહોંચી ગયા બાદશાહી માણસોએ” સોજિત્રા થઈ ખંભાત આવીને સં૦ ૧૫૭૨ માં ભ૦ હેમવિમલસૂરિને પકડીને કેદમાં પૂર્યા.” બાદશાહે ખંભાતના સઘનો ૧૨૦૦૦ ટકા દડ કર્યો, અને તે રકમ તેમની પાસેથી વસૂલ કરી આચાર્યને છૂટા કર્યા.

ભ૦ હેમવિમલસૂરિએ ફરી ફરી આવા ઉપદ્રવો ન થાય એ માટે આયંબિલનું તપ કરી, સૂરિમત્રનો નતપ કર્યો. અધિષ્ઠાયક દેવે જણાવ્યું કે, “આશ્વેષ કરો, ધન પાછું આવશે” આથી આચાર્યશ્રીએ ૧ શતાથી ૫૦ હર્ષકુલગણિ, ૨ ૫૦ સઘહર્ષગણિ, ૩ ૫૦ સયમકુશળગણિ અને ૪ શીઘ્રકવિ ૫૦ શુભશીલગણિ એ ચાર ગીતાર્થોને આજ્ઞા કરી, આપાનેર મોકલ્યા તેઓએ બાં મુજફરને કાબ્યકલા અને ઉપદેશથી રંજિત કરી ખંભાતના સઘને બાદશાહ પાસેથી ૧૨૦૦૦ ટકા પાછા અપાવ્યા.

(—સં ૧૬૩૬ ની તપાગચ્છ લઘુ પોષાળ પદાવલી, ભ૦ હેમવિમલસૂરિ—ચાલુ ઇતિ૦ પ્રક૦ ૫૫)

૮. અહમદ (ખીજો)—(રાજ્યકાળ સને ૧૫૨૩; સં ૧૫૮૨)

તેનું ખીજુ નામ બાં સિકે દરશાહ પણ મળે છે તેણે લાઠીના દુદોળ ગોહિલને જૂનાગઢના રા'માડલિક પાસે દગાથી મરાવી, રા'માડ લિકને મુસલમાન બનાવી, બાનજહાન નામ આપ્યું બાનજહાન સને ૧૪૭૪મા મરણ પામ્યો તેને માણેકચોકમા દફનાવવામા આવ્યો,

રા'માડલિકની કબર અમદાવાદમાં માણેકચોકમા કદોઈ ચોળમા પેસતાં જમણી બાજુની એક દુકાનમા છે તેના ઉપર રોજ ફૂલ ચડે છે (—ગુજરાતનું પાટનગર અમદાવાદ, પૃ૦ ૬૪૭)

૯. લઘુ મહમદ (ત્રીજો)—(રાજ્યકાળ સને ૧૫૨૩ થી ૧૫૨૬)

તે બાં મુજફરનો ખીજો પુત્ર હતો. સં ૧૫૮૨ માં અમદાવાદની ગાદીએ બેઠો, તે મહેમદાવાદમા વધુ રહેતો હતો હરણ વગેરેનો શિકાર કરવામા મસ્ત રહેતો.

સભવ છે કે તેના સમયે પાટણમા સૂળો શેરશાહ હોય.

૧૦ બહાદુરશાહ-(શબ્દકાળ સને ૧૫૨૬ થી ૧૫૩૭ સ. ૧૫૮૩ થી ૧૫૯૩)

તે બા. મુજફ્ફરનો ત્રીજો નાનો પુત્ર હતો. પિતા અને પુત્રના સ્વભાવમા ઉત્તર હક્કિલુ જેટલો તફાવત હતો. તેની કારકિર્દી દુષ્ટી પણ પ્રથમ પાયાનું મનાય છે. શાહજહાં બહાદુરશાહ સને ૧૫૨૫મા પિતાથી રીસાઈને ચિત્તોડ ચાલ્યો ગયો હતો અને ત્યાં સીસોદિયા શણા રત્નસિંહના માનીતા અને કાપડના વેપારી દો. તોલાશાહ એસવાલનો અતિથિ બનીને રહ્યો હતો.

આ ફરમિયાન સને ૧૫૨૫મા દિલ્હીના બા. હુમાયુએ ચિત્તોડ પર ચડાઈ કરી. તેણે માલવા મેવાડ છવી લઈ આપાનેર ઘર ગુજરાત છતવાનો વિચાર કયો, પણ ચિત્તો ના શણા રત્નસિંહે હુમાયુને હરાવી પાછો કાઢ્યો હતો. શાહજહાં બહાદુરશાહે આ મુદ્દમા ચિત્તો ના શણાને મદદ કરી હતી (પ્રક. ૪૪-૫૦ ૩૫)

બા. હુમાયુ ગુજરાત ઉપર ન જતા પાછો દિલ્હી ચાલ્યો ગયો. ત્યારે ગુજરાત તેને આપી ન બનું નહીં.

બા. બહાદુરશાહ ચિત્તો મા અતિથિ બનીને રહ્યો એ સમયે તે અને દો. તોલાશાહનો છટ્ટો પુત્ર કર્મશાહ માંડ મિત્રો બન્યા હતા. શાહજહાંએ ગુજરાત જતા પહેલા ખીસા ખરચી માટે લાખ રૂપિયા માગ્યા, ત્યારે શા. કર્મશાહે તેને માગ્યા મુજબ રકમ આપી. એ લઈને બા. બહાદુરશાહ ગુજરાતમા ગયો અને ત્યાં સ. ૧૫૮૩ના આવળુ શુદ્ધિ ૧૪ના રોજ અમદાવાદમા ગુજરાતનો સ્વતંત્ર બાદશાહ બન્યો. તેણે ૧૦ વર્ષ અને ૮ મહિના શબ્દ કર્યું.

તેની કારકિર્દી દુષ્ટી હતી. પ્રથમ સનીય હતી. તેણે ગુજરાતના સ્વતંત્ર બાદશાહ તરીકે શબ્દ કરી નામના મેજબી તે રકમ પાછી આપી અને તેમના અનિયમ નતકારના મેત્રીના કારણે દો. કર્મશાહને ‘શત્રુજયવીરનો ઉજાર કરી પોતાના હાથેવની પ્રતિમા બેસાડવાની પરવાનગી આપવું ફરમાન’ લખી આપ્યું.

ખાનમઝાદખાનના વડવાઓને સને ૧૫૦૪માં શત્રુજય અને પાલીતાણા જાગીરમા મલ્યા હતા જાગીરદાર ખાનમઝાદખાનને શત્રુજયનો ઉદ્ધાર થાય એ રુચતી વાત ન હોતી છતાં બાદશાહી ફરમાનથી તેણે નિરુપાયે સમ્મતિ આપી તેના મત્રીઓ નરસિંહ અને રવિરાજે તીર્થોદ્ધારના દરેક કાર્યોમા પૂરી વ્યવસ્થા કરી આપી.

દ્વોં કર્માશાહે વિં સં ૧૫૮૭ શાકે ૧૪૪૩ ના વૈશાખ વદિ ૬ ને રવિવારે પરોઢિયે ધનલગ્નમા શુદ્ધ નવાંશમા મહામાત્ય બાહુડદેવના પ્રાચીન જિનપ્રાસાદનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવી, તેમા તપગચ્છના ૫૮મા ભં ધર્મરત્નસૂરિ શિષ્ય ભં વિદ્યામડનસૂરિના હાથે ભં ઋષભદેવની જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી આ રીતે દ્વોં કર્માશાહે કરાવેલો ઉદ્ધાર સોળમો ગણાયો. આ ઉત્સવમા દશ જૈનાચાર્યો વિદ્યમાન હતા (-પ્રકં ૩૫, પૃં ૨૦૩, પ્રકં ૪૪ પૃં ૨૦ થી ૨૨ તથા પૃં ૩૫)

દ્વોં કર્માશાહે નવી બનાવી સ્થાપન કરેલી ભં આદીશ્વર તથા પુરંદરિક સ્વામીની પ્રતિમા જ આજે ત્યાં વિદ્યમાન છે

વિં સં ૧૫૯૨મા મીરઝા ખસકરીમ બળવો કરી બાં બહાદુરશાહને પદબ્રષ્ટ કરવા ચાહતો હતો પરંતુ ગુજરાતી સામતો બાં બહાદુરશાહને વફાદાર હતા આથી મીરઝાનું કંઈ ચાલ્યું નહીં અને બાં બહાદુરશાહે આવી અમદાવાદને સરલતાથી કબજે કરી લીધું.

બાં બહાદુરશાહ-ઉપકેશગચ્છની દ્વિવદનિકશાખાના ૬૮ મા ભં દેવગુપ્તસૂરિ (સં ૧૫૫૦ થી ૧૬૦૦) તથા તેમના પટ્ટધર ભં કક્કસૂરિ (ભં વિજયરાજસૂરિ)નો ભક્ત હતો

(પ્રકં ૧ પૃં ૩૭, પ્રકં ૫૭ તથા તપારત્નપટ્ટાવલી)

એક તરફથી ફિરંગીઓએ દીવખેટને પોતાના તાબામા લેવા ખટખટ શરૂ કરી અને એજ સમયે બાં હમાયુ નવ મહિના સુધી અમદાવાદમા રહ્યો હતો ત્યારેજ ફિરંગી હાકેમ બાં બહાદુરશાહને વાટાઘાટ કરવા દીવખેટમા લઈ ગયો, ફીરંગી હાકેમે બાં બહાદુરશાહનું મોઢું સ્વાગત-સન્માન કર્યું ફિરંગીઓએ બહાદુરશાહના તથા તેના સાથી-

હારના નાવિકાને ફાડી લીધા હતા એટલે તે નાવિકા થાસે તેઓની ફાડીઓને યુક્તિપૂર્વક સ્ત્રીધી હારમાધી ખલમ લેવરાવીને હમાથી બાદશાહની ફાડીને ડુબાડી લીધી. (પ્રક્રં ૪૪-૫૦ પઠ)

આ રીતે ફિરગી હાકેમ બહાદુરશાહનો કાટો ફર કરી સને ૧૫૩૭ (વિં સં ૧૫૬૩)મા દીવળે/ હબાવી બેઠા.

દીવ, હમણુ અને ગોવા બે ફિરગી સંસ્થાનો આજે ૫૦૦ વર્ષ થયા તેમને હાથ રહ્યા, ભારતને સ્વતંત્રતા મળ્યા પછી પણ તે સંસ્થાનો તેમણે ઊઠ્યા નહીં તેથી ભારતે બળપૂર્વક તે સંસ્થાનો નો કબજો વિં સં ૨૦૧૮ ના માગથર સુદિ ૧૧ (મૌન એકાદશી) તા. ૧૮-૧૨-૧૯૬૧ ભારતીય શાકે ૧૭૮૩ સૌર માગથર દિ ૨૭ ને સોમવારના રોજ બેળબેળા અને બે ત્રણે સંસ્થાનો સ્વતંત્ર ભારતમા ભળી ગયા. ભારતમા હવે કોઈ પરદેશી સંસ્થાન રહ્યું નથી. (ધામા, પીરમળે/ શિયાલળે/ દીવળે/ માટે જુઓ પ્રક્રં ૩૮, ૫૦ ૪૧૪ ૫૦ ૭૭૦)

૧૧ મહામહા ચોથો-(શાન્ત્યકાળ સને ૧૫૩૭ થી ૧૫૫૪ સં ૧૫૬૪ થી ૧૬૧૦)

આ બાદશાહને અલરાજ નામે માનીતો વલ્હર હતો; જે અમદાવાદમા રહેતો હતો. બાદશાહે તેને 'મલેક નગરહ'નો ખેતાબ આપ્યો હતો. તેના હાથ નીચે ૫૦૦ ઘોડેસવાર હબસીઓની સેના હતી.

એ વલ્હર જૈનાચાર્ય ભં ૦ વિજયદાનસૂરિ (સં ૧૫૮૭ થી ૧૬૨૧)નો ભક્ત હતો. તેણે સં ૧૬૧૮ માં મહોં ધર્મસાગર અણ્ણિવરને મોટા ઉત્સવપૂર્વક અમદાવાદમાં પધરાવી, નાજિયેર વગેરેની પ્રભાવના કરી ને આતુર્માસ કરાવ્યું હતું.

તેણે સં ૧૬૧૬-૨૦મા ભં ૦ વિજયદાનસૂરિના ઉપદેશથી બાદશાહને સમજાવી યત્રુજય વીર્મનો છ મહિના સુધી સુઠતા-ઘાટ કરાવ્યો હતો. એટલે હાગાન, વેક, વેશ, માત્રાકર વગેરે માફ કરાવ્યા હતા અને આમે આમથી જૈનસંધાને બેઠા કરી સુઘપતિ બની યત્રુજયનો છ'રી પાળતો માત્રાસથ કાઢ્યો હતો. આ રીતે

તેણે સૌને તીર્થયાત્રા કરાવી હતી તેણે સં ૧૬૨૦ વૈ વ. ૫ શુરવારે શત્રુજયમા મોટું દેર બનાવ્યું હતું મત્રી ગલરાજ તપાગચ્છીય મોટો શ્રાવક હતો, પણ તપાગચ્છના સત્તરમી સદીના વિજય-સાગરના વિખવાદમા તે સાગરના પક્ષમા હતો તેણે સં ૧૬૧૬ મા વિજય-ગચ્છના મોટા મુનિવરોને ત્રાસ આપ્યો હતો આથી તેનો પ્રભાવક ઇતિહાસ મળતો નથી, અમદાવાદમા દોશીવાડાની પોળમા આ મત્રીના નામની “ગલા મનજી”ની પોળ છે

(-તપાગચ્છ પદ્માવલી, હીરસૌભાગ્ય મહાકાવ્ય, સર્ગ ૪, શ્લોક ૧૪૭, ઇતિ ૦ પ્રક ૦ ૫૭ ભ ૦ શ્રી વિજયદાનસૂરિ; પ્રક ૦ ૫૮ મત્રી ગલરાજ)

વિરમગામ વિભાગનો વજીર મલેક વીરજી પોરવાડ જૈન હતો. તે બાં મહમ્મદનો માનીતો હતો અને ૫૦૦ ઘોડેસવારનો ઉપરી હતો તેને મલેક સહસ્ત્રકિરણ નામે પુત્ર હતો, તે પણ વીરમગામ વિભાગનો વજીર હતો, તેને ૧ ગોપાલ ૨ કલ્યાણ અને ૩ વિમળા એમ ત્રણ સતાન હતા તે ત્રણેયે સં ૧૬૪૪ મા અમદાવાદમા જગદ્ગુરુ આં હીરવિજયસૂરિ પાસે દીક્ષા લીધી જેઓ સમય જતા ૧. મહોં સોમવિજય ગણિવર, ૨ મહોં કીર્તિવિજય ગણિવર અને ૩ પ્રવર્તિની સાધ્વી વિમલાશ્રીના નામથી ખ્યાતિ પામ્યાં

(-પ્રક ૦ ૫૮ મહોં સોમવિજયગણિ)

આ સમયે પાટણમાં શેરશાહ (ચીકથો) સૂબો હતો

(-પ્રક ૦ ૪૪, પૃ ૦ ૧૬૩ પ્રક ૦ ૫૬ અગારશાપીર.)

બાં મહમ્મદે ભારતમા હોળી અને દિવાળીના તહેવારો ઊજવવાનું બંધ કરાવ્યું હતું

૧૨ અહમ્મદશાહ ત્રીજો- (રાજ્યકાળ-સને ૧૫૫૪ થી ૧૫૬૧ સં ૧૬૧૧ થી ૧૬૧૬)

૧૩. મુજફ્ફર ત્રીજો- (રાજ્યકાળ-સને ૧૫૬૧ થી ૧૫૭૨ સં ૧૬૧૬ થી ૧૬૨૮)

વિં સં ૧૬૧૬ ના માગશર સુદિ ૮ ના રોજ અમદાવાદની

ગાદીએ બેઠા. તેનું બીજું નામ મહાકર બલુવા મળે છે તેણે ૧૦ વર્ષ, અને ૨૦ દિવસ સુધી ગુજરાતનું રાજ્ય કર્યું.

આ અમદાવાદ એટલે ગુજરાતનો છેલ્લો બાદશાહ હતો તે અને ૧૫૭૨ થી ૧૫૮૭ સુધી દિલ્હીમાં રહ્યો અને ત્યાં જ મરણ પામ્યો.

૧૪ બા. અકબર—(અને ૧૫૫૬ થી ૧૬૦૫ સ ૧૬૧૨ થી ૧૬૬૨, જુઓ પ્રક. ૪૪, પૃ. ૬૦)

તે વિ. સ. ૧૬૧૨ ના મહા વદિ ૪ ના રોજ દિલ્હીની ગાદીએ બેઠા અને ભારતનો બાદશાહ બન્યો. તેણે અને ૧૫૭૨માં ગુજરાત ઉપર પહેલી સવારી કરી, અમદાવાદ છૂટી લઈ બા. અબ્દુલે સાથે લઈ દત્તેપુર ગયો. અને અને ૧૫૭૩ માં દત્તેપુરસીકીથી ૬૦૦ માઈલ ચાલ્યા ગુજરાત ઉપર બીજી વાર ચડી આવ્યો. તેણે બળવા ખોડાને હરાવી ફરીથી તા. ૨-૬-૧૫૭૩ના રોજ અમદાવાદ છૂટી લીધું અને બળવાખોર ૨૦૦૦ માણસોના માધાનો બૂલ્લ બનાવી ગુજરાત ઉપર પોતાનો અમલ સ્થાપન કર્યો.

(—ગુજરાતનું પાનગર અમદાવાદ, પ્રક. ૮, પૃ. ૬૬ ચાહ ઇતિ. પ્રક. ૪૪ પૃ. ૬૫)

એ પછી તે અમદાવાદમાં બહુ દિવસો સુધી રહ્યો.

આગરાના રોક રામજીયાહનો પુત્ર ધાનમલ ઓશવાલ જૈન લશ્કર સાથે અમદાવાદ આવ્યો હતો. આ સમયે સ. ૧૬૨૮માં અમદાવાદની લોકાગમ્હની ગાદીના પૂજ્ય ઋષિ મેવજી વગેરે ૧૮ યતિઓએ તપાગમ્હની સવેગી દીક્ષા સ્વીકારી. આ દીક્ષાના ઉત્સવમાં રોક ધાનમલજીએ બાદશાહની પરવાનગી મેળવી બાદશાહી વાબા મોકલ્યા હતા બા. હીરવિજયસૂરિએ સૌને દીક્ષા આપી પોતાના શિષ્ય-પ્રશિષ્યો બનાવ્યા હતા. (—પ્ર. ૪૪ પૃ. ૬૬ તથા પ્ર. ૫૫ મહો. હાનર્મિજિની પરપરા પ્ર. ૫૮)

એ પછી બા. અકબર સાક્ષિબખાનને ગુજરાતને સૂબો બનાવી દત્તેપુરસીકા આવ્યો ગયો, અને ગુજરાતના જૂના બા. અબ્દુલેના

સને ૧૫૮૩માં મરણ થયા બાદ અકબરે પોતાના સાવકા ભાઈ ખાન આઝમ અલ્ખાન કોકાને ગુજરાતનો સૂબો બનાવી મોકલ્યો. બાં અકબરે શેખ અબુલફઝલને સૌરાષ્ટ્રમાં સાત વર્ષ રાખ્યો તેણે મહેસૂલની વ્યવસ્થા માટે સૌરાષ્ટ્રના આ પ્રકારે નવ ભાગ પાડ્યા.—

૧ બાલાવાડ, ૨ સોરઠ, ૩ શત્રુજય વિભાગ, ૪ વાલાક, ૫-૬-૭ વાઘેલાઓનો વિભાગ, ૮ કાઠી અને ૯ નાનો કચ્છ વગેરે (પ્રકં ૪૪ પૃં ૬૭)

ગુજરાતના સૂબાઓ

બાં અકબરે ગુજરાતમાં એક પછી એક ૧. ખાને આઝમ મિરઝા અલ્ખાન કોકા, ૨ મિરઝાખાન, સને ૧૫૭૫, ૩ શાહબુદ્દીન ૪ ગુજરાતી અમીર ઇનમાદખાન, ૫ મિરઝા અબદુલ રહીમ સને ૧૫૮૩, ૬ ઇસ્માઇલ કુલીખાન, ૭ મિરજા અલ્ખાન કોકા, ૮ શાહબહો મુરાદખાન અને ૯ મિરઝા અલ્ખાન કોકા એ નવ સૂબાઓને મોકલ્યા હતા

(૧, ૭, ૯) સૂબો ખાને આઝમ મિરઝા અલ્ખાન કોકા—

આ સૂબાઓ પૈકી ૧, ૭, ૯ ખાને આઝમ મિરઝા અલ્ખાન કોકા, તેના મિરઝા, અલ્ખાન, અલ્ખાન કોકા, મિરઝા અલ્ખાન કોકા વગેરે નામો મળે છે તે બાં અકબરનો દૂધભાઈ હતો બાદશાહ તેની ઉપર ઘણો પ્રેમ રાખતો હતો

કોકા બોલવામાં ચતુર હતો, મોટો કવિ હતો, ભારે લડવૈયો હતો અને રમુજી હતો તે અવાર નવાર બાદશાહ અકબરને ચીડાવતો હતો બાં અકબર સૌને કહેતો કે કોકા અને મારી વચ્ચે દૂધની નદી છે હું તેને જોળીશ નહીં

ખાન સૌને કહેતો કે પુરુષે ચાર પ્રકારની સ્ત્રીઓ રાખવી જોઈએ ૧ વાર્તાવિનોદ માટે ઇરાની, ૨ ઘરકામ માટે ખુરાસાની, ૩ બાલ-બચ્ચાના ઉછેર માટે હિંદુસ્તાની અને ૪ સ્ત્રીઓ ઉપર કડક બેસાડવા, મારપીટ કરવા માટે ઉત્તરદરી

(—ગુજરાતનું પાટનગર અમદાવાદ, પ્રકં ૪૯ પૃં ૭૨૫)

તે બાંચકબર વતી ગુજરાતનો સૌથી પહેલો સૂબો હતો તેમજ અકબરના સમયે સને ૧૫૮૭ થી ૧૫૯૨ સુધી સાતમો અને સને ૧૬૦૦ થી ૧૬૦૫ સુધી નવમો સૂબો બન્યો હતો તે પછી બાંચકબરના સમયે પણ સને ૧૬૦૬ થી ૧૬૧૧ સુધી ગુજરાતનો ત્રીજો સૂબો બનીને આવ્યો હતો.

તે સને ૧૫૮૨માં શાહબાદા મુરાદબક્ષને પોતાની સૂબાગીરી સોંપીને દીવ, માંજરોલ થઈ નક્ષા તરફ હજીર-(યાત્રા) કરવા માટે ગયો હતો કરવા જતા તેની સાથે તેના ૬ પુત્રો, ૬ પુત્રીઓ અને ૧૦૦ નોકર આવેલો હતો.

શરૂઆતથી જ તે બાંચકબરવિજયસુરિનો ભક્ત હતો અને ૧૫૬૪ માં તે હજીર કરીને બારત પાછો આવ્યો, ત્યારે જમદગુરુ બાંચકબરવિજયસુરિ પોતાના પરિવાર સાથે સૌરાષ્ટ્રના ઉના શહેરમાં અત્યુર્ધાસ હતા અને વિ. સ. ૧૬૫૧-૫૨માં ઉના જઈ જમદગુરુને વહન કર્યું.

તે છેવટે દીન-ઈ-ઈલાહી ધર્મમાં ફાગલ થયો હતો તે અમદાવાદમાં મરણ પામ્યો, તેની કબ્ર સરખેજમાં બની હતી.

તેણે પોતાની પુત્રીનો શાહબાદા જહાંગીરના પુત્ર ખુશરૂ સાથે વિવાહ કર્યો હતો તેની ઇચ્છા હતી કે 'બાંચકબરના મરણ બાદ શાહબાદો ખુશરૂ દિલ્હીનો બાદશાહ બને'

ખુરમ - ખાનને ખુરમ નામે પુત્ર હતો, જે સૌરાષ્ટ્રનો સૂબો હતો તે ઉત્તર સ્વભાવનો અને અનૂની હતો તે પ્રબળ બહુ ત્રાસ આપતો.

ખાનને આઝમ મીરઝા અબુલ કાકા દિલ્હીના બાંચકબર વતી ગુજરાતનો (સ. ૧૬૪૪ થી ૧૬૪૬ સુધી) ૭મો સૂબો બની આવ્યો હતો, ત્યારે પુત્ર ખુરમ સોરઠનો કમીરનર હતો. તેણે કોઈની ચકવળીથી કે ધમના અનૂતમાં શત્રુજય લીધના મોગ મિન પ્રાસાદનો ત્યાગ કરવા માટે પક્ષ ઉપરના આડ કપાવી, એ આ ના લોકમાં મદિસ્ની ગારે બાબુ ગોઠવ્યા તેનો ધરોહો હતો કે મદિસ્ને બાબી શખ બતાવવું ત્યારે બાંચકબરવિજયસુરિ વતી બાંચકબરવિજય

સેનસૂરિએ આ ઘટના લાહોરમા ઉં ભાનુચંદ્રગણિને લખી જણાવી અને શેઠ હરખચંદ પરમાનદે બાં અકબરને અરજી મોકલી, આ ઘટના જણાવી ન્યાય માગ્યો, બાં અકબરે ઉં ભાનુચંદ્રના કહેવાથી, ચૈત્રાદિ સં ૧૬૪૭ના આં ૫૦ ૦))ને રોજ શાહજહાં જહાંગીર પાસે ફરમાન લખાવી સુબા મીરઝા કોકા ઉપર મોકલ્યું “તેમાં કોઈ સુબો કોઈ જાતની આવી ભૂલ ન કરે તે માટે તાબડતોળ મનાઈ હુકમ કર્યો” આ રીતે ખુરમને તે ભૂલ કરતા રોક્યો અને “કોઈ અમલદાર ફરી ફરી આવી ભૂલ ન કરી બેસે” એટલા ખાતર જૈનોની માગણીથી બાં અકબરે આં વિજય હીરસૂરિને સં ૧૬૪૯ વૈ સુ ૧૦ ને રોજ શત્રુજય વગેરે તીર્થો ઇનામમા આપવાનું ફરમાન લખી મોકલ્યું. સાથે-સાથ આં વિજયસેનસૂરિને લાહોર પધારવા વિનંતિ પણ કરી હતી (મોગલ બાદશાહ ફરમાન ન. ૩, ૪,) (પ્રં ૪૪-૫૦ ૬૮, પ્રં ૫૮ બાં અકબરના શુભકાર્યો કલમ પત્રી)

ખુરમ વિં સં ૧૬૬૮મા જૂનાગઢમા હતો ત્યારે આં વિજયસેનસૂરિએ તેને ઉપદેશ આપી પ્રજાપ્રેમી બનાવ્યો હતો એ ત્યારે આં વિજયસેનસૂરિનો ભકત બન્યો હતો (પ્રકં ૫૯)

(૩) શાહબુદ્દીન-તેના બીજા નામો અહમદ, અહમદખાન અને સાહિબખાન પણ જાણવા મળે છે તે પ્રથમ માળવાનો સૂબો હતો તે પછી સને ૧૫૭૭ થી ૧૫૮૩ સુધી ગુજરાતનો સૂબો બન્યો.

તેણે બીજાની ભલેરણીથી ગુસ્સે થઈ વિં સં ૧૬૩૬માં અમદાવાદમા આં હીરવિજયસૂરિને ત્રાસ આપ્યો હતો, પરંતુ જ્યારે બાં અકબરનું આં હીરવિજયસૂરિને આમ ત્રણ આપતું ફરમાન જોયું, ત્યારે તે જ આચાર્યશ્રીને ખલાતથી અમદાવાદ માન-સમ્માન પૂર્વક લઈ આવ્યો અને તેમને ક્તેપુરસિક્કી મોકલવા માટે બધી સગવડો કરી આપી (—પ્રકં ૫૮)

(૪) ઇતમાદખાન-તે ગુજરાતના જૂના બાં અહમદ અને બાં મુજફ્ફરનો મોટો વજીર હતો તે “ગુજરાતી અમીર” મનાતો હતો. બાં અકબરે તેને સને ૧૫૮૩-૮૪ મા ગુજરાતનો સૂબો બનાવ્યો.

બાં અકબરે કૃતેપુરસિકીમાં જ્યારે આં હીરવિજયસૂરિનો પરિચય માગ્યો, ત્યારે સૂબા ઇલમાદખાને તેમના સાધુજીવનની ધણી પ્રશંસા કરી હતી. (—પ્રકં ૫૮)

(૮) શાહબદો મુરાદબક્ષ—તે બાં અકબરનો પુત્ર હતો. તેનું બીજું નામ પહાડી પણ મળે છે તે બારે શરાબી હતો.

જ્યારે મિરઝા અજીઝ કોકાને મકકાની હજ કરવા જવાનો વિચાર થયો ત્યારે તે શાહબદો મુરાદબક્ષને ગુજરાતમાં સાથે લઈ આવ્યો અને તેને ગુજરાતની સૂબાગીરી સોંપી હજ કરવા રવાના થયો.

શાહબદો મુરાદ કૃતેપુરસિકીથી જ આં હીરવિજયસૂરિ અને મહોં સાતિયદ્રમણિને મળ્યા હતા.

બાં અકબરે જગદ્ગુરુ આં હીરવિજયસૂરિને સં ૧૬૪૬માં શત્રુજય તીર્થે લેઈ ક્યું હતું આથી આચાર્યદેવ પાટણના જૈનોના છરી પાળતા યાત્રાસભ સાથે શત્રુજય તીર્થની યાત્રાએ જતા વિં સં ૧૬૫૦માં અમદાવાદ પધાર્યા ત્યારે શાહબદો મુરાદે જગદ્ગુરુ તેમજ સંઘના બહુ સત્કાર-સન્માન કર્યા હતા અને આચાર્ય શ્રીની પૂજા કરી હતી.

શાહબદો મુરાદ સને ૧૬૦૦ માં મરણ પામ્યો ત્યારે મિરઝા અજીઝ કોકા ગુજરાતનો ત્રવમો સૂબા બનીને આવ્યો.

૧૫. બાં જહાંગીર—(પ્રકં ૪૪, પૃં ૮૧ થી ૮૮)

રાજકાળ—(હીજરી સન ૧ ૧૫ થી ૧ ૩૭માં સ્થર મહિનાની તા. ૨૮ વિ સ ૧૬૬૩ થી ૧૬૮૪ના કા વહિ સને ૧૬ ૬ થી તા. ૧૮-૧૦-૧૬૨૭)

તેણે ગુજરાતમાં એક પછી એક ૧ કાલીજખાન ૨ સૈવદ મૂર્તિજખાન બુખારી સને ૧૬૦૬, ૩ સૂબો ખાને આઝિમ મિરઝા અજીઝ કોકા સને ૧૬૦૬ થી ૧૬૧૧ ૪ બખ્તુલ્લાખાન ફિરોજ જંગ, ૫ મહમ્મદખાન, ૬ શાહબદો શાહજહાન, ૭, શાહબદો મુરાદનો પુત્ર હાવરબક્ષ, અને ૮ સૈફખાન એમ ૮ સૂબાઓ મોકલ્યા.

(—પ્રકં ૪૪-૫૦ ૬૮)

૧૬. બાં શાહજહાંન—(પ્રકં ૪૪, પૃં ૯૯ થી ૧૦૩)

રાજકાળ—તા ૪-૨-૧૬૨૮ થી ૯-૬-૧૬૫૮

તેણે ગુજરાતમાં પોતાના તરફથી એક પછી એક ૧ શેરખાન, ૨ ઈસ્લામખાન, ૩ બાકરખાન, ૪ સિયા હદરખાન, ૫. સૈફખાન, ૬. આઝમખાન, ૭. મીરઝા ઈમારતખાન ૮. શાહજહાં ઓરંગઝેબ સને ૧૬૪૪ થી ૧૬૪૬, ૯ શૈસ્તખાન, ૧૦. શાહજહાં મહમ્મદ દારા શિકોહ સને ૧૬૪૮ થી ૧૬૫૨, ૧૧. શૈસ્તખાન, ૧૨. શાહજહાં મુરાદખાન સને ૧૬૫૪ થી ૧૬૫૭, અને ૧૩ કસમખાન, એમ ૧૩ સૂબાઓ મોકલ્યા હતા (પ્રં ૪૪, પૃં ૯૯)

૮ સુબો શાહજહાં ઓરંગઝેબ— સને ૧૬૪૪ થી ૧૬૪૬

તેણે સને ૧૬૪૪-૪૫ વિં સં ૧૬૯૯માં ધાર્મિક અનૂતથી પ્રેરાઈ અમદાવાદના સરસપુરમાં આવેલા શેઠ શાતિદાસ ઝવેરીએ સં ૧૬૮૨માં બધાવેલા ચિતામણિ પાર્શ્વનાથના જિનપ્રાસાદને તોડી ફેાડી મસ્જિદરૂપે બદલી નાખ્યો અને તેમાં ફકિરોને વસાવ્યા આથી ગુજરાતભરમાં બડ જગ્યુ શેઠ શાતિદાસે બાં શાહજહાંને આ વિગતની અરજ કરી મુલ્લા અબ્દુલ હકીમે પણ બાદશાહને આ હિચકારી ઘટના પ્રત્યે અણુગમો બતાવતો પત્ર લખ્યો આથી બાં શાહજહાંએ વિં સં ૧૭૦૫માં ગુજરાતના ૧૦માં સૂબા શાહજહાં દારા મહમ્મદ શિકોહને ફરમાન લખી મોકલી હુકમ કર્યો કે તારે “તે જિનપ્રાસાદને બાદશાહી બળનાના ખરચે અસલ જેવો બનાવી, શેઠને સોપવો” તેમાં કરેલા ફેરફારોને સુધારી લેવા તેમનો સરસામાન કેઈ લઈ ગયા હોય તે તેઓની પાસેથી પાછો મગાવી શેઠને સોપવો અગર તેની રકમ ભરપાઈ કરાવવી”

(પ્રકં ૪૪ પૃં ૧૦૦, ૧૩૨ પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૫૧ થી ૧૫૭
ફરમાન નં ૧૬)

આ ફરમાનથી સૂબાએ તે જિનપ્રાસાદને મૂળ જેવો બનાવી શેઠ શાતિદાસને સોપ્યો હતો. તે પછી તેમના વશજ શેઠ વખતચંદે સં મા આ સ્થાનને અશાતિવાળું સમજીને તે જિનાલયની

સમસ્ત પ્રતિમાઓ છઠાવી દાવી અવેરીવાડની વાઘણપોળનાં જૂદાં જૂદાં જિનલયોમા પધરાવી અને ચિતામણિ પાશ્વનાથનો નવો જિન પ્રાસાદ તૈયાર કરાવી તેમા વિરાજમાન કરી, જે આજે વિદ્યમાન છે

૧૦ શાહજહાં મહમ્મદ હાશ શિકોહ—(સને ૧૬૪૮ થી ૧૬૫૨)

તેણે ઉપર પ્રમાણે અમદાવાદનો ચિતામણિ પાશ્વનાથનો જિન પ્રાસાદ શેઠ શાતિહાસ અવેરીને પાછો સોંપ્યો, તેણે બાં શાહજહાંની સન્મતિથી શેઠની માલમિલકત, મકાન, જમીન, બયદાહ, લેણી રકમ વગેરેની રક્ષા માટે વિવિધ ફરમાન ઠાઠી પુરી તકેદારી રાખી હતી ફર નં ૧૪, ૧૫, ૧, ૧૭

એ વખતે ગોરી બેલમના મુસલમાનો શત્રુજયતીર્થ જનારા યાત્રાળુઓને રબઠવા હતા અને લૂંટી લેતા હતા આથી શેઠ શાતિહાસ અવેરી તેમજ શા રતનાસૂરા તથા તપામચ્છના કારખાનાઓ સને ૧૬૫૧ વિં સં ૧૭૦૭ ને કાર્તિક વદિ ૧૩ ને મગળવારના રોજ મારિયાધારના ગોહિલ ઠાકોર કાંધાણ તથા બીજા તેના કુટુંબના ભાગીદાર શ્રી પુરુષોને શત્રુજયતીર્થ તથા યાત્રાળુઓના રખોપાનું કામ સોંપ્યું, અને પાકો કરાર કર્યો. એ વિં સં ૧૭૦૭ (સને ૧૬૫૧)ના રખોપાનો કરાર આ પ્રમાણે હતો—

સવત ૧૭૦૭ (સને ૧૬૫૧) નો કરાર

॥ શ્રી ॥

॥ ૧ ॥ સવત ૧૭૦૭ વર્ષે કાર્તિક વદિ ૧૩ સોમ ગોહિલ શ્રી કાંધાણ તથા નારાણ તથા હમીરણ તથા બાઈ પદમાણ તથા પાટમહેજત લખત આમા (અમે) શ્રીસેત્રબની ચોકી પુરુષ કર્ણ હું તથા સમની ચોકી કર્ણ હું તે માટે તેનું પરક હીધો છે શાહ શાતિહાસ સહસ-કરણ તથા શાહ રતન સૂરા તથા સમસ્ત સમ મળી શ્રી સેત્રણ સમ આવઈ તથા હડીઆં હડ વિહિવા આવિ તથા પાણ લોક આવિ તેનું અમિ કરાર હીધું છે તે અમે બાપના બોલશું પાળવું તેની વચ્ચે શ્રી સેત્રજઈ સમ આવી તેની મુદ્રે પટ્ટ કરવો જે સમ

આવિ તે પાસિ મલાણું કરી લેવું તેની વિગત સુખડી મણુ ૧ તથા
 લુગડાના જામી ૨૥ (અઢી) મોટી સઘિ છઠીઆ, તથા પાલુ સઘ
 આવિ તે પાસિ મલાણુ ન લેવું ગાડી ૧ જામી ૨૥ અ કે અઢી
 લેવી, મોટા સઘ મધે ખ્યાદા હુચિ તેનુ ન લેવું. ખીજુ છઠવીયા
 આવિ તેની માણસ ૧૦૦ જામી ૬૦ લેવી મલાણુ માગવું નહીં.
 વલી ખીજુ માણસ પાલુ આવિ તે જણુ ૧ ની જામી ૦૥
 અ કે અરધી લેવી અદકુ કાંહી ન લેવૂ સઘ શ્રીશેત્ર જાત્રા
 કરવા આવિ તે પાસિથી એ કરારિ લેવૂ ગચ્છ ૮૪ ચોરાસીનુ
 એ કરારિ લેવૂ તથા એ કરાર બાપના બેલશુ પાળવું તથા
 શ્રી આદીશ્વરની સાખી પાલવું રણુછોડજની સાખી પાલવુ.
 કારખાના પાસિ ન લેવું તપાગચ્છની ॥ શ્રી ॥

અત્ર મતૂ એ લખુ તે પ્રમાણે છે

અત્ર સાખ્ય

૧ ગોહિલ કાંધાજી

૧ ગોાં ગોમલજી

૧. બાઈ પદમાજી

૧ ગોાં લખમણજી

૧. બાઈ પાટમદે

૧. ગોાં ભીમજી

૧ રાં જાદવ

લખત દોાં કડવા નાથાએ

૧ સાં જગપાલ

લખુ ન પાલીએ તો

૧. ઠાં પરખત

અમદાવાદ મધે જબાપ કરીએ

૧ દોાં કડવા

લખત ભાટ પરખત નારાયણુએ લખુ. પાલિએ નહિ

તુ અમિ જમાન છુ અમદાવાદ મધે જબાપ કરૂ સહિ ॥

તથા ભાટને અગડકરા છે. તે પળાવુ સહી સહી ॥

અસલ ઉપરથી નકલ મુકાબલ કરનાર કારકુન રાજરામ
 નીલકંઠરાવ. ૧

આણુદળ કલ્યાણજી તરકથી માગી

તા ૨૮ મી જુલાઈ સને ૧૮૭૬ સહી થઈ

તૈયાર થઈ તા ૧૧ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૭૬

પરીનકલ
 (સહી) I B Peicle
 પોલીટીકલ અજટ

૧ ઠા કાંધાજીના વશતે નગરગેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીના કુટુંબની મદદથી
 ધીમે ધીમે આગળ વધ્યા, ધન વધ્યું, અને તેઓના રાજ્યનો વિસ્તાર પણ વધ્યો.
 પરિણામે ૧૬મા ઠા. પૃથ્વીરાજે આગે વિં સં ૧૭૦૦ પછી સં મા
 પાલીતાણાને પાટનગર બનાવી ત્યા પોતાના નવા રાજ્યની સ્થાપના કરી.

૧૨ સુખે શાહબાદો મુરાદબક્ષ- (સને ૧૬૫૪ થી ૧૬૬૨)

ચેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીએ તેને તથા શાહબાદા ખૌરમઝેબને સને ૧૬૫૭-૫૮મા લૂટાશ કાનલ કોળીના બળવામાં અને રાજા જસવત સાથેની ઈલ્લેન હતવાની લડાઈમાં લાખો રૂપિયાની મદદ કરી હતી. આથી ગુજરાતના સુખા શાહબાદા મુરાદબક્ષે બાં શાહજહાની સમ્મતિ મેળવી જુલ્મી સન ૩૦, મહોરમ ઉલ્લરામ મહિનો તા. ૨૬, મી હીજરી સન ૧૦૬૬, ઈં સં ૧૬૫૬, વિં સં ૧૭૧૩ના કાર્તિક શુદ્ધ ૧ ના રોજ નગરચેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીને શત્રુજય વીર્યનો પહાડ ધનામમાં આપ્યો હતો, અને તેનું ફરમાન લખી આપ્યું હતું (-પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૫૬ થી ૧૬૦ મોં બાં ૬૨૦ નં ૧૭મું)

સુખા મુરાદબક્ષે ચેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીને શત્રુજયનો પહાડ, પાંધીતાણા ગામ ધનામમાં આપ્યા તેની સનદ

મુરાદ તરફથી મળેલી સનદ

શાહજહાનના દીકરા અને ગુજરાતના સુખા મુરાદબક્ષે
પરચીવન બાગમાં લખેલી સનદનો તખ્તમો
મહેશ્વાન ખુદાના નામે

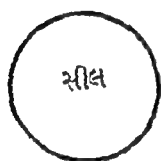
મીલ

ગોરડની ચરકારના હાથના અને બવિધના કિસાબો ચાહી મહેશ્વાનીથી અને ઉમેદગી ઉમદા થયા છે એ કિસાબ રાખનારા એને માત્રમ માય જે શાંતિદાસ ઝવેરી જે અમીરમાં પહેલા દરજ્જાના છે "તેમણે અમારા સ્વર્ગમાં દરનારમાં અથા દરવારીઓની સમદા બહેર કયું" છે કે ગોરડ ચરકારના તાબામાં આવેલા પાંધી તાણા નામના ગામ આગળ શેનુદા નામનું વિંડ લોકોનું ચાત્રાનું ધામ આવેલું છે અને આજુબાજુના લોકો ત્યાં ચાત્રાએ બાય છે "

ઉમદા દરજ્જાવાલા તરફથી મહેરબાનીની રાહિએ એવો હુકમ કરવામાં આવ્યો છે કે “અમીરોમાં સૌથી ઉચ્ચા દરજ્જાના મયકુર ઇસમને આ મોસમની શરૂઆતથી મયકુર ગામ ધનામ તરીકે આપવામાં આવ્યું છે” જેથી આ ગામને એમનું ધનામ તરીકે ગણીને એમાં કોઈ જાતની દબલગીરી કરવી નહિ.

આબુબાબુના જીલ્લાના તથા પ્રદેશના લોકો આ જગ્યાએ નિર્ભય થઈને યાત્રા કરવા આવે. આ બાબતમાં તાકીદનો આ ખાસ હુકમ જાણી એને પાળવામાં કોઈએ કસુર કરવી નહીં.

પવિત્ર મોહરમ મહિનાના ૨૯મા દિવસે લખ્યું. અમારા સારા રાજ્યના ૩૦ મા વરસમાં

દાં નમ્ર સેવક અલીનખાન છે. નકલ દીવાન કચેરીમાં રાખી લીધી છે.

ખરો તરજુમો

(સહી) ગુલામ મોહીદીન તરજુમો કરનાર.

(-પ્રકં ૪૪ ગોહિલવશ, પ્રકં ૪૪ પૃં ૧૦૨, ૧૫૬)

૧૧. બાં ઔરગઝેબ- (સં ૧૭૧૫ થી ૧૭૬૩, તા. ૨૩-૭-૧૬૫૮ થી ૨૧-૨-૧૭૦૭)

તેણે ગુજરાતમાં પોતાના તરફથી એક પછી એક ૧૦ સૂબાઓ મોકલ્યા હતા. (પ્રં ૪૪ પૃં ૧૦૩ થી ૧૦૫)

શાહજહાં મહમ્મદ આઝમ-તે સને ૧૭૦૩ થી ૧૭૦૫ સુધી ગુજરાતનો સૂબો હતો એના સમયમાં એક સન્યાસી- એક નાના બાળકને અમદાવાદમાંથી ઉઠાવી ગયો. આની ખબર પડતાં સૂબાએ બધા સન્યાસી, સાધુ, બાવાઓ અને ફકિરોના માટે હુકમ બહાર પાડ્યો કે, કોઈએ અમદાવાદમાં રહેવું નહી તથા અમદાવાદમાં આવવું નહીં.

આ હુકમ માટે તપાગચના ભં વિજયદેવસૂરિની પર પરાના ભં વિજયરત્નસૂરિ (સં ૧૭૩૨ થી ૧૭૭૩ ના ભાં

વ૦ ૨) જો સૂબા મહમ્મદ આઝમને મળ્યા તેમણે તેને સમજાવી શાત પાડી તે હુકમ પાછો ખેંચાવ્યો.

(પ્રકૃ ૪૪, પૃ ૧૦૫, ૧૧૧ ફરમાન નં ૨૧, પ્રકૃ ૫૮,)
પાખી પ્રતિબંધ-

બા૦ ઔરંગઝેબે સને ૧૬૬૪મા અમદાવાદની પ્રજા ઉપરના ઘણા કરો માફ કર્યા હતા, અને પાખી પાળવાનો દિવાજ બંધ કર્યો હતો. (-ગુ૦ પા૦ અ૦ પૃ૦ ૧૦૧)

૧૪ બા૦ ફરુખશહેર- (તા. ૧૦-૧-૧૭૧૩ થી ૧૭૧૬; સ૦ ૧૭૭૦ મહા વહિ ૧૦ થી ૧૭૭૫ દ્વા૦ શુ૦ ૬ પૃ૦ ૧૦૭)
તેણે પોતાના તરફથી ગુજરાતમા આર સૂબા મોકલ્યા હતા કે દાઉદખાની

૪ મહારાજા અજિતસિંહ-તેના પત્ની સને ૧૭૨૦મા અમદાવાદમા સૂબા તરીકે અનોપ ભડારી હતો. (-પ્રકૃ ૫૭)

૧૫ બા૦ રફિઉદ્દારભાત- (સને ૧૮-૨-૧૭૧૬ થી ૨૮-૫-૧૭૧૬ સ૦ ૧૭૭૫ દ્વા૦ શુ૦ ૧૦ થી ૧૭૭૬ અ૦ વ૦ ૬)
(પ્રકૃ ૪૪, પૃ ૧૦૭)

રાજા અજિતસિંહ-સને ૧૭૧૬ થી ૧૭૨૧ સુધી અમદાવાદમા મહારાજા અજિતસિંહ ગુજરાતનો સૂબો હતો.

૧૬ બા૦ રફિઉદ્દૌલ્લા- (તા. ૧૬-૫-૧૭૧૬ થી ૧૧-૬-૧૭૧૬)

૧૭ બા૦ મહમ્મુદ શાહ- (તા. ૧૬-૬-૧૭૧૬ થી ૧૬-૪-૧૭૪૮, સ૦ ૧૭૭૬ બીજા આ૦ વ૦ ૨ થી ૧૮૦૫ વૈ૦ ૦))
(પ્રકૃ ૪૪, પૃ ૧૦૮)

બેઘપુરના મહારાજા અભયસિંહ રાઠોડે “વિલાલ ગામકવાડ”ને મારી અમદાવાદ પોતાના કબજે કર્યું.

સ્ત્રાસિંહ ભડારી-વિ. સ. ૧૭૮૬ થી ૧૮૬૩ સુધી બા. મહમ્મદ અને મહારાજા અભયસિંહ રાઠોડ તરફથી તે અમદાવાદનો સૂબો હતો.

તેણે સ૦ ૧૭૬૧માં યતુજય તીર્થમાં વિમલવસહીમા નવો જિન પ્રાસાદ બનાવ્યો અને તેમા સહઅધ્યક્ષ પાર્શ્વનાથની મૂર્તિની ભ૦ વિજયમાસૂરિના હાથે તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. (-પ્રકૃ ૫૮, પ્રકૃ ૬૪)

સં ૧૭૯૧માં છીપાઓએ પણ છીપાવસહિનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો હતો (શત્રુજય તીર્થનો ફરમો હસ્તલિખિત-મોઢું વર્ણન) ગુજરાતના રાજવશે।

મરાઠા પેશવા, ગાયકવાડ, પેશવા,

અંગ્રેજો

જનરલ ગોડાર્ડને હીં સં ૧૧૯૪, વિં સં ૧૮૩૬ ના માહ શુદ્ધિ ૧૧, તા. ૧૫-૧૨-૧૭૮૦ ના રોજ અમદાવાદ જીત્યું.

તેણે નગરશેઠ વખતચઢની વિનતિથી અમદાવાદને લૂંટવાનું મોકુફ રાખી શાંતિનો ઢઢરો પિટાવ્યો।

(પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૧૧, ૧૮૨, મોં બાં ૩૦ નં ૩૪)

સ્વતંત્રભારત-તા. ૧૪-૮-૧૯૪૭ની મધ્યરાત પછી કં ૨૪, મિં ૧ ના સમયે તા. ૧૫-૮-૪૭ના રોજ ભારત સ્વતંત્ર થયો।

(-પ્રકં ૪૪ પૃં ૧૯૦)

ગુજરાત તા. ૧-૫-૧૯૬૦ના રોજ મુંબઈ રાજ્યના મહારાષ્ટ્ર અને મહાગુજરાત એમ બે ભાગલા પડ્યા અને ગુજરાત સ્વતંત્ર પ્રાંત બન્યો।

કાઠિયાવાડ-સૌરાષ્ટ્રનું રાજ્યસાસન

સને ૧૨૯૬ થી ૧૪૦૩ સુસલમાન સૂબાઓ.

સને ૧૪૦૭ થી ૧૫૭૩ પાટણ તથા અમદાવાદના બાં અહમદશાહ અને મહમ્મદ બેગડો વગેરે. બાદશાહો।

સને ૧૫૭૩ થી ૧૭૦૭) મોગલવશના બાદશાહો-અકબરથી (વિં સં ૧૬૨૮ થી ૧૭૬૩) ઔરંગઝેબ સુધી

સને ૧૭૦૫ થી ૧૭૬૫ મરાઠા, પઠાણ વડોદરાએ બ્રિટીશ રેસીડન્ટ વોકર સાહેબ, પાસે આશ્રય માગ્યો.

સને ૧૮૦૭ મા

બ્રિટીશ સલતનતની દરમિયાનગીરી બ્રિટીશ સરકારની સર્વોપરિસત્તા.

તા. ૧૫-૮-૧૬૪૭ના રોજ રાતે ૪૦ રજાને મિ. ૧ ના સમયે ભારત સ્વતંત્ર થયેલ. (પ્રક. ૪૪, પૃ. ૧૬૦)

તા. ૧-૫-૧૬૬૦ના રોજ મહારાષ્ટ્ર અને મહામુજરાત એમ બે રાજ્યો સ્વતંત્ર થયા.

વિ. સ. ૨૦૧૮ના માગશર શુદ્ધિ ૧૧-(મૌન એકાદશી) તા. ૧૮-૧૨-૧૬૬૧ભારતીય શાકે ૧૮૮૩ના માગશર દિનાક રજાના રોજ ગોવા સ્વતંત્ર બહાર થયેલ. (પ્રક. ૪૪, પૃ. ૨૧૫)

સૌરાષ્ટ્રનો ગોહેલ રાજવંશ

[નોંધ : આ વંશમાં આપેલા સવતોમાં ફરક છે.]

રાણાજી ગોહેલ પછીના બે રાજાઓના નામ મળતા નથી અને રાજાઓના નંબર પણ બદલાયા છે]

ગોહેલ વંશનો મૂળ પરિચય પહેલા (પ્રક. ૨૭, પૃ. ૩૮૬માં) આવી ગયો છે. વિક્રમની બીજી સદ્વત્સાબ્દી પછી એ વંશનો ઇતિહાસ ૬૪માં નીચે મુજબ છે.

૧ મોહનદાસ ગોહેલ-તે માસ્વાડમાં લૂણી નદીના કાંઠે આવેલા ખેરમડમાં બદ્રવગી રાજા હતો. રાઠોડ રાજાએ તેના ઉપર ચાઈ કરીને તેના આગળ વએરે પુત્રોને મારી નાખ્યા. એટલે મોહનદાસ ગોહેલ પોતાના પરિવાર સાથે ખેરમડ છોડી, સૌરાષ્ટ્રમાં ધાનમડ પાસેના માહપુર ગામમાં આવીને વસ્યે. તેણે જૂનાગઢના રા. મેવાના પુત્ર ખેઝારને પોતાની પૌત્રી પરણાવી મેત્રી સુબધ બાધ્યો. શ' એ તેને ૧૨ ગામની સરહદનું રણજકાર્વં સોંપ્યું.

૨ ઝાંઝણુ-તે ખેરમડમાં મરણ પામ્યો.

૩ ઝેજકજી-તે દાદા સાથે સૌરાષ્ટ્રમાં આવ્યો અને તેણે જૂનાગઢના રા. ની મહેસ્વાની મેળવી અને ૧૭૬૦ (વિ. સ. ૧૩૧૭)માં ઝેજકપુર વગા ૫ અને ગોહેલની માલી સ્થાપન કરી તેણે પોતાના ૩ પુત્રોને ૩ રાજ્ય વહેવી આપ્યા. તે અને ૧૨૬૦માં મરણ પામ્યો.

૧. તેણે રાણુજીને ઉમરાલા (રાણુપુર)નો ગરાસ આપ્યો. ૨. સારંગજીને અર્થિલા વગેરે ૨૪ ગામોનો ગરાસ આપ્યો તેના પુત્ર નેંઘણુજીએ લાઠીમા ગાદી સ્થાપન કરી ૩. શાહજીને માડવી ચાવીસીનો ગરાસ આપ્યો જેના વશજીએ માડવી, ગારિયાધાર તથા પાલીતાણામા રાજ્ય કર્યું.

૪ રાણુજી ગોહિલ-તે ખડાદુર હતો તે સને ૧૩૦૪ (વિં સં ૧૩૬૧) પછી નદી કિનારે રાણુપુર વસાવી ત્યાં રહેતો હતો ત્યારે વલભીમાં એલલ (ત્રીજો) નામે રાજા હતો. વલભીમાં એક લગ્ન પ્રસંગે કપોલ વાણિયા અને તેઓના કડાલિયા ગોરોની વચ્ચે અચાનક કલેશ થયો એલલે તે સૌનો વિનાશ કરાવ્યો. રાણુજી ગોહિલે આ બનાવને આગળ ધરી એલલ ઉપર ચડાઈ કરી તેને મારી સને ૧૩૦૭મા વળા (વલ્લભીપુર)નું રાજ્ય જીતી લીધું. એટલે તે ઉમરાલા અને વાલાક પ્રદેશનો પણ રાજા થયો.

એ પછી તેનો પૌત્ર ગાદીએ આવ્યો એ સમયે અમદાવાદમાં મહમ્મદ બેગડા વિં સં ૧૫૧૬ થી ૧૫૭૦ (સને ૧૪૫૨ થી ૧૫૧૧)નું રાજ્ય હતું.

તેને ૧ મુજદરશાહ, ૨ અહમદશાહ સિકદર અને ૩ લઘુ મહમ્મુદ એમ ત્રણ પુત્રો હતા તેણે પોતાના પુત્રોની સરદારી નીચે સેના મોકલી યુદ્ધ કરીને પોતાના રાજ્યનો વિસ્તાર વધાર્યો. આ ત્રણ પુત્રોમા અહમદશાહ ઘણું હોંશિયાર હતો મહમ્મદ બેગડાએ અહમદશાહને દારિકા, સોમનાથ, ગિરનાર, શત્રુજ્ય વગેરે સ્થળોમા મોકલીને પવિત્ર સ્થાનોનો વિનાશ કરાવ્યો તેમજ સને ૧૪૧૪ (વિં સં ૧૫૩૧)મા તેને સૌરાષ્ટ્રમા ફરીથી મોકલ્યો અહમદશાહે સીધેસીધા રાણુપુર પર હલ્લો કર્યો અને રાણુજીના પૌત્રને એકદમ કહેવરાવ્યું કે “તમે તમારી એક રાણી અમને સોપી દો, નહીં તર લડવાને તૈયાર થાઓ” ગોહિલ તો વટનો કટકો હતો તેણે જવાબ વાળ્યોકે, “બખરદાર રહેજો, હું યુદ્ધના મેદાનમા જવાબ દેવા આવું છું”

અહમદશાહને જૂનાગઢના વિજયનો ગર્વ હતો તેનો એ ગર્વ

આ જવાબથી ઓગળી ગયો, તેણે તરત જ સાવધાનીથી કામ લીધું રાજા બોલેલે બહાદુર ગોહેલોને સાથે લઈ મુઢ માટે પ્રયાણની તૈયારી કરી. તેણે છેલ્લે જતા રાણીવાસમાં જઈને પોતાની ૮ રાણીઓને મળી હિમ્મત આપતા જણાવ્યું કે, “હું લડવા બાકે હું મુસલમાન સેનાને મારી હઠાવી, જલદી પાછો ખાવીશ. પણ એક વાત ધ્યાનમાં રાખજો, મારી સાથે મારો વિજયધ્વજ ફરકતો રહેશે. જ્યાં સુધી તે ફરકતો હોય ત્યાં સુધી રાણુજી જીવતો છે એમ બાણુનું તે નમે ત્યારે રાણુજી રામજીના ચરણમાં જઈને વસ્યો છે એમ માનજો.” રાણીઓએ રાણુજીને હૃદયના પ્રેમથી વધાવ્યો. તેને ઉમળકાથી માંજલિક ચિહ્નોથી વધાવી વિદાય આપી રાણુજી ત્યાં જઈ અહમદ શાહની એનાને મારી, પાછી હઠાવી, વિજય મેળવીને પાછો વળ્યો.

તેનો વિજયધ્વજ જરાબર ફરકતો હતો. તે બધા એક ગામને પાદર વિશાગ લેવા રોકાયા ત્યાં સૌએ પાણી પીધું વિજયધ્વજ ઝાલનાર માણસે પાણી પાંવા માટે પોતાના બને હાથને છૂટા કરવા” વિજયધ્વજને પાસેના રસ્તામાં સુવાડી દીધા. બસ ? આ કારણે રાણુપુરના રાજમહેલમાં ઠેર વળી ગયો આઠે રાણીઓએ બાણુ કે “ધ્વજ ફરકતો નથી” એટલે તેઓએ રાજમહેલ ઉપર ચડી, એક જગ્યામાંથી નદીમાં પડતું મૂક્યું રાજમહેલ સૂતો થઈ ગયો. રાણુજી ગોહેલે આવી હોશભેર રાજમહેલમાં પ્રવેશ કર્યો, પણ ત્યાં તો “રમણા નની શાવિ” હતી. ગોહેલ સમજી ગયો અને ભાંધી ચોકાતુર વડને પાછો વળ્યો. આખા રાણુપુરમાં ચોકનું વાતાવરણ ફેલાઈ ગયું.

અહમદશાહે રાણુપુરમાં કંઈક નવા-જૂની બન્યાની બાણુ ધર્તા તે પાછો કર્યો અને તેણે રાતોરાત રાણુપુર ઉપર છપો માર્યો રાજા બોહેલ તથા સનિકા વગેરે સૌને પકડીને કેદ કરી લીધા.

અહમદશાહે હુકમ કર્યો કે, રાજમહેલમાંથી રાણીઓને પકડી હઠાવી લાવો.” સનિકા તો હો ના બધા પણ તે બધા ઓગા રૂપિયાની નેમ ત્યાંથી પાછા વળ્યા તેઓએ જણાવ્યું કે, “જનાબ ! રાણીવાસમાં રાણી તો શુ પણ એક ઊકરી કે દાસી પણ નથી” અહમદ વાન

સમજી ગયો, તેણે ગુસ્સે થઈને સૌને બળબળરીથી મુસલમાન બનાવ્યા. બસ રાજા અને બધા સૈનિકો મુસલમાન બન્યા. (સૌં રસધાર)

રાણપુરના જાગી કોમના હિંદુ બ્રાહ્મણો વાણિયા વગેરે આ ધાર્મિક આક્રમણથી ગભરાયા, જે આજ સુધી ગોહિલોના વાસની વચ્ચે જૈનમદિર પાસે રહેતા હતા તે બધા પોતપોતાની રક્ષા માટે પોતાના કુટુંબને લઈ રાણપુર છોડી વળા, ઉમરાળા લાઠી માંડવી વગેરે સ્થાને ચાલ્યા ગયા. કોઈ કોઈ તો વચલો વાસ છોડીને નદી તરફ આવી વસ્યા.

૫. ગજભા.

૬. રાણુજી (રામજી)—સભવ છે કે (૪) રાણુજી ગોહિલે રાણપુર વસાવ્યું હોય અને (૬) રાણુજી ગોહિલના સમયે રાણપુરના રાજા વિનાશની ઘટના બની હોય

૭. મોખડજી—તે બહાદુર હતો તેણે રાણપુર છોડી ઘોઘામાં આવી ગાદી સ્થાપન કરી તે પીરમખેટનો બાદશાહ કહેવાતો હતો. દરિયામાં આવતા જતા વેપારીઓના વહાણો તે લૂટી લેતો એ રીતે એ ચાચિયાનુ કામ કરતો આથી દિલ્હીનો બાદશાહ મહમ્મદ બીન ગુસ્સે ભરાયો. તેણે ઘોઘા ઉપર સેના મોકલી. મોખડજીએ યુદ્ધમાં લડતાં લડતાં સને ૧૩૪૭માં પાસેના ખદડપુરમાં મરાયો.

૮. હુંગરજી—(સને ૧૩૪૭ થી ૧૩૭૦) તેની ગાદી ઘોઘામાં હતી.

૯. વીજેજી—(સને ૧૩૭૦ થી ૧૩૯૫)

૧૦. કહાનોજી—(સને ૧૩૯૫ થી ૧૪૨૦)

૧૧. સારંગજી—(સને ૧૪૪૫ થી ૧૪૭૦) તેણે સને ૧૪૨૦ વિં સ ૦ ૧૪૭૭માં ઉમરાલામાં ગાદી સ્થાપન કરી

(પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૩૫)

૧૨. શિવજી—(સને ૧૪૭૦ થી ૧૫૦૦)

૧૩. જેતોજી—

૧૪ શમદાસજી—(સને ૧૫૦૦ થી ૧૫૩૫)

૧૫. સુરતાનજી—(સને ૧૫૩૫ થી ૧૫૭૦)

૧૬ વીસોજી— (સને ૧૫૭૦ થા ૧૬૦૦) તે ચાર ભાઈઓ હતા તે પૈકીના ૧ વીસોજીને ઉમરાળા, ૨ દેવોજીને પછેગામ, ૩ વીરોજીને “અવાલિયા” અને ૪ માંદોજીને “નવાલિયા”નો ગણસ મળ્યો.

પાલીતાણાના કાધાજી ગોહેલે બ્રાહ્મણોના શિહોરને પોતાના તાબામાં લેવા વ્યવસ્થા ગોઠવી હતી. પણ વીસોજી ગોહેલે ઓચિંતો છાપો મારી શિહોર છવી લીધું.

૧૭ ધૂનોજી— (મૃં સને ૧૬૧૬, વિં સં ૧૬૭૬)

૧૮ રતનજી પહેલો.

૧૯ હરભભજી ૧૯ ગોવિંદજી

૨૦ અખેરાજી (વિં સં ૧૬૬૬)

૨૧ રતનજી બીજો

૨૨ ભાવનિહજી પહેલો—તેણે સં ૧૭૭૬ ના વૈશાખ સુક્રિ ૩ ના રોજ વડવા પાસે ભાવનગર બહાર વસાવ્યું અને શિહોરને બહારે ભાવનગરમાં ગાદી સ્થાપન કરી તેણે સુરતના સં પ્રેમજીપારેખના સમનું વળાવીયું કર્યું હતું.

(પ્રકં ૫૭ સુરતના સંપતિઓ.)

૨૩ અખેરાજી—તેણે ધાંચિયાઓને સબ કરી તેથી તેને તળાબ બહાર ઇનામમાં મળ્યું.

૨૪ વખતહિજી (અલ્લાભાઈ)

૩૫ વજેસિહજી

(—જોરધનદાસ નાગરદાસ મહેતા શિહોરવાળાનું
'સૌરાષ્ટ્રનું ઇતિહાસ' દર્શન.)

૧ અને આ રાજવંશના રાજાઓના અનુક્રમ નમુના ફેરવ્યા છે સમજ
છ કે આ રાજવંશ તેમ જ પાલીતાણાના બ્રાહ્મણ રાજવંશના રાજાઓની
સામવારીમાં પણ ફેરફાર દોષ.

પાલીતાણાનો ગોહેલવંશ

૧. ઠાં મોહનદાસ ગોહેલ.

૨. ઠાં ઝંઝણુ

૩. ઠાં સેજકુળ મૃં સને ૧૨૯૦ (પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૩૦)

૪. શાહુ — પાલીતાણાના વાયવ્યજૂણામા આવેલા માંડવી ગામનાં ૨૪ ગામોનો (પટ્ટો) ગરાસ તેને તેના પિતાએ આપ્યો. જૂનાગઢના રા'એ તેને તે ગામોનો પટ્ટો કરી આપ્યો હતો. ઠાં શાહુએ ગારિઆધારની આસપાસના “ચોમાલિયા ડાંગરોના ગામો” છતી લીધા. તેણે પૂર્વમાં દરિયાકાંઠા સુધી પોતાનું રાજ્ય વિસ્તાર્યું.

વિં સં ૧૬૮૦માં માંડવીમાં ૭૦૦ માણસોની વસતી હતી.

૫ ઠાં સરજણુ.

૬. ઠાં અરજણુ (પહેલો)—તેણે ગારિયાધારમાં પોતાની ગાદી સ્થાપિત કરી

૭. નોંધણુ (પહેલો)—એના સમયમાં મુસલમાનો માંડવી ગામને દબાવીને બેઠા હતા, પણ નોંધણુએ તે પાછું લીધું શાણુ ગોહેલનો વ શજ ૧૧ મે ઠાં સારગણુ ગોહેલ સગીર વયનો હતો, ઠાકોરે તેને “ઘોઘાની ગાદી” આપવા મદદ કરી તેના બદલામાં ઠાં સારગણુએ નોંધણુને વિં સં ૧૪૭૭ (સને ૧૪૨૦) લગભગમા ત્રાપજ વગેરે ૧૨ ગામ આપ્યા (પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૩૩)
“ત્યાના ગોહેલો પાલીતાણાના લાયાત છે” સમય જતા ત્રાપજ પુન લાવનગરમા ભળી ગયું

૮ ઠાં જસોળ ૯ ઠાં શવોળ ૧૦. ઠાં બનોળ ૧૧. ઠાં હોલોળ.

૧૨. ઠાં કાંધોળ (પહેલો)—એના સમયમા શિહોરના પ્રાદ્યણુમાં ઝગડો ઊભો થયો એક પક્ષે કાંધોળ ગોહેલને લાવી તેને શિહોર સોંપી દેવાનો પેતરો રચ્યો. પણ બીજા પક્ષની માગણીથી કિમરાણાના ૧૬ મા ઠાં વીશાળ ગોહેલે ઓચિતો છાપો મારી શિહોર પોતાના કબજે કરી લીધું (પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૩૩)

૧૬ ઠાં નોંધણી (ખીને)—તે તથા લોખા ખુમાણ-
કાઠી વચ્ચે “ ગદવીને હાથી આપવાના કારણે ” વેદાવદરની સીમમાં
મુદ્દ થયું તેમાં ઠાકોરના ૧૮ પુત્રો ખપી ગયા. ઠાં પોતે નાસી ગયા.

શિહોરના ૧૭ માં ઠાં ધુનોજી ઠાં નોંધણીની મદદે આવ્યો.
તે પણ માર્યો ગયો. લોખા ખુમાણે વિં સં ૧૬૭૬ (સને ૧૬૧૬)
માં ગારિયાધારમાં પોતાનું સંધી લશ્કર થાણુ જોડ્યું.

ઠાં નોંધણી અહીંથી નાસી “ માળવાના જવાણના રાજ્ય ” માં
ગયો. ત્યાં તે રાજકુમારીને પરણ્યો. તેનાથી તેને બે પુત્રો થયા.
તેમના બેક પુત્ર જવાણની આદીએ બેઠા. ઠાકોર વિં સં ૧૬૬૬
(સને ૧૬૪૦) માં શિહોર આવ્યો. ત્યાંના ૨૦ માં ઠાકોર અખેરા
જળની કુમક લઈ પાલીતાણા આવ્યો. અને અમદાવાદના નગરશેઠ
વજેરની મદદથી તેણે ગારિયાધાર પાકું મેળવ્યું. લોખા ખુમાણ કાઠીની
પત્ની બહીઆણીએ ખુમાણ અને ઠાં નોંધણી વચ્ચેનો કબિયો
પતાવ્યો, તેથી ઠાકોરે તેને ચાણી ગામ સેવ આપ્યું.

આ સમયે દિલ્હીમાં બાં શાહજહાં (સં ૧૬૮૪ થી ૧૭૧૫)
હતા. તેના સૂબાઓ અમદાવાદમાં રહીને મૂજરાતનું રાજ્ય વ્યભાવતા
હતા. સૌરાષ્ટ્રમાં તેના તરફથી નાનો સૂબો થાણેદાર કામ કરતા.
સુબા સૌરાષ્ટ્રેખના સમયે પાલીતાણામાં કામ પર બેઠી બેલમના
વશના મુસલમાનો હતા. તે પ્રભને તેમજ શત્રુજય તીર્થના યાત્રાળુ
ઓને હરેક પ્રકારે રુબાહતા અને છૂટતા હતા.

આ કારણથી શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીએ ગારિયાધારના ઠાં
નોંધણી ખીજ વગેરેને ધન-દોલતની મદદ કરી અને તેઓના
દ્વારા આ ગ્રામનું નિવારણ કરાવ્યું. આ ઘટના બન્યા પછી શેઠ
શાંતિદાસ તથા ગારિયાધારના ઠાકોરો વચ્ચે મૈત્રી સંબંધ વધવા
લાગ્યો. શેઠ શાંતિદાસને વિચાર આવ્યો કે “ આ ઠાકોરોને તીર્થની
રક્ષાનું કામ સોંપાય, અને તેઓનો પાલીતાણામાં વસવાટ થાય તો
સારું ” ઠાકોર પણ આવો સંબંધ બાંધવા ઉત્સુક હતા.

૧૪ ઠાં અરજણુ ધીજે

૧૫. ઠાં કાંધાળ (ધીજે)—તેણે શેઠ શાતિદાસ ઝવેરી, શેઠ રતન સૂરા, અને તપાગચ્છના કારખાનાને તથા જૈન સઘને સં ૧૭૦૭ના કાર્તિક શુદ્ધિ ૧૩ને મગળવારે તીર્થની પાકી ચોકીનો કરાર લખી આપ્યો તેમા સારા માણસોની સાખ પણ કરાવી. એ રીતે શત્રુજય તીર્થના યાત્રાળુઓના રખોપાનુ કામ માથે લીધુ. તે રખોપા—કરાર આ રીતે મળે છે (પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૨૪)

સવત્ ૧૭૦૭ (સને ૧૬૫૧) નો રખોપા કરાર

“ ॥ ૐ ॥ સવત્ ૧૭૦૭ વર્ષે કાર્તિક વદિ ૧૩ ભોમે ગોહિલ શ્રી કાધાળ તથા નારાળ તથા હમીરળ તથા બાઈ પદમાળ તથા પાટમદે જત લખત આમા શ્રી શેત્રજની ચોકી પુહુર કરુ છું, તથા સઘની ચોકી કરુ છું તે માટે તેનુ પરઠ કીધો છે શાહ શાતિદાસ સહસકરણુ તથા શાહ રતન સૂરા તથા સમસ્ત સઘ મળી શ્રી શેત્રળ સઘ આવઈ તથા છઠીઆ છં વિહિવા આવિ તથા પાલુ લોક આવિ, તેનુ અમિ કરાર લીધુ છે, તે અમો બાપના બોલશુ પાળવુ તેની વગત્ય શ્રી શેત્રજઈ સઘ આવી તેની ચુકી પુહુર કરવો જે સઘ આવિ તે પાસે મલણુ કરી લેવું, તેની વગત સુખડી મણુ ૧ તથા લુગડાના જામી રાા મોટી સઘિછઠીઆ, તથા પાલુ સઘ આવિ, તે પાસે મલણુ ન લેવું ગાડી ૧ જામી રાા અકે અઠી લેવી મોટા સઘ મધે ખ્યાદા હુઝિ તેનુ ન લેવુ ધીન્તુ છંવિવા આવી તેની માણસ ૧૦૦ જામી ૬૦ લેવી મલણુ માગવુ નહી. વળી ધીન્તુ માણસ પાલુ આવી તે જણુ ૧ ની જામી ૦ા અકે અરધી લેવી, અદકુ કાહી ન લેવુ. સઘ શ્રી શેત્રળ જત્રા કરવા આવી તે પાસેથી એ કરાર લેવું ગચ્છ ૮૪ ચોરાશીનું એ કરારિ લેવુ તથા એ કરાર બાપના બોલશુ પાળવું. તથા શ્રી આદીશ્વરની સાખી પાલવુ રણુછોડળની સાખી પાલવુ કારખાના પાસે ન લેવુ તપાગચ્છની શ્રી. અત્ર

મતૂએ લખુ તે પ્રમાણે છે

અત્ર સાખ્ય

૧ ગોહિલ કાધાલ

૧ ગો. ગોમલ

૧ બાઈ પદમાલ

૧ ગો. લખમણ

૧ બાઈ પાટમદે

૧ ગો. ભીમલ

લખત હો. કડવા નાધાએ

૧ ૧૮ બાદવ

લખુ ન પાલીએ તો

૧ શા. જગપાલ

અમદાવાદ મધ્યે જવાબ

૧ ૬૮ પરબત

કરીએ,

૧ ૬૯ કડવા

લખત ભા. પરબત નારાયણએ લખુ, પાલિ નહિ તુ
અમિ જમાન હુ અમદાવાદ મધ્યે જવાબ કરુ સહિ ॥
તથા ભા.ને અગડ કરા છે તે પાળવુ સહીસહી

અસલ ઉપરથી નકલ મુકાબલ કરનાર કારકુન રાજરામ
નીલકંઠરાવ, આણંદલ કમ્પાણી તરફથી માગી.

તા. ૨૮ મી જુલાઈ સને ૧૮૭૬

સહી ઘઈ, તૈયાર ઘઈ તા. ૧૧-

અપ્રેમ્બર સને ૧૮૭૬

ખરી નકલ
(અ) I B P. ૧૦
પોલીટિકલ એજન્ટ

બા. શાહજહાનનો શાહબંદો મહમ્મદશાહ શિકોહ (સને
૧૬૪૮ થી ૧૬૫૨) મૂજરાતનો સૂબો હતો ત્યારે સને ૧૬૫૧
(વિ. સ. ૧૭૦૭) કાર્તિક વદિ ૧૪ ને લોભવારે કા. કાધાલ
ગોહિલ વજેરેએ શેઠ શાંતિદાસ સહસ્રકિશ્ણ અવેરી શા. સૂ. રતના,
તપસ્વિ કારખાનું વજેરેને શત્રુ જય વીર્યના રક્ષણથી પૂરી જવાબદારી
લઈ ઉપર મુજબનો રખોયા કરાર કરી આપ્યો હતો.

આ ઉપરથી સમજાય છે કે—કા. કાધાલ ગોહિલ રાજા નહોતા
પણ કાકોર જ હતા, આ કરારમા કા. કાધાલ, નાશાલ, હમીરલ,
બાઈ પદમાદે, બાઈ પાટમદેના નામ છે અને સહીમા ગો.
ગોમલ, ગો. લખમણ, ગો. ભીમલ વજેરેના નામો છે બનવા
બેગ છે કે, તે સૌ એ કુટુંબના સાથીદારો કે ધાત્રી પહેરાના ભાગી

દારો હોય. તે યધા સાથે નોકરી-ધ ધો કરવા ઇચ્છતા હોય. જે રાજા-રાણી હોય તે આવો કરાર લખી આપે જ નહીં આ તો ધંધાદારી અને ઇમાનદારીનો કરાર હતો. આ કરારમાં લખાણ પાળવાની એક નિષ્ઠા છે, વફાદારીની પ્રતિજ્ઞા છે ધ ધો લેવાની તમન્ના દેખાય છે

ગોહિલો આ કરારમાં પ્રતિજ્ઞા કરે છે કે ‘અમિ કરાર કીધુ છે તે અમો બાપના બોલશુ પાળવુ તથા શ્રી આદીશ્વરની સાખી પાળવું’ રણછોડજીની સાખી પાળવું’

આ કરારના સાક્ષીઓ પણ ખાતરી આપે છે કે, ‘એ લખું ન પાળીએ તો અમદાવાદ મધ્યે જવાબ કરીએ. એ લખુ પાલીએ નહી તો આમિ જમાન છુ,, અમદાવાદ મધ્યે જવાબ કરુ સહી તથા ભાટને અગડકરા છે તે પાળવુ સહી સહી ’

આ કરારમાં દો કડવા નાથા સાક્ષી છે તે તેમના કામદાર હશે સભવ છે કે તેદોં કડવા નાથાના વશમાં જેઠા પચાણ અને જીવાભાઈ વગેરે હોય તેઓ પાલીતાણમાં રહેતા હતા

કરાર પાળવા માટે ગોહિલો, ગોર, રજપૂતો, વાણિયા અને ભાટો, વગેરે સાક્ષીઓ હતા, આ કરાર મુજબ દિવસે વળાવો કરવાનો અને રાતે ચોકી ભરવાની હતી

(-પ્રકૃં ૪૪, ગૂજરાતના બાદશાહો પૃં ૨૨૪)

રખોપાના બદલામાં ૧૦૦ માણસે ૬૦ જામી અને એક માણસની ૦ા જામી લેવાની હતી, આ જામી તે જામનગરી કોરી હતી, જેની કિંમત અગ્રેજી રાજ્યના ૯ પૈસા થાય ?

‘જામનરેશે સં ૧૮૪૦ થી કોરીનુ ચલણ શરૂ કર્યું હતું, જેનુ નામ જામી કે જામનગરી કોરી હતું. એ વખતે આ પ્રકારે ચલણી નાણુ પ્રચલિત હતું—

૧ ઉદેપુરથી કેશરિયાજી જનારને વળાવાના ૧૧ દોકડા આપવા પડતા, તે અને આ રકમમાં લગભગ સમાનતા છે

સિક્કાઓ

૧ રૂપિયો = ૩૥ ઠેરી

૦૥ ઠેરી = ૧૫ દોકડા

૧ ઠેરી = ૩૦ દોકડા

૧ હીંગલો = ૧૥ દોકડા

૧ હળુ = ૩ દોકડા

ભમશાહી ઠેરી = ૦-૪-૬

દિવાનશાહી = ૦-૪-૬

રાણશાહી = ૦-૫-૩

રીખાલ = ૨-૮-૦

જૂની ભમશાહી

ઠેરી = ૦-૬-૦

(પાન ૧૫૬)

(પાન ૩૮૪)

(ધનંત શાહે રચેલી 'કાઠિયાવાડ લોકલ ડિરેક્ટરી નામ'ના આધારે)

૧૬ ઠા શવોલ—એ સમયે જૂજરાતમાં સૂબાઓ શેસ્તપાન તથા શાહબંદો, મુશાદખત (સને ૧૬૪૮ થી ૧૬૫૨) થયા હતા એ સમયે શાહબંદાઓ અને બાકશાહ શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરી પાસેથી લાખોની રકમની લેવડદેવડ કરતા હતા.

શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીએ શાહબંદા મુશાદ અને શાહબંદા ખૌરજઝેબને બેક લગાઈમાં રકમની જરૂર હતી ત્યારે પા લાખ રૂપિયા ખીચી હતા. આમ લેવડદેવડનો સબબ હોવાથી તે બંને શાહબંદા શેઠ ઉપર ઘણા ખુશ હતા. પરિણામે જૂજરાતના સૂબા શાહબંદા મુશાદખતે બાકશાહ શાહબંદાની સમ્મતિ મેળવી જુલસી સન ૩૦ મહોરમ ઉલહશમ મહિનો, તા. ૨૬ મી, હીજરી સન ૧૦૬૬, સને ૧૬૫૬ વિ. સ ૧૭૧૩ ના કાર્તિક શુક્રિ ૧ ના રોજ શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીને ચતુજ્જ પહાડ-પાલીતાણા ધનામમાં આપ્યાં અને તેનું ફરમાન લખી આપ્યું, બીજા આજળ પાછળનું સમગ્ર રેવું પાકું વાળવા છૂટી છૂટી રકમ આપી તેમજ આ રીતે બદલો વાળ્યો.

(પ્રક્ર ૪૪ પૃ ૦ ૧૫૬ થી ૧૫૬ મા બા ૦ ૬૦ ન ૧૭ પૃ ૦ ૨૨૬)

પહાડ લેટ આખ્યાની સનદ આ પ્રકારે છે —

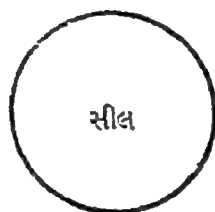
બાઠ શાહજહાંએ શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીને શત્રુજય
પહાડ-પાલીતાણા ગામ ધનામમાં આપ્યાં તેનું ફરમાન

મુરાદબક્ષ તરફથી મળેલી સનદ

શાહજહાંના દીકરા અને ગૂજરાતના સૂબા મુરાદબક્ષે

(પરશિયનમાં લખેલી સનદનો તરજૂમો)

મહેરબાન ખુદાના નામે

સોરઠની સરકારના હાલના અને ભવિષ્યના હિસાબો શાહી મહેર-
બાનીથી અને ઉમેદથી ઉમદા થયા છે એ હિસાબ રાખનારાઓને
માલૂમ થાય જે “શાંતિદાસ ઝવેરી જે અમીરોમા પહેલા દરજ્જાના
છે” તેમણે અમારા સ્વર્ગસમા દરબારમા બધા દરબારીઓની સમક્ષ
જાહેર કર્યું છે કે, “સોરઠ સરકારના તાબામા આવેલા પાલીતાણા
નામના ગામ આગળ શેત્રુજી નામનું હિંદુ લોકોનું યાત્રાનું ધામ
આવેલું છે અને આજુબાજુના લોકો ત્યાં યાત્રાએ જાય છે.” ઉમદા
દરજ્જાવાળા તરફથી મહેરબાની રાહે એવો હુકમ કરવામા આવ્યો
છે કે, “અમીરોમા સૌથી ઊંચા દરજ્જાના મયકુર ઇસ્તિમને આ
મોસમની શરૂઆતથી મયકુર ગામ ધનામ તરીકે આપવામા આવ્યું
છે,” જેથી આ ગામને એમનું ધનામ તરીકે ગણીને એમાં કોઈ
જાતની દબલગીરી નહીં, આજુબાજુના જિલ્લાના તથા પ્રદેશના લોકો
આ જગ્યાએ નિર્ભય થઈને યાત્રા કરવા આવે, આ બાબતમા
તાકીદનો આ ખાસ હુકમ જાણી એને પાળવામા કોઈએ કસૂર
કરવી નહીં.

પવિત્ર મહોત્સવ મહિનાના ૨૬ માં દિવસે લખજી, અમારા રાજ્યના
૩૦ માં વરસમાં

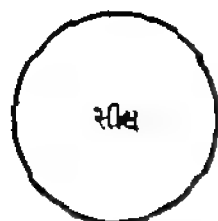
૬૧ નમ્રસેવક જ્ઞાતીનખાન છે

નકલ દિવાન કચેરીમાં રાખી લીધી છે

ખરો તરબુતો

(સહી) ગુલામ મોહીદીન, તરબુતો કરનાર

(-પ્રકૃં ૪૪, ગુજરાતના બાહ્યાહો પૃ. ૨૨૬)

૬૧૦ રાવોજી સ. ૦ ૧૬૪૨ ના વૈશાખમાં ખારા ગામ પાસે કુમો
ખુમાણ કાઠી સાથે મુદ્દ કરતા મરણ પામ્યો.

૧૭ ૬૧૦ સુરતાણી પહેલો

૧૮ ૬૧૦ કાપાણી ત્રીજો

૧૬ ૬૧૦ પૃથ્વીરાજ : તે તેજસ્વી હતો. તેણે વિ. સ. ૦
૧૭૦૭ના વ. ૨૪ પરપરાગત આવેલા રખોપા કરારની જવાબદારીને
પુરી રીતે ખદા કરવા માટે નગરશેઠની સહાયથી ગારિયાધાર છોડી
પાલીતાણામાં નિવાસ કર્યો અને પાલિતાણાને પોતાનું આદીનગર
બનાવ્યું તેણે અહીં રહીને જૈનસંઘ તથા જૈનવીર્યની રક્ષાનો ભાર
રખોપા કરના લખાણ મુજબ ઉપાધી લીધો હતો. પરંતુ સ. ૦ ૧૭૭૦માં
શેઠ પ્રેમજી પારેખ સુરતીનો પાલીતાણામાં છરી પાળતો યાત્રાસંઘ
આવ્યો, ત્યારે તેણે પ્રવેશ્યો. તેનું મોટું સ્વાગત કર્યું પરંતુ પછી
તેને વધુ રકમનો હોભ થયો. તેણે મોટી રકમ માગી. પરિણામે રાજ્ય
અને સંઘ વચ્ચેનો મામલો બગડ્યો. સામ સામે મુદ્દના મોરચા
ગોઠવામાં લાકડી ભાલા, તીર, ગોમુખ અને બદ્ધકની ગોળીઓ
સાલી, રાજ્યના ૨૦ માણસો મર્યા અને અતે અમદાવાદના નગરશેઠ
કુટુંબના શેઠ હીરજી ઝવેરીએ વચમાં પડી સમાધાન કરાવું, પછી
મામલો સુધર્યો (જૂઓ પ્ર. ૦ ૫૭-સુરતના સમપતિઓ.)

પણ રાજ્યનો ખજાનો હતો જ નહીં, આથી રાજાને ધન બેઠક
કસ્વાની ઘણી જરૂર હતી. તેથી ત્યારપછીના સમયે રાજાને રખોપા-

કરાવને બદલે નજરાણાની રકમ આપી, તે દરમિયાનમાં યાત્રાએ આવતા નાના મોટા સઘો અને યાત્રિકોનો રજોપાકર માફ કરાવી મુકતાઘાટ કરાવી લેતા હતા.

ઠાં ૦ પૃથ્વીરાજ સં ૦ ૧૭૯૦ (સને ૧૭૩૪)માં મરણ પામ્યો.

૨૦ ઠાં ૦ નોંધણુજી ત્રીજો—તેણે પાલીતાણા શહેરનો કિલ્લો બધાવ્યો. તેને ૧ સરતાનજી, ૨ ઉન્નડજી ૩ અલુભાઈ અને ૪ જેઠીભાઈ એમ ચાર પુત્રો હતા તે સં ૦ ૧૮૨૧ (સને ૧૭૬૪)મા મરણ પામ્યો.

૨૧. ઠાં ૦ સરતાનજી (ખીજો)—તેણે વજીર પાતાભાઈ ઘોઘારીની ઘોડી માગી હતી પાતાભાઈએ કારભારી પદમશી અને રાજપુત્ર અલુભાઈને પક્ષમા લઈ ઠાં ૦ સરતાનજી તથા તેના મોટા પુત્રને ઠાર માર્યા અને અલુભાઈને રાજ બનાવ્યો.

શ્રી ધનજીભાઈ શાહ ‘કાઠિયાવાડ લોકલ ડિરેક્ટરિ’માં લખે છે કે, સને ૧૮૩૧મા માલૂમ પડ્યું કે કાઠિયાવાડના રજવાડાની પરિસ્થિતિ વિચિત્ર હતી. તે ગુનેગારોને સબ્બ કરી શકતા નહી, એવા કામોમા ઈન્સાફ આપવા કોર્ટ સ્થાપવાની જરૂર હતી.

શહેરસુધારો, ન્યાયખાતુ, બહારવટિયા કે લૂટનારા માટેનો બદોબસ્ત નહોતો આ રીતે તે રાજ્યોને રાજ્ય-ચલાવવાની યોગ્યતા પણ ન હતી જો કે તાલુકેદારો કોઈને દેહાંત દડ દઈ શકત, પણ તે ગેરઈન્સાફ કરે તો તેને માટે ન્યાયાલયો નહોતાં મોટા રાજ, નાના રાજ અને ભાયાતો વચ્ચેના અગડામા પોલિટીકલ એજન્ટ વચ્ચે પડતા, પણ અગડો પતતો નહી.

એકિટ ગ પોલિટિકલ એજન્ટ મિં કીનલોક ફાર્મસ સાહેબે ( )સને ૧૮૬૦મા જાહેર કર્યું છે કે, “કાઠિયાવાડ વધુ પાછળ હશે છે, તો દેશીરાજ્યોમા યોગ્ય સુધારાની જરૂર છે” (પાન ૩૭) (કલમ ૨૩) છતાં અસતોષ ચાલુ રહ્યો, કેમકે—ગરાસિયાઓને રાજ્ય તરફથી ન્યાય મળતો નથી ગરાસિયાને બહારવટે જવાનો પ્રતિબંધ હતો, અને તેની ફરિયાદ કોઈ સાબળતું ન હતું. આ હરકત દૂર કરવા માટે સને ૧૮૭૩માં રાજ્યોએ એજન્સીને

એક કોર્ટ સ્થાપવાની સમ્મતિ આપી કે, જેમાં રાજાઓ અને
ભાયાતોના ઝગડામાં પૂરી તપાસ કરી ચોખ્ખા ન્યાય આપવો. આથી
રાજસ્થાન કોર્ટની સ્થાપના થઈ (પૃં ૪૦)

(કલમ ૨૪) આ કાયદો લોકો માટે પાછળથી પીલ સાહેબ
(સને ૧૮૭૪ થી ૧૮૭૮)ના સમયે પાકો જહોબસ્ત થયો. પણ
ઉચિત સુધારા વધારા થયા, જેમાં સફળતા મળી હતી (પૃં ૪૦)

૨૨ ઠાં ઉનકલ—તે સરતાનજનો બાઈ હતો તે હામ
નગરના ગાયકવાડી ચાણેદાર રાજગોર રતનજી તથા કાઠી ચોલા
ખુમાણની મદદથી અણબાઈને હરાવી, પાલીતાણાનો રાજા બન્યો.
તેણે ગાયકવાડી પેશકશી ઉધરાવનાર શિવ રાજા ગારદાને આશરો
આપ્યો. આથી ભાવનગરના ઠાં વખતગિ હજી સામે તેને વેર જ મારું
બંને કાઠોદો લડ્યા, પરિણામે પાલીતાણા પરગણાના ગામ કિજડ
થયા, કિપજ થઈ ગઈ, કિડાઉ ખર્ચ બાહુ રહ્યો, રાજ્યને માથે કરજ
વધી ગયું.

એકે કાઠિયાવાળાં બીજા રાજ્યો આવી નાણાબીડની સ્થિતિમાં
પોતાના ગામ ઇન્તરે મૂકતા હતા. બીજા રાજ્યોએ નાણાબીડમાં
જ્યારે જ્યારે પોતાના ગામ બીજા રાજ્યમાં ઇન્તરે મૂક્યા ત્યારે
તે ગામ તેમને પાછા મળ્યા નથી, અઢાલતોમાં આવ્યા દાખલા ત્યારે
નોંધાયા હતા.^૧

ઠાં ઉનકલએ પોતાના ગામ અમદાવાદના નગરગેઠને ત્યાં
ઇન્તરે મૂકવામાં લાલ જોયો કારણ કે ઉનકલ અને શેઠ વખતચદ

૧ (૧) જલ્મજીવળા તમનજીના મદાદ આડકાટ પાસેથી સને
૧૮૭ - ૭૧ સુધી દરસાવ આકાશી વળાવો મેના હતા, જેને
એન્ટીસ્લિમે સને ૧૮૭૪ - ૭૫માં કાની નાખ્યો હતો.

(૨) પાલીએ દયા ૧ તામુકાનું શ્રાવિયાવા ગામ ગીરા રાખ્યું ૭
અગ ૫ - ૩ વર્ષ સુધી કેસ ચાલ્યો અને હમરો રખિયાતો ખરચ થયો.

(૩) પાલીતાણા રા. તે ગણુપી. ગ. ગીરા મૂક્યું હતું ૭ તેને પાલું મળ્યું નહીં.

(૪) આમરજીના ગજામ માથાં આપીને મેગનેઈ હતી જેને તમરામ

ખ ને ગાઢ મિત્રો હતા ઠાકોર તેમને બહુ માનતો હતો. છેવટે ઠાં ઉત્તરણએ વિં સં ૧૮૩૬ થી ૧૮૪૨ સુધીમા ગોડલના ઠાં શુભાણને વચ્ચે જામીન રાખી, પોતાના પાલીતાણા વગેરે ગામો નગરશેઠ વખતચદ ખુશાલચદને ત્યાં ઇજારે મૂકી મોટી રકમ ઉપાડી, કરજ ચૂકવ્યું

ઇજારો—આમા એવી વ્યવસ્થા હતી કે શેઠ મૂળ ગરાસિયાના હક લોગવે, શેઠ પોતાના નેક કામદારો રાખી પાલીતાણા વગેરેની આવક લે, અને ઠાકોરને ખરચ માટે દરસાલ ૪૭૦૦૦૦ રૂપિયા આપે. ઠાકોર કે તેના વશજો ઉપાડેલી મૂળ રકમ પાછી ન વાળે, ત્યાં સુધી આ પ્રમાણે થયા કરે આ ઇજારો સને ૧૮૪૩ સુધી ચાલુ રહ્યો હતો.^૧

નગરશેઠના કામદારો પાલીતાણામા રહીને બધી વ્યવસ્થા કરતા હતા. કામદારો નેક હતા તે સમયે પાલીતાણાની પ્રજાએ પણ આબાદ રહીને વ્યાજખી રીતે વ્યવહાર ચલાવ્યો હતો.

જૈનોએ આ ઇજારાના ગાળામા શત્રુજયતીર્થમા નવી નવી દુકાનો બનાવી, તથા શહેરમા રાજ્યનો વેરો ન ભરનાર ગ્રાહ્યણ, ખાવાઓ વગેરેની જમીન પાકા દસ્તાવેજો કરી વેચાતી ખરીદી લીધી અને તેમા ધર્મશાળાઓ બનાવી.

૧ શત્રુજય ઉપર હાથીપોળના દરવાજા ઉપર આ પ્રમાણે લેખ છે તે જાં બુલહરના ‘એપિગ્રાફિઆ ઇડિકા’ ભાં ૨, પ્ર૦૬ માં નં ૫૨ નો શિલાલેખ છે —

૧ “ સવત ૧૮૩૭ ના વર્ષે ચૈત્ર સુદિ ૧૫ દિને સધ સમસ્ત મળી કરીને લખાવ્યું છે જે હાથીપોળના ચોક મધ્યે કોઈ દેરાસર કરવા ન પામે અને જો કદાચિત દેરાસર જો કોઈ કરાવે તો તીર્થ તથા સમસ્ત સધનો ખુની છે, સમસ્ત સધ દેશાવરના ભેલા મળીને એ રીતે લખાવ્યું છે, તે ચોક મધ્યે આબલી તથા પીપળાની સાહમા દક્ષિણ તથા ઉત્તર દિશે તથા પૂર્વ પશ્ચિમ દિશે જે કોઈ દેરાસર કરાવે તેને સમસ્ત સધનો જાનહો છે, સહી છે.

— સં ૧૮૩૭ ના વર્ષે ચૈત્ર સુદિ ૧૫ દિને

(—શ્રી જિન વિજયજી સપાતિ “ પ્રાચીન જૈન લેખ સંગ્રહ ” ભા ૨)

નમસ્થેઠનો વડો (ધૂણિયો વડો) છે ત્યાં એક બાવાનો મઠ હતો. એ બહેર વાત છે આ જમીનવેચાણના હસ્તાવેજો પાલીતાણા રાજ્યના હસ્તરમા હતા. રાજ્યે તેનો નાશ કર્યો હતો, પણ રાજ્ય-બહાર એજન્સીમાં સોનગઢ વગેરે સ્થાને તેના હસ્તાવેજો સુરક્ષિત હતા.

૬૧૦ સૂરિસિંહજીએ કર્નાલ ડબ્લ્યુ હોમ સાહેબને (સને ૧૮૪૧) ના મેથી ૧૮૫૬ ફેબ્રુઆરી સુધી) અરજીમા જણાવ્યું કે, જૈનોએ વેરા ભરનારાની વસ્તિમા ધર્મશાળાઓ બનાવી છે” પરંતુ એજન્સીમા રહેલા હસ્તાવેજોએ એ વાતને જૂઠી કરાવી હતી.

આ ઈબરે ૬૧૦ પ્રતાપસિંહ ૬૧૦ સૂરિસિંહ સુધી ચાલ્યો હતો. જુદા જુદા કેસના કાગળોથી માહુમ પડે છે કે-આ ઈબરના કાળમા સને ૧૮૨૫-૩૦મા રોડ હઠીલાઈએ પણ ખીલ ૩૦૦૦૦)ની રકમ આપી હતી, ઈબરે નગરથેઠ હેમાલાઈ પ્રેમાલાઈ સુધી ચાલ્યો.

૬૧૦ ઉનડલ સાત પુત્રોને મૂકીને સ. ૧૮૭૭ (સને ૧૮૨૦)મા મરણ પામ્યો, ઉનડલના સમયે સ. ૧૮૩૭-૪૧-૪૩મા સૂરવના સ્વધર્મી પ્રેમચંદ મોદીએ શત્રુજય તીર્થના સ્વ કાઠમો હતો. ૬૧૦ ઉનડલએ તેની સાથે મીઠો વર્તાવ રાખ્યો હતો. તેણે ૬૧૦ ઉનડલને મોટી રકમ આપી સૌ ચાત્રિકાનો રખોપાકર માફ કરા થો હતો. સ. ૧૮૩૭ મોદીએ તપગચ્છના ૮૭ મા બહારક વિજયજિનેદ્ર સૂરિની પાસે સ. ૧૮૪૩ના મહા સુદિ ૧૧ ને સોમવારના રોજ મોદીની દ્રકની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી (પ્રક. ૫૭ સૂરવના સમયતિઓ) આ સમયે જૈનોએ બીજી બધી નવી દ્રકો બનાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

૨૩ ૬૧૦ કાધાલ (બાબો)—સને ૧૮૨૦ થી ૧૮૪૦ (૧૫મા) ૬૧૦ કાધાલ (બીબ) વગેરેએ સને ૧૬૫૧મા શત્રુજયના રખોપાનું કામ માથે લીધું હતું, તેના વચ્ચેએ પ્રમાણિકપણે આદિનાથ ભગવાનની સેવા કરી તેથી તે સૌને લાભ મયો, જૈનસમ્રાટી બાબમા રહીને ધન પણ મેળવ્યું, અને સૈન્ય વધાર્યું ચારિયાધારનું રાજ્ય મજબૂત બનાવ્યું આ કામ ૬૧૦ ઉનડલ (સને ૧૮૨) (વિ. ૧૮૭૭) સુધી એક નિષાથી થતું રહ્યું, પરંતુ તેનો વારસદાર

ઠાં કાધાણુ લદ્રિક હતો. તેણે વિચિત્ર સ્વભાવના દિવાનોની શિખવણી-થી પૈસો ભેગો કરવા માટે એક ભૂલ કરી. કે તેણે શત્રુજયનુ રખોપું આરખોને ત્યાં ગીરે મૂક્યું આથી પાલીતાણુ રાજ્યમાં રાજ-ગોર, બ્રાહ્મણ, રજપૂત, વ્યાપારી, બારોટો વગેરે તથા જત્રા ઓમા ત્રાસ વધ્યો.

સને ૧૮૨૦માં કાઠિયાવાડમાં રાજ્યોની બાબતે પ્રથમ પોલિટીકલ એજન્ટ કપ્તાન બારનવેલ (સને ૧૮૨૦ થી ૧૮૨૬) નિમાયો, ત્યારે દક્ષતરમા પાલીતાણુની સ્વતંત્ર રાજ્ય તરીકે નોંધ થઈ ન હતી, કેમકે રાજ્ય નગરશેઠના હાથમાં હતું નગરશેઠ હેમાભાઈ વખતચ દ અને શેઠ મોતિશાહ મુંબઈવાળાએ સને ૧૮૨૦મા મુંબઈ સરકારને અરજી કરી કે, “ આરખો શત્રુજય તીર્થની આશાતના કરે છે તે દૂર કરાવો.”

શેઠ મુંબઈના ગવર્નર પ્રેસિડન્ટ ઇન કાઉન્સીલ સ્ટુઅર્ટ એલ. હિસ્ટનને સને ૧૮૨૦મા અરજી કરી કે અમે પાલીતાણુ રાજ્ય ગીરો રાખ્યું છે ઠાકોરને તે પાછું અપાવી અમને તેની મૂળ રકમ અપાવો. પોં એં બારનવેલે હુકમ કર્યો કે, ‘ આરખોને ડુંગર ઉપરથી ઉતારવા, ન ઊતરે તો લેફ્ટનેન્ટ સ્ટીકનના તાબાનું લશ્કર મોકલી તેઓને ઉતારવા ’

ઠાં કાધાણુએ આરખોને નીચે ઉતાર્યા, અને રખોપાની બાબતમાં નવી દખલ ઊભી કરી.

ઠાકોરે રખોપાની રકમ વધારવા માગણી કરી સરકારે માર્ગ કાઢ્યો કે ‘ શેઠ ગાયકવાડ સરકારને અરજી કરી તેની પાસેથી પાલીતાણુની ખંડણી ભરવાની રકમમાંથી રૂા. ૪૦૦૦)ની રકમ ઓછી કરાવે તો આ તકરાર હુમેશને માટે શમી જાય, પણ તેમ થયું નહીં.

આથી મિં બારનવેલે સને ૧૮૨૫મા રખોપાની રકમમા વધારો કર્યો તે રકમ ઠાકોર, ભાટ, અને રાજગોર એમ ત્રણ ભાગી-દારોએ વહેંચી લેવાની હતી જૈનોએ “ હવે પછી રખોપાની રકમ વધારવાનો પ્રશ્ન ન ઊઠે અને જત્રાણુની રક્ષા થાય ” એમ કાયમી નીતિ માની આ વ્યવસ્થા સ્વીકારી

ઠાકોરે પણ આદત-શિવર આસમાની સુલતાની મજરે આપવાની-વળતર પાછુ આપવાની કબૂલાત કરી પાકી રખોપાયોહીનેા આ કરાર કર્યો હતો.

વિં સં ૧૮૭૬ મહા સુદિ ૨ તા ૯-૧૨-૧૮૨૧ થી ૪૧ વર્ષો સુધી આ નવા કરાર પ્રમાણે વ્યવસ્થા બની રહી હતી

૬૧૦ કાધાણના રાજકાળમા જૈનોએ શત્રુજય ઉપર નગરચેક થાતિદાસે બનાવેલા શત્રુજયલીમ ઉપરના કિસ્તાનો છૂલ્લોદ્ધાર કરાવ્યો તેમજ ઘણી નવી દુકા બનાવી આ ઠાકોર રાજ્યને કરજમાથી છોડાવી શક્યો નહી તે ૯૫ વર્ષની ઉમરે વિં સં ૧૮૬૬ (સને ૧૮૪૦)મા મરણ પામ્યો.

૨૪ ઠાં નોઘણુ જોધો—તે બહુ સાદો, ઠરેલ અને પાકી ઉંમરનો હતો. આથી તેનો યુવરાજ પ્રતાપસિંહ તેનું રાજ્ય ચલાવતો હતો. યુવરાજે સં ૧૮૬૮ (સને ૧૮૪૨)મા રાજ્યનો ઇંજરો બંધ કર્યો ત્યારે નમરચેક તરફથી પાલીતાણાનો વહીવટ ચેક માતિ કડિયા કરતો હતો.

યુવરાજ પ્રતાપસિંહજીએ બજારની વચ્ચે માડવી પાસે પોતાના તોફાની ઘોડાને તલવારથી કાપી નાખ્યો, અને મોટે અવાજે બોલ્યો કે, “માતિયા કામદારની પણ આ જ હજા ધરો.” માતિ કડિયો આ વાત આંભળી, ત્યાંથી નીકળીને ઝીંધો અમદાવાદ જતો રહ્યો અને ત્યારથી ઇંજરો બંધ થયો.

૨૫. ઠાં પ્રતાપસિંહજી—તેણે આગરે સં ૧૬૦૦ (સને ૧૮૪૮)મા રાજ્યની લગામ લાગમા લાંબી, અને તે વિં સં ૧૬૧૭ (સને ૧૮૬૦)મા મરણ પામ્યો.

૨૬ ઠાં મૂરમિહજી—તે સને ૧૮૬૧મા ગાદીએ આવ્યો. તેણે રાજ્યની આવક વધારી જૈનો ઉપર ફા. રૂ. ૨૭ નો સુઝાવેરો કરાવ્યો. આમાં જૈનોએ રાજકોટની કોટ મા કેસ માં પેા, તે જુસ્સાવાળો હતો. તેણે રાજ્યની રકમ વધારવા વિવિધ ઉપાયો ચોજ્યા.

રાજ્યની મુરદ

ઠાકોરોની મનોભાવના

(૨૪) ઠાં નોંધણુજી, (૨૫) ઠાં પ્રતાપસિંહજી, (૨૬) ઠાં સૂરસિંહ વગેરેની મુરદો હતી કે—

(૧) શત્રુજય પહાડ ઉપર જૈનોની ટુકો વગેરે મિલકત છે તેના ઉપર રાજ્યની માલિકી અને સર્વોપરિ સત્તા સ્થાપવી. પોતે ભારતના સર્વ જૈનોના રાજા બની રહેવું.

(૨) વિવિધ ઉપાયો વડે રખોપાની રકમ વધારવી

(૩) જૈનોની એકતા તથા શેઠ આં કં પેઢીને તોડવી અને જૈનોમા ભાગલા પડાવી રાજ્યની સત્તા જમાવવી

તે ઠાકોરોએ પોતાના આ ઉદ્દેશને સફળ બનાવવા વિવિધ પ્રયત્નો કર્યા હતા, એ પ્રયત્નોમાના કેટલાક આ પ્રકારે હતા.—

કર્નલ હબ્બયુ લોંગ (સને ૧૮૪૫ મે થી ૧૮૫૯ ફેબ્રુઆરી) તેણે સને ૧૮૪૫મા તપાસ કરી જાહેર કર્યું કે—ઠાં નોંધણુજીએ અરજીમા જણાવ્યું કે, “શેઠના હાથમાંથી ઈજારો જવાથી નારાજ થઈને તે અમારા યુવરાજ ઉદ્ધડજીને ખોટી સલાહ આપી ઉશ્કેરે છે અને જૈનોએ પાલીતાણાની વેરા ભરતી પ્રજાની રાવળી જમીનોમાં ધર્મશાળાઓ બધાવી છે ઠાકોર આમ જણાવે છે પણ અમને તપાસ કરતા માલૂમ પડ્યું કે, તેમની આ બધી વાતો ખોટી છે

ઠાકોરે આવી નવી નવી સત્તામાણી શરૂ કરી આથી એજન્સીએ તે સત્તામાણીને દૂર કરવા પાલીતાણામા એજન્સીના અમલદાર રામરાયને ગોઠવેા

ઠાકોરે શત્રુજય પહાડ ઉપરના લોકડા ઘાસ વગેરે લઈ જનારા ઉપર જઠાત નાખી ટેક્ષ નાખ્યો ઠાકોરે સને ૧૮૬૧મા પહાડ ઉપરનું જૈનોનું ખોડાઢોરનું ગામ જસ કર્યું. એજન્સીએ વચ્ચે પડીને ખોડાઢોર ખાતાને પોતાનું અમલદાર પાસેનું રાંચરડો ગામ આપ્યું. જૈનોએ ખોડાઢોરનું ખાતું છાપરીયાળીમા સ્થાપન કર્યું.

પોં એં આરં એચં કીટીંજે (તા ૩૧-૧-૧૮૬૩ થી તા.

૮-૭-૧૮૬૭) ઠાકોરને શરૂમાં જ સલાહ આપી કે શહેરની સુખરાઈ કમિટી બનાવવી, અને એજન્સીની મજૂરી મેળવી કામ કરવું.

સને ૧૮૬૪માં ઠા. સુરસિકલના લગ્ન થયા, ત્યારે રાજ્યે જૈનોનો વડો, ધર્મશાળા વગેરે મકાનો માગી લીધા, પણ તે પાછાં આપતાં બહુી ઝુસ્ફેલી લેવાી કરી. થોડાં આ. કંની પેઢીના એજન્ટ પાસે મહેમાનો માટે પાકુ સીધુ માગી તોફાનો કરાવ્યા.

સને ૧૮૬૩-૬૪ માં વિ. સ. ૧૬૨૧ મહા શુદ્ધ ૭ ગુરુવારે સવારે થોડાં કેશવજી નાયકે દૂક બનાવી હતી તેમાં ઠાકોરે કબજા કરી, તેના શિલાલેખમાં પોતાને રાજા તરીકે લખાવવાનું જણાવ્યું હતું, તે દિવસથી જૈનોએ પહાડ ઉપર નવી દૂકો બનાવવાનું બંધ કર્યું.

તળેટીમાં બાબુ ધનપતસિકલજીએ બંધાવેલી દૂકમાં પણ રાજ્યે કબજા કરી રકમ લીધી.

ઠાકોરે જૈનો પાસેથી વધુ રકમ મેળવવા જૈનો અમને નજરશુ મળવું આપે છે, એવી બનાવટી નોંધણુક એજન્સી પાસે મૂકી વિનંતિ કરી કે, જૈનો અમને હરસાલ આટલી રકમ ભરે એની બાધુકની વ્યવસ્થા કરવી જોઈએ.

કમીશન-એજન્સીએ આની તપાસ માટે જૂનાગઢના કિવાન ગ્રેફટનાભાઈ અને પોસ્ટ હરના કિવાન કબા આંધીનું કમીશન નીમ્યું. કમીશને અહેર કર્યું કે ‘આપડી વિશ્વાસ કરવા લાયક નથી.’

ઠાકોરે અંગ્રેજ સરકારને સને ૧૮૨૫માં વિનંતિ કરી કે, ‘હવેથી મને જૈનો પાસેથી હર સાલના રૂ. ૨૦૧૦૦ આપાવવા જોઈએ.’

સરકારે આ કામ માટે પોલિટીકલ એજન્ટ આર. એસ. ટી. ટી. જને નીમ્યે. સર ટી. જી. તા. ૫-૧૨-૧૮૬૩ માં સપૂર્ણરીતે ઠાકોરની તરફેણ કરી જણાવ્યું કે—

- (૧) જૈનો ધનાઢંધ છે, તો તે મોટી રકમ આપી શકે (ક. ૫, ૧૪)
- (૨) આ રકમ રખોપુ નહીં પણ સુકાવેશ છે
- (૩) બારનવેલવાલા હસ્તાવેજમાંના “હસ્તાવેજ” શબ્દને અને તેજે આપેલી વપોની સુદત તથા બે ઇસમો જેવા વચ્ચે થયેલા કરારને તથા નક્કી કરેલી રખોપાની રકમને સહ કરી. (ક. ૭, ૬, ૧૪)

(૪) ઠાકોર જૈનોની પૂરેપૂરી રક્ષા કરે. (કલમ ૯ મી)

(૫) જૈનો ઠાકોરને દરસાલ રૂ. ૧૦,૦૦૦ની રકમ આપે. (ક ૧૪)

(૬) સર કીર્ટીજે ઠાકોરના કહેવાથી શેઠ હેમાભાઈ ઉપર દબાણ કરી જૈન સઘના એજન્ટ તરીકે સને ૧૯૬૧ થી દાખલ થયેલા નિમકહલાલ દલસુખરાયને ઠાકોરની ભાવના મુજબ છૂટો કરાવ્યો, અને સરકારના વિશ્વાસપાત્ર ગોપીનાથને દાખલ કરાવ્યો એ પછી ઠાકોરની સત્તાવણી ચાલુ રહી એ પછી તો એજન્સીએ પાલીતાણામાં એજન્સીનુ થાણુ ગોઠવ્યું, જેમા ત્રિકમરાય ગુલાબરાયને થાણુદાર તરીકે ગોઠવ્યો.

પછીના પોં એજન્ટ કર્નલ એસ. સી. લોએ પણ સને ૧૮૭૦ માં ઠાકોરને આ બાબત ચેતવણી આપી તે પછી કા. પો એજન્ટ તરીકે જે. બી. પીલે (તા ૨૬-૧-૧૮૭૩ થી તા. ૨૮-૫-૧૮૭૮) આવ્યા.

સને ૧૮૭૨માં પાલીતાણામાં ઇડરના યાત્રાસઘના ચોકીદારોએ ઇડરના સઘને લૂટચો રાજ્યે વળતર આપવામાથી છટકી જવા માટે સરકારને જાહેર કર્યું કે, આ ચોરીમા શેઠ પ્રેમાભાઈનો હાથ છે.

જે. બી. પીલે આનો કેસ ચલાવ્યો સને ૧૮૭૫માં પૂનાના શેસનકોર્ટના જજ અને મુળદના હાઈકોર્ટના રજિસ્ટરનુ કમીશન નિમાયુ. કમીશને જાહેર કર્યું કે—

(૧) પાલીતાણાના અમલદારોએ આ બાબતના કાગળોમાં ગરબડ કરી છે

(૨) ઠાકોરે શેઠ ઉપર જે આક્ષેપ કર્યો છે, તેની તેઓ દિલગીરી જાહેર કરે.

(૩) રાજ્ય સઘને ચોરીના વળતરના રૂ. ૪૫૦૦ આપે

(૪) રાજ્યના અમલદારો વજનદાર નથી, તો હવે પછી રાજ્ય પોતાના સર ન્યાયાધીશ, ન્યાયાધીશ, અને પોલિસ અમલદારો એજન્સીની મજૂરીવાળા રાખે, આમ થવાથી રાજ્યે તે સૌના સ્થાને નવા નીમ્યા.

રાજ્યે સને ૧૮૭૭ (સં ૧૯૩૩-૩૪) બાદરવા વદિ ૦)) ના રાજ શત્રુજય પહાડ ઉપર જૈન મંદિરોવાળા વિભાગમાં ઢઠાનો મેળો ભરાવી, ડુંગળાં વગેરે ખવરાવી, જૈન માદશ વગેરેને અપવિત્ર બનાવ્યા.

સોનગઢના ઠેબુટી આસીસ્ટન્ટ વામનરાવ બાલકૃષ્ણે આ મેળાની ખબર મળતાં જ ત્યાંનો રીપોર્ટ લેવા અબ્દુલખાનને પાલીતાણા મોકલી પાઠો રીપોર્ટ મેળવ્યો. વામનરાવે તે રીપોર્ટ જોઈ-સીને મોકલ્યો.

જોઈ-સીને પણ ચારે બાજુની તપાસ કરતા ખાતરી થઈ કે, રાજ્યે ઇરાદાપૂર્વક આ મેળો ભરાવ્યો છે. જોઈ-સીએ રાજ્યને હવે પછી આવો મેળો ભરવાની મનાઈ કરી અને આવાં આવાં તોફાનોને રોકવા થોડાં જામમાં રાજ્યના ખર્ચે સને ૧૮૭૬ થી ૧૮૮૦ સુધી અબ્દુલખાનનું થાણું બેઠવું પછી જૈનો અને ઠાકોર વચ્ચે કેસ ચાલ્યો.

સરકારે ઠાં પોં જો. પીલેને અને ન્યાયખાતાના આસીસ્ટન્ટ ઇ ટી કેન્ડીને આ કેસ સાંભળવા નીમ્યા. પીલ સાહેબે કેસ ચલાવ્યો. તેણે પહેલાં ફરમાન કાઢ્યું કે, પહાડ અગે જે સ્થિતિ છે તેમા કોઈએ કશોય ફેરફાર કરવો નહીં.

ઇ ટી કેન્ડીએ જને પક્ષના પુરાવા માંખ્યા. જૈનોએ સને ૧૬૫૬ થી ૧૮૭૫ સુધીના પુરાવા માંખ્યા, બીજે જરૂરી ઇતિહાસ પણ આપ્યો.

રાજ્યે આ કેસ માટે બેરિસ્ટર બ્રાઉની તથા બદરૂદ્દીન તૈયબખાનને રોક્યા હતા. રાજ્યે આ કેસમા જૈનોના જરૂરી પુરાવાઓનો નાશ કરવા બાંજી ગોઠવી.

સમનપુસ્ત્રા મસાલીઆ કુટુંબના જૈનોએ થોડો વખત શત્રુજયનો બહીવટ કર્યો હતો. ઇ ટી. કેન્ડીએ તે થોપડા રાજકોટ મઆવ્યા, રાજ્યે રાજકોટથી નવ કોસ દૂર બેટી નદીના કાઠે કાવાડવા ગામ પાસે તે થોપડા લુંટાવ્યા.

રાજ્યે પીલ સાહેબના ફરમાનનો ખનાદર કરી પહાડ ઉપર જઈમા જૈનોનો કબજો હતો તે ઉઠાડી, રાજ્યનો કબજો બતાવવા ઘાતાના સિપાઈઓને ઉપર ચઢાવી જૈનોના થોડીકાશને કાઢી મૂક્યા.

ગઢની આવીએા જૂટવી લઈ પોતાના સિપાઈએાને પહેરા ઉપર ગોઠવી દીધા મદિરમાંના ઘણા શિલાલેખોને કઢાવી નાખ્યા. કે જોનો પોતાનો હઠ સાળિત કરી શકે નહી પોળના જૂનાં પાટિયા ફેંકી દીધા નેાંધણુપોળનુ નવુ પાટિયુ લગાવી દીધું.

ગજ્યે જોનોની લૂટારાએાથી તીર્થ ખચાવવા માટે ગઢમાં રાખેલી જ જળી તોપોને નીચે ઉતરાવી તેને નકામી બનાવી દીધી જોન સઘની પેઢીના મુનિમ મુંદરજી મોતીચંદ હરખાનો હાથ ખાડણી-યામા ખડાવ્યો. કે જેથી તે પત્ર લખી શકે નહીં, તેમજ બહાર ખળર ન જાય, એ માટે પાલીતાણાની ચારે બાજુએ ચોક્રી ગોઠવી દીધી મુનિમ ઉપર પણ ચોક્રી ગોઠવી, પરતુ ત્યા બિરાજમાન પૂજ શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજની કૃપાથી મુનિમ અમદાવાદમા શેઠ પ્રેમાભાઈને મલ્યો, અને તેમને બધી હકીકત જણાવી, તેમની સૂચના મુજબ મુંબઈના ગવર્નર પાસે તે પહેચી ગયો.

અમદાવાદના નરવીર વીરચંદ ભગત જોને પણ ગુપ્તપણે પાલીતાણા જઈને સર્વ હકીકત મેળવી, અમદાવાદના જોન સઘને જણાવી સરકારે આ બાબતની તપાસ કરવા હટર કમીશન નીમ્યુ કમીશને તપાસ કરી જે બી. પીલે ઉપર આ ઘટનાનો પૂરો રીપોર્ટ મોકલ્યો.

જે બી પીલે આ રીપોર્ટથી સર્વ હકીકત જાણી પાલીતાણામા ફરીવાર આવુ તોફાન ન થાય એ ખાતર ત્રિકમરાય ગુલાબરાયનું થાણું ગોઠવ્યુ અને એજન્સીએ સને ૧૮૭૫ માં શત્રુજય ઉપરના સર્વ શિલાલેખોની નકલ ઉતરાવી ?

૧ આજ રીતે ફરીવાર મુખર્ધ સરકારની આર્કિઓ લોન્ડિકલ સર્વે તરફથી મિ. કાઉસેન્સે સને ૧૮૮૮-૮૯મા શત્રુજય પહાડ ઉપરના દરેક શિલાલેખોની નકલો લીધી હતી ડૉ. જી. બી. બુલ્હરે એ પિ આફ્રિઆ ઈડિકા ભાગ ૨ જે પ્રકરણ છઠ્ઠામા આ શિલાલેખો પ્રકાશિત કરાવ્યા છે

સોરઠનો સખા ખુરમની ધર્માન્વતાથી, અથવા પાલીતાણા રાજ્યના તીર્થનો કબજે લેવાની ધૂનથી, અહી જે જે જિનપ્રતિમાઓ ખ ડિત થઈ હતી જોનોએ તેમાની ઘણીને શત્રુજયમા પહાડ ઉપર જ લડારી રાખી છે

ઈ ટી. કેન્ડીએ તા. ૨૬-૧૨-૧૮૭૫ના રોજ ઠરાવ વડયો તેનો સાર આ પ્રમાણે હતો.

(૧) જૈનો પહાડ ઉપર નવા મંદિરો બનાવવાને હકદાર છે

(૨) ઠાકોર ગઢની અંતરની મિલકતના હકદાર નથી.

(૩) પહાડ ઉપર, ઉપરના મકાનો, રસ્તાઓ, અને તે અંગેની ઇમારતો બનાવવા ઠાકોર જૈનોને હેરાન કરી શકે નહીં

એલ્ન્સીએ સરકારની સૂચનાથી આ ઠરાવ તથા તે ઉપર જે બી. પીલેના અભિપ્રાયની નકલો (૧) ઠાકોર અને (૨) જૈનોને મોકલી, અને આ અંગે જેને જે કહેવું હોય તે કહેવાની છૂટ આપી. છેવટે અરકારે તે બધી વિગતો તપાસી, જે બી. પીલેને નીચે મુજબ નિકાલ આપવા જણાવ્યું તેનો સાર આ હતો—

(૧) કેસ નં ૧૬૪૧—જૈનો ગઢમા મંદિર બાંધે, તેમા ઠાકોરે કશીય રકમ માગવી નહી

(૨) ઠાકોરે જૈનોના સિદ્ધાંત વિરુદ્ધ કોઈ પણ મકાનનો ઉપયોગ કરવો નહી

(૩) ઠાકોર ગઢ કે ગઢ બહારના જે જે દેરાસરો છે તેની કોઈ બાતની રકમ લેવાનો હાવો કરી શકે નહી

(૪) જૈનો ગઢ બહાર દેરાસર બનાવે તો, ઠાકોરને કંઈ ચોરસબારે એક રૂપિયો આપી જમીન ખરીદી લે.

(૫) ઠાકોર પહાડ ઉપર જનારા જૈનોને કોઈ પણ વાતે હેરાન કરે નહિ

(૬) રાજ્યે પહાડ ઉપર રસ્તાઓની આશુ બાશુ ૫૦૦ વાર મુખીના ભૂમિભાગમા ઘોડીઘાવું બેસાડવું નહી

આ નીકાલ તા. ૧૬-૩-૧૮૭૭ ના રોજ મુખર્જી ગવર્મેન્ટના સેક્રેટરીએ તૈયાર કર્યા કાંબેસાં એજ ટ મિન જે ૦ બી ૦ પીલે તા. ૫-૪-૧૮૭૭ ના રોજ વેરાવળમા તેની નકલ તૈયાર કરી આગળ ની પેહીને આપી.

પહેલાના આર. એચ. કીટી જે તો રાજ્યના પક્ષમાં જ વલણ રાખ્યું

હતું કેમકે તેને તો “જૈનો ધનાઢય છે” એ જ ખટકતું હતું. જૂઓ પૃં ૨૫૦ જ્યારે ઈં ટીં કેન્ડીએ પૂરી તપાસ કરી ન્યાય તોલ્યો કેમકે તે ન્યાયખાતાનો આસીસ્ટન્ટ હતો તે ધનિક અને નિર્ધન બન્ને પક્ષોને ન્યાયમાર્ગથી એક કરવા ઈચ્છતો હતો.

મુંબઈ હાઈકોર્ટના રજિસ્ટ્રાર ટોમ સાહેબ મહારાણી વિક્ટોરિયાનો તા ૧-૧-૧૮૭૬ નો ૬ ઠેરો સભળાવવા પાલીતાણા આવ્યા માનવતા.

તે તથા સોનગઢનો પોલીટિકલ એજન્ટ જી. એમ. હંટર, પાલીતાણાનો જૈન સઘનો એજન્ટ ઉદયશંકર દલપતરામ નાગર પટણી, મુનિમ નરસિંહભાઈ દીપચંદ, ઠાં સૂરસિંહજીનો નાનો રાજપુત્ર ઠાંસામ તસિંહ અને રાજમાન્ય શેઠ ઓસમાન વગેરે શત્રુજય પહાડ ઉપર ચડ્યા હતા, સૌ ફરી ફરી એક પછી એક શત્રુજયનાં મંદિરોને જોતા હતા. એવામા રાજ્યના એક અમલદારે યૌમુખજીના દેરાસર પાસે સૌ પહોંચ્યા ત્યારે ટોમ સાહેબને ‘મંદિરની અદર પેસવા વિનંતિ કરી.’ તે અમલદાર સમજતો હતો કે, સાહેબ ખૂટ પહેરીને દેરાસરમાં પ્રવેશ કરશે, તો ઠીક થશે. પણ આસીં પોં એં જીં એમં હટરે અને બીજા સાથીદારોએ ટોમ સાહેબને જણાવ્યું કે, ‘આપ પ્રવેશ કરશો તો જૈનોના મન દુભાશે, પરિણામે જૈન સમાજમા મોટો ખળભળાટ મચી જશે, તેથી પ્રવેશ કરવો જોઈએ નહીં’ તેઓએ આ રીતે ટોમ સાહેબને પ્રવેશ કરતાં રોક્યા હતા.

જો કે તે વખતે તે મંદિરમા ઘણા જૈન યાત્રિકો હતા, તેઓએ બહાર આવી ટોમ સાહેબને જણાવ્યું કે, ‘તમે મંદિરમા ખૂટ સહિત પેસશો તો અમારી લાગણી દુભાશે’

ટોમ સાહેબે કે હટર સાહેબે યાત્રિકોની આ વાત સાંભળી તેઓને ખુશ કરવા તે દેરાસરના પૂજારીને પાચ રૂપિયા આપ્યા અને જણાવ્યું કે, “કઈ ભૂલ થઈ હોય તો, તેની શુદ્ધિ કરાવી લેજો”

વૃદ્ધો કહે છે કે, પૂજારીએ આ રકમ આંકંની પેઢીના ચોપડામા જમા કરાવી હતી, કે ભડારમા મૂકી હતી તે જાણવા મળ્યું નથી.

હટર કમીશનની તપાસ પૂરી થઈ ત્રિકમરામનું ઘણું ઊંઠું રાજ્યે જૈનોની તીર્થરક્ષણની શક્તિનો અભાવ બતાવવા માટે પડાવ્યું. રાજ્યે સૂરતના શેઠ ભૂખણદાસે બધાવેલ ભૂખણવાવ તેની જમીન અને ભૂખણવાડીનો કબજો હાથમા લીધો, રાજ્યે બાસના રક્ષણ માટેની ચોક્કિના બાનાથી રસ્તા પાસેની જમીનમા છાપશ બધાવ્યાં. સરકારે તેમા સર ઇંટીંકેન્ડ્રીએ આપેલા ચૂકાદાની છઠ્ઠી કલમનો અનાદર થતો સમજીને તે છાપશ કદાવી નાખ્યા વળી, પહાડ ઉપરના જળકુડના પાણી ખાવવાના રસ્તાઓ રોકાવ્યા પહાડ ઉપરની મહાદેવની દેરી, અગારશા પીરની જગા, જૈનોની માલિકીની હોવા છતાં રાજ્યે તેમાં દખલ કરવા મુક્તિ ગોઠવી, પણ એજન્સીએ રાજ્યને તેમ કરવા શેકડું.

રાજ્યે સને ૧૮૭૮ બાદ ઇં ટીં કેન્ડ્રી અને જેં બીં પીલેના અથા પછી સર ક્ષીટી જે કરેલા રખોપાના હસ્તાવેજને રદ કરાવી રખોપાની મોટી રકમ વધારવા ચળવળ શરૂ કરી.

રાજ્યે હવે શાંતિ બની રહેશે, કે અડબડ થશે નહીં' એવી ખાતરી આપી બચ્ચાંબુ કે હવે થોકનું અબદુલ્લા ખાનનું ઘણું ઊંઠાવી હેવું બેઈએ અને રખોપાની રકમ નક્કી કરવા માટે જૈન માત્રાણ બોની ગણતરી કરવાનું કામ અમને સોંપવું બેઈએ વગેરે.

શેઠ આણુદણ કસ્માણુણ (શ્રી શ્વેતામ્બર જૈનસંઘની)
ચેઢીની સ્થાપના

આપણે પહેલા બતાવ્યું છે કે-બાં અકબરે શ્રી શત્રુબ્ધ તીર્થ જં સું બાં વિજય હીરસૂરિને સર્વ સત્તા સાથે લેટ આપ્યું હતું (પ્ર ૪૪ ૬૦ ન ૪ પૃં ૧૧૬) તેમજ બાં શાહજહાંએ શત્રુબ્ધ તીર્થ અને પાલીતાણા ગામ અમદાવાદના નગરશેઠ તપગમ્બના આવક શ્રી શાન્તિદાસ ઝવેરીને ઇનામમા આપ્યા હતા.

(પ્રં ૪૪, પૃં ૧૫૬ ૨૨૬ મો. ૬૦ ન ૧૬)

ઇતિહાસ કહે છે કે-જંગુંબાં વિં હીરસૂરિણી પરપરાના પદ્ધતે શત્રુબ્ધ તીર્થની ચોખ્ખ વ્યવસ્થા માટે પાલીતાણા શહેરમા

યોગ્ય ગીતાર્થ ચતિવસેને રાખતા હતા, અને તેમની દોરવણી પ્રમાણે તીર્થના વહીવટ ચાલતો હતો. આ માટે ત્યાં તપગચ્છનુ કારખાનુ પણ સ્થપાયું હતું, તેના ઉદ્દેશો આ પ્રમાણે મળે છે—

(૧) ગારિયાધારના ઠાં કાધાળ ગોહિલ વગેરેએ સ ૦ ૧૭૦૭ કાંવ ૦ ૧૩ લોમવારથી શત્રુજય તીર્થ અને ચાત્રિકોની રક્ષા માટેની જવાબદારી રાખી, રખોપા કરાર લખી આપ્યો. તેમાં તેઓ શેઠ શાન્તિદાસ સહસકરણ, શાહ રતના સૂરા અને તપગચ્છના કારખાનાનું નામ લખે છે. તો સ્પષ્ટ છે કે—સ ૦ ૧૭૦૭મા ત્યા તપગચ્છની પેઢી હતી (પ્ર ૦ ૪૪, ૧૫૬ થી ૧૬૦, પૃ ૦ ૨૨૪, ૨૩૭)

(૨) મહોંવિનયવિજય ગણિવરે સ ૦ ૧૭૧૦ જે ૦ સુ ૧૦ શુરુવારે શત્રુજય તીર્થની મોટી ટૂકમા શેઠ રાયસિહ કુહાડા (ઓસવાળ) મેડતાવાળાના સહસ્રકૂટની પ્રતિષ્ઠા કરી. ત્યારે ત્યા શત્રુજયના કાર્યકરો તરીકે ૫૦ શાન્તિવિજયળ ગણિવર, (૨) ૫૦ દેવવિજય ગણિવર અને (૩) ૫૦ મેરુવિજયળ ગણિવર વગેરે હતા.

(શ્રી જિનવિજયળનો પ્રતિમા લેખ સ ગ્રહ લા ૨ જો, લેખ ન ૦ ૩૦, ૩૧)
(ઈતિ ૦ પ્ર ૦ ૫૮ મહોંવિનયવિજયળ)

આથી સ્પષ્ટ છે કે—શત્રુજય તીર્થના વહીવટ માટે ત્યાં તપગચ્છના ગીતાર્થ ચતિવરો રહેતા હતા અને તપગચ્છનુ કારખાનુ હતું

સંભવ છે કે—જૈન સઘે ત્યારબાદ ઇજારાના કાળમા સ ૦ ૧૮૩૭ થી આ કારખાનાનુ ખીજુ નામ શેઠ આણુ દળ કલ્યાણુની પેઢી પણ રાખ્યુ હોય, કેમકે જૈન સઘ અને પાલીતાણુરાજ્યના અદાલતી મામલામા પણ આં કં ૦ નુ નામ મળે છે. તેથી જ રાધનપુરના મસાલીઆ કુટુંબના જૈનોએ ઘણા વર્ષો સુધી અહીં નો વહીવટ કર્યો હતો.

આપણુને ઉદ્દેશ મળે છે કે—સાધારણ રીતે પહેલેથી જ ત્યા આં કં ૦ પેઢીના નામથી કામ ચાલતું હતું, છતાં ભારતના સ ઘે સ ૦ ૧૯૩૬મા મળી આં કં ૦ પેઢીના નામે થયેલા જુના—નવા સૌ કામોને સમ્મતિ આપી, તેમજ ફરીવાર આં કં ૦ પેઢીની સર્વ સમ્મત સ્વતંત્ર સ્થાપના કરી હતી, જેનો સળગ ઇતિહાસ આ પ્રમાણે છે—

પાલીતાણા રાજ્યે બ્રીટીશ સરકારને જણાવ્યું કે—આં ૪૦ ની પેઢી હાલમાં જૈન સંઘના નામે યત્રુજય તીર્થનો વહીવટ કરે છે પરંતુ આ આં ૪૦ની પેઢી જૈનસંઘમાન્ય છે કે નહીં ? તે પ્રથમ નક્કી થવું જોઈએ અને તે પેઢી સંઘમાન્ય હોય તો જૈન સંઘના આગેવાનો દ્વારા તેનું વ્યવસ્થિત બખારણ થવું જોઈએ.

રાજ્યની આ હરખાસ્ત હોવાથી તે સૌના સમાધાન માટે ચેક આં ૪૦ પેઢીએ ભારતના જૈનસંઘને સર્વાવસ્તુ જણાવી, અમદાવાદ ખોલાવ્યો.

ભારતના જૈનસંઘે વિં સં ૧૯૩૬ ભાં ૫૦ ૧ તા. ૧૬—૧૯૮૦ ના દિવસે ૧૧ વાગે અમદાવાદમાં રાવબહાદુર નગરચેક પ્રેમાભાઈ હેમાભાઈના મકાનમાં (વડામાં) ચેક પ્રેમાભાઈ હેમાભાઈની અધ્યક્ષતામાં બબીર વિચાર કર્યો. આ સભામાં ૧૦૩ ગામના શ્વેતામ્બર જૈન સંઘના પ્રતિનિધિઓ હાજર હતા અને તે તે ગામના તથા બીજા ગામના જૈન સંઘના સભાના કામને સુમ્મતિ આપનારા પત્રો પણ આવ્યા હતા. આ સંઘે ત્યારે સર્વાનુમતે ૮ કશવો પાસ કર્યા હતા તે આ પ્રમાણે—

(૧) આં ૪૦ પેઢીના નામે આજ સુધી તેમજ હવે પછી યનાશ તીર્થ બાબતના સંઘર્ષ કામોની બહાલી—સુમ્મતિ.

(૨) આં ૪૦ની પેઢીના વહીવટ માટે અમદાવાદના સ્થાનિક આંક પ્રતિનિધિ વહીવટદારોની કમીટીની નીમણૂક

(૩) તેઓને આંક મદદનીશ બહારના પ્રતિનિધિઓના નામે.

(૪) સ્થાનિક પ્રતિનિધિઓની સત્તા.

નગરચેક શાન્તિદાસના વારસદારોનો પ્રમુખપદ હક્ક, વગેરે સ્વીકાર.

(૫—૬) બીજા જિલ્લાના પ્રતિનિધિઓ બાબત.

(૭) આ સભાનો રીપોર્ટ પ્રસિદ્ધ કરવા બાબત,

(૮) આં ૪૦ પેઢીના જૂના વહીવટદારો તથા સભાપતિનો ઉપકાર નોંધ—સ્પષ્ટ વાત છે કે—

ભારતના શ્વેં જૈન સંઘે સર્વાનુમતે સં ૧૯૩૬ ભાં ૫૬ ૧

તા. ૧૬-૬-૧૮૮૦ ને રોજ મધ્યાહ્નકાળે શેઠ આણુંદણ કલ્યાણુ-
જીની પેઢીની કાયમી સ્થાપના કરી છે

ભારત જૈનસંઘે ત્યારે અમદાવાદમાં બિરાજમાન તપગચ્છા-
ધિરાજ પૂં મૂલચ દણ ગણિવર વગેરે ગીતાર્થ મુનિવરો તથા
ત્યાં વિદ્યમાન ચતિવરો વિગેરેના “સંઘે શક્તિઃ કલિયુગે” તથા સુષમ
દુષમ કાળરૂપી ધનધોર અંધારામાં તીર્થો જ દીવાદાંડી સમા છે.
તો “ભગવાન મહાવીરની છત્રછાયામાં એક થઈ તીર્થ રક્ષા કરજો.”
વગેરે ઉપદેશથી તથા નગરશેઠોના પ્રભાવથી તથા પોતાની ધર્મરુચિ
અને તીર્થભક્તિથી એકતા કેળવી, શેઠ આં કં પેઢીને સર્વમાન્ય
સંઘશાહી જૈન સંસ્થા બનાવી આથી સર્વત્ર જૈન સંઘમાં આનંદ
થયો સરકારને અને રાજ્યને સમાધાન થયું. જૈનોનો આ સંપ
પ્રત્યક્ષ જોવા મલ્યો આશ્ચર્ય થયું

શેઠ આણુંદણ કલ્યાણુજી પેઢીનું બંધારણ

ત્યારબાદ શેઠ આં કં પેઢીએ તા ૧૨-૩-૧૯૨૦ ને રોજ
ભારતના જૈનસંઘને બોલાવવાનું નક્કી કર્યું, તા. ૫-૧૧-૧૯૨૦ ને
રોજ સૌ સંઘોને આમત્રણ મોકલી અમદાવાદ બોલાવ્યા

ભારતના શ્રી શ્રવેં જૈનસંઘે વિં સં ૧૯૬૭-૬૮ સને
૧૯૧૨ ના ડિસેમ્બરની તા ૨૮, ૨૯, ૩૦ ને રોજ અમદાવાદમાં
નગરશેઠના વડામાં રાંબં નગરશેઠ પ્રેમાભાઈ હિમાભાઈના મકાનમાં
નગરશેઠ કસ્તૂરભાઈ મણીભાઈના પ્રમુખપદે સર્વાનુમતે ૧૯ ઠંડાવ
પાસ કર્યા અને ધારાધોરણ બનાવી પાકુ કાયમી બંધારણ બનાવ્યું હતું

જૂઓ (અમદાવાદની શેઠ આણુંદણ કલ્યાણુજીની પેઢી પ્રકાશિત-
હિન્દી અંગ્રેજી-ગુજરાતી બંધારણ પુસ્તિકા, મુખર્ષીની શ્રી જૈન શ્રવે કોન્ફ-
રન્સ સં પાદિત માસિક જૈન યુગના વિં સં ૧૯૮૨ ના જેઠ મહિનાના
વર્ષ પહેલાંનો અંક ૧૦ મો, તથા જૈન ઇતિહાસ પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૦૬, ૨૦૭)

શેઠ આણુંદણ કલ્યાણુજીનું તત્ર નક્કી થયું, એજન્સીએ રાજ્ય
તરફથી શાન્તિ રાખવાની પાકી બાહેધરી મળવાથી અબ્દુલાખાનનું
થાણું ઉઠાવી લીધું. અને રાજ્યે જ ચાત્રિકોની ગણતરી કરવા માટે રાં

બં. દુલેશય નરસિંહવાનજી વગેરે અમલદારોને નીમ્યા અને મરજી પ્રમાણે ગણતરી કરવાનું નક્કી કર્યું.

નોંધ : પોલીટીકલ એજન્ટ આરં. એચ. ડી. ડી. જે તા. ૫-૧૨-૧૮૬૩ને રાજ વડવાણના મુકામેથી આપેલા ફેસલની ૨૧મી કલમમા સાફ સાફ જણાવ્યું હતું કે “દરમા ફેરફાર કરવાની માગણી થાય ત્યારે ગણતરી કરવાનું કામ કાઠિયાવાડની પોલીટીકલ એજન્ટ તરફથી નીમાયેલા માણસો અથવા સીવીલ સત્તા ખરાવનાર સરકારી અમલદાર તરફથી નીમાયેલા માણસો કરશે” આમ હોવા છતાં પણ રાજ્યે પોતે જ આપ ખુદ રીતે ગણતરી કરવાનું કામ કર્યું.

રાજ્યે સને ૧૮૮૧-૮૨ માં યાત્રિકોની ગણતરીની બ્યવસ્થા ગોઠવી, પાલીતાણામાં ભૈરવપરામાં ટીક્કીટ ઘર રાખ્યું. ત્રણ બંતની ટીક્કીટો બનાવી, પણ આથી તા. યાત્રિકોને હાઠમારી વધી પરિણામે યાત્રાળુઓ ઘટી ગયા. રાજ્યે બનાવટી ચતિઓ મોકલી મારવાઠ અને દક્ષિણના જોનોને પાલીતાણાની યાત્રાએ બોલાવ્યાં. આ પ્રચારથી કાનપુર પાસેના ૬૫ ગામના ૫-૬ જોનો પાલીતાણા આવ્યા. રાજ્યે આં. કંની પેઢીના માણસોનો ડેખાવ રથી તેઓનું સ્વાગત કર્યું, અને તેઓની પાસેથી આં. કંની પેઢીની વિગતો તથા સંસ્થાની પ્રશ્નસા કરતો પત્ર લખાવી લીધો. રાજ્યે આં. કંના મુનિમ વગેરેને હેસન કર્યાં. તેઓના ઉપર કેસ ચલાવ્યો અને હક કરાવ્યો.

મુબઈ સરકારે આ હાઠમારીની વિગત બાણી, કાં. સૂરસિંહજીને મુબઈ બોલાવ્યા, ને કપકો બાખ્યો. કાં. સૂરસિંહજી મુબઈથી પૂના જતાં ઘોડાગાડીમા જ પાણીના અભાવે હુદય બંધ પડી જવાથી સને ૧૮૮૫-૮૬મા મરજી પામ્યા તેણે સામાતોની જમીન પણ દબાવી હતી. અને પોતાના પુત્ર સામતસિંહને આદપર અને પછેગામ એમ બે ગામ આપ્યા હતા.

૨૭, કાં. માનસિંહજી—તેણે સૌ પ્રત્યે ઉદારતાનો વર્તાવ રાખ્યો. તેનો સં. ૧૬૧૮ના જેઠ સુદ ૮ તા. ૭-૬-૧૮૬૨ બુધવારના રોજ જન્મ થયો હતો. અને સં. ૧૬૪૨ના માં. વદિ ૨ તા.

૨૩-૧૨-૧૮૮૫ના યુધવારના રોજ રાજ્યાભિષેક થયો હતો તે તા ૨૮-૮-૧૯૦૫ના રોજ મરણ પામ્યા.

શ્રી ધનજી શાહ 'કાઠિયાવાડ લોકલ ડિરેક્ટરી'માં 'રજવાડાની પરિસ્થિતિ' વિભાગમાં લખે છે કે—

પાલીતાણા

ખીન્ન વર્ગનું સસ્થાન

ક્ષેત્રફળ

૨૮૯ ચોરસ માઈલ

ગામ

૮૭

ઉપજ

રૂ. ૫૦૦૦૦૦

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત

આ સસ્થાન ગોહિલજાડ પ્રાતના મધ્ય ભાગમાં આવેલું છે. અને ત્યાંના રાજા ગોહિલ રાજપુત છે ગોહિલો કાઠિયાવાડમાં આવ્યા, તે વખતે તેમના સરદાર સેજકજી નામે હતા અત્યારના રાજાએ તેમની ઓલાદના છે, સેજકજીના દીકરા શાહજીએ અહીં ગાદી સ્થાપી હતી તેને કાતો જૂનાગઢના રા' પાસેથી અથવા પોતાના ભાઈ સારંગજી પાસેથી માડવીનો ટપો જાગીરમાં મળ્યો હતો તે પછી થોડી મુદત વીતતા તેણે ગારિયાધાર જીતી તેઓએ ત્યાં ગાદી સ્થાપિત કરી, અને તે પછી થોડા સમયમાં પાલીતાણામાં ગાદી લઈ આવ્યા.

એવું કહેવાય છે કે, પાલીતાણાનું મૂળ નામ પાલીસ્થાન હતું તેમાં 'પાલી' એ ખૌદ્ર લોકોની ભાષાનું નામ છે અને સ્થાન એટલે ઠેકાણું, જ્યારે કાઠિયાવાડમાં ખૌદ્રમતનો ઘણો ફેલાવો થયો ત્યારે તેનું મુખ્ય મથક પાલીતાણા હતું.

સને ૧૮૭૭ માં દિલ્હીના મેળાવડા વખતે અહિંના ઠાકોર સાહેબને ૯ તોપોનું માન આપવામાં આવ્યું.

આ સસ્થાનમાં ૧૫ ગુજરાતી નિશાળો અને એક કન્યાશાળા છે, અને તળ પાલીતાણામાં એક દવાશાળા છે.

રાજ્યકર્તા—ઠાકોર સાહેબ શ્રીમાનસિંહજી હાલ ગાદી ઉપર છે.

તેમનો જન્મ સ. ૧૬૧૮ના જેઠ સુદિ ૮, તા. ૭, જૂન, ૧૮૬૨ને
 બુધવારના રોજ થયો. અને સ. ૧૬૪૨ના માગશર વદિ ૨ તા. ૨૩,
 રિસેમ્બર, સને ૧૮૮૫ ને બુધવારના રોજ બાદીનરીન થયા. જો કે
 તેણે કોઈ કોલેજ કે નિયાજમા કેળવણી લીધી નથી, તોપણ તેઓ
 અંગ્રેજી ભાષાનું સાદુ જ્ઞાન ધરાવે છે.

મહાલ—આ સંસ્થાનના બે મહાલ છે, ૧ પાલીતાણા અને
 ૨ ગારિયાધાર.

પર્વત—પાલીતાણાથી આશરે ૧ માઈલ દૂર દક્ષિણ તરફ
 યત્રુજયનો ડુંગર છે, જે જૈન ધર્મમા ધણો પવિત્ર ગણાય છે તે
 દરિયાની સપાટીથી ૧૬૫૭ ફૂટ ઊંચો છે ને તેના બે શિખરો છે
 આખો ડુંગર દેરાથી બરેલો છે, જેમા આહિનાથ, કુમારપાલ, વિમ
 લશાહ, સપ્રતિ રાજા અને ચૌમુખના દેરા પ્રખ્યાત છે તેમાંનું છેલ્લું
 દેરા એટલું બધું ઊંચું છે કે, ૨૫ માઈલ છેટેથી ત દેખાય છે
 હિંદુસ્તાનમા જૈનધર્મના પાંચ પવિત્ર ડુંગરોમાં આ ચૌથી વધારે
 પવિત્ર ગણાય છે, તેથી લાખો આત્માઓ ૬૨ વર્ષે બહી આવે છે
 દેરાઓની આસપાસ એક કિલ્લો બધાયેલો છે, આ ડુંગરના મથાળે
 અજાયશાપીસ્ત્રી જગા છે, પણ તે કિલ્લાની બહાર છે.

નદી—પાલીતાણા સંસ્થાનમાં શેત્રુજી અને ખારી નદી છે
 ખારી નદી આગળ જતાં શેત્રુજીને મળે છે ” વગેરે, વગેરે.

સને ૧૮૮૫—એક તરફ ૬૦ માનસિકલને જૈનો સામેના
 બધડામા પોતાના પિતા ૬૦ સૂરસિકલને જે રખડપટ્ટી કસ્તી પડતી
 હતી તે તેના ખ્યાનમા હતી જ આથી તેને આવા અગ્રહણી કટાળો
 હતો; બીજી તરફ જૈનો પણ ‘દરિયામા રહેવું અને મરમરમજ સામે
 વેર બાધવું એ સ્વિતિથી કટાળી બપા હતો. આમ હોવાથી બંને
 પક્ષોએ મનમા નિર્ધાર કર્યો કે—‘આપસમા પ્રેમનો વર્તાવ રાખી
 બાધકની શાંતિ બની રહે તેમ કરવું.

૬૦ માનસિક સને ૧૮૮૫મા પાલીતાણાની બાદીએ બેઠા.

તે વખતે જૈનોએ પાલીતાણા આવીને ઠાકોરનો સારો સત્કાર કર્યો, અને ગાદી બેસવાના ઉત્સવમાં પૂરો ભાગ લીધો, આ પ્રસંગે શેઠાણી હરકોરખાઈએ ઠાકોરની સામે રૂા. ૨૫૦૦૦) ની થેલી ધરી અને અમદાવાદ તેમજ મુંબઈના જૈનોએ પણ મોટી રકમ આપી,

“ ઈન્દરાના વખતમાં જે જૈન ધર્મશાળાઓ બની હતી તેની જમીન રાવળી હોય કે રાવળી ન હોય પણ રાજ્યને તેની રકમ મળવી જોઈએ ’ આ બાબતમાં ઠાકોરને અસતોષ હતો, ‘ માત્ર રૂપિયાની જ વાત છે ને ! ’ એમ કહી શેઠ મનસુખભાઈએ ઠાકોરના મનને સતુષ્ટ કરવા રાજ્યાભિષેકના પ્રસંગે રૂા. ૨૫૦૦૦) ની રકમ આપી અને તે બાબતે સમાધાન કર્યું. ઠાકોરે પણ શેઠ મનસુખભાઈની વાતનો સ્વીકાર કર્યો છતાં સભવ છે કે, આથીએ પણ ઠાકોરને સતોષ થયો ન હોય,

એક દરે ઠાકોરનો રાજ્યારોહણ ઉત્સવ આનદથી ઉજવાયો ઠાકોર અને જૈન સઘમા સંપૂર્ણ શાંતિ બની રહી, પરંતુ ‘ ઝઘડો ચાલે તો જ આપણી નોકરીને નિમકહલાલ બનાવી શકાય ’ આવી કામગીરી માટે ટેવાયેલા કર્મચારીઓને આ ‘ ઝં શાંતિ ’ નો રાજિદો જાપ પસંદ ન હતો, એટલે સમય જતાં એ જાપનો સૂર ધીમે ધીમે બદલાયો, અને અમલદારોની જે ભાવના હતી તેવો નવો ધધો ખેલવાની શરૂઆત થઈ

સને ૧૮૮૬-૨ખોપાનો પ્રશ્ન ઊભો જ હતો કાંપોં એજન્ટ કર્નલ જોન ડબલ્યુ વોરસને સરકારને જણાવ્યું કે, સાર્વભોમ સત્તાએ ઠાકોર અને જૈન સઘની વચ્ચે પડીને યોગ્ય રસ્તો લાવવો જોઈએ નહિતર વધુ કાળ જતા વિશેષપણે સીધી રીતે વચ્ચે પડવું અનિવાર્ય બનશે સરકારે તેની આ સલાહથી આ ઝઘડાનો નિકાલ લાવવા તેને જ નીમ્યો.

૨૩ મા ઠાં કાંધાજી તથા ૨૪ મા ઠાં નાંધણજીએ પોં એં આર બારનવેલની દરમિયાનગિરિથી વિં સં ૧૭૭૮ ના માં શું ૧૫ તા. ૬-૧૨-૧૮૨૧ ને રાજ પોતાના ૪ હજાર, રાજગોરના ૨૫૦

બં ૬૬૨૧ નરસિંહવાનજી વગેરે અમલદારોને નીમ્યા અને મરજી પ્રમાણે ગણતરી કરવાનું નક્કી કર્યું

નોંધ : પોલીટીકલ એજન્ટ આર. એચ. ડી. ડી. તા. ૫-૧૨-૧૮૬૭ને રાજ વડવાણના મુકામેથી આપેલા ફેસલાની રીતી કદમમાં સાફ સાફ જણાવ્યું હતું કે “ હરમા ફેરફાર કરવાની માજણી થાય ત્યારે ગણતરી કરવાનું કામ કાઠિયાવાડની પોલીટીકલ એજન્ટ તરફથી નીમાયેલા માણસો અથવા સીવીલ સર્જન ધરાવનાર સરકારી અમલદાર તરફથી નીમાયેલા માણસો કરશે ” આમ હોવા છતાં પણ રાજ્યે પોતે જ આપ ખુદ રાતે ગણતરી કરવાનું કામ કર્યું

રાજ્યે સને ૧૮૮૧-૮૨ માં ચાત્રિકોની ગણતરીની વ્યવસ્થા બેઠવી, પાલીતાણામાં ભૈરવપરમા ટીકીટ ધર રાખ્યું. ત્રણ બતની ટીકીટો બનાવી, પણ આથી તો ચાત્રિકોને હાડમારી વધી પરિણામે ચાત્રાણુઓ ઘટી ગયા રાજ્યે બનાવટી ચતિઓ મોકલી મારવાડ અને દક્ષિણના જૈનોને પાલીતાણાની ચાત્રાએ બોલાવ્યાં આ પ્રચારથી કાનપુર પાસેના ૪૫ ગામના ૫-૬ જૈનો પાલીતાણા આવ્યા રાજ્યે આં ૪૦ની પેઠીના માણસોનો ડેખાવ રચી તેઓનું સ્વાગત કર્યું, અને તેઓની પાસેથી આં ૪૦ની પેઠીની વિરુદ્ધનો તથા રાજ્યની પ્રશંસા કરતો પત્ર લખાવી લીધો. રાજ્યે આં ૪૦ના મુનિમ વગેરેને હેરાન કર્યાં. તેઓના ઉપર કેસ ચલાવ્યો અને હડ કરાવ્યો.

મુબઈ સરકાર આ હાડમારીની વિગત બાજી, ઠાં સૂરસિંહજીને મુબઈ બોલાવ્યા, ને ઠપકો આપ્યો. ઠાં સૂરસિંહજી મુબઈથી પૂના જતા રોડાગાડીમાં જ પાણીના અભાવે દુહા બધ પડી જવાથી સને ૧૮૮૫-૮૬માં મરણ પામ્યા તેણે બાપાતોની જમીન પણ દબાવી હતી અને પોતાના પુત્ર સામંતસિંહને આદ્યપર અને પછેમામ એમ બે ગામ આપ્યા હતા.

૨૭, ઠાં માનસિંહજી—તેણે સૌ પ્રત્યે ઉદારતાનો વર્તાવ રાખ્યો. તેનો સં. ૧૬૧૮ના જેઠ સુદિ ૮ તા. ૭-૬-૧૮૬૨ ભુવવાસ્ત્રા રાજ જન્મ થયો હતો અને સં. ૧૬૪૨ના માં વદિ ૨ તા.

૨૩-૧૨-૧૮૮૫ના બુધવારના રોજ રાજ્યાભિષેક થયો હતો. તે તા ૨૮-૮-૧૯૦૫ના રોજ મરણ પામ્યા.

શ્રી ધનજી શાહ 'કાઠિયાવાડ લોકલ ડિરેક્ટરી'માં 'રજવાડાની પરિસ્થિતિ' વિભાગમાં લખે છે કે—

પાલીતાણા

ખીજા વર્ગનું સંસ્થાન

ક્ષેત્રફળ

૨૮૯ ચોરસ માઈલ

ગામ

૮૭

ઉપજ

રૂ. ૫૦૦૦૦૦

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત

આ સંસ્થાન ગોહિલજાડ પ્રાંતના મધ્ય ભાગમાં આવેલું છે અને ત્યાંના રાજા ગોહિલ રાજપુત છે. ગોહિલો કાઠિયાવાડમાં આવ્યા, તે વખતે તેમના સરદાર સેજકજી નામે હતા. અત્યારના રાજાએ તેમની ઓલાદના છે, સેજકજીના દીકરા શાહજીએ અહીં ગાદી સ્થાપી હતી તેને કાતો જૂનાગઢના રા' પાસેથી અથવા પોતાના ભાઈ સારંગજી પાસેથી માડવીનો ટપો જાગીરમાં મળ્યો હતો તે પછી થોડી મુદત વીતતાં તેણે ગારિયાધાર જીતી તેઓએ ત્યાં ગાદી સ્થાપિત કરી, અને તે પછી થોડા સમયમાં પાલીતાણામાં ગાદી લઈ આવ્યા.

એણે કહેવાય છે કે, પાલીતાણાનું મૂળ નામ પાલીસ્થાન હતું તેમાં 'પાલી' એ ખૌદ્ર લોકોની ભાષાનું નામ છે અને સ્થાન એટલે ઠેકાણું, જ્યારે કાઠિયાવાડમાં ખૌદ્રમતનો ઘણો ફેલાવો થયો ત્યારે તેનું મુખ્ય મથક પાલીતાણા હતું.

સને ૧૮૭૭ માં દિલ્હીના મેળાવડા વખતે અહિંના ઠાકોર સાહેબને ૯ તોપોનું માન આપવામાં આવ્યું.

આ સંસ્થાનમાં ૧૫ ગુજરાતી નિશાળો અને એક કન્યાશાળા છે, અને તળ પાલીતાણામાં એક દવાશાળા છે.

રાજ્યકર્તા—ઠાકોર સાહેબ શ્રીમાનસિંહજી હાલ ગાદી ઉપર છે.

તેમનો જન્મ સ. ૧૬૧૮ ના જેઠ સુદિ ૮, તા. ૭, જૂન, ૧૮૬૨ ને
 બુધવારના રોજ થયેલ અને સ. ૧૬૪૨ ના માગશર વદિ ૨ તા. ૨૩,
 ડિસેમ્બર, સને ૧૮૮૫ ને બુધવારના રોજ જાદીનશીન ઘણા બે ઠે
 તેણે કોઈ કોણેજ કે નિશાગમા કેળવણી લીધી નથી, તોપણ તેણે
 અંગ્રેજી ભાષાનું સારું જ્ઞાન ધરાવે છે

મહાલ—આ સસ્થાનના બે મહાલ છે, ૧ પાલીતાણા અને
 ૨ આરિયાધાર.

પર્વત—પાલીતાણાથી આશરે ૧ માઈલ દૂર દક્ષિણ તરફ
 શત્રુજયનો ડુંગર છે, જે જૈન ધર્મમાં ઘણો પવિત્ર ગણાય છે તે
 દરિયાની સપાટીથી ૧૬૭૭ ફૂટ ઊંચો છે ને તેના બે શિખરો છે
 આખો ડુંગર દેરાધી બરેલો છે, જેમાં આદિનાથ, કુમારપાલ, વિમ
 લશાહ, સપ્રતિ રાજા અને ચૌમુખના દેરા પ્રખ્યાત છે તેમનાં છેલ્લું
 દેરા છેલ્લું બધું ઊંચું છે કે, ૨૫ માઈલ છેડેથી તે દેખાય છે
 હિંદુસ્તાનમાં જૈનધર્મના પાયા પવિત્ર ડુંગરોમાં આ સૌથી વધારે
 પવિત્ર ગણાય છે, તેથી લાખો યાત્રાળુઓ દર વર્ષે અહીં આવે છે
 દેરાઓની આસપાસ એક કિલ્લો બધાયેલો છે, આ ડુંગરના મધ્યે
 અમારશાપીરની જગા છે, પણ તે કિલ્લાની બહાર છે

નદી—પાલીતાણા સસ્થાનમાં શેત્રુજી અને ખારી નદી છે
 ખારી નદી આગળ જતા શેત્રુજીને મળે છે " વગેરે, વગેરે.

સને ૧૮૮૫—એક તરફ ઠાં મનસિકલને જૈનો સાથેના
 બજામાં ચોતાના પિતા ઠાં સૂરસિકલને જે રખડપટ્ટી કરવી પડતી
 હતી તે તેના જ્ઞાનમાં હતી જ આથી તેને આવા બગઠાથી કટાળો
 હતો; બીજી તરફ જૈનો પણ દરિયામાં રહેવું અને મગરમચ્છ સાથે
 વેર બાંધવું એ સ્થિતિથી કટાળી બચા હતા આમ હોવાથી બંને
 પક્ષોએ મનમાં નિર્ધાર કર્યો કે—'આપસમાં પ્રેમનો વર્તાવ રાખી
 બચુકની શાંતિ બની રહે તેમ કરવું'

ઠાં મનસિક સને ૧૮૮૫ માં પાલીતાણાની બાદીએ બેઠા

તે વખતે જૈનોએ પાલીતાણા આવીને ઠાકોરનો સારો સત્કાર કર્યો, અને ગાદી બેસવાના ઉત્સવમાં પૂરો ભાગ લીધો, આ પ્રસંગે શેઠાણી હરકોરખાઈએ ઠાકોરની સામે રૂ. ૨૫૦૦૦) ની થેલી ધરી અને અમદાવાદ તેમજ મુબઈના જૈનોએ પણ મોટી રકમ આપી,

“ ઇન્દરાના વખતમાં જે જૈન ધર્મશાળાઓ બની હતી તેની જમીન રાવળી હોય કે રાવળી ન હોય પણ રાજ્યને તેની રકમ મળવી જોઈએ ’ આ બાબતમાં ઠાકોરને અસતોષ હતો, ‘ માત્ર રૂપિયાની જ વાત છે ને ! ’ એમ કહી શેઠ મનસુખભાઈએ ઠાકોરના મનને સતુષ્ટ કરવા રાજ્યાલિપેકના પ્રસંગે રૂ. ૨૫૦૦૦) ની રકમ આપી અને તે બાબતે સમાધાન કર્યું. ઠાકોરે પણ શેઠ મનસુખભાઈની વાતનો સ્વીકાર કર્યો. છતાં સભવ છે કે, આથીએ પણ ઠાકોરને સતોષ થયો ન હોય,

એક દરે ઠાકોરનો રાજ્યારોહણ ઉત્સવ આનંદથી ઉજવાયો ઠાકોર અને જૈન સઘમાં સંપૂર્ણ શાંતિ બની રહી, પરંતુ ‘ અઘડો આવે તો જ આપણી નોકરીને નિમકડલાલ બનાવી શકાય ’ આવી કામગીરી માટે ટેવાયેલા કર્મચારીઓને આ ‘ ઝં શાંતિ ’ નો રોજિંદો જાપ પસંદ ન હતો, એટલે સમય જતાં એ જાપનો સૂર ધીમે ધીમે બદલાયો, અને અમલદારોની જે ભાવના હતી તેવો નવો ધ ધો બેલવાની શરૂઆત થઈ

સને ૧૮૮૬-૨ખોપાનો પ્રશ્ન ઊભો જ હતો કાંપોં એજન્ટ કર્નલ જોન ડબલ્યુ વોરસને સરકારને જણાવ્યું કે, સાર્વભોમ સત્તાએ ઠાકોર અને જૈન સઘની વચ્ચે પડીને યોગ્ય રસ્તો લાવવો જોઈએ નહિતર વધુ કાળ જતાં વિશેષપણે સીધી રીતે વચ્ચે પડવું અનિવાર્ય બનશે સરકારે તેની આ સલાહથી આ અઘડાનો નિકાલ લાવવા તેને જ નીચ્યો.

૨૩ મા ઠાં કાંધાણ તથા ૨૪ મા ઠાં નાંધાણએ પોં એં આર બારનવેલની દરમિયાનગિરિથી વિં સંં ૧૭૭૮ ના માં શું ૧૫ તા. ૯-૧૨-૧૮૨૧ ને રોજ પોતાના ૪ હબ્બર, રાજગોરના ૨૫૦

અને બારોટોના-૨૫૦) એમ કુલ ૪૫૦૦ નો રખોપા કરાર કર્યો, કશરની નીચે ઠાં કાઢાણ, ગોાં નોધણુણ, ઝોાં અઝાભાઈ ઉનડણ, વીસાભાઈ ઉનડણ, બીજા સાક્ષીઓ તથા આરં આરનવેલની સહીઓ છે (પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૪૭, ૨૪૮)

વોરસેન તા. ૮-૩-૧૮૮૬ ના રોજ ગોપનાથમાં ઠાં માનસિંહણ ગોઢેલ તથા ચેક પ્રેમાભાઈ હેમાભાઈ વગેરે જૈન આગેવાનોની વચ્ચે ૪૦ વર્ષનો નવો રખોપા કરાર કરાવ્યો. મુખર્ સરકારે આ કરારને મજૂરી આપી. આથી તા. ૧૩-૪-૧૮૮૬ ના રોજ ગોપનાથમાં આ કરાર બહાર પાડ્યો, જેનો સાચાશ આ પ્રકારે હતો.

(૧) જૈન ઠાકોરને રૂ. ૧૫૦૦૦) આપે.

(૨) આ કરાર તા. ૧-૪-૧૮૮૬ થી ૪૦ વર્ષ સુધી માલુ રહેશે.

(૩) બંને પક્ષકારોને ૪૦ વર્ષો બાદ સાલવારીની રકમમાં ફેરફાર કરવાની છૂટ રહેશે. પણ તેને મજૂર રાખવાની સત્તા અગ્રિજ સરકારના હાથમાં રહેશે.

આરં એચં કીટી જે પહેલાના તા. ૫-૧૨-૧૮-૧૮૬૩ ના કરારમાં મલણ-સેટણ-જકાત બધ કરાવ્યાં હતા, છતાં જે ડબલ્યુ વોરસને ઠાકોરના પક્ષમાં જકાતનો હક મુક્તિથી હાખલ કરાવ્યો. તેણે જણાવ્યું કે, પાલીતાણાના હરબારે જૈનોને હલકે હરે જગ્યા આપવી અને તેના બહલામાં જૈનો પાસેથી ચોતાની પ્રજા પાસેથી લેવાતી જકાતના હરે જકાત લેવી. (તા. ૧૬-૩-૧૮૮૬ ની કલમ ૧૪ માં)

સર વોરસને એક તરફથી જૈનો ઉપર જકાત નાખી છતાં બીજી તરફથી સરકારને જણાવ્યું કે, ઠાં માનસિંહણ જકાત બધ હરે છે; એમ જણાવીને તેની ઉદારતાના વખાણ કર્યા (કલમ ૧૦ મી)

એક હરે જૈનો ઉપર જકાત નાખી, જમીનના હર વધ્યા, અને સાથોસાથ જકાતના પણ હર વધ્યા. જૈનોને ઉપયોગમાં આવે તેવી હરેક ચીજોના હરમાં વધારો થયો. અને ઠાકોર માનસિંહણ પણ વખાણ થયા.

આમાં વિચારણીય વસ્તુ એ છે કે, દસ્તાવેજોને અનુસરવું કે એજન્સીના આ લખાણને અનુસરવું ? એટલે વચલા ગાળાના દસ્તાવેજોનું હવે સ્થાન જ ન રહ્યું

સને ૧૮૮૫-૧૮૮૬- સૂરતના શેઠાણી જસકુ વરે પાલીતાણામાં ધર્મશાળા બાંધવાનું શરૂ કર્યું તેમા કડિયા અને મજૂરો પાલીતાણાના હતા એક મજૂરે ભૂલથી કે કોઈની શિખવણીથી પાસેની રાજ્યની જમીનમા રહેવા ચાર આનાની કિંમતનો એક પથ્થર ઉઠાવી, ધર્મશાળાના પથ્થરો સાથે મૂક્યો રાજ્યે ચાર આનાની કિંમતનો પથ્થર, છે એમ જણાવી શેઠાણીને જ ચોર બનાવી, ચોકીમાં બેસાડી અને રાજ્યની કોર્ટમાં કેસ ચલાવ્યો. પરિણામે સૂરતવાળાએ મુંબઈ સરકારને અપીલ કરી, જેમા રૂપિયા ચારથી પાંચ હજાર ખરચાયા

મુબઈના શેર બજારનો મોટો વેપારી શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદ શત્રુજયની યાત્રાએ આવ્યો, તે અને ઠાકોર માનસિહજી વચ્ચે સાધારણ વાત ચાલતી હતી, એ વખતે શેઠ મુબઈના શેર બજારના બે તાજ બાદશાહ મનાતા હતા, શેઠે ઠાકોરને જણાવ્યું કે, ‘આ તીર્થનો ઝઘડો કાઢી નાખો’ ઠાકોરે જવાબમા કહ્યું કે, ‘તમે કહો તો શત્રુજય તીર્થ તમને ભેટ આપી દઉં’

શેઠે કહ્યું ‘શેઠો અને સોદાગરો ભેટ લેવા ઇચ્છે નહીં, તે તો રાજ-મહારાજોના માન-સન્માન ઇચ્છે, તો મારે આ ભેટ ન લેઈએ, પણ જેટલી લેઈએ તેટલી રકમ માગો. ‘રકમ તમારી અને તીર્થ મારું.’

આ પ્રમાણે મિત્રીભાવે વાત ચીત ચાલી, પણ કંઈ નિર્ણય થયો નહીં શેઠને એકાએક મુબઈ જવું પડ્યું અને તે વાત માત્ર વાત રૂપે જ બની રહી,

ઠાકોરે પ્રસંગ આવતા આ ખાનગી વાતચીતને આગળ ધરી સરકારને જણાવ્યું હતું કે, શત્રુજયનો પહાડ (મારો) પોતાનો છે એટલે હું તેને વેચી શકું છું વગેરે

સને ૧૮૯૦-૧૮૯૧-૬૧ માનસિહજી તે પત્રી બૂટ પહેરી,

મુખમાં સ્વગતી ચિરૂટ રાખી, શત્રુજય તીર્થ ઉપરની દુકામાં અને દેરાસરોમાં ફર્યા. જૈનોએ તેને તેમ કરતા રોક્યા, પણ તેણે કોઈનું માન્યું નહીં અને તીર્થ અપવિત્ર બતાવ્યું.

જૈનોએ આ હકીકત એજ સીને જણાવી. પ્રથમતો જૈનોને આનો ન્યાય લેવા માટે રાજ્યની કોર્ટમાં જવું પડ્યું, તે પછી એજન્સીએ જ આ વાત હાથમાં લીધી, એજન્ટ દુધી ગવર્નર ઈર્નલ કેનેડીએ આ કૃત્યને વખોડવાલાયક બહોર કહ્યું, અને એજન્સીના ગેજેટમાં નોટિસ છપાવી બહોર કહ્યું કે, “કોઈએ શત્રુજય પહાડ ઉપર, દુકામાં કે દેરાસરોમાં બીડી પીતા કે નોડા પહેરીને જવું નહીં ” આ ઝબડામાં બંને પક્ષોને હાજરો રૂપિયાનો ખર્ચ થયેલ.

રાજ્યે મહાદેવના પગલાનો કેસ ચલાવ્યો. તેને માત્ર જૈનોની અભાગ માલિકીમાં ફળ લે કરવી હતી, પરંતુ કિસ્લામાં જૈનોનો જ કબજો હતો.

શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈ આ નિમિત્તે અવસ્થાયણ (અવર પારણ) કરીને રાજકોટ ગયા, ત્યાં ઉપવાસના દિવસે કેસનું કામ ચાલ્યું અને ઉપવાસમાં જ રાજકોટથી પાછા વળ્યા. તેમણે બીજે દિવસે અમદાવાદ પારણ કર્યું.

રાજ્યે જૈનોની અભાગ માલિકીમાં ફળ લે કરવા પીરની જગ્યાની મરામત કરવાના બહાને પહાડ ઉપર જમાહાર કર્યો, જૂનો વગેરે મોકલાવ્યા. જૈનોએ આ મરામતમાં વાધો લીધો. આમાં પણ બંનેને ઘણો ખર્ચ થયો.

રાજ્યે મહાદેવની ફેરી માટે પણ આવી જ તજવીજ ગોઠવી. પહાડ ઉપર જૈનોનો ઘરૂગોળો હતો. જૈનોએ ગવર્નર સર ફિલીપ્સ જેમ્સ ક્યુચન, ગવર્નર રીચર્ડ ટેપલ વગેરેને ઘરૂગોળો ભરી મોટી જ બાકી તોપોથી સલામતી આપી હતી. રાજ્યે મુનિમને કેલ કરી ઘરૂગોળો લઈને તેનો નાશ કર્યો. આમ રાજ્યે જૈનોના તીર્થરક્ષણના સાધનોનો પણ નાશ કર્યો.

આમ અનેકવિધ કનડગતો ચાલુ રહી. પાલીવાણના બરોટો

પણ રાજ્યની હુકથી ધાધલ કરતા હતા શેઠ જીવાનમલજીએ
ખારોટોની આંધળી સત્તાને મર્યાદિત કરી

સને ૧૬૦૫ (સં ૧૬૬૧)—ખારોટ હઠીસિગના દીકરા
દીવાસિગે તા. ૧૦-૪-૧૬૦૫ (વિંચ ૦ ૧૬૬૧ ના ચૈત્ર સુદિ ૬ ને
મગળવારે પાલીતાણાથી તળેટીના રસ્તામા પળળી તાર્કિક મુનિ શ્રી
દાનવિજયના શિષ્ય મુનિ દીપવિજયજી કે ધર્મવિજયજી ના
મો ઉપર કામળી ઠાંકી ગળુ દબાવ્યુ, તેમજ તા ૧૨-૪-૧૬૦૫
(સં ૧૬૬૧ ના ચૈત્ર સુદિ ૮) ને ગુરુવારે ખારોટો તથા ઠાં
માનસિહજીના અમલદારો અને અગરક્ષકો વગેરે ૪૦ જણા દાડ
પી, હાથમા ધોકા લઈ મુનિ દીપવિજયજીને મારવા માટે પહાડ
ચડ્યા, તીર્થના ચોકીદારોએ મોટો દરવાજો બંધ કર્યો છતા ધાધલ
કરનારે જખરજસ્તી કરી દરવાજો ઉઘડાવ્યો.

પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રી ચારિત્રવિજયજીએ દાદાગુરુ આઠ વિજય-
કેમલસૂરિ અને પૂં મં હંસવિજયજી વગેરેની આજ્ઞા લઈ
ખારોટોની સામે થઈ ખારોટોના પડતા ધોકાઓની સામે આડો દાડો
ધરી, પોતાનો બચાવ કર્યો આથી તે ધોકા ખારોટોની ઉપર જ પડ્યા.
ખારોટોની ૨૨ ડાળીઓ ભરાણી, અને પહાડની નીચે ગઈ ગુરુજીએ
મુનિ શ્રી દીપવિજયજીને એ રીતે બચાવી લીધા

(શ્રી ચારિત્રવિજય, પૃં ૫૦, ૫૧)

ગુરુદેવ દાદાગુરુની આજ્ઞાથી ઘેટીના રસ્તે થઈ સાજ સુધીમા
ખોટાદ જઈ પહોંચ્યા તે પછી કેસ ચાલ્યો

જેનો આ ધાધલથી ખારોટો પ્રત્યે નારાજ થયા અને તેમની
અધોદશા બેઠી

સને ૧૬૦૫—ખારોટોએ આ ઝઘડાના કારણે આવક ઘટવાથી
ગુસ્સે ભરાઈ વિના કારણે આઠ વિજયવદલભસૂરિના શિષ્ય ૫૦
સોહનવિજય જ્યારે તેઓ શહેર બહાર ઠંલે ગયા હતા ત્યારે પકડી,
હાથ-પગ બાંધી, કાટાવાળા ખાડામા ધકેલી દીધા વિવેકી જેનો
માને છે કે “શ્રી જૈન સઘે જૈન મદિરો આ ખારોટોનો

ગૂબ્બરો ચલાવવા માટે બનાવ્યા નથી.” આજે ઠેત્રિસના લોકશાહી શાસનમાં મહારાજા રાજ્ય જમીનદારો બગીચદારો ચોકા કે સામુદાયિક લાગા વગેરે કંઈ રહ્યું નથી. અને લોકશાહી વત્રે શત્રુજન તીર્થનો રખોપાકર પણ માફ કર્યો છે (પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૭૫, ૨૭૬) તો હવે બારોટોની બાબતમાં પણ આવું સ્વતંત્ર વલણ રાખી, તેઓની સાથેનો આ વિચિત્ર સબંધ હટાવી દેવો જોઈએ અને જૈન સર્વે સહાને માટે સ્વામ્યથી બની રહેવું જોઈએ

ઠાકોર માનસિંહ બચકર વ્યાધિ હોજવ્યા પછી તા ૨૮-૮-૧૯૦૫ માં મરણ પામ્યા.

સને ૧૯૦૬-૧૯૦૭—૪મ્મમાંથી શાં દેવચી પુત્રીનો માત્રાસબ પાછીતાણા આવ્યો, ત્યારે રાજ્યે તેમને સમજાવી આં ૪૦ ની પેઢી વિરુદ્ધ તૈયાર કર્યા, બહિષ્કાર સંધે રાજ્યની અનુકુળતાની પ્રશ્નસા કરી અને રાજ્યને માનપાત્ર આપ્યું, અને રાજ્યને રૂા. ૨૦૦-૩૦૦) હેટ આપ્યા

આં ૪૦ ની પેઢીના વડાની જોઈ બારી શહેરમાં શીઠ ભજન મહાદેવની જગામાં પડવી હતી. રાજ્યે ‘અહીં રાણીજો કથાન કરવા આવે છે” એવું બહાનું બતાવી પોતાની સત્તા વાપરી તે બારી બંધ કરી, અને તેની મજૂરીનો ખરચ આં ૪૦ ની પેઢીનો સગરામ વેચી વસૂલ કર્યો.

૨૮-ઠાં બહાદુરસિંહ—ઠાં માનસિંહ સં ૧૯૬૨ (સને ૧૯૦૫) માં મરણ પામ્યા, ત્યારે નરેશ બહાદુરસિંહની ઉંમર ૭ વર્ષની હતી તે સગીર વયના હોવાથી જોજ-સીએ પાછીતાણામાં રાજ્ય ચલાવવા માટે પોતાના જોજટો મોકલ્યા.

(૧) જોડમિનિસ્ટ્રેટર ટચૂડર જોવાન—તે રાજ્ય ચલાવવામાં બ્યવહારકમ હતો.

(૨) જોડમિનિસ્ટ્રેટર મેજર એચ. એમ. સ્ટ્રોગ તે સીધા સારો, સમજદાર અને લોકપ્રિય અમેજ અમલદાર હતો.

લોકો આ એજન્ટ વિશે જોમ કહેતા કે, સોનગઢમાં જે આસીં

પોઠ એજન્ટ મિઠ મિકસ છે, તે ઉચ્ચ સ્વભાવનો અગ્રેજ છે, જ્યારે પાલીતાણામા મેજર સ્ટ્રોંગ છે, તે ઠંડા સ્વભાવનો અગ્રેજ છે. તેણે પાલીતાણામા પાંચ વર્ષ રાજ્ય કર્યું.

તેના સમયમા તા. — ૧૯૧૩ વિઠ સઠ ૧૯૬૯ ના જેઠ વદિ ૮ ની રાતે પાલીતાણામા પ્રજાસહારક જળપ્રલય થયો હતો, તે વખતે જૈન ગુરુકુળ રાજ્યના બહાદુર બિલ્ડી ગમા હતું મધ્યરાતે પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રી ચારિત્રવિજયજી કચ્છીની પ્રેરણાથી ગુરુકુળના કાર્યકરો, અધ્યાપકો અને વિદ્યાર્થીઓ વગેરેએ આ હોનારતમાથી ૪૦૦ માણસો, બીજા પશુઓ વગેરેના પ્રાણ બચાવ્યા હતા અને તે સૌની ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો હતો.

મેજર ટ્રોગે રાજ્યના પારસી ખાનસાહેબ ડોઠ હોરમસજી કાવજી બવરાના ચીફ મેડિકલ ઓફિસરના રિપોર્ટથી “આ મહા ઉપકારની હકીકત” જાણી સવારે ગુરુકુળના મકાનમા આવી, ગુરુદેવનું ભાવલીનું સ્વાગત કર્યું. તેમણે ‘ટાઈમ્સ ઓફ ઈન્ડિયા’ વગેરે દૈનિક પત્રોમા આ ઉપકારીઓનું વર્ણન પ્રકાશિત કરાવ્યું અને ગુરુદેવ વગેરેનો ફોટો લેવરાવી તેની નકલ રાજ બહાદુરસિંહજીને મોકલી.

મેજર ટ્રોગે થોડા દિવસ પછી ગુરુમહારાજને કહ્યું “આપે પાલીતાણાની પ્રજા ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે બહલામા રાજ્યે કંઈ કરવું જોઈએ” ગુરુમહારાજને જણાવ્યું કે, “ગુરુકુળ માટે યોગ્ય જમીન મળે તો ઠીક રહેશે”

આ વાત પછી મેજર ટ્રોગે વિલાયતમા ભણતા બાળરાજ બહાદુરસિંહની સમ્મતિ મેળવી, જૈન ગુરુકુળને ઓછી કિંમતથી જમીન આપી તેમા મકાન બનાવવા તેણે પોતે આવી સઠ ૧૯૭૦ ના વૈઠ શુઠે રોજ ગુરુકુળના નવા મકાનનો પાયો નાખ્યો, અને ગુરુકુળને આબાદ કરવા દરેક પ્રકારે મદદ કરી.

પાલીતાણા નરેશ શ્રી બહાદુરસિંહજી કેઠ સી. આઈ એ સઠ ૧૯૭૭ વૈઠ ૧૦ ૧૧ તા ૧૩-૫-૧૦૨૯ના રોજ ગુરુકુળમા મોટા મેલાવડામા ગુરુકુળમા કેઠ ભાઠ વિદ્યાર્થીગૃહનું ઉદ્ઘાટન કર્યું હતું.

ગુરુદેવની કૃપાથી જૈન સંઘના કામમાં પાલીતાણા રાજ્ય તરફની આ પહેલ વહેલી સહાનુભૂતિ લેવાય છે

બહાદુરસી ગણ સને ૧૬૧૬ ના નવેમ્બર મહિનામાં પાલીતાણાની માલીએ બેઠા

પાલીતાણાના નરેશ રખોપાકરાશે આલીશ વર્ષ થઈ જવાથી તા. ૧૩-૪-૧૬૩૬ થી રખોપાની રકમનો પ્રમ ઉઠાવવાના હતા.^૧ આથી બારતના શ્રી જૈન સંઘે સં. ૧૬૮૨ ના પોષ સુદ ૧-૨-૩ ને રોજ અમદાવાદમાં એકત્ર મળી (૧) શેઠ સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈની હોસ્તવ્વી મુજબ ૨૧ વર્ષના મુવાન શેઠ ઠરતૂરભાઈ લાલભાઈ ને શેઠ આં. કં. પેદીના પ્રમુખ પદે નીમ્યા અને

(૨) શત્રુજય તીર્થના સાત્રા બાબત પ્રજા વિચારોના પરિણામે “બહેર જૈન જનતાની જે ભાવના હોય તે મુજબ આમળતું પગલું લેવા નહીં કમું હતું” “પરંતુ ગામે ગામના જૈન સંઘમાં રખોપા કરે હતો તે જ સાત્રાવેરો બન્યો છે તેને બંધ કરવો” એવી ભાવના બેસ્થાર બની અને બારતના જૈન સંઘે એક અવાજે તુસ્ત માટે શત્રુજયની સાત્રા બંધ કરવા નહીં કમું આ સાત્રા જે દિવસથી બંધ થઈ તે દિવસે મુંબઈ ગુજરાત અને સૌરાષ્ટ્રના પ્રમિદ્ધ ગુજરાતી અખબારોએ પોતાના પ્રતિનિધિઓને પાલીતાણા મોકલી પુરી તપાસ કરાવી, પોતાના છાપામાં તે સાત્રાના કરોના દબો રજુ કરી, હુકમ દ્રાવક સમાચાર રૂપે વર્ણન આપ્યું હતું

૧. અમેએ સં. ૧૬૮૧-૮૨માં વરવાણ કેમ્પથી અમદાવાદ શેઠ આ. કં. પેદીને આ બાબતના સ્વમત્ર ૧૮ પત્રો લખ્યા હતા.

અમારી પાસે પણ સં. ૧૬૬૧ના તા. ૫ ૮ મુજબ આસો સુદ ૭ મુજબાર, તથા આ. વ. ૧૧ મોમવાર તેમજ સં. ૧૬૮૨ માં મુ. ૫ તા. મુ. ૧૧ અને માગસર મુ. ૩ મુજબારના પત્રોની કાપી નાખે છે. બી. ૧ પત્રો અમદાવાદમાં મેં આ. કં. પેદીના હસ્તરમાં મુરસ્તિ દીધી

તથા શેઠ આ. કં. પેદીએ અમેને અમારા તમામ પત્રોની તા. ૧૫-૧ - ૧૬૭૫ તથા તા. ૨૦-૬-૧૬૭૫ (સં. ૧૬૮૧ તા. વ. ૧૩) વગેરે દિવસોએ પત્રો આપી હતી તેમ તા. ૨૦-૬-૧૬૫૨નું મેમોરિયમ પણ મોકલ્યું હતું

ભારત જૈન સંઘે આ રીતે સં ૧૬૮૨મા શત્રુજય તીર્થની યાત્રા બધ રાખી હતી. અમારામાથી મુનિ શ્રી ન્યાયવિજયજીએ આ પ્રસંગે જૈન સઘ અને પાલીતાણા ઠાકોરની જુની મૈત્રી, તથા વિરોધના પ્રસંગોની બાબત જુદા જુદા છાપાઓમાં વિવિધ લેખો આપી ઘણી છણાવટ કરી હતી જેમાથી જૈન અજૈન જનતાને ઘણો ઇતિહાસ જાણવા મળ્યો. હવે જે ઇતિહાસના મુદ્દાઓ ઉપર આવી ગયા છે

તા. ૨૬-૫-૧૯૨૮ ના રોજ સીમલામાં વાયસરોય ઇરવીનની દબલગીરિમાં દરબાર બહાદુરસિ હજી કેં સીં આઈ અને જૈન સઘના આગેવાનો આં ૬૦ ની પેઠી વગેરેએ આપમમા મળીને શત્રુજય તીર્થની સમસ્ત બાબતમાં અત્યાર સુધીના પ્રશ્નોના ઉકેલ રૂપે કરેલા સમાધાનના કરારો આ પ્રમાણે છે

અમે અહીં વીરશાસનમાં પ્રકાશિત થયેલ કરારની અક્ષરશ નકલ આપીએ છીએ

શ્રી શત્રુજયના એગ્રીમેન્ટના (મમાધાન) કરારો.

તા. ૨૬-૫-૧૯૨૮—સીમલા

પાલીતાણા દરબારની વતી પાલીતાણાના નામદાર ઠાકોર સાહેબ અને હીંદુસ્તાનની મૂર્તિપૂજક જૈનસ્વેતાંબર સમુદાયની વતી શેઠ આણુદજી કલ્યાણજીની પેઠીની વચ્ચે થયેલા કરારનું લખાણ બહાર પડ્યું છે તે કરારની નીચે મુજબ કલમો છે

૧. શ્રી શત્રુજય પર્વત સને ૧૮૭૦ ની ૧૬ મી માર્ચના ઠરાવ નં ૧૬૪૧ માં નક્કી કરવામાં આવેલા જૈનોના હક અને તેમાં બાંધેલી હદો અદર પાલીતાણા દરબારના રાજ્યમાં છે અને તેનો એક ભાગ છે

૨ ધાર્મિક ઉપયોગ સારૂ તથા તેવાજ બીજા કામો સારૂ ગઢની અદર આવેલી બધી જમીન, જાડ, મકાન અને બાંધકામનો ઉપયોગ અને વહીવટ-ફક્ત પોલીસના કામ સીવાય પાલીતાણાના દરબારની કોઈ પણ જાતની હકુમત અને દબલગીરી સીવાય જૈનો કરવાને હકદાર છે

૩ જૈનોને ગઢની દીવાલો સારી સ્થિતિમાં રાખવાને તથા રીપેર કરવા તથા ફરી બાંધવાને માટે પરવાનગી માગવાની જરૂર નથી. પણ તેઓએ તેમ કરવામાં હાલની જગ્યા તથા ઉચ્ચાઈ પહોળાઈમાં ફેરફાર કરવાનો નથી. ૫ તુ તેઓ હાલના હેઠાત ફેરાસરના કોઈ પણ ભાગને લગતી ગઢની દીવાલ હોય તો તે ફેરાસરની ઉચ્ચાઈમાં ફેરફાર કરતા, ગઢની દીવાલનો બીજી દીવાલ પ્રમાણે ઉપયોગ કરી શકશે. તેઓને વળી ગઢની દીવાલોના બીજા ભાગો વધારેમાં વધારે પચીસ ફીટની ઉચ્ચાઈ સુધી વધારવાને છુટ છે.

૪ કરનાર તરફની કોઈ પણ ભાતની દબલગીરી વગર ડુંગર ઉપરના ગઢ બહારના દેવાલયોનો જૈનો વહીવટ કરવા હકદાર છે.

૫. પત્રણ, ફેરીઓ અને છત્રીઓ જે ગઢ બહાર ડુંગર ઉપર આવેલા છે તે અને કુડ અને વીંશામાઓ (ઉવળના બે બાહેરના ઉપયોગ સાડ વાપરવાની છુટ રાખી) જૈનોની માલીફીના છે અને જૈનો પરવાનગી મેળવ્યા સીવાય તેનું સમારકામ કરી શકશે.

૬ આ કુડમાં પાણી આવવાની નીકોને સમારકામ કરી, સારી હાલતમાં રાખવાનું પાલીતાણા ઇન્જાનેરને કરવાનું છે.

૭ જૈનોને કોઈબી ભાતની પરવાનગી માગ્યા સીવાય બાહેરના ઉપયોગના સાથે ડુંગરની તલાટીથી તે ગઢ સુધી મોટા રસ્તાને નામે જોળખાતો રસ્તો અને તેની બાજુની દીવાલો કોઈ પણ ભાતની પરવાનગી માગ્યા સીવાય જૈનો રીપેર કરી શકશે. અને બાહેર પ્રખને તે રસ્તાનો ઉપયોગ કરવાની છુટ રહેશે.

૮ પાલીતાણા ઇન્જાનેર પોતાના ખર્ચે નીચેના સાત રસ્તાઓ નીભાવવાના છે (૧) મોટા રસ્તાથી ધ્રીપુષ્પની ટુકે જતો રસ્તો. (૨) યેટીની પાશંગાનો રસ્તો. (૩) શેહીયાલાની કેડીનો રસ્તો. (૪) છ ગાઉના ડુંગરનો રસ્તો. (૫) ચેત્રુજી નદીની કેડી (૬) ઢોઢ ગાઉના ડુંગરનો રસ્તો અને (૭) છ ગાઉ રસ્તાને મળતા શાખા રસ્તાઓ અને બીજા શેહીયાલા રસ્તાથી નીકળી છ ગાઉના ડુંગરને

મળતા રસ્તાઓને લગતું સમારકામ કરી સારી હાલતમા રાખશે અને જૈનોને તે ઉપર અને તે રસ્તે જવા આવવાની સંપૂર્ણ છુટ છે

૯ મી કેન્ડીના રીપોર્ટમા દર્શાવ્યા પ્રમાણે જૈનેતર દેવસ્થાનોની હકુમત જૈનોની રહેશે આની અદર ઈંગારશાપીરનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે, અને મહાદેવનુ દેવળ બહાર રાખવામા આવ્યું છે સદરહુ (દેવળ) સુરજ કુડ અને ભીમ કુડને ગઢમા રાખી, ગઢની દીવાલમાંથી છુટું પાડવું અને તેનો રસ્તો ગઢની બહારથી કાઢવો

૧૦ ગઢની અદર આવેલા દેવાલયો, ટુકો વિગેરે તેમજ ગઢ બહારના મંદિરો જોવા આવનાર ગૃહસ્થોના વર્તાવ માટે, વ્યાજળી નિયમો અને હુકમો કાઢવાનો જૈનોને હુક રહેશે પણ આ નિયમો અને આ હુકમો જૈનેતર મંદિરોની વ્યાજળી ને બરાબર પૂજાને હરકત કરતા હોવા જોઈએ નહી

૧૧ મોટા રસ્તાની હદ, ટુગર પરના અને ગઢની બહારના દેવાલયો, પગલા, દેરીઓ, છત્રીઓ, વીશામાઓ, ટુકો એક નકશામા દર્શાવવામા આવશે જે નકશો આ કરારનો એક ભાગ ગણાશે અને તે નકશો બન્ને પક્ષ તરફથી કબુલ રાખવામા આવશે

૧૨ જૈન દેવાલયમા મૂર્તિઓ ઉપર ચઢાવવા સારૂ શેઠ આણુદળ કલ્યાણુજી તરફથી લાવેલા દાગીના તથા ઝવેરાત ઉપર પાલીતાણુ દરબાર કોઈળી જાતનો કર અથવા લાગો લેશે નહિ, આ માફી, શેઠ આણુદળ કલ્યાણુજીના મુનિમ તરફથી આવેલા એકરારના આધારે આપવામા આવશે

૧૩ આ કરારમા દર્શાવવામા આવેલા જૈનોના હુક સંબધમા અને તે કરારોનુ આ કરાર અનુસાર પાલન કરાવવામા કાઈ વાધો ઉત્પન્ન થાય તો તે બાબતમા જૈનો તરફથી પાલીતાણુ રાજ્યના ઠાકોર સાહેબને અરજ કરેથી પોતે Executive તરીકે તે બાબતમા નીકાલ કરશે, અને જો જૈનો એવા નીકાલથી અસંતોષ પામે તો, મહિરપ્પાન ગવર્નર જનરલ એજન્ટ સાહેબને તે હુકમ સામે અરજ કરવાને હકદાર છે જે નામદાર, પક્ષકારોને સાલળીને પોતાનો ફેસલો આપશે,

ને તે ફેસલા ઉપર બન્ને પક્ષોને ઉપરી સત્તાઓને અપીલ કરવા હક રહેશે.

૧૪ પાલીતાણા હરબાર લેવાને બંને જૈનો પાત્રીસ વરસ સુધી દરેક વરસ વાસ્તે પુરી નક્કી કરેલી રૂા સાઠ હજારની રકમ આપવા કબુલ કરે છે આનો અમલ તા. ૧ જુન ૧૯૨૮ થી શરૂ થશે અને પહેલો હકો તા. ૧ જુન ૧૯૨૯ ને દિવસે અને ત્યારપછી વરસે વરસ ઉપલી તારીખે સુદત સુધી કરવો પડશે આ અને ત્યારપછી મળવાની ઉપલી રકમ બદલ હરબાર સાહેબ જૈનો પાસેથી કોઈ પણ પ્રકારનો ચાત્રાકર અથવા લાગા નહિ નાખવાનું કબુલ કરે છે આ રકમમાં રખોયુ મલકું વિગેરે સર્વે આવી બાબ છે

૧૫ ઉપર કથાવેલી પાત્રીસ વર્ષની સુદત પુરી થયેથી કોઇબી પક્ષકારને ઉપર જણાવેલી સુકર કરેલી રકમમાં ફેરફાર કરવા અરજ કરવાની છુટ છે, અને તેવે વખતે બન્ને પક્ષોને સાબળીને જોવો ફેરફાર મજબૂર કરવો કે નહિ એ પ્રિટીશ સરકારની મુનસફી ઉપર રહેશે આવી દરેક વખતે યોક્ષસ રકમ કેળવી કરાવવી, અને કેળવી સુદત સાદુ કરાવવી તે પ્રિટીશ સરકાર નીયત કરશે.

૧૬ સહરદુ રકમ, સુદત પુરી થએ જોઈ મસ્તિનાની અદર બર પાઈ ન થાય તો પાલીતાણા હરબારે તે પછી કેમ વર્તવું તે બાબતમાં નામદાર ગવર્નર જનરલના જોગ ટ સાહેબ નક્કી કરશે.

આગલા હુકમો રદ.

૧૭ મુખર્ સરકારના પોલીટીકલ ડીપાર્ટમેન્ટના નં. ૧૮૩ T ડી.ના તા. ૫-૭-૧૯૨૨ ના તથા નં. ૪૪-૧-૬ના તા. ૨૫-૫-૧૯૨૩માં જણાવેલા મુખર્ સરકારના હુકમો તથા નામદાર સેક્રેટરી ઓફ

૧ ટાઈમ્સ ઓફ ઈન્ડિયા વિગેરે વતમાન પત્રોમાં આ (૧૬ મી) કલમમાંથી In the event of the said. સર્વે પછી નીચે કથારિત સખો સ્ત્રી સ્વા જણાય છે તે મૂળ કારનામાં તે સર્વે નીચે પ્રમાણે છે

Annual payment not being made within a

(તા. ૧-૬-૧૯૨૮ નું જૈન ૪૪ ૪૧)

સ્ટેટસ ઓફ ઇન્ડિઆના હુકમો જે મુખર્ સરકારના નખર ૧૨૮૧ Bના તા. ૬-૧૦-૨૪ના કાગળથી બહાર પાડવામા આવ્યા હતા, તે આ કરારની વિરુદ્ધ અથવા મળતા ન હોય તે આખો અથવા તેના તેટલા ભાગનો અમલ બધ પાડવામા આવ્યો છે (તેને રદ સમજવા)

૧૮. બધી અપીલો તથા અરજીઓ જે પક્ષકારોએ આ કરારમાં જણાવેલી બાબતો સબધી કરી હતી તેનો આ કરારથી નીકાલ કરવામા આવ્યો છે, તેમ સમજવું

૧૯. દરબાર શખ્દમા પાલીતાણા રાજ્ય આવી જાય છે, જ્યારે જૈન શખ્દનો અર્થ હિંદુસ્તાનના મૂર્તિપૂજક જૈનશ્વેતાખર જૈનસમુદાય વતી શેઠ આણુદજી કલ્યાણજીના હાલના અને તેમની પછી આવનારા વહીવટદારો થાય છે

૨૦ આ કરારનામુ બન્ને પક્ષોએ રજુ કર્યું છે, અને તે ઉપર તા ૨૬-૫-૧૯૨૮ ના રોજ હીંદી સરકારે બહાલી આપી છે

સહી કીકાભાઈ પ્રેમચંદ	}	(સહી) બહાદુરસીંહજી.
„ કે એમ નગરશેઠ		ઠાકોર સાહેબ પાલીતાણા
„ માણેકલાલ મનમુખભાઈ		સાક્ષીઓ.
„ સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈ		અમારી રૂબરૂ,
„ અમૃતલાલ કાળીદાસ		
પ્રતાપસિંહ મોહોલાલભાઈ		(સહી) સી એચ સેતલવડ
જૈન કામના સ્વીકારેલા પ્રતિનિધિઓ		(સહી) ભુલાભાઈ જે દેસાઈ

તા ૨૬ મે ૧૯૨૮ ના રોજ સીમલા મુકામે ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિઆ તરફથી બહાલ અને મંજૂર કરવામા આવેલું

(સહી) ઇરવીન વાઈસરોય અને ગવર્નર જનરલ (તા. ૨૬-૫-૨૮)

(વિશેષ માટે જુઓ તા ૧-૬-૧૯૨૮નું વીરશાસન પૃં ૫૪૬-૫૫૦ પું ૬, અક ૩૬ મો, તથા તા ૨-૬-૧૯૨૮નું સામાહિક “સૌરાષ્ટ્ર” પૃં ૧૩૩૫-૧૩૩૬, પુસ્તક ૭ અક ૩૪ મો, તથા તા ૧-૬-૧૯૨૮ નું સામાહિક “જૈન” પૃં ૪૦૬, ૪૧૦)

લોકશાહી સૌરાષ્ટ્રે કચ્છ તીર્થંકર માર્ગની બહેરાત

પાલીતાણાના નરેશ બહાદુરસિંહજી કે. સી. આઈ અને શ્વેતામ્બર જૈન સંઘના આગેવાન ગૃહસ્થોએ તા. ૨૬-૫-૧૯૨૮ને દિવસે સીમલામાં લોક ઈશ્ટીનની રૂબરૂમાં અને તેની હરમ્યાન ગિરિમાં પરસ્પરની વાટાઘાટથી શત્રુજય તીર્થ ખાતે સમજૂતિનો ખરડો નક્કી કર્યો હતો, તેમાં ૨૦ કલમો હતી. જેની નકલ ઉપર આવી ગઈ છે જેની ૧૪મી કલમમાં એવી વ્યવસ્થા હતી કે-જેનો તા. ૧-૬-૧૯૨૮થી હરસાલ પાલીતાણાના હરબારને ૬૦ હબર રૂપીયા આવે અને હરબાર જેનો પાસેથી બીજો કોઈ કર લે નહીં અને યાત્રાળુઓના બનમાલનું રક્ષણ કરે. મોડાએક વર્ષ એમ ચાલ્યું.

પછી ભારતદેશ તા. ૧૫-૮-૧૯૪૭ના પ્રાતઃકાળથી સ્વતંત્ર થયો. અને ભારતના દેશી રાજ્યો સુને ૧૯૪૮માં સ્વતંત્ર ભારતમાં ભર્યા. આ અવસરે પાલીતાણાના હરબારની ભાવના હતી કે “જેનો આ વિલીનકરણ પહેલા શત્રુજયપહાડને વેચાતો હતો તે અથવા રજોપાની અમુક રકમ શક્ય આપી કે તો, જેનો હંમેશને માટે આ પહાડના કાયની માલિક બની બન. પરિણામે હંમેશને માટે રજોપાકર કે બીજા કરમાંથી મુક્ત બને.”

જૈનસંઘના આગેવાનોને હરબારની આ ભાવના માટે હરબાર પ્રત્યે માન ઉપજ્યું પણ વિશેષ વિચાર વિનિમય કરતા જણાયું કે “સ્વતંત્ર ભારતમાં મોટા નાના રાજ્યો ભગીરદાશ અને જમીન હારોની સલામતી કેટલા પ્રમાણમાં જળવાયે, તેની કલ્પના આજે કરી શકાય નહીં તો આ પરિસ્થિતિમાં જૈન સંઘ હરબાર પાસેથી આ પહાડને ખરીદે કે રજોપાકર બંધ કરાવે. તે સલામતી વાળી યોજના નથી જ એટલે જેનોએ તેમ કરવામાં સંઘનું હિત એવું નહીં અને પહાડ ખરીદવાની કે રજોપાકર બંધ કરાવવાની યોજનાને જતી કરી

પછીતો સૌરાષ્ટ્રનું લોકશાહી રાજ્ય સ્થપાયું ત્યારે શ્વે.

સંઘના આગેવાનો શેઠ કસ્તૂરભાઈ વિગેરેએ સૌરાષ્ટ્ર સરકારને મળી, વિનંતિ કરી કે પાલીતાણાનું રાજ્ય શત્રુજય તીર્થના યાત્રિકો પાસેથી જે કર લે છે. તે આ બિન-સાપ્રદાયિક લોકશાહીમા સર્વથા બંધ કરવો જોઈએ.

આથી સૌરાષ્ટ્રની લોકશાહી સરકારે તા. ૧૯-૩-૧૯૪૮ ને રોજ પાલીતાણા રાજ્ય જૈનો પાસેથી જે કર લે છે તે લેવાનું સદાને માટે બંધ કર્યું અર્થાત્ “લોકશાહી રાજ્યમા આવો કર ન લેવાય” એમ સ્પષ્ટતા કરી લોકશાહી રાજ્ય સ્થપાયું, ત્યારથી કાયમને માટે યાત્રાકર માફ કર્યો.

ત્યારબાદ સૌરાષ્ટ્ર રાજ્યના સેક્રેટરીએ રાજકોટના સૌરાષ્ટ્ર સચિવાલય તરફથી આ કર મુક્તિની (૧) જોઈન્ટ સેક્રેટરી નાણાખાતુ (૨) એકાઉન્ટ જનરલ ચૂનાઈટેડ સ્ટેટ ઓફ સૌરાષ્ટ્ર (૩) સેક્રેટરી રાજ્ય પ્રમુખ (૪) કલેક્ટર ગોહિલવાડ છત્તો (૫) શેઠ કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈ અમદાવાદ (૬) શેઠ આણુદણ કલ્યાણજીની પેઠી પાલીતાણા (૭) સુપરિટેન્ડેન્ટ ગવર્મેન્ટ છાપખાતુ કે જે સૌરાષ્ટ્ર અંગેની બાબત પત્રિકા (ગેઝેટ) છાપે છે તે સૌને આ કરમુક્તિના લખાણની એકેક નકલ મોકલાવી આપી હતી

સૌરાષ્ટ્રગેઝેટ પત્રિકાએ તા. ૨૬-૮-૧૯૪૯ને રોજ અંગ્રેજીમા આ કરમુક્તિની જાહેરાત કરી હતી જેમા તેણે પાંચ કલમો આપી પૂરી વિગત આપી હતી.

આ કરમુક્તિના લખાણની મૂળ નકલ તથા ગેઝેટની નકલ શેઠ આં કં પેઠી પાસે અમદાવાદમા સુરક્ષિત છે

નોંધ અમને વિં સં ૨૦૧૮ના ભાં વ ૭ શુરુવાર ને તા. ૨૦-૯-૬૨ના રોજ અમદાવાદમા શેઠ આં કં ની પેઠીના પ્રધાન મુનિમ શ્રી શિવલાલ કેશવલાલે આં કં ના ચપરાસી અલીમીયા સાથે આની અંગ્રેજી નકલ મોકલી હતી અમે તેના આધારે આ લખ્યું છે

૨૯ ઠાં શિવકુમાર—

(-પાલીતાણા તાલુકાના હેઠમાસ્તર તથા પ્રાથમિક શાળાઓના સુપરવાઈઝર માસ્તર આપણી ગુલાબચંદ શાહે સં ૧૯૮૦ (સને ૧૯૨૪)માં રચેલી પાલીતાણા સંસ્થાનની શાળાપંચોળી ભૂગોળ, (આવૃત્તિ ૫, મી)નો 'ઇતિહાસ વર્ણન' વિભાગ પાન ૨૬ થી ૩૬ના આધારે.)

ગામ પૂર્વપરા, પોાં માણસા, બેજન્સી મહીકાંકાના વતની શાં ગોપાલદાસ હેમચંદ જે રાજકોટ બેજન્સીના હક્તરોના વ્યવસ્થાપક હતા, તેમણે સને ૧૮૨૦ થી ૧૮૬૩ સુધીની 'જૈન સમ તથા ઠાકોરની અરજીઓ વગેરેનો સંગ્રહ" અને બીજા હક્તરના આ બાબતના કામળો તપાસી, એક સાલવારી સાથેની નોંધ તૈયાર કરી હતી. અમે તેના આધારે આ ઇતિહાસમાં ચતુર્થ તીર્થ બાબતનું લખાણ લખ્યું છે

પ્રકરણ : પિસ્તાલીસમું

પૂ૦ શ્રુતધર આ૦ શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિશ્વરજી

તેષામુખૌ વિનેયૌ શ્રીમાન્ દેવેન્દ્રસૂરયઃ ।

શ્રી વિજયચન્દ્રસૂરિ દ્વિતીયોઽદ્વૈતકીર્તિમરઃ ॥

(—ધર્મરત્ન પ્રકરણ ટીકા)

જગજનિતબોધાનાં તેષાં શુદ્ધચારિત્રિણામ્ ।

વિનેયા સમજાયન્ત શ્રીદેવેન્દ્રસૂરયઃ ॥

(સ૦ ૧૩૨૩ થી ૧૭૨૭ ની સ્વોપજ્ઞ કર્મગ્રંથ ટીકા, શ્લો૦ ૫)

સોઽમૂદ્ ગુરુ કોઽપિ નવઃ કવિસ્તુતો

મિત્રારમાધ્યસ્થઘરો બુઘપ્રિયઃ ।

તત્ત્વોક્તિભિર્નાસ્તિકદર્શનં ક્ષિપન્

શિવદ્ધરો માર્ગયુતોઽપિ દેહિનામ્ ॥

(—આ૦ —મુનિસુદ્ધસૂરિકૃત ‘ગુર્વાવલી’ શ્લોક૦ ૧૧૨)

૧૨ શેઠ પૂર્ણદેવ પોરવાડના ૧૨માં અનુક્રમે ૧ પૂર્ણદેવ,
૨ વરદેવ, ૩ સાઠલ અને ૪. ધીણાકે થયા

ધીણાકના બીજા ભાઈ ક્ષેમસિંહ અને ચોથા ભાઈ દેવસિંહ
આ૦ જગન્નથદ્રસૂરિ પાસે દીક્ષા લીધી હતી, (—પ્રક૦૪૫, પૃ૦ ૧૩૦)
બંને ભાઈઓ પૈકી દેવસિંહ પહેલા બચપણમાં જ દીક્ષા લીધી
હતી, જે છવટે આ૦ વૃદ્ધદેવેન્દ્રસૂરિના નામથી ખ્યાતિ પામ્યા

સ્વભાવ-આં દેવેન્દ્રસૂરિ શાત સ્વભાવી, ક્રિયાપ્રવર્તક, સંવેગી વિદ્વાન, પૂર્વકાળના ગીતાયોગિ આદિ કરાવે તેવા જ્ઞાની તથા ચારિત્રનિષ્ઠ, શાંત ઉપદેશક, મોટામથકાર અને શાસનપ્રભાવક હતા. આં જગન્નથદ્રસૂરિએ ક્રિયોદ્ધાર કર્યો ત્યારે “ આં દેવેન્દ્રસૂરિ અને ૫૦ દેવભદ્રગણિ તેમના સહયોગી હતા.” (પ્રકં ૪૪ પૃં ૫) સભવ છે કે, આં દેવેન્દ્રસૂરિને સં ૧૨૮૫ માં આચાર્યપદ મળ્યું હોય. તેમના શાત રસવાળા વાત્સલ્યભર્યા મીઠા ઉપદેશથી જ જનસમગ્રના હૃદમાં આં મહેન્દ્રસિંહસૂરિએ સં ૧૩૦૭ સગભગમાં ધરાઈમાં ક્રિયોદ્ધાર કરી શુદ્ધમાર્ગ સ્વીકાર્યો હતો. (પ્રકં ૪૦ પૃં ૫૨૨)

મેવા નો રાણો જૈનસિંહ, રાણો તેજસિંહ રાણી જયતલાદેવી રાણો સમન્સિંહ વગેરે તેમના અનન્ય રાગી હતા. તેમના ઉપદેશથી રાણીજયતલાએ ચિત્તોડના કિલ્લા પર શામળિયા પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું જિનાલય બંધાવ્યું. (-પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૬ થી ૩૩) રાણા તેજસિંહે પણ મેવાડમાં અમારિયાલન કરાવ્યું હતું આચાર્ય દેવેન્દ્રસૂરિવરે ગુરુદેવની આગે યત્નજન્ય, ગિરનાર, આબૂ વગેરે યાત્રાઓ કરી હતી (પૃં ૩૩)

આં દેવેન્દ્રસૂરિ, આં વિજયચંદ્ર, ઉપાં દેવભટ્ટ સં ૧૩૦૧ ના ફાગણ વદિ ૧૩ ને શનિવારે પાલનપુર પધાર્યા. ત્યાં વરદુહિયા આગ્રદેવે ઉપાસકસૂત્રપૂતિ મં ૧૧૨૮ સંભાવી. આં દેવેન્દ્રસૂરિએ સં ૧૩૦૨ માં વીંછપુર (ઉજ્જૈન)માં વરદુહિયા કુટુંબના વરદુહિયા વીરધવલ તથા બીમદેવને દીપ્તા આપી, તેઓના નામ મુનિ વિદ્યાનંદ, તથામુનિ ધર્મકીર્તિ રાખ્યા. સં ૧૩૦૪ માં તે બંનેને ગણિપદ આપ્યું. (પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૧)

મહુવા-અથભદાર

આં દેવે દ્રસૂરિ તથા આં વિજયચંદ્રસૂરિના ઉપદેશથી મહુવાના મુખે મં ૧૩૦૬ માં સ્વસ્વરતી અથભદાર બનાવ્યા. તેઓ ત્યારબાદ મં ૧૩૦૭ માં ધરાઈ પધાર્યા ત્યાં તેમને આં મહેન્દ્રસૂરિ મળ્યા. ત્યાર બાદ આં દેવેન્દ્રસૂરિ માગવા તરફ વિદ્યાર કરી મયા, અને સગભમ ૧૨ વર્ષે વૃજરાનમાં પધાર્યા.

આ બાર વર્ષના ગાળામા આં વિજયચન્દ્રસૂરિ ખલાતમા ચૈત્યવાસીઓની પાસત્યાવાળી “વડીપોષાળ”મા રહ્યા ત્યાતે ચૈત્યવાસીઓ સાથેનો મીઠોસબધ, શ્રાવકો પ્રત્યેનો ગાઢપ્રેમ અને ઋદ્ધિગારવથી શિથિલાચારી-પ્રમાદી બની ગયા હતા. તેમણે “આં દેવેન્દ્રસૂરિની આજ્ઞા” છોડી, પોતાનો સ્વતંત્ર ગચ્છ બનાવ્યો.

(પ્રકં ૪૪ પૃં ૧૨)

આં દેવેન્દ્રસૂરિ પોતાના સવેગી પરિવાર સાથે ગૂજરાતમા આવ્યા. અને સં ૧૩૧૬મા ખલાત પધાર્યા આં વિજયચન્દ્રસૂરિએ ગર્વના ઘેનમાં તેમનો વિનય—સત્કાર કર્યો નહીં, તેમજ શિથિલાચાર પણ છોડ્યો નહીં. આં દેવેન્દ્રસૂરિએ “આ શિથિલાચારીઓની વડી-પોષાળમા ઊતરવાનું ઉગ્રિત નધાર્યું” અને ખીજ સ્થાનમા ઊતરવાનો વિચાર કર્યો.”

આ રીતે સં ૧૩૧૬મા બે શુરુલાઈઓ વચ્ચે ખલાતમા ભેદ પડ્યો ઘણા વિચારશીલ શ્રાવકોને “આ બંને આચાર્યો વચ્ચે ભેદ પડે” તે ઠીક ન લાગ્યું. સબ્રામ સોનીના પૂર્વજ “સોની સાંગણુ ઓસવાલે” આ બંને શાખામા કયી શાખા સાચી છે? તેનો નિર્ણય કરવા તપસ્યા કરી, પ્રત્યક્ષપ્રભાવિ જિનપ્રતિમાની સામે ધ્યાન ધર્યું.” શાસનદેવીએ સાંગણુ સોનીને જણાવ્યું કે, “આં દેવેન્દ્રસૂરિ યુગોત્તમ આચાર્યપુગવ છે તેમની જ ગચ્છપરપરા લાંબા કાળ સુધી ચાલશે, માટે તારે તેમની ઉપાસના કરવી.”

(—શુર્વાવલી શ્લો. ૧૩૭-૧૩૮)

સં સોની ભીમદેવ ત્યાગ અને સયમમાર્ગની તરફેણ કરતો હતો તેણે આં દેવેન્દ્રસૂરિને નાની પોષાળમા ઉતાર્યા આથી આં દેવેન્દ્રસૂરિનો શિષ્યપરિવાર સં ૧૩૧૬ મા ખલાતમા લઘુપોષાળના નામે પ્રસિધ્ધિ પામ્યો “લઘુપોષાળ એ વાસ્તવમા તપાગચ્છનું જ નામાન્તર છે.”

ગચ્છભેદ—આં વિજયચન્દ્રસૂરિનો શિષ્યપરિવાર મોટી પોષાળમા જેમનો તેમ શિથિલ બની રહ્યો આ શિથિલઆચારના

કારણે સં ૧૩૧૬ માં ખભાતમાં જ તપામચ્છની મૂળ શાખાથી બીજી જૂદી શાખા વહીપોષાળના નામથી અસ્તિત્વમાં આવી, (પ્રકં ૪૪ પૃ ૧૩) આ સમયે મૂળ શાખાનું બીજું નામ તપામચ્છ લઘુપોષાળ, લઘુડીપોષાળ,—લોહી પોષાળ પડ્યું.

આં દેવેન્દ્રસૂરિના વ્યાખ્યાનમાં સંવેગ, ત્યાગના અમોઘ રસવાળો શાંતરસનો પ્રવાહ વહેતો હતો. તેઓ ખભાતના ચોઠમાં રહેલા “કુમારપાલ વિહારના ઉપાધ્યયમાં” ધર્મોપદેશ દેવા હતા. મહામાત્મ વસ્તુપાલે તેમને વડન કરવા આહ્વાને ત્યારે આચાર્ય મહારાજે ચાર વેદ ઉપર વ્યાખ્યાન આપ્યું જેમાં જૈન અને જૈનેતર ફરકનું સંબંધી સિદ્ધાંતોનું તલસ્પર્શી નિરૂપણ કર્યું. મહામાત્મ વસ્તુપાલે વ્યાખ્યાનમાં સામાયિક લઈને બેઠેલાઓને “મુઠપત્તિની પ્રભાવતા” કરી લગભગ ૧૮૦૦ મુઠપત્તિઓ ત્યારે તેમણે વહેવી. (—ગુર્વાવહી—શ્લોક ૧૧૪)

પદ્ધત્—આચાર્યમહારાજ ત્યાંથી વિહાર કરતા પાલનપુર પધાયા. આચાર્યમહારાજે બહી સંબંધી વિનંતિથી સં ૧૩૨૨ માં પાલનપુરમાં પસ્તવિયા પાસનાથ ભગવાનના મંદિરમાં ઉપાં વિધાન હગણિને આચાર્યપદ અને ૫૦ ધમઠીતિને ઉપાધ્યાયપદ આપ્યું. આ સમયે મંદિરના મઠપમાં ઠેસરની રેવી વૃદ્ધિ ધર્મ લોકમાં આલ્સર્ અને આનંદ ફેલાયો.

આચાર્યશ્રીએ આં વિધાનહસૂરિને મૂળશાખા સિયરવાની આજ્ઞા આપી. અને પોતે સં ૧૩૨૪ માં વિહાર કરતા કરતા દરીવાર માળવા પધાર્યાં સંભવ છે કે તેમણે ઉપાં ધમઠીતિને માળવાના વિહારમાં પોતાની સાથે રાખ્યા હોય.

સ્વર્ગ—આં દેવેન્દ્રસૂરિ સં ૧૩૨૭માં માળવામાં (અજર મારવા ના સાચારમાં) કાળધર્મ પામ્યા.

આ સમાચાર મળતા ભારતના જૈન સમ્રાટ ભારે ગમગીની ફેલાઈ ખભાતના અં બીમદેવે “તે દિવસથી અત્ત લેવાનો ત્યાગ કર્યો. સં બીમદેવે ૧૦ વર્ષ સુધી અનાજ ખાધું નહીં,” સાચેના

મુનિવરોએ માળવાથી ગૂજરાત તરફ વિહાર કર્યો. આં દેવેન્દ્રસૂરિએ “દેવેન્દ્ર અકવાળા” અથો બનાવ્યા, જેનાં નામ નીચે મુજબ બાળુવા મળે છે.—

૧. ધર્મરત્ન પ્રકરણ-ટીકા.†
૨. સુદંસણાચરિય
- ૩, ૪, ૫, લાઘ્યત્રય ગાં ૧૫૨,
- ૬ સિદ્ધ પચાશિકા ગાં ૫૦
૭. સિદ્ધ પચાશિકા-વૃત્તિ

અં ૮૭૫૦

૮. શ્રાદ્ધવિધિ કૃત્ય.
- ૯ શ્રાદ્ધ પ્રતિકેમણુ સૂત્રવૃત્તિ^૨

(વદારુવૃત્તિ) અં ૨૭૨૦

- ૧૦ પચનવ્ય કર્મઅથ†
૧. કર્મ વિપાક : ગાં ૬૧
૨. કર્મસ્તવ ગાં ૩૪
૩. બધવિધાન ગાં ૨૫
૪. ષડશીતિ ગાં ૮૬
૫. શતક ગાં ૧૦૦

૧૧ છ કર્મઅથ-ટીકા†

૧૨ સાસય જિણુથય. ગાં : ૨૪

૧૩ ધારણાચત્ર

આ અથો સિવાય તેમણે ‘સિરિ ઉસહવદ્ધમાણુ’ વગેરે સ્તવનો તથા યુગપ્રધાન સ્વરૂપચત્રની રચના કરી હતી

“ શ્રીવન્દાસ્તુત્તિ પ્રશસ્તિ—

“ઈતિ શ્રો ષડ્વિધ આવશ્યકવિધિ ॥ એવ પ્રન્થામ્ ૨૭૨૦ ॥

કૃતિરિય સુવિદિતશિરોમણીના શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરીણામ્ ॥ છ ॥

રસસ્થિલોચનશ્ચૈવ કલાસપૂર્ણ વર્તતે (૧૬૩૬) ।

મહયોગવિયુક્તશ્ચ મધૌ ચ કૃષ્ણપક્ષકે ॥ ૧ ॥

બૃહદ્ગણગચ્છાધીશા સૂરિશ્રી શીલદેવાખ્યા ।

તચ્છિષ્યેન્નૈવ લિખિતા માનુપ્રભોર્વૃત્તિમિમામ્ ॥ ૨ ॥

પ્રત્યાચ્યમાન કૃતિમિસ્તુ નન્દ્યાત્ ॥ શુભ મૂયાત્ ॥

(—શ્રી જૈન સાહિત્યપ્રદર્શન, શ્રી પ્રશસ્તિસંગ્રહ, લાં ૨, પ્રં નં ૧)

નોંધ—જે કે સંપાદકે આ અથ લખવાની સાલ વિં સં ૧૨૩૬ છાપી છે, પરંતુ વાસ્તવમાં તે સં ૧૬૩૬માં જોઈએ આં દેવેન્દ્રસૂરિ કે આં શીલદેવમાંથી કોઈ સં ૧૨૩૬માં થયા નથી આં શીલદેવ ૧૭મી સદીમાં થયા છે (પ્રકં ૪૧ પૃ ૫૮૯) તેથી આ પાઠ—રસમિયોજિતે વર્ષે ચંદુક્લા સમ્પૂર્ણ ॥ શતે ॥ એ પ્રકારે જોઈએ ૫૦ શ્રી કીર્તિસુદર્શણિયે સં ૧૫૧૧ માં વદારુવૃત્તિ નો બાલાવબોધ કર્યો

† ઉપયુક્ત આં દેવેન્દ્રમૂરિના અથો પૈકી ૧, ૧૦, ૧૧ ની પ્રશસ્તિમાં

તેમની પાટે જોઈ પછી જોઈ (૧) આં વિદ્યાનદસૂરિ, (૨) આં ધર્મધોષસૂરિ જોઈ એ આચાર્યો થયા.

આં વિદ્યાનદસૂરિ ગુરુદેવની જેમ શાત, સંવેગી, ત્યાગી અને વિદ્વાન હતા.

પ્રભાવકે મુનિવરો—

આ સમયે પ્રવેતાબર જૈન સંઘમાં સમઘ' વિદ્વાનો આચાર્યો અને પ્રવક્તા થયા.

આ સમયે આં વિનમમિય ગુગમધ્યાન થયા તે સં ૧૨૭૪માં સ્વર્ગે ગયા નાગેન્દ્ર ગમ્મના આં વિજયસેનસૂરિ આં ઉદયપ્રભસૂરિ, આં મસ્તિષેણસૂરિ (પ્રકં ૩૫, પૃં ૬, ૭), મલધાર ગમ્મના આં દેવપ્રભ આં નરચંદ્રસૂરિ, (પ્રકં ૩૮, પૃં ૩૩૪), આં વાલીદેવસૂરિના શિષ્ય આં રત્નપ્રભસૂરિ (પ્રકં ૪૧, પૃં ૫૭૮), રાજગમ્મના આં માણેકચંદ્રસૂરિ થયા, જેમણે કાવ્યપ્રકાશપર 'સંકેતટીકા' સં ૧૨૭૬માં રચી હતી. (પ્રકં ૩૫, પૃં ૩૭)

આં દેવેન્દ્રસૂરિ ધમે છે કે—જ પ વિદ્યાનદે ધનસ્ત પ્રકસ્તુની પહેલી પ્રતિ લખી અને તેને મહેા હેમગણત તેમજ પ ધનકર્મિએ સચોટી

(—ધનસ્ત પ્રકસ્તુ ટીકા)

જા વિદુષવર ધર્મકીર્તિ—શ્રીવિદ્યાનદસૂરિસ્વ.

સ્વ-પરસમર્થસ્થસ્થસ્થસ્થ સંસોચિતા જેવમ્ ॥૭૭॥ (કર્મમય ટીકા)

આ બંને પ્રણલિઓ ઉપરથી તારણી થકાય છે કે, સં ૧૩૪ થી ૧૩૨૩ ના અગામાં ધર્મસ્ત પ્રકસ્તુ ટીકા બની હતી. એ સમયે આ વિદ્યાનદ તથા આ ધર્મધ્યાય પન્નાસ હતા. આચાર્ય કે ઉપાધ્યાય ન હતા. કયા તેમ જ સં ૧૩૨૩ થી સં ૧૩૨૭ના અગામાં કમમય ટીકા બની. ત્યારે આ વિદ્યાનદ આચાર્ય હતા અને આ ધર્મધ્યાય ઉપાધ્યાય બની ચૂક્યા હતા તેઓ બંને ત્યારે જૈન, જૈનેતર સાત્તોના પારમાર્થી બની ચૂક્યા હતા.

શ્રી દોહતસિંહ સોદા અરવિં B A લખે છે કે જૂનરશ્વર કુમાર-પાસના સમયે કે કુકરાજ પોસ્વાડ હતા તેના પુત્ર સોદાક (પત્ની—રાજુ દેવી)ના પુત્ર શેઠ જમસિંહે સં ૧૨૨૮ માં સુ ૧ સોમવારે પોતાના ન્યાયોપાસ્તિ દ્રવ્યથી આ દેવેન્દ્રસૂરિની કર્મવિપાકૃતિ વિગેરે ૩ પ્રશ્નો જણાવ્યા. (પ્રાચીન ઇતિહાસ પૃ ૨૩૧)

નોંધ—સં ૧૩૨૮ દેવેન્દ્ર

રાજગચ્છના આં બાલચંદ્રસૂરિએ સં ૧૨૮૬, ૧૨૮૭માં ‘કરુણવજ્રાયુધનાટક’ રચ્યું અને સં ૧૨૯૮માં ‘વસન્ત-વિલાસ’ નામે કાવ્યઅથ બનાવ્યો. (—પ્રકં ૩૫, પૃં ૩૨) આં જયસિંહ-સૂરિએ “હસ્તીરમદમદન” નાટકની રચના કરી (પ્રકં ૩૮, પૃં ૩૬૪) વૈષ્ણીકૃપાણ વાયડગચ્છના આં અમરચંદ્રસૂરિએ ‘બાલ ભારત, કવિકલ્પલતા,’ ‘છન્દો રતનાવલી—મજરી—વૃત્તિ, પદ્માનન્દ કાવ્ય વગેરે અનેક અંથોની રચના કરી. (પ્રકં ૪૩ પૃં ૭૫૩)

આં શાલિભદ્રસૂરિએ સં ૧૨૪૧માં ગુજરાતી ભાષામાં ‘ભરતેશ્વર બાહુબલી રાસ’ બનાવ્યો પિષ્પલક ગચ્છમાં આં શીલભદ્ર થયા. (પ્રકં ૩૭, પૃં ૨૭૨)

આં જિનવલ્લભસૂરિની પરપરાના મધુકરગચ્છના આં અભય-દેવસૂરિ-વાલ્લિસિંહે સં ૧૨૭૮માં રૂઢોલી ગામમાં રુદ્રપલ્લી ગચ્છની સ્થાપના કરી એ જ પરપરાના આં કમલપ્રભે પ્રાકૃત ભાષામાં ‘પાર્શ્વનાથસ્તવન’ ગા ૭, ‘જિનપજર સ્તોત્ર’ ગાં ૨૫ રચ્યા (પ્રકં ૪૦, પૃં ૪૩૬)

ખરતરગચ્છના આં જિનેશ્વરે (સં ૧૨૭૮-૧૩૩૧)માં ખરતરગચ્છની (૧) ઓસવાલ ગચ્છ અને (૨) શ્રીમાલીગચ્છ એમ બે યગપરા સ્થાપન કરી (પ્રકં ૪૦, પૃં ૪૬૧) ઉપાં અભય-તિલકગણિએ સં ૧૩૧૨માં પાલનપુરમાં સંસ્કૃત ‘દ્વયાશ્રય મહાકાવ્ય વૃત્તિ’ રચી (પ્રકં ૪૦, પૃં ૪૬૨) ઉપાં પૂર્ણકેશો સં ૧૩૦૭માં પ્રાકૃત ‘દ્વયાશ્રય મહાકાવ્ય વૃત્તિ’ બનાવી (પ્રકં ૪૦, પૃં ૪૬૨, પ્રકં ૪૧ પૃં ૬૩૩) પૂનમિયાગચ્છના આં પરમદેવ સં ૧૩૦૨માં થયા મહાદાની જગદૂશાહ તેમનો શ્રાવક થયો (પ્રકં ૪૦, પૃં ૪૬૮) અચલગચ્છના આં મહેન્દ્રસૂરિ સં ૧૩૦૭માં થરાદમાં હતા. (પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૨૨)

પૂનમિયાગચ્છના ચતુર્દશી પક્ષમાં આં દેવેન્દ્રસૂરિ થયા. તેમણે સં ૧૨૮૬માં તપાં ઉં વિજયચદ્રગણિને આચાર્યપદ આપ્યું (પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૪૬, પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૦) તેમના પદ્ધર આં હેમપ્રભસૂરિએ સં ૧૩૦૫માં ‘ત્રૈલોક્ય પ્રકાશ’ નામે તાજિક અથ

સં ૧૧૬૦ બનાવ્યો. (પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૪૭) સં ૧૩૦૮માં કમ્પુલી
અમ્મમા આં કમલસિદ્ધ થયા (પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૨૨) આં વાલ્મી
દેવસૂરિની પરપરાના ૪૫મા આં હરિભદ્રસૂરિના ગુરુભાઈ ૫૦
વિદ્યાકરગણિએ સં ૧૩૬૮માં 'શબ્દાનુશાસનવૃત્તિ લીપિકા'નો
ઉદ્ધાર કર્યો આં સુનીન્દ્રસૂરિએ સં ૧૪૨૨માં સંક્ષિપ્ત 'શાન્તિ
નાથ ચરિત્ર' રચ્યું આં જ્ઞાનદે સં ૧૨૬૮માં બલોદના
જિનાલાયમાં સ્વર્ણકલશ ચડાવ્યો.

નાગોરીતપા (૪૪ મા) આં ગુણસમુદ્ર સં ૧૩૦૮માં સ્વર્ણ
ગથા. (૪૫મા આં જ્ઞાનોખરે સં ૧૩૦૧માં "કિયોદ્ધાર" કર્યો
અને નાગોરી તપાગમ્મ સ્થાપન કર્યો. (પૃં ૪૧ પૃં ૫૬૨) તેમના જ
પદ્મર (૪૬ મા) આં વજ્રસેનસૂરિ થયા તેમને બાદશાહ અલ્લાઉદ્દીન
ખીલજી બહુ માનનો હતો.

(પ્રકં ૪૧, પૃં ૫૬૨, પ્રકં ૪૪, પૃં ૪૭)

નાગેન્દ્રમચ્છના આં વર્ધમાનસૂરિએ સં ૧૨૬૬ માં પાટણમાં
વાસુપૂર્વ્ય ચરિત્ર પ્રં ૫૪૬૪ બનાવ્યું (પ્રં ૩૫, પૃં ૫)

અથલ ઠારો.

આ દેવેન્દ્રસૂરિ આં વિજયમદ્રસૂરિ અને મહોં દેવભદ્રગણિ
વજેરેના ઉપદેશથી મહુવા ગુજરાત, પાંચ વીજપુર, ખભાત જગેરે
સ્થળોમાં મોટા અથલ ઠારો બન્યા, તેમજ વિવિધ આગમમંથો લખાયા.

આ અથલ ઠારોની અષ્ટપુષ્પિકાઓથી એટલું તારવી શકાય છે
કે, આં દેવેન્દ્રસૂરિ તથા આં વિજયમદ્રસૂરિએ જૈન આગમોની
રક્ષા અને સુલભ પ્રાપ્તિ બને, એ માટે જૈન સંઘો પાસે બહોર જ્ઞાન
બ ઠારો સ્થાપન કરાવ્યા "આવા બહોર જ્ઞાનબ ઠારો સ્થાપન કરનારા"
આ પહેલ પહેલા આચાર્યો થયા.

૧ મહુવાનો સરસ્વતી બહાર સાક્ષી પૂરે છે કે, મહુવા તે સમયે
જૈનધર્મનું કેન્દ્ર હતું આથી મહુવામાં અથલ ઠારોની ઘણી જાતની હતી. ઈ.સ.
વચેરે ગામો એ સમયમાં છે કુસામ્બ વસતી રાજાએ સં ૧૪૪૧ માં કાવિ,
ઈના અને હાથસંધીમાં સોસર કરાવ્યા.

(પ્રકં ૪૫ પૃ ૨૬ ક ૬ તથા પ્રકં ૪૫, ૫૬)

આ આચાર્યો પછી ઘણા જૈનાચાર્યોએ અથલ ડારોની પ્રવૃત્તિને ઓછા-વધુ પ્રમાણમાં ચાલુ રાખી હતી.^૧

મહુવાનો શ્રી સરસ્વતી જ્ઞાનભંડાર

સવત ૧૩૦૬ વર્ષે મહા સુ. ૧ ગુરાવઘેહ શ્રીમધુમત્યાં પ્રમુશ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ-પ્રમુશ્રી વિજયચંદ્રસૂરીનાં સદેગનાશ્રવણતઃ સજાતશુદ્ધસવેગે શ્રી શ્રમણસઘસ્ય પઠનાર્થે શ્રીવાગ્દેવતામાંડાગારકરણાય ધવલક્રવાસ્તવ્ય ઠં સાહર, દ્વીપવાસ્તવ્ય ઠં મદન, ઠં આહ્ણસીહ, ઠં જયંતસીહ ઠં જયતા, ઠં રાજા, ઠં પદમસીહ, શ્રીમધુમતીવાસ્તવ્ય મહં જિણદેવ, માં સૂમા, વ્યવં નારાયણ, વ્યં નાગપાલ, સૌં વયરસીહ, સૌં રતન, ઠં રતન, માંં જસહ્હ, વસાધીણા, ઠં લેલ્લક અરિસીહ, માંં આજડ, ટિંબા-
ણકવાસ્તવ્ય શ્રેં દોં સિરિકુમાર ઠં આંબડ ઠં પાહ્ણ તથા દેવપત્તન-
વાસ્તવ્ય સૌં આહ્ણ ઠં આણંડ પ્રમૃતિ સમસ્તશ્રાવકૈ મિલિત્વા
મોક્ષફલાઽવાપ્તયે સ્વપરોપકારાય શ્રીસર્વજ્ઞાગમસૂત્ર-તથા વૃત્તિ-તથા ચૂર્ણિ-
તથા નિર્યુક્તિ-પ્રકરણ-[અથ] - સૂત્રવૃત્તિ-વસુદેવહિંદિપ્રમૃતિસમસ્તકથા-

(૧) અરતરગચ્છના ૫૧મા આ. જિનભંડસૂરિ (પ્રકં ૪૦, પૃં ૪૭૫)
તપગચ્છના ૫૦ મા આ. સોમસુદરસૂરિ (પ્રકં ૫૦, પૃં)
વૃદ્ધતપગચ્છના ૬૦મા આ. લખિંસાગરસૂરિ (પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૫)
વગેરે જૈનાચાર્યોએ વિવિધ નગરોમા મોટા અથલ ડારો સ્થાપન કરાવી, આ
પ્રવૃત્તિને મોટો વેગ આપ્યો છે તેમની એ દીર્ઘદર્શી કૃપાતુ અને રક્ષણપદ્ધતિતુ
ફળ છે કે, આજે પાટણ, અમદાવાદ, ખભાત, લીંબડી, બિકાનેર, જેસલમેર,
પૂના વગેરે સ્થાનોમા જૈન અથલ ડારો વિદ્યમાન છે

આગમપ્રજ્ઞ આ. સાગરાનંદસૂરિએ જૈન આગમોની રક્ષા અને તેને ચિરકાળ ટકાવી રાખવા માટે આગમોદ્યસમિતિ, શિલાઆગમમંદિર, અને તાત્રાગમ મંદિર સ્થાપન કરાવ્યા તેઓ આ વિષયમા સર્વપ્રથમ પહેલ કરનારા ગણાય છે

આગમપ્રજ્ઞાકર પૂ. સુ. મં. પુણ્યવિજયજી મહારાજે આ ભંડારોના અંગેને લોકોએ બનાવવા માટે ભારત સરકારનું ધ્યાન ખેંચ્યું છે આ દિશામા કાર્યકરનારા તેઓ પહેલ વહેલા મુનિવર છે.

છઠ્ઠાગ-સાહિત્ય-સર્કાદિસમસ્ત ગ્રંથહેતુનાય પ્રારમ્ભ પુસ્તકાનાં મન્ય પ્રવચન-સારોદ્ધાર શિવસૂત્રીયસંહપુસ્તકમ્ સિલ્સિલ ઠંઠ ધરિસિદ્ધિન ॥

જ્ઞાનદાનેન જ્ઞાનાતિ, જન્મુ સ્વસ્ય દિતાદિતમ્ ।

વેત્તિ જીવાદિતત્વાનિ ચિરંતિ ચ સમન્નુતે ॥ ૧ ॥

જ્ઞાનદાનાત્ ત્વાપ્નોતિ કેવલજ્ઞાનસુખમ્ ॥

અનુગ્રહાસિલ્લોકં શોકામ્ભવિગ્મતિ ॥ ૨ ॥

ન જ્ઞાનાદાનાધિકમપ્ર કિંચિદ્, દાન મયેદ્ નિષ્કૃતોપકારમ્ ।

સતો વિદધ્યાદ્ વિમુખ સ્વશક્ત્યા વિજ્ઞાનદાને સત્તપ્રજ્ઞતિમ્ ॥ ૩ ॥

(—પાટણ-સમ્મતીપાઠાવસ્થિત-ભાવચત્વાર પુષ્પિકા)

બોલે “તપગચ્છના આં દેવેન્દ્રસૂરિ તથા આં વિજય ચ દ્રસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૩૦૬ મહા સુદિ ૧ ને બુરુવારે મહુવામાં ધોળકા, દીવળદર, મહુવા, દીબાનક, દેવપત્તન (દેવપાળ) ના જૈનાચે મળી સ્વપરના ઉપકાર માટે અને મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે ‘મોટે જ્ઞાનભંડાર’ સ્થાપન કર્યો, અને તેમાં જૈનાગમે, જૈનાગમ પંચાંગી, પ્રાચીન શાસ્ત્રો, ગ્રંથો, વ્યાકરણ, કાવ્ય, ન્યાય, સાહિત્ય, કથા વગેરે વિવિધ વિષયના ગ્રંથો લખાવી મૂકવા નક્કી કર્યું”

(—જૈન પુસ્તક પ્રશસ્તિ સમઠ, પ્રં ૧૦ ૧૧૦

આ રીતે સં ૧૩૦૬માં મહુવામાં સરસ્વતી જ્ઞાનમંદિર બન્યું હતું આ જ્ઞાનભંડાર અત્યારે ત્યાં નથી

(૧) દીબા—દીબાણા જૂનું ગામ છે તેમાં હોથી શ્રી કુમાર જૂનું શ્રીમાલી ૪૦ આબઠ ૪૦ પામ્હણ (પ્રકં ૪૨ પૃં ૭૨૧), બીમો કુઠલિયો (પ્રકં ૪૧ પૃં ૬૮૩), વિક્રમશ્રી ભાવચાર (પ્રકં ૪૬, પૃં ૬૦૨) પ્રકં ૬૭) વગેરે નરસિંહ પદ્ય લખા

પાટણનો સરસ્વતી જ્ઞાનભંડાર

પાટણના જૈનગ્રંથો આં દેવેન્દ્રસૂરિના ઉપદેશથી મોટે મંથ ભંડાર બનાવ્યો હતો. વિવિધ ગચ્છના આચાર્યોએ જૂઠાં જૂઠાં

સ્થાનોના જૈનો પાસે વિવિધ અથો લખાવી, તે અથલંડારમાં દાખલ કર્યા હતા તેમાના કેટલાક આ હતા —

(૧) આ. દેવેન્દ્રસૂરિના ઉપદેશથી તેમના કુટુંબના શા. ધીણાક પોરવાડ તથા મોઢા પોરવાડે સં. ૧૨૯૬મા ‘ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર લઘુવૃત્તિ અને આખ્યાનક મણિકેશવૃત્તિ અથો લખાવ્યા હતા

(—પ્રકં ૪૫, પૂર્ણદેવ પોરવાડનો વંશ)

(૨) આ. દેવેન્દ્રસૂરિના પદ્ધર, આ. વિદ્યાન દસૂરિના પદ્ધર આ. ધર્મધોષસૂરિના ઉપદેશથી દયાવટ (દીયાણા)ના શેઠ હોનાક, શેઠ કુમારસિહ પોરવાડ, શેઠ સોમાક, શેઠ અરિસિહ, શેઠ કડુઆ, શેઠ સાગોક, શેઠ ખીસ્વાક, શેઠ સુહડ વગેરે શ્રાવકસથે ‘શ્રાદ્ધદિનકૃત્યટીકા’ લખાવી’ પાટણના સરસ્વતી અનથલડારમાં આપી હતી

(—શ્રી પ્રશસ્તિસંગ્રહ, ભા. ૧, પ્ર. નં. ૪૮, પૃ. ૪૩, ૪૪)

(૩) મેવાડના મત્રી સોનગરા સીમધરના કુટુંબે સં. ૧૩૫૨મા અથો લખાવ્યા હતા (—જૈન પુસ્તક પ્રશસ્તિ સંગ્રહ. પ્ર. નં. ૩૩)

(૪) ઉપકેશગચ્છના આ. દેવગુપ્તસૂરિના શિષ્ય પ. પાર્શ્વગણિ ના ઉપદેશથી સં. ૧૩૫૨મા શેઠ કુમારસિહ પોરવાડના વશજ શેઠ આશાધરે ‘ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર-લઘુવૃત્તિ’ લખાવી

(—શ્રી પ્રશસ્તિસંગ્રહ ભા. ૧, પ્ર. નં. ૩૯ પૃ. ૩૧)

(૫) શેઠ વીરા પોરવાડને (૧) વયળ, (૨) સાજન અને (૩) શા. જય, એમ ત્રણ પુત્રો હતા તેમાનો શા. વયળ પરોપકારી હતો તેને માફુ નામની પત્નીથી ૧ તેળ, ૨. લીમા, ૩ સપૂરણ, અને ૪ પદ્મો, એમ ચાર પુત્રો થયા તથા (૫) રૂપલસુ દરી નામે પુત્રી થઈ

શેઠ વીરાના ત્રીજા પુત્ર શા. જયકુમારે તપગચ્છના આ. સોમતિલકસૂરિ પાસે દીક્ષા લીધી અને સં. ૧૪૨૦ નો ચૈત્ર સુદિ ૧૦ના રોજ પાટણમા સિંહપદ્વીવાલના ઉત્સવમા આચાર્યપદ પ્રાપ્ત કર્યું તેમનું આ. જ્યાન દસૂરિ એવું નામ રાખવામા આવ્યું

(—પ્રકં ૩૫, પૃ. ૬૬ તથા પ્ર. ૪૮)

વચનની પુત્રી ઉપસમુદ્ગીને જયપલથી જ ધર્મસંસ્કાર મળ્યા હતા. તે દેવગુરુ પ્રત્યે ભક્તિવાળી, દયાળુ અને તપસ્વી હતી. તેને આં જ્યાનદસુરિના ઉપદેશથી સં ૧૪૫૮ના પ્રથમ ભાદરવા સુદિ ૮ ના રોજ પાટણમાં 'પરમચરિય' (સં ૧૦૪૦૦) લખાવ્યું અને સં ૧૪૫૮માં પાટણના સરસ્વતી નયનદારમાં મૂક્યું.

(-શ્રી પ્રશસ્તિસમ્રત, ભા. ૨, પ્રા. ૧૦ ૬૮, પૃ. ૬૨)

(૬) દોસતાખાદના "દુ સાધ્યવચ"ના ગેઠ જગતસિ હ શ્રીમાલો ના પુત્ર સાપુપત્રસિદની પુત્રી રાજુએ આં દેવમુદરસુરિના ઉપદેશથી વિવિધ સ્થાનોમાં જિનાશયો બધાવ્યા અને 'જબુદીવ પત્તિયીકા' નથ લખાવ્યા.

(-જેન પુસ્તકપ્રશસ્તિસમ્રત, પ્રા. ૧૦ ૬૬; પ્રા. ૪૫
દુ સાધ્ય વચ)

(૭) તપાગચીય આં જ્યાનદસુરિના શિષ્ય (સરજ કમલન-નગીક) ગચ્છનાયક (૪૬માં) શાં દેવમુદરસુરિ આં જ્ઞાનમાગરસુરિ, આં કુલગ-નમ્હિ, આં ગુણરત્નમુરિ મટો. દેવગેખ ગણિ, ૫૦ દેવમદ્ર ગણિ ૫૦ દેવમત્રગમણિ વગેરે પરિ વાગે બ્યાખ્યાનમાં વાંચવા માટે દિયવરાના આવક વીરા આજ્ઞાના પુત્ર ધર્મા મા કમળસિદે સં ૧૪૩૮ ના પોષ સુદિ ૬ ને ગુરુવારના રોજ શ્રી પાશનાથગરિત્ર (સં ૧૦૦૭૮) લખાવ્યું અને પાટણના સુધપતિ સોમપિ નાના ગેઠ પ્રથમ વગેરે શ્રી સમને જયપલ કપુ.

(-શ્રી પ્રશસ્તિસમ્રત, ભા. ૨, પ્રા. ૧૦ ૧૧૦, પૃ. ૭૭)

(૮) ગણકપુરના ગચ્છો બીગ પોગવડના પુત્ર મચી ૩૦ તીલાકની પત્ની ગુણાક આં દેવમુદરસુરિના ઉપદેશથી સં ૧૪૮૧ ના પોષ વરિ ૧૨ ના રોજ ભગ્યમા શબ્દાનુમાસન-અવધરિ તખાવી હતી. આ નિ પાટણના જ્ઞાનભક્ષામાં છે.

(-શ્રી પ્રશસ્તિસમ્રત, ભા. ૨, પ્રા. ૧૦ ૧૬)

(૯) પાટણના ૩૦ પેવાની પુત્રી પૂજીએ આં જ્યાનદસુરિના ઉપદેશથી સં ૧૪૮૧ ના પોષ વરિ ૪ ને ગુરુવારે પ્રત્યેતાર જન્મ પ્રગણિ તખાવી (-શ્રી પ્રશસ્તિસમ્રત, ભા. ૨, પ્રા. ૧૦ ૧૫)

(૧૦) સં ૧૪૪૯ ના કાર્તિક વદિ ૧૩ ને શનિવારે પાટણના વીરમપાડાના ઉપાશ્રયમાં શ્રી શબ્દાનુશાસન લખાવ્યું,

(—શ્રી પ્રશસ્તિસંગ્રહ, ભા. ૨, પ્ર. ૦ નં ૧૭)

(૧૧) હડાલાના શેઠ ધરમશી પોરવાડે આં સોમસુદરસૂરિના ઉપદેશથી પાટણમાં “મોટો અથલઠાર” સ્થાપન કર્યો. તેના માટે સં ૧૪૭૪ ના માગશર સુદિ ૬ સુધીમાં એક લાખ શ્લોકાત્મક આગમગ્રંથો લખાવ્યા અને સં ૧૪૮૧ સુધીમાં બે લાખ શ્લોકાત્મક ગ્રંથો લખાવ્યા

(—જેન પુસ્તક પ્રશસ્તિસંગ્રહ ભા. ૨, પ્રશ. ૦ નં ૪૭, ૪૮ પ્રક. ૫૦ ધરમશી હડાલિયો,)

(૧૨) શેઠ ગોવિંદ શ્રીમાલીએ સં ૧૪૭૯ માં સમસ્ત આગમગ્રંથો તાડપત્ર પર લખાવ્યા (—પ્રક. ૪૯, કલમ ૧૧)

(૧૩) નાગોરના સાધુ હીરા ઓશવાલની પુત્રી તથા સરસ્વતી પાટણના સગામસિંહ ઓશવાલની પત્ની દેઉએ તપાગચ્છના ગુરુ આં સોમસુદરસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૪૮૨ માં પચ્ચકલપસૂત્રની પ્રતિ લખાવી (—શ્રી પ્રશસ્તિસંગ્રહ, ભા. ૨, પ્ર. ૦ નં ૨૩)

(૧૪) માળવાના ખરસઉદ (ખાચરોદ) નગરના તપાગચ્છીય પોરવાડ શા. ૦ નાનુ, તેની પત્ની રાજૂ, તેઓના પુત્રો શા. ૦ પાસડ, શા. ૦ દેલ્હા, શા. ૦ પેથા, શા. ૦ ગાંગા, શા. ૦ ડૂંગર, તે પૈકીના શા. ૦ ગાગાજીની પત્ની સાવિત્રી, તેનો પુત્ર શા. ૦ કર્મસિંહ, તેની પત્ની લાઠી, તેમના પુત્રો વાછા, આલ્હા, તેની પત્ની નાઈ, જેન ટરકૂ વગેરે કુટુંબ પરિવાર સાથે શા. ૦ કર્મશિંહ સં ૧૫૦૯ ના અષાઢ સુદિ ૨ ને સોમવારે અણુહિલ ગામમાં તપાગચ્છીય આં સોમસુદરસૂરિના શિષ્ય રત્નહંસગણિને લણવા માટે ઔદીચ્ય જ્ઞાતિના ધરણિધર પાસે શ્રી શાન્તિનાથચરિત્ર લખાવ્યું

આ પુસ્તક શા. ૦ કર્મસિંહે પોતાના પરિવાર સાથે સં ૧૫૧૧ માં ખરસઉદમાં વડગચ્છની શાખા તપગચ્છના ગચ્છનાયકો આં સોમસુદરસૂરિ, આં મુનિસુદરસૂરિ, આં શ્રી જ્ઞાનદસૂરિ, આં જિનસુદરસૂરિની પરંપરાના વિદ્યમાન આં શ્રી રત્નશેખરસૂરિ,

આં શ્રી ઉદયનદિસૂરિ, આં શ્રી લક્ષ્મીસાગરસૂરિશિષ્ય આં શ્રી સોમદેવસૂરિશિષ્ય ૫૦ રત્નક સગણિના ઉપદેશથી પાચમ તપનું ઉજ્જમણું ધ્યુ, તે માટે લખાવું

(—શ્રી જૈનસાહિત્ય પ્રદર્શન—શ્રી પ્રશસ્તિસત્રક,
ભા. ૨, પ્રશ. ૧૦ નં. ૬૩)

(૧૫) પાટણના ૧ શેઠ મહન શ્રી માલીના વશમાં અનુક્રમે ૨ સાધુ દેવરાજ, ૩. સરવણ, ૪ શેઠ સદારંગ અને ૫ શેઠ અમરદત્ત ઘયા હતા.

શેઠ દેવરાજે ઉપર મુજબના પરિવારને સામે રાખી સં. ૧૫૨૭ના આસો વદિ ૭ને રવિવારે ‘અગણિત પદ્મ’ ગ્રંથ લખાવ્યો. તથા સં. ૧૫૩૮ માં તપાગચ્છના (૫૩મા) જા. લક્ષ્મીસાગરસૂરિ તથા આં સોમજય ગુરુના ઉપદેશથી ઘોટો ગ્રંથ લેહાર બનાવ્યો.

(—શ્રી પ્રશસ્તિસત્રક ભા. ૨, પ્રશ. ૧૦ નં. ૧૩૨, ૧૭૩)

(જૈન ઇતિ. પ્રક. ૪૫, મહન શ્રી માલીના વશ)

(૧૬) માંડવજઠમાં લણુશાળી માંડસિક નામે હતા. તે “ખ. તરમચ્છના ૫૫ મા” આં જિનમાણિકધસૂરિનો ભક્ત માનક હતા. તેને લીલાદે નામે પત્ની હતી. સં. ક્ષિતિપાળ, સં. છીમરાજ, સં. જાનુ સં. જાનુપુત્ર વિનય વગેરે પુત્રો અને પૌત્રો હતા.

તેણે સં. ૧૫૨૮, ૧૫૩૨ વગેરેમાં પોતાની જાતમહેનતથી મેઘવેશ-ન્યાયોપાનિત દ્રવ્યથી વિવિધ ગ્રંથો લખાવ્યા તેણે ઉપદેશ માસા-રોમદ્વીવૃત્તિ, દર્શનશુદ્ધિપ્રકરણવૃત્તિ ખરતરગચ્છસામાધારી વગેરે ગ્રંથો લખાવી, સાધુઓને ભણવા માટે પાટણના જૈન મંથ ભાગમાં મૂક્યા.

(—શ્રી પ્રશસ્તિસત્રક ભા. ૨ પ્ર. ૧૦ નં. ૧૩૭ ૧૫૦, ૧૫૨)

વિજાપુરનો સરસ્વતી ગ્રંથલેહાર

વિજાપુરના તપમચ્છના આં દેવેન્દ્રસૂરિ વગેરેના ઉપાસક શ્રીમયે “વિજાપુરની તપમચ્છની જૈન પોપાગમાં” આં દેવેન્દ્રસૂરિ,

આં વિજયચંદ્રસૂરિ, ઉં દેવલદ્ર ગણિ, પં મલયકીર્તિ ગણિ,
પં અન્નિતપ્રભ ગણિ, પં દેવકુમાર ગણિ, મુનિ નેમિકુમાર વગેરેના
ઉપદેશથી મોટો સરસ્વતી ગ્રંથલકાર બનાવ્યો હતો અને જૈનોએ
તેમા વિવિધ પ્રકારના આગમગ્રંથો તથા પ્રાકૃત-સંસ્કૃત ભાષાના
ગ્રંથો લખાવીને મૂક્યા હતા.

સં ૧૨૯૨ ના વૈશાખ સુદિ ૧૩ ના રોજ વિજ્ઞપુરના શ્રીસઘમા
શાં ધનપાલ પુત્ર શાં રતનપાલ, ઠં ગજપાલ, તેનો પુત્ર ઠં વિજય-
પાલ, શેઠ દેલ્હા સુત શેઠ બિલ્હણ મહં જિનપાલ, મહં વિકલ
પુત્ર, ઠં આસપાલ, શેઠ સોલ્હા, ઠં સહજ, તેનો પુત્ર ઠં અરિ-
સિંહ, શાં રાહડ પુત્ર શાં લાહડ વગેરે આગેવાન જૈનો હતા. અને
(૧) પરમશ્રાવક શાં રતનપાલ, (૨) પરમશ્રાવક શાં વિલ્હણ,
(૩) સાધર્મિક વાત્સલ્યમાં તત્પર ઠં આસપાલ, તથા (૪) આગમ
અને ઇતર ગ્રંથોની સારસભાગ લેવામાં નિષ્ણાત શાં લાહણ વગેરે
આ ગ્રંથલકારોના વહીવટદારો હતા.

તેઓએ પણ વિવિધ આગમો, ટીકાઓ, પ્રકરણગ્રંથો અને ચરિત્રો
વગેરે લખાવ્યા હતા.

વિજ્ઞપુર પરિચય— વિં સં ૯૨૭ માં “વિજ્ઞપુર” વસ્યું
(—કવિ બહાદુર પં દીપવિજયજીનો સુધર્માગચ્છપટ્ટાવલી રાસ)
પાટણના રાજા રતનાદિત્ય ચાવડાએ અહીં ‘કુડ કરાવ્યો હતો’
તથા ગૂજરૈશ્વર કુમારપાલે અહીં “કિલ્લો” બંધાવ્યો હતો.

મહામાત્ય વસ્તુપાલે ‘ચિતામણિ પાર્શ્વનાથના જિનાલય’નો
જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો હતો.

ખીજે ઉલ્લેખ મળે છે કે, સં ૧૨૫૬માં વિજલદેવ પરમારે
વિજ્ઞપુર વસાવ્યું. (સભવ છે કે તો મારવાડ ગોલવાડનું વિજ્ઞપુર હોય ?)

ચંદ્રસિંહ પોરવાડના વંશના શેઠ પેથડે વિજ્ઞ નામના ક્ષત્રિય
સાથે જઈ વિજ્ઞપુર વસાવ્યું ત્યાં જિનાલય બનાવી, તેમા સં
૧૩૭૮માં સોનાની જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

(—પ્રકં ૪૫ ચંદ્રસિંહ પોરવાડનો વંશ)

તપાગચ્છના ૫૦ અજિતપ્રસાગણિવરે સં ૧૨૬૫મા વિજયપુરમા 'ધર્મરત્નધાવકાચાર' બનાવ્યો. (પ્રક્રં ૪૪ પૃં ૬ ટીપ્પણી)

વિજયપુરમા આજે શ્વેતાબર તપગચ્છ ધણા જૈનોનાં ઘર છે શ્વેતાબર જૈનમંદિરો ૬ છે અને હુબડજાતિનું ૬૦ જૈનમંદિર ૧ છે તે મંદિરોના મૂળનાયકોના નામ આ પ્રકારે છે -

૧ ચિતામણિ પાર્શ્વનાથ જાં નું મંદિર,

૨ શ્રી આદીશ્વર જાં નું પદ્માવતીદેવીવાળું મંદિર

૩ શ્રી મહાવીરસ્વામી જાં નું મંદિર

૪ શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામી જાં નું મંદિર

૫ શ્રી શાંતિનાથ જાં નું મંદિર

૬ શ્રી કુચુનાથ જાં નું મંદિર

૭ શ્રી કેશરિયા ઋષભનાથ જાં નું, પ્રતિષ્ઠા સં ૧૮૭૩ તથા ૧૮૮૧

૮ શ્રી અરનાથ જાં નું મંદિર, પ્રતિષ્ઠા સં ૧૮૭૩ (જૂઓ પ્રક્રં ૫૫ સોમશાખાપટ્ટાવલિ ૬૨ મા જાં આનંદસોમસૂરિ.)

૯ શ્રી યોડીપાર્શ્વનાથ જાં નું મંદિર તથા ૧૦ હુબડજાતિનું ૧ દિગબર મંદિર છે તેમજ ૧૧ આં બુદ્ધિસાગરસૂરિનું જોડ સમાધિમંદિર છે

ઉપરુક્ત મંદિરો પૈકી શ્રી ચિતામણિ પાર્શ્વનાથ જાં નું મંદિર પ્રાચીન છે જાં આદીશ્વર, જાં મહાવીરસ્વામીના મંદિરોની પ્રતિષ્ઠા તપાગચ્છના વિજયનંદસૂરિ શાખાના ૧૦ ૬૦મા જાં વિજયના નંદસૂરિ અને આં વિજયરાજસૂરિએ સં ૧૭૦૬ના જોડ વરિ ૩ ને શુક્રવારે કરી હતી જાં આદીશ્વરના મંદિરમા પદ્માવતી દેવી અને સરસ્વતી દેવીની પ્રતિમાઓ છે આ સિવાય ધણા દેવાલયોમાં જૈનાચાર્યો, મુનિવરો વગેરેની અણ્ણ પાદુકાઓ પ્રતિષ્ઠિત છે તે આ પ્રકારે જણાય છે -

ચિતામણિ પાર્શ્વનાથના જિનાલયમા (૧) સં ૧૬૨૧ની ૫૦ વિજયરત્નગણિની પાદુકા, (૨) સં ૧૮૩૩ના વૈશાખ સુદિ ૧૦ ને શુક્રવારની તપગચ્છના ૫૦ અમરવિજયગણિની પાદુકા છે

આદીશ્વર લં ના જિનાલયમા (૧) સં ૧૮૭૨ના મહા વદિ
 ૩ ને ગુરુવારની તપગચ્છના વિજયાનદસૂરિ શાખાના લં વિજય
મહેન્દ્રસૂરિની પાઠુકા, (૨) મહેાં કલ્યાણવિજયગણિની પરપરાના
 ૫૦ દર્શનવિજયગણિશિષ્ય ૫૦ પ્રેમવિજયગણિના શિષ્ય ૫૦
 સર્વવિજયગણિની પાઠુકા, (૩) જં ગું આં શ્રી હીરવિજયસૂરિની
 પરપરાના X X Xની સં ૧૮૬૦ની પાઠુકા, (૪) સં ૧૭૯૧ ના
 ચૈત્ર વદિ ૭ ને શુક્રવારની આં જિનસાગરસૂરિપ્રતિષ્ઠિત ૫૦
 રત્નસાગરગણિની પાઠુકા, (૫-૬) સં ૧૮૮૬ ના વૈશાખ સુદિ ૭ ને
 ગુરુવારની તપગચ્છની વૃદ્ધ પોષાળના ૫૦ ક્ષેત્રસુદરગણિ તથા ૫૦
 હિતસુદરગણિની ચરણ પાઠુકા, (૭) સં ૧૮૬૦ ની ૫૦ રૂપવિજયળ
 ગણિની ચરણ પાઠુકા છે

ગોરાદેવીના ખેતર પાસેના કુડની નજીક નૈઋત્ય ખૂણામા ૧-
 તપગચ્છના ૫૦ પ્રેમવિજયગણિશિષ્ય શ્રી રૂપવિજયળની પાઠુકા છે
જન્મભૂમિ—તપગચ્છના આં વિદ્યાનદસૂરિ, આં ધર્મદોષસૂરિ,
 (પ્રકં ૪૬) આગમગચ્છના આં આનંદરત્નસૂરિ (સં ૧૬૭૬,
 મહા વદિ ૫), અચલગચ્છના (૪૫ મા) આં સિદ્ધપ્રભસૂરિ
 (સં ૧૨૮૩) (પ્રં ૪૦ પૃં ૫૨૩)

પિષ્પલકગચ્છના આં વિજયસાગરસૂરિ (સં ૧૫૬૬ ના પોષ
 વદિ ૫ ને સોમવાર) વગેરે વિજયપુરના નર રત્નો થઈ ગયા

આગમગચ્છના (૬૦ મા) આં અમરરત્નસૂરિ, (૬૧ મા)
 આં સોમરત્નસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૫૭૩ ના કાગણ સુદિ ૨ ને
 રવિવારે વિજયપુરમા ‘ચતુર્વિંશતિપદ્’ બન્યો હતો

શ્રી મણિભદ્ર મહાવીર —(૧) વીજયપુર અને આગલોડની
 વચ્ચે ૧ કોશ દુર ‘મસેશ્વર મહાદેવ’ ના રસ્તામા એક ખેતરમા
 વૈદ્યવિદ્યાવિશારદ યતિવર કવિરત્ન ૫, અમૃતવિજયળએ મણિભદ્ર
 મહાવીરની દેરી બનાવી હતી, જે આજે જોનાના વહીવટમા છે. તથા
 તેમણે જ પ્રાક્ષણના માઠ પાસે ‘સરસ્વતી દેવીની’ દેરી બનાવી હતી
 (૨) વિજયપુરથી ૫ કોશ દુર આગલોડમાં તપગચ્છની લઘુ

પોષાગના સોમશાખાના આઠ શાંતિસોમે સં ૧૭૩૪માં પ્રતિષ્ઠા કરેલા શ્રી મલ્લિભદ્ર મહાવીરનું સ્થાન છે

(—જૂઓ પ્રકં ૫૫, મલ્લિભદ્રમહાવીરપરિચય)

ખડાચતા અને મહુડી

વિનાપુરથી અગ્નિજૂલામાં ૪ ઠેાચ દૂર ૧ જૂનું ખડાચતા, ૨ નવું ખડાચતા અને ૩ મહુડી જોમ ત્રણ સ્થાનો છે જૂના ખડાચતામાં ટેકરાઓ વગેરે છે એક ટેકરા ઉપર અમિકાદેવીની પ્રતિમા છે, તેની ઉપર પૈસો ખખડાવતા “ધાતુ જેવો અવાજ” થાય છે તે દેવીની પ્રતિમાની ઘાટ તરફ “જિનપ્રતિમાઓ તથા દેવી પ્રતિમાઓના ખડિત અવશેષો” પડેલા છે ત્યાંથી આમળ જતા સં અજિતનાથ ની ૩-૪ હાથ જીવી “અરૂંડાસનસ્થ પ્રતિમા” વિદ્યમાન છે

ખડાચતાના વતનીઓ ખડાચતા બ્રાહ્મણ, ખડાચતા વાણિયા વગેરે નામથી જોળખાય છે, ખડાચતા ગામની પાસે મહુડી નામે જામ વસેલું છે જેના પ્રાચીન નામે મહિકાવતી અને મહુડી પણ જાણવા મળે છે

ખડાચતા જોનો—ઇતિહાસ કહે છે કે સુનિ રોહગુપ્તે વીર નિં સં ૫૪૪ (વિં સં ૧૩૪) માં અતરિજિજ્યા નગરીમાં ત્રૈશશિકેમત થતાંઓ હતો. (—પ્રકં ૧૨ પૃં ૨૭૫)

સહવ છે કે, તેની બે પરપરાઓ થાલી હોય.

૧—ત્રૈશશિક—રોહગુપ્તે જીવ, અજીવ અને નોજીવ જોમ ત્રણ શાંતિની પ્રરૂપણા કરી હતી. આથી તેની શિખ પરપરા ત્રૈશશિક તરીકે વિખ્યાત થઈ, આ પરપરા શિવભૂતિ સાથે જોડાઈ જિન ખરયાખામાં જળી ગઈ. (—પ્રકં ૧૪, પૃં ૩૧૫)

૨—ખડાચતન—રોહગુપ્તે વૈશેષિકમત થતાવી, તેમાં છ વસ્તુઓને પ્રધાનતા આપી, જેન દર્શનમાં પણ જીવાસ્તિકાય, પુદ્ગલજાસ્તિકાય અને કાળ વગેરે “છ દ્રવ્યો” મનાય છે આથી તે પરપરાવાળા “ખડાચતન” તરીકે વિખ્યાત થયા હશે.

બાર વર્ષનો દુકાળ પડ્યા પછી વીર સં ૬૦૬ (વિં સં ૧૯૬) માં જેન અમલોના નાગેદ્ર, ચદ્ર, નિર્વૃત્તિ અને વિવાદર જોમ ચાર કુળ

કુળો બન્યા હતા, એ સમયે ખડાયતા જૈનો નિર્વૃત્તિકુળમાં દાખલ થયા હશે (નિર્વૃત્તિકુલમાટે જૂઓ—પ્રકં ૧૪, પૃં ૩૦૫)

જૈનો પૂર્વભારતમાંથી ‘હીજરત’ કરી મધ્ય ભારત તથા પશ્ચિમ ભારતમાં આવ્યા મેવાડ, રાજપૂતાના, લાટ અને સૌરાષ્ટ્રમાં આવી વસ્યા, તેઓ પૂર્વભારતના તીર્થોની અને મોટા શહેરોની જિનપ્રતિમાઓને પોતાની સાથે લઈ આવ્યા, તેમની સાથેની જિનપ્રતિમાઓને તેના મૂળ તીર્થોનાં નામ સાથે સુમેળ ખાય, તેવાં નગરો કે તીર્થો વસાવી, તે તે સ્થળે સ્થાપન કરી. આ રીતે મધ્ય ભારત અને પશ્ચિમ ભારતમાં તે તે નામના ઘણાં સ્થાપના તીર્થો અસ્તિત્વમાં આવ્યા (સ્થાપનાતીર્થ માટે જૂઓ પ્રકં ૨, પૃં XX—પ્રકં ૩૨, પૃં ૫૦૨ થી ૫૦૪, પ્રકં ૩૭, પૃં ૩૦૨, પ્રકં ૪૨, પૃં ૭૪૩, પ્રકં ૫૩)

સભવ છે કે, કોટિવર્ષનગરના કે કોટિક ગચ્છની ભૂમિ ઉદયગિરિના કે નિર્વૃત્તિકુલના જૈનોએ સાબરમતી કે હાથમતી નદીના કિનારે વિદ્યાપુર કે ખડાયતા નગરો વસાવી, કોટચર્ક તીર્થ બનાવી, તે સ્થળે પોતાની સાથે લાવેલી જિનપ્રતિમાઓને સ્થાપન કરી હોય

આ સમયે મધ્ય ભારતમાં તથા પાશ્ચિમ ભારતમાં શત્રુજય, ગિરનાર, સાચી કે સાચાર, ખંભાત, ભરૂચ અને મુહરિ (ટી ટોઈ) એ જૈન તીર્થો વિદ્યમાન હતા

સભવ છે કે આ અરસામાં જ “જગચિતામણિનામનુ” ચૈત્યવદન” બન્યું હોય, તેમજ વલ્લભીલગ થતા ત્યાની પ્રતિમાઓ અકોટામાં લાવી રાખી હોય

આ ખડાયતા નગરના જિનાલયો કોઈ અકસ્માતથી નાશ પામ્યા. ત્યાની જિનપ્રતિમાઓ જમીનમાં દટાઈ ગઈ સં ૧૯૯૫ માં “મહુડી પાસેના જૂના કોટચર્કના મહિર” પાસેથી જમીનમાંથી પરિકરવાળી ચાર જિનપ્રતિમાઓ નીકળી હતી આમાંની એક જિનપ્રતિમા કોટચર્કના જૂના મહિરમાં અને ત્રણ જિનપ્રતિમાઓ વડોદરાના મ્યુઝિયમમાં રાખવામાં આવી હતી આ ચારે જિનપ્રતિમાઓ ગુપ્તસમયની છે

(—પ્રં ૧૪, પૃં ૩૩૬)

એ જિનપ્રતિમાઓ હાથ કયા છે !

વઠોદરા મુઝિયમમા રાખેલી એ ત્રણ જિનપ્રતિમાઓ સ્વતંત્ર મુર્ખઈ પ્રાત જન્યો, ત્યારે મુર્ખઈ સ્મૃતિ જવામા આવી હતી પણ હવે ગુજરાત સ્વતંત્ર પ્રાત જન્યા પછી આ પ્રતિમાઓ ગુજરાતમાં પાછી આવવી એઈએ તો ગુજરાતમા આવી, કે નહીં ? તે બાબતમા આખું નથી.

ખડાયતા જૈનો વાસ્તવમા નિર્વૃત્તિગુણમા હાખલ થયા હતા “રાજગચ્છ” ની પટ્ટાવલીમા ઉલ્લેખ છે કે, નિર્વૃત્તિગચ્છના આં પાસડસૂરિ થયા હતા. આ ગચ્છ વિષ્ણુ પામ્યો. (પ્રકં ૩૫, પૃ. ૪૬)

પાસડસૂરિ—તેઓ સં. ૧૩૩૦ માં થયા હતા સં. ૧૩૮૬ ત્યારપછી નિર્વૃત્તિગચ્છના સાધુઓ અને શાવકો બીજા ગચ્છમા ભળી બધા હશે.

શિલાલેખો—એકઠરે ખડાયતા જૈનોના તથા તે પ્રદેશમા વિચરતા બીજા ગચ્છના મુનિવરોના ઘણા શિલાલેખો અને પ્રતિમાલેખો મળે છે, જે આ પ્રકારે છે—

(૧) સં. ૧૩૩૦ વર્ષે જૈન યદિ ૭ શનો સોસ્થૂથેયસે મુત સહાકેન આદિનાયર્થિન કારિલ, પ્રં. ગ્રીવાસંકસૂરિમિ ॥

આ ધાતુપ્રતિમા બીજાપુરના પદ્માવતી દેવીવાળા ભ. આદીધરના જિનાલયમા વિરાજમાન છે

(—આં બુદ્ધિસાગરસૂત્રિ રચિત-બિજાપુર જૂનું વૃત્તાત. પૃ. ૫૦)

(૨) વિં. સં. ૧૩૩૪ ચ્વષ મુદ્ધિ ૩ મુપે સ્વડાયતાજાતીય ઠં ગૂરજ માયા પર્મિની વૃ થી આદિનાયર્થિન કારિલ, પ્રતિષ્ઠિત વ થી મુમતિ પ્રમમૂર્ગિના ॥

આ ધાતુપ્રતિમા બિજાપુરના દુબ ના જિનાલયમા બિરાજમાન છે

(—બિજાપુર જુડકવૃત્તાત-પૃ. ૬૬)

મહત્વ છે કે, આ મુમતિપ્રમમસૂરિ તે નાજેદગચ્છના “આં નામપ્રમસૂરિના” અથવા બાલીધર-વિલાધર ગચ્છના “આં ચક્રમિલસૂરિના” બીજા પદ્ધતર હોય (પ્રકં ૩૫, પૃ. ૮, પૃ. ૫૫)

(૩ અ) સંવત્ ૧૩૭૫ વર્ષે આપાદ શુદ્ધિ ૬ સ્વડાયતિજાતીય શ્રેં
વનદેવમાર્યા લાછીપુત્ર ધીનાકેન શ્રીઆદિનાથવિંવ કારિતં, પ્રતિં સૂરિમિં ॥

(આ) શ્રેં ધીનાકેન શ્રીનમિનાથવિંવ કારિત ।

(આં બુદ્ધિસાગરશ્રિ સગ્રહિત-જૈનધાતુ-
પ્રતિમા લેખસગ્રહ, ભાં ૧, પૃં ૨૪૬)

(૪) વિં સં ૧૫૪૫ મહિકાંટે મહિકાવતીનગરે શ્રીમદ્સિંહસૂરિણા
ઉપડ અજિતવિંવં કારાપિતં, મોક્ષહેતવે ॥

(—વિજયપુર બૃહદ્ વૃત્તાત, પૃં ૨૬)

આ અજિતનાથની પ્રતિમા જૂના ખડાયતામા ટેકરા પાછળના
ભાગમા ઉભી છે તેની ગાદીના પાટિયા ઉપર ઉપર્યુક્ત લેખ છે.
આ લેખમા ‘મહિકાઠા મહિકાવતી’ શબ્દ વપરાયા છે તે સભવ છે
કે, મહી નહી, પણ સાબરમતીના કિનારે રહેલી મહુડી પણ પુરાણ
પ્રસિદ્ધ માહિષ્મતી નગરી હોવાનો નિર્દેશ કરતો હોય આ લેખમા
‘ઉપડ’ શબ્દ છે તે અશુદ્ધ જણાય છે, તેને બદલે ‘ઉર્ધ્વ’ શબ્દ
હોવો જોઈએ લેખમાં પ્રતિષ્ઠાપક ‘આં સિંહસૂરિ’ બતાવ્યા છે.
વિક્રમની ૧૫ મી-૧૬ મી શતાબ્દીમાં ‘સિંહ’ શબ્દવાળા ઘણા
આચાર્યો થયા હતા, તે પૈકીના એક હોય, શ્રી ‘સિંહ’ શબ્દવાળા
કેટલાક આચાર્યો આ પ્રકારે જાણવામા આવે છે

(૧) તપાગચ્છ વૃદ્ધપોષાળના પૃ મા આં રત્નસિંહસૂરિ
(સં ૧૪૫૨ થી ૧૫૧૮ પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૬)

(૨) આગમગચ્છના પૃ મા આં મુનિસિંહસૂરિ
(સં ૧૪૮૫ થી ૧૫૧૩ પ્રકં ૪૦ પૃં ૫૪૨)

(૩) તપાગચ્છ વૃદ્ધપોષાળના આં સિંહદત્ત. (પ્રકં ૪૪)

(૪) પૂનમિયાગચ્છના ૫૫ આં સિંહસૂરિ.
(પ્રકં ૪૦ પૃં ૫૦૨)

(૫) ભાવડારગચ્છના આં વિજયસિંહસૂરિ, જે સં ૧૫૫૬-
મા “પ્રાતીજમાં” વિચરતા હતા

જેનો પ્રતિમાલેખ આ પ્રકારે મળે છે—

સં ૧૫૫૬ ફાલ્ગુન વદિ ૨ બુધે શ્રીભાવડારગચ્છે ઉપકેગજ્ઞાતીય

એ જિનપ્રતિમાઓ હાલ કયા છે !

વડોદરા મ્યુઝિયમમાં રાખેલી એ ત્રણ જિનપ્રતિમાઓ સ્વતંત્ર મુર્તિ પ્રાત બન્યો, ત્યારે મુર્તિ લઈ જવામાં આવી હતી પણ હવે ગુજરાત સ્વતંત્ર પ્રાત બન્યા પછી આ પ્રતિમાઓ ગુજરાતમાં પાછી આવવી બેઈએ તો ગુજરાતમાં આવી, કે નહીં ! તે બાબતમાં આંધુ નથી.

ખડાયતા જૈનો વાસ્તવમાં નિર્વૃત્તિકુળમાં કાખલ થયા હતા “રાજગચ્છ” ની પટ્ટાવલીમાં ઉલ્લેખ છે કે, નિર્વૃત્તિગચ્છના આં પાસ હસુરિ થયા હતા. આ ગચ્છ વિષ્ણુ પામ્યો (પ્રક્રં ૩૫, પૃ. ૪૬)

પાસ હસુરિ—તેઓ સં ૧૩૩૦ માં થયા હતા સં ૧૩૮૬ ત્યારપછી નિર્વૃત્તિગચ્છના સાધુઓ અને આવકો બીજા ગચ્છમાં ભળી ગયા હશે.

શિલાલેખો—એકદરે ખડાયતા જૈનોના તથા તે પ્રદેશમાં વિશ્વરત્ન બીજા ગચ્છના મુનિવરોના મણા શિલાલેખો અને પ્રતિમાલેખો મળે છે, જે આ પ્રકારે છે—

(૧) સં ૧૩૩૦ વર્ષે ચૈત્ર વદિ ૭ રાત્રી સોસ્વમેયસે સુત લેલાકેન આદિનાથર્થિન કારિત, પ્રં ધીપાસંહસુરિમિ ॥

આ ધાતુપ્રતિમા વીજપુરના પદાવતી રેવીવાળા ભં આદીશસ્ત્રા જિનાલયમાં વિરાજમાન છે

(—આં બુદ્ધિસાગરસુરિ રચિત—વિજપુર બૃહદ્ વૃત્તાત પૃ. ૫૦)

(૨) સં ૧૩૩૪ જ્યેષ્ઠ સુદિ ૩ મુખે સ્થાપતાજ્ઞાતીય ઠં સૂરજ માર્યા પથિની જી આદિનાથર્થિન કારિત, પ્રતિષ્ઠિત ધી સુમતિ પ્રમસુરિના ॥

આ ધાતુપ્રતિમા વિજપુરના હુબડના જિનાલયમાં વિરાજમાન છે

(—વિજપુર બૃહદ્વૃત્તાત—પૃ. ૬૬)

સબવ છે કે, આ સુમતિપ્રમસુરિ તે નાગેદ્રગચ્છના “આં સોમપ્રમસુરિના” અથવા બાલીહર—વિદ્યાધર ગચ્છના “આં અદ્રસિહસુરિના” બીજા પદ્મધર હોય (પ્રક્રં ૩૫, પૃ. ૮, પૃ. ૫૫)

(૩ અ) સંવત્ ૧૩૭૫ વર્ષે આપાદ શુદ્ધિ ૬ સ્વહાયતિજ્ઞાતીય શ્રેં
વનદેવમાર્યા લાછીપુત્ર ધીનાકેન શ્રીઆદિનાથવિવં કારિતં, પ્રતિં સૂરિભિઃ ॥

(આ) શ્રેં ધીનાકેન શ્રીનમિનાથવિવં કારિત ।

(આં શુદ્ધિસાગરસૂરિ સચ્ચિત-જૈનધાતુ-
પ્રતિમા લેખસચ્ચ, ભાં ૧, પૃં ૨૪૬)

(૪) વિં સં ૧૫૪૫ મહિકાઠે મહિકાવતીનગરે શ્રીમદ્સિંહસૂરિના
ઉપડ અજિતવિવં કારાપિતં, મોક્ષહેતવે ॥

(—વિભપુર ખૃદ્ધ વૃતાત, પૃં ૨૬)

આ અજિતનાથની પ્રતિમા જૂના ખડાયતામા ટેકરા પાછળના
ભાગમાં ઉભી છે તેની ગાદીના પાટિયા ઉપર ઉપયુક્ત લેખ છે
આ લેખમા ‘મહિકાઠા મહિકાવતી’ શબ્દ વપરાયા છે તે સત્ય છે
કે, મહી નહી, પણ સાળરમતીના કિનારે રહેલી મહુડી પણ પુરાણ
પ્રસિદ્ધ માહિષ્મતી નગરી હોવાનો નિર્દેશ કરતો હોય આ લેખમા
‘ઉપડ’ શબ્દ છે તે અશુદ્ધ જણાય છે, તેને બદલે ‘ઉર્ધ્વ’ શબ્દ
હોવો જોઈએ લેખમાં પ્રતિષ્ઠાપક ‘આં સિંહસૂરિ’ ખતાવ્યા છે
વિક્રમની ૧૫ મી-૧૬ મી શતાબ્દીમાં ‘સિંહ’ શબ્દવાળા ઘણા
આચાર્યો થયા હતા, તે પૈકીના એક હોય, શ્રી ‘સિંહ’ શબ્દવાળા
કેટલાક આચાર્યો આ પ્રકારે જાણવામાં આવે છે

(૧) તપાગચ્છ વૃદ્ધપોષાળના પૃ મા આં રત્નસિંહસૂરિ

(સં ૧૪૫૨ થી ૧૫૧૮ પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૬)

(૨) આગમગચ્છના પૃ મા આં સુનિસિંહસૂરિ

(સં ૧૪૮૫ થી ૧૫૧૩ પ્રકં ૪૦ પૃં ૫૪૨)

(૩) તપાગચ્છ વૃદ્ધપોષાળના આં સિંહદત્ત. (પ્રકં ૪૪)

(૪) પૂનમિયાગચ્છના ૫૫ આં સિંહપ્રભસૂરિ.

(પ્રકં ૪૦ પૃં ૫૦૨)

(૫) ભાવડારગચ્છના આં વિજયસિંહસૂરિ, જે સં ૧૫૫૬-
માં “પ્રાતીજમા” વિચરતા હતા

જેનો પ્રતિમાલેખ આ પ્રકારે મળે છે—

સં ૧૫૫૬ પાલ્ગુન વદિ ૨ બુધે શ્રીભાવડારગચ્છે ઉપકેગજાતીય

એ જિનપ્રતિમાઓ હાલ ક્યાં છે ?

જ્યોત્સના મુઝિયમમાં રાખેલી એ ત્રણ જિનપ્રતિમાઓ સ્વતંત્ર મુઝર્ક પ્રાત બન્યો, ત્યારે મુઝર્ક લર્ક જવામાં આવી હતી. પણ હવે ગુજરાત સ્વતંત્ર પ્રાત બન્યા પછી આ પ્રતિમાઓ ગુજરાતમાં પાછી આવવી એકએ તો ગુજરાતમાં આવી, કે નહીં ? તે બાબતમાં આમ્મું નથી.

ખડાચતા જૈનો વાસ્તવમાં નિર્વૃત્તિગુણમાં હાખલ થયા હતા. “રાજગચ્છ” ની પટ્ટાવલીમાં ઉલ્લેખ છે કે, નિર્વૃત્તિગચ્છના આં પાસડસૂરિ થયા હતા, આ મચ્છ વિષે પામ્યો (મકં ૩૫, પૃં ૪૬)

પાસડસૂરિ—તેઓ સં ૧૩૩૦ માં થયા હતા. સં ૧૩૮૬ ત્યારપછી નિર્વૃત્તિગચ્છના સાધુઓ અને શાવકો બીજા ગચ્છમાં ભળી ગયા હશે.

શિલાલેખો—એકદરે ખડાચતા જૈનોના તથા તે પ્રદેશમાં વિચરતા બીજા ગચ્છના મુનિવરોના પણ શિલાલેખો અને પ્રતિમાલેખો મળે છે, જે આ પ્રકારે છે—

(૧) સં ૧૩૩૦ વર્ષે જૈન મુદિ ૭ મનો સોલ્સુધેયસે મુત લેલાકેન આદિનાથર્થિન કારિતં, પ્રં ધીવાસંદ્ધુરિમિ ॥

આ ધાતુપ્રતિમા બીજાપુરના પન્નાવલી દેવીવાળા સં આદીધરના જિનાલયમાં વિરાજમાન છે

(—આં બુદ્ધિઆગરસૂરિ રથિન—વિજાપુર બૃન્દ ૬ વૃત્તાત પૃં ૫૦)

(૨) ચિં સં ૧૩૩૪ ચ્યષ્ટ મુદિ ૩ મુધ મકાચતાજ્ઞાતીય ઠં મૂરમ માયા પર્મિની જ ધી આદિનાથર્થિન કારિત પ્રનિશ્ચિત્ત પ ધી મુમતિ પ્રમમૂરિગા ॥

આ ધાતુપ્રતિમા બિજાપુરના દુબ ના જિનાલયમાં વિરાજમાન છે

(—વિજાપુર બૃન્દ ૬ વૃત્તાત—પૃં ૬૬)

સમય છે કે, આ મુમતિપ્રમમૂરિ તે નાગેશ્વરગચ્છના આં ગામપ્રમમૂરિના” અથવા બાત્રીદર—વિદ્યાધર ગચ્છના “આં ચક્રશિલ્પસૂરિના બીજા પદ્ધર હોય (મકં ૩૫, પૃં ૮, પૃં ૫૫)

(૩ અ) સંવત્ ૧૩૭૫ વર્ષે આષાઢ શુદ્ધ ૬ સ્વહાયતિજ્ઞાતીય શ્રે૦
વનદેવમાર્યા લાછીપુત્ર ધીળાકેન શ્રીઆદિનાથર્ચિવં કારિતં, પ્રતિ૦ સૂરિભિઃ ॥

(આ) શ્રે૦ ધીળાકેન શ્રીનમિનાથર્ચિવં કારિત ।

(આં યુદ્ધિસાગરસૂરિ સમ્રહિત-જૈનધાતુ-
પ્રતિમા લેખસમ્રહ, લાં ૧, પૃં ૨૪૬)

(૪) વિં સં ૧૫૪૫ મહિકાઠે મહિકાવતીનગરે શ્રીમદ્સિંહસૂરિણા
ઉષઢ અજિતર્ચિવં કારાપિતં, મોક્ષહેતવે ॥

(—વિજયપુર બૃહદ્ વૃતાંત, પૃં ૨૬)

આ અજિતનાથની પ્રતિમા જૂના ખડાયતામા ટેકરા પાછળના
ભાગમા ઉભી છે તેની ગાદીના પાટિયા ઉપર ઉપર્યુક્ત લેખ છે.
આ લેખમાં ‘મહિકાઠા મહિકાવતી’ શબ્દ વપરાયા છે તે સલવ છે
કે, મહી નહી, પણ સાબરમતીના કિનારે રહેલી મહુડી પણ પુરાણ
અસિદ્ધ માહિષ્મતી નગરી હોવાનો નિર્દેશ કરતો હોય. આ લેખમા
‘ઉષઢ’ શબ્દ છે તે અશુદ્ધ જણાય છે, તેને બદલે ‘ઉર્ધ્વ’ શબ્દ
હોવો જોઈએ લેખમા પ્રતિષ્ઠાપક ‘આં સિંહસૂરિ’ બતાવ્યા છે.
વિક્રમની ૧૫ મી-૧૬ મી શતાબ્દીમાં ‘સિંહ’ શબ્દવાળા ઘણા
આચાર્યો થયા હતા, તે પૈકીના એક હોય, શ્રી ‘સિંહ’ શબ્દવાળા
કેટલાક આચાર્યો આ પ્રકારે જાણવામા આવે છે

(૧) તપાગચ્છ વૃદ્ધપોષાળના પૃ મા આં રત્નસિંહસૂરિ
(સં ૧૪૫૨ થી ૧૫૧૮ પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૬)

(૨) આગમગચ્છના પૃ મા આં મુનિસિંહસૂરિ
(સં ૧૪૮૫ થી ૧૫૧૩ પ્રકં ૪૦ પૃં ૫૪૨)

(૩) તપાગચ્છ વૃદ્ધપોષાળના આં સિંહદત્ત. (પ્રકં ૪૪)

(૪) પૂતભિયાગચ્છના ૫૫ આં સિંહપ્રભસૂરિ.
(પ્રકં ૪૦ પૃં ૫૦૨)

(૫) ભાવડારગચ્છના આં વિજયસિંહસૂરિ, જે સં ૧૫૫૬-
માં “પ્રાતીજમાં” વિચરતા હતા

જેનો પ્રતિમાલેખ આ પ્રકારે મળે છે—

સં ૧૫૫૬ ફાલ્ગુન વદિ ૨ વૃષે શ્રીભાવડારગચ્છે ઉપકેગજ્ઞાતીય

દેશથી સં ૧૪૭૧મા મોડવમઠમા ૬૩ હજાર સોનાંમહેરો ખરચી
જૈન આગમ શ્રદ્ધા લખાવ્યા શ્રવણ ઠાકર સ્થાપ્યો.

(-પ્રકં ૪૫, સોનીસાગણ-માગણ બોસવાલવથા)

—રાજાઓ, મંત્રીઓ, કવિઓ અને દાનવીર એથીઓ—
રાજા જીમદેવ સોલકી—

તે સ્વભાવે બોળો હતો. તે ભાગવતમતનો ચુસ્ત હિમાયતી હતો.
પણ તેનું સ્વર્ગ ધર્મ પ્રત્યે સમાન વલણ રહેતું તેણે જૈનધર્મના
કાર્યોમા ઉદાર વિશે સહકાર આપ્યો હતો. આખૂ ઉપરના લૂચિવસહીના
જિનપ્રાસાદો તેના રાજ્યકાળ (સં ૧૨૩૫ થી ૧૨૬૮)મા બન્યા હતા.

(-પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૩૮ થી ૧૪૪, ૧૮૨ પ્રકં ૩૭, પૃં ૨૭૫)

પ્રજાપ્રેમી રાજા વીરધવલ વાઘેલો

તે “ચૂજશતના રાજા બોળા જીમદેવનો સર્વેસર્વ કાર્યકર્તા હતો.
તે ઠાણો વિવેકી અને પ્રજાપ્રિય હતો, તેણે ધોળકામા “વીરધવલ
નારાયણ પ્રાસાદ” બધાવ્યો હતો. પોતાના મહામાત્યો વસ્તુપાલ—
તેજપાલથી તે પ્રભાવિત હતો. આ મંત્રીઓએ તેને ‘શાંતિપર્વ’
અને શિવપુરાણ વગેરે શ્રદ્ધાના ઉદ્ઘાટણ અને પ્રદોષથી માસ,
શિકાર અને મદિરાથી વિમુખ બનાવ્યો હતો, અને મલધારગમ્મના
આ દેવપ્રભસૂરિના ઉપદેશથી તે શુદ્ધધર્મના સાન્નિવક પ્રેમી
બન્યો હતો. તેને જૈનધર્મ પ્રત્યે ધણું પ્રેમ હતો.

આ વીરધવલ રાજા ઘણો પ્રજાપ્રિય હતો. સં ૧૨૬૪માં એ
મરણ પામ્યો, ત્યારે તેની ચિંતામા પ્રજાના ૧૨૦ માણસો તેની સાથે જ
મરણ પામ્યા હતા, બીજા ઘણા એની ચિંતા ઉપર થઈવા વૈચાર
હતા, પણ મહામાત્યોએ પાકો થોડો પહેરો મૂકી દઈ, બીજા
સૌને બચાવી લીધા હતા.

(-પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૩૬, ૧૪૩, પ્રકં ૩૮ પૃં ૩૩૪, ૩૬૫)

સુધપતિ પૂનક નાગોડી

સં ૫૦ અસલમા નાગોડનો ધનાઢય વતની હતો. દિલ્હીમા

રહેતો હતો. બાદશાહ અદતમશની પ્રિય બેગમ પ્રેમકલા તેને ધર્મ-
બધુ માનતી હતી, એટલે તે રાજમાન્ય હતો. તેણે સં ૧૨૭૩મા
અને સં ૧૨૮૬મા શત્રુજયતીર્થના છ'રી પાળતા યાત્રાસઘો કાઢ્યા
હતા તેમાં તેની સાથે માંડલિકો પણ હતા મત્રી વસ્તુપાલે સં
૧૨૮૬મા માંડલ તથા ધોળકામા તેનું ભારે સ્વાગત કર્યું હતું તેણે
સઘના દરેક યાત્રીઓના ચરણ પગાળ્યા હતા મત્રી વસ્તુપાલ તે
સઘ સાથે શત્રુજય ગયો હતો તે બનેનો મૈત્રી સંબંધ બધાયો.
મત્રી વસ્તુપાલ જ્યારે દિલ્હી ગયો ત્યારે તેણે સં પૂનડ તથા
બાદશાહની માતા કુશીદા બેગમની મદદથી બાં અદતમશ (સને
૧૨૧૦ થી ૧૨૩૫)નો પ્રેમ સપાદન કર્યો, મહામાત્યે બાદશાહને
પ્રસન્ન કરી, તેની પાસેથી અભયવચન માગી લઈ, ગૂજરાતને દિલ્હીના
બાદશાહની ગ્રાહ્યથી ભયમુક્ત બનાવ્યું હતું

(પ્રકં ૩૮ પૃં ૩૬૫, પ્રકં ૪૪ પૃં ૪૫)

સં પૂનડ અસલમા પૂનમિયાગચ્છનો ઉપાસક હતો પરંતુ મત્રી
વસ્તુપાલની મૈત્રી થતા આં દેવેન્દ્રસૂરિના દર્શન કરી તપાગચ્છીય શ્રાવક
બન્યો હતો

(—ઉપદેશતરંગિણી તરંગ બીજો, પ્રબંધ કોશ,
પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૪૨, પ્રકં ૩૮, પૃં ૩૬૪)

મહામાત્ય વસ્તુપાલ—

તે વિચક્ષણ પુરુષ હતો, તેની વિદ્વતા માટે તેણે રચેલા અથોનો
ઉલ્લેખ અમે અગાઉ (પ્રકં ૩૮, પૃં ૩૭૦ માં) આપ્યો છે તેના
વિશેષ અથો માટે અહીં જણાવીએ છીએ—

નરનારાયણાનન્દ મહાકાવ્ય, સર્ગ ૧૬.

શત્રુજયમ ડન—આદિનાથસ્તોત્ર—મનોરથમય, શ્લોકં ૧૨

ગિરનારમ ડન—શ્રીનેમનાથસ્તોત્ર, શ્લોકં ૧૦

અભિકાદેવીસ્તોત્ર, શ્લોકં ૧૦ આરાધના, શ્લોકં ૧૦

મહામાત્યે આ અથો રચ્યાનું જણવામા આવે છે

મહામાત્યે નરનારાયણાનન્દમહાકાવ્યમા અર્જુન તથા કૃષ્ણ વાસુદેવે
ગિરનાર ઉપર પરિબ્રમણ કર્યું તેનું વર્ણન કર્યું છે

સર્વ ચિત્તોપકાર્ય મજ્જૂપસમારચનાદિકમકારિ । મારુકચ્છશાલામાં । ધી
સંપત્ત્ય શુભ મળતુ ॥

શ્રીશાંતિસુદર્શનિમિં ચિત્તોપમજ્જૂપસમારચનાદિ કૃત્ય વિદધે ।

(-જૈન પુસ્તક પ્રાં સં પ્રશ્ન નં ૬૬ નો પાછલો લેખ)

એવે આં સોમસુદસૂરિ શિષ્ય ૫૦ શાંતિય દ્રગણિએ સં
૧૪૭૮મા ખલાતમા ભરૂયા પોપાળના અથલ હારમા દાખડા વગેરે
બનાવવાની વ્યવસ્થા કરી હતી (-પ્રકાં ૫૦, શાંતિય દ્રસૂરિનો પરિચય)

આ ઉપરથી જણાય છે કે, ખલાતની ભરૂયા પોપાળમા ખીન્ને
અથલ હાર બન્યો હતો બનવા ભેગ છે કે, કહાય આ જ “સં સોમ
નિસકસૂરિ અથલ હાર પલુ” હોય.

દયાવટ અથલ હાર—દયાવળના જૈનોએ વિવિધ અથો લખાવી,
પાળુ અથલ હારને અર્પણ કર્યા હતા.

(-પ્રાં ૪૫, ૫૦ ૨૮૬, પાળુનો સરસ્વતીલ હાર કલમ ૨)

તેમજ દયાવળના તપાગચ્છના સથે સં ૧૩૪૬ના મહા મુદિ
૧૩ ના રોજ દયાવળમા ૪૫મા આં ધમધોપસૂરિના ઉપદેશથી
મોટો અથલ હાર સ્થાપન કર્યો અને તેમાં ઘણા અથો લખાવીને
મૂકયા દયાવળ એ દિયાણા તીર્થ છે

(-જૈન પું નં ૩૨, પ્રાં પ્રતિં પ્રકાં ૩૫ ૫૦ ૪૬

પ્રકાં ૩૭ ૫૦ ૩૦૨ પ્રકાં ૪૨, ૫૦ ૭૪૩)

સં પેથકના અથલ હારા—

સં પેથ કુમારે દેવજિરિ-દોસતાબાદનો જૈન અથલ હાર બનાવ્યો
અને તે દેવજિરિમા શાલની પરવાનગી મેળવી એક જૈન દેશમર
બધાંયુ તેમા ૩૬ દબ્બર સોનામદોરો ખસ્યો.

આ પેથ-શાહે દોસતાબાદની મારુક જૂદા જૂદા નગરોમા મળીને
૭ અથલ હારો સ્થાપિત કર્યા હતા.

મંદિવગદમાં અંથલેખન—

મા જગદના ગાં નાધા શ્રીમાતીની પત્ની હાખુએ ‘દસવેલા
તિવમુત્ત-નૃત્તિ’ અખામર ‘અન્નિતશાનિસ્તોત્ર નૃત્તિ,’ ‘નામમાલા,’

‘સિન્દૂર પ્રકર,’ ‘ષટ્કર્મત્રય,’ ‘વીતરાગસ્તોત્ર,’ ‘ઉપદેશ-રત્નકોશ,’ ‘શીલોપદેશમાલા,’ ‘સગ્રહણી,’ ‘વ્યાકરણસૂત્રો.’ વગેરે લખાવ્યાં હતાં. લાખુએ સં ૧૫૨૫ના અષાઠ શુદ્ધિ ૧૫ને ગુરુવારે માંડવગઢમાં પ્રાકૃત “પૃથ્વીચન્દ્રચરિત્ર ટિપ્પનસહ” લખાવી વૃદ્ધ તપાગચ્છના પૃથ્વી આં રત્નસિંહસૂરિના શિષ્યો લાં ઉદયવદલસૂરિ અને આં જ્ઞાનસાગરસૂરિને વાંચવા માટે અર્પણ કર્યું હતું.

(-પ્રકં ૪૪ પૃ ૨૫)

સં ગુણરાજની પુત્રી હાળીએ સં ૧૫૧૧ના મહા શુદ્ધિ ૧ના રોજ માંડવગઢમાં ‘શિષ્યહિતા ટીકા’ લખાવી, અને ખરતરગચ્છના ઉપાં મહિરાજગણિના શિષ્ય ૫૦ દયાસાગર ગણિને વાંચવા આપી.

(ડેક્કન કોલેજ પૂના)

માંડવગઢમાં શ્રીમાલી ઠકુર ગોત્રના “સં જયતા”ની પત્ની “હીમી” નામે હતી તેને “માહણુ” પુત્ર હતો તે સં માંડણે સં ૧૫૧૮ના કાર્તિક માસમાં માંડવગઢના જ્ઞાનભંડારમાં ખરતરગચ્છના લાં જિનચંદ્રસૂરિના રાજ્યમાં ઉપાં પદ્મમૂર્તિગણિ શિષ્ય ઉપાં મેરુસુદર ગણિની સહાયથી ‘વસુદેવહિ ડી’ નામે ગ્રંથ લખાવીને મૂક્યો

સં દેલ્હા પોરવાડની પત્ની સોનાના પુત્ર સં શ્રીપતિએ ૫૦માં તપાગચ્છના લાં સોમસુદરગણિના શિષ્ય આં જયચંદ્રસૂરિના ઉપદેશથી સ. ૧૫૫૨ના “પ્રવચનસારોદ્ધાર” લખાવી, ૫૦ સિદ્ધાંત સુદરગણિને લખવા આપ્યો.

(૫૩) લાં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ શિષ્ય ૫૦ નિધાનગણિ શિષ્ય ૫૦ હીરાનદગણિએ સં ૧૫૬૫ના ભાદરવા સુદ્ધિ ૭ને ગુરુવારે માંડવગઢમાં “વિદ્યાવિલાસ પવાડો” લખાવ્યો

કવિમંડન કવિધનદે આં જિનભદ્રસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૫૦૩માં માંડવગઢમાં “સિદ્ધાંતો” લખાવ્યા અને અંથભંડારે બનાવ્યા.

(-પ્રં ૪૫, આલૂશ્રીમાલીનો વશ)

કર્વીદ્ર સગ્રામસોની ઓસવાળે આં સોમસુદરસૂરિના ઉપ-

દેશથી સં ૧૪૭૧મા માગવગદમા ૬૩ હજાર સોનામહોરો ખરચી
જૈન આગમ ગ્રંથો લખાવ્યાં થયેલાં સ્થાપ્યે.

(-પ્રકં ૪૫, સોનીસાંમણ-માત્રણ બોસવાલવશ)

-રાજાઓ, મંત્રીઓ, કવિઓ અને દાનવીર એધીઓ-

રાજા બીમદેવ સોલંકી-

તે સ્વભાવે ભોળો હતો. તે ભાગવતમતનો ચુસ્ત હિમાયવી હતો.
પણ તેનું સર્વ ધર્મ પ્રત્યે સમાન વલણ રહેતું તેણે જૈનધર્મના
કાર્યોમા ઉદાર દિલે સહકાર આપ્યો હતો. આખૂ ઉપરના લલિતગવસહીના
જિનપ્રાસાદો તેના રાજ્યકાળ (સં ૧૨૩૫ થી ૧૨૬૮)મા બન્યા હતા.

(-પ્રકં ૪૫, પૃં ૧૩૮ થી ૧૪૪, ૧૮૨ પ્રકં ૪૭, પૃં ૨૭૫)

પ્રભાપ્રેમી રાજા વીરધવલ વાઘેલો.

તે “જૂઝરાતના રાજા ભોળા બીમદેવનો સર્વસર્વા કાર્યકર્તા હતો.
તે ડાહ્યો વિવેકી અને પ્રભાપ્રિય હતો, તેણે ધોળકામા “વીરધવલ
નારાયણ પ્રાસાદ બધાવ્યો હતો, પોતાના મહામાત્યો વસ્તુપાલ-
તેજપાલથી તે પ્રભાવિત હતો. આ મંત્રીઓએ તેને ‘શાંતિપર્વ’
અને શિવપુરાણ વગેરે ગ્રંથોના ઉદ્ઘાટનણ અને શ્લોકોથી માસ,
શિકાર અને મદિરાથી વિમુખ બનાવ્યો હતો, અને મલધારગૃહના
આ દેવપ્રભસૂરિના ઉપદેશથી તે શુદ્ધધર્મનો સાત્ત્વિક પ્રેમી
બન્યો હતો. તેને જૈનધર્મ પ્રત્યે ઘણો પ્રેમ હતો.

આ વીરધવલ રાજા ઘણો પ્રભાપ્રિય હતો. સં ૧૨૬૪માં એ
મરણ પામ્યો, ત્યારે તેની ચિંતામાં પ્રજાના ૧૨૦ માણસો તેની સાથે જ
મરણ પામ્યા હતા, બીજા ઘણા એની ચિંતા ઉપર બલવા તૈયાર
હતા, પણ મહામાત્યોએ પાકો ઘોડો પહેરા મૂકી દઈ, બીજા
સૌને બચાવી લીધા હતા.

(-પ્રકં ૪૫, પૃં ૧૩૮, ૧૪૩) પ્રકં ૩૮ પૃં ૩૩૪, ૩૬૫)

સુઘપતિ પૂનઠ નાગોડી

સં પૂનઠ બસલમા નાગોરનો ધનાઢય વતની હતો. દિલ્હીમાં

રહેતો હતો. બાદશાહ અલ્તમશની પ્રિય બેગમ પ્રેમકલા તેને ધર્મ-
બધુ માનતી હતી, એટલે તે રાજમાન્ય હતો. તેણે સં ૧૨૭૩માં
અને સં ૧૨૮૬મા શત્રુજયતીર્થના છ'રી પાળતા યાત્રાસઘો કાઢ્યા
હતા તેમાં તેની સાથે માડલિકો પણ હતા મત્રી વસ્તુપાલે સં
૧૨૮૬મા માડલ તથા ઘોળકામાં તેનું ભારે સ્વાગત કર્યું હતું તેણે
સઘના દરેક યાત્રીઓના ચરણ પળાળ્યા હતા મત્રી વસ્તુપાલ તે
સઘ સાથે શત્રુજય ગયો હતો તે બનેનો મૈત્રી સબંધ બધાયો.
મત્રી વસ્તુપાલ જ્યારે દિલ્હી ગયો ત્યારે તેણે સં પૂનડ તથા
બાદશાહની માતા કુશીદા બેગમની મદદથી આં અલ્તમશ (સને
૧૨૧૦ થી ૧૨૩૫)નો પ્રેમ સપાદન કર્યો, મહામાત્યે બાદશાહને
પ્રસન્ન કરી, તેની પાસેથી અભયવચન માગી લઈ, ગૂજરાતને દિલ્હીના
બાદશાહની ચડાઈથી ભયમુક્ત બનાવ્યું હતું

(પ્રકં ૩૮ પૃં ૩૬૫, પ્રકં ૪૪ પૃં ૪૫)

સં પૂનડ અસલમા પૂનમિયાગચ્છનો ઉપાસક હતો પરંતુ મત્રી
વસ્તુપાલની મૈત્રી થતા આં દેવેન્દ્રસૂરિના દર્શન કરી તપાગચ્છીય શ્રાવક
બન્યો હતો

(—ઉપદેશતરંગિણી તરંગ બીજે, પ્રબંધ કોશ,
પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૪૨, પ્રકં ૩૮, પૃં ૩૬૪)

મહામાત્ય વસ્તુપાલ—

તે વિચક્ષણ પુરુષ હતો, તેની વિક્રતા માટે તેણે રચેલા અથોનો
ઉલ્લેખ અમે અગાઉ (પ્રકં ૩૮, પૃં ૩૭૦ માં) આપ્યો છે તેના
વિશેષ અથો માટે અહીં જણાવીએ છીએ.—

નરનારાયણાનન્દ મહાકાવ્ય, સર્ગ ૧૬

શત્રુજયમ ડન—આદિનાથસ્તોત્ર—મનોરથમય, શ્લોકં ૧૨

ગિરનારમ ડન—શ્રીનેમનાથસ્તોત્ર, શ્લોકં ૧૦.

અબિકાદેવીસ્તોત્ર, શ્લોકં ૧૦ આરાધના, શ્લોકં ૧૦

મહામાત્યે આ અથો રચ્યાનુ જાણવામા આવે છે

મહામાત્યે નરનારાયણાનન્દમહાકાવ્યમા અર્જુન તથા કૃષ્ણ વાસુદેવે
ગિરનાર ઉપર પરિબ્રમણ કર્યું તેનું વર્ણન કર્યું છે

મહામાત્યે શત્રુ જયમહન-આદિનાથ સ્તોત્રમા પાતાના મનોરથો
આ રીતે વ્યક્ત કર્યા છે —

સંસારવ્યવહારતો રતિમત્તિવ્યાયર્થ્ય કર્ત્ત્વમ્મતા-

વાર્તામિપ્યપહાય ચિન્મયતયા ત્રૈલોક્યમાલોક્યન્ ।

શ્રીમાત્રુજાયરૈસ્માહરગુહામપ્યે નિવદસ્થિતિ-

શ્રીનામેય ! કદા ભમેય ગલિતદ્વેયામિમાન મન ' ॥ ૫ ॥

—સ સારવ્યવહારમાથી પ્રીતિ પાછી એથી લઈને, કામકાજની
વાત છેડી લઈને, ચિન્મયપણે ત્રણ લોકોનું અવલોકન કરાને શત્રુ
જયપર્વતની એકાદ શુક્રમા રહીને, હે નાશિતા પુત્ર ઋષભદેવ
ભગવાન ! મારા મનને હું અભિમાન રહિત ક્યારે બનાવી શકીશ ?

આસ્ય કસ્ય ન વૌશ્ણિત ક્વ ન કૃતા સેવા ' ન કે વા સ્તુતા ' ।

તૃષ્ણાપુરપરાહતેન વિહિતા કેયાં ન ચામ્મર્ષતા ॥

સ્ત્ પ્રાતર્ ' વિમલાદિનન્દનવનીકસ્યૈકકલ્પદ્રુમ ' ।

ત્વામાસાપ કદા કર્ષર્ષનમિર્ધં મૂયોઽપિ નાહં સહ ॥ ૬ ॥

કેના મુખ સામે નથી એનું ? ક્યા સેવા નથી કરી ? કેની
સ્તુતિ કરી નથી ? તૃષ્ણાના પુરમા અટવાઈને, હે તારક ! કેની
અભ્યર્ષના કરી નથી ? હે વિમલાદિ-શત્રુજય રૂપી નન્દનવનમા
કલ્પવૃક્ષ સમા પ્રભો ! તને હું ક્યારે પ્રાપ્ત કરીશ ? અને મારી
કલ્પનાનો અત ક્યારે અવશે ?

યદ્ વાયં પુત્રકારસ્ય, યત્ પ્રિયાર્યાં વિયોગિન ।

યદ્ રાષાવેપિનો ભયે, સદ્ ધ્યાન મઞ્જુ તે મત ॥

—એ રીતે શુભાશીનું મન શાખમા વિયોગી પુત્રનું મન પ્રિયામા
અને શઘાવેષીનું મન તેના લક્ષ્યમા હોય છે તેમ મારું ધ્યાન તારા
મત-સિદ્ધાન્તમા થાય એમ ઇચ્છું છું

મહામાત્ય વસ્તુપાત્ર ' આદિનાથસ્તોત્ર 'ના ૧૨ મા શ્લોકમાં

તેમજ અગ્નિકાસ્તુતિના ૧૦ મા શ્લોકમાં પોતાને 'શુભ' રચકવર્તીનો સચિવ બતાવે છે

મહામાત્ય નેમિનાથને આ રીતે વર્ણવે છે —

“ જયત્યસમસંયમઃ ઝમિતમન્મથપ્રામવો
મવોદધિમહાતરિર્દુરિતિદાવપાથોઘરઃ ।

તપસ્તપનપૂર્વદિક્ કલુષકર્મવહ્નીગજઃ

સમુદ્રવિજયાન્નજસ્ત્રિભુવનૈકચૂડામણિઃ ॥ ૧ ॥ ”

—અસમ સયમવાલા, મન્મથને શાંત કરનાર, લવોદધિ માટે મોટા નાવસમા, પાપરૂપી દાવાનલ માટે મેઘસમા, તપરૂપી સૂર્ય માટે પૂર્વદિશા સમા, અને કલુષિત કર્મવહ્નીનો નાશ કરવા માટે ગજ સમાન, ત્રિભુવનના એક માત્ર ચૂડામણિ, સમુદ્રવિજયરાજના સત્તાન શ્રીનેમિનાથ જય પામે છે.

મહામાત્ય વસ્તુપાળ નેમિનાથસ્તોત્રના ૯ મા શ્લોકમાં પોતાને 'શારદાધર્મસૂતુ' (સરસ્વતીપુત્ર) બતાવે છે.

તેણે “ આરાધના ” મા વૈરાગ્યમય સાદા કાવ્યો રજૂ કર્યા છે

આરાધના અથવા પ્રારભમા જ તે આ રીતે કહે છે —

ન કૃત સુકૃત કિંચિત્ સતાં સ્મરણોચિતમ્ ॥૧॥

—સજ્જન પુરુષોના સ્મરણને યોગ્ય એવું કોઈ સુકૃત મે કર્યું નથી.

મહામાત્ય વસ્તુપાલ વિદ્વાનોનો પ્રેમી હતો. મોટા વિદ્વાનોને પોતાની રાજસલામા રાખતો હતો આથી બીજા રાજ્યોની વિદ્વત સલામોમા પણ શુજરાતના વિદ્વાનોની મોટી કીમત અકાતી. એ જ કારણે શુજરાત વિદ્યાપ્રેમી મનાતું હતું.

મહામાત્ય વસ્તુપાલના વિદ્વદ્મહાલમા અનેક ધર્માચાર્યો, બ્રાહ્મણ-વિદ્વાનો વગેરેના નામો મળે છે તે પૈકીના કેટલાએક જૈનાચાર્યોનો પરિચય અગાઉ છુટો છુટો આવી ગયો છે તે આ પ્રમાણે —

નાગે દ્રમચ્છના આચાર્યો -આં વિજયસેનસૂરિ, આં વિજય
ઉદયપ્રભસૂરિ, આં મસ્તિષેણસૂરિ, આં જિનભદ્રસૂરિ.

(-પ્રકં ૩૫ પૃં ૬, ૭)

આં મસ્તવાહી.

(-પ્રકં ૨૩ પૃં ૩૮૦)

આં વર્ધમાન

(-પ્રકં ૩૫ પૃં ૫)

મલધાર અચ્છના આં દેવભદ્રસૂરિ નરચદ્રસૂરિ નરેન્દ્રપ્રભસૂરિ

૫૦ શુભવલ્લભ (-પ્રકં ૩૮ પૃં ૩૩૪ થી ૩૩૬)

ચ દ્રગચ્છના આં જયસિંહસૂરિ

(-પ્રકં ૩૮ પૃં ૩૭૪, પ્રકં ૪૩ પૃં ૭૫૬)

આં ભદ્રેશ્વરસૂરિ.

શજમચ્છના આં બાલચદ્રસૂરિ આ માણેકચદ્ર

(-પ્રકં ૩૫ પૃં ૩૨, ૩૭)

વામદમચ્છના વેળીકૃપાણ આં અમરચદ્ર.

(-પ્રકં ૩૪, પૃં ૫૪૬, પ્રં ૪૩ પૃં ૭૫૨)

તપગચ્છના આં જમમ્મચદ્રસૂરિ, આં દેવેન્દ્રસૂરિ, આં

વિજયચદ્રસૂરિ, ઉં દેવભદ્રગણિ, આં ક્ષેમકીર્તિસૂરિ.

(-પ્રકં ૪૪, પૃં ૩-૮-૧૩ પ્રકં ૪૫, પૃં ૨૭૬)

મત્રી વસ્તુપાલના વિદ્યામડળમાં જેનાચાર્યો ઉપરાંત પુરોહિત
સોમેશ્વર વગેરે પણ પડિતો હતા જેમના નામો અને પરીચય
દ્રકમાં નીચે મુજબ છે—

પુરોહિત સોમેશ્વર—ઇતિહાસમાં ગૂજરાતના સોલકીવશ અને
વાયલવશની સાથેસાથ મત્રીવશ અને પુરોહિતવશ પણ વ્યવ
સ્થિતરીતે મળી આવે છે અને મત્રીવશ વિશે અગાઉ (પ્રકં ૩૮
પૃં ૩૫૫)માં વર્ણન આપ્યું છે હવે અહીં પુરોહિતવશ વિશે
જણાવીએ.—

પુરોહિતવશ—રાજા મૂળરાજનો પુરોહિત વડનગરના ગુલેલા
શાખાનો^૧ વિદ્વાન બ્રાહ્મણ સોમ નામે હતો. તેના વશમાં અનુક્રમે

^૧ એર્તામર જેનાની આત્મવાક્ય ગાતિમાં ગોલેલા—ગોલેલા નામે
એક ગોત્ર પણ છે

આમુ ડરાયનો લલ્લશર્મા, દુર્લભરાજનો મુજ, ભીમદેવનો સોમશર્મા, કર્ણુદેવનો વર્ધમાન, સિદ્ધરાજનો કુમારશર્મા તથા સર્વદેવ, કુમારપાલનો આભિગ, અજયપાલનો સર્વદેવ, ભીમદેવનો કુમારશર્મા (સર્વદેવનો નાનો ભાઈ) તથા મહાદેવ, અને વીરધવલ તેમજ વીસલદેવના ૫૦ સોમેશ્વર તથા લલ્લશર્મા નામે પુરોહિતો થયા.

કુમારશર્મા પ્રજવત્સલ હતા તેને મહાદેવ, સોમેશ્વર અને વિજય એમ ત્રણ પુત્રો હતા તે પૈકી સોમેશ્વરે ઇતિહાસમાં “અમર” નામના નોધાવી છે તેને મહામાત્ય વસ્તુપાલ સાથે “ગાઢ મૈત્રી” હતી તેણે મત્રીના આશ્રયમાં વિકાસ સાધ્યો અને રાજના મામા સિંહ જેઠવાની ખટપટમાં મત્રીને ખચાવી લીધો આ ખનેની એકતાથી ગુજરાતે સંસ્કૃતિના બિયા શિખરો સર કર્યા તેણે ‘કીર્તિકૌમુદી’ ‘સર્ગ’ ૯, ‘સુરથોત્સવ,’ સર્ગ ૧૫, ‘ઉદ્ધાસરાધવ,’ ‘રામશતક,’ લૂણિગવસહિ-પ્રશસ્તિ,’ ‘ગિરનારમંદિર પ્રશસ્તિ,’ ધોળકાના ‘વીરધવલ નારાયણ પ્રાસાદની પ્રશસ્તિ’ શ્લો. ૧૦૮ નાટક, પ્રશ સા કાવ્યો, અને પ્રાસંગિક કાવ્યો રચ્યા હતા ?

(-પ્રક. ૩૮, પૃ. ૩૬૦ વસ્તુપાલ)

આ અથો પૈકી ‘કીર્તિકૌમુદી’માં સ. ૧૨૮૭ સુધીનું ઐતિહાસિક વર્ણન છે ‘સુરથોત્સવમાં’ દેવીપુરાણના સુરથ રાજાનું વર્ણન છે અને સાથોસાથ ગુજરાતના ડગમગતા શાસનને સ્થિર કરવાનું માર્મિક સૂચન પણ છે, એટલે રાજા વીરધવલ અને મત્રી વસ્તુપાલની અન્યોક્તિદ્વારા પ્રશ સા કરી છે

૧ જેમ ઇસ્વી. ની સાતમીથી નવમી સદીના કવિ મુરારિએ ‘અનર્થરાધવ’ સમાજી નાટક રચ્યું, માથુરાજે ‘ઉદાત્તરાધવ રચ્યું, જ્યદેવ કવિએ ‘પ્રસન્નરાધવ’ રચ્યું, અને કવિ ભાસ્કરે ‘ઉન્મત્તરાધવ’ રચ્યું તેમ ગૂજરાતના કવિ ૫૦ સોમેશ્વરે ‘ઉદ્ધાસરાધવની રચના કરી હતી

જનસમુદાય સમક્ષ નાટક ભજવવાની પરપરા ગૂજરાતમાં ઓછામાં ઓછી ૧૫ મા સૈકા સુધી ચાલુ રહી જ હતી, સને ૧૪૪૯ ના અરસામાં ચાપાનેરમાં મહાકાલના મંદિરના પટાગણમાં ‘ગગદાસ પ્રતાપવિલાસ’ ભજવાયું હતું (-૩૦ ભો. ૭૦ સાહેસરાનો, ‘જૈનયુગ’ મા લેખ, નવ વર્ષ, ૨, અ. ૬. ૯)

કવિ હરિહર—તે ગૌડદેશથી આવ્યો હતો. 'નૈવધ' કાર
 ૫૦ હર્ષના વચનો હતો. ધોળકામાં આવતા જ ૫૦ સોમેશ્વર સાથે
 તેણે શોક્ય જેવું વર્તન રાખ્યું અને વચ્ચે માટે સર્વ સાધ્યો,
 મત્રી વસ્તુપાલે વચ્ચે પડી, અને સમજાવી શક્ય કંઈ. અને અને
 વચ્ચે મૈત્રી કરાવી. મત્રીએ ૫૦ હરિહર પાસેથી વાચવા માટે
 લાવીને શતોસત નકલ કરાવી લીધી, અને એ સમયથી 'નૈવધકાવ્ય'ના
 પ્રચાર શરૂ થયો. ૫૦ હરિહર અભંધીમત હતો. માત્ર મત્રીનો
 વિદ્યાપ્રેમ સાંભળીને જીતિ આવ્યો હતો. તેણે સ. ૧૩૨૦ માં
 ઉદ્ધવનના વચના મત્રી સામતસિદ્ધે કરાવેલા દેવવી કુડના
 છબ્બેદારની 'પ્રશસ્તિ' રચી હતી.

(—જૂજરાતના ઐતિહાસિકલેખો, ભા. ૩
 લેખાક ૨૧૬; પ્રક. ૪૧, પૃ. ૬૬૧)

મદન—તે અજમેરનો સ્થેવાસી હતો. મહાકવિ હતો. ૫૦
 હરિહર અને ૫૦ મદન વચ્ચે પણ 'સાક્ષર સાક્ષર દંપત્ય' જેવી
 ખૂબ રસાકસી ચાલી હતી. અને મળે કે, તરત જ લડી પડતા એવી
 સ્થિતિ હતી. મત્રી વસ્તુપાલે તે અને સમજાવી, મૈત્રી કરાવી હતી;
 અને અનેનો સંકાપ કર્યો હતો.

સુભટ—તેણે ત્રિભુવનપાલના રાજ્યમાં 'મૂતાગદનાઠ' સ્થાપ્યું
 હતું. ૫૦ સોમેશ્વરે મુરમોત્સવ ની પ્રશસ્તિમાં તેનો સત્કાર કર્યો છે.

નાનાક—તે વડનગરનો નામર બ્રાહ્મણ હતો. વિદ્વાન્ હતો.
 વેદ યુતિ અને સ્મૃતિનો જાણુ હતો. તેણે મત્રી વસ્તુપાલના સ્મૃતિ-
 કાવ્યો સ્થાપિત કરતા વિસલજેવની પડિતસભાનો તે વડો હતો. તેણે
 આ. ૧૨૫૨ સુરિની કવિત્વશક્તિની પરીક્ષા કરી હતી.

(—પ્રક. ૪૩ પૃ. ૭૫૧)

૫૦ અરિસિહ—તે ૮૦ લાવણસિહનો પુત્ર હતો. પૈસેઠ
 સુખી હતો. વાયડમજ્જના આ. ૧૨૫૨ સુરિનો ભક્ત આવક હતો.

(—પ્રક. ૩૪, પૃ. ૫૪૬)

તેમના શિષ્ય વેણીકૃપાણુ આં અમરચંદ્રસૂરિનો કલાગુરુ હતો, તેણે મત્રી વસ્તુપાલ વિશે ‘સુકૃતસકીર્તન મહાકાવ્ય’ સર્ગ ૧૧ રચ્યું હતું.^૧ (—પ્રકં ૪૩, પૃં ૭૫૨)

કવિ અરિસિંહે તેમા ચાવડા, સોલકી, અને વાઘેલાવશનો ઇતિહાસ રજૂ કર્યો છે તેણે “કવિ રહસ્ય” નામે અથ પણુ રચ્યો છે આં અમરચંદ્રસૂરિએ રચેલી “કવિકલ્પલતા” અને તેમની કવિશિક્ષા—વૃત્તિમા પ. અરિસિંહે મદદ કરી હતી કવિ જલ્હણ મોઢે પોતાની સૂકૃતમુક્તાવલીમા આરસી (અરિસિંહ) નામથી તેનું સ્મરણ કર્યું છે.

કવિ પાલહણુ—તેણે સં મા આખૂરાસની રચના કરી છે

દાનવીર જગદૂશાહ—તે કચ્છ ભદ્રાવતી નગરીનો વરણાગ વશનો શ્રીમાલી જૈન હતો સં ૧૩૧૩, ૧૩૧૪, ૧૩૧૫ની સાલમા ભારતવર્ષના ઘણા વિભાગમા ત્રણ વર્ષનો દુકાળ પડ્યો હતો.

મનુષ્યો, પશુ-પક્ષીઓ ટપોટપ મરવા લાગ્યા, ત્યારે જગદૂશાહે સર્વસાધારણ જનતા માટે ૧૧૨ દાનશાળાઓ સ્થાપિત કરી, પાણીની પરબો ખેસાડી, સૌને અનાજ-પાણી પૂરા પાડ્યા હતા એ સમયના બાદશાહો, રાજા-મહારાજાઓ પાસે પણ અનાજની મોટી તગી હતી જગદૂશાહે તેઓને પણ અનાજનો મોટો પૂરવઠો પુરો પાડ્યો જગદૂશાહે આ રીતે સૌને મદદ આપી બચાવી લીધા. આથી તેની “જગજીવનહાર જગદૂ” તરીકેની નામના પ્રસિદ્ધિ પામી આજે પણ સાધારણ જનતા મોટા દાનવીર પુરુષને “જગદૂની ઉપમા” આપે છે જગદૂશાહ જૈન આવો દાનવીર હતો.

(—પ્રકં ૩૮, પૃં ૩૭૭)

૧ ૩૧૦ બુહલરે સને ૧૮૮૭ મા વિદેશની ઇન્ડિયન એક્સપ્રેસ સાપ્તહિકા સીટ જીન ખેરીશના વોલ્યુમ ૧૧૯ મા ‘ડાશ સુકૃતસકીર્તન’ શીર્ષક લેખ લખ્યો છે અને તેનું અંગ્રેજી ભાષાતર ‘ઈન્ડિયન એટીકવેરી’ ના વોલ્યુમ. ૩૧ ના પૃં ૪૭૭ થી ૪૮૫ મા છપાયું છે

આં જીવદેવસૂરિ અને આં અમરચંદ્રસૂરિ માટે જૂઓ (પ્રકં ૩૪ પૃં ૫૪૬, પ્રકં ૩૯ પૃં ૪૧૯, પ્રકં ૪૩ પૃં ૭૫૧)

કવિ હરિહર—તે ગૌડદેશથી આવ્યો હતો. 'નૈવધ' કાર
 ૫૦ હર્ષના વશનો હતો. ધોળકામાં આવતા જ ૫૦ સોમેશ્વર સાથે
 તેણે શોકથી જેવું વર્તન રાખ્યું બંને વચ્ચે મોટો સંઘર્ષ વાલ્યો,
 મત્રી વસ્તુપાલે વચ્ચે પડી, બંનેને સમજાવી શાંત કર્યો. અને બંને
 વચ્ચે મૈત્રી કરાવી. મત્રીએ ૫૦ હરિહર પાસેથી વાચવા માટે
 લાવીને રાતોરાત નકલ કરાવી લીધી, અને એ સમયથી 'નૈવધકાવ્ય'નો
 પ્રચાર શરૂ થયો. ૫૦ હરિહર ગર્ભશ્રીમત હતો. માત્ર મત્રીનો
 વિદ્યાપ્રેમ સાબળીને બહિ આવ્યો હતો. તેણે સં ૧૪૨૦ મા
 ઉદયનના વશના મત્રી સામતસિંહે કરાવેલા રેવતી કુડના
 છોડોદારની 'પ્રશસ્તિ' રચી હતી.

(—નૂજરાતના ઐતિહાસિકલેખો, ભા. ૩
 લેખાક ૨૧૬, પ્રકં ૪૧, પૃ. ૬૬૧)

મદન—તે બજાગરનો રહેવાસી હતો. મહાકવિ હતો. ૫૦
 હરિહર અને ૫૦ મદન વચ્ચે પણ 'સાક્ષર સાક્ષર દંપત્ય' જેવી
 ખૂબ રસાકશી ચાલી હતી. બંને મળે કે, તરત જ લડી પડતા. એવી
 સ્થિતિ હતી. મત્રી વસ્તુપાલે તે બંનેને સમજાવી, મૈત્રી કરાવી હતી
 અને બંનેનો સત્કાર કર્યો હતો.

સુભટ—તેણે ત્રિભુવનપાલના રાજ્યમાં 'દ્વાગદનાટક રમ્યું
 હતું. ૫૦ સોમેશ્વરે સુરજોત્સવ'ની પ્રશસ્તિમાં તેનો સત્કાર કર્યો છે.

નાનાક—તે વડનગરનો નાગર બ્રાહ્મણ હતો. વિદ્વાન્ હતો.
 વેદ, મુતિ અને સ્મૃતિનો બળ હતો. તેણે મત્રી વસ્તુપાલના સ્તુતિ-
 કાવ્યો. રચ્યા હતા. વિસલદેવની પડિતસભાનો તે વડો હતો. તેણે
 આ. ૦ અમરચદ્રસૂરિની કવિત્વશક્તિની પરીક્ષા કરી હતી.

(—પ્રકં ૪૪ પૃ. ૭૫૧)

૫૦ અરિસિંહ—તે ૪૦ લાવણ્યસિંહનો પુત્ર હતો. પૈસે/કે
 મુખી હતો. વાઘડગમ્હના આ. ૦ છવદેવસૂરિનો ભક્ત શાવક હતો.

(—પ્રકં ૪૪, પૃ. ૫૪૬)

તેમના શિષ્ય વેણીકૃપાણુ આં અમરચંદ્રસૂરિનો કલાગુરુ હતો, તેણે મત્રી વસ્તુપાલ વિશે ‘સુકૃતસકીર્તન મહાકાવ્ય’ સર્ગ ૧૧ રચ્યું હતું^૧ (—પ્રકં ૪૩, પૃં ૭૫૨)

કવિ અરિસિંહે તેમાં આવડા, સોલકી, અને વાઘેલાવશનો ઇતિહાસ રજૂ કર્યો છે તેણે “કવિ રહસ્ય” નામે અથ પણુ રચ્યો છે આં અમરચંદ્રસૂરિએ રચેલી “કવિકલ્પલતા” અને તેમની કવિશિક્ષા—વૃત્તિમાં પં અરિસિંહે મદદ કરી હતી. કવિ જલ્દણુ મોઢે પોતાની સૂકૃતસુકૃતાવલીમા આરસી (અરિસિંહ) નામથી તેનું સ્મરણ કર્યું છે

કવિ પાલકણુ—તેણે સં માં આખૂરાસની રચના કરી છે

દાનવીર જગદૂશાહ—તે કચ્છ ભદ્રાવતી નગરીનો વરણાગ વશનો શ્રીમાલી જૈન હતો સં ૧૩૧૩, ૧૩૧૪, ૧૩૧૫ની સાલમા ભારતવર્ષના ઘણા વિભાગમા ત્રણ વર્ષનો દુકાળ પડ્યો હતો

મનુષ્યો, પશુ-પક્ષીઓ ટપોટપ મરવા લાગ્યા, ત્યારે જગદૂશાહે સર્વસાધારણ જનતા માટે ૧૧૨ દાનશાળાઓ સ્થાપિત કરી, પાણીની પરબો બેસાડી, સૌને અનાજ-પાણી પૂરા પાડ્યા હતાં એ સમયના બાદશાહો, રાજા-મહારાજાઓ પાસે પણુ અનાજની મોટી તગી હતી જગદૂશાહે તેઓને પણુ અનાજનો મોટો પૂરવઠો પુરો પાડ્યો જગદૂશાહે આ રીતે સૌને મદદ આપી બચાવી લીધા. આથી તેની “જગજીવનહાર જગદૂ” તરીકેની નામના પ્રસિદ્ધિ પામી આજે પણુ સાધારણ જનતા મોટા દાનવીર પુરુષને “જગદૂની ઉપમા” આપે છે જગદૂશાહ જૈન આવો દાનવીર હતો

(—પ્રકં ૩૮, પૃં ૩૭૭)

૧ ૩૦ બુહલરે સને ૧૮૮૭ મા વિયેનાની ઇમ્પીરિયલ ઍકેડેમી ઓફ સાયન્સીઝમા સીટ જીન બેરીશના વોલ્યુમ - ૧૧૯ મા ‘કાશ સુકૃતસકીર્તન’ શીર્ષક લેખ લખ્યો છે અને તેનું અંગ્રેજી ભાષાતર ‘ઈડિયન એટીકવેરી’ ના વોલ્યુમ - ૩૧ ના પૃં ૪૭૭ થી ૪૯૫ મા છપાયું છે

આં જીવદેવસૂરિ અને આં અમરચંદ્રસૂરિ માટે જૂઓ (પ્રકં ૩૪ પૃં ૫૪૬, પ્રકં ૩૯ પૃં ૪૧૯, પ્રકં ૪૩ પૃં ૭૫૧)

પદરિયો દુકાળ :— હિંદુસ્તાનમાં અવારનવાર દુકાળો પડ્યા જ કરે છે તે સૌમાં પદરિયો દુકાળ વધુ ભયંકર મનાયો હતો, વિ. સં. ૧૩૧૩ ૧૩૧૪ તથા ૧૩૧૫ની સાલમાં એકી સાથે ત્રણ વર્ષ સુધી “ત્રિવર્ષી દુકાળ” પડ્યો ત્રણ વર્ષો યવાથી છેલ્લી સાલ સૌને માટે વધુ ભયંકર હતી, ભારે સહારકારી હતી. આથી આ દુકાળ ‘પદરિયો દુકાળ’ તરીકે વિખ્યાત થયો હતો.

ભદ્રાવતી નગરીના જગજીવનદાર જગદ્ગુરુ શ્રીમાલી જૈને આ સમયે સૌનું પાલન કર્યું.

આ સમયે તપગમ્જના આં. દેવેન્દ્રસૂરિ પોતાના શિષ્ય પરિવાર સાથે માળવામાં વિચરતા હતા. “જીવલેણ દુકાળ આરે તરફ હતો પણ માળવો તેનાથી બચી ગયો હતો.” છતાં જગદ્ગુરુ તરફથી માળવાની પ્રજાને મોટી મદદ મળી હતી. (—પ્રકં. ૪૫, પૃ. ૨૭૬)

જનતાએ માની લીધું કે “આ યુગપ્રધાન આચાર્યવરના ઘરજીવનના સ્પર્શથી માળવા દેશ જીવલેણ દુકાળમાંથી બચી ગયો છે.” સંભવ છે કે, આવા આકસ્મિક સ્વયંભોમાં એવી લોકવાયકા આવી હોય કે, “દુકાળ સૌ દેશમાં પડે, પણ માળવામાં ન પડે.” આને વૃદ્ધો પણ એવું માને છે કે, “માળવામાં દુકાળ ન હોય.”

સં. દેદાશાહનો વંશ

૧ સં. દેદા વંશ—ચતુર્જય મહાતીર્થમાં નવા આદીશ્વર ૭૦ ની ઠાળી બાજુએ ૭૦ અક્ષિતદનમ્વામીની ૪૮’ ઉંચે જીવી ખડ્ગામ્રનસ્ય પ્રતિમા છે, તેના પરના શિલાલેખના આધારે નક્કી થાય છે કે, ૭૦ દેદા તે પશ્ચીમી જ્ઞાતિનો અને આહિસવશનો હતો. તેને સં. પૃથ્વીધર (પેઘડ) અને સં. ગુણધર નામે પુત્રો હતા. (—ધમરત્ન માસિક ૭૦ ૧૧)

ઇતિહાસના આધારે જણવા મળે છે કે, દેદાશાહ નિમાડ પ્રદેશના નંદુરી ગામનો વતની હતો. તેને વિમલાદેવી નામે પત્ની હતી તને “મુખર્ણસિદ્ધિ” મળવાથી તે ધનાઢ્ય બન્યો હતો. રજવાડાની હેરાનગતિથી નંદુરી છોડીને તે વિજાપુર (ગુજરાત) આવીને વસ્યો હતો.

૪૦ દેદા કોઈ કામ માટે દેવગિરિ દોલતાબાદ ગયો. ત્યાં તે ઉપાશ્રયે ગુરુમહારાજને વદન કરવા ગયો, ત્યારે ત્યાંનો સ્થાનિક સઘ ત્યાં એકત્રિત થયો હતો. અને તેમા ત્યાં પોષાળ બધાવવાનો વિચાર થઈ રહ્યો હતો એ સમયે દેદા શેઠે ત્યાં પોતે પોષાળ બનાવી દેવાનો પ્રસ્તાવ રજૂ કર્યો, અને સઘનો આદેશ માગ્યો. સઘે જણાવ્યું કે, “ જો એક જ ભાઈને ઉપાશ્રય કરવા સઘ આદેશ આપે તો, અહીં જ એવા ભાઈઓ છે કે, જે મોટી પોષાળ બધાવી શકે. તેથી આ લાભ બહારગામવાળાને આપવાનો નથી જ. ખીન્નુ એ કે “ગુરુ મહારાજ હોય ત્યારે પોષાળ બધાવી આપનાર એક વ્યક્તિનું ઘર શર્યાતર થતા તે શ્રાવકને દાનાતરાય પડે ” માટે સઘે મળીને જ પોષાળ બધાવવાની છે આથી સૌને લાભ મળી શકે

કુંકુંમરોલાપોષાળ

આમ છતાં શેઠ દેદાએ પોષાળ બધાવવાનો વિશેષ આગ્રહ કર્યો એટલે એક ભાઈએ કહ્યું કે, “ તમે નાહકની જીદ કરો છો, તેમ છતાં તમારે પોષાળ બધાવવી હોય તો તે સોનાની ઇટોથી બધાવી આપો, તો સઘ આદેશ આપશે શેઠ દેદાએ તરત જ તે વાતનો સ્વીકાર કર્યો પરંતુ એમ કરવા જતા સોનાની ઇટોની પોષાળ તરતમા નાશ પામી જવાનો ભય હતો જ, એટલે આચાર્ય મહારાજ તથા શ્રીસઘે તેવી પોષાળ બધાવવાની ના પાડી પછી તો શેઠે એટલી રકમનું કેશર ચૂનામા ઘુસવીને પોષાળ બધાવી, જે કુંકુંમરોલા શાળા નામથી પ્રસિદ્ધિ પામી, તે શેઠ અને શેઠાણી મરણ પામતા ધન પણ નાશ પામ્યું, એટલે તેમના પુત્રો નિર્ધન સ્થિતિમા મુકાયા.

જ્ઞાતિ:—

ચરિત્રાથમા તેમનો વશ ઓશવાલ બતાવ્યો છે,^૧ પણ

૧ કાઈ કાઈ ઉલ્લેખમાં જે દેદાશાહને ઓશવાલ બતાવ્યો છે તેની વંશાવલી આ પ્રકારે જાણવા મળે છે—

(મ)૬(૧) વાછાક ઓશવાળ,

ઓશવાલો માટે “ઠકુર” શબ્દ વપરાતો નથી. જ્યાર શિલાલેખોમાં ૬૦ આલિષ તથા ૬૦ દેદા લખાયેલું મળે છે તેથી તેમનો વય પચ્ચીવાલ હોય તે “૫૫ તર્કસગત” વાત છે.

(—ઉપદેશ તરંગિણી, તરંગ બીજો, ‘ધર્મરત્ન’ માસિક ૬૦ ૧૧)

૨ મત્રી પેઘઠ—

તે દેદાશાહનો પુત્ર હતો. માતા-પિતાના મરણ પછી લક્ષ્મી વાલી જતા પેઘઠ નિર્ધન બની ગયો. તેણે વિશ્વપુરમા ૪૬ મા આંધર્મધોષસૂરિદાદા (સં ૧૩૨૭ થી ૧૪૫૭) પાસે “નાનું પરિમલ્લ પરિમાણ વ્રત” માગ્યું. ગુરુદેવે તેનું ચમકતું ભાવ્ય બોધી તેને ‘પાચ લાખ ટકા’નું પરિમાણ વ્રત આપ્યું.

તે માંડવગઢ ગયો. ત્યાં તેને ઘીનો વેપાર કરવા ચિત્રાવેલી મળી આથી તે ઘણું ધન કમાયે. એક વાર તેના પુત્ર ઝંઝોરે શાહની દાસીનું અપમાન કર્યું હતું. પણ નસીબના જોરે તેનો પાસો સ્ત્રીધો પડ્યો અને પેઘઠ માંડવગઢના મહારાજ જમસિંહ પરમાર (સં ૧૩૧૬ થી ૧૩૩૭)નો મત્રી બન્યો હતો.

મત્રી પેઘઠે છરાવલાલ અને આબૂ તીર્થોની યાત્રા કરી. અહીંથી તેને “રસસિદ્ધિ” મળી આવી. તેણે આંધર્મધોષસૂરિને ઉચ્ચજેનથી લાવીને માંડવગઢમા ૩૬ હજાર ટકા ખર્ચીને પધરાવ્યા.

(૨) સાધુ નરસિંહ—પત્ની સોહી, સાત પુત્રો—૧ સંતોષ, ૨ ચિત્રાક ૩ ત્રિભુવન, ૪ લાખાક ૫. રાણક ૬ દેદાક અને ૭ પંચાક.

(૩) દેદાક—પત્ની દેવથી

(૪) સોમ-દેદાકે સોમના મેય માટે વ્યવહારજૂન લખાવી હતી.

(—જેન પુસ્તક પ્રસ્તિત સમ્રાટ પ્રથ નં ૧૫)

શેઠ દેદાશાહ ઓશવાલ વ્યવહારીની બીજી પત્ની, અને કર્કરામના શાહ વિજેસીની પુત્રી સૌમિકાએ તપામચ્છીવ આ સોમસુ દરસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૪૭૦ના આગ ૩ વર્ષે ૧૩ના રોજ શાહામુદ્દાસની પ્રતિ લખવી.

(—જેન પુ પ્રથ સ પ્ર નં ૬૮૭ છત્રિ પ્રક ૩૫૫ ૧૫)

(બા) વીરમલાક ઓશવાલને પણ દેદા નામે પુત્ર હતો તેનો મેઘા વય માત્રો ૭

(—પ્રક ૪૫)

તેણે અહીં સં ૧૩૩૦ લગભગમા ૧૮ લાખ ખરચીને ખોતેર
દેરીઓવાળો જિનપ્રાસાદ બધાવ્યો અને જૂદા જૂદા સ્થાનોમાં
ખીજા ૮૪ જિનમંદિર બંધાવ્યા અને તેમા આં સોમપ્રભસૂરિના
હાથે જિનપ્રતિષ્ઠાઓ કરાવી, જેની ચાહી આં સોમતિલકસૂરિએ
રચેલા સ્તોત્રમા અને આં મુનિસુદરસૂરિએ રચેલી ગુર્વાવલીમાં
મળે છે (—પ્રકં ૪૭)

ઓંકારનગર, દેવગિરિ સ્થાનોમા પ્રાહ્મણોનું ભારે જોર હતું.
તેઓ ત્યાં જૈન દેરાસર બધાવવાનો ભારે વિરોધ કરતા હતા, તેથી
મત્રી પેથડે તેઓને ખુશ કરી, ત્યાં પણ જૈન દેરાસર દેવગિરિનાં
રાજા વીરમદેવના પ્રધાન હેમરાજના નામની ત્રણ વર્ષો સુધી
દાનશાળા ઓંકારનગરમાં સ્થાપીને તેને ખુશ કર્યો અને તેની મારફત
રાજાની પરવાનગી મેળવીને દેવગિરિમા પેથડવિહાર નામે દેરાસર
બધાવ્યું તેણે ૩૬ હજાર સોનામહોરો ખરચીને મોટા ગ્રંથભંડારોની
સ્થાપના કરી હતી મત્રી પેથડે ૭૦૦ ઉપાશ્રયો બધાવ્યા હતા.

ચમત્કાર—

બાતના સઘપતિ લીમાશાહે સત્પાત્રદાનનો લાભ લેવા
ભારતના ચતુર્થવ્રતધારીઓને, એક દેશમી સાડી, અને પાચ પાચ
હીરાગર એમ છ વસ્ત્રો મોકલાવ્યા એ કપડા કુલ ૭૦૦ સ્થાનોમા
પહોંચાડ્યા હતા તેમાની એક જોડી મત્રી પેથડને પણ સાધર્મિક
જાણીને મોકલી હતી મત્રીએ તે લઈને રાખી મૂકી, તેને પદ્મિણી
એટલે પ્રથમિણી નામે પત્ની હતી મત્રી પેથડે તેને સંમળવી, ૩૨
વર્ષની ભરચુવાનીમા સળેડે ચતુર્થવ્રત સ્વીકારી, એ કપડાંની જોડી
પહેરી અને પ્રભુની પૂજા કરી

પ્રહ્મચર્યના પ્રતાપે તેની આતરિક શક્તિઓમા ઘણો વિકાસ થયો.
એક વાર રાજાની રાણી લીલાવતીને કાલજ્વર ગ્રહ્યો હતો, તે
પેથડશાહનું આ કપડું પહેરવાથી જીતરી ગયો રાજાનો “રણુરગ
નામે પદ્મહસ્તી” ગાંડો થયો ત્યારે તે પણ મત્રીનું આ કપડું
ઓઢવાથી ડાહ્યો થયો હતો

આ કારણે રાજા અને પ્રજામા મત્રીનો પ્રભાવ વધવા લાગ્યો. સૌ કોઈ ધર્મચર્ચાની શક્તિના સુષુમાન ગાવા લાગ્યા. એકે રાજાએ મત્રીનું કપડું પહેરવાથી રાજાને તે મત્રીના ઉપર શેષ હતો. પરંતુ મત્રીના એ કપડાનો એવો અમરકાર બાળીને તે પણ શાંત બની ગયો. રાજાએ મત્રીના કહેવાથી રાજ્યમા અમારિપટલ વગડાવ્યો. શિકાર, ફારૂ વગેરે વ્યસનો દૂર કરાવ્યા.

મત્રી પેથડે સાત લાખ મનુષ્યોને સાથે લઈ છરી પાગતો. માત્રાસઘ કાઢ્યો. શત્રુજયતીર્થમા ૭૦ આદીશ્વરના મોટા દેરાસરના શિખર ઉપર ૨૧ ધડીનો સોનાનો કળશ બનાવી ચડાવ્યો, અથવા જિનપ્રાસાદને સુવર્ણપત્રથી મઢ્યો. તેણે શત્રુજય તથા ગિરનાર તીર્થમા તથા રસ્તાના આમોના જિનાલયોમા સોનાના શ્વજ ચડાવ્યા.

ઇદ્રમાલ—

આરે તે ગિરનારતીર્થની સાત્રા કરવા ગયો, ત્યારે બાહ્યાલ જલ્લાઉદ્દીનનો માનીતો શેઠ પૂર્ણશાહ પણ દિલ્હીથી દિગ્ગજ કૈનોનો સઘ લઈને ગિરનાર આવ્યો હતો. આથી બંને સઘો વચ્ચે સ્પર્ધા ચાલી. બંને સઘવતિઓ ઇદ્રમાળની બોલીમા આવે. બોલવા લાગ્યા. બંને મત્રી પેથડે ૫૬ ધડી સોનાની બોલીમા ‘આદેશ પામી ઇદ્રમાળ પહેરી. આ પ્રસંગે તેણે ચાચકો, લોજકો તથા ભાટ-આરણ્યો વગેરેને ૧૪ ધડી સોનાનું ફાન કમુ’ અને ગિરનાર તીર્થ શ્વેતાંબરોનું તીર્થ બન્યું.

આ વર્ષોમા સઘવી પેથડનો બાઈ સાધુ ગુણુધર મરણ પામ્યો. મત્રી પેથડે તેના સ્મરણ માટે ૭૦ અભિનંદનસ્વામીની ખડ્ગાસનઅ પ્રતિમા બસાવી. તેની સં ૧૭૪૩ના પોષ વદિ ૩ (૬)ને બુધવારે રાજગમ્મના ૧૨મા આં ૨૯નાકરસુરિ પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવી, જે પ્રતિમા આજે પણ “શત્રુજયતીર્થમા નવા આદીશ્વરની પ્રતિમાની ઢાળી બાબુએ બિરાજમાન છે

(—પ્રકૃ. ૩૫-૫ ૩૬)

મત્રી પેથડે ૧૧ લાખ સોનામહોર ખરચી વિવિધ ધર્મકાર્ય કર્યા

સં પેથડનુ મરણ થયું અને તે જ્યોતિષ દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયો ?

મંત્રી પેથડકુમાર :—

પાલીથી નીકળ્યા તે પદ્મીવાલ કહેવાયા હીસાથી નીકળ્યા તે હીસાવાલ કહેવાયા વડનગરથી નીકળ્યા તે નાગર કહેવાયા, અને ઉગ્રસેનથી નીકળ્યા તે અગ્રવાલ કહેવાયા, પણ પેથડશાહ અને તેના પૂર્વજો અસલમા ઓસવાલ, પોરવાડ, અગ્રવાલ, શ્રીમાલ કે કોણ હતા ? તેનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ મળતો નથી, આથી કોઈ કોઈ લેખક તેને પદ્મીવાલોની જ્ઞાતિનો ખતાવવામા લગતી કલ્પના કરે છે જેમકે, તપગચ્છના આં વિદ્યાનદસૂરિ તથા આં ધર્મઘોષસૂરિ વિજયપુરના પદ્મીવાલ હતા. (—પ્રકં ૩૮, પૃં ૩૯૧, પ્રકં ૪૬, ૪૭)

છતા વીરવ શાહીકાર વિદ્વાન તેને ખડલવાલ તથા ઉજ્જૈનનો વતની ખતાવે છે (વીરવ શાવડી, પૃં ૨૦૭) તે જ અથકાર પ્રસિદ્ધ જૈન મંત્રી પેથડકુમારના પરિચયમા જૂદી જૂદી બે જ્ઞાતિના બે પેથડકુમાર હોવાનો નિર્દેશ કરે છે

(૧) વીજપુરમા વીશા શ્રીમાલી જ્ઞાતિનો પેથડકુમાર હતો. તેણે આં ધર્મઘોષસૂરિ પાસે ‘૫૦૦ રુકમાનુ પરિગ્રહ પરિમાણ વ્રત’ માગ્યું, પણ ગુરુ મહારાજે તેનો વધુ પુણ્યોદય જાણી, તેને મમજવીને ૫૦૦૦)નું પરિમાણવ્રત આપ્યું ત્યારે જૂજરાત પાટણમા સારગદેવ વાઘેલો (સં ૧૩૩૧ થી ૧૩૫૩) રાજા હતો તેણે પેથડકુમારને પોતાનો કામદાર બનાવ્યો. (—પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૪૪)

તેના પુત્ર ઝાંઝણુનું પાટણ પાસેના વડાલીમા લગ્ન થયું ત્યારે

૧ પેથડ ઘણા થાય છે. તે આ પ્રકારે જાણવા મળે છે—(૧) પૃથ્વીધર, પેથડ (૨) આજુ પોરવાડનો વશજ સોની (૩) પ્રથમસિંહ મંત્રી (૪) નીનાનો વશજ પૃથ્વીપાલ

(—પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૮૫; પ્રકં ૩૭, પૃં ૨૮૦, પ્રકં ૪૫ પૃં ૩૨૬)

૨ સારગદેવ માટે જૂઓ, પ્રકં ૩૭, પૃં ૨૭૨ની ટિપણી તથા પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૨૨

વાધેશ્વરાબ્દી વહાલીની કન્યાને કાપડામાં પોતાના હેશ, નગર અને ગામના મનુષ્યો દીઠ એકેક ગદિમાણો આપ્યો. ધીમે ધીમે તેની પાસે પરિભ્રમણ કરતા વધુ ધન થયું એટલે તેણે આઠ ધર્મધોષસૂરિને પધરાવી, ચૈત્યપરિપાટીમાં ૭૨ હજાર કુકમા ખરચી, સધને પહેરામણી કરી.

મત્રી પેથડે આચાર્ય મહારાજના ઉપદેશ શત્રુજયતીર્થમાં બાવન હેરીઓવાળો ‘કોઠાકોટી જિનપ્રાસાદ’ બધાઓ બીજા પણુ ૮૪ જિનપ્રાસાદો બધાચ્યા. સેકઠો જિનપ્રાસાદોના છુલ્લોદાર કરાવ્યા. પાટણમાં ચાર સ્નાનઘાટો સ્થાપન કર્યા. ૩૦૦ જિનાલયોનાં શિખરો ઉપર સોનાના કળશો ચડાવ્યા.

૧ શત્રુજય, ૨ તારગા, ૩ વિદ્યાનગર, ૪ પોચીના તીર્થ તથા ૫ ઇડરગઢ, એ પાંચ તીર્થોના છ’રી પાળતા માત્રાસયો કાઢ્યા અને સુધપતિપદ મેળવું શત્રુજયમહાતીર્થમાં ૫૬ ધડી સોનું વાપરી “ઇન્દ્રમાળા” પહેરી, “મૂળજભારાને ૨૧ ધડી સોનું ખરચી ૩ અણુલ ભાઠા” સોનાના પતરાથી મઢાવ્યું’ સ. ૦ ઝાંઝણે ૧૮ ભાર સોનું ખરચી ધણુ લાભ લીધા.

(૨) આઠ ધર્મધોષસૂરિ ગોધરાથી વિહાર કરી માડવગઢ પધાર્યા ત્યારે ત્યાં વીશા પોરવાડ પ્રાપ્તિના પેથડે ૪૨ ધડી સોનું વાપરી માડવગઢ તથા બાર વગેરે મ્યાનોમાં બનાવેલા ૨૧ જિનપ્રાસાદોમાં સાત ભવની ધાતુથી બનાવેલી જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. (—વીરવશાવળી વિવિધગચ્છીયપટ્ટાવલી, પૃ. ૨૦૬)

મત્રી ઝાંઝણુ :—

મત્રી પેથડો તે પુત્ર હતો. ત્રિસ્થીના શેઠ ભીમસિંહની પુત્રી સૌભાગ્યદેવીને તે પરણ્યો. માડવગઢનો તે મત્રી બન્યો. તે બુદ્ધિશાળી અને ચતુર હતો. રાજા હમીશા સોજન વખતે તેને ત્યાંથી તાલુ ધી મંગાવતો. ઝાંઝણુને રાજાની આ દીવ પસંદ ન પડી. આથી તેણે એક દિવસે રાજાસીનું બચકર અપમાન કર્યું.

અને ઘી આપ્યું નહીં રાજાએ તેનો ખુલાસો માગ્યો. ઝાઝણે ખનાવટી ઉત્તર આપી, રાજાને ખુશ કર્યો અને રાજા કાયમને માટે ધીનો સબહ કરી રાખે એવી સ્થિતિ ઊભી કરી

કહેવાય છે કે, આ મત્રી ચોરને પકડવામા ભારે કુશળ હતો

મત્રી ઝાઝણે સં. ૧૩૪૯ના મહા સુદિ ૫ ના રોજ છંદ્રી પાળતો મોટો યાત્રાસઘ કાઢ્યો અને નાના-મોટા ઘણા તીર્થોની યાત્રા કરી (—૫૦ રત્નમડનગણિનો ‘સુકૃતસાગરઅથ’)

સાધુ ઝાંઝણે શત્રુજય અને ગિરનારની વચ્ચેનાં જિનાલયોમા કપડાના ધ્વજો ચડાવ્યા. (—શ્રાદ્ધવિધિ કૌમુદી પ્રકાશ ૫ મો)

(જૂઓ પ્રકં ૫૦)

જવડશાહો

(૧) સં. જવડશાહ—તે મહુવાના શેઠ આલડશાહનો પુત્ર હતો તેણે આં વજ્રસ્વામી તથા આં વજ્રસેનસૂરિના ઉપદેશથી વિં સં ૧૫૦ માં ગિરનારનો અને વિં સં ૧૬૦ માં શત્રુજયનો ઉદ્ધાર કરાવી, તેમના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી

(૨) સં. જવડ—માળવાના સ જાકુટીએ ગિરનારતીર્થમા “લકડાના જુના જિનપ્રાસાદને સ્થાને પાષાણનો નવો પ્રાસાદ ખનાવવો શરૂ કર્યો પણ તેનું અધ્યાનકમરણ થયું. આથી ગુજરાતના રાજા સિદ્ધરાજ જયસિંહે નિમેલા સોરઠના દડનાયક મત્રી સજજને સોરઠની ૩ વર્ષની રાજ્યની આવક ખરચીને ૨૭ લાખનો પાષાણનો પૃથ્વીજય જિનપ્રાસાદ તૈયાર કરાવ્યો. રાજાએ સં ૧૧૮૫મા આ જિનપ્રાસાદ જોઈ તેનો ખર્ચ માઠી વાળ્યો અને તેની પૂજા માટે ૧૨ ગામ ભેટ આપ્યા (—શ્રાદ્ધવિધિ કૌમુદી પ્રકાશ-૬, પૃં ૩૬, પ્રકં ૩૫ પૃં ૯૪, પ્રં ૪૧ પૃં ૬૬૪)

(૩) લઘુશાલિભદ્ર સં જવડ શ્રીમાળી—

(અ) અમે પ્રકરણ ૪૧ પૃ ૬૪૯મા મહામાત્ય ઉદાયન શ્રીમાળીનો વશ આપ્યો હતો

(જા) ખીન્ને સોની માઠણના વશજ સં ઉદયન શ્રીમાળીનો વશ આ પ્રમાણે મળે છે

(૧) સં ઉદો શ્રીમાળી (ભાં હર્ષ)

(૨) સં ખીમો (ભાં પુલ)

(૩) જગથી (ભાં માલિ)

(૪) સં ગેલ્લા શ્રીમાળી (ભાં સાથા)

(૫) મેલો

(૬) પુત્રો (૧) કરણ તથા (૨) શબ્

(૭) સ રાજમલ (ભાં માય)

(૮) સં ભવડ શ્રીમાળી

(ભાં ધનાદે, છવાદે, મુડણદે, સત્તાદે,)

(૯) હીરો (ભાં રમાઈ)

(૧૦) લાલો વગેરે

(૩) ભવડ શ્રીમાળી—ઉપર લખેલ ભેમાઈ એક ઉદયન શ્રીમાળીના વશમા સં ગેલ્લા નામે થયેલ તે ગેલ્લા શ્રીમાળીના વશના સં રાજમલ થયેલ તે માંડવગડમા રહેતો હતો કવિ વકવર્તી શ્રી સર્વરાજગણિએ ભવડની પ્રેરણાથી “આનંદ-સુદરકાબ્ય રચ્યું છે તેની પ્રશસ્તિમા જણાવ્યું છે કે—પરમા ભં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ માંડવગડ પધાર્યા ત્યારે, ભવડના પિતા શાં રાજમલે ૬૦ હજાર ટકા ખચીને તે આચાર્ય મહારાજનો “પ્રવેશ મહોત્સવ” કર્યો હતો.

તે રાજમલ શ્રીમાળીને ભવડ નામે પુત્ર હતો અને ભવડને ૧ છવાદે ૨ મુડામદે, ૩ શકરી સત્તાદે અને ૪ ધનાદે એમ ચાર પત્નીઓ હતી. ધનાદેને હીરજી નામે પુત્ર હતો. સં હીરજીને રમાઈ નામે પત્ની હતી. તેનાથી તેને લાલજી નામે પુત્ર થયેલ.

સં ભવડશા—તે માગવાના માંડવગડના બાં આસુદીન ખીલજી (સં ૧૫૨૫ થી ૧૫૫૮)નો ગબ્બિકારી વ્યવહારી” હતો. તેને “શ્રીમાલ ભૂપાલ” લખુ શાલિભટ્ટનું બિરૂદ હતું તે સ્થપતિ હતો (૫૩) ભં લક્ષ્મીસાગરસૂરિના પદ્મપર (૫૪) ભં સુમતિ

સાધુસૂરિનો શ્રાવક હતો. જૈન હતો. તેણે સં ૧૫૫૧ માં વિનતિ કરી આં સુમતિસાધુસૂરિના ચક્રવર્તિ ૫૦ સર્વવિજયગણિ પાસે “આનદસુદર ગ્રંથ” બનાવ્યો, જેમાં લં મહાવીરસ્વામિના ૧૦ શ્રાવકોનું વર્ણન છે.

સં ૧૫૪૭ના મહા વદિ ૧૩ ને રવિવારે માંડવગઢમાં લં શાન્તિનાથ વગેરે ૧૦૪ પચતીથી પ્રતિમાઓ ભરાવી, લં સુમતિસાધુસૂરિ પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી (—પ્રકં ૫૪)

(અ) આ પ્રતિમાઓ પૈકીની લં શાન્તિનાથની પ્રતિમા વિજયપુરના “ચિતામણીપાર્શ્વનાથ જિનાલયમાં” વિદ્યમાન છે.

(—વિજયપુર બૃહદ્ વૃત્તાન્ત પૃં ૪૫)

(આ) બીજી લં કુથુનાથજીની પ્રતિમા આગરામાં મોતિ કટરાના “લં સૂર્યપ્રભસ્વામિના જિનાલયમાં” વિદ્યમાન છે

(—જૂઓ ઇન્દોરની જૈન શ્વેતામ્બર સઘની પેઢીથી પ્રકાશિત “શ્રી માંડવગઢની તીર્થપુસ્તિકા પૃં ૪૬)

લં કુથુનાથની પ્રતિમાના લેખમાં પત્ની શકરીને બદલે સત્તા નામ આપ્યું છે અને હીરજીને ધનાદેનો પુત્ર બતાવ્યો છે

લં કુથુનાથના પ્રતિમાલેખમાં સં ૧૫૬૭ છપાયું છે. સભવ છે કે—તે લેખ બેકાળજીથી લેવાયેલો છે કેમકે લં સુમતિસાધુસૂરિએ સં ૧૫૫૧ પછી ગચ્છનો ભાર પોતાના પપ્પા પદ્મધર આં હેમવિમલસૂરિને સોંપ્યો હતો અને લં સુમતિસાધુસૂરિનું સ્વર્ગ ગમન સં ૧૫૮૧ માં થયું હતું

સં ૧૫૪૭ લં સુમતિસાધુસૂરિના ઉપદેશથી ૧ લાખ ચોખડા રૂપૈયા ખરચી, અગ્યાર શેર સોનાની એક અને બાવીશ શેર રૂપાની બીજી એક એમ બે જિન પ્રતિમાઓ ભરાવી અને તે વગેરે જિન પ્રતિમાઓની તે આચાર્યશ્રીના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી સં ૧૫૪૭ આ ઉત્સવમાં ૧૧ લાખ રૂપૈયા વાપર્યા હતા

(—આં સોમવિમલસૂરિની સોમશાળા પટ્ટાવલી કડી ૩૬ થી ૩૯)

સં ભવડે ભં સુમતિસાધુસૂરિના નગરપ્રવેશમા ૮૪ હબાર
ચોકડા ખરખ્યા અને પ્રતિષ્ઠામા પાચ લાખ ચોકડા ખરખ્યા હતા.

(-૫૦ શ્રી વિમલજાળિની “ તપગચ્છ પદ્માનુક્રમ

પદ્માં સમું ભાગ ૨ પૃં ૧૪૨)

આં સુમતિસાધુસૂરિના શિષ્ય કવિ ચક્રવર્તી શ્રી સર્વજ્ઞ
જાણિએ આ સં ભવડની પ્રેરણાથી સં ૧૫૫૧મા “ આનંદ
સુંદરકાવ્ય ગ્રંથ ” બનાવ્યો. જેમા ભં મહાવીર સ્વામીના ૧૦
ભાવકોનું વર્ણન છે

(૪) શેઠ ભવડશાહ

જાધારના શેઠ ભવડશાહ પોરવાડના પુત્ર શાં સીપા
(શ્રીપાલ)ની ભાર્યા ગીસના પુત્રો (૧) સં જીવત (૨) સં કાઉજી
અને (૩) સં આદુએ સં ૧૮૨૦ વૈં સું ૫ ગુરુવારે શત્રુજય
વીર્યની મોટી દૂકમા તપગચ્છના (૫૭) મા ભં વિજયદાનસૂરિ
તથા (૫૮) જગદ્ગુરુ વિજયમહીરસૂરિના હાથે ભગવાન પાર્શ્વનાથની
દેવીની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. (શત્રુજયવીર્યનો ફરમો મોટું વર્ણન)

(પ્રકં ૫૭ શત્રુજયવીર્યમા જિનપ્રતિમાઓ.)

(૫) શેઠ ભાઉજી માકવજડના શેઠ ભાઉજીએ સં ૧૬૧૨મા
સોના આદીના ૧૦૪ ચોવીશવગ અને બીજી જિનપ્રતિમાઓ બનાવી
પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. (ઉપદેશસાર, ઉપદેશ ૨૭ મો)

સાધુ સારજ—નમસ્કાર મત્ર બોલનારને કંમ કસ્ટે—એક
પછી એક તે એકેક સોનેયો આપતો હતો. એક સારજુને તેમ ફરી
ફરી વાર નમસ્કાર મત્ર બોલાવીને તેણે ૬ સોનેયા આપ્યા હતા.
સારગદેવ ઘણા ઘમા છે તેમાના નીચે પ્રકારે બણવા મળે છે—

(૧) સારગદેવ વાઘેલો રાબ (સ ૧૩૩૧ થી ૧૩૬૦)

(પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૪૪)

(૨) સારગદેવ જોહિલ સ ૧૫૩૧, (પ્રકં ૩૭ પૃં ૨૭૨)

(૩-૪) સારગદેવ જોહિલ (પ્રકં ૪૪ પૃ ૨૩૧, પૃં ૨૩૩)

- (૫) કવિસારંગ સં ૧૬૩૮ થી ૭૮ (પ્રકં ૩૭ પૃં ૨૬૮)
 (૬) સમરાશાહ ઓશવાલનો ભત્રીજો. (પ્રકં ૩૫ પૃં ૧૯૯)
 (૭) મહમદ બેગડાનો માનીતો તથા આં મુજફ્ફરશાહ (૧૫૬૭ થી ૧૫૮૩)નો રાજવહીવટ ચલાવનાર કિંવાઉલ સારંગ (પ્રકં ૪૪ પૃં ૨૦૦ પૃં ૨૧૨)

મત્રી આજી શ્રીમાળીનો વશ:—

૧ આજી—તે જલોરનો શ્રીમાળી હતો. સ્વર્ણગિરિનો હોવાથી તે સોનગરા શ્રીમાળી તરીકે પ્રસિદ્ધ હતો. બુદ્ધિનો ભડાર હતો. રાજા સોમેશ્વર ચૌહાણ (સ ૧૨૨૬ થી ૧૨૩૬)નો મત્રી હતો. સભવત તે ચૌહાણ અજમેરનો રાજા હતો, જેને (૧) પૃથ્વીરાજ, (૨) હરિરાજ અને (૩) આનંદરાજ નામે પુત્રો હતા.

૨ અભયડ—તે રાજા આજીદરાજનો મત્રી હતો.

૩ આંબડ—તેણે જલોરના કિલ્લામાં ‘ગણપતિની સ્થાપના’ કરી હતી.

૪ સહણપાળ—તે આં મોઘજીદીન બહેરામ (સને ૧૨૩૯થી ૪૧) પ્રધાન હતો. (પ્રકં ૪૪ પૃં ૪૬) મોઘજીદીને કચ્છદેશને છતી લીધો, પણ સહણપાળે બાદશાહને સમજાવી તે દેશ છૂટો કરાવ્યો અને બાદશાહે તેને ધનામમાં ૧૦૧ ઘોડા તેમજ સોના મહોરો આપી.

૫ નેણો—તે અલાઉદ્દીનના પિતા આં જલાલુદ્દીનખીલજી (સને ૧૨૮૦ થી ૧૨૯૫)નો સર્વસત્તાધારી વડો પ્રધાન હતો. તેણે ખરતરગચ્છના આં જિનચંદ્રસૂરિના ઉપદેશથી શત્રુજયતીર્થ તથા ગિરનારતીર્થનો છ’રી પાળતો યાત્રાસઘ કાઢ્યો હતો.

૬ દુઃસાબુ—તે “ચડાવલ (માડવગઢ પાસે ચડાઉલી ચડાવલ અથવા ચદ્રાવતી) રાજ્યમાં” વડો પ્રધાન હતો. ૧૯માં બાદશાહ ગ્યાસુદ્દીન તઘલુકે તેને મેવાડ કે મોરવાડાનો સૂબો બનાવ્યો હતો.

સં જીવડે ભં સુમતિસાધુસૂરિના નગરપ્રવેશમા ૮૪ હજાર
ચોકડા ખરખ્યા અને પ્રતિષ્ઠામા પાચ લાખ ચોકડા ખરખ્યા હતા

(-૫૦ શ્રી વિમલગણિની “ તપાગચ્છ પદ્માનુક્રમ
પદ્માં સમું ભાગ ૨ પૃં ૧૪૨)

આં સુમતિસાધુસૂરિના શિષ્ય ઠવિ ચક્રવર્તી શ્રી સર્વશજ
ગણિએ આ સં જીવડની પ્રેરણાથી સં ૧૫૫૧મા “ જ્ઞાનક
મુંદરકાવ્ય મથ ” બનાવ્યો. જેમા ભં મહાવીર સ્વામીના ૧૦
આવકોનું વર્ણન છે

(૪) શેઠ જીવડશાહ

ગધારના શેઠ જીવડશાહ પોરવાડના પુત્ર શાં સીપા
(શ્રીપાલ)ની ભાર્યા ગીસુના પુત્રો (૧) સં જીવત (૨) સં કાઉજી
અને (૩) સં આદ્યે સં ૧૬૧૦ વૈં સું ૫ ગુરુવારે શત્રુજય
તીર્થની મોટી દૂકમા તપગચ્છના (૫૭) મા ભં વિજયદાનસૂરિ
તથા (૫૮) જગદ્ગુરુ વિજયહીરસૂરિના હાથે ભગવાન પાર્શ્વનાથની
દેગીની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. (શત્રુજયતીર્થનો ફરમા મોટું વર્ણન)

(પ્રકં ૫૭ શત્રુજયતીર્થમા જિનપ્રતિમાએ.)

(૫) શેઠ જીઉજી માંડવગઢના શેઠ જીઉજીએ સં ૧૬૬૨માં
સોના ચાલીના ૧૦૪ ચોવીશવટા અને જીજી જિનપ્રતિમાઓ બનાવી
પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. (ઉપદેશસાર, ઉપદેશ ૨૭ મે.)

સાધુ સારગ—નમસ્કાર મત્ર બોલનારને કમે કમે—એક
પછી એક તે એકેક સોનૈયો આપતો હતો. એક ચારણને તો ફરી
ફરી વાર નમસ્કાર મત્ર બોલાવીને તેણે ૬ સોનૈયા આપ્યા હતા.
સારગદેવ ધણા ધમા છે તેમના નીચે પ્રકાર જણવા મળે છે—

(૧) સારગદેવ વાઘેલો રાબ (સ ૧૩૩૧ થી ૧૩૬૦)

(પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૪૪)

(૨) સારગદેવ ગોહિલ સ ૧૫૩૧ (પ્રકં ૩૭ પૃં ૨૭૨)

(૩-૪) સારગદેવ ગોહિલ (પ્રકં ૪૪ પૃ ૨૩૧, પૃં ૨૩૩)

- (૫) કવિસારંગ સં ૧૬૩૮ થી ૭૮ (પ્રકં ૩૭ પૃં ૨૬૮)
 (૬) સમરાશાહ ઓશવાલનો ભત્રીજો (પ્રકં ૩૫ પૃં ૧૯૯)
 (૭) મહમદ બેગડાનો માનીતો તથા આં મુજફ્ફરશાહ (૧૫૬૭ થી ૧૫૮૩)નો રાજવહીવટ ચલાવનાર કિવાબલ સારંગ (પ્રકં ૪૪ પૃં ૨૦૦ પૃં ૨૧૨)

મત્રી આભુ શ્રીમાળીનો વશ:—

૧ આભુ—તે બલોરનો શ્રીમાળી હતો સ્વર્ણગિરિનો હોવાથી તે સોનગરા શ્રીમાળી તરીકે પ્રસિદ્ધ હતો. બુદ્ધિનો ભંડાર હતો. રાજા સોમેશ્વર ચૌહાણ (સ ૧૨૨૬ થી ૧૨૩૬)નો મત્રી હતો. સભવત તે ચૌહાણ અજમેરનો રાજા હતો, જેને (૧) પૃથ્વીરાજ, (૨) હરિરાજ અને (૩) આનંદરાજ નામે પુત્રો હતા.

૨ અભયડ—તે રાજા આણંદરાજનો મત્રી હતો.

૩ આંબડ—તેણે બલોરના કિલ્લામાં ‘ગણપતિની સ્થાપના’ કરી હતી.

૪ સહણુપાળ—તે આં મોઘજીવીન બહેરામ (સને ૧૨૩૯ થી ૪૧) પ્રધાન હતો (પ્રકં ૪૪ પૃં ૪૬) મોઘજીવીને કચ્છદેશને છતી લીધો, પણ સહણુપાળે બાદશાહને સમજાવી તે દેશ છૂટો કરાવ્યો અને બાદશાહે તેને ઇનામમાં ૧૦૧ ઘોડા તેમજ સોના મહોરો આપી.

૫ નેણો—તે અલાઉદ્દીનના પિતા આં જલાલુદ્દીનખીલજી (સને ૧૨૮૦ થી ૧૨૯૫) નો સર્વસત્તાધારી વડો પ્રધાન હતો. તેણે ખરતરગચ્છના આં જિનચંદ્રસૂરિના ઉપદેશથી શત્રુજયતીર્થ તથા ગિરનારતીર્થનો છ’રી પાળતો યાત્રાસઘ કાઢ્યો હતો.

૬. દુઃસાણુ—તે “ચડાવલ (માડવગઢ પાસે ચડાઉલી ચડાવલ અથવા ચદ્રાવતી) રાજ્યમાં” વડો પ્રધાન હતો. ૧૯માં બાદશાહ ગ્યાસુદ્દીન તઘલુકે તેને એવાડ કે મોરવાડાનો સૂબા બનાવ્યો હતો.

૭ વીક્રો—તેણે સાત રાજ્યોનો અધિકાર છીનવી લીધો, તેથી બાદશાહે તેને ઘણું માન આપ્યું હતું.

૮, ઝાઝણુ—તે રાજા ગોપીનાથનો મુખ્ય મંત્રી હતો. બહુ ધર્મપ્રેમી હતો. તેણે સં ૧૫૦૩ લગભગમાં પાલનપુરમાં સં શાંતિનાથનો જિનપ્રાસાદ કરાવ્યો, યાત્રાસથો કાઢ્યા, ઉજમણા કર્યા, ધર્મશાળા, ઉપાશ્રયો અને દાનશાળા બધાવ્યા. તે માડવગઢ જઈને વસ્યો. તેને ૧ સં આહડ, ૨, સં બાહણ, ૩ સં દેહક, ૪ પદ્મ, ૫ સં આસ્થા અને ૬ સં પાદુ એમ છ પુત્રો હતા.

આ સૌ ભાઈઓ માડવગઢમાં બાદશાહ આલમશાહના દિવાન બન્યા, તે સૌએ છરાવણા પાર્શ્વનાથ, આજૂલીય વગેરેના જૂઠા જૂઠા યાત્રાસથો કાઢ્યા હતા. એ રીતે સ્વધર્મપતિ બન્યા હતા. તેઓએ “કાલભક્ષ રાજા” પાસેથી લોકોને ઊડાવ્યા. અસ્થાઉદીન (સને ૧૨૬૮ થી ૧૩૧૬) માડવગઢ છવી લઈ સં ૫૬ને ત્યાંનો “દિવાન” બનાવ્યો અને મલિક કાફરને “માળવાનો સૂર્યો” બનાવ્યો. (પ્રકં ૪૪, પૃં ૪૭)

૯ સં બાહક—તે ઝાઝણુનો બીજો પુત્ર થયો હતો. તેણે છરાવણા તથા આજૂલીયનો છરી પાળતો યાત્રાસથ કાઢ્યો હતો. તેને મંત્રી ૧ સુમધર અને ૨ સંમઠન એમ બે પુત્રો હતા.

૧૦ સં કવિવરમઠન—તે સં બાહકનો નાનો પુત્ર હતો. તે બુદ્ધિમાન, ધનવાન, વિદ્વાન, હતા. તેણે ‘મઠનાક’ ધણા શ્રેયો રચ્યા છે તે આ પ્રકારે લખવા મળે છે—

૧ સારસ્વતમઠન, ૨ કાન્થમઠન, ૩ વપૂમઠન, ૪ કાલજરી મઠન, ૫રિં ૪, ૫ અદ્રવિજય સ્ત્રોત ૧૪૧, ૬ અલકારમઠન, ૭ સુંગારમઠન સ્ત્રોત ૧૦૮ ૮ સંગીતમઠન, ૯ ઉપસર્ગમઠન, અને ૧૦ કવિક્ષપદ્મ વગેરે.

૧ સભવ છે કે તે મેવાડનો મહામત્ત દેવ, તેના કુટુંબે આ ધર્મધોરના ઉપદેશથી શ્રેયો લખાવ્યા હતા. (પ્રકં ૪૫ પૃં ૨૮૬)

કવિમંડનને ૧. સં ૫૦૦, ૨ સં ૭૭, ૩. ૫૦ સંગ્રામ
૪. સં ૩૦ શ્રીમાલી એમ ચાર પુત્રો હતા.

કવિ મંડન અને કવિ ધનદ તેમજ તેમના પુત્રોએ
સ. ૧૫૦૩મા માડવગઢમાં ખગ્તરગચ્છના ૫૧મા આઠ જિનભદ્રચરિ
(સં ૧૪૭૫ થી સં ૧૫૧૪)ના ઉપદેશથી સર્વ મિદ્ધાતો
લખાવ્યા હતા.

(૮) સં ૭૦ આઝણુનો ત્રીજો પુત્ર (૯) ૫૦ દેહુડ, જે
ભોજદેવ પરમાર (સં ૧૩૩૭ થી ૧૩૬૭)નો તથા માડવગઢના
ખાજશાહ આલમશાહનો દિવાન હતો તેણે આખૂતીર્યનો છંડી
પાળતો યાત્રામઘ કાઢ્યો હતા. તેના પુત્ર કવિ ધનદે મ. ૧૪૮૦ના
વૈશાખ સુદિ ૧ ને શુક્રવારે માડવગઢમા ૧ શૂગાર ધનદ, ૨ નીતિ-
ધનદ અને ૩ વૈરાગ્યધનદ એમ શતકત્રયી જનાવી છે.

(—કવિ મહેન્દ્ર કૃત “કાવ્યમનોહર સર્ગ ૧-૨”,
કવિમંડનકૃત કાદંબરી મંડન, કાવ્યમંડન, ધનદશતક,
તથા આગમગ્રંથોની પ્રશસ્તિઓ, પુષ્પિકાઓ)

શેઠ આભૂ પદ્મીવાલનો વંશ

૧ આભૂ—તે પદ્મીવાલ હતો. સનય જતા તેના વંશજો
સોની ઓડકના જન્યા (તે સોના ચાંદીના વેપારી હતા)

૨ વીરાક—તેને ૧ મહાણુસિહ અને ૨ બીજો નામે બે
પુત્રો હતા.

૩ બીજો—તેને શ્રી નામે પત્ની હતી, તથા (૧) કુમારપાળ,
(૨) ભીમ અને (૩) મદન નામે પુત્રો હતા તેઓને અનુક્રમે
મહાણુદેવી, કપૂરદેવી, અને ચરસ્વતીનામે પત્નીઓ હતી પહેલા કુમાર-
પાલની વંશપરંપરા લાખી ચાલી અને ત્રીજા મદનને દેપાળ નામે
પુત્ર હતો.

૪ ભીમ—તેને કપૂરદેવી નામે પત્ની હતી તથા (૧) પદ્મ,
(૨) સાહણુ, (૩) સામત અને (૪) સ્ફૂર નામે પુત્રો હતા પહેલા
પદ્મને ધીધો પુત્ર અને પૂનો નામે પૌત્ર હતા. પૂનો સં ૧૪૪૨ મા

વિધમાન હતો. બીજા સાહસુનો પૌત્ર કંઠવો. પણ સં ૧૪૪૨ માં વિધમાન હતો.

૫ સૂર—તેને સૂઠવદેવી નામે પત્ની હતી. સૂર નીતિમાન અને ચારિત્રશીલ હતો. તેણે સોનીના ધધામા ભારે નામના મેળવી હતી. તેને ૧ પ્રથિમસિંહ, અને ૨ પાશ્વસુસિંહ એમ બે પુત્રો હતા. બીજા પાશ્વસુસિંહને પાશ્વસુદેવીથી (૧) લીંગા અને (૨) અંગિા, નામે પુત્રો થયા, જે સં ૧૪૪૨ માં હયાત હતા.

૬ પ્રથિમસિંહ—તે સોનીઓમા વડો હતો. તેને પ્રીમલ દેવી નામે પત્ની તથા ૧ સોમ, ૨ રતન, ૩ સિંહાક, ૪ સાહકા અને ૫ ડુગર એમ પાંચ પુત્રો હતા.

તેમનો પહેલો સોમ શાત સ્વભાવી હતો. તેને સાજસુદેવી પત્નીથી ૧ નાથવસુ, ૨ વાછો ૩ ગોષા, અને ૪ શમ્ભવ એમ ચાર પુત્રો હતા, જે સં ૧૪૪૨ માં વિધમાન હતા.

બીજા સં ૨૨૦ રતનસિંહે સિંહાકના સહયોગથી શત્રુ જય વગેરે લીધેાનિ છ રી પાળતો યાત્રાસ ધ ઠાઠ્ઠો હતો. અને ઘણું જ્ઞાન કમુ હતું. તેને રત્નાદેવી નામે પત્નીથી ૧ ધન, ૨ સાયર, અને ૩ સહદેવ નામે પુત્રો થયા. ધનરાજ તથા સહદેવે ' ઠાઠ્ઠા સિંહાકની આરાધી ' સં ૧૪૪૧ માં તમાલીનીમાં સ્તંભનક પાંચનાથના બિનપ્રાસાદમાં આં ૦ જ્ઞાનસાગરસૂરિનો આચાર્યપદ મહોત્સવ કર્યો ત્રીજો સિંહાક સૌનો માનીતો હતો. રૂપાળો અને પ્રતિભાશાળી હતો. તેણે સં ૧૪૨૦ ના ચૈત્ર સુદિ ૧૦ ના રોજ પાટલુમાં આં ૦ જ્ઞાનદસૂરિ તથા આં ૦ દેવમુનિસૂરિના આચાર્યપદનો મહોત્સવ કર્યો. તેને સોખલદેવી, દુશ્સુદેવી અને પૂલ એમ ત્રણ પત્નીઓ હતી. દુશ્સુદેવીને આશાધર અને પૂલને નામરાજ નામે પુત્રો થયા.

શેઠ આબૂનો પૌત્ર (૩) બીજાનો પહેલો પુત્ર (૪) કુમારપાળના વશમાં થયેલા શાં ૦ નિશચ અને તેની ભાર્યા નાગલદેવીના પુત્રો ૧ લખમસિંહ, ૨ રામસિંહ અને ૨ ગોવલ નામે હતા, તે પૈકીના

ગોવલે સં ૧૪૪૨ મા ઉપાં કુલમ ડન તથા ઉપાં ગુણુરત્તની
“આચાર્યપદ્ધતિનો મહોત્સવ” કર્યો હતો.

૭ શેઠ સાલ્હા—તેને હીરાદેવી નામે પત્ની તથા ૧ દેવરાજ,
૨ શિવરાજ, ૩ હેમરાજ, ૪ ખીમરાજ, ૫ લોજરાજ, ૬ ગુણુરાજ
અને વનરાજ એમ સાત પુત્રો થયા.

ચોથા શેઠ સાલ્હાએ સં ૧૪૪૨ ના ભાદરવા સુદિ ૨ ને
સોમવારે ખલાતમા તાડપત્ર ઉપર ‘પચાશકવૃત્તિ’ લખાવી.

સોની સાલ્હાશાહ પદ્ધીવાલના કુટુંબમાથી ઘણાએ શત્રુ જયતીર્થ
વગેરેના છ’રી પાળતા ચાત્રાસઘો કાઢ્યા હતા આ કુટુંબ તપા-
ગચ્છીય આચાર્યોનું ભક્ત હતું એટલે સ્પષ્ટ છે કે—પદ્ધીવાલો તપા
ગચ્છને વિશેષ માનતા હતા? (જેન પુસ્તક પ્રશસ્તિ સં પ્રં ૦ નં ૪૦)

સોહી પદ્ધીવાલ અને વરહુડિયા પદ્ધીવાલ વશો માટે જૂઓ
(પ્રં ૩૮ પૃં ૩૮૬, ૩૯૦)

શાહ ભીમાશાહ (૧ થી ૧૪)

અંચે નં ૧ થી ૫ ભીમાશાહોનો પરિચય પહેલા (પ્રં ૪૧
પૃં ૬૮૩મા આપ્યો છે અને તે પૈકીના નં ૨, ૩, સં ભીમજી
સોની શ્રીમાળીનો વિશેષ પરિચય નીચે પ્રમાણે જણાવો.

સઘપતિ ભીમજી:—

તે ખલાતનો વતની હતો તે સોની એડકનો શ્રીમાલી
વંશનો હતો. ધનાઢ્ય અને મોટો વેપારી હતો “તપગચ્છના
આં દેવેન્દ્રસૂરિ માળવામાથી વિહાર કરી, ગુજરાત પધાર્યા તે

૧ સાલ્હાશાહ ઘણા થયા છે

સમરાશા એસવાલનો મોટો પુત્ર સાલ્હાશાહ હતો

(પ્રં ૫૩ પૃ ૧૬૭)

મેવાડમા કુગરપુરથી ૩ કોશ દૂર થાણા ગામ હતું તેમા ભાભર
એસવાળને પુત્રા ૧ સાલ્હાશાહ અને સાલ્હાશાહ વગેરે ૬ પુત્રો હતા તે
આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ (વિં સં ૧૫૧૮ વેં સું ૪)ના ભક્ત આવકે હતા

(પ્રં ૫૩)

મત્રી આજુ શ્રીમાળીના વશમા શેઠ ઝાઝુને ૬ પુત્રો હતા તેમા
પાચમો પુત્ર સાલ્હા નહીં પણ આલ્હા હતો (જૂઓ પ્રં ૪૫ પૃં ૩૨૪)

દરમિયાન તેમના ગુરુભાઈ ઉપાં વિજયદ્રગણિ ખ ભાતમા આચાર્ય બન્યા, અને તેમણે સ્વતંત્ર પોષાળ જમાવી, તેમા સ્થિરવાસ કરી બેઠા. છેવટે શિષિદાયારી બની ગયા ” આં દેવેન્દ્રસૂરિને આ વર્તાવ ગમ્યો નહીં તેથી તે બે પોષાળમા ન ઉતર્યા, તે વખતે ખ ભાતના આગેવાનો સત્રામસિદ્ધ સોનીના પૂર્વજ સોની સાંજણ તથા સોની સદ્ધપતિ લીમણ વગેરેને તપામચ્છમા આ પ્રકારે “ ગમ્મચ્છેક ’ ઘડો બેઈ, ઘણુ દુ ખ ઘણુ તેઓએ આં દેવેન્દ્રસૂરિની સાચી ત્યાગ ભાવના બેઈ તેમની શિષ્ય પરપરા લાખા કાળ સુધી આણુ રહેશે. એવી ખાતરી કર્યા પછી, તેમને પોતાના કબજાના સામ્બીઓવાળા જૂઠા શુદ્ધ “ ઉપામયમા ” ઉતાર્યા. અને તેમને તમા તેમના પરિવારને વસતિ, આઠારપાણી, સત્રવડ તથા શિષ્યો વગેરે આપી ઘણી ભક્તિ કરી આથી તે આચાર્યની મમલુપરપરા ‘ તપમચ્છ લઘુપોષાળ ’ એવા નામથી પ્રસિદ્ધ થઈ (—ગુર્વાવલી, સ્તો. ૧૩૭ થી ૧૩૯) એટલે કે, સં લીમણ શાહ આં દેવેન્દ્રસૂરિને મોટો ભક્ત હતો. (જૂઓ પ્રકં ૪૫, પૃ. ૨૮૧) સત્યની કસોટી:—

એક દિવસે સં લીમણએ સસારને બસાર સમણ આત્મ કસ્યાણની ભાવનાથી આં દેવે દ્રસૂરિને વિનતી કરી કે—

“ ગુરુદેવ અમારો ધંધો પાપવાળો છે કૃપા કરી એક એવી પ્રતિજ્ઞા આપો કે, મારો જલદી ભવનિસ્તાર થાય.”

“ ગુરુદેવે જણાવ્યું કે મહાનુભાવ ! હમેશાં સત્ય બોલવાની પ્રતિજ્ઞા પાળશો તો તમારુ જલદી કસ્યાણુ થશે.”

એક લીમણએ ગુરુદેવની આ આજ્ઞા મારે ચઢાવી, અને પ્રતિજ્ઞા લીધી કે “ હુ કદાપિ જૂઠું બોલીશ. ’ નહીં અને ગમે તેવી સ્થિતિમાયે સત્ય બોલવાની પ્રતિજ્ઞા પાળીશ કેટલાક દિવસ પછી આ પ્રતિજ્ઞાની આકરી કસોટી થવાનો પ્રસંગ બન્યો.

એક દિવસે “ મદીનદીના કાઠે ” વસતા એક પક્ષીપતિ લૂટારુ લીલે તે સોનીને પકડીને પૂછ્યું કે, બોલ તારા ઘરમાં કેટલું ખન છે ?

લીમળએ સાચું જણાવ્યું કે, “ મેં ઘરમાં ઘરખર્ચીના રૂા. ૪૦૦૦ રાખેલા છે.”

પટ્ટીપતિ લીલે સોનીને ગુપ્તસ્થાનમાં સતાડી રાખી, તેના પુત્રને કહેવડાવ્યું કે, “ બાનના ચાર હજાર રૂપિયા આપીને તમારા પિતાને છોડાવી ન્તઓ.” પુત્રે બનાવટી સિલ્કા લાવી લીલને આપ્યા, ત્યારે લીલે તે સિલ્કા સાચા છે કે ખોટા ? તે પરખવા માટે “ લીમળ સોની જ સાચા ખોલો છે ” એમ નાણી તેની આગળ એ ચાર હજાર રૂપિયા લાવીને મૂક્યા. અને પૂછ્યું કે, ‘ આ રૂપિયા સાચા છે કે ખોટા ? ’

સોની લીમળએ તરત જવાબ આવ્યો કે, “ આ સિલ્કા બનાવટી છે, તદ્દન નકલી અને ખોટા છે ”

લીલને વિચાર આવ્યો કે, શેઠ બાનમાં નજર કેદ છે અને તેનો પુત્ર રૂપિયા આપે તો જ છૂટી શકે તેમ છે છતાં તે પોતાના દીકરાને જૂઠું બતાવે છે અને રૂપિયા ખોટા હોવાનું જણાવે છે. એ રીતે આ શેઠ લીમળ ખરો સત્યવાદી છે એ વાત ખરી છે મારો ધંધો લૂટવાનો છે પણ આવા ધર્મત્માઓને સતાવવાથી પ્રભુ વધુ નારાજ થશે, માટે આ શેઠને એમને એમ છોડી દેવો બેઠાએ આમ વિચારી બધા લીલોએ લીમળને છોડી મૂક્યો, એટલું જ નહીં પણ તેમને પાચ વસ્ત્રો આપી, પોતાના ગામના કામદાર બનાવ્યા.

લોકોએ આ ઘટના નાણી, અને આં દેવેન્દ્રસૂરિનો તેમજ સોની લીમળનો ચશ ખૂબ ફેલાયો સૌ લોકોએ તેના સાચા-ખોલાપણાની પ્રશંસા કરી.

(—વીર વશાવલી, વિવિધ ગચ્છીય પટ્ટાવલી સંગ્રહ, પૃ. ૨૦૮)

અન્ત્યાગ—

આં દેવેન્દ્રસૂરિ સં ૧૩૨૭ માં માલવામાં સ્વર્ગસ્થ થયા તે પછી છ મહિના વીતતા તેમના જ પટ્ટધર આં વિદ્યાનદસૂરિનો પણ વિજયપુરમાં સ્વર્ગવાસ થયો. (તપગચ્છપટ્ટાવલી)

સ. ૦ લીમણએ આ ગુરુદેવોના સ્વર્ગગમનના શોકથી ૧૨-વર્ષ સુધી અનાજ લીધું નહીં.

લહાણી-તેણે ભારતવર્ષમાં જે જે યતુર્યવતધારી સ્ત્રી પુરુષો હોય તે સૌને ૧ રૈયમી સાદી અને ૫ હીરામણ વસ્ત્રો એમ છ વસ્ત્રોની લહાણી કરી, તેનો મહેતો ગામે ગામ ફરીને લહાણી કરતો હતો.

મહેતાએ સમ્પત્તિની આજ્ઞાથી મહિવગદના મત્રી પેયડયાહ તથા તેની પત્ની પશિનીને પણ આ લહાણી આપી. તે બંનેએ આ લહાણીનો મૂળ ઉદ્દેશ બાંધી ૩૨ વર્ષની વયમાં જ સબોઠે બ્રહ્મચર્યવ્રત ઉપ્વસરી આ વસ્ત્રો પહેરી જિનપૂજા કરી.

(-મ. ૦ ૪૫, પૃ. ૦ ૩૧૫ મ. ૦ ડેહાચાહ વચ, તપગચ્છપદ્માવલી,)

ઉપાશ્રય ફળ-તેણે ખજાત નગરમાં જગા ન મળવાથી શહેરની બહાર મોટી પોષાળ બનાવી. તેમાં હાથીકાતનું કામ કરાવું હતું. હાથીકાંતનો આ ભવ્ય અને દર્શનીય ઉપાશ્રય બન્યો હતો. ઉપાશ્રય બેઈ સૌ કોઈ ખુશ થયા.

એક બહુ બોલા આવકે સ. ૦ લીમણને કહ્યું શેઠ! ઉપાશ્રય તો ભવ્ય બન્યો, પણ પૈસા પાણીમાં ગયા. કેમકે આ જગલમાં આવીને કોણ કિતરશે? આમાં તો ચોર-લૂટાણ, બિખારી આવી વસશે. સ. ૦ લીમણએ હસીને ઉત્તર આપ્યો કે ભાઈ! તમે કહો છે એ વાત સાચી છે પણ કાપડનો પોટલીઓ વેપારી એકાઠ જૈન પણ અહીં કિતરોને માત્ર એક જ સામાયિક કશો અથવા એક જ નવકારમત્ર ગણશે તો મારો પૈસો સાર્થક છે, એમ હું માનું છું.

આવો પ્રત્યુત્તર સાબળી તે ખુશ થયો અને શેઠની સામાયિક તેમજ નવકારમત્ર ઉપર આવી દંઢમદા બેઈ શેઠની પ્રશંસા કરવા લાગ્યો.

આ પોષાળ ન્યાયસપ્ત પૈસાથી બની હતી તેથી એમ કશું કે, તે દિશામાં ખજાતની જનતાનો વચવાટ વધ્યો અને પોષાળની

ચારે બાજુ ઘરો બની ગયાં એટલે તે પોષાળ નગરની અદર આવી ગઈ. (ઉપદેશતરંગીણી)

(-લીમાશાહ માટે જુઓ, પ્રકં ૪૧, પૃં ૬૮૪)

શાહ લીમાશાહ-નં ૧ થી ૫ નંબર વાળાનો પરિચય પ્રકં ૪૧ પૃં ૬૮૩મા આવી ગયો છે

તે પૈકીના નં ૨-૩નો વિશેષ પરિચય ઉપર પ્રમાણે બાજુવો

૬ થી ૧૪ બીજા પાણુ ઘણા લીમાશાહ થયા હતા તે આ પ્રમાણે—

(૬) વરહુડિયા ગોત્રનો લીમ તે આં ધર્મધોખસૂરિ (પ્રકં ૪૬)

(૭) સં લીમાશાહ—તેણે સં ૧૫૧૮ પહેલા આબૂ તીર્થમા દેલવાડામા “પિતલહર જિનપ્રાસાદ” બનાવ્યો (-પ્રકં ૩૭ પૃં ૨૮૮)

(૮) લીમો-પાટણના સરસ્વતી અથ લહારની કલમ પાચમીમા બતાવેલ શેઠ વીરા પોરવાડનો બીજો પૌત્ર (-પ્રકં ૪૫, પૃં ૨૮૬)

(૯) મત્રી લીમો-પાટણના સરસ્વતી અથ લહારની કલમ આઠમીમા બતાવેલ શબલપુરનો પોરવાડ (-પ્રકં ૪૫, પૃં ૨૯૦)

(૧૦) સોની લીમો-તે આબૂ પલ્લીવાલનો વશજ હતો

(-પ્રકં, ૪૫, પૃં ૩૨૫)

(૧૧) અડાલજના વાઘેલા મૂલરાજનો કામદાર મહં લીમો, તેના પુત્ર મહીણે સં ૧૫૫૫ મં સું ૫ ને રોજ અડાલજમા રૂકી રાણી વતી રૂકીવાવ બનાવી (-પ્રકં ૪૪ પૃં ૧૬૨, ૧૬૩)

(૧૨) લીમો પારેખ-પારેખ આલ્હણાશી શ્રીમાલીના વશનો ખલાતનો વતની લીમ વિજયા રાજિયા પારેખ તેના પૌત્રો હતા (-પ્રકં ૪૫)

(૧૩) લીમસિંહ પોરવાડ-શેઠ આજડશાહના વશના પોસીના તીર્થના શેઠ હાપા પોરવાડનો પૌત્ર (-પ્રકં ૪૫)

(૧૪) લીમ-શેઠ જેલ્હાના વશના સં દેશલ અને સં ગોમતીદેવીનો પુત્ર વિં સં ૧૩૭૬ (-પ્રકં ૪૫)

સોની સાગણુ ઓમવાણનો વશ :—

૧ સોની સાગણુ—ઓમવાણ વશનો એ શબ્દમાર હતો અને સુધાવક હતો. સભવ છે કે, આં દેવેન્દ્રસૂરિ અને આં વિજયચંદ્રસૂરિ વચ્ચે સં ૧૩૧૬ માં ખજાતમા ગમ્મસેટ પડ્યો ત્યારે શેઠ સાંમણે આ બંનેની મમલુ શાખાઓમા કચી સાચી છે? તે બલુવા માટે સ્થલભણુ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા સામે બેસી, અક્રમનો તપ કરી, ધ્યાન કર્યું હતું એ સમયે શાસન દેવીએ આવી જણાવ્યું કે, ‘સાંગણુ! આં દેવેન્દ્રસૂરિ મુજોત્તમ આચાર્ય છે અને તેમનો ગમ્મ લાભા કાળ સુધી ચાલવાનો છે, તેથી તમારે તેમની ઉપાસના કરવી.’

પછી તેણે આં દેવેન્દ્રસૂરિના મુનિપરિવારને રહેવા માટે શુદ્ધ વસતિ તથા શિષ્યો વગેરે આપ્યા. (—શુર્વાવલી, સ્તો. ૧૩૭-૧૩૮)

ત્યારથી આં દેવેન્દ્રસૂરિની શિષ્યપરપરા તપાગમ્મણી લણુ પોષાળ શાખા બોવા નામથી પ્રસિદ્ધિ પામી.

(—પ્રકં ૪૫, પૃં ૨૮૧, ૩૨૮)

સોની સાંમણુ મોટો વશસ્વી અને ધનાઢક હતો તે સં ૧૩૫૪ લગભગમા અસ્તાઉદીન ખીલજના સમયે “આડવગમ્મ” આવી વસ્યો.

૨. સોની પદ્મશબ્—શુલુવાન હતો.

૩ સોં સૂરા

૪ સોં ધર્મા

૫ સેલ વરસિલ—તે મોટો સત્પવાદી અને પરોપકારી હતો, તેને મનકુ નામે પત્ની હતી. અને નરદેવ તેમજ ધનદેવ નામે પુત્રો હતા અને પુત્રો દયાળુ અને પરોપકારી હતા. ગરીબોના બેઠી હતા.

૬ સોની નરદેવ—તેને સોનાઈ નામે પત્ની હતી. તેણે આડવગમ્મ સત્રાગાર સ્થાપન કર્યું, તેમાં સૌને સર્વ વસ્તુ અપાવી તેનો બાદશાહ હુસઅસેનની સભામા બારે પ્રભાવ હતો. તે મોટો ઢાની હતો. તેનો સવત્ર વશ દેવાયો હતો. બોના વિશે બેઠ કહેવન મળે છે કે

અભાતના વતની સોની નરિયા ઓશવાલના પુત્ર પદ્મસિંહ-
ની પત્ની આદહણુદેવીએ સં ૧૪૮૩ના ભાદરવા વદિ ૭ ને
ગુરુવારે તપાગચ્છના ભં દેવસુંદરસૂરિ, તેમના પદ્મધર આં
સોમસુંદરસૂરિ, આં સુનિસુંદરસૂરિ, આં જયચંદ્રસૂરિ અને આં
ભુવનસુંદરસૂરિના ઉપદેશથી “જીરાવલામા શ્રીજીરાવલા પાર્શ્વનાથ ભંના
જિનપ્રાસાદની ચોકીનું શિખર” કરાવ્યું

(-ત્રિસ્તુતિક આં વિજયયતીન્દ્રસૂરિ સમ્રહિત
'જિનપ્રતિમા લેખસમ્રહ' લેખાક ૩૦૮)

તે મોટો ભડારી હતો દાની, પરોપકારી અને પરસ્ત્રીસહોદર
મનાતો હતો તેના દેહનો વાન રુપાળો હતો

૬. ધનદેવ-તે “નરદેવનો નાનો ભાઈ” હતો “તેણે” મોટી
રકમ આપી, ચંદ્રપુરીમા (ચંડાઉલીમા) મુસલમાન રાજાઓના
ત્રાસમાથી હજારો હિંદુઓને છોડાવ્યા હતા”

૭. કવીન્દ્ર સોની સગ્રામસિંહ ભડારી-તે સોની નરદેવનો-
પુત્ર હતો તેનો પરિચય તેના પોતાના શબ્દોમા આ રીતે મળે છે

દિંદિની બાદશાહ અદલાઉદ્દીન (સને સં ૧૨૯૮ થી
૧૩૧૬) (સં ૧૩૫૩ થી ૧૩૭૧)ના સમયે સોની સાંગણુ ઓશવાલ
થયો તેના વશમા” મહાદાની સોં નરદેવ”નો પુત્ર સગ્રામસિંહ
નામે થયો (-‘બુદ્ધસાગર’ તરગ ૪, શ્લોક ૧૩૯ થી ૧૪૫)

તે સં ૧૫૨૦ માં માળવાના બાદશાહ મહમ્મુદ ખીલજી
નો “મોટો ભડારી” હતો તે તેનો વિશ્વાસપાત્ર હતો તેને
સ્ત્રી-પુત્ર વગેરે મોટા પરિવાર હતો (-તરગ ૧, શ્લોક ૫, ૬, ૭
તથા તરગ ૪, શ્લોક ૧૪૦)

લખિંધ-તેને “ગૌતમસ્વામીની લખિંધ”નું વરદાન હતું તેના
ઉપર સરસ્વતીદેવી પ્રસન્ન હતી તે અભયકુમાર જેવો બુદ્ધિશાળી
હતો (તરગ ૧, શ્લોક-૫, ૬, ૭)

તે તપાગચ્છની વૃદ્ધપોષાળના આં વિજયરત્નસિંહસૂરિના પદ્મધર

પણ મા ભટ્ટાં ઉદયવદ્ધભસુરિનો આવક હતો.

(તરંગ ૧, શ્લોક ૪ થી, ઇતિ ૦ પ્રકં ૪૪ પૃ ૨૫)

તે કવિકવ્વતરુ હતો સ્વદેશી કવિઓ માટે તે ગૌરવ અનુભવતો. દુર્જનો પ્રત્યે પણ ક્યાણુ હતો. સૌમા હિતબુદ્ધિવાળો અને પરાપકારી રચના કરનાર હતો. (તરંગ ૩, શ્લોક ૨ થી ૮)

તે પરત્તી સહોદર હતો. તેની વાણી સર્વપ્રિય અને મનોહર હતી. તેની પાસે રૂપાળી દુધાળી ગાય હતી. તેની પત્ની વિવેકી હતી. (ચારે તરંગના છેલ્લા શ્લોકો.)

તે યાચકોને લાખોનું દાન દેતો, પિતા અને પુત્રમા કથાવૃત્તિ, પરાપકાર, શત્રુતાનો અભાવ, પરત્તી સહોદરતા, પરધનની ઇચ્છા રહિતતા ચચસ્વિતા વિજયવજ્રે ગુણો હતા.

(તરંગ, ૪, શ્લોક ૪૪, ૪૫)

સોની સુઆમસિદ્ધ જેવો ધની હતો તેવો જ દાની પણ હતો. પોતે કવીન્દ્ર હતો અને સુદ વીર લઠવૈયો પણ હતો.

માગવાના બાકશાહ મહામૂઠે કશિણના “બાકશાહ નિઝામશાહ”ને જીતવા માટે, સં ૧૫૨૦ (શકે ૧૩૮૫)ના ચૈત્ર સુદિ ૬ ને શુક્રવારે ધનુષ્યસમા મ્હ બલ હતુ ત્યારે માકવજ્રમાથી પ્રજાણુ કમુ સોની સુઆમસિદ્ધ આ સેનામા સાથે ગયો હતો અને બાકશાહ વિજય મેળવી, “બોહાવરીના કિનારે પૈઠણુમા આવ્યો.

ઇતિહાસ કહે કે માગવાનો ભોજ પરમાર સં ૧૦૨૬મા મલાઠ શહેર ભાગી પાછો આવતો હતો ત્યારે, રસ્તામા એક સ્થાને મહાકવિ ધનપાલો પાદ્મિલખી નામમાલા ગામા રજપ્ર શ્રમ બતાવ્યો. (-પ્રકં ૩૮ પૃ ૩૫૦) કવીન્દ્ર સુઆમસિદ્ધે પણ એમ જ કમુ તેણે સં ૧૫૨૦મા પૈઠણનગરના જિનપ્રાસાદમા જિનેશ્વરના કથન કરી ‘બુદ્ધિસાગર શ્રમ તરંગ-૪ શ્લોક ૪૧૪ની રચના કરી. (-‘બુદ્ધિસાગર’ શ્રમ)

અંતરપરિચય-સોની સુઆમસિદ્ધે બનાવેલ બુદ્ધિસાગરના અંતરગમ આ પ્રકારે વિષયો વર્ગીકરણ પૂર્વક આપ્યા છે -

૧. ધર્મશુદ્ધિતરંગ:—શ્લોાં ૧ થી ૮૭

ધર્મ (શ્લોાં ૨૦), દયા (૨૧ થી ૨૬), સત્ય (૨૭ થી ૩૩), અસ્તેય (૩૪ થી ૩૭), પરશ્રીત્યાગ (૩૮ થી ૪૨), પરિબ્રહ્મ (૪૩ થી ૪૫), ગૃહી (૪૬ થી ૪૯) બ્રહ્મચારી (૫૦-૫૧), સુસાધુ-કુસાધુ (૫૨ થી ૫૪), ઈન્દ્રિયજય (૫૫ થી ૬૦), ગુરુ (૬૧, ૬૨), ઉપાસક (૬૩ થી ૬૬) શિષ્ય (૬૭ થી ૭૪), માતા-પિતાની આણુ (૭૫ થી ૮૬) કવિવાણી વર્ણન (૮૭)

૨. નયતરંગ શ્લોાં ૧ થી ૧૦૭

કર્તા કવિકલ્પતરુ સગ્રામસિહ (૨), સ્વદેશી કવિઓની પ્રશસા (૪), રાજવી ચર્યા (૧૦ થી ૪૦) રાણી (૪૧ થી ૪૩), કુમાર (૪૪ થી ૪૮), મત્રી (૪૯ થી ૬૩), અધિકારી (૬૪ થી ૭૦), પ્રજાસેવક (૭૧ થી ૮૩), સૌને ઉપદેશ (૮૪ થી ૯૦), અશ્વલક્ષણુ (૯૧ થી ૯૬), ગજલક્ષણુ (૯૭ થી ૧૦૬), કવિ-વાણી વર્ણન (૧૦૭)

૩. વ્યવહારતરંગ શ્લોાં ૧ થી ૭૦

વિશ્વાસ (૧ થી ૬), ધનપ્રશસા (૧૨ થી ૧૬), શયન (૩૬), સ્ત્રીઅવિશ્વાસ (૪૫), સ્ત્રીપ્રશસા (૫૦ થી ૫૫), વાસ્તુલક્ષણુ (૫૬ થી ૬૮), વ્યવહાર (૬૯) કવિવાણી વર્ણન (૭૦)

૪. પ્રકીર્ણક તરંગ શ્લોાં ૧ થી ૧૫૦

દેહરક્ષા (૩), વૈદ્યકસાર (૩ થી ૩૬) ગર્ભમાં દેહરચના (૬ થી ૧૪), છ ઋતુની કુચર્યા-સુચર્યા (કુપથ્ય, સુપથ્ય) (૨૨ થી ૨૭), ઉપાપાન (૩૧ થી ૩૨) હરકે (૩૩ થી ૩૪) પાણીના ત્રણ પ્રયોગો (૩૬), જ્યોતિસાર (૪૦ થી ૬૨), શકુનસાર (૬૩ થી ૬૯), સામુદ્રિકસાર (૭૦ થી ૭૮) સ્ત્રીસામુદ્રિક (૭૯ થી ૮૩), રત્ન-મોતિ પદ્મરાગ-નાગમણિ વગેરેની પરીક્ષા (૮૪ થી ૧૦૩), વૈરાગ્ય (૧૦૪ થી ૧૧૪), ચાર ધ્યાન (૧૧૫ થી ૧૨૧), ચાર યોગ (૧૨૩ થી ૧૩૮), નવચક (૧૨૬ થી ૧૨૯), કુંડળી

(૧૩૦ થી ૧૩૩), હઠયોગ (૧૩૪ થી ૧૩૬), યમ-નિયમ શ્રાદ્ધ (૧૩૫ થી ૧૩૮), સોનીવશ-પ્રથમ્નિ (૧૩૯ થી ૧૪૫), સં ૧૫૦મા અથરચના-પ્રથમ્નિ (૧૪૬ થી ૧૪૮), કવિ વાળી વર્ણન (૧૫૦)

વિશેષ પરિચય-સમામસિદ્ધ બાર મતધારી સમકિવી આવક હતો. તે જોવો સહાય્યારી હતો કે “ પરમીને માતા સમાન ” માનતો.

તે માળવાના માળવગઢના બાદશાહ મહમૂદ ખીલજી (સં ૧૪૮૦ થી ૧૫૦૫)નો મોટો ખજાનચી હતો. દિવાનપદ ઉપર પણ તે આવ્યો હતો. અને માળવગઢમાં અલ્હાબ સમાન મનાતો. તેણે ધણા જલ્દીખાનોને ઊડાવ્યા હતા. બાદશાહે તેને નકદ-ઉલ્લ-સુરકે (નજદલગલિક)ની પદવી આપી તે ઉપરાંત ‘બગત વિસ્તાર’નું બિરુદ પણ આપવામાં આવેલું.

તેને ગુરાઈ અને રત્નાઈ નામે બે પત્નીઓ હતી, તથા પુત્ર પરિવાર પણ મોટો હતો.

જિનપ્રતિષ્ઠા-નેણે સં ૧૫૧૮ના જેઠ મુદિ ૧૫ને ગુરુવારે જન અજિતનાથની પરિકરવાળી જિનપ્રતિમા ભગવો અને તેની મૂર્તિ તપાગચ્છતા આ. રત્નસિદ્ધમૂર્તિના પાદ પદમ આ. ઉદયવદનમૂર્તિના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. આ પ્રતિષ્ઠાવિધિની કિંવા ૫૦ ઉદયચોમે કરાવી હતી. જન અજિતનાથની પ્રતિમા નીચે લગોઈ છે અને તેની નીચે ‘ જો. મમામ નામ કોવરેતુ ઉ-ગુણનાથકની બને બાબુએ જન અજિતનાથની પ્રતિમાઓ છે.

નોંધ ઉલ્લેખમાં તેના ખાલી મોટામાં જ મદ્યમનું જો તેનું ખરું છે તમામ અજિતનાથની સૌ રત્ની પાદ પ્રતિમા નિરાખ્યાન છે તેની રત્નીમાં પાળ્યા અમલ ઉરના આવવનો મળે છે.

મથ-નાની મમામસિદ્ધ વિદ્યાન ના મોટા કવિ હોયો તમે સં ૧૫૨૦માં જુદિગામર’ મ્તાક ૪૧૪ નામનો વગ રખેલ.

૧ મ ૧૧૮ ૩ ૧૫ ૧૫૧ ૫૫૫ ૫૫૫૫૫૫
પ્રતિ નિ છે

અથ ભંડાર-સોની સગ્રામસિદ્ધિ સં ૧૪૭૦માં તપગચ્છના ૫૦માં
આં સોમચંદ્રસૂરિને માડવગઢમાં પધરાવી, ચોમાસુ કરાવ્યું હતું.
અને તેમની પાસે “લગવતી સૂત્ર-ટીકા”નું વ્યાખ્યાન સાંભળ્યું હતું.

સગ્રામ સોનીએ “લગવતી સૂત્ર” સાંભળતા “ગોયમાં” શબ્દ
હીઠ એકેક સોના મહોર, તેની માતાએ અડધી અડધી સોના
મહોર, અને તેની પત્નીએ પા પા સોના મહોર મૂકી હતી એમ
ત્રણે મળીને ૩૬+૧૮+૯=કુલ ૬૩૦૦૦ સોના મહોરો મૂકી હતી

સોનીએ આ રકમ આચાર્યશ્રીના ચરણમાં લાવી મૂકી એટલે
આચાર્યશ્રીએ ‘સાધુપરિગ્રહ રાખે નહીં’ એમ કહી સોનીને આગમ-
અથો લખાવવાનો ઉપદેશ આપ્યો. આથી તેણે સં ૧૪૭૧માં આ ધન
વાપરી, સોના રૂપાની શાહીથી ૧ સચિત્ર-કલ્પસૂત્ર તથા ૨ કાલિ-
કાચાર્યકથાની ઘણી પ્રતો લખાવી હતી તેની એકેક પ્રતિ આચાર્ય
મહારાજની સાથેના દરેક મુનિવરોને વહેરાવી અને ઘણી પ્રતિઓ
સઘના અથ ભંડારમાં પણ મૂકી^૧

આં સુનિચંદ્રસૂરિ તથા ઉપાં ધર્મસાગર ગણિવર
‘સોની સગ્રામસિદ્ધિ’ વિશે ઉલ્લેખે છે તે ઉપરથી જણાય છે કે,

સોની સગ્રામસિદ્ધિના પૂર્વજે ખલાતના વતની હતા તે
સગ્રામસિદ્ધિના પૂર્વજેએ તેમજ સોં લીમણ વગેરેએ આં
દેવેન્દ્રસૂરિના પરિવારને રહેવા માટે વસતી તથા શિષ્યો વગેરે
આપ્યા હતા. (-ગુર્વાવલી, શ્લોક ૧૩૭ થી ૧૩૯, તપાગચ્છ
ખટાવલી પ્રાં ગાં ૧૫, તેની વૃત્તિ, ખટાવલી સમુચ્ચય લાં ૧,
પૃં ૫૯ પ્રકં ૪૫, પૃં ૨૮૧, ૩૨૮)

૧ માડવગઢમાં સં ૧૫૪૩ના મહા શુદ્ધિ ૧૩ને રવિવારે સોની
માંડણુ, સોં શેઠ અર્જુન, સોં ગોપાલ, સોં ટોડરમલ અને સોં કૃષ્ણદાસ
વગેરે “સોની કુટુંબ”ના જોતો હતા

સં ૧૫૫૫ના જેઠ સુદિ ૩ને સોમવારે માડવગઢમાં સોં માંડણુ,
સોં નાગરાજ, સોં વર્ધમાન, સોં પાસદત અને સોં જિનદાસ વગેરે
જોતો હતા

સોની સગ્રામસિંહ વિશે વીરવશાવલીમા આ પ્રકારે વિશેષ વર્ણન મળે છે —

“સોની સગ્રામસિંહ યુગ્મરાતમા વહિયારના લોહાઠા ઝામનો વતની હતો. સુગ્રીવ હતો તે ત્યાંથી નીકળી પોતાની માતા દેવા, પત્ની તેજા તથા પુત્રી હાંસીને સાથે લઈ માડવગઢ ગયો. ત્યાં તેણે દરવાજામા પેસતા જ સાપની રજા ઉપર બેસી હાંસીને શબ્દ કરતી દુર્ગા દેખી. સગ્રામ આ શબ્દને કોઈ વિચારમા પકડ્યો નહોતો. જિલ્લો આંહીએ હતો ‘ચેકા’ શહેરમા નિશકપણે પ્રવેશ કરે. આ શબ્દને લઈ શહેરમા પ્રવેશ કરનારો મોટો ધનવાન બને છે’ સોની સગ્રામે આ શબ્દને સાંભળી તુરત શહેરમા પ્રવેશ કર્યો.

“એક દિવસ બાદશાહ આમુદીન ( ) ગરમીની મોસમમા રાજવાડીએ ગયો તે એક મટાકાર આભા નીથે જઈ બેઠો. તેને વિશ્રાંતિ મળી. પણ તેણે બાવડું કે, આભા વાંઝિયો છે ? એટલે તેણે માળીને હુકમ કર્યો કે ‘આ વાંઝિયા આંખાને ઠાપી નાખજો ? સગ્રામસિંહ ત્યાં જિલ્લો હતો તેણે પાસે આવી હાથ બેઠી હતી “બાદશાહ સલામત ! આ આભા જન્મથી જ વાંઝિયો છે. તો મહેરબાની કરી તે મને આપો તેને અભયદાન આપે. બાદશાહની મહેરબાની હશે અને જીવતો રહેશે તો આવતા જેઠ મહિનામા તે વાંઝિયો મટી જઈ ફળવાળો બની જશે’

બાદશાહે કહ્યું “જો આ આંખાને આવતા જેઠમા ફળ નહીં આવે તો જેવા એના હાથ હવાત થવાના હતા તારા પણ તેવા હાથહવાત થશે. સોની સગ્રામે બાદશાહની તે વાત સ્વીકારી

સોનીએ તે આંખાની નીચે ક્ષાત્રપૂજા ભજાવી, તે આંખાની ચંદન ધૂપ, રીપ અને ફળ વગેરેથી પૂજા કરી આથી તે આંખાનો અધિષ્ઠાતાક દેવ પ્રસન્ન થઈને બોલ્યો. સગ્રામ ! હું પૂર્વભવમા વાંઝિયો હતો અને આ ભવમા પણ વાંઝિયો બન્યો છું તે અભયદાન આપું છે તેથી ખુશી થયો છું આ જા ની નીચે મૂળમા અમૂક

સ્થળે ધન છે તે તારા લાગ્યું છે તેને તું લઈ જશે.”

સોની સગ્રામ આ વાત જાણીને ધન લઈ ગયો અને બીજે વર્ષે તે આખાને સુંદર કેરીઓ આવી. આથી સોની સગ્રામ આ આખાની કેરીઓને ચાંતીના થાળમાં ગોઠવી, તેના ઉપર રૂમાલ ચોઢાડી, સઘવા શ્રીના માથે મુકાવી, વાજતે ગાજતે બાદશાહ પાસે લઈ ગયો અને તે કેરીઓ બાદશાહને ભેટ આપી. આથી બાદશાહે ખુશ થઈ, તેને પાંચ વસ્ત્રો ઇનામમાં આપ્યા અને તેને પોતાના ઘરનો કામદાર બનાવ્યો.

સોની સગ્રામ આ રીતે ધનવાન બન્યો તેણે આં સોમ-સુદરસૂરિને માડવગઢમાં ચોમાસુ રાખ્યા, અને તેમની પાસે “લગવતીસૂત્રની ટીકા” વાંચાવી, તેમાં આવતા ૩૬૦૦૦ ગોચમાં શબ્દ દીઠ પોતે, તેની માતા અને પત્ની તરફથી ૬૩૦૦૦ સોનૈયા ચડાવ્યા અને ગુરુના ઉપદેશથી, આ રકમમાંથી સોનેરી તેમજ રૂપેરી શાહીની અને ચિત્રવાળી “કલ્પસૂત્ર” તેમજ ‘કાલિકાચાર્ય’ની ઘણી પ્રતિઓ લખાવી, તેમાંથી ત્યાં ચોમાસુ રહેલા દરેક મુનિવરને એકેક પ્રતિ વહોરાવી, અને સઘના લોકોમાં પણ ઘણી પ્રતિઓ મૂકી.

જિન પ્રાસાદો

સોની સગ્રામસિંહે આચાર્યદેવના ઉપદેશથી સ ૧૪૭૨માં ૯૦ સુપાર્થનાથનો જિનપ્રાસાદ બધાવ્યો—મક્ષીજીમાં મક્ષી પાર્થનાથનો જિનપ્રાસાદ બધાવ્યો તે સિવાય ભેઈ, મહસોર, પ્રહમડલ, સામલીઆ, ધાર, નગર, ખેડી, ચડાઉલી વગેરે ૧૭ સ્થાનોમાં ૧૭ મોટા જિનમંદિરો બધાવ્યા, ૫૧ સ્થાનોમાં ૫૧ જિનપ્રાસાદોના છૂર્ણદ્વારો કરાવ્યા, વગેરે અનેક ધર્મકાર્યો કર્યા.

(—વિવિધગચ્છીય પટ્ટાવલી સંગ્રહ, પૃ. ૨૧૩ થી ૨૧૫)

સોની આજુ ઓશવાલનો વંશ

૧ આજુ—તે ઓશવાલ હતો, તેની સોની અટક હતી. તેને પદ્મા નામે પત્ની હતી

૨. શિવરાજ — તે મોટો સોની હતો, અને મહાપુરુષશાળી હતો.

૩ સીધર

૪ પર્વત

૫ ઠાળો

૬ વાઘજી — તેને રજાઈ નામે પત્ની હતી

૭ વછીઓ — તેને ૧ “સુહાસિની”, અને ૨ “પદ્મા”, નામે પત્નીઓ હતી. શેઠ વછીજી અને પદ્માદેવીને સોની કુવરજી નામે પુત્ર હતો. તેણે શત્રુજય ઉપર અષ્ટાપદાવતાર જિનપ્રાસાદ બધાવી, તેની સં ૧૬૫૦ માં જન્મ ગુન્માં આન્મ વિજયહીરસૂરિના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

૮ સોની તેજપાલ — તે “શેઠ વછીજી” અને “સુહાસિની દેવીનો” પુત્ર હતો. તેને તેજસદે નામે પત્ની હતી. બંને જણા આન્મ વિજયસેનસૂરિના ભક્તો હતા. સોની તેજપાલે આન્મ વિજયસેન સૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૮૪૬ માં ખલાતમાં (૧) જન્મ સુપાર્થનાથ અને (૨) જન્મ અનતનાથના જિનાલયો બનાવ્યા, ચિત્તાઠના દોશી કર્મશાલે જન્મ આજુદવિમલસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૫૮૭ માં શત્રુજય મહાતીર્થનો મોટો સોળમો ઉદ્ધાર કરાવ્યો હતો. તે પછી પછુ તે જિનપ્રાસાદ જીવું થઈ જતા જન્મ ગુન્માં આન્મ હીરવિજયસૂરિ અને આન્મ વિજયસેનસૂરિના ઉપદેશથી સોની તેજપાલે શત્રુજયતીર્થના તે મૂળ જિનપ્રાસાદનો બે લાખ લ્યાહરી ખરચીને “મોટો જીર્ણોદ્ધાર” કરાવ્યો. તેમાં ૭૪ થાભલા કરાવ્યા, બાવન હાથ લેવા મુખ્ય શિખર ઉપર “જીવો સ્વર્ણકળશ” સુકાવ્યો. બીજા “નાના-મોટા ૧૨૪૫ કળશો” બનાવ્યા અને તે જિનપ્રાસાદનું નામ નંદિવર્ધન જિનપ્રાસાદ રાખવામાં આવ્યું. આ સિવાય ત્યાં મારે બાજુએ મારે બાજુ બનાવ્યા, “૪ મુનિવરોની આમૃતિઓ” બનાવી, અને ૭૨ દેરીઓ બનાવી.

તથા તેના સાવકાભાઈ કુમ્મરજી સોનીએ ૮૦ જસુની મહદશી સં ૧૬૪૬ માં આઠ પગથિયાવાળો “અષ્ટાપદાવતાર નામનો

“ નવો વિશાળ જિનપ્રાસાદ ” બનાવ્યો. તેમજ શેઠ રામજી ગધારિયાએ આ મૂળ પ્રાસાદમા ઠાં જસુની મદદથી બીજો ચૌમુખ જિનપ્રાસાદ બનાવ્યો. શાં કુઆરજીએ ત્રીજો જિનપ્રાસાદ અને શેઠ મૂળજીએ ચોથો જિનપ્રાસાદ બનાવ્યો. તે બધામા “વાસ્તા” નામના શિલ્પીએ લઘ્ય શિલ્પકામ કર્યું હતું.

જગદ્ગુરુ આં હીરવિજયસૂરિએ સ ૧૬૪૬મા પાટણમાં ચોમાસુ કર્યું, અને પછી તેમણે ત્યાંથી છ’રી પાળતા યાત્રાસઘ સાથે શત્રુજયતીર્થની યાત્રા માટે વિહાર કર્યો. તે અમદાવાદ થઈ ધોળકા પધાર્યા ભારતના ઘણા દેશોમાંથી છ’રી પાળતા ઘણા યાત્રાસઘો અહીં તેમની પાસે આવી મળ્યા સઘવી સોની તેજપાલ અને તેની પત્ની સઘવણ તેજલદે પણ ખભાતથી નીકળી, ત્યાં આવી પહોંચ્યા તે વખતે સોની સાથે ત્યાં ૩૬ સુખપાળો હતા બીજા ઘણા મનુષ્યો, હાથી, ઘોડા, ગાડીઓ વગેરે હતા તે બધા સઘો પાલીતાણા પહોંચ્યા સઘોએ સરોવરના કાઠે પડાવ નાખ્યો. સઘમા પ્રતિદિન “ શત્રુજય માહાત્મ્ય ” વિશે વ્યાખ્યાનો આપી હતા.

સોની તેજપાલે “ નદિવર્ધન પ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા ” કરવાનો નિર્ણય કર્યો અને બહારથી બીજા જૈનોને આમત્રણ આપી બોલાવ્યા આ પ્રતિષ્ઠા ઉત્સવમા દેશ-પરદેશથી ગધાર વગેરેના “૭૨ યાત્રાસઘો” આવ્યા હતા માણસોની સંખ્યા અગણિત હતી રહેવાની જગા નાની હોવાથી યાત્રાળુઓ તળાવના કાઠે ખુલ્લામા બેસીને રસોઈ કરતા હતા.

સઘલક્ષિ

મહાં રામવિજય ગણિવરે એકવાર કુદરતી હાજતે જતા-આવતા આ દૃશ્ય જોયું, તેમણે સોની તેજપાલ અને સં તેજલદેને બોલાવી, તેઓનું આ તરફ ધ્યાન ખેંચ્યું તેમના ઉપદેશથી સોની તેજપાલે “સઘળા સઘોને પોતાના રસોડે જમવા વિનંતિ કરી, હમેશને માટે સાધર્મિક વાત્સલ્ય આપી રાખ્યું ” સઘમાના સૌએ સોની તેજપાલની આ પ્રકારની લક્ષિતની ખૂબ પ્રશંસા કરી.

જાં ગું આં વિજયહીરસૂરિવરે સ ૧૬૫૦ (ના પ્રથમ ચૈત્રમા)
નહિવર્ધન જિનપ્રાસાદ વજેરે પ્રાસાદોની પ્રતિષ્ઠા કરી.

(મહાકવિ ઋષભદાસનો હીરવિજયસૂરિસા)

સોની તેજપાલે ઉદ્ધાર કરેલ વિમલાચલમઠન આદીશ્વર
જિનપ્રાસાદની પ્રશસ્તિ ૫૦ કમળવિજયજીગણિના શિષ્ય આશુ-કવિ
૫૦ હેમવિજયગણિએ રચી ૫૦ મહોં સહજસાગરના વિદ્વાન
શિષ્ય ૫૦ (ઉ) જયસામરે તેને પચ્ચર ૫૨ અક્ષરોરૂપે લખી
અને સલાટ “માધવ” તથા નાનાએ તેને ઠોતથી આ પ્રશસ્તિ
૧ થી ૬૮ શ્લોકની છે

ખસાતમાં જિનાલય-સોની તેજપાલની પત્ની સુધવણ
તેજલદેએ પતિની આશાથી ખસાતમા “સોમરાવાળુ જિનાલય”
બનાવી, તેની સં ૧૬૬૧ના વૈશાખ વદિ ૭ના રોજ ઘણું ધન વાપરી,
આં વિજયસેનસૂરિના કરકમલથી પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

(-પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ, ભા. ૨, લેખાક ૧૨)

(૧) શાહ દેધરનો વશ- (પહેલો)

૧ શાહ દેધર-તે શ્રીમાલી હતો તેનું બીજું નામ દેવ
ધર પણ મળે છે

૨ ઠાં આલહણુસી-(-જૂઓ પારેખ આલહણુસીનો વશ)

૩ ઠાં પાલહણુસી.

૪ જઈતો.

૫ રાજલ-પત્ની મચકુ

૬ શ્રીધર-તેની પત્નીનું નામ સોહી હતું તેઓને ૧ જૂઠો,
૨ મેથો. ૩-સાવહ, ૪-XXX અને ૫ પાંચો એમ પાંચ પુત્રો હતા.

૭ સં જૂઠો-તેની પત્નીનું નામ જસમાદે હતું તે સુધપતિ
હતો તેને ૧ મહીપતિ-પત્ની પઘાઈ, ૨ રૂપો-પત્ની બીબી, ૩
હર્ષ ૪-ચક્રી-પત્ની મસ્હાઈ અને ૫-સહસા એમ પાંચ પુત્રો હતા
આ પુત્રો પૈકી (૮) મહીપતિને (૯) ડાહ્યો નામે પુત્ર-તેની પત્ની
મદ્ પૌત્ર (૧૦) જીવરાજ સં ૧૫૬૮મા વિદ્યમાન હતા.

૮. સાધુ ચઢિયો-તેની પત્નીનું નામ મદહાઈ હતું તેને ૧ તેજપાલ અને ૨ કર્મશી એમ બે પુત્રો હતા, સં ચઢિયાએ સાધર્મિક વાતસદ્ય, મોટી તીર્થયાત્રાઓ, સઘપૂજા, જ્ઞાન ભક્તિ, અને પરોપકારના અનેક કાર્યો કર્યા તે બહુ યશસ્વી હતો. તેણે વૃદ્ધતપાગચ્છના ૬૦ મા આં લખિધસાગરસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૫૬૯ના કાર્તિક સુદિ ૧૨ ને રવિવારે ૪૫ જિનાગમે લખાવ્યા
(-પ્રકં ૪૪ પૃં ૨૬)

૯ તેજપાલ તથા કમરશી-(-જૈન સત્યપ્રકાશ, ક્રમાંક ૧૧૫ ૧૩૦, ૧૩૧)

(૨) શાહ દેધર શ્રીમાળીનો વશ બીજો

૬. શ્રીધર-તેને પાત્ર પુત્રો હતા-

૭. સં મેઘો.-તે અમદાવાદમાં રહેતો હતો તેને લાડિકા પુત્રી હતી તે મોટો દાની હતો સઘવી, મત્રી, તપાગચ્છનો શ્રાવક હતો તેણે સં ૧૫૩૯ શ્રા વ ૯ બુધવારે અમદાવાદમાં વડ-ગચ્છના ૩૮માં આં નેમિચ દ્રસૂરિના “પ્રવચનસારોદ્ધારનું” રાજગચ્છના ૧૩માં આં ઉદયપ્રભસૂરિએ બનાવેલ ટિપ્પણુ-“વિષમ પદાર્થાવબોધ” અં ૩૨૦૩ની પોતાના હાથે પ્રત લખી હતી, આ પ્રત અમદાવાદમાં શ્રી જૈનપ્રાચ્યવિદ્યાલવનના “શ્રી ચારિત્ર વિજયજી જૈન જ્ઞાનમંદિરમાં” સુરક્ષિત છે

(-પ્રકં ૩૫ પૃં ૪૫ -પ્રકં ૩૬ પૃં ૪૧૭)

સં મેઘાની પુત્રી લાડકીના પુત્ર સોનપાલે સં (૧૫૬૮) કાં શું ૫ રવિવારે વૃદ્ધ તપાગચ્છના ભં લખિધસાગરસૂરિના ઉપદેશથી તથા ૫૦ શુભસાગરગણિ અને ૫૦ ચારિત્રસાગરની પ્રેરણાથી પોતાના પિતાની ઇચ્છા મુજબ તેમના જ પુણ્ય માટે અથલ ડાર બનાવ્યો. જેમાં સુવર્ણક્ષરી પ્રતો પણ લખાવી

શ્રી સોનપાલે અમદાવાદમાં રગમડપવાળું મોટું દેરાસર બનાવી તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી, શત્રુજયતીર્થ અને ગિરનાર તીર્થના યાત્રા સઘો કાઢ્યા આબૂતીર્થની યાત્રા કરી ઘણું માન મેળવ્યું

(-જૈન સત્ય પ્રકાશ કં ૧૧૫, જૈન ઇતિં પ્રં ૪૪, પૃં ૨૬, ૨૦૩)

૮ સં ચાંપો

સં ઘેલો

૧૦ સં + + +

તેને (૧) સં જોઠો (૧) સં કુચ્છરપાલ. સં (૩) મુલિજપાલ
એમ ત્રણ પુત્રો હતા.

સં જોઠાના નામનો શત્રુજયવીરના પદ્માડના ચઠાવમા મકા
ખાડી ઉપર ચોતરો બનેલો છે.

૧૧ સં સહજપાલ—તે મોટો પુરુષશાસી હતો. તેને મગુ
નામે પત્ની હતી. જે સવીશિરોમળી હતી.

૧૨ સં કુચ્છરજી—તેને પદ્મા નામે પત્ની હતી જે સવી
શિરોમળી પતિવ્રતા હતી. સૌભાગ્યશાસિની હતી, તેને (૧૩)
વિમલદાસ નામે પુત્ર હતો. સમવય પદ્માને (અ) મેવો,
શુભરાજ, લખરાજ વગેરે ભાઈઓ હતા. (બા) સં કુચ્છરજીના
મોસાલમા સં સીની તેની ભાઈ ખીમી (અમરી) વિગેરે હતા,
(ઈ) સં કુચ્છરજીને વસી નામે માસી હતી. તેનો બા પ્રમાણે
ગિવાર હતો. સં કુચ્છરજીએ સં ૧૬૧૫ આં સું ૨ને રાજ
શત્રુજય વીરના મોટી દુકમા મોટા જિનપ્રાસાદની જમણી બાબુ
સં શાન્તિનાથના જિનપ્રાસાદની જમણી બાબુનો મોટો જિન
પ્રાસાદ બનાવ્યો, અને પછી શત્રુજય વીરનો ચાત્રાસલ લઈ જઈ
સં ૧૬૨૦ સં વિજય દાનસુરિ તથા આં વિજયહીરસૂરિના
દામે તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી (હસ્તલિખિત શત્રુજય વીરનું વિસ્તૃત
વર્ણન, —પ્રાં ૫૭-શત્રુજય, વીરના જિન પ્રતિષ્ઠાએ.)

૧ જોઠાવાલ જે થયા હતા.

(૧) દેખર મીમાળના વચના સ પેસાવાલનો પૌત્ર (પ્રાં ૪૫૫ ૩૪૪)

(૨) અમલવાલના નમર સેઠ શાન્તિદાસ ઝવેરીના વચના નગરસેઠ
ખુરાસેસદનો પુત્ર સેઠ જોઠમલ (પ્રાં ૫૮ ૫૬ નમરસેઠ વચ)

જોઠમલનો ચોતરો-ગઢખાડી (શત્રુજયવીરના અગ્રવર્મા) ઉપર છે
ત્યાં જઈને ઉમા રહેતાં ઉપરનાં નવે દુકાનાં જિનાસપોનાં શિખરોનાં સખ
દશન મલ છે ત્યાંથી આજણ ચાલીને હુમાનના હો” ત્યાં છે

સં કુઅરજી યયપણથી જ પુણ્યાત્મા હતો નિરતર ધર્મક્રિયા કરતો હતો, તે સાતે દ્વેત્રોમા દાન દેતો હતો તેણે સં વિજય-દાનસૂરિના વરદ હાથે ઘણી જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી, અને “મોટી પ્રતિષ્ઠા” મેળવી હતી તેણે દેવવિમાન જેવો જિનપ્રાસાદ બનાવ્યો આં વિજયદાનસૂરિના ઉપદેશથી સઘપતિ બની, શત્રુજયતીર્થનો છ’રી પાળતો યાત્રાસઘ કાઢ્યો હતો આથી તે સઘપતિ કહેવાયો હતો તેણે (૧) શત્રુજય મહાતીર્થમા દેવવિમાન જેવો જિન પ્રાસાદ બનાવ્યો હતો દેરી કરાવી હતી (૨, ૩,) તાલધ્વજ તીર્થ તથા ગિરનાર તીર્થમા જીર્ણોદ્ધારો કરાવ્યા હતા તેને પદ્મા નામે પત્ની હતી અને વિમલદાસ નામે પુત્ર હતો લાડકી નામે પુત્રી હતી, તે સૌએ (૪) ગુરુદેવોના ઉપદેશથી જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષય માટે ‘કલ્પસૂત્રની ટીકા’—કલ્પકિરણાવલિની સેકડો પ્રતિ લખાવી હતી

૧૩ વિમલદાસ—તેણે ગુરુદેવોના ઉપદેશથી કલ્પકિરણાવલિની પ્રતો લખાવી હતી

(જૂઓ—કલ્પકિરણાવલિ પ્રશસ્તિ શ્લોક—૧૫ થી ૨૪)

(પ્રકં ૫૫ મહોં ધર્મસાગરગણિવરઅથો, પ્રકં ૫૭ શત્રુજય તીર્થમા પ્રતિષ્ઠાઓ પ્રકં ૫૯ કુઅરજી)

૩ શાહ દેધરનો વશત્રીજે :—

૬ શ્રીધર—તેને પાત્ર પુત્રો હતા

૭ સં મેઘો—તેની પુત્રીનું નામ લાડિકા હતું^૧

૮ પુત્રી લાડિકા

૯ સોનપાલ—તેણે વૃદ્ધ તપાગચ્છના ૬૦મા આં લલિધ સાગરસૂરિના ઉપદેશથી અને ૫૦ ગુણસાગર તથા ૫૦ ચારિત્ર સાગરગણિના પ્રયત્નથી સં ૧૫૬૮ના કાર્તિક સુદિ ૧ ને રવિવારે પોતાના (માતામહ)ની ભાવના સુજળ તેમના પુણ્ય માટે, અમદાવાદમા

૧ વિપમપદાર્થાવિબોધ ટિપ્પનની પુષ્પિકા—

સવત ૧૫૩૯ વર્ષે શ્રાવણ વદિ ૯ વૃષે શ્રી તપાગચ્છે મહ મેઘાલિખિત
(પ્રકં ૪૫ પૃં ૩૪૪)

મોટો સિદ્ધાંત લઠાર લખાવ્યો, જેમાં સુવર્ણાક્ષરી પ્રતિષ્ઠા પણ લખાવી હતી

અમદાવાદમાં રાજમહાવાળુ મોટું દેરાસર બનાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવી. શત્રુજય તીર્થ, ગિરનાર તીર્થના છ'રી પાળતા માત્રાસંઘો ઠાઠયા આબૂતીર્થની યાત્રા કરી બહુ માન મેળવ્યું (-પ્રાં ૪૪ પૃં ૨૬, ૨૦૩ પ્રાં ૪૫ પૃં ૨૪૭ -જૈન સત્ય પ્રકાશ, ક્રં ૧૧૫)

(૧) પારેખ આલ્હલુસી શ્રીમાલીનો વશ પહેલો-

(દેધર શ્રીમાલીનો વશ ૪૭૯)

૧ આલ્હલુસી- તે વીશા શ્રીમાલી હતો. અધારનો રહેવાસી હતો. સજવ છે કે, તેના પિતાનું નામ દેધર શ્રીમાલી હોય

(જૂઓ પ્રાં ૪૫ દેધર શ્રીમાલીનો ૧, ૨, ૪, પૃં ૩૪૨, ૩૪૩)

૨. હેલ્હલુસી

૩ ધનરાજ

૪ હેલ્હલુસી-તેનું બીજું નામ “મુહથી” પણ મળે છે તે હિદાર હતો.

૫ સમરથી

૬ અગૂંન

૭ લીમ-તેની પત્નીનું નામ લાહુ હતું

૮ જલિયા-તેનું બીજું નામ જય પણ મળે છે તેને જસ માટે નામે પત્ની હતી તથા ૧ જલિયા, અને ૨ રાજિયા એમ બે પુત્રો હતા.

૯ જલિયા પારેખ-તેને ‘વિમલાદેવી’ નામે પત્ની હતી. અને

૧ અધારના શ્રીમાલી પરી દેવજી, તેની પત્ની અમલાદેવી, તેનો પુત્ર પરી મૂળા, તથા ગૂર્જર દોશી શ્રીકરજીની પત્ની અને પુત્ર દો. હસરાજ તથા શેઠ વર્ધમાન, રામજી શ્રીમાલી, સ જીવત પોસ્વાડ વ્ય વમ્પિા પોસ્વાડ દો. પચાણ વજેરેએ શત્રુજયતીર્થમાં લ આદિનાથ વજેરેની દેરીઓ બનાવી, તેની સ ૧૬૨ ના વૈશાખ સુદિ ૧ ને ગુરુવારે તપામ્યા ૯૫૦ શ્રીવિજય શનસૂરિ તથા આ શ્રીશ્રીવિજયસૂરિના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

(ગિન પ્ર મે સ લા ૨ પ્ર ૫૭)

૧૦ મેઘજી તે નામે પુત્ર હતો મેઘજીને “મયગદ્ધ” નામે પત્ની હતી.

સં વજિયા-રાજિયાનાં ધર્મકાર્યો :—

આ પારેખકુટુંબ જગદ્ગુરુ આં વિજયહીરસૂરિ, આં વિજયસેનસૂરિ, આં વિજયતિલકસૂરિ અને આં વિજયાનંદ-સૂરિનું ઉપાસક હતું. ધર્મપ્રેમી હતું. વજિયા-રાજિયા બંને ભાઈઓ ગધારના વતની હતા તે ખંભાત જઈ વસ્યા. ત્યાં તેઓને વેપારમાં ઘણું ધન મળ્યું, ત્યાં તેઓએ ઘણું દાન કર્યું. તેઓએ ગોવામાં દુકાન કરી, ત્યાં તેઓનો મોટો વેપાર ચાલ્યો. તેઓ ગધાર, ખંભાત અને ગોવામાં રહેતા હતા બાદશાહ અકબર, ખંભાતનો નવાબ, અને ગોવાનો મલેક ફિરંગી પરત કાલચશાહ બંને ભાઈઓને બહુમાન આપતા તે સૌએ તેઓના યાત્રાસંઘના કરે માફ કર્યા હતા તેઓ આબૂ, રાણકપુર, ગોડી પાર્શ્વનાથ, વગેરે તીર્થોના છ'રી પાળતા યાત્રાસંઘો કાઢી સંઘપતિ બન્યા હતા ખંભાત સરકારે તેમની વિનંતિથી દીવખેટ પાસેના ઘોઘલા ગામની હિસા બંધ કરાવી હતી

જિનપ્રતિષ્ઠાઓ—તેઓ ખંભાતમાં હતા, ત્યારે તેઓએ આં વિજયસેનસૂરિને ખંભાતમાં પધરાવી, વિં સં ૧૬૪૫ના જેઠ સુદિ ૧૨ ને સોમવારે સાગરવટપાડામાં ચિતામણિના મંદિરમાં તેમના વરદહસ્તે મોટી જિનપ્રતિષ્ઠા કરાવી (૧) તેમાં ખંભાતમાં—લં ચિતામણિ પાર્શ્વનાથનો જિનપ્રાસાદ, (૨) ખંભાતમાં—લં મહાવીરસ્વામીનો જિનપ્રાસાદ, (૩) ખંભાતથી ૧ કોશ દૂર નેજા ગામમાં લં ઋષભદેવનો જિનપ્રાસાદ, (૪) ગધારમાં નવપલ્લવિયા પાર્શ્વનાથનો જિનપ્રાસાદ, અને (૫) કાવીના સર્વ જિનપ્રાસાદ માટે લં મહાવીરસ્વામીની જિનપ્રતિમા, (૬) વરડોલામાં “કરેડા પાર્શ્વનાથનો જિનપ્રાસાદ” તથા (૭) વરડોલામાં ગામના જિનાલય માટે

* દીવ, દમણ, ગોવા, પીરખેટ, અને ઘોઘા માટે (જૂઓ પ્રક. ૩૮, પૃં ૪૧૪, ૭૭૦, પ્રક. ૪૪, પૃં ૨૧૫, ૨૩૦)

૭૦ નેમિનાથની પ્રતિમા વગેરેની તેમજ ખભાતમા । જિનપ્રાસાદોની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

તેઓએ ખભાતના ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથના જિનપ્રાસાદમાં (૧) ઉપરનો ભાગ અને (૨) નીચે ચોંચરુ બનાવ્યું હતું, તે ચોમરુ ચોખડુ તથા દશ હાથ જિયુ હતું ચોમરામા ચિતરવા માટે ૨૫ પદ્મચિયાવાળા નિસરણી હતી, ચોમરામા ૧૨ યામલા મુકાબ્યા હતા ૬ હરવાબ બનાવ્યા હતા તથા ૨૦ દ્વારપાળોની આકૃતિઓ મૂકેલી હતી. ૭ દેરીઓ બનાવી હતી અને ૨૫ જિનપ્રતિમાઓ બિરાજ માન કરી હતી, ચોમરામા હરવાબ ઉપર ગણેશ અથવા પાર્શ્વમુક્તની પ્રતિમા હતી. પાંચ પ્રતિહારોની આકૃતિઓ હતી. એક ક્ષ્વલ્લક ૩ પદ્મ મૂક્યો હતો.

બ્યારે ચોમરામા ઉપરના ભાગમા ૭ ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથની ૪૧ આગળ જિંમી પ્રતિમા બિરાજમાન કરી હતી. તેને “સાત નાગકણ્ઠાઓ” હતી તેની બંને બાજુએ ધરજેન્દ્ર ” અને “પદ્માવતીની પ્રતિમાઓ બેસાડેલી હતી વળી, બીજી પ્રતિમા ૭૦ શાંતિનાથની ૨૭ આગળની નવી બનાવીને પદ્મરાવી હતી તેઓએ ચોમરામા ત્યારબાદ સં ૧૬૫૭મા અમદાવાદની કોઠારીપોળમા ચા ઠાકરશીના ૭૦ સ્થાવનાથની પ્રતિષ્ઠામા ભરવેલી ૭૦ સ્થાવનાથની ૩૭ આગળની પ્રતિમા પદ્મ પદ્મરાવી હતી (ઇતિ ૦ મકં ૫૬)

૭૦ વિજયસેનસૂરિએ સં ૧૬૪૫ના વેળે શુદ્ધિ ૧૨ ને સોમવારે ખભાતના સાગરવટપાડામા આ જિનપ્રાસાદો તથા ૭૦ શાંતિનાથ ૭૦ સ્થાવનાથ વગેરેની પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. પ્રશસ્તિ

આ ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથના જિનાલયની ૭૨ શ્લોકની “પ્રશસ્તિ” ૫૦ કમલવિજયજીવરના શિષ્ય મહાકવિ ૫૦ હેમવિજય મણિએ રચી હતી અને તેને ૫૦ લાલવિજયજીવરે સચોષી હતી. તેમના ગુરુભાઈ (મહોં કીર્તિવિજયગજીવરના શિષ્ય) ૫૦ કીર્તિવિજયમણિએ આરસની શિલા ઉપર લખી હતી, અને

શિલ્પી શ્રીધરે ઉત્કીર્ણ કરી હતી.

(ઇતિ—પ્રકૃં પદ, ખ ભાત—ચિ તામણિ—પાર્શ્વનાથ પ્રાસાદ)

ગંધાર તીર્થ—

તેઓએ વિં સં ૧૬૪૫ જેં સું ૧૨ને સોમવારે ખ ભાતના સાગરવટપાડાના “ ભં ચિ તામણિ પાર્શ્વનાથનો જિનપ્રાસાદ ” વગેરેની પ્રતિષ્ઠા તથા વિવિધ જિનપ્રતિમાઓની અંજનશલાકા ભં વિજયસેનસૂરિના વરદ હાથે કરાવી તેમા ગંધાર માટે “ નવ પદ્મલવિયા પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાની ” અંજનશલાકા કરાવી હતી પછી તેઓએ ભં વિજયસેનસૂરિને ગંધાર લઈ જઈ તેમના વરદ હસ્તે ત્યા પોતે બનાવેલા નવા જિનપ્રાસાદની તથા નવપદ્મલવિયા પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી અને તેમનું સં ૧૬૪૫નું ચોમાસુ ગંધારમા કરાવ્યું ત્યારથી ગંધાર^૧ જૈનતીર્થ ખ્યાતિ પામ્યું છે

તે પછી આં વિજયસેનસૂરિએ ઈલાહી સવત ૪૮ સં ૧૬૫૯ (અથવા સં ૧૬૬૨)ના વૈશાખ વદિ ૬ને ગુરુવારે ગંધારમા અમીઝરા પાર્શ્વનાથ જિનપ્રતિમા તથા બીજી જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી (—પ્રકૃં પદ, ગંધાર તીર્થ, વિજયસેનસૂરિ અમારો જૈન તીર્થોનો ઇતિં પૃં ૨૫૨)

દુકાળ—

સં ૧૬૬૧મા ગુજરાતમા લયકર દુકાળ હતો ત્યારે શેઠ વળિયા—રાજિયાએ ચાર હજાર મણુ અનાજ આપી, ઘણા કુટુંબોને મોતમાથી બચાવ્યા હતા તેમણે ઘણા કેદીઓને છોડાવ્યા હતા અને ઘણા જીવોને જીવિતદાન અપાવ્યું હતું

ગરછભેદ—

આં વિજયસેનસૂરિના સ્વર્ગાગમન પછી તપાગચ્છમા (૧) વિજયદેવસૂરિસંઘ અને (૨) વિજયાનંદસૂરિસંઘ એમ બે શાખાઓ બની હતી

૧ ગંધારતીર્થ માટે જુઓ પ્રકૃં પદ,

કાવીતીર્થ માટે જુઓ પ્રકૃં ૪૫, પૃં ૨૮૬, તથા પ્રકૃં પદ

ઠવિ બહાદુર ૫૦ દીપવિજયજી જણાવે છે કે, આ જન્મ લેદમ્મા અમદાવાદના સોમકરણ મનિયા શ્રીમાળી અને ખભાતના પારેખ રાજિયાની શ્રીમાલીની યોદી મદદ હતી. એટલે કે તેઓ આજુઠસૂરસમમા ભળ્યા હતા.

(—સોહમકુલપદાવલી, ઢાળ ૪૮, કડી ૮, પદાવલી સમુખ્યય ભા. ૨, પૃ. ૬૭)

પદવીપ્રદાન

ભા. ૦ વિજયાનદસૂરિએ સ. ૦ ૧૭૦૬ ના અપાડ વદિ ૧૩ ના રોજ ખભાતના અકબરપરામા ભા. ૦ વિજયરાજસૂરિને આશ્ચર્યપદ તથા બહારકેપદ આપ્યા હતા. આ પદવીનો ઉત્સવ થેઠ વળિયા-રાજિયાએ કર્યો હતો. તેમણે આ ઉત્સવમાં સૌને ‘પશ્વાળાની માળા’ આપી હતી. (—પદાવલી સમુખ્યય ભા. ૨, પુરવણી, પૃ. ૨૬૫)

તે પછી સ. ૦ ૧૭૦૭મા ખભાતના અકબરપરામાં ભા. ૦ વિજય રાજસૂરિનું યોમાસુ મયું થેઠ વળિયાએ આ યોમાસામા ગુરુભક્તિનો ભારે લાભ લીધો હતો. (—પ્રક. ૦ ૫૮ આનંદસૂર શાખા પરપરા)

કેમદાન

ભા. ૦ વિજયાનદસૂરિ અમદાવાદ તરફ વિહાર કરી સ. ૧૭૧૧મા ફરીવાર ખભાત પધાર્યા ત્યાં તેમણે યોમાસુ કર્યું પારેખ વળિયા રાજિયા સમુદ્રમા વહાણવડું કરતા હતા, એક દિવસે વ્યાખ્યાન સમયે બહારકે ધર્મોપદેશ દેતા હતા. ત્યારે મહેતાએ આવીને પારેખ વળિયા-રાજિયાને ખબર આપી કે તમારા વહાણે લોડું ભરીને આવી ગયા છે, તેમનો સામાન જલદી ઉતારી દેવો ભેઈએ, આથી આપણને ઘણું લાભ થશે.

બહારકેજીએ વ્યાખ્યાનમાં જણાવ્યું હતું કે, “ઘાવકેએ લોહાનો વેપાર કરવો ન ભેઈએ.” કેમકે લોહામાથી તસ્વાર તીર ભાલા કોથ, કોઢાળી ફાતરડી છરા વગેરે બને છે આ બધી વસ્તુઓનો પ્રાણીઓનો ખાત કરવામાં જ ઉપયોગ થાય છે, તેથી તે અધિકરણ મનાય છે લોહાનો વેપાર કરવાથી ચીકાણુ કર્મ બધાય છે

અને ભારે પાપખંધન થાય છે, માટે આ વેપારનો ત્યાગ કરવો જ
જોઈએ વગેરે વગેરે

પ્રાયશ્ચિત્ત—

પારેખે આ ઉપદેશ સાંભળી “લોઢાનો વેપાર ન કરવો, એવો
સ કલ્પ કર્યો” અને વહાણુમા જે લોહું આન્ય હતુ તેને સમુદ્રમા જ
ફર નખાવી દીધું, તેમણે ભટ્ટારકજી સામે ઊભા થઈને પ્રતિજ્ઞા કરી
કે, હવે હું આજથી લોઢાનો વેપાર કરીશ નહીં” એમ કહી, ભટ્ટારક
જીની પાસે આજ સુધી કરેલા વેપારનું પ્રાયશ્ચિત્ત સ્વીકાર્યું અને
સાથેસાથ જાહેર કર્યું કે “હું જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી નવકાર-
મત્રનો જપ કરનાર દરેક સ્ત્રીપુરુષને એકેક પરવાણાની માળા
આપીશ કે જેથી મને લાલ થાય મારા પાપોની શુદ્ધિ થાય

શેઠ વજિયાએ ઉપર પ્રમાણે લોઢાના વેપારનો ત્યાગ કર્યો અને
ગુરુ-મહારાજ પાસે શ્રાવકના બાર વ્રત સ્વીકાર્યા

(—વીર વશાવલી, વિવિધ ગચ્છીય પટ્ટાવલી પૃં ૨૨૫, ૨૨૬
પટ્ટાવલી સમુચ્ચય ભાં ૨ જો પુરવણી પૃં ૨૨૫, ૨૨૬)

(૨) પારેખ આદહણુસી શ્રીમાલીનો વશ બીજો:—

દેધર શ્રીમાલીનો વશ ૫ મો

ઈતિહાસ પ્રેમી પૂં મુનિ મં શ્રી જયન્તવિજયજી મં
લખે છે કે—આખૂગિરિરાજની પ્રદક્ષિણામા શિરોહી રાજ્યના મહાર
ગામથી દક્ષિણમાં પાથાવાડાને રસ્તે ૧ ગાઉ ઉપર સાથસેણુ ગામ
છે. પહેલા આ ગામ શિરોહી રાજ્યમા હતુ હવે પાલનપુર રાજ્યમા
છે અહીં જૈનોના ઘર નથી લોકવાયકા એવી છે કે—એક વાર અહીં
જૈનોના ૨૦૦ ઘર હતા તેઓએ અહીં નવુ જિનાલય બનાવવા
નક્કી કર્યું પાસેના જૂના સાથસેનના જીર્ણુ જિનાલયનો સામાન
લાવી બધાવવાનો પ્રારંભ કર્યો પણ ગામના જગીરદાર સાથે તકરાર
થઈ આથી જૈનો અહીં ગધેયો પાળીયો ઘાલી-બીજે ગામ આલ્યા
ગયા પછી બીજો કોઈ જૈન અહીં આવી વસ્યો જ નહીં આથી

અધુરું જિનાલય રહ્યું, તેમા જહાસના જૈનોએ સં ૧૭૨૧ની જિનપ્રતિમાઓ લાવી બેસાડી હતી. તેમાની આજે ત્યાં જ જિનપ્રતિમા વિરાજમાન છે સાથસેજુમાં પ્રાચીન વિશાલ જિનપ્રાસાદ છે તેને શિખર છે ચારે બાજુ કિછો છે ડાબી ચોક્કીના ઘાસ લાના ઉપલા પાટડા ઉપર લેખ છે કે-આજક દેહલણે વિં સં ૧૨૪૪મા અહીં ભં પાર્શ્વનાથની દેરી બનાવી વિગેરે.

અહીંના વહીવટ સં ૧૬૨૨થી મહાર પાખાવાડુ વગેરે પાચ ગામના જૈનો કરે છે (વિં સં ૧૬૮૭ થી ૧૦ ૧૦

તા ૧૨-૪-૧૬૩૧ રવિવારનું સાપ્તાહિક

જેન પત્ર વં ૧૬ અઠ ૧૪મો પૃં ૨૬૧)

૧૦ શેઠ મેધજી પાટેજી-તે વાલિયા પારેખનો પુત્ર હતો તેને મમજણદેવી નામે પત્ની હતી.

નોંધ -વજરપુરના ધર્મામા આસાદજી પારેખના આમદથી તપાસગ્રંથ (૬૨) ભ વિજયપ્રમસુરિ (૬૩) પ મજવિ ત્થ શિખ (૬૪) પ મેધવિજયે સ્વચ્છ શોભીથી બનાવી. (પ્રક ૬૧ ૧૨મી પરપરા)

નોંધ -સભવ છે કે દેખર શીમાલીના વચ્ચે વાસ્તવમાં તપાસગ્રંથની ૪૬પેલાગના આડકા દોષ. પછી સુધુપેલાગમાં પછી વિ ત્થાનદસુરિ સાખામાં બને પછી ફરીતાર વિજયદેવસુરિ ગ્રંથમાં લખ્યા દોષ.

નોંધ - મત્રી આમુ સોત્તરા શીમાલીનો વલ પ્રક ૪૫ પ ૩૨૩ થી ૩૨૫ માં આવી ગયો છે

આમુ પોરવાઠનો વરા

૧ ચાદ્રશિહ-તે પોરવાઠ હતો. પાગલ પાસે સઠેર ગામનો વતની હતો.

૨. મુમતિ ગાહ

૩ આમુ-તે સઠેરનો વતની અને પોરવાઠ જ્ઞાતિનો હતો. આબરુવાળો, ધનવાન, જમીનદાર અને જુદિયાળો હતો.

૪ આમઠ

૫ મોથ-તેના બીજા નામ મોથ અને મોથ પલ મળે છે તે નમ્ર અને નીતિવાળો હતો.

૬ વર્ધમાન-તેને સીતા નામે પત્ની હતી, તે સ્વજનમાન્ય હતો, તેનું બીજું નામ “વાગ્ધન” પણ મળે છે

૭. ચંદ્રસિંહ-તેનું બીજું નામ ચંદ્રસિંહ પણ મળે છે. તેને ૧ પેથડ, ૨ નરસિંહ, ૩ રતનસિંહ, ૪ ચોથમલ, ૫ મુળલ, ૬ વિક્રમસિંહ અને ૭ ધર્મણ એમ સાત પુત્રો હતા. ચંદ્રસિંહ રાજમાન્ય મોટો વેપારી અને બુદ્ધિવાળો હતો

૮ પેથડ-તેણે સડરમા જિનાલય, શાસનદેવીનું ચૈત્ય, તથા કુળદેવીનાં મંદિર બધાંવ્યા તેણે બીજા નામના ક્ષત્રિય સાથે જઈ વિજયપુર (ગોલવાડ) વસાવ્યું “વિજયપુરમા ભં મહાવીર સ્વામીનો જિનપ્રાસાદ” બધાવી તેમા સં ૧૩૭૮મા ભં મહાવીર-સ્વામીની સોનાની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી

સં ૧૩૭૮માં આબૂતીર્થની લુણિગવસહીમા ભં નેમિનાથના જિનપ્રાસાદનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો

તેના વશમા થયેલા સં ભીમાશાહે આબૂતીર્થમા પિત્તલહર-આદિનાથ જિનપ્રાસાદ બધાવ્યો હતો ? (પ્રકં ૩૦ પૃ ૨૮૮) સં ૧૩૭૮માં તેની “ભં આદિનાથની ૫૧ આગુલની પ્રતિમાને” સોનાથી રસાવી, મજબૂત બનાવી હતી

તેણે સં ૧૩૬૦માં “કરણ વાઘેલા”ના રાજ્યમા “ભં મહાવીરસ્વામીનો જિનપ્રાસાદ” બનાવ્યો તેણે સં ૧૩૬૦માં જ પોતાના છ ભાઈઓને સાથે લઈ શત્રુજય તીર્થ તથા ગિરનાર તીર્થના છરી પાળતા યાત્રાસઘો કાઢ્યા, અને તેણે શત્રુજયતીર્થની છ વાર યાત્રાઓ કરી હતી સં ૧૩૭૭માં વગેરેએ સં ૧૩૭૭ના મોટા દુકાળમા અનાજ-પાણી અને વસ્ત્રોની જનતાને ભારે મદદ કરી, સં ૧૩૭૮માં “નવ ક્ષેત્રોમા” ઘણું ધન વાપર્યું, તેણે ભગવતીસૂત્રનું વ્યાખ્યાન સાલળતા “ગોયમા શબ્દ” આવતા દરેક નામ ફીઠ “આદીનો ટક” મૂક્યો અને આગમગચ્છના આં સત્યસૂરિના ઉપદેશથી નવા ચાર ગ્રંથલકારો બનાવ્યા

૧ અન્ય ગ્રંથો સં ભીમાશાહેને ગૂર્જર શ્રીમાલી બતાવ્યો છે

૯ પદ

૧૦ લાઠણ

૧૧ લૂણસિંહ-તેનું બીજું નામ “આલ્હણસી” પણ લાણવા મળે છે

૧૨ સં. માહદ્વિક-તેણે શત્રુજય, ગિરનાર, આબૂ વગેરે તીર્થોનાં છોર્ણદ્વાર કરાવ્યાં. તેણે સં. ૧૪૩૮ના ભયઠર દુકાળમાં પ્રબળે અન્નજ-પાણી, વસ્ત્ર વગેરે પૂરા પાડ્યાં. સં. ૧૪૭૭માં શત્રુજયતીર્થનો છરી પાળતો યાત્રાસઘ કાઢ્યો હતો. તેણે આગમિક ગમ્મના આં. જયાનદસૂરિના ઉપદેશથી જૈન આગમો લખાવ્યા, શ્રવણકારો સ્થાપ્યા અને સઘપૂજા કરી. તેણે એકઠરે ધર્મ, દાન પુણ્યમાં ધણું ધન વાપર્યું. (—પ્રકં. ૪૦, પૃ. ૫૪૩)

૧૩ શેઠ અવહારી ઠાકરિયા-તેનું બીજું નામ ઠાકરિયા પણ મળે છે તેને “મનકાઈ” નામે પત્ની અને “વિજિત” નામે પુત્ર હતો.

૧૪ વિજિત-તેને (૧) પર્વત (૨) ડુંગર તથા (૩) નરબહ એમ ત્રણ પુત્રો હતા.

૧૫. પરબત-તેને લક્ષ્મી નામે પત્ની હતી. તેનાથી સહસ્રવીર તથા પોઈઆ (પન્ના) નામે પુત્રો હતા.

પરબત ડુંગર અને નરબહે છરાવલાતીર્થ, આબૂતીર્થ અને ગધારના જિનાલયોના છોર્ણદ્વારો કરાવ્યાં. ત્યાં તથા બીજે સ્થાને પણ જિન પ્રતિમાઓ કરાવી.

(૧૫) ડુંગર-ભુદિયાગી હતો. તેને લીલાદેવી નામે પત્ની હતી. અને મગાદેવી નામે પુત્રી તથા (૧) હર્ષશંજ અને કાહા નામે પુત્રો હતા.

ધર્મકાર્યો —

સં. પરબત અને સં. કાન્હો ગધારમાં જઈ વસ્યા. સં. પરબતે સં. ૧૫૬૫ના કામણ સુદિ ૫ ને શુક્રવારે આગમિક ગમ્મના આં. જયાનદસૂરિ તથા આં. વિવેકરત્નસૂરિના ઉપદેશથી સમ્મકૃત્ય બાર વ્રત, શીલવ્રત અગ્રીકાર કર્યાં, આ પ્રસંગે

સં પરબત તથા કાન્હાએ ગુરુજના સ્મરિપદનો પણ ઉત્સવ કર્યો. દરેક “યતિવરોની રૂપાનાણાથી પૂજા કરી. દરેક ઉપાશ્રયોમાં કલ્પ-સૂત્રની એકેક પ્રતિ ભેટ આપી. તે પિતા-પુત્રે સં ૧૫૭૧માં આં વિવેકરત્નસૂત્રિના ઉપદેશથી જૈન સિદ્ધાંતો લખાવ્યા. ગધારમા મોટો અથલડાર બનાવ્યો. પિતા-પુત્ર બંને ચુસ્ત જૈનધર્મી હતા

૧૬ વ્ય. કાનજી પોરવાડ-તે કુંગરનો પુત્ર હતો તેના બીજા નામે કોકા અને કાન્હા પણ મળે છે. પર્વત-કાનજી ગધારમાં જઈને વન્યા તેમણે સં ૧૫૫૬માં તે ગધારમા મોટી અજન શલાકા કરાવી સં ૧૫૬૦માં આબૂતીર્થની યાત્રા કરી અને ગધારના જૈનઅથલડારમા પ્રથમ કલ્પસૂત્રની પ્રતિ આપી. પિતા પુત્રે સં ૧૫૬૫ના ફાગણ શુદ્ધ ૫ ને શુક્રવારે ગધારમા જ્યાનદ મૂરિ પાસે સમ્યક્ત્વ ખાર વ્રત-શીલ વ્રત અગીકાર કર્યા ત્યારે ગુરુજના આચાર્યપદનો ઉત્સવ કર્યો સૌ યતિઓની રૂપાનાણાથી પૂજા કરી દરેક ઉપાશ્રયમા કલ્પસૂત્ર ભેટ આપ્યું જૈનોમા વચ્ચની પ્રભાવના કરી

સં ૧૫૭૧મા આગમિકગચ્છના આં વિવેકરત્નસૂરિના ઉપદેશથી જૈન આગમઅથો લખાવ્યા, વચાવ્યા અને ગધારમા મોટો અથલડાર બનાવ્યો. સં ૧૫૭૬મા ગધારમા “જખૂદીવપદ્ધતિ”ની પ્રતિ લખાવી. સં ૧૬૯૬મા જગદ્ગુરુ આં હીરવિજયસૂરિના શિષ્યો પાસે નિશીથચૂર્ણિની પ્રતિ લખાવી આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, પન્યાસ વગેરે પદવીઓના ઉત્સવો કર્યા વિવિધ ઉત્સવોમા પણ ઘણું ધન વાપર્યું

(-શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ, ભાં ૨, અખૂંદ પ્રાચીન લેખ સંગ્રહ, લેખાક ૩૮૨, પદ્માવલી સમુચ્ચય ભાં ૨ પુરવાણી પૃં ૨૩૨)
(-પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૪૩, પ્રકં ૫૬)

૧૫ વ્યં પરબત પોરવાડ—

૧૬ વ્યં પોઈઆ-તેનું બીજું નામ વ્યં કોકા પણ મળે છે તેને દેમતિ નામે પત્ની અને ઉદયકર્ણ નામે પુત્ર હતો

૧. વ્યં પોઈઆએ સં ૧૬૨૦ના વૈંસું ૨ ના રૌજ શત્રુજય તીર્થમા ભં વિજયદાનસૂરિ તથા આં વિજયહીરસૂરિના હાથે દેશીઓમા જિન પ્રતિમાઓ પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

(-શ્રી જિનવિજયજીનો પ્રાંસું ૬૦ ભાં ૨એ લેખાક નં ૧૦૮

પ્રકં ૫૭ શત્રુજયની જિન પ્રતિમાઓ)

વ્યં પરખત, વ્યં કાન્ડા, વ્યં સહસવીર, વ્યં પોઈઆ વ્યં ઉદયકર્ણ

આવિકા કદુ, આં રહી, આં પોપી (ખોખી) વગેરે એ જુદા જુદા શ્રેયો લખાવ્યા.

(શ્રી પ્રશસ્તિ સત્રક ભાં ૨ પ્રશસ્તિ નં ૨૬૬, ૨૭૨, ૨૪૧)

આમ્ પોરવાઠ

આમ્ પોરવાઠ-વિક્રમની તેરમી સદીમા સાળસિહ પોરવાઠના વશમા પજુ આમ્ નામે પોરવાઠ આવકો થયો તે માલસજુમા રહેતો હતો, મલધારગમ્જનો આવક હતો મહામાત્મ-વસ્તુપાલ તેજપાલ તેમના દોહિત્ર (પુત્રીના પુત્રો) થતા હતા.

(-પ્રકં ૩૮, પૃં ૩૭૫)

શેઠ અલ્લકનો વરા

અમે પહેલાં (-પ્રકં ૩૫, પૃં ૭૨, પ્રં ૩૬, પૃં ૩૭૫) વડગમ્જની એક પ્રધાન પરપરાના પદ્ધતિદોનાં નામો તથા તે પૈકીના કોઈ કોઈની દૂકી લખનયાદી આપી છે

તેમાં વિશેષ આ પ્રમાણે લખ્યું

૩૫ આં ઉદ્યોતનસૂરિ-સં ૬૬૪

૩૬ આંસવદેવસૂરિ-તે વડગમ્જના મૂખ્ય ગમ્જનાયક હતા.

૩૭ આં અજિતદેવસૂરિ, ૩૮ આં આનંદસૂરિ

૩૯ સૈદ્ધાન્તિકશિશમણિ ગમ્જનાનાયક આં નેમિચંદ્રસૂરિ સં ૧૧૬૬ તથા તેમના પુરુ ખાતા આં જિનચંદ્રસૂરિ

૪૦ આં આગ્રહેવસૂરિ આં ચંદ્રસૂરિ.

૪૧ આં હરિસદ્ર, આં વિજયસેનસૂરિ

૪૧ આં નેમિચદ્રસૂરિ, ૫૦ યશોદેવગણિ, ૫૦ ગુણાકરગણિ
૫૦ પાર્શ્વગણિ વગેરે

૪૨ આં નેમિચદ્રસૂરિના ગુરુબ્રાતા તેમજ પદ્મધર આં
યશોદેવસૂરિ.

આ સૂરિપર પરાના ૩૯ મા આં જિનચદ્રસૂરિ ધોળકાના
જિનચૈત્યમા રહેતા હતા તે સીમધરસ્વામીનું વર્ણન કરતા હતા

૪૦ આં આમ્રદેવસૂરિ-તે શુદ્ધ અથો બનાવનારા હતા

(-ઉપદેશમાળા-પ્રશસ્તિ)

૪૨ (૧) આં હરિભદ્રસૂરિ-તે શીઘ્રકવિ હતા, તે તથા (૨)
આં વિજયસેનસૂરિ (૩) આં નેમિચદ્ર, તે આં આમ્રદેવના પદ્મધરો
હતા. ૪૦ આં આમ્રદેવ-તે વડગચ્છના હતા પ્રાકૃતમણિ જેવા
હતા ગુરુ અને જ્ઞાનપ્રત્યે અત્યંત લક્ષિતવાળા હતા તેમણે ગચ્છ-
નાયક ૩૯ મા આં નેમિચદ્રસૂરિની આજ્ઞાથી પોતાના શિષ્યોના
આમ્રહથી, તેમજ સુશ્રાવક ઉદ્યોતનની વિનંતિથી સં ૧૧૯૦ મા
રાજા સિદ્ધરાજ જયસિંહના રાજ્યમા ધવલકપુર (ધોળકા)મા શેઠ
યશોનાગની વસતિમા રહી પ્રારભ કરી, ૯૧ મહિને અચ્છુપ્તાની
વસતિમા રહી સૈદ્ધાન્તિકશિરોમણિ ૩૯ મા ગચ્છનાયક આં
નેમિચદ્રસૂરિએ બનાવેલ “પ્રાકૃત આખ્યાનમણિકોશ ગાં ૫૪ની
વૃત્તિ “અધિકાર-૪૧ અં ૧૪૦૦૦” બનાવી જેમા તેમના અપ્રમત્ત
શિષ્યો (૧) ૫૦ નેમિચદ્રગણિ (૨) ૫૦ ગુણાકરગણિ અને
(૩) ૫૦ પાર્શ્વદેવગણિએ લેખન, સંશોધન તથા શુદ્ધિવિધાનમા
મોટી મદદ કરી હતી

૪૧ આં નેમિચદ્રસૂરિ-તે ૪૦ આં આમ્રદેવસૂરિના શિષ્ય
હતા જે આં વિજયસેનસૂરિ વડે પ્રતિષ્ઠાપિત હતા તેમણે
“અણુતનાહ ચરિય ” બનાવ્યું તેમણે આં વિજયસેનસૂરિની પાઠે
આં સમતલદ્રને સ્થાપ્યા. આં યશોદેવ અને આં સમતલદ્રે
અણુતનાહ ચરિય શોધ્યું

(આગમ પ્રભાકર પૂં પુણ્યવિજયજી મં સમ્પાદિત
બનારસની પ્રાકૃત ટ્રેકટ સોસાયટીથી પ્રકાશિત
આખ્યાનમણિકોશ પૃં ૩૬૯-૭૦, પ્રસ્તાવના પૃં ૧, ૬)

આ સૂરિવશ સાથે શેઠ અલ્લકના વશભોનો સબધ છે તેથી શરૂમા આ સૂરિવશ બતાવી હવે શેઠ અલ્લકનો વશ બતાવીએ છીએ.

૧ શેઠ અલ્લક-તે અસલમા મેવાડના મારાવલી(માવલી)નો વનની હતો. ત્યાનો નગરશેઠ હતો. જે કોઈ કારણે એકાએક પોતાનું ગામ, જમીન અને મકાન છોડી, આબૂઝિરિની તળાટીના કાશહૂદ ગામમા આવી વસ્યો. તેણે કાશહૂદ ગામમા ધર્મપ્રેમી જૈનોને ધર્મારાધન કરવા માટે મંદિર, ઉપાશ્રય, વિગેરે ધર્મશ્યાનો બનાવ્યા. તેણે જિનાલયમા નિત્યપૂજા, તીર્થયાત્રા, શ્રવણેષન, આશ્વાય વિગેરે પડવીઓ, ભાગવતી દીક્ષા વિગેરે ધર્મકાર્યોમા પોતાનું ધન વાપરી ધર્મમય જીવન ગાવ્યું (શ્લોક ૧૫, ૧૬, ૧૭)

૨ સિદ્ધનાગ-તે રેખાવટા સહાચારી, ઋદ્ધિસિદ્ધિવાળો, હતો પરંતુ એકાએક નિર્ધન બની ગયો. આથી તે કાશહૂદથી નીકળી, ધોળકામા આવી વસ્યો. સૌ કોઈ ત્યાં તેને “સિદ્ધ નામથી બોલવતા હતા. તેણે (સબવત-આં બિનચંદ્રના ઉપદેશથી) “ધોળકાના મોઢ-ચેત્વમા ભગવાન શ્રીમધરસ્વામીની વિશાળ, લગ્ન અને મનોહર ‘જિન પ્રતિમા’ બરાવી, પ્રતિષ્ઠા કરવી. તેને વૃદ્ધાવસ્થામા ઉદ્યોતન નામે પુત્ર થયો. (શ્લોક ૧૮, ૧૯, ૨૦, ૨૧)

૩ ઉદ્યોતન-તે ત્યાગી, ભોગી, દેવજીરુધર્મનો પ્રેમી, જૈનધર્મમા અત્યંતરાગવાળો અને સત્યવાદી હતો. (શ્લોક-૨૧)

તેની વિનંતિથી વઠગમ્હના ૪૦ મા આં આમ્રદેવસૂરિએ સં ૧૧૬૦મા સિદ્ધરાજ જયસિદ્ધના રાજ્યમાં મવલકનગર (ધોલકા)માં શેઠ મયોનાગ તથા શ્રી અમ્હુતાની વસતિમાં રહી હા મહિનામાં ‘આખ્યાનમણિકોશ’ ગદ્ય પદની વૃત્તિ “અં ૧૪૦૦૦” બનાવી હતી.

(વિ સ ૨૦૧૮મા આગમપ્રભાકર પૂં પુણ્યવિજયજી મહારાજ સમ્પાદિત, બનારસની પ્રાકૃતદ્રેષ્ટ સોસાયટી પ્રકાશિત આખ્યાનમણિકોશની વૃત્તિ-પૂં ૩૨૬ ૩૭૦ તથા પ્રસ્તાવના પૂં ૧ ૬, ૭)

નોંધ - શેઠ પૂજ્ય દેવ પોસ્તાડ”ના શેઠ ખીજાકે અને મોઢાએ સ ૧૨૬૬માં કેવલ વર્ષ ૧ આ રૂતિની પ્રત લખાવી હતી. (પ્રક ૪૫ પ ૩૬)

શેઠ પૂર્ણદેવ પોરવાડનો વંશ

(૧) શેઠ પૂર્ણદેવ-તે પોરવાડ જૈન હતો. તેનું બીજું નામ પૂર્ણસિંહ પણ મળે છે તેને ૧ સલક્ષણ ૨ વરદેવ અને ૩ જિનદેવ, એમ ત્રણ પુત્રો હતા. જિનદેવે દીક્ષા લીધી તે ૪૪મા આં જગચંદ્રસૂરિ થયા.

(૨) વરદેવ-તેને “વહાલબાઈ” પત્ની હતી તથા (૧) સાઠલ, (૨) સિંહ અને (૩) વજ્રસિંહ નામે ત્રણ પુત્રો તથા સહજૂ નામે પુત્રી હતી.

(૩) સાઠલ-તેને “રાણુ” નામે પત્ની હતી તથા (૧) ધીણાક (૨) ક્ષેમસિંહ (૩) લીમસિંહ (૪) દેવસિંહ અને (૫) મહણસિંહ એમ પાંચ પુત્રો હતા.

તેમાના ક્ષેમસિંહ અને દેવસિંહ વૈરાગ્યવૃત્તિવાળા હતા તે પૈકીના ક્ષેમસિંહે પોતે મોટા છતાં પણ નાના દેવસિંહની દીક્ષા બાદ દીક્ષા લીધી અને તે આં જગચંદ્રસૂરિના શિષ્ય આં વિજયચંદ્રસૂરિના શિષ્ય આં ક્ષેમકીર્તિસૂરિ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા (પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૩)

૧ શેઠ પૂર્ણદેવ પોરવાડ-તેના પૂર્વજોનો પરિચય મળતો નથી “પોરવાડ પરિચય”મા લખ્યું છે કે-

વિં સં ૯૯૪મા ત્રીમાલનગરમા રાજનો મત્રી જસવીર પોરવાડ હતો તે આં નેમિસૂરિના ઉપદેશથી જૈન બન્યો તેને ૫૦ સ્ત્રીઓ હતી તેણે એકવાર “ધુમાડા બધ” ગામ જમાણુ આપ્યું ત્યારે તેણે “છાશમા ૭૨ મણુ ૭૩” નાખ્યું હતું આ ઉપરથી જમાણુની બીજી વસ્તુઓના માપનો ખ્યાલ આવશે

તેના વશને એક પછી એક “રાજના પ્રધાન” બન્યા હતા તેના વશમા પૂરણદેવ પોરવાડ થયો તે મહેતો હતો (કામદાર બન્યો હતો) શેઠ પૂરણદેવ વિં સં ૧૧૪૨મા લીલડી નગરમાં જઈ વસ્યો ત્યાર પછી તે કાપરે ગામ ગયો અને ત્યાંથી તે “ઝાખેલ ગામ” આવી વસ્યો.

(-વહીવચાની વહીના આધારે)

નોંધ:-આં વિજય વલ્લભસૂરિના પ્રગિય ૫૦ પ્રકાશવિજય ગણિ ઝાખેલ ગામના છે તેમની હાથ નોંધપોથીના આધારે આ લખાણુ કયું છે

નાના દેવસિ હ વૈરાગ્યવૃત્તિવાળા હતા. તેમણે આં જમમ્મદ્રસૂરિ પાસે લીધા લીધી (પ્રાં ૪૪ પૃં ૩, ૧૩, પ્રાં ૪૫ પૃં ૨૭૬) અને તેમના પદ્મધર આં દેવેન્દ્રસૂરિ થયા. એન્દ્રે કે આં જમમ્મદ્રસૂરિ અને આં દેવેન્દ્રસૂરિ બન્ને પોસ્તાડગાતિના હતા. સસારીપમે “કાકા-ભત્રિજ” થતા હતા. સયમી અવસ્થામાં ગુરુ-શિષ્ય હતા. અને ગમ્મના ઇતિહાસમાં તપગમ્મના પદ્મધરે હતા.

(૪) ધીણુક-તેને (૧) કડવી (૨) પદ્મધી અને (૩) રામા એમ ત્રણ પત્નીઓ હતી. તેને પહેલી પત્ની કડવીથી મોઢા, અને બીજી પત્ની પદ્મધીથી પાસચઢ નામે પુત્રો થયા.

મેઠ ધીણુકે સં ૧૨૬૬ના ચૈત્ર વદિ ૧૦ ને સોમવારે આં દેવેન્દ્રસૂરિના ઉપદેશથી ‘ઉત્તરજમમ્મસુત સમુવૃત્તિ’ નામે ગ્રંથ લખાવ્યો. સં ૧૩૦૧ આં સું ૧૫ના રોજ “અનુબોગ દાર સુત ની વિવિધ પ્રતો લખાવી.”

મોઢા તથા પાસચઢ

મોઢાએ ગુરુતેવ આં દેવેન્દ્રસૂરિના ઉપદેશથી આં આમ દેવસૂરિકૃત ‘આખ્યાનમણિકોશવૃત્તિ’ લખાવી.^૧

૧ સ ૧૩૭૫ આઠાઠ મુદિ-૬ના રોજ બ ભાતગાતિમાં વન્દેસ્વી લાઈના પુત્ર ધીણુકે બ આદીપર તથા બ તેમનાપત્ની પ્રતિભાએની પ્રતિજ્ઞા કરાવી. (આ લુદિસાગરસૂરિ સચ્છીન જૈન ધાતુ પ્રતિભા મેમ સમ્રા. બા ૧ ૫ ૨૪૬ ઇતિ પ્રાં ૪૫ ૧ ૨૬૬)

આ ધીણુકે ઉપપુત્ર ધીણુકે પોસ્તાડથી ભુરો જન્માવે છે

૨ ખુદી થતા મેુ છે કે-આગમ પ્રમાણર પૂર્ણમી પૂર્ણચત્રિગ્ધર મહારાજે વિ સ ૨ ૧૮માં બનારસની પ્રાકૃત મથ પરિદ પાસે પૂ આ નેમિયદ્રમરિનો સ્થરિક આખ્યાનમણિકોશ મ ૧૪૦ પ્રકાશિત કરાવ્યો છે તેઓ આ વિભના નવા વિધાર્થીઓને તૈયાર કરે છે

તેમના વિધાર્થીઓ અમુનપ્રાથ મોદનપ્રાથ બો ૧૪૫ અમાપ્રાથ પ્રેમચઢ લાખ્યને લઈને એક દિવસે બપોરે અમારી પાસે અમાતાત્મા ઉગ્રભાઈની મમ લાગાએ આખ્યા તેમને મી ધીણુકે પોન્દરાઠ રિમેટેયો ઇતિહાસ જન્મ્યો હતો. અને તેને અમારી જૈન પર ઇતિં. બા ૩ પ્રાં ૬૬ની તૈયાર કરેલી

૫ પાસચંદ-તે ધીણાક અને પદ્મશ્રીનો પુત્ર હતો. મોટે ભાગે ઘોળકામા રહેતો હતો (પ્રાગ્વાટ ઇતિહાસ પૃ ૨૨૪-૨૨૮)

ગુણુપાલ-તે પાસચંદનો પુત્ર હતો. સં ૧૨૬૬ના ચૈં વ૦ ૧૦ સોમવારે વિદ્યમાન હતો.

(જેન સાહિત્યદર્શન શ્રી પ્રશસ્તિસ ગ્રહ લાં ૨, પ્રશં ૧૦ ૩૫'

પૃં ૨૬ પ્રં ૧૦ ૭૫, પૃં ૫૧)

શેઠ પૂનાનો વશ^૧

૧ શેઠ પૂનો—

૨ વિક્રમાદિત્ય—તેણે “તિવરીમાં ભં પાર્શ્વનાથનું જિનાલય” બનાવ્યું

પ્રેસકોપી વાચવા આપી, અને સાથેસાથ જણાવ્યું કે—આં જગન્ન્યાસૂરિ, આં દેવેન્દ્રસૂરિ, શેઠ ધીણાક તે સૌ એક કુટુંબના પોરવાડો છે. પછી અમે તેને પૂર્ણદેવ પોરવાડની વશાવલી બતાવી અને તેને તે પ્રશસ્તિઓ જેવા ભલામણ કરી

શ્રીભોજકે મારી સૂચના મુજબ પ્રયત્ન કરી આખ્યાનમણિકાશની પ્રગ્તાવનામા જ તે પ્રશસ્તિ આપી, તે વશનો પરિચય આપ્યો છે.

બીજી ખુશી થવા જેવી વાત એ છે કે—શ્રીભોજકે મારી પ્રેસકોપી બેઠા સાધારણ રીતે જણાવ્યું હતું કે—શેઠ પૂર્ણદેવનું નામ પૂર્ણસિંહ હશે અને કહ્યું, તમો તપાસ કરજો હું પણ વધુ તપાસ કરીશ.

તે બંનેમાથી એક સાચું છે કે—બન્ને સાચા છે. મને જે આધાર મળશે તે નામ ઇતિહાસમા આવશે પરંતુ શ્રીભોજકે ઉક્ત પ્રશસ્તિમા શેઠ પૂર્ણદેવ નામ જ બતાવ્યું છે.

હસવા જેવી વાત છે કે—ભોજક હોય તે “વાગ્તવિક વાદી” હોય અને પૂં આગમ પ્રભાકરનો વિદ્યાર્થી એટલે ખગેખર વિદ્વદ્વ્યોમ્ય મર્યાદાનો પક્ષપાતી જ હોય. જના શ્રીભોજકે પોતાની પ્રગ્તાવનામા ઉપરની ઘટના કે અમૂક ઇતિહાસમાથી મને આ વસ્તુ મળી છે, એવું બતાવવા ઉદારતા દાખવી નવી હવે તેઓ ગુરુદેવ પામેથી એ ઉદારતાને જરૂર શીખે કે બીજાની પામેથી કે બીજાના સાહિત્યમાથી કિંમતિ વસ્તુ સરળતાથી મેળવી શકે અમ્મુ!

૧ ચદ્રાવતીના રાજ ધારાવર્ષના રાજ્યના અધિકારીઓ શેઠ પૂના, આશા વગેરેએ ચારાપદ્મગજના આં અકેશ્વરસૂરિ, આં પરમાનંદસૂરિ અને આં યજ્ઞપ્રભાચરિના ઉપદેશથી વિં સં ૧૨૨૧ જેં સું ૯ શુક્રવાદે ચદ્રાવતીમા “નાયાધમ્મ કહા” અને “રત્નચૂડ કથા” લખાવી

૩ માલદેવ—તેણે શત્રુજય તીર્થ અને ગિરનાર વગેરે તીર્થોના છ'રી પાળતા માત્રાસૂઘો કાઢ્યા હતા.

૪ વચરસિંહ—તેને ધવલા નામે પત્ની હતી તેનાથી તેને ૧ હરપતિ, ૨ વચર, ૩ કર્મસિંહ અને ૪ રામચદ્ર એમ ચાર પુત્ર થયા.

૫ હરપતિ—તેને હેમાદે અને નામલદે નામે પત્નીઓ હતી. હરપતિ તથા શાણુરાજે સં ૧૫૦૬ના માહ સુદિ ૫ના ચૈત્ર અષાઠમા ભં વિમલનાથનું જિનાલય બધાવ્યું.

શેઠ હરપતિએ સં ૧૪૪૨ના દુકાળમા જનવાને અનાજ-પાણી, કપડા વગેરે આપી મોટી મદદ કરી સં ૧૪૪૬મા તપ જમ્બીની વૃદ્ધપોષાળના ૫૬મા આં જયતિલકસૂરિના ઉપદેશથી “ગિરનાર તીર્થમા ભં નેમનાથના જિનાલયનો છલ્લેવિહાર” કરાવ્યો, તેમજ શત્રુજય તીર્થ, ગિરનાર તીર્થ વગેરેના છ'રી પાળતા માત્રાસૂઘો કાઢ્યા, સં ૧૪૫૨મા અષાઠમા તપાગમ્બીય વૃદ્ધ પોષાળના આં જયતિલકસૂરિના હાથે ઉપાં “રત્નસિંહ”ને આચાર્યપદ અને સાધ્વી “રત્નચૂલા”ને મહત્તરપદ અપાવ્યું.
(—પ્રકં ૪૪ પૃં ૧૮)

શેઠ હરપતિ અને નામલદેવીને “છ પુત્રો” હતા.

૬ સ્વજનસિંહ—તેને “કૌતકદે” નામે પત્ની હતી.

૭ સં ૧૫૦૬ના શાણુરાજ—તેને અમલાવાહનો બાદશાહ અહમદ શાહ બાદશાહ બહુ માનવો હતો (પ્રકં ૪૪ પૃં ૨૦૮) સં ૧૫૦૬ના શાણુરાજે પોતાની બેન કર્મદેવીના કથ્યાણ માટે ભં કપલ દેવનો જિનપ્રાસાદ બધાવ્યો. તેમા ભં કપલદેવની ૧૨૫ મણની પ્રતિમા” ભગવીને પધણવી તેણે આતે શેત્રમા થલુ ધન વાપર્યું મેવાડના ડુંગરપુરમાં ધીમાવિહાર નામે જિનાલય બધાવ્યું.

(—શિલાલેખના આધારે)

સં ૧૫૦૬ના શાણુરાજે સં ૧૫૦૬ના માહ સુદિ ૫ને ચૈત્ર અષાઠમા

લ૦ રત્નસિંહસૂરિના હાથે “લગવાન વિમલનાથનો જિનપ્રાસાદ અને બીજી જિન પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા” કરાવી.

(-પ્ર૦ ૪૪ પૃ૦ ૧૭)

તેણે સં ૧૫૫૨ માં શત્રુજય તીર્થનો છ'રી પાળતો યાત્રા-સઘ કાઢ્યો આ સઘમાં સાથે “૭ જિનાલયો હતા”

તેણે શત્રુજયતીર્થમાં વૃદ્ધ તપાગચ્છના પાઠમા આં રત્નસિંહ-સૂરિની અને સાધ્વી રત્નચૂલા મહત્તરાની “ચરણપાદુકાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી

(-પ્ર૦ ૪૪ પૃ૦ ૧૮)

શેઠ આજડ શાહ પોરવાડનો વશ—

૧ શેઠ આજડ શાહ—તે પોરવાડ જ્ઞાતિનો હતો “પોસીના નગર”નો વતની હતો તે બહુ યશસ્વી, ધનસપ્ત, ગુણુવાળો અને ધર્માત્મા હતો તેને બે પુત્રો હતા ૧ હાપા અને ૨ સેપા (શ્રીપાલ) આ બંને પુત્રો પણ ધર્મપ્રેમી હતા સભવ છે કે આ પુત્રો અથવા તેઓના પિતા પૈકી કોઈ એકનું બીજું નામ નરપતિ પણ હોય નરપતિ રાજ્યનો મોટો મંત્રી હતો, અને તેની પ્રેરણાથી રાજાએ લ૦ મહાવીરસ્વામીનું મંદિર “રાજવિહાર” બંધાવ્યો

૨ હાપા—તેને ૧ દેવસિંહ, ૨ વિજયસિંહ, ૩ કોલાસિંહ અને ૪ કર્મસિંહ એમ ચાર પુત્રો હતા તે પૈકી કોલાસિંહ બહુ બુદ્ધિશાળી હતો તે યશસ્વી પણ હતો સં ૧૩૫૫ માં તે મોટો મંત્રી બન્યો હતો

મોટા ૩ દેવસિંહને (૪) સામંતસિંહ નામે પુત્ર હતો અને નાના કર્મસિંહને ૧ દેપાલ, ૨ નોડાક, અને ૩ ભીમસિંહ એમ ત્રણ પુત્રો હતા

૩ વિજયસિંહ—તે પોસીનામાં મોટો નગરશેઠ હતો, ધર્માત્મા હતો તેને “છાડુ” નામે ધર્મપત્ની હતી, જે અત્યંત રૂપાળી હતી તેને ૧ હરિદેવ, ૨ સહદેવ અને ૩ ગોપાળ નામે પુત્રો હતા

૪ ગોપાળ—તે સૌમા અગિયોતો ગુણવાન હતો. તે પોત્તીનાના રાજા સાક્ષણ અને તે પછીના રાજા સાયર એ બંનેનો બહુ માનીતો હતો. તે મોટો દાનેશ્વરી, પરોપકારી અને મોટો સત્યવાદી હતો. તેને સુગ્રીવ કન્યાવૃક્ષારી અને ધર્મક્રિયામાં તત્પર “અહિવ દેવી” નામે પત્ની હતી. તે બંનેને ૧ અબ્બુન (પત્ની બહી) ૨ સમર (પત્ની શુગારદેવી) ૩ પાસ્કણ (પત્ની વપુઈ) એમ ત્રણ પુત્રો હતા. તે પૈકી સમર બહુ બુદ્ધિશાળી હતો, અને પાસ્કણ બહુ પુરયશાળી હતા.

વિજ્ઞાપકાર તીથ—તપગચ્છના ૪૬ મા આં. દેવસુહરસૂરિના પદ્ધર ૫૦ મા આં. સોમસુહરસૂરિ એ સમયે શાસનનો ઉદ્ધાર કરવામાં ગૌતમસ્વામી જેવા મનાતા હતા, તે પોત્તીનામાં પધાર્યા. તેમના ઉપદેશથી શેઠ ગોપાલે પોતાના આત્મકર્મણ માટે ભગવાન પાશ્વનાથનો એ મહાપ્રવાળો જિનપ્રાસાદ બધાવ્યો. તેની પત્ની અહિવદેવી અને પુત્રોએ સં. ૧૪૭૭ મા આં. સોમસુહરસૂરિના હાથે ૭૦ પાશ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. આ મંદિરનો પ્રારભ થયા પછી ત્યાં અભિભવ આવ્યો, પણ તે શાત ધર્મ ગયો હતો. આથી સૌએ આ તીર્થનું નામ ‘વિજ્ઞાપકાર પાર્શ્વનાથ’ રાખ્યું.

રાજા સાયરે આ મંદિરની પૂજના ખચ માટે ‘એક વાદી’ એટલે આપી. તે રાજાના પૂર્વજોએ અહીં “૭૦ મહાવીરસ્વામીનું મંદિર બંધાવ્યું હતું, તેમાં રાજા સાયર લાકડાના બે મહાપો બનાવ્યા.

શેઠ ગોપાળ તથા તેના પુત્રોએ ઘણી જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. મોટા દાન, સમપૂજા, ગિરનાસ્વીયનો છરી પાગતો માત્રાસ છ વજેર શુભ કાર્યો કરીને સ્વધર્મપતિ પદ પ્રાપ્ત કર્યું.

૭૦ સોમસુહરસૂરિના શિષ્ય ૫૦ ચારિત્રરત્નગણિવરે આ જિનપ્રાસાદની ૨૮ સ્તોત્રવાળી “પ્રશસ્તિ બનાવી અને તેને સૂત્રધાર વરલાકે ઉત્કીણ કરી.

(—જૈન સત્ય પ્રકાશ, કં. ૧૭૦, ૧૭૧ પૃ. ૪૦, ૭૪ જૈન ઇતિ. પ્રકં. ૫૦)

૫ અર્જુન—તે ગુણ અને લક્ષ્મીનું મંદિર હતો. તેને “લલી” નામે પત્ની હતી તેને ૧ પુણ્યપાલ અને ૨ સધર એમ બે પુત્રો હતા તે બંને વિનયી અને ગુણવાળા હતા.

તેણે સં ૧૪૯૧ ના માગશર વદિ ૪ ને રવિવારે પુણ્યાક્રમા લં સોમસુદરસૂરિ પાસે “ પોસીનામા લં ઋષભદેવની પ્રતિમા ”ની પ્રતિષ્ઠા કરાવી

શેઠ તડમલ પોરવાડનો વશ

૧ શેઠ તડમલ—તે જ્ઞાતિએ પોરવાડ હતો સપત્ન હતો, તેને ૧ લાખા અને ૨ જયતા એમ બે પુત્રો હતા મોટા લાખાને ૧ કડવો, ૨ હીરો, ૩ વચર એમ ત્રણ પુત્રો હતા.

૨ જયતા—તેને “ મજૂ ” નામે પત્ની હતી તે ગુણવાળી હતી તેને મૂલુ નામે પુત્ર હતો.

૩ મૂલુ—તે દંઠ સમકિતી હતો તેને “ વરમાદેવી ”નામે શીલવતી પત્ની હતી તેને ૧ મારુ અને ૨ માંડણુ એમ બે પુત્રો હતા મારુને અતિ ગુણવાળી “ લાછુ ” નામે પત્ની હતી તથા ૧ જયસિંહ અને ૨ લીંપાક એમ બે પુણ્યશાળી પુત્રો હતા.

૪ માંડણુ—તે મોટો વેપારી અને પુણ્યશાળી હતો તેને અત્યંત ગુણવાળી માણેકદેવી નામે પત્ની હતી તેને ૧ જહો, ૨ ખેતો, ૩ રવિ અને ૪ ઇંદ્ર એમ ચાર પુણ્યશાળી પુત્રો હતા શેઠ માંડણે તપાગચ્છના ૫૦ મા ભટ્ટાં સોમસુદરસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૪૮૧ મા પોસીનાના લં પાર્શ્વનાથના જિનાલયમા એક “ દેવકુલિકા ” બનાવી, તેમા સં ૧૪૮૧ મા જ તે આચાર્યદેવના હાથે “ લં શાન્તિનાથની પ્રતિમા ”ની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

આ પ્રશસ્તિમા ૧૧ શ્લોક છે (જૈન સત્યપ્રકાશ કં ૧૭૦, ૧૭૧, ૫૦ ૭૬, ૭૭)

દડનાયક શાહ કાલુશાહ પોરવાડ—

તે રણથલોરના શા પ્રતાપસિંહ પોરવાડ અને તેની સુશીલા ભાર્યા યશોમતીનો પુત્ર હતો.

શા પ્રતાપસિંહ જમીનદાર હતો અને તે બલ્લ્યોદ્ધારજમ્મના કે રાજગમ્મના આં હરિપ્રસાદસુરિનો ભક્ત હતો. (પ્રકં ૩૫, પૃં ૨૩, ૨૫, ૫૪) ધીમે ધીમે તે મોટો પ્રજામાન્ય, રાજમાન્ય, જમીનદાર બન્યો. તેનો પુત્ર કાલુશાહ નિડર, સાહસી અને સૌથી મોટો સત્યવાદી હતો.

એક દિવસે રણધસોરના રાણા હમીરના એક અધ્યારોહી સેનાકે પોતાના ઘોડાઓને કાલુશાહના ખેતરમાં લઈ જઈ, ત્યાંનો “લીલોપાક” ખવડાવ્યો. કાલુશાહના ખેતરના રખવાલે તે સૈનિકને મારી પીટી, બહાર કાઢી મૂક્યો. તેમજ કાલુશાહે પણ તે સેવકને ખૂબ માર્યો અને તેના ઘોડાને પકડી, પોતાની ઘોડાદારમાં બાંધી રાખ્યો.

રાણા હમીરે તેને રાજસભામાં બોલાવી ક્રોધી બની, આ ઘટનાનો જવાબ માગ્યો.

કાલુશાહ બોલ્યો “રાજા પ્રજાનો રક્ષક હોય. તેમજ ખેતીનો રાજકર મળે તો, એની પણ રક્ષા જ કરે, રાજા એવો સૂર્ય ન હોય કે, તૈયાર મોલનો વિનાશ કરનારને સારો માને રાજા રક્ષક થવાને બદલે આવી ભક્ષક નીતિને અપત્યાર કરે તો તે રાજા ‘રાજ્યપદને અમેઘ્ય’ ગણાય છે તે પ્રજાનો વિશ્વાસ ગુમાવે છે પ્રજાની “હાય” હેનારની જગતમાં નિંદા થાય છે અને તે પરભવમાં પણ સિસ્કાર પામે છે.

રાણા હમીર કાલુશાહનો આ નિડરતાવાળો ખુલાશો સાંભળી શાન્ત બની તેના ઉપર પ્રસન્ન થયો અને તે અશ્વસેવકોને હવે પછી આવી મૂલ ન કરવાને વહેંચારી કરી.

રાણાએ કાલુશાહને “સેનાધિપતિ પદ” આપી, ધીમે ધીમે મહાસેનાધિપતિ”-હઠનામકે બનાવ્યો. રાણાએ અલ્લાઉદ્દીન ખીલજી (સને ૧૨૬૮ થી ૧૩૧૬)ના એક મુસલમાન હજારીને રાણા આપ્યું. આથી અલ્લાઉદ્દીન ક્રોધી બન્યો. દિલ્હીના બાદશાહ અલ્લાઉદ્દીને આ બાનાથી વિં ૪૦ ૧૩૫૬ સને ૧૨૬૮ માં પોતાના સેનાધિપતિ હિંગલખા અને નસરતખાનને મોકલી સેના આપી, હમીરરાણાના રણધસોરને છતવા માટે મોકલ્યો.

દડનાયક કાલુશાહે ઉગલખાને મારી, વિજય મેળવ્યો આથી
અલ્લાઉદ્દીન પોતે જ વિં સં ૧૩૫૮ સને ૧૩૦૧મા સેના લઈ
રણુથભોર લડવા આવ્યો એક વર્ષ સુધી યુદ્ધ ચાલ્યું ધીમે ધીમે
રાણા હમીરના યોદ્ધાઓ મરવા લાગ્યા અતે રાણો હમીર દડનાયક
કાલુશાહ અને સાથેના શૂરવીરો “કેશરિયા” કરી, ઝોહર કરી,
લડવા નીકળી પડ્યા આખો દિવસ ભયકર યુદ્ધ ચાલ્યું જેમાં રાણો
તથા દડનાયક કાલુશાહ વગેરે મરાયા અને રણુથભોરનો કિલ્લો
મુસલમાનોના હાથમા ગયો.

હમીરહઠ—રણુથભોરના રાણા હમીરે મુસલમાનને પણ શરણ
આપી, જે માનવતા બતાવી છે તેથી જ લોકોમા હમીરહઠની
કહેવત અમર બની છે

(પ્રાગ્વાટ ઇતિહાસ ખંડ ૩ જો પૃં ૪૯૭ થી ૪૯૯)

શેઠ અભયસિંહ પોરવાડનો વશ

૧ શેઠ અભયસિંહ—તે પોરવાડજ્ઞાતિનો હતો

૨ સિંહ

૩ સોમસિંહ

૪ પર્વત—તેને “પાલ્હણુદે” નામે પત્ની હતી

૫ મત્રી ધનરાજ—તે દિલ્હીના બાદશાહ અલાઉદ્દીન ખીલજી
ના માનીતા, માડવગઢ (માળવા)ના સૂબા બીજા મહમુદનો
વિશ્વાસપાત્ર, પ્રીતિપાત્ર મહામાત્ય હતો અને “રણુથભોરનો
શાસકમત્રી” હતો તેને “ધરમિણી” અને “વાઠૂ” નામે બે
પત્નીઓ હતી, તથા ૧ સિંહ અને ૨ શ્રીપતિ એમ બે પુત્રો હતા
તપાગચ્છની વૃદ્ધપોષાળના (૫૭) આં રત્નસિંહસૂરિનો તે
સમકિતધારી શ્રાવક હતો

(—પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૮)

રણુથભોરના મત્રી ધનરાજે છ'રી પાળતો યાત્રાસઘ કાઢ્યો, જેમા
૫૭ મા આં રત્નસિંહસૂરિના પટ્ટધર આં ધર્મરત્ન સાથે હતા તે
આખૂની યાત્રા કરીને ચિત્તોડ ગયા, ત્યારે ત્યાના સાંગા રાણાએ
તેમનું બહુમાન કર્યું હતું આચાર્યશ્રીએ દોશી તોલાશાહને લવિષ્ય-

વાણી ઉચ્ચારી હતી કે, “ તારો પુત્ર દોઠ કર્મશાહ શત્રુજય તીર્થનો સોળમો ઉદ્ધાર કરાવશે. ” (—પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૧, ૩૪)

કૃષ્ણવિગ્નમ્હના આં જયસિદ્ધે સં ૧૪૫૩ માં મત્રી ધનરાજની વિનંતિથી “ ધનરાજ પ્રતિષ્ઠાભાષા ” બનાવી.

(—પ્રકં ૪૩ પૃં ૭૫૭)

૬ સિદ્ધ—તે રાજમાન્ય હતો તેણે સં ૧૫૨૮ના માહ વદિ પના રાજ અસ્થાઉદીન ખીલણના રાજ્યમાં વૈદ્ય સબખી “ વૈદનિબંધ ઉન્મેષ ” (અં ૧૧૨૩) બનાવ્યો.

(—જૈન સત્યપ્રકાશ, કં ૨૧૭, ૨૨૭)

વીસલશાહ ઓરાવાલનો વરા

૧. વીસલશાહ—તે ઓરાવાળસાતિનો હતો તેને “ ખીમાદે ” નામે પત્ની હતી એ શ્રીખીમાદેએ આં સોમસુદરસૂરિના ઉપદેશથી સવળા દેશના જૈનોને “ સાકરની લહાણી ” કરી.

(ઉપદેશ તરગિણી-વરજ બીજો)

૨ દેહો-દેહાશાહો માટે જીવો (પ્રક ૪૫, પૃં ૩૧૨ થી ૩૧૪)

૩ ધનપાદ—તે “ કર્ણવતીમા ” આવીને વસ્યો તેને ૧ સાગણ ૦ જોડો ૩ સમરો અને ૪ ચાચો એમ ચાર પુત્રો હતા.

૪ ચાચો—તેણે ‘ આશાપત્ની ’ માં જિનપ્રાસાદ કરાવ્યો તેને પહેલી પત્ની ‘ લાડી ’ થી ૧ વીજક, ૨ સામલ, અને ૩ પૂનો એમ ત્રણ પુત્રો થયા, બ્યારે બીજી પત્ની “ મુક્તા ” થી ૪ ગુણુરાજ, ૫ આંબાક, ૬ લીબાક અને ૭ જયતા નામે ચાર પુત્રો થયા.

આંબાકે આં દેવસુદરસૂરિના ઉપદેશથી વૈરાગ્ય પામી, આં સોમસુદરસૂરિ પાસે દીક્ષા લીધી. અને સં ૧૪૬૫માં આં મુનિસુદરસૂરિના હાથે ઉપાધ્યાયપદ પ્રાપ્ત કર્યું તે આંબાકને મનાક નામે પુત્ર હતો.

સભવ છે કે આંબાકનું બીજું (કુલામણાનું) નામ નાનાકે પણ હોય અને તેમનું સાધુપણાનું નામ ‘ ૫૦ નાનારત્નગણિ ’ તેમજ ૫૦ નાદિરત્નગણિ હોય!

૫. ગુણુરાજ—તે અમદાવાદના બાદશાહ અહમદશાહનો માનીતો હતો, (પ્રકૃ ૪૪ પૃ ૨૦૮) તેણે શત્રુજય, મહુવા, પ્રભાસ-પાટણ, ગિરનાર, સોપારા, જીરાપદલી, આખૂ વગેરે વિવિધ તીર્થોના છ'રી પાળતા યાત્રાસઘો કાઢી યાત્રા કરી તેણે સં ૧૪૪૮ના હુકામના દાનશાળાઓ સ્થાપન કરી ઘણા મનુષ્યોને રક્ષણ આપ્યું.

તેના નાના ભાઈ **નાનાકે** (આબાકે) આં સોમસુદરસૂરિ પાસે દીક્ષા લીધી સભવ છે કે તેનું નામ **પં** નદિરત્નગણિ હોય (પ્રકૃ ૫૦)

સં ૧૪૭૭માં બાદશાહનું ફરમાન મેળવી, આં સોમસુદરસૂરિની અધ્યક્ષતામાં શત્રુજયતીર્થનો છ'રી પાળતો મોટો-યાત્રાસઘ કાઢ્યો ત્યારે શત્રુજય, મહુવા, પ્રભાસપાટણ ગિરનાર વગેરેની યાત્રા કરી, મહુવામાં “ઉપાં જિનસુદર”ને આચાર્યપદ અપાવ્યું તથા અમદાવાદમાં ઘણા કેદીઓને છોડાવ્યા. આં હેમચંદ્રસૂરિનો ગૂર્જરેશ્વર કુમારપાલ જેવો ભક્ત હતો, આં સોમસુદરસૂરિનો સં ૧૪૭૭માં તેવો જ ભક્ત હતો.

તે સં ૧૪૮૫ પહેલાં મરણ પામ્યો. તેને ગંગા નામે પત્ની હતી તેને ૧ ગજ, ૨ મહીરાજ, ૩ બાલુ, ૪ મલુ, અને ૫ ઇશ્વર એ નામે પુત્રો હતા.

શેઠે **મોકલરાણાની** રજા મેળવી, “ચિત્તોડ પર કીર્તિસ્તંભ પાસેના ભગવાન મહાવીર સ્વામીના પ્રાસાદનો જીર્ણોદ્ધાર” પોતાના પુત્ર **બાલુની** દેખરેખ નીચે શરૂ કર્યો હતો.

૬. બાલુ—ચિત્તોડમાં રાજગચ્છના આં પ્રદ્યુમ્નસૂરિના વિજયનો વિજય સ્તંભ છે. (પ્રકૃ ૩૫ પૃ ૧૭) તેની પાસે ભં મહાવીર સ્વામીનો પ્રાસાદ છે સં ૧૪૭૭માં મોકલરાણાથી સન્માન પામીને એ સ્તંભ તથા પ્રાસાદનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો અને તે કામ બાલુની દેખરેખ નીચે શરૂ કર્યું, બાલુ ચિત્તોડમાં રહેતો હતો જિન-પ્રાસાદ તૈયાર થયો, એટલે એ પાંચે ભાઈઓએ વિં સં ૧૪૮૫માં તપાગચ્છના ૫૦માં આં સોમસુદરસૂરિના હાથે

ચિત્તોઠમા તે જિનપ્રાસાદની તથા” ભગવાન મહાવીર સ્વામી વગેરે જિનપ્રતિમાઓની તથાગમ્મના પદ્મ આં સોમનુદરસૂરિના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી, અને તેમાં બીજી ૪ દેરીઓ બનાવી, તેની પણ તેમના જ હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

(સં ૧૫૨૪ પં પ્રતિષ્ઠાસોમગણિકૃત “સોમસૌભાગ્યમહાકાવ્ય”)
જૈન ઇતિહાસ પ્રકં ૩૪, પૃં ૫૮૯ ૬૦૪ પ્રકં ૩૨, પૃં ૫૦૬ પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૭, પ્રકં ૪૪, પૃં ૩૪, પ્રકં ૫૦ આં સોમનુદરસૂરિ)

બીજો મત્રી ગુણુરાજ —

તે દેશવ પોરવાઁ અને તેની ભાર્યા દેમતીનો પુત્ર હતો તેને “રૂપીણી” નામે ભાર્યા હતી. તથા પાત્રવીર નામે પુત્ર હતો તેણે પોતાના પગ્ગિવારને સાથે રાખી સં ૧૫૧૪ મહા સુદિ ૨ને સોમવારે તથાગમ્મની વૃદ્ધ પોષાળના પદ્મ ભં જ્ઞાનકલશસૂરિના ઉપાં ચરણકીર્તિના શિષ્ય પં વિજયસમુદ્રગણિને કપસૂત્ર વહોરાવ્યું હતું (શ્રી પ્રશિસ્ત સમ્રાટ બા. ૨મો, પ્રશં ન ૭૫ પ્રક ૪૪ પૃ ૨૫, ૩૪)

સરહડિયા સં માહણુ પોરવાડનો ૧૨—

૧ માહણુ તે સરહડિયા ગોત્રનો પોરવાડ જૈન હતો, તેનું બીજું નામ આગણુ પણ મળે છે તે નાદિયાગામમાં રહેતો હતો, સુપત્ર ધમપ્રેમી આવક હતો તેને (૧) કુરપાલ અને (૨) નીળા એમ બે પુત્રો હતા.

૨-સં કુરપાલ સં નીળો-તે નાદિયામાં રહેતા હતા અને ભાઈઓ ધમપ્રેમી હતા. તેઓએ સં ૧૪૬૫ના શ્રાવણ સુદિ ૧ના રાજ પીઠવાઠામાં મોટા જિનપ્રાસાદનો ‘લલ્લોદાર’ કરાવ્યો. તેઓ સદ્યપતિ પણ બન્યા.

સં કુરપાલને કામલદે નામે પત્ની હતી તેનું બીજું નામ કપૂરદેવી પણ હતું અને તેને ૧ સમરથમલ, ૨ સં રત્નો, અને ૩ સં ધરણુ (ધત્રો) એમ ત્રણ પુત્રો હતા. સં સમરથનો વધુ પરિચય મળતો નથી.

૩A-સંઠ રત્નો સંઠ ધરણુ-સંઠ રત્નોને “રત્નદેવી” નામે પત્ની હતી. તથા (૧) લાખો, (૨) સંઠ સલખણુ (૩) સંઠ મનજી (૪) સંઠ સોનો અને (૫) સંઠ સાલિંગ એમ પાંચ પુત્રો હતા.

૩B-સંઠ ધરણુનું બીજું નામ ધન્નાશાહ ચોરવાડ હતું. તેને “ધરણાદે (ધારલદે)” નામે પત્ની હતી અને (૧) જાખા (જના) તેમજ (૨) જાવડ નામે પુત્ર હતા.

સંઠ ધરણુ સંઠ ૧૪૯૫મા શત્રુજય તીર્થના મોટા યાત્રાસઘ કાઢ્યો, તે સઘમા બાદશાહ તથા મંત્રીઓ સાથે હતા, ત્યારે તેની ઉંમર માત્ર ૨૧ વર્ષની હતી અને તેની પત્નીની ઉંમર માત્ર ૧૮ વર્ષની હતી અને જણાવે ત્યા “ચોથુ શીયલ વ્રત” સ્વીકારી, સઘપતિની ઈન્દ્રમાલા પહેરી હતી.

(વિવિધ ગચ્છીય પટ્ટાં સં, વીરવશાવલી પૃં ૧૨૫)

૩-સંઠ રત્નો અને સંઠ ધરણુ એ બંને ભાઈઓ નાદિયામા રહેતા હતા માડવગઢના હુસગશાહ-બાદશાહનો શાહજહો ગજનીખાં રીસાઈને નાદિયા (શિરોહી રાજ્ય)મા આવ્યો ત્યારે બંને ભાઈઓએ તેને સમજાવી, શાન્ત પાડી, ૩ લાખ રૂપીયા આપી, બાદશાહ પાસે મોકલ્યો. આથી બાદશાહે ખુશ થઈ આ બંને ભાઈઓને માડવગઢ બોલાવ્યા પરંતુ ગજનીખા બાદશાહ થયો ત્યારે તે ધનના લોભથી બંને ભાઈઓ ઉપર નારાજ થયો અને તેઓનો ૧ લાખ રૂપીયાનો દડ કર્યો આથી બંને ભાઈઓ ત્યાથી નાસી આવ્યા, તેઓ “નાદિયા” ન જતા, રાણા કુભાના આગ્રહથી “ધાણેરાવ” ગામ જઈને વસ્યા.

તીર્થો-મારવાડ અને મેવાડની બન્ને લાખો પહાડ વિરતારેલો છે તેની બંને બાજુએ જૈનોએ શાન્તિધામો ઉભા કર્યા છે— ઘણા જૈનતીર્થો સ્થાપિત કર્યા છે એ પહાડની પશ્ચિમે (૧) મૂછાળા મહાવીર અને (૨) રાણકપુર તીર્થ બનાવ્યા છે.

મૂછાળામહાવીર તો પ્રાચીન જૈન તીર્થધામ છે.

(—પ્રં પૃં)

મેવાડના રાણાએ મૂછાળામહાવીર તીર્થ પાસે ધાણેરાવ નામે

નગર વસાવ્યું એ ઘણેશવમા આજે પણ જેન શ્વેતાબર એસવાલ-
પોરવાડોના ૪૦૦ ઘર છે અને ૧૧ શ્વેતાબર જિનાલયો વિદ્યમાન છે

ઘણેશવ નવું વચ્ચું, તે પછી ખીમે ખીમે વિકાસ પામવા લાગ્યું
સ. ૦ રત્નો અને ન. ૦ ધરણ્યુ એ નગરમા આવીને વસ્યા, અને
તેઓએ પોતાના કુટુંબને નાદિવાળી લાવીને અહીં કાયમી વસવાટ
કર્યો અને બાઈઓ મૂળથી ધર્મપ્રેમી હતા

નાનો બાઈ સ. ૦ ધરણ્યાશાહ પરમાહત હતો તે ચિત્તાબના રાણા
કુસાણનો પ્રીતિપાત્ર હતો (પ્રક. ૦ ૪૪ પૃ. ૦ ૩૪) તેણે અમદાવાદના
સ. ૦ ગુણુરાજની મદદથી બાદશાહ અહમદશાહનું ફરમાન મેળવી,
શત્રુજયવીરનો છરી પાળતો માન્નાસુધ કાઢ્યો (પ્રક. ૦ ૪૪
પૃ. ૦ ૨૦૮) અને અબારી, પીંડવાગ, સાલેર વગેરે સાત સ્થાનોમાના
જિનાલયોના છુલ્લુંદારો કરાવ્યા નવા જિનાલયો પણ બનાવ્યા
તથા નવી જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા પણ કરાવી આવાયપદ,
ઉપાધ્યાયપદ, જલ્દિપદ તથા મહત્તરપદ વગેરે પદવીઓના અને
દીક્ષાના મોગ ઉત્સવો પણ કર્યા.

ઠ-સ. ૦ ધરણ્યુ-તે એક વાર સિદ્ધપુર પાટણ ગયો ત્યાં તેણે
રાજા સિદ્ધરાજજયસિંહે બધાવેલ રાજવહાર જોયો તેને જોવો
જિનપ્રાસાદ બધાવવાની બાવના ઉદ્ભવી એવામા તેણે એક દિવસે
સ્વપ્નમા નલિનીગુહમવિમાન એવું અને તેણે તેવો જિનપ્રાસાદ
બનાવવા નિર્ણય કર્યો પણ આવો જિનપ્રાસાદ બનાવે, તેવો કુશળ
શિક્ષી પણ કોઈએ ને? દેવોએ મુંડારાના દેપાક નામના એક
સલાટને પણ એવું જ સ્વપ્ન આવ્યું આથી તે સલાટ પણ આવો
જિનપ્રાસાદ બાધવા પાડતો હતો. સ. ૦ ધરણ્યુ અને સલાટ દેપાક
બંને મળ્યા બંનેએ 'સ્વપ્નાનુસાર જિનપ્રાસાદ' બનાવવાનો
નિર્ણય કર્યો.

સુતધાર દેપાકે (દેપાએ) જિનપ્રાસાદનો નકશો તૈયાર કરી
સ. ૦ ધરણ્યુની સમ્મતિ મેળવી, એ રીતનો રાણકપુરમા "ત્રેલોક્ય
દીપક" નામનો ત્રણ માળનો ૪૫ ફૂટ ઊંચો ચતુર્મુખ જિન

પ્રાસાદ બનાવ્યો. આ પ્રાસાદમાં ચારે તરફ નાના દેરાસરો છે, ને ચારે તરફ ફરતી ૭૨ દેરીઓ (દેવકુલિકા)વાળી ભમતી છે. જિનાલયમાં ૧૪૪૪ થાલલા છે, અને મોટા ભોયરા પણ છે આ રીતે આ મંદિરની માંડણી અનોકી છે.

ભારતીય સ્થાપત્ય —

ખૂબીની વાત એ છે કે, મનુષ્ય ગમે તે દરવાજે કે દેરીના દરવાજે જાણે રહીને મૂળનાયક ચૌમુખજીનાં દર્શન કરી શકે છે. વચમાં કોઈ ભીંત કે થાલલો નડતા નથી પ્રાચીન ભારતીય સ્થાપત્યની આ વિશેષતા છે

ત્રૈલોક્યપ્રાસાદ-તૈયાર થયો સં ધરણાશાહે સ ૧૪૯૬ના ફાગણ વદિ ૫ ના ત્રૈલોક્યપ્રાસાદમાં તપગચ્છના ૫૦મા આં સોમ-મુંદરસૂરિના હાથે તે પ્રાસાદની તથા ભં ઋષભદેવ વગેરે ચૌમુખ જિનપ્રતિમાઓની અજનશલાકા અને પ્રતિષ્ઠા કરાવી તેમજ આ પ્રસંગે મહોં સોમદેવને આચાર્યપદવી અપાવી મૂલપ્રાસાદનું કામ ૫૦ ૧૪૯૮ ફાં ૧૦ ૧૦ સુધી આદ્યુ સ. ધરણે સં ૧૫૦૬ વૈ શુદ્ધ ૨ સુધી પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવી

સં રત્નનાના વશજે આજે પણ ઘાણેરાવમાં છે તેઓ દર સાલ રાખેતા મુજબ ફાગણ વદિ ૫ના રોજની વર્ષગાંઠ ઉજવતા અને નવી ધજા ચડાવતા તે પછી તેમના વશજેએ સં ૧૬૭૯માં ત્રૈલોક્યપ્રાસાદનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવી ભં ઋષભદેવની નવાં જિન-પ્રતિમાને મૂળનાયક તરીકે આં વિજયદેવસૂરિના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી વિરાજમાન કરી આ જિનાલયનો છેલ્લો જીર્ણોદ્ધાર તથા પ્રતિષ્ઠા સં ૨૦૦૬ના ફાગણ સુદિ ૫ ના રોજ કરવામાં આવ્યો (જૈન ઇતિ ૦ પ્રકં ૫૦, રાણકપુરતીર્થ)

સં ધરણાની બીજી પરપરા આ પ્રમાણે છે તેને જાવડ નામે પુત્ર હતો જાવડને “જસમાદેવી” નામે પત્ની હતી, તથા વનાજી નામે પુત્ર હતો વનાજીને “વર્જુદેવી” નામે પત્ની તથા (૧) આશાપાલ અને (૨) શુભપાલ નામે પુત્રો હતા એટલે

સં ધરણીની બીજી નાની પરપરામાં (૩) સં ધરણી (૪) સં વનાજી (૫) આશપાલ અને ગુણપાલ થયા.

૪ સં સાક્ષિમ-તે સં રત્નાનો પાત્રમો પુત્ર હતો. તેને (૧) ભૂગણદેવી અને (૨) નાયકદેવી પત્નીઓ હતી.

૫ સં સહસ્રા-તે માંજવમહના બાદશાહ આસુદીન (સ + + + + +)નો પ્રીતિપાત્ર હતો, ધનાઢ્ય હતો. માળવાનો મોટો ધર્માધિકારી મહામાત્ય હતો. તેને (૧) સસારદેવી (૨) અનુપમાદેવી પત્નીઓ તથા (૧) ખીમરાજ અને (૨) દેવરાજ પુત્રો હતા.

૬ ૧૫૫૮માં સિરોહીના રાજા જગમોહ (સ ૧૫૪૦ થી ૧૫૮૦)ના રાજકાળમાં આખૂના મોટા શિખર-અચલગઢમાં પદમાસં લક્ષ્મીઆગરસૂરિ તથા આં સુમતિસુદસસૂરિના ઉપદેશથી રાણા લાખાની રજા મેળવી, પોતાનું ન્યાયપદ ધન વાપરવા સૌમ્યના દેશસરનો પાયો નાખ્યો. બધાં ચતુર્મુખનિનપ્રાસાદ તૈયાર થયો. આથી સં સહસ્રા, પોતાની પત્ની મહં સસારદે, પત્ની અનુપમાદે પુત્રો ૧ ખીમરાજ, ૨ દેવરાજ, પૌત્રો ૧ જયમલ, ૨ મનજી વગેરે પરિવારને લઈને તથા આં જયકમલસૂરિ વગેરે છ રી પાગલાં ચતુર્વિધ યાત્રાસધ સાથે અહીં આવ્યા.

તેણે ત મહિમા ઉત્તરની ગાદીએ સં ૧૫૬૬ના ફાલગુણ સુદિ ૧૦ના દિવસે સોમવારે તપાગમ્હની કમળકળશશાખાના આં જયકમલસૂરિના હાથે ભં સપ્તલહેવનીપ્રતિમા^૧ બરાબી પધરાવી. (-મકં ૫૩)

૭ મરપુર અને કુંભલમેળના જૈન સંયે ૭ મરપુરના “રાવલ સોમદાસના મઝી આકલાશાહ વગેરેએ સં ૧૫૧૮ના વૈશાખ સુદિ ૪ને શનિવારે અને સં ૧૫૨૬ના વૈશાખ વદિ ૪ને ગુરુવારે ૭ મરપુરમાં ભં લક્ષ્મીઆગરસૂરિના હાથે અજનશલાહા કરાવી. સં સહસ્રાએ આ અજનશલાહાની પ્રતિમાઓ લાવી, અચલમહમ

૧ સૌમ્યખીલિયાર પ્રતિમાઓ પિતલ અને સોનાના બિમ્બાથી બનેલી

૪ તેનું વજન ૧૪૪૪ મનનું છે ૫૫૫૫ થયે તેને સત્ત મોનાની માત્ર ૮

ચૌમુખજીની ખીજ ત્રણ ગાદીએ વિરાજમાન કરાવી (-પ્રકૃ ૩૭, પૃ ૨૮૮) અને પોતે અજનશલાકા કરાવેલી ખીજ જિનપ્રતિમાઓને છૂટા છૂટા સ્થાનોમા વિરાજમાન કરી હતી.

સં ૦ સહસ્રાએ અચલગઢની પ્રતિષ્ઠામા સંઘલક્ષિત કરી, યાચકોને ખુશ કર્યા, અને વિવિધ રીતે તીર્થપ્રભાવના કરી, જેમા ૫ લાખ દ્રવ્ય વાપર્યું સ આશાધરે પણ ઘણા લાભ લીધા.

અચલગઢમા ચૌમુખજીનું જિનાલય બાદશાહના દિવાનોનું છે. સામાન્ય લોકવાયકા છે કે “તે કુલોજ પોતાના અચલગઢના રાજમહેલમાં બેસી ચૌમુખજીના દર્શન કરતો હતો”

સ ૦ રત્નાનો ચોથો પુત્ર (૪) સ ૦ સોનો નામે હતો તે સોનાનો (૫) પુત્ર આશાધરે આ ચૌમુખજીની પ્રતિષ્ઠાનો ઉત્સવ કરાવ્યો હતો

(-પ્રકૃ ૩૭, પૃ ૨૯૦)

(ગુરુગુણરત્નાકર કાવ્ય સર્ગ ૩૦)

વાલીના કુલગુરૂ ભ ૦ મીયાચ દજી સ ૦ ધરણાશાહના વશના કુલગુરૂ છે તેની વહીના આધારે સ ૦ સાંગણુ પોરવાડની વશાવલી નીચે પ્રમાણે મળે છે

(૧) સાંગણુ પોરવાડ

(૨) કુરપાલ (ભા ૦ કામલદેવી)

(૩) સ ૦ ધરણુ (ભા ૦ ધારણુદેવી, ચ દ્રાદેવી)

(૪) જાખા (ભા ૦ જયવતી)

(૫) ગુણુરાજ (ભા ૦ ગુણુવતી)

(૬) વીરમદેવ (ભા ૦ વીરમતી)

(૭) ગમનાજી

(૮) કાનજી (ભા ૦ કોડમદેવી.)

(૯) પદ્મોજી (ભા ૦

(૧૦) રત્ના

(૧૧) ચાપા

(૧૨) ઉદા

(૧૩) શોભા.

(૧૪) બોધિદાસ

(૧૫) મગ્ધરામ.

(૧૬) હરખચંદ-શેઠ ધન્યાશાહ પોશવાડના વંશના શા હરખચંદ મગ્ધરામ, નયમલ માણેકચંદ, ચંદનમલ રત્નાણ, હનનલાલ હસાણ, નયમલ નવલાણ વગેરે હાલ “ધાણેરાવ”માં રહે છે શા ખીમરાજ રામણનો પરિવાર મેવાડના “મૂડા ગામમાં” રહે છે અને કસ્તૂરચંદ નકરાયણ ‘કેલવાજા’માં રહે છે આ બાઈબો હરસાલ ગુ. ૦ કા. ૦ વ. ૦ પ ને રાજ રાણકપુર આવી, ત્રિલોકચંદ્રપત્ર જિનપ્રાસાદ ઉપર વારસદાર-હકદાર તરીકે “ધ્વજ ચંદાવતા હતા અને પૂજ્ય ભણાવતા હતા (પ્રાચીન ઇતિહાસ ખ. ૦ ૩ ભે પૃ ૨૭૪, ૨૭૫નું વચવૃક્ષ તથા જૈન ઇતિ. ૦ વચવૃક્ષ)

(૧) મત્રી યશોવીર-શ્રીમાર્થી

જલોરમાં શ્રીમાળી પાર્શ્વવીરનામે પ્રાવક રહેતો હતો જેના બીજા નામે પાર્શ્વદેવ અને પાર્શ્વચંદ્ર પણ મળે છે તે રાજા સુમરસિ હ ચૌહાણુ તેમજ ઉદયસિ હ ચૌહાણ (સ. ૧૨૩૬ થી ૧૩૦૬)નો ભગારી હતો.

ભગારી પાર્શ્વવીરને ૧ યશોવીર અને ૨-અજયપાલ નામે બે પુત્રો હતા જે મહામાર્થો હતા.

મત્રી યશોવીરનો સ. ૧૨૭૧નો નીચ પ્રમાણે શિલાલેખ મળે છે
(-શ્રીજિનવિ. નો પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ ભા. ૨ લેખાક : ૩૫૨)

જિનાલય :—

તેણે સ. ૧૨૩૬ના વૈશાખ સુદિ પ ને શુક્રવાર જલોરના કિશ્તિયામાં ભ. ૦ અવજદેવનું દેરાસર બંધાવ્યું અને તેનો અદ્વિત નકચીવાળો રૂગમકપ બનાવ્યો, જેનો શિલાલેખ તેના પાટકા ઉપર ઉત્કીર્ણ છે

આ. ૦ વાદિદેવસુરિની દમી પરપરાના જરમા આ. ૦ રામચંદ્રે પ્રભુદેશહિલેખનાટક (અક ૬) સ્મ્યુ છે, જે તે પ્રતિષ્ઠાના ઉત્સવ-પ્રસંગે તે મદિસ્ત્ર મહાપમા ભજવાયું હતું (-પ્રક. ૦ ૪૧ પૃ. ૦ ૫૮૬)

મંત્રી યશોવીરે મં ૦ ૧૨૪૨માં “રાજ સમરસિંહ ચૌહાણ”
(સ ૧૨૩૯ થી ૧૨૬૨)ની આજ્ઞાથી કુમારવિહારનો સસુદ્ધાર
કરાવ્યો. મ ૦ ૧૨૫૬માં તોગણ, દ્વળ-દડ ચડાવ્યા સ ૧૨૬૮માં
આં રામભદ્ર (ખીજ)ના હાથે રગમડપ ઉપર મુવર્ણકળશ ચડાવ્યો
(જલોરના લેખો લે ૦ નં ૩૫૨, -પ્રકં ૪૧ પૃ ૫૯૧)

૨-મંત્રી યશોવીર શ્રીમાલી

જલોરમાં શ્રીમાલી યશોદેવ નામે વ્યાપારી હતો તે રાજગચ્છના
૧૦માં આં અદ્રસૂરિના પટ્ટધર આં પૂર્ણચ દ્રસૂરિનો ભક્ત હતો
તેને ૧ યશોવીર ૨ યશોરાજ અને ૩ જગધર એમ ત્રણ પુત્રો
હતા.^૧ (-પ્રકં ૩૫, પૃ ૨૬)

યશોવીર જલોરના રાજા ઉદયસિંહ (સ ૦ ૧૨૬૨ થી
૧૩૦૬) ચૌહાણના ખજાનાનો મહામંત્રી હતો તે “શિલ્પશાસ્ત્રનો
તત્ત્વસ્પર્શી વિદ્વાન” હતો અને તે “સરસ્વતી કઠાભરણ” તરીકે
પ્રસિદ્ધ હતો.

મંત્રી તેજપાલે આખૂતીર્થમાં હુણિગવસહીનો પ્રાસાદ
તૈયાર કરી તેની સ ૦ ૧૨૮૭-૮૮માં પ્રતિષ્ઠા કરાવી મંત્રી વસ્તુપાલે
જિનમંદિરના ગુણદોષો જાણવા માટે જલોરથી મંત્રી યશોવીરને આ
ઉત્સવમાં બોલાવ્યો હતો તેણે તેનું બહુમાન કરી, તેને આ નવા
જિનપ્રાસાદના ગુણ-દોષ પૂછ્યા. તેણે મંદિરને બરાબર તપાસી લીધું,
અને પછી રાણાઓ, માડલિક રાજાઓ તથા મહાજનોની ભરચક
સભા વચ્ચે સલાવટ “શોભનદેવને” સામે રાખીને સ્પષ્ટ જણાવ્યું કે-

(૧) તે કીર્તિસ્તંભ ઉપર “તારી માતાનો હાથ” કોતર્યો છે,
જેની એક આગળી જાચી રાખી છે, “માથે છત્ર” લગાડ્યું છે,
તે તારી ભૂલ છે, કેમકે આ દેરાસર તો મંત્રી તેજપાલે
બંધાવ્યું છે એટલે અહીં તેની માતાનો હાથ જોઈએ. તું તો
પૈસાથી કામ કરે છે તારી માતાનો હાથ ન જોઈએ

૧ વારાહીનગરીના ભડારી યશોધવલ શ્રીમાલીને બાલકવિ જગદેવ
નામે પુત્ર હતો

(જૂઓ પ્રકં ૩૫, પૃ ૪૭)

(૧૩) ચોભા.

(૧૪) બોલીદાસ.

(૧૫) મ ગારામ.

(૧૬) હરખચ દ-થેક ધનાશાહ પોરવાડના વ યના શા. હરખચ દ ગારામ, નયમલ માણેકચ દ, ચદનમલ રત્નાણ, છગનલાલ હસાણ, નયમલણ નવલાણ વગેરે હાલ “માણેચાવ”મા રહે છે ગા ખીમરાજ રામણનો પરિવાર મેવાડના “ઝૂડા મામમ” રહે છે અને કેસ્તૂરચ દ નદરાયણ “કેલવાડા”મા રહે છે, આ બાકીઓ હરચાલ ગું ૩૦ વ ૦ પ ને રોજ રાણકપુર આવી, ત્રૈલોક્યદીપક જિનપ્રાસાદ ઉપર વારસદાર-હકદાર તરીકે ‘ધ્વજ ચઢાવતા હતા. અને પૂજા ભણાવતા હતા (ત્રાગ્વાન ઇતિહાસ ખંડ ૩ ભે પૂ ૨૭૪, ૨૭૫નું વ યવૃક્ષ તથા જૈન ઇતિ ૦ વ યવૃક્ષ)

(૧) મત્રી યશોવીર-શ્રીમાલી

બલોરમાં શ્રીમાળી પાર્શ્વવીરનામે ધાવક રહેતો હતો. જેના બીજા નામે પાશ્વ દેવ અને પાર્શ્વચન્દ્ર પણ મળે છે તે રાજા સુમરસિ હ ચૌહાણુ તેમજ ઉદયસિ હ ચૌહાણુ (સં ૧૨૩૬ થી ૧૩ ૬)નો ભહારી હતો.

ભહારી પાર્શ્વવીરને ૧ યશોવીર અને ૨-અજયપાલ નામે બે પુત્રો હતા, જે મહામાતૈયો હતા.

મત્રી યશોવીરનો સં ૧૨૨૧નો નીચે પ્રમાણે શિલાલેખ મળે છે
(-શ્રીજિનવિંનો પ્રાચીન જૈન લેખસમૂહ ભાં ૨ લેખાક : ૩૫૨)

જિનાલય :—

તેણે સં ૧૨૩૬ના વૈશાખ સુદિ પ ને શુરુવારે બલોરના કિસ્લામા ભં ઝપભદ્રેવનું દેરાસર બધાબધુ અને તેનો અદ્ભુત નકશીવાળો રંગમહપ બનાવ્યો, જેનો શિલાલેખ તેના પાટડા ઉપર ઉત્તીર્ણ છે

આં વાહિદેવસૂરિની દમ્મી પરપરાના ૪૪મા આં રામભદ્રે પ્રભુદેરાહિલેખના ૪૪ (અક : ૬) રમ્યુ છે, જે તે પ્રતિષ્ઠાના ઉત્સવ-પ્રસંગે તે મંદિરના મહપમા ભજવાયું હતું (-પ્રકં ૪૧ પૂં ૫૮૬)

મંત્રી યશોવીરે સં ૧૨૪૨મા “રાજા ચમરસિંહ ચૌહાણ”
(સ ૧૨૩૯ થી ૧૨૬૨)ની આજ્ઞાથી કુમારચિહારનો મસુદાર
કરાવ્યો. સં ૧૨૫૬મા તોગણ, ધ્વજ-દંડ ચડાવ્યા. સ ૧૨૬૮માં
આં રામભદ્ર (બીજા)ના હાથે રગમડપ ઉપર સુવર્ણકળશ ચડાવ્યો.
(જલોરના લેખો લેં નં ૩૫૨, -ગ્રંથ ૪૧ પૃ. ૫૯૧)

૨-મંત્રી યશોવીર શ્રીમાલી

જલોરમાં શ્રીમાલી યશોદેવ નામે વ્યાપારી હતો. તે રાજગચ્છના
૧૦મા આં અદ્રસૂરિના પદ્ધર આં પૂર્ણચંદ્રસૂરિનો ભક્ત હતો.
તેને ૧ યશોવીર ૨ યશોરાજ અને ૩ જગધર એમ ત્રણ પુત્રો
હતા. (—ગ્રંથ ૩૫, પૃં ૨૬)

યશોવીર જલોરના રાજા ઉદયસિંહ (સં ૧૨૬૨ થી
૧૩૬૬) ચૌહાણના બળનાનો સહામંત્રી હતો. તે “શિલ્પશાસ્ત્રનો
તલસ્પર્શી વિદ્વાન” હતો અને તે “સરસ્વતી કંઠાલરણ” તરીકે
પ્રસિદ્ધ હતો.

મંત્રી તેજપાલે આબૂતીર્થમાં હુણિગવસાહીનો પ્રાસાદ
તૈયાર કરી તેની સં ૧૨૮૭-૮૮માં પ્રતિષ્ઠા કરાવી. મંત્રી વસ્તુપાલે
જિનમંદિરના ગુણદોષો જાણવા માટે જલોરથી મંત્રી યશોવીરને આ
ઉત્સવમાં બોલાવ્યો હતો. તેણે તેનું બહુમાન કરી, તેને આ નવા
જિનપ્રાસાદના ગુણ-દોષ પૂછ્યા. તેણે મંદિરને બરાબર તપાસી લીધું,
અને પછી રાણાઓ, માડલિક રાજાઓ તથા મહાજનોની ભરચકે
સલા વચ્ચે સલાવટ “શોભનદેવને” સામે રાખીને સ્પષ્ટ જણાવ્યું કે—

(૧) તે દીર્ઘિસ્તભ ઉપર “તારી માતાનો હાથ” કોતર્યો છે,
જેની એક આંગળી જીતી રાખી છે, “માથે છત્ર” લગાડ્યું છે,
તે તારી ભૂલ છે, કેમકે આ દેરાસર તો મંત્રી તેજપાલે
બધાવ્યું છે. એટલે અહીં તેની માતાનો હાથ જોઈએ. તું તો
પૈસાથી કામ કરે છે તારી માતાનો હાથ ન જોઈએ.

૧ વારાહીનગરીના ભડાગ યશોદેવ શ્રીમાલીને બાલકવિ જગદેવ
નામે પુત્ર હતો
૪૮ (૫૭૦ ગ્રંથ ૩૫, પૃં ૪૭)

(૨) મંદિર વિશાળ છે તે હિસાબે પગથિયા મોટાં બોધ્યે, બ્યારે આના પગથિયા “ટૂંકા” બનાવ્યા છે, તે ઠીક નથી.

(૩) થાંભલાગા “જિનપ્રતિમા” બેસાડી છે, તેમા આશાવના થવાનો ભય છે

(૪) ગભારાના દરવાજે તોરણમા વાઘ બનાવ્યા છે, તેથી અહીં “વિશેષ પૂજનો અભાવ” થશે.

(૫) પૂર્વભોની મૂર્તિઓ “પ્રભુની પાછળ” બેસાડી છે તેથી ભવિષ્યમા સતતિ તથા ધન મટશે

(૬) ઉત્તમા જૈન સાધુઓની મૂર્તિઓ બેસાડી છે, તેથી બીજા-ધર્મવાળા અહીં ઓછી પૂજ કરશે.

(૭) ગદુલી “કાળારજ”ની બનાવી છે, જે અમમળરૂપ છે

(૮) ભારવટિયા ૧૨ હાથ લાંબા છે તે તૂટશે, ત્યારે મંદિરને નુકસાન થશે. અને કોઈ બીજો કોઈ અહીં એવા ભારવટિયા બેઠવી શકશે નહીં.

(૯) રમખાણમા “પૂતળીઓની ભેડી” વિશાળ બનાવી છે તેવી તે જૈનમંદિરમા નિષિદ્ધ માની છે

(૧૦) બહારના દરવાજે કસોટીના થાંભલા મૂક્યા છે તે પણ ઠીક નથી. કેમકે મંદિર તુલવાનો ભય રહેશે.

આ સિવાય પણ અહીં બીજી નાની-મોટી—‘ મોટો દરવાજો ’ શહેર બહાર છે ‘ મન મોટો છે ’ સિંહની આમળ “કરણો” છે પહેલો રતિમંડપ છે વગેરે વગેરે અનેક (૧૩) ભૂલો છે

(-મકં ૩૭ પૃ ૨૮૬)

મિત્રી સારો છે મંદિર ઉત્તમ બન્યું છે પણ ઉપર મુખબની નાની-મોટી ભૂલો છે તે ઠીક નથી સૌ કોઈ ભૂલને પાત્ર છે પણ અહીં આમા ગભારાનું વામનું તોરણ, પ્રભુની પાછળ પૂર્વભોને હસ્તિમંડપ અને પૂતળીઓના ભેડકાના મોટા ઘાટ આ ત્રણ એવી ભૂલો થઈ છે કે, જે હવે સુધારી શકાય તેમ નથી જ

ભણકાર મિત્રીના હાથે આ રોપો બન્યા છે તો “આમાં ભાવિશાવની પ્રબળતા સમજ સતોષ માનવો પડશે”

સભામાથી સૌ કોઈ આ સાલણી બોલ્યા કે, વાસ્તવમાં અહીં આ દોષો છે જ, પણ ભાવિભાવ એવો હશે. સૌએ મંત્રી યશોવીરના ગભીર જ્ઞાનની પ્રશંસા કરી કવિઓએ કહ્યું કે—

હે યશોવીર ! બ્રહ્માએ તારું નામ ચંદ્ર પર લખવા ધાર્યું પરંતુ તારા નામના શરૂઆતના “ બે અક્ષરો ” જ ભુવનમાં સમાતા નથી

પ્રકારયતે સદા સાક્ષાદ્ યગોવીરણ મન્ત્રિણા ।

મુખે દન્તદ્યુતા ‘ત્રાહ્લી’, કરે શ્રી સ્વર્ણમુદ્રયા ॥

(—ઉપદેશસાર, કીર્તિકૌમુદી)

ન માત્ર શ્લાઘ્યતે કૈશ્વિદ્, નામિનન્દોઽમિનન્ધતે ।

નિષ્કલ કાલિદાસોઽપિ યગોવીરસ્ય સનિઘૌ ॥

(—કવિ સોમેશ્વર કૃત કીર્તિકૌમુદિ, સર્ગ ૧, શ્લોક ૨૬)

—પ્રબંધ ત્રિતામણિ, પ્રાં ૪, પ્રબંધાવળી . લૂણિગ-વસહિ-

પ્રબંધ, પ્રબંધકોશ—પ્રાં ૨૪, ઉપદેશતરંગિણી તરંગબીજો)

૩. મંત્રી યશોવીર (ધાકડ-શ્રીમાલી)

(૩) મંત્રી યશોવીર—તે બલોરના રાજા ઉદયસિંહ ચૌહાણનો મહામાત્ય હતો, અને હું સાધ્ય વશના મંત્રી ઉદયસિંહ શ્રીમાલીનો પુત્ર હતો. બલોરના રાજા ઉદયસિંહનો મંત્રી હતો

(—પ્રકાં ૪૫—નં ૧ હું સાધ્યવશ પૃં ૩૮૧)

મંત્રી દેવપાલ, ધનપાળ—

બલોરના રાજા ઉદયસિંહ (સ ૧૨૬૨ થી ૧૩૦૬)નો મહામાત્ય દેવપાળ નામે હતો. સં ૧૨૬૫ માં વાયડગચ્છના આં જિનદત્તસૂરિએ તેના પુત્ર ધનપાળ માટે “વિવેકવિલાસ” રચ્યો

(—પ્રકાં ૪૩ પૃં ૭૫૨)

નરપતિ—તે ધારાનગરીના આમ્રદેવ શ્રાવકનો પુત્ર હતો. તેણે સં ૧૨૩૨ માં અણહિલપુર પાટણમાં “નરપતિજયચર્યા” નામે જ્યોતિષનો ગ્રંથ રચ્યો

મંત્રી આમઠ, આલહાદન-

તે ગસ્તકુળના મંત્રી વાપૂચનના વચમાં સં ૧૨૬૬ માં થયા હતા. (-પ્રકં ૩૫, પૃં ૫, પ્રકં ૪૧, પૃં ૬૭૫)

દહનાયક આશુ, જિનદાસ

થેઠ આશુ અને જિનદાસ થરાદના સ્થેવાસી શ્રીમાળી ભાઈઓ હતા અને મંત્રીઓ હતા થેઠ આશુને 'પશ્ચિમનો માઠલિક' એવું "બિરુદ" આપવામાં આવેલું, તેથી તેની એ રીતે પ્રસિદ્ધિ હતી તેણે સં X X Xમાં શત્રુજય વીર્યનો છરી પાળતો યાત્રાસઘ ઠાઠયો જેમાં ૩૬ જૈનાચાર્યો, અને બીજા સાધુ, સાધ્વી, આવક, શ્રાવિકાઓની મોટી સંખ્યા હતી. સાથે ૭૦૦ દેરાસરો, ૬૦ પાલખીઓ, ૪૦ ૦ ગાજા, ૭ પાણીની પરખો, ૪૦ જલવાહી પાઠા, ૧૦૦ કઢોઈઓ, ૧૦૦ રસોઈયા, ૧૪ છુદારો અને એ હિસાબે જ માલ્લી વળિયાલી, ઘાડા, બગલ છત્ર, દુકાનો વગેરેનો મોટો રસાલો સાથે હતો. મંત્રી આશુએ આ સઘમાં ૧૨ કરોડ સોનામહોર વાપરી

તેણે ૩૬૦ જૈનોને પોતાની જવા મહર્ધિક જૈન બનાવ્યા. તેણે ૩ કરોડ ટકા ખરચીને અથાસ હારો સ્થાપિત કર્યા સોનેરી ગાદીથી સર્વ જિનાગમે તેમજ કાગી ગાદીથી બીજા અથા લખાવ્યા. દેરાસરો બધાવ્યા. તેણે એ રીતે ધર્મકાર્યમાં કરોડો રૂપિયાનું ધન વાપર્યું.

સં આશુ "સાધર્મિક ભક્તિમાં એકો" મનાતો હતો. એક વાર માઠવગઢનો મંત્રી ઝાંઝણુ તેના સાધર્મિક ભક્તિની પરીક્ષા કરવા માટે ચૌદસના દિવસે જ ૩૨૦૦૦ યાત્રિકોને સાથે લઈ થરાદ આવ્યો. એ જ દિવસે આશુને પૌપધ-ઉપવાસ હતો. તેના ભાઈ જિનદાસે ૩ કલાકમાં બધી તૈયારીઓ કરીને સૌને સોના ચાદીના ધાગમાં જમાકયા, અને સૌને જાઓ લેત આપી શણગાર્યા.

મંત્રી ઝાંઝણુ તો તેની આ ચવસ્યા બોઈ અચળ પાની થરમાઈ ખ્યો. તેણે થેકના પગમાં પડી માફી માગી અને તેની સાધર્મિક ભક્તિ માટે પૂજ પ્રણામ કરી. (-પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૧૬-વાઝણ)

શેઠ આજુ બહાદુર લડવૈયો હતો તે રણમેદાનમા હજારોને પૂરો પડતો પરંતુ “સામાયિકમા” ઘેરો ત્યારે મન, વચન, કાયા ઉપર પૂરો કાબૂ રાખી, સાધુ જેવો સચમી બની, એક નિષ્ઠાથી સમભાવમા રહી શકતો.

(-૫ રતનમંદિરની ઉપદેશ તરગિણી, તરગ : ૩, પદ્માવલી-સમુચ્ચય ભા. ૨, પુરવણી પૃ. ૨૩૨, અથપ્રશસ્તિ, જૈન સત્યપ્રકાશ, કં. ૧૫, પૃ. ૧૦૮)

(૧) દુઃસાધ્યવશ (પહેલો)

૧ મત્રી ઉદયસિંહ-તે ધર્કટવશનો શ્રીમાલી હતો જલોરમા રહેતો હતો ૫ ડેરક ગચ્છના આં યશોભદ્રસૂરિની પરપરાના આં શાલિસૂરિનો પરમ “ઉપાસક” હતો જલોરના રાજા સમરસિંહના પુત્ર ઉદયસિંહ (સં ૧૨૬૨ થી ૧૩૦૬) ચૌહાણનો માનીતો મત્રી હતો તેને ઉદયશ્રી નામે પત્ની હતી, અને યશોવીર નામે પુત્ર હતો, તેણે શત્રુજય તથા ગિરનાર વગેરે તીર્થોની યાત્રા કરી હતી તે દાનવીર, શૂરવીર અને ધર્મવીર હતો તે દુઃસાધ્ય કામને સુસાધ્ય બનાવતો હતો એ રીતે અજોડ સાહસિક હતો રાજા ઉદયસિંહે તેના આ ગુણોથી પ્રસન્ન થઈ તેને ‘દુઃસાધ્ય’નું માનવતું “ખિરુદ” આપ્યું હતું

૨ મત્રી યશોવીર-તે પણ રાજા ઉદયસિંહ ચૌહાણનો મત્રી હતો તેને સુહાગદેવી નામે પત્ની અને કર્મસિંહ નામે પુત્ર હતો તેમા લક્ષ્મી અને વિદ્યાનો સુમેળ હતો

પ્રતિષ્ઠા--

તેણે સં ૧૨૪૫ના વૈશાખ વદિ પને ગુરુવારે આખૂ તીર્થમા વિમલવસહિમા પોતાના તથા “પોતાની માતા”ના કલ્યાણ માટે એક દેરી બનાવી, તેમા ૨૪ જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી સં ૧૨૯૧મા હુણિગવસહિમા પોતાના કલ્યાણ માટે ભં. નેમિનાથની, પોતાના “પિતાના” કલ્યાણ માટે ભં. સુમતિનાથની દેરીઓ બનાવી, પ્રતિમાઓ ભરાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવી સં ૧૨૮૮ના જેઠ સુદિ ૧૩ને

બુધવારે માદડી ગામમાં પઠેરક ગમ્મજનું જિનચૈત્ય બનાવી, તેમાં પઠેરક ગમ્મજના આઠ શાલિસૂરિના હાથે “સઠ શાતિનાથની પરિકર વાળી પ્રતિમા અને જિનબુજલ વગેરે ભરાવી, પ્રતિષ્ઠા કરાવી.”

મત્રી યશોવીર પોતાના પ્રતિમા લેખોમાં પોતાને ‘કવીન્દ્રબધુ’ બતાવે છે, તો સભવ છે કે તેને “કવીન્દ્ર” માઈઢોર અથવા મહામાત્મ્ય વસ્તુપાલનો ધર્મબધુ હોવાના કારણે એવું વિશેષણ વપરાતું હોય.

(—અર્બૂઠ પ્રાચીન જૈન લેખ સંકલ્પ, લેખાક ૧૫૦, ૧૫૧ ૩૫૬, ૩૬૧ જૈન સત્ય પ્રકાશ, કં ૨૨, પૃ ૫૪૪)

બુદ્ધિબલ—

યશોવીરની યશસ્વિતાના એક યાદગાર ઘટના આ રીતે બની હતી.

એક નાગઠ કાસણ ત્રણ દિવસનો બૂખ્યો હતો. તેણે એવી પ્રતિજ્ઞા કરી કે, “મત્રી યશોવીર મને આજે કરબો ખવડાવે, તો જ તેને જીવતો છોડીશ, નહિતર તેને મારી નાખીશ.” આવો દહ સંકલ્પ કરી, તે યશોવીરની ધારાગિરિ નામની વાનિકામાં ગયો.

આ તરફ પઠેરકગમ્મજના આઠ ઈશ્વરસૂરિઓ પોતાના રાનથી આ પ્રતિજ્ઞા વિશે તજીને મત્રીને તે જ દિવસે બપોરે કરબો લઈ તેજ વાડીએ મોકલ્યો. મત્રીએ નાગડનું સ્વાગત કરી તેને કરબો જમાડયો. આ સ્વાગતથી નાગડ ઘણો જ પ્રસન્ન થયો. તેણે મનમાં ગાઠ વાળી કે “મારું નસીબ બુદ્ધિ બલ, તો હું અવસર આવતા મત્રીને આનો સારો બદલો આપીશ.”

સમય જતા નાગઠ સામ્યયોગથી ગુજરાતમાં રાજ વીસલદેવ (સ. ૧૨૬૪થી ૧૩૧૮)નો શ્રીકરણ મહામાત્મ્ય બન્યો. એક સમયે વીસલદેવે રાજા ઉદયસિંહને હુકમ કર્યો કે, ‘રાજનજરાણું ધરો’ રાજા ઉદયસિંહે નાગઠો બાગઠો કહીને હુકમને પૂતકારી કાઢ્યો. આથી મત્રી નાગઠે સૈન્ય સાથે બદોર આવી, સુઠર સરો.

૧ એસ્તુપુરાથી પશ્ચિમે ૨ માઈલ અને ચુકાનામોતરાથી ૩ માઈલ પર માદડી ગામ ૪ આજે અહીં ઉપાસ્ય કે મંદિર નથી, તેમજ માઈ માવજનું ધર પણ નથી.

વરના કાઠે પડાવ નાખ્યો. તેણે તરત જ જલોર પર હુલ્લો કર્યો તેણે ટંકશાળ વગેરે તોડી નાખ્યા, અને તે છ મહિને દડ લઈ ગુજરાત પાછો ગયો.

આમ હોવા છતાં રાજા ઉદયસિંહ નાગડ માટે ‘ નાગડો ઝાંગડો ’ શબ્દનો જ ઉપયોગ કરતો હતો. એ વિશે તેના કાને વાત આવી, એટલે મંત્રી નાગડ મોટું સૈન્ય લઈ ફરીવાર જલોર ઉપર ચડી આવ્યો. તેણે “ વાઘરા ” સ્થાને સૈન્યનો પડાવ નાખ્યો રાજા ઉદયસિંહ તો આ મોટું લશ્કર જોઈ ગભરાઈ ગયો. તેણે મંત્રી યશોવીરને આજ્ઞા કરી કે “ નાગને જે જોઈએ તે આપ, ને પાછો રવાના કર જીવતા રહીશુ તો સારા વાના થશે

મંત્રી યશોવીર બપોરના સમયે તેની છાવણી તરફ ચાલ્યો ત્યારે ખીજડાના ઝાડ ઉપર ચડીને બેઠેલા એક ચારણે મંત્રી યશોવીરની મશ્કરી કરી મંત્રીએ તે તરફ લક્ષ આપ્યું નહીં તે તો સીધો મંત્રી નાગડ પાસે ગયો અને કહ્યું કે, “ અમે લડવા તૈયાર છીએ માટે જલદી સામે આવો ”

મંત્રી નાગડ મંત્રી યશોવીરનું બહાદુરીભર્યું “ આમ ત્રણ ” સાલળી, વિચારમ પડ્યો અને તેની હિંમત માટે આ કોણું છે ? તે વિશે વિચાર કરવા લાગ્યો મંત્રી યશોવીર તો ઉપર મુજબ કહીને પડાવથી ચાલ્યો જતો જ હતો ત્યારે નાગડે પૂછતાં જણાવ્યું કે, “ આ તો તે જ મંત્રી યશોવીર છે, જેણે મારા ઉપર ઉપકાર કર્યો હતો ” નાગડને તેના પ્રત્યે માન બિપજ્ય અને તેણે યશોવીરને પાછો બોલવવા માણસો મોકલ્યા

માનવતા

મંત્રી નાગડે મંત્રી યશોવીરને જણાવ્યું કે, તું મને ઓળખે છે ? જેને તે અમુક દિવસે તારી ધારાગિરિ વાડીમાં કરબો ખવડાવ્યો હતો, તે જ હું નાગડ આજે ગુજરાતનો મહામાત્ય છું “ તે કહેલો ઉપકાર હું હજી ભૂલ્યો નથી હું તારા માનમાં યુદ્ધ કરવાનું બધું રાખું છું તારા રાજાને કહેજે કે હવેથી તે જેમ તેમ બોલે નહીં હું આજે જ ગુજરાત તરફ પ્રયાણ કરું છું ”

મત્રી નાગડે મત્રી યશોવીરને આમ કહી બહુમાનમાં વસ્ત્રો પહેરાવી, સત્કાર કરીને સ્વાના કર્યો. પાછા ફરતા બીજા ઉપર બેઠેલા તે ચારણુ વાત સમજી ગયો તેણે મત્રી યશોવીરની પ્રશંસા કરી, ત્યારે યશોવારે તને તેજ વસ્ત્રોનું દાન કરું રાજાએ મત્રી યશોવીરને તેની આવી યશસ્વિતા માટે પૂજા ગૌરવ અનુભવી આભૂષણો આપી સત્કાર કર્યો.

મત્રી યશોવીરે બલોરના મોનગઢની તળાટીમાં રહેલા ચંદન વસુદેવના જન્મ મહાવીરસ્થાળીની પ્રતિમા ભક્ષવી પ્રતિષ્ઠા કરાવી. આ પ્રતિષ્ઠા ઉત્સવમાં અનેક જૈનચાર્યો પધાર્યા હતા.

આં વાદિદેવસૂરિની પરંપરા ૪૪ માં આં જમમજલ સૂરિ તથા રાજગમ્જના અલંકારસમા વિદ્વાન ૧૪માં આં માણેક ચંદ્રસૂરિ વગેરેએ મત્રી યશોવીરના પ્રશંસાત્મક શ્લોકો બનાવ્યા. (પ્રકર ૪૫ પૃ. ૩૭ પ્રકર ૪૧ પૃ. ૫૬૧)

એકવાર રાજા ઉદયસિંહે સુરસરોવર પાસેના ચિરાણા ગામમાં રાત રહેતા બાદશાહના મલિકે બાઈબુકને મારી નાખ્યો. આથી દિવ્દીનો બાદશાહ તેનો બદલો લેવા સં ૧૩૧૦ના મહા સુદિ ૫ ના રોજ મોનગઢ આવ્યો. તે રાજા પાસેથી ૩૬ લાખ પારુત્ય (સીક્કા)નો દડ, તેમજ બાન તરીકે મત્રી યશોવીરના પુત્ર કર્મસિંહને લઈ ચાલ્યો ગયો.

બાદશાહે બલોરનો નવો ગઢ બનાવ્યો અને રાજાએ રાજમહેલમાં કર્મસિંહને ‘રામરાયન’ આપ્યું. (—આં જિનભદ્રસૂરિની પ્રબંધાવલી)

✱

૩ કર્મસિંહ

(૨) દુઃસાધ્યવશ—(બીબે)

શ્રીમાણાષ્ઠોત્તિમૂર્તિમિલિતેભોક્ત્યમુજ્જાન્તિ ।

વંશોઽસ્તિપ્રકટ સદૌપવિનિધિ શ્રીવર્ધનનાં પ્રમુ ॥

(—શ્રીપ્રશસ્તિ મંથન, ભા. ૨ પ્રકર ૧ નં ૧૬ નં ૨)

જેમ ઓસવાલ 'ભોપાલ' કહેવાય છે, અને પોરવાલ 'એકડમલ્લ' કહેવાય છે, તેમ સલવ છે કે, ધર્કટ શ્રીસાલી "કદારવીર કે હુ સાધ" કહેવાતા હોય ? આ હકીકત પ્રબધકોશની પ્રશસ્તિ ઉપરથી સમજાય છે

૧ બખ્ષક-તે કદારવીર હુ સાધવશનો હતો તેને સત્તાન થતા તેણે યુવાનમા જ બ્રહ્મચર્યવ્રત સ્વીકાર્યું, તેથી તેનું જીવન સાધુ જેવું પવિત્ર લેખાતું હતું આથી તે સાધુબખ્ષક તરીકે વિખ્યાત હતો

૨ ગુણુદેવ-તેનો જન્મ સવાલક દેશમા થયો હતો રાજ-મહારાજઓ પણ તેનું બહુમાન કરતા, તેણે બખ્ખુલીપુરમા ઘણા જૈન દેરાસરો કરાવ્યા

૩ નૂનકે

૪ સાહક-તે સ્થિર બુદ્ધિવાળો હતો

૫ જગત્સિહ-તે દોલતાબાદનો કરોડપતિ વેપારી હતો, ઉદાર પણ હતો તે તપગચ્છના ભદ્રારક દેવમુંદરસૂરિનો ભક્ત હતો, એક અથપ્રશસ્તિમા તો સાધુ જગત્સિહને ઓસવાલ તેમજ સાધુમુખ્ય બતાવ્યો છે (-પ્રશં ન ૯૬) એમ તેની ઓસવાલ કે શ્રીસાલી જાતિ વિશે શકા ઉદ્ભવે છે તેને શ્રીદેવી નામે પત્ની, તથા મહાણુસિહ અને સાધુ પદ્મસિહ નામે પુત્રો હતા તેના ઘર દેરાસરમા રત્નની અદ્ભુત જિનપ્રતિમા હતી તેણે ૩૬૦ જૈનોને મદદ કરી, વેપાર દ્વારા પોતાના જેવા જ કરોડપતિ બનાવ્યા આ કરોડપતિ જૈનો તરફથી દર સાલ એકેક દિવસ મોટી-પૂજા, સાધર્મિકવાત્સલ્ય, અને સ્વધપૂજા વગેરે નિરતર આણુ રહેતા એકેક દિવસના સાધર્મિક વાત્સલ્યમા ૭૨૦૦૦નો ખર્ચ થતો આ સાધર્મિક વાત્સલ્યમા તે સૌને વહિયાત, વાદ્ વખારિયા અને પૂજ્ય યતિઓની ભક્તિનો મોટો લાભ મળતો હતો

પ્રતિજ્ઞાપાલન

એકવાર બાદશાહે શેઠ જગત્સિહને કેદમા પૂર્યો, પણ તેને હુમેશા સામાયિક કરવાની પ્રતિજ્ઞા હતી શેઠ જેલરને રૂા ૫૦)ની

૨૪મ આખી રોજ સામાયિક કરતો હતો. આ રીતે તે પોતાના ધાર્મિકનિયમોનું અચૂક રીતે પાલન કરતો.

સઘસજિત

તપાગમ્પના ૪૮મા આં સોમતિલકસૂરિ (સં ૧૩૭૩ થી ૧૪૨૪) વિહાર કરતા કરતા એકવાર દોહતાબાદ પધાર્યા. તે પોતાના પરિવાર સાથે શેઠ જગતસિંહના-ઘર-દેરાસરે દર્શન કરવા આવ્યા. શેઠે પણ ત્યાના શ્રીસઘને એકઠો કરી, સૌની સાથે ગુરુદેવને વડન કમું અને ૭૦૦ પેઠણી વસ્ત્રો ગુરુદેવની સામે ધરી ગુરુદેવને વહોરવા વિનંતિ કરી આચાર્યશ્રીએ “કીતદોષ”ના કાશ્વે “નિષ્પૃહભાવે” એક મુદ્દપત્તિ પણ લીધી નહીં. આથી શેઠે ગુરુદેવના આ ત્યાગથી આશ્ચર્ય પામી, સઘને આ ૭૦૦ વસ્ત્રોની પહેરામણી કરી, અને સઘને ૭૦૦ સોનામહોરના તાબૂલ આવ્યા, દિલ્હીનો ૨૦ મો બાં મહમ્મદ તુમલખ પણ શેઠનું જહુમાન કરતો હતો.

૬ મહણાસહ-તે છ દર્શનોનો પોષક હતો. ૪૬ મા ૭૦ દેવમુંદરસૂરિ અને ૫૦મા ૭૦ સોમસુદરસૂરિનો ભક્ત આપક હતો. જ્ઞાતિએ પોરવાઠ હતો તેની સર્વત્ર સત્ત્વવાદી તરીકેની ખ્યાતિ હતી તે દેવજિરિને બહોલે વિશેષત દિલ્હીમા જ રહેતો હતો.

તેણે એક દિવસ મોટી સઘાર્થા કરી, જેમા છ દર્શનો તથા ૮૪ ગમ્પેના સવ સાધુ-સન્યાસીઓને આમંત્રિત કર્યા હતા. તેણે મુકરર દિવસે ૮૪૦૦૦ ટકા ખરચી, સૌને પરિધાપનિકા વગેરે કર્યા તેણે આ પ્રસંગે પૂજ્ય ગુરુદેવોને પધારવા વિનંતિ કરી હતી. ૫૦ ગુરુદેવની આજ્ઞાથી ૫૦ દેવમગલગણિ, (પ્રકં ૪૫, ૫૦ ૨૬૦) દિલ્હી પધાર્યા, પણ એ ઉત્સવના બીજે દિવસે પહોંચી શક્યા. આથી મહણસિંહે તેમનો બીજે દિવસે ‘નગર પ્રવેશ મહોત્સવ’ કર્યો અને સામેસામે “લઘુ સઘપૂજા” પણ કરી. તેણે તેમા ૫૬૦૦૦ ટકા ખરચ્યા હતા. (—આં રત્નશેખરસૂરિ કૃત ‘આદ્યવિધિ કૌમુદી,’

પ્રકાશ ૫, પૃં ૨૦, ૨૧, વિંસં ૧૫૦૬)

એક દિવસે કોઈ માણસે દિલ્હીના ૨૧મા બાદશાહ ફિરોજશાહ

તુલ્યબના ધાન લભેયાં. કે, “ મહણસિહ પાસે રૂ. ૫,૦૦,૦૦૦નું પૂજી છે તે બહુ ધનવાળો છે તેને દડીને ધન પડાવી લેવા જેવું છે ” બાદશાહે મહણસિહને બોલાવી પૂછ્યું કે, ‘ તારી પાસે કેટલું ધન છે ? ’ મહણસિહે જવાબ આપ્યો કે ‘ હું કાતો જવાબ આપીશ ?

ખીજે દિવસે તેણે કાગળ ઉપર હિસાબ માડી, પોતાના ધનની ગણતરી કરી અને બાદશાહને કહ્યું કે, ‘ મારી પાસે ૮૪ લાખનું જૂનું નાણું છે ’ બાદશાહ તેના આ પ્રકારના સાચા બોલાપણાથી ખુશ થયો બાદશાહે સ્વયં ૧૬ લાખ નાણા રાજ્યની તિજોરીમાંથી આપીને, તેને કરોડપતિ બનાવ્યો પોતાના રાજ્યમાં કરોડપતિ વસે છે, તેનું ગૌરવ લેતો બાદશાહ તેને ઘરે ગયો, અને તેની હવેલી ઉપર પોતાના હાથે કોટિધ્વજ ફરકતો કર્યો, બાદશાહે તેના પરિવારનું તેમજ પૂજ્ય મુનિવરોનું ભારે સન્માન કર્યું (—પ્રકં ૪૪ પૃં ૪૬)

મહણસિહે લોકોને પુષ્કળ દાન આપી, પોતાને મળેલી ‘ કોટિધ્વજ ’ની પદવી સફળ બનાવી

તેણે મલધારગચ્છના આં રત્નશેખરસૂરિને દિલ્હીમાં પોતાની વસતિમાં પધરાવ્યા, અને આચાર્યશ્રીએ પણ સં ૧૪૦૫ના જેઠ મુદિ ઉના દિવસે તેની વિનિતિથી ત્યાં પ્રખ ધકોશ (—ચતુર્વિંશતિપ્રખ ધકોશ) નામક ગ્રંથની રચના કરી (—પ્રખ ધકોશપ્રશસ્તિ, ઉપદેશ તરગિણી, તરગ ૨, ઉપદેશસાર સટીક, ઉપં ૯, ૧૦, ૫૬, ચાહુ જૈન ઇતિહાસ પ્રકં ૩૮, પૃં ૩૩૭)

૭ સાધુ પદ્મસિહ—તે સાધુ જગતસિહનો મોટો પુત્ર હતો મહણસિહનો ભાઈ હતો, તે પણ મોટો દાની હતો તેને પુણ્યશ્રી નામે પત્ની હતી, અને રાજૂ નામે પુત્રી હતી સાધુ પદ્મસિહે સાધુ નરપતિનો પુત્ર સાધુ ગોલા, તેના પુત્ર આશાધર સાથે રાજૂને પરણાવી હતી

૮ સઘપતિ આશાધર, પત્ની રાજૂ—તેઓએ તપગચ્છના ભં દેવમુંદરસૂરિ (સં ૧૪૨૦ થી ૧૪૬૫)ના ઉપદેશથી શત્રુજય મહાતીર્થમાં ૨૪ જિનાલયો, તથા ખભાત, સોજિત્રા, કાવીતીર્થ,

દીળા (દીળાણા) કાથીદેવનગર (કાથસણી), અણહિલપુર
પાટણ અને બાલાસુરમાં જિનાલયો કરાવ્યા, તથા જ ખૂદીવપન્નતિની
પ્રતિ લખાવી. (—જૈન પુ. પ્ર. સમ્રાટ પ્રથા. નં. ૬૬,

જૈનધર્મિ. પ્રક. ૪૫ પૃ. ૨૮૬, ૨૬૦,
ક. ૬, પૃ. ૩૮૭, પ્રક. ૫૬ કાવીતીર્થ)

શ્રેષ્ઠ જોડકાનો વશ

૧ સ. જોડકા—તે મહાર(મહાવર)નો રહેવાસી ઓસવાલ
જૈન હતો.

૨ વેમ્હા

૩ પારસ—તે “ સાધુપારસ ” નામથી વિખ્યાત હતો તેનું બીજું
નામ પદ્મદેવ પણ મળે છે તેને પદ્મા નામે પત્ની હતી, તથા ૧ સોહી,
૨ દેગા ૩ દેશલ, અને ૪ કુલધર એમ ચાર પુત્રો હતા. નાના કુલધરને
પદ્મશ્રી નામે પત્ની તથા પાંચ પુત્રો હતા. જેઓએ સ. ૧૩૭૮માં
વિમલવસહિની જગતીમાં બ. નેમિનાથની ધર્મધોષગમ્હત્યા ૧૬મા
આ. જ્ઞાનચંદ્રસૂરિના કામે પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. (પ્રક. ૩૫ પૃ. ૪૨)

૪ દેશલ—તે આખૂ ઉપરના ઉબરણી ગામમાં રહેતો હતો. તેને
દેમતી નામની પત્નીથી (૧) ગોશલ (૨) ગજપાલ અને (૩)
લીમ તથા માર્છી નામની પત્નીથી (૪) મોહન, અને (૫) સોહન
એમ પાંચ પુત્રો હતા. સ. ૧૩૭૬ થનુજ્ય, ગિરનાર, સાધોશ,
બલાલ અને વગેરે ચાલ તીર્થોના મોટા મારાસલ કાઢ્યા, તેણે કુલ
૧૪ સંઘો કાઢ્યા હતા તેણે કેટલાક તીર્થોમાં દેશસરો બધાવ્યા હતા.

સ. ૧૩૭૬ના મોટા પુત્ર ગોશલને શુભદેવી પત્નીથી ધરણસિંહ
અને કુદપાલ નામે પુત્રો થયા. ધરણસિંહને ધાધલ દેવાંથી વીજઠ
ખીમો સમરસિંહ, વિજપાલ નરપાલ અને વીરધવલ એમ ૪ પુત્રો
તથા નાગલદેવી નામે એક પુત્રી હતી. આ ૪ ભાઈએ સ. ૧૩૭૮માં
વિદ્યમાન હતા. એ સૌમાં વીજઠ મોટો હતો. તે ભારે
ચશમ્વી હતો. તને વીરહણદે અને ધાધલદે નામે બે પત્નીઓ હતી.

૧ દેશલદરા ઓસવાલ વશમાં સ. ૧૩૭૬ અને ૪ દેશલ થયા. ૪
તે આ દેશલથી જૂદા સમજાવા. (—પ્રક. ૩૫ પૃ. ૧૬)

“ શ્રીદેગલ સુકૃતપેગલવિત્તકોટિ

ચન્નચતુર્દગજગજ્જનિતાવદાત ।

ગત્રુજ્જચપ્રમુખવિશ્રુતસમતીર્થ—

યાત્રાશ્રતુર્દગ ચકાર મહામહેન ॥”

૫ ભીમ—તેને હાસલદેવી નામે પત્ની હતી

૬ મહાણુસિહ—તેને મયણુલા પત્ની, તથા લાલિગ, સિહ અને લાખો એ ત્રણ પુત્રો હતા

૭ લાલિગ—લાલિગનુ ખીન્નુ નામ લાલા અને લલ્લ પણુ મળે છે આ લાલિગ વગેરે ત્રણ, તથા ગોશલના પૌત્રો વીજડ વગેરે છ એમ નવ ભાઈઓએ મળીને સં ૧૩૭૮ના જેઠ સુદિ ૬ ને ચોમવારે વિમલવમહિનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો ધર્મધોષગચ્છના પરમ-શાન્ત આં અમરપ્રભના શિષ્ય શુદ્ધ ક્રિયાકારક સિદ્ધાન્તવેદી અને સમર્થ ઉપદેશક ૧૬મા આં જ્ઞાનચંદ્ર પાસે લં આદિનાથની પ્રતિષ્ઠા કરાવી (પ્રકં ૩૫ પૃં ૪૨, પ્રક ૩૮, પૃં ૨૮૨)

૮ નરપાલ—તેણે સં ૧૩૮૪મા આં જ્ઞાનચંદ્રના હાથે લં નેમિનાથની પ્રતિષ્ઠા કરાવી

(અર્બૂદ પ્રાચીન જૈન લેખ સદોહ, લેં ૧, ૬૨ વિગેરે લેખો, ઉપદેશસાર સટીક, ઉપં ૫૨, પ્રં ૩૫ પૃં ૪૨)

લોઢા વશ:—

અમે પહેલા (પ્રં ૪૪ પૃં ૫૩) સાહસી ભૈરવ દાનજીનો પરિચય આપ્યો છે ભૈરસિહ લોઢા ચૌહાણુ ઓસવાલ અને તેના ભાઈ રામસિંહ લોઢા ચૌહાણુનો વિશેષ પરિચય ભાટ કવિઓના દૂહામા આ પ્રમાણે વિશેષ મળે છે

૧. બદીવાન છોડાવનાર ભૈરસિહ લોઢા

અસુર સેન દલ સભરી આઈ, બાધી મુગલા બદી ચલાઈ
અહુ સમ પરજ (પ્રજ) કરે પુકાર, કીધા ચરિત કીસૌ કરતાર ॥ ૧ ॥
જગડે, ભીમ, જગશી નહીં, સારગ સહજ તન,
વાહરે ચઢી ડાહાતણા, મહિ ભૈર મહિવન ॥ ૨ ॥

મૂળનેથી મલી ઝોદ કે, પરવસી 'પાલી' બાઈ,
કે 'લોહા' તુમથી ઉભરે કે પુરસાણુ નિહાઈ ॥ ૩ ॥

છંદ

પુરસાણુ કાણુલ હિસદ ખન્દિ, એક રૂસન બરસયે,
અસવરે યો મુલતાન લીજે, કરખ થોડી કબચે,
ખટકડે કોલ દુરગ પાડી, ધરા આસપતિ ધાવયે,
પુનીવત સારગ પછે ભૈર, "બહુત બદી છુડાવયે" ॥ ૧ ॥

બડ મુઠ્ઠ તે ભે ભતિ બગા, કૌન વાહર આવય
ફીરી રાજ કવરી વાટ હાથે અમલ કોણુ છુડાવયે,
અહી વાત અવિનસ રીયે 'લોહા' સીખ સચીયાં લાઈવ
પુનીવત સારગ પછે ભૈર, બહુત બદી છુડાવયે ॥ ૨ ॥

બાજણી વીણાણી પવણી સારી રે બસીસા અતિ બણી,
લખ બરસ" લોહા પાણ કાયમ, કિન્તિ ચહુખડી તુમ તણી,"
સચીયા મુઠ્ઠ નિવાણુ નિસલ, બાણુ મુજશ મુણાઈવિ,
પુનીવત સારગ પછે ભૈર, બહુત બદી છુડાઈવિ ॥ ૩ ॥

વીણવીણે બાણક માય પાળે એક રણમે રડવડે,
પીડી જે લોહ પ્રસોમિ લી ? ડરાયે મહુ દિસિ ઠરે,
મેલીયા તે ઓસવાલ ઉઠીવત, સીખ કીપણુ લાઈવિ,
પુનીવત સારગ પછે ભૈર, બહુત બદી છુ ાઈવિ ॥ ૪ ॥

કવિત

છુડાઈ સખ બદી ખવની, અખીયાત ઉઝારી,
અલવરી ગદી સૌ કરે, ઉબચા, સિપતિ સહુ કરે તુહારી,
'તું સારગ દુસરા' ફુની સકડે સધારી,
બડ ભૂપતિ ડગીયા, અચલ અખિયાત ઉઝારી
મતિદીણુ મુજલ મખ (વખ) બદીયો, છાયાતર ધર તો ધરા,
ભૈરવા ? તરોવર તું પાળે, પછિતાવે પંખી બરા,

(૩)

તુજ ખીણુ અસુર અનત સક નહિ કોઈ માને,
 તુજ ખીણુ પાત કુપાત, ભલા કો ભેવ ન જાને,
 તુજ ખીણુ બદી બદીજત કાખીલ ન બહોડે,
 તુજ ખીણુ ચાડી કરે, ચાડકે નાક ન ફેડે,
 લણી સીંહુ તુજ ખીણી દાન ગૌ, કછુ ન ખાત દીસે ભલી
 ભેરવા ? આવ ઇકે વાર તું, ઇતિ અનીતિ અલવર ચલી ! (૪)
 પ્રથમ રમી ચૌહાણુ ખસ, જિસ હુવો હમીરા,
 હુ જે ખીલચી (ખીચી) સાહી, જાસ માકુર બજારા,
 તી પીછે પેરોજ ચઢ ખિમલુખા દલ કુટચો
 બહુ રાણુ ભૂ ગઈ, સાહી મહમુદ અહુટચો,
 અવશાન અતી આયો ન કો, પતિશાહ પરગટ કહું,
 ભેર નરિંદ્ર સાભરી (સાભર) ભણુ તુવ જશ કરી કકણુ બહુ (૫)

*

૨. ભેરસિ હના ભાઈ રામસિ હ લોઢા (ચૌહાણુ)

નેક નીજરી કરૈ સાહી આલમ, રામ ચ્યારી પતિ સાહા માલિમ
 બહતરી પાલ મેવાત વસાવૈ, “રાજકુલી નિત સેવા આવૈ” (૧)

છંદ

સેવૈ કછવાહા, ભેધક, બદો, ભારથ, ભેગૈ ભીછ ભલા,
 નિર્વાણુ, ચૌહાણુ, ચ દેલ, સોલકી, દેલ્હ નિશાન જિકે હજલા,
 બડગુજર, ઠાકુર, છેછર, છીલર, ગૌડ, ગોહેલ, મહેલ મીલી,
 દરખારી તુહારૈ રામ નરેસુર, “સેવૈ રાજ છત્રીસ કુલી” (૧)

જે તુંવાર, તાર, પવાર, સોઢા, સાખલા ખીચી, સોનગરા,
 રાઠૌડજી કે રાયબદા રાવત, સ્વામી કામી સગ્રામ ખડા,
 જે રાવલ રાજા રાણુ, રાજવી, કોડી કલા મહલિક મીલી,
 દરખારી તુહારૈ રામ નરેસુર “સેવૈ રાજ છત્રીસ કુલી” (૨)

ભુમીયા, ભૂપતિક રાય મહાભડ, તે દીસે દરખારી ખડા,
 જે બલણુ ભટ દિવાણુ દરસણુ, જગાતિ હુંજિદાર ખડા,
 જે મગણુ ગીત કરૈ કખી, માહી ‘મહાજન’ મેલ મીલી,
 દરખારી તુહારૈ રામ નરેસુર, “સેવૈ રાજ છત્રીસ કુલી” (૩)

જે મીઠ, મીઠા, સીકદારત, ખોખ, ખાન, સુમ્મીઠ, તુરક, ઘુચા, ખાખદા, મલિક જુમેર, મુકદ્દમ, જવાન, પઠાણ, મુગલ બચા, જે જામ, લગા, બઘોચ, હબસી ખેડ, ખત્રી, જનુ મેલમીલી દરબારી તુકાઈ રામ નરેસુર, “સેવે રાજા છત્રીશ કુલી” (૪)

(વિં સં ૨૦૦૪મા કોમસિદ્ધ મોં રાઠોઠે કરેલ

‘ઓસવાલ ઠામનો ઇતિહાસ’ પૃં ૨૦૮ થી ૨૧-૧

જાન કવિઓના પ્રાચીન પ્રસિદ્ધ હુકા અને કવિત્ત)

નોંધ —આ કવિત્તમાં આવેલા જનકુ વિગેરેનો પરિચય પહેલાં આવી ગયો છે તે આ પ્રમાણે—

૧ જનકુ (પ્રકં ૩૮, પૃં ૩૭૭)

૨ લીમ (પ્રકં ૪૫ પૃં)

૩ જગશી (જગત્સિદ્ધ પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૮૫)

૪ સહજનો પુત્ર સમરા-સારમ ઓસવાલ.

(—પ્રકં ૪૫, પૃં ૧૬૨ ૧૬૦)

હવેખો મગે છે કે—આબૂ સોનગરા શ્રીમાળીના વશના સહજ પાલ, તથા મત્રી જાજણના પુત્રો, તેમજ સોની સાજણ ઓસવાલ વશના સોની ધનદેવ તથા સોની કવીન્દ્ર સમ્રામસિદ્ધ, ખલાતના સોની વાજિયા-રાજિયા અને સં ગુણરાજ વગેરેએ પણ બહુને મુસલમાનોના ત્રાસખાધી બચાવી, ફેલી અને ખાન છોડાવ્યા હતા.

(—પ્રકં ૪૫ પૃં ૪૨૩ ૪૨૪, ૪૩૩ ૪૩૬, ૪૪૬, ૪ ૬)

હોદા વશાવલી :—

૧ શેઠ શ્રીરૂગ—તે હોદા ગોવરનો ઓસવાલ જૈન હતા. ગુણવાન, રૂપાળો વત્તવનો બહુકાર અને મતધારી જૈન હતા.

૨ ધનરાજ—તે ખાર મતધારી હતા.

૩ વેશરાજ—તે શીલવ્રતવાળો હતા. તેને (૧) નેઠમલ અને (૨) શ્રીરૂગ એમ બે પુત્રો હતા. મોટા શેઠ નેઠમલને ૧ જીણાશાહ અને ૨ મલ્લ નામે પુત્રો હતા.

૪ શ્રીરૂગ—તે બિનમક્ત હતા.

૫ રાજપાલ—તેને રાજશ્રી નામે પત્ની હતી. તથા ૧ ઋષભદાસ અને ૨ પ્રેમન નામે પુત્રો હતા રાજપાલ ઉદાર હતો તેના બંને પુત્રો તત્વના બાણકાર હતા.

૬. ઋષભદાસ—તેનું બીજું નામ રેખા પણ મળે છે તે રાજમાન્ય, દયાળુ, અને ધર્મપ્રેમી હતો તેને રેખશ્રી નામે સુશીલ પત્ની હતી તથા ૧ કુરપાલ અને ૨ સોનપાલ એમ બે પુત્રો હતા તેણે આગરાના દેરાસરમાં લ૦ પદ્મપ્રભસ્વામીની નવી પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી સં ૧૬૧૮માં અચલગચ્છના (૫૭ મા) આં ધર્મ-મૂર્તિસૂરિના ઉપદેશથી “સમેતશિખરતીર્થનો છ’રી પાળતો યાત્રા-સઘ” કાઢ્યો. “પાવાપુરી તીર્થનો નાનો સઘ કાઢ્યો.” અને (૫૮ મા) લ૦ કલ્યાણુસાગરસૂરિની કલ્યાણુકારી દેશના સાલળી “ચોથુ વ્રત” ઉચ્ચર્થ, ઋષભદાસે સં ૧૫૫૬ના માહ સુદિ પને ગુરુવારે પોતાનું જ્ઞાનદ્રવ્ય વાપરી આગરામાં ગ્રંથલ હાર બનાવ્યો.

૭ સં ૧૬૨૫, કુરપાલ, સોનપાલ—તે બંને ભાઈઓ રૂપાળા, અને ધર્મપ્રેમી હતા સમ્રાટ જહાંગીરના મંત્રીઓ હતા તેઓએ આં ધર્મમૂર્તિના ઉપદેશથી સં ૧૬૧૮ મા “સમેતશિખર તીર્થનો છ’રી પાળતો યાત્રાસઘ કાઢ્યો શિખરજીમાં જિના-લયોનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો સં ૧૬૨૮માં આગરામાં પોપાળ બધાવી સં ૧૬૨૮ મા મોટા બે જિનાલયોનો પાયો નાખ્યો પણ ત્યાં “નદીના પ્રવાહ”નો ભય હોવાથી, તેઓએ આગરાની હાથીશાળની ભૂમિમાં સં ૧૬૬૫ના માહ સુદિ ૩ ને દિવસે ફરીથી તે મદિરોનો પાયો નાખ્યો. તે તૈયાર થતા સં ૧૬૭૧ ના વૈશાખ સુદિ ૩ ના રોજ તે બે જિનપ્રાસાદોમાં લ૦ શ્રેયાંસનાથ તથા લ૦ મહાવીરસ્વામી વગેરે ૪૫૦ જિનપ્રતિમાઓની લ૦ કલ્યાણુ-સાગરસૂરિના વાસદેવથી અજનશલાકા કરાવી, પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

સં ૧૬૬૫ મા મોટો ઉપાશ્રય બનાવ્યો ઉક્ત પ્રતિમાના ગાદી લેખોમાં બાદશાહ જહાંગીરનું નામ ઉલ્લેખિત છે, પણ કેઈ ચાડીયાએ બાદશાહને ઊલટું સમજાવી, ક્રોધિત બનાવ્યો. બાદશાહ

જહામીરે ત્યાં આવ્યાને પ્રતિમાઓ બોધ, અને “ ભ૦ પાર્શ્વનાથની ક્ષણ ઉપર ” પોતાના નામના લેખો બોધ તે શાત પડયો, તેમજ જિન પ્રતિમાઓની ભવ્ય મુદ્રા બોધ પ્રસન્ન થયો, અને ભ૦ મહાવીરસ્વામીની પ્રતિમાના આશીર્વાદ સાંભળીને ચમકિત થયો, તે આચાર્યને નમસ્કાર કરીને પાછો વળ્યો.

(—પ્રક૦ ૪૦, પૃ૦ ૫૩૩, ૫૩૫, પ્રક૦ ૪૪ પૃ૦ ૬૦)

શેઠ કુરપાળ—સોનપાલે શત્રુ જયવીર્યનો માત્રાસ ઘ ઠાક્યો હતો હાથી, ઘોડા વગેરેનું જ્ઞાન આપ્યું હતું

મત્રી કુરપાલને અમૃતદેવી નામે પત્ની હતી, તથા ૧ સુધરાજ, (પત્ની—સુધથી), ૨ દુર્ગરાજ (પત્ની—દુર્ગાથી) અને ૩ ધનપાલ એમ ત્રણ પુત્રો તથા બે પુત્રીઓ હતી.

મત્રી સોનપાલને કાશ્મીરાદેવી નામે પત્ની હતી તથા ૧ રૂપચંદ, ૨ ચતુર્ભૂજ અને ૩ તુલસીદાસ (પત્ની—તુલસીદેવી) એમ ત્રણ પુત્રો હતા. તેમજ બે પુત્રીઓ હતી. તે પૈકીની બાદા નામની પુત્રી હતી તે રૂપાળી અને સ્વભાવે ગભીર હતી. તેને જોકમલ નામે પુત્ર હતો.^૧

૮ સુધરાજ—તેને સુધથી નામે પત્ની હતી અને ચાર પુત્રો હતા.

૧ સ રૂપચંદ અને તેની ત્રણ પત્નીઓનો પાળિખામાં કીમતી ઇતિહાસ કાતરેલો છે. અમદાવાદમાં દ્વિપક્ષની ટાંકી પાસેના એક ખેતરમાં છેક નદી કિનારે કવો છે તેના ઘાળામાં એક આરસનો નોંડેલો પાળિખો છે તે પાળિખામાં એક થોડેછવાર પાસે ત્રણ સ્ત્રીઓ છે ઉપર ખૂણામાં સૂયચંદ્રની આકૃતિઓ છે તેમાં આ પ્રકારે લેખ છે—

સંવત ૧૬૦૦ વર્ષે વાઘાજ દ્વારે ૧ વરેલ સં સોનપાલ પુત્ર સં રૂપચંદ ખાસ્ત્ર સમગ્રી અમલ કેસર જાળી અને રા (૧૬) જમલ પેલો ૧ ધીવાતલાહ સદેમ કિલકરાએ મી જહાંગીર દલી મી મહિમદાવાદનગરે સામ્રમલિતીરે સર્વ મલતિ સોલવાલ જાલીજ કુલસાસામાં સોલગોજ રવમદાસ તપુજ સં કુલરવાલ સોનપાલ ૧

(—યુજ્જયતનુ પાદનગર અમદાવાદ, પ્રક ૪૬ પ ૬૬૮)

૯ સૂરદાસ—તે સં ૧૬૭૧ માં વિદ્યમાન હતો.

આજે આગરામાં લોઢા કુટુંબના ઘણા જૈનો છે. (—પ્રકં ૫૭)

આગરામાં લં શ્રેયાંસનાથના જિનપ્રાસાદનો પ્રશસ્તિ લેખ

શ્લોક ૩૯ માં પડિમાત્રા લીપીમાં હતો.

શેઠ મદન શ્રીમાલીનો વશ

૧ શેઠ મદન—તે અણહિલપુર પાટણમાં રહેતો હતો, તે શ્રીમાળી વશનો હતો સ્વભાવે આનદી હતો. તેનું સાધુ બિરુદ પ્રખ્યાત હતું

૨. સાધુ દેવરાજ—તેનું બીજું નામ દેવસિંહ પણ હતું તે લોકપ્રિય હતો. તેની ભારે ખ્યાતિ હતી તે ધનવાન અને રાજમાન્ય હતો તેને જૈનાગમો પ્રત્યે ખૂબ ભક્તિ હતી. તેને પુત્ર-પૌત્ર વગેરેનો પરિવાર મોટો હતો. તેને “સાધુ” બિરુદ હતું.

સાધુ દેવરાજે સં ૧૫૩૮માં તપાગચ્છના ૫૩ માં લં લક્ષ્મી-સાગરસૂરિ અને આં સોમજયસૂરિ ગુરુના ઉપદેશથી ગ્રંથલઢાર સ્થાપન કર્યો, ૫૦ જયમદિરગણિવર જ્ઞાનલઢારો વિશે ઊંડા અભ્યાસી હતા સ્વભાવે ધીર, પરોપકારી હતા તેમણે આ ગ્રંથ-લઢારની સુદર વ્યવસ્થા કરી

સં ૧૫૨૭ ના આસો સુદિ ૭ ને રવિવારે અગવિજ્જગ્રંથ લખ્યો.

‘મહાનિશીહસૂત-પ્રશસ્તિ’માં ઉપર મુજબ હકીકત છે

(—શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ, ભાં ૨, પ્રકં ૧૩૨, ૧૭૩, ઇતિં ૫૮૫, પૃં ૨૬૨, કં ૧૫મી)

૩ સરવણ—તે દેવ, ગુરુ, સદ્ધ તથા શાસ્ત્રોનો ભક્ત હતો સ્વભાવે ધીર હતો તેને ટીલૂ નામે પત્ની હતી, જે લક્ષ્મી જેવી હતી, વાસ્તવમાં સ્ત્રીરત્ન હતી તેને ૧ સદારગ, રહેમરગ એમ બે પુત્રો હતા

૪ શેઠ સદારગ, શેઠ હેમરગ—શેઠ સદારગ અમદાવાદના ત્રીજા બા મહસ્મદશાહ (સને ૧૪૪૩ થી ૧૪૫૧) નો માનીતો હતો. મોટો દાની હતો તેણે શત્રુજય તીર્થ અને ગિરનાર તીર્થની

યાત્રાઓ કરી, ગિરનાર તીર્થમાં ૭૦ નેમિતાથના ત્રણ ઠંઠ્યાલોકોના સ્થાને “વિશાળભદ્ર નામે જિનપ્રાસાદ” બનાવ્યો. તેણે સ. ૧૫૦૮ માં દુકાળ હોવાથી અનાજનો કણ પણ મળતો ન હતો, ત્યારે દાનશાળાઓ સ્થાપન કરી સૌને બચાવી લીધા, અને તેથી તે ‘કૃપા સાગર’ કહેવાતો, બાદશાહ મહમ્મદે મોટો ઉત્સવ કરી તેને ‘વચ્છેરકે’નું બિરુદ આપ્યું. (—પ્રક્રં ૪૪, પૃં ૨૦૬)

શેઠ હેમરજ તેનો નાનો ભાઈ હતો. તે પોતાના પરિવાર સાથે અમદાવાદ આવ્યો અને વસ્યો. તેની પત્નીનું નામ દેવશ્રી હતું જે મદ્ર મુખી અને લક્ષ્મણ હતી અને દેવશ્રીની જેમ સ્ત્રીના કારણરૂપ હતી શેઠ હેમરજ પુણ્યશાળી હતો, તે દેવશુરની ભક્તિમાં સદા પ્રયત્નશીલ રહેતો.

૫ અમરદત્ત—તે મોટો દાની હતો. તે ‘જગત્ જીવજીવાક’ તરીકે પ્રસિદ્ધ હતો. તેને રમાઈ નામે પત્ની હતી. સ. ૧૫૩૬ (—મહાનિશીથ સૂત્ર-પ્રચલિત)

૬ ફેરુ (ફેર)

અસ્થાણકીન બાદશાહે (અને ૧૨૬૮ થી ૧૩૩૭) ભારતમાં હિંદુ તીર્થો જૈન તીર્થો, મદિરા તથા પ્રતિમાઓનો વિનાશ કર્યો કરાવ્યો હતો. એ સમયના જૈનાચાર્યો પોતાના માનપાનમાં નહીં રાસતા જૈન શાસનને પૂરા વફાદાર હતા, બધી રીતે સાવધાન પણ રહેતા. તેઓએ તકેદારી રાખી, સર્જતો મુખી પ્રયત્નો કરી, વરતમાં તીર્થો અને જિનપ્રાસાદોનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. નવાં મદિરા અને નવી સેઠડો જિનપ્રતિમાઓ ભરાવી, ઘણેલી ખોટને પૂરી કરી લીધી. જૈન વિદ્વાનોએ પણ અગમચેતી વાપરી, “જિનપ્રતિમાઓ અને જિનપ્રાસાદો જલદી કરાવી શકાય,” એ માટે તે વિષયના સાધારણ નિયમોવાળા શ્રેષ્ઠો પણ બનાવ્યા, આવા વિદ્વાનોમાં ઠ ફેરુ, કવિ મહન, મત્રી સુઆમ સોની (ભઠારી) વગેરે નામો નોંધપાત્ર છે. (—પ્રક્રં ૪૫, પૃં ૩૩૫)

તે પૈકી ઠ ફેરુનો પરિચય આ પ્રકારે છે—

દિલ્હી પ્રદેશના કલ્યાણપુરમાં (મેરઠ જિલ્લાના કરનાવલ ગામમાં) ધધકુળમાં ઠ. ચદ નામે પ્રસિદ્ધ કાલજ (વિદ્વાન) હતો^૧ તેને ફેરુ નામે વિદ્વાન પુત્ર હતો તેનું પુરુ નામ ઠ. ફેરુ પણ મળે છે

સાધારણ રીતે હુળક, પલ્લીવાલ, મોઢ, ડીસાવાલ, ગુર્જર, સોરઠિયા, વગેરે જ્ઞાતિઓના જૈનો માટે શિલાલેખો અને પ્રતિમા લેખોમાં ‘ઠ’ શબ્દનો પ્રયોગ કરેલો મળે છે (—પ્રકૃ ૩૫, પૃ ૧૦) જૈન લોજકો માટે ‘ઠાકોર’ શબ્દ વપરાય છે, જેમકે મહાકવિ ઠ દેવાલ વગેરે. (પ્રક ૩૫ પૃ ૨૦૦)^૨

એ જ રીતે ઠ ફેરુ પણ મોઢ વગેરે જ્ઞાતિનો વણિક, અબવાલ કે લોજક જૈન હોય એમ જણાય છે તે શ્વે, જૈન હતો સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, અપભ્રંશ વગેરે ભાષાઓ તથા વિવિધ વિજ્ઞાનનો મોટો વિદ્વાન હતો તે પ્રતિષ્ઠિત અથકાર હતો. તેના નીચે મુજબના પ્રાકૃત ભાષાના અથો બનાવેલા મળે છે—

૧ વત્થુસાર—ઠ ફેરુએ સ ૧૩૭૨માં કરનાવલપુરમાં વત્થુસાર ગા ૨૮૨ આ નામનો અથ રચ્યો તેમાં ૧ ગૃહપ્રકરણ ગા. ૧૫૮નું, ૨ બિબપરીક્ષા પ્રકરણ ગા ૫૪નું, અને ૩—પ્રાસાદ (જિનપ્રાસાદ) પ્રકરણ ગા ૭૦નું એમ ત્રણ પ્રકરણ આપ્યા છે

બીજા પ્રકરણની ૨૩ મી ગાથામાં એઠેલી જિન—પ્રતિમાની રચનામાં જિન પ્રતિમાની અચલિકા (લગોટ) નું પ્રમાણ આપ્યું છે ત્રીજા પ્રકરણની ગાથા ૫૬ થી ૫૮ માં ૨૪ દેરીવાળો જિન-પ્રાસાદ, ગા ૫૯ માં ૫૨—દેરીવાળો જિનપ્રાસાદ, તથા ગા ૬૦માં ૭૨—દેરીવાળા જિનપ્રાસાદની માંડણી બતાવી છે

૧ વીરમપુર એટલે નાકાડાતીર્થમાં ઠ. ધધ નામે ધનાઢય બુદ્ધિવાળો અને સર્વમાન્ય જૈન હતો તેને રાસલદેવી નામે ઉદાર પત્ની હતી

(અરવિંદ BA કૃતપલ્લીવાલ જૈન ઇતિહાસ પૃ ૭૧, ૭૨)

નોંધ આ ઠ ધધ અને રાસલદેવીના વશજેનું ધધ કુલ ચાલ્યું છે

૨ ઓસવાલ જૈનોમાં વિવિધ ગોત્રો હતા તે પૈકીના મુણોત કુહાડા વગેરેનો પરિચય પ્ર ૬૦ માં આવશે ઓસવાલોમાં ધધ કુળ હોવાનો ઉલ્લેખ મળતો નથી

આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, ૪ ફેરુ સ્વે જૈન હતો.

૨ સ્વચ્છપરિક્રમા—૪ ફેરુએ સ ૧૩૭૨ માં અક્ષાઉદીન ખિલજના રાજ્યમાં દિલ્હીમાં સ્તંભપરીક્ષા ગા. ૧૨૭ નો શ્રવ્ય સ્થળે તેમાં અનુક્રમે સ્તંભોના નામ ચંચલ, તોલ, માપ, મૂલ્ય સ્તંભ સ્થાનો, હીરો, પદ્મશય, મરકત, મોતી, ઇંદ્રનીલમણિ, વિદ્યુત (પરવાણ), વૈદ્ય, કંકેતગ, ગોમેધ, સ્ફટિક, પુષ્પશય, ઉત્પત્તિ સ્થાનો, પિત્તલ, લાખૂ, સ્ત્રીસુ લોહચાર, કધીર, કાસુ, પારદ, હીંગળો, સિદ્ધર, દક્ષિણાવર્ત શાખા કુદ્રાક્ષ, સ્થાપનાધ્યર્મ, શાલિગ્રામ, કપૂર, અગુરુ, અહન, કસ્તૂરી, કેસર, હથાગ ધૂપ, વાસકોપ, સિંધાલુ, સચળ, હોંગ અને ખાપરીઓ વગેરેનું વિગતવાર વર્ણન આપ્યું છે.

૩ ગણિતસાર-જેમાં તેણે એ સમયના વિવિધ નાણા સિક્કા તોલ માપ વગેરેનું વિસ્તારથી વર્ણન આપ્યું છે.

(—જૈન સં ૩૦ વ૦ ૨૧ ૬૦ ૨૪૪ થી ૨૪૫,

મત્રી મહન માટે જૂઓ પ્રક૦ ૪૫, પૃ૦ ૫૫

—મત્રી સશામ માટે જૂઓ પ્રક૦ ૪૫,)

૪ તેણે મુદ્દત વિષયક એક જ્યોતિષ શ્રવ્ય પણ બતાવ્યો હતો.

તોલ સાક્ષર શ્રી સ્વચ્છિતરામ વાચાસર્પી મહેતાએ જણાવ્યું છે કે, અક્ષાઉદીન ખિલજના સક્કાએ ૧૩૭૨ના દિવસમાં પાલખામાં બેસી તારાજી અધાધૂધીમાં નાસભાગ કરતાં બ્રાહ્મણોએ ઘસઘસેલ ત્રણ દોડુ પણ મદિરા પ્રતિમા આદિની આરાધના કરા કર્યા, જૈન સાધુઓ પેતાના અભ્યાસમાં આસક્ત હતા અને શાસ્ત્રોદેવીને ખૂબ ન ધરાવી. આવા ધર્મપરાયણ અને વિદ્વાન સાધુઓની પાઠે અમલોની સમ્મતિ તરીકે, ત્યારે, શ્રી હીરવિજયસૂરિ નામે સાધુ થયા હતા. આજે નર્મદાના કાંઠામાં અકબર બાદશાહ અને અન્ય ધર્મોમાં તેમણે

જૈનધર્મનો મહિમા બતાવ્યો આ ઇતિહાસ શું કહે છે! અમલક નાગરિક જૈનોનો સ્વ મુજરાતના દિવસાત્રાજ્ય સમયના મધ્યાહ્નમાં હતો, અને શ્રી હમયુનસિની માધ્યમ અભ્યાસને કિસ્સે પ્રકાશીતનવશ પૂર્ણિમા આવવા સમય હતો તેઓ (જૈનો) મહિનાઓ સુધી રહ્યાં જેડી, લાંબી સફરો કરી, દેશ-દેશવત્સની લક્ષ્મી લાવી, મુજરાતમાં રોકાતા, પોતાના વીર્ય અને વફાદારીથી રાજા પ્રગળી જાયને સકલ અને સૌભાગ્યના સમયમાં મદદ કરતાં

અણહિલપુરની ગાદીતુ ગૌરવ બળવતા-વધારતા બીજા દેવોના મંદિરો ખડિયેર થઈ જતા હતા, ” છતાં સરસ્વતી દેવીનાં મંદિરો, જૈન સાધુઓના ભીખ પરિશ્રયને લીધે ઘટનાદથી ગાજી રહ્યા હતા, ” ફેલવાડા (આખૂ) પરના વિમળશાહના દહેરા જેવા અનેક સૌંદર્યથી “ ગુજરાત વિભૂષિત ” થયું હતું.

ગાંધ્યની બિચલપાથલો, અંધાધૂંધી અને બિનસલામતી વારવાર નડતી, છતાં પોતાના ઉત્કૃષ્ટ વૈશ્ય ગુણોને લીધે “ ગુજરાત વેપાર ” પડી ભાગવા ન દીધો અને પર્યંત-વેપાર ખેડવાની લાયકાત અને શાંતિ સતેજ રાખ્યા.

(—“ જૈનધર્મપ્રકાશ, જ્યુબિલી અંક, ” શ્રી જૈન ગૂર્જર સાહિત્યરત્ન ભા.૦

૧, શ્રી ભાર્ગવેન્દ્ર નગીનદાસ ઝવેરીતુ સંપાદકીય નિવેદન : ૫૦ ૨૩, ૨૪)

સાક્ષર શ્રી રણજિતરાવ વાવાભાઈએ “ જૈનોએ કરેલી સાહિત્ય રક્ષાના વિચારો ઉપર આપ્યા છે

જૈનાચાર્યોએ ધણુ કષ્ટ સહી તીર્થરક્ષા તથા સાહિત્યરક્ષા કરી છે બીજા ધર્મવાલા તેમ કરી શક્યા નહીં આથી જ તેઓના પ્રાચિન તીર્થો તેમજ અથોની જોઈએ તેવી રક્ષા થઈ નહીં, માટે જ હવે આ વસ્તુ રાષ્ટ્રીયકરણની રીતિ ” એ રાજ્યને દેવામાં મોટું જોખમ સમાએલું છે કેમકે રાજ્ય પલટામાં રાષ્ટ્રીય ધનનો વિનાશ જ થાય છે આથી કે આવા ગભીર હેતુથી શેઠ કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈએ જૈનતીર્થોને પોતાના કબજામાં લેવા ધ્વજીતી લોકશાહી સરકારને જૈનતીર્થો સોંપવાની ના કહી હતી

પડોદરા રાજ્યનું અથ સાહિત્ય રાષ્ટ્રધન બનવાથી જ ગુજરાતના હાથ-માથી ગયું તે ગયું, જૈન અથ લડારો તેમજ જૈન સાહિત્યની આવી શાસ્ત્રનીય દશા ન અને માટે જ જૈન સંઘે જૈનતીર્થો તથા જૈનસાહિત્યને રાષ્ટ્રધન બનાવવા સાહસ ખેડવું ન જોઈ એ

નોંધ : ઉત્તમ માર્ગ એજ છે કે જૈનધર્મની સસ્થાઓ તીર્થો, મંદિરો, ઉપાશ્રયો ધર્મશાળા અને અથલડારોનું સંઘીકરણ કરી, તેની વ્યવસ્થા કરવી જોઈ એ

ભવિષ્યવાણી—

ઇતિહાસના ઉપર દર્શાવેલા ૪૫ પ્રકરણોના પરિશીલનથી નક્કી થાય છે કે, શ્વેતાખર જૈનોમાં ભા. પાર્શ્વનાથના સત્તાનીઓનો કેવલાગચ્છ, ભા. મહાવીરસ્વામીની શિષ્ય પરપરાનો તપાગચ્છ અને આણવક દ્વિગખર જૈનોમાં મૂળસંઘ એ પરપરાથી ઊતરી આવેલી પ્રધાન જૈન અમણશાળાઓ છે.

ભાં મહાવીર સ્વામીની અમણ પરપરાના સયોગવશ કંમણ નિર્મથ, કોઠિક, ચદ્ર, વનવાસી, વડગમ્મ અને તપગમ્મ વગેરે નામો પડ્યા હતા.

તપગમ્મ એ વાસ્તવમાં ભા મહાવીરસ્વામીની શિષ્ય પરપરાનો ગમ્મ છે, જે તપસ્યાના કારણે તપગમ્મ તરીકે વિખ્યાત થયો હતો.

તપગમ્મનો ભાવિ અશુદ્ધ સૂચવનારા વિવિધ દેવીવચનો મળ્યા હતા તે આ પ્રમાણે હતા —

(૧) ખભાતની વડીપોષાળમાં આં વિશ્વવચ્ચસૂરિનો શિષ્ય પરિવાર હતો. ખભાતની લઘુ પોષાળમાં આં દેવેન્દ્રસૂરિના શિષ્ય પરિવાર હતો. તે વખતે શાસનદેવીએ સત્રામ સોનીના પૂર્વજને જણાવ્યું કે—“મહાનુભાવ! આં દેવેન્દ્રસૂરિ યુગોત્તમ ગુરુ છે તેનો સુનિપરિવાર ભવિષ્યમાં વિસ્તાર પામશે અને યુગ પર્યંત ધની રહેશે, તો તુ તેમની ઉપાસના કર (—પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૮૧, ૩૩૨)

(૨) દેવી પદ્માવતીએ વિક્રમની ચૌદમી શતાબ્દીમાં અરતર ગમ્મના યુગપ્રધાન આં જિનપ્રભસૂરિને જણાવ્યું હતું કે જિન પ્રતિદિન તપગમ્મ ઉદય પામશે તો તમે તમારા મ્તોત્રો તપગમ્મના વિષમાન આં સોમતિલકસૂરિને આપજો.

(આં જિનપ્રભસૂરિના સિદ્ધાંત સ્તવનની ૫ અભિગુપ્ત ગં કૃત અવજ્જિ પ્રકં ૪૦ પૃં ૪૬૮ પ્રં ૪૭)

(૩) મણુ મણ્ણિકદ્ર મહાવીરે આ વિજયદાનસૂરીશ્વરને સ્વપ્નમાં જણાવ્યું હતું કે ‘હું તમારા ગમ્મનું કુશળ કરીશ, પણ તમે તમારી પાટ ઉપર ‘વિજયશાખા’ સ્થાપશો,

(—પ યુગાલવિજયજલિની ભાષા પદ્માવતી સ ૧૮૮૬, જોઠ વ. ૧૩ શુક્રવાર, સિરોહી પ્રકં ૫૭, પૃં ૮)

ઉપર જૂઠા જૂઠાં દેવીવચનો આપ્યાં છે વાસ્તવિક રીતે વિચાર કરીએ તો જણાયે કે, આ ભવિષ્યવાણી આજ સુધી નિરપવાદ રીતે સાચી પડી છે પ્રસ્તુત પ્રકરણમાં આપણે ‘આ દેવીવચનોની ત્રણ સફળતા ઇચ્છીએ’ એવી શુભ મનઃકામના છે.

પ્રકરણ છંતાલીસમું

આં વિદ્યાનંદસૂરિ, આં ધર્મધોષસૂરિ

વિવુધવરકીર્તિશ્રીવિદ્યાનન્દસૂરિમુખ્યૈ ।

સ્વ-પરસમયૈકકુળૈસ્તદેવ સશોધિતા ચેયમ્ ॥ ૧ ॥

(-સં ૧૩૨૩ થી ૧૩૨૭ આં દેવેન્દ્રસૂરિકૃત કર્મગ્રંથ ટીકા પ્રશસ્તિ)

શ્રીદેવેન્દ્રગુરો ગિણ્યૌ તમસ્તોમૈકભેદકૌ ।

મહાપ્રભાવૌ જાયેતા જમ્બૂદ્વીપરવી ડવ ॥ ૩૦ ॥

(-સં ૧૪૬૬, આં ગુણુરત્નસૂરિકૃત કિયારત્નસમુચ્ચય, ગુરુપર્વક્રમ)

તત્પદ્મેઽથ સ પ્રસિદ્ધપ્રભાવ શ્રીમાન્ વિદ્યાનન્દસૂરિ શ્રિયે સ્તાત્ ॥૧૬૧॥

(સં ૧૪૪૬, આં મુનિસુદરસૂરિની ગુર્વાવલી)

૧. આં દેવેન્દ્રસૂરિની પાઠે ૧ આં વિદ્યાનંદસૂરિ અને

૨ આં ધર્મધોષસૂરિ એમ બે આચાર્યો થયા હતા

વરદેવ પદ્મીવાલના વંશજો નાગોરથી પાલનપુર થઈ વીંજપુરમા આવી વસ્યા તેઓ વરહુડિયા તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા

(-પ્રકં ૩૮, પૃં ૩૯૦)

સં શેઠ જિનચંદ્ર વરહુડિયા અને શેઠાણી આહિણીને ૧ સં દેવચંદ્ર, ૨ નામધર, ૩ મહીધર, ૪ વીરધવલ અને ૫ ભીમદેવ એમ પાંચ પુત્રો હતા તથા આહિણી નામે પુત્રી હતી તે પૈકીના વીરધવલનુ લગ્ન હતું વિવાહનો માડવો સળથો હતો.

આ અરસામા આાં દેવેન્દ્રસૂરિ વગેરે વીજાપુર પધાર્યા તેમના ઉપદેશમા સસારની અસારતા, ધર્મની વજાહારી અને વૈરાગ્યનો અરુણ હિત પ્રવાહ વહેતો હતો. વીરધવલને ગુરુદેવના ઉપદેશની અસર થઈ તેણે વિવાહનો વિચાર માઠી વાળી, દીક્ષા લેવાનો નિર્ણય કર્યો. નાનો ભાઈ શ્રીમદેવ પણ પોતાના ભાઈની સાથે દીક્ષા લેવા તેમાર ઘરે બંને ભાઈઓનો દીક્ષાનો વરણોડો ઘડયો. આાં દેવેન્દ્રસૂરિએ સં ૧૩૦૨મા વાજાપુરમા તેજ વિવાહમહોત્સમા વીરધવલ અને શ્રીમદેવને દીક્ષા આપી અને તેઓનાં નામ ૧ મુનિશ્રી વિદ્યાનંદ અને ૨ મુનિ શ્રી ધર્મકીર્તિ સંખ્યા (પ્રકં ૩૮, પૃં ૩૬૧)

આાં વિદ્યાનંદસૂરિને આચાર્યપદવી આપવાની સાલવારીમા નિસવાહ છે ' કોઈ ઉલ્લેખમા સં ૧૩૦૪મા અને કોઈ ઉલ્લેખમા સં ૧૩૨૭મા આચાર્યપદવી મતાવી છે" એ કે માત્ર બે વર્ષના દીક્ષાપર્યાયમા આપવી શક્ય નથી, છતાંય ગુરુદેવને "પોતાના મૃત્યુ સમયનુ જ્ઞાન થયું હોય, અગર શિષ્ય સર્વરીતે આચાર્ય પદવીને યોગ્ય લાગે"તો ગુરુઓ તેવા નવદીક્ષિતોને પણ આચાર્યપદવી આપી અન્ધનામકે બનાવતા અને સઘ તેમને બહુમાનથી વધાવતો? બ્યારે અહીં ગ શ્રીરતાથી વિચાર કરીએ તો જણાયે કે આાં દેવેન્દ્રસૂરિએ સં ૧૩૦૪મા પાલનપુરમા મુનિ વિદ્યાનંદ અને મુનિ ધર્મકીર્તિને પન્થાસ પદ આપ્યું. આ અવસરે પણ ત્યા કેસરની વૃષ્ટિ થઈ હતી.

(-પ્રકં ૪૫, પૃં ૨૮૦ ૨૮૨)

જૈનોમા સાધારણ રીતે એવો નિયમ છે કે, જૈન ગૃહસ્થ યોગ્ય મુમુક્ષુ મનુષ્યને પોતાના તરફથી ઉત્સવ કરી, દીક્ષા કે પદવી વગેરે અપાવે તો તે જૈન એ મુનિને પોતાના માની લેતો અને તેમને દરેક પ્રકારની પદવીઓ અપાવવા ઉત્સાહિત રહેતો, સભવ છે કે, પાલનપુર સંઘે આ રહી પ્રમાણે" મુનિ વિદ્યાનંદ અને મુનિ ધર્મકીર્તિને આચાર્ય વગેરે પદવીઓ અપાવી હોય, ત્યારે પાલનપુરના સઘને તેનો લાભ મળે એવો આમલ કર્યો કર્યો."

૧ આાં હેમવિમલસૂરિએ આાં સૌભાગ્યસૂરિને દીક્ષા આપી, તે જ સમયમા આચાર્ય-સ્થનામકે બનાવ્યા હતા. (-પ્રકં ૫૫)

પંન્યાસ

આચાર્યમહારાજે સઘને 'જેવો અવસર' કહી મૌન સમ્મતિ આપી હોય, અને ત્યારથી સૌને આં વિદ્યાનદ પાલનપુરમા ગચ્છ નાયક થશે એવો ખ્યાલ ખંધાયો હોય, એ બનવાજોગ છે કે આખ્યાલથી સવતમા વિસવાદ ઊઠ્યો હોય ? “ગમે તે હો” પણ આં દેવેન્દ્રસૂરિએ સં ૧૩૦૪મા બને મુનિઓને ગણિ—પંન્યાસપદ આખ્યા એટલે એ હિસાબે આ સાલવારી સાચી ઠરે છે પં વિદ્યાનદગણિ વિદ્યાન હતા તેમના હસ્તાક્ષર મુદ્ર હતા તેમણે જ આચાર્ય બંન્યા બાદ આં દેવેન્દ્રસૂરિએ રચેલી ‘કર્મગ્રન્થ-ટીકા’ને પ્રથમ આદર્શ લખ્યો હતો, મહોં હેમકલશ અને પં ધર્મકીર્તિ એ તેનું સંશોધન કર્યું, તે પછી સૌ માળવામાં વિચરી ગુજરાતમા આવ્યા, અને ખંભાતમા સં ૧૩૧૯મા તપગચ્છના (૧) વડી પોષાળ અને (૨) લઘુ પોષાળ એમ બે ભાગ પડ્યા.

આચાર્ય-ઉપાધ્યાય

આં દેવેન્દ્રસૂરિએ સં ૧૩૨૩મા પાલનપુરના પ્રહ્લાદન પાર્શ્વનાથના જિનપ્રાસાદના ઉપાગ્રયમા પં વિદ્યાનદને આચાર્યપદ અને પં ધર્મકીર્તિને ઉપાધ્યાયપદ આપ્યું આ પ્રસંગે પદવીના મંડપમા કેસરનો વરસાદ થયો, એ જોઈ સૌ ખુશી થયા, આ ઘટનાને સૌએ તેમના યુગપ્રધાન બનવાની એ ધાણી માની લીધી

પ્રશંસા

આં દેવેન્દ્રસૂરિ આ નવા આચાર્ય અને ઉપાધ્યાયનો પરિચય આ રીતે આપે છે—

વિવુધવરધર્મકીર્તિશ્રીવિદ્યાનન્દસૂરિમુલ્યૈ ।

સ્વ-પરસમયૈકકુગલૈસ્તદેવ સંગોધિતા ચેયમ્ ॥

(કર્મગ્રન્થ ટીકા-પ્રશસ્તિ)

આં દેવેન્દ્રસૂરિએ સં ૧૩૨૪ મા આં વિદ્યાનદસૂરિને ગુજરાતમા વિચરવાની આજ્ઞા આપી, પોતે ફરીવાર માળવા પધાર્યા અને સં ૧૩૨૭ મા માળવામાં જ કાળધર્મ પામી ગયા તેમની

પાટે આં વિદ્યાનદસૂરિ હતા જ તે પછુ સં ૧૩૨૭ માં ગુરુ દેવના અર્ચનગમન પછી ૧૩ દિવસે વિજાપુરમાં કાળધર્મ પામી, સ્વર્ગે સથર્યા આ દુખદ ઘટના સાક્ષી સઘમાં સૌને દુખ થયું

આં વિદ્યાનદસૂરિ સ્વેગી, શુદ્ધ સયમપાલક અને સમર્થ વિદ્વાન હતા. તેમણે ‘વિદ્યાનદ વ્યાકરણ’ની રચના કરી આ વ્યાકરણમાં તેમણે યોગ્ય સૂત્રોમાં વ્યાકરણના તમામ વિષયનો સમ્પૂર્ણ કર્યો હતો. એટલે એ સમયનું એ સર્વોત્તમ વ્યાકરણ મણાવું હતું

આં દેવેન્દ્રસૂરિના સ્વર્ગવાસથી ગુજરાતમાં ભારે દુખની લાગણી છવાઈ હતી. શાસનદેવીએ સુગ્રામ સોનીના પૂર્વજ સોની સાંગણુને ‘આં દેવેન્દ્રસૂરિની મમણ પરપરા લાભે કાળ આલશે’ એવી ભવિષ્યવાણી કહી હતી. વળી, ખલાતના જોનો આં દેવેન્દ્ર સૂરિના અત્યંત રાગી હતા. આં દેવેન્દ્રસૂરિની લઘુ પોષાળમાં ખલાતના સઘપતિ ભીમે જ ઉતારે આપ્યો હતો, તે તમનો પરમમહત્ત હતો, ધર્મપ્રેમી મદ્દાણુ આવક હતો. (—પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૩૨)

સં ભીમને આં દેવેન્દ્રસૂરિના સ્વર્ગવાસના સમાચાર સાક્ષી ભારે દુઃખ થયું, તેણે “બનાજ ખાવા”નો ત્યાગ કર્યો. પછી તો એક જ મહિનામાં આં વિદ્યાનદસૂરિના વિજાપુરમાં સ્વર્ગવાસ થયાના સમાચાર મળતા, તેણે બનાજ ત્યાગની મુદતમાં વધારે કર્યો તેણે “૧૨ વર્ષ સુધી બનાજ લીધું નહીં.” (પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૨૭)

જે આચાર્યોના લગભગ ૧૫ દિવસના આતરે ધ્યેશ્વ સ્વગવા સથી શીમ્લ ભારે મૂઝવણ અનુભવવા લાગ્યે. છેવટે સૌએ ઉં ધર્મકીર્તિને યોગ્ય ભાણી, અમ્હનાયક બનાવવાનો નિર્ણય કર્યો.

વ અમ્હના સગોત્રા આચાર્યો તથા વૃદ્ધપોષાળના આંશેમકીર્તિ સૂરિએ સમયસૂચકતા વાપરી, ગુરુદેવના સ્વર્ગગમન પછી ૭ મહિ નામાં એન્સે સં ૧૩૨૮ માં વીજાપુરમાં ઉપાં ધર્મકીર્તિને આચાર્ય પદવી આપી આં ધર્મધોપસૂરિ નામ પામી, આં દેવેન્દ્રસૂરિની પાટે આપન કર્યા એ પછી આં ધર્મધોપસૂરિ તપગચ્છના નાયક બન્યા.

(—સોની સુગ્રામસિંહ, માટે જુઓ પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૩૩, બીમાશાદ—સં બીમાળ માટે જુઓ પ્રકં ૪૧ પૃં ૬૮૩ પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૨૭).

૪૬. આં ધર્મઘોષસૂરિ

તેમનો શરૂનો “ જીવનપરિચય ” ઉપર આવી ગયો છે તે ગૃહસ્થપણામા આં વિદ્યાનદસૂરિના નાના લાઈ હતા અને સાધુ-પણામા ગુરુલાઈ હતા તેમને સં ૧૩૦૨ મા વિજ્ઞપુરમાં દીક્ષા, સં ૧૩૦૪ મા પાલનપુરમા ગણિપદ-પડિતપદ, સં ૧૩૨૩ માં પાલન-પુરમા ઉપાધ્યાયપદ અને સં ૧૩૨૮ મા વીજ્ઞપુરમા આચાર્યપદ આપવામા આવ્યું, તેમનું સં ૧૩૫૭ મા સ્વર્ગગમન થયું

નોંધ : અમે અહીં આં વિદ્યાનદસૂરિ અને આં ધર્મઘોષસૂરિનો એક જ પટ્ટાક આપ્યો છે

તેઓ વિદ્યાન, ચમત્કારી સિદ્ધપુરુષ, પ્રલાવક યુગપ્રધાન આચાર્ય હતા તેમના ચરિત્રના વિવિધ પ્રસંગો આ પ્રકારે મળે છે -
પ્રતિષ્ઠા-સંઘયાત્રા

આં ધર્મઘોષસૂરિ માડવગઢ પધાર્યા હતા ત્યા નાદુરીવાળા ગરીબ શ્રાવક પેથડે તેમની પાસે શ્રાવકના બાર વ્રત ઉચ્ચર્યા તેમા પરિબ્રહ્મ પરિમાણમા ગુરુની સૂચનાથી તેણે પાત્ર લાખતું પરિમાણ કર્યું ગુરુકૃપાથી ધીમે ધીમે તે ધનવાન બન્યો તેણે ધન વધવાથી શત્રુજય તીર્થ ઉપર લં ઋષભદેવનો જિનપ્રાસાદ વગેરે ૮૪ જિનાલયો બનાવ્યાં ૭ અથલ ડારો સ્થાપ્યા આં ધર્મઘોષની અધ્યક્ષતામા શત્રુજયતીર્થનો છરી પાળતો યાત્રાસઘ કાઢ્યો શત્રુજયની ચારે તરફ ૧૨ ચોજન પ્રમાણ ક્ષેત્રમા સર્વ જિનાલયોમા આદીના ધ્વજ બનાવી આપ્યા રાજ સારંગ^૧ પાસે કર્પૂરની જકાત માફ કરાવી

સં પેથડે આ ધર્મઘોષસૂરિને મોટા ઉત્સવથી માડવગઢમા પ્રવેશ કરાવી ચોમાસુ કરાવ્યું સં પેથડે અને સઘવણ પદમણીએ ૩૨ વર્ષની ઉંમરમા જ બ્રહ્મચર્યવ્રતનો સ્વીકાર કર્યો

(-પ્રકં ૦૪૫, પૃં ૩૧૪ થી ૩૧૮)

ચમત્કાર-આં ધર્મઘોષસૂરિ સં પેથડના સઘમા શત્રુજયની યાત્રામા પધાર્યા હતા પરંતુ આં કંકસૂરિએ “ નાલિનન્દનજિનો-

૧ રાજ સારંગદેવ માટે જૂઓ: પ્રકં ૩૭, પૃં ૨૭૨ ટિપ્પણી

(પ્રકં ૪૫ પૃં ૩૧૨)

દ્વારપ્રબધમા સં ૧૩૭૧ માં શત્રુજયતીર્થના સપ્તમા સં ૧૩૭૧ માં માહ સુષ્ટિ પના દિવસે તીર્થના છોડોદ્વાર ઉત્સવમા “વડગ મ્હના આં ધર્મધોપસૂરિ”ની હાજરી જતાવી છે તે સપ્તમાસુ નથી સભવ છે કે, તે ઉત્સવમા તેમની આજ્ઞાથી તેમના પટ્ટધર આં સોમપ્રભસૂરિ પધાર્યા હોય ?

આં ધર્મધોપસૂરિએ ગિરનારતીર્થની યાત્રા કરી, અને સંસ્કૃતમા ગિરનારતીર્થકલ્પ શ્લોક ૩૨ બનાવ્યો, સૌરાષ્ટ્ર પાટણના સમુદ્ર કિનારે ઊભા રહી, વિનતિથી “મત્રમથ સમુદ્રસ્તોત્ર” બનાવ્યું તેથી તરત જ સમુદ્રમા એકદમ મોટી બરતી આવી, અને તેમાથી રત્નો છિછળીને બહાર આવ્યા. આચાર્યશ્રીના ચરણ કમળ પાસે રત્નોનો મોટો ઢગલો થઈ ગયો. સૌ ચમત્કાર પામ્યા.

આચાર્યશ્રીના મત્રધ્યાનથી સૌરાષ્ટ્ર પાટણમા શત્રુજયને જૂનો કપટીંચક્ષુ પ્રગટ થયો. તે સમકિતી બની, જિનપ્રતિમાનો અધિષ્ઠાચક બન્યો. એક દિવસે કોઈ દુષ્ટ સ્ત્રીએ સાધુઓને વડાં વડોરાવ્યાં. આચાર્યશ્રીએ તેને મત્રવાળાં બાણી બહાર પરકવ્યા, અને તે જ વડાં સવારમા પથ્થર બની ગયા, આચાર્યશ્રીએ તે દુષ્ટ સ્ત્રીઓને પાટણ ઉપર બેસાડી ઘસાવી દીધી, અને પછી કડુણાથી તેઓને ઊડી દીધી.

એકવાર બીજા પક્ષવાળાની સ્ત્રીઓએ વીલપુરમા આચાર્યશ્રીના વ્યાખ્યાનની મધુરતા એઈ ઇર્ષા આવતા સ્વરસંગ કરવા કામચુક્યું આચાર્યશ્રીએ તેઓને પણ પાટણ ઉપર ઘસાવી, ઊડી દીધી તે સ્ત્રીઓએ ત્યારે વચન આપ્યું કે, “હવે આજથી તમારા ગમ્મળને અમે ઉપદ્રવ કરીશું નહીં.”

સાધુઓ એક યોગીના ઠરથી ઉચ્છૈનમા રહેતા નહતા. આચાર્યશ્રી સપ્તરિવાર ઉચ્છૈન પધાર્યા. યોગીએ સાધુઓને કટાક્ષમા કહ્યું ‘તમે હવે શિવર બનીને રહેજો’ સાધુઓએ કહ્યું ‘રહ્યા છીએ જ, તું શું કરીશ ?’ આ સામળી યોગીએ હાંત દેખાવ્યા, સાધુઓએ તેને કોણી બતાવી, ઉપાસ્યે આવીને સાધુઓએ આ વાત

આચાર્યશ્રીને કરી. ચોગીએ મત્રબળથી સાધુઓની પોષાળમાં ઉંદર મોકલ્યા, આચાર્યશ્રીએ એક ઘડાનું મોં કપડાથી ઢાંક્યું, અને બાપ શરૂ કર્યો. ચોગી તો રાડ પાડતો ઉપાશ્રયમાં આવ્યો અને આચાર્યશ્રીના પગમાં પડ્યો.

સાધુઓ ગોધરાના ઉપાશ્રયમાં રાત રહે તો ઉપાશ્રયના દરવાજાને મત્રબળથી બંધ કરતા હતા. એકવાર સાધુઓ મત્રબળ કરવો ભૂલી ગયા એટલે શાકિનીઓ રાતે આવીને આચાર્યશ્રીની પાટ ઉઠાવી ગઈ. આચાર્યશ્રીએ તે શાકિનીઓને થભાવી દીધી, શાકિનીઓ પાસેથી જ્યારે, “હવે પછી તમારા ગરબને હેરાન કરીશું નહીં” એવું વચન લીધું ત્યારે તેઓને છોડી દીધી

*

પ્રદ્યુમ્નમંડળમાં એક દિવસે આચાર્યશ્રીને સાપ કરડ્યો, અને ઝેર ચડવા માંડ્યું, આખો સઘ ખૂબ ગભરાઈ ગયો. સૌ ઉપાય શોધવા લાગ્યા આચાર્યશ્રીએ સઘને સાન્ત્વન આપતા જણાવ્યું કે “સવારે નગરના પૂર્વ દિશાના દરવાજે કઠિયારો લાકડાની ભારી લાવશે, તેમાંથી વિષહરિણી વેલ મળી આવશે, તેને સૂઠ વગેરે સાથે ઘસી, ડાંબ ઉપર લગાવજો,” સઘે તે પ્રમાણે કરવાથી આચાર્યશ્રીને આરામ થયો. આચાર્યશ્રીએ ત્યારથી જિંદગી પર્યંત છ વિગઈનો ત્યાગ કર્યો. આચાર્યશ્રી હમેશા માત્ર જરૂરનો આહાર લેતા હતા

કાવ્યકળા—

એક દિવસે એક મત્રીએ આઠ ચમકવાળું કાવ્ય બોલીને આચાર્યશ્રીને જણાવ્યું કે, “હવે આવા કાવ્ય કરનાર કોઈ રહ્યો નથી આચાર્યશ્રીએ જણાવ્યું ‘કોઈ નથી’ એમ બોલવું ઠીક નથી, મત્રીએ કહ્યું ‘એવો કોઈ કવિ હોય તો બતાવો’ આથી આચાર્યશ્રીએ એક જ રાતમાં આઠ ચમકવાળી ‘જય વૃષભ’ પદ્યથી શરૂ થતી સ્તુતિઓ બનાવી, લીંત ઉપર લખી દીધી, મત્રી તો આ કાવ્યો વાંચીને ચકિત થઈ ગયો, અને આચાર્યશ્રીના ઉપદેશથી પ્રતિજોધ પામ્યો

આચાર્યશ્રીએ સ ૧૩૩૨માં પોતાના શિષ્ય સોમપ્રભને આચાર્ય-

પદ આપ્યું. આચાર્યશ્રીએ તેમને “ભાર અ ગોતું જ્ઞાન” આપ્યું જ હતું પછી તો તેમની યોગ્યતા બાણીને “મત્રની પોથી” પણ આપી. પરંતુ આં સોમપ્રજાસૂરિએ હાથબેટી વિનંતિ કરી કે, ‘શુરુકૃપા છે તેમા જ બધુય છે એટલે “કાતો ચારિત્રની આરાધના આપો, કા તો આ મત્રપોથી આપો.” આચાર્યશ્રીએ તેમને ત્યાગ-વૈરાગ્યમા રંગાયેલા સુમુખ સમજી અને બીજો કોઈ શિષ્ય આ મત્રપોથી માટે યોગ્ય ન લાગવાથી એ મત્રપોથીને જલશરણ કરી દીધી.

અન્યો—

આચાર્યશ્રી ધર્મદાસસૂરિએ સઘાચાર ભાખવિવરણ, સુઅ ધર્મસ્તવ, કાચસ્થિતિપ્રકરણસ્તવાવજૂરિકા, દુસ્સમકાલસમયસુસધધમ ગાં ૨૬ સાવજૂરિકા, ચતુર્વિંશતિજિનપૂર્વભવસ્તવ ગાં ૨૪, અતાશર્મસ્તોત્ર શ્લો ૮, દેવેન્દ્રસ્તોત્ર, યૂજં સ્તુતિ, જયવૃષભં અષ્ટ યમકસ્તુતિ શ્લો ૮ અવજૂરિસહિત, આદ્યજીવકલ્પ ગાં ૧૮૨, મન્ત્રગણિત પાર્શ્વનાથ-સ્તોત્ર શ્લો ૧૩, લોકાન્તિક દેવલોક જિન સ્તવન ગાં ૧૬-અવજૂરિ-સહિત ‘યોનિસ્તવ ગાં ૧૩, સત્તુલ્લ મહાવિત્થકલ્પ ગાં ૩૬, -અષ્ટાપદવીર્ધકલ્પ શ્લો ૨૫, ગિસ્તાર વીર્ધકલ્પ શ્લો ૩૨ સમ્મેતશિખરવીર્ધકલ્પ શ્લો ૧૬, સમવ સરણ પ્રકરણ ગાં ૨૮ લોકનાલિકા શ્લોક ૩૨, યુગપ્રધાનસ્તોત્ર ગાં ગાં ૨૪ ઋષિમઠલ-સ્તોત્ર ગાં ૧૦૬, પરિમહાપ્રભાણ ગાં ૩૬, ભાવિચતુર્વિંશતિજિનસ્તવન શ્લો ૧૪, પાર્શ્વનાથસ્તવન ગાં ૬ પાર્શ્વનાથવીર્ધસ્તોત્ર શ્લો ૧૧, પૂર્વાર્ધસંસ્કૃત-ઉત્તરાર્ધપ્રાકૃતભાષામય સ્તવન શ્લો ૬, ભવત્રયસ્તવ ગાં ૨૪, પાત્રીશ જીનવાણી સ્તવન ગાં ૧૬, જીવવિચારસ્તવ ગાં ૪૦, યમકમયવર્તમાન ચતુર્વિંશતિજિનસ્તવન શ્લો ૩૬, વજેરે કૃતિઓ ૨૨વી હતી.

૧ મુગપ્રધાનપંચ-પ્રશસ્તિ : હિતી ખી મગ્ગાનુગ્રણીત કુપમાપ્રસવ જાતુરખિક દિગ્દશમુગપ્રધાનરસનાં મુલાવલોપનાર્થે બીદેવેન્દ્રસૂરિના મન્ત્રપત્રે ન્યામીપદે ॥ ધીવન્દ્રપદ્યે પ્રયોક્તામ ધ્રી સોમસિદ્ધસૂરિસ્ત્વેવામુગાપ્પાવ ધ્રીહંસ મજનપતિ પ્રચાદક ધ્રીહિષ્ય ધ્રીધીર્ઠિમુવનેન ધ્રીમતિ સ્તંમનજ્જુરે વિક્રમાદ સંવદ વિષ-મતુ (૧૪૧૨) વર્ષે લિખિત ધોષપ્રપત્તે ધ્રીવામુપૂર્વપ્રસક્તે ॥

(—બી પ્રશસ્તિસમજ ભા ૨ પ્રયાં ન ૮)

આં ધર્મધોષસૂરિ સ ૧૩૫૭માં સ્વર્ગે ગયા (ગુ. શ્લોક-૨૫૬)

આં ધર્મધોષસૂરિના ઉપદેશથી દિયાણાના શ્રીસંઘે સં ૧૩૪૯ માહસુદિ ૧૩ના રોજ અથલ ડારની સ્થાપના કરી, અને તેમા ઘણા અથો લખાવીને મૂક્યા (પ્રશ ન ૩૨) આચાર્યશ્રીના ઉપદેશથી મેવાડના સોનગરા શ્રીમાલી મત્રી સીમંધરના કુટુંબે અથો લખાવ્યા (-પ્રકં ૪૫ પૃં ૨૮૯, ૩૨૪)

ઐતિહાસિક વિશેષ ઘટનાઓ

ગુજરાતના વીસલનગરા બ્રાહ્મણ મત્રી માધવનાભાઈ કેશવનાગરે કરણ વાઘેલાને મરાવી, ગુજરાતમા મુસ્લિમરાજ્ય સ્થાપન કરાવ્યું સં ૧૬૬૩માં સિદ્ધરાજના રુદ્રમાલનો લગ થયો.

(રુદ્રમાલ માટે જૂઓ-પ્રકં ૩૫, પૃં ૯૩ પ્રકં ૪૨, પૃં ૭૩૧)

માંડવગઢ

ભારતની સંસ્કૃતિમા ગોપ અને ગોપાલ એ બે શબ્દો ખૂબ મહત્વના લેખાય છે. યદુરાજ કૃષ્ણ વાસુદેવનું એક નામ ગોપાલ પ્રસિદ્ધ છે જૈન આગમો લગવાન તીર્થ કરદેવોને મહામાહણ, મહાગોપ અને મહાસાર્થવાહ વિશેષણોથી સંબોધે છે. મહાવિદ્યાન દેવળોધિએ કં સં આં હેમચંદ્રસૂરિને “હેમગોપાલ” કહી ગુર્જરચક્રવર્તિ રાજા સિદ્ધરાજને પ્રસન્ન કર્યો હતો. (-પ્રકં ૪૧, પૃં ૬૦૯)

ગોપ અને ગોપાલની જાતિ સાથે સંકળાયેલા નગરો, મહા-નગરો બન્યા હતા, જેમકે-અણહિલપુર પાટણ, માંડવગઢ વગેરે ઇતિહાસ કહે છે કે, માંડૂ ગોવાળિયાએ (અથવા બ્રહ્મરે) વિદ્યગિરિના શિખરમાલાની એક પહાડી ઉપર સં ૬૯૪મા માંડૂ નગર વસાવ્યું, જે સમય જતા માળવાનું પાટનગર બન્યું તેનું ખીણું નામ પત્તન પણ મળે છે.^૧

રાજા જયસિંહ પરમારે તેના ઉપર કિલ્લો બાંધાવ્યો હતો. માંડવગઢનું ખીણું નામ પાટણ પણ મળે છે માળવાના પરમાર

૧ ગુરુગુણરતનાકર કાવ્યના ધનકુબેર વેશ્વાકના વર્ણનમા તથા બાદશાહ જહાંગીરે આં વિજયદેવસૂરિને લખેલા પત્રમા “માંડવગઢનું ખીણું નામ પાટણ બતાવ્યું છે

રાજવશનો પરિચય પહેલા (પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૫૬ થી ૧૬૭માં) આવી ગયો છે, વિશેષ પરિચય આ પ્રમાણે મળે છે —

૧૭ અર્જુનવર્મા	સં ૧૨૬૭ થી ૧૨૭૨
૧૮ રાજા દેવપાલ પરમાર	સં ૧૨૭૩ થી ૧૨૮૭
૧૯ જયતુર્મી	સં ૧૨૮૭ થી ૧૩૧૩
૨૦ જયવર્મા	સં ૧૩૧૩ થી ૧૩૧૮
૨૧ મહારાજા જયસિંહ	સં ૧૩૧૮ થી ૧૩૩૭
૨૨ " લોજદેવ	સં ૧૩૩૭ થી ૧૩૬૭
૨૩ " જયસિંહદેવ	સં ૧૩૬૭ થી "

તે પછી અસ્થાઉદ્ધીન ખિલ્લજીએ માળવા છુટી લીધી, અને મુસલમાનો માળવાના શાસક બન્યા. તેઓની રાજવળી આ પ્રમાણે છે —

૧ સુબો મલેક ખુશરૂ કાફર	(-પ્રકં ૪૪, પૃં ૪૭)
૨ સુબો બહાદુરશાહ	
૩ સુબો હિલાવરખાં	
૪ બાહશાહ હુસૈનશાહ ગોરી-તેલે	સં ૧૪૫૬માં માઠવગઢમાં
સ્વતંત્ર ગાદી સ્થાપન કરી મું વિં	સં ૧૪૬૧ સને ૧૪૭૪

પ. બાં ગિજનીખાન ગોરી-તે અભિચારી પ્રભાપીઠક હતો, મું સં ૧૪૬૩, સને ૧૪૭૬

તે પિતાથી રીસાઈને નાહિમા ગયો. ત્યાં સં સ્ત્રી અને સં ધરણા પોરવાડે તેને સમજાવી શાન્ત પાડી બાહશાહ હુસૈનશાહ પાસે મોકલ્યો. બાં હુસૈનશાહે તે બન્ને બાઈઓને માઠવગઢમાં માન સાથે લાવી વસાવ્યા. પરંતુ ગિજનીખાં બાહશાહ મર્યો, ત્યારે તેણે ધનના લોભથી બન્ને બાઈઓને ત્રાસ આપ્યો. અને તેઓને ૧ લાખ રૂપિયાનો હડકર્યો. (-જૈન ઇતિં પ્રં ૪૫, પૃં ૩૭૧)

એકે મુજરાતનો બાહશાહ બહાદુરશાહ અને ચિત્તોજના દોસી કર્મશાહને પણ આવી જ ધનનામા મૈત્રી થઈ હતી. બાં બહાદુરશાહે માનવતા બતાવી, દોસી કર્મશાહના ઉપકારનો કીર્તિ બદલો વાંચ્યો હતો. (-પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૧૪)

બાદશાહ ગિજનીખાં અને સં રત્નાશાહની ઘટનામાં બાદશાહે માનવતાને બદલે લોભને જ પ્રધાન માન્યો છે.

૬. બાં મહમ્મુદ ખિલજી ગિજનીસ્તાન-અપરનામ બાદશાહ આલમશાહ (સં ૧૪૯૨ થી સં ૧૫૨૫)

૭. બાદશાહ ગ્યાસુદ્દીન ખિલજી (સં ૧૫૨૫ થી ૧૫૫૮)

તે બહુ વિલાસી હતો તેના જનનાખાનામા હજારો બેગમો હતી, તે “૨૩ વર્ષ સુધી તો માડવગઢથી નીચે ઊતર્યો જ નહોતો” તેણે સં સહસ્રાપોરવાડને મત્રી પદે નીમ્યો.

રાજા સીયકપરમારે સં ૧૦૨૮માં ઉજ્જૈનમાં પોતાની ગાદી સ્થાપિત કરી હતી, રાજા ભોજદેવ પરમારે ધારાનગરી વસાવી, ત્યાં પોતાની ગાદી સ્થાપન કરી તે સં ૧૧૧૨માં મરણ પામ્યો અને ધારાનગરીનો નાશ થયો (પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૬૬) તે પછી સમય જતાં સં ૧૪૫૯ માં માંડવગઢને જ માળવાનું પાટનગર બનવાનો ફરી લાલ મળ્યો. (—પ્રકં ૩૫ પૃં, ૧૬૨ થી ૧૬૬)

સૂબા દિલાવરખાનનો પુત્ર હુસ ગશાહ ગોરી માળવાનો સ્વતંત્ર બાદશાહ બન્યો અને તેણે સં ૧૪૫૯માં માંડવગઢને પોતાનું પાટનગર બનાવ્યું માંડવગઢ વિક્રમની ૧૪મી સદીનાં પ્રારંભથી જૈન ઇતિહાસમાં દાખલ થયું તે આ પ્રમાણે

માંડવગઢમાં મહારાજા જયસિંહ (સં ૧૩૧૮ થી ૧૩૩૭)ના મત્રીઓ પેથડશાહ, ઝાઝણશાહ હતા (—પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૧૪, ૩૧૮)

સૂબા મલેક કાફરના દિવાન સઘવી પદ્મરાજ સોનગરા (સં ૧૩૫૮) મત્રી મહાકવિ ધનંદ (સં ૧૪૯૦), મહાકવિ ‘મંડન’ બન્યા હતા. (—પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૨૪)

સુલતાન આલમશાહ ગોરીનો ખજાનચી મહામાત્ય, રણથંભોરના ઠંડનાયક મત્રી ધનરાજ પોરવાડ હતો (—પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૬૭)

મહમ્મુદ ખિલજી ચાને બાં આલમશાહ ગોરીનો મહામાત્ય સઘપતિ દેહડ સોનગરા હતો (—પ્રકં ૪૫ પૃં ૩૨૪)

બાહ્યાહ આલમશાહ ગોરીનો ખખનચી મહામાત્ય સોની
સ આમસિહ બહારી (સં ૧૫૨૦) હતો. (-પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૩૭)

બાં આલમશાહના પ્રભાપ્રિય દિવાનો આદાશાહ અને સામુઅલ
હતા.

બાહ્યાહ આલમશાહ તથા બાં આસુદીન ખિલજીના દિવાનો
લુવણશાહ શ્રીમાલી, મેધરાજ શ્રીમાલી, પૂજરાજ, વગેરે હતા.

બાં આસુદીનખિલજીના ધનાઢયવ્યાપારી સં સહસ્રાપોરવાડ,
સં શેઠ સૂરા-વીરા પોરવાઠ સં પોસ્લાક વગેરે હતા.

બાં આસુદીન ખિલજીનો અબધિકારી વ્યાપારી લઘુ શાહિબદ્દ
સં ભવંશાહ, શેઠ ભઉજ સં ૧૬૬૨

(પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૧૬ થી ૩૨૨)

વગેરે વગેરે ધની માની વિદ્વાનો, ઢાનવીરો, શજવીરો ધર્મવીરો
વગેરે ધયા. (-પ્રકં ૪૫, પ્રકં ૫૩)

માઠવગઢમા આજ જૈનો છે શ્વેં જિનાલયો છે, શ્વેતાજરોમા
આ તીર્થ પ્રસિદ્ધ મનાય છે

આં સોમસુદસ્યુસ્તિના શિષ્ય (મુનિજ્ઞાનઠ) આં જયમદ્ર
સુરિજો સં ૧૪૨૭મા નેમાડ પ્રદેશ (હસ્તિનાપુર) આત્રા કરી નેમાડ-
પ્રવાસગીતિકા રચી તેમા ઉક્લેખ છે કે (માઠવતીર્થ) માઠવગઢમા
૭૦૦ તારાપુરમા ૫, સિંગારવાસ્તુમા ૨૧ નદુરીમા ૧૨, હસ્તિના
પુરમા ૭ અને લખમણીમા ૧૦૦ જિનાલયો છે આ પ્રદેશમા જામે
જામ લાખે આવક-આવિકાઓ ભક્તિવાળા છે

માઠવગઢનો અથભઠાર

મત્રી પેઠઠકુમાર વગેરેજો અહીં મોટો અથભઠાર સ્થાપન કર્યો હતો,
(-શિષ્ય માટે જૂઓ પ્રકં ૪૫ પૃં ૨૮૬, ૩૦૨)

આં ધર્મધોવસુરિવરો

આ નામના ધણા આચાર્યો ધયા હતા તે આ પ્રમાણે-

૧ નાગેદ્રજાજીના આચાર્ય-સં ૧૩૩૪ (-પ્રકં ૩૫, પૃં ૮)

૨. ચ દ્રકુળના ગજગચ્છના આચાર્ય-સં ૧૧૯૧(-પ્રકં ૩૫, પૃં ૩૯)
- ૩ ચંદ્રકુળના મહાહુડગચ્છના આં-સં ૧૩૫૦ (પ્રકં ૩૭, પૃં ૨૬૯)
૪. ચ દ્રકુળના પૂર્ણિમાગચ્છના આચાર્ય-સં ૧૧૫૯
(-પ્રકં ૪૦, પૃં ૪૯૭)
- ૫ ચ દ્રકુળના અચલગચ્છના આચાર્ય-સં-૧૨૩૪-૧૨૬૮
(-પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૨૧)
- ૬ ચ દ્રકુળના આગમિકગચ્છના આચાર્ય-સં ૧૨૫૦
(-પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૪૧)
- ૭ ચ દ્રકુળના તપાગચ્છના આચાર્ય-સં ૧૩૨૭-૧૩૫૭
(-પ્રકં ૪૬, પૃં ૪૫૦)
- ૮ ચ દ્રકુળના પિષ્પલકગચ્છના આચાર્ય-સં ૧૪૮૩
(પ્રકં ૩૭ પૃં ૨૭૪)
૯. વિદ્યાધન્કુળના જલિહરગચ્છના આચાર્ય-સં ૧૦૮૮
(-પ્રકં ૩૫, પૃં ૫૪)

પ્રકરણ મુડતાલીસમું

*

આં સોમપ્રભસૂરિ

તેમના વિં સં ૧૩૧૦માં જન્મ, ૧૩૨૧માં દીક્ષા, સં ૧૩૩૨માં આચાર્યપદ અને સં ૧૩૭૩માં સ્વર્ગામન થયાં. પરિણય

તેઓ શાવ, આત્મગવેષી, વિદ્વાન અને મોટાવાદી હતા. તેમને ૧૧ જાઓ “બુધપાઠ” હતા, તેઓ હમેશા તેના પાઠ કરતા હતા. તેઓ જ્યોતિષવિદ્યામાં નિપુણ હતા. તેમણે વ્યાસિત્રની રક્ષા માટે બુદ્ધેવે આપેલી ‘મત્રપોથી’ લીધી ન હોવી તેમણે ચિતોડમાં જાણ્યોની સલામત વિજય મેળવ્યો.

વિદ્યારમ્યાદા—આ અરસામાં કોઠણુ દેશમાં ઘણો વરસાદ પડતો હોવાથી તેમજ જેસલમેર વગેરે મોટી મારવાડમાં પાણીની અછત હોવાથી, પોતાના સાધુઓને કોઠણુ તથા ઘણી-મારવાડમાં વિદ્યાર કરવાની મનાઈ કરી.^૧

૧ (બ) હતિદાસ કહે છે કે અરતરમ્બના પપમા આ. જિન માણિક્ય સૂરિ, મિશનરના મત્રી સમામ જન્મજાતની વિનિતિથી જ્ઞેષ્ઠમેરથી વિદ્યાર કરી દેસહિસી માત્રા કરી, પાળા કરીને જ્ઞેષ્ઠમેર આજના હતા, અને દેસહિરથી ૨૫ કોચ પધારી ત્યારે રસ્તામાં ત્યાં પરિણામ સ્થળ ન જવાથી સં ૧૬૧૨ ના જા મુ પના મેજા જનજન સ્વીકારી કળખર્મ પામ્યા હતા.

(—પ્રક ૪ પૃ. ૪૬)

(બ) હતિદાસ કહે છે કે તપામ્બના (૫૬) આ આણ્ણદિવિમલસૂરિ (સ ૧૫૦૦ થી ૧૫૬૬)ના મહોં વિદ્યાસાગર ગણિ ૭ જનાજા અને પાણી વિના જીવનારા મદાતપરથી હતા તેમણે જ્ઞેષ્ઠમેર આવનારો વિદ્યાર મોખો હતો.

(—જુઓ પ્રક ૫૫)

૮૪ જિનપ્રાસાદો

માડવગઢનો મત્રી પેથડકુમાર આં ધર્મઘોષસૂરિનો ભક્ત હતો. (-પ્રકૃ ૪૫, પૃ ૩૧૪) તેણે જૂદા જૂદા સ્થાનોમાં ૮૪ જિનપ્રાસાદો અંધાવ્યા હતા અને સોમપ્રભસૂરિના હાથે તેમાના ઘણાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી (-પ્રકૃ ૪૫, પૃ ૩૧૫) ૪૮મા આં સોમતિલકસૂરિએ આ સમસ્ત જિનપ્રાસાદોના વર્ણનરૂપે “ પૃથ્વીધર સાધુપ્રતિષ્ઠિત જિનસ્તોત્ર ” બનાવ્યું તેમણે તેમાં જિનાલયો અંધાવ્યાની નોંધ આ પ્રકારે આપી છે.—

આ ૮૪ જિનમંદિરો પૈકી સં ૧૩૨૦મા (૧) શત્રુજયગિરિના બધુ જેવા માડવગઢમા આદિનાથ (૨) નિમ્બસ્થૂરનગરના ઉજ્જય તાવતાર જિનપ્રાસાદમા ભં નેમિનાથ, (૩) નિમ્બસ્થૂરની તળેટીમા ભં પાર્શ્વનાથ, (૪) ઉજ્જૈનમા ભં પાર્શ્વનાથ, (૫) વિક્રમપુરમા ભં નેમિનાથ, (૬-૭) મુકુટિકાપુરીમા ભં પાર્શ્વનાથ, અને ભં આદિનાથ, (૮) વિધનપુરમા શલ્યહર ભં મલ્લિનાથ, (૯) આશાપુરમાં ભં પાર્શ્વનાથ, (૧૦) ઘોષકીનગરમા ભં આદિનાથ, (૧૧) અર્યાપુરમા ભં શાંતિનાથ, (૧૨) ધારાનગરમા ભં નેમિનાથ, (૧૩) વર્ધનપુર (બદનાવર)મા ભં નેમિનાથ, (૧૪) ચદ્રકપુરના (ચડઉલી)મા ભં આદિનાથ, (૧૫) શ્રાપુરમા ભં આદિનાથ, (૧૬) જલપદ્ર (જલગાવ)મા ભં પાર્શ્વનાથ, (૧૭) દાહડપુર (દાહોદ)મા ભં પાર્શ્વનાથ, (૧૮) હસલપુરમા ભં મહાવીરસ્વામી, (૧૯) માધાતા પહાડની તળેટીમા ભં અજિતનાથ, (૨૦) ધનમાતૃકામા ભં મહાવીરસ્વામી, (૨૧) મગલપુરમા ભં અભિનવનસ્વામી, (૨૨) ચિક્રખલપુર (ચીખલી)મા ભં પાર્શ્વનાથ, (૨૩) જયસિંહપુરમા ભં મહાવીરસ્વામી, (૨૪) સિંહાનકમા ભં નેમિનાથ, (૨૫) સલખણપુર (શખલપુર)મા ભં પાર્શ્વનાથ, (૨૬) ઐન્દ્રપુર (ઇંદોર)મા ભં પાર્શ્વનાથ, (૨૭) તાલ્હણપુરમા ભં શાંતિનાથ, (૨૮) હસ્તિનાપુર (નીમાડ)મા ભ. અરનાથ, (૨૯) કરહેડાતીર્થમાં ભ પાર્શ્વનાથ, (૩૦) નલપુરમા ભ નેમિનાથ, (૩૧) નલદુર્ગામા ભ નેમિનાથ, (૩૨) બિહારમાં

ભ૦ મહાવીરસ્વામી, (૩૩) લઘુકર્ણીપુરમા ભ૦ મહાવીરસ્વામી, (૩૪) ખટોહ (ખડવા ખટોહા)મા ભ૦ કુશુનાથ, (૩૫) ચિત્તોડના કિલ્લામા ભ૦ ઋષભદેવ, (૩૬) પાનવિહાર (આગર-માગવા)મા ભ૦ આદિનાથ, (૩૭) ચદ્રાનકમા ભ૦ પાર્શ્વનાથ, (૩૮) બક્ષીમા ભ૦ આદિનાથ, (૩૯) નીલકપુરમા ભ૦ અજિતનાથ (૪૦) નાગોરમા ભ૦ આદિનાથ, (૪૧) મધ્યકપુરમા ભ૦ પાર્શ્વનાથ, (૪૨) હલોઈમાં ભ૦ ચદ્રપ્રભુ (૪૩) નાગદામા ભ૦ નમિનાથ, (૪૪) ધોળકામા ભ૦ મસ્તિનાથ, (૪૫) જૂનાગઢના કિલ્લામા ભ૦ પાર્શ્વનાથ, (૪૬) સોમનાથ પાટણમા ભ૦ પાર્શ્વનાથ (૪૭) શાખપુર (શખેશ્વર)મા ભ૦ મુનિસુવતસ્વામી, (૪૮) સૌવર્તકમા ભ૦ મહાવીરસ્વામી, (૪૯) વચ્છાળીમાં ભ૦ નેમિનાથ, (૫૦) નારિકમાં ભ૦ ચદ્રપ્રભુ, (૫૧) થીપજ (સોપાર, અરુણનગર, ઉરગલ અને પેઠણમા ભ૦ પાર્શ્વનાથ, (૫૫) સેતુબંધમા ભ૦ નેમિનાથ, (૫૬-૬૧) વપદ્ર નાગલપુર, ઠકકદેશ, બાલધેર, દેવપાલપુર, દેવગિરિ (દોલતાબાદ)મા ભ૦ મહાવીરસ્વામી (૬૨) ચાફપમાં ભ૦ શાતિનાથ, (૬૩-૬૪) દ્રાણાત તથા રત્નપુર (રતલામપુર)મા ભ૦ નેમિનાથ, (૬૫) અબુકપુરમા ભ૦ અજિતનાથ, (૬૬) કોરનામા ભ૦ મસ્તિનાથ (૬૭-૬૮) દેવ સમદ્ર દેશમા, તથા ગુજરાત પાટણમાં ભ૦ પાર્શ્વનાથ, (૬૯) કોટો જિનેશ્વરના મંડપવાળા શત્રુજય વીરમાં, ભ૦ શાતિનાથ, (૭૦-૭૧) વારાપુર તથા વર્ધમાનપુરમાં ભ૦ આદિનાથ અને ભ૦ મુનિસુવતસ્વામી, (૭૨) વટપદ્રમા ભ૦ આદિનાથ, (૭૩) ગોગપુર(ધાધા)મા ભ૦ આદિનાથ, (૭૪) પિરમ્બતમા ભ૦ ચદ્રપ્રભુ વગેરે વગેરે ૮૪ જિનપ્રાસાદો બાંધવા વિશેષ ઉલ્લેખ છે કે, મત્રીએ (૧) ઝોઠારજીમાં તોરણવાળો જિનપ્રાસાદ (૨) માધાતા પહાડમા ત્રિશિખરી મંદિર, (૩) વિઠ્ઠલમા ભ૦ નેમિનાથ અને (૪) લેલકપુર(લેલીચપુર)મા ભ૦ આદિનાથના મંદિરો બાંધાવ્યા.

(જૂઓ-આ૦ મુનિસુવત્સુરિકૃત 'ગુર્વાવલી' શ્લો. ૧૬૧ થી ૨૦૧)

૧ ઉરમણુ હાથમાં વરજથ નામ છે ઉરજથ મણે જીવે.

(-પ્રક ૩૫ પૃ ૧૨૭)

આ નોધ ઉપરથી તારવી શકાય છે કે, વિક્રમની ચૌદમી શતા-
બ્દીમા કયા કયા સ્થળે જૈનો હતા આજે આ સ્થળોમાના ઘણા
ગામ નગરોમાં જૈનવસતી નથી, જિનાલયો નથી

આ નોધ ઉપરથી આં સોમપ્રભસૂરિના “ વિશાળ વિહારક્ષેત્રનો ”
પણ ખ્યાલ આવે છે

તીર્થોદ્ધાર—

સં સમરા શાહે સં ૧૩૭૧ મા શત્રુ જય મહાતીર્થનો ૧૫ મો
ઉદ્ધાર કરાવ્યો, ત્યારે આં સોમપ્રભસૂરિ સપરિવાર ત્યા પધાર્યા હતા.

(—પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૬૫, પ્રકં ૪૭, પૃં ૪૨૩)

લીલડીમાં દિવ્યજ્ઞાન

આ સમયે લીલડી મોટું શહેર હતું તેમા મોટી સખ્યામા
ધનાઢય જૈનો વસતા હતા ત્યા વિવિધ ગચ્છના આચાર્યો આતુર્માસ
ગાળવા રહેતા

ઇતિહાસ કહે છે કે—સં ૧૩૫૨ મા લીલડીમા આં સોમપ્રભ-
સૂરિ વગેરે ૧૧ જૈનાચાર્યો ચોમાસુ રહ્યા હતા સં ૧૩૫૩ ની
સાલમા બે કાર્તિક મહિના હતા, પોષ મહિનાનો ક્ષય હતો અને
ચૈત્ર કે ફાગણ મહિના પણ બે હતા

આં સોમપ્રભસૂરિએ એક રાતે આકાશમા જોયું અને ઘડોની
ચાલ તેમજ બીજા નિમિત્તોથી જાણી લીધું કે, “ લીલડિયા નગરનો
થોડા દિવસોમા જ વિનાશ થશે, ” આથી અહીં રહેલું સલામતી
ભર્યું નથી આચાર્યશ્રીએ આ પ્રમાણે વિચારીને બીજા ૧૧ ગચ્છ-
નાયકોની નામરજી હોવા છતા, સં ૧૩૫૩ ના પહેલા કાર્તિક મહિ
નાની સુદિ ૧૪ ના દિવસે ચોમાસી પ્રતિક્રમણ કરી, પહેલા કાર્તિક
શુદ્ધિ ૧૫ ના રોજ લીલડિયાથી વિહાર કર્યો બીજા સાધુ—સાધ્વીઓ
પણ ત્યાથી નીકળી ગયાં, અને ત્યાના રહેવાસી જૈનો પણ ઉછાળો
ભરી એક સ્થળે જઈ વસ્યા તે સ્થાને રાધનપુર નગર વસ્યું
બીજા ૧૧ ગચ્છનાયકો લીલડિયામા જ રહ્યા હતા તેઓ બીજા
કાર્તિક શુદ્ધિ ૧૫ ના રોજ વિહાર કરવાના હતા

આં સોમપ્રભસૂરિ વગેરે સ્ત્રીલલિપિભાષી નીકળી ગયા ખાદ ત્યા
એકાએક ઉત્પાત મચ્યો, આરે તરફ આજે પોતાની તાંડવ સ્ત્રીલા
શરૂ કરી. આજની પ્રચંડ જ્વાળાઓમા આખું સ્ત્રીલલિપિ તારાજ થઈ
ગયું, ત્યા રહેલા સૈનાચાર્યો અને જનતા સૌ કોઈ આગનો ભોગ
બન્યા. જનમાલની ભારે ખુવારી થઈ

તે પછી સં ૧૩૫૪ માં બાદશાહ અલ્લાઉદ્દીન ખિલજીના
સેનાપતિ અલ્લખજી અને રક્ષા-સક્ષા સ્ત્રીલલિપિ નગરને બાબુ અને
લટ્ટુ તે પછી જ અલ્લખજીને ગુજરાતના પાટણ પર ઘડાઈ કરી,
અને કણ્ઠેવ વાઘેલાને નસાડ્યો

(આજે જૈન ઇતિહાસ ભાગ બીજો, પુરવણી પૃં ૭૬૬, ૭૭૭,
પ્રકં ૪૪, પૃં ૪૭, ૧૬૧)

સૌ જનતાને આશ્વાસનીના આ દિવ્ય જ્ઞાન માટે આશ્ચર્યભર્યું
માન થયું

તોય આ સોમપ્રભસૂરિએ સ ૧૩૫૩ માં પ્રથમ કાર્તિક શુદ્ધિ
૧૪ ના રોજ ચોમાસી કરી બીજો દિવસે વિકાર ક્યો આ પ્રકારની છત-વસ્ત્રમા
જળુમ છે આથી આપણી પત્નિ વિષય માન્યતા વિરોધી બધી બૂચો બહારી
જાય છે એ ગૂચોતો છોડ આ પ્રકારે છે —

૧ સ ૧૩૫૨ ના આસો વદિ)) ના રોજ સ્વિત્તી, અને સ
૧૩૫૩ ના કાર્તિક શુદ્ધિ ૧ ના રોજ સર્વોદય કાલે ન્હુ વર્ષ શરૂ થાય.

૨ પૂર્ણિમાનત કાર્તિક એટલે પ્રીતિવર્ધન મહિનો સગવડ બને.
કાર્તિક શુદ્ધિ ૧ ના રોજ સૌ જુહાર કરી પ્રીતિમાં વધારો કરે.

૩ બ મહાવીરના નિર્વાણવાણી રાત જતાં ગૌતમસ્વામીને દેવગઘાન
થયો સમય જોડાવ. આથી એ પશુ તકસમત બને છે કે કાર્તિક શુદ્ધિ ૧
ને હોય ત્યારે પહેલી એકમે જ્યુધર ગૌતમસ્વામીનું દેવગઘાન અને નવા વર્ષનો
આરંભ મળવો.

૪ બ મહાવીરસ્વામીના નિર્વાણ બાદ બીજો દિવસે સવારે કાર્તિક-
શુદ્ધિ ૧ ના સર્વોદયથી વીર નિર્વાણ સવત શરૂ થાય.

૫ વિક્રમસવનનો આરંભ બ મહાવીરસ્વામીના નિર્વાણના બીજો દિવસે
થાય છે તો સ ૧૩૫૩ના કાર્તિક શુદ્ધિ ૧ થી વિ સ ૧૩૫૩ શરૂ થાય.

૬ વિ સ ૧૩૫૩ માં બે કાર્તિક મહિનાઓ હતા. તે પૈકીનો
પહેલો કાર્તિક મહિનો અધિક મહિનો હતો. પશુ તે કલ્પમાસન જણાય.

૭ લં મહાવીરસ્વામીના નિર્વાણુ યાદ લાગલાગટ ત્રીજે દિવસે કાર્તિક-
શુદિ ૨ ના રોજ ભાઈબીજ પર્વ ઉજવાય

૮, બગાળ અને પૂર્વ ભારતમા આસો વદિ ૧૩ થી કાર્તિક શુદિ ૨
સુધી એમ સળગ પાય દિવસ સુધી લં મહાવીરસ્વામીના નિર્વાણુની યાદીમા
સમવસરણુના પ્રતીકરૂપે હાટ્ટી માંડી, પાય દીવા કરી સળગ પાય દિવસનો-
ઉત્સવ ઊજવી શકાય અખડ ઉત્સવ ઉજવાય

૯ કાર્તિક સુદિ ૧૪ ના રોજ ચોમાસીની આરાધના થાય

૧૦ સં ૧૩૫૨ના ભાદરવા શુદિ ૪ થી સં ૧૩૫૩ના કાર્તિક
શુદિ ૧૪ સુધીમા ૭૦ દિવસનુ નાનુ ચોમાસુ પૂરુ થાય

૧૧ સં ૧૩૫૨ની આષાઠ ચોમાસી, સં ૧૩૫૩ ની કાર્તિક ચોમાસી
અને સં ૧૩૫૩ ની ફાગણ ચોમાસી એ ત્રણે ચોમાસીને બરાબર ૧૨૦
ચાદ દિવસો મળી રહે

૧૨ સં ૧૩૫૩ના કાર્તિક શુદિ ૧૫ ના રોજ પૂનમના વિહાર થાય
યાત્રા થાય

૧૩ બે કાર્તિક બન્યા પછી માગશરનો ક્ષય થતો હોય તો બીજો
કાર્તિક મલમાસ બને છે તેનાથી બચી જવાય અને તેમા માગશરના કામો
કરી શકાય

૧૪ સધ ભવિષ્યમા આવા પ્રસંગે એક ધોરણે પર્વ વ્યવસ્થા કરી શકે
(જીતાચાર)

વિશેષ નોંધ-ગુજરાતી વિં સં ૨૦૨૦મા કાર્તિક મહિનો
વધે છે, માગસર મહિનો ઘટે છે અને ચૈત્ર મહિનો વધે છે આથી
અમે વિં સં ૨૦૧૭ના આસો સુદિ ૨ ને બુધવારે “વિં સં
૨૦૨૦ના જૈન પર્વો “નામની પુસ્તિકા પ્રકાશિત કરાવી, વિં સં
૧૩૫૩ની સાલની ઉક્ત ઘટના (જીતાચાર) તરફ સૌનુ ધ્યાન બેચુ
હતુ પરિણામે ગીતાર્થ જૈનાચાર્યોએ સં ૨૦૨૦મા પહેલા કાર્તિકમા
કાર્તિક મહિનો અને બીજા કાર્તિકમા માગસર મહિનો માની લેવાનું
બાહેર ઠર્યું છે

મુખધના પ્રસિદ્ધ દૈનિકપત્ર જન્મભૂમિના પચાગ વિભાગના
સ પાદક શ્રી અમૃતલાલ લક્ષ્મીચંદ શાહે હીંદમા આ મહિનાઓની

આરાધનામાં એકતા બની રહે, તે માટે આદેશન અલાંબુ હતું આથી પબ્લબની સનાતન ધર્મ પ્રતિનિધિ સભાની વિદ્વદ્ધપરિષદે તા. ૧૧-૪-૧૯૬૨ને રોજ કુબના મેળામાં હરદ્વારમાં ૫૦ સ્ત્રીતાશમ આ, જ્યોતિષાચાર્યની અધ્યક્ષતામાં જ્યોતિષ સમેલન મેળવ્યું, તેમાં ભારતના પચાંચકાર-જ્યોતિષીઓએ સર્વાનુમતે ઠરાવ કર્યો હતો કે-

સં ૨૦૨૦માં પ્રત્યક્ષ ગણિત પ્રમાણે કાર્તિક જ વર્ષે છે અને માગસર જ બટે છે પણ તેની પહેલાંનો આસો વધતો નથી જ તો પચાંચકારોએ એ પ્રમાણે જ પોતાના પચાગ બનાવવા, અને ગણિતની એકતા બળવવી

આથી સ્પષ્ટ છે કે-બીબા હીન્દુઓ પણ પહેલા કાર્તિકમાં કાર્તિકના અને બીબા કાર્તિકમાં માગસરના વિધિવિધાન કરશે.

(વિં સં ૨૦૧૬ ભારતીય રાષ્ટ્રિય શાકે ૧૮૮૪-૮૫ના જન્મભૂમિ પચાંચની પ્રસ્તાવના પૃષ્ઠ-૧)

દીન્ય થટના—

આં સોમપ્રભસૂરિ ચિત્તોઠના કિશ્કામાં વિરાજમાન હતા, ત્યારે પણ તેમની ઉપર જામઠલ પ્રભા છત્ર વગેરે આકાશમાં આસિચ્છંકારક થટના બની હતી, આ પ્રકારના ચમત્કારોથી સૌ આસિચ્છંકારક બન્યા હતા.

(—સુર્વાવલી, સ્તો. ૨૬૦ થી ૨૬૩)

મૈત્રી—આં સોમપ્રભસૂરિ અને જરતરજ્ઞના આં બિન પ્રભસૂરિ વચ્ચે ગાઢ મૈત્રી હતી. બંને આચાર્યો જ્યોતિષ અને મત્ર વિષયના ક્ષિડા અભ્યાસીઓ હતા તેઓ વિદ્યાની આપણે કરતા

(—પ્રકં ૪૦, પૃ. ૪૬૮)

‘વીસ્વશાવલી’માં આં સોમપ્રભસૂરિ વિશે કેટલીક વિશેષ માહિતી આ પ્રકારે મળે છે—

કમ્પના યોગ્યારી જામમાં એક મારો કોઈના ચડાવવાથી સતે આચાર્યશ્રીને મારી નાખવા તેમની પાસે આવ્યો, તે મારો સુકુ-મહારાજને મહાપુરુષ સમજીને ઘા કરતો રોકાઈ ગયો, અને તેમને નમસ્કાર કરીને પોતાના ઘરે આસતો થયો.

એ પછી આચાર્યશ્રી માડવગઢ પધાર્યા. પછી વડોદરા, સામેહડા, ડભોઈ, જ ખૂસર, આમોદ, ખલાત, અહમદાવાદ, આશાપદલી, કંઠવાડા, કુરમાનવાડી, સિકદરપુર, વીસનગર થઈ વડનગરમા પધાર્યા.

અથો

આં સોમપ્રભસૂરિએ ઘણા અથો રચ્યા છે, તે નીચે મુજબ જાણવા મળે છે —

‘નમિઉણુ લણુઈ યત્રાખિલં’ વગેરે ‘આરાધનાસૂત્રો.’ વિસ્તૃત ‘યતિજીતકલ્પસૂત્ર,’ ‘યમકમય,’ ‘૨૮ જિનસ્તુતિઓ,’ ‘જિનેન ચેનં’ સ્તુતિ ‘શ્રીમદ્ધર્મં’ સ્તુતિ વગેરે

પદ્ધત્રો-તેમની પાટે આ પ્રકારે ચાર આચાર્યો થયા

૧ આં વિમલપ્રભસૂરિ-તે સં ૧૩૫૭મા આચાર્ય થયા. તે અલ્પાયુષી હતા દયાસાગર હતા તેમણે ઉપદેશ આપી ૩૦૦ નવા જૈનો બનાવ્યા હતા (ગુર્વાવલી, શ્લો. ૨૬૬)

૨ આં પરમાનંદસૂરિ-તે સં ૧૩૭૩મા આચાર્ય થયા તેમને જોઈને સૌ આનંદ પામતા તે ચાર વર્ષ જીવીને સં ૧૩૮૧મા સ્વર્ગે ગયા

૩ આં પદ્મતિલકસૂરિ-તેમના સં ૧૩૬૮મા દીક્ષા, સં ૧૩૭૫મા આચાર્યપદવી, અને સં ૧૪૨૫મા સ્વર્ગગમન થયા તેઓ શુદ્ધ સયમનિષ્ઠ હતા તે દીક્ષામા આં સોમતિલકસૂરિથી એક વર્ષે મોટા હતા એક વર્ષ જીવીને તેઓ પણ સ્વર્ગે ગયા

૪ આં સોમતિલકસૂરિ- તેમના સં ૧૩૫૫ના મહા-માસમા જન્મ, સં ૧૩૬૬મા દીક્ષા, સં ૧૩૭૩મા આચાર્યપદ અને સં ૧૪૧૪મા સ્વર્ગગમન થયા તે મોટા પ્રભાવશાળી હતા. આં સોમપ્રભસૂરિએ તેમને નાની ઉમરમા ગચ્છનાયક બનાવી, પોતાની પાટે સ્થાપન કર્યા (-પ્રકં ૪૮) તેમનાથી મોટા ત્રણ આચાર્યો અલ્પાયુષી હતા આથી આ એકલા સૂરિએ જ ગચ્છનો ભાર ઉપાડી લીધો

(-ગુર્વાવલી, શ્લો. ૨૭૬)

આં સોમપ્રભસૂરિએ આં પરમાનંદ તથા આં સોમતિલક-

સૂરિને સં ૧૩૭૩માં જ બરાલનગરના મહાવીર જિનપ્રાસાદમાં આચાર્યપદ આપ્યું પછી તે છ મહિના બાદ સં ૧૩૭૩માં જ ખસાતમાં મત્રી આલિંગના ઉપાધ્યયમાં કાળજીમાં પામ્યા.

(-પ્રક્રં ૪૧, પૃં ૬૭૪)

આચાર્યશ્રી જે રાતે સ્વર્ગે ગયા, તે રાતે ઉપાધ્યય પાસે રહેતા મનુષ્યોએ બોલ્યું કે, “આકાશમાં અજવાળુ થયું, વિમાન આંધું અને આકાશમાંથી અવાજ સંભળાયો કે, આં ચોમપ્રજાસૂરિ પડેલા દેવલોકના ‘સામાનિકદેવ બન્યા છે’”

૧ પ્રભાવકો-આ સમયે બધા પ્રભાવકો યમા હતા.

યુગપ્રધાન શીલમિત્ર-તેમનો સં ૧૨૭૪ થી ૧૩૫૩ સુધીનો યુગપ્રધાન કાળ હતો. કેટલીક પ્રભાવક ઘટનાઓ બેવી મળે છે કે, દાદા હર્મયોગસૂરિ (સ્વ સં ૧૩૫૭)ને અથવા તે કાળના કેઈ બીતાઈ આચાર્યને આપણે યુગપ્રધાન કહી શકીએ. (જુઓ પૃં ૪૦૬)

વિં સં ૧૩૩૪-આ સાલમાં બધી ઐતિહાસિક ઘટનાઓ બની હતી તે આ પ્રકારે હતી —

૧ સં ૧૩૩૪માં બે કાર્તિક મહિના હતા, બે ચૈત્ર મહિના હતા અને પોષ મહિનાનો શરૂ હતો.

૨ ખરતરગચ્છના (૪૨માં) આં જિનેશ્વરસૂરિ સં ૧૩૩૧માં સ્વર્ગે ગયા. તે પછી સં ૧૩૩૩-૩૪ માં ખરતરગચ્છમાં જોશવાલ ગચ્છ, અને શ્રીમાલગચ્છ જોમ બે અચ્છો બન્યા.

(-પ્રક્રં ૪૦, પૃં ૪૬૪-૪૭૦)

૩ સં ૧૩૩૪ ના વૈશાખ મહિનામાં વડમાં આં જિનપ્રભોષી શીલકિયામાં “ત્રૌતમસ્વામીની પ્રતિમા” પધરાવી.

(-પ્રક્રં ૪૦, પૃં ૪૪૧)

૪ ખરતરગચ્છના મહોદ વિવેકસુમુદ્રે સં ૧૩૩૪ ના પ્રથમ કાર્તિક સુદિ ૧૫ના દિવસે જેઠલમેરમાં “પુણ્યસારચરિત્ર” ગ્રંથ રચ્યો.

(-પ્રક્રં ૪૦, પૃં ૪૪૧)

અને આં જિનપ્રભોષસૂરિએ તેનું સંશોધન કર્યું.

૫ નાગેદગચ્છના આં વિબુધપ્રભે સં ૧૩૩૪માં શાલિભદ્ર-
ચરિત્ર સર્ગ ૭ રચ્યુ, જેની પહેલી પ્રતિ આં પદ્મચદ્રે લખી. તેનું
રાજગચ્છના આં પ્રદ્યુમ્નસૂરિએ સંશોધન કર્યું (- પ્રકં ૩૫, પૃં ૮)

૬. રાજગચ્છના આં પ્રદ્યુમ્નસૂરિએ સં ૧૩૨૪ (?) મા
'સમરાદિત્યચરિત્રસંક્ષેપ રચ્યો. (-પ્રકં ૩૫, પૃં ૨૩)

૭ રાજગચ્છના આં પ્રભાચદ્રસૂરિએ સં ૧૩૩૪ ના ચૈત્ર
વદિ ૭ ને શુક્રવારે પુનર્વાસુ નક્ષત્રમાં 'પ્રભાવકચરિત્ર ગ્રં ૫૭૭૪ રચ્યુ.
(-પ્રકં ૩૫, પૃં ૨૭)

વિં સં ૧૩૭૧ની ઘટનાઓ

સં ૧૩૭૧મા કેટલીક ઐતિહાસિક ઘટનાઓ આ પ્રકારે બની.

૧. સં ૧૩૬૮મા અલ્લાવદ્દીને શત્રુજય તીર્થ ભાગ્યુ, ત્યારે
ઉપકેશગચ્છના આં સિદ્ધસેનસૂરિના ઉપદેશથી સં દેશલ અને
સમરાશાહે દિલ્હીના બાદશાહ અને ગુજરાતના સૂબાને પ્રસન્ન
કરી સં ૧૩૩૧ના માહ સુદિ ૭ ને ગુરુવારે શત્રુજય ઉપર ખડિત
થયેલા જિન પ્રાસાદોને સમરાવી તેમા લં આદિનાથની પ્રતિમા
ખેસાડી. (-પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૬૦, ૧૬૨, પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૪)

સમકાલીન આચાર્યો

સમરાશાહે સં ૧૩૭૧ના માહ સુદિ ૭ ને ગુરુવારે શત્રુજય
તીર્થનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો આ પ્રસંગના ઉત્સવમા ઘણા ગચ્છના
આચાર્યો વિદ્યમાન હતા કેટલાકના નામો આ પ્રકારે છે—(આ
આચાર્યોનો વિશેષ પરિચય તે તે પ્રકરણમા જૂઓ)

આં દેવગુપ્તસૂરિ, આં સિદ્ધસેનસૂરિ, આં કલ્લસૂરિ
(પ્રકં ૧, ઉપકેશગચ્છ પટ્ટાવત્રી, પટ્ટાક ૬૪-૬૫-૬૬ પૃં ૩૨-૩૩),
આં વિબુધપ્રભસૂરિના પટ્ટધર આં પ્રભાનદસૂરિ, જેમનું બીજું

૧. સમરાશાહના વશજ શાં શ્રી સિદ્ધહતના પુત્ર શા શ્રી શ્રીપાલે સં
૧૫૩૫ ના ભાં સું ૪ ના રોજ ઉપાં આનંદસમુદ્રગણિને “કલ્પસુત્ર અને
“ચતુર્વિંશતિ પુસ્તિકા” વહોરાવ્યા

(શ્રી પ્રશસ્તિ સગ્રહ ભાં ૨, પ્રં નં ૧૬૪)

નામ પદ્મચંદ્ર હર્ષ (પ્રકૃં ૩૫, નાગેન્દ્રગચ્છ પદ્માવલી ત્રીજી, પદ્માક
૫, પૃં ૮), આં વીરસૂરિ (પ્રકૃં ૩૪, ભાવાચાર્યગચ્છ પદ્માવલી,
પદ્માક ૭, પૃં ૫૫૭), આં વર્ધમાનસૂરિના શિષ્ય આં
સર્વદેવસૂરિ (પ્રકૃં ૩૭, ચારાપદ્મગચ્છીય પદ્માવલી, પદ્માક ૧૨,
પૃં ૨૬૭), આં જગચ્છંદ્રસૂરિ (પ્રકૃં ૩૫, પ્રજ્ઞાસુત્રગચ્છ પૃં ૬૮),
આં વચ્ચસેન, આં હેમતિલકસૂરિ (પ્રકૃં ૪૧, વાલ્મીકિસૂરિ
સત્તાનીય પદ્માવલી ૧૨, પૃં ૫૬૨), આં આમ્રદેવસૂરિ (પ્રકૃં ૩૫,
નિર્વૃત્તિકુલ પૃં ૪૬), આં રત્નાકરસૂરિ (પ્રકૃં ૪૪, તપામચ્છ
વલીપોષાળ, પદ્માક ૪૬ પૃં ૧૪) નાં ધર્મધોષપદ્મે આં સોમપ્રભસૂરિ
(પ્રકૃં ૪૭, પડગચ્છ-તપામચ્છ હપુપોષાળ, પદ્માક ૪૭ પૃં ૪૧૭)

૨ પ્રભાવકો—આ સમયે આ સિવાય અરતરગચ્છના
(૪૪ મા) આં જિનચંદ્રસૂરિ, આં જિનપ્રભસૂરિ અચલગચ્છના
૪૮ મા આં ધર્મપ્રભસૂરિ, કચ્છલીગચ્છના (૪૮ મા) આં
નરચંદ્રસૂરિ આં હેમસૂરિ વગેરે પ્રભાવક આચાર્યો પણ થયા હતા.
આં હેમસૂરિ—

ચંદ્રગચ્છના આં અજિતસિલ્લસૂરિના શિષ્ય આં હેમસૂરિ
થયા તેમના શિષ્ય આં મહેન્દ્રપ્રભસૂરિ હતા

(હીંદી પ્રાચીન ઇતિહાસ પૃં ૨૩૧)

૩ સં ૧૩૭૧ ના માસ સુદિ ૭ ને શુક્રવારે શત્રુજય તીર્થનો
૧૫મો મોટો ઉદ્ધાર થયો.

૪ આ સમયે સં દેશળ, સં સમરાશાહ, સં સારખ
વગેરે પ્રભાવક આવકો થયા. (-પ્રકૃં ૩૫, વેસ્ટવચ, પૃં ૧૬૫)

અમારિ

૫ આ સમયે આં દેવસુદસૂરિના પદ્મચંદ્ર આં સાધુરત્ન
સૂરિના ઉપદેશથી વેસ્ટવચના અરકમલ સાધુ સત્જનસિંહ
ઓશવાસની મદદથી શખસપુરના કોચરશાહે બદુચરાજના ૧૨
જામોમા મોટી અમારિ પળાવી. (-પ્રકૃં ૩૫, પૃં ૧૬૬)

૬ આં આમ્રદેવે સં ૧૩૭૧ મા સમરાશય મનાવ્યો

૭. આ સમયે ૬૦ મહાકવિ ભોજક દેપાલ થયો.

૮. ઠ. ફેરુ (ફેર) એ સં ૧૩૭૨ દિલ્હી પ્રદેશના કર્નાવલ ગામમા પ્રાકૃત ભાષામા 'વત્થુસાર' (વાસ્તુસાર) ગાથા ૧૮૨ તથા અલ્લાઉદ્દીનના રાજ્યમા દિલ્હીમાં 'ચણપરિક્ષણ' ગાથા ૧૨૭ બનાવી.
(-પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૯૭)

અથકારો-

પૂનમિયાગચ્છમા (૪૦) આં ચદ્રપ્રભુ (૪૧) આં ધર્મઘોષ (૪૨) આં ચક્રેશ્વરસૂરિ (૪૩) આં શિવપ્રભ (૪૪) આં તિલકપ્રભ. (૪૫) આં પદ્મપ્રભ થયા હતા. (-પ્રં ૪૦ પૃં ૪૯૫ થી ૫૦૫) બીજી પરપરા આ પ્રમાણે મળે છે-

(૪૨) આં ચક્રેશ્વરસૂરિ-તે રાજમાન્ય હતા તેમને "કૂચાલ સરસ્વતી" નું બિરૂદ હતું તેમણે ૬ આચાર્યો બનાવ્યા હતા.

(૪૩) ત્રિદશપ્રભસૂરિ (૪૪) તિલકપ્રભસૂરિ

(૪૫) આં ધર્મપ્રભસૂરિ-તે શાન્ત સ્વભાવના પ્રભાવક મીઠા બોલા અને અમોઘ વ્યાખ્યાતા હતા

(૪૬) અભયપ્રભસૂરિ (૪૭) રત્નપ્રભસૂરિ

(૪૮) તેમના શિષ્ય આં કમલપ્રભસૂરિ-તેમણે સં ૧૩૭૨માં ઘોળકામા મત્રાધિરાજ શ્રી પાર્શ્વનાથના પ્રસાદથી સંસ્કૃતમા શ્રી પુરંકરસ્વામી ચરિત્ર સર્ગ-૮ બનાવ્યું.

નગર સ્થાપના

૯. આ સમયે સં ૧૩૭૩માં સોજતનગર વસ્યું.

સં ૧૩૭૧ માં ડુંગરપુર વસ્યું. (-પ્રકં ૫૦ ડુંગરપુર)

સં ૧૩૩૭ માં અલ્લાઉદ્દીન બાદશાહે જલોર કિલ્લો બાંધ્યો

સં ૧૩૭૭ માં ગુજરાતમા મોટો દુકાળ પડ્યો હતો.

સં ૧૪૦૭મા બુરાનપુર વસ્યું

સં ૧૪૧૩મા સગમનેર વસ્યું.

પ્રકરણ અડતાલીસમું

*

આં સોમતિલકસૂરિ (સ્વ સ ૧૪૨૬)

આં સોમપ્રભસૂરિની પાટે આં સોમતિલકસૂરિ યયા

તેમના વિં સં ૧૩૫૫ના માઠ મહિનામા જન્મ, સં ૧૩૬૬ મા ઘીક્ષા, સં ૧૩૭૩મા આચાર્યપદ અને ૬૬ વર્ષની ઉંમરે સં ૧૪૨૪માં “આં ચદ્રશેખરના સ્વર્ગવાસ” પછી બીજે વર્ષે સ્વર્ગ ગમન થયા, એ સ્વર્ગે ગયા ત્યારે આકાશમાં પ્રકાશ થયે, આથી સૌએ જાણ્યું કે આચાર્યશ્રી સ્વર્ગે ગયા છે, પાત્રમા આવેલી દેવી પદ્મા વતીએ કહ્યું કે ‘આચાર્યશ્રી સૌધર્મેન્દ્ર સમાન દેવ બન્યા છે’

(—અર્વાવણી, ૨૬૦ ૨૬૧ શ્રી ૨૬૩)

આં સોમતિલકસૂરિના માટે સં ૧૪૧૩ તથા સં ૧૪૩૨ ની શ્રેણી પ્રશસ્તિઓમા નોંધપાત્ર વિશેષણો મળે છે કે, શ્રી ચદ્રશેખરમા પ્રદીપ્તનાભ સર્વાભિમતસુમતિ, જ્ઞાનેદુકાતિવિરાગમાન, સર્વાંગાવધવસુદર, પદમપૂજ્ય, ભદ્રારક શ્રી સોમતિલકસૂરિ^{૧-૨}

૧ શ્રીયુગપ્રધાનર્વજપ્રશસ્તિ- શ્રીયુગપ્રધાનયત્ર-

इति श्रीमद्भागवतगीत गुप्ताप्रभुलक्षणादिभिर् विरचितयुगप्रधानस्वरूपं सुधारबोधार्थं श्रीदेवेन्द्रसूरिणा यन्त्रयत्र स्थापितम् ॥ श्रीयन्त्रायणे प्रद्योतनाय श्रीसोमतिलकसूरिस्तत्पुण्यध्याय-धीइसमवतगभिप्रसादतः श्रीशिव्य श्रीकीर्ति सुबनेन श्रीमति तन्मनःपुरे विष्णोर्देवत विष्ण-यन्त्र १४१२ वर्षे विवित धीपद्मस्तने श्रीबासुपूज्यप्रसते ॥

(મીપ્રશસ્તિ સમ્મ ૧૧ ૨ પ્ર ન ૮ હતિ પ્રક ૪૬ પૃ ૪૮)

૧ એ વ ૨૭૨ હિતિ મત્તસુ ચિનશાસમાવ ૧ સર્વાભિમતસુમતિ

આ ઉપરથી સમજી શકાય છે કે, તેમનું શરીર તેજ.પુજ જેવું હતું. તેમનું જ્ઞાન સૌ પ્રશસા કરે એવું પરિણામી, ચદ્રસમાન શૈત્યવાળું હતું એટલે કે, આં સોમતિલકસૂરિ સર્વરીતે સુદર દેહવાળા તથા શુદ્ધ જ્ઞાનવાળા, અને બહુ પ્રતાપી પુરુષ હતા, તેમના આચાર્યપદવીના ઉત્સવમા જ ઘરાલના સંઘપતિ ગજરાજે અઢી લાખ ટકા ખરચ્યા હતા (—ગુર્વાવલી. શ્લો. ૨૭૭)

નોંધ : દોનતસિહજી લોઢા (અરવિંદ) B A લખે છે કે—આં સોમતિલકસૂરિ પોરવાડ હતા (—પ્રાગ્વાટ ઇતિહાસ ખડે-૩, પૃ. ૩૨૪)

સાહિત્ય—તેમણે ‘સિદ્ધાન્તસ્તવાવચૂરિ,’ ‘પૃથ્વીધરસાધુપ્રતિષ્ઠાપિત જિનસ્તોત્ર શ્લો. ૧૬, ‘બૃહન્નૉયક્ષેત્રસમાસ,’ ૨૫ ‘અર્થયુક્ત’ ‘કાંચ્ય,’ શ્રીતીર્થરાજં ચાર ‘અર્થયુક્ત સ્તુતિ,’ તથા તેની વૃત્તિ, સંઘપતિ હેમની વિનિતિથી બનાવેલ ‘સત્તરિસયઠાણુ પગરણુ’ ગાં. ૩૫૬^૩ યત્રાખિલં,’ જય વૃષભં અને સ્વસ્તાખિલશર્મં વગેરે સ્તોત્રોની ટીકાઓ, શુભલાવાનવં, શ્રીમદ્દવીર સ્તુતે ઇત્યાદિકમલબધસ્તવ, શિવશિરસિં. શ્રી નાલિસભવં શ્રી શૈવેયં વગેરે સ્તોત્રો—સ્તવનો રચ્યા હતા

તેમણે પોતાની પાટે ત્રણ આચાર્યોની સ્થાપના કરી.

(૧) આં ચદ્રશેખરસૂરિ—તેમના સં. ૧૩૭૩મા જન્મ, સં. ૧૩૮૫મા દીક્ષા, સં. ૧૩૯૨મા આચાર્યપદ અને સં. ૧૪૨૩માં

“જ્ઞાનેન્દુ કાન્તિવિરાજમાન સર્વાંગાવયવસુન્દર પરમપૂજ્ય મહારક શ્રીસોમતિલક-સૂરિપાદ શિષ્યલવેન લિખિતમસ્તિ ॥ મજ્જલમસ્તુ શ્રી ચતુર્વિધસઘાય ॥ સવત્ ૧૪૩૨ ॥

(શ્રી પ્રશસ્તિ સં. ભા. ૨, પ્રં. ન ૧૧)

૩ શ્રી સત્તરિસયઠાણુ—સ્તબ્ધપ્રશસ્તિ—

ઇતિ સવત્ ૧૩૮૭ સવત્સરિ લિખ્યહિ ઇહિ સોમતિલકસૂરિ, અભ્યર્થના કીધી, સધવી હેમઇ સધવી રત્નાખાઇ એટાઈ હેમ ઇસઇ નામઇ નામ તેહનો, એક સત્તરિએ કર્મરિ સખ્યા જેકા જિનનાએ સ્થાનક લાણુઈ સાંલલઈ ગુલધ્યાન મુણુઈ અર્થનઈ ચીંતવઈ, તે જીવ સીધ સમ્યક્ત્વ પામઈ ॥ ૧ ॥ લાલઈ જ્ઞાનદર્શનચારિત્ર સીધ યા યા મેયામઈ તે જીવ અમર વિમાન ॥ પરમસુખનિધાન બઈ તે જીવ સિદ્ધસ્થાનકનઈ વિપઈ ॥ ઇતિ ॥

સ્વર્ગગમન થયા, તેઓ ભદ્રાં દેવસુદસૂરિના ગુરુભાઈ હતા, રૂપાળા અને તેજસ્વી હતા. તેઓ મોટા વિદ્વાન હતા, પ્રૌઢ વ્યાખ્યાતા હતા, તેમણે ઉપિતસોબનકથા, ચવરાજપિકથા સ્તબનપાર્શ્વનાથનું હારણ ધ સ્તવન શત્રુજયસ્તુતિ, અને ગિરનાસ્તુતિ વગેરે રચ્યા હતા.

તેમણે મતરેલી ધૂળની ચપટીથી મોટા મોટા “ઉપદ્રવો” શાત થતા હતા.

(૨) આં જયાનદસૂરિ- તે વીરા પોસ્વાડના ત્રીજા પુત્ર હતા, તેમના સં ૧૩૮૦મા જન્મ, સં ૧૩૯૨ના અં સું ૭ ને શુક્ર વારે ધારમાં દીક્ષા, સં ૧૪૨૦ના ચૈં સું ૧૦ ના પાટણમાં સિદ્ધાંક પદ્મીવાસના ઉત્સવમાં આચાર્યપદ અને સં ૧૪૪૧મા સ્વર્ગગમન થયા.

(—ગુર્વાવલી શ્લોક ૨૬૩ થી ૨૬૮

ક્રંતિં પ્રકં ૪૫, પૂં ૨૮૬, કલમ ૫ મી)

આં જયાનદસૂરિને સૌથી મોટો ભાઈ સાજન નામે હતો, તે તેમને દીક્ષાની આજ્ઞા આપતો નહોતો. છેવટે તે સાજન શાસનદેવીથી પ્રતિબોધ પામ્યો, ત્યારે તેણે તેમને દીક્ષાની અનુજ્ઞા આપી. તે આચાર્ય સરસ્વતી અને આચાર્યલક્ષ્મીના, આધાર રચાન હતા.

(—ગુર્વાવલી શ્લોક ૨૬૬)

આં જયાનદસૂરિના બીજા મોટા ભાઈ “વલ્લની” પુત્રા રૂપલદેવીએ સં ૧૪૫૮-૫૯ પ્રં ભાં સું ૮ ના રાજ પાટણમાં વૈશંપયણિય ધ ૧૦૫૦૦ લખાવીને પાટણના ઠારને આપ્યું.

(—પ્રકં ૩૫ પૂં ૬૧, પ્રકં ૪૫ પૂં ૨૮૬)

તેમના વ્યાખ્યાનમાં પ્રાણલો પલ્લ આવતા હતા.

(—ગુર્વાવલી શ્લોક ૨૬૭)

અન્ધો—આં જયાનદસૂરિએ સં ૧૪૧૦મા જુજરાતીમાં ક્ષેત્ર મમાસ-રાસ, સંસ્કૃતમાં ‘અક્ષયમદ્રચરિત્ર,’ અને દેવા પ્રસોદ્યં સ્તોત્ર શ્લોક ૬ રચ્યા.

મહોં મેઘવિજયજી ગણિવરે “ભં વિજયપ્રભસૂરિના રાજ્યમાં દેવા પ્રસોદ્યં સ્તોત્રની ‘અવરૂરિ’ બનાવી. જેમાં તેમણે આરસ્વત ‘આકરણસુત્ર થી શબ્દસિદ્ધિ કરી છે.

(૩) આં દેવમુંદરસૂરિ-તેમના પગમા ઉત્તમ લક્ષણો હતા, ભાં સોમતિલકસૂરિવરે કોડિનારમા અગ્નિકાદેવીની સામે બેસી, કોણ ગચ્છનાયકપદને યોગ્ય છે? તે જાણવા ધ્યાન કર્યું, ત્યારે અંબિકા દેવીએ જણાવ્યું કે ભગવન્ ક્રુદ્ધકદેવસુદર ગચ્છનાયકપદને યોગ્ય છે
(ગુર્વાવલી શ્લોક ૩૦૩, ૩૦૪, ૩૦૫)

ગુરુદેવે તેમને ગચ્છનાયક બનાવ્યા તેઓ આં જયાનંદ-સૂરિનું બહુમાન કરતા હતા. (-પ્રશસ્તિ સંગ્રહ ભાં ૨ પ્રાં ન ૧૧૦)
(જૂઓ પ્રકાં ૪૬ મું)

પ્રભાવકો-આ સમયે ઘણા પ્રભાવકો થયા. કેટલાક આ પ્રમાણે હતા

(૧) આં જિનપ્રભસૂરિ-આં સોમપ્રભસૂરિ અને આં જિનપ્રભસૂરિ વચ્ચે ગાઢ પ્રેમ હતો (-પ્રકાં ૪૦, પૃાં ૪૬૮)

ખરતરગચ્છના પાં રવિવર્ધન ગણિ લખે છે કે, આં જિન-પ્રભસૂરિ વિહાર કરતા કરતા ગુજરાતના પાટણ શહેરમા પધાર્યા, અને ત્યા તપાગચ્છની પોષાળમા ઊતર્યા ત્યારે ત્યા તપાગચ્છના આં સોમપ્રભસૂરિ હતા. આં સોમપ્રભસૂરિએ આં જિનપ્રભસૂરિ ની પ્રશ્ન સા કરતા કહ્યું કે “તમે બાદશાહને પ્રતિબોધી, જૈન શાસનની સારી પ્રભાવના કરો છો એ ખરેખર પ્રશ્નનીય વાત છે” આં જિનપ્રભસૂરિએ ગભીરતાથી જવાબ વાળ્યો કે, “પૂજ્ય ! અમે બાદશાહની પાસે રહીએ છીએ, પણ એક રીતે તો પરાધીન છીએ જ્યારે તમે “નિરતિચાર ચારિત્ર” પાળો છો, તમારા જેવા મુનિવરો વિદ્યમાન છે આથી જ જૈનશાસનમા ચારિત્ર વર્તે છે” આ રીતે તેમની વચ્ચે પ્રેમાલાપ થયો

આ પોષાળમા ઉદરોનો ત્રાસ વધારે હતો, આં જિનપ્રભસૂરિએ મત્રના બળથી આ ઉપદ્રવ મટાડ્યો, અને બધા મુનિવરો આશ્ચર્ય પામ્યા
(જિનપ્રભસૂરિ કથા, -પ્રકાં ૪૦, પૃાં ૪૬૫ થી ૪૭૦)

(૨) આં જિનપ્રભસૂરિના શિષ્ય પાં આદિગુપ્ત ગણિ લખે છે કે-

‘યેન (જિનપ્રભસૂરિના) પ્રતિદિન નવ્યસ્તોત્રાદિકરણાન્તરમેવા હાર-

મ્હુળામિમ્હેળ નૈકાનિ સ્તોત્રાણિ ચિરચિતાનિ । પમાવતીદેવીચચનાત્ સપા
ગન્ધમ્સુદયવન્ત સમીક્ષ્ય શ્રીસોમતિલકસૂરયે ૧૦૦ સ્તોત્રાણિ સમર્પિતાનિ
(—સિદ્ધાન્તસ્તવની અવધૂરિ)

આ માટે બીજો પણ ઉદ્દેશ આ પ્રકારે છે —

પમાવતીદેવોચચનાતોડ્સુદય વિમાખ્ય । યસૂરય સ્તવન સપ્તશતી સ્વક્રીયામ્ ।
સૂરિર્જિનપ્રમટ્પપ્રપદેપ્રચાયૈ, સોઽય સર્તા તપગ્ણો ન કથ પ્રશસ્ય ॥૧॥
(—પ્રક ૪ પ ૪૬૮)

અર્થ છે કે આ ગાદ મૈત્રીના પરિણામે જ તેમના પ્રીતિપાત્ર
બાહ્યુનિઓનાં આં જિનકીર્તિસૂરિ, આં જિનસુદસૂરિ નામ પ્રવર્ત્યા
હોય. (—પ્રક૦ ૫૦)

(૩) આ સમયે ઉપદેશગમ્હના (૬૬મા) આં કલ્કસૂરિએ
સં ૧૩૬૪ માં ‘ઉપદેશગમ્હ પ્રબધ’ તથા ‘ન્યભિનદન જિનોદ્ધાર-
પ્રબધ’ અથ ૨૨૪૩ રચ્યા હતા

(—પ્રક૦ ૧, પૃં ૩૩, પ્રક૦ ૩૫, પૃં ૧૬૭)

(૪) કૃષ્ણવિં ગમ્હના આં મહેદ્રસૂરિના શિષ્ય આં જમસિંહ
સૂરિએ સં ૧૪૨૨માં કુમારપાળ ચરિત્ર ગ્રં ૬૩૦૭ તથા ન્યાય
તાત્પર્યટીકા બનાવી. સં ૧૪૫૩માં બનશાળ પ્રબોધમાલા બનાવી.

(—પ્રક૦ ૪૩ પૃં ૭૫૬ ૫૭ —પ્રક૦ ૪૫, પૃં ૩૬૮)

(૫) આ સમયે આં સોમનિલકસૂરિનો બહુ દુઃખ વચનો
શેડ જગત્સિંહ રોષતાબાહમાં હતો. બાહ્યાદ દિશાશ્યાદ તુલ્યમે
તેના પુત્ર મહાવુસિંહને “શ્યાયા બોધા” તરીકે ૧૬ લાખના
રકમ આપીને કોટિકવજ બનાવ્યો હતો.

મહધારમ્હના આં શાશ્વશેખરે સં ૧૪૦૫ ના જેઠ મું
૭ ના શાશ્વ દિર્ઘાગ્ન જગત્સિંહની વસતીમાં શેડ મહાવુસિંહની
વિનંતિથી પ્રબધકોશ રચ્યો. (—પ્રક૦ ૩૮, પૃં ૩૩૭, પ્રક૦ ૪૪,
પૃં ૪૬, પ્રક૦ ૪૫, પૃં ૩૮૭)

દુકાળો—સં ૧૩૭૭માં ગુજસત્તમા મોટો દુકાળ પ યો હતો.

પ્રકરણ યોગણપચાસમું

*

આં દેવસુંદરસૂરિ

આં સોમતિલકસૂરિની પાટે આં દેવસુંદરસૂરિ થયા.

તેમના સં ૧૯૩૬ માં જન્મ, સં ૧૪૦૪ માં મહેશ્વરઆમે (મહેસાણામાં) દીક્ષા, સં ૧૪૨૦ ના ચૈત્ર સુદિ ૧૦ ના રોજ પાટણમાં રાજા જેવા સિંહાક પદલીવાલના ઉત્સવમાં આચાર્યપદ અને સં ૧૪૮૨ કે ૧૪૯૨ માં સ્વર્ગગમન થયા

લક્ષણો

તેમના પગમાં સારા લક્ષણો હતાં આં સોમતિલકસૂરિએ કોડિનારમાં અખિકાદેવી સામે કોણ ગચ્છનાયકપદને યોગ્ય છે ? તે જાણવા ધ્યાન કર્યું, ત્યારે અખિકાદેવીએ જણાવ્યું કે “ક્ષુદ્ધક દેવસુંદર ગચ્છનાયક પદને યોગ્ય છે

(-ગુર્વાવલી, શ્લોક ૩૦૩, ૩૦૪, ૩૦૫, પ્રકં ૪૮, પૃં ૪૨૯)

યુગપ્રધાન

તેઓ મહાપ્રભાવકે હતા પાટણમાં ગુગડી સરોવર ઉપર કણુચરીપા સિદ્ધયોગી રહેતો હતો તેણે સમાધિ લેતા પહેલાં પોતાના શિષ્ય યોગી ઉદયીપાને જણાવ્યું કે, “મને મારા જ્ઞાનથી જણાયું છે કે, જૈન સેવકો દેવસુંદર “મોટો યોગી” છે તેના ચરણમાં પદ્મ, ચક્ર દહ વગેરે શુભ ચિહ્નો છે. જે સિદ્ધયોગી થવાનાં લક્ષણો

છે તે મહાત્મા છે, અને કલિયુગમાં દેવાંશીપુરુષ છે. તેથી તે વહનીય છે, તેના તમે સત્કાર સન્માન કરજો.” યોગી ઉદયીપા ૩૦૦ યોગીઓનો ગુરુ હતો. જ્યાં પ્રકારના મંત્ર, તંત્ર વગેરેમાં પ્રવીણ હતો. દરેક જાતના ઝેરના ઉપાય બહુતો હતો. પાણી, અમિ, સાપ, અને સિંહના ભયને દૂર કરવા સમર્થ હતો. ત્રણ કાળનું ભવિષ્ય બહુનારો હતો. તેમજ શબ, મંત્રી અને જનતામાં બહુ માનનીય હતો.

એક દિવસે આ ઉદયીપા યોગી પોતાના પરિવાર સાથે “જૈન પોષાળમાં” આવ્યે. મોટો લોકસમૂહ સાથે હતો. તેણે આચાર્યશ્રી દેવમુદરસૂરિની ઘણી પ્રશંસા કરી, અને તેમને પોતાના ગુરુની આજ્ઞા કહી સંભળાવી. તેણે આચાર્યદેવને વહન કર્યું, સાધ્યગ નમસ્કાર કર્યા અને જણાવ્યું કે, “તમે મુગપ્રધાન છે, મોક્ષદાતા છે.” આ સાંભળી લોકોમાં આચાર્યશ્રીનો પ્રભાવ વધ્યો, અને જૈનધર્મની પ્રભાવના થઈ.

(ગુર્વાવલી શ્લોક ૩૦૬ થી ૩૧૦)

આ. જયાનદસૂરિ અને આ. દેવમુદરસૂરિના ઉપદેશથી ઘણા ધર્મકાર્યો થયા. તેમજ ઘણા અંધલોકારો સ્થપાયા અને તેઓએ ઘણા ક્ષેત્રો લખાવ્યા હતા.

આ. ગુણુરત્નસૂરિ “આ. દેવમુદરસૂરિનો પરિચય દ્વારા કાશ્મીર માં જ આવે છે કે, તેમનામાં દોષો હતા જ નહીં, આથી દુર્જનો તેમની નિંદા કરી શકતા નહોતા, અને તેમના ગુણો અનન્ય હતા,

(-ગુરુપર્વક્રમ શ્લોક ૫૬)

અર્થાત્-આ. દેવમુદરસૂરિએ ‘સ્તબ્ધ પાર્થનાયસ્તવન’ શ્લોક ૨૫ બતાવ્યું હતું.

તેમની પાદ પાન આચાર્યો થયા.

(૧) આ. જ્ઞાનસાગરસૂરિ-તેમના સ. ૧૪૦૫માં જન્મ, સ. ૧૪૧૭માં દીપ્ત, સ. ૧૪૬૧માં અજાતમાં સ્તબ્ધ પાર્થનાયસ્તવન મિહાકે પશ્ચિમવાસના ઉત્સવમાં આચાર્યપદ, અને સ. ૧૪૬૦ માં સ્વર્ગગમન થયા, તેઓથી “જીવમસ્વામી જેવા મનાતા હતા.” તે આ. દેવમુદરસૂરિના શિષ્ય હતા.

આં જ્ઞાનસાગરસૂરિ કાળધર્મ પામ્યા, ત્યારે તેમના પ્રત્યે શ્રદ્ધાવાલો મહામત્રી ખરતરગચ્છનો શ્રાવક ગોવળ “ગુરુદેવને અનશનશુદ્ધિ થાય,” એટલા ખાતર આખી રાત ત્યા ઉપાશ્રયમા બગતો ખેસી રહ્યો હતો. તેણે ભક્તિપૂર્વક ધૂપ-દીપ ચાલુ રાખ્યા હતા અને તે ગુરુદેવને નમસ્કાર મત્ર સભળાવ્યે જતો હતો. ગુરુદેવ કાળધર્મ પામ્યા, ત્યારે તેને સહેજ ઝોકુ આવી ગયું અને તેને સ્વપ્ન આવ્યું, તેમા દિવ્ય દેહધારી ગુરુદેવે આવી ગોવળને જણાવ્યું કે, “મહાનુભાવ? હું ચોથા દેવલોકમા ઇદ્ર સમાન ઋદ્ધિવાળો દેવ બન્યો છું”

(-ગુર્વાવલી શ્લોક ૩૩૮, ૩૩૯)

આં મુનિસુંદરસૂરિ લખે છે કે, “આં જ્ઞાનસાગરસૂરિએ પોતાનો અતિમ સમય નજીકમાં હોવાનું જાણી ચતુર્વિધ સધની સાક્ષીએ ચાર આહારનો ત્યાગ કર્યો, અને શાત ભાવે યોગમુદ્રામા ખેસી, સમાધિ લીધી તેમના દમ, ખાસી અને કફ વગેરે રોગો તરત શમી ગયા આથી સૌએ માન્યું કે, આચાર્યદેવ “દેવ” બનશે

મત્રી ગોવળે સ્વપ્નમા દેવે કરેલા સૂચન પ્રમાણે જણાવ્યું કે, ‘આચાર્યશ્રી ચોથા દેવલોકમા ઉત્પન્ન થયા છે’

આં જ્ઞાનસાગરસૂરિએ આં ગુણુરત્નસૂરિને સ્વપ્નમા દર્શન આપી-શિષ્ટ-અશિષ્ટ વગેરેની સમજૂતી આપી હતી, તેમજ નિમિત્તિયા વીરજીએ પણ ખતાવ્યું કે, “આચાર્યદેવ ચોથા દેવલોકના ઇદ્ર” બન્યા છે.

આચાર્યદેવ ગુણુના સાગર હતા આં સોમસુંદરસૂરિ વગેરે તેમના વિદ્યાશિષ્યો હતા અને હું (મુનિસુંદરસૂરિ) પણ આજે ઉપર રહી, “મેઘની જેમ” ગાળું છું તે તે ત્રૈવેદ્ય મહાસાગરના જલ-કણ્ઠોનો પ્રભાવ છે તેઓ વિદ્યાના સાગર હતા. તે સાગર તો ગયો, હવે માત્ર વિદ્યાના કૂવા રહ્યા છે

આં જ્ઞાનસાગરસૂરિના ઉપદેશથી દીનોદ્ધાર, પદવીપ્રદાન-મહોત્સવો, તીર્થયાત્રાસઘો, દુકાળમા દાનસત્રો, તીર્થયાત્રાસઘો, ગુરુવદન આદિ મહોત્સવો, આવશ્યક વિધિ-વિધાનો, ચૈત્યોના જીર્ણો-

દ્વારે, તથા સાતે ક્ષેત્રમાં દ્વાન વગેરે પુણ્યના કાર્યો અને જેન શાસનની પ્રભાવના વગેરે થયા હતા.

દીક્ષાઓ

તેમના ઉપદેશથી અમદાવાદના શેઠિયાઓમાં મોટા, બાદશાહના માનીતા, કર્ણાવતીના શેઠ ચાચના પુત્ર સ્વ. ૦ ગુણસાગરનો નાનો ભાઈ આઓ, કે જે મોહમાં રૂબેરો હતો, તેણે પત્ની-પુત્રાદિ પરિવાર અને ધન તણને દીક્ષા લીધી (પ્રક. ૪૫, પૃ. ૩૬૮, ૩૬૯) શેઠ શામળ, જે યુવાન અને રૂપાળો હતો, જેને અતિશય શાગવાળી રૂપાળી સ્ત્રી હતી, તેને તણને તેણે દીક્ષા લીધી. તથા બીજા લગભગ ૭૦ (૨૦×૩૫ = ૭૦) જણાએ દીક્ષા લીધી, જેમાંના મળા મુનિવરો આને વિદ્યમાન છે; જે ગુણપાત્ર, ઋદ્ધિપાત્ર અને જ્ઞાનના ભંડારમાં પદસ્થો છે.

આ. ૦ જ્ઞાનસાગરસૂરિના ઉપદેશથી શેઠ મેઘળ, વીચળ, કેશ્વજી, હેમળ, લીમળ, નાગો, કડુઓ વગેરે તપાસમંથના જેનોએ મેવાડના દેવવાડામાં ૫૧ મા શણા લાખાના શબ્દમાં “ભગવાન ઋષભદેવનો કૈલાસના પદાડ સમાન વિશાળ જિનપ્રાસાદ” બતાવી, પ્રતિષ્ઠા કરાવી. (—પ્રક. ૪૪, પૃ. ૩૧, ૩૫)

જ. ૦ દેવસુદરસૂરિના શુરુભાઈ તથા તેમના હાથે જ આચાર્ય અનેલા આ. ૦ ચંદ્રશેખરસૂરિ હતા. (પ્રક. ૪૮ પૃ. ૪૨૭) આ. ૦ જ્ઞાનસાગરસૂરિ તેમના વિદ્યારીષ્ય હતા. તેમણે મૂળ ચારસૂત્રોની “અર્ધદીપિકાશ્રુતિ” રચી, તથા સ્તોત્રો બનાવ્યા, આચાર્યદેવ અમોઘ ઉપદેશક હતા.

(—ગુર્જાવલી શ્લોક. ૩૩૬-૩૬૩)

આ. ૦ જ્ઞાનસાગરસૂરિએ ‘પરણવણાસુત-અવત્સરિ, સ. ૧૪૩૬માં ‘ઓઠ્ઠિજીવનુત્તિ-અવત્સરિ’ ૧૦૬૨, સ. ૧૪૪૦માં ‘આવસ્થાસુત-દારિભરીવનુત્તિ-અવત્સરિ’ ૬૦૦૫, સ. ૧૪૪૧માં ઉત્તર-અવત્સર સુત-બૃહદ્વૃત્તિ-અવત્સરિ’ ૫૨૫૦, ભરૂચમાં મુનિસુવંતસ્વામિસ્તવ, થોધામાં ધનોદ નવખંડ પાર્શ્વસ્તવન અને સ્મૃત સ્તોત્રો વગેરે રચ્યાં.

(૨) આ. ૦ કુલમદનસૂરિ-તે જ. ૦ દેવસુદરસૂરિના શિષ્ય હતા.

તેમના સં ૧૪૦૬મા જન્મ, સં ૧૪૧૭મા દીક્ષા, સં ૧૪૪૨માં ખલાતની આલિગવસતીમા સોની સઘવી ઠંલખમસી. પદ્મીવાલના ઉત્સવમાં આચાર્યપદ, સં ૧૪૫૫મા સ્વર્ગગમન થયાં, તે મોટા લાગ્યશાળી, યશસ્વી, ક્ષમાશીલ, ચતુર હતા, અને પાંડિત્યથી ગૌરવશીલ હતા તેમણે સં ૧૪૪૩માં ‘વિચારામૃતસંગ્રહ,’ સિદ્ધાતાલાપકોદ્ધાર-અધિકાર રપ, ‘પદ્મવણુસુત-અવચૂરિ,’ પ્રતિક્રમણુસુત-અવચૂરિ (જેમા ‘અણિગુહીઅં વગેરે ગાથા ૮ છે), ‘કપ્પસુત-અવચૂરિ,’ ‘કાયઠિધ-અવચૂરિ,’ વિશ્વશ્રીધરં ‘અષ્ટાદશારચક્રખંધ, ગરીયોં ‘હારખંધ’ આદિ સ્તોત્રો,’ અને સં ૧૪૫૦માં મુગ્ધાવબોધ ઔક્તિક વગેરે રચ્યા હતા.

આં કુલમડનસૂરિએ સંસ્કૃતમા “કુમારપાલપ્રખંધ” રચ્યો, જેની સં ૧૪૭૫માં લખાયેલી તાડપત્ર પરની નકલ મળે છે.

(-વીરવશાવલી, વિવિધગચ્છીય પદાવલી સંગ્રહ, પૃં ૨૧૨, ઇતિં પ્રકં ૩૫, પૃં ૮૩)

આં જ્ઞાનસાગરસૂરિ અને આં કુલમડનસૂરિ એ બે આચાર્યો તો ચારિત્રલક્ષ્મીની બે આખો હતા (-ગુર્વાવલી, શ્લોક ૩૭૩)

(૩) આં ગુણરત્નસૂરિ-

હૈમવ્યાકરણાશ્મોર્ધિ યેઽવગાહ્ય મહાધિયં ।

અભિજ્ઞાનમિવાકાર્ષુ ક્રિયારત્નસમુચ્ચયમ્ ॥ ૬ ॥

(-મહોં વિનયવિન્યસ્તુતિ, લોકપ્રકાશ, શ્લોક + + નમ્રતા)

યે વૈયાકરણવર્યાસ્તે શ્રોગુણરત્નસૂરય ।

અન્યેઽપિ જાન્દિકપ્રષ્ઠા વિજેજીરન્ મહર્ષયઃ ॥ ૭ ॥

(સં ૧૭૩૭ આં શું ૧૦, રતલામમા મહોં વિનયવિન્યજી કૃત હેમલધુપ્રક્રિયાની સ્વોપજ મોટી ટીકા, ગ્રં ૩૫૦૦૦ની પ્રશસ્તિ)

તે આં દેવસુંદરસૂરિના શિષ્ય હતા તેમને સં ૧૪૪૨માં ખલાતની આલિગવસતિમા સૌવર્ણિક લખમસિંહ પદ્મીવાલે કરેલા ઉત્સવમા આચાર્યપદ મળ્યું હતું.

તેમનામા કીધ, નિદા વગેરેનો સહતર અભાવજ હતો તે મોટા વાદી હતા, અને પ્રધીનું હાઈ સમજવામા વીક્ષ્ય બુદ્ધિવાળા હતા.^૧

તેમણે ગુરુદેવની આજ્ઞાથી સં ૧૪૬૬મા ઇંડરમા “ક્રિયારત્ન સમુચ્ચય ૩૦ ૫૬૬૧” સ્થળે સં ગોવિંદ, તેની પત્ની ભયલદેવી, તેનો પુત્ર ઇંડરના રાબ્દનો માનીતો સ્વદાશસતોષી, ધર્મમાં રક્ષા અને શ્રુતભક્ત સાધુ વીશલદેવ અને પુત્રીઓ ખીર તેમજ ધર્મિણી વગેરેએ મળીને સં ૧૪૬૮મા આ પ્રધની ૧૦ નકલો લખાવી.

(ક્રિયારત્ન સમુચ્ચય ગુરુપર્વક્રમ વલુન સ્થો ૬૪, ૬૫)

આધ્યાર્થીએ સં ૧૪૫૭મા ‘કથપાન્તર્વાચ્ય’, ‘સુપ્તતિકાવચ્ચરિ’, ‘કર્મક્રમ-અવચ્ચરિ’, ‘ચાર પાંચલ-અવચ્ચરિ’, ‘ક્ષેત્રસમાસ’, ‘નવતત્ત્વ-અવચ્ચરિ’, ‘બુદ્ધશન સમુચ્ચય-બુદ્ધવૃત્તિ-તત્ત્વાર્થદર્શિની’, ‘અસલ-મતનિશ્ચયરણ’ વગેરે પ્રધો રચ્યા.

તેમની પાસે ઘણા મુનિવરો વ્યાકરણ, સાહિત્ય, ભ્યોતિષ અને જિનાગમ ભણ્યા હતા. (—અર્વાવલી સ્થોક ૩૮૭) “નવકારમત્રનો આધિષ્ઠાયકદેવ તેમની ઉપર “પ્રસન્ન” હતો. તેથી તે બીજાનું ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન બધી ચકતા હતા. (—અર્વાં સ્થો ૩૮૫)

તે ૭૦ દેવસુંદરસુરિવરના શિષ્ય હતા. (—અર્વાં ૩૭૬)

(૪) આં સોમસુંદરસુરિ—તેઓ પરમશાત મધુરભાષી અને પરમસીમાગ્યશાળી હતા. (ભૂઓ ઇતિ ૦ પ્રક ૦ ૫૦)

(૫) આં સાધુરત્નસુરિ—તેમના ઉપદેશથી અને ખલાતના સાધુ સંજ્ઞનસિંહ ઓરાવાદની રાજવી મહાદેવી રાખલપુરના કૈચર શાહ પોરવાડે બહુચરાણના ૧૨ ગામોમા લખદયા પગાવી હતી. (—પ્રક ૦ ૩૫, પૃ ૦ ૧૬૮)

૧ આ મુનિસુંદરસુરિ પણ જણાવે છે કે તેમને (૧) અવજ્ઞ (૨) રેણ અને (૩) વિક્ષ્યા ન કરવાનો નિયમ હતો આથી એકા માને છે કે તેઓ જાતી મેણે જતી. (અર્વાં સ્થો ૩૮૧)

વીરવશાવલીકાર લખે છે કે આ ગુણસ્તુતિને પ્રતિષ્ઠા હતી કે (૧) અવજ્ઞ (૨) રેણ (૩) વિક્ષ્યા કર્યા નહી.

(ભૂઓ વિવિધ અપ્પકાવલી ૫ ૨૧૨)

તે ભં દેવસુંદરસૂરિના શિષ્ય હતા. (—ગુર્વાં શ્લોં ૩૭૬)

આં ગુણુરત્નસૂરિ લખે છે કે, આં સાધુરત્નસૂરિના ગુણો ખીજે કચાય નહીં, પણ જનતાના કાનમાં વાસ કરીને રહ્યા હતા. (—ગુરુપર્વ ક્રમં શ્લોં ૬૨)

તેઓ તેજસ્વી અને મોટા વાદી હતા પ્રભાવક હતા, વિશાળ નેત્રવાળા. વિશાળદષ્ટિવાળા અને ગૌતમસ્વામી જેવા મનાતા હતા (—ગુર્વાવલી શ્લોં ૪૦૭ થી ૪૧૫)

આચાર્યશ્રીએ સં ૧૪૫૬મા “યતિજીતકલ્પની અવચૂરિ” રચી, તેમના ઉપદેશથી પર મા આં રત્નશેખરસૂરિ ગૃહસ્થાવસ્થામાંથી દીક્ષાના અભિલાષી બન્યા હતા (—શ્રાદ્ધવિધિ કૌમુદી)

ધતિહાસ રચના

આં દેવસુંદરસૂરિ મોટા વિદ્વાન્ હતા વિદ્યાપ્રેમી અને ધતિ-હાસના હિમાયતી હતા. તેમના સમયે તેમની આજ્ઞાથી સં ૧૪૬૬મા આં ગુણુરત્નસૂરિએ, “ગુરુપર્વક્રમ”મા, અને આં મુનિસુંદરસૂરિએ “ગુર્વાવલી”મા ભગવાન મહાવીરસ્વામીથી આરભીને પોતાના સમય સુધીનો ધતિહાસ ગૂંથ્યો છે

આદર્શગચ્છ—

આં મુનિસુંદરસૂરિ સં ૧૪૬૬મા લખે છે કે, ભં દેવ-સુંદરસૂરિની આજ્ઞામા (૧) આં જ્ઞાનસાગરસૂરિ ગુરુ, (૨) આં કુલમંડનસૂરિ ગુરુ, (૩) આં ગુણુરત્નસૂરિ ગુરુ, (૪) આં સોમ-સુંદર ગુરુ, (૫) આં સાધુરત્નસૂરિ ગુરુ એ પાંચ આચાર્યો હતા. તે પૈકીના છેલ્લા ત્રણ આચાર્યો તેમના જ શિષ્યો હતા

તથા તેમના શિષ્ય વિશુદ્ધગુણવાળા, મોટા સચમી, મહોં દેવશેખર ગણિ, (પ્રકં ૪૫, પૃં ૨૯૦) તેમના હાથે દીક્ષિત થયેલા શિષ્ય મુનિસુંદરગણિ, મિષ્ટલાષી શ્રુતસુંદરગણિ, મોટા વિદ્વાન્ મહોં જયચંદ્રગણિ, મહોં ભુવનસુંદરગણિ, દ્વેષ આદિ દોષોથી મુક્ત, વિનયી, ગુરુભક્ત, મોટા આગમજ્ઞાતા, સત્તરહેદે સચમના પાલક, વિશુદ્ધ દિલવાળા એવા મહોં જિનસુંદરગણિ, ૫૦ સ્થવિર જયવર્મગણિ, મોટા ઉપદેશક સ્થવિર ૫૦ દેવમંગલગણિ,

(૫૪૦ ૪૫, ૫૦ ૨૬૦, ૩૮૬) ૫૦ મૃતસાગર, ૫૦ દેવપ્રભ (દેવભદ્ર),
૫૦ રત્નસુદર, ૫૦ સર્વશેખર, ૫૦ ક્ષેમકર, સુવેળી ૫૦ કમલ
ચંદ્ર ગણિ, ૫૦ જ્ઞાનકીર્તિ, ૫૦ સાધુસુદર ૫૦ અભયસુદર
મિત્ર, ૫૦ શીલકુશલ ગણિ, ૫૦ જ્ઞાનવસ્ત્રલ, ૫૦ શાન્ત
મૂર્તિ, એકાવગ્રેખી વનવાસી ૫૦ સોમશેખર, ગુરુઆજ્ઞા તત્પર
૫૦ વિમલમૂર્તિ, ૫૦ સર્વસાગર વગેરે ૮૪ પદવીધરો છે

(૧) આ ગમ્ધમા ગુરુવિનય, ગણુભક્તિ, શુદ્ધજ્ઞાન-દર્શન અને
ચાત્રિવાળાં સાધવી મહત્તર શ્રી ચાત્રિમૂલા, (૨) ચાત્રોમા નિપુણ
“આદી” જેવા કુશળ પ્રથમનીય સાધવી મહત્તર શ્રી શુભનમૂલા
વગેરે તથા આઠ પ્રકારના પ્રભાવકો, મોટા વાદીઓ અને વિવિધ
લઙ્ગિધરો છે

આ ગમ્ધમા અજના પાઠી મહોં જિનસુંદરગણિ, ૫૦ ઉદય
રત્ન ગણિ વગેરે ૧૧ અજના પાઠી છે આચાર્યો છે, કૃપાઆયો છે,
મોટા વાદી છે, અને લઙ્ગિધરો, સૌ પદવીધરો અને મઠી હેમલ વગેરે
આવકો ધર્મકથાની લઙ્ગિવાળા, ૫૦ સર્વવસ્ત્રલગણિ વગેરે સાચા
નિમિત્ત વેદી ગણુરક્ષામા તત્પર છે નાના-મોટા સૌખ્યે ભક્તિવાળા
છે ૫૦ ગુણુવર્ધન, ૫૦ સાધુસાગર વગેરે બારે પ્રકારની તપસ્થામા
તત્પર છે લોકોત્તર ગુણુવાળા ૫૦ સર્વદેવ વગેરે જે જે માસના
તેમજ વિવિધ ભવના તપ કરનારા તપસ્વીઓ અને ઉપસર્ગને સહન
કરનારા મહાતપસ્વીઓ ૫૦ શાંતિય દ્રગણિરાજ “છ માસી
તપ” કરનારા તપસ્વી છે

આ ગમ્ધમા ભારતના મોટા ઠવિઓ બાણ, મુશરિ, અમર,
કાલિદાસ, હર્ષ, ભોજ, ભારવિ તથા માધને પણ જુલાવે તેવા ઠર્વીદ્રો
છે આ ગમ્ધમા પ્રવચનકો લઙ્ગિધરો, વાદીધરો, મત્રવાદીઓ,
ચત્રવાદીઓ, વૈદ્યરાજો, સઘના કાર્યમા વિવિધ શક્તિ ધરનારા
મોટા તપસ્વીઓ રાજમાન્ય તેમજ પંકિતમાન્ય મુનિવરો છે

આ ગમ્ધમા ગણુધર મુધર્મસ્વામીની અખંડ શિષ્યપરંપરા
છે, શુદ્ધ ધર્મમર્ચા છે, કેઈ પણ ઉપધાન પ્રતિક્રમણ અથવા જિન

પૂજની મના કરનારા, કે સ્વેચ્છાચારી પ્રવૃત્તિવાળા નથી, સૌ શુદ્ધ સમાચારીના પાલક છે. આથી બધાએ આચાર્યો વગેરેમા આપસ-આપસમાં પ્રેમ છે શુદ્ધ સવેગીપણું છે સૌને આગમો પ્રત્યે સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે અને ગુણ પ્રત્યે વક્ષાદારી છે. આ ગચ્છમા પોતાના, કે પરાયાના વાડા નથી, સસારી સુખોની લાલચ નથી, આવા મુનિવરો અને આવી શાસનની વક્ષાદારી ખીજે કયાય દેખાતી નથી, તો જેને આત્માનુ કલ્યાણ કરવું હોય, તેણે આ ગચ્છનું જ સેવન કરવું જોઈએ”

આં દેવસુદરસૂરિનો ગચ્છ આવો ઉત્તમ છે.

(-ગુર્વાવલી શ્લોક ૪૧૬ થી ૪૭૫)

સ્વર્ગાગમન—‘વીરવ શાવલીકાર’ લખે છે કે રાયખ ડની વડલીના વીશા પોરવાડ સં ગોવિદે તારગાતીર્થમા ભં અનિતનાથની પ્રતિષ્ઠા કરી, તે પછી સં ૧૪૬૨મા ઓડછામા આં દેવસુદરસૂરિનું સ્વર્ગાગમન થયું આં સોમસુદરસૂરિ તે વખતે દેવપાટણમા વિચરતા હતા,

(-વિવિધગચ્છીય પટ્ટાવલી સંગ્રહ, પૃં ૨૧૩)

આ આધારોથી સમજાય છે કે, આં દેવસુદરસૂરિ સં ૧૪૬૬મા અને ત્યારબાદ સં ૧૪૭૯ની તારગાતીર્થની પ્રતિષ્ઠા સુધી વિદ્યમાન હતા પણ સં ૧૪૯૬ની રાણકપુરની પ્રતિષ્ઠા વખતે વિદ્યમાન નહોતા તો તેમનું એ સમય દરમિયાન એટલે સં ૧૪૮૨ કે ૧૪૯૨મા સ્વર્ગાગમન થયું હોય, એમ જણાય છે

શેઠ ધારશીએ પદર દિવસના ઉપવાસ કરી દેવ સાધ્યો. તેણે દેવે શેઠને જણાવ્યું કે, “ભગવાન સીમધરસ્વામીએ કહ્યું છે, કે ભં દેવસુદરસૂરિ ત્રીજે ભવે મોક્ષે જશે” (-ગું શ્લોક ૩૧૨) -

જૈનધર્મનો કદર વિરોધી વડોદરાનો મત્રી સારંગ હતો, તેણે એક દેવની ભલામણથી સિદ્ધપુર જઈ, ભં દેવસુદરસૂરિને “મોટા જ્ઞાની” જાણી, વેદ-વેદાંતના જે પ્રશ્નો પૂછ્યા, તેના ઉત્તરો સાંભળ્યા પછી તે જૈન બન્યો

ધનાઢય સમકીતી ખારવતધારી જ્ઞાની સચિત આહારના ત્યાગી સુદર્શન શેઠે પણ દેવદ્વારા ભં દેવસુદરસૂરિની યુગપ્રધાનતા

તથા મોક્ષપ્રાપ્તિ વગેરેના નિષ્ક્રિયો કર્યા હતા.

(—શુર્વાવલી, સ્તો. ૩૧૨ થી ૩૧૪)

અથ ભહારો—

આ. જ્યાનહસૂરિ, આ. દેવસુહસૂરિ, તેમના શિષ્યો તથા સમકાલીન આચાર્યો અને મુનિવરોના ઉપદેશથી મળ્યા અથ ભહારો બન્યા. વિવિધ વિષયના મળ્યા અથો લખાયા.

કેટલાક અથો વિશાળ પ્રકારે માહિતી મળે છે—

(૧) આ. દેવસુહસૂરિ, આ. જ્યાનસુહસૂરિ, આ. કુલમઠન સૂરિ, આ. ગુણરત્નસૂરિ, મહો. દેવશેખરગણિ વગેરે મુનિ પરિવાર સ. ૧૪૩૬ના પાંચ વર્ષે ૬ ને શુરવારે ઢિયાણા તીર્થમાં બિરાજ માન હતો. ત્યારે ઢિયાણા જામના શા. કરણસિંહે પાદનાથચરિત્ર (અ. ૬૦૭૪) લખાવી, પાટણના શેઠ સોમસિંહ અને સ. પ્રથમ વગેરે તથાજમ્મ સમને અર્પણ કરી, ઉક્ત મુનિપરિવારને ભણવા આમ્મું

(જૈન પુસ્તક પ્રચલિત સમઠ ભાગ ૨જો, પ્રશ. ૧૦ ૩૭-૧૧૦, પ્રક. ૪૫ પૃ. ૨૬૦, ૬૦ ૭મી)

(૨) સાધુ નરપતિની પરપરામાં કમશ શા. ગોલા, સમપતિ આશાધર ઘેલા તેને શા. નામની પત્ની હતી, જે કુસાધ યોત્રના યોગવાદ વચના સ. જમતસિંહના પુત્ર સાધુ પદમસિંહની પત્ની પુષ્પશ્રીની પુત્રી હતી.

(—પ્રક. ૪૫, પૃ. ૩૮૭)

આ બંને કુટુંબો આ. સોમસુહસૂરિના આવડો હતા.

સ. આશાધર અને સ. શાંતિમતીએ આ. સોમસુહસૂરિના ઉપદેશથી શત્રુજય મહાતીર્થમાં ૨૪ જિનપ્રાસાદ, ખજાત, સોજિત્રા, ઠાવી તીર્થ, ટીબા (ટીમાણા), હાથદેણુ (હાથસણી) નગર, અણહિલપુર પાટણ અને બાબાસરમાં જિનાલયો બનાવ્યા તથા મળ્યા નવા અથો લખાવ્યા. (—પૃ. ૩૦ સ. ૦, જા. ૨, પ્ર. ૧૦ ૬૬,

જૈન ઇતિ. પ્રક. ૪૫, પૃ. ૨૮૬, ૨૮૮, ૩૮૭, પ્રક. ૫૬)

(૩) યોધાબહરના શા. સાદા શ્રીમાલીના પુત્ર સરવજી આ. દેવસુહસૂરિના પરિવારના મુનિવરોના ઉપદેશથી જિનાલયો બનાવ્યા.

શત્રુજયતીર્થ, ગિરનાર તીર્થના છ'રી પાળતા યાત્રાસઘ કાઢ્યા લલિત સરોવરનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો. ખીજા પુત્ર સંધ્યાં દુકાળમાં દાનશાળાઓ સ્થાપન કરી, જનતાનો મોટો ઉપકાર કર્યો. પાલીતાણામાં ભંધાર્થનાથના જિનાલયનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો, ખીજા ધર્મસ્થાનકો ખંધાવ્યાં.

સરવણના પુત્રે 'જાતાસૂત્ર-સટીક' લખાવ્યું

(-જૈનપુ પ્ર.સં, પ્ર ન.૫૭, ચાલુ ઇતિ. પ્રક. ૩૮, પૃ ૪૧૩)

(૪) મત્રી આભૂ પલ્લીવાલ પાટણમાં રહેતો હતો તેનો વશ-વિસ્તાર મોટો ચાલ્યો. તેના વશની એક પરપરામાં અનુક્રમે આભૂ મહણસિંહ (શ્રી), ભીમ (કપૂરદેવી), સોની સૂરો (સુહવદેવી), સોની ઓમા મોટો સોની પ્રથિમસિંહ (પ્રીમલદેવી), સાલ્હાસિંહ (રતનદેવી) અને ધનરાજ થયા. સોની સૂરોના ભાઈ પદ્મની પરપરામાં ધીવો (ધીધો), પૂનો (સં ૧૪૪૨ માં વિદ્યમાન), નિરય (નાગલદે) અને લખમસિંહ થયા, (ઇતિં પ્રકં ૩૫, પૃં ૬૫)

સોની પ્રથિમસિંહ નગરના સોનીઓમાં મુખ્ય હતો તેને ૧ સોમો, (સાજણદેવી), ૨ રતન (રતનદેવી), ૩ સિંહાક. ૪ સાલ્હા અને ૫ રૂંગર એમ પાંચ પુત્રો હતા સોમસિંહ શાત હતો રતન-સિંહે શત્રુજયતીર્થ વગેરેની યાત્રા કરી તેને ધન, સાયર અને સહદેવ એમ ત્રણ પુત્રો હતા. સિંહાક ગુણવાન હતો પ્રતિભાવાળો હતો તેને સોખલ, દુલ્હા અને પૂજા નામની ત્રણ પત્નીઓ હતી દુલ્હાને આશાધર અને પૂજાને નાગરાજ નામે પુત્રો હતા નિરય અને નાગલદેવીને લખમસિંહ, રામસિંહ, ગોવાલ એમ ત્રણ પુત્રો હતા. સિંહાક દીર્ઘાયુષી હતો કુટુંબમાં વડો હતો. સૌ તેની આજ્ઞા લઈ ધર્મકર્મ કરતા હતા

સિંહાકે સં ૧૪૨૦ ના ચૈત્ર સુદિ ૧૦ ના રોજ પાટણમાં આં જ્યાનદસૂરિ અને આં દેવસુંદરસૂરિનો સૂરિપદમહોત્સવ કર્યો ધનદેવ અને સહદેવે સિંહની આજ્ઞા મેળવી સં ૧૪૪૧ માં ખલાતના તમાલી સ્થાનમાં આવેલા સ્તંભન પાર્શ્વનાથના ચૈત્યમાં આં જ્ઞાનસાગરનો સૂરિપદમહોત્સવ કર્યો. નિરયના પુત્રો લખમસિંહ,

શમસિદ્ધ અને ગોવલ્લે સં ૧૪૪૨ માં આં કુલમહન તથા આં ગુણુરત્નનો આઆમંપદ મહોત્સવ કર્યો. શાં સાહકાએ આં દેવસુદરસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૪૪૨ ના ભાં સું ૨ ને સોમવારે ખભાતમાં ‘પથાશકવૃત્તિ’ તાકપત્ર પર લખાવી.

(—જૈન પું ૩૦ સં ૦, પ્રં ૧૦ ૪૦-૪૨)

(—પ્રકં ૩૫, પૂં ૬૬ પ્રકં ૪૫, પૂં ૩૦૦, ૪૦ ૨, પ્રકં ૪૬, પૂં ૪૩૨, ૪૩૪, ૪૩૫)

(૫) શેઠ દેવસિદ્ધ શ્રીમાલીની પત્ની દેવલદેવી, તેની પુત્રી માલિકે દેવસુદરસૂરિના આં સર્વદેવસૂરિના “ત્રિવણ્ણિશલાકાપુરુષસૂચિત્વ પવં ૨, અજિતનાથચરિત અને સગર ચક્રવર્તિચરિત” લખાવી, સં ૧૪૪૭ માં આં નરસૂરિને વહોરાવ્યું. (—જૈન પુ ૩૦ સં ૦, પ્રં ૧૦ ૩૮)

(૬) શેઠ નરસિદ્ધ શ્વેતવાલના ખીજા પુત્ર માલિકે આં દેવસુદરસૂરિના ઉપદેશથી સાતે ક્ષેત્રોમાં ધન-દાન કર્યું અને સં ૧૪૪૭ ના આં ૧૦ ૧ ને શનિવારે ખભાત લીધેમાં ‘ધર્મસમ્રાટ’ લખાવી, (—ધર્મિં પ્રકં ૪૫ પૂં ૩૦૦, જૈન પું ૩૦ સં ૦, પ્રં ૩૬)

(૭) ગેરઠકનગરનિવાસી શાં મલ્લસિદ્ધ પોસ્વાઠની પત્ની સાલિદેવીએ આં દેવસુદરસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૪૪૪ માં પાટણમાં ‘આવસ્થાસુત’ ‘ચૈત્યવદન ચૂલિ’ વગેરે શ્રેષ્ઠ તાકપત્ર પર લખાવ્યા. (—જૈન પું ૩૦ સં ૦, પ્રશં ૧૦ ૪૧)

(૮) આં જમાનદસૂરિ અને દેવસુદરસૂરિના ઉપદેશથી ખભાતના શ્રીમુદે સં ૧૪૪૭ માં ખભાતમાં બાહારક સોમતિલકસૂરિ-ગુરુભાઈર સ્થાપન કર્યો. (—પ્રકં ૪૫, પૂં ૩૦૦)

(શ્રી પ્રશં ૪૦ સં ૦ ભાં ૨ ને, પ્રશં ૧૦ ૬૭)

(૯) આં દેવસુદરસૂરિના ઉપદેશથી આખૂલીયાના શિલ્પી ગામના શાં વજ્રસિદ્ધની ધર્મતિમાં પત્ની કલ્પીએ સં ૧૪૫૧ ના આં મુદિ ૫ ને શુરવારે ખભાતમાં ‘સુદસલાચરિત’ લખાવી પાટણના જૈન નાનજાઈરને ભેટ આપ્યું. (—જૈન પું ૩૦ સં ૦, પ્રં ૪૨)

(૧૦) ૪૦ મૂલકની પત્ની પ્રીમલદેવીએ આં દેવસુદરસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૪૫૪ ના મહા સુદ ૧૩ ને સોમવારે ખભાતમાં

‘સુયગડગસુત્ત-ટીકા’ અં ૧૩૯૫૦ લખાવી.

(-જૈન પું ૩૦ સં ૦, પ્રં ૪૩, ઇતિં પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૦૧)

(૧૧) મત્રી વીરમદેવની પત્ની અદ્દુદેવીએ આં દેવસુદરસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૪૫૫ માં જોઈ સુદિ ૩ ને ગુરુવારે ખલાતમાં કાયસ્થ મત્રી જ્ઞાનાના પુત્ર મંત્રી ભીમદેવ પાસે પાચ ‘ઉપાગસૂત્રો-સટીક’ લખાવ્યાં.

(-જૈન પું ૩૦ સં ૦ પ્રં ૪૪, ઇતિં પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૦૧)

(૧૨) આં જ્યાનદસૂરિના મોટા ભાઈ વયજ્ઞની પુત્રી રૂપલે આં દેવસુદરસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૪૫૮-૧૪૫૯ માં પાટણમાં ‘પદ્મચરિત’ અં ૧૦૫૦૦ લખાવી, પાટણના જૈન અથલ ડારને ભેટ આપ્યું

(-જૈન પું ૩૦ સં ૦ પ્રશં નં ૪૬, ઇતિં પ્રકં ૪૫, પૃં ૨૬૦)

(૧૩) આં સોમસુદરસૂરિ, આં સુનિસુદરસૂરિ, કૃષ્ણસરસ્વતી, આં જ્યાનદસૂરિ, મહાવિદ્યાવિડખનકાર આં ભુવનસુદરસૂરિ, અગિયાર અગપાઠી આં જિનસુદરસૂરિ સપરિવાર સં ૧૪૭૯ માં ઇદ્રપુરી જેવા પાટણમાં વિરાજમાન હતા, ત્યારે પાટણના વતની શેઠ કર્મસિંહ શ્રીમાલીના વશજ શેઠ ઉદયરાજનો પુત્ર ધનકુબેર શેઠ માલદેવ, તેના પાચમા પુત્ર શેઠ ગોવિદ અને તેના ચોથા પુત્ર શેઠ નાગરાજે આગમઅથો તાડપત્ર પર લખાવ્યાં (-જૈન પું ૩૦ સં ૦, પ્રં ૪૬)

(ઇતિં પ્રકં ૪૫, પૃં ૨૬૧)

(૧૪) શેઠ ગોવિદની પત્ની ગગાદેવી, તેના પુત્ર નાગરાજે આં સોમસુદરસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૪૮૯ માં પાટણમાં “નદિસુત્ત-ટીકા” લખાવી (-શ્રી પ્રશસ્તિસંગ્રહ, ભા. ૨, પ્ર. નં. ૧૧૩, પૃં ૭૪)

(૧૫) આં જ્યાનદસૂરિના ઉપદેશથી વ્યં અનંતા પોરવાડે પોતાના પુત્ર “સુનિ અભયપાલ પં અભયસુદર મિશ્રને માટે શેઠ આશદેવ પોરવાડે લખાવેલ આં દેવસુદરસૂરિ કૃત “પાસના-હયરિય” ખરીદ કર્યું (-જૈન પું ૩૦ સં ૦, પ્રશં નં ૦ ૪)

(૧૬) ખરતરગચ્છના ભં જિનચંદ્રસૂરિની શિષ્યા મહત્તર ગુણસમૃદ્ધિએ સં ૧૪૦૬ માં જેસલમેરમાં “અજનાસુદરીચરિત અં ૫૦૪” બનાવ્યું.

(ઇતિં -પ્રકં ૪૦, પૃં ૪૭૩)

પ્રકરણ પચાસમું આં મોમસુદરસુરિ

શ્રીસોમસુન્દરગુરુપ્રવરાત્તુર્યાં બહાર્યમહિમાન ।

યેમ્ય સન્તસિદ્ધૈર્ભવતિ રૂષા સપર્મન્ય ॥ ૫ ॥

(—સ ૧૫૬ આ સ્તસીખરસુરિ કૃત બાહ્યવિધિ ક્રમકૌમુદી)

શ્રીચન્દ્રગાન્ધારગનાક્ષણમાનુમન્ત., સૌમાન્યમાન્યવિષ્ણુસર્ગગુણઋદ્ધિમન્ત ।

શ્રીસોમસુન્દરગુરુપ્રવરા જયન્તિ, યાનાડ્વરેણ મુનય સ્તવન જયન્તિ ॥

(—સ ૧૫૫૫ ઉપદેશક્રમપ્રમદી પ્રચલિત)

શ્રીજૈનશાસનસમુદરણૈકધીરા શ્રીદેવસુન્દરયુગપ્રવરા ચિન્તુ ।

તેર્વાં પદે જનસુદે વિહિતાઝ્ઞતારા શ્રીસોમસુન્દરગુરુપ્રવરા જયન્તિ ॥૩૭॥

(—શ્રી પ્રચલિતસપ્તમ બાજ પ્રમ ન ૪૭૩)

પાણનપુરના શેઠ સુજ્જનસિદ્ધની પત્ની માણસુદેવીએ

સં ૧૪૩૦ ના નામચર વદિ ૧૪ ને શુક્રવારે સોમચંદ નામક પુત્રને જન્મ આપ્યો.

તેમના સં ૧૪૩૦ મા પાણનપુરમા જ મ સં ૧૪૩૭મા

“આં જ્યાનહસુરિ પાસે દીક્ષા, સં ૧૪૫૦ મા ઉપાધ્યાયપદ, સં ૧૪૫૭મા પાણ્ડુમા શેઠ નરસિંહ બોશવાણના ઉત્તરમા આં દેવસુદરસુરિના કાથે આચાર્યપદ અને સં ૧૪૬૬ મા સ્વર્ગજનન થયા.

તેઓ જ્ઞાની, ગુણવાન્, સોભાગી, મધુરભાષી, અમોઘ ઉપદેશક, ક્ષમાશીલ, શિષ્યવત્સલ. અને મહિમાવાળા હતા.

તેમણે સં ૧૪૭૮ માં વડનગરમાં દેવગિરિના શેઠ દેવરાજની વિનિતિથી ઉપાં મુનિસુદરને આચાર્યપદ આપ્યું શેઠે ગચ્છનાયકની આજ્ઞા મેળવી, નવા આચાર્યની અધ્યક્ષતામાં વડનગરથી “શત્રુજય અને ગિરનાર વગેરે તીર્થોનો છ’રી પાળતો યાત્રા સઘ” કાઢ્યો.

તીર્થો

આં સોમસુદરસૂરિના ઉપદેશથી ઇડરના સઘપતિ ગોવિંદ ઓસવાળે સં ૧૪૬૬માં શત્રુજય, ગિરનાર, સોપારક, તારગા વગેરે તીર્થોનો છ’રી પાળતો યાત્રાસઘ કાઢ્યો. તે સઘપતિને તારગા તીર્થની યાત્રા કરતા “અહીં ભં અજિતનાથની નવી જિન પ્રતિમા બેસાડવાનો મનોરથ” થયો તેણે ત્યાંની પ્રાચીન પ્રતિમા ઉઠાવી મંદિરનો છુર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. અબિકાદેવી”ની સાધના કરી, આરાસણમાં નવી પ્રતિમા તૈયાર કરાવી અને તારગાતીર્થમાં મોટી પ્રતિષ્ઠા કરાવી, આચાર્યશ્રીએ અહીં ૫૦ જિનમંડનમુનિને ઉપાધ્યાયપદ આપ્યું તેમજ આચાર્યશ્રીએ દેલવાડામાં ઉપાં ભુવનસુદરને આચાર્યપદ આપ્યું. (—પ્રકં ૪૨, પૃં ૭૩૪, તારગાતીર્થ)

(૩) આં સોમસુદરસૂરિના ઉપદેશથી ઇડરના સં ગોવિંદે સં ૧૪૭૯માં તારગા તીર્થમાં ‘કુમારવિહાર જિનપ્રાસાદ’નો છુર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. આચાર્યશ્રીએ ત્યારે અહીં ઉપાં જયચંદને આચાર્યપદ આપ્યું આ પ્રસંગે ૫૦ જિનમંડનને ઉપાધ્યાયપદ આપ્યું સભવ છે કે, ત્યારે ભં દેવસુદરસૂરિ વિદ્યમાન હોય.

(—ઈતિં પ્રકં ૪૨ પૃં ૭૩૪)

આ ઉત્સવમાં આં સોમસુદરસૂરિના પરિવારના ૧૮૦૦ સાધુ હાજર હતા. (પ્રકં ૪૨ પૃં ૭૩૮)

અમદાવાદના બાદશાહ અહમદશાહનો માનીતો સં ગુણરાજ ઓશવાલ આં જ્ઞાનસાગરસૂરિ તથા આં સોમસુદરસૂરિનો ભક્ત હતો, તેના નાના ભાઈ નાનુએ (આબાકે) પત્ની, પુત્ર, તથા ધન

છોડીને આચાર્યશ્રી પાસે દીક્ષા લીધી. જેમનું નામ ન દિશ્તન મળિ
હતું. (—પ્રકૃ ૪૫ પૃ ૦ ૩૬૮ ૩૬૯)

સ. ૦ સુણુરાજે સ. ૦ ૧૪૭૭ માં બાહ્યાદ ‘અહમદશાહ’નું કરમાન
મેળવી શત્રુજય, મહુવા, પ્રભાસપાટણ અને ગિરનાર તીર્થનો છરી
પાળતો યાત્રાસભ્ય ઠાકયો. (—સુજરાતનું પાટનગર અમદાવાદ પૃ ૦ ૩૫,
ઇતિ. પ્રક. ૪૪, પૃ ૦ ૦૮)

તેને મ. મા. નામે પત્ની હતી, તથા ૧ ગજશજ, ૨ મહીશજ,
૩ બાહુશજ, ૪ અહુશજ અને ૫ ઇન્દિર નામે પુત્રો હતા.

(—પ્રકૃ ૪૫ વીસલશાહ જ્યોત્સવાલનો વચ પૃ ૦ ૩૬૬)

આચાર્યશ્રીએ આ બાહુ યાત્રાસભ્ય મહુવામાં ઉપા. ૦ જિન
મુંદરને આચાર્ય પદ આપ્યું.

મેવાડના દેવવાઢામાં સ. ૦ વીસલના ઉત્સવમાં ઉપા. ૦ ભુવન
મુંદરને આચાર્યપદ આપ્યું. ૫. ૦ વિશાલરાજને ઉપા. ૦ યાચપદ આપ્યું.

ચિત્તોડમાં સ. ૦ વીસલના જિનાલયમાં જા. ૦ મેવાડનાથની
પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી સ. ૦ વીસલની પત્ની સ. ૦ ખીમાઈ તથા
પુત્ર ચ. પટે ભરાવેલ જા. ૦ કંકપદ્મ પાશનાથની હ. ૩ આજના
છત્તી પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી આ ઉત્સવમાં ધણી પદવાઓ અને
નવી દીક્ષાઓ આપી.

સ. ૦ સુણુરાજના પુત્રો ગજશજ મહીશજ અને બાહુશજે
સ. ૦ ૧૪૮૫માં ચિત્તોડમંડપમાં રાજા મોઠલસિંહની પ્રેરણાથી ગજ
અસ્ત્રહતા સમયના જૈન વિજય દ્વીતિસ્ત બનો છલ્લોદાર કર્યો તથા
રાજગૃહના આ. ૦ ધનેશ્વરસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરાવેલા જા. ૦ મહાવીર
સ્વામીના દેસસરના સ્થાને મૂળથી નહું દેસસર બધાંયું તેમજ ખીજ
ધાર દેરીઓ બનાવી અને તેમાં સ. ૦ ૧૪૮૫માં આ. ૦ સોમમુંદરસૂરિના
હાથે જા. ૦ મહાવીરસ્વામી વળેરેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

(પ્રકૃ ૪૫ પૃ ૦ ૩૬૬)

આચાર્યશ્રીએ સ. ૦ ૧૪૬૬ ફા. ૦ ૧૦ પને રાજ રાણકપુરમાં
પ્રાણેશવના સ. ૦ ધણા પોશ્વાડે બધાવેલા ‘ત્રિભુવનદીપક પ્રાસાદ’ની

પ્રતિષ્ઠા કરી તેમજ મહોં સોમદેવને આચાર્યપદ આપ્યું

(—પ્રકં ૪૫ પૃં ૩૭૩)

ચિત્તોડના રાણા મોકલણ અને કુંભોણ (મૃત્યુ સં ૧૫૩૦) આચાર્યશ્રીના ભક્તો હતા. કુંભા રાણાએ સં ૧૪૯૬મા રાણકપુરના ત્રિભુવન તીપક જિનપ્રાસાદમા જે સ્તભો બનાવ્યા.

(—જુઓ ઇતિં પ્રકં ૫૦ રાણકપુર તીર્થ)

તીર્થ

આચાર્યશ્રીએ સં ૧૪૯૬મા ફાં ૧૦ પને રોજ રાણકપુર તીર્થની સ્થાપના કરી સં ૧૪૭૭મા પોસીના તીર્થ અને સં ૧૪૭૨મા મગશીતીર્થ સ્થાપિત કર્યા.

આં સોમસુદરસૂરિના કુટુંબના સં રતનાએ માળવાના “આગર”ગામથી ભં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ વગેરેના ઉપદેશથી છ’રી પાળતો યાત્રાસઘ કાઢ્યો (—પ્રકં ૫૩)

ધર્મકાર્યો—આચાર્યશ્રીના ઉપદેશથી ઘણા યાત્રાસઘો, પદ-ઉત્સવો, દીક્ષાઓ, જિનપ્રાસાદો, જિનપ્રતિમા પ્રતિષ્ઠાઓ વગેરે થયા
અથો—

આં સોમસુદરસૂરિએ જગતને વિશાળ સાહિત્ય અર્પણ કર્યું તેમના અથો આ પ્રકારે જાણવા મળે છે—

‘ઐત્યવદનભાષ્ય—અવચૂરિ’ અં ૧૦૨૭, ‘કલ્યાનતર્વાચ્ય’ અં ૧૮૦૦ ‘ચતુર્વિંશતિજિન ભવોત્કીર્તન સ્તવ’ શ્લોં ૨૬, ‘નવખંડ—પાર્શ્વનાથાષ્ટક’ શ્લોં ૮ ‘સાવચૂરિ, યુગાદિજિનસ્તોત્ર’ શ્લોં ૨૫, ‘યુષ્મત્ શબ્દનવસ્તવ,’ ‘અસ્મત્ શબ્દનવસ્તવ,’ ‘ભાષ્યત્રયચૂર્ણિ,’ ‘કલ્યાણકસ્તવ,’ ‘યતિજીતકલ્પ,—રત્નકોશ,’ સં ૧૪૫૦ મા ‘આરાધનારાસ,’ સં ૧૪૮૦ મા ‘અર્ખૂંદકલ્પ, નેમિનાથ નવરસ ફાગ,’ સં ૧૪૮૫મા ઉપદેશમાલા—ખાલાવખોધ,’ સં ૧૪૯૧ સ્થૂલિભદ્રફાગ, ‘યોગશાસ્ત્ર—ખાલાવખોધ,’ ‘પડાવચક ખાલખોધ’ નવતત્ત્વ ખાલાવખોધ ‘આરાધનાપતાકા—ખાલાવખોધ,’ સ ૧૪૯૬મા ‘પષિશતક—ખાલાવ-

છાવીને આચાર્યશ્રી પાસે દીક્ષા લીધી જેમનું નામ નંદિસ્તન મણિ
હતું (—પ્રક્રં ૪૫ પૃં ૩૬૮ ૩૬૯)

સં ગુણરાજે સં ૧૪૭૭ મા બાહ્યાદ 'અહમદશાહ'નું ફરમાન
મેળવી શત્રુબંધ, મહુવા, પ્રભાસપાટણ અને ગિરનાર વીથના છરી
પાળતો યાત્રાસુધ કાઢ્યો. (—ગુણરાતર્તુ પાટનગર અમદાવાદ પૃં ૩૫,
ધૃતિં પ્રક્રં ૪૪, પૃં ૨૦૮)

તેને મજા નામે પત્ની હતી, તથા ૧ ગજરાજ, ૨ મહીસજ,
૩ બાહુસજ, ૪ અહુસજ અને ૫ ઇશ્વર નામે પુત્રો હતા.

(—પ્રક્રં ૪૫ વીસલશાહ ઔસવાલનો વચ પૃં ૩૬૬)

આચાર્યશ્રીએ આ ચાહુ આત્રાસુધમા મહુવામા ઉપાં બિન
મુંદરને આચાર્યપદ આપ્યું

મેવાડના દેહવાડમા સં વીસલના ઉત્સવમાં ઉપાં ભુવન
મુંદરને આચાર્યપદ આપ્યું ૫૦ વિશાલરાજને ઉપાધ્યાયપદ આપ્યું

ચિત્તોઠમા સં વીસલના જિનાલયમા ભં શ્રેયાસનામની
પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી સં વીસલની પત્ની સં ખીમાઈ તથા
પુત્ર ચ પકે ભરાવેલ ભ કકપદ્મ પાઈનાથની ૬૩ આંગળ
લક્ષી પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી આ ઉત્સવમા મજી પદવાઓ અને
નવી દીક્ષાઓ આપી

સં ગુણરાજના પુત્રો ગજરાજ મહીરાજ અને બાહુરાજે
સં ૧૪૮૫મા ચિત્તોડગઢમા રાજા મોકલસિહની પ્રેરણાથી રામ
અસ્થાનના સમપના જૈન વિજય કીર્તિસ્ત્ર લખેના છર્ણોદ્ધાર કર્યો તથા
રાજઅબ્દના આં ૭૦ ધનેશ્વરસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરાવેલા ભં મહાવીર-
સ્વામીના દેરાસરના સ્થાને મૂળથી નવું દેરાસર બધાંયું તેમજ બીજી
ધાર દેરીઓ બનાવી અને તેમા સં ૧૪૮૫મા આ સોમમુંદરસૂરિના
હાથે ભં મહાવીરસ્વામી વખેરેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

(પ્રક્રં ૪૫ પૃં ૩૬૬)

આચાર્યશ્રીએ સં ૧૪૬૬ ફાં ૧૦ ૫ ને રોજ રાજકપુરમા

૧૦ ૧૦ ૫ ૧ પોરવાટે બધાવેના જિન વનલીપક પ્રાંતની

પ્રતિષ્ઠા કરી તેમજ મહોં સોમદેવને આચાર્યપદ આપ્યું

(-પ્રકં ૪૫ પૃં ૩૭૩)

ચિત્તોડના રાણા મોકલણ અને કુંભોણ (મૃત્યુ સં ૧૫૩૦)
આચાર્યશ્રીના લકતો હતા કુંભા રાણાએ સં ૧૪૬૬મા રાણકપુરના
ત્રિભુવન દીપક જિનપ્રાસાદમા બે સ્તંભો બનાવ્યા.

(-જૂઓ ઇતિં પ્રકં ૫૦ રાણકપુર તીર્થ)

તીર્થ

આચાર્યશ્રીએ સં ૧૪૬૬મા કાં ૫૦ પને રોજ રાણકપુર
તીર્થની સ્થાપના કરી સં ૧૪૭૭મા પોસીના તીર્થ અને સં
૧૪૭૨માં મગશીતીર્થ સ્થાપિત કર્યા

આમ સોમસુદરસૂરિના કુટુંબના સં ૨૨૨નાએ માળવાના
“આગર”ગામથી લં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ વગેરેના ઉપદેશથી છ’રી
પાળતો યાત્રાસઘ કાઢ્યો (-પ્રકં ૫૩)

ધર્મકાર્યે-આચાર્યશ્રીના ઉપદેશથી ઘણા યાત્રાસઘો, પદ-
ઉત્સવો, દીક્ષાઓ, જિનપ્રાસાદો, જિનપ્રતિમા પ્રતિષ્ઠાઓ વગેરે થયા
અથો-

આમ સોમસુદરસૂરિએ જગતને વિશાળ સાહિત્ય અર્પણ
કર્યું તેમના અથો આ પ્રકારે બાણવા મળે છે—

‘ચૈત્યવદનસાખ્ય-અવચૂરિ’ અં ૧૦૨૭, ‘કલ્પાન્તર્વાચ્ય’ અં
૧૮૦૦ ‘ચતુર્વિંશતિજિન ભવોત્કીર્તન સ્તવ’ શ્લોં ૨૬, ‘નવખ ડ-
પાર્શ્વનાથાદિક’ શ્લોં ૮ ‘સાવચૂરિ, યુગાદિજિનસ્તોત્ર’ શ્લોં ૨૫,
‘યુષ્મત્ શબ્દનવસ્તવ,’ ‘અસ્મત્ શબ્દનવસ્તવ,’ ‘સાખ્યત્રયચૂર્ણિ,’
‘કલ્યાણકસ્તવ,’ ‘ચતિણ્તકલ્પ,-રત્નકોશ,’ સં ૧૪૫૦ મા ‘આરા-
ધનારાસ,’ સં ૧૪૮૦ મા ‘અર્ખૂદકલ્પ, નેમિનાથ નવરસ કાગ,’ સં
૧૪૮૫મા ઉપદેશમાલા-ખાલાવખોધ,’ સં ૧૪૬૧ સ્થૂલિલદ્રકાગ,
‘યોગશાસ્ત્ર-ખાલાવખોધ,’ ‘પડાવશ્યક ખાલાવખોધ’ નવતત્ત્વ ખાલાવખોધ
‘આરાધનાપતાકા-ખાલાવખોધ,’ સં. ૧૪૬૬મા ‘પદ્ધિશતક-ખાલાવ-

બોધ' વગેરે ગ્રંથો સ્થાપિત હતા.

તેઓ પ્રાચીન ગદ્ય ગુજરાતી ભાષાના આદ્ય પુરસ્કર્તા હતા.

(—ક્રિષ્નારત્ન ત્ર્યમ્બક ચુરુપર્વક્રમ સં ૧૪૬૬ સુર્વાવલી,

સં ૧૪૬૬, સોમસૌભાગ્ય કાવ્ય સં ૧૫૨૪, શુરુશુભ

રત્નાકર કાવ્ય સં ૧૫૪૧, તપાગમ્બપદ્માવળી સં ૧૬૪૮,)

આં સોમસુદરસૂરિ દોષક્રમિય હતા, તેમ સર્વ ગમ્બક્રમિય પણ હતા બીજા ગમ્બક્રમિય તેમની પાસે પ્રાપ્તિ થતા હતા તેમણે કમ્બક્રમિય ગ્રંથોની ગામત્રા વિશેષી ગમ્બક્રમિયોએ ઇર્ષ્યાથી મોકલાવેલા “ભારાને” શાવ બનાવી, દીક્ષા આપી, પોતાનો શિષ્ય બનાવ્યો.

અથવા ઠાકર માઠવગઢના સોની સુગ્રામસિંહે સં ૧૪૭૦ માં આચાર્યશ્રીને માઠવગઢમાં પધરાવી, ધોમાસુ કરાવ્યું અને ભગવતી—સૂત્રનું વ્યાખ્યાન કરાવ્યું સોની સુગ્રામે ગર્દુહીમાં ગોચમાં શબ્દ દીક એકેક સોનામહોર મૂકી, એમ ૩૬૦૦૦ સોનામહોર થકાવી તેની માતાએ ‘ગોચમાં શબ્દ દીક અર્ધી’ એમ ૧૮૦૦૦ અને તેની પત્નીએ પા, એમ ૬૦૦૦ સોનામહોર થકાવી એમ તેઓએ કુલ ૬૩૦૦૦ સોનામહોરો ‘ભગવતીસૂત્રને ચલાવી સુગ્રામ સોનીએ સં ૧૪૭૧માં આ દ્રવ્ય ખરચીને સોનેસે તેમજ રૂપેરા શાહીથી ચિત્રવાળી કમ્પસૂત્રની પ્રતિ, તેમજ ‘કાલિકાચાર્યકથા’ લખાવાં બને સાથેના સો સાધુઓને તેની પ્રતિઓ વહેંચાવી. (—પ્રકં ૪૫ પૃ ૩૦૩ થી ૩૦૭)

આચાર્યશ્રીના ઉપદેશથી શાં મેઘજી યોગસવાહે પાવાગઢમાં ભાં સભવનાથના દેરાસરમાં ૮ ફેરીઓ બંધાવી, સોપાશમાં જિન પ્રાસાદનો છર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો, મુક્તવાનપુરમાં ઉપામય બંધાવ્યો અને ૨૪ જિનપ્રતિમાઓની બજનસલાહ કરાવી, મહાકાકામાં ૨૪ વાર

૧ આ સોમસુદરસૂરિએ પશ્ચિમનાની દીક્ષા રચી. (વિવિધગમ્બક્રમ પદ્માવલી સમ્બ, ૫ ૧૨૩) આ સોમસુદરસૂરિના શિષ્યોએ સ્વેકુ નામક પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર મ્હો ૧ સાવચૂરિક અને બાજુ તથા છત્રાવધા તીર્થોનાં કમલ ભ નમસ્કારેવ ભ નેમિનાથ અને ભ પાર્શ્વનાથનું ત્રિચર્યાં સ્તવન—મ્હો ૫, સાવચૂરિક મ્હો ૭

અમારિ પળાવી, સં ૧૪૯૮મા 'જૈન સિદ્ધાતલ ડાર' સ્થાપ્યો.
વીરવંશાવલી પદાવલીમા આં સોમસુદરસૂરિ ખાખત આ પ્રમાણે
વિશેષ વર્ણન મળે છે

કચ્છના ચોખારી ગામમા એક મારો કોઈની શીખવણીથી આચાર્ય
શ્રીને મારી નાખવા રાતે તેમની પાસે આવ્યો, પણ તે મારો ગુરૂ
મહારાજને મહાપુરૂષ, સમજીને ઘાત કરતો રોકાઈ ગયો અને ગુરૂ
મહારાજને નમસ્કાર કરી, પોતાને ઘરે આવ્યો ગયો.^૧

આં સોમસુદરસૂરિ ત્યારબાદ માંડવગઢ પધાર્યા, પછી
વડોદરા, સ ખેડડા, ડભોઈ, જ ખૂસર આમોદ ખ ભાત અહમદાવાદ
આશાપદલી કઠવાડા ફરમાનવાડી સિકદરપુર, વીશનગર થઈ
વડનગર પધાર્યા, ત્યા વીશા પોરવાડ સં દેવરાજની સોમસુદરસૂરિએ
ભં અલિન દનસ્વામીની સાત ધાતુથી ભરાવેલ જિનપ્રતિમાવાલા મોટા
જિનપ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા કરી અને સં દેવરાજે ૨૭૦૦૦ ખરચી
મોટો ઉત્સવ કર્યો ગચ્છનાયકે ત્યા સં ૧૪૭૮મા (૧) કૃષ્ણસરસ્વતી
ખિરદધારી ઉપાં મોહનન દને આચાર્ય પદવી આપી, આં મુનિસુદર-
સૂરિ નામ રાખી, પોતાની પાટે સ્થાપ્યા હતા તેમજ ખીજ પણ
નીચે પ્રમાણે ત્રણ આચાર્યો બનાવ્યા

(-ઈતિં પ્રકં ૪૪ પૃં ૨૦૨)

(-સં ૧૪૯૮, સૂક્ષ્માર્થવિચાર ચૂષ્ણિ-પ્રશસ્તિ)

(૨) ઉપાં જયઉદય-તે આં જયચંદ્રસૂરિ

(૩) ૧૧ અગના મુખપાઠી ઉપાં ભુવનધર્મ-તે આં ભુવન
સુદરસૂરિ

(૪) દીપાલિકાકલ્પના રચયિતા ઉપાં જયવતહર્ષ-તે આં
જિનસુદરસૂરિ

૧ મહોં ધર્મસાગરગણિવર લખે છે કે દ્રવ્યલીંગીઓએ ઈર્ષાથી ૫૦૦
ટકા આપી આ મારાને મોકલ્યો હતો, વૃદ્ધો બતાવે છે કે આ મારાએ
આચાર્યદેવની મીઠી વાણીથી ઉપદેશ પામી દીક્ષા લીધી હતી

(તપગચ્છપદાવલી ગાં ૧૬ વિવરણ, પદા સમું ભાં ૧ પૃં ૬૫)

ગચ્છનાથકે આં સોમસુંદરસૂરિના શુભ આચાર્યો સાથે વિહાર કરતા કરતા હવાદ્રા થઇ મોટા પોત્તીના પધાર્યા. ત્યાં તેમણે વીશ પોરવા, શાહ ધૂલાળના બં ૪૫ બદેવ, ૨ બં શાંતિનાથ, ૩ બં નેમિનાથ, ૪ બં પાશ્વનાથ અને ૫ બં મહાવીરસ્વામી એમ મોટા પાશ્વ જિનપ્રાસાદોની પ્રતિષ્ઠા કરી, ત્યાંથી પોત્તીના તીર્થ બં મુ

તેમણે ત્યાંથી વિહાર કરી, આખૂ પાસે વારૂળ વગેરે નખરોના ૭ જિનપ્રાસાદોની પ્રતિષ્ઠા કરી તેમજ આ પ્રદેશમાં ૨૧ જિન પ્રાસાદોના જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યા.^૧

તેમણે સં ૧૪૮૧ માં નીતોઠામાં મહારાજા સપ્રતિએ બનાવેલા મોટા જિનપ્રાસાદમાં દેવ નાટલથી બાબાચક્ષુની પ્રતિમા મંજાવી, સ્થાપન કરી તથા નાદિયામાં જીવિતસ્વામી, અને અક્ષયીમાં સુરસ્વતી દેવી, વગેરેની ચાત્રાઓ કરી, મેવાડના જોલવાડ માં નાડલાઈની ચાત્રા કરી, ત્યાં ચોમાસુ કર્યું પછી રાણકપુર (બાણેશવ)માં ચોમાસુ કર્યું

વીશ પોત્તવાડ સં ૧૪૯૫માં હે શુદેવના ઉપદેશથી સં ૧૪૯૬ માં રાણકપુરમાં બાદશાહ પિરોજશાહની આજ્ઞા મેળવી ચતુર્મુખ વૈદ્યોક્તચંદીપદ જિનપ્રાસાદ બનાવવો શરૂ કર્યો હતો તેની આં સોમસુંદરસૂરિના હાથે સં ૧૪૯૬માં પ્રતિષ્ઠા કરાવી, ત્યારે ત્યાં ૪ આચાર્યો ૬ ઉપાધ્યાયો પડિત, ગણિત, ઋષિ ઋષિ વગેરે ૫૦૦ મુનિવરોનો પરિવાર વિદ્યમાન હતો.

૧ આ સોમસુંદરસૂરિએ સં ૧૪૭૮ પો મુ પને રોજ રાણા મોક્ષસેવના રાજ્યમાં મેવાડના નવરખાખમાં શેઠ વાના પોત્તવાડના વજન સ્થપતિ ધનપાશ્વના બં શાંતિનાથના જિનપ્રાસાદોની પ્રતિષ્ઠા કરી ત્યારે તેમની સાથે આં મુનિસુંદરસૂરિ, આ નવચંદ્રસૂરિ, આ શુક્તસુંદરસૂરિ આ જિનસુંદરસૂરિ, આ જિનકીર્તિસૂરિ આ વિશાલરાજસૂરિ, આ રત્નદેવસૂરિ, આ ઉત્તમદીસૂરિ, આ લક્ષ્મીરાજસૂરિ, મહો સ્વયંદેવસૂરિ, મહો સ્વસુંદરસૂરિ, ૫ સોમદેવસૂરિ, ૫ સોમોદયસૂરિ, વગેરે આચાર્ય ઉપાધ્યાય, પન્થાસ, મુનિ વગેરે પરિવાર હતો. ત્યારે સઘ બાબા હતા.

(—મોક્ષદાદ ઇતિ ૫ ૨૫૮)

સં ધરણાશાહે સં ૧૪૯૫માં શત્રુંજય તીર્થનો છ'રી પાળતો યાત્રાસઘ કાઢ્યો ત્યારે તેની ઉંમર ૨૧ વર્ષની હતી અને અને તેની પત્નીની ઉમર ૧૮ વર્ષની હતી. બંનેએ ત્યાં ચોથુ વ્રત સ્વીકારી સ્વધપતિની ઈંદ્રમાલા પહેરી હતી.

(-ઇતિં પ્રકં ૪૫ પૃં ૩૭૩)

પછી ગચ્છનાયક આં સોમસુંદરસૂરિ અને આં મુનિસુંદરસૂરિ એ બંને આચાર્યોએ નાડોલમા સાથે ચોમાસુ કર્યું તથા આં ભુવન-સુંદરસૂરિને ચોમાસા માટે “શિરોહી” મોકલ્યા, અને આં જિનસુંદરસૂરિને “શ્રીમાલ નગરમા ચોમાસુ કરવા મોકલ્યા.

આં સોમસુંદરસૂરિ સં ૧૫૦૧ માં ભં મહાવીરસ્વામી વગેરેની યાત્રા કરી ચોમાસામા કાળધર્મ પામ્યા

(વિવિધગચ્છીય પદ્માવલી સંગ્રહ, પૃં ૨૧૩ થી ૨૧૬)

તપાગચ્છની વિવિધ નદીઓ, જૂદી જૂદી શ્રમણશાખાઓ

ઇતિહાસકાર ૫૦ પ્રતિષ્ઠાસોમગણિ સં ૧૫૨૪ માં લખે છે કે, આં સોમસુંદરસૂરિની આજ્ઞામા તપાગચ્છની સુંદર, કીર્તિ, રાજ, શેખર, નદિ, સાગર, દેવ, મંડન, રત્ન, જય, હસ, વર્ધન, મૂર્તિ, ભૂષણ, વીર, ભદ્ર, ધર્મ, ચદ્ર, સિંહ, સેન, સોમ વગેરે વગેરે લગ-લગ ૫૦ થી વધુ શાખાઓના ૧૮૦૦ શ્રમણો હતા

(-સોમસૌભાગ્ય કાવ્ય, સર્ગ ૧૦,)

આ શાખાઓમા વગેરે શબ્દથી સાધુ, વિજય, વિમલ, હર્ષ, કુલ, કુશલ, મેરૂ, સૌભાગ્ય, કળશ, રુચિ, ચારિત્ર, શીલ વગેરે વધુ શાખાઓ સમજવાની છે આમાની ઘણી શ્રમણશાખાઓ લગ-લગ વિક્રમની ૨૦ મી શતાબ્દી સુધી ચાલુ હતી તે પૈકીના કેવિરત્ન ૫૦ દ્યારુચિગણિ સં ૧૮૩૫મા અને દોલતરુચિ સં ૧૯૦૦મા થયા હતા આજે ૫૦ માણેકરુચિ વિદ્યમાન છે

તપાગચ્છના નાયકો ગીતાર્થોની સમ્મતિ મેળવી, તથા શાસન દેવોનો સંકેત પામી, યોગ્ય મુનિને પોતાની પાછળ ગચ્છનાયક બનાવતા હતા

તપાગચ્છમા આ રીતે વિવિધ શાખાઓ હતી તે હરેક શાખા
ઓના મુનિવરો એક ગચ્છનાયક (ભટ્ટારક)ની આજ્ઞામા રહેતા હતા.
આ શાખાઓની શિષ્યપરપરામા પ્રધાનતા રહેતી હતી.

સાધારણ રીતે વિજય તથા વિમલ, સાગર તથા સાર, કુશળ
તથા કુળ, હર્ષ તથા હસ અને ધર્મ તથા ચારિત્ર કે શીલ વગેરે
શાખાઓ નામસામ્યથી એક જ હતી. તેમજ સાગર, સમુદ્ર, તથા
અબ્ધિ, સદ્ર તથા ઇંદુ, હર્ષ તથા આનંદ તેમજ સુહર તથા કુશલ,
સૌભાગ્ય તથા ભદ્ર, અને વિજય વગેરે શાખાઓ અર્થસામ્યથી
એક જ મનાતી હતી.

જેમકે મુનિચદ્ર તે સુનીંદુ, આનંદસાગર તે આનંદાબ્ધિ,
બુદ્ધિસાગર તે બુદ્ધ્યાબ્ધિ, અજિતસાગર તે અજિતાબ્ધિ, મહાનંદ
તે મહાહર્ષ વગેરે ગચ્છનાયકો તથા ગીતાર્થો હુલામણામાં,
વડીલીક્ષામા કે પદવીઓમાં આ શાખાઓને બહલી પણ નાખતા હતા.

જેમકે ઉપાં મોહનંદન તે આં મુનિસુહરસૂરિ, ઉપાં જયઉદય
તે આં જયચદ્ર, ઉં અમૃતમેઝ તે આં આનંદવિમલસૂરિ, ઉં
ઉદયધર્મ તે આં વિજયદાનસૂરિ, ઉં હીરહર્ષ તે આં હીરવિજય
સૂરિ ઉં જયવિમલ તે આં વિજયસેનસૂરિ, ઉં વિદ્યાવિજય તે
આં વિજયદેવસૂરિ, ઉં રાજવિમલ તે મહોં હયવિમલ ગણિ,
પં વિદ્યાવિમલ તે ઉપાં વિદ્યાધર તેમજ ઉપાં વિદ્યાસાગર,
અને આં આનંદસાગરસૂરિના શિષ્ય મુનિ હસવિજય તે પં
વિજયસાગર વગેરે વગેરે.

પદસ્થા

બં સોમસુહરસૂરિવરે પોતાની પાટે ૧ આં મુનિસુહરસૂરિ,
૨ આં જયચદ્રસૂરિ ૩ આં ભુવનસુહરસૂરિ, ૪ આં જિનસુહરસૂરિ
વગેરે ૪ આવાર્યો બનાવ્યા, તેમજ ૧ ઉં ચારિત્રસ્ત્રાં ૨ ઉં
સ્ત્રાં ૩ ઉં જિનમંત્રાં ૪ ઉં હેમહસગણિ ૫
ઉં સોમદેવ ૬ ઉં વસુનંદન અને ૭ ઉં સુધાનંદન વગેરેને
ઉપાધ્યાય પદે સ્થાપ્યા. તેમના પરિવારમા ૧૮૦૦ સાધુઓ હતા.

જ્યોતિર્ધરો :— આં સોમસુદરસૂરિએ જગતને ઘણા જ્યોતિર્ધરો આપ્યા હતા તે આ પ્રમાણે —

(૧) આં મુનિસુંદરસૂરિ (—પ્રક્રં ૫૧)

(૨) આં જયચંદ્રસૂરિ—તે આં સોમસુદરસૂરિના શિષ્ય હતા તેમના નામ મુનિ જ્યાનંદ, જ્યેન્દુ અને જયઉદય વગેરે મળે છે. તેમને લં દેવસુદરે ઉપાધ્યાય બનાવ્યા. અને આં મુનિસુદરસૂરિએ આં સોમસુદરસૂરિની અધ્યક્ષતામાં સં ૧૪૭૯ મા તારંગા તીર્થમાં આચાર્ય બનાવ્યા હતા.

તેમનું બીજું નામ જયસુંદર પણ મળે છે તે સઘના કાર્યમાં અપ્રમાદી હતા.

અથો :—

તે કાવ્યપ્રકાશ તથા સમ્મતિતર્ક અથોના મોટા અધ્યાપક હતા તેમના ઉપદેશથી શાં પર્વત શ્રીમાલીએ સં ૧૫૦૨ મા પાટણમાં મોટો “અથલહાર” સ્થાપ્યો અને લાખો શ્લોક પ્રમાણ જૈન જૈનેતર અથો લખાવ્યા તેમજ શેઠ વીરદેવ એસવાલના પુત્ર વિજયપાલની પત્ની શ્રાવિકા વરુણીએ પોતાના પિતા ગુર્જરમલ, માતા પુરાદેવી અને ભાઈ પૂનપાલની સાથે રહી સં ૧૫૦૫ મા “અગવિજ્ઞા પદ્મનિય” લખાવ્યો.

મુનિ જ્યાનંદે સં ૧૪૨૭ ના માગસર મહિનામાં નેમાડ પ્રાંતમાં વિચરી નેમાડ પ્રવાસ ગિતિકા બનાવી.

પ્રતિષ્ઠા-જીર્ણોદ્ધાર-તીર્થ સ્થાપના :—(૧) આં જયચંદ્રસૂરિએ સં ૧૫૦૪ માં સુદ ૧૩ ગુરુવારે વીરમગામના પોરવાડ સઘપતિ ગલાના પરિવારની સોનબાઈની “લં શાન્તિનાથની ધાતુની પચતીર્થીની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી આ પ્રતિમા હાલ અમદાવાદમાં પાનકોરનાકાના રસ્તે રહેલ શેઠ દલપતભાઈ ભગુભાઈના વડામાં ઘર દેરાસરમાં બિરાજમાન છે.

(૨) સં ૧૫૦૮ વર્ષે અષાઢ વદિ ૧ રવિવારે માડવગઢના સં ૬ ગર શ્રીમાલીના ભત્રિજ સરવણની પત્ની સનખતે લં આદિનાથની પ્રતિમા ભરાવી, અને તેની તપાગચ્છના લં સોમસુદરસૂરિના શિષ્ય આં ઉદયનદીએ પ્રતિષ્ઠા કરી, આ પ્રતિમા હાલ ઈન્દોરમાં શરાફા

બબરના યતિ માણેકચંદ્રના મહિરમાં વિદ્યમાન છે (બહનાવરના નદલાલજી દોઢા સંગ્રહિત શ્રી માડવગઢ તીર્થ પુસ્તિકા)

(૩) સં ૧૫૫૫ વૈં સુદ ૪ શનિવારે માડવમઢના સં સાંઠા શ્રીમાળીની પત્ની માડ અને પુત્ર ચાપાકે પોતાના પરિવારને સાથે રાખી પોતાના શ્રેય માટે ભં ચંદ્રપ્રભુની પ્રતિમા બરાવી, અને તેની ભં સોમસુદરસૂરિ શિષ્ય આં જયચંદ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી

આ પ્રતિમા હાલ ઉદયનદીમાં આવતી પાશ્વનાથ-જિનપ્રાસાદમાં વિદ્યમાન છે

(બહનાવરના નદલાલજી દોઢા સંગ્રહિત શ્રી માડવગઢ પુસ્તિકા)

(૪) આં જયચંદ્રસૂરિના ઉપદેશથી ઘણા આમના જૈનોએ સં ૧૪૮૩માં જીરાવલા તીર્થમાં મોટા જિન પ્રાસાદની ભમતિમાં ધણી ફેરીઓનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો.

(૫) આં જયચંદ્રસૂરિએ સં ૧૫૦૩માં બાકોઠાતીર્થ સ્થાપિત કર્યું

(૫૧) આં જયચંદ્રસૂરિ

(૫૨) સુવેમદેવગણિવર-તેમણે સં ૧૫૧૦ કે ૧૫૬૪માં આવશ્યકસૂત્ર પીઠિકાનો બાલાવબોધ બનાવ્યો હતો.

સં ૧૪૮૩માં આં જિનવન્દનસૂરિના પ્રમોત્તરશતકની ટીકારચી
(-પ્રકં ૪૦ પૂં ૪૩૩)

આં ઉદયનદીસૂરિ તેમના શિષ્ય હતા

(૫૧) આં જયચંદ્રસૂરિ

(૫૨) આં ઉદયનદીસૂરિ - તે આં જયચંદ્રસૂરિના હસ્ત દીક્ષિત દીક્ષાશિષ્ય તેમજ વિદ્યાશિષ્ય હતા.

આં રત્નશેખરસૂરિએ આં સોમસુદરસૂરિ તથા આં સુનિ સુદરસૂરિની અભ્યક્ષતામાં તેમને આચાર્ય બનાવી આં જયચંદ્રસૂરિની પાટે સ્થાપિત કર્યો હતા. આ રત્નશેખરસૂરિ તથા આં ઉદયનદીસૂરિએ સં ૧૫૮૫માં મહાપદ્મજામમાં ઉં લક્ષ્મીસાગર અધિને આચાર્ય બનાવી, આં રત્નશેખરસૂરિના પાટે અમ્બજનાથક બનાવ્યા હતા.
(-પ્રકં ૫૩)

આં ઉદ્ધયનદીસૂરિના શિષ્ય (૫૩) પ... . ગણિવરે
સં ૧૫૧૦ કાં સું ૮ ને રોજ પાલનપુરમાં ક્ષેત્રસમાસ સાવમૂરિ
પચ પાઠી લખ્યો. (—શ્રી પ્રશસ્તિ સં ભાં ૨ પ્રં નં ૬૫)

તેમની બીજી શિષ્ય પરપરા આ પ્રમાણે મળે છે.

(૫૧) આ જયચંદ્રસૂરિ

(૫૨) પં જિનહર્ષગણિવર—તે આં જયચંદ્રસૂરિના શિષ્ય
હતા. મહોં જિનમંડન ગણિવરના વિદ્યાશિષ્ય હતા તેમનું બીજું
નામ પં જિનહસગણિ પણું મળે છે

તે ગુણના ભડાર, મોટા વિદ્વાન, મોટા અથકાર હતા અને
મોટા અથ સશોધક હતા તેમણે શરૂમા જ મુનિપણામાજ ચિત્તોડમા
“ચણ્ણસેહર નરવર્ધ કહા” ગાં ૧૫૬ બનાવી, પછી સં ૧૪૮૭માં
“સમ્યકત્વ કૌમુદી પ્રસ્તાવ-૭” સં ૧૪૯૭ (૯૩)મા ચિત્તોડમા
“વસ્તુપાલ ચરિત્ર મહાકાવ્ય પ્રસ્તાવ-૮” સં ૧૫૦૨મા વીરમ-
ગામમા “વિશતિ સ્થાનક પ્રકરણ” તથા “વિચારામૃત સંગ્રહ”
બનાવ્યા સં ૧૫૦૬મા તપગચ્છનાયક આં રત્નશેખરસૂરિની
“શ્રાદ્ધવિધિ-કૌમુદી” શોધી સં ૧૫૨૫મા “પ્રતિક્રમણવિધિ”
“આરામશોભાકથા અં ૪૫૧,” કુમારપાલ રાસ” “સુરપણ્ણુતિ-
ટિપ્પણ” “ચદ પણ્ણુતિ ટિપ્પણ” “વરતારા” “અનર્ધરા ધવવૃસિ,”
“અષ્ટભાષામય સીમધરસ્વામી સ્તવન” “શ્રાવકકરણી સજ્જાય
કડી-૨૨” રચ્યા

તેમના અથો “હર્ષાક” થી અકિત થયેલા છે

વળી ગુરુનામ ગુપ્ત-વિમલાચલ મંડન-આદિનાથસ્તોત્ર-સંસ્કૃત-
શ્લોં ૧૫-તેમા તેમણે આં જયચંદ્રસૂરિથી લઇને સૌભાગ્ય
વિદ્યાસાગર આં જિનસુદર, આં જિનકીર્તિસૂરિ, સુધીના નામો
આપ્યા છે અને જણાવ્યું છે કે પ્રભાતે આ તપગચ્છના ગુરુઓના
નામ મંત્રવાણુ સ્તોત્ર ભણનાર હર્ષ તથા મહોદ્ધયને પામે

(જૈન સત્યપ્રકાશ કે ૯૦, ૯૧ પૃં ૨૨૧)

પ્રતિષ્ઠા-૫૦ જિનહર્ષગણિએ સં ૧૫૧૧મા ગિરનાર ઉપર

કોઈ બહાર યૌમુખના જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. જેની પાસે જોરાવરમહાનું શાન્તિનાથનું જિનાલય અને દિગમ્બરનું જિનાલય છે

(૫૨) ૫૦ જિનદર્શનગણિના શિષ્ય (૫૩) ૫૦ સાધુવિજયે સં ૧૫૪૫ થી સં ૧૫૫૧ ના આગામા 'વિજયપ્રકરણ,' 'હેતુખ ઠન પ્રકરણ' રચ્યા ૫૦ સાધુવિજયગણિના શિષ્ય સોમવિજય ગણિ સં ૧૫૫૪ ના ભાં ૩૫ ૧૨ નો સોમવારે દેવપ-સીનગરમા આમાસુ હતા. (-શ્રી પ્રશસ્તિસંગ્રહ, ભાં ૨, પ્રં ૨૧૪)

(૫૩) ૫૦ સાધુવિજયગણિ શિષ્ય (૫૪) સવેગી ૫૦ કમલ સાધુ ગણિ કે સવેગી ૫૦ કમલચંદ્રગણિ (-પ્રકં ૪૬ પૃં ૪૩૮)

શિષ્ય (૫૫) ૫૦ આણુદસાધુ ગણિએ સં ૧૬૫૨માં 'સ્તવનધાવીશી' બનાવી.

(૫૬) ૫૦ સાધુવિજયગણિના શિષ્ય (૫૭) ૫૦ કમલસાધુ (૫૦ કમલધર્મગણિ), (૫૫) ૫૦ હસસોમર્ણિયુવરે સં ૧૫૭૫માં 'પૂવદેશચૈત્ય પરિપાટી' રચી. ૫૦ કમલસાધુ (૫૦ કમલધર્મ) આં હેમવિમલસૂરિના હસ્તદીક્ષિત શિષ્ય હતા. (-પ્રકં ૫૫ પૃં X X)

(૫૩) ૫૦ સાધુવિજયના શિષ્ય (૫૪) ૫૦ શુભવર્ધન ગણિએ આં હેમવિમલસૂરિના શાસ્ત્રમા સં ૧૫૫૨માં 'ઋષિમહલ પ્રતિ' અને 'દશઆવકચરિત્ર' રચ્યા. એક ઉલ્લેખ એવો મળે છે કે, સં ૧૬૦૪ ના જોડ શુદ્ધિ ૮ ના રોજ તે આં વિજયદાનસૂરિના શાસ્ત્રમા વિદ્યમાન હતા.^૧

૧ આ અરસામાં દશઆવકચરિત્રા પૂર્ણ બન્યાં હતાં.

(૧) ૫૦ શુભવર્ધનગણિએ જાત આવક ચરિત્ર રચ્યું

(૨) કવિચંપતિ ૫૦ સર્વનાથગણિએ સં ૧૫૫૧માં મહાવજ્રમાં બાનદ મુદ્રા મથ બતાવ્યો.

(-પ્રકં ૪૫ સુ ૩૨૧ ૩૨૨ સં બવડ મીમાત્રી)

(૫૩) મહો આરિત રત્નગણિના પ્રતિષ્ઠા

(૩) મહો બનતલ સમણિએ બાનદાદિ દશઆવક ચરિત્ર બનાવ્યું

(-પ્ર ૫ ૫ X X)

(૫૫) પં. .... એ સં. ૧૫૭૫માં 'સ્થૂલિલદ્રરાસ રચ્યો.

૫૧ (૩) આં ભુવનસુદરસૂરિ—

તેમના બીજા નામો ઉપાં ભુવનધર્મ અને આં ભુવન-ચંદ્રસૂરિ પણ મળે છે તે લં દેવસુદરસૂરિના હાથે ઉપાધ્યાય બન્યા, અને આં સોમસુદરસૂરિના હાથે સં. ૧૪૬૬માં દેલવાડામાં આચાર્ય થયા તેમણે સં. ૧૪૮૩માં જિનપ્રતિષ્ઠા કરી. તેમણે દૂર દૂર સુધી વિહાર કરીને ગચ્છના ઘણા ઉપકારો કર્યા.

(—શ્રાદ્ધવિધિ કૌમુદી)

અથો

તેમણે 'પરબ્રહ્મોત્થાપન-વાદસ્થલ,' 'લઘુ મહાવિદ્યાવિડબન,' 'મહાવિદ્યાવિડબન-વૃત્તિ, મહાવિદ્યાવિડબન ટિપ્પન-વિવરણ, શ્રાદ્ધ પ્રતિક્રમણવૃત્તિ વ્યાખ્યાન, અર્થદીપિકા,' વગેરે ગ્રંથો બનાવ્યા. તેમજ શત્રુજય-ઋષભદેવ સ્તોત્ર શ્લો. ૨૧ પાવાગઢ-સલવનાથ-સ્તોત્ર શ્લો. ૬, જિરાવલા-પાર્શ્વનાથના ત્રણ સ્તોત્રો શ્લો. ૩૧, ૩૨, ૩૪, ચમકમય-ચૌવીશી સ્તોત્ર શ્લો. ૨૬, અર્ધદમડન આદિદેવ-નેમિનાથ સ્તવન શ્લો. ૨૫, બનાવ્યા,

આચાર્યશ્રીના શિષ્ય ઉપાં રત્નશેખરગણિએ ગુર્વાવલી કહી. ૨૭ બનાવી હતી (—પટ્ટાવલી સમુચ્ચય લાં. ૨, પૃ. ૧૩૧ શ્રાદ્ધવિધિ-પ્રશસ્તિ)

૫૧ (૪) આં જિનકીર્તિસૂરિ—તેમનાં સાધુપણાના નામો મુનિ જયઉદય, સ્થવિર જયવર્મ અને મુનિ કીર્તિસુદર પણ મળે છે.

(૪) ખરતરગચ્છના ૫૧ માં લાં જિનભદ્રસૂરિના પરિચય પહેલા (પ્રક. ૪૦, પૃ. ૪૭૪ થી ૪૭૭ માં) આવી ગયો છે તેમની એક બીજી પરપરા મળે છે. તે આ પ્રમાણે—

(૫૧) લાં જિનભદ્રસૂરિ (પ્રક. ૪૦, પૃ. ૪૭૪) (૫૨) તેમના શિષ્ય વાયનાચાર્ય પદ્મમેરુ ગણિ (૫૩) શિષ્ય પં. મેરુતિલક ગણિ (૫૪) શિષ્ય દયાકળશગણિ (૫૫) શિષ્ય અમરમાણિક્ય ગણિ (૫૬) શિષ્ય ક્ષમારગ ગણિ (૫૭) શિષ્ય વાયનાચાર્ય રત્નલાલ ગણિ (૫૮) શિષ્ય પં. રાજકીર્તિ-ગણિએ ગણ્યધ વર્ધમાન દેશના ઉદ્ધાસ ૧૦ બનાવી.

તેમજ આચાર્યપદનું બીજું નામ આં જિનરત્નસૂરિ પણ મળે છે તેઓ મોટા નિર્ગંધ હતા. તે આં સોમસુંદરસૂરિના શિષ્ય હતા.

૫૦ કીર્તિસુંદરગણિએ સં ૧૫૧૧ માં આં દેવેદ્રસૂરિ દ્વત 'વન્દારુવૃત્તિનો બાલાવભોષ' બનાવ્યો. આં જિનકીર્તિસૂરિએ સં ૧૪૬૪ કે સં ૧૪૬૭માં નમસ્કાર સ્તવન પ્રાં ગાં ૩૮, તેની સ્વોપજીવૃત્તિ બનાવી. સં ૧૪૧૧ માં દેવેદ્રસૂરિ દ્વત વૃદ્ધારુવૃત્તિની-અવસૂરિ લખી, તેમજ ઉત્તમકુમાર ચરિત્ર, શ્રીપાલ-ગોપાલકથા, 'અમ્પકમેષિકથા, સં ૧૪૬૭માં ધન્યકુમારચરિત્ર પણ, દાન કથપદ્ધત્ત, (પદ) સં ૧૪૬૮ માં પ્રાદગુણસમ્રઠ, પાંચ જિનસ્તવન વગેરે રચ્યા હતા.

બેદરનગરના પાતશાહ શાં પૂરણુચ દ્ર કોઠારીએ 'જિરનાર તીર્થ' ના જિનપ્રાસાદ બનાવ્યો. આચાર્યશ્રીએ તેની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.

૫૧ (૫) આં જિનસુંદરસૂરિ—તેમનું બીજું નામ ૫૦ જયવતહર્ષ અને આં જિનકીર્તિસૂરિ પણ મળે છે.

એકાદશામસુત્રાયધારક શ્રી જિનસુંદરસૂરિ :

(—સોમ સૌભાગ્ય પદ્માવલી)

તેઓ આં સોમસુંદરસૂરિના શિષ્ય હતા. ૬૦ દેવસુંદરસૂરિના હાથે ઉપાધ્યાય બન્યા હતા અને આં સોમસુંદરના હાથે જ સં ૧૪૭૭માં મહુવામાં સં ગુણરાજના ઉત્સવમાં આચાર્ય થયા હતા.

તેમણે સં ૧૪૮૩ માં 'દીપાલિકા કથા પ્રાં ૪૩૭' બનાવ્યો. ચતુર્વિંશતિ જિનસ્તુતિ સ્ત્રોત્ર ૨૬ અને તેની 'અવસૂરિ' બનાવ્યા.

૫૧ આં જિનકીર્તિસૂરિ (જિનસુંદરસૂરિ)

(૫૨) મહોં મહીકળશઆણુ, તેમનાં બીજાં નામો ૫૦ મહીરત્નગણિ અને મહોં મહીસમુદ્રગણિ, પણ મળે છે તેઓ આં જિનકીર્તિસૂરિના શિષ્ય હતા.

(૫૩) ૫૦ લઙ્ગિકીર્તિગણિ (૫૦ લઙ્ગિકસમુદ્રગણિ) તે મહોં મહીકલશમણિના દીક્ષા શિષ્ય હતા.

આં સોમમંડનસૂરિના પદ્ધર આં સોમજયસૂરિએ અમદા-
વાદના સં કર્મણુ પોરવાડ, સં ગુણુરાજ, દોશી મહિરાજ,
તથા દોશી હેમજીના આગ્રહથી ૫૦ લખિંધસમુદ્ર, ૫૦ અમરનદિ
અને ૫૦ જિનમાણિક્યને અમદાવાદમાં ઉપાધ્યાયપદ આપ્યું
હતું મહોં મહીકલશગણિના શિષ્ય (૫૩) ૫૦ લખિંધકીર્તિ
(લખિંધસમુદ્ર) ગણિએ સં ૧૫૨૫મા વડનગરમા 'વડનગર
મંડનયુગાદિજિનસ્તવન કડી . ૨૩' બનાવ્યું હતું^૧

૫૩ મહોપાધ્યાય ચારિત્રરત્નગણિ—

મુખ્ય શિષ્ય કૃષ્ણ સરસ્વતી ઉપાધ્યાય શ્રી ચારિત્રરત્ન .

તે આં સોમસુદરસૂરિના હસ્તદીક્ષિત શિષ્યોમા સૌથી મોટા
હતા અને આં સોમદેવના વિદ્યાશિષ્ય હતા, તે આં સોમસુદર-
સૂરિના ઉપાધ્યાય હતા, મહોં મહીસમુદ્રગણિના દીક્ષા શિષ્ય હતા

તેમના ચારિત્રરત્નગણિ ચારિત્રહસગણિ ચારિત્રસુદરગણિ વગેરે
નામો મળે છે તેઓ ઉત્કટ ચારિત્રધારી હતા આથી જ આં
સોમસુદરસૂરિએ તેમને “ઉપાધ્યાયપદ” આપ્યું ત્યારે તેમનું નામ

૧ આ સ્તવન જૂની ગુજરાતી ભાષામા છે, તેની પ્રશસ્તિ તથા
પુષ્પિકા આ પ્રકારે મળે છે—

સિરિ સોમસુદર પદ દિણ્યર, લખિંધસાયર ગણધરો,
સિરિ સુધાનંદનસૂરિ મંડન, સોમજય સૂરીસંગે
જિણુ સોમસૂરિય વાયણાયરીય, મહીકલસ મગલકર,
સિરિ રિસહયુત, ભત્તિજીત લલ્લિકિતિ સુહકર ॥૨૩॥

ધતિ વડનગરમંડન શ્રી યુગાદિજિન સ્તવનમ્

વાચનાચાર્ય ચક્રવર્તિભટ્ટારક પ્રભુ શ્રી જિનકીર્તિસૂરિ શિષ્ય ૫૦ મહિ-
કલશગણિ શિષ્ય ૫૦ લખિંધકીર્તિગણિકૃત સં ૧૫૨૫ વર્ષે

સ્તવન કર્તાએ સ્તવનમા વડનગરના ૧ આણુદપુર, ૨ ચમતકારનગર,
૩ મદનપુર અને ૪ વડનગર નામ બતાવ્યા છે, અને આ સ્થાનને સિદ્ધક્ષેત્ર
પણુ બતાવ્યું છે (કડી . ૯)

(—જૈનયુગ, પુ. ૧, અક. ૧૧, સ. ૧૯૮૨, આધાહ)

૭૦ ચારિત્રસ્તન ગણિયુ રાખ્યુ, તે મોટા વિદ્વાન હતા. તેમને “કૃષ્ણ સશસ્વતીનું” બિરુદ હતું.

તેમણે ‘ચૈસ્તૈ. શ્રી ૦’ યમઠમય-ચતુર્વિંશતિ જિનસ્તોત્ર, ‘શ્રી જિનર્ષભ ૦ યમઠમય-જિનચતુર્વિંશતિ સ્તુતિ શ્લોક ૨૬-સ્વોપજા-જવસૂરિ સંહિત બનાવ્યા, ૫૦ ચારિત્રસ્તન ગણિવરે સ ૦ ૧૪૭૭ મા પોશીનામાં વિધ્નાપદાર પાર્શ્વજિનપ્રાસાદની પ્રશસ્તિ શ્લોક ૨૮ બનાવી (જૈ ૦ સ ૦ પ્ર ૦ ક ૦ ૧૭૦) તેમજ સ ૦ ૧૪૬૫ મા ચિત્રકૂટ મહાવીર પ્રાસાદ પ્રશન્તિ, સ ૦ ૧૪૬૬ મા ચિત્તોડમા દાનપ્રદીપ પ્ર ૦ ૧૨, જ ૦ ૬૬૭૫ વગેરે બનાવ્યા.

(૫૨) ૫૦ મહીસ્તનગણિના શિષ્ય (૫૩) ૫૦ ચારિત્રમુદર ગણિયો સ ૦ ૧૫૨૨ ના કા ૦ વ ૦ ૪ને રોજ કો ૦ વળ(લાજ) ગામમા ૫૦ ઈંદ્રસાગરગણિને જણવા માટે જ ૦ ઋષભદેવ-ચાતિનાથ-નેમિનાથ-પાર્શ્વનાથ-મહાવીરના-વડલાવામય સ્તવનો રચ્યા છે પણ તેમણે તેમા પોતાનું નામ આપ્યું નથી. માત્ર આ ૦ સોમમુદરસૂરિને માફ કર્યા છે
(—જૂઓ પ્રક ૦ ૫૦, પૃ ૦ ૪૪૮)

૫૪ મહો ૦ હેમહસ ગણિવર—

હૈમમ્યાકરણાર્ણવં નિમષિયા નાભાઞ્મગાદ્યામિતો

મસૂપા સમપૂરિ મૂરિપૂર્ણિમિયૈ ન્યાયરત્નૈરિહ ।

મ્યોત્તિસ્તરવિવર્તચાર્તિક કૃત્ત શ્રી હૈમહસાદયા

શીમાસુ સુમનો મનોરમગિર તે વાષકાષીચરા ॥ ૫ ॥

(—મહો વિનયવિનય ગણિવરે સ ૧૭૩૭ના આ મુ ૧ ના રોજ સ્તલામમાં સ્વેષ હેમમયુ પ્રશ્નિની સ્વોપજા મોટી ટીકા પ્ર ૩૫ ની પ્રશસ્તિ.

શ્રી મો ગી કાપડિયાતી રાત મુખારસ જાતના પ્રસ્તાવ ૫ ૬૮)

તેમનું બીજું નામ ૫૦ હસદેવ પણ મળે છે તે મહો ૦ ચારિત્રસ્તનના શિષ્ય હતા. તેમને આ ૦ મુનિમુદરસૂરિએ દીક્ષા આપી હતી, આ ૦ જયચંદ્રસૂરિએ જણાવ્યા હતા. આ ૦ સોમમુદર સૂરિએ ઉપાધ્યાયપદ આપ્યું હતું તેમની વાદિધન્વતરિ તરીકેની જ્ઞાતિ હતી.

પં ૭ સદેવે સં ૧૫૧૨ ના જે ૦ શુ ૦ પ ના રોજ ખેરાલુમાં
રત્નશેખર કથા લખી સં ૧૫૧૨ ના ભા ૦ વ ૦ પ ના રોજ ડાલલામાં
પ ૦ તીર્થરાજગણિ માટે “શ્રીપ્રબધ” લખ્યો

(-શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ, ભા ૦ ૨, પ્ર ૦ ૭૦-૭૧)

તેમણે સં ૧૫૦૧ માં પડાવશ્યક-ખાલાવખોધ સં ૧૫૧૪ માં
આં રત્નશેખરસૂરિના રાજ્યમાં આશાપદલીમાં આં ઉદયપ્રભસૂરિના
“આરભસિદ્ધિ વિમર્ષ પાત્રનું વાર્તિક-સુધી શૃંગાર” રચ્યું. સં
૧૫૧૫ માં ન્યાયસંગ્રહ મૂલસૂત્ર . પરિભાષા ૧૪૧, સં ૧૫૧૬ માં
અમદાવાદમાં ન્યાય-સંગ્રહ વૃત્તિ, ન્યાયાર્થમગ્નૂષા બૃહદ્વૃત્તિન્યાસ
બનાવ્યા હતા

૫૩ મહોં ચારિત્રરત્ન ગણિ-

૫૪ મહોં જિનમાણિકંચ ગણિ-આં સોમજયે પ ૦ જિનમા-
ણિકંચને અમદાવાદમાં ઉપાધ્યાય બનાવ્યા (પ્રક ૦ ૫૩) તે સરસ્વતી-
યમક મય આદિનાથસ્તોત્રમાં પોતાને મહોં ચારિત્રરત્નના શિષ્ય
બતાવે છે. વળી તે આ પ્રમાણે પણ લખે છે.

તેષા ચ વિજયરાજ્યે સતીર્થ સોમપ્રભ પ્રભો સશુષા જિનમાણિ
કંચશુસ્થા પ્રસાદત પ્રાપ્તવિદેન । (-દશ દષ્ટાત ચરિત્ર)

તે (૫૫માં) આં હેમવિમલસૂરિના સમયે વિદ્યમાન હતા તેથી
તે આં હેમવિમલસૂરિને પણ પોતાના ગુરુ બતાવે છે, તે શતાર્થી
લઘુ સોમપ્રભ તરીકે પણ પ્રસિદ્ધ હતા, તેમણે સરસ્વતીનામ-
ગર્ભિત-આદિનાથસ્તવન શ્લોક ૦ ૨૬ રચ્યું તેમાં તેમણે આં રત્ન-
શેખરસૂરિ, આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ, આં સોમદેવસૂરિ અને ગુરુ
શ્રી ચારિત્રરત્નનો ઉલ્લેખ કર્યો છે

અથો

તેમણે સં ૧૫૨૮ માં અમદાવાદના મત્રી ગદા શ્રીમાલીએ
લખાવેલા જ્ઞાનભાડારના અથોતુ સંશોધન કર્યું હતું. તેમણે સિદ્ધ
પાહુડ-ટીકાતુ સંશોધન કર્યું હતું (-પ્રક ૦ ૪૪, પૃ ૦ ૨૧૨)

તેમણે “સરસ્વતી શબ્દ યમક મય-યુગાદિજિન સ્તોત્ર” અને

કુમ્ભાપુત્તચરિય ગાં ૧૮૬ બનાવ્યા તેમણે બધા બ્રહ્મહારોને
વ્યવસ્થિત કર્યા. તેમણે કુમ્ભાપુત્ત ચરિય માં આં હેમવિમલસૂરિ અને
જિન માણેકચ શિષ્ય એમ સીધુ નામ આપ્યું છે

બ્રથભહારોનું સંશોધન

(૫૩) મા ભં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ અને આં સોમજયસૂરિના
ઉપદેશથી અમદાવાદમાં નવા બ્રથભહારો સ્થપાયા હતા, તે ભહારો
ઉં જિનમહિરજિણી રોજરોજ નીચે તૈયાર થયા, અને મહોં
જિનમાણિકચ ગણિવરે તે બધાનું સંશોધન કર્યું (-પ્રકં ૫૩)

૫૫ મહોં અનંતહસગણિ-તેમનું બીજું નામ ૫૦
અનંતકીર્તિ પલુ હતું, તે ૫૫ મા ભં આં હેમવિમલસૂરિની
આજ્ઞામાં હતી, આથી તે પોતાને તેમના પલુ શિષ્ય બતાવે છે

૫૦ અનંતકીર્તિજણિએ સં ૧૫૨૬માં મત્રી ગદરાજ
શ્રીમાલીની પત્ની સં સાસુને બલુવા માટે “શીલોપદેશમળા”
લખી. (પ્રકં ૪૪ પૃં ૨૧૧, -પ્રકં ૫૩) (શ્રી પ્રચલિત સંબંધ,
ભાં ૨, પ્રં નં ૧૪૦)

તેમના ઉપદેશથી સં ૧૫૪૪ મા રોહાનગરમાં સં ખીમાએ
“અણુતરોવવાઈમિત્ત લખાવ્યું સં ૧૫૫૭ માં શ્રેષ્ઠીઓથી ચોક્કસ
લીલકી નગરમાં ચોકસી પાસનીર પોસ્વાડે “મોટો બ્રથભહાર”
બનાવ્યો, અને તેમાં ૬,૩૬૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણુ બ્રથ લખાવ્યા

આ બ્રથભહારનું સંશોધન ૫૦શુભભૂષણુ જણિએ કર્યું હતું
અથ

મહોં અનંતહસગણિએ “આનંદ આદિ આવક ચરિત્ર”
રચ્યું, સભવ છે કે તેનું બીજું નામ “શશધાનંત ચરિત્ર” પલુ હોય
(-પ્રકં ૫૦, પૃં ૪૫૬, પદાવલિ સમુચ્ચય ભાં ૨,
પુસ્તકી પૃં ૨૫૨, ૨૫૩)

(૫૩) મહોં ચાસ્તિરત્ન ગણિવર, (૫૪) મહોં જિન
માણિકચ ગણિવર, (૫૫) ૫૦ સોમધર્મજણિ-તેમણે “લણ-
ઉપદેશસત્તિકા અધિકાર ૫” રચ્યા, તેમણે સં ૧૫૧૧ ના જેઠ

શુ૦ ૧૫ ને શનિવારે કહારી ગામમા સુનિ સિદ્ધાંત માણિક્યને
લખુવા માટે “સિદ્ધહેમન્યાસ-પાદ ૧૦” લખ્યા

(પ્રશસ્તિ સંગ્રહ, ભા૦ ૨, પ્રથ૦ ન૦ ૬૮, ૭૪)

૫૩. મહો૦ ચારિત્રરત્નગણિ, (૫૪) મહો૦ જિનમાણિક્ય
ગણિ, (૫૫) ૫૦ સુમતિસાગરગણિ, (૫૬) ૫૦ સિહસાર ગણિ
તે સ૦ ૧૫૫૮ ના ચૈ૦ શુ૦ ૩ ને ગુરુવારે પાટણમા હતા.

૫૩ ૫૦ ચારિત્રરત્ન ગણિવર, (મહો૦ ચારિત્રહસ ગણિ)
૫૪ ૫૦ સોમ ચારિત્રગણિ તે મહો૦ ચારિત્રહસ ગણિના શિષ્ય હતા
અને આગમધર ૫૦ અભયનંદિગણિના (અભયસુદર મીશ્રના)
પ્રીતિપાત્ર હતા આ સમયે સ૦ ૧૫૩૬, ૧૫૪૦ મા ગુજરાત-
મારવાડમાં ‘લયકર દુકાળ’ પડ્યો તે પૂરો થતા ૫૦ સોમચારિત્ર-
ગણિએ સ૦ ૧૫૪૧ મા સુકાળ થતાંજ ‘ગુરુગુણરત્નાકર કાવ્ય’
સર્ગ ૪ રચ્યુ.

૫૧ (૬) ૫૦ ભાવસુદર-તેઓ આં સોમસુદરસૂરિના
હસ્તદીક્ષિત શિષ્ય હતા તેમણે માળવામા આગર પાસેના પાન
વિહારમા ‘પાનવિહારમડન ૫૦ મહાવીરસ્વામિ સ્તોત્ર’ બનાવ્યુ

૫૧ (૭) ૫૦ વિવેકસમુદ્ર (—બુઓ પ્રક૦ ૫૧)

૫૧ (૮) મહો૦ જિનમંડનગણુ—આં સોમસુદરસૂરિએ સ૦
૧૪૭૬ માં સ૦ ગોવિંદના સંઘમા તારગામા પ્રતિષ્ઠા કરાવી તેજ
ઉત્સવમા ૫૦ જિનમંડનને મહોપાધ્યાયપદ આપ્યુ તેમણે સ૦
૧૪૯૨ મા ‘કુમારપાલ પ્રબન્ધ,’ સ૦ ૧૪૯૯ માં ‘શ્રાદ્ધગુણવિવરણુ’
અને ધર્મપરીક્ષા અથ બનાવ્યા

૫૧ (૯) ઉ૦ સુધાનંદગણિ—તે ‘કમલકલશ ગરબ’મા (૫૩)
આં સોમદેવની પાટે (૫૪) આં સુધાનંદનસૂરિ થયા
(—પ્રક૦ ૫૩, કમલકલશાગમ્ય પદ્મવલી)

૫૧ (૧૦) ૫૦ નંદિરત્નગણિ—અમદાવાદના સ૦ ગુણરાજના
નાના ભાઈ નાનાકે (આળાકે) આં સોમસુદરસૂરિ પાસે દીક્ષા લીધી
તેમનુ બીજુ નામ ૫૦ નાનારત્નગણિ પણ મળે છે
(—પ્રક૦ ૪૫ પૃ૦ ૩૬૮, ૩૬૯)

તેમના શિષ્યોના નામ આ પ્રકારે લખવા મળે છે —

(૧) ઈં રત્નમહનગણિ-તે પૃથ્વી આં સોમદેવસૂરિની પાટે
(૫૫ મા) આં રત્નમહનસૂરિ થયા તેમણે સુકૃત સાગર તરફ—
૮ રમ્યો. (—પ્રકં ૫૩, નિમમગચ્છપટ્ટાવલી)

(૨) ૫૦ રત્નસાગરગણિ-તેમના બીજા નામો ૫૦ રત્નમહિરગણિ
૫૦ રત્નભવનગણિ, ૫૦ રત્નહસગણિ અને ૫૦ હસરત્નગણિ
હતા જે પોતાના બે શુરુદેવોના નામ આ પ્રકારે બતાવે છે—

(૧) બુધનાનારત્નચરણારવિન્દ સસેવિ હસરત્નામ્ ॥ ૬ ॥

(શખેશ્વર પાર્શ્વનાથ છંદ)

(૨) સૂરિશ્રી સોમદેવસૂરિશિષ્ય ૫૦ હસરત્ન ગણિ સં ૧૫૧૧

(—શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ ભા. ૨, પ્રશં. નં. ૧૩)

આથી માની શકાય કે, (૫૨) ૫૦ હસરત્ન ગણિ તે ૫૦
નાનારત્નગણિના શિષ્ય હોય અને બં. લક્ષ્મીસાગરસૂરિ તથા આં
સોમદેવસૂરિના વિદ્યાર્થી હોય, આજ્ઞાવર્તી હોય.

માળવાના ખરસદ ગામના શાં. કર્માચાર્ય પોરવાડે ૫૦ રત્ન
હસ ગણિના ઉપદેશથી સં ૧૫૧૧ મા પાચમ તપનુ ઉજ્જમણ
કમ્પુ અને ‘શાંતિનાથ ચરિત્ર’ લખાવ્યું

(—શ્રી પ્રશસ્તિસંગ્રહ, ભા. ૨ પ્રં. નં. ૬૩)

(પ્રકં ૪૫, પૃ. ૨૦૧ કં. ૧૪)

૫૦ રત્નહસગણિએ સં ૧૫૧૧માં ‘પાર્શ્વનાથ નમસ્તે
સ્તોત્ર ૧૧, શખેશ્વર પાર્શ્વનાથ છંદ સ્તોત્ર ૬ વગેરે વીરોક્ત સ્તોત્રો
બનાવ્યાં હતા.

તેમણે સં ૧૫૧૭માં “લોચ પ્રબંધ,” ઉપદેશતરંગિણી’
વગેરે ગ્રંથો રચ્યા. (જૈન સત્ત્વપ્રકાશ, કં. ૧૩૬)

૫૧ ૫૦ નંદિરત્ન ગણિ (૫૨) ૫૦ હસરત્ન ગણિ-તેમને
(૫૩) ૫૦ કીર્તિભવન નામે શિષ્ય હતા.

શ્રી પ્રશસ્તિસંગ્રહ, ભા. ૨ પ્રં. ૮)

૫૩. ૫૦ ધનકલશગણિ-તેમના નાના ભાઈ બાલાકે સં ૧૫૧૨માં તેમને ‘આવસ્સયસુત-નિબ્બુતિ-લઘુવૃત્તિ’ વહોરાવી હતી.
(—શ્રી પ્રશસ્તિ સં ભા ૨, પ્રશં નં ૬૬)

૫૨. ૫૦ રત્નાહંસગણિને ૫૩ ૫૦ માણિક્યનદિ, ૫૦ સમયસિંહ, ૫૦ ભાવરાજ, સુનિ કુશલરત્ન વગેરે શિષ્યો હતા.

(૫૩) ૫૦ માણિક્યનદિએ પ્રાકૃતમા ‘ચતુર્વિંશતિગિનસ્તુતિ ગાં ૨૭’ બનાવી. ૫૦ માણિક્યસુદર ગણિ તે ૫૦ નદિરત્નના હસ્તદીક્ષિત શિષ્ય હતા, પણ (૫૨) ૫૦ રત્નાહંસ-હંસરત્નના શિષ્ય હતા. તેમનાં બીજાં નામો ૫૦ માણિક્યનદિ ગં ૫૦ માણિક્યસુદર ગણિ અને ૫૦ માણિક્યમદિર ગં ૫૦ પણ મળે છે, તેમણે સં ૧૫૧૬ ના આં શુ ૧ ના રોજ કોટાણકનગરમાં “વડાવશ્યક-બાલાવબોધ” લખ્યો.

(—પ્રશસ્તિસંગ્રહ, ભા ૨, પ્રશં નં ૬૩)

તેમના વિદ્યાશિષ્ય ૫૦ જિનસૂરે સં ૧૬૬૧ મા “પ્રિયકર-નૃપચરિત્ર” અને “રુપસેનચરિત્ર” બનાવ્યાં.

૫૧. (૧૧) ઉં સાધુરાજ ગણિ-તે આં સોમસુદરસૂરિના શિષ્ય હતા. તેમના શિષ્ય ૫૦ આનંદરત્નગણિએ “ભરતકદ્વાત્રિ શિકા” રચી.

(૫૦) આં સોમસુદરસૂરિના શિષ્ય (૫૧) ઉપાં સાધુરાજ ગણિ શિષ્ય (૫૨) ૫૦ આનંદરત્નગણિએ સં ૧૪૧૦ ના આં ૧૦ ૨ ના રોજ દેવકુલપાટક મહાનગરમાં “પિંહવિશુદ્ધિ-સાવચૂરિ” લખી.

(—શ્રી પ્રશસ્તિ સં ભા ૨, પ્રશં નં ૭)

૫૧ (૧૨) ૫૦ શાંતિચંદ્ર ગણિરાજ-તેમનાં બીજાં નામો ૫૦ શાંતિચંદ્ર ગણિ ૫૦ શાંતીશગણિ પણ મળે છે. તે ભગવાન શાંતિનાથના પરમ ઉપાસક હતા મોટા તપસ્વી હતા કાંઈક અધૂરું છમાસી તપ કરતા હતા. (શુર્વા શ્લોક ૪૪૯, પ્રકં ૪૯, પૃ ૪૩૮) અને જ્ઞાનપ્રેમી હતા તેમણે સં ૧૪૭૮ મા “બલાતની ભરૂયા પોષાળ”મા અથલ ડારોની રક્ષા માટે નકામા કાગળેમાથી દાખડા બનાવવાની વ્યવસ્થા ગોઠવી હતી. આ અંગે ઉલ્લેખ મળે છે—

પચાદ્વેશ ॥ સંવત્ ૧૪૭૮ વર્ષે વૈજ્ઞાનિક દિસોમણિપૂજ્ય પં શાન્તિ-
ચન્દ્રગણિપાદે સર્વે ચિત્કોશકાર્યે મહૂપસમારબનાદિકમકારિ ॥ મારુકષ્ઠ-
શાસ્ત્રાયાં શ્રીસમ્પત્ત્ય દુર્ગ મથતુ શ્રી શાન્તિસુન્દરગણિમિ ચિત્કોશમજૂપસમાર
બનાદિકૃત્ય ચિત્તે ॥

(ખલાતના શાંતિનાથ મંથ ભડારનું “પૃથ્વીચંદ્ર ચરિત્ર”ની
પુષ્પિકા, જેન પું ૫૦ મં ૨૦ ભાં ૨ મં ૧૦ ૬૬ની વિશેષ પુષ્પિકા)

શ્રી જેન સુધે ૫૦ શાન્તીચગણિના ઉપદેશથી વિં ૨૦ ૧૪૮૩મા
કુસપાઠવીષમા ભં માણેકચસ્વામીના મિનપ્રાસાદનો અર્જોદાર થયો.

(-મં ૧૮, પૂં ૪૫૬, મં ૪૫, પૂં ૩૦૧, મં ૪૬, પૂં ૪૩૮)

આં સોમમુદરસુરિ તથા તેમના પરિવારના આચાર્યો અને મુનિ
વરના ઉપદેશથી અરાવલાવીષનો મોટો અર્જોદાર થયો.

(-મં ૪૧, પૂં ૫૬૬, મં ૪૨, પૂં ૭૨૨ થી ૭૨૬)

મહાવકો—

(૧) ભં સોમમુદરસુરિના શાસનકાળમા કૃષ્ણર્ષિ ગમ્મના ભટ્ટારક,
બાં મહમ્મદના માનીતા આં મહેન્દ્રસુરિના પદ્મર આં જમસિહ
સુરિ થયા.

તેમણે પઠિત સારગને વાઢમાં હરાવ્યો. સં ૧૪૨૨મા “કુમાર
પાલ ચરિત મહાકાવ્ય” ૬૩૭૦” બનાવ્યું તથા ભાસવંતના ન્યાયસારની
સંસ્કૃતમા ન્યાય તાત્પર્ય ટીકા આકરણ બનાવ્યું તેમજ સં ૧૪૫૩માં
માંડવજઢના સુલતાન મહમ્મુદ ખીલજીના મહામાત્ર અને રણધોરના
હઢનાયક ધનરાજ પોસ્વાડની વિનતિથી “ધનરાજ પ્રબોધમાલા
શ્લોક ૭૫” બનાવી.

(-મં ૩૨, પૂં ૫૧૮ થી ૫૨૧ કૃષ્ણર્ષિગમ્મ મં ૪૩,
પૂં ૭૫૬ થી ૭૫૭ આં જમસિહ મં ૪૫, પૂં ૩૬૮)

૧ કૃષ્ણર્ષિગમ્મના આ કૃષ્ણસુરિ કાળી કામળી રાખતા તેમની પર
પરામાં વાઢેન્દ્ર જમસિહસુરિ થયા.

(રાજવચ્ચ પદાવલી)

(૨) કૃષ્ણર્ષિગચ્છના તપાપક્ષના આં પુણ્યપ્રભસૂરિએ સં ૧૫૯૩માં જીરાવલાતીર્થના મોટા જિનપ્રાસાદની દેરીઓનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. (પ્ર. ૩૨ પૃ. ૫૨૧)

નગરસ્થાપના

અમદાવાદ નગરની સ્થાપનાની સાલવારી માટે જ્યોતિષીઓના તેર ચૌદ મતો મળે છે. પરંતુ એ સૌમા સાલ, મહિના, તિથિ, તારિખ અને વારમા મોટો વિસવાદ છે.

આ મતોનો સમન્વય કરી, બહુમતી તારવીએ તો સ્પષ્ટ થાય છે કે—ખાદશાહ અહમ્મદશાહે વિં સં ૧૪૬૮ના વૈશાખ શુદ્ધ ૫ ને રોજ સને ૧૪૧૧મા અમદાવાદ નગરની સ્થાપના કરી, એટલે તે દિવસે ભદ્રના કિલ્લા પાસે અમદાવાદનો પાયો નાખ્યો. અને શરૂમા ભદ્રનો કિલ્લો બધાવ્યો.

એક હસ્ત લિખિત—પ્રતિમા વિં સં ૧૪૬૮ના વૈશાખ વદિ ૭ રવિવાર અને પુણ્યનક્ષત્રમા અમદાવાદ વસાવ્યાનો ઉલ્લેખ મળે છે. સભવ છે કે—નગરપ્રવેશની તે તિથિ હોય.

ત્યારબાદ મહમ્મદ બેગડાએ (સને ૧૪૫૯થી ૧૫૧૧, વિં સં ૧૫૧૬ થી ૧૫૭૦) સને ૧૪૬૮મા (વિં સં ૧૫૨૫ મા) હુકામમા અમદાવાદનો કોટ બનાવ્યો. (પ્રં ૪૪, પૃં ૧૬૭, ૨૧૧)

તપગચ્છના વૃદ્ધ પોષાળના ભં રત્નસિ હમ્મૂરિ તથા તપાગચ્છ લઘુ પોષાળના પંમા ભં સોમસુંદરસૂરિ વગેરેના ઉપદેશથી અમદાવાદમા ઘણા જિનપ્રાસાદો બન્યા ઉપાશ્રય બન્યા અને અથલ ડારો સ્થપાયા.

(—પ્રં ૪૪, પૃં ૧૬૫ થી ૨૦૮)

ખાં અહમદશાહના પ્રીતિપાત્ર સં ગુણુરાજે આં જ્ઞાનસાગર-સૂરિ અને ભં સોમસુંદરસૂરિનો મોટો નગર પ્રવેશ મહોત્સવ કરી અમદાવાદમા પધરાવ્યા, તેમજ ઉત્સવ કરી પોતાના નાના ભાઈ સં નાનાકને તેમના હાથે દીક્ષા અપાવી જેનું નામ પં નદિરત્ન-ગણિ રાખવામા આવ્યું (—પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૬૮, ૩૬૯, પ્રકં ૪૬, પૃં ૪૩૪, પ્રકં ૫૦, પૃં ૪૬૩)

અમદાવાદમાં આ નગર પ્રવેશ મહોત્સવ અને દીક્ષા ઉત્સવ સૌથી પહેલવહેલો હતો.

મેવાઠના રાણા કુંભાનું નામપુર (નાગોર) ગામરણ, નરાણક, બલ્લભેર, મંડોર, (ભિખપુર) મઠલકર, બૂરીખાટ અને સૂબાનગર સુધી શાસ્ત્ર વિસ્તાર હતો. (ત્રૈલોક્યચરીત્ર ધરણવિહાર સં. ૧૪૬૬ પ્રચલિત)

રાણા કુંભાએ સં. ૧૪૬૭માં કુંભલુમેર નગર વસાવ્યું.

જેજી અરસામાં રાણા કુંભાના શાસ્ત્રમાં ધાણેશવ રાણકપુર, કુંભલમેરુદુર્ગ, વગેરે નગરો વસ્યાં.

ધાણેશવ, રાણકપુર

મારવાડથી મેવાઠ જતા વચમાં મોટો પહાડ આવે છે જોનોએ તેની પશ્ચિમદિશામાં તથા પૂર્વ દિશામાં બૃહદ્ બૃહદ્ શાંતિધામો બનાવ્યા છે-વિવિધ તીર્થોની સ્થાપના કરી છે તેની પાંચમમાં ૧-મૂછાળા મહાવીર ૨-રાણકપુર ૩-રાતા મહાવીર (સિવાલી) અને ૪-હલ્દુડી વગેરે તીર્થો છે.

મૂછાળા મહાવીર તે પ્રાચીન જૈન તીર્થસ્થાન છે મેવાઠના મહારાણાએ તેની પાસે ધાણેશવ ગામ વસાવ્યું, આજે ધાણેશવમાં શ્વેતામ્બર જૈન બ્રાહ્મણ તથા પોસ્વાઠનાં ૪૦૦ ઘરો છે ૧૧ મોટાં શ્વેતામ્બર જિનાલયો છે.

નાદિવાન્ય સમ્રાટ કુરખાલ સરકઠિયા પોસ્વાઠના પુત્રો (૧) રત્નાશાહ અને (૨) ધરણુશાહ પોસ્વાઠ નાદિયામાં રહેતા હતા તે બંને બાઈ નાદીયાથી માડવજક જઈ, નાદીયા પાછા આવી, અને રાણા કુંભાના આગ્રહથી ધાણેશવમાં આવી વસ્યા.

સં. ધરણુ પોસ્વાઠે સં. ૧૪૬૬ કા. ૧૦ વ. ૫ ને રાજ રાણકપુરમાં વિશાળ ત્રૈલોક્ય દીપક જિનપ્રાસાદ બનાવી તેમાં ૧૦ મોમશુદરસુશિરના હાથે ભગવાન કપલદેવના યૌમુખ વગેરેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

આ જિનપ્રાસાદ ભારતીય ક્ષાત્રીય ક્ષાત્રીય સ્થાપત્યનો જાહેર નમુનો.

છે. રાણા કુંભાર્યો આ જિન પ્રાસાદમા આરસના બે મોટા સ્તંભો બનાવ્યા છે જે આજે વિદ્યમાન છે.

(—જૈન ઇતિહાસ પ્રક્રમ ૪૪, પૃષ્ઠ ૩૪, પ્રાં ૪૫, પૃષ્ઠ ૩૭૦ થી ૩૭૬ પ્રક્રમ ૫૦ રાણકપુર તીર્થ.)

સિદ્ધપુર—ગૂર્જરેશ્વર રાજા સિદ્ધરાજ જયસિંહે વિ. સં. ૧૧૫૨મા સિદ્ધપુર વસાવ્યું તેમજ તેમાં સં. ૧૧૮૪મા “રુદ્રમાળ” બનાવ્યો. તથા સિદ્ધવિહાર—જૈન રાજવિહાર બનાવ્યો અને સૌરાષ્ટ્રમાં “શિહોરને આબાદ કરી, તે ગામ ગ્રાહ્યોને દાનમા આપ્યું.

(—ઇતિહાસ પ્રાં ૩૫ પૃષ્ઠ ૬૩, પ્રક્રમ ૪૧, પૃષ્ઠ ૬૧૦, પ્રાં ૪૨ પૃષ્ઠ ૭૩૧ થી ૭૩૩)

અજમેર—અજયસારે સં. ૧૨૦૨મા અજમેર વસાવ્યું અને સં. ૧૨૩૬ થી ૧૨૪૬ સુધીમા તેમા પૃથ્વીરાજચૌહાણ થયો.

(—પ્રક્રમ ૩૫ પૃષ્ઠ ૧૭૩)

જેસલમેર—ચદુવશી ભટ્ટીરાવલ કસાણના પુત્રરાવ જસાણએ લોદ્રવાથી આવીને સં. ૧૨૧૨ના શ્રાવણ સુ. ૧૨ (અં. સુ. ૧) ના રોજ ત્રિકૂટ શિખરને સ્થળે જેસલમેર વસાવ્યું. અને તેનો કિલ્લો બાંધ્યો.^૧ અહીં ૭ જ્ઞાનભાગે ૧૧—જિનાલયો ૧૬ ઉપાશ્રય છે.^૨

(—પ્રક્રમ ૪૨ પૃષ્ઠ ૭૨૮)

૧ જેસલમેર તથા બિકાનેર જે ભૂમિમા વસ્યા તે પ્રદેશનુ પ્રાચીન નામ “જાંગલ દેશ” અને પ્રચલિત નામ “સ્થળી પ્રદેશ” છે આવા નામોની પરિભાષા નીચે પ્રમાણે મળે છે

ડિમ્બરેલક—પાણીના પુરવાળા જમીન જેમકે બનાસ અનૂપ—નદી-વગેરે બહુપાણી વાળો પ્રદેશ

જાંગલ—પાણી વગરનો નિર્જળ પ્રદેશ

(ભાવનગરની શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા પ્રકાશિત બૃહત્ કદંપસૂત્ર ભાગ ૬૬૦ પરિ-૧૩મું પૃષ્ઠ ૧૮૭)

નાંધ—વિહાર-દક્ષિણમા કાંચીપુર હતું (પૃષ્ઠ ૧૭૭-૧૭૮) તોસલી દેશનુ વર્ણન (પૃષ્ઠ ૧૭૬)

(સોહમકુલ પટ્ટાવલી, પટ્ટાવલી સમુચ્ચય ભા. ૨ પુરવણી ૫૦
૫૭ તથા અમારા જૈન તીર્થોના ઇતિહાસ ૫૦ ૪૫૨)

બાલોર વિ. સ. ૧૩૦૦માં કરીવાર બાલોર વસ્તુ

ડુંગરપુર વિ. સ. ૧૩૭૧માં ડુંગરપુર વસ્તુ

ડુંગરપુરનો શાળવશ

૧ શાલ્લ વીરસિંહ-તેણે પોતાના પૌત્ર ડુંગરના નામે ને સ. ૧૩૭૧માં ખડગ દેશમાં ખુલેવાપાસે “ડુંગરપુર” વસાવ્યું

૨ “ ૩ ડુંગરસિંહ ૪ કર્મસિંહ ૫ કાન્હડડે
૬ પચાલ ૭ શાલ્લ-ગોપીનાથ ૮ શાલ્લ સોમદાસજી

આ બંને શાલ્લોના સમયે શાલ્લના મત્રી તરીકે યાજ્ઞા ગામના મત્રી ભાસ્કા તથા મત્રી સાસ્કા, એમ બે યોગવાળા હતા, તે બંને ભાઈ હતા. બુદ્ધિચાલી હતા. ચતુર હતા અને જૈન મત્રીઓ હતા.

મત્રી ભાસ્કા અને સાસ્કાએ તપગચ્છના પઠમાં ભ. લક્ષ્મી આચરસૂત્રના ઉપદેશથી સ. ૧૫૨૫ વૈ. ૧૦ ૧૦ને શાલ્લ ડુંગરપુરમાં “અશ્વીરા પાર્શ્વનાથના જિનપ્રાસાદ”નો છર્ચોદ્ધાર કરી તેમાં તેમને હાથે અશ્વીરા પાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

(—જૂઓ પ્રક. ૫૪, મ. ભાસ્કા, સાસ્કા)

ડુંગરપુરમાં મહેતા હીરજી વીશાધોરવાડ હતા, તેના વશમાં અનુક્રમે (૧) મહેતા હીરજી (ભાર્યા હીરાદેવી) (૨) મહેતા રામજી (ભાર્યા શયમતી) (૩) મહેતા સૂરજી (ભા. સુરદેવી) (૪) બાલવજી કરજીજી માધવજી મહનજી મુશરજી (૫) મહનજી (ભા. ગ. શીરાદેવી) (૬) દયાલજી (ભાર્યા રંગરૂપદેવી) અને (૭) સદાશિવ યયા.

૩ મા ન્હોતે કિનારે અનૂપ શહેર વિષમળ ઉ સ્વર્ણરત્નપ્રિયા મુર્તિ (૬ સ. આ દેવમયજીવિની ચિદ્દેવમયપુરતિ)

૨ મા તિલિનિજજી લખે છે કે જોધપુરના ઉત્તરમાં જામકુંદેટ હતો તેની રાજાવાની નવમુનજર આગળા મિહાનેચી દક્ષિણ-પશ્ચિમમાં ૩ માઈલ દૂર હતું (—જૈન-ઇતિહાસિક ગ્રં. કામ્ય સંચય રાસ. ૫ ૫૧ તથા ઇતિ. પ્રક. ૫૨)

શ્રી દયાલળ પોરવાડ રાજમાન્ય હતો, તેણે પોતાની લઘુમાતા મહીલાડી, બહેન ગોકળદેવી, ભાર્યા રંગરૂપદેવી પુત્ર સદાશિવ અને પુત્રી નાપીદેવી, વગેરે કુટુંબપરિવારને સાથે રાખી, વિં સં ૧૭૮૫ વૈ ૦ વ ૦ પને સોમવારે ડુંગરપુરમાં ગભીરા પાર્શ્વનાથના જિનપ્રાસાદમાં એક દેરી બનાવી, તે દેરીમાં તપાગચ્છના ૭૫માં લ ૦ વિજયદયારૂરિ (સ ૦ ૧૭૮૪ થી ૧૮૦૬)ની આજ્ઞાથી ૫૦ કેશર સાગરગણિના હાથે પિત્તલની સુખસપત્તિપાર્શ્વનાથની પચતીથી ધાતુ-પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી તથા એક કીર્તિસ્તભ ઉભો કરાવ્યો મોટો મહોત્સવ કરી, ચારે સઘની ભક્તિ કરી

(પ્રાગ્વાટ ઇતિહાસ ખડ-૩ ભે પૃ ૦ ૫૧૨)

દાવડા વશના ૨૧૧૦ શામળદાસે સ ૦ ૧૫૨૬ વૈ. વ. ૪ ને રાજ ડુંગરપુરમાં “લ ૦ આદિનાથનો નવો જિનપ્રાસાદ” બનાવી, તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. આ જિનપ્રાસાદ પૂર્વ પશ્ચિમમાં ૭૬ ફુટ, અને ઉત્તર દક્ષિણમાં ૧૩૬ ફુટ છે. લ ૦ આદિનાથની પ્રતિમા અને તેનું પરિકર “સર્વ ધાતુમાંથી” બનાવેલા છે. પરિકર ઉંચાઈમાં ૬ ફુટ અને પહોળાઈમાં ૫ ફુટ છે અહીં બીજી દરેક પ્રતિમાઓ પણ સર્વ ધાતુની છે જેમાં લ ૦ શાંતિનાથની પ્રતિમા દર્શનીય છે

શેઠ પૂનાના વશના સં ૦ શાણુરાજે ડુંગરપુરમાં ધીયાવિહાર નામે જિનપ્રાસાદ બનાવ્યો હતો (—પ્ર ૦ ૪૫, પૃ ૦ ૩૬૨)

(૯) ગંગાસિ હળ

(૧૦) ઉદયસિ હળ પહેલો—તે મહારાણા સઆમસિહની સાથે રહી, બાં બાબરે કરેલા યુદ્ધમાં લડતા લડતાં સં ૦ ૧૫૮૪માં મરણ પામ્યો

(૧૧) પૃથ્વીરાજ જગમલ—આ સમયે (૧) ડુંગરપુર અને (૨) વાસવાડા એ બે રાજ્ય બન્યા, વાંસવાડા વિં સ ૦ ૧૪૩૧માં વસ્યું

(૧૨) આસકરણ (૧૩) સહસ્રમલળ રાવળ—સ ૦ ૧૬૬૦

(૧૪) કર્ણસિ હળ—યુવરાજ સ ૦ ૧૬૬૦ (૧૫) પૂજળ (૧૬) ગીરધરળ.

(૧૭) શવળ જશવતસિહલ-તેમના સમયે સઘપતિ ભીમજીએ પૂલેવા-કેશરીયાળનો સઘ કાઢ્યો.

(-જૂઓ સં ૧૭૪૨ની ભીમ ઘોષાઈ, ઐતિહાસિક રાસ સમ્રાટ ભાં ૧, જ્ઞાનદહાબ્યમહોદધિ મૌ. ૭મું પ્રમ્તાવના પૃં ૧૨૮)

સિરણુગામ-શિવભાણુ થીહાણે સં ૧૪૬૨માં સિરણુગામ વસાવ્યું અને ત્યાં કિસ્લો બધાઓ (મં ૩૫, પૃં ૧૭૩) ત્યાં વિં સં ૧૪૮૩માં સાવણેધર મંદિર સ્થાપન કર્યું તેની પાંચે સં ૧૪૮૨માં શિરોહી વસ્યું (જૂઓ પ્રકં ૫૧)

પ્રભાવકો

શેઠ ધરમશી પોરવાડ હઠાણિઓ—

શેઠ લાખો પોરવાડ હઠાણનો વતની હતો. તેને જમકુ નામે પત્ની હતી. જેનું બીજું નામ લક્ષ્મીદેવી પણ હતું. જમકુને સં ૬૪૫૭ અને સં ૬૪૬૭ એમ બે ભાઈઓ હતા. આ બંને ભાઈઓએ તીર્થોના છરી પાળતા મોટા માત્રાસરો કાઢ્યા હતા, જેમાં ૬ જિનાલયો સામે હતાં.

શેઠ લાખાને ૧ ધરમશી તથા ૨ વિનમ એમ બે પુત્રો અને એક પુત્રી હતી. પુત્ર વિનમ નામ પ્રમાણે વિનમી હતો. તેણે દીક્ષા લીધી. તેનું નામ આં વિનમાનદ હતું. તેની બેને પણ દીક્ષા લીધી. તેનું નામ સાખી અજિતપૂજા હતું. તેણે ધણું તપ કર્યું. શેઠ ધરમશીને સ્તુ નામે પત્ની હતી, જે શુભિચલ હતી.

ધર્મકાર્યો

શેઠ ધરમશી હમેશાં ધાર્મિક તીર્થકરોના જૂથાં જૂથાં જાક ઘાઝિયાં દેવવદન કરતો હતો. તેણે છઠ્ઠ-જમ વએરે વિવિધ તપો કર્યાં, તેણે પચીસ વર્ષની ભરખુવાનીમાં શીશવત ધારણ કર્યું તથા "સમ્મજ્જતના ઉચ્ચમણામાં ૩૦૦ લાકવામાં ચાલીના ૮૪ બેઠવી, ૩૦૦ સાધર્મિક ભાઈઓને તે લઠાણીમાં આખ્યા સઘપૂજા કરી, તે શુદ્ધદેવોના ભારે સત્કાર કર્યો, તેણે હેલવાડામાં જાં અવલદેવના જિનાલયમાં દેવકુલિકા-દેરી બનાવી તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી તેણે આં સ્ત્રોમ

સુદરસૂરિના ઉપદેશથી પાટણમાં પોતાના તરફથી મોટો અંથભંડાર બનાવ્યો, જેમા સં ૧૪૭૪ના માં શુ ૬ ને રવિવાર સુધીમાં એક લાખ શ્લોક લખાવ્યા સં ૧૪૮૧ સુધીમા બે લાખ શ્લોક લખાવ્યા. તેમા મુખ્યત આગમો તથા અથો લખાવ્યા.

(-જૈન પુસ્તક પ્રશસ્તિ સંગ્રહ, પ્રશં નં ૪૭-૪૮)

(જૈન ઇતિહાસ પ્રકર ૪૫ પૃ ૨૬૧ કલમ ૧૧મી)

નોંધ : ભાટ કવિઓના પ્રાચીન કવિત્તમાં વિશેષ વર્ણન આ રીતે મળે છે.

અમદાતા ધરમશી

દીપક દીદા દીસે પ્રથી પદરા પરમાણે.

કંડલુનેર કંડાહિ સિપતી, સાચી સુરતાણે.

ઇકતીસે સોજતી, ઇલા અસમૈ આધારી,

ધરગુજર ધરમશી, જુગતી દે અન જગાડી,

ખાટહડ ખિરદ ખાટે, ખરાં અચલ ગંગ સુલ ઉચરે

“અધમાન તણી વંશી” બચીયે સુતાયાગી સુરતાણુ રે

(ક્ષેમસિંહ મોં રાઠોડે સં ૨૦૦૪ મા બનાવેલ

ઓસવાલ કોમનો ઇતિહાસ પૃ ૨૧૧ થી ૨૧૨)

પ્રભાવકો

સાધુ વીરાશાનો વંશ શ્રીમતી દેઉદેવી.

૧. સાધુ વીરો—તે “સરસ્વતી પાટણનો” વતની હતો. ઉદાર અને ગુણવાન હતો. તેને કાર્મિણી નામે પત્ની હતી, જે પૂર્વ પુણ્યના પ્રભાવે બહુ પ્રસિદ્ધ અને બુદ્ધિશાળી હતી તેને ૧ સજ્જન, ૨ સુભટ, ૩ શાલિંગ, ૪ સંત્રામસિંહ અને ૫ સરવણુ, એમ ૫ પુત્રો હતા તે બધા વ્યાપારીઓમા પ્રતિષ્ઠાવાળા પુણ્યશાળી, ગુણવાન સજ્જન, સદાચારી અને જૈન ધર્મમા સ્વાભાવિક લક્ષિતવાળા હતા.

૨ સંત્રામસિંહ—દેઉ—સંત્રામસિંહ તે સાધુ વીરા ઓશવાલનો એથો પુત્ર હતો તેને દેઉ નામે પત્ની હતી શ્રીમતી દેઉ નાગોરના સાધુ હીરા ઓશવાલ અને તેની પત્ની ધર્મિણીની પુત્રી હતી. સાધુ પુણ્યસિંહ અને કેશવસિંહની નાની બેન હતી. તે બાળપણથી

ધર્મપ્રેમી હતા. તેણે બાળપણમાં " સમ્યક્ત્વ તથા શ્રાવકનાં બાર પ્રતોનો " સ્વીકાર કર્યો હતો. દેઉ પરણીને સરસ્વતી પાટણુમાં ગાવી, અહીં પણ ધર્મકાર્યોમાં રત રહેતી. નિર્મળ શીલથી સદા શોભતી દીવીની જેમ પ્રકાશતી હતી પણ તેમાં અજનની કાળાશ હતી જ નહીં. તેણે બંને કુળ દીપાવ્યા.

તે સામાયિક, પૌષ્ઠ અને ઉપધ્યાન કરતી સાવધ ક્રિયાનો સદા ત્યાગ કરતી. તેણે સાતે ક્ષેત્રોમાં ઠાન આપ્યું. તે દૈનિક આવશ્યક ક્રિયામાં પ્રેમવાળી હતી. તેણે તપામચ્છના આચાર્યશ્રી સોમમુંદરસૂરિના ઉપદેશથી દેહવાડામાં જાં રૂપભદ્રેવના બિનાલક્ષમાં મોટી દેવકુલિકા બધાવી, તેમાં જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. એકદરે દેઉ સતી સુલસાની જેમ શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ પાળતી, સમપૂજા, વીર્યયાત્રા અને માળારોપણુ વગેરે વિવિધ ધર્મકાર્યો કરતી હતી. દેહિએ જાં સોમમુંદરસૂરિ ગુરુદેવના ઉપદેશથી સં ૧૪૬૨માં પોતાના કસાણુ માટે ભગળ ઉપર " કલ્પમૂર્ત્ર "ની પાથ પ્રતિષ્ઠા લખાવી.

(—શ્રી જૈન સાહિત્ય પ્રકાશન, શ્રી પ્રશસ્તિ સમ્રાટ, ભા. ૨, પ્રથમ નં. ૨૩, ઇતિ. પ્રક. ૪૫, પૃ. ૨૬૧, કં. ૧૩)

સં ગોવિદ—તે ઇ.સ.ના રાવ પૂજાશ્રીનો માનીતો, અને ઇંડરના જૈન સધના અગ્રેસર સ ધવી વત્સરાજનો પુત્ર હતો. શ્રીમત રાજમાન્ય અને દેહ ધર્મપ્રેમી હતો. તેને બાલકદે નામે પત્ની હતી. તેઓને ઇંડરના રાજાનો માનીતો સ્વદાશ-સતોષી, શાસ્ત્રપ્રેમી તથા ધર્મરાગી વીરાલ નામે પુત્ર અને (૧) ધીરી તેમજ (૨) ધર્મિણી નામે પુત્રીઓ હતી. આ બધાથે તપગચ્છનાયક જાં સોમમુંદરસૂરિના અનન્ય ભક્તો હતા.

તારંગા તીર્થનો જીર્ણોદ્ધાર

સં ગોવિદે જાં સોમમુંદરસૂરીશ્વરના ઉપદેશથી સં ૧૪૬૬માં ઇ.સ.થી અનુચ્ચ જિ.સ.નાર સોપારક અને તારંગા તીર્થોનો છરી પાળતો યાત્રાસુધ કાઢ્યા તેને તારંગા તીર્થની યાત્રા કરતા મનોરથ ધર્યો કે આ તીર્થમાં મૂળનાયક શ્રી અજિતનાથ ભગવાની પ્રતિમાને જાહેરે બીજી નવી પ્રતિમા સ્થાપિત કરવી જોઈએ "

આ માટે સંઠ ગોવિંદે “આરાસણુ જઈ ત્યાં ‘અંગિકાદેવીનું આરાધન’ કરી, ખાણુમાથી એક મોટી આરસની શિલા મેળવી. એ શિલા તારગામા લાવીને તેમાંથી પ્રતિમા ઘડાવી, મૂર્તિ તૈયાર થયા પછી સ. ૧૪૬૬મા તીર્થનાયકની પ્રાચીન જિન પ્રતિમાને ઉત્થાપિત કરી

મહાકવિ પં. શ્રી પ્રતિષ્ઠા સોમગણિ લખે છે કે, તે શિલા લઈને ધીરે ધીરે તારગા ગિરિ ઉપર પહોંચ્યો. એક સારા શિલ્પી પાસે તેમાંથી લઠ અજિતનાથની સૂર્ય કરતા વધુ તેજસ્વી મોટી લઘ્ય પ્રતિમા તૈયાર કરાવી સંઠ ગોવિંદે હજારો માણસોને એકઠા કરી, તેને શુભ દિવસે મંદિર પ્રવેશ કરાવ્યો.

અંશ લેખન

એ જ સમયે પરમ શાંતમૂર્તિ આં ગુણુરત્નસૂરિએ ગુરુદેવની આજ્ઞાથી સં. ૧૪૬૬મા ઇંડરમા ‘કિયારત્નસમુચ્ચય’ અં. ૫૬૬૧ રચ્યો. સં. ગોવિંદના પુત્ર વીરાલ તથા પુત્રી ધીરી અને ધર્મિણીએ સં. ૧૪૬૮મા આ ‘કિયારત્નસમુચ્ચય’ની ૧૦ પ્રતિઓ લખાવી

(—પ્રકં ૪૬, પૃં ૪૩૫)

તીર્થ

સં. ગોવિંદે તારગામા કુમાર વિહારનો બધી રીતે જીર્ણોદ્ધાર કરાવી લીધો, અને સં. ૧૪૭૬મા દેશોદ્દેશ કુકુમપત્રિકાઓ મોકલી આથી બહારગામના લાખો જૈન-અજૈન માનવો એકઠા થયા.

આ માનવસંઘની રક્ષા માટે ગુજરાતના બાદશાહ અહમદશાહના મહામાત્ય અને મિત્ર એવા સં. ગુણુરાજ અને એકરાજ વગેરે તથા બાદશાહી સેના અને સેનાપતિઓ આવ્યા. તેમજ ઇંડરના રાવ પૂજાજીની સેના અને સેનાપતિઓ તો તારગામા હાજર હતા.

(—પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૬૯)

સં. ગોવિંદે સં. ૧૪૭૬મા તારગામા “કુમારવિહાર જિન-પ્રાસાદ”માં આં સોમસુંદરસૂરિના વરદ હસ્તે લઠ અજિતનાથની નવી લઘ્ય જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. આચાર્યશ્રીએ સં. ૧૪૭૬માં તારગામા ઉપાં. જયચંદ્રગણિને આચાર્યપદ આપ્યું,

તથા ૫૦ જિનમંડનને ઉપાધ્યાયપદ આપ્યું આ પ્રતિષ્ઠા-ઉત્સવમાં
આં સોમમુદ્રસ્ફુરિના પરિવારના સૌ મળીને ૧૮૦૦ મુનિવરો ત્યાં
હાજર હતા.

મહામાત્મ્ય હેમરાજ તે સં સ્નાયાદનો પુત્ર હતો આં
દેવમુદ્રસ્ફુરિના આવક હતો અને તેનો પહેલો (પ્રકં ૪૪, પૃં ૩૧
પ્રકં ૪૮, પૃં ૪૨૭ દિપ્પન ત્રીભામાં) પરિચય આપ્યો છે

મંથલાત્રીબો—

શેઠ વરબાની પુત્રી રૂપસદે (પ્રકં ૪૫, ૪૬)

કુસામ્બવશના શેઠ જગતસિદ્ધની પૌત્રી રાબુલા

(—પ્રકં ૪૫, કં ૬૬)

શેઠ લીલાકની પત્ની સુબુલ (પ્રં ૪૫, કલમ-૮મી)

કં પેઘાની પુત્રી પૂલ (કં ૬),

સજામસિદ્ધની પત્ની રેડ (પ્રં ૪૫, કં ૧૩)

(પ્રકં ૫૦, પૃં ૪૭૪)

મારસ પારવાકની બેન ચીલુ (પ્રં ૪૫ કં ૪)

મત્રી વીરમદેવની પત્ની આલ્હાદેવી (પ્રં ૪૫),

પૂરીદેવી (પ્રં ૪૫), દેવલસિદ્ધની પુત્રી માલિ (પ્રં ૪૬)

મલયસિદ્ધની પુત્રી સાલ (પ્રં ૪૬)

કં જૂલકની પત્ની પ્રીમલદેવી (પ્રં ૪૬, પ્રં ૪૫)

શેઠ વિજયપાલ બ્રાહ્મણની પત્ની વરબાઈ (પ્રં ૫૦)

સં લોચિદની પૌત્રી ધીરી, ધર્મિણી (પ્રં ૫૦, પૃં ૪૭૪),
વજેર જૈન આલિકાબોબે વિવિધ વિવચના અને લખાવી, અને
લકાશેને લે આપ્યા હતા.

(ભૂએ જૈન ઇતિં પ્રકં ૪૫, પૃં ૨૮૬ થી ૩૦૨)

ગૂદીકર શાખા—અમે વિષયક ગણતરી ત્રિભવિવાશાખાને
પરિચય પ્રકં ૩૭ પૃં ૨૭૨મા આપ્યો છે વિશેષ આ પ્રમાણે
મળે છે

શાખા નં (૧) ૧૪ આં ધર્મદેવ, ૧૫ આં ધર્મચદ્ર
(સં ૧૩૧૧), ૧૬ આં ધર્મરત્ન

૧૭ આં ધર્મતિલક (સં ૧૪૩૭ વૈં શું ૧૧ સોમ),

૧૮ આં ધર્મસિહ

૧૯ આં ધર્મપ્રભસૂરિ (સં ૧૪૪૭, સં ૧૪૮૨) તે

પ્રભાવક થયા

૨૦ આં ધર્મશેખર (સં ૧૪૮૨, સં ૧૫૦૬)

૨૧ આં ધર્મસાગર (સં ૧૫૧૦, સં ૧૫૨૦ ચૈં શું ૫)

૨૨ આં ધર્મવલ્લભ, ૨૩ આં ધર્મવિમલ.

૨૪ આં ધર્મહર્ષ (સં ૧૬૭૦ પોં શું ૧૨)

શાખા નં. (૨) ૨૧ આં ધર્મસાગર, ૨૨ આં વિમલપ્રભ,

૨૩ આં સૌભાગ્ય.

૨૪ આં રાજસાગર, (સં ૧૬૪૭, સં ૧૬૭૨)

શાખા નં. (૩) ૨૦ આં ધર્મશેખર,

૨૧ આં સાગરભદ્ર (સં ૧૪૮૨ વૈં ૧૦ ૪ ગુરુ)

શાખા નં. (૪) ૨૦ આં ધર્મશેખર, ૨૧ આં ધર્મ-

સુંદર, સં ૧૫૧૧ મહા શું ૫ ગુરુ

૨૨ આં શાલિભદ્ર સં ૧૫૧૫ વૈં શું ૧૧ રવિ

શાખા નં. (૫) ૨૦ આં ધર્મશેખર, ૨૧ વિજયદેવ સં

૧૫૦૬ મં શું ૧૦ શુક

૧૯મા આં ધર્મપ્રભસૂરિ-તે ત્રિભવિયાશાખામા પ્રભાવક
થયા આં ધર્મસિહ તથા આં ધર્મપ્રભના ઉપદેશથી ગૂદીમાં
મોટો જિનપ્રાસાદ બન્યો, તથા અમારિપાલન થયુ

આં ધર્મપ્રભે સં ૧૪૪૭મા ગૂદીમા, રાજ સારંગદેવના
ગૂદીના સૂખા ઠાકુર સાધુના મત્રી શેઠ હેમચંદે બનાવેલ ભં
ચદ્રપ્રભના જિનપ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા કરી, તથા ચોમાસામાં ત્યાં ભં
મહાવીર સ્વામીનો જન્મભિષેક કરાવ્યો (-પ્રકં ૩૭, પૃં ૨૭૩)

(૨૦મા) આં ધર્મશેખર ગૂદીની ગાદીએ ભદ્રારક બન્યા હતા.

આ સમયે ત્રિભવિયાશાખામાંથી (૧) ગૂદીકર શાખા અને (૨) તાલધેવજી શાખા એમ બે ગાદી બની, છરાવલા તીર્થના મોટા જિનપ્રાસાદની પાછલી દિવાલમાં આ પ્રકારે લેખ મળે છે

સંવત્ ૧૪૮૭માં નમ । ગૂંવીકર પીપ્પલાજી પ્રિમવિયા-ધીર્મશેસ્વર સૂરિ શિવ્ય માનકવેશ્વર નિવ્ય પ્રણમતિ મુદ્રાકલાસહિતા માં નમ । તાસ-
વ્યમીય વાં સહજસુન્દર નિવ્ય પ્રણમતિ ॥

(—આ સ્તીન્દ્રસૂરિ સમ્પ્રદિત, જૈન પ્રતિમા લેખસમ્મુલ્લેખ નં. ૩૧૬)

સારંગદેવો ધણા યમા છે (—જૂઓ પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૨૨)

શેઠ હેમચંદ જૈન અને બીજા શેઠ હેમચંદ માટે જૂઓ
પ્રકં ૪૪ પૃં ૩૧, ૩૨)

સ ધપતિ નાથદેવ—તે સં લક્ષદેવનો પુત્ર હતો. જૈનધર્મના
દરેક કામોમાં તે આગેવાન હતો. (—ગુર્વાવલી : સ્તો. ૪૭૭)

રાણુકપુસ્તીર્થ—

માસ્વાડ અને મેવાડની વચ્ચે અરવલ્લીનો પહાડ છે વેપારીઓ
આ પહાડમાં ઘઈ પાણીથી આઘાટ અને ચિત્તોડ વેપાર માટે જતા
હતા. આ રીતે પહાડમાં ઘઈને જવાના બાર—પાંચ માર્ગો છે જે
નાળ તરીકે ઓળખાય છે વેપારીઓ પહાડમાં પ્રવેશ કરે તે
પહેલાં અને પહાડ વટાવ્યા પછી શાંતિ લે એ માટે પહાડની જને
તરફ નાળના મો ઉપર જૈનોએ ગણીર વિચાર કરી શાંતિધામો
બનાવ્યા છે ત્રીમ સ્થાપ્યા છે આ રીતે પહાડની પશ્ચિમે માસ્વાડમાં
વસુ તગડ, અબરી, રાણુકપુર, દેસરી, મૂછાળામહાવીર
હત્યુડી, લાલ (શતા) મહાવીર, સેવાડી વગેરે જૈન તીર્થો બનાવ્યા છે
આરે પહાડની પૂર્વમાં એકલિંગજી, નાગલા, દેવનાડા, દેશરિયાજી
વગેરે જૈન તીર્થો સ્થાનો બનાવ્યા છે આ દરેક સ્થાનોમાં સ્થેવાની
ખાવાની, પાણીની અને દેશસરની સ પૂર્ણ સગવડ—વ્યવસ્થા છે મોટી
ધર્મશાળાઓ છે

મેવાડના રાણાએ સં ૧૪૩૭માં મૂછાળા મહાવીર પાસે ધાણેશવ

વસાવ્યું, તેમ રાણા કુલાએ સં ૧૪૯૫માં રાણકપુર વસાવ્યું અને કુંભલમેરૂ પણ વસાવ્યું. (—પ્રકં ૫૦, નગરસ્થાપના પૃ ૪૬૮)

રાણકપુર તીર્થ રાણી સ્ટેશનથી ૭ માઈલ, કાલના સ્ટેશનથી ૧૨ માઈલ, અને સાદડીથી પૂર્વ-દક્ષિણ દિશામાં ૬ માઈલ દૂર નિર્જન સ્થાનમાં છે. અહીં જવા-આવવા માટે મોટર રોડ છે.

રાણકપુરથી મેવાડ જવાનો સીધો રસ્તો છે તેમજ બીજો રાણકપુરથી સીધા કેશરિયાજી જવાનો રસ્તો પણ છે.

સંઘપતિ ધનાશાહ પોરવાડે—

મારવાડના નાંદિયા તીર્થમાં સંઘપતિ માંડણ સરહડિયા પોરવાડના વશમાં ૧ સં ૦ માંડણ, ૨ સં ૦ કુરપાલ, ૩ સં ૦ રત્ના શાહ, અને ૪ સં ૦ સાલિંગ થયા તે પૈકી સં ૦ કુરપાલના પુત્રો ૧ સં ૦ રત્ના અને સં ૦ ધરણુ થયા એ અને ભાઈઓ ઘણેરાવમાં આવી વસ્યા.

આ પરપરાના સંઘપતિઓએ ઘણા જિનપ્રાસાદોના જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યા છે. પીંડવાડા, રાણકપુર, અચલગઢ વગેરે સ્થાનોમાં મોટા જિનપ્રાસાદો કરાવ્યા છે. (—પ્રકં ૪૫, પૃ ૩૭૦ થી ૩૭૪)

સં ૦ કુરપાલ પોરવાડના નાના પુત્ર સં ૦ ધના-ધરણુ પોરવાડે રાણકપુર તીર્થનું સ્થાપન કર્યું. ધના પોરવાડે સં ૧૪૯૫માં રાણકપુર વસાવ્યું (પ્રથમ જ જિન પ્રાસાદનો પાયો નાખ્યો)

ધરણુશાહ પોરવાડે “સિદ્ધપુરનો જૈન વિહાર” જોવાથી અને નલિનીગુહમવિમાનનું સ્વપ્ન જોવાથી મોટો જિનપ્રાસાદ બનાવવાની ભાવના થઈ મુડારાગામના સૂત્રધાર દેપાકે પોતાના સ્વપ્ન પ્રમાણે ત્રૈલોક્યદીપક પ્રાસાદનો નકશો બનાવી, શેઠ ધરણુશાહ પાસે પાસ કરાવી, તેજ પ્રમાણે ત્રૈલોક્યદીપક નામનો ૪૫ ફૂટ ઉંચો ત્રણ માળનો ચતુર્મુખ જિનપ્રાસાદ બાંધી આપ્યો

આ પ્રાસાદ ત્રણ માળનો છે, ચારે બાજુએ નાના (૨૪) દેરાસરો છે, ફરતી ૭૨ દેરીઓવાળી ભમતી છે. ૧૪૪૪ થાલલા છે. આ મહિરની

માઠણી અગ્રેડ છે ખૂબીની વાવ તો એ છે કે, મનુષ્ય જસે તે મોટા હરવાળે કે દેરીના હરવાળે જિલો રહે તો તેને ત્યાંથી મૂળનાયક ધૌમુખજીનાં સીધા દર્શન થાય છે કોઈ જીવ કે કોઈ ચાલતો વચ્ચે નહીં. ભારતીય પ્રાચીન સ્થાપત્યની આ વિશેષતા છે

સ. ૦ ધરણ્યાશાહે સ. ૦ ૧૪૬૬ના શાસન ૧૦ પના રાજ રાણક પુરના ત્રૈલોક્યદીપક પ્રાસાદમાં આ. ૦ સોમસુદરસૂરિના હાથે ૭૦ જાપજદેવ વગેરે ધૌમુખ પ્રતિમાઓની જાળવણી કરાવી હતી. આ પ્રસંગે આ. ૦ સોમસુદરસૂરિએ ઉપા. ૦ સોમદેવને આશ્ચર્ય-પદ અને મુનિ સદ્ગીયાગરને પન્માસુ પદ આપ્યું, આ જિનાલયનું કામ સ. ૦ ૧૪૬૫થી ૧૫૦૬ના વૈશાખ શુક ૨ સુધી ચાલ્યું હતું

(૧) ઉપા. ૦ સમયસુદર જણિએ સ. ૦ ૧૬૭૬ના માગશર મહિનામાં રાણકપુર તીર્થની યાત્રા કરી હતી, ત્યારે તે જણાવે છે કે ત્રૈલોક્ય દીપકપ્રાસાદમાં ૪-ચતુર્મુખી, ૨૪-મઠપો, ૬૪-દેરીઓ અને મોર્ગો ભોયરા છે રાણકપુરમાં ખરતરજગ્ગનું જિનાલય પણ છે

ત્રૈલોક્ય જિનપ્રાસાદનો લઘુદ્વાર સ. ૦ ૧૬૭૬માં આ. ૦ વિજય દેવસૂરિના ઉપદેશથી થયો હતો. મૂળનાયકની પ્રતિમા ઉપર તે સાલનો લેખ છે મૂળનાયકની પ્રતિમા અકસ્માત્ ખડિત થાય તો તેના સ્થાને તરત બીજી પ્રતિમા બેત્રાદી શકાય એવી મૂળનાયકજીના માપની ધણી જિન પ્રતિમાઓ બનાવી ત્યાં ભોયશર્મા થાળી હતી.

રાણકપુર તીર્થના ત્રૈલોક્ય જિનપ્રાસાદના મોટા-નાના ધણા લઘુદ્વારો થયા છે જેમનો અમદાવાદની સમસ્ત જૈન શ્વેતાંબર સંઘની પ્રતિનિધિ શેઠ આણુદણ કદ્યાણુજીની પેઢીએ અડી લાખ રૂપિયા ખર્ચીને આ ત્રૈલોક્યદીપક જિન પ્રાસાદનો મૂળથી લઈને શિખર સુધીનો સંપૂર્ણ લઘુદ્વાર કરાવ્યો. અને સ. ૨૦૦૬ના શાસન સુદિ ૫ને ...વારે ત્રૈલોક્યદીપક જિન પ્રાસાદમાં તથા સમગ્રી દેરીઓમાં તથા જગ્ગના આ. ૦ શ્રી વિજયોદયસૂરિ અને આ. ૦ શ્રી વિજયનંદનસૂરિના હાથે ૭૦ જાપજદેવ વગેરે જિનેશ્વરીની પ્રતિમાઓની ફરીવાર પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

(-ઇતિ. પ્રક. ૪૫, પૃ. ૩૭૨-૩૭૩)

આ પ્રતિષ્ઠા ઉત્સવમા ૭૫ હજાર જૈન-જૈનેતર લોકોની મેદની ભરાઈ હતી. હમેશાં સવાર-સાજ નવકારશી-જમણ થતું હતું સાદડીના શ્રી જૈનસઘે સૌને રહેવાની, ખાવા-પીવાની સર્વરીતની વ્યવસ્થા કરી હતી.

આ ઇતિહાસના લેખકો મુનિ દર્શનવિજય, અને મુનિ જ્ઞાન-વિજયજી રાણકપુરમા આ પ્રતિષ્ઠા ઉત્સવમા હાજર હતા. તેઓએ પૂઠ આચાર્યદેવોની આજ્ઞાથી તથા પ્રતિષ્ઠાપક જૈનોની વિનતિથી છેલ્લી આઠ દેરીઓમા નવી સ્થાપિત જિન પ્રતિમાઓને સ્થાપના વાસક્ષેપ નાખ્યો હતો.

ત્રૈલોક્ય દીપક જિનપ્રાસાદના પ્રવેશ દ્વાર ઉપર સુદર કોતરકામ છે રાણકપુર તીર્થમાં પહેલા પાંચ જિનાલયો હતા હવે અહીં નીચે પ્રમાણે જિનાલયો વગેરે વિદ્યમાન છે

૧ સઘપતિ ધરણા શાહનો ત્રૈલોક્યદીપકપ્રાસાદ. સં ૧૪૯૬ કાં ૧૦ ૫ થી ૧૫૦૯ના વૈં શુ ૨

૨ લં પાર્શ્વનાથનું જિનાલય—આ જિનાલય ધર્મશાળાની સામે છે તેમા લં પાર્શ્વનાથની લવ્ય મનોહર પ્રતિમા બહારથી લાવી અહીં વિરાજમાન કરેલી છે અહીં ભોયરુ છે, તેમા પ્રાચીન જિનપ્રતિમા છે આ મદિરમા સુદર કારીગરી છે. તથા બારીક કોતરણી કરેલી છે આ ખરતર વસહિ છે

આ જિનાલયના બહારના ભાગમા ડાબી દિવાલમા મહાત્યાગી પૂજ્ય શ્રુત કેવલી શ્રીસ્થૂલભદ્ર અને કોશા વેશ્યાનું સસારી જીવન કહારેલું છે, જેમા તેઓનો પ્રેમ વિલાસ, આસનો, ભાવો દર્શાવ્યા છે સાધારણ મનુષ્યો આ ઘટના સમજી ન શકવાથી આ મદિરને “વેશ્યાનુ મદિર” કહી નાખે છે

આ સ્થાપત્યનો પરમાર્થ એમ જણાય છે, કે, માનવી આ સ્થાપત્યના ચિત્રણ પ્રમાણે સસારમા રગાયેલો છે તે વીતરાગ પાસે આવે ત્યારે ‘નિસીહિ’ કહીને આવે, એટલે તે “સસારની વાસનાને” છોડીને અદર મદિરમા આવે.

૩ સંનેમિનાથનું જિનાલય—આ મંદિર મળજૂન છે, દર્શનીય છે અહીં પણ એક લોધડું છે મૂળનાથકની પ્રતિમા પ્રાચીન છે, જેને બહારથી લાવીને અહીં સ્થાપન કરેલી છે

નં ૨-૩ના મંદિરોમા ખસ્તરખમ્મ અને અવલખમ્મના આચાર્યોએ પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે, એટલે તે મંદિરો તે તે અમ્મના હતા

૪ ચક્રેશ્વરી દેવીનું મંદિર—જેમ જુજરાતના હડનાથક વિમલ શાહ અને મહામાત્ય વસ્તુપાલે ગિરનાર અને બાબૂ ઉપર મોટા જિનપ્રાસાદો બનાવી, અખિકાદેવીના મંદિરો બનાવ્યાં તેમ સં ૭ ધરણે પણ સં ૧૪૬૬માં ત્રૈલોક્યદીપક મંદિરની પ્રતિષ્ઠાની સાથે સાથે જ સં ૪૫૭૭માં શાસનદેવી “ચક્રેશ્વરીનું આ મંદિર” બનાવી, તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે

૫ સૂર્યમંદિર—મેવાડના રાજા કુલાબે ધરણવિહારમા પોતાની કીર્તિ અમર કરવા, બે મોટા સ્તૂપો બનાવ્યા હતા, તે પૂરા થયા નથી, આજે પણ તે ત્યાં મૂળ સ્થિતિમાં અદૃશ્ય છે

સં ૭ ધરણે સીસોલિયા રાજાએ સૂર્યવશી હોવાથી તેઓની સમવ તા માટે અને યોની પાછળ જિનાલયોની પણ સુરક્ષા ધરે, એ ઉદ્દેશની સિદ્ધિ માટે અહીં સૂર્યમંદિર પણ બંધાવ્યું સભવ છે કે, સં ૭ ધરણાશાહે શાસનદેવ કે ક્ષેત્રપાલદેવના મંદિરને બદલે સૂર્યનું મંદિર બંધાવ્યું હોય

આ રાણપુર તીર્થનો વહીવટ બારત વર્ષના સમસ્ત શ્વેતાચર જૈનો દ્વારા બનેલી અમદાવાદની શેઠ બાણુદાસ કલ્યાણુદાસ પેઢી કરે છે (—ચે ૦ આ ૦ ૮૦ પેઢી માટે બૂબ્બે, ઇતિ પ્રકં ૪૪

પૃ ૦ ૨૦૬ ૨૦૭ પૃ ૦ ૨૫૬ થી ૨૬૦)

રાણપુર વરકાલા નાદોલ, નાઠલાઈ મૂજાગામહાવીર એ બોલ વાડની પચ્ચતીર્થી અજાય છે

કવિરાજ મેઘદાસ સં ૧૪૬૬ના કાર્તિક મહિનામા રથેલા સ્તવનમા રાણપુરના ધરણ વિકાસનું વર્ણન (કડી ૪૪) આપે છે કે શાસનદેવીએ ધરણ પોરનાને તેના ચીલથી પ્રસન્ન થઈ

જણાવ્યું કે, ‘મોટો જિનપ્રાસાદ બનાવ.’ ત્યારે ધરણા શેઠે ૫૦ સલાટોને બોલાવ્યા, તે સૌએ સિદ્ધપુરના ચતુર્મુખી જિનપ્રાસાદના વખાણ કર્યા, અને મુકારા સ્થપાતિદેવાએ શાસ્ત્રાધારે મોટા જિનપ્રાસાદ બનાવવાની તૈયારી બતાવી શેઠે એ કાર્ય માટે શિલ્પી દેવાને નિયુક્ત કર્યો, અને દેવાએ કાર્યનો આરભ કર્યો. સં ૧૪૯૫માં ચતુર્મુખ જિનપ્રાસાદ બની ચૂક્યો આથી શેઠે આં સોમસુદરસૂરિને વદન કરી એક જ મુહૂર્તમાં ચાર કામ ઉપાડ્યા.

૧ જિનાલય, ૨ દાનશાળા, ૩ પોષાળ-ધર્મશાળા અને ૪ પોતાને રહેવાનો બગીચો. તેણે રાણકપુરમાં લગ્ન ઋષભદેવનો ચતુર્મુખ જિનપ્રાસાદ બનાવ્યો. આ જિનપ્રાસાદ સામે સપ્ત ઇણાવાળા શામળા પાર્શ્વનાથ લગ્નનો અરતરવસાડી પ્રાસાદ છે.

માઢડીમાં લગ્ન સુપાર્શ્વનાથનું મંદિર અચલગચ્છનું છે.

ધરણુવિહારમાં ત્રણ માળના શિખરવાળા ચૌમુખ પ્રાસાદો છે. નીચે બીજા ૧૨ પ્રાસાદો છે બધા પ્રાસાદો ધ્વજદંડ, દડકળશવાળા છે આમાં ૪ શાશ્વતા જિન, ૨૦ વિહરમાનજિન, ૨૪ વર્તમાન ચોવીસીની ૨૪ પ્રતિમાઓ છે તેમજ ત્રણ ચોવીસીની ૭૨ જિન-પ્રતિમાઓવાળી ૭૨ દેવકુલિકાઓ છે

આં સોમસુદરસૂરિ એમના સમયમાં શ્રી ગૌતમગણધર જેવા છે. શેઠ ધરણાએ આ પ્રાસાદ બનાવી, મોટો ઉત્સવ કર્યો, સાધર્મિક વાત્સલ્ય કર્યું, સૌ દર્શનીઓને દાન આપ્યું અને ઘણો યશ મેળવ્યો. (—જૈન સત્યપ્રકાશ, ક્રમાંક ૧૦૪ પૃં ૩૬૭ થી ૩૭૮)

જાકોડા તીર્થ—

આં સોમસુદરસૂરિ અને તેના શિષ્ય-પ્રશિષ્યોના ઉપદેશથી મોટા પોસીના, જાકોડા વગેરે સ્થાનોમાં વિશાળ જિનાલયો બન્યા છે, જે આજે તીર્થરૂપે વિખ્યાત છે

શિવગજની ઉત્તરમાં ૩ કોષ દૂર એક પહાડી નીચે નાનકડી ખીણમાં નાનું જાકોડા ગામ છે, ત્યાં જ જાકોડા તીર્થની શિખરબધી વિશાળ જિનપ્રાસાદની સ્થાપના થયેલી છે. આ

જિનપ્રાસાદમા ભ૦ પાર્શ્વનાથની મુદ્રા પ્રતિમા છે આ ૦
જયચક્ષુરિએ સં ૧૫૦૪માં આ તીર્થ સ્થાપિત કર્યું છે
યાત્રાળુઓ માટે મોટી ધર્મશાળા છે (—પ્રક૦ ૫૦, પૃ ૪૫૪)

૧ મૂળનાથ શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનના પરિકરની ગાદીમા આ
પ્રકારે લેખ છે—

॥ સં ૧૫૦૪ વર્ષે માઘ વદિ ૯ પ્રાગ્વાટ ક્ષાં હીરાજનાદિ ચક્ષુરીય
શ્રીસંધેન જલેટરમામે શ્રીપાર્શ્વનાથમૂળનાથકસ્ય પરિકર કારિત, પ્રતિષ્ઠિત
શ્રીસપાગચ્છ મદારક શ્રી સોમસુંદરસૂરિશિષ્ય શ્રી જયચક્ષુરિભિઃ ॥

૨ પરિકરમા જમણા કાઉસગિયા નીચે આ પ્રકારે લેખ છે—

૯ સં ૧૫૦૪ માઘ વદિ ૯ પ્રાં સં હીરાજનાદિ ચક્ષુરે શ્રીમૂળ-
નાથક પરિકર શ્રીસમસુંદરસૂરિ ॥

૩ પરિકરમા ડાબા કાઉસગિયા નીચે આ પ્રકારે લેખ છે—

॥ માઘ વદિ ૯ ચક્ષુરીયે શ્રીપાર્શ્વેભિઃ કાં પરિકર શ્રીસોમ
સુંદરસૂરિ ॥

મોટા પોસીના તીર્થ—

ઇડરશાહ્યમા ઇડરથી ૪૨ માઈલ કાલીકાકરથી ૧૦ માઈલ દૂર
પોસીના નગર છે અહીં શ્વેતાવર જૈનોના ૧૦ મંદિર છે મોટા
આર જિનપ્રાસાદો છે જે નિકમની ૧૩, ૧૪ અને ૧૫મી સદીમા
બનેલા છે તેમા વિં સં ૧૦૧૮ થી ૧૪૬૧ સુધીના લેખો મળે
છે, બારે જિનપ્રાસાદોનો પરિવેષ આ પ્રમાણે છે—

(૧) ભ૦ મહાવીરસ્વામીનું મંદિર—પોસીનાના રાજાએ
જૈનામાર્ગેના ઉપદેશથી અને મઘી નરપતિ વગેરેની વિનંતિથી
વિક્રમની ૧૩-૧૪મી સદીમા ભ૦ મહાવીરસ્વામીનું દેવાલય બનાવ્યું
હતું તેમા ભ૦ મહાવીરસ્વામીની ૧૦૧૮ની પ્રાચીન જિનપ્રતિમા
પથરાવી હતી અને તે પછી મઘી નરપતિએ તેનો સં
૧૩૫૧-૫૫મા હથેલિદાર કરાવ્યો હતો.

અહીંના રાજા સાર્વજનિકના પુત્ર રાજા સ્થાવરે સં ૧૪૭૭માં

તપગચ્છના લટ્ટાં સોમસુદરસૂરિના ઉપદેશથી આ મદિરમાં
લાકડાના બે મડપો બનાવ્યા તથા લં પાર્શ્વનાથના મદિરના ખર્ચ
માટે એક વાડી ભેટ આપી (પ્રક્રં ૪૫ પૃં ૩૬૪)

પોસીનાના લં આદિનાથના મોટા મદિરના ઓટલા ઉપર
રહેલ પરિકરની ગાદીમાં પ્રતિમા લેખ છે —

(૧) સવત્ ૧૪૯૧ માર્ગં શું ૧૩ પ્રાગ્વાટ શ્રેં હીરા માં
હીરુદે પુત્ર શ્રીં દેવાત માં મોજી (લાછન) પુત્રપુત્ર્યાદિકુટુમ્બયુક્તેન પોસીના
ગ્રામે દેવાલયસ્થ શ્રીમહાવીરપ્રતિમાયા પરિ (૨) શ્રીં દેવામોજીયુતેન ચ
હિતિ મદ્રમ્ (લાછન) કરં કારિતં પ્રતિષ્ઠિત । તપાગચ્છનાયક
શ્રીશ્રીશ્રીસોમસુદરસૂરિભિ ॥

આથી સ્પષ્ટ છે કે, લટ્ટાં સોમસુદરસૂરિના ઉપદેશથી સં
૧૪૯૧ના માગશર શુદ્ધિ ૧૩ના રોજ પોસીનામા શેઠ હીરા (હાપા)
પોરવાડના પુત્ર દેવાએ પોસીનાના દેવાલયની લં મહાવીરસ્વામીની
પ્રતિમાનુ પરિકર કરાવી, તેમના હાથે પ્રતિષ્ઠિત કરાવ્યું.

એટલે કે શેઠ દેવાએ સં ૧૪૯૧મા લં મહાવીરસ્વામીના
સં ૧૦૧૮ના પરિકરને બદલે નવું પરિકર તથા લાકડાના મડપને
બદલે પાષાણના મડપ બનાવ્યા હશે

આ મદિરની ભમતીમા જૂઠા જૂઠા ખડિત અને અખડ
જિનપ્રતિમાના પરિકરોના ટુકડાઓ, જિનપ્રતિમાઓ, કાઉસગિયા,
અને શ્રાવક-શ્રાવિકાઓની યુગલપ્રતિમાઓ વગેરે છે

ભમતીમાના બે પરિકરોની ગાદી ઉપર એકસરખી લિપિવાળા
અગિયારમી સદીના આ પ્રકારે લેખો છે —

(૧) ત્ ૧૦૧૮ માઘ શું... કારિતમિતિ ॥

(૨) સવત્ ૧૦ વર્ષે વૈશાખ શુદ્ધિ ૧૪ ગુરુ...કેજા કારિતે

શ્રાવક-શ્રાવિકાઓની યુગલપ્રતિમાઓમા આ પ્રકારે લેખો છે. તેમા

(૧) શ્રાવકની નીચેનો લેખ વચ્ચાતો નથી, જ્યારે શ્રાવિકાની
નીચેનો લેખ આ પ્રકારે છે.—

સં ૧૩૫૧ વર્ષે અપાઢ સુદિ ૧૦ ગુરુવારે રત્નત્રયમતી કપૂરદેવી
કુણ ઉદ્ધોસિત ।

તે બને આવક-આવિકાના કાચમા પૂજની સામગ્રી છે

(૨) પુરુષની નીચે આ પ્રકારે લેખ છે —

સંવત્ ૧૩૫૫ વર્ષે વૈશાલ સુદિ ૧૨ મહં નરપતિમૂર્તિયુગમ મહં
કર્મણેણ કારાપિતમ્ ।

શ્રીની પ્રતિમા નીચે આ પ્રકારે લખ્યું છે —

મહત્તિ મોહીણો મૂર્તિ ॥

આ બીજો લેખ પઠિપાત્રામા ઉત્કીર્ણ છે

અહીં જાં મહાવીરસ્વામીની પ્રાચીન અલૌકિક પ્રતિમા છે
જિનાલયમા પેસતા ડાબી બાબુની જમતીમા મહા ચમત્કારી
મણિસદ્રવીરનું સ્થાન છે

આ મંદિરનો સં ૭૫૦ માં જાણી શ્રી વિજયદેવસૂરિના
ઉપદેશથી મોટો અર્જોદાર થયો, તેમજ સં ૨૦૦૫મા છેલ્લો
ઉદાર થયો.

દેશસર પાસેની નાની ડેરીમા પાર્શ્વનાથની સુંદર પ્રતિમા છે
આ મંદિરનો મુખ્ય દરવાજો પૂર્વાભિમુખ છે પણ તે હાલ બંધ
જેવો રહે છે સૌ કોઈ પાછળના બારીએથી આવ જા કરે છે

(૨) જાં પાર્શ્વનાથનું મંદિર—જાં મહાવીરસ્વામીનું મંદિર
શબ્દના તાબામાં હતું, આથી એક જ વશના પોરવાડ જૈનોએ
વિક્રમની ૧૫મી શતાબ્દીમા પોસીનામા જાં પાર્શ્વનાથનું શ્રીસવનું
મંદિર બંધાવ્યું અને ખીમે ખીમે જાં પાર્શ્વનાથના એ એક જ
મંદિરમાથી ત્રણ મંદિરો બંધાવ્યા ત્રણે મંદિરો એક જ દેશવામા
છે જ્યારે જગવાન મહાવીરસ્વામીનું જિનાલય તેની પાસેના બીજા
દેશવામા છે

પોસીનાના શેઠ આજઠક પોરવાડના વશના મત્રી ગોપાલો
તપાગમ્બીવ જાણી શ્રીસોમસુંદરસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૪૭૭મા
પોસીનામાં જાં પાર્શ્વનાથનું મંદિર બંધાવ્યું. આજાઈદેવે તેમાં જાં

પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી તે મદિરનું નામ ‘વિદ્યાપહાર પાર્શ્વનાથ’ રાખ્યું. પોસીનાના જૈનો આજે તેને પુરિસાદાણી પાર્શ્વનાથ’ તરીકે ઓળખે છે. મૂળનાયકની પ્રતિમા લલ્લ છે, ગાદીમાં ધર્મચક્ર અને ચેલખુદા કોતરેલા છે (—પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૬૪)

મંત્રી ગોપાલે આ મદિરમાં બે મોટા મડપો કરાવ્યા અને તેમાં દેરીઓ પણ બનાવી, તે દેરીઓ ખાલી હતી, પછી તેમાં લં આદિનાથ તથા લં શાંતિનાથની જિનપ્રતિમાઓ બેસાડવામાં આવી હતી, જે પ્રતિમાઓ ઉપર આ પ્રકારે લેખો મળે છે.—

(૧) સવત્ ૧૪...વર્ષે માર્ગ વદિ ૪ દિને પુષ્યાર્કે પ્રાગ્વાટ-જ્ઞાતીય વ્યં ગોપાલભાર્યા અસ્થિવ મુત વ્યં અર્જૂન ન સુ શ્રેયોર્થ શ્રીઆદિનાથ-વિંબં કારિતં પ્રતિષ્ઠિતં તપાગચ્છનાયક શ્રીસોમસુંદરસૂરિભિ । મદ્રં મૂયાત્ શ્રીસઘમદારકાય ॥

એટલે શેઠ ગોપાલના પુત્ર અર્જુને સં ૧૪૭૭ (અથવા ૧૪૮૧)માં માગશર વં ૪ના રોજ રવિવારે પુષ્યનક્ષત્રમાં ભગવાન પાર્શ્વનાથના મદિરના મડપની એક દેરીમાં લં આદિનાથની પ્રતિમાની તપાગચ્છના લં સોમસુંદરસૂરિના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી જેનો શિલાલેખ ત્યાં વિદ્યમાન છે (—પ્રકં ૪૫ પૃં ૩૬૫)

૨. પોસીનાના શેઠ તડમલ પોરવાડના વંશના શેઠ માંડણે સં ૧૪૮૧માં લં પાર્શ્વનાથના મડપની બીજી દેરીમાં તપાગચ્છનાયક લં સોમસુંદરસૂરિના હાથે લં શાંતિનાથની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. (—પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૬૫)

તે પછી શેઠ અર્જુન અને શેઠ માંડણ કે તેમના વશજેએ આ બંને દેરીમાં રહેલા ભગવાનો માટે સ્વતંત્ર જિનપ્રાસાદો બનાવી, તેમાં તે બંને ભગવાનોની પ્રતિષ્ઠા કરી

આ ત્રણે મદિરોનો સં મા લં વિજયદેવસૂરિના ઉપદેશથી મોટો છુણ્ણદાર થયો, ત્યારે લં પાર્શ્વનાથના મદિરના આ મડપોની ખાલી રહેલી બંને દેરીઓમાં મૂળનાયક તરીકે લં આદિનાથની અને લં પદ્મપ્રભુ જિનેશ્વરની નવી મૂર્તિઓ પધરા-

વવામા આવી. બં પાર્શ્વનાથના મંદિરના રંગમઠપમાં સુમવસરણ છે બે સુંદર ઘોમુખ પ્રતિમાઓ છે

બં પાર્શ્વનાથના મંદિરમાં ઉત્તર તરફની દિવાલમા (૧) લગભગ ૨૫-૩ ફૂટ લાંબો અને ૧, ફૂટ પહોળો શેઠ ગોપાળે પ્રતિષ્ઠા કરાવી તેનો સં ૧૪૭૭મા ૫૦ ચારિત્રજલિવરે જનાવેલ પ્રશસ્તિ લેખ મોટો શિલાલેખ, ૨૮ શ્લોક પ્રમાણુ છે (-પ્રં ૪૫, પૂં ૩૬૪)

(૨) શેઠ માડણે કરાવેલી પ્રતિષ્ઠાનો લેખ ૧૧ શ્લોક પ્રમાણુનો છે અને તે ૧૫ ફૂટ લાંબો અને ૦૫ ફૂટ પહોળો છે

(-જેન સત્યપ્રકાશ, કં ૧૭૦, પૂં ૪૦, કં ૧૭૧

પૂં ૭૬ ૭૭, ઇતિં પ્રકં ૪૫, પૂં ૧૬૫)

૩ બં શાંતિનાથનુ મંદિર-આ મંદિરોના ઘેરાવામા બં પાર્શ્વનાથના મંદિર પાસે જ આ ત્રીણુ મંદિર છે અને તેની હારમા બં આદિનાથનુ ઘોમુ મંદિર છે

આપણે ઉપર વાંચી ગયા તેમ શેઠ તડમલ પોરવાડના વશજ મંડણે બં પાર્શ્વનાથના મઠપમા બં શાંતિનાથની પ્રતિમા બિરાજ માન કરાવી, તે જ પ્રતિમા મૂળનાયક તરફે સાર્જીને આ ત્રીણુ મંદિર બન્ધુ

મૂળનાયક શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનની પ્રતિમા અદ્ભૂત અને આદ્ભૂત છે ભક્ત જનને ત્યાંથી બિઠવાનુ મન ન થાય તેવી એ પરમ શાંતિદાયક, ભભ, અને મનોહર પ્રતિમા છે આ પ્રતિમાની બાહીમાં શિલાલેખો નથી, પણ સુંદર વેલખૂદા કોતરેલા છે આ મંદિરના રંગમઠપમા બે તરફ ગોખલા છે અને તેમાં એકેક જિનપ્રતિમા વિરાજમાન છે, આ મંદિરનો સં ૨૦૦૩મા અર્ધોદાર થયો છે

૪ બં આદિનાથનુ મંદિર-મંદિરોના ઘેરામાથી બહાર નીકળતા ઠાંજા હાલે તરફ આ ઘોમુ મંદિર છે ત્રીણુ અને ઘોમુ મંદિર એક સાથે બન્ધા હોય તેમ લાગે છે

આપણે ઉપર વાંચી ગયા તેમ શેઠ અણુ'ન પોરવાડ અથવા તેના વશજે બં પાર્શ્વનાથના મઠપમાં બં આદિનાથની પ્રતિમા

વિરાજમાન કરી, તે જ પ્રતિમાને મૂળનાયક તરીકે રાખીને આ ચોથુ મંદિર બન્યું છે

આ મંદિરનો સંં મા લક્ષ્મી (વજ્રયદેવસૂરિના ઉપદેશથી મોટો જીર્ણોદ્ધાર થયો

અમને એમ લાગે છે કે, તે જીર્ણોદ્ધારમા અહીં મૂળનાયક તરીકે શેઠ અર્જુને કરાવેલી પ્રતિમાને બદલે લં આદિનાથની બીજી લબ્ય પ્રતિમા ખેસાડવામા આવી હોય. કારણ કે આ જિન-મંદિરની જમણી તરફની એક ચોરડીમા શેઠ અર્જુને આં સોમ સુદરસૂરિના હાથે સં ૧૪૭૭ (અથવા સં ૧૪૮૧ કે ૧૪૯૧) મા પ્રતિષ્ઠા કરાવેલી પ્રતિમા બિરાજમાન છે

આ મંદિરમા લં આદિનાથની પ્રતિમા લબ્ય, વિશાળ અને મનોહર છે. તેમના બને બલા ઉપર વાળની લટો ઉતારી છે, જે લગવાનના ચતુર્મુષ્ટિ લોચન પ્રતીક છે અને બીજી રીતે કહીએ તો લં ઋષભદેવની પ્રતિમા હોવાની અચૂક નિશાની છે

આ પ્રતિમાની ગાદીમા લછન નથી, લેખ નંથી પણ વેલખૂટાની આકર્ષક અને સુદર કોરણી છે મૂળનાયકની બાજુમા લગવાન પાર્શ્વ-નાથના બે કાઉસગિયા છે બહારના લાગમા રગમ ડપમા સામસામા બે ગોખલામા અખિકાદેવી અને સરસ્વતીદેવીની સુદર મૂર્તિઓ છે તેની પાસેની ડાબી બાજુની દેરીમા ૧૩ જિનપ્રતિમાઓ છે અને જમણી બાજુની દેરીમા ૪ જિનપ્રતિમાઓ છે, તેમાં જે કેસરિયાજીની એક શ્યામ પ્રતિમા છે, તે મૂળનાયકના સ્થાને બિરાજમાન છે, અહીંના લોકો આને લં નેમિનાથનું મંદિર માને છે મંદિરના દરવાજા પાસે ડાબી તરફ મણિભદ્રવીરની સ્થાપના છે.

અસલમા આ મણિભદ્રવીરની સ્થાપના ઉપાશ્રયમા હતી, તે ત્યાથી લાવીને તેને અહીં બિરાજમાન કરેલ છે આ સ્થાન પ્રભાવિક અને ચમત્કારી છે આ મંદિરમાથી બગીચામા થઈ સીધા લં મહાવીરસ્વામીના મંદિરમા જવાય છે

(—જૈન સત્યપ્રકાશ, કં ૧૭૦, પૃ ૪૦, કં ૧૭૧, પૃ ૭૨)

વીરવશાવલીમા વણુન છે કે, અહીંના વીશા પોસ્વાડ શાં
ધૂલાલએ અહીં ભં સોમસુંદરસૂરિના ઉપદેશથી (૧) ભં સ્વભદ્રેવ,
(૨) ભં શાંતિનાથ, (૩) ભં નેમિનાથ, (૪) ભં પાર્શ્વનાથ અને
(૫) ભં મહાવીરસ્વામી. એ પાંચ તીર્થંકરોના જૂઠા જૂઠા પાંચ
જિનપ્રસાદો બનાવી, તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

(-વીરવશાવલી, વિવિધગમ્પીય પટ્ટાવલી સંગ્રહ,
પૃં ૨૧૫, જૈન ઇતિં પ્રકં ૫૦, પૃં ૪૫૦)

આં વાહિદેવસૂરિની પરપરાના (૪૫મા) આં પરમાનંદ
સૂરિના ઉપદેશથી ચેક વાહડના પુત્રો શરણુદેવ વજેરેએ સં
૧૩૪૫મા સમ્મેતશિખરતીર્થનો યાત્રા કરી આઘ્યા પછી સમ્મેત
શિખર તીર્થનો પાપાણુપટ્ટ બનાવી પોસીના તીર્થમાં સ્થાપન
કર્યો હતો. (—પ્રકં ૪૧, પૃં ૫૬૮)

ઉપાં ગુણુવિજયગણિવર કહે છે કે, તપાગમ્પીય ભટ્ટાં
વિજયદેવસૂરિ (સં ૧૬૭૨ થી ૧૭૨૩) છ'રી પાળતા યાત્રાસથ
સાથે કુભાગ્મિાલ તીર્થ વધને મોટા પોસીના પધાર્યા હતા અને
તેમણે ત્યાં ફરીવાર પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

(—તપાગણુપતિ ગુણુપદ્ધતિ, પટ્ટાવલી સમુચ્ચય ભાં ૧, પૃં ૮૫)

આ ઇતિહાસના લેખકો મુનિ દયાનવિજયલ, મુનિ જ્ઞાનવિજયલ
અને મુનિ ન્યાયવિજયલ (ત્રિપુટી)ના ઉપદેશથી શેહિડાના જૈન
મિત્રમડળે સં ૨૦૦૫ના કાર્તિક વદિ ૧૦ને રવિવારે શેહિ ાથી
પોસીના તીર્થનો છ'રી પાળતો યાત્રાસથ કાઢ્યો હતો, જેમ સાધુ
મીશ્વી ઠાણા ૧૦ કાવક-શાવિકાળો ૪૫૦ સાથે હતાં. આ સથ
સુનવા ૧, નાનુ ભૂલા, ખાપાનો બજલો,^૧ અજની ગામ કાલીકાકરની

૧ ખાપાના બજયાથી પગાઉ વિકરણી ગામ છે ત્યાં ખાવકનાં ૧
ધર છે નાનુ એક પરમારિ છે આવકો કાવિક છે અજની પહાડી રસ્તે બે
લિસમાં કેશિલાલ જવાય છે

અજની ગામમા બીસના ધરમાં એક બ કુચુતાપની માનુની પચતીર્થો
વિન પ્રતિમા છે તેના ઉપર ભેખ છે

ચોકી તથા વહોગના બગલે થઈ કાર્તિક વદિ ૧૪ને ગુરુવારે પોસીના તીર્થ પહોચ્યો હતો. માણિભદ્રવીરે પોસીનાના જૈનોને અગાઉથી આ સઘ આવવાની સૂચના આપી હતી.

શ્રીસઘે મદિરના જીર્ણોદ્ધારમા મદદ આપી હતી શેઠ સીરેમલજીએ સઘમા ચડાવો ખોલી, સંઘમાળા પહેરી હતી. સઘ ત્યાંથી ને પગરસ્તે આવ્યો હતો તે જ રસ્તે પાછો ગયો અને માગશર સુદિ ૨ ને રવિવારે રોહિડા પહોચી ગયો.

આ સઘમા રોહિડાના નાના મોટા સૌ જૈનો સાથે હતા. ગામમા ઘર સભાળવા પૂરતા ૨૦ જૈનો જ બાકી રહ્યા હતા તે પછી ઉક્ત મુનિવરોના ઉપદેશથી શાં હિંદુમલજી શેષમલજી સુહતાએ રોહિડાથી દિયાણા, લોટાણા, નાદિયા તીર્થોનો છ'રી પાળતો યાત્રાસઘ કાઢ્યો હતો. આ સઘમા રોહિડા, જયપુર અને આગરાના ૨૦ થી ૨૫ જૈનો સાથે હતા.

નાના પોસીના—ઈડરથી ૬ ગાઉ દૂર નાના પોસીના ગામ છે ત્યાં પણ ભવ્યજિનાલય છે.

મગસીજીતીર્થ—સોનો સઆમસિંહે માડવગઢમા ભં સુપાર્શ્વનાથનો તથા મુગસીપાર્શ્વનાથનો જિનપ્રાસાદ બધાવ્યો અને તેની ભટ્ટાં સોમસુદરસૂરિના હાથે સં ૧૪૭૨મા પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

(-વીરવ શાવલી, વિવિધગચ્છીય પટ્ટાવલી સંગ્રહ, પૃં ૨૧૩ થી ૨૧૫ ઇતિં ૦ પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૩૯)

મગસીતીર્થના જીર્ણોદ્ધારનો ઉદ્દેશ મળે છે સં ૧૫૧૮ જે શું ૧૫ને રોજ પ્રતિષ્ઠા થઈ હતી.

સં ૧૫૨૧ વર્ષે માઘ શુદિ ૧૦ મરુકું ૫૦ સવ માહળ માં દિલ સૂત સિંઘા માં શ્રેયસે શ્રીકૃષ્ણનાથવિવ કારિત પ્રં શ્રી જારાપલ્લીગચ્છે શ્રીહૃદય-ચંદ્રસૂરિભિ રામસી (સે) બા ॥

લેખમાના ગચ્છતુ નામ આપલ્લી કે જરાપલ્લી સભવે છે

(-જૈન સત્યપ્રકાશ, કં ૧૭૦, પૃં ૮૦)

વીશ્વશાવલીમાં વર્ણન છે કે અહીંના વીશા પોરવાડ શાં
ધૂલાળએ અહીં ૭૦ ચોમસુંદરસૂરિના ઉપદેશથી (૧) ૭૦ ઋષભદેવ,
(૨) ૭૦ શાતિનાથ, (૩) ૭૦ નેમિનાથ, (૪) ૭૦ પાર્શ્વનાથ અને
(૫) ૭૦ મહાવીરસ્વામી. એ પાંચ વીર્યકરોના જૂઠા જૂઠા પાંચ
જિનમસ્ત્રાદો બનાવી, તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

(-વીશ્વશાવલી, વિવિધગમ્મીય પદ્માવલી સમ્રહ,
પૃં ૨૧૫, જૈન ઇતિં પ્રકં ૫૦, પૃં ૪૫૦)

આં વાહિદેવસૂરિની પરપરાના (૪૫મા) આં પરમાનંદ
સૂરિના ઉપદેશથી ચેક વાહડના પુત્રો શરણદેવ વગેરેએ સં
૧૩૪૫મા સમ્મેતશિખરવીર્યનો યાત્રા કરી આઘા પછી સમ્મેત
શિખર વીર્યનો પાપાણુપદ્મ બનાવી પોસીના વીર્યમાં સ્થાપન
કર્ષો હતો. (—પ્રકં ૪૧, પૃં ૫૬૮)

ઉપાં ગુણુવિજયમણિવર લખે છે કે, તપામગ્મીય ભદ્રાં
વિજયદેવસૂરિ (સં ૧૬૭૨ થી ૧૭૨૩) છ'રી પાળતા યાત્રાસભ
સાથે કુભાગ્મિાલ વીર્ય મર્ષને મોટા પોસીના પધાર્યા હતા અને
તેમણે ત્યાં ફરીવાર પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

(—તપામણુપતિ ગુણુપદ્મતિ, પદ્માવલી સમુચ્ચય ભાં ૧, પૃં ૮૫)

આ ઇતિહાસના લેખકો મુનિ હર્શનવિજયલ, મુનિ જ્ઞાનવિજયલ
અને મુનિ ન્યાયવિજયલ (ત્રિપુટી)ના ઉપદેશથી શહિડાના જૈન
મિત્રમહંમે સં ૨૦૦૫ના કાર્તિક વદિ ૧૦ને રવિવારે શહિડાથી
પોસીના વીર્યનો છ'રી પાળતો યાત્રાસભ કાઢ્યો હતો, જેના સાધુ
સીમ્વી ઠાણા ૧૦ આવક-આવિકાઓ ૪૫૦ સાથે હતાં. આ સથ
સનવાઠા, નાનું મૂલા ખાપાનો બગદો,^૧ અજની આમ ઠાલીકાંકરની

૧ ખાપાના બગદારી પત્રાઉ વિકરણી જામ છે ત્યાં આવકનાં ૧
ધર છે નાનું એક ધરમરિ છે આવકા બાવિક છે બહીથી પહાડી રસ્તે ને
દિવસમાં દેશસ્થાલ જવામ છે

અ ની આમમાં બીધતા ધરમાં એક બ કુચુનાચની ધાતુની પચતીથી
જિન પ્રતિમા છે તેના ઉપર લેખ છે

ચોકી તથા વહોરાના બગલે થઈ કાર્તિક વદિ ૧૪ને ગુરુવારે પોસીના તીર્થ પહોચ્યો હતો. માણિભદ્રવીરે પોસીનાના જૈનોને અગાઉથી આ સઘ આવવાની સૂચના આપી હતી.

શ્રીસઘે મદિરના જીર્ણોદ્ધારમા મદદ આપી હતી શેઠ સીરેમલજીએ સઘમા થડાવો બોલી, સઘમાળા પહેરી હતી સઘ ત્યાથી ને પગરસ્તે આવ્યો હતો તે જ રસ્તે પાછો ગયો અને માગશર સુદિ ૨ ને રવિવારે રોહિડા પહોચી ગયો.

આ સઘમા રોહિડાના નાના મોટા સૌ જૈનો સાથે હતા ગામમા ઘર સભાળવા પૂરતા ૨૦ જૈનો જ બાકી રહ્યા હતા. તે પછી ઉક્ત મુનિવરોના ઉપદેશથી શાં હિંદુમલજી શેષમલજી મુહતાએ રોહિડાથી દિયાણા, લોટાણા, નાદિયા તીર્થોના છ'રી પાળતો યાત્રાસઘ કાઢ્યો હતો. આ સઘમા રોહિડા, જયપુર અને આગરાના ૨૦ થી ૨૫ જૈનો સાથે હતા.

નાના પોસીના—ઈડરથી ૬ ગાઉ દૂર નાના પોસીના ગામ છે. ત્યાં પણ ભવ્યજિનાલય છે.

મગસીજીતીર્થ—સોનો સગામસિંહે માડવગઢમા ભં સુપાર્શ્વનાથનો તથા મુગમીપાર્શ્વનાથનો જિનપ્રાસાદ બધાવ્યો અને તેની ભટ્ટાં સોમસુદરસૂરિના હાથે સં ૧૪૭૨મા પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

(-વીરવ શાવલી, વિવિધગચ્છીય પટ્ટાવલી સંગ્રહ,
પૃં ૨૧૩ થી ૨૧૫ ઇતિં પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૩૯)

મગસીતીર્થના જીર્ણોદ્ધારનો ઉલ્લેખ મળે છે સં ૧૫૧૮ જે શું ૧૫ને રોજ પ્રતિષ્ઠા થઈ હતી.

સં ૧૫૨૧ વર્ષે માષ શુદિ ૧૦ મરુ/કું ૫૦ સવ માહળ માં દિલ સૂત સિંધા માં શ્રેયસે શ્રીકૃષ્ણનાથવિવ કારિત પ્રં શ્રી જારાપલીગચ્છે શ્રીહદય-ચદ્રસૂરિમિ રામસી (સે) જા ॥

લેખમાના ગચ્છનુ નામ આપલ્લી કે જરાપલ્લી સભવે છે.

(-જૈન સત્યપ્રકાશ, કં ૧૭૦, પૃં ૮૦)

ચિત્તોડના શ્રી મહાવીરસ્વામી જિનપ્રાસાદ અને વિજય
કીર્તિસ્તભ

(૧) ચદ્રકુળના રાજગચ્છના આં પ્રધુમ્નસૂરિએ ચિત્તોડના તલવાડામાં “શિસોદિયા રાજા અક્ષટરાજની સભામાં ત્રિમંથરાચાર્યને જીવી, પોતાનો શિષ્ય બનાવ્યો. રાણા અક્ષટરાજે તે વિજયના સ્મરણમાં ચિત્તોડના કિલ્લામાં ભગવાન મહાવીર સ્વામીનો જિનપ્રાસાદ બનાવી, તેની પાસે ઉષ્ણ વિજય કીર્તિસ્તભ લેસો કરાવ્યો અને આચાર્યશ્રીના હાથે તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

(—કીર્તિ ૩૦ ૩૨, પૃં ૫૦૭, પ્રં ૩૫, પૃં ૧૦)

(૨) ચદ્રકુળના તપગચ્છના ૫૦મા જાં સોમસુદરસૂરિના ઉપદેશથી તે આ જિનપ્રાસાદ અને વિજયકીર્તિસ્તભનો જીર્ણોદ્ધાર થયો. આ આચાર્યશ્રી સં ૧૪૫૭ થી ૧૪૬૬ સુધી ગચ્છનાયક હતા.

(—કીર્તિ ૩૧ ૫૦, પૃં ૪૪૪)

(૩) મેવાડના શિસોદિયા રાજવંશમાં વિં સં ૧૦૧૦માં રાજા અક્ષટરાજ થયો જે આં પ્રધુમ્નસૂરિનો ભક્ત હતો. જૈન બન્યો હતો.

(—પ્રકં ૨૩, પૃં ૩૮૬ પ્રકં ૩૪, પૃં ૫૬૦)

(૪) મેવાડના રાજા અક્ષટરાજ શિસોદિયાના વંશમાં સં ૧૪૮૫ માં (૫૨ મો) રાણા મોહલસિંહ અને સં ૧૫૩૦માં (૫૩ મો) રાણા કુસોજી થયા જે તપગચ્છના ભટ્ટાં આં દેવસુદરસૂરિ અને ૫૦મા આં સોમસુદરસૂરિના ભક્ત હતા.

(—પ્રકં ૨૩, પૃં ૩૮૬, પ્રકં ૪૪ પૃં ૩૪)

(૫) ચાહ વીરાલરાહ જોસવાલના વંશમાં સં ગુણરાજ થયો. તેને ગંગા નામે પત્ની, તથા (૧) ગજ (૨) મહીરાજ (૩) બાહુરાજ (૪) મણુ અને (૫) ઈશ્વર નામે પુત્રો થયા તે સૌ તપગચ્છના જાં સોમસુદરસૂરિના ભક્ત જૈન હતા. સં ગુણરાજે રાણા મોહલસિંહની રજા લઈ ચિત્તોડના કિલ્લાના જાં મહાવીરસ્વામીના પ્રાચીન જિનપ્રાસાદ અને જૈન વિજય કીર્તિસ્તભના જીર્ણોદ્ધારનું કામ પોતાના પુત્ર બાહુની દેખરેખ નીચે આણુ કરાવું.

(—પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૬૬)

(૬) મહાકવિ ૫૦ પ્રતિષ્ઠા સોમગણિવર લખે છે કે સં ગુણરાજના પુત્ર બાલુએ રાણા મોકલસિંહની રબથી. અને પિતાની આજ્ઞાથી ચિત્તોડમા રહી, ચિત્તોડના કિલ્લાના (આં પ્રદ્યુમ્નસૂરિના શાસ્ત્રાર્થના વિજયના ઉપલક્ષમા રાણા અદ્વૈટરાજે બનાવેલ) ભં મહાવીરસ્વામીને જિનપ્રાસાદ અને જૈન વિજયકીર્તિસ્તલનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો આ દરમિયાનમા સં ગુણરાજ મરણ પામ્યો હતો આથી જીર્ણોદ્ધાર થયા પછી સં ગુણરાજના પાંચ પુત્રોએ વિં સં ૧૪૮૫મા તપાગચ્છના ૫૦મા ભં સોમસુદરસૂરિવરના હાથે તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી, તેમજ તે જિનપ્રાસાદમા ખીજી ચાર નવી દેરીઓ બનાવી, તેની પણ તેમના હાથે જ પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

(-વિં સં ૧૫૨૪નુ સોમ સૌભાગ્ય મહાકાવ્ય સર્ગ + ૨૬૦)

(૭) વૃદ્ધો કહે છે કે ત્યારબાદ છેલ્લી સદીઓમા ઉદેપુરના રાજ્યે પણ ચિત્તોડ વિભાગના અધિકારી (કલેક્ટર)ની દેખરેખ નીચે તેનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો હતો.

પણ વિચિત્ર ઘટના એ છે કે-તે અધિકારી આ સ્થાપત્યના મૂળ ઇતિહાસથી અબજ હતો આથી તેણે જિનાલય નહીં પણ માત્ર સ્તલનો જ જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો અને તેની ઉપરની જિનપ્રતિમાઓમા મરજીમુજબ ફેરફાર કર્યો. આ રીતે આ વિજયકીર્તિ સ્તલ આજ સુધી સુરક્ષિત છે અને જૈનસ્તલ તરીકે વિખ્યાત છે.

(૮) જૈનસાહિત્ય સંશોધક ત્રૈમાસિક વર્ષ + અ ૬૦ + મા ત્રણ રગમા તથા સં ૨૦૧૫ના જૈન યુગના નવું વર્ષ ખીજાના ૬ મા અકમા એક રગમા તેના ફોટા પ્રકાશિત થયા છે.

આ. મુનિમુદરમૂર્તિ

(—अथानव्यस्त्रिणी या अष्टिभिरक्षरि विष्णु
य स्तस्यैव अक्षिणे रज्यधी प्रशस्ति)

सिरिमुणिसुदरसरि मूरि मिनुहजणपत्तजठ ।
नाणगाम्भवेरगि, वाळिकाळि जो गहिअबठ ॥ २३ ॥

(—आ भुवनमुत्तरि कृत भुवावधी
पुत्रावधी समुत्पन्न आ २ ५ १३२)

આ. ઓમમુંદરસુરિની પાટે પામા આ. સુનિમુંદરસુરિ
થયા તેમના સ. ૧૪૩૬મા જ મ, સ. ૧૪૪૩મા સાતમે વર્ષે
દીક્ષા, સ. ૧૪૬૬મા ત્રીશમે વર્ષે ઉપાધ્યાયપદ, સ. ૧૪૭૮માં

૪૨મા વર્ષે વડનગરમા આચાર્ય પદ, અને સં ૧૫૦૩ના કાં સું
૧ના રોજ ૬૭ વર્ષની ઉમરે “કોરટા તીર્થ”માં સ્વર્ગવાસ થયા.

વીરવશાવલીમા તેમનુ મૂળ નામ મોહનન દન બતાવ્યુ છે
(-વિવિધગચ્છ પટ્ટાવલી, પૃં ૨૧૫)

તે આં દેવસુદરસૂરિના હસ્તનીક્ષિત પ્રશિષ્ય, સોમસુદરસૂરિના
મુખ્ય શિષ્ય,^૧ અને આં જયાનદસૂરિના વિદ્યાશિષ્ય હતા.

ખલાતનો દફરખાન આં મુનિસુદરસૂરિને ‘વાદિગોકુલસાઢ’
તરીકે માનતો હતો દક્ષિણના પડિતોએ સૂરિજીને ‘કાલિસરસ્વતી’નુ
ખિરૂદ આપ્યુ હતું^૨

સામાન્ય લોકો તો તેમની ૭ વર્ષની ઉમરે થયેલી દીક્ષા,
અને “તેમનુ ચમત્કારી જીવન” વગેરે જોઈને તેમને યુગપ્રધાન
તરીકે માનતા હતા તે નાનપણથી જ હજાર નામ અવધારણુ
કરી શકતા હતા, ૧૦૮ કટોરીઓનો અવાજ પારખી શકતા હતા.
આથી જ લોકો તેમને ‘સહસ્રાવધાની’ તરીકે ઓળખતા હતા તેમણે
સૂરિમંત્રની ૨૪ વાર વિધિપૂર્વક આરાધના કરી હતી તેમા ૨૪
વાર તો ચંપકરાજ વગેરે ગજાઓએ પોતપોતાના દેશમા પ્રજાનો
“કર” માફ કરી, અમારિ પ્રવર્તાવી હતી

પદ્માવતી-પ્રસન્ન તેઓ છઠ્ઠ, અઠ્ઠમ વગેરે તપ કરતા હતા.
તપ અને “સૂરિમંત્રની સિદ્ધિના પ્રભાવથી પદ્માવતી વગેરે દેવીઓ
તેમની પાસે આવતી હતી

૧ તત્ત્વિજ્ઞ પ્રથમઃ સમર્થમહિમા ત્રિવેચગોષ્ઠીગુરુ .

સુરિ શ્રીમુનિસુદરઃસુરગુરુ રૂપાત ક્ષિતૌ પ્રજ્ઞયા ॥ ૧ ॥

(-સં ૧૫૦૨મા વીરમગામમાપં. જિનહુર્ષ ગણિ કૃત
‘વિંશતિ સ્થાનકવિચારામૃત સંગ્રહ’)

૨ સભવ છે કે, એ અરસામાના રાજાઓનાદશાહો સંસ્કૃતના ઉદ્ભટ
વિદ્વાનને “સરસ્વતીનુ ખિરૂદ” આપતા હોય તેમા ચે રૂપાળા વિદ્વાનને કૂચાલિ
સરસ્વતી અને શ્યામ વિદ્વાનને કાલી સરસ્વતીના ખિરૂદથી નવ જતા હોય
અથવા જેમા કાલિકાનો જુરસો અને સરસ્વતીની જ્ઞાનપરાકાષ્ઠાનો યોગ હોય
તેતે કાલી સરસ્વતી કહેતા હોય

ઉપદ્રવ શમન—સિંચાહીના રાજા સદ્ગુણસ્થે અમારિ પ્રવર્તાવી, પણ પછી અમારિનો ભાગ કયો હતો. આથી દેશમાં (કે ચિંચાહીમાં) તીડનો ઉપદ્રવ થયો. આચાર્યશ્રીએ ધ્યાનમાં ભેંસીને આ ઉપદ્રવ શમાવ્યો.

આચાર્યશ્રીએ મેવાડના દેસવાડામાં (અથવા ધારાનગરીમાં પવારના રાજ્યમાં) દુષ્ટ દેવીઓએ કરેલા ઉપદ્રવને શાંત કરવા માટે અમલકારી નવું સતિકર સ્તોત્ર પ્રાકૃતમાં ગાં ૧૩ બનાવ્યું.

આચાર્ય પદ મહોત્સવ

૫૦ પ્રતિષ્ઠાસોમ મહિષ જલ્પાવે છે કે, આં સોમસુંદરસૂરિએ સં ૧૪૭૮ સુધી કોઈ મુનિવરને અમ્મનાયક બનાવ્યા ન હતા. એવામાં વઠનગરનો શેઠ દેવરાજ, જેની દેવગિરિ (દોલતાબાદ)માં દુકાનો હતી, તે ભારે ધર્મપ્રેમી હતો. તેણે પોતાની લક્ષ્મીનો લાભ લેવા, આચાર્યદેવ પાસે આવીને વિનવિ કરી કે, “ગુરુદેવ! આપની પાટે હવે ચોખ્ખા અમ્મનાયકની નિમજ્જક કરો. મને લક્ષ્મીના સદ્ગુણનો લાભ મળે એવી કૃપા કરો.” ત્યારે આં શ્રીસોમસુંદરસૂરિએ પોતાના મુનિમંજી ઉપર દણિ ફેરવી, અને “ઉપાધ્યાય મુનિસુંદર ગણિ” ઉપર એ દણિ સ્થિર રચાપી. આચાર્યશ્રી તેમની ચોખ્ખતાનો વિચાર કરતા ઔરવ અનુભવતા હોય, એવા પ્રસન્ન દેખાવા શેઠ પણ બાણ્વો હતો કે “ઉપાધ્યાય મુનિસુંદરગણિ વિદ્વાન છે, અરુખલિત સમ્પૂર્ણ બોલી શકે છે સૌ વાદોમાં વિજય મેળવે છે તેમણે આં દેવસુંદરસૂરિની સેવામાં ૧૦૮ વાર લાંબા પત્રમાં વિસમિત્રિવેણી’ના નામે સુંદર કાવ્યો ગોઠવ્યા છે, જે રચના ભગવાન સિદ્ધસેન દિવાકર વગેરેને માદ કરાવે તેવી છે.

તે એટીસાથે એક હબાર નાગ માદ સખી શકે છે, શીદ્ર કવિ છે એવી કોઈ વિશ્વાસક્ષિ કે કલા નથી જે ઉપાધ્યાયશ્રીમાં ન હોય. શેઠ આચાર્યદેવની ભાવના પારખીને ખુશ થતો પોતાના ઘેર ગયો.

શેઠ ઘેર ભેંસીને આચાર્ય પદપ્રદાનની કહોતરી લખી, અને દેશદેશના મીસબોને વઠનગર મહોત્સવમાં બોલાવ્યા. તેણે વઠનગરને પૂજા ગોલાગું, ધવલ-મગલ ગવશબ્દ, ને વાર્ધિત્રો મગાવ્યાં.

શેઠ દેવરાજે આં સોમસુદરસૂરિની પૂજા કરી. વિવિધ પકવાનો. વાળા લોજનો તૈયાર કરી, મુનિરાજોની ભક્તિ કરી, શ્રીસંઘની ભક્તિ કરી. સૌની વસ્ત્રદાનથી ભક્તિ કરી. અને સં ૧૪૭૮માં વડનગરમાં આં સોમસુદરસૂરિના વરદ હસ્તે ઉપાધ્યાય મુનિસુદર ગણિને આચાર્યપદવી અપાવી.

તીર્થયાત્રા સંઘ

એ પછી શેઠ દેવરાજે આં સોમસુદરસૂરિની આજ્ઞા લઈ નવા આચાર્ય મુનિસુદરસૂરિની અધ્યક્ષતામાં સઘપતિ બની, શત્રુજયતીર્થ વગેરેની યાત્રા માટે છ'રી પાળતો મોટો યાત્રાસઘ કાઢ્યો. આ સઘમાં ૫૦૦ ગાડા હતા ઘણા સ્ત્રી પુરુષો હતા. જિનપૂજા માટે સાથે “સોના—ચાદીના જિનાલયો” હતા

શ્રીસઘ શત્રુજય અને ગિરનાર તીર્થની યાત્રા કરી મોટો મહોત્સવ કરી, દાન આપી, પાછો પોતાના સ્થાને આવ્યો. એ પછી આં મુનિસુદરસૂરિએ ગુરુદેવ આં સોમસુદરસૂરિની આજ્ઞાથી પોતાના પરિવાર સાથે બીજે વિહાર કર્યો

(—સં ૧૫૧૪, ૫ પ્રતિષ્ઠાસોમગણિકૃત
સોમ સૌભાગ્ય કાવ્ય, સર્ગ ૬, ૧૦)

પદવીપ્રદાન

આં મુનિસુદરસૂરિએ પોતાના હાથે ઘણા આચાર્યો ઉપાધ્યાયો, પડિતો, શ્રીહિમહ સગણિ વગેરે સાધુઓ, સાધ્વીઓ અને સઘપતિઓ બનાવ્યા.

(—સોમસૌભાગ્યકાવ્ય, ગુરુગુણરત્નાકર કાવ્ય, હીરસૌભાગ્ય મહાકાવ્ય—સર્ગ ૪, મહોન્ધર્મસાગરગણિની તપાગચ્છ પદાવલી)

અથો—

તેમણે ઘણા અથો રચ્યા છે, તેમાંના કેટલાકના નામ આ પ્રકારે છે —સં ૧૪૫૫માં ચતુર્વિંશતિસ્તોત્ર રત્નકોશ, સં ૧૪૫૫માં ત્રેવેદગોષ્ઠી, સં ૧૪૫૫માં શાતસુધારસ, સં ૧૪૬૬માં ભં દેવ-સુદરસૂરિને વિજ્ઞસિરૂપે ૧૦૮ હાથ લાંબો પત્ર વિજ્ઞસિત્રિવેણી સોત

૩, તરબ ૬, સં ૧૪૬૬માં, જો જ વિજ્ઞાપિના ત્રીબ્જોતરૂપે
 ગુર્વાવલી સ્તોત્ર ૪૬૬ સં ૧૪૬૭માં ઉપદેશરત્નાકર-સ્વોપસ વૃત્તિ
 સહ, સં ૧૪૮૩માં જયાનન્દચરિત્રમહાકાવ્ય ૩૦ ૭૫૦૦, સં
 સં ૧૪૬૩ કે સં ૧૫૦૨માં મેવાઠના દેવવાડામાં સતિહર મંત્ર,
 પ્રાકૃત બોધા; ૧૩, સં ૧૪૮૪માં મિત્રચતુષ્ક કથા, સં ૧૪૮૪માં
 અધ્યાત્મકથપદ્યુમ, 'જયશ્રિયાં ધામ' સ્તવન સ્તોત્ર ૬ વગેરે.

તેમજ ૧૬૦ કહે છે કે આં મુનિસુદસ્યુરિએ સતિહર સ્તોત્ર”
 આમાં ૧૩ ઉપદેશની શાન્તિ મઠે જનાવું ત્યારથી આપણામાં સતિહર કથનાં
 લખ્યા મુજબ હમેશાં સાંજે દેવથી પ્રતિક્રમણમાં દુકળ-અથવા કશિસ્ય પછી,

એકવાર અને પછિ પ્રતિક્રમણ વગેરેમાં ૧ થી વધુવાર પાઠ બોલવાનો
 રીવાજ (મર્વાડા) આમુ થ્યો હતો. પરંતુ ઉદ્દેપુર નગરમાં ડોહકે જાતની
 અશાન્તિ હતી. આથી ત્યાં રહેલા ભક્તોએ (સંભવતઃ તપા રત્નસાખના
 બ વિજયરાજસુરિએ) સાંજે પ્રતિક્રમણના છેડે સતિહર બોલીને પછી અથવા
 સતિહરને બાદે એકાએક લખુશાન્તિ સ્તોત્ર અને મોટી શાન્તિ સ્તોત્ર
 બોલવાનું શરૂ કરાવું ત્યારથી આપણામાં સતિહરને બાદે લખુશાન્તિ અને મોટી
 શાન્તિ સ્તોત્રો બોલવાનું આમુ થયું છે આજે તે પ્રમાણે બોલવાની પરપરા
 છે પણ વિશેષતા એટલી છે કે પછી, ચૌમાસી અને સવત્સરી પ્રતિક્રમણ
 થયા બાદ સતિહર સ્તોત્ર પણ અવસ્ય બોલાય છે

મુનિપરિવાર—આં મુનિસુદસ્યુરિએ જગતને વિવિધ શક્તિ
 વાળા શ્રમણો અને શ્રમણપરપરા આપી

તે આ પ્રમાણે

પદાવલી ૧લી

૫૧ ભં મુનિસુદસ્યુરિ

૫૦ આં વિશાક્ષરાજસુરિ—તેમને આં સોમસુદસ્યુરિએ
 સુરિએ શીક્ષા આપી, અને આં મુનિસુદસ્યુરિના શિષ્ય બતાવ્યા
 આથી આં વિશાક્ષરાજ તે બંનેના શિષ્ય લેખાયા. તેમને આં
 સોમસુદસ્યુરિએ દેવવાડામાં વીસણ મેઠે કરેલા ઉત્સવમાં ઉપાધ્યાય
 પદ આપ્યું અને આં મુનિસુદસ્યુરિએ સં માં ગોવિંદ
 મેઠીએ કરેલા ઉત્સવમાં ગામમાં આચાર્યપદ આપ્યું હતું

આં વિશાલરાજનો શિષ્યપરિવાર આ પ્રમાણે હતો.

૫૩. (૧) ૫૦ વિવેકસમુદ્ર ગણિ—તેમનું બીજું નામ “૫૦ વિવેકસાગર ગણિ” પણ મળે છે. તેની દીક્ષા આં સોમસુદરસૂરિના હાથે થઈ હતી, તેથી કોઈ કોઈ સ્થાને તેમને આં સોમસુદરસૂરિના શિષ્ય પણ બતાવ્યા છે, તેમણે આં મુનિસુંદરસૂરિની અધ્યક્ષતામાં દક્ષિણ દેશમાં શાસ્ત્રાર્થ કરી વિજય મેળવ્યો હતો.

૫૪ ૫૦ અમરચંદ્ર ગણિ—તેમનું બીજું નામ “અમરસુદર ગણિ” પણ મળે છે તે સંસ્કૃત ભાષામાં અસ્ખલિત બોલી શકતા હતા. તેમણે સં ૧૫૧૮ના ફાગણ સુદિ ૧૧ને બુધવારે કંકરા ગામમાં ઉપદેશભાલા-અવચૂરિ રચી

૫૫ ૫૦ ધીરસુદર ગણિ—તેમણે સં ૧૫૦૦માં “અવરચ્ય-સુન્ત-અવચૂરિ” રચી, તેમનું બીજું નામ “૫૦ ધીરમૂર્તિ ગણિ” પણ મળે છે તેમણે સં ૧૫૧૧ના ફાગણ સુદિ ૫ ના રોજ રહવાડા ગામમાં “યોગશાસ્ત્ર-બાલાવબોધ લખ્યો.

(—શ્રી જૈન પ્રં સં ભાં ૨, પ્રશં નં ૬૬)

૫૩ (૨) ૫૦ મૈત્રુનંદન ગણિ, ૫૪ ૫૦ સયમમૂર્તિ ગણિ

૫૩ (૩) ૫૦ કુશલચારિત્ર ગણિ, ૫૪ ૫૦ રગચારિત્ર ગણિ, સં. ૧૫૮૯

તેમના બીજા નામો ચરિત્રશીલગણિ, ૫૦ કુશલસાધુગણિ પણ બાજુવા મળે છે તેમનાથી પાલનપુરીય શીલ-ચારિત્ર શાખા ચાલી હતી જે પરપરામાં ચારિત્ર, શીલ, સાધુ, કલશ, કુશલ, અને ધીર વગેરે પરપરાઓ હતી (પ્રકં ૫૫, “પાલનપુરાશાખા”) તેમના શિષ્ય (૫૪) ૫૦ રગચારિત્ર ગં સં ૧૫૮૯માં વિદ્યમાન હતા.

૫૩ (૪) ૫૦ સુધાભૂષણ ગણિ, ૫૪ ૫૦ જિનસૂરગણિ—તે ૫૦ માણિક્યસુદર ગણિના વિદ્યાર્થી હતા. તેમણે સં ૧૫૦૫માં ગૌતમપૃચ્છા-બાલાવબોધ, પ્રિયકરનૃપકથા અને રૂપસેન-ચરિત્ર અથો રચ્યા.

૫૩ (૪) ૫૦ સુધાભૂવણ ગણિ, ૫૪ ૫ કલશભૂવણ ગણિ,
 ૫૫ ૫૦ વિશાલસીમાગ્ન અણિ—તેમણે સં ૧૪૬૫મા
 સિદ્ધાન્તવૃત્તિ સં ૧૫૧૨માં વાચકદાસકાર વૃત્તિ, અને વીતરામ
 સ્તોત્ર પશ્ચિમ વગેરે રચ્યા છે

શ્રીવિશાલસુદરના શિષ્યે જ સુવાળા વીરસ્તવન કહી ૧૩૨ રજી

પદ્મા ૨ છ મહો ૦ લક્ષ્મીસદ્રીમા વાચકપરપરા

૧ પદ્માવલી

૫૧ આં મુનિસુદર સુરિ-સ્વં સં ૧૫૦૩

૫૨. મહો ૦ લક્ષ્મીસદ્ર ગણિવર-તેમને આં મોમસુદરસુરિએ
 દીક્ષા આપી. તે આં મુનિસુદરસુરિના દીક્ષા-શિષ્ય હતા સં ૧૫૧૬
 પહેલા ૫૦ બન્યા હતા તે વ્યાકરણશાસ્ત્રના ભારે વિદ્વાન હતા, તે આં
 હેમવિમલસુરિ (સં ૧૫૮૩ આ. શુ ૧૦) સુધી વિદ્યમાન હતા

તેમણે સં ૧૪૮૪મા આં મુનિસુદરસુરિરચિત 'મિત્રચતુષ્ઠ
 કથા' અને સં ૧૪૬૬માં આ. રત્નશેખરસુરિરચિત 'માદ્યમતિકમલ
 સૂત્રવૃત્તિ અર્ધદીપિકા પ્ર ૩૬૪૪ નું સંશોધન કર્યું હતું તેમની
 વાચક પરપરામાં મોટા મોટા વિદ્વાનો મળ્યા છે તે પૈકીના મહા
 મજ્જિનામહો જન્મ્યા છે.

૫૩ હં રત્નશેખરગણિ—એ (૫૧ મા) પદ્મર આ રત્ન
 શેખરસુરિ નામથી પ્રસન્ન થયા. (-પ્રકં ૫૨) તેમનું બીજું નામ
 "હં રત્નચંદ્ર ગણિ" પણ મળે છે

૫૫ હં હેમવિમલમણિ—તે (૫૫ મા) પદ્મર આં
 હેમવિમલસુરિના નામથી જ્ઞાતિ પામ્યા તેમનાથી મહો ૦ જ્ઞાનપિ
 ગણીની મોટી વાચક પરપરા ચાલી. (-પ્રકં ૫૫)

૫૫ હં શુભવિમલગણિ—તેઓ (૫૬ મા) આં આણુદ
 વિમલસુરિની (સં ૧૫૭૦ થી ૧૫૬૬) આજ્ઞામા હતા

૫૬ ૫૦ અમરવજ્રમણગણિ—તે અસલમા (૫૪ મા) આં
 મુમતિશાધુસુરિ શિષ્ય (૫૫ મા) ૫૦ સર્વવિજયમણિના શિષ્ય
 હતા અને ૫૬મા આં આણુદવિમલસુરિના વિદ્યાર્થિ હતા

૫૭. ૫૦ કમલવિજયગણિ—(સં ૧૬૧૦ થી ૧૬૬૧)
 મારવાડના દ્રોણાડા (ધૂનાલા) ગામના શેઠ ગોવિદછાજડ ચોસવાલની
 પત્નિ ગોમલદેવીએ કોલહરાજને જન્મ આપ્યો, તેને ૫૦
 અમરવિજયગણે દીક્ષા આપી, તેનું નામ મુનિ કમલવિજય
 રાખ્યું. તેમને (૫૭ મા) આં વિજયદાનસૂરિએ સં ૧૬૧૪મા
 ગ ધારમા “પન્થાસપદ” આપ્યું

૫૦ કમલવિજયગણિ આં હીરવિજયસૂરિના રાજ્યમા
 સં ૧૬૩૩ માહ સુદિ ૧૩ને શુક્રવારે “સમૌ” ગામમા હતા ત્યારે
 તેમના શિષ્ય ૫૦ સત્યવિજયગણિએ છરાવલાપાર્થનાયસ્તવન રચ્યું.

૫૦ કમલવિજયગણિ ઉગ્રવિહારી, મોટા તપસ્વી અને અસર-
 કારક ઉપદેશક હતા. તેમણે સં ૧૬૬૧મા આં વિજયસેન-
 સૂરિની આજ્ઞાથી મહેસાણામા ચોમાસુ કર્યું અને સં ૧૬૬૧ ના
 આસો વદિ ૧૨ના રોજ મહેસાણામા કાળધર્મ પામ્યા તેમના શિષ્ય
 આશુકવિ ૫૦ હેમવિજય ગણિએ મહેસાણામા ચોમાસામા જ
 “૫૦ કમલવિજયગણિરાસ” રચ્યો.

૫૦ કમલવિજયગણિવરો

આં વિજયસેનસૂરિના પિતા, પણ મહોં કમલવિજયગણિ
 નામથી વિખ્યાત હતા તે ઉપર્યુકત ૫૦ કમલવિજયગણિથી જૂદા
 હતા (પ્રકં ૫૬) મહોં સોમવિજય ગણિના શિષ્ય ૫૦ કમલ-
 વિજયગણિ, દરમા લં વિજયાનંદસૂરિના નામથી જ્યાતિ પામ્યા
 તે પણ જુદા હતા (—પ્રકં ૫૮)

૫૦ કમળવિજયગણુવરની નીચે પ્રમાણે બીજી શિષ્ય પરપરા
 પણ મળે છે

(૫૭) ૫૦ કમલવિજયગણિવર, (૫૮) ૫૦ શ્રી વિજય
 ગણિ, (અથવા ૫૦ શ્રી વિમલગણિ), (૫૯) ૫૦ શ્રી ચદ્ર-
 વિજયગણિ, (૬૦) ૫૦ પદ્મવિજયગણિ, (૬૧) ૫૦ જયવિજયગણિ,
 (૬૨) ૫૦ શાંતવિજયગણિ—તેમણે સં ૧૭૫૬ના માગશર
 સુદિ પના દિવસે રાયપુર નગરમાં ‘તર્કભાષાસૂત્ર’ લખ્યું.

(૬૩) બાવ મુનિ શ્રી કૃશ્ણસિંહ વિજયજી સં ૧૭૫૬મા વિદ્યાભાન હતા (શ્રી પ્રશાન્તિસચ્ચક્ર ભા. ૨, પ્રશસ્તિ નં ૧૦૧૩)

(૬૨) ઉપા. શાંતિવિજયગણિ, (૬૩) ૫૦ ખીમાવિજય ગં
(૬૪) ૫૦ માણેકવિજયજી ગં તેમણે સં ૧૭૪૨ના વૈશાખ
મુહિ ૩ ને રવિવારે ' નેમરાજુલ-ભારમાસા, પશુપણાપવ' વ્યાખ્યાનની
-સજ્જાય તથા જિનસ્તવન યોવીશ્રી રચ્યા.

(૫૭) ૫૦ કમળ વિજયગણિ

(૫૮) ઉપાધ્યાય વિદ્યાવિજયજીગણિ તથા આશુકવિવર ૫૦
હેમવિજયમણિ આ જાને ૫૦ કમલ વિં ગંગા શિષ્યો હતા

(૫૬) ઉપા. ગુણવિજયગણિ

૫૦ હેમવિજય ગણિનો પગિય આ રીતે આપે છે

શ્રી હમમુકવસ્તસ્ય હમમુરિવામવ્ત ।

વાગ્દાક્ષિય તથા દેવે ગુરૌ મક્ષિય મ્યસી ॥૪૮॥

યદીમા કવિતાકાન્તા કેપાં ન કૌતુકાવ્દા ।

મિનાપ્રિ હિ રમા યમ્માદ યસા મૂતમમૂત યા ॥૪૯॥

(-વિજયપ્રમુદિત કલ્પ-વિજયગણિ દીક્ષાની અનિમ પ્રશસ્તિ)

(૫૮) ૫૦ હેમવિજય ગણિજી ૫૦ કમલ વિજયજી ગણિવરના
બીજા શિષ્ય હતા. ઉદ્દભવ વિદ્યાન અને શીશકજિ હતા. જગદ્
ગુરુ આ. હીરવિજયમુરિ સં ૧૬૩૬મા "કૃતેપુરસિકી" પધાર્યા
ત્યારે ૫૦ હેમવિજય ગણિ પછી તેમની આયે હતા. આચાર્ય શ્રી
અને સમ્રા. અકબરની કૃતેપુરશ્રીદીમા પદ્મવ્રી મુલાકાત થઈ ત્યારે
૫૦ હેમવિજય ગણિજી પછી ત્યાં દ્વાજર હતા. તેઓ સં ૧૬૮૭મા
ઈ ૧મા કાતપમ પામ્યા.

બદાઈ વિજયપ્રબમુરિ સં ૧૭૩૨ થી ૧૭૩૫ મુખી મારવાડમા
નિયતી ત્યારે તેમના જિવ ૫૦ હેમવિજય તેમની સાથે હતા તે આ ૫
તપનિજ્ય મ થી હતા સમન્તા.

(-પ્રક ૫૮ મના વિજયવિજયનો વિગ્રમિ જન)

ગ્રંથો—૫૦ હેમવિજય ગણિવારે ઘણા ગ્રંથો રચ્યા છે. તેના નામ આ પ્રમાણે જાણવા મળે છે

૧. ‘પાર્શ્વનાથચરિત્ર મહાકાવ્ય,’ અં ૩૧૬૦, સં ૧૬૩૨

૨. ‘અન્યોક્તિમુક્તા મહોદધિ,’

૩. ‘ઋષભશતક,’ સં ૧૬૫૬

૪. ‘સૂક્તા રત્નાવાલી,’

૫. ‘સદ્ભાવશતક.’

૬. સ્તુતિ—ત્રિદશ—તર ગિણી

૭. કસ્તૂરી પ્રકર શ્લો ૧૮૨

૮. ષોડશ કમળળધમય ચતુર્વીંશતિ જિનસ્તોત્ર શ્લો ૧૨૦ સં ૧૬૫૧

૯. ‘કીર્તિકલ્પલોહિની,’ અં ૩૬૦૫ શ્લો ૨૦૭

૧૦ ‘શત્રુજય. આદીશ્વર જિનાલય પ્રશસ્તિ,’ શ્લો ૬૮ સં ૧૬૫૦

(સોની તેજપાલ બભાતવાળાએ શત્રુજય મહાતીર્થ ઉપર નદિ-વર્ધન જિનપ્રાસાદ બધાવ્યો, તેની જગદ્ગુરુ આં હીરવિજયસૂરિએ સં ૧૬૫૦ના પ્રથમ ચૈત્રમાં પ્રતિષ્ઠા કરી, એ સખધી પ્રશસ્તિ આ પ્રશસ્તિને ૫૦ જયસાગરે શિલા ઉપર લખી અને શિલ્પી માધવે ઉત્કીર્ણ કરી હતી (—પ્રકં ૪૫, પૃ ૩૪૨)

૧૧ ‘ચિન્તામણી પાર્શ્વનાથ જિનાલય પ્રશસ્તિ,’ શ્લો ૭૨

(શેઠ રાજિયાવજિયા શ્રી માલીએ બભાતમા બધાવેલા અને આં શ્રી વિજયસેનસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરેલા શ્રી ચિન્તામણિ પાર્શ્વનાથના જિનાલયની સં ૧૬૪૫ના જેઠ શુદ્ધિ ૧૨ ને સોમવારની પ્રશસ્તિ, જેનું ૫૦ લાસવિજય ગણિએ સશોધન કર્યું હતું મહો ૧૦ વિનયવિજયગણિના ગુરુભાઈ ૫૦ કાતિવિજયે શિલા ઉપર લખી હતી અને શિલ્પી શ્રીધરે તેને ઉત્કીર્ણ કરી હતી (—પ્રકં ૪૫, પૃ ૩૪૮)

૧૨ ‘જમ્બૂદીવપન્નત્તિ—ટીકા—પ્રશસ્તિ’ સં ૧૬૩૯

(જં ૭૦આં હીરવિજયસૂરિએ જમ્બૂદીવ પન્નત્તિ ઉપર ટીકા રચી છે, તેની સં ૧૬૩૯મા પ્રશસ્તિ રચી.)

૧૩ 'ઠક્પ કિરણાવલી-પ્રશસ્તિ

(મહો.૦ ધર્મસાગર ગણિયો ઠક્પસૂત્ર ઉપર કિરણાવલી નામની
ટીકા રચી તેણે તેની સ. ૧૬૩૯માં પ્રશસ્તિ રચી. પ્રક. ૫૫)

૧૪ '૫૦ ઠમલવિજયગણિયાસ,' સ. ૧૬૬૧, મહેસાણા

૧૫. 'ઠધારત્નાકર'

૧૬ 'વિજયપ્રશસ્તિ મહાકાવ્ય,' સગ. ૧૬, સ. ૧૬૬૭, ઇડર

૧૭ હિંદી ભાષામાં (૧) 'જા. ૦ નેમિનાથસ્તુતિ સર્વેશ્વર, (૨) જા. ૦
હીરવિજયસૂરિ સર્વેશ્વર ૪, અને (૩) જા. ૦ વિજયસેનસૂરિ સર્વેશ્વર ૧૦
બનાવ્યા હતા.

સ્તોત્રચત્તર

સોળ ઠમળજી પ્રવાળુ ચતુર્થીશતિ જિનસ્તોત્ર શ્લોક ૧૨૦

જા. ૫૦ આશુકવિ ૫૦ હેમવિજયગણિયરની ત્રમત્કારી
રચના છે જેમાં ચોવીશ ટીકાંકરોની સ્તુતિઓ છે. હરેક સ્તુતિમાં
પ્રથમ ચાર ચાર શ્લોક અને સોળસોળ ચરણો છે અને છેલ્લે પાંચમો
શ્લોક આ પ્રકારે છે —

इति सुदितमनस्को मूर्धगाचार्यनामा—

ऽक्षर कमलनिषग्यैर्बभूवै संस्तुतो य ।

कमलविजय संख्यायत् विनेमाणुरगौ

स मस्तु ममि देवो दत्तदृष्टिः सगुह्यः ॥ ५ ॥

બોલેલે આશુકવિ હેમવિજયજી કહે છે કે આ સ્તુતિઓના
સોળે ચરણોના પહેલા પહેલા અક્ષરોમાં ગુરુદેવોનાં નામ બોલેલા
છે તે આ પ્રમાણે—

(૧) પરમગુરુ શ્રી હીરવિજયસૂરિપુજ્યા ।

(૨) મુનિનાયક શ્રી વિજયસેનસૂરિ પ્રચરા ।

(૩) શ્રી વિજયજ્ઞાનગણાધિપતિપાદૌ મજામિ ।

(૪) શ્રી મદાનન્દવિમલગણાચક્રમાર્ગે ।

(૫) નમોઽસ્તુ પીમતે હેમવિમલચતિરામાય ।

(૬) નમો યતિપુરન્દરસુમતિસાધુસૂરયે ।

(૭) સેવામહે લક્ષ્મીસાગર મિશ્રુકુઞ્જરમ્ ।

(૮) શ્રીમન્તં રત્નશેખરસૂરીગપાદં મજેઽહમ્ ।

(૯) મજામહે મગવંતં શ્રી મુનિસુન્દરં ગુરુમ્ ।

(૧૦) સોમસુન્દરમુનિરાજાય નમામિ મુદા ।

(૧૧) મૂયાદસૌ શ્રેયસે કુલમળ્લનસાધુપતિં ।

(૧૨) જ્ઞાનસાગર સયમિવિમુપદમહં સ્તુવે ।

(૧૩) શ્રી દેવસુન્દરગુરુ નામ મન્ત્રરાજમીહે ।

(૧૪) સ્મરામિ સોમતિલકમુનિમહેગવદનમ્ ।

(૧૫) મજત સોમપ્રભમુનીગ વસુમતીરાજમ્ ।

(૧૬) વિનમત ધર્મઘોષ સાધ્વવતંસચલનમ્ ।

(૧૭) દેવેન્દ્ર મુનિપુરન્દરમુખમનુસ્મરામિ ।

(૧૮) સ્તુત શ્રિતતપાવિરુદ્ધજગન્નન્દ્રસૂરીગમ્ ।

(૧૯) શ્રી ધર્મસાગરવાચકચક્રાગિરોલકારાં ।

(૨૦) શ્રી મદમરવિજયવિબુધપદં નમામિ ।

(૨૧) જાસનનાયક શ્રીમહાવીરસ્વામિને નમઃ ।

(૨૨) પશ્ચમગચ્છપતિશ્રીસુધર્મપરમ્પરાઽસૌ ।

(૨૩) પંડિત શ્રી કમલવિજયગુરુવે નમોઽસ્તુ ।

(૨૪) શ્રી કમલવિજયગિરુહેમવિજયકૃતિ ॥

જગદ્ગુરુ આં શ્રીહીરવિજયસૂરિના શિષ્ય મહોં કલ્યાણવિજયજી
ગણિવરના શિષ્ય ઉપાં લાલવિજયગણિએ સં ૧૬૪૪મા
ખંભાતના લાં ચિતામણિ પાર્શ્વનાથ જિન.લયની 'પ્રશસ્તિ. અને
ઋષભશતક'નું સંશોધન કર્યું હતું

૫૯ ઉપાં ગુણવિજય ગણિવરો—

તે મહોં વિદ્યાવિજયગણિના શિષ્ય હતા. સમર્થ વિક્ષાન હતા
તેમણે સં ૧૬૮૮ના કાં શુદ્ધિ ૫ ને રવિવારે મૂળ નક્ષત્રમા, સૌ-
૬૪

ભાગ્યથોમમા ૬૦મા ૬૦ વિજયદેવસૂરિની કૃપાથી તે આશુકવિ
૫૦ હેમવિજય ગણિવરે બનાવેલા 'વિજયપ્રશસ્તિમહાકાવ્ય'ના
છેલ્લા પાંચ સર્ગો તથા તે મહાકાવ્યના સર્ગ ૨૧ની " સસ્તુત સપૂર્ણ
ટીકા " " વિજયદીપિકા " ૩૦ કથકબરથી વધુ બનાવી. જેનું સંશોધન
મહાવિવેકી પરમશાસ્ત્ર-વૈરાગી અને વ્યાકરણ-ન્યાય-સિદ્ધાંતના પારગામી
મહોં ચારિત્રવિજય ગણિવરે કર્યું.

વળી, તેમણે (૪૦ ગુણવિજયજીએ) સં ૧૭૦૦ લગભગમાં
અધારમાં ગંધારનિવાસી શાવક માલજીને માટે " તપગણપતિ
ગુણપદ્ધતિ " રચી. સં ૧૬૮૦માં સુકલાહંત સ્તોત્ર શ્લોક ૨૬ની
વૃત્તિ રચી. સં ૧૬૮૬માં " જિનનામસ્તવન " સં ૧૬૭૨માં
મેઠવામાં " વિજયસેનસૂરિ નિર્વાણરાસ ' રચ્યો.

૫૦ ગુણવિજય ગણિવરો

વિક્રમની ૧૬-૧૭-૧૮મી સદીમાં આ નામના ધણા મુનિવરો મ્યા હતા.

(૧) તપાગચ્છની કુતુબપુરા શાખાના આ જયસોમસૂરિના શિષ્ય
૫૦ ગુણવિજયગણિ-તે મોટા મહાશ્વર હતા. (સં ૧૫૮)

(-પ્રક ૫૩ નિમ્ન ભત)

(૨) મહોં યશોવિજય ગણિવરના શિષ્ય ૫૦ ગુણવિજય ગણિવર
તેમણે ૫ જિનવિજય ગણિ શિષ્ય ૫ નમવિજયગણિની વિનિતિથી સં
૧૬૬૮ ના ચોમાસાના નવાસ મહિનામાં વેરાવડમાં ૬ દિવસ રહી, ત્રિપટિ
સમાધાન પુરવઠા અરિ ના આધારે અજ ને મિનાશ અરિત્ર ૩ પરંતુ બનાવ્યું
તેમ ૮ સિદ્ધાસન જત્રીથી રચી. (-પ્ર ૫૮ મહોં કમ્પાણવિજય ૩ પરપરા)

(૩) મહોં વિમલ્લ કર્ણગણિવરની પરપરામાં (૬૧) મહોં દેવવિજય
૩ (૬૨) ૫૦ ગુણવિજય ગાં સં ૧૬૭૮

(-પ્રક ૫૮ મહોં વિમલ્લ ૩ પરપરા)

(૪) (૬૧) મહોં ઠનક વિજયગણિ (૬૧) બા આ વિજયસિંહસૂરિ
શિષ્ય (૬૨) મહોં પુન્યવિજય ૩ ના શિષ્ય (૬૩) મહોં ગુણવિજય-તેમણે
સં ૧૬૭૩માં વિજયસેનસૂરિ નિર્વાણ સન્ન્યાસ સં ૧૬૮૩માં જન્મ દ્રાસ
સં ૧૮૭ (૧૬૮૩)ના આ વ ૬ ના રોજ દીસામાં ધોયર વ્યક્તારીવાનો
રાસ' બનાવ્યા. (પ્રક ૬૧ આ વિ ત્વસિંહસૂરિની યતિ શિષ્ય પરપરા નં ૩)

(૫) આં મુનિસુદરસૂરિની પરપરાના શ્રીલક્ષ્મીભદ્રિય શાખાના (૫૭)મા પં ૦ કમલવિજયગણિના શિષ્ય (૫૮) ઉપાં વિદ્યાવિજયગણિના શિષ્ય (૫૯) મહોં ગુણુવિજયગણિ—તેમણે સં ૧૬૬૮ના કાં મુ ૫ રવિવારે વિજયપ્રશસ્તિ મહાકાવ્યની સરકૃત ટીકા “વિજયદીપિકા” રચી

(-પ્રકં ૫૧, પૃં ૫૦૫)

(૬) મહોં કલ્યાણુવિજયગણિના શિષ્ય (૬૦) મહોં ધનવિજયગણિના શિષ્ય (૬૧) મહોં ગુણુવિજયગણિ—તેમણે સં ૧૬૬૩ના પોષ વદિ ૧૨ના રોજ અમદાવાદમા “કલ્પસૂત્ર”ની “કલ્પલતા” નામની લઘુટીકા ગ્રં ૦ ૩૧૦૦ રચી જેને પં ૦ ઉદયવિજયગણિવરે સં ૧૬૬૩ના પોષ વદ ૧ ને રવિવારે પુષ્ય નક્ષત્રમા અમદાવાદમા લખી

(શ્રી પ્રશસ્તિ સગ્રહ ભાગ ૨, પ્રશં નં ૭૨૧)

(૭) મહોં ઉદ્યોતવિજય ગણિવરના શિષ્ય પં ૦ ગુણુવિજયગણિ

(-પ્રકં ૫૫, ગ્રં ૫૮, મહોં હાનર્પિગણિનો પાત્રમો વાચકવશ,)

(૮) (૬૨) ભં વિજયપ્રભસૂરિ (૬૩) પં ૦ ઋદ્ધિવિજય ગણિ (૬૪)

પં ૦ ગુણુવિજયગણિ—સં ૧૭૪૫ (-પ્રકં ૬૧, પરપરા નં ૧૫મી)

(૯) (૬૦) મહોં કનકવિજયગણિની પરપરાના (૬૪) મહોં મેઘવિજયગણિ (૬૭) પં ૦ મહિમાવિજયગણિના શિષ્ય (૬૮) પં ૦ ગુણુવિજયગણિ (-પ્રકં ૫૮, મહોં કનકવિજયગણિની શિષ્ય પરપરા ખીજી)

(૧૦-૧૧) વિક્રમની વિશમી સદીમા પૂં બૂટરાયજી મં ની પરપરાના (૧) મુનિ મોતિવિજયજીના શિષ્ય અને (૨) મુનિ થોભણુવિજયજીના શિષ્ય એમ બે મુનિ ગુણુવિજયજી થયા જે મોટા વિદ્વાન હતા (-પ્રકં ૭૨)

(વધુ માટે જૂઓ પ્રકં ૬૧, ૬૨, એક નામવાળા મુનિવરો)

પટ્ટાં ૩ જી મહોં લક્ષ્મીભદ્રીયા શાખા-પરપરા

પર મહોં લક્ષ્મીભદ્રગણિવર

પ૩ પં ૦ આણુદમાણિકય ગણિ—તેમણે નવખ ડા પાર્શ્વનાથ-સ્તોત્ર, શ્લોં ૨૬ બનાવ્યું તેમણે આ સ્તોત્રમા પોતાને આં હેમ-વિમલસૂરિના શિષ્ય બતાવ્યા છે

પ૪ મહોં શ્રુતશેખર ગણિ—તેમના પં ૦ શ્રુતસમુદ્ર ગણિ, પં ૦ શ્રુતમૂર્તિ ગણિ વગેરે નામો મળે છે તેમણે સં ૧૫૫૮માં

‘સુચમકગમુત્તા’ લખ્યું સં ૧૫૧૭ના કાર્તિક વદિ ૧૦ને ગુરુવારે
ખલાતમા “દ્વાત્રિંશિકા” લખી, તેમા તે યોગાને આં લક્ષ્મી
સાગરસૂરિના શિષ્ય બતાવે છે એટલે તે તેમના હસ્તલીક્ષિત હોય.
પટ્ટાવલી ૪ થી

૫૨. મહોં લક્ષ્મીભદ્રગણિ

૫૩ ૫૦ ઉદયશીલ ગણિ

૫૪ ૫૦ બાસ્ત્રિશીલ ગણિ

૫૫ ૫૦ પ્રમોદશીલ ગણિ

૫૬ ૫૦ દેવશીલ ગણિ—તેમણે સં ૧૬૧૬ના બીજા
માવણમાં વઠનગરમા ‘વેતાલપચ્ચીસી’ બનાવી (પટ્ટાવલી સમુ.
આં ૨ પુસ્તકી પૃ. ૨૪૬)

આ ૨ મહોપાધ્યાયો—આ સમયે જ મહોપાધ્યાયો પ્રસિદ્ધ
હતા. તેઓના નામો આ પ્રકારે છે —

ઘૌમન્ત મુતશેન્વરાહવિબુધા ધી વીરમૃતપ્રસ્તરા ।

ધી સોમાદિમરશ્વરાશ વિદુરા ધી જ્ઞાનકીર્યાશ્રયા ।

જ્ઞવાર મુતમિમુતાશ્વરુતા-સંશેખિવા । સંશ્યાન્

જન્તિ સ્મા સુમર્તા તમાંસિ સરણર્હન્તિા કરોષા રથ ॥ ૧૭

(—સોમશૌભાગ કાન્ધ, સ. ૧ શ્લોક ૫૭ પટ્ટાવલી સમુચ્ચ ભાગ ૨ પ ૧૩)

૧ મહોં મુતશેખર ગણિ—તે (૫૧) આં સુનિર્મુદસ-
સૂરિ, (૫૨) મહોં લક્ષ્મીભદ્રગણિ, (૫૩) ૫૦ આનંદમાણિક્ય
ગણિના શિષ્ય હતા. જેમનો પશ્ચિમ ઉપર આવી ગયો છે તેમનું
બીજું નામ ૫૦ મુતસાગર પણ મળે છે (—પ્રક. ૪૬, પૃ. ૪૩૮)

૨. મહોં વીરશેખર ગણિ—

૩. મહોં સોમશેખર ગણિ—સભવ છે કે તેમનું બીજું નામ
આં સોમજય હોય.

તે સં ૧૪૬૬ પહેલા સુનિ યમા હતા જે શાતમૂર્તિ’ એકાત
પ્રેમી બને વનવાસી હતા. (—પ્રક. ૪૬, પૃ. ૪૩૮)

મહોં જ્ઞાનકીર્તિ ગણિ—તેમના ખીજા નામ જ્ઞાનહર્ષ ગણિ અને જ્ઞાનભાણિકય ગણિ પણ મળે છે તેઓ ભં લક્ષ્મીસાગરસૂરિના અથવા મહોં લક્ષ્મીભદ્રગણિના શિષ્ય હતા તેમણે સં ૧૫૧૯માં ખ ભાતમાં હસ્તમકાલસઘથય. ગાં ૨૪ લખ્યું (પદ્માં સમું ભાં ૧, પૃં ૧૯૫) તે સં ૧૪૬૬ પહેલા પન્યાસ બન્યા હતા (—પ્રકં ૪૯, પૃં ૪૬૮) તેમણે સં ૧૪૭૦માં શ્રી સોમસુન્દરસૂરિ સ્તુતિ—દોહા ૧ બનાવી હતી, તથા તેમણે આં મુનિસુદરસૂરિને પૂછી પૂછીને “ઉત્તરજ્ઞયણુ સુત”ની પ્રાકૃત કથાઓના સ સ્કૃત ભાષામાં અનુવાદની નોંધ તૈયાર કરી હતી. પછી તેમણે તે આધારે સં ૧૫૨૦ ના ચોમાસામાં માડવગઢમાં “ઉત્તરજ્ઞયણુકથા” (સ સ્કૃત) અથ બનાવ્યો. પદ્માવલી ૫ મી

૫૧ આં મુનિસુદરસૂરિ

૫૨ ૫૦ હર્ષસેન ગણિ—તે અભ્યાસ કરતી વેળા મોટા અવાજે ભણતા

૫૩ ૫૦ હર્ષભૂષણ ગણિ—તેમનું ખીજું નામ હર્ષસિંહ પણ મળે છે તેઓ હમેશા “ચેવિહાર એકલ ઠાણુ” કરતા હતા હમેશા આતાપના લેતા હતા. તેમણે સં ૧૪૮૦ માં “શ્રાદ્ધવિવિનિશ્ચય,” “અગ્રલમતદલન,” અને સં ૧૪૯૬ માં “પર્યુષણપર્વ વિચાર” અથો બનાવ્યા, તથા વૃદ્ધતપા આં રત્નસિંહના ઉં ઉદયધર્મગણિના “વાક્યપ્રકાશમૌકિતકની ટીકા રચી”

પદ્માવલી ૬ ઠી

૫૧. આં મુનિસુદરસૂરિ

૧ ‘ શ્રી વાક્યપ્રકાશ ’ (ત્રિપાઠ) પ્રશસ્તિ:—“ ઇતિ વાક્યપ્રકાશામિધ-મૌકિકસ્ય ટીકા સપૂર્ણા ઇતિ મદ્રમ્ ॥ શુભ મવતુ ॥ પ્રં ૧૩૦ ॥

મુનિ-ગગન-શરદેન્દુ (૧૫૦૭) વર્ષે હર્ષેણ સિદ્ધપુરનગરે ।

પ્રાયમિક સ્મૃતિ હેતોર્વિહિતો વાક્યપ્રકાશોડયમ્ ॥ ૧૩૧ ॥

ઇતિ વાક્યપ્રકાશસૂત્ર સંપૂર્ણ ॥ ૪ ॥ શુભ મવતુ ॥ છ ॥ છ ॥

(—જૈન સાહિત્ય પ્રદર્શન—શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ ભા ૨, પ્રશ નં ૫૨, જૈન ધર્મિં પ્રકં ૫૦ ૧૯)

“સુચમઠગચુત” લખ્યું સં ૧૫૧૭ના કાર્તિક વદિ ૧૦ને શુક્રવારે
ખલાતમા “દ્રાવિંશિકા” લખી, તેમાં તે ચોવાને આં લક્ષ્મી
સાગરસૂરિના શિષ્ય બતાવે છે એટલે તે તેમના હસ્તદીક્ષિત હોય.
પદાવલી ૪ થી

૫૨ મહોં લક્ષ્મીભદ્રગણિ

૫૩ ૫૦ ઉદયશીલ ગણિ

૫૪ ૫૦ શાસ્ત્રીશીલ ગણિ

૫૫ ૫૦ પ્રમોદશીલ ગણિ

૫૬ ૫૦ દેવશીલ ગણિ—તેમણે સં ૧૬૧૮ના બીજા
આવસુખા વઠનગરમા “વેતાલપચ્ચીસી” બનાવી (પદાવલી સમુ
ભાં ૨ પુસ્તકથી પૃં ૨૪૬)

ચાર મહોપાધ્યાયો—આ સમયે જ મહોપાધ્યાયો પ્રસિદ્ધ
હતા તેઓનાં નામો આ પ્રકારે છે —

શ્રીમન્ન શ્રુતશેસ્તરાદિવિનુષા શ્રી વીરમૂત્તશેસ્તરા ।

શ્રી સોમાદિમશેસ્તરાશ્ચ મિદુરા શ્રી જ્ઞાનકીર્યાદિયા ।

જ્ઞનાર શ્રુતમિશ્રુતાશ્ચતુરતા-સંશોભિતા । સંશયાન્

ખન્તિ ત્મા સુમતાં સમાંસિ તરણર્હિતા કરૌષા હૃબ ॥ ૫૭

(—સોમશૌભાગ્ય કાવ્ય, સ. ૧૦ શ્લોક ૫૭ પદાવલી સમુચ્ચય ભાગ ૨ પૃ ૧૩)

૧ મહોં શ્રુતશેખર ગણિ—તે (૫૧) આં સુનિર્મુલક-
સૂરિ, (૫૨) મહોં લક્ષ્મીભદ્રગણિ, (૫૩) ૫૦ જ્ઞાનદમાણિકશ્ચ
અણિના શિષ્ય હતા જેમનો પરિચય ઉપર આવી મયો છે તેમનું
બીજું નામ ૫૦ શ્રુતસાગર પણ મળે છે (—પ્રકં ૪૬, પૃં ૪૩૮)

૨ મહોં વીરશેખર ગણિ—

૩ મહોં સોમશેખર ગણિ—સભવ છે કે તેમનું બીજું નામ
આં સોમજય હોય.

તે સં ૧૪૬૬ પહેલાં સુનિ યથા હતા જે ચાલમૂર્તિ એકાત
ત્રેમી જાને વનવાસી હતા. (—પ્રકં ૪૬ પૃં ૪૩૮)

મહોં જ્ઞાનકીર્તિ ગણિ—તેમના બીજા નામ જ્ઞાનહર્ષ ગણિ અને જ્ઞાનમાણિક્ય ગણિ પણ મળે છે. તેઓ ભં લક્ષ્મીસાગરસૂરિના અથવા મહોં લક્ષ્મીભદ્રગણિના શિષ્ય હતા તેમણે સં ૧૫૧૯માં બાલાતમા દુરસમકાલસઘથય ગાં ૨૪ લખ્યું (પટ્ટાં સમું ભાં ૧, પૃં ૧૯૫) તે સં ૧૪૬૬ પહેલાં પન્યાસ બન્યા હતા (—પ્રકં ૪૯, પૃં ૪૬૮) તેમણે સં ૧૪૭૦માં શ્રી સોમસુદરસૂરિ સ્તુતિ—દોહા ૧ બનાવી હતી, તથા તેમણે આં મુનિસુદરસૂરિને પૂછી પૂછીને “ઉત્તરજયણુ સુત”ની પ્રાકૃત કથાઓના સંસ્કૃત ભાષામાં અનુવાદની નોંધ તૈયાર કરી હતી પછી તેમણે તે આધારે સં ૧૫૨૦ ના ચોમાસામાં માડવગઢમાં “ઉત્તરજયણુકથા” (સંસ્કૃત) ગ્રંથ બનાવ્યો પટ્ટાવલી ૫ મી

૫૧ આં મુનિસુદરસૂરિ

૫૨ ૫૦ હર્ષસેન ગણિ—તે અભ્યાસ કરતી વેળા મોટા અવાળે ભણતા

૫૩ ૫૦ હર્ષભૂષણ ગણિ—તેમનું બીજું નામ હર્ષસિંહ પણ મળે છે તેઓ હમેશા “ચેત્તિહાર એકલ ઠાણુ” કરતા હતા હમેશા આતાપના લેતા હતા તેમણે સં ૧૪૮૦ માં “શ્રાદ્ધવિવિનિશ્ચય,” “અચલમતદલન,” અને સં ૧૪૯૬માં “પર્યુષણાપર્વ વિચાર” ગ્રંથો બનાવ્યા, તથા વૃદ્ધતપા આં રત્નસિંહના ઉં ઉદયધર્મગણિના “વાક્યપ્રકાશમૌકિતકની ટીકા રચી^૧

પટ્ટાવલી ૬ ઠી

૫૧ આં મુનિસુદરસૂરિ

૧ “શ્રી વાક્યપ્રકાશ” (ત્રિપાઠ) પ્રશસ્તિ:—“ઈતિ વાક્યપ્રકાશામિધ-મૌકિકસ્ય ટીકા સપૂર્ણા ઇતિ ભદ્રમ્ ॥ શુભ ભવતુ ॥ પ્રં ૧૩૦ ॥

મુનિ-ગગન-શરદેન્દુ (૧૫૦૭) વર્ષે હર્ષેણ સિદ્ધપુરનગરે ।

પ્રાથમિક સ્મૃતિ દેતોર્વિહિતો વાક્યપ્રકાશોડયમ્ ॥ ૧૩૧ ॥

ઈતિ વાક્યપ્રકાશસૂત્ર સપૂર્ણ ॥ ઠ ॥ શુભ ભવતુ ॥ છ ॥ છ ॥

(—જૈન સાહિત્ય પ્રદર્શન—શ્રી પ્રશસ્તિ સગ્રહ ભા ૨, પ્રશ નં ૫૨, જૈન ઇતિ પ્રકં ૫૦ ૧૯)

૫૨ ઉપાં શિવસમુદ્રગણિ—તેઓ આં મુનિમુંદરસૂરિના શિષ્ય હતા.

૫૩ (૧) ૫૦ ઉસમગણગણિ—સં ૧૫૧૧ ના ૬૧૦ મું
૩ મગજવાર સિદ્ધિયોગ, રાજ્યોગ, મુ. સાપલા ગામ.

૫૩ (૨) ૫૦ સોમમગણગણિ

૫૪ ૫૦ મુતમગણગણિ

૫૫ ૫૦ દાવણ્યપ્રભગણિ—તેઓ સં ૧૫૨૬ના આં ૧૦
૨ને ગુરુવારે ધનગાઠા ગામમાં હતા.

પદ્માવલી ૭મી

૫૧ આં મુનિમુંદરસૂરિ

૫૨. ૫૦ સદ્ધર્મિમગણગણિ—તેમણે સં ૧૫૦૧ ના ૯૬
મુદિ ૪ને ગુરુવારે “મુદ્ધર્મિન શેઠ રાસ” રમ્યો.

— ૫૦ સદ્ધર્મ x x x ગણિવરો—

નોંધ આ સંપ્રદાયિત ૨ ૫ સંપ્રદાય ૩ ૫ સંપ્રદાય
સંપ્રદાય, ૫ સંપ્રદાય સંપ્રદાય ૫ સંપ્રદાય નામે ધણા મુનિવરો
સંપ્રદાય હતા તે આ પ્રમાણે —

૧ આં સદ્ધર્મ પાશ્વિત (જૂઓ પ્રકં ૧૩ પૃં ૨૬૩)

૨ શ્રી સદ્ધર્મસ ગણિવર (જૂઓ પ્રકં ૨૪ પૃં ૪૦૪)

૩ ૫૦ સદ્ધર્મિમગણ ગણિવર—આં મુનિમુંદરસૂરિના શિષ્ય
૫૦ સદ્ધર્મિમગણ ગણિ—તેમણે સં ૧૫૦૧ ને મું ૪ ગુરુવાર
“મુદ્ધર્મિન શેઠ રાસ” બનાવ્યો. (—પ્રં ૫૧ પૃં ૫૧૦)

૪ ૫૦ સદ્ધર્મસ ગણિવર—તે પર આ રત્નશેખરસૂરિ (૫૩)
જાં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ (૫૪) આં ઉદયનદીના શિષ્ય હતા. તેમણે
૧૫૦૫ માં તલવાડમાં “આઠ જાણામાં સમ્યક્ત્વ રાસ” બનાવ્યો.

(—પ્રકં ૫૨ પદ્માં ૧ લી પદ્ધંક—૫૫મો)

૫ ૫૦ સદ્ધર્મગણિવર— તે જાં હેમવિમલસૂરિના શિષ્ય
હતા. જાં મુજકદે જાં હેમવિમલસૂરિને સં ૧૫૭૨માં પકડી

કેદમા પૂર્યા, અને ખલાતના સઘનો ૧૨૦૦૦ ટકા દડ કર્યો ત્યારે ૫૦ હર્ષકુલ ગણિવર વગેરેએ બાદશાહ પાસે જઈ બાદશાહને સમજાવી. તે રકમ સઘને પાછી અપાવી હતી, તેઓમાં ૫૦ સઘહર્ષ ગણિવર પણ એક હતા.

૬ ૫૦ સંઘ ચારિત્ર ગણિવર-૯૦ હેમવિમલસૂરિની પરપરાના સં ૧૬૦૦

(-જૂઓ પ્રકં ૫૫, પાલનપુરા શીલચારિત્ર શાખા નં ૪)

(-પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૧૨ પ્રકં ૫૫ + ૫૦ સઘ હર્ષગણિની પરપરા)

૭ ૫૦ સઘવિજય ગણિવર- તે જગં આં વિં હીરસૂરિના મહોં કલ્યાણ વિજય ગણિવરના મહોં ધર્મવિજય ગણિવરના શિષ્ય હતા.

તેમણે, સં ૧૬૬૬મા મહોં ધર્મવિજય ગણિની રત્નમજ્જુષા શોધી અને સં ૧૬૬૮મા “વિક્રમસેન શનિશ્ચર રાસ” બનાવ્યો.

(પ્રકં ૫૮ મહોં કલ્યાણ વિં ગં પરપરા)

૮ ૫૦ સઘવિજય ગણિવર-તે (૫૯) મહોં ઉદ્યોતવિજય ગણિવરના શિષ્ય ૫૦ ગુણવિજય ગણિના શિષ્ય હતા તેમણે સં ૧૬૭૪મા “કલ્પસૂત્રની સસ્કૃત લઘુ ટીકા-કલ્પ પ્રદીપિકા અં ૩૩૦૦” બનાવી જેને મહોં કલ્યાણ વિં ગં ના શિષ્ય મહોં ધનવિજય ગણિવરે શોધી હતી

(પ્રકં ૫૫ મહોં હાનર્ષિ ગણિવરનો પાચમો વાચકવશ

પ્રકં ૫૮ મહોં ઉદ્યોત વિં ગણિની પાંચમી પરપરા)

(વિશેષ માટે જૂઓ પ્રં ૬૧મા એક નામ વાળા આચાર્યો.)

પટ્ટાવલી ૮ મી

૫૧ આં મુનિસુંદરસૂરિ

પર ૫૦ શુભશીલ ગણિ-તે આચાર્યશ્રીના સૌથી છેલ્લા શિષ્ય અગર પ્રશિષ્ય હશે તેમનું બીજું નામ ૫૦ શુભસુંદર ગણિ પણ મળે છે. તેમણે નાની ઉંમરમા દીક્ષા લીધી હશે તેઓ વિદ્વાન અને “શીઘ્ર કવિ” હતા.

ગુજરાતના ૭મા બાદશાહ સુલ્તુનશાહે (વિ. સં ૧૫૬૭થી ૧૫૮૩) “આ. હેમવિભક્તસૂરિ (સં ૧૫૪૮ થી ૧૫૮૩)ને સં ૧૫૭૨ માં કેદમાં પૂરી, જાણતાના સમ પાસેથી ૧૨૦૦૦ ટકાનો ૬૪ લીધો ’ ત્યારે આચાર્યશ્રીની આજ્ઞાથી આર પડિત મુનિવરોએ આપાનેરમાં બાદશાહ પાસે જઈ, તેને ખુશ કરી સમગ્રી રકમ પાછી આપાવી હતી. આ આર મુનિવરોમાં એક શ્રીશ્રી ઈવિ ૫૦ શુભશીલ અણિ પદ્મ હતા.

૫૦ શુભશીલ અણિવરે

મણા શ્રીશ્રી રમ્યા છે તેમના આ પ્રકારે જણવા મળે છે—
સં ૧૪૬૨માં ‘વિક્રમચરિત્ર’, સં ૧૪૬૩માં ‘પુરુષધનનૃપ કથા’, સં ૧૫૦૪માં ‘પ્રભાવકથાચરિત્ર’, સં ૧૫૦૬માં, ‘ભક્તેશ્વર બાહુબલીવૃત્તિ’, સં ૧૫૧૮માં ‘શત્રુજયકથા-સ્વોપગવૃત્તિસહ’, સં ૧૫૪૦માં ‘શાલિવાહનનૃપચરિત્ર’ ઇ. ૧૮૦૦, પુરુષસાર કથા, ‘સ્નાત્રપઆગ્રિકા,’ ભક્તામરસ્તોત્રમાહાત્મ્ય’ ઇ. ૧૭૦૦, ‘પદ્મ વગસમ્બદ્ધ,’ ઉલ્લાહિનામમાલા,’ વગેરે શ્રીશ્રી રમ્યા તેમજ દેલા ઉલામકન મુગાદિગ્નિનસ્તવન-મંત્રત્ર લેખબલિગર્ભિત પ્રાકૃત ગાથા રપ” બનાવ્યું હતું, જેમાં તેમણે પોતાનું નામ ૫૦ શુભમંદર આપ્યું છે.

મહો. ભાનુચંદ્ર અણિના શિષ્ય ૫૦ ભક્તિચંદ્ર અણિએ ઉપર્યુક્ત સ્તવનની જવરૂરી રચી.

(—પ્રક. ૫૫, મહો. વિદ્યાસાગર અણિની વાચક પરપરા)

પદ્મવલી ૬મી

૫૧ આ. મુનિમુદરસૂરિ.

૫૨ ૫૦ ચંદ્રરત્ન અણિ—તેમણે ગુરુભક્તિથી ‘જ્યાનન્દચરિત્ર’ ઇ. ૭૫૦૦નું સંશોધન કર્યું અને પ્રગતિના ૪ સ્તોક બનાવી, તેની સાથે એકથા હતા. સભવ છે કે ચંદ્રરત્નઅણિવર તે પોતે જ આ. રત્નશેખરસૂરિ બન્યા હોય એમ જણાય છે.

પ્રભાવક મુનિવરો—

આ સમયે તપાગચ્છીય વડી પોષાળગચ્છમા પાઞ્ચમા ભં જિન-
તિલક, આં રત્નસિંહ ઉં ઉદયધર્મગણિ અને આં ઉદયવલ્લભ-
સૂરિ થયા (—પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૬ થી ૨૫)

રાજગચ્છમા આં વિજયચંદ્રસૂરિ (પ્રકં ૩૫, પૃં ૪૩)

પદ્મીવાલગચ્છમા આં યશોદેવસૂરિ (પ્રકં ૩૫, પૃં ૬૩)

મહાહડગચ્છમા આં કમલપ્રભસૂરિ (પ્રકં ૩૭, પૃં ૧૬૮)

પિંપલકગચ્છમા આં ધર્મશેખર (પ્રકં ૩૮, પૃં ૨૭૩)

પિંપલકગચ્છમા આં વીરદેવ (પ્રકં ૩૮, પૃં ૨૭૩)

પિંપલકગચ્છમા આં હીરાનંદ (પ્રકં ૩૮, પૃં ૨૭૪)

મલધારગચ્છમા આં રાજશેખર (પ્રકં ૩૮, પૃં ૩૩૭)

ખરતરગચ્છમા આં જિનભદ્ર (પ્રકં ૪૦, પૃં ૪૭૫)

પૂર્ણિમાગચ્છમા આં ગુણસમુદ્ર (પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૦૨)

અચલગચ્છમા આં મહેન્દ્રપ્રભ (પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૨૭)

સાર્ધપૂનમિયાગચ્છમા આં વિનયચંદ્ર (પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૪૧)

આગમિકગચ્છમા આં મુનિહસ (પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૪૨)

આગમિકગચ્છમા આં હેમરત્ન (પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૪૩)

આગમિકગચ્છમા આં દેવરત્ન (પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૪૩)

દેવસૂરિવડગચ્છમા આં મુનીશ્વર (પ્રકં ૪૧, પૃં ૫૮૮)

નાગોરી તપાગચ્છમા આં રત્નશેખર (પ્રકં ૪૧, પૃં ૫૮૨)

આગમિકગચ્છના આં ચારિત્રપ્રભસૂરિની પાઠે આં જયતિલક-
સૂરિએ સં ૧૫૦૨ કાં ૧૦ ૧૧ બુધવારે ઇડરમા “હરિવિક્રમ-
મહાકાવ્ય” રચ્યુ (શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ લાગ રજો પ્રશં ૧૦ ૨૨૩૦)

સં ૧૪૮૫મા ચિત્તોડમાં વિજયસ્તભ બન્યો

(—પ્રકં ૫૦, પૃં ૪૮૨, ૪૮૩)

રુદ્રપદ્મીગચ્છની નવી ભદ્રારક પદ્માવલી

રુદ્રપદ્મી ગચ્છમાં ૪૯મા આં વર્ધમાનસૂરિ વગેરે
પ્રભાવક—આચાર્યો થયા તેમણે સં ૧૪૬૮ના કાર્તિક સુદિ ૧૫ના
રોજ જાલધરમા “આચારદિનકર ગ્રંથ” બનાવ્યો.

ગુજરાતના ૭મા બાહશાહ સુલ્તનશાહે (સિ. સં ૧૫૬૭થી ૧૫૮૩) “આં હેમવિમલસૂરિ (સં ૧૫૪૮ થી ૧૫૮૩)ને સં ૧૫૭૨ માં કેદમાં પૂરી, ખબાતના સઘ પાસેથી ૧૨૦૦૦ ટકાનો ૬૬ લીધો ’ ત્યારે આચાર્યશ્રીની આસાથી ચાર પઠિત મુનિવરોએ વ્યાખાનેરમાં બાહશાહ પાસે જઈ, તેને ખુશ કરી સઘની રકમ પાછી અપાવી હતી. આ ચાર મુનિવરોમાં એક શીશ કવિ ૫૦ શુભશીલ ગણિ પદ્ય હતા.

૫૦ શુભશીલ ગણિવરે

ઘણા ગ્રંથો રચ્યા છે, તેમાંના આ પ્રકારે જણવા મળે છે—

સં ૧૪૬૨માં ‘વિક્રમચરિત્ર’, સં ૧૪૬૩માં ‘પુરુષધનનૃપ કથા’, સં ૧૫૦૪માં ‘પ્રભાવકથાચરિત્ર’, સં ૧૫૦૬માં, ‘ભસ્મેસર બાહુબલીવૃત્તિ’, સં ૧૫૧૮માં ‘શત્રુજયકથા-સ્વોપજાવૃત્તિસહ’, સં ૧૫૪૦માં ‘શાલિવાહનનૃપચરિત્ર’ અં ૧૮૦૦, પુરુષસાર કથા, ‘સ્નાત્રપથાશિક્ષા’, ‘ભક્ત્યામરસ્તોત્રમાહાત્મ્ય’ અં ૧૭૦૦, પદ્ય વર્ગસમૂહ, ‘ઉષ્ણદિનામમાલા’ વગેરે ગ્રંથો રચ્યા. તેમજ “દેશ ઉલામ ઠન મુગાદિચિનસ્તવન—મત્રતત્ર લેખભવિગભિત પ્રાકૃત ગાથા રપ” બનાવ્યું હતું, જેમાં તેમણે પોતાનું નામ ૫૦ શુભમુંદર આપ્યું છે.

મહોં બાનુચદ્રગણિના ચિન્ન ૫૦ ભગિચદ્ર ગણિએ ઉપર્યુક્ત સ્તવનની અવતૂરી’ રચી.

(—પ્રકં ૫૫, મહોં વિદ્યાસાગર ગણિની વાચક પરપરા)

પદ્માવલી ૬મી

૫૧ આં મુનિમુંદરસૂરિ

૫૨ ૫૦ ચદ્રરત્ન ગણિ—તેમણે ગુરુભક્તિથી ‘જયાનન્દચરિત્ર’ અં ૭૫૦૦નું સંયોધન કર્યું અને પ્રશસ્તિના ૪ સ્તોત્ર બનાવી, તેની સાથે ભેળ્યા હતા. સંજય છે કે ચદ્રરત્નગણિવર તે પોતે જ આં રત્નશેખરસૂરિ બન્યા હોય એમ જણાય છે.

પ્રભાવક સુનિવરો—

આ સમયે તપાગચ્છીય વડી પોષાગચ્છમા પૃથ્વા લાં જિન-
તિલકે, આં રત્નસિંહ ઉં ઉદયધર્મગણિ અને આં ઉદયવલ્લભ-
સૂરિ થયા (—પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૬ થી ૨૫)

રાજગચ્છમા આં વિજયચંદ્રસૂરિ (પ્રકં ૩૫, પૃં ૪૩)

પદ્મીવાલગચ્છમા આં યશોદેવસૂરિ (પ્રકં ૩૫, પૃં ૬૩)

મહાહડગચ્છમા આં કમલપ્રભસૂરિ (પ્રકં ૩૭, પૃં ૧૬૮)

પિંપલકગચ્છમા આં ધર્મશેખર (પ્રકં ૩૮, પૃં ૨૭૩)

પિંપલકગચ્છમા આં વીરદેવ (પ્રકં ૩૮, પૃં ૨૭૩)

પિંપલકગચ્છમા આં હીરાનદ (પ્રકં ૩૮, પૃં ૨૭૪)

મલધારગચ્છમા આં રાજશેખર (પ્રકં ૩૮, પૃં ૩૩૭)

ખરતરગચ્છમા આં જિનલદ્ર (પ્રકં ૪૦, પૃં ૪૭૫)

પૂર્ણિમાગચ્છમા આં ગુણસમુદ્ર (પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૦૨)

અચલગચ્છમા આં મહેન્દ્રપ્રભ (પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૨૭)

સાર્ધપૂનમિયાગચ્છમા આં વિનયચંદ્ર (પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૪૧)

આગમિકગચ્છમા આં મુનિહસ (પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૪૨)

આગમિકગચ્છમા આં હેમરત્ન (પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૪૩)

આગમિકગચ્છમા આં દેવરત્ન (પ્રકં ૪૦, પૃં ૫૪૩)

દેવસૂરિવડગચ્છમા આં મુનીશ્વર (પ્રકં ૪૧, પૃં ૫૮૮)

નાગોરી તપાગચ્છમા આં રત્નશેખર (પ્રકં ૪૧, પૃં ૫૯૨)

આગમિકગચ્છના આં ચારિત્રપ્રભસૂરિની પાટે આં જયતિલક-
સૂરિએ સં ૧૫૦૨ કાં ૧૦ ૧૧ બુધવારે ઇંડરમા “હરિવિક્રમ-
મહાકાવ્ય” રચ્યુ (શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ ભાગ રજો પ્રશં ૧૦ ૨૨૩૦)

સં ૧૪૮૫મા ચિત્તોડમા વિજયસ્તલ બન્યો.

(—પ્રકં ૫૦, પૃં ૪૯૨, ૪૯૩)

રુદ્રપદ્મીગચ્છની નવી ભદ્રારક પદ્માવલી

રુદ્રપદ્મી ગચ્છમાં ૪૯મા આં વર્ધમાનસૂરિ વગેરે
પ્રભાવક—આચાર્યો થયા તેમણે સં ૧૪૬૮ના કાર્તિક સુદિ ૧૫ના
રોજ બલધરમા “આચારદિનકર ગ્રંથ” બતાવ્યો.

દુદ્રપસ્વી ગમ્ધમા સં ૧૫૦૧મા ઉં નરચદ્ર ગણિ, અને ઉં
દેવચદ્ર ગણિ થયા.

૪૯ ભં વર્ધમાનસૂરિ

૫૦ ભં દેવસુંદર ગણિ—ઉં દેવચદ્ર ગણિ હતા, તે ભદ્રારક
બન્યા. (—પ્રકં ૪૦ પૃં ૪૩૭)

સૂં ૧૫૫૩ કાં સૂં ૧૩ ગુરવારે ભં દેવસુંદરસૂરિ, ઉં
આનંદસૂરિ ગણિ મિથ્ય અને આં વિનયરાજસૂરિ ચિત્તોડમા હતા.

૫૧ ભં વિનયરાજસૂરિ—સભવ છે કે—તેમના પછી ભદ્રારક
શ્રીપૂજ પરંપરા ચાલી હોય. સં ૧૫૫૩

દુદ્રપસ્વીગમ્ધની શ્રી પૂજ પદ્માવલી આ પ્રકારે મળે છે—

અમે “આગરાના શ્રી ચિતામણિ પાશ્વનાથનો પ્રથમ હાર” કે
બીજા કોઈ પ્રથમ હારના પુસ્તકની પુષ્પિકામાંથી નીચે મુજબ નોંધ
કરી છે—

પહાડપુર સ્ટેટ પાસે રુદ્ધાવલી ગામ છે ત્યાંના દુદ્રવાલ ગમ્ધના
કુલગુરુ ભદ્રારકોની નીચે મુજબ મતિ પરંપરા મળે છે—

દિલ્હીની પાટો—(૧) ...સૂરિ (૨) તત્પદ્મે ભં ધરિભદ્રસૂરિ,
(૩) તત્પદ્મે ભં .. (૪) તત્પદ્મે ભં ગુણસમુદ્રસૂરિ (૫) તત્પદ્મે
ભં .. (૬) તત્પદ્મે ભં માણિકચંદ્રસૂરિ (૭) તત્પદ્મે (૧)
ભં જ્ઞાનસાગરસૂરિ તથા (૨) ભં દેવચંદ્રસૂરિ (૮) જ્ઞાનસાગર પદ્મે
ભં .. તત્પદ્મે ઉં કેવલકીર્તિ, તત્પદ્મે ઉં જ્યોત, તત્પદ્મે શ્રી
કચ્છાપ્તુઆર તત્પદ્મે શ્રી ચાલિભદ્રસૂરિ ત પદ્મે ગુણલાભસૂરિ તત્પદ્મે
ઉં ગોપીચંદ્ર, તત્પદ્મે ઉં આનંદરાઈ, તત્પદ્મે બીવનેન ૭, તત્પદ્મે
ઉં જદ્દિશ તત્પદ્મે કપૂરશ તત્પદ્મે લાલચંદ્ર, તત્પદ્મે
મોહનશ, તત્પદ્મે જૈનહાસ ૧ મનરથામસાગિ

લાલચંદ્ર પદ્મે શ્રી શ્યામસુંદરશ, તત્પદ્મે ગુણસાગર તથા
.. સાગર ગુણસાગર શિષ્ય દયાભાગર તત્પદ્મે ભાગ્યાનરશ

આગરાની—ભદ્રારક પદ્માવળી

દેવે દ્રસૂરિ, તં ગુણસુંદરશ તં ભં ગુણમુશસૂરિ, તં ભં

ચ દ્રકીર્તિ, તં લક્ષ્મીરતન, તં લં શિવસુંદર, તં ગુણસમુદ્ર, તં
 ઉં ‘ચાર્જી,’ તં શિં ઉં ઠંકુરજી, તં દયાલદાસ, તં જોધજી,
 તત્શિષ્ય છાનુઝ્ઝિ, તં હરિચંદ્ર તેમજ માનચંદ હરિચંદ પદ્મે
 દેવચંદ, તં આસકરજી તેમજ હેમરાજ, હેમરાજ પદ્મે લાલચંદ,
 તં શિષ્ય શ્રી જગકીર્તિ, તં ચેનકીરતિ, તં ચેલા ખુશાલ કીરતિ
 (—૩૬૫૯લી નગર માટે જૂઓ પ્રકં ૪૦, પૃં ૪૩૪)

નગરસ્થાપના

સિરોહી—

મારવાડમા પિંડવાડાથી પશ્ચિમમા માધલ દૂર સિરોહી નામે
 શહેર છે. અહીં પહાડી નીચેના એક જ પડથાર પર મોટાં ૧૪
 જનાલયો છે.

સિરોહીની વિશેષ ઐતિહાસિક માહિતી નીચે મુજબ મળે છે.—
 (૧) જલોરના ચૌહાણવંશના (૪૨ મા) રાજા શિવભાણે સં ૧૪૬૨મા
 સિરણુ ગામ વસાવ્યું અને તેમા કિલ્લો બધાવ્યો તેના પુત્ર
 (૪૩) રાજા સહજીમદલ ચૌહાણે (દેવડે) સં ૧૪૮૨ ના
 વૈં સું ૨ (વૈં વં ૭)ના રોજ સિરણુ ગામ પાસે સિરોહી
 નગર વસાવ્યું (પ્રકં ૩૫, પૃં ૧૭૩) (૨) તપગચ્છના ૫૧મા
 આં મુનિસુદરસુરિ (સં ૧૪૬૬ થી ૧૫૦૩) થયા તેમણે
 ચાવીશ વાર સૂરિમંત્રનો જાપ કર્યો હતો તેમણે જ્યારે જ્યાં જ્યાં
 એ જાપવિધિ કર્યો ત્યારે ત્યાંના રાજાએ પોતાના રાજ્યમાં અમારિ
 પગાવી હતી તેમણે સિરોહીમા સૂરિમંત્રનો જાપવિધિ શરૂ કર્યો
 તેમના ઉપદેશથી રાજા સહજીમદલ ચૌહાણે સિરોહી રાજ્યમા
 અમારિ પગાવવાનું જાહેર કર્યું પણ તેણે પોતે જ એ મર્યાદાનો
 ભંગ કર્યો ” આથી સિરોહી રાજ્યમા એકદમ “તીડોનો ઉપદ્રવ” શરૂ
 થયો આચાર્યશ્રીના ધ્યાનમા આ વસ્તુ આવી જતા તેમણે “ એકાતમા
 ધ્યાન કરી એ ઉપદ્રવ શમાવ્યો (—પ્રકં ૫૧, પૃં ૪૯૫, ૪૯૬)

(૩) સિરોહીમા લગભગ વિક્રમની દશમી શતાબ્દીની ધાતુની
 કલાપૂર્ણ જિનપ્રતિમા વિદ્યમાન છે

નોમ્મ જૈન મુન ન્હુ વપ ડભુ બહ-જ્ઞાનાં તેનો ફેરો છપાયો છે

(૪) અહીં ભગવાન અનિતનાથનું જિનાલય બન્યું હતું સથે મહા-હડગમ્મના આં કમલપ્રભસૂરિના ઉપદેશથી ભં અનિતનાથના-જિનપ્રાસાદમા ભં ચિતામણિ પાર્શ્વનાથનો ભદ્રપ્રાસાદ બનાવ્યો, તેમા સં ૧૫૨૦ ના અષાઠ સુદિ ૨ ના રોજ સર્વધાતુની પરિહર વાળી ચિતામણિ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા આં કમલપ્રભસૂરિના હાથે કરાવી તેમા જ્યેષ્ઠકાઉસગિયા મૂર્તિ ઉપર આ આશયનો પ્રતિમા લેખ છે (-પ્રકં ૩૭ પૃં ૨૬૮)

(૫) કછોલી ગમ્મના ભં સર્વાનંદસૂરિના શિષ્ય પં ગુણસાગર ગણિના શિષ્ય યતિ ચરોવર્ધને જ્યેષ્ઠ જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. નોમ્મ આ પ્રતિમા ભજવાન અનિતનાથના જિનાલયમાં વિલમ્બાન છે

(૬) શિરોહીમા થેઠ ઉજળ અને કાલ નામે બે પોરવાઠ ધની, માની, પશકમી, વીર, ધમિષ જૈન મત્રી હતા તેઓએ સ્ત્રી શત્રુજય તીર્થનો છરી પાળતો ચાત્રાસ ધ ઠાકયે.

આં, સોમદેવસૂરિની અધ્યક્ષતામા શિરોહીથી જીરાવલા તીર્થની પાત્રા કરી. (-પ્રં ૪૦ પૃં ૪૬૮)

તેઓએ શિરોહીમા ૮૪ હ પતીઓ સાથે ચોથુ મત લીધું મોટો ઉત્સવ કર્યો તેમાં તેઓએ સૌને તાબૂહની પ્રભાવના કરી હતી (પ્રં ૫૩ પ્રભાવક જૈનો, મં ઉજળ કાલ. પ્રં ૫૩ કુતુબપુર શાખના ૫૬ મા આં સોમજમસૂરિ)

૭ આ. બાલુદાવિમલસૂરિએ સં ૧૫૮૭મા શિરોહીમા ઉં જીવધર્મ ગણિવરને આચાર્ય બનાવી, આં વિજયદાનસૂરિ નામ શાખી, પોતાની પાટે સ્થાપ્યા (-પ્રક ૫૭ - ..)

૮ આ. વિજયદાનસૂરિએ સં ૧૬૧૦ ના પોષ સુદિ-૧ના રોજ શિરોહીમા ઉં હીરહર્ષને આચાર્ય પદવી અને ૭ ધર્મ સાગરને મહોપાધ્યાય પદવી આપી. (-પ્રકં ૫૫ પ્રકં ૫૮)

૯ રાજા સુરતાનજી મોહાણે સં ૧૬૬૭ મા ૬૨ સાલ માટે અષાઠ સુદિ-૧૧ થી ભાદરવા સુદિ-૬ સુધી શિરોહી રાજ્યમાં અમારિ

પાળવાનો આદેશ આપ્યો હતો, જે અમારિનો શિલાલેખ શિરોહીમા લઈ પદ્મપ્રભુ જિનાલય પાસે સુરક્ષિત છે

નોંધ-આ શિલાલેખનો ફેાટો જૈનયુગ (નવ) વર્ષ-૩ અક ૩મા છપાયો છે.

૧૦ આશુ કવિ પં હેમવિજય ગણિવરે સં ૧૬૬૭માં ઈસરમા અને જીરાવલામા “વિજય પ્રશસ્તિ મહાકાવ્ય” સર્ગ-૧૬, અને વિં સં ૧૬૬૮ના કાં સું ૫ના રોજ શિરોહીમા ઉપાં ગુણવિજયજી ગણિએ “વિજય પ્રશસ્તિ મહાકાવ્ય સર્ગ-૧૭ થી ૨૧ મૂળ અને તે મહાકાવ્યની સંપૂર્ણ ટીકા નામે વિજય દીપિકા જીરાવલા કે શિરોહીમા રચી અને તેનું સંશોધન મહોં ચારિત્રવિજય ગણિએ કર્યું (-પ્રકં ૫૧, પૃં ૫૦૬)

૧૧ શિરોહીમા શાં પૂજાશાહને ઉછરગદે નામે પત્ની હતી અને તેને સં તેજપાલ નામે પુત્ર હતો.

(૧) સં તેજપાલને ચતુરગદેવી અને લક્ષ્મીદેવી નામે બે સ્ત્રીઓ હતી તથા ચતુરગદેવીથી (૧) વસ્તુપાલ (૨) વર્ધમાન અને (૩) ધનરાજ નામે ત્રણ પુત્રો તથા (૪) માની નામે એક પુત્રી થયા. તેમજ લક્ષ્મીદેવીથી (૫) ગોડીદાસ નામે પુત્ર અને ગજસિંહ નામે પૌત્ર થયા

(૧) સં વસ્તુપાલને ભાર્યા અનુપમાદેવીથી (૧) સુખમલ (૨) ધંદ્રલાણ અને (૩) ઉદયભાણ ત્રણ પુત્રો થયા

(૨) શ્રી માનકુમારીએ દીક્ષા સ્વીકારી તેનું નામ સાધ્વી મહિમાશ્રી રાખવામા આવ્યું તે સાધ્વીજીવન પાળી કાળધર્મ પામી

(૩) સં વર્ધમાનને ૩ સ્ત્રીઓ હતી દેવચંદ નામે પુત્ર થયો વર્ધમાન બહુ પ્રભાવશાલી હતો

(૪) ધનરાજને રૂપકુમારી નામે પત્ની હતી

સં તેજપાલ શિરોહીમા રહેતો હતો શિરોહીના રાજાનો મહામાત્ય હતો જે “મહામાત્ય વસ્તુપાલ તેજપાલ જેવો” મનાતો હતો દાન દેવામા “કલ્પવૃક્ષ જેવો” મનાતો હતો જે તપાગચ્છના

૬૦મા સદ્ધારક વિજયદેવસૂરિ (સં ૧૬૫૨ થી ૧૭૧૩)નો પરમ સદ્ધારક હતો. તેણે અમદાવાદમાં સૌ સદ્ધારકો આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, પંચાસો, સાધુઓ વગેરેની સોનારૂપા નાણાથી નવાગી પૂજા કરી જેનોમા નાળીયેરની પ્રભાવના કરી, મોટો ઉત્સવ કર્યો. (-પ્રકં ૬૦)

તેણે અહીં સં ૧૬૮૧ના પ્રથમ ચૈત્ર શુદ્ધિ ૬ ને રવિવારે પુર્નવસુ નક્ષત્રમાં રવિ યોગમાં અમદાવાદમાં તપગચ્છના દેવસૂરસભ અને આણ્ણદસૂરસભ એ બંને શાખાઓનો સેઠ મળાડી, એક કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો. આથી સુધે મોટો ઉત્સવ કરી તેને ગચ્છસેઠ નિવારણુ તિલક અને સ્વપતિનુ તિલક કર્યું.

(-જૂઓ પ્રકં ૫૫, ગચ્છમત સભષં કલમ ૨૬ મી)

(શ્રી પ્રશસ્તિ સમ્રહ ભાં ૨ પ્રશં ૧૦ ૧૬૦)

સં તેજપાસે શિરોહીના ભં બ્રજિતનાથના જિનપ્રાસાદમાં કમળદલવાળું સમવસરણુ બનાવ્યું અને તેમાં સં ૧૬૮૫ ના અષાઢ વદિ ૪ ને ગુરુવારે શિરોહીમાં ભં વિજયદેવસૂરિ, આં વિજય સિદ્ધસૂરિના હાથે ભં પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી (-પ્રકં ૬૦-૬૧)

નાથ ભ પાર્શ્વનાથના કમલ દાથેના સમવસરણુનો તથા શિરોહીના ખીન જિનપ્રાસાદોના ફોટા ગણે જૂઓ (જેન પુત્ર (નું) ૧૧-૩ અક-૩) સં તેજપાસે સં ૧૬૬૧ માં ૧૦ ૬ રવિવારે શિરોહીમાં (૧) શખેશ્વર પાર્શ્વનાથના જિનપ્રાસાદના ખેલા મઠપમાં ભં આદી શ્વરની મોટી જિનપ્રતિમાની, તથા (૨) હયાઓસવાદના આદીશ્વરના જિનપ્રાસાદના ખેલા મઠપમાં ભં મુનિમુવતત્વામીની મોટી જિન પ્રતિમાની તપગચ્છના ૬૧માં ભં વિજયપ્રસૂરિના પદ્મ ૧૬૨માં આં વિજયરત્નસૂરિની આનાથી મહોં મેઘવિજયગણિવરના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

સં તેજપાસની માગા ઉછરગઢેવીએ સં ૧૬૬૫ વૈં સું ૩ બુધવારે શિરોહીમાં હયાઓસવાદના આદીશ્વર જિનપ્રાસાદમાં ભં વિજયતિલકસૂરિ (આં વિજયનદસૂરિ)ના હાથે ભં હીરવિજય સૂરિની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

સઘ મુખ્ય સં વર્ધમાને સં ૧૭૩૬ માગશર શુદ્ધિ ૩
 બુધવારે શિરોહીમા “શખેશ્વર પાર્શ્વનાથ જિનપ્રાસાદમા મૂળનાયક
 શખેશ્વર પાર્શ્વનાથની જિનપ્રતિમાની” મહોં મેઘવિજય ગણિ-
 વરના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી. તેમજ સાધ્વીજી મહિમાશ્રીજીના
 ઉપદેશથી ચૌમુખ આદીશ્વર જિન પ્રાસાદમાં “લં સુમતિનાથ વગેરે
 જિન પ્રતિમાઓ” ભરાવી, મહોં મેઘવિજય ગણિવરના હાથે
 પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

સં દેવચદે, લં વિજયરાજસૂરિના હાથે પણ ચૌમુખ
 આદીશ્વરના જિનપ્રાસાદમા જિન પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી

સં તેજપાલ વગેરેની પત્નીઓ અને પુત્રોએ પણ આજ મુદ્ધૂર્તમા
 વિવિધ જિન પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી

તેમજ ગજસિદ્ધે લં વિજયપ્રભસૂરિના હાથે ઓસવાલના
 લં ઋષભદેવના જિનપ્રાસાદોમા ઘણી જિન પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા
 કરાવી. (પ્રાગ્વાટ ઇતિહાસ ખ ૩ ૩ જો, પૃં ૫૦૧ થી ૫૦૩)

(૧૨) શિરોહી રાજ્યના વસત ગઢમાં સં સદાપોરવાડના
 વશમા અનુક્રમે (૧) સં સદાપોરવાડ (લાં સહજલદેવી) (૨)
 સં જસવત, સં શ્રીવત, સં સોમા, સં સુરતાણુ, (૩)
 સં સીપા (શ્રીપાલ ભાર્યા સર) (૪) સં મેહાંજલી (૫) શુભરાજ,
 કર્મરાજ અને (૬) વીરભાણુ થયા

સં સુરતાણુ અને સં સીપાનો પરિવાર વિક્રમની સત્તરમી
 સદીના પ્રારભમા “શિરોહી” આવી વસ્યો તેમણે શિરોહીને આદર્શ
 સ્થાપત્યનગર બનાવ્યું

શિરોહીમા રાજમહેલવાળી પહાડીની તલાટીમા એક જ પડથાર
 ઉપર મોટા ૧૪ જિનપ્રાસાદો છે જે અર્ધ રાત્રુજય તીર્થ તરીકે
 ઓળખાય છે તેમા આદીશ્વરનો ત્રણ માળનો ચતુર્મુખી જિન-
 પ્રાસાદ મુખ્ય અને વિશાલ છે તેનો ઇતિહાસ આ પ્રમાણે મળે છે

શ્રી સઘ મુખ્ય સીપા પોરવાડે સં ૧૬૩૪મા તે જિન-
 પ્રાસાદને તૈયાર કરાવ્યો અને સં ૧૬૪૪ ક્શં ૧૦ ૧૩ બુધવારે

મહારાવ સૂરતાણુના રાજ્યમા મોટો ઉત્સવ કરી ૪૦ ગુ. ૦ આ. ૦ વિજયહીરસૂરિના હાથે તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. તેના કાર્તિક્યે તમા વશનેએ ત્યારે તમા ત્યારના સ. ૦ ૧૭૨૧ જે. ૦ સુ. ૦ ૩ રવિવારે ૬૦ વિજયરાજસૂરિના હાથે તેની દેરીએ તમા વિવિધ જિન પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. (પ્રાગ્વાટ ઇતિહાસ ખ. ૩ ટા. ૫૦ ૨૮૨ થી ૨૬૨)

નોખ આ મંદિરો ફેટો જૈનધર્મ ન્યુ વપ ૩ જુ. ૫૪ ૩-૪ માં ઉપાધો છે

(૧૩) ૪૦ ગુ. ૦ આ. ૦ વિજયહીરસૂરિએ વિ. ૦ સ. ૦ ૧૬૪૪મા શિશોદીનગરમા શેહા ગામના શેઠ શ્રીવત પોરવાહને દીક્ષા આપી, મુનિ શુભવિજય નામ રાખી, “મહો. ૦ કસ્માણુવિજય બલિવર”ના શિષ્ય બનાવ્યા હતા. આ શેઠ શ્રીવતના “કુટુંબના ૧૦ સ્ત્રી પુરુષોએ” જમદગુરુજીના પરિવારમા દીક્ષા લીધી હતી.

(૧) તે પૈકીમા તેનો સૌથી નાનો પુત્ર કસ્માણુ કે જે મહો. ૦ સોમવિજયગણિના શિષ્ય. (સ. ૦ ૧૬૫૧) મુનિ કમળ વિજયજી હતા. ૬૦ વિજયતિલકસૂરિ સ. ૦ ૧૬૭૬ પો. ૦ સુ. ૦ ૧૪ને શેજ શિશોદીમાં સ્વર્ગે ગયા હતા આથી સ્વ. થે વિ. ૦ સ. ૦ ૧૬૭૬ પો. ૦ ૫૦ ૧૩ની સવારે શિશોદીમા ‘સ. ૦ મેહાજલીએ’ કરેલ પદવી મહોત્સવમાં” મુનિ કમળવિજયને (૬૨મા) ૬૦ વિજયાનંદસૂરિ નામ રાખી, ૬૦ વિજય તિલકસૂરિની પાટે સ્થાપ્યા. તેમનાથી તપાગચ્છની “વિજયાનંદસૂરિ સાખા” નીકળી છે

સ. ૦ મેહાજલીએ સ. ૦ ૧૬૬૦ માં “નાટલાઈથી ૬૦ વિજયા નંદસૂરિ મહો. ૦ સિદ્ધથાગણિવર મહો. ૦ ભાવવિજયગણિવર મહો. ૦ મુનિવિજયગણિવરના શિષ્ય ઉ. ૦ દેવવિજયગણિ વગેરે ૧૨૫ મુનિવરોની અધ્યગતામા ૨૦ હજાર માણસોનો “યત્રુજય વીથ”નો ઉદી પાગતો યાત્રા સમ” ઠાઠી, સૌને સાત્રા કરાવી હતી, ત્યાં દાદાના કઠારમા ૫૦ હજાર રૂપિયા આપ્યા પછી તેણે બાદારકને પાછા શિશોદી લાવી, શિશોદીમા “ધોમાગુ” કરાવ્યું હતું

સ. ૦ સ્ત્રીપાનો પૌત્ર સ. ૦ મેહાજલી ધર્માત્મા, ઉદાર, તપાગચ્છની

વિજયાનંદ શાઆનો ઉપાસક હતો, તેણે ૬૧ જિનાલયોનો. છૂણોદ્ધાર કરાવ્યો.
(વિજયતિલકસૂરિ રાસ).

તે (૧) મેહાજલ, (૨) ચાષો, (૩) કેશવ, અને (૪) કૃષ્ણ વગેરે ભાઈ હતા,

(૨) શ્રીવંતની પુત્રી સહજા પોતાની માતા લાલબાઈ, સાધ્વી નામ લાલશ્રીની શિષ્યા સાં સહજશ્રી બની હતી

૫૦ સત્યવિજયજી ગણિવરે સં ૧૭૧૧ વૈં સું ૩ ગુરુવારે ગુરૂદેવની આજ્ઞા પામી, ક્રિયોદ્ધાર કરી, સવેગી માર્ગ સ્વીકાર્યો ત્યારે તેમની સાથે ક્રિયોદ્ધારમા ૧૮ સાધુ ભળ્યા હતા ત્યારે જ સાધ્વી સહજશ્રીએ પણ સવેગીપણે સ્વીકાર્યું હતું, એટલે વર્તમાન તપાગચ્છના શ્રમણીસઘની દાદી ગુરુણી તે સાધ્વી સહજશ્રી છે એમ કહીએ તો તે સપ્રમાણુવસ્તુ છે.

(-પ્રકં ૫૮, પ્રકં ૬૧)

(૧૪) શિરોહીમા સં ૧૬૯૮મા શેઠ વાણુવીર વીશા પોરવાડ થયો સં ૧૬૦૩મા શેઠ ગોવિંદ, શેઠ જીવરાજ, શેઠ ચાથા, કોઠારી છાછા, વગેરે તપાગચ્છના જૈન હતા શાં જીવરાજે સં ૧૬૦૨મા “૪૦ દિવસના ઉપવાસ” કરી, ૩૦ વં ૮ ને રોજ પારણું કર્યું. પછી તેઓએ સં ૧૬૦૩ મહાં વદિ ૮ ને રોજ પિંડવાડામા ભં વિજયદાનસૂરિના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

(પ્રાગ્વાટ ઇતિહાસ ખંડ ૩ ને, પૃં ૩૧૧, ૩૧૯)

શાં જીવરાજ વીશા પોરવાડના પુત્ર હીરજીએ સં ૧૬૦૩ પોષ સુદ ૧ શિરોહીથી આખૂનો યાત્રાસઘ કાઢ્યો આ સઘમા પાલન-પુરા ગચ્છના ૫૦ સઘચારિત્રગણિના શિષ્ય મહોં વિમલ-ચારિત્ર ગણિ, તેમના શિષ્યો માણેકચારિત્ર, જ્ઞાનચારિત્ર, હેમચારિત્ર, સઘધીર, ધર્મધીર તથા શિષ્યાઓ-પ્રં વિદ્યાસુમતિ, રત્નસુમતિ વગેરે પરિવાર હતા. ૧૦૦ થી વધુ વાહનો હતાં જેમા પોરવાડ, ગૂર્જર,

શ્રીમાળી વગેરે જૈનો સાથે હતા. (આશ્વાટ ઇતિહાસ ખ ૩ ૩, પૃ ૩૨૩)

(-પ્રક્રં ૫૧, પૃં ૫૧૧ કલમ-૬૪૫ પ્રક્રં ૫૫,

પાલનપુરા શાખા નં ૨૫, પદાવલી)

(૧૫) ૧૬૧૨માં જૈનમિત્રમ ઠળે આજૂનો સ ઘ કાઢ્યો. (પૃ ૩૨૩)

(૧૬) તપગચ્છના આં નિજમહેવસૂરિના મહોપાધ્યાય દાવણ નિજમગણિવરના શિષ્ય ૫૦ નિત્યનિજમ ગણિયો સં ૧૭૨૭
બીજા વૈશાખ વદી ૨ ને લોમવારે શિશ્યહીમાં “નવરમરણનો ટળો”
લખ્યો. (શ્રી પ્રશસ્તિ સમહ જ્ઞા. ૨ ભે, પ્ર. નં ૮૬૬)

પ્રકરણ બાવનમું

*

આં રત્નશેખરસૂરિ

(સં ૧૫૦૨ થી સં ૧૫૧૭)

તેમનાં જન્મ સ. ૧૪૫૭ (૧૪૫૨)માં થયો હતો તેમણે (૫૦મા) આં સાધુરત્નસૂરિના ઉપદેશથી વૈરાગ્ય લાવના થતાં સં ૧૪૬૩મા (૫૦) આં સોમસુદરસૂરિના હાથે દીક્ષા લીધી. તેમને સં ૧૪૮૩માં પંચાસપદ, નામ ૫૦ રત્નચંદ્રગણિ રાખવામાં આવ્યું, સં ૧૪૯૩મા મેવાડના દેલવાડામાં “ આં મુનિસુદરસૂરિ ”ના હાથે ઉપાધ્યાયપદ આપતા નામ મહોં રત્નશેખર ગણિ રાખવામાં આવ્યું. તેમને સં ૧૫૦૨મા દેલવાડામાં આં મુનિસુદરસૂરિના હાથે આચાર્યપદવી મળી સં ૧૫૧૭ (૧૫૧૧)ના પોષ વદિ ૬ ના રોજ સ્વર્ગાગમન થયું.

તે આં ભુવનસુદરસૂરિના વિદ્યાશિષ્ય અને દીક્ષા શિષ્ય હતા. મહોં લક્ષ્મીલદ્રગણિના વિદ્યા શિષ્ય હતા તે બાલવયમા દીક્ષા ગ્રહણ કરીને વિદ્વાન્ થયા વાદમા તે નિષ્ણાત હતા. વાણીદેવી તેમના ઉપર પ્રસન્ન હતી તેમણે નાની વયમા જ “ બેદરપુર ” વગેરે દક્ષિણ દેશના વાદીઓને જીત્યા. ખંભાતના બાળીલદે તેમને ‘ બાલ-સરસ્વતી ’નું બિરદ આપ્યું.

તેમણે સં ૧૪૯૬મા રાણકપુર તીર્થમા ઉં સોમદેવને અને તે પછી ઉં ઉદયન દિને અને સં ૧૫૦૮મા મેવાડના મજ્જપદ્રમાં

ઉં છઠ્ઠીસાગરને આચાર્યપદવી આપી તેમણે તથા આં છઠ્ઠ
નદિએ આં છઠ્ઠીસાગરસૂરિને જાં મુનિમુંદરસૂરિની મરજી પ્રમાણે
આં રત્નશેખરસૂરિની પાટે સ્થાપ્યા.

પ્રતિષ્ઠાઓ

તેમના પ્રતિષ્ઠા લેજો નીચે પ્રમાણે મળે છે

(૧) આં રત્નશેખરસૂરિવરે સં ૧૫૦૭ મહાં સુ. ૧૧ બુધવારે
રાણા કુંભાજીના રાજ્યમાં વસતગદમાં જાં ભાઠા પોરવાટે જીર્ણોદ્ધાર
કરાવેલ જાં શાંતિનાથના જિનપ્રાસાદની તથા તેમાંની જિન પ્રતિમા
ઓની પ્રતિષ્ઠા કરી (માગવાટ ઇતિહાસ ખંડ ૩ નો, પૃ. ૨૮૨)

નોંધ વસતગદ ગામ પાડીમાં વસેલું છે આજે તેના ખડેરા ઉભા છે
વચમાં એક વૃક્ષો જિન પ્રાસાદ છે તેમાં જ શાંતિનાથની એક પચાસન
વાલી ખડિત પ્રતિમા છે પચ્ચર એવી જાતનો છે કે તેને તાંબાના પૈસાની
ટકાર માસ્વાધી તેમાંથી મળી મધુરે ખસુખણાટ સજાળ છે અહીંની જિન
પ્રતિમાઓ પદ્મવાડા વગેરે સ્થાનોમાં લઈ જવામાં આવી છે વસતગદના સદા
પોરવાડાના પુત્રો મુરતાજી સીપા મેહાજી ધિરેશીમાં રાઈ વસ્યા.

(—ઈતિ પ્રકરણ ૫૧ પૃ ૫૬૬)

અબરીથી ૪ માઈલ પર આ સ્થાન આવેલું છે અબરી અને
વસન્તગદની વચ્ચે એક નાનું ગામડું છે તેના પાદરમાં એક પાંખી
માંમાં શ્રી કૃષ્ણ વામુદેવની ઉભી મૂર્તિ છે અને તેના સુકુટમાં
જાં નેમિનાથની જિન પ્રતિમા છે

(૨) આં સોમમુંદરસૂરિની પાટે આં રત્નશેખરસૂરિએ સં
૧૫૦૮ના વૈશાખ વદિ ૧૩ ના રોજ “દેવકુલપાટકમાં” આં જમશે
પોરવાડાની પરપરામાં આં શાફૂલે ૨૪ જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી
હતી તેમાંની જાં શીતલનાથની પ્રતિષ્ઠા કરી આં શાફૂલે દેવકુલ
પાટક, ગિરનાર, આજુ, સપ્તકનેર, ચિત્તોદ, જયકેરનગર, કાવટ્રા
નામદૂક, ઓશિયા, શીનાગપુર, કુબલગદ અને શ્રીકુલ (દક્ષિણ)
એ દરેક સ્થાને જે જે જિન પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

(—ભાડારકર્ણી નોંધના આધારે, શ્રી જિનવિજયજીનો, માધીન
જેન લેખસંગ્રહ જાં ૨, નાંડોલ વિભાગ, લે. ૧૬ ૩૭૨)

(૩) આં રત્નશેખરસૂરિએ સં ૧૫૧૦ અષાઠ સુદિ ૨ ના રાજ વીસલપુરના શેઠ ભૂલવ અને શેઠ જસાકે ભરાવેલી લં શીતળ-નાથની જિન પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી (પ્રતિમા લેખ)

અર્થો—

તેમના અસલ નામો મુનિ ચદ્રરત્ન તથા રત્નચંદ્ર પણ મળે છે. પં ૦ ચદ્રરત્નગણિએ સં ૧૪૮૩મા ગુરુદેવચિત ‘જ્યાનદયરિત્ર’ (અં ૭૫૦૦)નું સંશોધન કર્યું, તેમા તેમણે ૪ શ્લોકો બનાવીને તેની અંતે જોડ્યા હતા (જૂઓ પ્રકં ૫૧, પૃં ૫૧૨)

નાંધ : સલવ છે કે પં ૦ ચદ્રરત્ન, આં રત્નશેખરના શિષ્ય-પ્રશિષ્ય પણ હોય

તેમણે સં ૧૪૯૬મા ‘શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણવૃત્તિ’ (અર્થદીપિકા) અં ૦ ૩૬૪૪, સં ૧૫૦૬ ‘શ્રાદ્ધવિધિસૂત્ર’ મૂળ ગાથા ૧૭, તેની સંસ્કૃત ટીકા ‘શ્રાદ્ધવિધિકૌમુદી’ અં ૦ ૬૭૬૧, સં ૧૫૧૬ માં ‘આચારપ્રદીપ’ ગં ૦ ૪૦૬૫, ‘લઘુક્ષેત્રસમાસ, હેમચંદ્રકરણ-અવચૂરિ અને પ્રબોધચન્દ્રોદય’ વગેરે અર્થો રચ્યા

આં રત્નશેખરસૂરિવરે આખૂ તીર્થમાના લં પાર્શ્વનાથ અને લં નેમિનાથના સ્તવનો, નવખ ડા પાર્શ્વનાથનું સ્તવન, મહેસાણા પાર્શ્વનાથ સ્તવન શ્લોક ૨૬, સ્તવનચોવીસી, વિં સં ૧૫૦૦મા સંસ્કૃત-પ્રાકૃત તથા શૌરસેની એમ ત્રણ ભાષામા ચતુર્વિંશતિ જિન-સ્તોત્ર, શ્લોક ૨૫, સં ૧૫૧૦મા રત્નચૂડ રાસ, અને લં મુનિ મુદર સૂરિ સુધીની “તપાગચ્છની ગુર્વાવલી” ઢડી ૨૭, વગેરે બનાવ્યાં હતા.

તેમણે ત્રણ ભાષાના ચતુર્વિંશતિ જિનસ્તોત્રમા માત્ર લં સોમ-મુદરસૂરિવરની કૃપા માગી છે પણ પોતાનું નામ આપ્યું નથી.

નાંધ : મહોં લક્ષ્મીભદ્રગણિવરે તેમની “અર્થદીપિકા”ને શોધી પં ૦ જિનહ સ (જિનહપ) ગણિવરે તેમના “આચાર પ્રદીપ”ને તથા તેમની “શ્રાદ્ધવિધિ કૌમુદી”ને શોધ્યા હતા લખ્યા હતા મહાતાર્કિક પં ૦ ભોજસાગર ગણિવરે વિં સં ૧૭૬૯મા તેમના આચાર પ્રદીપનો ગુજરાતી બાંધાવથોધ કર્યો

લં રત્નશેખરસૂરિની “અમણ પર પરાઓ” નીચે પ્રમાણે મળે છે.

(૧) પદ્માવલી

(૫૨) ભ૦ રત્નશેખરસૂરિ-(૫૩) ભ૦ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ (પ્ર૦ ૫૩)

(૫૩) ૫૦ સુવેગદેવ ગણિવર-(૫૦ સર્વાગદેવ ગણિ૦)

તેમણે સ૦ ૧૪૮૩માં આ૦ જિનવસ્થાસૂરિના પ્રશ્નોત્તર ચતકની ટીકા, સ૦ ૧૫૦૩માં “પિંડવિસોદી પગરણનો બાલાવબોધ”, અને સ૦ ૧૫૧૦ કે ૧૫૧૪માં બાવમ્સવસુત્ત પેઢીયા-પીઠીકાનો ગુજરાતી બાલાવબોધ વગેરે બનાવ્યા

(૫૪) આ૦ ઉદયનદીસૂરિ,-તે આ૦ જયચંદ્રસૂરિના હસ્ત લેખિત શિષ્ય, વિદ્યાશિષ્ય અને પદ્ધતિર હતા

આ૦ રત્નશેખરસૂરિએ સ૦ ૧૪૬૬માં રાણકપુરમાં ભ૦ સોમમુંદરસૂરિ અને ભ૦ મુનિ મુંદરસૂરિની અધ્યક્ષતામાં ઉ૦ ઉદયનદીને આચાર્ય જનાવી, આ૦ જયચંદ્રસૂરિની પાટે સ્થાપિત કર્યા હતા

ભ૦ રત્નશેખરસૂરિ તથા આ૦ ઉદયનદીસૂરિએ વિ૦ સ૦ ૧૫૦૮માં મહાપદ્મ (મેવાળા મજેશનગર)માં ઉ૦ લક્ષ્મીસાગર ગણિને આચાર્ય જનાવી, ભ૦ રત્નશેખરસૂરિની પાટે ૫૩માં ગચ્છનાયક બનાવ્યા (—ઇતિ૦ પ્રક૦ ૫૦, પૃ૦ ૪૫૪, પ્રક૦ ૫૩ X X)

૫૫. ૫૦ સુલકળાગગણિ—તેમણે સ૦ ૧૫૦૫માં તલવાડામાં બાકે ભાવામાં સમ્યક્ત્વદાત્ર રચ્યો

(સુધ + + ગણિવરો જુઓ પ્ર૦ ૫૧ પૃ૦ ૫૧૦)

૨ પદ્માવલી (સમયશાળા)

૫૨. આ૦ રત્નશેખરસૂરિ ૫૩ ભ૦ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ

૫૪ આ૦ સોમદેવસૂરિ—(જુઓ પ્રક૦ ૫૩નું કમલકળશ મત નિગમમત પદ્માવલીઓ)

૫૫. આ૦ રત્નમહનસૂરિ

૫૬ આ૦ સોમજયસૂરિ તે મોગ તાકિંક હતા અને બહી “નિગમ મતની પદ્માવલીના આધારે” તેમનો ૫૬મો પટ્ટાક આપ્યો છે (જુઓ પ્રક૦ ૫૩, નિગમમત પદ્માવલી)

૫૭ આ૦ સમયરત્નસૂરિ—

૫૮ પં ૦ લાવણ્યસમયગણિ—પાટણનો કવિ મંગ અમદા-
વાદના “અજ્ઞદરપરામા” આવીને વસ્યો તેને શ્રીધર વગેરે ૩
પુત્રો થયા. શ્રીધરને “ઝમકલદેવીથી” ૧ વસ્તુપાલ, ૨ જિનદાસ,
૩ મગલદાસ, ૪ લહુરાજ અને ૫ લીલાવતી એમ પાંચ સતીન થયાં.

લહુરાજનો જન્મ શાકે ૧૩૮૨, વિં સં ૧૫૨૧ (અથવા સં
૧૫૧૭)ના પોષ વદિ ૩ ના રોજ પાછલી રાતે પ્રભાત પહેલા ૬
ઘડી બાકી હતી ત્યારે આશ્લેષા નક્ષત્રમાં તથા છઠ્ઠા તુલ લગ્નમાં
થયો. ત્યારે પહેલે સ્થાને તુલા લક્ષ્મી મગલ તથા કેતુ, બીજે
સ્થાને વૃશ્ચિકમા બુધ, ત્રીજો ધનમા રવિ, ચોથે મકરનો શુક્ર, પાંચમે
કુમ્ભનો ગુરુ તથા શનિ, સાતમે મેષનો રાહુ અને દશમે સ્થાને
કર્કનો સ્વધરનો ચંદ્ર હતા ધનનો સૂર્ય હૃદયના સ્થાનમાં હતો
આવો ઉત્તમ ગ્રહયોગ હતો ત્યારે, લહુરાજનો જન્મ થયો.

આં સમયરત્નસૂરિએ તેનો “કૃણાદેશ” જાણીને જણાવ્યું કે,
“આ બાળક તપસ્વી, તીર્થ જેવો પૂજનીક, મોટો વિદ્વાન કે મોટો
ચતિરાજ થશે

લં લક્ષ્મીસાગરસૂરિએ સં ૧૫૩૦ ના જેઠ શુદ્ધિ ૧૦ના
રોજ પાટણના “પાલનપુરીયા ઉપાશ્રય”માં લહુરાજને દીક્ષા આપી.
તેનું નામ મુનિ લાવણ્યસમય પાડ્યું તેમણે નવમે વર્ષે દીક્ષા લીધી
અને ૧૬મા વર્ષે સરસ્વતી પ્રસન્ન થવાથી કવિતાના છંદ, ચોપાઈ,
રાસ વગેરે રચવાનું શરૂ કર્યું અનેક કાવ્યોની રચના કરી, ઉપદેશ
દ્વારા નવા ઉપાશ્રય અને દેરાસરો કરાવ્યા મીર-મલેકો તેમજ
રાજાઓને ખુશ કરી, પ્રભાવિત કર્યા. તેમને સં ૧૫૫૫માં પંન્યાસ-
પદ મળ્યું તે વિં સં ૧૫૮૯ સુધી વિદ્યમાન હતા

અથો

તેમણે નીચે મુજબ અથો રચ્યાનું જાણવા મળે છે —

૧ ‘સિદ્ધાંતચોપાઈ, કડી ૧૯૧, (લોકા-મત સમીક્ષા)’ સં
૧૫૪૩ કાં સું ૮

૨ ‘ગૌતમપૃષ્ઠા’ કડી. ૧૨૦ સં ૧૫૪૫ ચિં ૨૦ ૧ ગુરુવાર

૩ સ્વલ્પભદ્ર ષોઠવીસે, સં ૧૫૫૩, દિવાળી,

૪ 'નેમિનાથ હ્રમચ્છી,' સં ૧૫૬૨

૫ 'સીમધર-વિનવિ, સં ૧૫૬૨ મું વામજ (આલોચણા
સ્વાધ્યાય ગાં ૪૭)

૬ સેરિસાલીઈ સ્તવન,' સં ૧૫૬૨

૭ 'રત્નરત્નાકર, (નેમિનાથ પ્રબંધ) સં ૧૫૬૪

૮ મુરપ્રિય કેવલિશસ, સં ૧૫૬૭, મું ખલાવ,

૯ 'વિમલપ્રબંધ' સં ૧૫૬૮ માલસમુદ્ર *

૧૦ 'કરસુવાહ,' કદી ૬૬, સં ૧૫૭૪ મું સાતિનગર

* માલસમુદ્રના આજનાં નામ-સ્થાન અંગે નીચે પ્રમાણે અનુમાન
માય છે

(૧) માસ્વાડમાં નમ્બા-બેડા-પંડિવાડા પાસે માલસમુદ્રવિના ગળે છે
જુનેની વચ્ચે મોટી ક્ષેત્રો અથવા વીચ જેવી ભૂમિ છે કદાચ ત્યારે ત્યાં
પાણી જમા રહેતું હોય ? માલસમુદ્ર અને સંવિરામાં તપસ્વિના મનસો
ચોમાસુ રહેતા.

(૨) બ્યાર અને મેવાડના વિજયનગરના રસ્તા વચ્ચે નદી કાનારે ગુલાન
પુરાની ધોલરીમાં અજમેર નિજવાનું મસુદા ગામ છે જ મું આં ૦ વિજય
હીસ્સુરિ ક્ષેત્ર સીકરીયા ગુજરાત પધાર્યા ત્યારે મસુદા પધાર્યા હતા.
મેવાડના રાણા પ્રતાપસિંહે તેમને મેવાડમાં પધારવાનો આમત્સ પત્ર
વિજયનગરથી મસુદા નગર લખી મોકલ્યો હતો. મી અયોધ્યા પ્રસાદ ગોસ્વામી
રાજપુતાનક વીર નામની લીટી પુસ્તિકામાં ૫ ૩૪૧ ૩૪૨માં આ પત્ર
પ્રકાશિત કર્યો છે જેમાં તેણે મસુદાને "મુસ્લિમાલ" મની લીધું છે

(-જૈન ઇતિ પ્ર ૪૪ ૫ ૩૭)

આં ૦ વિજયસેનસૂરિએ પોતાના ક્ષેત્ર દેવ-પુકમાં મસુદામાં ચોમાસુ કરવા
મહે પ્રીતાથોનાં નામ લખી આદેશ આપ્યો છે તે સમયે જ્યાં તપાસ્વિના જૈનનાં
ધર્મ પર હતાં આને તપાસ્વિના જૈનોનાં ૪-૫ ધર છે મોટું બિનાસય છે

(૩) રાવપુર અને સનસપુરાના મેટર માર્ગમાં રાવપુરથી ૩ માઈલ દૂર
મહાસમુદ્ર ગામ છે ત્યાં આને ૨૦ જૈનોનાં ૮ ધર છે નિલાસય નથી.

(૪) ગુજરાત પાલનપુર પાસે માલસુ ગામ છે તેનું પ્રાચીન નામ પણ
માલસુ " મો છે તેા તે માલસમુદ્ર હોવાનો સંભવ નથી.

૧૧. ‘અતરીક્ષ પાર્શ્વનાથ સ્તવન,’ કડી . ૪૫, સં ૦ ૧૫૮૫
વૈ ૦ સુ ૦ ૩

૧૨. ‘યશોભદ્રાદિ ત્રણુરાસ, સં ૦ ૧૫૮૬’

૧૩. ‘દેવરાજ વચ્છરાજરાસ,’ અ ૩ . ૬ સ ૦ ૧૫૭૧ મુ ૦
દેવગિરિ. (દોલતાબાદ)

૧૪. ગૌતમસ્વામિરાસ

૧૫ ગૌતમસ્વામિછંદ

૧૬ ‘જિરાવલાપાર્શ્વનાથ વિનતિ’

૧૭. ‘પચતીર્થી’ સ્તવન’

૧૮. ‘રાજિમતી ગીત’

૧૯. રગરત્નાકર છંદ (ન ૦ ૭)

૨૦. ‘દ્રઢપ્રહારીગીત’

૨૧ ‘શત્રુજય તીર્થ ઉદ્ધાર પ્રશસ્તિ,’ સં ૦ ૧૫૮૭, વૈ ૦ ૧૦
૬ રવિવાર

૨૨ ‘પચવિષય સજ્જાય’

૨૩. આઠ મદ સજ્જાય

૨૪. સાતવારની સજ્જાય

૨૫ ‘પુણ્યફલની સજ્જાય’

૨૬. ‘આત્મપ્રબોધની સજ્જાય

૨૭. ‘ચૌદ સ્વપ્નની સજ્જાય

૨૮. ‘દ્વાનની સજ્જાય

૨૯ ‘મન માકડાની સજ્જાય’

૩૦. ‘હિતશિક્ષાની સજ્જાય’

૩૧ ‘શ્રાવકવિધિ સજ્જાય

૩૨ ‘ચતુર્વિંશતિ જિનસ્તવન’ (માલિનીછંદ) કડી . ૨૮

૩૩ ‘મત્સ્યોદરરાસ,’ સ ૦ ૧૫૭૩

૩૪ કમલાવતીરાસ (આં હેમવિમલસૂરિ રાજ્યમા)

૩૫. સુમતિસાધુસૂરિ વિવાહંદો

(ઐતિહાસિકરાસ સંગ્રહ ભા ૦ ૨ નો કવિપરિચયના આધારે) =

અભાવકો—

આં જયય દ્રસૂરિ—તેઓ ભં મુનિમુદ્રસૂરિના ગુરુભાઈ હતા, તેમણે ‘પ્રતિક્રમણ ગભહિતુ’ તથા ‘વિશતિસ્થાનક વિચારામૃતસ શ્રદ્ધ’ રચ્યા તે કુમહીમા સ્વર્ગે ગયા.

(વીસ્વ શાવલિ, વિવિધ-ગમ્મીય પદ્ધાવલિ, પૃં ૨૧૬)

તેમની પાટે આં ઉદ્ધવનદી થયા.

(—પ્રકં, ૫૦, પૃં ૪૫૪, ૪૫૪, પ્રકં ૫૨, પૃં ૫૨૬)

આં મલ્લયય દ્રસૂરિ—બૃહદ્રજમ્બીના રામસેનીયાવટક આં મલ્લયય દ્રસૂરિ થયા તેમણે સં ૧૫૦૬ મા પ્રતિષ્ઠા કરેલ ભં મુમતિ નાયની ધાતુ-પ્રતિમા સરધના (૯૦ પ્રં) મા વિદ્યમાન છે

(જુઓ પ્રકં ૪૧, પૃં ૫૬૬)

આં રત્નાસિહસૂરિ

તે તપાજમ્બીની વૃદ્ધપોષાળના પૉત્રમા ભટ્ટારક હતા. તેમનું લોકપ્રિય નામ આં ‘રત્નાગર’ પણ મળે છે તેમનાથી રત્નાકર ગમ્મી નીકળ્યો છે

તેમણે સં ૧૫૦૮ મા અમદાવાદમાં બુજરાતીભાષામા “વસત વિલાસ અને આદિનાય જ માભિષેક” બનાવ્યા.

(—પ્રં ૪૪, પૃં ૧૮)

અરબસ્તાનમાં જૈનો

ગિજનીમા ધનાઢય વ્યાપારી જૈનો રહેતા હતા તેનો પરિચય અમે પહેલા (પ્રકં ૪૫, પૃં ૧૩૭ પ્રકં ૪૩ પૃં ૭૬૭મા) આપ્યો છે

ખીજે ઉલ્લેખ મળે છે કે બજાદમા—અરબસ્તાનમાં પણ ધનાઢય વ્યાપારી જૈનો વસતા હતા અને તેઓના ધાર્મિક જીવનની અસર તેઓના સહવાસીઓ ઉપર પણ પડી હતી

ડોં બનારસીદાસ જૈન M.A.P.H.D લખે છે કે—

“ મગર ફિરલી શ્રાવક લોગ તો વ્યાપારકે નિમિત્ત વિદેશોમે જાયા કરતે થે, ઔર વહાકે રહનેવાલે ઇનકે સમ્પર્કમે આયા કરતે થે સભવત ઇન શ્રાવકોકા પ્રભાવ અન્ય દેશોકે કિસી ન કિસી વ્યક્તિ પર પડ જાતા હોગા એસે એક વ્યક્તિ હૈ, અબુલઅલા જે અરબદેશકે પ્રસિદ્ધ દાર્શનિક કવિ થે.

મુઅરરાકે રહને વાલે થેં ઇસ લિખે વે સખ જગહ અબુલઅલા મુઅરરીકે નામસે પ્રસિદ્ધ થે. ઇનકા જીવન ખડા નિવૃત્તિમય થા

ઇનકો માસ ભક્ષણકા સર્વથા ત્યાગ થા ચહા તક કિ, ચે દૂધ પીનેમે ભી પાપ સમજતે થે, ક્યોકિ ચહ તો ગાય ભેસકે અપને બચ્ચો કે લિખે હોતા હૈ, વે એસા દૂધ લેતે થે, જે બછડોકો તૃપ્તિ પૂર્વક પી લેને કે પીછે બચે ઇસી પ્રકાર વે શહદ(મધ)યા અડોકા ભી સેવન ન કરતે થે ઇનકા ભોજન ઔર વસ્ત્ર ઇતના સાદા હોતાથા, કિ અન્ય કોઈ પુરુષ ઇસે ખાના યા પહનના પસદ ન કરે વે “ અમડોકા જુત્તા ” પહનના પાપ સમજતે, ઇસ લિખે, પૈરામે લકડીકી ખડાલિં ડાલા કરતે “ જીવ રક્ષામે સાવધાન રહતે હુએ વે કપડોકા પ્રયોગભી ખહુત થોડા કરતે, “ ચહા તકકી નસ રહના પસદ કરતે થે ” ઇનકા જન્મ સં ૧૦૧૩મે ઔર મૃત્યુ સં ૧૧૧૫મે હુઈ ઇસ પ્રકારકે નિવૃત્તિપૂર્ણ ઔર દયાલુ વ્યક્તિકા અરબ જૈસે દેશમે હોના આશ્ચર્યકી ખાત હૈ જર્મન વિદ્વાન ફ્રેમર ઔર ગ્લાઝનપ (HVGLASENAPP) કા અનુમાન હૈ કિ “ જૈન ધર્મ કે પ્રભાવકે વિના ઇસ પ્રકારકા જીવન સભવ નહીં ”

અબુલઅલાને અપને જીવનકા અધિક ભાગ બગદાદમે વ્યતીત કિયા ચહા ખહુતસે જૈન વ્યાપારી રહતે થે ઉનકે સ સર્ગમે આકર અબુલઅલાને માસભક્ષણ આદિકા ત્યાગ ઔર જીવો પર દયા કરના સીખા હોગા

અરબકે અતિરિક્ત ચીની તુર્કિસ્તાનમે ભી જૈન ધર્મ કે અસ્તિત્વકા અનુમાન કિયા ગયા હૈ, એનં સીં મહેતા કે આધાર પર સીં જેં શાહ લીખતે હૈ કિ “ ચીની તુર્કિસ્તાનકે ગુફા મદિરોમે જૈન ઘટના-

એકે બી ચિત્ર બનાયે બને લખે થે” ઉત્તરે કથનકા આધાર છે
 “એ ફાનલા કોઈ” કા પ્રથમ, જિસમે મધ્ય એશિયાકે બૌદ્ધ પ્રધાન
 વર્ણન છે. (તા. ૧૪-૪-૧૯૬૨નો અબાલાખી પ્રકાશિત વિજ્ઞાનક
 વર્ષ-૬, અક ૧૧મો મહાવીર જયન્તી વિશેષાક પૃ ૩૧, ૩૨)

શોઠોઠવશ-એધપુર રાજાવલી

કર્નાલ જેમ્સ ટોડ લખે છે કે-

(૧) “એક જૈન યતિએ મને “નાઠોઠના મંદિરની પ્રશસ્તિનું
 જોગિયુ” આપ્યું હતું, ‘તેમાં લખ્યું છે કે-“ઈન્દ્રના મેરુ હાથથી
 યવનાઈ શોઠોઠ નામે જાહિ પુરુષ ઉત્પન્ન થયો. તે પાર્શ્વીપુત્રમાં
 હતો.””

“આ જોગિયામાં પ્રથમ યવનાઈ શોઠોઠની ઉત્પત્તિ બતાવી
 તેની પાછળ કનોજના કામધેવજની ઉત્પત્તિ તથા વર્ણન આપ્યા છે”

(૨) બીજી વહિવટાની રાજાવલી મળે છે તેમાં રાજા નયનપાલ
 શોઠોઠથી પ્રારંભી, રાજા મસોવ ત શોઠોઠ (મુ. વિ. સ. ૧૭૭૫)
 સુધીનું વર્ણન છે

રાજા નયનપાલ શોઠોઠ સ. ૦ ૫૨૬માં કનોજનો રાજા બન્યો.^૨
 ત્યારથી આરંભીને આ પ્રમાણે રાજવશ બતાવ્યો છે

નયનપાલ-કામધેવજ શોઠોઠ-તે કનોજનો રાજા બન્યો. તેને
 પદ્મારત વગેરે ૧૩ પુત્રો હતા.

તેના વશનો રાજા જયથદ શોઠોઠ કનોજમાં થયો. તેણે યજ્ઞ
 તથા પોતાની પુત્રી “સમુક્તાનો સ્વયંવર મહત્ત્વ” કર્યો.

બારોઠ થદ કહે છે કે- ‘તેણે તેમાં અજમેરના રાજા પૃથ્વી

૧ અજમેરમાં ૬ તે બાલે ૨ લખવાનો સિવાજ છે જેમકે (૧) ખેડા-
 જરા (૨) મેઝા-મેરતા (૩) વઘસાડ-મઘસાર વગેરે. એમ આ પાર્શ્વીપુત્ર તે
 પાર્શ્વીપુત્ર પદ્મ હતા.

૨ સંભવ છે કે આ સવત ૫૨૬ તે વિક્રમ સવત હોય. અથવા વિ સ
 ૪૭૨ થી ૪૯૫ વચ્ચેનો એવો અવધિષિતિ કાળનો વહિવટા સવત હોય.

(-પ્ર ૨૩ પ્ર ૫)

રાજ ચૌહાણ તથા ચિત્તોડના ૪૩મા રાણા ગિલ્હોટ સમરસિંહને બોલાવ્યા ન હતા. પરંતુ પૃથ્વીરાજ ચૌહાણે તે જ દિવસોમાં કનોજ પહોંચી, યજ્ઞ તથા સ્વયંવર મહાપનો ઉત્સવ ભાગી, તોડી, “રાજકુમારી સ્ત્રીક્રતા”નું હરણ કર્યું આથી કનોજમા પાત્ર દિવસ સુધી ગૃહયુદ્ધ ચાલ્યું. રાજપુતોમા મોટી ફાટકુટ પડી, પરિણામે શાહબુદ્દીન ગોરીએ વિં સં ૧૨૪૯માં કનોજ-અજમેર વગેરે ઉપર ચડાઈ કરી સૌને મારી, વટલાવી, “મુસલમાની રાજ્ય” સ્થાપ્યું.

આ રાજ જયચંદ રાઠોડ પછી આ પ્રમાણે રાજાવલી મળે છે

(૧) જયચંદ રાઠોડ (૨) X X X (૩) શવળ રાઠોડ તે જયચંદ રાઠોડનો પૌત્ર અથવા ભત્રિજે હતો તેનાં બીજા નામે શિયોળ શિવળ અને સિંહજિત પણ મળે છે તેને સત્યપાલ નામે લાઈ હતો તેઓ વિં સં ૧૨૬૮મા કનોજ છોડી, ૨૦૦ સાથીદારો સાથે મારવાડ આવ્યા. બીકાનેર પાસેના “કલુમદમા” જઈ ગુજરાત પાટણ ગયા. અને ત્યાંથી પાછા ફરી મારવાડમા લૂણી નદીને કાંઠે મીવો નગરમાં (ખેરગઢમા)થી રાજા “મહેશદાસળ” પહેલાને ભગાડી, શિવળ ત્યાંનો રાજા બન્યો. (—પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૩૦)

પછી તે શવળ પાલી જઈને વસ્યો. ત્યાં તેની સોલકી રાણીએ અશ્વિત્યા (આસથાન) નામના પુત્રને અને ચાવડી રાણીએ શોનિંગ અને અજમલ પુત્રોને જન્મ આપ્યો. શિવળને ત્રણ પુત્રો થયા.

(૧) અશ્વિત્યા તે પાલીનો રાજા બન્યો. (૨) શોનિંગ-તે ઇડરનો રાજા બન્યો. (૩) અજમલ-તે ઓખા મહા સૌરાષ્ટ્રનો રાજા બન્યો. તેના પુત્ર વાઘેલાના વશને વાઘેલા કહેવાયા

(૩) શિવળ (૪) અશ્વિત્યા (આસથાન) (૫) રાયપાલ-તેને ૧૩ પુત્રો થયા, (૬) કલુલ તે વિં સં ૧૩૫૭મા મુદર (મહાર)ની ગાત્રીએ મા બેઠો (૭) જહલન (૮) ચેદીરાજ (૯) ખેતરાજ (રાવછાડા) (૧૦) શીલક (૧૧) વીરમદેવ

(૧૨) ચડ (અથવા ચડ ચદ્રચૂડ) ચડના મોટા પુત્ર અરણકમદ સાથે ઔરિતના ગોહેલ માણેકરાવની પુત્રી કમદેવીનું સગપણ થયું

હતું પણ તેને સાધુ ભટ્ટી પરણી બેઠો પરિણામે તે બન્ને વચ્ચે વિં
સં ૧૪૬૪મા યુદ્ધ થયું તેમા અરણ્યકમલ જીત્યો. કર્મદેવી વિધવા
બની, સતી થઈ અરણ્યકમલ સાધુના બાપ રણુરગ ભટ્ટીને પણ
હરાવ્યો. પછી ચઠ રાજાએ નાગેર પણ જીતી લીધું ભટ્ટીઓએ રાજા
બંડને ઇજો કરી પરણાવવા બોલાવી બોલિતો હસ્યો કરી, મારી નાખ્યો.

ચઠ રાઠોડનો રાજકાળ વિં સં ૧૪૩૮ થી ૧૪૫૬ છે

(૧૨) રાવચંદ રાઠોડ-તેને ૧૪ પુત્રો અને હસા નામે બે
પુત્રી હતી. તેણે હસાને મેવાડના રાણા લાખા સાથે પરણાવી.
લાખાને તેનાથી કુબોજી નામે પુત્ર થયો.

(૧૩) રાવ રણુમલ-તે વિલક્ષણ, ચતુર, શક્તિ રાજા હતો. તે
ચિત્તોડમા જ વધુ રહેતો હતો અને ત્યાં જ મરણ પામ્યો. આથી
ગિરિહાતનો રાજકુમાર નવલજી મઠોરની ગાદી ઇલાવી બેઠો. રણુ
મલના અવિચારીપણાથી તેનો પુત્ર બેધોજી અરવલ્લીની પહાડીમા
રજાજતો રખડતો બની ગયો. રણુમલને ૨૪ પુત્રો હતા. બેધોજીએ
મઠોર જઈ, ત્યાંની ગાદી પોતાના હાથમા લીધી.

(૧૪) રાવ બેધોજી-તેનો સં ૧૪૮૪મા દુનવા ગામમા જ મ
થ્યો. હતો. તે મઠોરનો રાજા બન્યો. પછી તેણે વિં સં ૧૫૧૫મા
જેઠ મહિનામા મઠોરની હક્કિણે ૨ કોશ દૂર નવું બેધપુરનગર વસાવ્યું
તે ૬૧ વર્ષની ઉંમરે સં ૧૫૪૫મા મ લું પામ્યો. તેને ૧૬ પુત્રો
હતા. જે સૌએ મારવાડને વિકસાવ્યું તે આ પ્રમાણે-

મોટા પુત્ર સાલુસે "સાતલમેર" વસાવ્યું. ઘોઘા પુત્ર દુદુએ
"મેડતામા" ગાદી સ્થાપી. તેના વચ્ચે "મેડતીયા રાઠોડ" કહે-
વાયા. દુદુએ પોતાની પુત્રી મીરાંબાઈને રાણા કુમા સાથે પરણાવી.
દુદુનો પૌત્ર જયમલ શૂરવીર હતો. તેણે ચિત્તોડના રક્ષણમા અકબર
સાથે બહાદૂરી જતાવી હતી. છઠા પુત્ર વીકાજીએ (વિકમે) સં
૧૫૪૨ વૈશાખમા જામલ પ્રદેશમા વીકાનેર વસાવ્યું અને સં
૧૫૪૫ મા તેનો કિલ્લો બનાવ્યો.

(જાગલ દેશ માટે બૂલો પ્રકં ૫૦ પૃ ૪૬૬)

(૧૫) વીકોળ-તે સં ૧૫૫૧મા મરણ પામ્યો. તેની પછી બીકાનેરની ગાદીએ ક્રમશઃ. (૧૬) જૈતમલ (૧૭) કલ્યાણમલ અને (૧૮) રાયસિંહ રાજ થયા હતા

(૧૫) રાવ સૂરજમલ (સં ૧૫૪૫ થી ૧૫૭૨) તે જોધાળનો બીજો પુત્ર હતો. તે રાજપદને લાયક હતો તેણે ૨૭ વર્ષ રાજ્ય કર્યું તેણે વિં સં ૧૫૭૨ માં પીપાડે નગરમાં પાર્વતી ઉત્સવમાં આવેલી ૧૪૦ રાજકન્યાઓનું હરણ કરનારા પંઠાણદલને ભગાડ્યું. અને કુમારીઓને બચાવી લીધી પણ તે યુદ્ધમાં લાગેલા ઘાથી ઘવાઈ, સં ૧૫૭૨ના ભાદરવામાં મરણ પામ્યો

(૧૬) ગંગદેવ (સં ૧૫૭૨ થી ૧૫૮૭)

તે બાં બાબર અને રાણા સગ્રામસિંહના યુદ્ધ થયા બાદ ૪ વર્ષે સં ૧૫૮૭માં મરણ પામ્યો.

(૧૭) રાવ માલદેવ (સં ૧૫૮૭ થી ૧૬૭૧) તે રાવ ગંગદેવ પછી જોધપુરનો રાજા બન્યો. તેણે અજમેર, નાગોર, વિક્રમપુર અબરથી ૧૦ કોશ દૂર ચાટમુ અને શિરોહિ વગેરે નગરો, જીતી લીધા તથા ૨૪૦,૦૦૦ રૂપીયા ખર્ચી, જોધપુરનો કિલ્લો બનાવ્યો. તે વિં સં ૧૬૨૫માં બાં અકબરને તાબે થયો અને તેની સાથે પોતાની પુત્રી જોધબાઈ પરણાવી

રાવ માલદેવને (૧) રામસિંહ (૨) રાયમલ (૩) ચંદ્રસેન (૪) ઉદયસિંહ (૫) ઇશકરણ (૬) ગોપાળદાસ (૭) પૃથ્વીરાજ (૮) રત્નસિંહ (૯) ભોજરાજ (૧૦) વિક્રમજિત (૧૧) ભાણુ અને (૧૨) XXX એમ ૧૨ પુત્રો હતા (ટોટ રાજસ્થાન આધ્યાય, ૧ થી ૩ પૃં ૪૪૧ થી ૪૭૨)

૧૯ ઉદયસિંહ-(સં ૧૬૪૦ થી ૧૬૬૪)

તેણે વિચાર્યું કે પિતા માલદેવ અને મોટો ભાઈ ચંદ્રસેન એ બન્નેય મારવાડને મોગલોથી બચાવવા જતા ખુવાર થયા હતા અને આખરે તેઓ નિરાશ થયા હતા તો મારે તે ઉપાધિથી મુક્ત રહી, અકબરને આધીન રહી ને જ, સુખશાંતિમાં જીવન ગાળવું એજ વિશેષ લાભકારક છે

તે વિદ્યાસપ્રિય, સુખમગ્ન, અને નમ્રસ્વભાવનો હતો. બા. ૦
અઠબરે ભેષપુરની ગાદીએ તેને જ બેસાડ્યો. તેને ૨૫ રાણીઓ
હતી. નીચે પ્રમાણ પુત્ર પૌત્રો થયા

રાઠોઠ ઉદભસિહને (૧) શૂરસિહ (૨) અખેશજ,

(૩) ભગવાનદાસ, (તેના પુત્ર ગોવિંદે “ગોવિંદગઢ સ્થાપ્યો.)

(૪) નરહર (૫) શક્તિસિહ (૬) ભૂપત (૭) હલપત (૮) જયત

(૯) શવ કિસનસિહ (તેણે વિ. સં ૧૮૬૬માં અને ૧૯૧૩માં

કિસનગઢ “વસાવ્યું તેમજ તેના પ્રપૌત્ર રૂપસિંહે રૂપનગર પણ

વસાવ્યું) (૧૦) યશોવત- (તેના વશભેએ “માનપુર” તથા

“પીશનગઢ” વસાવ્યા. (૧૧) રામદાસ (૧૨) પૂરભુમદ (૧૩)

રામદાસ X X X (૧૪) મયુરદાસ (૧૫) મોહનદાસ (૧૬) કિલતસિહ

(૧૭) X X X એમ ૧૭ પુત્રો હતા તેમજ ૧૭ પુત્રીઓ હતી

(ટોઠ અધ્યા. ૪ પૃ. ૪૭૨ થી ૪૭૮)

(૨૦) શવ શૂરસિહ-(સં ૧૬૬૧ થી ૧૬૭૬) મૃત્યુ અને ૧૬૨૦

તેણે શૂરસાગર તળાવ” મહિશ વગેરે બનાવ્યાં. તેને ૬

પુત્રો, અને ૭ પુત્રીઓ હતા.

(૨૧) ગજસિહ-(સં ૧૬૭૬ થી ૧૬૯૪) (મૃ. અને ૧૬૩૮)

તેને અમરસિહ અને યશવતસિહ બે પુત્રો હતા બા. ૦

જહાંગીર રાઠોઠ કન્યાને પરણ્યો હતો. તેને “પારબેજ” પુત્ર

જન્મ્યો, જે દિલ્હીનો ખરા ઉત્તરાધિકારી હતો. પછી બા. ૦ જહા

ગીરને અબર(જયપુર)ની રાજકન્યાથી “ખુરમ” નામે પુત્ર થયો. તે પણ

બાહશાહ થવા ઇચ્છતો હતો. તે નાનો છતાં સુલુવાન, મજાનો પ્રીતિ

પાત્ર હતો. આ ગરબઠથી રાઠોઠ ગજસિહ અને ખુરમ વચ્ચે મનોભેદ

પડ્યો. ખુરમે શાહબાદ પારબેજને માર્યો

રાવ ગજસિહ રાઠોઠ તપગચ્છના ૬૦મા ભા. ૦ વિજયદેવસૂરિનો

ભક્ત હતો.

(પ્રક. ૬૦)

(૨૨) યશવતસિહ (સં ૧૬૯૦ થી ૧૭૩૭) (અને ૧૬૭૪

થી ૧૬૮૧)

રાવ ગજસિંહે સં ૧૬૯૦ના વૈશાખમા મોટા પુત્ર અમરસિંહનો વારસાહક—રાજ્ય હક રદ કરી, તેને પરદેશવટો, આપ્યો અને બીજા પુત્ર યશવતસિંહને રાજ્યતિલક કરી, પોતાનો ઉત્તરાધિકારી બનાવ્યો, અમરસિંહ બાં જહાગીરની રાજસભામા મરણ પામ્યો તેને મોટો પુત્ર પૃથ્વીસિંહ હતો રાવ યશવતસિંહ, ૪૨ વર્ષ રાજ્ય કરી, સં ૧૭૩૭મા મર્યો તેજ સાલમા મહારાષ્ટ્રમા શિવાજી રાઠોડ પણ મર્યો ઔરગઝેબે રાવ યશવતસિંહના પરિવાર ઉપર હુલમ ગુબર્યો

(ટોડ અધ્યાય ૧ થી ૬, પૃં ૪૪૧ થી ૫૦૩)

(૨૩) રાવ અજિતસિંહ (સં ૧૭૫૧ના પોષથી સં ૧૭૮૧ના અષાઠ સુધી)

રાવ યશોવત મર્યો ત્યારે તેની પટ્ટરાણીને ૭ મહિનાનો ગર્ભ હતો. તે સિવાયની સૌ રાણી રાવની પાછળ સતી થઈ, મરણ પામી પટ્ટરાણીએ અજિતને જન્મ આપ્યો. ઔરગઝેબે બચપણમા જ અજિતનો વિનાશ કરવા બાજુ ગોઠવી હતી પણ સામ તોએ તેને બચાવી લીધો. અજિતને ઔઢાણી રાણીના પુત્રો મોટો અલય, નાનો પુત્ર ભક્તિસિંહ વગેરે ૧૨ પુત્રો હતા ભક્તિસિંહે અલયની શીખવણીથી નાગોરના રાજ્યલોકથી પિતા અજિતસિંહને માર્યો. રાવ અજિતસિંહ પવિત્ર ચરિત રાજા હતો (ટોડ અધ્યાય ૧ થી ૬, પૃં ૪૪૧ થી ૫૩૯)

(—જૈન ઇતિં પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૨૮)

(૨૪) અલયસિંહ—(સં ૧૭૮૧ થી ૧૮૦૬)

દિલ્હીના ૧૭મા બાદશાહ મહમુદે તેને બેધપુરની ગાદીએ બેસાડ્યો આ અરસામા સુલતાન નાદીરશાહે ભારત ઉપર હલ્લો કર્યો. હતો

નોંધ : બાં મહમ્મદ અને રાવ અલયસિંહ રાઠોડે (સં ૧૭૮૯ થી ૧૮૯૩ સુધી રત્નસિંહ ભંડારીને અમદાવાદનો મુખો નીમ્યો હતો

(—પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૨૮)

(૨૫) રાવ રામસિંહ—તે સને ૧૭૭૩મા મરણ પામ્યો

(૨૬) રાવ વિજયસિંહ—તે વિં સં ૧૮૫૦ અષાઠ માસમા તે મરણ પામ્યો (ટોડ અધ્યાય ૧૩, પૃં ૫૬૩ પુરો)

ત્રીય (૧) કિસનગઢની રાજવંશીમા (૨) રાવ કિસનસિંહ રાઠોડ તેણે સને ૧૬૧૩ વિ. સ. ૧૬૬૬માં કિસનજી નગર વસાવ્યું તેને સહસ્રમણ જગમણ અને બસમણ એમ ત્રણ પુત્રો થયા.

(૨૧) રાવ બહુમણ (૨૨) રાવ હરિસિંહ (૨૩) રાવ રૂપસિંહ—તેણે ૩૫૦૨ વસાવ્યું.

(૨) અમે મેવાડના તામાના હયુડીનગરના હયુડીયા રાઠોડોની રાજવંશી” પહેલાં (પ્ર. ૩૨ પૃ. ૫૬૨માં) આપી છે.

(૩) અમે પહેલાં (પ્રક. ૩૨ પૃ. ૫૭૫ પૃ. ૫૭૬માં) અઠારાધી આવેલા રાષ્ટ્રહટ-રાઠોડોની રાજવંશી આપી છે.

(૪) રાઠોડ કૃત્રિય જાતિમાંથી બહુ શાખાઓ અને ઓખો જૈન બની ઓસવાળ, પોરવાડ, અને ઝીમાળી જાતિઓમાં ભળી ગયા છે. આ પ્રમાણે બાણવા મળે છે.

રાઠોડનાં ગોત્રો ચોરહિયા, ભટનેરા, ચોધરી, સાવણસુખા, શુભેશ્વર, બૂચા ગઢકલા પારેખ વગેરે.

રાઠોડની ૧૬ ઓસવાળ શાખાઓ—

સુઠલા (૧૪૫૨) ફોરિયા, સાગઈ (સીંધી), પેખડ કાકા, અગર, લાપસીયા, શીખરા સાચલા, ઝોટા લોઢાયા (સ. ૧૫૫૦) છડવા (સ. ૧૪૩૦) ધર્મસિંહ, ફોલસિયા, કુખડિયા (કોખરિયા) પોલહિયા રાઠોડની બીજી શાખાઓ—

રાઠોડ ભટેલ, ખાધલ (સ. ૧૩૫૭), ચન્નિત પુલહિયા, ઓખસ, બદુરા, છાન્નિજા રામદેવા, હૃત્યુંડિયા, રાતહિયા, છપાનીયા, સુંદુ, માલાવત, કોચા શુકોલી, ગોત્રાદેવા મેઢયા જમસિંહ પુરસિયા જોગસિયા મેઠતીયા, કમધજ, અભયપુર, જયવતા બગલાના, અહિગવ કરલા જલખેડિયા, ચહેલ, અજબેરિયા પૂર, ખીરા કપાસિયા ખેરલા વગેરે.

ગ્રામીન ગોત્રોઆચાર

ગૌતમ-ગોત્ર, નામ્ય દિની=શાખા, શુક્રઆચાર્ય=શુક્ર ગાહપત્ય-અગ્નિ પખીલીદેવી-શુભેવી. (સ. ૨૦૦૪ સેમસિંહ મો. રાઠોડકૃત ઓસવાળ વચનો ઇતિ. પૃ. ૧૧૬ ૧૧૪)

૫-વિશેષમાં (૧) આ ઉપરાત રાઠોડમાંથી ઓસવાળનુ મુણોત્ત, ગોત્ર (સં ૧૩૫૭) અને શ્રીમાળીનુ ચવાલસ-(રાણપુરા નગર-શેઠ) ગોત્ર નીકળ્યાનુ જાણવા મળે છે

નોંધ : અમે ઇતિ ૩૦ ૬૦મા મુહુરોત-મુણોત ગોત્રના દિવાન જયમલ વિગેરેનો (પ્રકં ૩૭, પૃં ૨૩૨) તથા ક્વાડશાખા વિગેરેનો પરિચય આપીશુ

(૨) અમે ઉપર રાઠોડનુ જે ચવાલસ-“રાણપુર નગરશેઠ” ગોત્ર નીકળ્યાનુ જતાંયુ છે વહીવ ચાઓ તેનો ગોત્રોચ્ચાર આ પ્રમાણે જતાવે છે

શાખા-યાદવ, ગોત્ર-વૃણણી, ત્રિપ્રવર, કુલ, ચલાવસ, શાખા-માધ્ય દિની, વેદ-યજુર્વેદ, કુલદેવી-અખાળ વગેરે

આ ગોત્રોચ્ચારના યાદવ, વૃણણી, ત્રિપ્રવર, અને ચવાલસ શબ્દો ભારતીય જાતિની મૂળ ઉત્પત્તિના ઇતિહાસમા વિચારણીય નવી ભાત પાડે છે કુળદેવી-અખાળ એ તેના જૈન-શ્રીમાળી જાતિનુ સૂચક છે

અમે પ્રં ૫૮-૫૯મા નગરશેઠ, જગત્ શેઠ, અને આપાનેરી શેઠ, વગેરેની વશતાલિકા આપીશુ સાથોસાથ ત્યા રાણપુરા શેઠની પણ દૂકી વશતાલિકા આપવા પ્રયત્ન કરીશુ

(૩) શ્રી ક્ષેમસિંહ રાઠોડે શોનિંગ રાઠોડના વશજેને હત્યુ-ડીના રાજા જતાવ્યા છે તે જરાજર નથી કેમકે રાજા વિદ્યધરાજ રાઠોડ વિં સં ૯૪૩મા હત્યુ ડીનો રાજા હતો

(-ઇતિ ૩૦ ૪૪, પૃં ૫૭૬, ૫૮૩)

એટલે હત્યુ ડીયાનો ઇતિહાસ વધુ સંશોધન માગે છે

પ્રકરણ ત્રેપ્પનમુ

(૫૩) બ૦ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ સ્વ૦ સ૦ ૧૫૪૭

(૫૪ મા) આ૦ સોમદેવસૂરિ

તેમનો સ૦ ૧૪૬૪ના ભાદરવા વદિ ૨ ની સવારે અશ્વિની નક્ષત્રમાં, કુલ લક્ષ્મી, ગુજરાતના ઉમતા ગામમાં થોડા કરમચીની પત્ની કરમદેવીની કુષેધી જન્મ થયો. તેમનું નામ દેવરાજ રાખવામાં આવ્યું. દેવરાજ યુનિવર્સિટીના બહુ હતો. તે રાજ ઉપદેશ સાંભળતો, ખીમે ખીમે તેને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો. અને તે શિક્ષાનો બાલુક બન્યો. માતાએ તેને બ૦ યુનિવર્સિટીની એવામાં મૂક્યો. ભદ્રારકે ૬ વર્ષના એ દેવરાજને સ૦ ૧૪૭૭ માં ઉમતામાં અમર પાટલમાં તેની માતાની આજ્ઞા મેળવી, શિક્ષા બાપી. તેમનું નામ યુનિ લક્ષ્મી અમર રાખવામાં આવ્યું. તેમને આ૦ સોમદેવસૂરિએ સ૦ ૧૪૭૬માં ગણિપદ, સ૦ ૧૪૬૬માં રાલુકપુરમાં પન્નાસ પદ આપ્યા. આ યુનિવર્સિટીએ સ૦ ૧૫૦૧માં સુવચસમાં ઉપાધ્યાય પદ આપ્યું અને આ૦ રત્નશેખરસૂરિ તથા આ૦ ઉદયનદિસૂરિએ બ૦ આ૦ યુનિવર્સિટીની મનોભાવના ગુજબ સ૦ ૧૫૦૮માં મેવાડના મન્નાપદમાં (મજેરામાં) યાચ્યામ પદ આપ્યું.

મહો૦ લક્ષ્મીભદ્રગણિ અને આ૦ લક્ષ્મીસાગરસૂરિના નામેમાં એકતા હોવાથી તે ઠાલની કોઈ કોઈ ઐતિહાસિક ઘટનામાં અરબક ઘાય તેમ છે.

યુગપ્રધાન

આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ સં ૧૫૧૭ (૧૫૧૮)મા ઇંડરમા શેઠ શ્રીપાલ અને વડનગરના સં મહાદેવ વગેરેએ કરેલા ઉત્સવમા ગચ્છનાયકે બન્યા. તેમણે તે જ અવસરે આં સુમતિસાધુસૂરિ વગેરે ૧૧ મુનિવરોને નવા આચાર્યો બનાવ્યા, અને આં સુમતિસાધુસૂરિને પોતાની પાટે પૃથ્વી-ગચ્છનાયક સ્થાપ્યા પંચ સુધાનદન તથા પંચ હેમહ સગણિને ઉપાધ્યાય પદ, તથા સાધ્વી ઉદયચૂલાને મહત્તર પદ આપ્યા, ત્યારે બધા આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, મુનિવરો, મહત્તર સાધ્વીઓ, શ્રાવક-શ્રાવિકા વગેરે શ્રીસંઘે મળીને ભૃગુ લક્ષ્મીસાગરસૂરિને યુગપ્રધાન તરીકે માન્યા તેમની ઘણી શિષ્ય પરપરાઓ ચાલી તેમણે સં ૧૫૪૭મા (સં ૧૫૩૭મા હાડોતી દેશના સુમાહલી ગામમા) સ્વર્ગગમન કર્યું તે ગચ્છનાયકે બન્યા તે પછી તરતનો એટલે સં ૧૫૧૭ના મહા સુદિ પનો તેમનો પ્રતિભાલેખ મળે છે

સ્વભાવ

આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ શાત, મધુરભાષી, અને તપસ્વી હતા આચાર્યશ્રી સં ૧૫૧૭ પછી તુરતમા માળવામા વિચર્યા, અને તે પછી ગુજરાતમા પધાર્યા વચલા વર્ષોના ગાળામા ગુજરાતમા આં સોમદેવ અને ઉંચ રત્નમંડન વચ્ચે ઝઘડો પડ્યો ગચ્છનાયકે સં ૧૫૨૦મા બલાત આવી, તે ઝઘડો મટાડ્યો. અને તે બંને વચ્ચે મેળ કરાવ્યો એ રીતે તેમણે તપગચ્છને વધારે પુષ્ટ કર્યો શ્રાવકોએ સં ૧૫૨૨મા ગચ્છની પરિધાપનિકા કરી

પદવીપ્રદાન

ગચ્છનાયકે આં સોમદેવ ઠાં ૨૯, આં સુધાનદન આં શુભરત્ન ઠાં ૧૪, મોટા તાકિક આં સોમજય ઠાં ૨૫, આં જિનસોમ ઠાં ૧૫, આં જિનહસ ઠાં ૩૯, આં સુમતિસુદર ઠાં ૫૩, આં સુમતિ સાધુ ઠાં ૫૩, આં રાજપ્રિય ઠાં ૧૨, આં ઇંદ્રનંદિ ઠાં ૧૧ વગેરે ૧૧ આચાર્યો, ઉપાં મહીસસુદર ઠાં ૨૯, ઉપાં લબ્ધિસાગર ઠાં ૨૭, ઉપાં અમરનંદિ ઠાં ૧૭,

ઉપાં જિન આણિકેય ઠાં ૨૧, ઉપાં ધર્મહસ ઠાં ૧૨, ઉપાં ગુણસોમ ઠાં ૧૧, ઉપાં અનતહસ વગેરે ૧૬ ઉપાધ્યાયો, ૨૮૬ પંચાસો વિદ્વાનો અને ૫૦૦ નવા મુનિવરો જનાવ્યા તે અં રીતે મહાપ્રભાવશાલી થયા.

આશ્વાર્થશ્રીએ આશાપદ્મીમાં પાળણના શેઠ છાડા પોરવાડના વશના સં હેતાની પુત્રી પૂરી નીલાનામ સાધ્વી સાધુસન્નિધિને પ્રવર્તિની પદ આપ્યું (પ્રકં ૪૧ પૃં ૬૮૧) આશાપદ્મીમા જૂઠા મહાકાવ્ય ઉત્સવમા સાધ્વી સોમસન્નિધિ વગેરે ૮ ગણિઓને પ્રવર્તિની પદ આપ્યું સાધ્વી ઉદયચૂલા ગણિની વગેરેને 'મહત્તરા પદ' આપ્યું અમ્બનાયક આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ અને આં સોમદેવસૂરિ એ બંને સાથે રહીને એકમનથી શાસનપ્રભાવનાના સર્વ કાર્ય કરવા હતા પ્રતિષ્ઠાએ.

જાં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ અને આં સોમજયસૂરિના ઉપદેશથી શેઠ છાડાના વશજ સં ખીમજી, તથા સં મહાસા પોરવાડે સં ૧૫૨૭મા પાવાત્રકમા પ્રતિષ્ઠા કરાવી. સં ૧૫૩૩મા શત્રુજય ગિરનાર તીર્થના છરી પાળતા યાત્રાસયો કાઢ્યા, દાનશાળાઓ સ્થાપી અને મોળા ધર્મકાર્યો કર્યા તેઓએ સં ૧૫૩૮મા જૈન સિદ્ધાંતો લખાવ્યા (—પ્રકં ૪૧ પૃં ૬૮૨)

અમ્બનાયકે સં ૧૫૧૮, ૧૫૨૬મા ગુરપુરમા મત્રી શાલા શાહસાધુની પિત્તલની ૧૨૦ આંગળા સિંધી જિનપ્રતિમા વગેરે' સળી પ્રતિમાઓની, માડવગહના બાં આલમશાહના મત્રી ચંદસાધુના લાકડાના ૭૨ જિનાલયોની તથા ધોવીશવટાઓની, મહમ્મુદ બેગડા (સં ૧૫૧૬ થી ૧૫૭૦)ના મત્રી મહારાજ શ્રીમાલીના અમદાવાદના જિનાલયની તથા સોજિત્રાના જિનાલયનો, સં ૧૫૧૫મા આજૂના બીમવિકારમા મત્રી મુદરજી શ્રીમાલી તથા મત્રી જદરાજ શ્રીમાલીએ લસવેલી પિત્તલની ૧૦૮ મણ વજન વાળી જાં આદીશ્વરની પ્રતિ માની, ઇડરગઢમા રાજમહેલની ઉપરના બાજમા બનેલા જિનપ્રાસાદની, અક્રમીપુર(અહમદાવાદ)માં સોની પટ્ટા સોની ઈશ્વર, સોની હરિચંદ

ઓસવાલના ભા. અજિતનાથની પ્રતિમાની, આખૂ અચલગઢ ઉપર માડવ ગઢના માળવાના બા. ગ્યાસુદીનના ધર્મભિત્ર દિવાન રાણકપુરના સ. રત્ના પોરવાડના પૌત્ર સં. સહસાએ બનાવેલા અચલગઢના ચૌમુખ જિનપ્રાસાદની, દેવાસના સ. ભાદા કાનાએ બનાવેલા જિનપ્રાસાદની, દેવાસમાં માલવાના “મદ્રમલેક” મેઘજીના માન્યમત્રી દેવસી પોરવાડના ૨૪ જિનપ્રાસાદની જિન પ્રતિમાઓની, ધારમા વીશા પોરવાડ સ. હરખાના ૧૧ જિન પ્રાસાદોની, સ. ૧૫૨૩ના વૈશાખ સુદિ ૮ ની ભા. કુથુનાથની પ્રતિમા અચલગઢમા નીચે કુથુનાથ ભા. જિનાલયમા છે તે વગેરેની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી

જૈન તીર્થ

(૧) માતર તીર્થ

આ. લક્ષ્મીસાગરસૂરિએ સ. ૧૫૨૩ ના વૈ. વહ. ૭ ના દિવસે ભા. સુમતિનાથની પ્રતિમાની અજનશલાકા કરી હતી. આ પ્રતિમા આજે માતર તીર્થમા બિરાજમાન છે પ્રતિમા ચમત્કારી છે. ‘સાચાદેવ સુમતિનાથ’ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે આ મૂર્તિના કારણે જ માતર તીર્થ બન્યું છે

આ તીર્થનો જીર્ણોદ્ધાર અમદાવાદવાળા પોરવાડ શેઠ જમનાભાઈ ભગુભાઈના પત્ની ધર્મપ્રેમી માણેકબહેને કરાવ્યો છે આ. વિજય-સિદ્ધિસૂરિ દાદાના હાથે પ્રતિષ્ઠા-સ્થાપના કરાવી છે

(૨) ગોડીપુર તીર્થ

ગુજરાત પાટણમા વિ. સ. ૧૪૬૨ થી ૧૧૭૦ સુધી દિલ્હીના બાદશાહ વતી હસનખાન ખીજુ નામ હીસામુદ્દીન સુબો હતો

ક. સ. આ. હેમચંદ્રસૂરિએ સ. ૧૨૨૮ મા પાટણમા ગોડી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાની અજનશલાકા કરી હતી આ પ્રતિમા સુબા હીસામુદ્દીનને મળી તે મહા ચમત્કારી હતી તેથી તેણે સ. ૧૪૭૦મા આ પ્રતિમા નગરપારકરના મેઘા મીઠડિયાને આપી

મેઘાશાહે પ્રતિમા લઈ જઈ સ. ૧૪૮૨ મા નવું ગોડીપુર ગામ વસાવી ત્યાં મોટો જિનપ્રાસાદ બનાવ્યો તેના મરણ બાદ તેના પુત્ર

મેહરે સં ૧૫૧૫ માં તે પ્રતિમાની પ્રતિક્ષા કરાવી. ત્યારથી આ તીર્થધામ બન્યું. ત્યારબાદ ઘણાં મ્થાને જોડી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાઓ બની છે. (-ઇતિ ૦ પ્રક ૦ ૪૨, પૃ ૦ ૭૩૬ થી ૭૪૨ પ્રક ૦ ૪૪, પૃ ૦ ૧૬૨)

(૩) બામણુવાડા તીર્થ

મારવાડમાં પીઠવાડાથી ૪૫ માઈલ દૂર અને વીરવાડાથી ૧ માઈલ દૂર એક નાનકડી ટેકરી પાસે એક વિશાળ ભૂમિભાગમાં બાવન દેરીવાળો જલ્ય જિનપ્રાસાદ છે તેમાં જગવાન મહાવીર સ્વામીની પ્રાચીન જલ્ય પ્રતિમા છે જે વેણુ (રતી)ની બનેલી છે ઉપર મોર્તિનો હોય કરેલો છે.

અમે પહેલાં (પ્રક ૦ ૩૭ પૃ ૦ ૩૦૩ પ્રક ૦ ૪૦ પૃ ૦ ૭૪૩ માં) વિવિધ જૈન સ્થાપના તીર્થોનો ઇતિહાસ બતાવ્યો છે તે પ્રમાણે શ્રી મમણુ સર્વે જગવાન મહાવીરસ્વામીના અવન કસ્યાણકની ભૂમિ કુઠમાંમના બ્રાહ્મકુઠની જાં મહાવીરસ્વામીની પ્રતિમાને મારવાડમાં લાવી, બ્રાહ્મણવાડામાં સ્થાપી વીરવાડા વસાવ્યું ત્યારથી બ્રાહ્મણ વાડા તીર્થ બન્યું છે વાસ્તવમાં આ સ્થાપના તીર્થ છે અહીં ત્રણ સામ્રાજ્ય ચક્રોશિકના ઉપસમનું પણ સ્થાપના તીર્થ બન્યું છે.

અહીં જિનાલયમાં સં ૧૪૮૨ની ખાતુ પ્રતિમા વિષ્ણુમાં છે મંદિરની ચારે બાજુ બાવન નીચી દેરીઓ છે તેની ઉપર સં ૧૫૧૬ ૧૫૨૧ ૧૫૨૨ ૧૫૨૩ વર્ષે સાક્ષતા દેવો છે દેરીઓનાં દેવોમાં “શ્રી બ્રાહ્મણુવાડા મહાસ્થાને” લખ્યું છે જાં વિજયે લક્ષ્મીસાગરસૂરિ અને તેમના પરિવારના મુનિશ્રેણા પ્રતિક્ષાપદ તરીકે દેવો છે તેમજ વીરવાડા અને લાજ વર્ષે ગામના જૈનોના નામ છે જિન પ્રાસાદના આગળ શિકમાં તીર્થ પટો અને જાં મહાવીર સ્વામીના જીવન પ્રસંગોના આરસમાં ઉત્કીર્ણ પટો છે જિનાલયની બહાર વિશાળ ખર્મશાળા છે બહારના જાગમાં જાં મહાવીરસ્વામીના

ખીલાના ઉપસર્ગ”ની દરમિયાન દેરી છે ખર્મશાળાની પાછળ ટેકરી ઉપર જાં વિજયશાન્તિસૂરિની ગુફા, (ત્રણ માળનો બગીચો) અને એક દેરીમાં વીર ચરણ પાદુકા છે બામણુવાડામાં જાં સં

૧૧ તથા ભાં સું ૧૩ના મેળા ભરાય છે. પાસે વીરવાડા ગામ છે જે ગામ આ તીર્થને ભેટ મળેલું છે

વીરવાડામા ૧૦ જૈન ઘરો અને ૨ જિનાલયો છે. વીરવાડાના જૈનો આ તીર્થનો તથા સીવેરા, ઉદરા, મીરપુર, તેલપુર, બાલદાગામ વગેરેના જિનાલયોનો વહીવટ કરે છે વીરવાડાથી શિરોહી ૧૦ માઈલ થાય છે. . (—જૈન તીર્થનો ઇતિહાસ પૃં ૩૨૬, ૩૩૦)

ઇતિહાસ ગ્રેમી પૂં ૫૦ કલ્યાણુવિજયજી ગણિ લખે છે કે— શિરોહીના મહારાવ શિવસિ હજીએ આશરે સો વર્ષથી બામણુ-વાડજીના જિનાલયને વીરવાડા ગામની રોકડ આવકમાથી બાર આની ભાગ, જમીનની મહેસુલી ઉપજમાથી આઠ આની ભાગ, અને તે ઉપરાન્ત ખીજ પણુ અરટો (રેટવાળા—કૂવાવાળા ખેતરો) વગેરેની વાર્ષિક બે હજારની આવક ભેટ કરી છે

આજે પણ બામણુવાડજી જિનાલયને તે ભેટ બરાબર મળે છે

(વિં સં ૧૬૮૭ ચૈં ૧૦ ૧૦ તા ૧૨-૪-૧૬૩૧

રવિવારનુ સાસાહિકે જૈન વ ૨૬ અં ૧૪ પૃ-૨૬૨, ૨૬૩)

(૪) ગભીરા પાર્શ્વનાથ

આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિનો સં ૧૫૩૧ નો પચતીર્થીપ્રતિભાલેખ મળે છે તેમા તે પોતાને તપાગચ્છીય આં સોમસુદરસૂરિના સત્તાનીય બતાવે છે. આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિએ સં ૧૫૨૫ વૈં ૧૦ ૧૦ને રાજ દુગરપુરમા મત્રીસાહ્યાશાહના ગભીરાપાર્શ્વનાથના જિનપ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. (વીરવ શાવલી પૃં ૨૧૬) (પ્રકં ૫૦, પૃં ૪૭૦) અથલ ડારો—અથલેખન (અમદાવાદ)

આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ તથા (૫૬ મા) આં સોમજયસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૫૧૮ મા અમદાવાદમા, પાટણના દેવા શ્રીમાલીએ, સં ૧૫૩૮ મા શેઠ છાડાપોરવાડના વશજ સં ખીમજી અને સંસહસાએ, સ ૧૫૨૬મા, અમદાવાદમા મહમ્મુદ બેગડાના મત્રી ગૂર્જરજ્ઞાતીય સં ગદરાજે, સં ૧૫૩૮મા અમદાવાદમાં પાટણના શેઠ મદન શ્રીમાલીના વશજ ‘વચ્છેરક’ ખિતાબવાળા શેઠ સદાન દના

જ્યોત્સ્નાનાભાઈ અમહાવાદમા આવી વસેલા શેઠ દેવરાજ (પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૬૫) વગેરેએ, “ યોગા શ્રયભ હારો ” બતાવ્યા હતા.

આ શ્રયભ હારો ઉપાં ૦ જયમ દિર ગણિ વગેરેની રૂબરૂ નીચે સ્થપાયા હતા, અને આં સોમજય તથા ઉપાં ૦ જિન માણિક્યમણિ વગેરેએ તેના શ્રયોનું સંયોધન કર્યું હતું (-પ્રકં ૪૧, પૃં ૬૮૨)

શુભશત-પાટલુના શ્રી હેમચ દ્રાયાય જ્ઞાનમ દિરમા ‘ અગવિજ્ઞા પદ્મિય ’ની પ્રતિ છે, જે સં ૧૫૩૮ મા લખાયેલી છે -

(ઇતિં ૫૩૦ ૪૫ પૃં ૨૬૨ પ્રકં ૪૫ પૃં ૩૬૫)

અમહાવાદના શ્રી પ્રામ્ય જૈન વિદ્યાભવનમા શ્રી-ચારિત્રવિજયમણિ જ્ઞાનમ દિરમાં આં નેમિચ દ્રસુરિના ‘ પ્રવચનસારોદ્ધાર ’નું આં ઉદયમણસુરિએ બનાવેલ ‘ પ્રિયન-વિજયપદ્યાર્થવિદ્યા ’ (શં ૩૨૦૩)ની હસ્તલિખિત પ્રતિ ૪૫ પત્રની છે તેમા શ્રયપુષ્પિકા નીચે પ્રમાણે છે (-પ્રકં ૩૫, પૃં ૪૫, પ્રકં ૪૫ ચાં દેધરનોવશ)

સંવત ૧૫૬૯ ચર્વે શ્રાવણવદિ ૯ સુદે

શ્રી સપાગણ મહં મધાલ્લિસિત ॥ છ ॥

(-નક ૩૫, ૫ ૪૫ પ્રક ૪૫ ૫ ૩૪૩ ૩૪૫)

શ્રમણ પરપરાઓ:-

બં લક્ષ્મીઆગરસુરિ તથા આં સોમદેવસુરિની ઘણી શિષ્ય પરપરાઓ મળે છે તે પૈકીના કેટલાંએકના નામ પ્રકં ૫૧મા આવી ગયા છે અને કેટલાંએકના નામ પ્રં ૫૩ના ક્રમજાણના મત નધા નિગમ મતમા આવશે.*

૫૩ બં લક્ષ્મીઆગરસુરિ.

૫૩ બં શ્રીસાગરમુનિ.

૫૪ ૫ નિપાતરિત્વ મણિ.

૫૫ ૫ દીરાનમણિ

તેમજ સં ૧૮૮૮મા રસુપાત્ર તેજપાત્ર રાસ બતાવ્યો અને સં ૧૫૧૫મા આ ૧ ૭ મુ તાર આ ૫૫ મા વિદ્યારિસાસપત્રાગ ” કહ્યું.

નોંધ સમવં ૬ આ પરપરા તપત્ર આ બં લક્ષ્મીઆગરમુનિની નવી પત્ર ની ન મળ્યા આ ૫ શ્રીસાગરમુનિની દાવ.

ત્રેપ્પનમુ]   ભ૦ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ, આ૦ સોમદેવસૂરિ   ૫૪૭

૫૪ આ૦ સુમતિસાધુસૂરિ-તેમના માટે જૂઓ. (-૩૪૦ ૫૪)

૫૩ ભ૦ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ

૫૪ ઉપા૦ જયવીરગણિ-સભવ છે કે તેમનું બીજું નામ
ઉ૦ જયમદિરગણિ પણ હોય

૫૫ ૫૦ શુભલાભ ગણિ તેમણે સ૦ ૧૫૩૬ મા મહા
સુ૦ ૮ સોમવારે કોલ બી ગામમા “ ઉપદેશમાળાની અવચૂરિ” લખી.

(શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ ભા૦ ૨ જો પ્રશ૦ ન૦ ૧૬૬)

૫૩ ભ૦ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ

૫૪ મહો૦ ચદ્રરત્નગણિ-તે આ૦ લક્ષ્મીસાગરસૂરિના શિષ્ય
હતા જેમને ભ૦ રત્નશેખરથી જૂદા સમજવા

૫૫ ઉપા૦ અભયભૂષણગણિ-ઉપા૦ ઉભયભૂષણ ગણિ

૫૬ ઉપા૦ લાવણ્યભૂષણ ગણિ-તેમણે કુમતિઓને હરાવ્યા

૫૭. ઉપા૦ હર્ષકનકગણિ, તથા ઉપા૦ હર્ષલાવણ્યગણિ
તે બંને મોટા વિદ્વાન હતા, આગમના અભ્યાસી હતા અને શતાર્થી
બિરુદધારક હતા

૫૮ ૫૦ વિવેકરત્નગણિ   ૫૯ ૫૦ શ્રીરત્નગણિ

૬૦ ૫૦ જયરત્નગણિ- તે વિનયી, વિદ્વાન અને ઉત્તમ
સ્વભાવવાળા હતા

૬૧ ઉ૦ રાજરત્ન ગણિ-તે સર્વશાસ્ત્રના જ્ઞાતા હતા, તે સ૦
૧૬૯૬મા સોમહર્ષકુલના (૬૦) ભ૦ વિશાલસોમના સમયે વિદ્યમાન
હતા તેમણે “ મણિભદ્ર મહાવીરનો છદ્ધ ” બનાવ્યો છે

૬૨ ઉ૦ હેમરત્નગણિ-તેઓ વિદ્વાનોને માન્ય હતા

૬૩ ૫૦ વિજયરત્નગણિ

૬૪ ૫૦ દેવરત્નગણિ-તેમણે ગુરુની વિદ્યમાનતામા ગુરુની કૃપાથી
સ૦ ૧૮૧૫ મા બહુલ શુદ્ધિના બ્રાહ્મીસુતના દિવસે વિજયપુરમા બે
દિવસમા શીલ ઉપર “ ગજસિંહ કુમારગસ ” ઉલ્લાસ ૪, ઢાલ
૫૧ (૩૦ ૨૦૫૦) બનાવ્યો હતો^૧

૧ આ૦ દેવરત્ન (૩૪૦ ૪૦, ૫૦ ૫૪૩) અને ૫૦ દેવરત્નગણિ એ
બંને જૂદા સમજવા .

ઓરમાનભાઈ અમદાવાદમાં આવી વસેલા શેઠ દેવરાજ (પ્રક્રં ૪૫, પૃં ૩૬૫) વગેરેએ, “ યોગા શ્રવણ ડારો ” બનાવ્યા હતા.

આ શ્રવણ ડારો ઉપાં જયમંદિર ગણિ વગેરેની રૂબરૂ નીચે સ્થપાયા હતા, અને આં સોમજય તથા ઉપાં જિન માધ્મિકમગણિ વગેરેએ તેના શ્રદ્ધાનું સંશોધન કર્યું હતું. (—પ્રક્રં ૪૧, પૃં ૬૮૨)

ગુજરાત-પાટણના શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય જ્ઞાનમંદિરમાં ‘ અગવિજ્ઞા પદ્મિય ’ની પ્રતિ છે, જે સં ૧૫૩૮ માં લખાયેલી છે.

(ઇતિં પ્રક્રં ૪૫ પૃં ૨૬૨ પ્રક્રં ૪૫ પૃં ૩૬૫)

અમદાવાદના શ્રી પ્રાપ્ય જૈન વિદ્યાભવનમાં શ્રી-ચારિત્રવિજયમંદિર જ્ઞાનમંદિરમાં આં નેમિચંદ્રસૂરિના ‘ પ્રવચનસારોદ્ધાર ’નું આં ઉદયપ્રભસૂરિએ બનાવેલ ટિપ્પન-વિષમપદાર્થવિભોધ (પ્રં ૩૨૦૩)ની હસ્તલિખિત પ્રતિ ૪૫ પત્રની છે તેમાં શ્રવણપ્રધિકા નીચે પ્રમાણે છે (—પ્રક્રં ૩૫, પૃં ૪૫ પ્રક્રં ૪૫ શાં દેવરનોવશ)

સવત ૧૫૬૯ સર્વે યાગળવદિ ૯ સુધે

શ્રી તપાગચ્છ મહં મધાનિસ્તિ ॥ છ ॥

(—પ્રક્રં ૩૫, પ ૪૫ પ્રક્રં ૪૫ પ ૩૪૩ ૩૪૫)

અમલુ પરપરાઓ:-

બં લક્ષ્મીઆગરસૂરિ તથા આં સોમદેવસૂરિની ઘણી શિષ્ય પરપરાઓ મળે છે તે પૈકીના કેટલાએકના નામ પ્રક્રં ૫૧માં આવી ગયા છે અને કેટલાએકના નામ પ્રં ૫૩ના કમળકળશા મત ” તથા નિગમ મત ” માં આવશે.

૫૩ બં લક્ષ્મીઆગરસૂરિ.

૫૩ બં સમીસાગરમુદિ.

૫૪ પ નિવમ્ભવિ ત્વ મ્ભિ.

૫૫ પ દીરાનમ્ભિ.

તેમજ સ ૧૪૮૮માં જન્મુપાસ તે ત્વાજ રાસ બનાવ્યો, અને સ ૧૫૧૫માં બા મુ છ ૩ તા મ્ભ વમ મા વિવારિલાસપરાગે ” શ્રવણ

નામ સમ્ભવ ૩ આ પરપરા તપસ્યા બં સમીસાગરમુદિની ન્હી પન્ મ્ભી ૧ ન ન્હા આ લક્ષ્મીસાગરમુદિની ત્વા.

ત્રેપ્પનમુ]   લઠ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ, આઠ સોમદેવસૂરિ   ૫૪૭

૫૪ આઠ સુમતિસાધુસૂરિ-તેમના માટે જૂઓ. (-પ્રક્રં ૫૪)

૫૩ લઠ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ

૫૪ ઉપાઠ જયવીરગણિ-સભવ છે કે તેમનું બીજું નામ
ઉઠ જયમદિરગણિ પણ હોય.

૫૫ ૫૦ શુભલાલ ગણિ તેમણે સં ૧૫૩૬ મા મહા
સું ૮ સોમવારે કોલબી ગામમા “ ઉપદેશમાળાની અવચૂરિ” લખી
(શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ લાઠ ૨ જો પ્રશં નં ૧૬૯)

૫૩ લઠ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ

૫૪ મહોઠ ચદ્રરત્નગણિ-તે આઠ લક્ષ્મીસાગરસૂરિના શિષ્ય
હતા જેમને લઠ રત્નશેખરથી જૂદા સમજવા

૫૫ ઉપાઠ અભયભૂષણગણિ-ઉપાઠ ઉભયભૂષણ ગણિ

૫૬ ઉપાઠ લાવણ્યભૂષણ ગણિ-તેમણે કુમતિઓને હરાવ્યા

૫૭ ઉપાઠ હર્ષકનકગણિ, તથા ઉપાઠ હર્ષલાવણ્યગણિ
તે બંને મોટા વિદ્વાન હતા, આગમના અભ્યાસી હતા અને શતાર્થી
બિરુદધારક હતા.

૫૮ ૫૦ વિવેકરત્નગણિ   ૫૯ ૫૦ શ્રીરત્નગણિ

૬૦ ૫૦ જયરત્નગણિ- તે વિનયી, વિદ્વાન અને ઉત્તમ
સ્વભાવવાળા હતા

૬૧ ઉઠ રાજરત્ન ગણિ-તે સર્વશાસ્ત્રના જ્ઞાતા હતા, તે સં
૧૬૬૬મા સોમહર્ષકુલના (૬૦) લઠ વિશાલસોમના સમયે વિદ્યમાન
હતા તેમણે “ મણિલદ્ર મહાવીરનો છદ ” બનાવ્યો છે

૬૨ ઉઠ હેમરત્નગણિ-તેઓ વિદ્વાનોને માન્ય હતા

૬૩ ૫૦ વિજયરત્નગણિ

૬૪ ૫૦ દેવરત્નગણિ-તેમણે ગુરુની વિદ્યમાનતામા ગુરુની કૃપાથી
સં ૧૮૧૫ મા બહુલ શુદ્ધિના ગ્રાહીસુતના દિવસે વિજાપુરમા બે
દિવસમા શીલ ઉપર “ ગજસિંહ કુમારરાસ ” ઉલ્લાસ ૪, ઢાલ
૫૧ (અં ૨૦૫૦) બનાવ્યો હતો ?

૧ આઠ દેવરત્ન (પ્રક્રં ૪૦, ૫૦ ૫૪૩) અને ૫૦ દેવરત્નગણિ એ
બંને જૂદા સમજવા ,

તે તપામચ્છની લઘુપોષાળની સોમશાખામા હતા.

•

૫૩ ભ૦ લક્ષ્મીસાગરગણિ

૫૪ ૫૦ જ્ઞાનહય ગણિ—(જૂઓ પ્રક૦ ૫૧, ચાર મહોપાખ્યાયો પૃ૦ ૫૦૮ ૫૦૬)

આ૦ લક્ષ્મીસાગરસૂરિના શાસનકાળમા જીર્ણોદ્ધારો ધણી જિન પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠાઓ આચાર્ય વગેરેના પદવીઓ, અંબલઠારો, અંબલેખનો, છ'રી પાળતી સંચારાઓ, તપ-ઉજ્જમણ, ઉત્સવો, મહોત્સવો, દાનના સત્રાગારો વગેરે વિવિધ ધર્મકાર્યો બન્યા

(—ગુરુગુણરત્નાકરમહાકાવ્ય, લક્ષ્મીસાગરસૂરિ રાસ, મો૦ ૬૦ હેસાધકૃત જૈન સાહિત્યનો સક્ષિપ્ત ઇતિહાસ—પેશ ન ૭૨૧ થી ૭૨૬)

સાધવીસદ્ધ—૫૦ ધર્મરુચિએ સ૦ ૧૫૨૪ના કા૦ શુ૦ ૧૫ ખુધવારે શ્રી પવત્તજી શ્રી મહિમલચ્છિયોગ્ય સવૃત્તિ પુદ્ગલ છત્રીશી 'નિરોહછત્રીશી લખાવી; 'શ્રી મહિમલચ્છિપકનાર્થ'

(—શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ, ભા૦ ૨ પ્ર૦ ન૦ ૧૨૩)

પ્ર૦ શ્રી લક્ષ્મીસુંદરી ગણિની ચિખ્ખણી સહજલચ્છિય ગણિનીએ સ૦ ૧૫૩૦ ના મા૦ સુ ૩ સોમવારે આવિકાને બણવા માટે 'આવશ્યકનિયુક્તિ'ની પ્રતિ લખાવી.^૧

(—શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ, ભા૦ ૨ પ્ર૦ ન૦ ૧૪૩)

વિક્રમની સોળમી સદીના દુકાળો—

ગુજરાતના બા૦ મહમ્મદશાહ તથા મહમ્મદ બેગડા (સ૦ ૧૫૧૬ થી ૧૫૭)ના શાસ્યકાળમા ગુજરાતમા અને માળવામા સ૦ ૧૫૦૮ સ૦ ૧૫૨૫, સ૦ ૧૫૩૬ અને સ૦ ૧૫૪૦મા મોટા દુકાળો પડ્યા હતા ત્યારે સદાનદશ્રીમાળી ખીમા શાહ વગેરે જૈનોએ ગુજરાત તથા માળવાની જનતાને દરેક જાતની મદદ આપી બચાવી રીધી હતી.

(—પ્રક૦ ૪૪, પૃ૦ ૨૨૧)

ખેમો દેદરાણી

તેનું દેદરાણી ગોત્ર હતું તે હડાલાનો વતની હતો ગર્ભશ્રીમત છતાં સાદો, પિતૃભક્ત અને ધર્મપ્રેમી જૈન હતો.

વિ. સં ૧૫૩૬-૪૦માં ગુજરાત તથા માળવામાં મોટો દુકાળ પડ્યો એક વર્ષ તો પ્રજાએ જેમ તેમ કરી ચલાવ્યું પણ બીજું વર્ષ પસાર કેમ કરવું ? એ મોટો પ્રશ્ન હતો.

મહામ્મદ બેગડાએ એક દિવસે આપાનેરમાં જૈનોના ભોજકને બોલાવીને સખ્તાઈથી હુકમ કર્યો કે-ઠાકોર તું જ્યારે ને ત્યારે જ્યારે ત્યાં બબડ્યા કરે છે કે, “ શાહ તે શાહ, અને પાદશાહ તે પા-શાહ ” (એટલે “ શાહ તે પૂરો શાહ, અને પાદશાહ તે પાવલી શાહ ”) તું પાદશાહને શાહથી આવી રીતે હલકો બતાવે છે આજે તારા તે બબડાટની કસોટી થવાની છે જો સાલળ “ ગુજરાત ભરમાં મોટો દુકાળ છે. મારી પ્રજા ભૂખી મરે છે તેને પૂરી મદદ આપી, એક વર્ષ જીવતી રાખવાની અનિવાર્ય જરૂર છે પણ જો તારા શાહ મારી આ ગુજરાતની પ્રજાને મદદ આપી, એક વર્ષ સુધી પાળે, તો તે શાહ સાચા, પણ જો તે તેમ કરી શકે નહીં તો યાદ રાખજે કે-આજથી જ તેઓનું શાહ બિરુદ બંધ કરવામાં આવશે.

બસ ! ભોજક મુઝાયો તેણે આપાનેરના મહાજનને પાદશાહનો આ હુકમ કહી સંભળાવ્યો અને મહાજનોની પ્રશ્ન સા કરી સૌને શાહ-બિરુદની રક્ષા માટે તૈયાર કર્યા.

આપાનેરના જૈનોએ આખા ગુજરાતને પૂરા એક વર્ષ સુધી અનાજ-વસ્ત્રો પૂરા પાડવાની યોજના ગોઠવી તેઓને ખાતરી હતી કે આપાનેર, પાટણ, અમદાવાદ, બલાત, ધોળકા, ધધુકા, વગેરે શહેરોમાંથી આની પૂરી વ્યવસ્થા થશે જ આપાનેરના આગેવાન જૈનો આ માટે આપાનેરમાંથી મોટી રકમની ટીપ કરી બીજા શહેરોમાં જવા નીકળ્યા પરંતુ તેઓને વચમાં જ હડાલાના પાદરમાં ખીમા દેદરાણીનો એકાએક ભેટો થયો ખીમા દેદરાણીએ પિતાની આજ્ઞા મેળવી, આપાનેરના મહાજનને જણાવ્યું કે, “ આ ખીમા-તમારો આ ગામડિયો

તે તપામજીની લઘુપોવાળની સોમશાખામાં હતા.

*

૫૩ જાં લક્ષ્મીસાગરગણિ.

૫૪ ૫૦ જ્ઞાનલપ ગણિ—(જૂઓ પ્રકં ૫૧, આર મહોપાધ્યાયે
૫૦ ૫૦૮, ૫૦૯)

આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિના શાસનકાળમાં જીર્ણોદ્ધારે મળી જિન
પ્રતિમાઓના પ્રતિષ્ઠાઓ, આચાર્ય વગેરેની પદવીઓ, મંથનકારો,
મથલેખનો, છરી પાળતી સમયાત્રાઓ, તપ-ઉજ્જમણા, ઉત્સવો,
મહોત્સવો, જ્ઞાનના સત્રાગારો વગેરે વિવિધ ધર્મકાર્યો બન્યા.

(—અનુગુણરત્નાકરમહાકાવ્ય, લક્ષ્મીસાગરસૂરિ રાસ, ભાં ૬૦
દેસાઈકૃત જૈન સાહિત્યનો સક્ષિત ઇતિહાસ—પેરા નં ૭૨૧ થી ૭૨૬)

માધેવીસુધ—૫૦ મમંજુચિએ સં ૧૫૨૪ના કાં ૬૦ ૧૫
બુધવારે શ્રી પવત્તણી શ્રી મહિમલલિપિયોગ્ય સવૃત્તિ પુદ્ગલ છત્રીથી
'નિરોલછત્રીથી' લખાવી 'શ્રી મહિમલલિપિપદનાથ'

(—શ્રી પ્રચસ્તિ સમ્રહ, ભાં ૨ પ્રં નં ૧૨૩)

પ્રં શ્રી લક્ષ્મીમુંદરી ગણિની શિખળી સહજલલિપિ ગણિનીએ
સં ૧૫૩૦ ના માં ૩૦ ૩ સોમવારે આવિકાને લલુવા માટે
'આવરયકનિયુકિત ની પ્રતિ લખાવી.'

(—શ્રી પ્રચસ્તિ સમ્રહ, ભાં ૨ પ્રં નં ૧૪૩)

વિક્રમની સોળમી સદીના દુકાળો—

ગુજરાતના બાં મહમ્મદશાહ તથા મહમ્મદ બેગડા (સં
૧૫૧૬ થી ૧૫૭૦)ના રાજ્યકાળમાં ગુજરાતમાં અને માળવામાં સં
૧૫૦૮, સં ૧૫૨૫, સં ૧૫૩૬ અને સં ૧૫૪૦માં મોટા
દુકાળો પડ્યા હતા ત્યારે સદાનદ્રીમાળી ખીમા શાહ વગેરે
જૈનોએ ગુજરાત તથા માળવાની જનતાને દરેક જાતની મદદ આપી
બચાવી લીધી હતી.

(—પ્રકં ૪૪, ૫૦ ૨૨૧)

૧ વિદ્વા સ્થાપ્તોનો વિરમ પરિમય જોએ પ્રક ૫૪માં આપીયુ

ખેમો દેદરાણી

તેનું દેદરાણી ગોત્ર હતું તે હડાલાનો વતની હતો ગર્ભશ્રીમત છતાં સાદો, પિતૃલક્ષ્મ અને ધર્મપ્રેમી જૈન હતો.

વિ૦ સ૦ ૧૫૩૯-૪૦મા ગુજરાત તથા માળવામા મોટો દુકાળ પડ્યો. એક વર્ષ તો પ્રજાએ જેમ તેમ કરી ચલાવ્યું પણ બીજું વર્ષ પસાર કેમ કરવું ? એ મોટો પ્રશ્ન હતો.

મહામ્મદ બેગડાએ એક દિવસે આપાનેરમા જૈનોના લોજકને બોલાવીને સખ્તાઈથી હુકમ કર્યો કે-ઠાકોર તું જ્યારે ને ત્યારે જ્યા ત્યા બબડયા કરે છે કે, “ શાહ તે શાહ, અને પાદશાહ તે પા-શાહ ” (એટલે “ શાહ તે પૂરો શાહ, અને પાદશાહ તે પાવલી શાહ ”) તું બાદશાહને શાહથી આવી રીતે હલકો બતાવે છે આજે તારા તે બબડાટની કસોટી થવાની છે જો સાલળ “ ગુજરાત ભરમા મોટો દુકાળ છે. મારી પ્રજા ભૂખી મરે છે તેને પૂરી મદદ આપી, એક વર્ષ જીવતી રાખવાની અનિવાર્ય જરૂર છે પણ જો તારા શાહ મારી આ ગુજરાતની પ્રજાને મદદ આપી, એક વર્ષ સુધી પાળે, તો તે શાહ સાચા, પણ જો તે તેમ કરી શકે નહીં તો યાદ રાખજે કે-આજથી જ તેઓનું શાહ બિરુદ બંધ કરવામા આવશે.

બસ ! લોજક મુઝાયો તેણે આપાનેરના મહાજનને બાદશાહનો આ હુકમ કહી સલાજાવ્યો અને મહાજનોની પ્રશ્ન સા કરી સૌને શાહ-બિરુદની રક્ષા માટે તૈયાર કર્યા.

આપાનેરના જૈનોએ આખા ગુજરાતને પૂરા એક વર્ષ સુધી અનાજ-વસ્ત્રો પૂરા પાડવાની યોજના ગોઠવી તેઓને ખાતરી હતી કે આપાનેર, પાટણ, અમદાવાદ, ખલાત, ધોળકા, ધધુકા, વગેરે શહેરોમાથી આની પૂરી વ્યવસ્થા થશે જ આપાનેરના આગેવાન જૈનો આ માટે આપાનેરમાથી મોટી રકમની ટીપ કરી બીજા શહેરોમા જવા નીકળ્યા પરંતુ તેઓને વચમા જ હડાલાના પાદરમા ખીમા દેદરાણીનો એકાએક લેટો થયો ખીમા દેદરાણીએ પિતાની આજ્ઞા મેળવી, આપાનેરના મહાજનને જણાવ્યું કે, “ આ ખીમા-તમારો આ ગામડિયો

નાનો બાઈ બુજરાતને એક વર્ષ સુધી પાળવા અનાજ વગેરે વિગેરેમાં જેટલી જોઈએ તેટલી બધીય રકમ આપશે.” પછી તો મહાજને અને ખીમાએ વ્યાપારેની બાદશાહી કચેરીમાં જઈ બાં મહમ્મદને આ વાત જણાવી. તેમજ તે બરવાની પુરી રકમ હઠાણથી બળકની ખાડીઓમાં ભરી ભરીને વ્યાપારેના રાજબહારમાં મોકલી દીધી.

વિં સં ૧૫૪૦નો દુકાળ ઉતર્યો. પ્રજા છવતી રહી ૧૫૪૧માં સુકાળ થયો. બાં મહમ્મદ બેગડાએ “આ માનવ પ્રેમથી પ્રસન્ન થઈ” જેનોતુ શાહ બિરુદ કાયમ રાખ્યું

(ખીમા હડપ્પિયાનો સસ)

નોંધ ભારતમાં બરો વાર દુકાળો પડે છે પણ ઇતિહાસ કહે છે કે, રાજા તથા ખતવાનો ત્યાગે તરી મદદ પુરી પાડી, મનુષ્ય વિગેરે સૌને જત્તાની મેતા કતા.”

રાજાઓ-બાદશાહો દુકાળમાં કિસ્સો બનાવવો, વાવ તળાવ કૂવા ખોદાવવા, વગેરે રાજના કામ કાઢી, પોતાની પ્રજાને રાહત મળે, તેવી યોજના કરતા હતા. આવા પ્રસંગ પ્રજાને રાહત આપનારા ખતવાનોને બહુમાન પાન આપી, રાજપ્રિય, બનાવતા હતા.

જેમકે-મહમ્મદ બેગડાએ (૧) વિં સં ૧૫૨૫ ના દુકાળમાં અમદાવાદનો કિસ્સો બનાવી પ્રજાને કામ આપી રક્ષણ કર્યું

(-પ્રક ૪૪ પૃં ૧૬૭ ૧૬૬ ૨૧)

(૨) બાં મહમ્મદશાહે મદન ખીમાળીના વશજ કૃપાસાગર સુદાનદને સં ૧૫૦૮ અને ૧૫૨૫માં દુકાળમાં પ્રજાને મદદ કરવા બહલ મોટો ઉત્સવ કરી વચ્ચેરકનો ખીતાબ આપી નવાબ્યો.

(-પ્રક ૪૪ પૃં ૨૦૬ પ્રં ૪૫ પૃં ૩૯૫)

(૩) તેમજ હઠાણના ખીમા દેદશણીએ સં ૧૫૪૦ માં બુજરાતની પ્રજાને અનાજ પુરું પાડવાના બહલામાં જ મહાજનેતુ શાહ બિરુદ કાયમ રાખ્યું.

(-પ્ર ૪૪ પૃં ૨૨૧ પ્રં ૫૩ પૃં ૫૪૬)

ખતવાનો પણ ધર્મના સ્થાનો જેવા કે-ગિનાલયો, ઉપાસવ,

ધર્મશાળા, દેવાલયો, વાવ, ફૂવા, તળાવ વગેરે નવા કામો કાઢી, જનતાને તે કામમા ભેડી, વર્ષભરની રાજીના સાધનો ઉભા કરતા હતા.

આપણને પ્રાચીન કાળના અને વર્તમાનકાળના લોકજીવનમાથી બે જાતની મનનીય વિચારધારાઓ મળે છે. તે આ પ્રમાણે—

(૧) તે સમયે જનતા માનતી હતી કે “હજારો મરે, પણ હજારોનો પાલક ન મરે” આવી લોકમાન્યતા હોવાથી સૌ કેઈ રાજા અને ધનવાનોની પુરી રક્ષા કરતા હતા.

તે સમયના ધનવાનો ઘણું ધન એકઠું કરી રાખતા, પરંતુ પોતાના અગત એશઆરામ કે બીજા અન્ય ઠેકાણે ખરચતા નહીં. માત્ર ખરેખર અવસર આવે ત્યારે જનતાને મદદ કરવામાં જ તે સમ્રાટ કરેલા ધનને લગાવતા. બે કે રાજા પોતાના નોકરોને અને ધનવાન શેઠો મુનિમ ગુમાસ્તા વિગેરેને નાનો પગાર આપતા. પરંતુ તેઓના ઘરે લગ્ન વિગેરે જરૂરી ખરચના પ્રસંગો આવે, ત્યારે જરૂરી ખરચની મદદ આપી, તેના પ્રસંગને પતાવી દેતા હતા. તેને પુરી મદદ કરતા હતા ત્યારે આવી લોકશાહી હતી આવી હમદર્દી હતી.

(૨) હાલમા તો ભારતના વકીલ, બેરીસ્ટર, સોલીસીટર, ડોક્ટર, શેરહોલ્ડર, કમીશન એજન્ટ, અને ઉદ્યોગપતિઓ વગેરે ધનવાનો બની, પોતાના ધનને માત્ર મોજમજાહ એશઆરામ અને માન-અકામમા જ ઉડાવે છે.

ભારતના કાળી મહેનતથી બેઠેલા ધનને જુદા જુદા બાનાથી બીજા દેશોમા લઈ જઈ ઠલવે છે, બેકે આજકાલનો દેશનેતા ખુરશી મેળવવા માટે સાધારણ જનતાને મીઠી મીઠી વાતો કરી, ખુશ કરી, ખુરશી મેળવે છે. પરંતુ તે ખુરશી ઉપર બેસતા જ માત્ર પોતાને કે પોતાના ઘરને સમૃદ્ધ બનાવે છે. નગરપાલિકાની સડક, સાફસુફી, વીજળીબત્તી, પાણીના નળ, ટટ્ટીખાના, વગેરે સાધનોની વ્યવસ્થા પોતાના ઘર કે મહોલ્લા પુરતી જ હોય તો માત્ર તેને જ “સારી ગ્રામ સુધારણા” બતાવે છે. અને આવી પ્રવર્તી રહેલી લોકશાહીને પપાળે છે.

તે સમયના દાનવીર જૈનો

(૧) સં ૧૫૨૫માં મોટો દુકાળ પડ્યો ત્યારે ખભાતના શેઠ રામપરિત મોદે ૩ દાનશાળાઓ સ્થાપન કરી તેણે સં ૧૪૭૨માં ભં ૦ સોમસુંદરસૂરિના ઉપદેશથી ૧૧ અગ્ર ત્રયો લખાવ્યા.

(૨) મત્રી નાગરાજે પણ આ દુકાળમાં દાનશાળાઓ બનાવી પ્રજાને મદદ કરી.

(૩) સં ૧૫૩૬-૧૫૪૦માં મોટો દુકાળ પડ્યો ત્યારે હઠાલાનો શાહ ખીમો દેદરાણી, માળવાના મત્રીઓ મેઘ, સં ૦ જીવણ, પાટણનો ખીમજી પોસ્વાડ ગુજરાતના મત્રી સુંદર અદરાજ, મં ૦ શાહકા શાહ, મં ૦ વીકો શ્રીમાલી, માળવાના શેઠ સુરા-વીર, સિરોહીના સં ૦ ખીમજી, સં ૦ કુતો, સં ૦ કિજળ-કાન્ત પોસ્વાડ, પાટણના સં ૦ ખીમજી સં ૦ સહસા, નાડવગઢનો મં ૦ સહસા પોસ્વાડ વગેરે જૈનોએ જ્ઞાને જ્ઞાને સત્યાગ્રહ બનાવી પ્રજાને પાણી અને અનજની મોટી મદદ કરી. (-પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૧૧)

સં ૧૫૪૧ માં મુકાળ થતા જ પં ૦ સોમચારિત્રમણિએ 'ગુરુચુરતાકર કાવ્ય' સમ ૪ બનાવ્યું.

પ્રભાવક જૈનો-આ સમયે અસ્થિમ મુગના અધિકારમાં પણ ઘણા હમપ્રભાવક જૈનો ઘણા તે આ પ્રકારે—

સં ૦ મેઘજી તે માંડવગઢના જાં ૦ આસુદીન ખીલજી (સં ૧૫૨૫થી ૧૫૫૮)નો મિત્ર હતો (પ્રકં ૪૬, પૃં ૪૧૧ ૪૧૨) તેને મદદ મલેકતું બિરૂદ હતો, તેને સં ૦ જીવણજી નામે ભાઈ હતો.

આ કુટુંબ ભં ૦ સોમસુંદરસૂરિનું ભક્ત હતું આ ભાઈઓએ ભં ૦ લક્ષ્મીસાગર, આં ૦ સોમજયસૂરિના ઉપદેશથી માંડવગઢમાં દરેક જૈનોના ધરમાં લઢાણી કરી, ૬૫-૬૫ ચેરના લાઠવા બનાવી, તેમાં ચાર ચારમાંસા પ્રમાણ એકેક સોનામહોર મૂકી વહેંચી હતી. આ ભાઈઓએ દુકાળમાં લાખો ટકાની રકમ ખર્ચી, દાનશાળાઓ સ્થાપિત કરી. તેના સુનિમ દેવશીએ ૨૪ જિનાલયો બનાવ્યા હતા અને તેની ભં ૦ લક્ષ્મીસાગરસૂરિના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

(ગુરુચુરતાકર કાવ્ય)

(૫) મત્રી ઊજળ કાળ તે સિરોહીનો વતની હતો મત્રી ઊજળ હમેશા ત્રણ કાળ જિનપૂજા, જે સંધ્યાએ પ્રતિકમણ, ૨૦૦ લોગસસોનો કાઉસગ્ગ, અને એકેક વિગઈનો ત્યાગ કરતો હતો. તે સાધર્મિક જોનોને મોટી મદદ કરતો હતો આ ભાઈઓએ જીરાવલા તીર્થનો “છ’રી પાળતો યાત્રાસઘ” કાઢ્યો. મોટો દુકાળ પડ્યો ત્યારે માળવામા સૌને અનાજ પુરુ પાડ્યુ તેમણે ઘણા જિનાલયોનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો તેની સાથે ૮૪ જૈન દયતીઓએ “ચોથુ બ્રહ્મચર્યવ્રત” સ્વીકાર્યું, આ ખુશાલીમા તેઓએ સૌને તાંબૂલની પ્રભાવના કરી

-(—પ્રકૃ ૫૧ પૃ ૦ ૫૧૬)

મત્રી સુદરજી, મત્રી ગદાક ગૂજ’ર શ્રીમાળી—

મત્રી સુદરજી ગૂજ’રજાતિનો શ્રીમાળી હતો, જે મેવાડના રાણા લાખોજી (સ ૦) તથા ઈડરના રાજા રાવ ભાણુનો પ્રીતિપાત્ર હતો, અને ગુજરાતના બાઁ મહમ્મુદ બેગડા (સ ૦ ૧૫૧૬ થી ૧૫૭૦)નો દિવાન હતો દિવાન સુદરજી અને તેનો પુત્ર દિવાન ગદા શ્રીમાલીએ સ ૦ ૧૫૨૫મા આખૂ તીર્થમા છ’રી પાળતા મોટા યાત્રાસઘ સાથે આવી “પિત્તલહર જિનપ્રાસાદ”નો મોટો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો.

(—પ્રકૃ ૪૪, પૃ ૦ ૨૧૧)

લઁ ઋષભદેવની ૧૦૮ મણની પિત્તલની પ્રતિમા તૈયાર કરાવી, લઁ લક્ષ્મીસાગરસૂરિના હાથે સ ૦ ૧૫૨૫મા તે પ્રતિમાની અજન-શલાકા કરાવી તેને પિત્તલહરમદિરમા પધરાવી તેઓએ આખૂ ઉપર પિત્તલહરમદિરમા બીજી પણ જિનપ્રતિમાઓ ભરાવીને બેસાડી, જે આજે પણ ત્યાં બિરાજમાન છે.

મત્રી ગદરાજ તે મત્રી સુદરજીનો પુત્ર હતો તેના બીજા નામે ગદા અને ગદાક પણ મળે છે, તે ધર્મપ્રેમી હતો અમદાવાદના બાદશાહ મહમ્મુદ બેગડા (સ ૦ ૧૫૧૬ થી ૧૫૭૦)નો મત્રી હતો. મત્રી ગદાકે સોજિત્રામાં જિનાલય બધાવ્યુ અને તેમા આઁ સોમદેવના હાથે લવ્ય જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી, આ પ્રસંગે ૫૦ શુભરત્નગણિને “ઉપાધ્યાય પદ” અપાવ્યુ મત્રી ગદાકે સ ૦

૧૫૨૫માં આબૂવીર્ધમા સં શીમાચાહના પિત્તલહર જિનપ્રાસાદમા પિત્તલની ૧૨૦ મણ વજનવાળી જાં ઋષભદેવની પ્રતિમા કરાવી, તેની જાં લક્ષ્મીસાગરસૂરિના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી. આ પ્રસંગે ઉપાં જિનસોમને “આચાર્યપદ”, તથા ૫૦ જિનહસ અને ૫૦ સુમતિસુંદરને “ઉપાધ્યાય પદ” અપાવ્યાં.

(—પ્રકં ૪૪ પૃં ૨૧૧)

મત્રી ગદાકે સં ૧૫૨૬માં અમદાવાદમા આં સોમદેવસૂરિના ઉપદેશથી મોટો અથલહાર બનાવ્યો.

મત્રી ગદાકે દર ચૌદશના દિવસે ઉપવાસ અને સાધર્મિક ભક્તિ કરતો હતો.

શ્રીરમ-મત્રીગદાકેનો શ્રીરમ નામે પુત્ર હતો. તેણે ૫૭ સં ૧૫૨૫માં આબૂવીર્ધમાં પિત્તલહર જિનપ્રાસાદમા મણી જિનપ્રતિમા બાની અજનશલાકા કરાવી, ૫૫શાવી.

મત્રી ગદાને સાસુ નામે પત્ની હતી. મહોં જિનમાણિકજ ગણિવરના શિષ્ય ૫૦ અનવલ્લિતિગણિએ સં ૧૫૨૮માં સથવણ સાસુને બણવા માટે ‘શીલોપદેશમાલાની પ્રતિ’ લખી.

(જૂઓ અમારો જૈનતીર્થના ઇતિહાસ પૃં ૦૮૨)

(—પ્રકં ૫૦, પૃં ૪૬૨)

રતનગાહો.

(૧) સં રતન—તે આં સોમસુંદરસૂરિના કુદુબનો હતો. તે માગજાના આગર ગામમાં રહેતો હતો. આગરમા પાનવિહાર નામે જૈનવીર્ધ હતું. સં રતને જાં લક્ષ્મીસાગર તથા આં સોમદેવસૂરિના ઉપદેશથી આગરમાં છ રી પાળતો યાત્રાસથ ઠાકણો હતો. કામ્યકારે માને છે કે આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિના ઉપદેશની નીકળેલા યાત્રા સંયોમા આ સથ ઐથી મોટો હતો. (—પ્રકં ૫૦ પૃં ૪૪૭)

૨ પાણરાવના સં રતનજી, અને સં ધતા ચાલ પોરના ગવા. (—જૂઓ પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૭૧)

૩ નાગરવશના આનદને પણ રતના નામે બીજો પુત્ર હતો
(-પ્રક૦ ૪૨, પૃ૦ ૭૧૬)

કેલડા પોરવાડ—તે ઠાકુર પોરવાડનો પુત્ર હતો. તેણે ગિરનાર તીર્થમાં ત્રણ દેરીઓનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. અમદાવાદમાં ધર્મશાળા બનાવી, અને અમદાવાદમાં જ પાત્ર જિનાલયો બધાંવ્યા મુનિવરોને પંચાસપદ અપાવ્યા મુનિવરોને વસોનું દાન કર્યું અને સાધર્મિક વાત્સલ્ય કર્યું તેણે સ૦ ૧૫૧૬માં જૈન સિદ્ધાંત અથો લખાવ્યા, જેમાં ‘પદ્મખીસૂત્ર’ની એકપ્રતિ વૃદ્ધતપાગચ્છના આ૦ સુરસુદરસૂરિ (સ૦ ૧૫૧૬માં)ના શિષ્ય પ૦ સમયમાણિકચ ગણિયે સુધારી હતી
(-પૂના, જૈન પ્રશસ્તિ સંગ્રહ, ભા૦ ૧, પ્રશ૦ ન ૧૧૫૨ પ્રક૦ ૪૪, પૃ૦ ૧૮, ૨૦૩)

મંત્રી સાલડા ઓશવાલ—

મેવાડના ડુગરપુર (જૂઓ પ્રક૦ ૫૦)થી ૩ કોશ દૂર થાણા ગામમાં શેઠ ભાભર ઓશવાલ રહેતો હતો, તે તપાગચ્છનો જૈન શ્રાવક હતો તેને સાભર નામે પુત્ર હતો. સાભરને કર્મદે પત્નીથી ૧ ભાલડા, અને ૨ સાલડા એમ બે પુત્ર થયા આ બંને ભાઈઓ દંઢ જૈનધર્મી હતા, લ૦ લક્ષ્મીસાગરસૂરિના ભક્ત હતા તે પોતાની ગોત્રદેવી ચક્રેશ્વરીની હમેશા પૂજા કરતા હતા બંને ભાઈઓ ડુગરપુરના રાવ ગોપીનાથ સોમદાસના મંત્રીઓ હતા તેમણે સ૦ ૧૫૨૫માં લ૦ લક્ષ્મીસાગરના ઉપદેશથી ડુગરપુરમાં ગભીરા પાર્શ્વનાથપ્રાસાદ બધાવ્યો સ૦ ૧૫૨૫ના વૈ૦ ૧૦ ૧૦ના રોજ આતરી ગામમાં પણ જીર્ણોદ્ધાર કરાવી, પ્રતિષ્ઠા કરાવી (પ્રક૦ ૫૦, પૃ૦ ૪૭૦) તેમણે સ૦ ૧૫૧૮ના વૈ૦ સુ૦ ૪ શનિવારે અને સ૦ ૧૫૨૬ના વૈ૦ સુ૦ ૪ને શુક્રવારે ડુગરપુરમાં લ૦ લક્ષ્મીસાગરસૂરિના હાથે અજનશલાકા કરાવી, અને લ૦ લક્ષ્મીસાગરસૂરિના હાથે આખૂતીર્થમાં અચલગઢ ઉપર પિત્તલની ૧૨૦ મણ વજનની મોટી જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી
(-શુરુ ગુણરત્નાકર કાવ્ય, સર્ગ ૩, શ્લોક ૩, ૪)
(ધર્મિ૦ પ્રક૦ ૩૭, પૃ૦ ૨૬૦)

તેઓ આખૂલી પ્રતિષ્ઠા કરાવી થાણા ગામ આવ્યા, તેમણે પ્રતિષ્ઠાની ખુશાલીમાં ગામ જમણુ કયું” ઓળખીતાઓને પણ બોલાવીને જમાડ્યા. આ જમણુમાં બંને મત્રીઓ, મત્રીની પત્નીઓ, અને મત્રીના બાળક બાળિકા સૌ સોજન પીરસતા હતા. મત્રી સાસ્ઠાની પુત્રી રૂપાળી કુટડી હતી તે પણ પીરસવાના કાર્યમાં લાગેલી હતી. ડુંગર નામનો શીલ આ જમણુવારમાં આવ્યો હતો. તે મત્રીની રૂપાળી પુત્રી ઉપર મોહિત થયો. તેણે બીજે દિવસે જ મત્રી સાસ્ઠા આગળ તે પુત્રી સાથે પોતાના વિવાહનું માગુ મોકલ્યું. મત્રી ચમકી ગયો. મત્રીએ ના કહી દીધી. શીલે બીજી વાર માગુ મોકલ્યું. મત્રીએ ઠકા ઠકોળે જવાબ વાળ્યો કે “વિચાર કરીશું” બીજે ત્રીજી વાર માગણી કરી. એટલે મત્રીએ અંતે શીલને કાર્તિક સુદિ ૧૦નું મુહૂર્ત બતાવી બન લઈને થાણા બોલાવ્યો. મત્રી ડુંગરને સ્ત્રીધા કરવા ઇચ્છતો હતો, છતાં તેને સામ્રાજ્ય ડર હતો કે “તેમ કરવા જતા શીલના કુટુંબીઓ મોટું બદ ઊઠાવશે,” તો તેને પણ ડગાવવાની જોઈવણ કરી, કામ લેવું એઈએ. મત્રીએ અગત માણસોને વડોદરા મોકલી “વડોદરા રાજ્યની સેના” થાણામાં બોલાવી શખી.

કાર્તિક સુદિ ૧૦ નો દિવસ આવ્યો. ડુંગર શીલ બન લઈને આવ્યો. મત્રીએ તેનું સ્વાગત કર્યું. સૌને જગ દાક પાચો. ત્યાં સુધી કે શીલ લોકો બેઠોશ થઈ, એક પછી એક ડગવા લાગ્યા. મત્રીએ બેઠોશ શીલોનું કાસળ કાઢી નાખ્યું. ડુંગર શીલ તથા ડુંગરના કુટુંબનો સમૂળ નાશ થયો. સૌ કોઈ શીલની આ મૂખતા ઉપર હન્યા, મત્રી મત્રી કુટુંબ અને મત્રી કન્યા આબાદ બધી ગયા (૧૫)

સાસ્ઠાશાહો માટે જૂઓ (જૈન ઇતિ. પ્રક. ૪૫ પૃ. ૩૨૭)
સંગ્રામસિંહો

(૧) કવી દ્ર સોની સંગ્રામસિંહ લકારી-સ. ૧૪૭૦
થી ૧૫૨૦ (જૈન ઇતિ. પ્રક. ૪૫ પૃ. ૩૩૩ થી ૩૩૬)

(૨) સ. ૧૫૨૦ સંગ્રામ સોનજશ શ્રીમાળી-તે કવિવર મહાનનો ત્રીજો
પુત્ર હતો. આશરે વિ. સ. ૧૫૦૦ (જૈન ઇતિ. પ્રક. ૪૫, પૃ. ૩૨૫)

(૩)

ચાંદાશાહ ઓશવાળ.

તે માળવા-માડવગઢના બાં મહમ્મુદ ખીલજી ચાને બાં આલમશાહ (સં ૧૯૪૨ થી ૧૫૨૫)નો મહામાત્ય હતો.

(-પ્રકં ૪૬ પૃં ૪૧૧, ૪૧૨)

તે માંડવગઢનો હાહોતી અને માળવાનો પ્રજાપ્રિય દિવાન હતો તેણે માંડવગઢમા ૭૨ જિનાલયો બનાવ્યા આં સુધાનંદ-સૂરિના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી જેમા ૪ લાખ સિદ્ધા ખરચ્યા લોકોને પહેરામણી-વસ્ત્ર આપ્યા (ગુરુગુણુરતનાકરકાવ્ય)

મહામાત્ય ચાંદાશાહ-તે શીલવ્રતધારી હતો આથી તે સાધુચન્દ્ર તરીકે વિખ્યાત થયો.

ત્યારે દેવગિરિ (દોલતાબાદ)ના ધનકુબેર સં વેલ્લાક ધનરાજ નાગરાજ વનરાજ વગેરે નાના બાવન સઘપતિવાલો જૈનયાત્રાસઘ વિવિધ તીર્થ યાત્રાઓ કરી માંડવગઢમા આવ્યો બાદશાહ આલમ-શાહ તે સૌનું ભારે સ્વાગત કર્યું, સઘ ૪ મહિના માંડવગઢમા રહ્યો સઘે ૪ મહિના સુધી ૧૮ વર્ણોને જમાડયા વસ્ત્ર, ચાપી, સોનુ વિગેરે આપ્યા સૌને ખુશ કર્યા (ગુરુગુણુરતનાકરકાવ્યપૃં ૩૫, ૩૬)

મત્રી માંડણુ સોની

તે તપગચ્છની વૃદ્ધ પોષાળના પૃથ્વી ભટ્ટારક ઉદયવલ્લભસૂરિનો શ્રાવક હતો સોની હતો મત્રી હતો (ધતિં પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૫)

તેણે સં ૧૫૧૮ મા વિવિધગ્રંથો લખાવ્યા હતા જેની ગ્રંથ પ્રશસ્તિઓ મળે છે (જૈન સાહિત્ય સંશોધક ખડ-૨ પૃં ૪૮)

લઘુ શાલિભદ્ર સં જાવડ શ્રીમાળી.

અમે પહેલા પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૧૬ થી ૩૨૨મા પાંચ જાવડ-શાહોનો પરિચય આપ્યો છે તેમા નં ૩ જૂઓ.

મત્રી જીવાણુશાહ મેઘરાજ પૂજરાજ શ્રીમાળી

સૂચના-અમે પહેલા (પ્રકં ૫૩, પૃં ૫૫૨)મા બાં ગ્યાસુદ્દીન ખીલજીના મિત્ર સં મેઘજી કે જેને મકરઉદ્ધમુલ્કમલેકનુ બિર્ફ હતુ તે અને

તેના નાના ભાઈ સં ૯૪૫૫નો પરિચય આપ્યો છે તેઓને આ મત્રી
જીવજીશાહ તથા મ મેધરાજની જૂદા સમજ્યા

તે સૌ ૫ મા બ સોમસુદરચરિતા ભક્તો હતા.

આં સુદતાન આવમશાહ પછી તેનો પુત્ર આસુદીન (સં
૧૫૨૫ થી ૧૫૫૮) બાદશાહ બન્યો. તે ભારે વિલાસી હતો તેણે
પિતાના પ્રમયથીજ રાજ્ય કારભાર મત્રી જીવજી તથા તેના નાના
ભાઈ મેધરાજ ત્રીમાળી દેવ ઉચ્ચુત્ત "ને જ સુપ્રત કરી રાખ્યા
હતા. તે બંનેએ રાજ્યકારભાર ચલાવ્યો.

મેધરાજના મહેતા રજુમદીને પારસ નામે પુત્ર અને ગોપાલ
નામે પૌત્ર હતો ગો રાણ અચૂક બાણાવળી હતો. માડવગઢના તારાપુર
દસ્વાજી પાસે વાવડીના શિલાલેખમાં ઉલ્લેખ છે કે "ગોપાલે સૂર્યકુંડ
બનાવ્યો હતો." ગોપાલને પૂજરાજ નામે પુત્ર હતો તે શૂશ્વીર,
ધનવાન અને મોટો વિદ્વાન હતો. બ્રાહ્મણ કાવ્ય કૌશલ, સાહિત્ય-
અલકાર, ચપૂ નાટક હાસ્ય વગેરે શાસ્ત્રોનો અગ્રેડ વિદ્વાન હતો.
દ્વિગુણિની પરિહીત હતો. તે હાનવીર પણ હતો. તેણે કુકળમા
ઘેર ઘેર જઈ સૌને એકેક સેનામહેર તથા લાડુનું દાન કરી,
લાખો માણસોને બચાવ્યા હતા. જે માગજી જે ચીજ-વસ્તુ માંગે
તને પૂજરાજ ખુશી થઈને આપતો. તેણે મત્રીવાર સુસાદાન કહ્યું
હતું બાદશાહે તેને "નરેન્દ્ર"નો ખિતાબ આપ્યો હતો. તેથી તે
નરેન્દ્ર તરીકે વધુ પ્રસિદ્ધિ પામ્યો. તેણે "સારસ્વત ચંદ્રિકા" બ્રાહ્મણ
પર પૂજરાજી ટીકા" બતાવી અને મધુમજરા" નામે નાટક-
ગ્રંથ બનાવ્યો.

શેઠ સૂરા-વીરા-તે બાદશાહ આસુદીનના માનીતા ધનવાન
પોરવા. ભાઈઓ હાની અને મસમ્વી હતા. ઉમરેઠના વતની હતા તે
આં સુધાનદસુરિ વગેરે યતુવિંધ સંધને લઈ ઉબરહાટ (આજી)
અથા આ સંધમાં હાથી ધોડા, રથ, વાજા સરસામાન વગેરે
બાદશાહી ઠાક હતા. તેમણે આં સુધાનદના હાથે ઉમરેઠમાં આં
સોમરેવના ઉપાં શુભરત્નને અગ્રચાર્ધપદ" અપાંવું અને

“બાદશાહી ફરમાન” મેળવી છ’રી પાળતા યાત્રાસઘો કાઢયા, મોટા મહોત્સવો કર્યા (—ગુરુ ગુણરત્નાકર કાવ્ય)

ધનકુબેર સઘપતિ વેદ્યાક—તે મોટો ધનવાન હતો તેણે આં સુમતિસૂરિના ઉપદેશથી માડવગઢ, રતલામ, ઈંડર, જીરાવલા, આખૂ, રાણકપુર, શત્રુજય તીર્થ, વગેરેનો છ’રી પાળતો યાત્રા—સઘ કાઢ્યો આ સઘમા સાથે “બાવન નાના નાના સઘપતિઓ હતા” શેઠે ૬૦૦૦ ટક આપી, ઈન્દ્રમાળા પહેરી હતી રાણકપુરમા નાની નાની દેરીઓ બનાવી, પ્રતિષ્ઠા કરાવી, પાછા વળતા “ઈંડરમા ગુરુઓની સોનામહોરથી પૂજા કરી” ૩૦૦ મુનિઓને વસ્ત્રદાન કર્યું મુનિ સોમ (સાગર) ગણિને પન્થાસપઠ અપાવ્યું સઘ પાવાગઢની યાત્રા કરી માડવગઢ આવ્યો. (ગુરુગુણ રત્નાકર કાવ્ય પૃં ૩૫, ૩૬ પ્રકં ૫૩ પૃં ૫૫૭)

સં ખીમજી સં સહસા—તેઓ પાટણના ધનકુબેર શેઠ છાડા પોરવાડના વશજ સં રાજડની પત્ની ગોમતીના પુત્રો હતા.

પાટણના ધનકુબેર શેઠ છિદ્રક (છાડા) વીશા શ્રીમાળીના વશમા અનુક્રમે (૧) શેઠ છાડા (૨) કાબો (ભાર્યા—કુદ્દ) (૩) રાજડ (ભાર્યા—ગોમતી) (૪) સં ખીમજી (ભાર્યા—ધનાઈ) (૫) સં દેતો (ભાર્યા—કનકાઈ) અને (૬) સોનપાલ થયા

તેમાના (૪) સં ખીમજીને સહસા નામે નાનો ભાઈ હતો. જેને વાડુ નામે પત્ની હતી તથા પુત્રો (૫) સં સમધર (ભાં વાધૂ) અને હેમરાજ હતા (—પ્રકં ૪૧ પૃં ૬૮૧)

(૫) સં દેતાને નોતા નામે નાનો ભાઈ હતો જેને લાલી નામે પત્ની હતી

(૬) સં સોનપાલને પૂનપાલ, અમીપાલ, અને ઈશ્વર નામે ભાઈઓ તથા પૂરી, જસુ, બાસુ અને મહ્હાઈ નામે બહેનો હતી પૂરીએ દીઠા લીધી તેનું નામ સાધ્વી સાધુલબ્ધિ પાડવામા આવ્યું

(૬) સં ઈશ્વરને જીવીણી નામે પત્ની, મહ્હાઈ નામે બહેન અને ધરણ નામે પુત્ર હતા.

આ સૌ તપાગચ્છના સં સદ્ગમીસાગરસૂરિ અને આં સોમજ્ય સૂરિના શ્રાવકો હતા.

સં ખીમજીની પૌત્રી અને સં દેતાની પુત્રી પુરીએ દીક્ષા લીધી. તેનું નામ સાધ્વી સાધુલલિધિ પાડવામાં આવ્યું.

સં ખીમજી અને સં સહસાએ પુરીને આં જમચંદ્ર સૂરિ પાસે “ગણિતીપદ” અપાવ્યું. સદૃષ્ટ પૂજારી આ ભાઈઓએ સં ૧૫૨૭ ના પોષ વદિ ૫ ના રોજ પાવાગઢ ઉપર જિનપ્રતિષ્ઠા કરાવી, સં ૧૫૩૩ માં શત્રુજ્ય તેમજ ત્રિસ્તાર વીર્યના છ'રી પાળતા માત્રાસુદો કાઢ્યા, સાધર્મિક ભક્તિ કરી, રૂપનાલું ગોઠવી સુમ્મદેત્વ મેદકોથી લઢાણી કરી પ્રતિષ્ઠા, ગચ્છપરિધાપનિકા, ગુરુપદ સ્થાપના પ્રવેશોત્સવ, વીર્યોદ્ધાર દાનશાળા વગેરે પરાય કારનાં કાર્યો કર્યા. સં ૧૫૩૮ માં જૈન સિદ્ધાન્ત લખાવ્યો.

(—જૈન સત્ય પ્રકાશ કં ૧૩૦ ૧૩૧) (—પ્રકં ૪૧ પૃં ૬૮૨)

(૨) સં સહસા—તે રાણકપુરનો સં રત્ન પોશ્વાડના પૌત્ર હતો.

(—પ્રકં ૪૫ પૃં ૩૭૪)

તપગચ્છ કમલ કલશ શાખા પદ્મવલી

આં સોમદેવસૂરિની પરપરાથી ‘કમલ કલશ મત્ત,’ અને નિગમમત્ત” નીકળ્યા. તે આ પ્રમાણે છે—

૫૨. આં રત્નશેખરસૂરિ—(સં ૧૫૧૭) (૫૨) આં ઉદયનદિસૂરિ

૫૩. આં સદ્ગમીસાગરસૂરિ—સં ૧૫ ૮ માં આં રત્નશેખર સૂરિના હાથે આશ્વાય યવા. તેમણે આં સુમતિસાધુ વગેરે ૧૧ આચાર્યો બનાવ્યા (સ્વં સં ૧૫૪૭) (પ્રકં ૫૩ પૃં ૫૪૦)

૫૪. આં સોમદેવસૂરિ—તેઓ આં સોમચંદ્રસૂરિના શિષ્ય હતા. તે સુમધ કવિ સંસાદ વ્યાખ્યાતા, અને મોટા વાદી હતા. (૧) મેવા નો રાણો કુસોજી તેમની કાન્થકલાથી (૨) છુનામ'નો રા' મહાસિક તેમની સુમન્યા પૂરવાની ગીમતાથી, અને (૩) આપા નેરનો રાજ જમઝિહ ચૌહાણ તેમના ઉપદેશ સામર્થ્યથી તેમને

બહુમાનતા હતા તેમનું બીજું નામ આ૦ સુરમુદરસૂરિ પણ મળે છે તેમણે બ્રહ્માત્મા શાસ્ત્રાર્થ કરી રાત્રિભોજનના દ્વાર પાઠો બતાવી, રાત્રિભોજન ત્યાગની સ્થાપના કરી હતી

(૫૨-મા) ભૃગુ રત્નશેખરસૂરિવરે સ૦ ૧૪૯૬ ક્રાં ૫૦ અને રોજ “ રાણકપુર તીર્થ”મા શેઠ ધરણશાહના ત્રૈલોક્ય દીપક જિન-પ્રાસાદના પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવમા” ભૃગુ સોમમુદરસૂરિ અને ભૃગુ મુનિ-મુદરસૂરિની અધ્યક્ષતામા, “ ઉ૦ સોમદેવ”ને આચાર્ય, મહો૦ ચારિત્ર રત્નગણિવરના શિષ્ય “ ૫૦ હેમહ સગણિ”ને ઉપાધ્યાય અને બાલમુનિ “ લક્ષ્મીસાગરગણિ”ને પંચાસ બનાવ્યા

(ઇતિ૦ પ્રક૦ ૫૦, પૃ૦ ૪૮૦)

આ૦ સોમદેવસૂરિ મહો૦ હેમહ સગણિના વિદ્યાગુરુ હતા

આ૦ સોમદેવસૂરિએ ઘણા ગ્રંથો બનાવ્યા છે

ગ્રંથો

તે ગણિપદમા હતા ત્યારે તેમણે આ૦ જિનપ્રભસૂરિના સિદ્ધાન્ત-સવની અવચૂરિ બતાવી હતી, તેમજ આચાર્ય થયા બાદ, તેમણે શબ્દાનુશાસનમા વિશેષ નિપુણતા હોવાથી, સ૦ ૧૪૯૭મા ભૃગુ સોમમુદરસૂરિવરના “ યુગ્મદશ્મદષ્ટાદશસ્તવ”ની અવચૂરિ સ૦ ૧૫૦૪ મા ગદ્ય-પદ્ય કથા મહોદધિ (૧૫૭ કથાઓનો સંગ્રહ)” અને “ ચતુર્વિંશતિ જિનસ્તોત્ર ” બનાવ્યા

શિષ્ય પરિવાર

આ૦ સોમદેવસૂરિને ૫૦ નદીરત્નગણિ, આ૦ સુધાનંદનસૂરિ, ૫૦ સિદ્ધાન્તસાગરગણિ, ૫૦ સચમરુચિગણિ વગેરે શિષ્યો અને આ૦ રત્નમંડનસૂરિ વગેરે પ્રશિષ્યો હતા

(૫૪) આ૦ સોમદેવસૂરિ શિષ્ય (૫૫) ૫૦ સિદ્ધાન્તસમુદ્રગણિના શિષ્ય (૫૬) ૫૦ કમલરત્નગણિ-તેમણે સ૦ ૧૫૦૧ પોષ વદિ ૧ રવિવારે “ ત્રિભુવન દીપક પ્રબંધ ” લખ્યો

(શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ ભા૦ ૨, પ્ર૦ ન૦ ૧૪૩)

પદમા આં સોમવ્યવના શિષ્ય ૫૦ સત્યશેખરગણિ (૫૦ સત્યહસગ્રં)એ સં ૧૫૩૨ કાં સું ૧૫, સોમવારે આં સોમદેવસૂરિના રાજમા ઉપાં વિશાલકીર્તિને માટે “પ્રતિક્રમણ” લખ્યું (૫૫) ૫૦ સયમરુચિગણિ (૫૬) ૫૦ કુલોદયગણિ
માગરોલના જૈનસંઘના અઘણા જારના નારચ દ્રટિપ્પણની પુષ્પિકા છે કે—

“શ્રી સોમશુદ્રસૂરિ શિષ્ય—સોમદેવસૂરિ—શિષ્ય—સયમરુચિગણિ શિષ્ય કુલોદયગણિએ સં ૧૪૭૬ બીજા જેઠ મુદ ૧૦ મંગલવારે ‘નારચ દ્ર ટિપ્પણ’ લખ્યું

મલધાર ગચ્છના છઠ્ઠા આં નરચ દ્રસૂરિવરે નારચ દ્ર’ નામે જ્યોતિષનો મુદ્દર્શક અને તેમના પદ્મધર આં સાગરચ દ્રસૂરિએ તેનું ટિપ્પણ બનાવ્યું છે આ ટિપ્પણની વિવિધ પ્રતોમા ઘણા પાઠાન્તરો મળે છે

(જૈન ઇતિ પ્રકં ૩૮ પૃં ૩૩૪,
ચિનશુદ્ધિ વિશ્વપ્રભા પ્રસ્તાવના પૃં ૬)

ગચ્છમેળ

આં સોમદેવ આચાર્ય પદમા બં લક્ષ્મીસાગરથી મોટા હતા પણ આં લક્ષ્મીસાગર બં રત્નશેખર પછી પડમા ગચ્છનાયક બન્યા. આથી તે ચતુર્વિધ સંઘના નાયક બન્યા.

આ વસ્તુ જ્ઞાત્ય આં સોમદેવને ખટકવી હશે, પણ તેમણે પોતાની પરપરાને સ્થિર કરવા માટે પોતાના શિષ્ય ઉં શુભરત્નને સં ૧૫૧૭મા જ તરત આચાર્યપદવી આપી આં મુધાનકના નામે પોતાની પાટે સ્થાપ્યા. ઉપાં રત્નમંડન ગણિવર ઉં શુભરત્નથી મોટા હતા. તે ઉપાધ્યક્ષ જ રહ્યા ઉદ્ધત પદવી આપવાથી આં સોમદેવ અને ઉપાં રત્નમંડન વચ્ચે ઝગડો પડ્યો.

બં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ માગવામા ત્રણ વર્ષ વિવરીને શુભરાવમા આવ્યા ત્યારે આ ઝગડો બચકર રૂપ લે, જ્યેષ્ઠ લાગ્યું પણ બં લક્ષ્મીસાગર શાંત હતા, મધુરભાષી હતા તપશ્વી હતા. સઘ ઉપર તેમનો ભારે પ્રભાવ હતો. તેમણે ખભાત આવી આ ઝગડો શમાવ્યો અને દેવગિરિના શેઠ મહાદેવે જગવેલા ઉત્સવમા જ્યેષ્ઠ વ્યવસ્થા કરી

કે, ‘ આ. સોમદેવની પાટે આ. સુધાનદને કાયમ રાખ્યા અને તેજ આ. સુધાનદનના હાથે ઉ. રત્નમંડનને આચાર્યપદવી અપાવી પ. હેમહસને “ મહોપાધ્યાય ” બતાવ્યા અને ગચ્છમેળ કરાવ્યો.

આ સોમદેવની પાટે (૧) આ. સુધાનદન (૨) આ. સોમજય થયા

અમદાવાદના બાદશાહ મહમ્મદ બેગડા (સ. ૧૫૧૬ થી ૧૫૭૦) ના મત્રી ગદરાજ ગૂર્જર શ્રીમાલીએ સોજિત્રામાં દેરાસર કરાવી આ. સોમદેવના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી સ. ૧૫૨૫ માં આ. લક્ષ્મી-સાગરસૂરિના હાથે આખૂ ઉપર પિત્તલકર જિનપ્રાસાદમાં ૧૨૦ મણની ભ. ઋષભદેવની પ્રતિષ્ઠા કરાવી તેમજ સ. ૧૫૨૬ માં અમદાવાદમાં બંને આચાર્યોના ઉપદેશથી જ્ઞાનભંડાર સ્થાપિત કર્યો

(-પ્રક. ૪૪, પૃ. ૨૧૧, પ્રક. ૫૩ પૃ. XX)

“ વીરવશાવલી ” માં ઉલ્લેખ છે કે, તપાગચ્છના (૫૪મા) આ. સોમદેવસૂરિ, ખરતરગચ્છના (૫૪મા) અ. જિનહસસૂરિ (પ્ર. ૪૦, પૃ. ૪૭૬) અને અચલગચ્છના (૫૩મા) આ. જયકેશરિસૂરિ (પ્ર. ૪૦, પૃ. ૫૩૧) એ ત્રણ આચાર્યોએ કચ્છના માડવી બદરમાં એકઠા થઈ સૌરાષ્ટ્રમાં ફેલાતા, ” લોકાગચ્છને રોકવા માટે સ. ૧૫૩૬ માં પોત પોતાના ગચ્છમાં આજ્ઞાધર્મ સ્થાપિત કર્યો “ ક્ષેત્રાદેશ વગેરેની મર્યાદા ’ બાધી આપી (વિ. વિ. પટ્ટા સ. ૫૦ પૃ. ૨૧૮)

નોંધ : અમને એમ લાગે છે કે, એ સમયથી ત્રણે ગચ્છના આચાર્યોએ પ્રતિક્રમણનો વિધિ લગભગ એકસરખો ગોઠવ્યો એટલે બધા ગચ્છના જૈનો એક સાથે બેસી પ્રતિક્રમણ કરે અને એકતાને ફળવી શકે

મણિભદ્રવીર-સ. ૧૫૪૭ માં ધાણુધાર (પાલનપુર વિભાગ) માં મણિભદ્ર ચક્ષ પ્રગટ થયો આચાર્યશ્રીએ “ ભૂતિ ” ગામમાં કે ખર-લૂટમાં પ. (પ) જિનપ્રાસાદોની પ્રતિષ્ઠા કરી, આ. સોમદેવસૂરિ વાગડના વઢિયારનગર ( ) માં સ્વર્ગે ગયા .

(વિવિધ ગચ્છીય પટ્ટાવલી સંગ્રહ પૃ. ૨૧૮)

૫૫ આ. સુધાનદનસૂરિ

તે આ. સોમદેવસૂરિના દીક્ષાશિષ્ય હતા, પ્રીતિપાત્ર હતા.

તેમનું નામ હતું સુનિ ગુભરત્ન આં સોમદેવસૂરિએ તેમને સં
 .. સોજીત્રામાં અમદાવાદના જાં મહમ્મદ બેગાના મત્રી
 મહારાજ શ્રીમાલીએ કરેલા જિનપ્રતિષ્ઠા મહોત્સવમાં ઉપાધ્યાયપદ,
 અને સં ૧૫૧૮માં હિમરેઠમાં શેઠ ગુરા-વીરા પોરવાડે કરેલા
 મહોત્સવમાં આચાર્ય પદ આપી આ. સુધાનંદનસૂરિ નામ રાખી પોતાની
 પાટે સ્થાપિત કર્યા તેમના ગ્રંથો સં ૧૫૨૬માં 'જરૂર મજરી'
 તથા 'ઈડર ચૈત્યપરીપાટી' બનાવ્યા.

૫૬ આં સુમતિસુંદરસૂરિ-તેમનું હુક નામ આં સુમતિ
 સાધુ પણ મળે છે તેમનો જન્મ સં ૧૪૬૪માં આબૂ પાસે આવેલા
 વેલામરી ગામમાં વીરા પોરવાડ નાણુ ગોત્રીય શાં ટીકની પત્ની
 રૂઢીદેવીની કૂંજે થયેલ તે નૈમિત્તિક પ્રણયારી, મોટા ઉપદેશક અને રાજપ્રિય
 હતા તેમનું બીજું નામ ૫૦ સાધુસુંદરગણિ હતું તેમણે સં ૧૫૧૧માં
 આં સોમદેવના પ્રશિષ્ય ૫૦ રત્નસાગરગણિ પાસે હીક્ષા લીધી,
 (પ્રકં ૫૦, પૃં ૪૬૪) તેમને આબૂના શાં આઠાએ ઉપાધ્યાય
 પદ, અને સં ૧૫૧૮માં સું કના સં કુતાએ આચાર્ય પદ
 અપાંતું તેમના ઉપદેશથી સં રત્નાશાહ પોરવાડના પુત્ર સં
 સાલિંગના પુત્ર સં સહસ્રાએ લાખા રાણાની રજા લઈ આબૂ ઉપર
 અચલગઢમાં મોટો શ્રામુખ જિનપ્રસાદ કરાવી, તેમાં ૧૨૦ મણ
 પિત્તલના બે બે ગાઉસગિયા સાથે જિનબિબ ભરાવ્યા અને સં
 ૧૫૬૬માં તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી (—પ્રકં ૪૫, પૃં ૩૭૪)

તેમણે મત્રી ગઢાની વિનતિથી ૫૬માં આં સોમજીની પાટે
 ઉપાં જિનસોમને ૫૭માં આચાર્ય બનાવ્યા.

(—પ્રકં ૫૩ પૃં ૫૬૬)

૫૭ આં કમલકલશરાસૂરિ-તેઓ આં સુમતિસુંદરસૂરિના શિષ્ય
 હતા સહસ્રાવધાની હતા તેમને સિરોહીનો રાજા લાખો બહુ માનવો
 હતો તેમના નામથી સં ૧૫૫૫માં 'કમલકલશગચ્છ' નીકળ્યો.

એ સમયમાં વરસાદ ન થવાથી લોકોએ રાજસભાના આચાર્ય
 મહારાજ પાસે વરસાદનો પોકાર કર્યો. રાવલાખાની વિનતિથી આચાર્ય

મહારાજે ઘડો ફેાડયો અને વરસાદ થયો, (પટ્ટા. સમુ ભા ૨, ૧૫૧)
ત્યારથી તે પ્રદેશમા જ્યારે વરસાદ ન થાય ત્યારે, લોકો જૈન સાધુઓ
પાસે આવીને વરસાદ માટે વિનંતિ કરે છે

આ. કમલકળશસૂરિની ત્રણ શિષ્ય પરંપરાઓ આ રીતે મળે છે
પહેલી પરંપરા

૫૮. આ. જયકલ્યાણસૂરિ-તેઓ માદડીમા સ. લખરાજે
કરેલા ઉત્સવમા ગચ્છનાયકે બન્યા તેમણે સ. ૧૫૬૬ના દ્વાગણ
સુદિ ૧૦ ના રોજ અચલગઢ ઉપર પોરવાડ સહસ્રાએ કરાવેલ યૌમુખ
જિનપ્રાસાદની તથા મૂળનાયકની પ્રતિષ્ઠા કરી

(-પ્રક. ૩૭, પૃ. ૨૬૦, પ્રક. ૪૫, પૃ. ૩૭૪)

૫૯ આ. ચારિત્રસુદરસૂરિ-તેમનુ ખીલુ નામ “ આ.
ચરણસુદરસૂરિ” પણ મળે છે તેઓ પણ સ. ૧૫૬૬ની અચલગઢની
યૌમુખ જિનની પ્રતિષ્ઠામા હાજર હતા

બીજી પરંપરા

૫૬ આ. કમલકલશસૂરિ, ૫૭ ૫૦ ભુવનસોમગણિવર, ૫૮
૫૦ આનંદભુવનગણિ-તે સ. ૧૫૫૧મા ડીસા નગરમા હતા

(-શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ, ભાગ ૨, પ્ર. ૧૦ ૨૦૭)

ત્રીજી પરંપરા

૫૬ આ. કમલકળશસૂરિ, ૫૭ મતિલાવણ્ય, ૫૮ કનક
કળશ, ૫૯ નળુદાચાર્ય-તેમણે સ. ૧૬૬૫મા ‘ દ્વોકશાસ્ત્ર ચક્રપાદ’
બનાવી

(-તપાગચ્છ કમલકલશ શાખા ગુર્વાવલી કડી. ૩૫, તથા
આખુ અચલગઢના શિલા લેખો, પટ્ટાવલી સમુ.
ભાગ ૨, પૃ. ૧૪૯, પુરવાણી પૃ. ૨૪૩)

તપગચ્છ કુતુબપરા શાખા—નિઝમમત

૫૩ બાં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ

૫૪ આં સોમદેવસૂરિ—અમે તેમનો પરિચય પહેલા કમલ કળાગચ્છ (પ્રકં ૫૩ પૃં ૫૬૦)મા આપ્યો છે પદ્માવલીકારે તેમને ઠાઈ અંજો આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિના ગુરુભાઈ જતાવે છે તો તેમનો પદ્માક ૫૩મો થાય પરંતુ આં સોમદેવસૂરિ પોતે જ સં ૧૫૨૨ના લેખમા પોતાને બાં લક્ષ્મીસાગરસૂરિના શિષ્ય જતાવે છે
(—બુઝો બુદ્ધિસાગરસૂરિનો પ્રતિમા લેખસત્રક ભાગ ૧ લેં નં ૧૬)

આથી અમે ઇતિહાસમા તેમનો વ્યવસ્થિત ૫૪મો પદ્માંક આપ્યો છે તેમનું બીજુ નામ આં સુરમુદરસૂરિ પણ મળે છે (પૃં ૫૬૧)

૫૫ આં રત્નમંડનસૂરિ—

કામ્યૈકશક્તિજિતનરવરમેગિગ્ગાન્ ગુર્ગેર્ધુક્ષાન્ ।

શ્રી રત્નમણ્ડનગુરુ નેતા માનમત સાન્નિદમ્ ॥૧॥

(—સ ૧૫૫૫ની ઉપદેશ કાવ્યવલી પ્રસસ્તિ)

ગચ્છમેળ

આં સોમદેવસૂરિએ પ્રથમ પહેલા ઉપાં રત્નમંડનને જાહે બીજા ઉપાં ગુણરત્નગજિને સુધાનંદન આચાર્ય જનાથી પોતાની પાઠે આપિત કર્યા. આથી આં સોમદેવ અને ઉપાં રત્નમંડન વચ્ચે મતભેદ પડ્યો, ગોટે ગચ્છમેદ થાય તેવી સ્થિતિ બની.

આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ માગવાથી એકદમ ગુણશતમા આચાર્ય અને તે પરિમિથિને કાળમા લીધી. એ સુરુવર આ બનેનો હશે મગધી રસ્તે કાઢયેલ કે આં સોમદેવસૂરિ આં સુધાનંદનની પાઠે આં રત્નમંડનને આચાર્ય જનાવે ? અને ઉં હેમડવને મહો પાધ્યાય જતાવે
(—પ્રકં ૫૩, પૃં ૫૬૧)

આં રત્નમંડનસૂરિ તેમની જૂરી પરપરા પણ આ પ્રકારે ચાલી હતી

૫૬ આઁ આગમ મ ડન, ૫૭ ૫૮ હર્ષકલ્પલગણિ
૫૮. ૫૮ લક્ષ્મીકલ્પલગણિ તેમણે સં ૧૫૬૬મા “આચરગસુત-
અવચૂરિ” (તત્ત્વાગમા) રચી, તથા આઁ સોમવિમલના રાજ્યમા
“નાયાધમ્મકહાઓ-લઘુવૃત્તિ” (મુખ્યાવળોધિની) બનાવી

આઁ રત્નમ ડનસૂરિ ૫૦મા લઁ મોમસુદરસૂરિના હસ્તદીક્ષિત
શિષ્ય, અને ૫૪મા આઁ સોમદેવસૂરિના દીક્ષા શિષ્ય—૫૦ નદિરત્ન-
ગણિવરના મુખ્ય દીક્ષા શિષ્ય હતા. (પ્રકં ૫૦, પૃં ૪૬૪) તથા આઁ
સોમદેવસૂરિના વિદ્યાશિષ્ય, ઉપાધ્યાય, તેમજ મુખ્ય પદ્ધર હતા
(-પ્રકં ૫૩, પૃં ૫૬૩)

તે સાતનયોના તલરૂપશી વિદ્વાન હતા તે પોતાના અથોમા
ગચ્છનાયકોના પરિચય આપતા જણાવે છે કે, (૫૦) આઁ
સોમસુદરસૂરિ, (૫૧) આઁ મુનિસુદરસૂરિ, અને (૫૨) આઁ રત્ન-
શેખરસૂરિ એ બધા મારા પૂજ્ય ગુરુદેવો છે તથા (૫૪) આઁ
સોમદેવસૂરિ તે મારા દીક્ષાદાયક (દાદાગુરુ) છે તેમજ આચાર્ય
પદ્ધતા છે ૫૦ નદિરત્નગણિવરના પરિચય માટે જૂઓ
(-પ્રકં ૫૦ પૃં ૪૬૩ ૬૪)

અથો

આઁ રત્નમ ડનગણિએ આ પ્રકારે અથો બનાવ્યા હતા

સં ૧૫૧૭મા “સુકૃતસાગર તરગ-૮,” “સસ્કૃતજલ્પ-
કલ્પલતા સ્તબક ૩,” “સવાદસુદર” અને તેનું ટિપ્પન, નારીનિરાસ,
નેમિક્ષાગ, અને સં ૧૪૯૯મા રગરત્નાકરનેમિક્ષાગ, વગેરે

૫૬ આઁ સોમજયસૂરિ—તેમનું બીજું નામ આઁ સોમ-
જશ પણ મળે છે તેમને લઁ લક્ષ્મીસાગરસૂરિએ લાડાલ
ગામમા દેવગિરિના સઘવી નાગરાજ વનરાજે કરેલા ઉત્સવમા
આચાર્યપદ આપ્યું હતું તે મોટા તાર્કિક હતા ગુજરાતના બાદશાહ
મહમ્મદ બેગડાના મત્રી ગદરાજ શ્રીમાલીએ ૧૦૮ મણની લઁ
ઋષભદેવની જિનપ્રતિમા ભરાવી, આપૂતા લીમવિહારમા આ આચાર્ય
પાસે તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી લઁ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ આઁ સોમજય-

સૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૫૩૮મા અમદાવાદમા ચોઠ દેવા શ્રીમાલીએ
મોટે પ્રથમ ઠાર બનાવ્યો હતો, તેમજ વિવિધ સ્થાનના જૈનોએ
બધા ધર્મકાર્યો કર્યા હતા. (—પ્રકં ૫૩, પૃં ૫૪૨)

આં સોમજયસૂરિએ સં ૧૫૪૮ના માહ વદિ ૩ ને
મગળવારે માળવાના કુંદનપુર (અમકાઝમકા) નગરમા અમીઝરા
પાંચનાથ ની જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી

નોંધ આજે ખેડા, કૂવા, શરાદ, સાવુદ, શત્રુજયવીથ ત્રિનારતીથ
વગણી ગ્રંથોર વગેરે બધાં સ્થાનોમાં અમીઝરા પાંચનાથની પ્રતિમા છે

આચાર્યશ્રીના ઉપદેશથી સિરોહીમા ચોઠ ઉજળા ઠાળા વગેરે
૮૪ કપડીઓએ બ્રહ્મચર્યવ્રત સ્વીકાર્યું હતું ત્યારે મત્રી ઉજળે
સૌને તાબુદની પ્રભાવના કરી હતી.

(—પ્રકં ૫૧ પૃં ૫૧૬, પ્રકં ૫૩ પૃ ૫૫૩)

આચાર્યશ્રીના ઉપદેશથી અમદાવાદના સઘવી કર્મણુ પોરવાડે
પોતાની પૌત્રી કપૂરીને સાથે લઈ શત્રુજય મહાવીર્યના છરી
પાળતો યાત્રાસથ કાઢ્યો હતો. તેમા સાથે ૧૦ જિનાલયો હતા,
એવો એ મોટો યાત્રાસથ હતો.

આચાર્યશ્રીએ અમદાવાદના સઘવી કર્મણુ પોરવાડ, સં ગુણુરાજ
દોશી મહીશજ, દોશી હેમજી વગેરેના આગ્રહથી આં જિનમુંદરના
શિષ્યો ૫૦ મહીસમુદ્ર ૫૦ મહીકલય ગણિ ૫૦ લગ્નિસમુદ્રમણિ,
૫૦ જમરનંદિગણિ અને ૫૦ જિનમાણિકમગણિને ‘ ઉપાધ્યાયપદ
આપ્યું (—પ્રકં ૫૦ પૃં ૪૫૬)

આં સોમજયનો શિષ્યપગિવાર આ રીતે મળે છે

(૧) આં જિનસોમ (જુઓ આચાર્ય નં ૫૭ પૃં ૫૬૬)

(૨) ૫૦ સત્યહસગણિ (૫૦ સત્યગેજર મ) તેમના શિષ્ય

૫૦ ધર્મમગસગણિ સં ૧૫૩૩ના પોષ સુદિ ૬ ના રોજ
‘બભૂલી ગામ’મા હતા.

(૩) આં ઇદ્રહમસૂરિ (જુઓ આં નં ૫૬)

(૪) (૫૬) આં સોમજયસૂરિ (૫૭) આં સમધરતસૂરિ,

(૫૮) ૫૦ લાવણ્યસમયગણિ (વધુ પરિચય માટે જૂઓ પ્રકૃં
પર પૃં ૫૨૬ થી ૫૨૯)

(૫) (૫૭) ૫૦ ગુણવિજયગણિ-તેઓ ૫૬ માં આં સોમ-
જયના શિષ્ય હતા. તેમણે સં ૧૫૮૦ લગભગમાં ‘રઘુવંશ ટીકા,
ખંડપ્રશસ્તિકાવ્ય, દમયન્તી કાવ્ય, વૈરાગ્યશતક તથા તેની ટીકા અને
સિદ્ધસેન દિવાકરની દ્વાત્રિશદ્વાત્રિશિકા’ ઉપર વૃત્તિ વગેરે ગ્રંથો
રચ્યા, તેમનું બીજું નામ ઉં ગુણસોમગણિ પણ મળે છે

મહોં સોમચારિત્ર ગણિવર-તેમનું બીજું નામ ઉં ચારિત્ર-
સોમગણિ પણ મળે છે

તે (૫૧મા) આં જિનસુદંસૂરિની પરપરાના (૫૩) મહોંપાધ્યાય
ચારિત્રરત્નગણિવર અપર નામ ઉં ચારિત્રહસગણિવરના શિષ્ય હતા
(-પ્રકં ૫૦, પૃં ૪૬૩)

(૫૩) ભૃં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ શિષ્ય (૫૪) મહોં ચંદ્રરત્નગણિ શિષ્ય
(૫૫) સં ૧૪૬૬માં ૫૦ અભયસુદંરગણિ મિશ્ર, બીજું નામ મહોં
અભયભૂષણગણિ, ત્રીજું નામ મહોં ઉભયભૂષણગણિવરના પ્રીતિપાત્ર
વિદ્યાશિષ્ય હતા. (-પ્રકં ૪૯, પૃં ૪૩૮, પ્રકં ૫૩, પૃં ૫૪૭)

અને (૫૬)માં આં સોમજયસૂરિના ઉપાધ્યાય હતા આ અર-
સામાં વિં સં ૧૫૩૯, ૪૦માં ગુજરાત તથા માળવામાં ભયકર
હુકાળ પડ્યો સં ૧૫૪૧માં સુકાળ થયો અને ૫૦ સોમચારિત્ર
ગણિવરે “ગુરુગુણ રત્નાકર કાવ્ય સર્ગ-૪” બનાવ્યું

(-પ્રકં ૫૦, પૃં ૪૬૩, પ્રકં ૫૩, પૃં ૫૫૨)

૫૭ આં જિનસોમસૂરિ-તેઓ આં સોમજયસૂરિના સુખ્ય
શિષ્ય હતા તેમને આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિએ સં મા
પાટણમાં ઉપાધ્યાયપદ આપ્યું તેઓ મોટા વાચનાચાર્ય હતા
તેમને આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ, આં સોમદેવસૂરિ, તથા આં
સુધાનંદનસૂરિએ સં ૧૫૧૫XX માં ગદરાજ શ્રીમાલીએ આપ્યું
ઉપર ભરાવેલ રીરી (પિત્તલ)ની જિનપ્રતિમાવાળા પિત્તલહર જિન-
પ્રાસાદના પ્રતિષ્ઠા ઉત્સવમાં આચાર્યપદ આપ્યું (પ્રકં ૫૩, પૃં ૫૫૪)

અર્થે-આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિના શિષ્ય ૫૦ જિનમહનમજિણિયે
સં ૧૫૨૭ના કાં ૫૦ ૬ ના રોજ “ચતુર્વિંશતિજિનસ્તુતિ” શ્લોકો
૨૮ બનાવી.

મહોં જિનમહનમજિણિ-બૂચો (-પ્રકં ૫૦ પૃં ૪૬૩)

આં જિનસોમસૂરિયે સ્તબનક પાર્શ્વનાથસ્તોત્ર શ્લોકો ૧૧
“સપ્ત-મહાવીર દ્વિસધાનસ્તોત્ર” શ્લોક ૯, “તારંગા વીર્યમહન ભં
અજિતનાથસ્તોત્ર શ્લોકો ૯, “શં મહાવીર સ્વામિસ્તોત્ર” વગેરે રમ્યા.

સૂચના ડ્રુમપરા શાખાની પદાવલીમાં ૫૬મા આં સુમતિ
સાધુસૂરિની પાઠે (૫૭) આં ઇંદ્રનદિસૂરિ અને તેમની પાઠે (૫૮)
આં ભાગ્યનદિમ્બા. એમ ગોઠ્યું છે પરંતુ આં ઇંદ્રનદિસૂરિયે સ્વતંત્ર
નિમમત ચલત્યો. તેથી તેમણે નિમમતની પદાવલીમાં (૫૬) આં
મૌભાગ્યનદિ એવો પદાક ગોઠ્યો છે.

જો કે આમા પદાંકની અરખડ રોખાય છે પરંતુ આ ઉપરથી
સ્પષ્ટ તારવી શકાય છે કે, “આં જિનસોમસૂરિ તો તપાગમ્બના
જ હતા. પણ તે “કુતુબપુરીયશાખા”ના કે ‘નિમમત ના નહોતા.’
૫૭ આં ઇંદ્રનદિસૂરિ—

તપાગમ્બીય લક્ષ્મીસાગરસૂરિયે નવા ૧૧
આચાર્યો બનાવ્યા હતા, તેમા ૧૧મા આં ઇંદ્રનદિસૂરિતું નામ
પણ મળે છે એટલે સ્પષ્ટ છે કે ભં લક્ષ્મીસાગરસૂરિયે સં ૧૫૨૮
મા અમદાવાદના અકમીપુરના પતા યોગવાવ અને તેના ભાઈ
હરિચંદ યોગવાસે કરેલા ઉન્નવમા ઉપાં ઇંદ્રનદિને આચાર્યપદ
આપ્યું. (-પ્રકં ૫૩, પૃં ૫૪૧)

આં ઇંદ્રનદિસૂરિયે વિં સં ૧૫૫૮મા પાત્ત પામેના કલપર
(કુતરબ કે કુતુબપુ) ગામમા અચ્છેદ કરી પોતાની મ્વતંત્ર આદી
મ્થાપિત કરી નવા કુતુબપુરા મત ચલાવ્યો. મહોં ઇંદ્રદસઅજિણિ જ
લખે છે કે આં ઇંદ્રનદિસૂરિ નિમમનનું પણ ન કરવામા નિપુણ
હતા. (-બૂચો ઉદયકકપવસ્ત્રી)

આં ઇંદ્રનદિના શિષ્ય—XXX પ્રાકૃતભાષામા વૈરાગ્યકલક
ગાં ૩૦ બનાવ્યું. (-જૈન સત્યપ્રકાશ, કમાક ૧૫૮)

આં ઇન્દ્રનદિસૂરિએ સં ૧૫૫૮ મા કુતપુરમા પોતાના શિષ્યને આચાર્યપદ આપી. ત્યાનો ગાદીપતિ સ્થાપ્યો તેમનાથી “કુતુબપુરા ગચ્છ નીકળ્યો (—જૂઓ વીરવશાવલી પૃં ૨૧૮)

આં ગચ્છનુ ખીજુ નામ “કુતપુરાગચ્છ” પણ મળે છે

આં કમળકલશે સં ૧૫૫૫ મા ‘કમલ કલશા ગચ્છ’ સ્થાપ્યો. હતો (—પ્રકં ૫૩ પૃં ૫૬૨)

આ રીતે તપાગચ્છમા જે શાખા ગચ્છો નીકળવાથી આં હેમવિમલસૂરિની મૂળ શ્રમણુપરપરા તો તપાગચ્છ તરીકે જ ઓળખાતી હતી, પરંતુ ઉપરના જે ગચ્છો નીકળ્યા ત્યારે આં હેમવિમલસૂરિ “પાલનપુરમા” હતા આથી તેમની મૂળ પરપરા પાલનપુરાગચ્છ તરીકે પણ ઓળખાતી થઈ

ઉપર બતાવેલ કુતુબપુરાગચ્છમાથી નિગમમત નિકલ્યો

૫૭ મા આં ઇન્દ્રનદિની પદ્મપરપરા આ રીતે મળે છે—
૫૮ આં ધર્મહસસૂરિ—અમદાવાદના મત્રી મેઘજીએ સં ૧૫૫૫ મા અમદાવાદમા તેમને આચાર્યપદ, અને તેમના શિષ્ય ૫૦ ઇન્દ્રહસને ઉપાધ્યાયપદ અપાવ્યું

આચાર્ય ધર્મહસસૂરિને ૧ આં ઇન્દ્રહસ, ૨ આં સૌભાગ્યનંદિ, ૩ ૫૦ સિદ્ધાન્તનાગરગણિ વગેરે શિષ્યો હતા

૫૯ આં ઇન્દ્રહસસૂરિ—તે આં ધર્મહસસૂરિના મુખ્ય શિષ્ય હતા અમદાવાદના મત્રી મેઘજીએ તેમને સં ૧૫૫૫મા ઉપાધ્યાયપદ અપાવ્યું તે મોટા વિદ્વાન હતા તેમના ઉપદેશથી વીરમગામના ખીમજી પોરવાડે સં ૧૫૪૮ મા “શાંતિનાથચરિત્ર” લખાવ્યું (—પ્રશસ્તિસંગ્રહ, લાં ૨, પ્રં ૧૦ ૧૯૯)

અથો

તેમણે ગણિપદમા સં ૧૫૫૪મા “ભુવનભાનુચરિત્ર ગદ્ય” તેમજ સં ૧૫૫૫મા “મન્હજિજ્ઞાણુ”ની સજ્જાય ગાં ૫ની મોટી ટીકા ઉપદેશ કદપવલ્લી શાખા—૫, પદ્મવ—૩૬ બનાવી. અને મહોપાધ્યાયપદમા સં ૧૫૫૭ મા “બલિનરેદ્ર કથા” વિગેરે બનાવ્યા

સૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૫૩૮મા અમદાવાદમા ગ્રેઠ દેવા શ્રીમાસીએ મોટા મથલ ઠાર બનાવ્યા હતા, તેમજ વિવિધ મ્યાનના જીનોએ પણ ધર્મકાર્યો કર્યા હતા. (—પ્રકૃ ૫૩ પૃ ૫૪૨)

આં સોમજયસૂરિએ સં ૧૫૪૮ના માસ વદિ ૩ ને મગજવારે માળવાના કુંદનપુર (અમકાઝમકા) નગરમા ‘અમીત્રશ્યાશ્વનાથ’ની ચિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી

નોંધ આ? એ । કૃષ્ણ વરાહ, સામુદ્ર રાગુ જ્વતીષ ત્રિનારતીષ વાસી ગંધાર વગેરે પણ મ્યાનોમાં અમીત્રશ્યાશ્વનાથની પ્રતિમા ૮

આચાર્યશ્રીના ઉપદેશથી સિરોહીમા રોઠ ઉજળા ઠાળા વગેરે ૮૪ કપતીઓએ સ્વયંચાલ સ્વીકાર્યું હતું ત્યારે મત્રી ઉજળે જોને તાબુસની પ્રભાવના કરી હતી.

(—પ્રકૃ ૫૧ પૃ ૫૧૬, પ્રકૃ ૫૩, પૃ ૫૫૩)

આચાર્યશ્રીના ઉપદેશથી અમદાવાદના સઘવી કમલુ પોશ્વાડે પોતાની પૌત્રી કર્પૂરીને સામે લઈ ચતુર્જય મહાતીર્થનો છ’રી પાળતો યાત્રાસુધ કાઢ્યો હતો. તેમા સામે ૧૦ જિનાલયો હતાં, જોવો જો મોટા યાત્રાસુધ હતો.

આચાર્યશ્રીએ અમદાવાદના સઘવી કમલુ પોશ્વાડ, સં ૧૫૫૨મા દોશી મહીરા / દોશી હેમજી વગેરેના આગ્રહથી આં ચિનમુદરના શિખો ૫ મહીસમુદ્ર, ૫૦ મહીકલશ ગણિ, ૫૦ લખિસમુદ્રગણિ, ૫૦ અમરનદિગણિ અને ૫૦ જિનમાણિકમગણિને “ઉપાધ્યાયપદ” આપ્યું. (—પ્રકૃ ૫૦ પૃ ૪૫૬)

આં સોમજયનો શિષ્યપરિવાર આ રીતે મળે છે

(૧) આં જિનસોમ (જુઓ આચાર્ય નં ૫૭ પૃ ૫૬૬)

(૨) ૫૦ સત્યહ સમણિ (૫૦ સત્યશેખર ગ) તેમના શિષ્ય

૫૦ ધર્મમગલગણિ સં ૧૫૩૩ના પોષ સુદિ ૬ ના રોજ “બહુલી ગામ મા હતા

(૩) આં હિદ્રહ સસૂરિ (જુઓ આં નં ૫૬)

(૪) (૫૬) આં સોમજયસૂરિ (૫૭) આં સમવરત્નસૂરિ,

(૫૮) ૫૦ લાવણ્યસમયગણિ (વધુ પરિચય માટે જૂઓ પ્રકૃં
પર પૃ૦ પરદ થી પરદ)

(૫) (૫૭) ૫૦ ગુણવિજયગણિ-તેઓ ૫૬ માં આં સોમ-
જયના શિષ્ય હતા. તેમણે સં ૧૫૮૦ લગલગમા 'રઘુવંશ ટીકા,
ખંડપ્રશસ્તિકાવ્ય, દમયન્તી કાવ્ય, વૈરાગ્યશતક તથા તેની ટીકા અને
સિદ્ધસેન દિવાકરની દ્વાત્રિશદ્દ્વાત્રિશિકા' ઉપર વૃત્તિ વગેરે ગ્રંથો
રચ્યા, તેમનું ખીન્નુ નામ ઉં ગુણસોમગણિ પણ મળે છે.

મહોં સોમચારિત્ર ગણિવર-તેમનું ખીન્નુ નામ ઉં ચારિત્ર-
સોમગણિ પણ મળે છે

તે (૫૧મા) આં જિનસુદરસૂરિની પરપરાના (૫૩) મહોંપાધ્યાય
ચારિત્રરત્નગણિવર અપર નામ ઉં ચારિત્રહંસગણિવરના શિષ્ય હતા
(-પ્રકૃં ૫૦, પૃ૦ ૪૬૩)

(૫૩) લઠ્ઠીસાગરસૂરિ શિષ્ય (૫૪) મહોં ચંદ્રરત્નગણિ શિષ્ય
(૫૫) સં ૧૪૬૬મા ૫૦ અભયસુદરગણિ મિશ્ર, ખીન્નુ નામ મહોં
અભયભૂષણગણિ, ત્રીન્નુ નામ મહોં ઉભયભૂષણગણિવરના પ્રીતિપાત્ર
વિદ્યાશિષ્ય હતા (-પ્રકૃં ૪૯, પૃ૦ ૪૩૮, પ્રકૃં ૫૩, પૃ૦ ૫૪૭)

અને (૫૬)મા આં સોમજયસૂરિના ઉપાધ્યાય હતા આ અર-
સામા વિં સં ૧૫૩૯, ૪૦મા ગુજરાત તથા માળવામાં ભયકર
હુકાળ પડ્યો સં ૧૫૪૧મા સુકાળ થયો અને ૫૦ સોમચારિત્ર
ગણિવરે "ગુરુગુણ રત્નાકર કાવ્ય સર્ગ-૪" બનાવ્યું

(-પ્રકૃં ૫૦, પૃ૦ ૪૬૩, પ્રકૃં ૫૩, પૃ૦ ૫૫૨)

૫૭ આં જિનસોમસૂરિ-તેઓ આં સોમજયસૂરિના સુખ્ય
શિષ્ય હતા તેમને આં લઠ્ઠીસાગરસૂરિએ સં મા

પાટણમાં ઉપાધ્યાયપદ આપ્યું તેઓ મોટા વાચનાચાર્ય હતા
તેમને આં લઠ્ઠીસાગરસૂરિ, આં સોમદેવસૂરિ, તથા આં
સુધાનંદનસૂરિએ સં ૧૫૧૫×× મા ગદરાજ શ્રીમાલીએ આખું
ઉપર ભરાવેલ રીરી (પિત્તલ)ની જિનપ્રતિમાવાળા પિત્તલહર જિન-
પ્રાસાદના પ્રતિષ્ઠા ઉત્સવમાં આચાર્યપદ આપ્યું (પ્રકૃં ૫૩, પૃ૦ ૫૫૪)

તેમણે ઉપદેશકરૂપવસ્ત્રીમા સાધારણ જૈનશાસ્ત્રોની માન્યતાથી જુદી પડતી ઘણી નવીનવી વાતો લખી છે તેમણે ૩૬ અધિકારોમા જુદા જુદા મગલાચરણ કર્યા છે તે પૈકીના ૧ થી ૨૪માં ઋષભદેવ-વિગેરે ૨૪ તીર્થંકરોની, ૨૫, ૨૬ ૨૭મા ભૂત, વર્તમાન, ભાવિ, જિનજોવીશીની, ૨૮મા ૨૦ વિક્રમમાનોની ૨૯મા ચાર શાશ્વત તીર્થંકરોની, ૩૦મા પદ્મનાભ વગેરે તીર્થંકરોની, ૩૧મા છ નુ જિન પ્રાસાદોની, ૩૨મા સામાન્ય તીર્થંકરોની, ૩૩મા પદરે જોતોના ત્રણે કાળના તીર્થંકરોની ૩૪મા શુભચ, સમેતશિખર આબુ અને માવગઢ તીર્થોની ૩૫મા દ્વાદશાંગી બનાવનાર ૪૪૧૦ ગણધરોની, અને ૩૬મા અધિકારમા ભૂત વર્તમાન ભાવિકાળની ત્રણે યાત્રીશીના ૭૨ તીર્થંકરોની સ્તુતિ કરી છે

નોંધ અહીં નીમતા એ છે કે ચોતીસ તીર્થંકરોના ૧૪૫૨ ગણધરો ૭ જતા પાંત્રીશમા પદ્મવમા ૪૪૧ ગણધર બતાવ્યા છે તે વિચિત્ર વસ્તુ છે

તેમણે પોતાના બ્રથમા આં ૭૭૫૫૬ મસૂરિનો પ્રાસંગિક પરિચય ” આપ્યો છે અને કોઈ કોઈ પ્રસંગે “નિગમમતની માન્યતાઓ” પણ રજૂ કરી છે

વિદ્વાનો માને છે કે મહોં ૭૬૬ મગાણિએ ૭ કુતુબપુરા-ગરબને પહોં નિગમમતને બ્યવસ્થિત રૂપ આપ્યું. તે મતની માન્યતાઓ આ પ્રકારે છે

નિગમમતવર્ણન—

૫૦ ઇદ્રિહ સમણિ “મન્હજિણાણની ટીકા ઉપદેશકરૂપવસ્ત્રી મા પોતાની ગુરુપ્રશસ્તિમા જણાવે છે કે તપઝમ્હના આં સોમ મુદરસૂરિ આં મુનિમુદરસૂરિ, આં જયાનદસૂરિ અને આં રત્ન ગોખમસૂરિ વગેરે ગમ્હનાયકો હતા તથા આં ઉદયનદિસૂરિ, આં મુગ્ધુદસૂરિ આં સોમદેવ, આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ, કાબ્યકક્ષા વઢે શજપ્રતિભાષક આં રત્નમજ્જનસૂરિ, સમથ વિદ્વાન આં સોમજય સૂરિ અને આં ઇદ્રિનદિસૂરિ વગેરે બાચાર્થો યથા

તે પૈકીના આં ઇદ્રિનદિસૂરિ નિગમમતના બ્યાખ્યાનમા અલ્પ ત

કુશળ હતા ” તેમના શિષ્ય મહોં ધર્મહસ થયા તેમના શિષ્ય પંં
 ઇંદ્રહંસગણિએ સં ૧૫૫૫મા “ઉપદેશકદ્વપવદ્વીની ૫ મી ગાથાની
 ટીકા”મા “તીર્થ પ્રભાવના વિભાગના ૩૬ મા પદ્ધતિમા” ૧લોં
 ૩૩૨ થી ૪૩૦ સુધી “નિગમશતક” બનાવીને બેડયુ છે. તેમા
 નિગમમતની માન્યતા આપી છે તેમણે તેમા નીચે પ્રમાણે હકીકતો
 રજૂ કરી છે—

સાધુનો આચાર જિનાગમોમાં મળે છે, તેમ શ્રાવકના આચાર
 માટે નિગમ સાગર જેવો છે (૩૪૦)

જિનાગમોના અને વેદોના અર્થ બરાબર સમજવા હોય તો, તે
 નિગમથી જ સમજી શકાય એટલે (૧) સાધુ, (૨) શ્રાદ્ધદેવ, અને
 (૩) શ્રાવકની ક્રિયાઓ નિગમથી જ નક્કી થાય છે (૩૪૪)

આ રીતે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાદ્ધદેવ, શ્રાદ્ધદેવી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા
 એમ છ પ્રકારનો સઘ બને છે આગમ અને નિગમનો પરમાર્થ
 જાણવો હોય તો “પોતાના શાસન પ્રત્યેનો મારાપણનો રાગ” અને
 “પર શાસન પ્રત્યેનો પરાધાપણનો દ્વેષ” છોડવા બેઈએ (૩૪૭)

જો “સાચી વસ્તુમા પ્રેમ” હોય તોજ ખોટી વસ્તુ પ્રત્યે
 અભાવ થાય સાચા-ખોટાનો નિર્ણય થવાથી વિશુદ્ધ ધર્મસ પત્તિ
 મળે છે (૩૪૮)

“શુદ્ધ ધર્મ પ્રત્યે દ્વેષ” અને “અશુદ્ધ ધર્મમા રાગ” હોય
 ત્યા સુધી તત્ત્વ મળતું નથી (૩૪૯)

પોતાને માન્ય શાસ્ત્રોનો કે બીજાને માન્ય શાસ્ત્રોનો ખરો અર્થ
 જાણવો હોય તો, નિગમશાસ્ત્રને જ પ્રમાણ માનવું (૩૫૦)

લોકોત્તર અને લૌકિક-શાસ્ત્રો ઘણા છે તે સૌનો પરમાર્થ મોટે
 ભાગે નિગમથી જ પ્રકાશવો (૩૫૧)

વેદો લૌકિક શાસ્ત્રો છે અગ-ઉપાંગ વગેરે લોકોત્તર શાસ્ત્રો
 છે (૩૬૪)

લૌકિક શાસ્ત્રોથી વ્યવહારની વિશુદ્ધિ થાય છે અને લોકોત્તર
 મહાશાસ્ત્રોથી નિશ્ચય નક્કો થાય છે (૩૬૫)

આજ કાલ વિવાહ વગેરે કાર્યો લૌકિક શાસ્ત્રાધી થાય છે (૩૬૬)

આજમ મહારાજા છે અને નિગમ મહામાત્મ છે (૩૭૧)

(૧) ઓઘો અને મુહુર્ત્તિ એ સાધુનું લિંગ છે (૨) મુખે કપડું રાખવું એ આવકલિંગ છે અને (૩) ત્રણ શ્તનની સૂચક જનોદ્ધ એ શાદ્દેવનું લિંગ છે (૩૭૨)

તે ત્રણે જણા ઉપર પ્રભાલેના લિંગ વિનાના કામ તો, સાધુ, આવક કે શાદ્દેવ કહેવાય નહીં. (૩૭૩)

એ કે આવકો માટે મુખવસ્ત્રનું લિંગ બતાવ્યું છે તે રક્ષા પોતાની આચારવિધિ માટે જ છે (૩૭૪)

એટલે “હાથના કપડું રાખી (અમળગમ્બીની જેમ) આમાલિક લેવાય તો અવિધિ છે” તેમ આ સ્પષ્ટ કરે છે (૩૮૬)

શ્રી મહાનિશીથસૂત્રમા ઉલ્લેખ છે કે “શુરુદેવ મત લેનાર આવકને જળામા માળા પહેરાવે.” (૩૮૧)

આવી આજમવાણીના જશીર અર્થો નિગમથી જ વ્યવસ્થિત થાય છે

શાદ્દેવ તે આવકરૂપે જ છે (૩૮૩)^૧

૧ ધમ્મચાચારકોષોડ્યમાગમણગમ્મથ ।

અમ્મણાસકાચાર સામરો નિમ્મો મલ્લ ॥ ૧૪ ॥

સાગમ્માવાસ વેશાર્યા નિગમેન કુટા કુટા ।

માયવઃ શાદ્દેવાસ આચર્ય રચકિયારતા ॥ ૧૪૪ ॥

સમ્મયજસુતિ રાગધર્મ દ્વયો ચિત્તચત્તુત્તિ ।

વિશુદ્ધા ધર્મસંપત્તિર્જાયતે મિશ્રવાન્ધુવામ્ ॥ ૧૪૬ ॥

માનસ કુદ્દર્શને દ્વયો રાગધર્મ ચિત્તયે મયેત્ ।

તાવન્ન તરવક્કસલ્લ શાક્કસલ્લ પ્રાપ્તિહરયતે ॥ ૧૪૯ ॥

સ્વરશમિતશાસ્ત્રાચ્ચ-સંચાર્યં યદિ કામજાલ ।

તથા નિગમજાલ્લાણિ પ્રમાણં કુદ્ધ કોચિદ્ ॥ ૧૫ ॥

એવોત્તજાલાણિ લૌકિકાણિ ચ ।

તદ્દર્શસ્વ પ્રકારસેત નિગમેન વિશેષક ॥ ૧૫૧ ॥

(૫૦ હીરાલાલ હસરાજે સ. ૧૯૬૬, મને ૧૯૧૩માં
જામનગરથી પ્રકાશિત કરેલ 'ઉપદેશપદ્ધતી'નું પૃ. ૩૪૦ થી ૩૪૮)

૫૬ આ. સોમજયસૂરિ

૫૭ આ. ઇંદ્રનદિસૂરિ

૫૮ આ. સૌભાગ્યનદિસૂરિ-તે આ. ધર્મહ સના ખીજ શિષ્ય
હતા અને આ. ઇંદ્રનદિસૂરિની પાઠે આવ્યા હતા તેમણે સ. ૧૫૭૬માં
'મૌન-એકાદશી કથા' અને સ. ૧૫૭૮માં 'વિમલનાથચરિત્ર' રચ્યા

૫૯ આ. હસસમયસૂરિ તેમના ખીજ નામ આ. વિનય
હસસૂરિ અને આ. હર્ષવિનયગણિ પણ મળે છે તેમણે સંસ્કૃતમાં
જિનસ્તોત્રકોશ સ્તોત્ર-૫૮ બનાવ્યો છે^૧

યતોઽથાપિ પ્રવર્તન્તે વિવાહાદિમહોત્સવા ॥ ૩૬૬ ॥

શ્રી આગમો મહારાજો, નિગમો મન્ત્રિનાયક ॥ ૩૭૧ ॥

સાધુલિજ્ઞ જિનોપજ્ઞ, ધર્મધ્વજાઽઽસ્યવાસસી ।

શ્રમણોપાસક શ્રાદ્ધ લિજ્ઞમાસ્યપટ પુત્ર ॥ ૩૭૨ ॥

લિજ્ઞ તુ શ્રાદ્ધદેવાના રત્નત્રયાઙ્ગસૂત્રકમ્ ।

લિજ્ઞબ્રહ્માદય સાધ્વાદયો ન સ્યુ સ્વનામત ॥ ૩૭૩ ॥

કિન્તુ શ્રાદ્ધજનાના ચ નિજાચારવિધાવયમ્ ।

સ્વીકર્તવ્યતયા લિજ્ઞ કથિત મુક્તવલ્લિકા ॥ ૩૭૪ ॥

આસ્થાશુક કરે કૃત્ત્વા સામાયિક ન ગૃહ્યતે ॥ ૩૮૬ ॥

મહાનિશીથસિદ્ધાન્તે યા ગિર સ્ફુટમ્ ।

વ્રતોચ્ચારકૃત કળ્પે પુષ્પસ્રજ સ્ત્રજેત્ ॥ ૩૯૧ ॥

આગમોક ગમ્મીરાર્થ નિગમેન પ્રકાશ્યતે ।

શ્રાદ્ધદેવસાગારોપરૂપાધિકાર ભાષણાત્ ॥ ૩૯૨ ॥

૧ આ. વિનયહસસૂરિએ સમૃપપદ્ધતિ વિવિધ વૃત્તોમાં, ચતુર્વિ-
ગતિ જિનસ્તોત્રો ૨૪ “આતમ્યા” સમસ્યામય, કૂપપટક તદુપરિનગ, નવ-
વાર્ધિસ્તોત્રો, સમસ્યામય જટાકૃટ વર્ણનમય, પ્રાતિહાર્યષ્ટકમય ચતુર્દશ
સ્વપ્ન વર્ણનમય, તથા તીર્થરાજાધિગજ પૂજાતિરામય શ્રી આમ્નિનાથ સ્તોત્રો
અજિતરાત્રિ સ્તોત્ર, માડવગઢ સુપાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર, પચમી તિથિયુક્ત શ્રી
નેમિનાથ સ્તોત્ર,

તેમણે કુતુબપુરા ગમ્હામાં નિગમમતને બળ આપ્યું હતું આ મતનું બીજું નામ “ભૂકટિયામત” પણ મળે છે ?

એ કે આં હર્ષવિનયે પછીથી તે મતને ઓડી લીધો હતો. પણ બ્રાહ્મણોએ તે મતને રક્ષણ આપ્યું

નિગમમતમાં ‘ઉત્તરાણ્યક’ વગેરે ૩૬ ઉપનિષદોની પ્રમાણતા હતી તે ૩૬ ઉપનિષદોના નામ નીચે પ્રમાણે છે

૧ ‘ઉત્તરાણ્યક’, ૨. પચામ્યાય, ૩ બહુકચ ૪ વિજ્ઞાન ધનાણ્ય, ૫. વિજ્ઞાનેશ્વરાખ્ય, ૬ વિજ્ઞાન ગુણાર્ણ્ય, ૭ નવતત્ત્વ-નિહાનનિર્ણય ૮ તત્ત્વાર્થનિધિ રત્નાકર ૯ વિશુદ્ધાત્મગુણમુખી ૧૦ અહંદૂધર્માનિર્ણય, ૧૧ ઉત્સર્ગાપવાહ વચનાનૈકતા, ૧૨ ‘અસ્તિનામ્તિ વિવેક નિગમનિર્ણય, ૧૩ નિજમનોનયનાહુલાહ, ૧૪ રત્નત્રયનિહાન નિર્ણય, ૧૫. સિદ્ધાગમસંકેતસ્તબક ૧૬ ‘બબ્બ જનભયાપહારક, ૧૭ રાત્રિજન નિવેદનજનક ૧૮ આમુષ્ઠિનિહાન નિર્ણય ૧૯ ઠવિજનકદ્વપદ્મોદયમ ૨૦ સંકલ્પપચ્ચયનિહાન, ૨૧ આદ્યધર્માસાધ્યાપચર્ગ ૨૨ સમનયનિહાન, ૨૩ બ ધર્મોક્ષાપગમ, ૨૪ હંદકમનીયસિદ્ધિ ૨૫. બ્રહ્મકમનિયસિદ્ધિ ૨૬ નૈષ્કમકમ નીયસિદ્ધિ, ૨૭. ચતુર્વર્ગ ચિન્તામણિ ૨૮ પચ્ચજ્ઞાનસ્વરૂપવેદન, ૨૯ પચ્ચજ્ઞાન સ્વરૂપરહસ્ય, ૩૦ પચ્ચચારિત્ર સ્વરૂપરહસ્ય, ૩૧ ‘નિગમાગમ વાક્યવિવરણ ૩૨ વ્યવહારસાધ્યાપચર્ગ ૩૩ નિર્ણયૈક

સસારકાવાનશ સમરમામય, શ્રી પાંચનાથસ્તોત્ર, સ્તબન, છંદાવલ્લ, ચિતામણિ નારગદ્ધિ, ઓડી અને વરકાણા વગેરે પાંચનાથનાં સ્તોત્રો.

બ્રહ્મજુવાડા મહાવીર જિનસ્તોત્ર જિનરાજ ચતુર્વિંશિકા, સીમધરસ્વામિ સાધતાગિન, સાધારણ જિન, પુ રીકસામી શ્રી જીતમસ્વામી વગેરેનાં સ્તોત્રો યતુ ત્વ યજુસ્તોત્ર યતુજ્ઞ-મહાવીર સ્તોત્ર, વગેરે સ્તોત્રો તથા સ્તુતિઓ (ભાગ) વગેરે આશરે ૫ શ્લોકો અને તેની શ્લોકમંદ્ર પ્રવસિત ખાતી લખાયેલી છે

૧ આં વિશ્વચસેનસુત્રિવે ૫ ગુમવિ ત્વમજિજ્જવરના પ્રજ્ઞના ઉત્તરમાં ભૂકટિયામત નું નામ આપ્યું છે

(બૂઓ- સેનપ્રાપ્ત પ્રશ્ન-૩૭ ૫ ૧૪૨)

સાધ્યાપવર્ગ,' ૩૪ 'પ્રાયશ્ચિત્તૈકસાધ્યાપવર્ગ,' ૩૫. 'દર્શનૈકસાધ્યાપવર્ગ,' ૩૬ વિરતાવિરત સમાનાપવર્ગ,'

(પદ્માવલી સમુચ્ચય ભા૦ ૨, પુરવણી પૃ૦ ૨૪૪)

૫૦. આ૦ સૌભાગ્યન દિસૂરિ-તેઓ (૫૮) આ૦ ધર્મહંસના બીજા શિષ્ય હતા

૬૦ આ૦ પ્રમોદસુ દરસૂરિ-તે આ૦ સૌભાગ્યન દિની પાઠે થયા. તેમના કારણે તપગચ્છની "કુતુબપુરા શાખા"ની પરપરા બની રહી.

૬૧. આ૦ દંદ્રિન દિસૂરિ, ૬૨ આ૦ સયમસાગરસૂરિ

૬૩. આ૦ હંસવિમલસૂરિ તે આ૦ સૌભાગ્યન દિના પદ્ધતિ આ૦ હંસસયમસૂરિના શિષ્ય હતા તેમના ઉપદેશથી અમદાવાદના સં૦ ગગરાજ પોરવાડના પુત્ર સં૦ મૂલચ દે સં૦ ૧૬૨૧ મહા વદ ૧૦ શુક્રવારે આખૂ તીર્થનો છંદી પાળતો યાત્રાસઘ કાઢ્યો

૫૮ આ૦ ધર્મહંસસૂરિ (પૃ૦ ૫૭૧)

૫૯ ૫૦ સિદ્ધાંતસાગરગણિ-તેમનું બીજું નામ ૫૦ સિદ્ધાંત સારગણિ પણ મળે છે તે તપાગચ્છીય આ૦ સોમગજયસૂરિના મુખ્ય શિષ્ય આ૦ દંદ્રિન દિસૂરિના હસ્તદીક્ષિત શિષ્ય હતા વિદ્યા શિષ્ય પણ હતા અને આ૦ ધર્મહંસના ત્રીજા શિષ્ય હતા તે મોટા વિદ્વાન હતા તેમનું સંસ્કૃત ભાષા ઉપર "માતૃભાષા" જેવું પ્રભુત્વ હતું તે જિનાગમના પણ "સર્વોત્તમુખી અભ્યાસી" હતા

વીરમગામના શા ખીમજી પોરવાડે સ ૧૫૪૮મા ૫ ઈદ્રહંસના તથા તેમના ઉપદેશથી વીરમગામમા 'શાંતિનાથચરિત્ર' લખાવ્યું

(શ્રી પ્રશસ્તિસંગ્રહ, ભા૦ ૨, પ્ર૦ નં ૧૯૯)

તેમણે સં ૧૫૭૦મા XXX ગામમા કલિકાલ સર્વજ્ઞ આ૦ હેમચંદ્રસૂરીશ્વરના "ત્રિશષ્ટિશલાકાપુરુષચરિત્ર"ના આધારે ગદ્ય અસ્કૃતમા "દર્શનરતનાકર ગ્રંથ"ની રચના કરી. જેનાં બીજા નામે અનુગમ તથા ચરિતોપનિષદ પણ છે, એટલે તે અહીં આગમ અને નિગમની જેમ આ ત્રીજું "અનુગમ" નામ પણ બતાવે છે આ

અથના સુખ્ય ભાગોના નામ ‘લહરી’ અને તેના નાના વિભાગોના નામ ‘તરંગ’ રાખ્યા છે, પ્રત્યેક વિભાગમાં બે ત્રણ તરંગો ગોઠવ્યા છે, તેનું અતરંગ આ પ્રમાણે છે

તેમણે બીજી લહરીના પહેલા તરંગમાં ૬૪ ઇંદ્રોની નામાવલીમાં યમચતિના ઇંદ્ર તરીકે ‘પૂર્ણલદ્રવીર’ અને આણ્ણિલદ્રવીરને બતાવ્યા છે (પૃ. ૧૨૦) ત્રીજી લહરીના પહેલા તરંગમાં જ્ઞાનાચાર નવતત્ત્વ, નવ નિદ્રવ, ૬૭ સમકિત લેહો તથા ૭૧ મિથ્યાત્વ લેહોનું બીજા તરંગમાં દર્શનાચાર ત્રીજામાં ચારિત્રાચાર, અને ચોથા તરંગમાં સુર્વવિશતિધર્મ (૩૮ આશાતના વર્ણન સુધી)ના વિવિધ લેહોનું વિશદ વિવરણ કર્યું છે એની ભાષા ખૂબ છે ‘લહરી’ની ચૈત્રીમાં વસ્તુનિરૂપણ છે અથ ઉત્તમ કોટિનો છે આ અથ મહોં માનવિજય છગણિના ‘ધર્મસુબદ્ધ’ની જેમ જૈન સમાજમાં પ્રતિક્ષા પામે એવો છે પરંતુ અથકાં એક નવીન પદ્ધતિ પ્રસ્તાવક છે તેથી આ અથ જૈન સંપ્રદાય આદર પામ્યો નથી, અથકારે દરેક તરંગની અંતે આ રમતે લઘુ પ્રશસ્તિ આપી છે—

इति श्रीमत्पद्मपादसंज्ञाकाराचार्य महारक्षस्य कोटीर श्रीसौमजय-
 छरीश्वर निय निगोमगि श्रीइन्द्रनन्दिगूरिगज विनेषाशुना मिद्वान्तसार
 संकलि श्री द नितानरनाकर सध श्रीमन्नुगनागस्ययोगे गुप्तर गुप्तरपति
 प्रमृति पामावनाथ प्रारयत श्री लभजिनप्रयोग मरुदग्निपतिदास्यार्मा
 म्नीयगृह्यां शास्त्रमध्यस्त्राशक्तिजननामा संज्ञागृहीतमग्न स्त्रासमाभौ च
 ममन्तम म्नीयगृह्यां प्रारयत गुप्तरपति प्रमृति पामावनाथ प्रारयत श्री लभ
 जिनप्रयोग म्नीयगृह्यां (पूर्वमग्न) मरुदग्निपतिदास्य (म्नीयगृह्यां)
 म्नीय प्रामो भाग ।
 (-૫૦ ૧૭૫)

૧. ૬૪ તરંગોના નામ ૧૨ પ્રકાર જૈન માનવિજયક્રમમાં અમાનવા
 નામ ૮૨ નવતત્ત્વ જૈન દર્શનાચાર ચોથીમાં ચારિત્રાચાર સપાતી મુનિ
 તેની ૬૧ મિથ્યાચારોના નામ ૧ મ ૨ ૧ વિન ૮-
 ૫ ૩ મ ૨ ૧ ૧ વિન ૮-

પ્રાચીન નગરો—

પાંચમું : રાજગૃહી—

રાજગૃહીના ઘણા નામો મળે છે પાં. સિદ્ધાંતસાગરગણિ પણ “રાજગૃહીનો ઇતિહાસ” આપે છે કે

૧. ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિતપત્તન—આ પહેલું નામ હતું તે ધીમે ધીમે ઉજ્જડ થયું

૨ ચણકપુર—રાજા જિતશત્રુએ જોષીઓ પાસે ખીજા સ્થાનની તપાસ કરાવી “કૂલવાણ ચણાનું ખેતર” જોઈ ત્યાં પાચો નાખી ચણકપુર વસાવ્યું તે ખીજા નામ તે પણ ધીમે ધીમે ઉજ્જડ થયું.

૩ ઋષભપુર—એક વૃષભ જ ગલના સમગ્ર પ્રાણીઓને હરાવી, ભગાડતો હતો, આથી ત્યાં ત્રીજું ઋષભપુર વસાવ્યું તે પણ ધીમે ધીમે ઉજ્જડ થયું

૪ કુશાગ્રપુર—ઘણા વર્ષો પછી રાજાએ દાલના વનમાં દાલની જ વિશેષતા દેખી ત્યાં ચોથું કુશાગ્રપુર વસાવ્યું

૫ રાજગૃહી—કુશાગ્રપુરમાં વારંવાર આગ લાગતી હતી આથી રાજા પ્રસેનજિતે પાંચમું રાજગૃહી નગર વસાવ્યું તે જ મગધના રાજા શ્રેણિકની “રાજધાનીનું પાટનગર” હતું

૬ રાજા શ્રેણિકના પુત્ર કોણિકે ચ પાનગર વસાવ્યું તે પણ ધીમે ધીમે ઘસાવા લાગ્યું

૭ રાજા કોણિકના પુત્ર રાજા ઉદાયીએ પાટલીપુર નગર (પટણા) વસાવ્યું, ઉદાયીના મરણ પછી ત્યાં ન દેવશના રાજાઓ થયા

(-દર્શનરત્નાકર, ભા. ૨, લહરી ત્રીજી, તરંગ ચોથો, પૃ. ૩૩૩-૩૪, જૈન ઇતિ. પ્રક. ૨, પૃ. ૭૮, ૮૭)

જૈન વિદ્વાનો માને છે કે, દિગંબર જૈન ધર્મ દક્ષિણમાં ફાટ્યો ફૂટ્યો, અને તેના આચાર વિચાર તેમજ સાહિત્ય ઉપર પણ બ્રાહ્મણી સાહિત્યની ઘેરી ચમર પડી પ્રકાશ વિવેચક દિગંબર જૈન જુગલ-કિશોર મુખતારે “ધર્મપરીક્ષા” અથોમા આ અંગે વિસ્તૃત વિવેચન

આપ્યું છે અને પણ “શ્રી જૈન સત્યપ્રકાશ” માનિકમાં ‘દિગ્ભર-
શાસ્ત્ર કૈસે બને’ એ શીર્ષકની આજુ સોજમાળામાં એ બાબતને વધુ
આજુ કરી છે અને પણ દિગ્ભર સમાજની વાગઠોર બ્રાહ્મણ
પડિતોનાજ હાથમાં છે

શ્રી જૈન ઇમણસ વમાં પૂજ્ય ૧૧ ગણધરો ગણધર શ્રી મુખર્મા
સ્વામી, આં શમ્ભવસૂરિ, આં યશોભદ્રસૂરિ, આં સુભૂતિવિજય
સૂરિ, આં ભદ્રબાહુસ્વામી, આં આર્ચરક્ષિતસૂરિ, આં સિદ્ધસેન
દિવાકર, આં હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી, આં દુર્ગસ્વામી, આં સિદ્ધર્ષિ,
આં શોભન, મહાકવિ ૫૦ લાવણ્યસમયજલ્પિવર આં જિનેશ્વર
સૂરિ, આં બુદ્ધિઆમરસૂરિ અને છેલ્લા મોટા કવિ ૫૦ વીર-
વિજયજીગણિ વગેરે પ્રભાવકો થયા. તે બ્રાહ્મણોજ હતા, પણ
તેઓ શુદ્ધ જૈન શૈલીને વફાદાર રહ્યા હતા. ‘કોઇએ જૈન ધર્મ’
ઉપર બ્રાહ્મણ સંસ્કૃતિ લાદવા કંઈ કંઈ નથી.”

બ્યારે એ પણ કબૂલ કરવું પડશે કે “આં હંદિન હિ અને
તેમનો પરિવાર ઓ બ્રાહ્મણો હતા તેઓએ જૈનોમાં બ્રાહ્મણોનું
વર્ણસ્વ બનાવી રાખવા, અથવા ઇમણો બ્રાહ્મણોમાં એકતા સ્થાપવા
નવો ‘નિમમગચ્છ’ સ્થાપ્યો, અને તેના સમયન માટે વિવિધ
સાહિત્યનું સર્જન કર્યું.”

દિગ્ભર ભદ્રારક તારણુશ્વરમાં અને સ્વેતામ્બરગૃહમ્થ શ્લોકા
શાસ્ત્રે મુસ્લિમ સંસ્કૃતિની અસરથી નવા પચો ચલાવ્યા તેઓએ તેમાં
સ્થાપના-નિમગચ્છને ઉભી, પ્રતિમાનો વિરોધ કર્યો. તેમજ કુંપિ
શીખમજીએ મુસ્લિમ સંસ્કૃતિ અને ઈસાઈ સંસ્કૃતિની અસરથી
તેરાપચ’ ચલાવ્યો અને જિનપ્રતિમા તેમજ પ્રાચિરતા (ભવ્યા)નો
વિરોધ કર્યો.

નિમમમનના પ્રજાવકોએ માત્ર જૈનો ઉપર બ્રાહ્મણોનું વર્ણસ્વ
જમાવવાના ધ્યેયથી જ નવો મન ચલાવ્યો. દોષ તો તે દિશા બૃહ્મ હતા.
હતા જૈન આચારપાલનને સવ સાધારણરૂપ આપી, “વર્ણનામુદ્ધારો
ગુરુ” ને બદલ વર્ણના ઇમણો ગુરુ બતાવવાના ધ્યેયથી
નિમમમન ચલાવ્યા. દોષ તો, તે પ્રયત્ન હતું.

પરતુ એ મત શરૂ થયા પછી બીજી શતાબ્દીમા વિચ્છેદ પામ્યો. તેની પરંપરા પણ તૂટી ગઈ અને તેના પ્રભાવકોનુ કોઈ “સક્રિય કાર્ય” પણ નોંધાયુ નથી. આ સ્થિતિમા તેમના અથો જ એ મતની માન્યતા બતાવનારા સાધનો છે જ્યાં સુધી આ અથો રહેશે ત્યાં સુધી ગચ્છોની નામાવલીમા નિગમમત અમર બની રહેશે.

સાધારણ વાચક આવા અથો વાચે તો, નવુ વિધાન દેખી શકાના વમળમા અટવાઈ જાય છે તો આવા અથોના સગ્રાહકો અને પ્રકાશકોની નૈતિક દ્રવ્ય છે કે, તેમણે “વિસવાઈ વિધાન”ની નીચે સ્પષ્ટ સૂચના લખી દેવી જોઈએ કે, ‘આ વિધાન અમુક મતનુ છે’ આમ કરવાથી સાધારણ વાચક ભ્રમમા પડે નહીં અને “માર્ગાનુસારી પણે” માત્ર પોતાને જોઈએ, તેટલો લાભ લઈ આત્મકલ્યાણ સાધી શકે.

વિવિધ મતો

વિક્રમની ૧૬ મી સદીમા જૈનોમાં ઇસ્લામી સંસ્કૃતિની અસરથી ઘણા નવા નવા પંથો નીકળ્યા હતા તે ક્રમશઃ આ પ્રમાણે હતા

(૧) આ સમયે સં ૧૫૨૮મા તપાગચ્છની વૃદ્ધ પોષાળના (આ ન ૫૮) લઁ જ્ઞાનસાગરસૂરિના લલિયા લોંકાશાહે તીર્થ પ્રતિમા, પૂજા, પચ્ચક્રખાણુ અને વિધિમાર્ગને લોપી ‘લોકામત’ ચલાવ્યો,^૧

૧ વિં સં ૧૫૮૫મા લખાયેલી ‘સિદ્ધાંત ચોપાઈ’ વગેરેમા લખ્યું છે કે, “લોકાએ તીર્થ, પ્રતિમા, જિનપૂજા, સર્વવિરતિ, દેશવિરતિ, બેધર્મોની ભિન્નતા, દાન, જન્મકલ્યાણક, ઉત્સવો, પૌષધવ્રત, પચ્ચક્રખાણુ, પ્રતિજ્ઞાનો કાળ, દીક્ષા, સમ્યક્ત્વભેદ, સ્થવિરાચાર, વગેરેનો નિષેધ કર્યો,

(—જૈન સત્યપ્રકાશ, ક્રમાંક ૧૪૭, પટ્ટાવલી સમુચ્ચય, ભાં ૨, પુરવણી પૃં ૨૪૨)

પરતુ પછીના લોકાગચ્છના શ્રીપૂજેએ તે તે છોડેલી વસ્તુઓનો યથા-નુકૂળતા મુજબ સ્વીકાર કર્યો છે

વિં સં ૧૪૬૬નો ઇતિહાસ મળે છે કે, તે સમયે પાંચમા આરાની અસરથી વિવિધ જૈન ગચ્છોમા જિનપૂજા, પ્રતિક્રમણ, અને ઉપધાન વિધિના વિગેધમા ઉગ્ર વાતાવરણ હતું

માત્ર તપાગચ્છ આ વિગેધથી મુક્ત હતો

(—ગુર્વાવલી સ્લોં ૪૬૫, પ્રકં ૪૯ પૃં ૪૩૮)

લોકામત માટે સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ મળે છે કે, તે ઇન્દ્રામ-ધર્મની બસર નીચે જન્મ્યો અને પામર્યો. બ્રાહ્મણક દ્વિરોજ્જ્વાલે આ મતને સહાય કરી હતી

(૨) આ લોકાગચ્છમાથી સં ૧૫૭૦મા વીજામત નીકળ્યો.
(-પટ્ટાં સં ૭ાં ૨, પૃં ૨૪૭)

(૩) સં ૧૫૬૨મા કંકવામત નીકળ્યો.
(-પટ્ટાં સં ૭ાં ૨, પુસ્તકી પૃં ૨૪૬-૪૭, વિવિધગચ્છીય પટ્ટાં પૃં ૧૦૧ થી ૧૫૬)

(૪) સં ૧૫૭૨મા નાગોરી લોકાગચ્છ નીકળ્યો.

(૫) સં ૧૫૭૨મા પાલચહમત નીકળ્યો. (-પ્રક ૪૧, પૃ ૫૬૫)

(૬) સં ૧૬૦૨મા બ્રહ્મામત નીકળ્યો.

(-વિવિધ ગં પટ્ટાં સં ૫૦ ૧૩૬, પ્રકં ૪૧, પૃં ૫૬૫)

(૭) સં ૧૫૭૨મા દ્વિગબર સમ્રાટમા તારણુપથ નીકળ્યો.

(૮) સં ૧૬૮૦મા દ્વિગબર સમ્રાટના વીશપધીમાંથી તેણે પથ નીકળ્યો.

(૯) હેમરાજપથ-આ પંથની વિશેષ વિગત મળતી નથી માત્ર તેનું નામ સ્તવનમા મળે છે (-પ્રકં ૧૪, પૃં ૩૨)

૧ લોકામત

બુદ્ધ વપાગચ્છના ૫૮મા વાટાં જ્ઞાનચાગરજીના લલિયા લોકાએ મૂર્તિપૂજા પૌષધ, પચ્ચક્ષણ વગેરે અનેકવિધ ધર્મ માગેના લોપ કરી, નવો લોકામત ચલાવ્યો. (-પ્રકં ૪૪ પૃં ૨૬)

આજ સુધી જૈન સંઘમા શુદ્ધિ અને સંનિકુનની જે બ્યવસ્થા હતી તે લોકામત નીકળતા તૂટી ગઈ

લોકાગચ્છના ધીપૂજાએ સમય જતા લોકાચાહે મના કરેલ તીર્થ પ્રતિમા, પૂજા વગેરે ત્રિધિમાગેને પોતાના ગચ્છમા પુનઃ શબ્દ કર્યા હતા તેમજ તેમા થયેલ ઋપિ હવજી અને ઋપિ ધમદાએ તેા નિવેધ કરેલી અમુક ક્રિયાને વધુ મહત્તા આપી, પોતાના સ્વતંત્ર મતો ચલાવ્યા હતા.

લોંકાગચ્છ નીકળ્યા પછી શ્વેતામ્બર જૈનોમા પણ વિધિ વિધાન અગે ઘણા ફેરફારો થયા છે. તે આ પ્રમાણે—

(૧) પ્રતિદિનદર્શન. ત્રિકાળપૂજા, કુલોનીઆંગી, છ અઢાઈઓમાં અઢાઈ મહોત્સવો, રથયાત્રા શ્રુતસામાયિક, સાધર્મિક વાત્મક્ય, અને સઘજમણ વગેરે ગૌણ બન્યા.

(૨) જિનપ્રતિમાને સોનુ ચાલી વરણ કટોરી કે ઝવેરાતની આંગીઓ. વ્યાખ્યાનમા દેશવિરતિ સામાયિક, સર્વવિરતિની, જેમ દેશવિરતિ અને અવિરતિ ને નિત્ય પ્રતિક્રમણ, ગુરુની પાસે જ પ્રતિક્રમણ, સવત્સરી મહાપર્વનો પૌષધ, ૬૪ પહોરી પૌષધ, જીવદયામાં મદદ, અને પાજરાપોળને વધુ પોષણ વગેરે મુખ્ય બન્યા.

૩ શુદ્ધિ :—એટલે નવા જૈનો બનાવવાની રીત, અને સંગઠન—એટલે સઘની એકતાનો સદતર લોપ થયો છે

ઇતિહાસ કહેછે કે છેલ્લામા છેલ્લા વિં સં ૧૩૫૭મા સુહણોત ઓસવાળ જૈન બન્યા હતા. જે તપગચ્છના જૈનો છે.

(—પ્રક૦ ૫૨ પૃ૦ ૫૩૯)

ત્યારબાદ બીજી જાતિઓમાથી નવા જૈનો બન્યા નથી. જ્યારે જૈનોના કલેશથી મોઢ કપોળ નાગર, વગેરે જૈન ધર્મ છોડી, અજૈન બન્યા. એમ ઉલટુ એ તુકસાન થયુ સ્થાનકવાસી, બાવીશટોલા કે તેરાપથી સાધુઓએ અજૈનોમાથી નવા જૈનો બનાવ્યા જ નથી, તેઓએ માત્ર શ્વેતામ્બર કે દિગમ્બર જૈનોમા કલેશ—લેદો પડાવી, તેઓમાથી સ્થાનકવાસી કે તેરાપથી જૈનો બનાવ્યા છે.

(૪) પ્રાચીન કાળમાં ભારતમા મુખ્ય પ્રશ્ન એ હતો કે મૂર્તિપૂજાનો વિરાધ ક્યારે શરૂ થયો? તેને બદલે ઇસ્લામ રાજ્યો આવ્યા પછી, હવે ભારતમા એવો પ્રશ્ન પુછાય છે કે મૂર્તિપૂજા અસલમા ક્યારે શરૂ થઈ? એટલે કે આખી વિચાર સૃષ્ટિ જ પલટાઈ ગઈ છે

શ્રી નગીનદાસ ગિરધરલાલ શેઠનો અભિપ્રાય

સ્થાનકવાસી સમાજના સશોધનપ્રેમી સમીક્ષક શ્રી નગીનદાસ ગિરધરલાલ શેઠ જૈનસિદ્ધાંત સભાના માસિક “જૈનસિદ્ધાંત” વ૦

૧૫, અક : ૭, કં ૧૭૦, પૂં ૬ થી ૫૦મા ” અને “મૂળ જૈન ધર્મ” અને હાલના સપ્તાયો પુસ્તકમા, લોકાશાહ અને લોકાગમ્ય અંગે મનનીય પ્રકાશ પાડે છે તે આ પ્રમાણે

સ્થાનકવાસી લેખકોએ-લોકાશાહ સળધી હાલમા યોગ્ય વખતથી પોતાની મનઘડત યોદી વાતો ફેલાવી છે (-પૂં ૬)

(૧) સ્થાનકવાસી મુનિ જ્ઞેષ્ઠમણએ સમક્રિતસાર’માં, (૨) શ્રી અમોલખ ઋષિએ ‘શાસ્ત્રાદારમીમાસા’માં, (૩) વાં ૩૦ માં શાહે ‘ઐતિહાસિક નોંધ’માં, (૪) મુનિ મણિલાલએ ‘પ્રભુવીર પદાવલી’માં, (૫) સતબાલએ ‘ધમત્રાણ લોકાશાહ પુસ્તક’માં દક્ષ કિવલ્લીઓ ઉપરથી “કલ્પિત વાતો” લખી છે અને તેમા એક બીજાથી તદ્દન વિરુદ્ધ એવી વાતો” લખાઈ છે

(-પૂં ૧૦ મૂળ જૈં ૫. પૂં ૩૪૭)

મુનિ શ્રી જ્ઞેષ્ઠમણએ સં ૧૬૫મા “સમક્રિતસાર પુસ્તક લખ્યું તેમા તેમણે પહેલ વહેલો લોકાશાહના નામનો ઉલ્લેખ કર્યો.

(-પૂં ૧૧ મૂળ જૈં ૫. પૂં ૩૪૩)

ત્યા સુધી તો સ્થાનકવાસીઓ અને લોકાગમ્યીઓ વચ્ચે ભારે દુશ્મનાવટ હતી. લોકાગમ્યના ચતિઓથી મુનિ શ્રી ધમસિંહજી તથા મુનિ શ્રી લવજી ઋષિ ધૂળ પડ્યા હતા પણ દુશ્મનાવટને લીધે તેઓ લોકાશાહના અનુયાયી કહેવરાવવાને ઇચ્છતા નહોતા, પરંતુ

વિં સં ૧૬૮૫(૧૮૭૮)મા મુનિ શ્રી જ્ઞેષ્ઠમણને સવેગી મુનિ કવિ ૫૦ શ્રી વીરવિજયજી ઋષિ સાથે શાસ્ત્રાર્થ ચર્ચેલે ત્યારે શ્રી ધર્મ સિંહજી મુનિ તથા લવજી ઋષિના ઇતિહાસથી તેમનું કામ સરળ થયું નહીં આથી તેમને મૂર્તિપૂજના વિશેષમાં લોકાશાહને યાદ કરવા પડ્યા તેથી જ તેમણે ‘સમક્રિતસાર’ પુસ્તકમા લોકાશાહ માટે લખ્યું છે

(-પૂં ૧૧)

ઉપર જણાવેલા પશ્ચિમ સ્થાનકવાસી લેખકોની એક જ દલીલ છે કે X X X પણ તેઓનો આવો બચાવ એ સ્થાનકવાસી સમાજને ભ્રાંત્રિવવા માટે માત્ર એક ભયંકર જુઠું જ છે (-પૂં ૧૧)

સ્થાનકવાસીઓ બચાવમા કહે છે કે, “ વિરોધીઓ તો લોંકાશાહ માટે ગમે તેમ કહે તે વાત માનવા સ્થાનકવાસીઓ તૈયાર નથી ”

જે અનેક વિશ્વસનીય પ્રમાણોથી અસત્ય ઠરતું હોય તેને પણ અસત્ય તરીકે ન સ્વીકારવું તેમા અજ્ઞાન નથી, પણ દંભ અને દુરાગ્રહ છે, જે મિથ્યાત્વના અશો ગણાય છે. (—પૃ૦ ૧૨)

લોંકાશાહ સબધી પ્રાચીન સાહિત્ય—

(૧) વિ૦ સ૦ ૧૫૪૩, “ સિદ્ધાંતચોપાધ ”, લેખક ૫૦ મુનિ શ્રી લાવણ્યસમય

૫૦ મુનિ શ્રી લાવણ્યસમયની દીક્ષા વિ૦ સ૦ ૧૫૧૫ (સ૦ ૧૫૩૦ જેઠ શુ૦ ૧૦)મા થઈ હતી એટલે તેઓશ્રીએ લોંકાશાહની માન્યતાનું ખડન કર્યું છે, તે યથાર્થ હોય

કારણ કે, આવેશમા આવીને લોંકાશાહ “ જૈનાગમ, જૈન શ્રમણ, સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પૌષધ, પ્રત્યાખ્યાન, દાન વગેરે ” નો નિષેધ કરતા, તેથી ૫૦ મુનિ શ્રી લાવણ્યસમયે ‘ લગવતીજી ’ આદિ સૂત્રોના અનેક પ્રમાણો આપીને ધર્મ વિરોધી માન્યતાનું ખડન કર્યું આ ચોપાધ ૧૯૧ ગાથામા છે (તેઓ તપાગચ્છીય લ૦ રત્નશેખર-સૂરિની પરપરાના આ૦ સમયરત્નસૂરિના શિષ્ય હતા

(—પ્રક૦ ૫૨, પૃ૦ ૫૨૭ થી ૫૨૯)

(૨) વિ૦ સ૦ ૧૫૪૪, “ સિદ્ધાંતસારોદ્ધાર ”, લે૦ ખરતર-ગચ્છીય જિનહર્ષ(જિનભદ્ર)સૂરિના શિષ્ય ઉપાધ્યાય કમલસયમ,

આથી સિદ્ધ થાય છે કે, તે લોંકાશાહ સામાયિક, પૌષધ, પ્રતિક્રમણ, પ્રત્યાખ્યાન, દાન વગેરે તેમજ સાધુ અને શાસ્ત્રો”ને માનતા નહોતા.

(—પૃ૦ ૧૩)

(—ઉ૦ કમલસયમગણિ માટે જૂઓ પ્રક૦ ૪૦, પૃ૦ ૪૭૫)

(૩) વિ૦ સ૦ ૧૫૨૭ અથવા સ૦ ૧૫૪૪, મુનિ શ્રીવીકા કૃત

“ ઉત્સુત્ર નિરાકરણ-ખત્રીશી ”

તે વખતે લોંકાશાહ “ જૈનાગમ, જૈન શ્રમણ, સામાયિક, પૌષધ, પ્રતિક્રમણ, પ્રત્યાખ્યાન વગેરે” નો નિષેધ કરતા.

(૪) વિં સં ૧૫૭૮, “દયાધર્મ” ચોપાઈ, લેં લોકાગચ્છીય યતિ સાનુચદ્ર

તે લેખક લોકાગચ્છનો જ અનુયાયી હોવાથી તે વિશેષ વિશ્વાસ પાત્ર ગણાય. ત્યાં (સં ૧૫૭૮) સુધી લોકાગચ્છના યતિઓએ લોકાચાહની પ્રરૂપણા પ્રમાણે જ “સામાયિક, પૌષધ, પ્રતિક્રમણ, પ્રત્યાખ્યાન, દાન, આજમ” વગેરે માનવાનો અસ્વીકાર કર્યો પરંતુ સાનુચદ્રના સમયમાં લોકાગચ્છના મૂળ સિદ્ધાંતમાં થોડો વલ્લે સુધારો થયો હશે જેમકે, “સામાયિક સવાર-સાંજ બે વાર થઈ શકે પૌષધ પર્વના દિવસે થઈ શકે વ્રતધારી પ્રતિક્રમણ કરી શકે પશ્વક્રખાણુ વિના આગાર જ લઈ શકાય, અસંયતિને દાન દેવાય જ નહીં, દ્રવ્યપૂજા નહીં પણ ભાવપૂજા કરવી જોઈએ તથા જૈનાગમોમાં બંત્રીય સૂત્રો માનવા.”^૧ પાછળથી વલ્લે સુધારા થતાં જ્યાં નાગોદરી લોકાગચ્છ વગેરેમાં તો સર્વ પ્રવૃત્તિ મૂર્તિપૂજક જૈનોની માફક જ બેવામાં આવે છે

(-પૃં ૧૪)

(૫) “લોકાચાહકા સિલોકા,” લેં લોકાગચ્છીય યતિ કેશવજી સ્થપિ (જૂઓ પ્રકં ૫૩ લોકાગચ્છ પરંપરા ૧૩મા પૂજથી)

આ લોકાચાહ માટે લોકાગચ્છના આ બે યતિઓએ જે વાત તેમની “ચોપાઈમાં” કરી છે, તે જ વાત ઉપરના ત્રણ શ્લોકોમાં તો તે મુનિઓએ કરેલી છે એટલે એ બધી વાત એકસરખી રીતે વિશ્વાસ પાત્ર હશે છે

(મૂળ જૈનધર્મ પૃં ૩૪૬)

આ પાંચે ‘ચોપાઈ’ઓ મુનિ શ્રીજ્ઞાનમુંદરજીએ લખેલા શ્રીમાન્ લોકાચાહકે જીવનપર ઐતિહાસિક પ્રકાશ નામના પુસ્તકમાં પણ સંપૂર્ણ પણે છપાઈ છે

પહેલા ત્રણ લેખકોએ લોકાચાહની માન્યતા જૈનધર્મ અને જૈન સિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ છે તે બતાવવા માટે સૂત્રોની સાથો ટાંકીને લખેલું છે એટલે તેમાં શકાને સ્થાન રહેતું જ નથી

(-પૃં ૧૫)

તે તથા છેલ્લા બે લોકાગચ્છીય યતિઓનું પ્રમાણ વિશ્વાસપાત્ર ક્રમ નહીં ?

(-પૃં ૧૬,

(૬) વિક્રમની ૧૬મી સદીમા દિગ્ગજ તારણુસ્વામીએ લખેલ ‘તરણુતારણુ શ્રાવકાચાર’મા અને દિગ્ગજ લ૦ રત્નનંદિએ ‘ભદ્ર-બાહુચરિત્ર’મા (તથા ‘પદ્મપ્રાભૂત’ની ટીકામા) વગેરે દિગ્ગજના ઉલ્લેખો પણ મૂર્તિપૂજકો તથા લોકાગચ્છના ઉલ્લેખોને મળતા આવે છે

(-પૃ૦ ૧૭)

(૭) આ ઉપરાંત લોકાશાહના જ સમકાલીન કડુઆ શાહે પણ તપાગચ્છ વિરુદ્ધ પોતાનો મત ચલાવ્યો હતો. તે ‘કડુઆમતપદ્માવલી’મા લોકાશાહની માન્યતાનો ઉલ્લેખ છે. તેમા પણ લોકાશાહની માન્યતાઓ જેમ ખીન્નઓએ બતાવી છે તેવી જ બતાવી છે “લોકાશાહે સામાયિક વગેરેનો નિષેધ કરેલો” એ માટે ઉપરના સર્વ પ્રમાણો જોતા શકાને સ્થાન જ રહેતું નથી અને “હાલના સ્થાનકવાસીઓ તો સામાયિક વગેરે સર્વને માને છે તો પછી સ્થાનકવાસીઓ પોતાને “લોકાશાહના અનુયાયી” કેમ કહી શકે ?”

ઉપરના (સાત) લેખકોએ એકસરખી રીતે એક સરખી જ વાત કરી છે તો શુ એ બધા જ લોકાશાહના વિરોધીઓ હતા ? એથી પણ પુરવાર થાય છે કે, લોકાશાહ સબધી પ્રાચીન લેખકોએ જે લખ્યું છે તે સાચુ જ લખ્યું છે.

સ્થા૦ મુનિ શ્રી મણિલાલજીએ “જૈન ઇતિહાસ અને પ્રભુ મહાવીર પદ્માવલી નામક પુસ્તક” લખેલુ, અને તે સ્થાનકવાસી જૈન કાર્યાલય, અમદાવાદ તરફથી વિ૦ સ૦ ૧૯૯૧મા પ્રસિદ્ધ થયું છે. આ પુસ્તક ‘સ્થાનકવાસી જૈન કોન્ફરન્સ’ે તા ૧૦-૫-૧૯૩૬ની જનરલ વાર્ષિક બેઠકમા અમાન્ય ઠરાવેલ છે કેમકે તે પુસ્તકમા ઐતિહાસિક રીતે ખોટી અને અવિશ્વસનીય હકીકતો આપવામા આવી છે

(-પૃ૦ ૧૯)

તેમા લોકાશાહનુ બે પાનાનુ જીવનચરિત્ર છપાયેલુ છે પરતુ આ જીવનચરિત્ર વાચતા જ એ બનાવટી છે, એમ સૌ કોઈ સમજી શકે તેમ છે

(-મૂ૦ જૈ૦ ધ૦ પૃ૦ ૩૫૧)

તેમા “સ૦ ૧૫૦૦મા તેઓ અમદાવાદ આવ્યા અને ધીરધારનો

(૪) વિ. સં ૧૫૭૮, “દયાધર્મ” ચોપાઈ, લે. લોકાગમ્ધીય યતિ ભાનુચંદ્ર

તે લેખક લોકાગમ્ધના જ અનુયાયી હોવાથી તે વિશેષ વિશ્વાસ પામી જણાય. ત્યાં (સં ૧૫૭૮) સુધી લોકાગમ્ધના યતિઓએ લોકાશાહની પ્રત્યક્ષા પ્રમાણે જ “સામાયિક, પૌષધ, પ્રતિક્રમણ, પ્રત્યાખ્યાન, દાન, આગમ” વગેરે માનવાનો અસ્વીકાર કર્યો પરંતુ ભાનુચંદ્રના સમયમાં લોકાગમ્ધના મૂળ સિદ્ધાંતમાં થોડા ધણે સુધારો થયો હશે જેમકે, “સામાયિક સવાર-સાજ બે વાર થઈ શકે પૌષધ પર્વના દિવસે થઈ શકે વ્રતધારી પ્રતિક્રમણ કરી શકે પચ્ચક્ષણ, વિના આગાર જ હઈ શકાય, અસંયતિને દાન દેવાય જ નહીં, દ્રવ્યપૂજા નહીં પણ ભાવપૂજા કરવી જોઈએ તથા જૈનાગમોમાં બત્રીશ સૂત્રો માનવા.” પાછળથી થયેલા સુધારા થતાં જ્યાં નાગોરી લોકાગમ્ધ વગેરેમાં તો સર્વ પ્રવૃત્તિ મૂર્તિપૂજક જૈનોની માફક જ જોવામાં આવે છે. (—પૃં ૧૪)

(૫) “લોકાશાહકા સિલોકા,” લે. લોકાગમ્ધીય યતિ કેશવજી સ્વપિ. (બુદ્ધો પ્રકં ૫૩ લોકાગમ્ધ પરંપરા ૧૩માં પૂજ્યશ્રી)

આ લોકાશાહ માટે લોકાગમ્ધના આ બે યતિઓએ જે વાત તેમની “ચોપાઈમાં” કરી છે, તે જ વાત ઉપરના ત્રણ શ્રેણીમાં તો તે મુનિઓએ કરેલી છે એટલે એ બધી વાત એકસરખી રીતે વિશ્વાસ પાત્ર હશે છે. (મૂળ જૈનધર્મ પૃં ૩૪૬)

આ પાંચે ચોપાઈઓ મુનિ શ્રીજ્ઞાનસુંદરજીએ લખેલા ‘શ્રીમાન્ લોકાશાહકે લજ્જનપર ઐતિહાસિક પ્રકાશ’ નામના પુસ્તકમાં પણ સંપૂર્ણ પણે છપાઈ છે.

પહેલા ત્રણ લેખકોએ લોકાશાહની માન્યતા જૈનધર્મ’ અને જૈન સિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ છે તે બતાવવા માટે સૂત્રોની સ્પષ્ટતા દર્શાવેલી છે એટલે તેમાં શકાને સ્થાન રહેતું જ નથી. (—પૃં ૧૫)

તે તથા છેલ્લા બે લોકાગમ્ધીય યતિઓનું પ્રમાણ વિશ્વાસપાત્ર કેમ નહીં? (—પૃં ૧૬,

(૬) વિક્રમની ૧૬મી સદીમા દિગંબર તારણુસ્વામીએ લખેલ ‘તરણુતારણુ શ્રાવકાચાર’મા અને દિગંબર લઠ્ઠી રત્નનંદિએ ‘લઠ્ઠી-ગાહુત્રરિત્ર’મા (તથા ‘પટ્ટાભૂત’ની ટીકામા) વગેરે દિગંબરના ઉલ્લેખો પણ મૂર્તિપૂજકો તથા લોકાગચ્છના ઉલ્લેખોને મળતા આવે છે

(-પૃ૦ ૧૭)

(૭) આ ઉપરાંત લોકાશાહના જ સમકાલીન કડુઆ શાહે પણ તપાગચ્છ વિરુદ્ધ પોતાનો મત ચલાવ્યો હતો તે ‘કડુઆમતપટ્ટાવલી’મા લોકાશાહની માન્યતાનો ઉલ્લેખ છે તેમા પણ લોકાશાહની માન્યતાઓ જેમ બીજાઓએ બતાવી છે તેવી જ બતાવી છે “લોકાશાહે સામાયિક વગેરેનો નિષેધ કરેલો” એ માટે ઉપરના સર્વ પ્રમાણો જોતા શકાને સ્થાન જ રહેતું નથી અને “હાલના સ્થાનકવાસીઓ તો સામાયિક વગેરે સર્વને માને છે તો પછી સ્થાનકવાસીઓ પોતાને “લોકાશાહના અનુયાયી” કેમ કહી શકે ?”

ઉપરના (સાત) લેખકોએ એકસરખી રીતે એક સરખી જ વાત કરી છે તો શું એ બધા જ લોકાશાહના વિરોધીઓ હતા ? એથી પણ પુરવાર થાય છે કે, લોકાશાહ સબધી પ્રાચીન લેખકોએ જે લખ્યું છે તે સાચું જ લખ્યું છે.

સ્થાન મુનિ શ્રી મણિલાલજીએ “જૈન ઇતિહાસ અને પ્રભુ મહાવીર પટ્ટાવલી નામક પુસ્તક” લખેલું, અને તે સ્થાનકવાસી જૈન કાર્યાલય, અમદાવાદ તરફથી વિં સં ૧૯૯૧મા પ્રસિદ્ધ થયું છે આ પુસ્તક ‘સ્થાનકવાસી જૈન કોન્ફરન્સ’ે તા ૧૦-૫-૧૯૩૬ની જનરલ વાર્ષિક બેઠકમા અમાન્ય ઠરાવેલ છે કેમકે તે પુસ્તકમા ઐતિહાસિક રીતે ખોટી અને અવિશ્વસનીય હકીકતો આપવામા આવી છે

(-પૃ૦ ૧૯)

તેમા લોકાશાહનું બે પાનાનું જીવનચરિત્ર છપાયેલું છે પરંતુ આ જીવનચરિત્ર વાચતા જ એ બનાવટી છે, એમ સૌ કોઈ સમજી શકે તેમ છે

(-મૂં જૈં ધં પૃં ૩૫૧)

તેમા “સં ૧૫૦૦મા તેઓ અમદાવાદ આવ્યા અને ધીરધારનો

ધર્મો શરૂ કર્યો, ત્યારથી લોકાચાર્યને ત્યાં બાદશાહ સાથે ઓળખાણ થઈ અને તે પછી લોકાચાર્ય તિલ્લેશીદાર બન્યા ” વગેરે હકીકતો લખેલી છે પરંતુ ઇતિહાસ પ્રમાણે તે હકીકતો ખોટી ઠરે છે

શ્રી મણિલાલજીએ પ્રભુવીર પટ્ટાવલીમા લખ્યું છે કે, “લોકાચાર્ય જયપુર ગયેલા, અને ત્યાં તેમને કોઈએ ઝેર આપવાથી અકસ્માત મૃત્યુ પામેલા ”

જયપુર શહેર સવાઈ જયસિંહ મહારાજે લોકાચાર્યની પછી બસો વર્ષે આબાદ-વસાવેલું’ એ ઉપરથી સ્થાનકવાસી મુનિ શ્રી મણિલાલજીએ લખેલું જીવનચરિત્ર કેવું છે હાલકા વચ્ચેની ઉપલબ્ધી કાઢેલી વાતોથી ભરપૂર છે તે સમજી શકાય છે (—પૃં ૨૦)

“એ જીવનચરિત્રમાં લોકાચાર્યનો જન્મ કાર્તિક સુદિ ૧૫નો જણાવેલો છે” તે પણ ખોટો ઠરે છે (—પૃં ૨૧)

લોકાચાર્ય લલિયાનું કામ કરીને પોતાની આજીવિકા ચલાવતા હતા (પૃં ૨૨) લોકાચાર્યની બનાવેલી એકાદ ‘દાદ ધોપાઈ’ કે બીજું કંઈ લખાણ મળતું નથી, ત્યારે ક્યા પ્રમાણ ઉપર લોકાચાર્યના જ્ઞાન અને વિદ્વત્તા માટે દોહ પીટવામાં આવે છે ? (—પૃં ૨૩)

આ સર્વ ઉપરથી સાબિત થાય છે કે “લોકાચાર્યમાં કોઈ પણ પ્રકારનું વિશેષ જ્ઞાન નહોતું લોકાચાર્ય” એ સહેજે પણ જુદિમાન હોત તો તેમણે સૂત્રો તેમજ ધાર્મિક ક્રિયાઓ વગેરેનો નિષેધ કર્યો ન હોત.”

લલિયાનું કામ એ જ્ઞાન કે વિદ્વત્તાની નિશાની નથી (પૃં ૨૪) સુંદર અક્ષરો એ પણ જ્ઞાન કે વિદ્વત્તાની નિશાની નથી (પૃં ૨૪)

લોકાચાર્યે બત્રીસ સૂત્રોની એકેક કે બે બે નકલો કરવા સબંધી કશું જ લખ્યું નથી (પૃં ૨૬) લોકાચાર્યમાં અર્ધમાનસી કે સંસ્કૃત ભાષાનું જ્ઞાન હતું જ નહીં (—પૃં ૨૭)

લોકાચાર્યના અનુયાયીઓએ (૧) જિનપ્રતિમા અને જિન મંદિરની નિંદા કરવી નહીં, (૨) હમેશા જિનમંદિરમાં જિનપ્રતિમાના હર્શન કરવા (૩) પૂર્વાચાર્યોના અવશેષ બોલવા નહીં. આ વધુ

શરતો સ્વીકારી. આં પાર્શ્વચ દ્રસૂરિ પાસે સૂત્રોના ટળા તૈયાર કરાવ્યા. ખત્રીશ સૂત્રોના ટળા લખાયા બાદ, આ શરતોનો ભગ થયો. આથી તે આચાર્યે ખીન્નના ટળા લખવા બધ કર્યા.

(-મૂં જૈં ધં પૃં ૩૫૯)

તે પછી મુનિ શ્રી ધર્મસિ હજી તથા લવજીઠકપિ એ બનેએ લોંકાગચ્છના યતિધર્મથી છૂટા પડીને મૂર્તિનો જોરશોરથી વિરોધ શરૂ કર્યો. તેમના અનુયાયીઓ ‘દુઢિયા’ કહેવાયા અને પાછળથી “સ્થાનકવાસી” નામ ધારણ કર્યું (પૃં ૨૯)

(-મૂં જૈં પૃં ૩૬૦)

લોંકાશાહે ધર્મનો ઉદ્ધાર મુદ્દલ જ કર્યો નહોતો “પરતુ ખરુ કહીએતો અધર્મનુ જ પ્રતિપાદન કર્યું હતું.”

લોંકાશાહ અને કુદુઆશાહ એમ બે મતો તે વખતે ધર્મ-વિરુદ્ધ થયા હતા એટલે ભસ્મગ્રહે ઊતરતા (વિં સં ૧૫૯૦ સુધી) પણ પોતાનો કૂર સ્વભાવ બતાવી આપ્યો હતો (પૃં ૩૧)

(મૂળ જૈન ધં પૃં ૩૬૩)

લોંકાશાહે ક્ષત્ર ક્રોધથી, દ્વેષથી, સૂત્ર, ધર્મક્રિયા, દાન. પૂજા વગેરેનો બહિષ્કાર કર્યો હતો, અને સ્થાનકવાસીઓએ સૂત્રના ખોટા અર્થ કરી મૂર્તિનો નિષેધ કર્યો છે, એટલે તેમના કાર્યોમા ધર્મનો ઉદ્દ્યોત છે જ નહીં પણ તે ધર્મની હાનિનુ જ કાર્ય છે અને “તે અસ યતિપૂજા નામના અચ્છેરામા ગણાય” (પૃં ૩૨)

(મૂળ જૈન ધં પૃં ૩૬૪)

સાડા સાત દોકડાની લેવડદેવડમાથી જ તકરાર પેદા થઈ (પૃં ૩૩)

(મૂં જૈં ધં પૃં ૩૬૫)

લોંકાશાહની “બુદ્ધિમા વિકાર” થયો તેણે જૈનધર્મની બધી ક્રિયાઓનો લોપ કરી પોતાનો નવો મત કાઢ્યો (પૃં ૩૪)

લોંકાશાહના જ અનુયાયી કહેવાતા બે સમુદાયો (૧ લોંકાગચ્છ તથા ૨ સ્થાનકવાસી) વર્તનમા, આચારમા એક ખીન્નથી તફાવત વિરોધી મતના છે. એ બેમાથી લોંકાશાહના સાચા અનુયાયી કેણુ ? (પૃં ૩૪)

લોકાચાર્યનો દેહાવ સં ૧૫૩૨ (૧૫૨૨)મા થયેલ તેઓ શૌચાચાર્યનો પણ વિશેષ કરતા હતા. (પૃં ૩૬) (મૂં જૈં ૫૦ પૃં ૩૬૮)

વાં મોં શાહે ‘ઐતિહાસિક નોંધમા ૬૬ મા પાને લખ્યું છે કે, ‘લોકાચાર્ય પોતાનો જીવન અવાજ ભારતના ખૂણે ખૂણે પહોંચાડ્યો, તથા પાટણ નિવાસી લખમસી તેમની પાસે આવેલ, તેમને લોકાચાર્ય એવો સરસ ધાર્મિક ઉપદેશ આપ્યો કે, તે લોકાચાર્યના પાઠા અનુયાયી બની જમા.” (મૂં ૫૦ ૩૭૧)

સતબાલો તેમના ‘ધર્મપ્રાણ લોકાચાર્ય પુસ્તકમા એજ વાત લખી છે

આ વાતો તદ્દન ઉપભવી કાઢેલી છે, (પૃં ૩૬, મૂં ૫૦ ૩૭૧)

વા. મેલ શાહ કે સતબાલની વાતો કેમ સાચી મનાય ? (પૃં ૪૦)

ચતુર્માસમા જૈનોનો સઘ નીકળતો નથી (પૃં ૪૦)

સં ૧૬૮૫મા સુનિ ધમસિંહજીએ છૂટા પડી હરિયાપુરી સમ્રાટ સ્થાપ્યેલ સં ૧૬૬૨મા લવજી ઋષિએ ‘ખભાત સમ્રાટ’ની સરૂઆત કરી.

સં. ૧૭૧૬મા ધર્મદાસજીએ પણ દીક્ષા લીધી. તે પૈસીના હરિયાપુરી સમ્રાટના ધર્મસિંહજીએ આઠ કોળિનો આગ્રહ પ્રવર્તાવ્યેલ (પૃં ૪૩)

ધમસિંહજીએ નવા ટળા બનાવ્યા.

પરંતુ ખેડની વાત છે કે વ્યાકરણ તો તેઓમાના કોઈ શીખેલા જ નહીં અને તેથી શ્રેષ્ઠ-ચત્ત શબ્દના ખોળા અર્થ કરી, મૂર્તિનો ખોટી રીતે વિશેષ કરેલો, અને આજે પણ એમના અનુયાયીઓ તેવી જ રીતે ખોટો વિશેષ કરી રહેલા છે (પૃં ૪૩ મૂં જૈં ૫૦ ૩૬૦)

આ સિવાય વાં મોં શાહ વગેરે આધુનિક લેખકોએ લખેલી બધી વાતો ખોટી છે (૫૦ ૪૭)

લોકાચાર્યની માન્યતા તો “સદાતઃ ધમવિરુદ્ધની જ હતી. એટલે ખરું કહીએ તો આજે લોકાચાર્યનો તો કોઈ અનુયાયી છે જ નહીં (૫૦ ૪૬)

અત્યારે લોંકાગચ્છ એ “મૂર્તિપૂજક તપાગચ્છની એક શાખા જેવો” ગણાય, ત્યારે સ્થાનકવાસી સ પ્રદાય તેના વિરોધપક્ષનો ગણાય (૫૦ ૫૦) વગેરે વગેરે

(જૈનસિદ્ધાંત ૧૫ ક ૧૭૦, સ ૨૦૧૯નુ મૂળ જૈનધર્મ અને હાલના સ પ્રદાયો પુસ્તક, પ્રક ૨૧ લોંકાશાહ ૫૦ ૩૩૯ થી ૩૬૧)

*

લોંકાગચ્છની પરપરા—

મહોઠ્ઠ ધર્મસાગરજી ગણિવર ‘પ્રવચન પરીક્ષા વિશ્રામ’ ૮ની ગાથા ૧૫ની ત્રીકામા પરપરા આપે છે

તેમજ લોંકાગચ્છની પટ્ટાવલીઓમાં પણ જૂદી જૂદી પરપરાઓ મળે છે તે સૌના આધારે નીચે મુજબ પરપરા બને છે.

૧ લોંકાશાહ (મૃત્યુ, વિઠ સ ૦ ૧૫૨૨ અથવા ૧૫૩૨)

૨ ઋષિ ભાણુજી—તે સિરોહી પાસેના અરહટ્ટવાડાનો વતની હતો તેણે સ ૦ ૧૫૩૦મા કે ૧૫૩૩મા સ્વયં મુનિવેશ પહેર્યો, અસલમા તેની પરપરા ગુજરાતી લોંકાગચ્છ મનાય છે તેણે સ્વસ્તીક, માદાજી, પૂનાજી વગેરે નામના શિષ્યો બનાવ્યા

૩ ઋષિ માદાજી—(ભીદાજી)—તે લોંકાશાહનો ભાઈ હતો તેણે ઋષિ ભૂતાજી નામે ચેલો બનાવ્યો

૪ ઋષિ ભીમાજી—ઋષિ માદાજીની પાઠે ઋષિ પૂનાજીનો શિષ્ય “ઋષિ ભીમાજી” બેઠો

૫ ઋષિ ભૂતાજી—ઋષિ ભીમાજીની પાઠે ઋષિ માદાજીનો શિષ્ય ઋષિ ભૂતાજી બેઠો ‘પટ્ટાવલી’ઓમા આ બંનેના એક પટ્ટાક તથા જૂદા જૂદા પટ્ટાકો મળે છે તેની એક શિષ્ય પરપરામાંથી ‘વીજમત’ નીકળ્યો હતો

૬ ઋષિ જગમલજી—તે નરાઉદ્ર(નરોડા)નો વતની હતો સુરાણા ગોત્રનો ઓસવાલ હતો, તેનાથી લોંકાગચ્છની બે શાખાઓ નીકળી, તે આ પ્રમાણે—

(૧) પાટણના વેઠ જોત્રનો ઓસવાદ રૂપચ દણ સં ૧૫૬૮મા સ્વયં મુનિવેશ પહેરી, ઋષિ જગમાલની પાટે બેઠા તેનાથી ગુજરાતી લોકાગમ્થ ચાલ્યો.

(૨) નાગોરના સૂરાજી જોત્રના ઓસવાદ રૂપચ દણએ સં ૧૫૮૪મા ઋષિ જગમાલની પાસે દીક્ષા લીધી તેનાથી નાગોરી લોકાગમ્થ નીકળ્યો. (નાગોરી લોકાગમ્થ પૃષ્ઠ ૬૦મે)

૭ ઋષિ સુરવાળ-કોઈ કોઈ પદ્માવલીમા આ ઋષિનો પદ્મક મળતો નથી

૮ ઋષિ રૂપચ દણ-તે પાટણનો વતની હતો. સં ૧૫૬૮.

૯ ઋષિ છવાળ-તે સુરતનો વતની હતો તે ગુજરાતી રૂપ ચંદની પાસે દીક્ષા લઈ તેની પાટે આવ્યો. તેનાથી ગુજરાતી લોકાગમ્થ પરપરા ચાલી.

૧૦ ઋષિ દેશવળ-તે પ્રભાસપાટણનો વતની હતો. તેણે સં ૧૫૮૭મા ગુજરાતના પાટણ પાસેના “ઠતપરા”મા દીક્ષા લીધી. અને તે ઋષિ છવાળની પાટે આવ્યો.

મહોં ૬મ્ સાગરજીગણિના સમયે તે વિવિધમાન હતો.

આ સમયે લોકાગમ્થની ત્રણ આદીઓ બની હતી.

(૧) ઋષિ વરસીંગજી-તેણે સં ૧૬૧૩ ના જેઠ વદિ ૧૦ના રોજ વડોદરામાં ભાવસારના આગ્રહથી શ્રી પૂજની ગુજરાતી લોકાગમ્થની ‘મોદીપત્ર’ સ્થાપિત કરી તેની ગાદી વડોદરામા હતી.

(૨) ઋષિ કુવરજી-તેણે બાણપુરવાળાના આગ્રહથી શ્રી પૂજની ગુજરાતી લોકાગમ્થની ‘નાની પદ્મ’ સ્થાપન કરી. અને તેની ગાદી બાણપુર(વરાડ)મા રાખી.

(૩) ઋષિ વરસિંગજીના શિષ્ય અને (૧૦) ઋષિ કુમ્હરજીના ઉત્તરાર્ધિકારી ઋષિ મેઘજી અમદાવાદમા ગાદીએ બેઠા, તેની ગાદી અમદાવાદમાં હતી આ શ્રી પૂજમેઘજીએ સં ૧૬૨૮માં અમદાવાદમા લોકાગમ્થના ૨૪ યતિઓ સાથે વૈશમ્ય પામી, યતિજીવન બેઠીને જગદ્ગુરુ આં શ્રી હીરચિન્મયસૂરિ પાસે મંત્રેગીપત્ર સ્વીકાર્યું.

જે ઇતિહાસમા ઉ. ઉદ્ધોતવિજયગણિવર તરીકે ખ્યાતિ પામ્યા. (-પ્રક. ૫૫, મહો. હાનર્ષિગણિની પરપરા પ્રક. ૫૮) પહેલી ગાદી (વડોદરામા)

૧૧. ઋષિ વરસિંગજી-તેનું બીજુ નામ ઋષિ વરજાગજી પણ હતું તે સ. ૧૬૧૩(૩૦)ના જેઠ વદિ ૧૦ ના રોજ ઋષિ કેશવજીની પાટે વડોદરાની ગાદીએ બેઠા અને સં. ૧૬૫૨મા સ્વર્ગે ગયા.

તેમની પાસે રોહાના વતની શેઠ શ્રીવંત, તેની પત્ની તેનાં બેન, બનેવી, ભાણેજ, તથા ૪ પુત્રો અને પુત્રી વગેરે ૧૦ જણા લોકાગચ્છના અનુયાયીઓ હતા. અને તે સૌ તેમા દીક્ષા લેવાના હતા. તેમાના ઘણાએ લોકાગચ્છમા દીક્ષા લીધી હતી તેઓએ સ. ૧૬૨૮ માં સિરોહીમા તપાગચ્છમા જગદ્ગુરુ આ. શ્રી હીરવિજયસૂરિ પાસે સવેગી દીક્ષા સ્વીકારી હતી, અને તેમના પરિવારના મુનિ-વરોના શિષ્ય-પ્રશિષ્યો બન્યા હતા શેઠ, શેઠાણી તથા ચોથો પુત્ર કલો અને પુત્રી સહબને પણ લોકાગચ્છમા દીક્ષા લેવાની હતી. પરંતુ તેના કુટુંબના સૌ તપાગચ્છમા જગદ્ગુરુ આ. હીરવિજયસૂરિના શિષ્ય-શિષ્યા બન્યા હતા આથી શેઠ શ્રીવંતે પણ સ. ૧૬૪૫ ના મહા સુદિ ૬ ના રોજ સિરોહીમા તે જગદ્ગુરુ આ. હીરવિજયસૂરિ પાસે દીક્ષા સ્વીકારી નામ-મુનિ શુભવિજય રાખ્યું તથા તેની પત્ની લાલબાઈ, પુત્રી સહબ અને ૯ વર્ષ ઉંમરના પુત્ર કલોએ સ. ૧૬૫૧ ના મહા સુદિ ૬ ના રોજ બિનામા જ. આ. શ્રી હીરવિજયસૂરિ પાસે સવેગી દીક્ષા સ્વીકારી

આ શ્રીકલો (કલ્યાણ) તે મહો. સોમવિજય ગણિવરનો શિષ્ય બન્યો તેનું નામ મુનિ કમલવિજય રાખવામા આવ્યું તે સ. ૧૬૭૬ ના પોષ વદિ ૧૩ ની સવારે સિરોહીમા તપાગચ્છની નવી શાખાના ૬૨મા ભા. વિજયાનદસૂરિ બન્યા તેમનાથી તપગચ્છમા “વિજયાનદસૂરિ શાખા સઘ” ચાલુ થયો

(-પ્રક. ૫૧, પૃ. ૫૨૦, પ્રક. ૫૮)

જે કે શેઠ શ્રીવંત, શેઠાણી લાલબાઈ, પુત્રી સહબ અને ચોથા

પુત્ર કલાએ લોકામતની દીક્ષા લેવાનું મોકુફ રાખી, સીધા તપગચ્છમા જ સંવેગી દીક્ષા લીધી હતી, પણ પ્રયત્નકારી અને 'પટ્ટાવલી' કારી શ્રી કલાને લોકાગચ્છના યતિપણામાંથી આવેલા બતાવે છે, તે બરાબર નથી. સંભવ છે કે, અસલમાં બીજા સૌ લોકાગચ્છમાંથી આવેલા એ વાતને જૂદી ન સમજાયાથી શ્રીકલાની સાથે પણ એ વાત જોડી દીધી છે, એટલે ૧૦ જણા લોકાગચ્છમાંથી આવ્યા એટલું બતાવવા પૂરતું જ આ ભેજભેજ લખાવું હોય.

વિક્રમની ૧૭મી સદીના અંતમાં બુદ્ધિબ્રમના કારણે લોકાગચ્છમાંથી દુર્લિખામત નિકળ્યો. તે આ પ્રમાણે

(૧) સં ૧૬૬૨માં અથવા સં ૧૭૦૬માં વડોદરાની ગાદીના શ્રીપૂજ વરસિંગજીના સૂરતના શ્રીમાળી શિષ્ય લોકાગચ્છના મતિ લવજીએ સૂરતમાંથી પોતાના ગુરુથી જૂદા પડી અને લોકાગચ્છમાંથી ચે છૂટા પડી સ્વતંત્ર દુર્લિખામત સ્થાપિત કર્યો.

(૨) સં ૧૬૮૫ કે સં ૧૭૦૬માં અમદાવાદમાં બાલાપુરની ગાદીના કવિ શિવજીના પ્રશિષ્ય સરખેજના ભાવસાર લોકાગચ્છના મતિ ધમદાસજીએ મુખપટ્ટી બાંધી દુર્લિખામત ચલાવ્યો.

તેમણે આઠ કોટિ દુર્લિખામત સ્થાપિત કર્યો

(૩) અને બાલાપુરની ગાદીના શ્રીપૂજ શિવજીના એક શિષ્યે કદામ્બ કરી ગુરુથી જૂદા પડી મુખપટ્ટી બાંધી જિનદશાન તથા જિનપૂજનો વિરોધ કરી, તપસ્વી બની, દુર્લિખામાં ભળી જઈ, તેમાં માન્ય બની અને તેમણે સં ૧૭૧૨માં લાહોરમાં ગુરુઆજ્ઞા લેધી સ્વતંત્ર દુર્લિખામત ચલાવ્યો.

(-પટ્ટાવલી સમુચ્ચય ભા. ૧ પૃ. ૧૫૬)

આ ત્રીજા મતમાંથી પચ્ચળમાં અજીવપથ નીકળ્યો.

આ મતોના દુર્લિખા બાવીશટોળા બારાપચી, સ્થાનકવાસી, સ્થાનકમાર્ગી વગેરે ધર્મા નામો મળે છે

આ સમયે વડોદરાના વતની મોગા કવિ ભાવસાર સીમજીએ સં ૧૬૨૧ના ભાદરવા સુદિમાં વડોદરામાં શ્રી જૈતમસ્વામી અને

શારદામાતાની કૃપાથી ગુજરાતીમા શ્રેણિકરાસ ખડ-૧લો કડી ૩૦૦ બનાવ્યો જેની પ્રતિ મુનિ સાધુરક્ષકે લખી.

તેમજ તેજ મહાકવિ લીમળએ સં ૧૬૩૨ મા શ્રીપૂજ વરસિહજીના શિષ્યો ઋષિ કુરપાલ, મુનિ ભક્તઋષિ પાલ્હા, ઋષિ માણેક વગેરે ૯ યતિઓ અને ૩ મહાસતીઓ ચોમાસુ રહ્યા હતા તેમની પાસેથી સાલળી તેમા બુદ્ધિથી કવિત્વતર્ક શક્તિથી શાસ્ત્રાધારે વધારો કરી, શ્રી ગૌતમસ્વામી શારદામાતાની કૃપાથી અને શ્રીપૂજ વરસિહજીનુ નામ લઈ સં ૧૬૩૨ લાં ૧૦ ૨ શુક્રવારે વડોદરામા શ્રેણિકરાસ ખડ ૨ જો બનાવ્યો.

(પુરાતત્ત્વ વિશારદ પડિતવચ્ચ લાલચદ લગવાન-
દાસનો ઐતિહાસિક લેખ સંગ્રહ પૃં ૪૨૪, ૪૨૫)

૧૨ ઋષિ યશવતજી, ૧૩ ઋષિ રૂપસિંગજી, ૧૪ ઋષિ દામોદર-
લાલજી, ૧૫ ઋષિ કર્મસિહજી, ૧૬ ઋષિ કેશવજી-તેમનાથી
ગુજરાતી લોકાગચ્છની મોટી પક્ષનુ બીજુ નામ 'કેશવજી પક્ષ' પડયુ

૧૭ ઋષિ તેજસિંગજી, ૧૮ ઋષિ કાનજી, ૧૯ ઋષિ તુલસી-
દાસજી, ૨૦ ઋષિ જગદ્ગુપ્તજી, ૨૧ ઋષિ જગજીવનજી, ૨૨ ઋષિ
મેઘરાજજી, ૨૩ ઋષિ સોમચંદજી, ૨૪ ઋષિ હરખચંદજી, ૨૫
ઋષિ જયચંદજી, ૨૬ ઋષિ કલ્યાણચંદજી, ૨૭ ઋષિ ખૂબચંદજી,
૨૮ શ્રીપૂજ ન્યાયચંદ્રસૂરિ, ૨૯ યતિ હેમચંદ્રજી, યતિ રાજચંદ્રજી,
વિદ્યમાન છે

બીજી ગાદી બાલાપુરમાં

૮ ઋષિ રૂપજી-તે પાટણમા ધનિક વ્યક્તિ હતી તેણે સં
૧૫૬૮મા પાટણમા ૧૮ ગુમાસ્તાઓ સાથે દીક્ષા લીધી અને ૧૬૨૦મા
લોકામત સ્થાપ્યો

૯ ઋષિ જીવાજી

૧૦ ઋષિ કુઅરજી-તે બાલાપુરમા લોકાગચ્છના શ્રાવકોની
વિનિતિથી શ્રીપૂજ બન્યા તેમનાથી 'ગુજરાતી લોકાગચ્છ નાનીપક્ષ
ચાલી, તેમના શિષ્ય અને અમદાવાદનો ગાદીના શ્રીપૂજ ઋષિ

મેઘલજો સં ૧૬૨૮ મા સવેગી માજી સ્વીકાર્યે ૧૧ ઋષિ મલલ, ૧૨ ઋષિ રત્નાલ, તેમજ પત્ની સાથે દીકા લીધી હતી.

૧૩ ઋષિ કૈશવલ-સ્વં સં ૧૬૮૬, આ સમયે લોકા ગચ્છના ઋષિ મેઘલજો સં ૧૬૬૦ મા પાટણમાં આં વિજયસેન સુરિના પરિવારના ૫૦ કૃપાવિજયલગણિ પાસે દીક્ષા સ્વીકારી તેનું નામ મુનિ મેઘવિજય રાખવામાં આવ્યું, જે પાછળથી મોટા ઋષકાર મહોં મેઘવિજયલગણિ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા. (-પ્રકં ૫૮)

૧૪ ઋષિ શિવલ,

૧૫. ષિ ધર્મચંદલ-તેમના શિષ્ય સરખેજના ભાવસાર યતિ ષિ ધર્મદાસે સં ૧૭૦૬માં જિનમાજી દીધાવ્યો, એટલે મુખે મુકપત્તિ બાંધી, આઠકોટિ દુર્લભામત ચલાવ્યો, જેના બીજા નામે સ્થાનકવાસી, સ્થાનકમાર્ગી, બાવીશટોળા, બારાપચી, વગેરે મળે છે.

૧૪ ઋષિ શિવલ પછી આ પ્રકારે પરપરા મળે છે -

૧૫ ઋષિ સિદ્ધીમલલ-તેમનું બીજું નામ ઋ. સવરાજલ પણ મળે છે. સ્વં સં ૧૭૨૫.

તેમના શિષ્ય ઋષિ આણુદે પોતાના શિષ્ય ઋ. તિલકને શ્રીપૂજ બનાવી, બાતમા જૂદી ગાદી સ્થાપિત કરાવી. આ પક્ષમાં ૧૮ યતિઓ બની રહેતા, તેથી તે આઠાસિંહા કહેવામાં. (-પ્રકં ૬૨)

૧૬ ઋ. સુખમલલ, ૧૭ ઋ. ભાગચંદલ ૧૮ ઋ. વાલ ચંદલ (ભાલચંદલ) ૧૯ ઋ. માણેકચંદલ ૨૦ ઋ. પૂબચંદલ (મૂલચંદલ) સ્વં સં ૧૮૭૬

૨૧ શ્રી જગન્નથલ-તે સં ૧૮૩૬ના વૈં શુ. ૮ ને શુક્રવારે જોસલમેરમાં 'આચાર્ય' બન્યા.

૨૨ ઋ. રત્નચંદલ ૨૩ ઋ. નૃપચંદલ,

(-સ્થાનકવાસી ઋષિ મણિલાલનો 'પ્રાચીન સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ; વિવિધગચ્છીય પટ્ટાવલી, પૃ. ૨૮૮)

નોંધ સિદ્ધી આપ્તની રૂપસ્થી જન્મની પુત્રલી મદિ જૂઓ. (પ્રક ૫૧ ૫ ૫૧૪ ૫૧૫)

૧ ગુજરાતી લોકાગચ્છની એક યતિપરંપરા આ પ્રમાણે મળે છે
૧ રાજધિરાજ શ્રી જયરાજજી ૨ મેઘરાજજી-સંભવ છે તેણે
તીર્થમાલા બનાવી હોય

૩ ૫૦ કૃષ્ણઋષિજી, ૪ ઋ. બખતમલજી, ૫ ૫૦ ઋષિ
પરસરામજી ૬ ૦ જ્યોતિરૂપજી-તેમણે સ. ૧૮૮૫માં હરદ્વાર
ગંગામાં 'દશવૈકાલિકસૂત્ર' પાના ૧૨ લખ્યું અને સ. ૧૮૮૫ના
વૈ. ૫૦ ૮ ને બુધવારે મહાદાબાદમાં 'શ્રાવકાચારભાષા' પાના ૮૫ લખ્યો

સ. ૧૮૮૫માં 'જાતકાલકાર પાના' ૨૫ લખ્યો તથા આગ્રાની
લોહામડી (પરા)માં 'રાજૂલપચ્ચીસી' પાના ૫ લખી.

૭. ઋ. હર્ષજી,

૮. ૦ જિનદાસજી-તેમણે સ. ૧૯૧૦ માં અકબરાબાદ
(આગરા)માં લોહામડીમાં 'પ્રજ્ઞાપ્રકાશ' પાના ૫ લખ્યો લોકાગચ્છના
૫૦ જશવંતગણિના શિષ્ય યતિ રૂપસિંહજી ત્યારે તેમની સાથે
આગરામાં હતા અને તેમણે ત્યાં વપસ્યા કરી

(આગરાના ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથના અથલકારનાં

અથેની પ્રશસ્તિ, પુષ્પિકાઓના આધારે, પટ્ટાવલી

સમુચ્ચય ભા. ૨, પુરવણી ૫૦ ૨૪૧-૪૨)

૨ લોકાગચ્છની એક ઉત્તરાધગચ્છની યતિપરંપરા આ પ્રમાણે
મળે છે

૧ ૫૦ જટમલજી, ૨ ૫૦ પરમાનંદજી, ૩ ૫૦ સદાનંદજી,
૪, ૫૦ નારાયણજી, ૫ ૫૦ નરોત્તમજી, ૬ ૫૦ મયારામજી ૭
૫૦ મેઘરાજજી-તેણે 'દાન-શીલ'-તપ-ભાવના ચરિતરાસચ્છદ'
(અ. ૧૨૩૭) બનાવ્યો. સ. ૧૮૧૭માં બનેલી તેની હસ્ત પ્રતિ
મળે છે. તેમણે હીંદીમાં મેઘવિનોદ નામે વૈદ્યક અથ તથા વરસાદના
વિજ્ઞાનવાલી મેઘમાલા બનાવી, સુકિતઋષિએ સુકિત વિલાસનામે
વૈદ્યઅથ બનાવ્યો- (સને ૧૯૬૨ના જૂનનો સરસ્વતી અંક)

(૩) પંજાબની લોકાગચ્છની ઉત્તરાધેશાખા (ઉત્તર પ્રદેશમાં
રહેલી શાખા)ની યતિ પરંપરા આ પ્રમાણે છે—

૧ જટમલ. ૨. પૂજ્ય તપાચાઉજી, ૩ રાઉ ઋષિ, ૪ મોહન ઋષિ (સં ૧૭૧૫), ૫ રામા ઋષિ, ૬ ભાદમ ઋષિ, ૭ મનલલ ઋષિ (સં ૧૭૧૬ થી ૧૮૩૬), ૮ વીરુ ઋષિ (સં ૧૮૨૦ થી ૧૮૨૫) ૯ સહજૂ ઋષિ (સં ૧૮૫૦ થી ૧૮૭૫).

૧૦ માણેક ઋષિ (સં ૧૮૭૪ થી ૧૯૨૬)—તેમના અક્ષરો બહુ સુંદર હતા. તેમણે સં ૧૬૩૫મા તપાગમ્હના આં વિજયા નદસુરિ (૫૦ આત્મારામજી મં) પાસે “સવેગી દીક્ષા” લીધી. ગુરુદેવે તેમનું નામ મુનિ ઉદ્ધોતવિજય રાખ્યું.

લોકાગમ્હમાથી બુદ્ધિબ્રમના કારણે વિવિધગમ્હો નીકળ્યા તે આ પ્રકારે છે—

(૧) દુહિયા પથ (છ કોટિપક્ષ) સં ૧૬૬૨ (૧૭૦૬)

૧૦ ઋષિ દેશવજી ચતિ દીક્ષા સં ૧૫૮૭

૧૧ ઋષિ વરસિગજી—ગાદી સં ૧૬૧૩ (૧૬૩૦)ના જેઠ વડિ ૧૦, તેમના બે નામો હતાં ૧ ઋષિ વરસગજી, ૨. ઋષિ વર જગજી. સ્વં સં ૧૬૫૨

૧૨. ઋષિ લવજી સ્વામી—અઢારમી સદીમાં લોકાગમ્હમાથી દુહિયા પથ જૂદો પ થો. તેના બાદિ સ્થાપકઋષિ લવજીસ્વામી યયા

સૂસ્તના વતની વીરજી હાપા વહોરો. દશા શ્રીમાલી લોકાગમ્હનો જૈન હતો. તે “કોટિધ્વજ” હતો. તેને “કૂલ બાઈ” નામે પુત્રી હતી. કૂલબાઈને લવજી નામે પુત્ર થયો. લવજીને ચતિ પાસે ભણતા ભણતા વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો. અને પછી તેણે લોકાગમ્હના ૧૧મા પૂજ વરજગજી પાસે જઈ ‘મને જિનાગમ ભણાવો, મને દીક્ષા લેવાનું મન થયે ત્યારે તમે જિનાગમ ભણાવશો તે, તમારી પાસે દીક્ષા લઈશ’ એવી શરત મૂકી, તેની પાસે જૈન સિદ્ધાંત ભણ્યો. લેખિત કરાવે.

તેણે પૂજ વરજગજી પાસે દીક્ષા લેતા લેખિત કરાવે કથો કે, “જે વપ સુધી તમે મારા ગુરુ અને હું તમારો થીશો, જે વર્ષ પછી તમે છૂટા, અને હું પણ છૂટો.” બાવો કરાર લખી—લખાવી દીક્ષા

લીધી. ગુરુએ તેનું નામ રાખ્યું ઋષિ લવણ તે બે વર્ષ પછી પૂજ વરજાગણને ૭૫ બોલો જણાવી, તેમનાથી તે છૂટો પડ્યો.

૧ ઋષિ લવણ, ૨. ઋષિ થોલાણુણ, અને ૩ ઋષિ સરવણુણ એ ત્રણે યતિ સૂરતથી વિહાર કરી, ખલાત ગયા ત્યા કપાસિયાના વેપારી શેઠની દુકાને ભિતર્યા તેને ઉપદેશ આપી, ભક્ત બનાવ્યો અને “ નવો પંથ ચલાવવા ” તેની મદદ માગી તેણે દરેક પ્રકારે મદદ આપવાનું વચન આપ્યું આથી ત્રણે ઋષિઓ જ ગલમા ગયા તેઓએ ત્યા કરીવાર “ પાત્ર મહાવ્રત ઉચ્ચરી ” નવેસરથી દીક્ષા લીધી. આ રીતે સં ૧૬૬૨મા તેઓએ ખલાતના જ ગલમા નવો પથ ચલાવ્યો.

૧૬૬૨ સુમે ૨૫ ૧૮૦

સભવ છે કે, તેઓએ જ સ્થાપનાનિક્ષેપો ઉડાવી, મુખે પટ્ટી બાધી, નવો વેશ બનાવ્યો હોય તેઓ દુઢિયા તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામ્યા.

ઋષિ લવણ સ્વામીની વ્યાખ્યાન કળા ખીલેલી હતી, આથી ઘણા ભાઈબહેનો આકર્ષાયા, તેનું વ્યાખ્યાન સાભળવા આવવા લાગ્યા અને તેમની પ્રશ્ન સા કરવા લાગ્યા.

શેઠ વીરણ હાપા વહોરાને સૂરતમા ખગર મળ્યા કે, ઋષિ લવણએ નવો પથ કાઢ્યો છે આથી શેઠને દુઃખ થયું અને તેણે ખલાતના સૂબાને પત્ર લખી ઋષિ લવણ ઉપર સખ્તાર્થ કરવા જણાવ્યું.

સૂબાએ તે શેઠના પત્રથી ઋષિ લવણને પકડાવી કેદમા પુરાવ્યા અને સુબાએ પછી “ પોતાની ખીખીના કહેવાથી ” તેને છોડી દીધા.

ઋષિ લવણ ત્યાથી નીકળી અમદાવાદ ગયા આ સમયે બાલા-પુરની લોકાગમ્જની ગાદીવાળા ૧૪મા શ્રીપૂજ ઋષિ શિવણસ્વામીના શિષ્ય ૧૫મા ઋષિ ધર્મદાસજીના શિષ્ય યતિ ધર્મદાસજી અમદાવાદમા હતા તેમણે પણ ત્યા મોએ મુહપત્તિ બાધી દુઢિયા મત ચલાવ્યો હતો.

ઋષિ લવણ અને ઋષિ ધર્મદાસજી બંને અમદાવાદમા મળ્યા. તે બંને સંવેગી બનવા ઉત્સુક હતા.

ઋષિ લવણ તેમની સાથે ઘણી વાતચીત કરી, અમદાવાદથી

નીકળી, સૂસ્ત ગયા. અને ત્યાં થોડ વીરજી હાથા વહોરાને ઘરે વહોરવા ગયા. તેણે તેના ઘરમા ચાલતાં ચાલતાં પગદે પગદે સ્નેહરણુથી ભૂમિ સાફ કર્યા કરી. આ દેખી થોડ પૂછ્યું કે, ‘આમ કેમ કરો છો ?’ ઋષિએ ઉત્તર આપ્યો કે, “આખમાં પૂરેપૂરી રાંન શક્તિ નથી, તેથી પૂછ પૂછને ચાલું છું”

ઋષિ ઘવજી સૂરતથી નીકળી, અમદાવાદ પહોંચ્યા. ફરીવાર તે અને ઋષિ ધર્મદાસ મળ્યા. પણ બંનેમા “વહનવ્યવહારનો વાંધો

૧ આવી જ વિચિત્ર ઘટના અનુભવમાં બની હતી. એક સ્વિસ એક સ્થાનસ્વાસી ઋષિ અનુભવમાં બાબતોદ્ધીમાં થોડ હીરાચંદ્ર સંચેતીને ત્યાં વહોરવા આવ્યા. તેણે હવેલીના સ્વાગતથી તે તેના સ્ત્રોતના સ્વાગત સુધી તીચેની જમીન પૂજતાં પૂજતાં ધામે ધામે આવી પણ મિનિટ જેવો સમય ગાળ્યો. હોતે આ જોઈ તમાસા જેવું લાગ્યું આ જોવાને બીજા માણસો પણ એકઠા થઈ ગયા. થોડ હીરાચંદ્ર તેમની બાબતો સમજીને મોઝા મહારાજ ! આપ અનુભવે ક્યારે પધાર્યા ? ઋષિએ જવાબ આપ્યો. બાબત ! હું ખેતવાથી વિકાર કરી આને ૧ ॥ વાગે અનુભવે આવ્યો છું થોડે જણાવ્યું તો આપે ખેતવાથી કામે વિકાર ક્યો હતો કેમકે આપ મારા ઘરમાં જે રીતે ચાલો છો એજ રીતે વિકાર કરો તો ખેતવાથી અનુભવે આવતાં થણા કમકામો જોઈએ. ઋષિએ કહ્યું તા, બાબા ! હું ત્યાંથી આવજો સવારે જ સૂરોદય પછી નીકળ્યો હતો. થોડે કહ્યું મહારાજ ! તો પછી આપ અહીં પણ વિકાસની ચામે ચામેતે ?

થોડે સમસાર જણાવ્યું અહીં વધુ મતાવવાની કંઈ જરૂર નથી. કમી અને એકસવાલ થવા ત્યાંથી જ ઉપકેરાગમ્યના અને તપાગમ્યના જીન છીએ. અમારા યુરુના ઉપકેરા યુજન અમારા રસ્તાના અમલ મ રહે છે બીજી અમને મળીસરોળા કે તેરાપંચી એવો રસ્તોય નથી. અમારા ઘરમાં અને પક્ષવાળી પુત્રીઓ પુત્રવધૂ તરીકે જાતી છે અને મે મારી પુત્રી તમા પુત્રીઓ અને પક્ષવાળાના ઘરે પસ્થાવી છે બાધી અમારે મન સૌ જીન સરખા છે અને પક્ષના ઋષિઓ પણ અમને જોયરીનો લાભ આપે છે આપે પણ કૃપા કરીને અમને જોયરીનો લાભ આપતા રહેવું પણ હવે આવો વિધિ રસ્તાની જરૂર નથી.

(—થોડ હીરાચંદ્ર સંચેતી સાથે માસ્વાદી
કાલામાં બંધેલી વાતમીતના આપારે અનુરતી)

પડ્યો.” અને બંનેની નવી પ્રરૂપણામા પણ સોટો તકાવત હતો આથી બંને જૂદા પડ્યા. ઋષિ લવણ અમદાવાદથી વિહાર કરી, અન્ય સ્થાને ફરી, ખીણ વાર અમદાવાદ આવ્યા. તેમણે અહીં અમદાવાદના કાળુપુરના વતની રૂઝ વર્ષની ઉમરના શાહ સોમણ વીશા પોરવાડને દીક્ષા આપી, પોતાનો શિષ્ય બનાવ્યો તે બંને અહીંથી વિહાર કરી ખુરદાનપુર ગયા, અને ત્યાં ઇલ્લતપુરમા જીતર્યા. ઋષિ લવણ ત્યાં એક રગારી બાઈને ત્યાંથી લાડવો વહોરી લાવ્યા. તે લાડવામા ઝેર ભેળવેલું હતું તેની તેને ખબર ન હતી.

ઋષિ લવણએ તે લાડવાનો આહાર કર્યો અને ત્યાં જ અનશન કરી, અવસાન પામ્યા અને તે લાડવા આપનાર રગારી બાઈને ગલત કોઠ નીકળ્યો.

ઋષિ લવણની પાટે ઋષિ સોમણ બેઠા તે ખુરદાનપુરથી વિહાર કરી, અમદાવાદ જઈ, ઋષિ ધર્મદાસને વદન કરી, તેની સાથે રહ્યા પરંતુ આ દરમિયાન ઋષિ ધર્મદાસે અમદાવાદમા પોતાની નવી પ્રરૂપણા ચાલુ કરી હતી આમ પ્રરૂપણાનો ભેદ પડવાથી, તે બંનેનો મેળ મળ્યો નહીં, તે બંનેએ આપસ આપસમા ચર્ચા કરી એના પરિણામે ઋષિ ધર્મસિંહના શિષ્યો ઋષિ અમીપાલણ, ઋષિ શ્રીપાલણ તથા કુંવરણના ગચ્છના ઋષિ ત્રેમણ અને ઋષિ હીરણ વગેરે ચતિઓ ઋષિ ધર્મદાસને “વોસરાવી”, ઋષિ સોમણ પાસે ગયા. ત્યાં તેઓ તેમને વાદી તેમના શિષ્યો બન્યા તેમજ ઋષિ ધર્મદાસના ઘણા શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ પણ ઋષિ ધર્મદાસના “આઠ કોટિ પક્ષ”ને છોડી, ઋષિ સોમણ પાસે ગયા અને તેમના શ્રાવક બન્યા એ રીતે તે બંધાએ છ કોટિનો સ્વીકાર કર્યો.

આ ઘટના બનવાથી અમદાવાદના દુઢિયા (લોકાગચ્છ)ના તે પથમા ફૂટ પડી ખીણ તરફ મારવાડના લોકાગચ્છના ચતિ ઋષિ જીવાણના શિષ્ય ઋષિ લાલચદણ વીશા પોરવાડ હતા અને વિદ્વાન હતા તે પણ ઋષિ સોમણ પાસે આવીને તેમના શિષ્ય બન્યા.

લાહોરના લોકાગચ્છના ઉત્તરાધ શાખાના ચતિ હરિદત્તણ પણ ઋષિ સોમણના ચેલા બન્યા.

તે પછી ઋષિ સોમણ ઋષિ ઝમીપાલણ, અને ઋષિ શ્રીપાલણ વગેરેએ દિલ્હી અને આમા તરફ વિહાર કર્યો. ઋષિ સોમણની પર પરામા ઋષિ અમુક્ષખચંદણ વગેરે થયા છે આ બધીયે શ્વેન જેન પરપરા છે અને લોહકાગઝની શાખા છે તે છ કેપ્ટિ પક્ષના કુંદિયા કહેવાય છે આ પક્ષના કુંદિયા, સ્થાનકવાચી, બાવીસટોળા અને બારાપચી વગેરે નામો મળે છે

(-વાં મોં શાહે, અને ૧૬૦૬માં પ્રકાશિત શ્રી સાધુભાગીની ભણવા જેવી નોંધ પૃં ૬૪ ના આધારે.)

૨ કુંદિયા પથ (આઠ કેપ્ટિ પક્ષ) સં ૧૭૦૬

લોહકાગઝની બાલાપુરની બાલીના ૧૫ મા ઋષિ ધર્મચંદણના શિષ્ય ઋષિ ધર્મદાસણએ સં ૧૭૦૬માં અમદાવાદમાં મોંએ સુહપત્તિ બાધી કુંદિયામત ચલાવ્યો. તે દરિયાપરી શાખા-આઠ કેપ્ટિશાખા કહેવાય છે તે આ પ્રમાણે—

૧૧ ઋષિ ધર્મદાસણ—તે અમદાવાદ પાસેના સરખેજ ગામનો ભાવસાર હતો. તે લોહકાગઝના ઋષિ કેશવણની પરપરાના ઋષિ ધર્મચંદનો શિષ્ય થયો. તેને ચતિપણામાં સાધુ જીવન ન લાજવાથી શુદ્ધ માર્ગ ચલાવવા ભાવના થઈ, તેમને ઋષિ ઝમી પાલણ, ઋષિ શ્રીપાલણ વગેરે શિષ્યો હતા. ઋષિ હરણ ઋષિ પ્રેમણ વગેરે ગુરુભાઈઓ હતા. સૌ શુદ્ધ સાધુજીવન પાળવા ઉત્સુક હતા. સૂસ્તના ઋષિ હવણ ત્યાં આવ્યા. પણ વહન બંધકારનો વાધો પડ્યો, તેથી તે નિહાર કરી ભુરહાનપુર ગયા. પછી ઋષિ ધર્મદાસણએ પોતાના શિષ્યો સાથે વાલચીત કરતા ‘ પુસ્તકપાનાઓને પણ પરિચક્ત વરીકે ’ બહેર કર્યો. તેથી તેણે તથા તેના શિષ્યોએ “ પોથી-પાના વોસરવી, સં ૧૬૮૫માં અમદાવાદમાં પાચ મહામત ઉચ્ચરી, ફરીવાર દીક્ષા લીધી અને કુંદિયામત ચલાવ્યો. ઋષિ ધર્મદાસણએ ધર્મના અભાવમાં કેવીક નવી કલ્પિત પ્રકૃપણા શરૂ કરી હતી. તે આ પ્રમાણે—

૧ કોઈ જીવનું આયુષ્ય તનું નથી,

૨ કોઈ જીવ જીજ્ઞાસા માર્યાથી મરતો નથી.

૩ શ્રાવક સામાયિક કરે, તેમાં ૮ ભાગે સાવધ ક્રિયાનો ત્યાગ કરે.

આ પ્રજ્ઞાને બરાબર માને, તે સમક્રિયા અને ન માને તે સિદ્ધાત્વી આ પ્રજ્ઞાને અનુસરે, તે સુસાધુ અને ન અનુસરે, તે કુસાધુ.

તેમની આ પ્રજ્ઞા માનનારો સ પ્રદાય ‘દરિયાપરી હુઢિયા’ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો, તેનું જીજ્ઞાસા નામ ‘આઠ કોટિ’ પણ પડ્યું

પરતુ ઋષિ સોમજીના સમજવાથી તેમના શિષ્યો, ગુરુભાઈઓ ઋષિ સોમજીના શિષ્યો બની ‘છ કોટિ’માં ભળી ગયા

એટલે ઋષિ ધર્મદાસજીએ સં ૧૭૦૬માં કે સં ૧૭૧૬માં અમદાવાદમાં સ્વતંત્ર “દરિયાપરી આઠકોટિ હુઢિયાપથ” ચલાવ્યો.

(—સને ૧૬૦૬માં વાં ૦ મોં શાહે પ્રકાશિત કરેલ

‘શ્રી સાધુમાર્ગની જાણવા જેવી ઐતિહાસિક નોંધના આધારે;

‘સૂર્યપુરનો સુવર્ણયુગ’ પ્રસ્તાવના પૃં ૧૪ થી ૨૬)

તેમની પરપરા નીચે પ્રમાણે મળે છે—

૧૫. ઋષિ ધર્મચંદ્રજી, ૧૬ ઋષિ ધર્મદાસજી, ૧૭ ઋષિ સોમજી, ૧૮ ઋષિ મેઘજી, ૧૯. ઋષિ દારકાદાસજી, ૨૦ ઋષિ મોરારજી, ૨૧ ઋષિ નથુજી, ૨૨ ઋષિ જસવંતજી, ૨૩ ઋષિ મોરારજી, ૨૪ ઋષિ નાથજી, ૨૫ ઋષિ જીવજી, ૨૬. ઋષિ પ્રાગજી, ૨૭ ઋષિ ધર્મજી

(—સ્થાનકવાસી પટ્ટાવલી, વિવિધ ગૃહીય પટ્ટાવલી સંગ્રહ, પૃં ૨૩૦)

૩. હુઢિયાપથ (પળળી પક્ષ) સં ૧૭૨૧

લોકાગમ્યના શ્રીપૂજ શિવજી સ્વામીના એક શિષ્યે (ઋષિ પ્રેમજી કે હીરજી) સં ૧૭૨૧માં લાહોરમાં પોતાના ગુરુથી જૂદા પડી ગુરુની આજ્ઞા લોપી મુખે પટ્ટી બાધી જિનપ્રતિમા તથા જિન પૂજનો વિરોધ કરી હુઢિયામાં ભળી તપસ્યા કરી તેઓને માન્ય બની, પળળમાં ‘હુઢિયાપથ’ ચલાવ્યો

૪ અણુવપય

કુદિયા પદમાંથી પદ્મજામીએ 'અણુવપય' નામની શાખા નીકળી હતી, જે કે આ પદ બાબત વધુ ખુલાસો મળતો નથી પણ સંભવ છે કે, ઋં ધર્મદાસની આઠ કોટિની પરપરાના સાધુએ પદ્મજામી જઈ 'ણુવ માયો મરે નહીં' એ પ્રરૂપણને મનસ્વીરૂપે રજૂ કરી, આ નવી શાખા કાઢી હોય. એટલે પદ્મજામી આઠ કોટિ અને છ કોટિના સંપર્કમાંથી આ પદ જન્મ્યો હોય.

૫. કુદિયા-તેરાપથી

ઋં લીખમચદણે સં ૧૮૭૦માં બગડીયા સ્થાનકમાર્ગી સપ્રદાયમાંથી નવો તેરાપથી બહારવ્યો. તેનો ઇતિહાસ એવો મળે છે કે—

ઉચ્ચ ઋષિએ પોતાના વિચારો વહેતા મૂક્યા. આથી ૨૫ સ્થાનક માર્ગીઓની સમિતિ માસ્વા ના બગડી ગામના બહાસ્તા ભાગમાં મસાણુમાં રહેલ ઢેરીમાં વાગાવાટ કરવા માટે બેઠી, બજી વાટાવાટ બાલી પણ સૌ એક મત થયા નહીં અને સવારે તે સાધુઓ બે પક્ષમાં વહેવાઈ જઈ, છૂટા પડ્યા.

એક પક્ષમાં ૧૩ ઋષિઓ હતા, તે 'તેરાપથી' કહેવાયા. બીજા પક્ષમાં ૧૨ ઋષિઓ હતા તે 'બારાપથી' કહેવાયા. આ રીતે બારાપથી અને તેરાપથી એન બે ભાગો પડ્યા. સ્થાનક માર્ગી ઋષિ માળવામાં 'બારાપથી' તરીકે વિખ્યાત છે.

તેરાપથીનો શિષ્ય પરપરા આ પ્રમાણે મળે છે—

૧ ઋષિ લીખમચદણ, ૨ ઋં બારમદણ, ૩ ઋં રામ ચદણ, ૪ ઋં હતમદણ, ૫ ઋં મગદણ, ૬ ઋં માદણ ૭ ઋં કાલચદણ, ૮ ઋં કાલુરામણ

૯ ઋં દુલસીરામણ તે આજે વિદ્યમાન છે

તેરાપથીમાં ઋષિ, આર્ચા, આવક, આવિકા સૌ એક બુદ્ધી જ્ઞાનામાં રહે છે તેમાં ૧૦ ઋષિઓ છે ૨૫૦ આર્ચાઓ છે સૌમાં સુધ છે

તેરાપથીમાથી કોઈ કોઈ ઋષિ જૂદા પડી સ્થાનકમાર્ગીમાં તથા બીજા શ્વેત જૈન તપગચ્છ ખરતરગચ્છ વગેરેમાં મળી ગયા છે એક-બે ઋષિઓએ ગચ્છલેહ કરી ‘વીરધર્મ’ નામની શાખા ચલાવી હતી.

તેરાપથી ઋષિઓ, આર્યાઓ, શ્રાવક, શ્રાવિકાઓ ઉપર બતાવેલા ગચ્છનાયકોના નામના પહેલા પહેલા અક્ષરોને જોડી ‘લીં ભાં રાં છં મં માં ડાં કાં તું’ આ પ્રકારે મત્રાક્ષરો ગોઠવી, હમેશા તેની એક માલા ફેરવે છે

ઋં લીખમચદ્વંએ પોતાની નવી પ્રરૂપણામા સ્થાપના, સ્થાપના નિષ્કેપો, પ્રતિમા, તીર્થો, પુણ્યબધ કરાવનારી ધર્મક્રિયા દાન અને દયા-અનુકંપાની મના કરી હતી આ તેરાપથ તે ડુઢિયા છ-કોટિ પક્ષની શાખા છે.

૬. નાની પક્ષ-

કચ્છમા ડુઢિયા અષ્ટકોટિ પક્ષમા મોટી પક્ષ (મોટી પક્ષ) અને નાહી પક્ષ (નાની પક્ષ) એમ બે ભાગ પડ્યા

વૃદ્ધો કહે છે કે, તપગચ્છના ગચ્છાધિરાજ શ્રી મૂલચદ્વં મંના શિષ્ય મહાતાર્કિક શ્રી દાનવિજયજી પાળખી હતા, તે યતિમાથી આવેલા હતા પૂં મૂલચદ્વં મહારાજે તેમને તેમજ શાતમૂર્તિ હસ્ત-વિજયજી મહારાજને સં ૧૯૩૯ના જેઠ શુદ્ધિ ૧૦ ના રોજ વડોદરામા વડીદીક્ષા આપી અને તેમને પોતાના શિષ્ય બનાવ્યા, તે વિક્ષાન હતા, તર્કશાસ્ત્ર લણ્યા હતા તેથી તાર્કિક દાનવિજયજી તરીકે વધુ પ્રસિદ્ધ હતા તેમણે કચ્છના માડવી બદરમા ચોમાસુ કર્યું ત્યારે ત્યાં ડુઢિયા આઠ કોટિના શ્રીપૂજ . વગેરે ૧૮ સાધુઓનું ચાતુર્માસ હતું તે સૌ પૂં દાનવિજયજી મંના ઉપદેશથી તપાગચ્છની સંવેળી દીક્ષા લેવા તૈયાર થયા. પરંતુ માડવીના સ્થાનકવાસી સંઘના આગેવાનોએ વિનંતિ કરી કે “આપને જિનપ્રતિમાની શ્રદ્ધા હોય તો, તેને માનો પણ વેશ ના બદલશો તેમ કરશો તો અમારે હમેશા માટે નીચે મૂડી રાખી રહેવાનું થશે ” આથી તે સાધુઓ તે પક્ષમા જ રહ્યા પરંતુ તેઓ તીર્થ કરના ચાર નિષ્કેપોને માનવાના પક્ષના હતા.

પૂજ શ્રી વૃજપાલજી તો જિનપ્રતિમા કે જાન પાર્શ્વનાથના બનાવી રાખેલ ત્રિરંગી ફોટાના હર્ષન કર્યા વિના જાલપાણી લેતા જ ન હતા. આમ હોવાથી તેમના પરિવારના ઘણા સાધુઓ તથાજમ્હના સવેગી સાધુઓ અગર લોકપ્રિય ઉપદેશક જન્યા હતા. જેમકે—

(૧) ઋષિ રતનચંદજી, તે શાં વિં જૈં વિજયધર્મસૂરિના શિષ્ય આત્મનિષ્ઠ યોગી શ્રી રત્નવિજયજી, (૨) ઋં ધર્મચંદ્રજી, તે શ્રી યશોવિજયજી જેન ગુરુકુળ, પાલીતાણાના સસ્થાપક પૂં ગુરુદેવ શ્રી ચારિત્રવિજયજી, (૩) ઋં રામચંદ્રજી તે વ્યાખ્યાતૃશામણિ આં વિજયમોહનસૂરિના શિષ્ય સુનિ પદ્મવિજયજી તથા (૪-૫) સોનગઢના શ્રી જૈન મહાવીર ચારિત્રાધ્યમના સસ્થાપક-સલાહક લોકપ્રિય બાપા શ્રી કસ્થાણ્ણચંદ્રજી સ્વામી શ્રી કેશરિચંદ્રજી સ્વામી વગેરે વગેરે.

કમળના આદ્યકોટિ પમના હરેક સાધુને જિનપ્રતિમાની યદ્દા હતી. સૌ ૮૪ આગમ અને પચાસીને માનતા હતા. આમ યવાથી તે પક્ષમા અસ્ખલ યર્ષ

તે જ પરાના પૂજ શ્રી ..... ના શિષ્ય ઋં ..... ને જુદિબ્રમથી વિચાર સ્ફુર્યો કે, માત્ર જિનાગમ જાતીથી જ સુઅર્કિત સુત છે, તે સિવાયના જિનાગમો નિર્મુક્તિ, ભાખ્ય, શ્લેષી ટીકા, વ્યાકરણ ગ્રંથો અને ન્યાય ગ્રંથો વગેરે તથા અજૈન ગ્રંથો મિથ્યાશ્રુત છે આ ગ્રંથો જગતમા જો ત્યાં મુખી મિથ્યાજનો જ પ્રચાર જતી રહેશે તો આ સૌ ગ્રંથોનો વિનાશ કરવાથી જ શુદ્ધ ધર્મ ટકી શકશે તેમજે આ પ્રમાણે વિચારી પૂજ શ્રી ..... પાત્રેથી પોતાના ગુરુદેવના ભાગના પુસ્તકો માગી લીધા અને જોકે રત્ને આ જાપા પુસ્તકોના દુકા હશે જીજે દિવસે નદીની રેતમા દાટી દીધા. તમજે પોતાનો નવો પય થવાખા તં નાની પમ કહેવાય છે છ કોટિ તેરાપંથને મળેના છ તે મેત્રા કપા પહેરે છે તેથી આપારણ જનના તેને મેલટીયા પળ કહે છે આ નાની પમ તે કુદિયા-આડ કોટિ જાતી શાખા છે

—: જિનાગમ પાઠોમાં કાપકૃપ :—

જિનાગમોની વિવિધ વાચનાઓમાની છેલ્લી માથુરી વાંચના અને વલ્લ્લી વાંચનાના સર્વ સમત પાઠો આજે વિદ્યમાન છે. તેમાનાં ૪૫ આગમો વિદ્યમાન છે. તેમાથી સ્થાનક વાસી જૈનો માત્ર ૩૨ જિનાગમોને જ માને છે આજ સુધીના લોકાગચ્છ કે સ્થાનકવાસી મત કે તેરાપથી કોઈએ તેમાના “મૂળ પાઠો” ઉઠાવ્યા ન હતા. સ્થાનકવાસી ઋષિ પુષ્પમુનિ તથા તેના પરિવારે “સુત્તાગમ ણા ૧-૨”મા મૂળ પાઠોમા કાપકૃપ કરી છે

ઇતિહાસજ્ઞ ૫૦ કલ્યાણવિજયજી ગાંધી મહારાજ જણાવે છે કે “પિછલે કુછ વર્ષોસે પ્રાચીન સાહિત્યકા સ્વાધ્યાય કરના, યહ મેરે લીએ એક નિયમ-સા ઢાગયા હૈ, ઈસ નિયમ કે ફલ સ્વરૂપ મૈને “સુત્તાગમ” કે દોનો ભાગ પઢે પઢનેસે મેરે જીવનમે કલી ન હોને વાલા “દુ ખકા અનુભવ” હુઆ.

યદ્યપિ કઈ સ્થાનકવાસી વિદ્વાનોને અપને મતકે બાધક હોને વાલે સૂત્ર-પાઠોકે કુછ શખ્દોકે અર્થ જરૂર બદલે થે, પરતુ સૂત્રોમે સે બાધક પાઠોકો કીસીને હટાયા નહી થા. લોકાગચ્છકી ઉત્પત્તિકા લગલગ પોને પાચસો વર્ષ કે બાદ સર્વ પ્રથમ શ્રી પુષ્પ લિકખૂ તથા ઈનકે શિષ્ય-પ્રશિષ્યોને ઉન બાધક પાઠો પર સર્વ પ્રથમ કૈચી (કાતર) ચલાઈ હૈ યહ જનકર મનમે અપાર ગ્લાનિ હુઈ મૈ જનતા થા કિ સ્થાનકવાસી સપ્રદાયકે સાથ મેરા સદ્ભાવ હૈ. વૈસા હી બના રહેગા પરતુ પુષ્પ લિકખૂકે ઉક્ત કાર્યસે મેરે દિલ પર ને આઘાત પહુચા હૈ વહ શાયદ સદા કે લિએ અમિટ રહેગા.

ભગવતી-સૂત્ર જ્ઞાતા, ધર્મકથાગ, ઉપાસકદશાગ, વિપાકસૂત્ર, ઔપપાતિક, રાજપ્રશ્રીય, જીવાલિગમ, જમ્બુદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ, વ્યવહાર સૂત્ર, આદિમે જહા જહા જિન પ્રતિમા પૂજન, જિન ચૈત્યવન્દન, સિદ્ધાયતન, સુહૃપત્તિ બાધનેકે વિરુદ્ધ ને ને સૂત્ર પાઠ થે “ઉનકા સંકાયા કરકે” શ્રી લિકખૂજીને સ્થાનકવાસી સપ્રદાયકો નિરાપદ બનાને કે લિએ, એક અપ્રમાણિક ઔર કાપુરુષોચિત કાર્ય ક્રિયા

હૈ, ઇસમે કોઈ ચકા નહી. પરંતુ ઇસ કાર્ય કે સંબંધમે ચક્ર
જાનના ચાહતા હું કી-શ્રી સ્થાનકવાસી સપ્રદાયકે વિદ્વાન્ અમણજણ
તથા અમણજણ આવકજણ સહમત હૈ, ચા નહી ? ચક્ર મેરા બેક પ્રશ્ન
હૈ મે ચાહતા હું કિ-“ સુત્તાગમ ” છપવાને મે સહાયતા દેને વાલે
ગૃહસ્થ ઔર સુત્તાગમ પર અમણી અમણી સમ્મતિયો પ્રદાન કરને
વાલે વિદ્વાન્ મુનિવર્ગ મેરે ઇસ પ્રશ્નકા ઉત્તર દેનેકા કદ કરેગે ?

(વીર સં ૨૪૮૮, વિં સં ૨૦૧૮, ચૈત્ર સુદ ૧૩ ના તા.
૧૭-૪-'૬૨ના સાપ્તાહિક જૈન પત્ર વર્ષ ૬૧ અક ૧૫ ૧૬ પાનું ૨૦૬)

૭ વીરધર્મ—

તે તેરાપથી સ્થાનકમાર્ગની શાખા હતી. તેમાં જિનપ્રતિમા
તથા જૈનવીરોની પૂજાની નહીં કિન્તુ માત્ર જિનપ્રતિમા દર્શનની
આજ્ઞા હતી તે મતની વિશેષ પ્રરૂપણા બહેશમા આવી નથી. આજે
આ પથનો કોઈ ઋષિ વિષમાન નથી.

૮ બીજામત પરપરા—(લોકાગમની શાખા)

૧ લોકાશાહ ૨ ઋષિ ભાણુજી, ૩ ઋષિ માદાજી (ભીંદાજી),
૪ ઋષિ ભીમાજી—અસદમા “ ઋષિ માદાજીની પાટે ઋષિ ભૂતાજી
અને તેની પાટે ઋષિ બીભાજી પૂજ્યશ્રી બને,” બે વ્યવહારસંગત
હતું, પરંતુ (૩) ઋષિ માદાજીની પાટે ઋષિ પૂનાજીનો શિષ્ય (૪)
ઋષિ ભીમાજી પૂજ્યશ્રી થયો. તેમા બેક ક્લેશનું બીજ હતું

૫ ઋષિ ભૂતાજી—પદ્માવલીઓમાં ઋષિ ભીમાજી તથા ઋષિ
ભૂતાજીનો બેક પદ્ધતિ મળે છે, તે પણ સૂચક વસ્તુ છે

નોંધ—જિન્મર સપ્રદાયમાં પણ કોઈ કોઈ મુનિવર વાચકવર મી ઉમા
સ્વામિ મહારાજના તત્વાર્થાધિકમસૂત્ર (મેક્કાશાસ્ત્ર)ના પાઠોમાં કાપકૂપ કરી
પોતાની સંપ્રદાયિક માન્યતાને નિરાપેક્ષ બતાવવા પ્રયત્ન કરે છે

સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયના અર્ધિજ્ઞા પ્રેમી અરિ જગદ્ગુનિજો અમણજણમાં
સામરમતી નહીને કિનારે આપાનેર સાસાધરીમાં રૂપ બાગમેનું જિનાગમ મંદિર
બનાવું છ તેમાં તેમણે સ્થપને ખતાર, જિનાપ્રતિમા વગેરે પાઠોને મૂળ
સ્વરૂપમાં જ કાગમ રાખવા નિષ્ફળ થયો છે જે ખુશીની વાત છે

૬. ઋષિ વિજયજી-તેનુ બીજુ નામ ઋષિ વીજેજી પણ મળે છે. તે ઋષિ ભૂતાજીનો એલો હતો. તે બહુ ક્રિયા કરતો હતો. તપસ્વી હતો તડકામા બેસી આતાપના લેતો હતો તેણે ગુજરાતની બહાર જ્યાં સાધુઓનો વિહાર અદ્ય હોય, તે પ્રદેશમા એટલે મેવાડ અને મેવાતમાં વિહાર કર્યો. ત્યાં પણ તે આતાપના લેતો હતો.

ત્યાના જૈનો તેના ભક્ત બન્યા એટલે તેણે સ૦ ૧૫૭૦માં ત્યાં લોકામતની કેટલીક માન્યતાઓમા ફેરફાર કરી, પૂનમિયા અને આગમિકોને મળતો નવો 'બીજા મત' સ્થાપિત કર્યો.

તેણે આ પ્રમાણે પ્રક્રિયા કરી

પ્રક્રિયા

૧ પૂનમે પાખી કરવી ૨ પૂનમે ચોમાસી કરવી ૩ ભાદરવા સુદિ ૫ ના રોજ સંવત્સરી કરવી ૪ તીર્થ કર દેવોના ચારે નિર્દેષા માનવા. એટલે "જિન પ્રતિમા" જૈનતીર્થો માનવા ૫ દેવવદનમા ચાર થોઈ હોય છે, તે પૈકીની ચોથી થોઈ બોલવી નહીં, અને ૬ શ્રુતદેવી વગેરે દેવ-દેવીઓની સ્તુતિ બોલવી નહીં

(-મહો૦ ધર્મસાગર ગણિકૃત, 'પ્રવચન પરીક્ષા વિશ્રામ ૧૦, ગા૦ ૧ થી ૧૨)

આ નવો ગચ્છ બીજા મત તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો. તે પૂનમિયા-ગચ્છ કે મલધારી ગચ્છમાંથી નીકળ્યો હોય, એમ મનાય છે.

બીજામતનુ બીજુ નામ 'વિજયમત' પણ મળે છે આ મત જિનપ્રતિમા, જૈન તીર્થો, તથા પચાગી સહિત સર્વ જિનાગમો અને તેમા બતાવેલા માર્ગનો સ્વીકાર કરતો હતો. તેનો વેશ લોકાગચ્છના ચતિના વેશ જેવો હતો આ મતમાં ૬૩ (દાડો) રાખવાની પણ વિશેષ આજ્ઞા હતી.

૭ ઋ૦ ધર્મદાસજી, ૮ ઋ૦ ખેમસાગરજી, ૯ ઋ૦ પદ્મ-સાગરજી ૧૦. ઋ૦ ગુણસાગરજી-તેમણે સ૦ ૧૬૭૬ માં "લાલ-સાગરરાસ" બનાવ્યો

ઋ૦ ગુણસાગરજીના શિષ્ય ઋ૦ હેમસાગરજીએ સ૦ ૧૭૦૦માં

“ સર્વાશિલક” મ્હો. ૧૧૧ ” સ્મૃતુ છે ૧

૧૧ ઝઠ્ઠ કેશવજી-સ બવ છે કે તેમના બીજા નામો કેશવસજ અને ભં. કસ્માણસાગરસૂરિ પદ્ય હોય.

મ્હો. ૧૧૧ માનુષ્ય દ્ર ગણિવરે સં. ૧૬૭૪માં માલપુરામાં તેમની સાથે શાસ્ત્રાર્થ કરી, તેમને જીવી બગવાન ચંદ્રપ્રભુ બિર્નેશરના પ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. તે પછી માલપુરાના વિજયમખના સ્થે “ ભં. કસ્માણસાગરસૂરિના ઉપદેશથી ” માલપુરામાં બગવાન મુનિમુવતસ્વામીનો મોટો જિનપ્રાસાદ બનાવ્યો હતો જેની પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૬૬૧ના વૈ. શુ. ૧૨ ને બુધવારે ભં. વિજય દેવસૂરિના આજ્ઞાધારી ૫૦ લઙ્ગિચંદ્ર ગણિવરે કરી હતી.

(—જે. સં. પ્રં. કમાઠ : ૫૮, ૬૭, ૭૦)

તેમણે સં. ૧૬૮૪માં આંતરેલી કે આવરસુ બામાં ૬૦ સં. આં. શ્રી હેમચંદ્રસૂરિના “ રામચરિત્ર (ત્રિપદિ. ૨૦ પુ. ૨૦ પર્વ ૭) ના આજ્ઞાદે “ રામચરિત્રસાયતશસ ” બનાવ્યો હતો. સ્થાનકમાર્ગી સમાજમાં

૧ ચર્ચાશિલકમાં ચર્ચા વસ્તુ તથા પ્રવર્તિ નીચે મુજબ છે—

ચતુરશીલિકાકાળી સ્થાપ્તમ્હુવચોવન્મ્ ॥

ચર્ચમાનસૂરીષ્ઠસ્વ જમ્માસિ ચમ્મત્ત તવા ॥ ૧ ॥

ટિપ્પનમ્ શ્રીપર્વમાનસૂરે જેસ ૧ ૨૨ રીયા ૧૦૪૧ સૂરિપદ્મ ૧ ૧૦ સર્વો ૧ ૨૨ રૂપિ ૫ “ પ્રચન્દલિકાવામ્ ” ।

જુલપ્તમેષ સર્વિજ્ઞચર્ચેનસૂરિર્મીઃ

કે પ્રેરના ગપ્તેડસ્વ ૧૧૮૨ સર્વિજ્ઞ ચંદ્રદેવમ્ ॥

બ્રહ્મકર્તૃન ચંદ્રપદ્મો યજ્ઞારોપસેવિના ।

મણ્ડર્ભરતરેનામૂર્ચ બિનયો વિજયપ્રમોઃ ॥ ૧ ૦

પાસ્મિન્ ચત્વારો મિત્રાપાઃ કિનાર્ચા પચ્ચી મટે ।

ચતુરશીલિકાકાળી ન ચેવસુસિરીપિક્ષા ॥ ૧ ૧

વિજયમતો ચંદ્રપદ્મો (૧૦) તદ્વિચ્છામ્હુવચોવન્મ્ ।

ગુપ્તસાગરસર્વિજ્ઞ હેમસાગરસર્વપુના ॥ ૧૧

મિત્રોપચારો માં મૂર્ચ રૂપિ મત્વા મર્ચા ક્રમ્ ॥

શાર્લ શક્તિ-રૂપિ (૧૧૧) પ્રાજા કેશરાજેન સર્વિજ્ઞમ્ ॥ ૧૧૧

રૂપિ ચામિત્તેન ચિત્તિર્મમ્ ॥

આ રાસ પ્રત્યે ઘણો આદર છે.^૧

૧૨. લઁ સુમતિસાગરસૂરિ

૧૩. (૭) લઁ ઉદયસાગરસૂરિ, લઁ વિનયસાગરસૂરિ

૧૪ (૮) લઁ જ્ઞાનસાગરસૂરિ-તે લઁ ઉદયસાગરસૂરિની પાટે થયા. માલપુરામાં વિજયગચ્છના લઁ આદિનાથના મંદિરમાની એક ગુરુ ચરણપાદુકા ઉપર આ પ્રકારે લેખ છે-

પાદુકાલેખ

“ સઁ ૧૬૮૪ વૈઁ ૧૦ ૭ ગુરુવારે વિજયગચ્છે લઁ ઉદયસાગર-સૂરિપદે લઁ જ્ઞાનસાગરસૂરિણા ઋષિ શ્રી પદાર્થજીની ચરણ-પાદુકાની પ્રતિષ્ઠા કરી.” (—જૈન સઁ પ્રઁ ક્રમાંક • ૭૦)

૧૩ લઁ વિનયસાગરસૂરિ

તે વિજયગચ્છના લઁ સુમતિસાગરસૂરિની માટે લદ્દારક થયા. ઇતિહાસ કહે છે કે-વિજયગચ્છમાં તેમના હાથે અને તેમના પ્રપદ્ધરના હાથે બે એતાંબર જૈન તીર્થો બન્યાં છે તે આ પ્રમાણે-

૧ દયાલગઢ તીર્થ-

સઘવી તેજરાજ વીશા ઓશવાલ સિસોદિયા ગોવત્નો સરૂપર્યા વશનો જૈન હતો તે મારવાડમા રહેતો હતો.

૧ અમદાવાદના મોતીલાલ મનસુખલાલ શાહ ‘જૈન હિતચ્છુ’ ના તત્રીએ સઁ ૧૯૬૬મા આ રાસ પ્રકાશિત કર્યો હતો પરંતુ તે પૂર્વાગ્રહી સ્થાનકમાર્ગી જૈન હોવાથી તેણે મૂળ રાસમાના જિનપ્રતિમા અને જિનાલયોના પાઠોને ઉઠાવી, તેના સ્થાને મનસ્વીપણે નવા પાઠો ગોઠવીને તે રાસ છપાવ્યો હતો તે પછી સ ૧૯૭૦ મા સરતના શેઠ જીવણચંદ સાકરચંદ ઝવેરીએ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ તરફથી “આનંદકાવ્યમહોદધિ મૌકિતક ખીજન”મા આ રાસ અસલરૂપે પ્રકાશિત કર્યો સાથોસાથ મુખ્યખંધ (૫૦ ૩૧ થી ૫૦) મા મોતીલાલ શાહે પાઠોની કરેલી ઉઠાવગીરીને પણ સાફસાફ સપ્રમાણુ નહેર કરી હતી ત્યારે આ રાસની વાસ્તવિક વસ્તુ સ્થિતિ ઉપર પ્રકાશ પડ્યો એકદરે આ રાસની રચના શૈલી રસભરી અને સુદર છે

સભવ છે કે ઋઁ કેશવજીએ લોકાશાહના શલોકા બનાવ્યા હોય

(—પ્રકં ૫૩, ૫૦ ૫૮૬, શ્રીમાન લોકાશાહના ઐતિહાસિક પ્રકાશ)

નોખ-શિસોદિયા ઓશવાસ તે બસધર્મા ચિત્તોડના શિસોદિયા
સણ્ણોના વશને જેનો છે અને જેનો વિશેષ પરિચય પ્રક ૫૮-
પદ્ધતિ નજરેના વસ્ત્રમાં આપીશું

સઘવી તેજરાજના વશમાં અનુક્રમે ૧ સૃ ૦ તેજરાજી
(ભાર્યા-નામકદે) ૨-સૃ ૦ ગજેલ (ભા ૦ ગૌરીદે) ૩-સૃ ૦ સજ
મલલ (ભા ૦ સ્યણદે) ૪ સૃ ૦ મત્રી દયાલ શાહ (ભા ૦ સૂર્યાદે,
પાટમદે,)

૫ સૃ ૦ શામળદાસ (ભાર્યા-મુગદે)

૬ ૦ દયાલશાહને ૩ મોડાભાઈ હતા ૧ ઉદોલ (ભા ૦ માલવદે)
૨-સૃ ૦ દુદોલ (ભા ૦ હાડિમદે, જગડપદે) ૩ સૃ ૦ દેવોલ (ભાર્યા-
સિહરદે, કરમારદે)

૪ ૦ દયાલશાહ રૂપાણે તેજસ્વી બુદ્ધિવાન, ચક્રેશ, બહાદુર
સુદવીર, સ્વદેશાભિમાની, અને ધર્મપ્રેમી હતો તે “ભાગ્યની
પરીક્ષા” કરવા માટે, માસ્વાડથી નીકળી મેવાઠમાં ગયો તે પ્રથમ
ઉદેપુરમાં રાણાની યોગદારમાં સાધારણ નોકર રૂપે હાજર થયો,
પછી રાજપુરોહિતના આમ્રકથી તેનો મહેતો બન્યો, રાજપુરોહિત
ખટપટી, પ્રપચી, અને મોઝલો સાથે મળતો રહેનારો, દેશક્રોધી
હતો તેણે દયાલશાહને પોતાના મુખ કામકાજનો મહેતો બતાવી,
પોતાના ઘુમપત્રો અને હસ્તાવેજો, વગેરે વિભાજનો વડે બનાવ્યો.
પણ તે પુરોહિતના પ્રપચને બાળી દુ ખી થયો તેણે ઉદેપુરના રાણા
રાજસિંહને (રાયસિંહને) તે પુરોહિતના ખટપટી પત્રો વચાવી,
તેનાથી સાવધાન રહેવા કહ્યો.

રાણો તેના સ્વદેશાભિમાનથી અને નૈતિકદ્વિમ્બતથી પ્રસન્ન થયો.
તેણે તેને રાજ્યમાં સારી નોકરીમાં હાજર કરી દીધો અને ખીમે ખીમે
તેને પોતાનો મહામાત્ર્ય બનાવ્યો.

ઉદેપુરના નજરશેઠ સોદનલાલે પોતાની દેશપ્રેમી, ધર્મપ્રેમી
પુત્રી પાટમદેને તેની સાથે પરણાવી.

બીર દયાલદાસ ભા ૦ ગૌરગઝેબના આજમે તથા પુરોહિતના
મુખ પત્રોથી સમજી ગયો હતો કે ભા ૦ ગૌરગઝેબ કપટથી મેવાડના

રાણાને જીતી, મેવાડને પોતાના તાળામા લેવા ઇચ્છે છે. આથી વીર દયાલશાહે મેવાડને વિવિધ રીતે મજબુત બનાવ્યું કે મોગલ સેના ચડી આવે તો માર ખાઈને જ પાછી જાય મેવાડની સરહદોના પ્રદેશમાં પણ મેવાડની સત્તા જમાવી. તેની પત્ની પાટમદે પણ દેશના હિત કાર્યમાં પુરો રસ લેતી હતી. તે યુદ્ધના મેદાનમા “સૈનિક ગણવેશ” પહેરી, જતી અને વીરદયાલદાસને બચાવવા પુરી તકેદારી રાખતી હતી. બીજી પણ વિવિધ જાતની મદદ કરતી હતી.

મેવાડમા કાંકરેલી અને રાજસાગર તળાવની વચ્ચે એક નાનકડી પહાડી છે સ૦ દયાલશાહે રાણાની આજ્ઞા મેળવી, તેની ઉપર નવ માળનો મોટો જિનપ્રાસાદ બનાવ્યો તેમા માત્ર જિન પ્રતિષ્ઠા કરવી બાકી હતી પણ જિનપ્રાસાદ એવો વિશાળ હતો કે—હરથી કિલ્લા જેવો દેખાતો હતો.

બા૦ ઔરંગઝેબ (સ૦ ૧૭૧૫ થી ૧૭૬૩) વિ૦ સં૦ ૧૭૩૦ મા “મેવાડનો રાણો આ કિલ્લાથી અજૈય બનશે” એવા ખ્યાલથી કે ધર્માધતાથી, તેને તોડવા સેના લઈ ચડી આવ્યો. વીર દયાલશાહે તેની સામે લડી, બાદશાહી સેનાને હુકાવી અને પછી પોતે જાતેજ બાદશાહને મળીને સમજાવ્યું કે—“જહાપનાહ ? આ કિલ્લો નથી. માત્ર જે માળનું જિનાલય છે પરતુ તેના શિખરોની ઉપરા ઉપર માળોની ઉભણી ગોઠવી, ઉંચું શિખર બનાવ્યું છે જે જોનારને લબ્યકિલ્લાનો ખ્યાલ કરાવે છે બા૦ ઔરંગઝેબે વીર દયાલશાહના કથનને સાચું માની, તે જિનાલયને ન તોડતા, એમજ સુરક્ષિત રાખી, પાછો ચાલી ગયો.

રાણુ રાજસિંહે જ શરૂમા આ જિનાલય બનાવવાની આજ્ઞા આપી હતી પણ હવે તે આ જિનાલયમા જિન પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરવાની રજા દેતો ન હતો પરતુ તેને રજા દેવી પડે એવા કુદરતી સ યોગો બન્યા તે આ પ્રમાણે

ઔરંગઝેબ સાથેની લડાઈમા રાજસાગર તળાવની પાળ તૂટી ગઈ હતી રાણો નવી પાળ બનાવે. અને ચોમાસામા પાણીનો ધસારો

આવે કે-પાળ તુટી જાય છેવટે રાણાએ ત્યાં અતૂટ પાળ બનાવવા માટે, વીરકથાલયમાંની પત્ની પાટમહેને જણાવ્યું કે “તું ઉદેપુરના નગરશેઠની કન્યા છે તો ઉદેપુરની જ રાજકન્યા છે ‘ખર્માત્મા’ છે સતી છે, તું તારા હાથે આ પાળનો પાયો ત્યાં, શિલાસ્થાપન કર, કે પાલી અતૂટ બની રહે.” પાટમહેએ રાણાની આજ્ઞાથી તળાવની પાળનો પાયો નાખ્યો. પાળ મજબુત અને ટકાઉ બની જે ચોખ્ખાસામ્ય પાણીના પ્રસારથી પણ તુટી નહીં.

આ પછી રાણા રાજસિંહે પાટમહેવીની પ્રાણવીથી તેના ઉપર પ્રસન્ન થઈ કિસ્તાના જિનપ્રાસાદમા જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરવાની રજા આપી.

વીર દયાલશાહે રાણા રાજસિંહ (રાવસિંહ)ના રાજ્યમાં વિ. સં. ૧૭૩૨ વૈ. સં. ૭ પુષ્ય નક્ષત્ર અમૃતસિદ્ધિ મોઝમાં સ્વેતામ્બર વિજયમંચના સહારકે વિનમ્રસાગરસુરિના હાથે આ કિસ્તા ઉપર “ચૌમુખ જિનપ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા” શબ્દસામય તળાવના કિનારે જા. આદીશ્વર વગેરે બધી જિન પ્રતિમાઓની અજનશભાકા, અને ચૌમુખ જિનપ્રાસાદમાં મૂળનાયક જા. આદીશ્વરની પ્રતિમા વગેરેની સ્થાપના, વગેરે કરાવ્યા.

આ પ્રતિષ્ઠા ઉત્સવમા સાહેરકગમ્મના સહારકે દેવમુદરસુરિ વગેરે બધા શ્રીપૂજ્ય-વરિઓ હાજર હતા.

આ જિનપ્રાસાદ અંગે “રાજવી કિસ્તા જેવો” લાગે છે આ સ્થાન દયાલમઠ કે દયાલશાહના કિસ્તા તરીકે વિખ્યાત છે આ સ્થાન જૈનયાત્રાનું ખામ છે એ જૈન યાત્રિકો એવાડની યાત્રા કરે ત્યારે દયાલશાહના કિસ્તાની પણ યાત્રા કરે છે પક્ષાડની નીચે તળાવીમાં વિશાળ જૈન સ્તે. ખર્મશાળા છે.

(જૈન સત્સમકાશ ક્રમાંક-૧૦ પૃ. ૩૧૮ થી ૩૧૬ શ્રેમસિંહ જા. રોકડનો ચોસવાલ કૌમનો ઇતિહાસ પૃ. ૧૬૩ થી ૨૦૭ જૈન ઇતિ. પ્રક. ૪૪, પૃ. ૩૮ થી ૪૦, પ્રક. ૫૮, ૫૬, નગરશેઠ શિશોદિમાવય.)

૧૩. લઁ ઉદયસાગરસૂરિ, લઁ જ્ઞાનસાગરસૂરિ

૧૪. લઁ 'જ્ઞાનસાગરસૂરિ' અથવા લઁ X X X સૂરિ.

૧૫. લઁ મહાનંદસાગરસૂરિ-તે વિજયગરુડના મોટા પ્રભાવક
હતા. જે ઈન્દ્રે ગાદીના ભટ્ટારક બન્યા.

(૧૫) લઁ મહાનંદસાગરસૂરિ-તે લઁ જ્ઞાનસાગરસૂરિની પાટે
થયા કે લઁ વિનયસાગરની પટધરની પાટે થયા. તેનો ઉલ્લેખ મળતો
નથી. છતાં સાલવારી જોતાં તેનો પટ્ટાક ૧૫ મો લાગે છે.

તેમણે હીંડોન તહસીલમા ચાંદનગામ-મહાવીરજી તીર્થની
સ્થાપના કરી હતી તે આ પ્રમાણે :-

(૨) ચાંદનગામ-મહાવીર તીર્થ—

વિક્રમની ઓગણીશમી શતાબ્દીના પ્રારભમા જોધરાજ પહ્લી-
વાલ થયો છે તેનો વિં સં ૧૭૯૦ કાં સુ પ ને રોજ તા.
૧૪-૧૧-૧૭૩૩ સોમવાર, કન્યા લગ્નમાં, તથા કન્યા લગ્નમા મગળ,
તુલામા રવિ ખુધ ને શુરુ, તથા વૃશ્ચિકમા શુક અને રાહુ હતા તે
સમયે જન્મ થયો હતો.

તે હરસાણા નગરનો વતની હતો તેની જ્ઞાતિ પંહ્લીવાલ અને
ગોત્ર હગીઆ હતું તે હરસાણા નગરનો ઓધરી હતો. અને ડીંગ
નગર (ભરતપુર) ના મહારાજ કેશરિસિંહનો દીવાન હતો.

જયપુર રાજ્યના હીંડોન તહસીલ (પરગણા) ની ચાંદનગામના
એક ઉચ્ચ ટેકરા ઉપર એક ચમાર (મીચી)ની ગાથ પોતાનું દુધ
ઝરી આવતી હતી ચમારે આ ઘટના નિહાળી, આશ્ચર્ય પામી તે
જમીન ખોદી. તો તેને તે જમીનમાંથી લઁ મહાવીરસ્વામીની-
ભવ્ય જિન પ્રતિમા મળી આવી તેણે તે જિન પ્રતિમાને એક
સ્થાને બેસાડી ઘણા જોનો આ ઘટના સાલળી, ત્યાં દર્શને આવવા લાગ્યા.

ભરતપુરમાં રાજાએ દીવાન જોધરાજજી પહ્લીવાલને કોઈ મોટી
ભૂલ થવાથી, તોપને ગોળે ઉડાવી દેવાનો હુકમ કર્યો દીવાને જે
દિવસે તોપને મોઢે જઈને ઉભા રહેવાનું હતું તે દિવસે ઉકત ભગવાન

મહાવીર સ્વામીની પ્રતિમા સામે જઈ તે જિન પ્રતિમાના દર્શન અને પૂજા કરી, સામે ઉભા રહી, બે હાથ બોધી, પ્રતિજ્ઞા કરી કે—“હે ભગવાન આપની કૃપાથી જો હું આ આશ્રતમાંથી બચી જઈશ તો અહીં આપનો ત્રણ શિખરવાળો મોટો જિનપ્રાસાદ બનાવી, તેમાં આપની પ્રતિષ્ઠા કરાવીશ” દીવાન આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા કરી ભસ્તુર ગયો. રાત્રીએ તેને મારવા માટે તોપને મોકલે ઉભો રાખ્યો. અને તોપચીને હુકમ આપ્યો કે “ભામશ્રી સળગાવ-ગોળો છોડ-કે દીવાનને તેની ભૂલનો બદલો મળે.”

તોપમા ઠાકુગોળો ભરી રાખ્યા હતા. તોપચીએ જોકવાર ભામશ્રી સળગાવી, તે કરી ગઈ, અને બીજીવાર ભામશ્રી સળગાવી તે પથ્થુ કરી ગઈ છેવટે ત્રીજીવાર ભામશ્રી સળગાવી તે પથ્થુ કરી ગઈ, પરિણામે તોપનો ગોળો છુટ્યો જ નહીં. અને દીવાનને ઠઈ નુકશાન થતું નહીં. રાત્રીએ આ વિચિત્રતા જોઈ દીવાનને યુધ્ધ દીવાનજી ? ત્રણ ત્રણ વખત ભામશ્રી સળગાવી છતાં, નકામી ભાગ છે તેનું કારણ શું છે ? તે કહે. દીવાન બે હાથ બોધીને બાલ્યો-મહારાજા મે અહીં આશ્રનગામના જાં મહાવીરસ્વામીને અરજ કરી છે કે-હું આ આશ્રતમાંથી બચી જઈશ તો અહીં ત્રણ શિખરવાળો જિનપ્રાસાદ બનાવી, તેમાં તમારી પ્રતિષ્ઠા કરાવીશ.

મારા જો ભગવાને મારી જો અરજ સાંભળી છે અને તે જાં મહાવીર સ્વામીની કૃપાથી ભામશ્રી કરી ભાગ છે, ગોળા છુટતા નથી, અને હું બચી જઈ છું રાત્રીએ આ ઘટના સાંભળી, દીવાનને નિર્દોષ માની, તેને તે ભૂલની માફી આપી. દીવાન જોધરાજજી જો ત્યાં જાં મહાવીરસ્વામીનો ત્રણ શિખરવાળો મોટો જિનપ્રાસાદ બનાવ્યો. અને તેમાં વિ. સં. ૧૮૨૬ મહાવર્ષ-૭ ગુરુવારે દીઝ નગરના રાજા કેશરીચિહ્નના રાજ્યમા શ્રવેતામ્બર વિજયગમ્મના જાં મહાનદ સામરસુપ્તિના હાથે તે જાં મહાવીરસ્વામીની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા કરાવી, તથા બીજી ઘણી જિન પ્રતિમાઓની અજનશલાકા અને પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

ધુલેવાના કેશરીઆણ, કુલ્પાકળના માણેકસ્વામી અને લોચ-
ણીના ભ૦ મલ્લિનાથ વગેરે શ્વેતામ્બર જૈન ચમત્કારી તીર્થો
છે. એ જ રીતે ચાંદનગામના ભગવાન મહાવીરસ્વામી શ્વેતામ્બર
જૈન તીર્થ છે જેનો અને અજૈનો ઉક્ત જૈન તીર્થોને માને છે.
પ્રભુદર્શન કરે છે. અને તેની સામે ભેટ ચડાવે છે.

મહાવીરજી તીર્થને પણ જૈન-અજૈનો મીના અને ગુર્જર વિગેરે
સૌ કોઈ માને છે. અને ત્યાં દર્શન કરી, ભેટ ચડાવે છે

મહાવીરજી તીર્થની વહીવટ કમીટી દર સાલ રીપોર્ટ પ્રકાશિત
કરે છે અને તેમા ઉપરની લોકવાયકા પણ છપાવે છે

(કલ્યાણ વર્ષ-૩૧મું તીર્થાંક-૧)

આ પ્રતિમાના ચક્ષુ શ્વેતામ્બર પ્રતિમાની જેમ ખુલ્લા છે કમ્બરમા
લગોટ છે વાસાની કરોડનો ખાડો કમરના લગોટ સુધી છે લગોટના
સ્થાને આડી પટ્ટી પડી છે નીચેના આસ્થાનમા દિ૦ જૈન પ્રતિમાની
જેમ જુદા બે ભાગો નથી જ

આ પ્રતિમા જ્યાંથી નીકળી, ત્યાં દીવાને ચરણપાદુકા પધરાવી,
ઉપર છત્રી બનાવી હતી આ પ્રતિમા ઉપર જે ચઢાવો ચડે તેને
તે ચમાર (મોચી)ના વશજો લે છે

મહાવીરજીનો રથ ચૈત્ર સુદ ૧૫ને બીજે દીવસે, ચૈત્ર વદ ૧ ને
રોજ નીકળે છે તેને તે ચમારનો વશજ પ્રથમ ધક્કો મારે, તો જ
તે ચાલે છે રથના સારથિના સ્થાને હાલ સરકારી અમલદાર બેસે
છે આ દીવાન ભેધરાજ પહીવાલ શ્વેતામ્બર જૈન હતો. તેણે ત્રણ
શ્વેતામ્બર જૈન જિનાલયો બનાવ્યાનુ પ્રમાણ મળે છે

(૧) મહાવીર તીર્થમા

(૨) ભરતપુરમા પહીવાલોનુ મંદિર-તેમા મૂળનાયકની પ્રતિમાની
પલાઠી નીચે ગાદીમા સ ૧૮૨૬નો દીવાન ભેધરાજજીનો પ્રતિમા
લેખ છે.

(૩) ભરતપુર રાજ્યના ડીગ ગામમા મોટો શ્વેતામ્બર જૈન
પ્રાસાદ બનાવ્યો

ભરતપુર રાજ્ય તપસ્વી બા ભરતપુર જને ડિગના જિનમ હિરોની પૂજા માટે વાર્ષિક ખર્ચ મળે છે

(૪) મથુરાના મુઝિશમમાં દીવાન બેધરાજના લેખવાળી જિન પ્રતિમા છે તેમાં સ ૧૮૨૬ મં ૧૦ ૭ ગુરુવારે ભં મહાર્મ હસુરિની પ્રતિષ્ઠાનો પ્રતિમા લેખ છે તે પ્રતિમા લેખ આ પ્રમાણે છે

‘ સવત ૧૮૨૬ વર્ષે મિતિ માધ વદી ૭ ગુરુવાર ડિગનગર મહારાજે કેસરિસિંહ રાજા વિજય(ગરબે) મહા ભટ્ટારક શ્રી પૂજ્ય મહાનદસામરસૂરિભિરતે દપદત્ત (દિયાત) ડિગના પક્ષીવાસે ૧૨ જોત્ર હરસાણા નગર, વાસિન ચૌધરી બેધરાજેન પ્રતિષ્ઠા કરાપિતાર્થા. ’

શ્વેતામ્બર પક્ષીવાસ જૈનો આ તીર્થનો વહીવટ કરવા હતા, પછી દિગમ્બર ભટ્ટારકે પક્ષીવાસો વટી તેનો વહીવટ કર્યો. તે ભટ્ટારક તેમના શેલાની ખટપટથી મરણ પામ્યા, આથી આ તીર્થનો વહીવટ કોર્ટના વાળામાં ગયો.

ત્રીધ ત્યાં સુધી આ તીર્થ જૈન શ્વેતામ્બર તીર્થના મનાતું હતું આથી તે પહેલાં ઉપાસેલ જિમ્બર તીર્થનાં પુસ્તકોમાં જિમ્બરોએ મહાત્માના મહત્તરને પોતાનું તીર્થ મનાવ્યું નથી.

આરેક્ષાલ દિગમ્બર જૈન સ ૧૬૩૦માં જયપુર રાજ્યમાં જયપુર રાજ્યની કૌશીલનો મંમ્બર બન્યો. તેણે દિગમ્બર જૈનોની કમીટી બનાવી, અમુક શસ્ત્રો તથા બાહેધરી સાથે તેને આ તીર્થનો વહીવટ સોંપાવ્યો. આ પ્રદેશમાં પક્ષીવાસ જૈનો નિર્ધન હતા બધા સાથી હતા. દિગમ્બરોએ તેઓની નબળાઈનો લાભ લઈ, આ તીર્થમાં પોતાની વધુ સત્તા જમાવી.

દિગમ્બર જૈનોએ ભં મહાવીર સ્વામીની જિન પ્રતિમાનો કંદોરો ખોદી નાખ્યો. પછી તેા તેનો રથ ચલાવવા તથા વહાવો લેવામાં જે ચમારના વચ્ચેનો દંક હતો, તેમાં જણ ફેરફાર કરવા પાડું.

તથા ભં મહાવીરની પ્રતિમાને રમોત્સવમાં ફુલની માળા પહેરાવાય છે તે શ્વેતામ્બર જૈન વિધિનું પ્રતીક છે તેને પણ બદલી નાખવા વિચાર કર્યો પરંતુ ત્યાંની આગપામના અગ્રેનો ઉત્સવગત માનવા

હતા. તેઓએ શ્વેતામ્બર જૈન વિધિને જ કાયમ પાળવા આગ્રહ
સેવ્યો. આથી દ્વિગમ્બરોએ મૌન પકડ્યું. મૂળ જિનપ્રાસાદમા ગભારાના
આગળના ભાગમા દર્શકોને ઉભા રહેવાના સ્થાને રગમ ડપમા નવી
વેદી (ચોતરો) બનાવી, તેની ઉપર ગભારાની આડે દ્વિગમ્બરની નવી
પ્રતિમા બેસાડી, ભગવાન મહાવીરની મૂળ પ્રતિમાને ઢાંકી દીધી છે.

જનતા મૂળ પ્રતિમાને ભૂલી જાય અને દ્વિગમ્બર પ્રતિમા પ્રત્યે
જે ચાચ તે માટેની આ રમત છે. એક દરે આંદનગામ મહાવીરનું તે
વિજયગચ્છનું શ્વે. જૈન તીર્થ છે.

નોંધ : દ્વિગમ્બરો જ્યપુર પાસે x x ગામમા ભ૦ પદ્મપ્રભુનું ચમત્કારી
તીર્થ બતાવે છે જે જિનપ્રતિમા પણ વાસ્તવમા શ્વેતામ્બર જિન પ્રતિમા જ છે

વિજયગચ્છના શ્રીપૂજે-ચતિઓ મોટેભાગે કોટા, જુદી, અલવર,
ભરતપુર, હિંડોન, માધાપુર, વગેરે પ્રદેશમા વિચરતા હતા

પાલીથી આવેલા પલ્લીવાલ જૈનો તેઓના સસર્ગથી વિજય ગચ્છના
અનુયાયી બન્યા હતા પરંતુ તે ચતિઓની સખ્યા ઘટવા લાગી.
આથી સ ૧૬૨૬ પછી વિજયગચ્છના જૈનો સ્થાનકવાસી જૈન બન્યા.
આ રીતે ભરતપુર હિંડોન, સેંથા માધાપુર વગેરે પ્રદેશના વિજય-
ગચ્છના જૈનો સ્થાનકવાસી જૈન બન્યા પલ્લીવાલ જૈનો અસલમા
જિનાલયને માને છે તીર્થોને માને છે. અને પોતાને વિજયગચ્છના
શ્વેતામ્બર જૈન બતાવે છે આજે કોટામા આ ગચ્છની ગાદી છે

વિજયગચ્છની કોટાની ગાદીની છેલ્લી એક ભટ્ટારક પરંપરા
આ પ્રમાણે છે

(૧) ભ૦ આ૦ જિનશાન્તિસાગરસૂરિ-તેમણે સ. ૧૬૩૦-
૩૧મા સમ્મેતશિખરના જિનાલયોનો જીર્ણોદ્ધાર થયો ત્યારે, જુદી જુદી
દેરીઓમા જિન પ્રતિમાઓની અને ચરણપાદુકાઓની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી
(-જૈન તીર્થોનો ઇતિહાસ પૃ. ૪૭૫, ૪૭૬)

(૨) ભ૦ ઉદયસાગરસૂરિ

(૩) ભ૦ જિનસુમતિસાગરસૂરિ-તે તા ૭-૭-૧૬૧૪
(વિ સં. ૧૬૭૦) સુધી વિદ્યમાન હતા.

(૪) જા. પૂનમસાગરસૂરિ-જે હાલ તુરતમા કોટાની ગાદીના નવા ભટ્ટારકે જન્યા છે

તેને માટે બહાર ઘસુ છે કે-તે મલધારી પૂનમિમા બૃહદ્વિજય ગમ્મના જા. સુમતિસાગરસૂરિની પાટે બેઠા છે

(વા. ૭-૪-૧૯૬૨નું સાપ્તાહિક જૈન પત્ર વર્ષ-૬૧ અઠ ૧૪મો)

કોગમા રહેલી વિજયગમ્મની ગાદીની પરપરામા હાલમા નીચેના ગામોમાં વિજયગમ્મની ગાદીઓ છે

ગામ	મતિઓનાં નામો-
જમ્બુવા	સુલતાનચંદ્ર મં
કરૌલી	રામચંદ્ર મં
સાતા (સિધા)	મૂલચંદ્ર મં
હિંદીન	ગોવિંદચંદ્ર મં
ખાજરા	મનસ્થામલ મં
જૈર	મુસ્લીમચંદ્ર મં
મિઠાપુર (કઠવારી)	મુસ્લીમચંદ્ર મં
ડીંગ	શ્રી પૂજલ મં
ભરતપુર	કુકમચંદ્ર મં
"	શ્રી ચંદ્રલ મં
કચ્છેર	" " "

આ દરેક ગામોમા સંભવત વિજયગમ્મની ગાદીઓ હતી. તે સૌની પૂર્વ પરપરા મેળવવાની ખાસ જરૂર છે ત્રીજી કહુઆમત-પરપરા

નાહલાઈના મહેતા કાનજી વીયા નાગરના પુત્ર કહુઆ નાગરે બબલગમ્મના આવકના પરિચયથી જૈનધર્મ સ્વીકાર્યો. અને પાપુ પાસેના રૂપપરમાં આગમિયાગમ્મના ૫૦ હરિકીર્તિગણિ પાસે વ્યવહારિક જ્ઞાન તથા શાસ્ત્રી જ્ઞાન મેળવી, દીક્ષા લેવાની ભાવના થતા “આ કાળમાં સુનિપલ પાગલું કુશ્કર છે” એમ બોલી,

ગૃહસ્થવેશમા બ્રહ્મચારી રહી, દેશવિરતિધારી, 'સવરી' ગૃહસ્થ બની રહી, સઠ ૧૫૬૨માં 'કંડુઆમત' ચલાવ્યો

એકવીશ બોલ

કંડુઆ શાહે પોતાના મતની પ્રરૂપણાના ૨૧ બોલ નક્કી કર્યા, જેમા નીચે મુજબ પ્રરૂપણા કરી

૧ ૪૫ આગમો તથા તેને અનુસરતી ૫ આગીને પ્રમાણ માનવી.

૨. જિનપ્રતિમા, સ્થાપના નિદેષો આગમ પ્રમાણ છે

૩ સ્ત્રીઓ જિનપૂજા કરે, પૌષધ કરે

૪ જિનપ્રતિષ્ઠા ચતિ નહીં, પણ શ્રાવક કરે

૫ દેવવદનમા ત્રણ થોય (સ્તુતિ) કહેવી

૬ આ કાળમા સાધુપણ નથી તેથી જે સાધુ-સાધ્વી છે તે બોટા છે.

સાચા સાધુ અને યુગપ્રધાનો ઉત્તર ભરતાર્ધમા અષ્ટાપદ તીર્થ પાસે "અયોધ્યા" તરફ વિચરે છે

૭ ધર્મ સાધવો હોય તો શ્રાવક બની રહી સવરીપણે રહેવું લાભકારક છે

૮ શ્રાવક સામાયિક ફરી ફરી કરે, પ્રતિક્રમણ કરે

૯ શ્રાવક મુહુપત્તિ તથા ચરવળો રાખે

૧૦ સામાયિક લેતા સામાયિક લઈને પછી ઇચ્છિયાવહી કરવી

૧૧ સંવરી શ્રાવક ગૃહસ્થના કપડામા રહે, પાઘડી પહેરે, આભૂષણ પહેરે

૧૨ સંવરી શ્રાવક ગૃહસ્થના કપડામા રહે, બ્રહ્મચારી રહે, તેને શીલ પાળવાનું હોય છે

૧૩ સવરી શ્રાવક કચન-કામીનીને છોડે, ઘરબાર છોડે, (સાવધ-કામ છોડે) ૧૦૧ બોલ પાળે

પુરુષને શીલ પાળવાના ૧૦૪ બોલ છે સ્ત્રીઓને શીલ પાળવાના ૧૧૩ બોલ છે. શીલવાળા સ્ત્રી-પુરુષો તે તે બોલને પાળે

૧૪ સવરી સચિત્ત પાણી પીએ નહીં, સચિત્ત ખાય નહીં.

૧૫ સવરી ગૃહસ્થને ઘરે જઈ ત્યાં જ આહાર કરે.

૧૬ સવરી પાણી પહેરે “પણુ દેવવદન કરે ત્યારે પાણી ઉઘારીને દેવ જૂઠારે.”

૧૭

૧૮ વાસી ઠઠાળ ખવાય નહીં.

૧૯ દ્વિહળ (વિહળ) અશક્ય છે.

૨૦ પૌષધ વિવિધારો ધાય, બહુવિધારો ધાય.

૨૨ ભગવાન મહાવીરનાં પાંચ કલ્યાણક માનવા (છ ન માનવા)

૨૩ માહારોપણુ તથા ઉપધાન કર્યાં નહીં.

૨૪ બીજુ વાદણુ બેઠા બેઠા રેવું.

૨૫ પૂતમતી પાણી શાસ્ત્રાધારે હતી, પરંતુ આચરણથી સૌદરની પાણી ધાય છે, તે માનવી.

૨૬ ભાદરવા સુદિ ૪ ના દિવસે સવત્સરી કરવી.

૨૭ આવણુ કે કાર્તિક મહિના વધે તો બીજા આવણુમા સવત્સરી અને બીજા કાર્તિકમાં ચોમાસી કરવી.

૨૮ ‘કલ્પસૂત્ર’મા ૧૦ અષ્ટોશ બતાવ્યાં છે હમણાં ‘અસ્ય ચતિ પૂજા નામનું છેત્તું અષ્ટોશુ ચાલે છે.

કહુઆ શાહે ૨૧ બોલની પ્રરૂપણા કરી. જે ઉપરના ૨૮ બોલમા આવી બધા છે તેમજ સવરી માનકને પાળવાના ૧૦૧ બોલ બાંધ્યા પુરુષને માટે સીલ પાળવાના ૧૦૪ બોલ અને સ્ત્રીને માટે સીલ પાળવાના ૧૧૩ બોલ બનાવ્યા હતા.

‘કહુઆમત મા સવરી ગૃહસ્થ ગાદીનો આચાર્ય બનતો હતો. તેની પાપપરપરા બાંધી હતી. તે આ પ્રમાણે—

કહુઆમત પદ્મવક્ત્રી

૧ શાહ કહુઆ-નાટોલાઈના વીશા નામર મહેતા કાનજીની પત્ની કનકાદેવીએ સ. ૧૪૯૫મા એક બાળકને જન્મ આપ્યો, તેનું નામ કહુઆ શાહ રાખ્યું તે બાક વર્ષનો થતા શેડુ બર્યો.

મહેતા કાનંતૃ વૈષ્ણવધર્મી હતો. આથી બાળક કડુઆ શાહ મહાદેવ અને કૃષ્ણના લજનપદ બનાવવા લાગ્યો તે એક અંચલગચ્છના ગૃહસ્થ જૈનના ઉપદેશથી જૈન બન્યો.

કડુઆ શાહ સં ૧૫૧૪ માં પાટણ ગયો ત્યાં રૂપપરમાં આગમિયાગચ્છના વૈરાગ્ય ભાવનાવાળા ૫૦ હરિકીર્તિ ગણિની પાસે રહી, ‘સારસ્વત’ વ્યાકરણ, કાવ્ય, પિંગલ ન્યાયશાસ્ત્ર તથા પચાગીસહિત જૈનાગમો લણ્યો તેને દીક્ષા લેવાની ભાવના હતી. પરંતુ ૫૦ હરિકીર્તિએ જણાવ્યું કે, “આ કાળમાં શુદ્ધ સાધુજીવન પાળી શકાતું નથી. તો સાધુ બનીને દોષિત જીવન ગાળવું, એ તો દરેક રીતે ખરાબ છે ‘પ્રવચનસારોદ્ધાર’માં પાંચમા આરામ ૨૦૦૪ યુગપ્રધાનોનું સૂચન છે, તે ઉત્તરાર્ધ ભરત માટે સમજવું, પણ અહીં દક્ષિણ ભારતમાં તો સાધુપણું નથી.”

વળી, વિક્રમની ૧૩મી સદીમાં નવા નવા મતો નીકળ્યા છે. તે બધા સ્વચ્છંદી છે, પાસત્યા છે તારે જો ધર્મારાધન કરવું જ હોય તો આવી દીક્ષા લેવાથી કંઈ લાભ નથી તું માત્ર ગૃહસ્થના વેશમાં રહી ત્યાગી જીવન ગાળ, ભાવસાધુ બની રહે, એટલે તને એ રીતે ધર્મારાધનનો પૂરો લાભ થશે “કડુઆ શાહને આ ઉપદેશ ગમ્યો” તેણે પચાસજીના કહેવા મુજબ પ્રદ્વયર્થ અને શ્રાવકના આર્ય મંત સ્વીકારી, દેશવિરતિ સવરી જીવન ગાળવાનો નિર્ણય કર્યો તે સવરી બન્યો તે સચિત્ત પાણી પીતો નહોતો, પ્રાસુક આહાર-પાણી લેતો, ગૃહસ્થના ઘેર જઈ શુદ્ધ આહાર લેતો હતો, કચન-કામીનીનો ત્યાગી હતો, પગે વિહાર કરતો, અને જ્યાં જાય, ત્યાં પોતાના નધા મતનો ઉપદેશ કરતો હતો.

પાટણનો લીંબો મહેતા તેનો “પ્રથમ ઉપાસક” બન્યો. તેણે વીરમગામ, સલખણપુર, સૂરત, અમદાવાદ, ખલાત, માંડવ (માંડલ), ભરૂચ, ચાપાનેર, રાધનપુર, મોરવાડા, સુધગામ, નાડોલ, પાટણ, વડોદરા, ગધાર, ચૂડા-રાણપુર, જૂનાગઢ, અમરેલી, સાદડી, સિરોહી, થરાદ, જલોર, મહેસાણા વગેરે ક્ષેત્રોમાં ગૃહસ્થોના ઘરમાં રહી ચાતુર્માસ

માળ્યા હતા. તે તે સ્થળોમા તેણે પોતાના મતના ઘણા આવકો બનાવ્યા હતા.

શાસ્ત્રાર્થ

તેણે સં ૧૫૩૬મા નાટોલ (નાટલાઈ)ના યોમાસામા દોઢા ગમ્મના ઝઘિ સાણા સાથે શાસ્ત્રાર્થ કરી, જિન પ્રતિમાને જિના ગમતા પાઠોથી સિદ્ધ કરી હતી.

તેનો સવરી આજ કોં વાસણુ મહેસાણામા રહેનો હતો.

તેણે સં ૧૫૫૦મા સાદરીમા દોશી સધરાજના ઘરમા યોમાસામા ખરતરગમ્મ સાથે “પાચ કસ્વાણુક અને સ્ત્રી પૂલ” બાબતનો શાસ્ત્રાર્થ કર્યો હતો. તેમજ સં ૧૫૫૬મા બહોર પ્રદેશમા આચારિક તથા ખરતરગમ્મવાળા સાથે “ચતિ પ્રતિષ્ઠા, નિવેધ, અને અપવંના દિવસે પૌષધ કરવા બાબત” શાસ્ત્રાર્થ કર્યો હતો.

૫૦ હરિદ્દીતિ અષ્ટિએ સં ૧૫૬૩મા થરા ગામમા સ્વર્ગ વાસ કર્યો. શાહ કુટુબાએ પોતાની આલીએ સં ૧૫૬૨મા શા ખીમાશાહને ન્યાયિત કર્યો અને તેની સામે ઉપર જણાવેલા વિવિધ બાદોની પ્રરૂપણા કરી.

શાહ કુટુબાએ ૧૬ વર્ષની ઉંમરે અવરોપણુ લીધુ, ૨૬ વર્ષની ઉંમરે ગાદી સ્થાપી, અને સં ૧૫૬૪મા યતુજય તીર્થમા ફલ ૬૬ વર્ષની ઉંમરે અનચન સ્વીકારી, સ્વર્ગવાસ કર્યો.

૨. શાહ ખીમાલ-તે પાટણુના રાજકાવાલાના વીશા પોસ્તાહ શાં કમંચદ અને તેની પત્ની કમદિનો પુત્ર હતો. તે પરી પૂનાના ઘરે રહીને ઘણુ ભણ્યો હતો. પરી પૂનાએ પંડિતને હમેશાની “એક એક કોરી આપીને” તેને ન્યાયશાસ્ત્ર ભણાવ્યું, પણ ખીમા શાહને “હરમનો વ્યાધિ” થયો તેથી તે વધુ નિહાર કરી શક્યો નહીં. શાહ ખીમાલએ ૧૬મા વર્ષે અવરોપણુ સ્વીકાર્યું અને ૪૭ વર્ષની ઉંમરે સં ૧૫૭૧માં પાટણુમાં સ્વર્ગવાસ કર્યો.

ગમ્મબેદ

આ સમયે સવરી શાં રામાએ સં ૧૫૮૬મા ધરાદમા ખીમાશાહનો જૂદા પડી ક વા મનની જૂદી શાખા ચલાવી.

શા રામાએ ‘વીરવિવાહલો’ તથા ‘હુંપકહુંડી’ પાના ૭૨૯ રચ્યા છે.

શા. રામાની પરપરામાં (૩) શા. રામા મૃ૦ સ૦ ૧૫૯૪, (૪) શા૦ શ્રીવત, મૃ૦ સ૦ ૧૬૪૫, (૫) શા૦ રાઘવ મૃ૦ સ૦ ૧૬૦૩ મુ. થરાદ. (૬) શા૦ જોસાજી, મૃ૦ સ૦ ૧૬૪૭, મુ૦ થરાદ, (૭) શા૦ સ્તબ્ધન-તેણે અનશન લઈ સ૦ ૧૬૩૧મા ૬૧ દિવસોનું અનશન કરી કાળ કર્યો સઘે તેની માંડવી બનાવી, અગ્નિ-સસ્કાર કર્યો. ત્યા સ્તૂપ બનાવ્યો.

૩. શા૦ વીરજી—નાડલાઈના વીશા શ્રીમાલી દોશી કુંરપાલ અને તેની પત્ની કોડિમદેવીનો તે પુત્ર હતો તે શા૦ ખીમાની પાટે આવ્યો અને શા૦ રામાની પરપરાના પાંચમા શા૦ રાઘવની પછી (સ૦ ૧૬૦૩ પછી) શા૦ ખીમજીની પાટે બેઠો. તે શીઘ્ર કવિ હતો તેણે ‘ગુરુતત્ત્વનિર્ણય’ અને “ઋષભદેવ વિવાહલો” ઢાળ ૪૪ બનાવ્યા હતા.

તેણે ૧૪ વર્ષની ઉંમરે સવરી બની, ૩૦ વર્ષ ગાદીધર રહી, ૬૬ વર્ષની ઉંમરે સ૦ ૧૬૦૧ મા નાડલાઈમાં કાળ કર્યો.

આ સમયે સ૦ ૧૫૭૨મા તપામત માથી પાયચંદ મત નીકળ્યો. પાયચંદજીએ લોકોને ઠગવા, “મેલો વેશ” પહેર્યો, કડક ક્રિયા કરવા માડી. “અને વીરમગામ વગેરેના” કડુઆમતના શ્રાવકોને “લકત બનાવ્યા” સવરી બ્રહ્મચ દ્ર તેમનો શિષ્ય બન્યો.

તપાગચ્છના આ૦ આણુદવિમલસૂરિએ સ૦ ૧૫૮૩ મા ક્રિયોદ્ધાર કર્યો (પ્રક૦ ૫૬) તેમણે પણ સ૦ ૧૫૮૫માં કડુઆમતના શ્રાવકોને પોતાના લકતો બનાવ્યા. મહેસાણાના કડવામતના દોશી સંવરી વાસણને પોતાના પરિવારમાં દીક્ષા આપી હતી.

૪. શા૦ જીવરાજ—તે અમદાવાદના પારી જગપાલ અને તેની પત્ની શોભીદેવીનો પુત્ર હતો. યશસ્વી હતો. તે આ કડુઆમતનો પ્રભાવક થયો.

તે ૧૨ વર્ષની ઉંમરે સવરી બન્યો અને ૬૬ વર્ષનું આયુષ્ય પાળી,

સં ૧૬૪૪મા અમદાવાદમા “નિમાર પઠતા” ૪ દિવસનું અનશન પાળી, શાં તેજપાલને ગાદી આપી, અમદાવાદમા કાળધર્મ પામ્યો.

અકતોએ તેની માઠવી બનાવી, તે દિવસે ચહેરમા અમારિ પળાવી. આ સમયે સં ૧૬૦૨માં અમદાવાદ પાસેના હેબતપુરમા ‘બ્રહ્મમત’ નીકળ્યો.

આં પાર્શ્વદ્રે ‘પાયચ જગચ્છ’ ચલાવ્યો. તેનો મુખ્ય શિષ્ય બ્રહ્મચરિ હતો. તે વિદ્વાન હતો. પણ પાર્શ્વદ્રસૂરિએ ઉપાં વિજયદેવને આચાર્ય બનાવ્યા. આથી ઠડુઆમતના આવક મહેતા આણુદીએ બ્રહ્મચરિને ઉરકેયો કે, તમે વિદ્વાન હોવા છતાં, ગુરુએ તમને આચાર્યપદ આપ્યું નહીં, તો હવે તમે તમારો નવો ગચ્છ પ્રવતવિ. તમે એવા શકિતશાળી છો.” એટલે ચરિ બ્રહ્મે પૂનમની પાળી સ્થાપન કરી. નવો ‘બ્રહ્મમત’ ચલાવ્યો, જેનું બીજું નામ ‘મુધર્મજગચ્છ’ પણ મળે છે અને મહેતા આણુદી આ રમત રમી, કરીવાર ઠડુઆમતનો આવક બની ગયો,

સવરી જીવરાજ શાહના આવક ઠાં મેષુએ સં ૧૬૧૮ મા ખલાતમાં મહોં ધર્મસામરગણિ સાથે ‘નિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા સાધુ કરે, કે આવક કરે’ તે અંગે ચર્ચા કરી. હતી.

યાત્રા મંદિરો

તેણે ઘણી તીર્થયાત્રાઓ કરી હતી. તેણે ઉપદેશ આપી, પાપુ, ખલાત, રાધનપુર મોરવાડા વગેરે સ્થાનોમા નિનાદય અને ઉપામયો કરાવ્યા. તેના ઉપદેશથી સં ૧૬૨૧ મા ખલાતના બીવાડામા આવરદોશીએ નિનાદય બેઠાવ્યું.

તેણે સં ૧૬૩૧મા સવરી રામાની શાખાના સવરી સંજ્ઞનને અનશન કરાવ્યું. તે સં ૧૬૪૪મા અમદાવાદના ખરવરજગચ્છના શાં સોમજી સવાના છરી પાળતા યાત્રાસર સાથે યત્રુ જયવીર્ણની યાત્રાએ ગયો હતો અને ત્યારે ત્યાં ઘણા ઉત્સવો થયા હતા.

પછી ત્યાં સં ૧૬૭૫મા ચૈમુખજીની પ્રતિષ્ઠા થઈ હતી.

(—પ્રકં ૪૪, પૃં ૪૮૯)

૫. શાઁ તેજપાલ—તે પાટણના શ્રીમાલી દોશી રાયચંદ, અને તેની પત્ની કેનકાઈનો પુત્ર હતો. તેણે સઁ ૧૬૨૩માં ૧૩ વર્ષની ઉંમરે સવરીપણ સ્વીકાર્યું અને ૩૬ વર્ષની ઉંમરે સઁ ૧૬૪૫માં પાટણમાં “બિમારી ભોગવી, કાળ કર્યો. તે વિદ્વાન્ હતો. તેણે “મહાવીર નમસ્કાર કલ્યાણ કારણ ધર્મ” વગેરે સ્તોત્રો, તેનાં ભાષ્ય અને અવચૂરિ વગેરે બનાવ્યા.

૬ શાઁ રત્નપાલ—તે ખલાત પાસેના કંસારી ગામના વીશા શ્રીમાલી દોશી વસ્તા અને તેની પત્ની રીડીનો પુત્ર હતો. તેણે ૧૦ વર્ષ ગૃહસ્થપણે રહી, સંવરી બની, ૩૧ વર્ષની ઉંમરે પદ્મધર બની, અને ૪૬ વર્ષની ઉંમરે સઁ ૧૬૬૭ના ચોમાસામાં ખલાતમાં બિમાર થતા શાઁ જિનદાસને પોતાની પાટે બેસાડી, ચોમાસામાં અનશન પૂર્વક કાળ કર્યો

અથો

તેણે સઁ ૧૬૪૪માં પાલીતાણામાં “અવતી સુકુમાલ રાસ” બનાવ્યો. તેનો રાગ સારો હતો તે સૂક્ષ્મ વિચારમાં પ્રવીણ હતો. તેણે ૨૪ તીર્થ કરેલી, ૨૦ વિહરમાન જિનેલી, તથા ૧૩ કાઠીયાની ભાસ બનાવી અને ઘણા “સ્તવન-સ્તુતિ” રચ્યા

તેના સમયે સઁ ૧૬૪૭ ના ચતુર્માસમાં ખલાતમાં વૈરાગણુ બાઈ સવરી સહિજલદેએ પદ દિવસનુ અનશન સ્વીકાર્યું અને નિર્યામણ પાલી, સ્વર્ગવાસ કર્યો. ખલાતના સઘે બાઈ સહિજલદેની માંડેવી બનાવી, અગ્નિ સસ્કાર તથા મહોત્સવ વગેરે કર્યા. તેના પદ્મધર સવરી ખેતશી સાથેના શ્રાવક જિનદાસે અમદાવાદમાં મહોત્સવ ધર્મસાગરજી સાથે “દેશવિરતિ ધર્મ, તે ધર્મ છે કે નહીં આ બાબતે શાસ્ત્રાર્થ કર્યો.

તીર્થ યાત્રાસંઘ

શાઁ રત્નપાલે ગિરનાર, શત્રુજય, દેવપાટણ, દીવ બદર વગેરે તીર્થોની યાત્રા કરી

તેના ઉપદેશથી અમદાવાદના ભણુશાળી દેવાએ સઁ

૧૬૬૧ માં અમદાવાદથી છ'રી પાળતો સાત્રાસ્ર ઘ ઠાકયે સવરી સ્તપાલ, સં જિનદાસ, શાં પૂજા, શાં જેતશી, શાં ધોમા, શાં માવણ, શાં તેજપાલ, શાં ઋષભદાસ, શાં પૂજા, શાં જોપાલ, શાં હીરણ વગેરે ૧૧ સવરીઓ આ સમ સાથે યાત્રા માટે ગયા તેઓએ આખૂ તીર્થ, ગોડી પાર્શ્વનાથ, રાણકપુર તીર્થ વગેરે યાત્રા કરી, અને દરેક સ્થાને દેવપૂજા વિધિપૂર્વક નાટક, ઉત્સવ વગેરે કર્યા

જલેખીનું, જમણું

સવરીસ્ત જિનદાસે સિરાહીમાં ચૈત્યવાસી મતિ સાથે “મતિવેશ બાળત” ચર્ચા કરી,

સઘ ઘરાઈમાં ગયો, ત્યારે ૧૭ સ્વામી-વાત્સલ્ય ઘયા, જેમાં ૬૦ મણ ખાંડની જલેખી બની હતી, તે બધા રાધનપુર, પાટણ ઇર્ષ અમદાવાદ આવ્યા. દરેક સ્થળે સઘનું સ્વાગત અને સ્વામી વાત્સલ્ય ઘયા.

૭. શાં જિનદાસ-તે ઘરાઈના ધીમાણી' વેરા જેશિ અ અને તેની પત્ની જિમણાદેનો પુત્ર હતો. તેણે સં ૧૬૫૬ માં ૧૭ વર્ષની ઉંમરે સવરી પણ સ્વીકાર્યું સં ૧૬૫૧માં ૪૦ વર્ષની ઉંમરે પદ્મધર બની, સં ૧૬૭૦ના ધોમાસામાં ૫૬ વર્ષની ઉંમરે અમદાવાદમાં ‘૧૪તપીડા શાજ’માં તેજપાલને પદ્મધર બનાવી, શુભ ખ્યાનથી અનશન કરી ઠાળ કર્યો.

જિનપ્રતિષ્ઠા સ્વામીવાત્સલ્ય પ્રભાવના

૭માં શાં જિનદાસના ઉપદેશથી સં ૧૬૬૩ ના ફાં ૫૦ ૧ના શાજ બાદશાહ માન્ય ભણુશાળી દેવાળે જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. તેમાં ભણુશાળી દેવાળે ૭૦ ઋષભદેવની ૮૫ અગુલની એક પ્રતિમા તથા ભણુશાળી દેવાળે ૫૭ આગળની એક જિનપ્રતિમા તથા ભણું દીકાળે ૫૭ આગળની એક જિનપ્રતિમા અને તે ઉપશત બીજી ઘણી જિનપ્રતિમાઓ એમ કુલ ૧૫૦ જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા'સુ બરી આવઠોળે કરી હતી. કઠવામતના સઘે સ્વામીવાત્સલ્ય ઠમું ભણુશાળી દેવરાજ તથા ભણુશાળા દેવાળે સૌને વચ્ચની પ્રભાવના કરી.

શાસ્ત્રાર્થ

શાઁ જીવરાજે સંઁ ૧૬૪૯મા અમદાવાદમાં મહોઁ ધર્મ-
સાગરગણિ સાથે “દેશવિરતિ ધર્મ” બાબત ” શાસ્ત્રાર્થ કર્યો તથા
સં ૧૬૬૧ મા સિરોહીમાં ચૈત્યવાસી ચતિઓ સાથે શાસ્ત્રાર્થ
કર્યો સંઁ માવજીએ શાઁ જીવરાજના સમયે સં ૧૬૬૩ માં
“નર્મદાસુંદરી રાસ ” બતાવ્યો.

ખંભાતમાં દોશી હર્ષાની પત્ની સહજલદે તથા તેના પુત્ર
શાઁ કેદયાણે સંઁ ૧૬૬૪મા સવરી માવજી પાસે સવરીપણુ
અગીકાર કર્યું, તેણે બારવતો લીધા ત્યારે મોટી પ્રભાવના કરી.
સવરી માવજીએ સં ૧૬૬૬મા ચોમાસામા ખંભાતમા કાળ કર્યો.

સવરી શાઁ કેદયાણે સંઁ ૧૬૬૭ના માગશર સુદિ ૬ના દિવસે
ખંભાતમા શ્રાવિકા હેમાઈના જિનાલયમા લઁ ધર્મનાથની પ્રતિમાનો
પ્રવેશ કરાવ્યો તે પછી તે સવરીજિનદાસની પાસે લણુવા ગયો.

થથો, તીર્થયાત્રા

સવરી જિનદાસ વગેરે સવરીઓએ શત્રુંજય તીર્થની યાત્રા
કરી, તેઓ અમદાવાદ આવ્યા સવરી તેજપાલે રાધનપુરમા “વરણાગ
જીનુઆની સજ્જાય ” બતાવી. સં તેજપાલે સં ૧૩૬૭ના
ચોમાસામા અમદાવાદમા “દશપદી” બતાવી. પાદધટિકા. પૂનમ વગેરે
“૧૦ બોલનો વિચાર ” બતાવ્યો.

પાઘડી

કડુઆમતવાળા ૧૬મી પ્રપણુમા માને છે કે “સૌએ જિના
લયમા માથાની પાઘડી ઉતારી સાધુ જેવા દેખાય તેમ ગભારા અને
રગમ ઉપમા બેસવું.” શાઁ તેજપાલે “પાદધટિકાના બોલ ”મા આ
બાબતની ચર્ચા કરી છે. મહોઁ ધર્મસાગરજી ગણિવરે “પ્રવચન
પરીક્ષા વિશ્રામઃ ૯, ગાથા ઉપ”માં આ બાબત “ટકશાળી ખુલાસો ”
કર્યો છે અને તેની ભૂલ રૂપ બતાવી છે

સભવ છે કે-આ સવરી જિનદાસે “પથિડાસ દેશો કહેજો મારા
નાથને ” સ્તવન બતાવ્યું હોય તેમાં તેણે બતાવ્યું છે કે-હેમરાજે

૧૬૬૧ માં અમદાવાદથી છ'રી પાળતો માત્રાસ ઘ ઠાકરો. સવરી રત્નપાલ, સં જિનદાસ, શાં પૂબ, શાં ખેતશી, શાં ભાયા, શાં માવણ, શાં તેજપાલ, શાં ઋષભદાસ, શાં પૂબ, શાં ગોપાલ, શાં હીરણ વગેરે ૧૧ સવરીઓ આ સઘ સાથે માત્રા મળે મયા તેઓએ આખૂ તીર્થ, ગોડી પાર્શ્વનાથ, રાણકપુર તીર્થ વગેરે માત્રા કરી, અને દરેક સ્થાને દેવપૂજા વિધિપૂર્વક નાટક, ઉત્સવ વગેરે કર્યા

જલેખીનું જન્મણુ

સવરીરત્ન જિનદાસે સિરોહીમાં ચૈત્યવાસી થતિ સાથે “ચતિવેશ બાબત” ચર્ચા કરી

સઘ ઘરાદમાં ગયો, ત્યારે ૧૭ સ્વામી-વાત્સલ્ય યવા, જેમાં ૬૦ મણુ ખાઠની જલેખી બની હતી, તે બધા રાધનપુર, પાટણ થઈ અમદાવાદ આવ્યા. દરેક સ્થળે સઘનું સ્વાગત અને સ્વામી વાત્સલ્ય થયા

૭ શાં જિનદાસ-તે ઘરાદના મીમાંસી વેદ્ય જોશિ અને તેની પત્ની જિમણાદેનો પુત્ર હતો. તેણે સં ૧૬૫૬ માં ૧૭ વર્ષની ઉંમરે સવરી પહુ સ્વીકાર્યું. સં ૧૬૫૧માં ૪૦ વર્ષની ઉંમરે પદ્મધર બની, સં ૧૬૭૦ના મિત્રાસામાં ૫૬ વર્ષની ઉંમરે અમદાવાદમાં “રકતપીડા રાજ”માં તેજપાલને પદ્મધર બનાવી, શુભ ધ્યાનથી અનશન કરા કાળ કર્યો.

જિનપ્રતિષ્ઠા સ્વામીવાત્સલ્ય પ્રભાવના

૭મા શાં જિનદાસના ઉપદેશથી સં ૧૬૬૩ ના શાં વં ૧ના રાજ બાદશાહ માન્ય બાણુશાળી દેવાએ જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. તેમાં બણુશાળી દેવાએ ૬૦ ઋષભદેવની ૮૫ અંજુલની એક પ્રતિમા તથા બણુશાલી દેવાએ ૫૭ આમળની એક જિનપ્રતિમા તથા બણું છીકાએ ૫૭ આમળની એક જિનપ્રતિમા અને તે ઉપરાંત બીજી બધી જિનપ્રતિમાઓ એમ કુલ ૧૫૦ જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા સવરી આજકોએ કરી હતી. કડવામતના સઘે સ્વામીવાત્સલ્ય કર્યું બણુશાળી દેવરાજ તથા બણુશાળી દેવાએ સૌને વશની પ્રભાવના કરી.

શાસ્ત્રાર્થ

શાઁ જીવરાજે સંઁ ૧૬૪૯માં અમદાવાદમાં મહોઁ ધર્મ-
સાગરગણિ સાથે “દેશવિરતિ ધર્મ” બાબતે” શાસ્ત્રાર્થ કર્યો તથા
સં ૧૬૬૧ માં સિરોહીમાં ચૈત્યવાસી યતિઓ સાથે શાસ્ત્રાર્થ
કર્યો સંઁ માવજીએ શાઁ જીવરાજના સમયે સં ૧૬૬૩ માં
“નર્મદાસુદરી રાસ” બનાવ્યો.

ખંભાતમાં દોશી હર્ષાની પંતી સહજલદે તથા તેના પુત્ર
શાઁ કલ્યાણે સં ૧૬૬૪માં સંવરી માવજી પાસે સંવરીપણુ
અગીકાર કર્યું, તેણે બારવતો લીધા ત્યારે મોટી પ્રભાવના કરી.
સંવરી માવજીએ સં ૧૬૬૬માં ચોમાસામાં ખંભાતમાં કાળ કર્યો.

સંવરી શાઁ કલ્યાણે સં ૧૬૬૭ના માગશર સુદિ ૬ના દિવસે
ખંભાતમાં શ્રાવિકા હેમાધના જિનાલયમાં લઁ ધર્મનાથની પ્રતિમાનોં
પ્રવેશ કરાવ્યો તે પછી તે સંવરીજિનદાસની પાસે લણવા ગયો.
અથો, તીર્થયાત્રા

સંવરી જિનદાસ વગેરે સંવરીઓએ શત્રુજય તીર્થની યાત્રા
કરી, તેઓ અમદાવાદ આવ્યા સંવરી તેજપાલે રાધનપુરમાં “વરણાગ
જીન્તુઆની સજ્જાય” બનાવી સંઁ તેજપાલે સં ૧૩૬૭ના
ચોમાસામાં અમદાવાદમાં “દશપદ્મી” બનાવી પાદઘટિકા, પૂનમ વગેરે
“૧૦ બોલનો વિચાર” બનાવ્યો.

પાઘડી

કડુઆમતવાળા ૧૬મી પ્રપ્તણામાં માને છે કે “સૌએ જિના
લયમાં માથાની પાઘડી ઉતારી સાધુ જેવા દેખાય તેમ ગભારા અને
રગમડપમાં બેસવું” શાઁ તેજપાલે “પાદઘટિકાના બોલ”માં આ
બાબતની ચર્ચા કરી છે. મહોઁ ધર્મસાગરજી ગણિવરે “પ્રવચન
પરીક્ષા વિશ્રામ ૯, ગાથા ૩૫”માં આ બાબત “૮ કશાળી બુલાસો”
કર્યો છે અને તેની ભૂલ સ્પષ્ટ બતાવી છે

સંભવ છે કે—આ સંવરી જિનદાસે “પથિકાસ દેશો કહેજો મારા
નાથને” સ્તવન બનાવ્યું હોય તેમાં તેણે બતાવ્યું છે કે—હેમરાજે

કમ્પમા અવિધિ (ક્રિયાલોપી) પણ ચલાવ્યો છે આ રીતે, હેમરાજે વિક્રમની ૧૭મી સદીમાં તેવો પણ ચલાવ્યાનું સૂચન મળે છે પણ તેની વધુ કોઈ માહિતી મળતી નથી.

ઇતિહાસ કહે છે કે જોનપુરના બનારસીદાસ શ્રીમાળીએ વિ. સ. ૧૬૮૪ માં દિગમ્બર સમ્રાટનો તોરપથ ચલાવ્યો છે

(-પ્રક. ૧૪, પૃ. ૩૨૮)

તેના મિત્રોમાં હેમરાજનું પણ નામ છે તે હેમરાજે ૮૪ પ્રમાણે ઉઠાવી શ્વેતામ્બર માન્યતાનો વિરોધ કર્યો હતો. મુત કેવલી જેવા મહોં મરોપિજ્જલ ગણિવરે હોંદી પણ રૂપે દિગ્પદ ધોરાશી બોલમાં પ્રમાણે સાથે તેના ઉત્તર આપ્યા છે મહોં મરોપિજ્જલ ગણિવરે પણ બનારસીય મત ખડનમાં સંસ્કૃતમાં ૮૬ બોલોનો ઉત્તર આપ્યો છે અમે પણ શ્વેતામ્બર દિગમ્બર સમન્વય ભા. ૧ થી ૪ માં (હોંદીમાં) દિગમ્બર મરોપિજ્જલ આધારે આપી ૮૪ બોલની શ્વેતામ્બર માન્યતાને સમમાણ રજુ કરી છે

૮ તેજપાલ

તે બાતના સોની વસ્તુપાલ અને તેની પત્ની ફીફી (વૈજલે)નો પુત્ર હતો. તેણે સવરી માવણના વચનથી નાની ઉંમરે સ. ૧૬૬૪માં સવરીપણ સ્વીકાર્યું, સ. ૧૬૭૦માં અમહાવાદમાં ગાદીધર બની, સ. ... માં કાળ કર્યો.

ન્યાયશાસ્ત્ર

તે આ મતનો મોટો વિદ્વાન હતો. તે ભારે પ્રભાવક નીવડ્યો. તે કડવાસઘના આમકથી બદ્ધ પુષ્કર મિત્ર પાસે, તેને “રોજની એકેક સુવર્ણસુત્રા” આપી, “ચિત્તામણિ” ન્યાયશાસ્ત્ર ભર્યો.

અનશન

તેણે ઘરાબમાં મોટી હસરાજની માતા છત્રીને અનશન કરાવ્યું બાઈ છત્રીએ પચુપણમાં અગાધિરના બીજા દિવસે ૨૨ દિવસનું અનશન પૂરું કરી “સુખાલુ પુ” બોલવા બોલતાં કાલ કર્યો. સથે તેનો મુત્તુમહોત્સવ ઊજાવ્યો.

શાસ્ત્રાર્થ

શા૦ તેજપાલે ધરાદત્તા નવાળ જમાલીખાંની રાજસભામાં તપગચ્છના પન્થાસ સાથે “ચતિવેષ ખાળત” ચર્ચા કરી, તથા લોકાગચ્છના મહેતા રતનશી સાથે “ચમરેન્દ્રનુ જિનશરણુ ગ્રહણુ તથા શાન્તિ જિનપ્રતિમાઓ ખાળત” ચર્ચા કરી.

અન્થો

શા૦ તેજપાલે સ૦ ૧૬૭૧ના ચોમાસામાં પાટણમાં પરી લટકણના ઘરમાં રહી સંસ્કૃતમાં “દીપોત્સવકલ્પ” તેની અવચ્ચરિ, ચતુર્વિંશતિ જિનસ્તોત્ર, સર્વસુરાસુરૈર્વન્ધ૦” વગેરે છ દો, અને સ્તુતિઓ વગેરે બનાવ્યા.

છ'રી-યાત્રાસંઘ

શા૦ તેજપાલ અમદાવાદના લણુશાળી દેવાના શત્રુજય તીર્થના છ'રી પાળતા યાત્રાસંઘમાં સ૦ ૧૬૭૨ના કા૦ ૧૦ પના રોજ પધાર્યા તેમાં પોતાના ગચ્છના અને ખીજા ગચ્છના ઘણા જૈનો સાથે હતા. તેઓ એકવાર આહાર, ભૂમિશયન, બે વાર પ્રતિક્રમણ, ત્રિકાળ પૂજા, સચિત્ત ત્યાગ, પ્રહ્લ્લચર્યાપાલન, પાદવિહાર અને સમ્યક્ત્વ એમ છ'રીનું પાલન કરતા જતા હતા આઠમ-ચૌદશે એક સ્થળે રહી જતા હતા સૌએ એ તીર્થમાં સત્તરલેદી જિનપૂજા રચી સંઘપતિએ ઘોળકામાં જામી (જામનગરી કોરી) ની અને વસ્ત્રોની પ્રભાવના કરી.

ચોમાસામાં પ્રતિષ્ઠા

શા૦ તેજપાલે સ૦ ૧૬૭૨માં ચોમાસામાં ખલાતથી અમદાવાદ આવી, લણુશાળી દેવાના જિનપ્રાસાદમાં ભ૦ શાતિનાથની પ્રતિમાના પરિકરની પ્રતિષ્ઠા કરી.

અમારિપડહ

થરાદની ૨૦ વર્ષની ઉંમરની બાઈ જયવાંદી સ૦ ૧૬૭૩ના વૈ૦ વદિ ૭ ના દિવસે કાનખાઈ વીરના ઉપદેશથી જૈન બની તેણે શા૦

તેજપાલના ઉપદેશથી વૈશાખ પાળી, અનશન સ્વીકાર્યું રાજનગરના સુખા મહર્ષિજીએ બાઈના કહેવાથી અમદાવાદની ચારે તરફ “દશક્રેશી”મા એક મહિના માટે અમારિપટલ વગડાવી બાઈએ સં ૧૬૭૨ (૧૬૭૩)ના આં ૧૦ ૧૨ ના શેષ ૬૫ દિવસનું અનશન પાળી સમાધિપૂર્વક સ્વર્ગવાસ કર્યો.

મત-લક્ષણી

સં ૧૬૭૩તા શોમાસામા અમદાવાદમાં બલુશાળી દેવા વળેરેએ આવકના બારમત સ્વીકાર્યા આ પ્રસંગે સોનાનો વેદ, મુદ્રા જળેરેની લક્ષણી કરી. બાઈ હેમાઈએ સં ૧૬૭૪ ના કાં ૨૦ સં ૧૧ ના શેષ ૭૦ વિમળનાથની પ્રતિષ્ઠા કરાવી જલસાયા, સમવાત્સલ્ય, વજ્ર પ્રભાવના વળેરે કર્યા

તીર્થ યાત્રાસઘ

આં તેજપાલે સં ૧૬૭૪ના ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૫ ના દિવસે અમદાવાદના બલુશાળી દેવાના છરી પાળતા યાત્રાસઘ સાથે આબૂ, ઈંદર અને તારગાતીર્થની યાત્રા કરી આ સઘમાં ખભાત, સોજિત્રા, અને અમદાવાદના જૈનો પણ આવ્યા હતા બલુશાળી દેવાનો કુટુંબ પુસ્તિવાર પણ સાથે હતો. બલુ દાથી, યોડા પણ સાથે હતા સઘ શ્રીજેશ્વર, પાટણ, સિદ્ધપુર, આબૂ, અસલગઢ દેલવાડા, આરાસણ, ઈંદર, તારગા, વઠનગર, રાખનપુર થઈને અમદાવાદ આવ્યો. વડનગરમાંનાગર બ્રાહ્મણુ વોરા જીવાઈ સમવાત્સલ્ય તથા વજ્રની પ્રભાવના કરી. સં ૧૬૭૫મા વરાહમાં દોશી ખીજાની પત્ની વાલાબાઈએ ૫૭ દિવસનું અનશન કરી સ્વર્ગવાસ કર્યો. આં તેજપાલે “શતપ્રભી” વળેરે ગ્રંથો રચ્યા.

આં તેજપાલ સં ૧૬૭૫ના કાં ૧૦ ૧૩ના શેષ અમદાવાદથી ભં જીવરાજના પુત્ર બલુશાળી પચાસણુના છરી પાળતા સઘ સાથે શત્રુજય ગયા ત્યાં સઘે સત્તરશેરી પૂજા, સ્નાત્ર વળેરે ઉત્સવો કર્યા, લક્ષણી વહેણી અને સૌ યોગ્યા, ખભાત વઈ, અમદાવાદ આવ્યા.

મોટી લહાણી

ભણુશાલી દેવાએ સ૦ ૧૬૭૫ ના પોતાના ભત્રિજ ભણુશાલી પચાચણુના શત્રુજયતીર્થના યાત્રા સઘમાથી આવ્યા પછી અમદાવાદમા બધા ગચ્છોમાં “નવકાર” મંત્ર ગણુનારાઓને ૧ જામી અને ૧ મોદકની લહાણી કરી. કડવામતના સૌ જૈનોને એકેક ગદિયાણા ભાર સોનાનાં વેલિયાં આપ્યા હતાં, તેણે આ પ્રમાણે મોટી પ્રભાવના કરી હતી.

ગ્રંથો

શા૦ તેજપાલે સ૦ ૧૬૭૬નાં ચોમાસામા ખભાતમા “ભ૦ મહાવીરસ્વામીના પાંચ સ્તવન” અને “ભગવતી સાધુવદના રાસ” બનાવ્યા

ગચ્છસંઘર્ષ—

થરાદમા કડુઆમતના ઘર ૭૦૦ અને તપાગચ્છનાં ઘર માત્ર ૧૩ હતા, પણ એ બધામા સંપ્ર પ્રવર્તતો હતો. બધાએ કડવામતના જિનાલયમાં દર્શન, પૂજા કરતા હતા. કડુઆમતની માન્યતા હતી કે, “શ્રાવક રગમ ઉપમા બેસે ત્યારે પાઘડી ઉતારીને જ બેસે, અને પાઘડી ન ઉતારે તો નીચે બેસી જાય.” પરંતુ થરાદના તપગચ્છીય હરજી ગાંધીનો ભત્રીજો નાનજી ગાંધી સ૦ ૧૬૭૬ મા પાઘડી બાધી, રગમ ઉપમા બેઠો. આ નિમિત્તે ઝગડો થયો. હરજી ગાંધીએ રાધનપુર લખી જણાવ્યું કે, “અહીં કડુઆમતના ઘર ઘણાં છે અને તપાગચ્છનાં ઘર ઓછાં છે, તેથી તેઓ અમને દબાવે છે, તો તમે અમને મદદ કરો.” રાધનપુરમા તપાગચ્છના ઉપાશ્રયમા સૌ સઘની હાજરીમા સં૦ ૧૬૭૬ ના ભા૦ સુ૦ ૨ ના તેલાધરના દિવસે આ પત્ર વચ્ચાયો. રાધનપુરના તપાગચ્છના યુવાનો આવેશમા આવી રાધનપુરનો કડુઆમતનો ઉપાશ્રય તોડી નાખ્યો, પરિણામે ઝગડો વધ્યો. કડુઆમત વાળા અજમેરમા બાદશાહ સલીમ પાસે ફરિયાદે ગયા ત્યારે અજમેરમા બાદશાહ સલીમ પર અમદાવાદના કડુઆમતના ભ૦ દેવાનો મોટો પુત્ર ભણુશાણી ખીમજી અને તપાગચ્છના શેઠ શાંતિદાસ

ઝવેરીનો પ્રભાવ સારો હતો. પછી તપગચ્છના મુઠવી શુદ્ધ આચારવાળાએ, “રાધનપુરના તપગચ્છવાળાએ કડુઆમતનો ઉપાશ્રય નવો બનાવી દેવો, અને કેસરખાતામાં ફરના ૧૦ રૂપિયા આપવા” આવુ પ્રમાધાન કરાવ્યું અને સૌ વિખરાયા. પરંતુ રાધનપુરના તપગચ્છવાળાએ કડુઆમતનો ઉપાશ્રય બનાવી ન આપ્યો. આથી કલેશ ચાલુ જ રહ્યો. બીજી તરફ રાધનપુરના તપગચ્છવાળાએ ભાન્તમાં તપગચ્છ મોટો છે એમ માની કડુઆમતવાદા સાથે જમણ વ્યવહાર બધ કર્યો, અને કડુઆમતવાદાએ બીજા ગચ્છવાદાને તે પોતાની સાથે લેગવી લીધા, પછી આ કલેશ જમણવાદમાં આવ્યો, પરંતુ જમણવાદના તપગચ્છના જૈનોએ કડુઆમતવાદાને ટાળ્યા નહીં. થરાદ વિભાગના ધરાદ, મોરવાડા, સૂઝગામ, વાવ જોડે ગામેમાં પણ તપગચ્છ અને કડુઆમતના આવકોમાં બે ભાગ પડ્યા.

થરાદના કડુઆમતવાળાએ અને નિવેડો લાવવા, જમણવાદ વર્ષ, મૂળા જ્યાજમખાન પાસે ફરીથી ઉપાશ્રયની ફરીયાદ કરી, પણ તે સૂત્રો મરણ પામ્યો, તેથી તેઓએ બાદચાહ સચીમ પાસે જવાનો નિર્ધાર કર્યો. જમણવાદના શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીએ જ્યારે પડી આ કલેશનો નીચે મુજબ મુખદ અંત આપ્યો.

૧ રાધનપુરના તપગચ્છના ઝુનેગાર જૈનોને પોતાના સાગર મતમાં લેળવી લઈને નિર્દોષ કરાવવા વચન આપ્યું.

૨ કડુઆમતના આવેલાન બંધ દેવાનો બીજો પુત્ર ભલુશાળી રૂપણને મમલાવી, તેની મારફત થરાદના કડુઆમતવાળાને ઠડા કર્યા.

આ રીતે શેઠે સં ૧૬૮૦માં બને પક્ષો વચ્ચે મુમિજ કરાવે, અને પક્ષો મળીને સાથે જમ્યા અને વિખરાયા.

શેઠ શાંતિદાસે રાધનપુરમાં કડુઆમતનો નવો ઉપાશ્રય બંધાવ્યો, પણ ત્યારથી એટલે સં ૧૬૮૦ થી રાધનપુરના તપગચ્છ મુખમાં બે પક્ષો બન્યા. પરિણામે તપગચ્છના ઉપાશ્રયના પણ આ પક્ષો માટે બે ભાગ પડ્યા.

સ્નાત્રવિધિ

પદ્મધર શાં તેજપાલે સં ૧૬૮૦ના ચોમાસામાં ખંભાતમાં લં શાંતિનાથની નવી “સ્નાત્રવિધિ” બનાવી.

સં ૧૬૮૧ના ફાં સું ૧૧ના રોજ ખંભાતમાં સોની સહજ-પાલની પુત્રી બાઈ જીવાઈના જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરી, જળયાત્રા વગેરે ઉત્સવો કરાવ્યા.

તપ ઉત્સવ

શાં તેજપાલે સં ૧૬૮૨માં અમદાવાદમાં ચોમાસુ કર્યું પર્યુષણપર્વમાં લણુશાળી પચાયણુ વગેરે ૫૦૦ ભાઈ-બહેનોએ અઠ્ઠાઈતપ કર્યું, ઉત્સવ પ્રભાવના કર્યા

ગ્રંથો

સં તેજપાલે સં ૧૬૮૨ના ચોમાસામાં અમદાવાદમાં “સીમધરસ્વામીનો શોભાતરંગ” ઢાળ - ૪૩, તથા લગવાન અજીત-નાથની સ્તુતિ,” તેની “અવચૂરિ” વગેરે બનાવ્યા.

સવરી તરફથી જિનપ્રતિમાઓ

શાં તેજપાલ તથા શાં કદયાણુજીએ સં ૧૬૮૩ના જેઠ સુદિ ૩ના દિવસે અમદાવાદમાં લણુશાળી દેવાની બહેન દ્રુપાઈના જિનાલયમાં લં સલવનાથ વગેરે તીર્થ કરોની રત્નમય, પિત્તલમય અને પાષાણમય ૭૫ જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરી આ અજન-શલાકામાં શાં તેજપાલે પોતાના તરફથી પાંચ આગળની લં પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા ભરાવી, જેને તેણે અમદાવાદ પાસેના હેખતપુરના લં ચંદ્રપ્રભુના જિનાલયમાં બેસાડી હતી, તેમજ શાં કદયાણુ-જીએ પણ પોતાના તરફથી ૧૭ આગળની લં વિમલનાથની પ્રતિમા ભરાવી, જેને તેણે હેખતપુરના લં અભિનદનસ્વામીના જિનાલયમાં બેસાડી હતી.

ગ્રંથો

શાં તેજપાલે સં ૧૬૮૪ના વૈશાખમાં અમદાવાદમાં નવા જિનપ્રાસાદમાં લં અભિનદનસ્વામીની પ્રતિમાનો પ્રવેશ કરાવ્યો,

શા૦ કલ્યાણે ઠાવકાર્થથી જવાળ આપ્યો કે, ‘ઉપા૦ ધર્મસાગરે અમારા વિરોધમા માત્ર પાત્ર-સાત જ વસ્તુ કહી છે. પણ “પ્રવચન પરીક્ષા” વિશ્રામ ૪૯, ૫૦, ૫૧. ૭૫ મા તથા તેની “વૃત્તિ”મા તમારી તો બહુ જ ભક્તિ (?) કરી છે. એટલે “તમે તમારુ જૂઓ”

લોકાગચ્છના યતિએ ટાપરી પૂરી કે શાખાશ-તમે ખરતરગચ્છ-વાળાને ઠીક જવાળ આપ્યો”

તીર્થ યાત્રાસઘ

શા૦ તેજપાલ તથા શા૦ કલ્યાણે સ૦ ૧૬૭૮ના માગશરમા “ભણુશાળી પંચાયણુના છ’રી પાળતા યાત્રાસઘમા” સાથે શ ખે-શ્વરતીર્થની યાત્રા કરી.

ચર્યા

સવરી શા૦ કલ્યાણુજીએ સ૦ ૧૬૭૯ના ચોમાસામાં ખલાતમા લોકાગચ્છવાળા સાથે ચર્યા કરી.

શા૦ કલ્યાણે લોકાગચ્છના ભણેલા (લોકાગચ્છના વધુ અધ્યાસી) સં૦ કેચર સાથે “દ્રવ્ય તીર્થ કર અને ભાવ તીર્થ કર’ બાબત” ચર્યા કરી, સ્થાપનાનિશ્ચયો સિદ્ધ કર્યો.

સવરીનો પરિગ્રહ-પદ્ધતર શા૦ તેજપાલે તથા શા૦ કલ્યાણુ જીએ સ૦ ૧૬૮૩ ના જે૦ સુ૦ ૩ ના દિવસે અમદાવાદમા ભણુશાળી દેવાની બહેન રૂપાઈના જિનાલયમાં રત્ન ધાતુ તથા પાવાણુની લગભગ ૭૫ જિનપ્રતિમાઓની અજનશલાકા કરી હતી, તેમા શા૦ તેજપાલે “પોતાના તરફથી ભ૦ પાર્શ્વનાથની પાંચ આંગળની પ્રતિમા ભરાવી, અમદાવાદ પાસે હેખતપુરના ભ૦ ચ દ્રવ્યભસ્વામીના જિનાલયમા બેસાડી અને શા૦ કલ્યાણુજીએ પોતાના તરફથી ભ૦ વિમલનાથની ૧૭ આંગળની પ્રતિમા ભરાવી, હેખતપુરના ભ૦ અભિનવનસ્વામીના જિનાલયમા સ્થાપિત કરી.

સાધર્મિક ભક્તિ

શા૦ કલ્યાણે સ૦ ૧૬૮૪ મા અમદાવાદમા ચોમાસુ કર્યું તેમના ઉપદેશથી ભણુશાળી રૂપજીએ અમદાવાદના બધા સાધર્મિક

ભાઈઓને ઘેપાડુ (ધપેલી) પછેડી, હાતનો અશ્વલો, નવકારવાળી અને પૌષ્પના વેશની પ્રભાવના કરી તેમજ બધી સાધર્મિક બહેનોને સાહલો, હાત અમર છીપનો અશ્વલો તથા નવકારવાળીની પ્રભાવના કરી, અમદાવાદમાં તેમજ અમદાવાદ બહારના કુટુંબામતના સંધાને ખરૂં ચાની રકમ મોકલી, સ્વામીવાત્સલ્ય જમાડ્યું.

શાં કસ્તાણ્ણે સં ૧૬૮૫ માં ભણુશાલીના છ'રી પાળતા યાત્રાસઘ સાથે શ્રીજેશ્વરીધર્મની યાત્રા કરી

શાં કસ્તાણ્ણ તે કુટુંબામતના છેલ્લા પ્રભાવક પટ્ટધર હતા

X

X

X

કુટુંબામતનો પ્રભાવક ભણુશાળી પરિવાર

અમદાવાદમાં અખો ભણુશાલી નામે શ્રેષ્ઠી હતો તેને ૩ પુત્રો અને ૧ પુત્રી હતી તે સૌને મોટો પરિવાર હતો આ બધામે કુટુંબામતના ચુસ્ત અનુયાયીઓ હતા તેમની વશાવલી અને કાર્યોની વિગત આ પ્રકારે મળે છે

૧ પહેલો પુત્ર સં ૬૦ દેવણ (પત્ની દેવહરે)ના વયમાં (૧) ૬૦ રૂપણ, (૨) ૬૦ ખીમણ, (૩) ૬૦ કીકો, યથા

૨ બીજો પુત્ર ૬૦ કકો, તેનો પુત્ર વિજયરાજ

૩ ત્રીજો પુત્ર ૬૦ જીવરાજ, પુત્ર ૬૦ સૂરણ (પત્ની સુભલુદે) તેના પુત્રો (૧) ૬૦ સમરસઘ, ૨ ૬૦ અમરસઘ અને ૩ ૬૦ સૂં ૫ થામણ,

૪ પુત્રી રૂપાઈ—તે સોની પનીયાની પત્ની તેની પુત્રીઓ—ગજબાઈ, સોનબાઈ

ભણુશાળી દેવણ્ણે સં ૧૬૬૩ના કાં ૫૦ ૧ ના રોજ ૮૫ આગળની ભગવાન ઋષભદેવની પ્રતિમાવાળા જિનાલયની” શાં જિનહાસ પાસે” પ્રતિષ્ઠા કરાવી. અને ૧૫૦ જિનપ્રતિમાઓની અજનશલાકા કરાવી.

તેણે સં ૧૬૭૨ના કાં ૫૦ ૫ ના રોજ “શત્રુજયનો છ'રી પાળતો યાત્રાસઘ” કાઢ્યો, પાછા આવતા મોળકામાં ભ્રમી (નાણું)

તથા વસ્ત્રોની લહાણી કરી. તેણે સ૦ ૧૬૭૨ના ચોમાસામાં સવરી શા૦ તેજપાલને ખલાતથી અમદાવાદ લાવી ભ૦ શાંતિનાથના પરિકરની પ્રતિષ્ઠા કરાવી અને સ૦ ૧૬૭૩ ના ચોમાસામાં અમદાવાદમાં શા૦ તેજપાલ પાસે શ્રાવકના બાર વ્રત સ્વીકાર્યા. સોનાનાં વેઠ (વીંટી)ની પ્રભાવના કરી

તેણે સ૦ ૧૬૭૪ ચૈ૦ સુ૦ ૧૫ ના રોજ શંખેશ્વર, આંબુ, આરાસણા, ઈંડર અને તારગા તીર્થોના યાત્રાસઘ કાઢ્યો ભણુશાલી પંચાયણે સ૦ ૧૬૭૫ ના કા૦ વ૦ ૧૩ ના રોજ અમદાવાદથી શત્રુજય, દોઢા અને ખલાતનો “છ’રી પાળતો યાત્રાસઘ” કાઢ્યો, અને લહાણી વહેચી

સં૦ દેવાએ સ૦ ૧૬૭૫મા શત્રુજયના સઘમાથી આવ્યા બાદ અમદાવાદના જૈનોમાં વિવિધ લહાણી કરી

સ૦ દેવાનો બીજો ભાઈ ભણુશાલી કીકો સઘ આવ્યા પછી, સ૦ ૧૬૭૫મા મરણ પામ્યો અને ભ૦ દેવજી સં૦ ૧૬૭૬માં અમદાવાદમા સમાધિપૂર્વક મરણ પામ્યો

બાદશાહ સલીમે (જહાંગીરે) સ૦ ભ૦ દેવાને હાથી આપ્યો અને તેના મોટા પુત્ર ભ૦ રૂપજીને પણ અજમેરમા હાથી આપ્યો.

ભ૦ બીમજી બાદશાહ સલીમ પાસે આગરામા વધુ રહેતો.

શ્રીમતી રૂપાઈએ સ૦ ૧૬૮૩ ના જે૦ સુ૦ ૩ ના રોજ અમદાવાદ પાસે હેબતપુરમાં શા૦ તેજપાલ તથા શા૦ કલ્યાણ પાસે રત્નની ભ૦ સભવનાથની તથા બીજી પાષાણની અને પિત્તલની બીજી જિનપ્રતિમાઓ મળીને કુલ ૭૫ જિનપ્રતિમાઓની અજન-શલાકા કરાવી, જિનાલયમા પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

ભ૦ સમરસિંહે સ૦ ૧૭૮૩મા શંખેશ્વરનો છ’રી પાળતો યાત્રાસઘ કાઢ્યો ભ૦ રૂપજીએ સ૦ ૧૬૮૪ ના ચોમાસામા અમદાવાદમા સાધર્મિક ભાઈઓને થેપાડું, પછેડી, દાતનો ચરવળો, નવકારવાળી અને પૌષધ ઠરવાના વસ્ત્રો આપ્યા તથા સાધર્મિક બહેનોને સાડલો, દાતનો અગર છીપનો ચરવળો અને નવકારવાળી વહેચ્યા

અમદાવાદ તથા અમદાવાદ બહાર ખર્ચની રકમ મોકલી, કડુઆમતના સબનુ સ્વામીવાત્સલ્ય કર્યું

સં ૧૬૮૫માં શ્રીજેશ્વરનો છ'રી પાળતો યાત્રા સઘ કાઢી મોટો ઉત્સવ કર્યો.

ઉપર જતાવેલ બણુશાળી વશમાં કે બીજા વશમાં અમદાવાદમાં શ્રી . . . બણુશાળી જૈન યથો છે દિલ્હીના બાં કુરુખરે બ્ધર (. . .)નો માનીતો હતો, અને પ્રબ્ધ વત્સલ હતો. આથી શાસ્ત્રના અમલદારો ઉપર તેની મોટી ધાક હતી. અમલદારો પ્રબળને અન્યાય કરી શકતા નહીં.

મુસલમાનોએ પણ એક વાર મદનગોપાળની હવેલીને બાળવાનો નિર્ણય કર્યો હતો. પણ શા . . . બણુશાળીએ તેઓને યોદ્ધા શખ્યા હતા.

શા . . . બણુશાળી અને સુભા બનોર્પસિદ્ધ બહારીનો પરિચય બંને પ્રકર ૫૭ “સૂરતના સબવીઓ” વિભાગમાં આપીશું. પ્રશ્ન.

કડુઆમતના ૬ મા પટ્ટધર સવરી કલ્યાણુલ્લે નીચે પ્રમાણે પ્રશ્ન સ્થાપ્યો.

સં ૧૬૭૭ના શાં સું ૧૧ના રોજ અમદાવાદ પાસેના હેબલ પુરમાં “પ્રભુ પ્રણુરુંદે” દ્વકવાળુ ભં બબિનદનસ્વામીનું સ્તવન સં ૧૬૮૪ના શિમાસામાં અમદાવાદમાં “ધન્યવિલાસ ઢાળ : ૪૩,” “મુગપ્રધાન પટ્ટાવલી,” તેની સંસ્કૃત ટીકા, જેનું બીજુ નામ “વૃદ્ધ ગુરુ પટ્ટલીપિકા” હોવાનું બણુવા મળે છે, અને “મુગપ્રધાનવંદના” બતાવ્યાં.

શાં કલ્યાણુલ્લે ઉપર્યુક્ત “લીપિકા”માં કડુઆમતના પટ્ટધરોને મુગપ્રધાન તરીકે જ વર્ણવ્યા છે તેમણે સં ૧૬૮૪માં અમદાવાદમાં ‘કડુઆમત-લઘુપટ્ટાવલી’ અને સં ૧૬૮૫માં પોષ સુદિ ૧૫ પુષ્કનક્ષત્રમાં શ્રીજેશ્વસ્તીર્ષમાં “કડુઆમત-બૃહત્પટ્ટાવલી” બતાવી.

૧૦. શા. ભલ્લુ ૧૧. શા. ભાણુ.

(ખૃહત, લઘુ પદ્માવલી, વિવિધ ગચ્છીય

પદ્માવલી સંગ્રહ, પૃ. ૧૨૧-૧૫૫)

(લઘુપદ્માવલી જૈન સાહિત્ય સંશોધક, ત્રૈમાસિક ખ. ૩ ૩ ને,

સ. ૧૯૮૪, પદ્માવલી સમુચ્ચય ભા. ૨ ને, પૃ. ૨૪૬-૪૭)

ચોથો નાગોરી લોકાગચ્છ

ધર્મધોષગચ્છ—ચ દ્રકુલના રાજગચ્છ અને ધર્મધોષગચ્છની પદ્માવલી ભા. મહાવીરસ્વામીથી મળતી નથી, પણ આ. નન્નસૂરિથી આ પ્રકારે મળે છે—

૧ આ. નન્નસૂરિ, ૨ આ. અજિતયશોદેવ, ૩ આ. સહદેવ.

૪. આ. પ્રદ્યુમ્નસૂરિ, ૫ તર્કપચાનન આ. અભયદેવ,

૬. આ. ધનેશ્વર, ૭. આ. અજિતદેવ, ૮ વર્ધમાનસૂરિ ૯ આ.

શીલભદ્ર,

૧૦ આ. ધર્મધોષસૂરિ—તેમનાથી ‘ધર્મધોષગચ્છ’ નામ પડ્યું.

૧૧ આ. રત્નસિહસૂરિ, ૧૨ આ. દેવેન્દ્રસૂરિ, ૧૩. આ.

રત્નપ્રભસૂરિ, ૧૪ આ. આનંદપ્રભસૂરિ, ૧૫ આ. અમરપ્રભસૂરિ

૧૬ આ. જ્ઞાનચંદ્રસૂરિ, ૧૭ આ. મુનિશેખરસૂરિ, ૧૮ આ.

સાગરચંદ્રસૂરિ, ૧૯. આ. મલયચંદ્ર, ૨૦ ભા. પદ્મશેખર, ૨૧

ભા. પદ્મનંદ, ૨૨. આ. નદિવર્ધન, ૨૩ ભા. નયચંદ્ર, ૨૪ ભા.

વિજયચંદ્ર, અને ભા. સાધુરત્ન થયા, આ ધર્મધોષગચ્છ

લક્ષારક પરપરામાંથી ‘નાગોરી લોકાગચ્છ’ નીકળ્યો.

(—પ્રક. ૩૫, પૃ. ૧૬, ૩૯ થી ૪૪ સુધી)

ઇતિહાસના પરિશીલનથી ઉપર પ્રમાણે જાણવા મળે છે. પરંતુ

નાગપુરી લોકાગચ્છના ૭૪મા શ્રીપૂજ ઋષિ રઘુનાથજીએ સં.

૧૯૯૦ માં પતિયાળામાં અષાઠ શુદ્ધિ ૧૫ ના દિવસે ભા. મહાવીર-

સ્વામીથી પોતાના સુધીની “નાગપુરી લોકાગચ્છની પદ્માવલી” આ

પ્રમાણે ગનાવી છે.

નાગપુરીમ લોકાગમ્છની પટ્ટાવલી
નિર્ગમ્છ

૧ થી ૨૭ આં દેવધિ'ગ્ધિ લગ્નામમલ્લ સુખીના આચાર્યો
(પ્રકૃ ૧ થી ૧૩, પ્રકૃ ૧૩મું પૃ ૨૬૨ થી ૨૬૬) ચ દ્રુકુળ
૨૮. આં ચ દ્રુસૂરિ, ૨૯ આં સમતલદ્રસૂરિ, વિદ્યામર ચ ખાના
૩૦ આં ધર્મધોવસૂરિ, ૩૧ આં જયદેવસૂરિ, ૩૨ આં વિક્રમસૂરિ,
૩૩ આં દેવાનદસૂરિ ૩૪ આં વિદ્યાપ્રભસૂરિ, ૩૫ આં નરસિંહ
સૂરિ, ૩૬ આં સમુદ્રસૂરિ, ૩૭ આં વિભુધપ્રભસૂરિ, ૩૮ આં
પરમાનદસૂરિ ૩૯ આં જયાનદસૂરિ ૪૦ આં રવિપ્રભસૂરિ
૪૧ આં ઉચિતસૂરિ, ૪૨ આં પ્રૌદસૂરિ ૪૩ આં વિમલચંદ્રસૂરિ
નોંધ-

આ ૨૮ થી ૪૩ સુખીના પદ્મપ્રેના નામ વાસ્તવમા વનવાસી
ગમ્છની પટ્ટાવલીમાંથી સાધારણ ફેરફાર સાથે લઈને અહીં જોડ્યા છે
(-જુઓ પ્રકૃ ૧૫ થી પ્રકૃ ૩૪)

નાગં ગમ્છ

૪૪ આં નાગદત્તસૂરિ-તેમનો પરિવાર નાગોરી ગમ્છના
નામથી બહાર થયો.

૪૫. આં ધર્મસૂરિ, ૪૬ આં રત્નસિંહસૂરિ ૪૭ આં
દેવેન્દ્રસૂરિ, ૪૮ આં રત્નપ્રભ, આં આજુદસૂરિ ૪૯, આં અમર
પ્રભસૂરિ, ૫૦ આં જ્ઞાનચંદ્ર, ૫૧ આં મુનિચેખરસૂરિ, ૫૨
આં સામર્યદ્રસૂરિ ૫૩ આં મલમચંદ્ર, ૫૪ આં વિજયચંદ્ર

૪૫ થી ૫૪ સુખીના પદ્મપ્રેના નામ વાસ્તવમાં ધર્મધોપ
ગમ્છના નં ૧૦ થી નં ૨૪ સુખીના પદ્મપ્રે છે

નાગોરીગમ્છ (જુઓ પ્રકૃ ૩૫, ૩૬ થી ૪૪)

તે પછી નાગોરી લોકાગમ્છની પટ્ટાવલી તમા ઇતિહાસ
નોંધે મુજબ મળે છે

૫૫ આં યશવત્સૂરિ, ૫૬, આં કમ્બાલુસૂરિ, ૫૭ આં
શિવચંદ્રસૂરિ, ૫૮ મહાત્મા દેવચંદ્ર, માણેકચંદ્ર-આ બંને

“શિથિલાચારી” બન્યા, અને “સુરાણાના વહીવંચા” બન્યા મહાત્મા-ચેરણ કહેવાય

આ પ્રમાણે ૫૮ પાટ સુધી ધર્મધોષ નાગોરી-ગચ્છ નામ હતું.

નાગોરી લોકાગચ્છ

૫૯. આં હીરાગરસૂરિ- તે શ્રીમાલી હતા.

૬૦. આં રૂપચ દ્રસૂરિ-તે નાગોરના શાં રચણુ સુરાણા ઓસવાલ અને તેની પત્ની શિવાદેવીના પુત્ર હતા

નાગોરમા સુરાણા ગોત્રના દેવદત્ત ઓસવાલને બે પત્નીઓ હતી. ૧ દેહહણ અને ૨ કમાદેવી દેહહણાને ૧ રચણુ, ૨ સાડાણુ, અને ૩ સોહિત, તથા કર્મદેને ૪ સહસ્રમલ નામે પુત્રો થયા. તે બધા ધર્મી હતા તેઓએ શત્રુજયનો છ'રી પાળતો તીર્થ યાત્રા-સઘ કાઢ્યો, ને સંઘપતિ બન્યા. તે પૈકીના પહેલા પુત્ર શાં રચણુ અને તેની પત્ની શિવાદેને ૧ લાડરાજ, ૨ હરચંદ, ૩ રૂપચંદ, ૪ કર્મચંદ્ર અને ૫ પચાયાણુ એમ પાંચ પુત્રો થયા. બીજા ત્રણ લાઈઓને પણ પુત્રપરિવાર હતો. સુરાણા કુટુંબમાં મોટો પરિવાર હતો.

જોધપુરના છઠ્ઠા રાજકુમાર બીકાણ રાઠોડે કાકા કાધલની મદદથી સં ૧૫૪૫મા “બીકાનેર” વસાવ્યું

(-પ્રકં ૫૨, પૃં ૫૩૪)

રચણુ શાહે બીકાનેરમા સુરાણાનો વાસ વસાવ્યો, પણ તે અર્ધો વસ્યો અને અધુરો રહ્યો તેમજ બીજા જૈનોએ બિકાનેરમા જૂદા જૂદા વાસો વસાવ્યા હતા

વચ્છાવતોએ તથા ૫ એ સં ૧૫૬૨ મા મોટા ચોકમા “જિન-પ્રાસાદ” બનાવ્યો અને મઠોવરથી સં ૧૩૮૦ની જિનપ્રતિમા લાવી, તેની તે જિનપ્રાસાદમા ૫ એ પ્રતિષ્ઠા કરાવી, પરંતુ તે મંદિર “વચ્છાવતોના વહીવટમા” હતું વચ્છાવતોએ સં ૧૫૭૨મા કાર્તિકી પૂર્ણિમાના દિવસે પ્રભુની પહેલી પૂજા કરવા બાબત જોડુકમી ચલાવી પરિણામે તેઓને શાં રચણુ સુરાણા સાથે અગડો થયો.

રમણુશાસ્ત્રે “રાવ લલુકરણ”ને પ્રસન્ન કરી, બીજી જમીન મેળવી, સં ૧૫૭૮મા વિજયાદશમીના દિવસે ભં મહાવીર સ્વામીના જિનપ્રાસાદનો પ્રાપ્તો નાખ્યો.

અધ્યયન

આ તરફ રૂપચંદ્રને “જૈન સિદ્ધાંત” સમુપાનો પ્રેમ નાખ્યો તે નાગોરમા વધુ રહેતો હતો પણ સિદ્ધાંતો મળે કયાથી ? બાધી તેણે “બલોરના ‘લલિયા લોકાચાર્ય’ પાસે સમસ્ત જૈન સિદ્ધાંત લખાવ્યા ચારે રૂપચંદ્રએ તેને વચન આપ્યું કે આના બદલામા હું મતિ બની, ક્રિયોદ્ધાર કરીશ, ત્યારે, મારા ગમ્મ સાથે તારું નામ બેવીશ” રૂપચંદ્ર સુરાણાને મુનિદીક્ષાનો ભાવ હતો. શ્રી શ્રીપાદ હીરાજર તેનો મિત્ર બન્યો. પચાસણુને પણ દીક્ષાની ભાવના હતી.

નાગોરી લોકાચાર્ય-હીરાજર, રૂપચંદ્ર તથા પચાસણે સં ૧૫૮૦ ના જોં મું ૧ ના ચોજ નાગોરમા આતાપિતા અને પત્નીને છોડી, પોતે સ્વયં લોકાચાર્ય કરી, પાંચ મહાવ્રત સ્વીકારી, વેશ પહેર્યો તેઓ દીક્ષા લઈ, ભં ચંદ્રપ્રભના જિનાલયમાં જઈને ઊતર્યા. સ્થાનિક શાહુકારોએ આવીને હીરાજર અને રૂપચંદ્રને આશ્વાસપદ આપ્યું તેમનાથી નાગોરી લોકાચાર્ય નીકળ્યો, રૂપચંદ્રની પત્ની બાર વ્રતધારી આવિકા બની.

મુનિજીવનચર્ચા

આ ત્રણે નવા મુનિવરોની જીવનચર્ચા તે વખતે આ પ્રમાણે હતી. વનમા રહેવું ત્રીજે પહેરે ગામમાં જોગરીએ જવું શુદ્ધ આદાર હોયો છંજીવનિકાચની રક્ષા કરવી, પાંચ આચાર પાળવા, વનમા કાથોત્સર્ગ કરવો, ઉનાળામા આતાપના લેવી, શિયાળામા ઠંડી સહન કરવી. ઉપશમમા રહેવું, ઉપદેશ દેવો અને સમભાવમા રહેવું વગેરે. સ્વગમ્મવૃદ્ધિ

એ ત્રણેએ માળવા, વાગઠ માસ્વાઠ, મેવાડમા વિચરી પોતાના ગમ્મના આવકો બનાવ્યા. શેઠ રમણુજીએ પણ સં ૧૫૮૫મા નાગોરમાં આં હીરાજરસૂરિજી પાસે “દીક્ષા” સ્વીકારી તે દીક્ષા

પાળી, ૫૦ દિવસનુ અનશન કરી, નાગોરમા સમાધિપૂર્વક કાળધર્મ પામી, વૈમાનિક દેવ થયો

આ૦ હીરાગર અને આ૦ રૂપચંદે સ૦ ૧૫૮૬મા શેઠ શ્રીચંદ્ર લખપતિની કોઠીમાં ચોમાસુ કરી ચોમાસામા ઉપકેશ ગચ્છના જૈનોને પોતાના બનાવ્યા

આ૦ હીરાગરે ઉજ્જૈનમા ૨૧ દિવસનુ અનશન કરી 'સ્વર્ગગમન' કર્યું

આ૦ રૂપચંદે ઉજ્જૈનથી "મહિમનગર" જઈ ઉપરાઉપરી ઘણા માસક્ષમણુ કર્યા કોચર, ભડારી, વહોરા, વાઘેરા, ચોધરી, ચોપડા, નાહર, શાહ, વૈદ્ય, બાકણુ લલવાણી, વરદિયા અને નાહટા, ચોશ-વાલોને "પોતાના ગચ્છના જૈન" બનાવ્યા ૧,૮૦૦૦૦ ઘરોને પોતાના જૈન બનાવ્યા

૬૦. આ૦રૂપચંદણ-મહો૦ ધર્મસાગરણ ગણિવર લખે છે કે, લોકામતમા અનુક્રમે ૧ લોકાશાહ ૨ ભાણુ ૩ માદાણ, ૪ ભીમાણ, ૫ ભૂતાણ, ૬ જગમાલણ અને ૭ સ૦ ૧૫૮૦મા ઋ૦ રૂપાણ થયા. આ ઋષિ રૂપાણથી 'નાગોરી લોકાગચ્છ' નીકળ્યો

(-પ્રક૦ ૫૩, પૃ૦ X X X તથા પ્રવચન પરીક્ષા, વિશ્રામ. ૮, ગા ૧૫ ની ટીકા)

આ૦ રૂપચંદે ૧૬૦૧ મા મહિમપુરમાં સ્વર્ગવાસ કર્યો

૬૧ આ૦ દેવાગરસ્વામી-તે કોરડાના શા૦ ખેતસી પરીખ અને તેની પત્ની ધનવતીના પુત્ર હતા તેણે નાગોરમા દીક્ષા લીધી. તેમના ઉપદેશથી સ૦ ૧૬૧૬મા ચિત્તોડનો તપગચ્છનો શ્રાવક શા૦ ભારમલ કવડિયો તેમના ગચ્છમા આવ્યો પછી ચિત્તોડના શા૦ ભામાશાહ નાહટાએ ભારમલ કવડિયાને "દક્ષિણાવર્ત શખ" આપ્યો. ભારમલ કવડિયાને ભામાશાહ તથા તારાચંદ વગેરે પુત્રો હતા.

સાદડીમાં લોકા

આ ભારમલ અને તારાચંદ કવડિયા વગેરે નાગોરીગચ્છના પ્રભાવકે શ્રાવકો હતા. તારાચંદ કવડિયા ચિત્તોડના રાણા-

જોલવાડનો હકિમ બન્યો અને તેણે “સાદડી નગર” વસાવ્યું તેમા પોપાળ બનાવી અને ગામે ગામ ઘણા જોશવાદોને ધન આપી પોતાના ગમ્મતમાં લીધા.^૧

શિવગજના હનુમાનવાસમાં શેઠ અનરાજજી કાવડિયા વગેરે તપગમ્મના જૈનો છે

(—આને જોલવાડમાં લગભગ સવાસો ધર લોકાગમ્મના હોવાનું મનાય છે)

ભામા કવડિયાએ સીંગપુરના “દિગ્ભરી જૈનો”ને નાગોરી લોકાગમ્મના આવક બનાવ્યા તેમાના ૧૭૦૦ ધરોને પોતાના ગમ્મતમાં લીધા. “શીઠરક”માં ૧૮૪૦૦૦ ધરોને નાગોરી લોકાગમ્મના જૈન બનાવ્યા.

પ્રવર્તિની

આ સમયે હુધિયાનામાં શેઠ શ્રીચંદ નામે ૮૪ લાખનો માલિક ધનપતિ હતો. તેનો બાઈ મરીને દેવ થયો હતો. તે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સીમવસ્તવામી પાસે ગયો, તેણે ત્યાં તેમના મુખથી આં દેપામર ની ઘણી પ્રશસ્તિ સાંભળી જે પોતાના બાઈને જણાવ્યું. શેઠશ્રીચંદે આં દેપામરને પોતાના શુશુ બનાવ્યા તેની પુત્રી ધર્મકુમારીએ આં દેપામર પાસે પોતાના ૩ ધર્મબહેનો સાથે દીક્ષા લીધી, અને તે પ્રવર્તિની બની. તેણે માત્ર ૧૨ કોશ પ્રમાણ ક્ષેત્રમાં વિહાર કર્યો હતો.

આં દેપામરે ૨૭ વર્ષ સુધી આચાર્યપદે રહી ૨૧ દિવસનું અનશન કરી, મેડવામાં કાલ કર્યો તેમણે નાગોરી-લોકાગમ્મનો મોટો ઉદ્યોત કર્યો.

૧૨ આં વૈસગરસ્તવામી—તે નાગોરના આં સમ્ભરાજ શ્રીમાલી અને તેની પત્ની રત્નવતીના પુત્ર હતા. તેણે ૧૬ થયો સુધી ગમ્મત નાથકપદે રહાને, ૧૧ દિવસનું અનશન કરી મેડવામાં કાળ કર્યો.

૧ વીરભાખાસાદ મદે જૂજો (ઈતિ પ્રક ૪૪ ૫ ૩૬)

૬૩. આ૦ વસ્તુપાલસ્વામી-તે નાગોરના શા૦ મહારાજ કડવાણી અને તેની પત્ની હર્ષાદેવીના પુત્ર હતા તેણે નાગોરમાં દીક્ષા લીધી. ૭ વર્ષ ગચ્છનાયકપદે રહી, ૨૭ દિવસનું અનશન કરી, મેડતામા સ્વર્ગમન કર્યું

૬૪. આ૦ કદયાણુસૂરિ-તે રાજલદેસરના શા૦ શિવદાસ સુરાણા અને તેની પત્ની કુસમાદેવીના પુત્ર હતા. તેણે ખિકાનેરમાં દીક્ષા લીધી, નાગોરમા આચાર્યપદ સ્વીકાર્યું ૨૪ વર્ષ ગચ્છનાયકપદે રહી ૮ દિવસનું અનશન કરી, લાહોરમાં સ્વર્ગવાસ કર્યો. તે બહુ પ્રતાપી હતા તેમણે સોએકને દીક્ષા આપી. અને ગચ્છની વૃદ્ધિ કરી

૬૫. આ૦ ભૈરવસ્વામી-તે નાગોરના સૂરવશના શા૦ તેજશી અને તેની પત્ની લક્ષ્મીદેવીના પુત્ર હતા તેમના જન્મ, દીક્ષા અને આચાર્યપદ નાગોરમાં થયા તેમણે ૧૨ વર્ષ સુધી ગચ્છનાયકપદે રહી, ૮ દિવસનું અનશન કરી, શુદ્ધ સયમ પાળી, સોજતમા સ્વર્ગમન કર્યું તેમને ભૈરવ યક્ષ પ્રસન્ન હતો. તેમના આશીર્વાદથી નાગોરના ગહિલડા ગોત્રના શા૦ હીરાચંદ વગેરે પૂર્વદેશમા જઈ ધનવાન બન્યા શેઠ હીરાચંદ ગહિલડાના વશમા જગતશેઠ થયા શેઠ હીરાચંદે ખાદશાહ ફરુખશિયરને ઘણું ધન આપ્યું તે વાત ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ છે (—જૂઓ પ્રક૦ ૪૪ પૃ૦ ૧૦૭, પ્રક૦ ૫૮—૫૯,)

૬૬ આ૦ નેમિદાસ-તે ખિકાનેરના સૂરવંશના શા૦ રાયચંદ અને તેની પત્ની રાજનાદેવીના પુત્ર હતા. તેણે ખિકાનેરમા દીક્ષા લીધી. નાગોરમા સૂરિપદ સ્વીકાર્યું અને ૧૭ વર્ષ ગચ્છનાયકપદે રહી ૭ દિવસનું અનશન કરી ઉદયપુરમા કાળ કર્યો

૬૭ આ૦ આસકરાણુ-તે મેડતાના સૂરવશીય શા૦ લધ્ધુમલ અને તેની પત્ની તારાણના પુત્ર હતા તેમણે નાગોરમા દીક્ષા લીધી આચાર્યપદ સ્વીકાર્યું અને ૧૮ વર્ષ ગચ્છનાયકપદે રહી, ૯ દિવસનું અનશન કરી સ૦ ૧૭૨૪મા નાગોરમા કાળ કર્યો

૬૮. આ૦ વર્ધમાન-તે જાખાધરના શા૦ સુરમલ વેદ અને તેની પત્ની લાડમદેના પુત્ર હતા. તેમણે નાગોરમા દીક્ષા લીધી.

સ. ૧૭૨૫ના મ. ૩૦ પના રાજ નાગોરમા ગમ્મનાથકપડે મ્વી કાર્યુ તે સ. ૧૭૩૦ ના વૈ. ૩૦ ૧૦ ના દિવસે બિકાનેર આવતાં તેના ભક્તોએ મોટો ઉત્સવ કર્યો. શ્રીકૃષ્ણની પ્રસાવના કરી આ આચાર્યે ૮ વર્ષ ગમ્મનાથકપડે રહ્યો, ૭ દિવસનું અનશન કરી સ. ૧૭૩૪માં બિકાનેરમા કાળ કર્યો.

૬૬ આ. ૦ સદાર મસૂરિ-તે નાગોરના સૂરવશના શા. ભાગ્યદના પાંચમા પુત્ર હતા. તે શિશુવયમાં જ ઉપાસ્યમા રથવિર મુનિના આસન પર બેસી ગયા, અને બોલ્યા, 'મારે યતિ થવું છે' તેણે ૬ વર્ષની ઉંમરે ૬૭મા આ. ૦ આસકરણના હાથે નાગોરમાં દીક્ષા લીધી તેણે ૧૫ વર્ષની ઉંમરે બાવલજીવ છઠ્ઠા તરફ કસ્વાની પ્રતિજ્ઞા લીધી છ વિગર્હનો ત્યાગ કર્યો. તે મહાતપસ્વી તરીકે જ્યાંતિ પામ્યા તેમને આ. ૦ આસકરણની આજ્ઞાથી આ. ૦ વર્ધમાને પોતાની પાટે ૬૬મા "ગમ્મનાથક" બનાવ્યા, હો સારકોટના પ્રદેશા કવાઠા ગોત્રના શા. ૦ શાંતિભદ્ર ઉત્તમથકે નાગોર આવી, મુકુને વહન કરી, ચાર હજાર રૂપિયા ખર્ચીને નાગોરમા સ્વામીવાત્સલ્ય કર્યું.

પણ બાદશાહો અને રાજાઓ તેમના બક્ષ હતા તે પૈકી બિકાનેર નરેશ, અનુપસિંહ અને મુવરાજ મુખસિંહ વગેરે મુખ્ય હતા. અમારિ

તેમણે સ. ૧૭૬૦માં લાહોરમાં અને સ. ૧૭૬૧મા દિલ્હીમાં શ્રામાર્ચ કર્યા ત્યાં મહામાત્ય શીતલદાસ વગેરેને ઉપદેશ આપી, દયાધર્મનો ઉદ્દ્યોત કર્યો. આગરામાં બાદશાહના સાળા મહાબાને તેમના ઉપદેશથી પોતાના રાજ્યમા અમારિ પગાવી, તે સ. ૧૭૬૬માં બિકાનેર આવ્યા.

(-ઇતિ. ૩૩૦ ૪૪, પૃ. ૧૦૭)

ગમ્મનાથકપડે

પણ બિકાનેરમા એક વિચિત્ર મર્યાદા હતી, એકપિ રથુનાથજી લગ્ન છે કે બિકાનેરમાં ૨૭ મહોત્સવા વસેલા હતા તે પૈકીના ૧૩ મહોત્સવાઓ બ. ૦ રિતામણિ પાર્શ્વનાથ તરફના હતા, અને ૧૪ મહોત્સવાઓ બ. ૦ મનાવીસ્વામીના રિનાથ તરફના હતા. ત્યાં સ. ૦

૧૬૪૦ સુધીમા કોઈ ઝગડો ન હતો, પણ મંત્રી કેમચાહે રાજા રાય-
સિંહના રાજકાળમા ૧૩ મહોદલાઓમા “ માત્ર ખરતરગચ્છના ભટ્ટારકો
માટે જ વાળ વગડાય, ખીજાઓ માટે વગાડી ન શકાય ” એવી
મર્યાદા બાધી^૧ અને ઠાકરશી વેદે રાજા સૂરસિંહના રાજકાળમાં ૧૪
મહોદલાઓમા “ માત્ર કવલાગચ્છના ભટ્ટારકો માટે જ વાળ વગડાય,
ખીજાઓ માટે વગાડી ન શકાય ” એવી મર્યાદા બાધી તપાગચ્છ,
લોકાગચ્છ વગેરેના આચાર્યો બિકાનેરમા આવે ત્યારે ૨૭ મહોદલાઓમા
વાળ વગાડી શકાતા નહોં તેમનો નગરપ્રવેશોત્સવ વાળ વિનાજ
થતો, કોઈ આ મર્યાદા તોડે તો મોટો કલેશ હોતો થતો.

નાગોરી લોકાગચ્છના જૈનોએ જ્યારે આ. સદારગસૂરિ સ. ૧૭૬૬મા બિકાનેર આવ્યા ત્યારે બિકાનેર નરેશની આજ્ઞા મેળવી
આ મર્યાદા તોડી, પોતાના ભટ્ટારકનો નગરપ્રવેશ કરાવ્યો.

(વિશેષ માટે જુઓ પ્રક. ૪૦, પૃ. ૪૮૪)

આ. સદારગસૂરિએ વર્ષો સુધી ગચ્છનાયકપદે રહી, ૧૦
દિવસનુ અનશન કરી, ઋષિ ઉદયસિંહની સમ્મતિથી ઋષાપદગ-
જીવનને પોતાના ગચ્છનાયકપદે જોસાડવાનો પટ્ટો લખી આપી,
સ. ૧૭૭૨મા બિકાનેરમા સ્વર્ગગમન કર્યું, તેમને ૨૪ શિષ્યો હતા, તે
મોટા વિદ્વાન, તપસ્વી, પ્રભાવક અને લખિધપાત્ર હતા તે પૈકી
૪૦ જ્ઞાનજીને દુષ્ટ ડાકળુ વળગી હતી અને ૪૦ દુર્ગાદાસ કોઈના
હાથે મરણ પામ્યા હતા.

૭૦ આ. જગજીવનદાસ-તે પહિહારાના શા. વીરપાલ
ચોરવેટિકે અને તેની પત્ની રતનના પુત્ર હતા તેમણે મેડતામા
દીક્ષા, અને નાગોરમા ગચ્છનાયકપદ સ્વીકાર્યું, તે ૪૦ઉદયસિંહના
શિષ્ય હતા.

૧ શ્રીયુત અગરચદ્ધ નાહટાના સુગણ્ધાન જિનચદ્ધસૂરિ નામક પુત્રકના
પ. ૨૮૪મા આ જ આગયનો સ. ૧૬૬૪ના માગશર વદિ ૯ નો પરવાનો
છપાયો છે જે રાજા સૂરસિંહના કુમાર ગજસિંહનો વાળ વિશેનો પરવાનો છે.

ગચ્છલોદ

એક તરફ ગચ્છનાયક બન્યા, અને બીજી તરફ ભડારી તથા ઘોઠાવતોએ ગુરુ ઋષિવંશદેવસિંહને પણ ગચ્છનાયક બનાવ્યા આ રીતે ગચ્છલોદ થયો ।

ચમત્કારો

ભ૦ જગજીવનદાસજી ભગ્નેર સરસાવા, હિસારકોટ છુલ ઢાણા, ટોલણા, સુનામ, સમાના, રૌપક, જળવાઠા, રાદુ, જલધર, ગુજરાત અને રાવણપીઠી ચર્ચ જાહેર પદાર્થ ત્યા તેમણે મૂર્છા પામેલા એક મોગલ મુસલમાનને સાબો કર્યો વ્યાધી તેમનો મહિમા વધ્યો તેમણે શા૦ સમરથમલનું વહાણ તાર્યું, એક છુટ્ટી આવિકાનો અલત કોઠ મટાડ્યો, એમ ચમત્કારો બતાવ્યા

૧ એક હસ્તલિખિત પાનામાં એક પદ્મવદી આ પ્રકારે મળે છે—
અથ ધી માગેરીગજામિપતિનામ કિસ્મતે—૧ આચાર્યશ્રી શ્રી હીરાચરજી ૨
(૬) આચાર્યશ્રી શ્રી રૂપચરજી ૩ વ્રપાટ પ્રભાકર આચાર્યશ્રી શ્રી દેવા-
ચરજી ૪ આચાર્યશ્રી શ્રી વચરાચરજી ૫ આચાર્યશ્રી શ્રી વસતપાસજી ૬
આચાર્યશ્રી શ્રી કસ્માણજી ૭ આચાર્યશ્રી શ્રી ભચરદાનજી ૮ આચાર્યશ્રી શ્રી
નેમિદાસજી ૯ આચાર્યશ્રી શ્રી આસહરજી ૧૦ આચાર્યશ્રી શ્રી વર્ધમાનજી
૧૧ આચાર્યશ્રી શ્રી (૬૬) સહારગજી ચિર જીવત્ત વ૧ કોટિ પચીત
॥ શીરસ્તુ ॥ ૧૨ આચાર્યશ્રી શ્રી ઉદેશીચરજી ૧૩ શ્રી રામસંધજી

વિવિધ મથ પ્રસસ્તિઓ તથા પુષ્પિકાઓના આધારે અદિપુરજી૦
(નાગેરીજી૦)ની યતિપરંપરા આ પ્રકારે મળે છે—

મ ૧ પૂજ્ય હેમરાજજી ૨ ઋષિ જખ્તાજી ૩ ઋષિ વસ્તાજી

૪ ઋષિ સર્વજી—તેમણે સ ૧૮૧૩ ના ચૈત્ર શુદ્ધ ૧ ના રો ૮ નાક
ભરાભાદર્માં (આમરામાં) રણચૈત્રમિહસૂચ આ ૪ પાનાં ૬ લખ્યાં

આ ૧ પૂજ્ય સોજરાજજી, ૨ ઋષિ સર્વતિદાસજી ૩ ઋ રાણવજી
તેમણે સ ૧૮૪૪ ના આ શુ ૧ ગુરુવારે સામતિય ૮માં સોદિવામઢીમાં
મનોદરદસ્તે ૬૩૩ ચમવરીજા પાનાં ૮૨ લખી તેમને (૧) ઋ શ્રીપતિ,
(૨) ઋ કિસનાજી અને (૩) ઋ ભવાનીદાસજી નામે લખ્યો હતો.

૬ ૧ ઋષિ હસનજીના સિંચ જી૦ વનેચરજીએ વિદગ્ધમુનમદન
નામક મથ લખ્યો.

તે સ૦ ૧૮૮૪મા બિકાનેર પધાર્યા તેમણે અહીં બે ચોમાસા કર્યા પછી માળવા જઈ આવી, બિકાનેરમાં ચાર ચોમાસાં કર્યા.

તેમણે ૪૪ વર્ષ સુધી ગચ્છનાયકપદે રહી, પાંચ દિવસનું અનશન કરી, ચૈત્રાદિ સ૦ ૧૮૧૬ના આસો વ૦ ૭ ની સવારે બિકાનેરમા સ્વર્ગાગમન કર્યું. તેમને ૮ શિષ્યોનો પરિવાર હતો.

૭૧. આ૦ ભોજરાજ-તે રહાસરના શા૦ જીવરાજ બોહિત્થ અને તેની પત્ની કુશલાના પુત્ર હતા તેમણે ક્ષેત્રહુપુરમા દીક્ષા લીધી અને ચૈત્રાદિ સ૦ ૧૮૧૬ના ફાગણમા નાગોરમા ગચ્છનાયકપદ સ્વીકાર્યું.

તેમણે ૬ વર્ષ ગચ્છનાયકપદે રહી, માળવામા ૫૦ યતિઓ સાથે વિહાર કરી, મેડતામા ૩ દિવસનું અનશન કરી, કાળ કર્યો.

આ૦ હર્ષચંદ્રસુરિ-તે કરણગામના શા૦ ભોપતન નવલખા અને તેમની પત્ની ભક્તાદેના પુત્ર હતા તેમણે સોજતમા દીક્ષા લીધી અને સ૦ ૧૮૨૩ના વૈ૦ શુ૦ ૬ ના રોજ નાગોરમા ગચ્છનાયકપદ સ્વીકાર્યું.

તેમણે ૧૯ વર્ષ ગચ્છનાયકપદે રહી, ૩ દિવસનું અનશન કરી સવાલખના જયપુરમા કાલ કર્યો, તે મોટા પડિત હતા.

તેમનો જીવન વિસ્તાર ઋષિ રઘુનાથજીની પદ્યપદ્માવલી”થી બાબુવો.

૭૩ શ્રીપૂજ લક્ષ્મીચંદજી-તે નવહર ગામના શા૦ જીવરાજ કોઠારી અને તેની પત્ની જીવરગદેના પુત્ર હતા તેમણે સ૦ ૧૮૪૨ના અષાઢ વદિ ૨ ના રોજ નાગોરમા દીક્ષા સ્વીકારી, પોતાના-હાથે જ ગચ્છનાયકપદ લીધું. તેમણે નાગોરમા બે ચોમાસા કર્યા અને વ્યાખ્યાન આપી લોકોને ધર્મ માર્ગે ચડાવ્યા.

તે નાગોરથી વિહાર કરી ભેજવરનગર, બિકાનેર, સુનામ, પતિયાલા, અબાલા, રોપડ, હુશિયારપુર, જેલો, જગરૂપ, કૃષ્ણપુર, ધનવાલુ, ચુર, દિલ્હી-લખનૌ, કાશી, પટના, મકસુદાબાદ, ભરતપુર, કોટ માળવા, નાગોર, બલોર, જેસલમેર, ફલોધિ, અજબુરી અને બિકાનેર વગેરે સ્થળોમા કર્યા હતા.

તે પાલખીમાં બેસતા તેમની સાથે ઘણા યતિઓ રહેતા બિઠાનેરના રાજા રત્નસિંહે તેમનો ઠાઠમાઠથી નગરપ્રવેશ કરાવ્યો ત્યાં તે ત્રણ વર્ષ સુધી રહ્યા. પછી સુનામના સમયની વિનવિધી નવહર, રાજપુર, રાઠા, બુલઢાણા યાદ સુનામ પધાર્યા ત્યારે તેમની સાથે ૭૧મા આચાર્ય લોજરાજના શિષ્ય ૪૦ લખુરાજના શિષ્ય ૫૦ રાજસિંહ તથા તેમના શિષ્ય ૪૬૦ રઘુનાથ વગેરે ૨૪ યતિઓ હતા તેમણે ત્યાંથી ગમાના, સઢોર, જબાલા, બનૂ, રોપ નાલાગઢ લુધિયાના વગેરે સ્થળોમાં ફરીને સ. ૧૮૬૦માં પતિયાણામાં ઓમાસુ કર્યું.

૭૪ ઋષિ રઘુનાથજી-તે ૭૧મા આ. લોજરાજના શિષ્ય ૪૦ લખુરાજ અને તેમના વિદ્વાન્ શિષ્ય ૫૦ રાજસિંહના શિષ્ય હતા.

તેમણે “નાગપુરીય લોઠાગચ્છ પદ્ય પદ્માવલી તથા સ. ૧૬૮૬ના અષાઢ સુદિ ૨ ના દિવસે નાગપુરીય લોઠાગચ્છની ગદ્ય પદ્માવલી ગદ્ય પ્રબંધ બનાવ્યો. (-વિવિધ ગચ્છ પદ્માવલી સમજ પૃ. ૭૭ થી ૬૧) પાંચમો પાંચચદમત

સૂરના-અમે પહેલા (પ્રક. ૪૧ પૃ. ૫૬૧ થી ૫૬૫ મા) ૧૮ ગચ્છના ૪૧ મા આ. વાદિદેવસૂરિની પદ્મા બદ સોમરત્નસૂરિ ગુપ્તીની વાદિદેવસૂરિપરંપરા નાગોરી શાખા આપી છે એમ તેનું નામ નાગોરી વદગચ્છ નાગોરી તપાગચ્છ બતાવ્યું છે તે પદ્માવલિમાં જણાવ્યું છે કે-

૫૫ મા આ. જયગોખરસૂરિએ સ. ૧૫૦૧ મા તપગચ્છના આ. જગત્ત્વદ્રસૂરિની નિશામાં દ્વિયોધાર કર્યાં તે સમયથી નાનાગે શાખા, નાગોરી તપાગચ્છ તરફ પ્રસિદ્ધ થઈ (પૃ. ૫૬૨)

આપે આપ એ પણ બતાવ્યું છે કે-૫૦મા આ. હેમત સૂરિની શિષ્ય પરંપરામાં (૫૧મા) ૫૦ લગ્નમીનિવાસ, (૫૨ મા) ૫૦ પુણ્ય રત્ન અને (૫૩મા) ૫૦ માધુરત્ન યથા. તેમના શિષ્ય યતિ

પાર્શ્વચ દ્ર હતા પપમા ભા. સોમરત્નસૂરિએ યતિ પાર્શ્વચ દ્રને ઉપાધ્યાય પદ આપ્યું

ઉપા. પાર્શ્વચ દ્રથી સ. ૧૫૭૨મા પાયચદ મત નીકળ્યો છે અને પાર્શ્વચ દ્રતા શિષ્ય-વિનયદેવથી સ. ૧૬૦૨ વૈ. ૧૦ સુ. ૭ સોમવારથી સુધર્મગચ્છ શરૂ થયો. (-પ્ર. ૪૧ પૃ. ૫૬૩, ૬૪, ૬૫)

તેમા વિશેષ આ પ્રમાણે જાણવું (૧) ભા. પાર્શ્વચ દ્રસૂરિએ ૧૧ બોલની નવી પ્રરૂપણ કરી, નવોમત ચલાવ્યો હતો મહો. ૮ ધર્મસાગરજી ગણિએ “પ્રવચન પરીક્ષામા” આનો ખુલાસો કર્યો છે. (૨) વાડીલાલ મોહનલાલ શાહ સ્થાનકવાસી જૈન ગણીર સંશોધન કરી, જાહેર કરે છે કે “લોકાશાહ સામાયિક પૌષ્ઠ, પ્રતિ કમણુ પ્રત્યાખ્યાન, દાન, વગેરે ધર્મોને માનતા ન હતા તેનાથી લોકામત નીકળ્યો, લોકાશાહના અનુયાયીઓએ (૧) જિન પ્રતિમા જિનાલયની નિદા કરવી નહીં (૨) હંમેશા જિનાલય જિન પ્રતિમાના દર્શન કરવા અને (૩) પૂર્વાચાર્યોના અવર્ણવાદ બોલવા નહીં વગેરે શરતો સ્વીકારી, આ. પાર્શ્વચ-દ્રસૂરિ પાસે સૂત્રોના ગુજરાતી ટીખા (અનુવાદ) તૈયાર કરાવ્યા પરંતુ લોકાશાહના અનુયાયીઓએ એ શરતોનો ભંગ કર્યો, આથી આ. પાર્શ્વચ-દ્રસૂરિએ ત્યારબાદ બીજા ટીખા બનાવ્યા નથી”

(-મૂળ જૈન ધર્મ અને હાલના સપ્રત્યયો પૃ. ૩૫૬)

(૩) કડુઆમતના ૨૮મા ગાદીધર શા. ૮ કદયાણુજી કડુઆમતની પટ્ટાવલીમા” લખે છે કે ત્રીજા શા. ૮ રાઘવજી તથા શા. ૮ વીરજીના સમયે સ. ૧૫૭૨મા તપામતમાથી પાયચદ મત નીકળ્યો પાયચદજીએ લોકોને ઠગવા મેલો વેષ પહેર્યો કડક ક્રિયા કરવા માડી અને વિરમગામ વિગેરેના કડુઆમતના શ્રાવકોને પોતાના ભક્ત બનાવ્યા સવરી અક્ષયદ તેમનો શિષ્ય બન્યો

(-વિવિધ ગચ્છીય પટ્ટાવલી સ. ૩૬ પૃ. ૧૨૧ થી ૧૫૫)

પ્રક. ૫૩, પૃ. ૬૩૬)

(

અમે પહેલા પ્રક. ૪૧ પૃ. ૫૬૫-૫૬૬મા પાયચદ મતની

‘૫૪મા આં પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ સુધીની’ દૃઢી પદ્માવલી આપી છે તેમા વિશેષ આ પ્રમાણે છે

૫૫ આં મમરસિ હસૂરિ- તેમણે ધર્મ, અધર્મ મિથ્ય, હેય, શ્વેય, ઉપાદેય વિધિચરિતાનુવાદ, નિશ્ચય, અને વ્યવહાર એમ પાવ ચંદ્રમતની પ્રરૂપણના ‘ ૧૧ બોલની સંખ્યાય આં ૧૧ બનાવી.

૫ આં રાજચંદ્રસૂરિ

૫૭ આં વિમલચંદ્રસૂરિ

૫૮ આં જમચંદ્રસૂરિ

તપાગમ્પના ૬૦ મા બહારકે શ્રી વિજયદેવસૂરિ અને આં વિજય સિ હસૂરિવરે વિં સં ૧૬૮૭ થી ૧૬૯૪ સુધી ઇક્ષિણમા અને ખાનદેશમા વિચર્યા હતા. વિજયપુર, પુરહાનપુર, ઔરંગાબાદ વગેરેમા આંમાનું રહ્યા હતા, તેઓના ઉપદેશથી ત્યાં નવું જિનાલય નવી જિન પ્રતિમાઓ, પદવીપ્રદાનો બન્યાં.

ત્યાંજ્યાં તેઓએ સં ૧૬૯૫મા માડવગદમા ઓમાનું કચું ત્યાં તેઓના ઉપદેશથી નવા જિનાલય જિનપ્રતિમાઓ વગેરે બન્યા તેઓ ત્યાં જ સં ૧૬૯૫-૯૬ મા તેની અવનયલાઠા કરાવી, ઓમાના બાદ ખાસ કારણે ત્યાંથી જલ્દી વિહાર કરી ગયા, પછી તે જિન પ્રતિમાઓના જુદા જુદા ગમ્પના આચાર્યોના હાથે સં ૧૬૯૬મા ગાદી પ્રતિષ્ઠા થઈ હતી તે પૈકીના ૫૮મા આં જમચંદ્રસૂરિવરે અથવા તપગમ્પના ગીતાર્ય માડવગદની ઠણુંવાડીમાં ૧૬૯૬ના મહાં વડિ ૧ ને રાજ કોઈ કોઈ જિનપ્રતિમાની ગાદી પ્રતિષ્ઠા કરી હતી તેગજ બં વિજયદેવસૂરિના ગીતાર્યોએ સં ૧૬૯૬ના વૈં સું પને રાજ માડવગદમા તથા પાલીતાણામા જિનપ્રતિમાની ગાદી પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.

(-પ્રકં ૬૦ પૃં ૨૫)

૫/મા આં જમચંદ્રસૂરિએ સ ૧૬૯૬ મહા વડિ ૧ને રાજ માડવગદમા ઉપર સુચવેલ બં વિજયદેવસૂરિના ઉપદેશથી તૈયાર થયેલ જિનપ્રતિમાઓ પૈકીની કોઈ કોઈ જિન પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી તેના પ્રતિમા લેખો આ પ્રમાણે મળે છે-

(૧) ભ૦ ચન્દ્રપ્રભુપ્રતિમા લેખ-

તપાપક્ષે મહારુક શ્રી વિજયદેવસૂરિશ્રી વિજયસિંહસૂરિ પ્રતિષ્ઠિતમ્ સં. ૧૬૯૬ વર્ષે માઘ માસે કૃષ્ણપક્ષે પ્રતિપત્ ૧) કર્મ-વાટચાંશ્રીમંડપદુર્ગેશ્રીમન્નાગપૂરીયતપાગચ્છેશ્રીપાસચદગુરુમ્બો નમઃ । શ્રીજયચંદસૂરિવિજયે ॥ સાહ ચેતા ચેતા + + + વિમ્બં પ્રતિષ્ઠાપિતં શ્રીમાલીગોત્રે

નોંધ . યુરહાનપુરના જિનાલયમા લગવાન ચન્દ્રપ્રભુની રાા કૂટ બચી સંકેદ રંગની જિન પ્રતિમા છે તેની ગાદીમા ઉપર પ્રમાણે લેખ છે

(૨) ગોડી પાર્શ્વનાથપ્રતિમા લેખ

યુરહાનપુરનાં ગોડીજીના જિનાલયમા ગોડીજી પાર્શ્વનાથની સંકેદ જિન પ્રતિમા છે તેની ગાદીમા પણ ઉપર પ્રમાણે પ્રતિમા લેખ છે. માત્ર પ્રભુના નામનો ફરક છે

(૪) યુરહાનપુરમા ગોડીજીના જિનાલયમા બીજી પણ એક પ્રતિમા છે તેની ગાદી ઉપર ઉપર પ્રમાણે પ્રતિમા લેખ છે છઠ્ઠો અક્ષરિ મત (સુધર્મ ગચ્છ)

સૂચના : અમે પહેલાં (પ્રક૦ ૪૧, પૃ૦ ૪૯૫ મા) જણાવ્યું છે કે- 'પાયચદ ગચ્છના વિનયદેવથી સં ૧૬૦૨ વૈ૦ સુ૦ ૩ સોમવારથી સુધર્મગચ્છ શરૂ થયો

પાર્શ્વચદ્રસૂરિને (૧) અક્ષરિ અને (૨) વિનયદેવ વગેરે ઘણા શિષ્યો હતા

અક્ષરુષિ-તે અસલમા કડવા મતનો સ્વરૂપી આવક હતો રજપૂત હતો, વિદ્વાન હતો, આ૦ પાર્શ્વચદ્રસૂરિનો મુખ્ય શિષ્ય બન્યો હતો તેનું બીજું નામ વિનયદેવ પણ મળે છે પરંતુ આ૦ પાર્શ્વચદ્રસૂરિએ તે મોટા શિષ્યને આચાર્ય ન બનાવ્યો જ્યારે શિષ્ય વિનયદેવને આચાર્યપદ આપી પોતાની પાટે સ્થાધ્યો

આથી કડવા મતના મહેતા આણંદીએ “પાયચદ મતનું જોર ઘટાડવા” અક્ષરિને ઉશ્કેરીને જણાવ્યું કે-તમે રજપૂત છો, ત્યાગી

છો, આચાર્યપદને સર્વથા ચોખ્ખો આવા મોટા વિદ્વાન્ અને મુખ્ય શિષ્ય છો છતાં, ગુરુદેવે તમને આચાર્ય બનાવ્યા નહીં, તે કીક કયું નથી. મારી મનોભાવના છે કે-તમે આચાર્ય બની પોતાનો નવો મત સ્થાપો. હું તમારો શાવક બનીશ.

બ્રહ્મર્ષિએ આ સામળી સ ૧૬૦૨ વૈ. સુ. ૪ ને સોમવાર અમદાવાદ પાસે હેમતપુરામાં કે-ગુરહાનપુરામાં પાચચક્ર મતમાંથી બ્રહ્મર્ષિ મત ચલાવ્યો.

બ્રહ્મર્ષિએ પોતાના મતમાં ચોદશના બદલે પુનમની પાખી સ્થાપિત કરી.

મહેતો આણ્ણદીઆ ગચ્છએક કરાવી, ઠડુઆમતમાં ફરી બળી ગયો.

બ્રહ્મર્ષિ મત બાબત વિશેષ કંઈ બાબત મળતું નથી. બ્રહ્મર્ષિએ વિ. સ ૧૬૧૨ આં. સુ. ૭ ને રોજ નાગિલ મુમતિ ચોપાઈ' દોહરા ચે. ૮૧૦ બનાવી છે તેણે તેમાં શિવિદ્યાચાર ઉપર ક'ક કલમ ચલાવી છે.

અર્થાત્-તેમણે આ ચોપાઈમાં ગણધર ગૌતમસ્વામીના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં બં મહાવીરસ્વામી મુખે મુમતિ અને નાગિલનું કલ્પિત ચરિત્ર વણવી, તેમાં સમત, અસમત, સુગચ્છ કુગચ્છ, વધા સુગુરુ અને કુગુરુની અર્થા કરી છે.

સમત છે કે-આ ચોપાઈ અંધતા આધારે બહુ વ મોડાએલી મુમતિચ દ્રવી પુન્તિકા (નોવેલી) બની હોય. પર્વતિયિ વિચાર

આ અંધથી બાબત મળે છે કે-સં. ૧૬૧૨માં જૈનોના વિવિધ ગ્રંથોમાં પર્વતિયિ માટે વિવિધ માન્યતા હતી. તે આ પ્રમાણે પશ્ચિમએ પુણ જેતર પર્વા વર્ષ જુલુઓ ગચ્છ ગચ્છતણે પદર હિમિકતિયિ થ્યે છ કેઈ બેક, ગણિતનો કેઈ કરે વિવેક, કિયાકાયે કેઈ યાપે પર્વ ભિત ભિત આચરણા સવ પદર બેહુ નિધિ માઠ ઘડી બેક કરે બેક ઉગરતિ તિયિ આધરે ધરે તા તિજ તેરગ મદહે, પચમિ પૂનમ પજ કેઈ કરે પદર

અધિક માસ પશુસણુ ગિને, ચોમાસે અતર ઘટે મને
 સર્વ ક્રિયા શ્રાવકને રગ, કહે એક છે ઉત્તરાસગ પદ્ય
 (-સુમતિ નાગિલ ચરિત્ર ચોપાઈ)

બ્રહ્મર્ષિ મત પરંપરા

ભ૦ સુમતિકીર્તિએ સ ૧૭૬૨ના કા૦ સુ. ૨ ને રવિવારે
 ખલાતમા પ્રાકૃત “દીવાલી કલ્પ”નો ગુજરાતી ખાલાવબોધ
 બનાવ્યો, તેમા તે પોતાની ગુરુ પરંપરા આ પ્રમાણે આપે છે

(૧) બ્રહ્મર્ષિ ભ૦ વિનયદેવ. (૨) ભ૦ વિનયકીર્તિ સ૦
 ૧૬૪૬ (૩) વિજયકીર્તિ (૪) ભ૦ જ્ઞાનકીર્તિ (૫) ભ૦ સુમતિ-
 કીર્તિ સ ૧૭૬૨ના કા૦ સુ. ૨ રવિવાર ખલાત

દિગબરસઘના ત્રિવિધ પથો

અમે દિગબર સઘો તથા તેના ગચ્છો માટેનો પરિચય પહેલાં
 (પ્ર૦ ૧૪, પૃ૦ ૩૨૬ થી ૩૨૮મા) આપ્યો છે તેમા વિશેષ આ
 પ્રકારે છે —

વારસદાર-અસલમા જૈનોના ચાર સઘો જૈન આગમો અને
 જૈન તીર્થોના વારસદાર-માલિક શ્વેતાંબર સઘ જ હતો દૂકામા
 કહીએ તો, જેમ રાજવશોમા યુવરાજ જ રાજ્યનો માલિક બનતો
 તેમ જૈન શ્રમણશાસનમા પણ ગચ્છનાયક પોતાની પછી જેને ગચ્છ
 નાયક બનાવે, તે નવો ગચ્છનાયક જ અતુર્વિધ સઘ, જૈન
 આગમો, જૈન ગ્રંથલકારો, જૈન તીર્થો, તથા જૈનમંદિરો વગેરે
 વગેરે ગુરુદેવના અધિકાર હેઠળ જે જે વસ્તુઓ હોય, તે સૌનો
 વારસદાર બનતો

આજે પણ કોંગ્રેસમાથો દેશહિતને ઉદ્દેશીને કોઈ નવો પક્ષ
 ઊભો થાય તો, તે નવો પક્ષ કોંગ્રેસની “મિત્રકતનો માલિક”
 બની શકતો નથી વાસ્તવમા કોંગ્રેસની સમસ્ત વસ્તુની માલિક
 કોંગ્રેસ જ રહે છે સાધારણ રીતે હિંદમા વારસાહુકે એ જ નિયમે
 પ્રવર્તે છે

યુરોપમાં ઇમાર્ત ધર્મના અનુયાયનમાં પણ આપણને જાણી જ નીતિ જોવા મળે છે. રોમન કેથોલિકમાંથી પ્રોટેસ્ટન્ટ પછી જૂદો પડ્યો. પણ રોમન કેથોલિકની મિલકતના માલિક પોપ અને પાદરીઓજ રહ્યા તેઓએ બીજા પક્ષને એક પાઈ પણ આપી નહીં.

પરદેશી-આધ-પરતુ ભારતીય સંસ્કૃતિને નહીં બાણનારા અને આ અંજેના પ્રાચીન ઇતિહાસને ન સમજનારા અંગ્રેજી શાસ્ત્રના કાયદાઓએ આ નીતિમાર્ગમાં દખલ કરી છે.

અંગ્રેજી શાસ્ત્રની અદાલતોએ શાસ્ત્રના ફટામાંઓને પિતાના શાસ્ત્રનો ભાગ અપાવ્યો નહીં, પ્રોટેસ્ટન્ટોને પોપની મિલકતમાંથી ભાગ અપાવ્યો નહીં, પરતુ ચાંદીના જીવાના મારથી કે ગમે તે કાશ્વે શરમાઈને, માત્ર જૈનોની શાસન વ્યવસ્થામાં જ ‘વિભિન્ન શાખામાં વહેચાયેલા સૌનો સમાન હક્ક છે’ જોવા કહ્યો. ખ્યાલ લેવો કરી શ્વેતાચર જૈનોના વાસ્તવિક હક્કોને-વારસાહક્કોને ઉઠાવી, દિગ્ગજર જૈનોને ભાગીદાર બનાવી કક્ષિત દખલ લેખી કરી.

હસવા જેવી વાત એ છે કે, તેમણે માત્ર દિગ્ગજરને શ્વેતાચરની વારસાની વસ્તુના ભાગીદાર બનાવ્યા. પણ શ્વેતાચરને દિગ્ગજરની મિલકતના ભાગીદાર બનાવ્યા નહીં.

એકમ-હવે તો ભારત સ્વતંત્ર દેશ બન્યો છે એ કે ખુશી થવા જેવું છે કે ભારતની સ્વતંત્ર સરકારે યત્રુજય ગિરનાર, સમૈવ શિખર કેસસ્થાન વગેરે તીર્થોમાં શ્વેતાચર જૈનોના વારસાહક્કને સ્વીકાર્યો છે. અંગ્રેજી રાજ્યકાળમાં જે જે તીર્થોમાં જે સેહનીતિ સ્વીકારી કામ લેવાયું તેનો ઉત્તર આપણને અવિધ્યકાળ એજ નીતિએ આપશે. અમને પૂરી ખાતરી છે કે, સકળ શ્વે. જૈન સમુદાય પ્રતિ નિધિ અમદાવાદની શ્રેષ્ઠ આણુદળ કમ્યાણુજની પેઢી સાવધાન શદ્દી કામ લેશે તે, તેને પોતાના પૂર્વજોના સમસ્ત હક્કો પુનઃ પ્રાપ્ત થશે અને કદાચ સમસ્ત જૈન સમુદાય અખંડ એકમ બનાવી શકશે.

આ રીતે જૈનોના અગ્રણી ધ્યાર સુષે, તેની પરપરા, આંતરો અને જૈન તીર્થોના વારસાદાગે શ્વેતાચર જૈનો જ છે આપણે

આ અંગે વિશેષ હકીકત પહેલા (પ્રકૃ. ૩૪, પૃ. ૬૦૬ થી ૬૦૮ સુધી) જોઈ ગયા છીએ (તથા જૂઓ અમારો સમ્મેતશિખરનો ઇતિ. પૃ. XX)

પછી તો દિગંબર જૈનો પાસે પોતાની નવી મર્યાદા પ્રમાણે માત્ર એક દિગંબર સાધુ સંઘ હતો, જેની ઉપધિમા મતલેદ હતો. પણ તે સૌ સાધુઓ નાગા (નગ) જ રહેતા “સાધુઓ નગ રહે” એટલો જ દિગંબર ધર્મ ચાલુ રહ્યો હતો બાકી દિગંબર સાધ્વી સઘ તો હોયજ નહીં, પછી જ સઘ હોયજ શાના ?

ધાર્મિક સંઘર્ષોની આંધીઓ

ઇતિહાસ કહે છે કે પ્રાચીન યુગમા દુનિયામા ધાર્મિક સંઘર્ષોની આંધી ઉઠતી, અને નાની મોટી નુકસાની કરી શમી જતી હતી. વિક્રમની તેરમી સદી સુધીમા વિભિન્ન ધર્મવાલાઓએ રાજસત્તાના જોરે જૈનધર્મ તથા બૌદ્ધધર્મ ઉપર અમાનુષી અત્યાચારો ગૂંજાર્યા છે, મોટી આફત વેરી છે જૈનાચાર્યોએ ત્યારે ત્યારે સાવધાન બની રહી મહમતાથી મીઠી કુનેહ વાપરી, જૈનધર્મના પ્રત્યેક અંગોનુ રક્ષણ કર્યું છે તે આ પ્રમાણે જાણવા મળે છે

૧. મૌર્યરાજ વશે ઉત્તર ભારતમા વીર સ. ૧૫૫ થી ૩૦૪ સુધી રાજ્ય કર્યું છે, ત્યારે જૈનધર્મ અને બૌદ્ધધર્મનો ભારતમા પૂરો પ્રભાવ હતો

(-પ્રક. ૭, પૃ. ૧૫૫ થી ૧૬૪, પ્રક. ૮, પૃ. ૧૭૧ થી ૨૧૦)

રાજદ્રોહી શૂંગવંશના સેનાપતિ પુણ્યમિત્રે વીર સ. ૩૦૪ માં મૌર્યરાજ બૃહદ્રથને મારી, સ્વયં મગધનો રાજા બની બૌદ્ધ ધર્મ ઉપર ભયંકર અત્યાચાર કર્યો.

પુણ્યમિત્ર રાજા બની, બૌદ્ધવિહારોને ભાગતો ભાગતો, બૌદ્ધ શ્રમણોને મારતો મારતો, શ્યાલકોટ સુધી પહોંચ્યો તેણે જાહેર કર્યું કે “જે કોઈ મને શ્રમણોના માથા લાવી દેશે, તેને તે માથા દીઠ હજાર હજાર સોનામહોરો આપીશ”

(બૌદ્ધ-દીવ્યા દાન-૨૬મું)

પુખ્યમિત્રે મહાધ્યાની આચાર્ય સુદિવત ધ્યાનમા બેઠા હતા, ત્યા જઈ તેમને ધ્યાન ભંગ કરાવી હેરાન કર્યા”

(વ્યવહારસૂત્ર અવસૂરિ ઉં પટ્ટાવલી સમુખ્યય ભા. ૧ પૃ. ૧૬૭)

એવામા વીર સં ૩૦૦મા મહારાજા શેઠના વશનો પરમા હંત ખારવેલ રાજ શ્રી લીકુંખુરાંય કલિગનો રાજા બન્યો, તેણે સેના સાથે પટણા ચડી આવી રાજા પુખ્યમિત્રને પટણાથી ભગાડ્યો ત્યારે તે શાન્ત થયો.

(-પ્રકં ૬ પૃ. ૨૧૫)

૨ મૈત્રકવશનો આઘરાજા શિલાદિત્ય વિં સં ૩૭૫ થી ૪૩૫ સુધી સૌરાષ્ટ્ર વાલાક વલ્લીનો રાજા થયો.

(-પ્રકં ૨૩ પૃ. ૩૭૨ થી ૩૮૪)

નાગેદ્રગમ્હના જૈનાચાર્ય જિનાનદ અને બૌદ્ધાચાર્ય બૌદ્ધા ન હે વિ સં ૩૭૫મા વલ્લીમા રાજા શિલાદિત્યની રાજ સભામા શાસ્ત્રાર્ય કર્યો તેમાં જૈનાચાર્ય કાર્યો આવી જૈન ધર્મ સ્થ વાલાકનો પ્રદેશ છોડી બહાર ભઠ્ઠા થાણ્યો ગયો. પછી તો તેમનાજ શિષ્ય આચાર્ય મહસે વિં સં ૪૧૪માં વલ્લીમા તેજ શિલા દિત્યની રાજ સભામા કઠક ચરત કરી, શાસ્ત્રાર્યમા તેજ આં બૌદ્ધાન હને કરાવી, રાજા શિલાદિત્યને પરમાહત્ જૈન બનાવી, તે રાજાના સહયોગથી વલ્લીને જૈનધર્મનું પ્રચાર કેન્દ્ર બનાવ્યું

(-પ્રકં ૨૩, પૃ. ૩૭૨ થી ૩૮૪)

પરમાહંત શિલાદિત્ય વિ સં ૪૩૫ માં મરણ પામ્યો. પછી તો જૈનાચાર્યોએ વિં સં ૪૭૨મા જૈનધર્મની રક્ષા સંજકું શુદ્ધિ અને પ્રચાર માટે અબીર વિચાર કરી તે સમયના ભારતના મોટા મોટા શહેરોમાં એકેક જવાબદાર બીતાથ ધર્મા ચાર્યને ગોઠવી, ચૈત્યવાસ સ્થાપી વિવિધધર્મ પ્રચાર કેન્દ્રો ઉભા કર્યા.

(-પ્રકં ૨૪, પૃ. ૪૦૦, ૪૦૧)

વલ્લી પણ ત્યારે પણ ધર્મ પ્રચાર કેન્દ્ર રહ્યું જ હતું

૩ વિક્રમની ૬૪મી સદીના મધ્યમાં “કુકાળમા અધિક મહિનો”

હેતુ બન્યું

વિં સ૦ ૮૪૧ થી ૮૪૫ સુધીમા પાત્ર વર્ષનો ભયંકર દુકાળ પડ્યો આથી જૈન શ્રમણસંઘના વિહારની મુશ્કેલી થવાથી અધ્યયન અધ્યાપનના કામ મદ પડ્યાં, તેમજ જ્ઞાનનો હ્રાસ થયો. પરિણામે પૂં પ્રધાન સભૂતિ, મોઢગચ્છના આં ગોવિંદસૂરિ, દુષ્યગણિ ક્ષમાશ્રમણ, મોટા તપસ્વી ખીમાન્નપિ, હર્ષપુરીય ગચ્છના આચાર્ય, મલધાર ગચ્છના આં હર્ષતિલક, મન્નિઝમ્ શાખાના અને તપસ્વી કૃષ્ણન્નપિ વગેરેને વિં સ૦ ૮૪૫ બાદ એકઠા મળી “વિષમ સમય” જાણી, જિનવાણીની રક્ષા માટે જૈન સિદ્ધાંતનો સંગ્રહ કરવો લાલકારક સમજી, ઉમરકોટ, ચિતોડ, વલ્લી, કુચેરા, સાંડેરાવ, ભટેવરા, વાપડ (ડીસા) મોઢેરા, પાટણ, ભીન્નમાલ, નાગોર, મધ્યમિકા, થરાદ, જાલોર, મથુરા, મંડોવર, મથુરા કામહૂદ, વગેરે શહેરોમા સિદ્ધાંતના અથલ ડારો સ્થાપ્યા (—પ્રક૦ ૩૨, પૃ૦ ૫૪૨)

૪. મ્લેચ્છોએ વિં સ૦ ૮૩૨ થી ૮૪૫મા વલ્લી ભાગ્યુ, ત્યારે જૈનશ્રમણ સઘ વલ્લી છોડી, ભારતના ખીજા મોટા નગરો—પ્રભાસ પાટણ, શ્રીમાલનગર, હારિજ, થરાદ, મોઢેરા ભગ્ય આકોટા ખલાત શત્રુજય સ્થાને જઈ વસ્યો અને વલ્લીનગરના અથલ ડાર તથા જિનપ્રતિમા વગેરેને ત્યાં પોતાની સાથે લઈ ગયો.

(—ધર્તિ૦ પ્રક૦ ૩૫, પૃ૦ ૫૩)

૫ રાધનગરના રાજા સુધન્વાએ વિં સ૦ ૮૫૦ થી ૮૭૭મા ખીમાસક ભટ્ટપાદ અને અદ્વૈતમતના સંસ્થાપક આદ્યશકરાચાર્યની પ્રત્યક્ષ તેમજ મૂકસન્મતિથી પોતાના રાજ પુરુષોને સ્થાને સ્થાને મોકલી, નૃશ સપ્રજાને ઉશ્કેરી, ભારતમા સહાર લીલા ચલાવી હતી.

શ્રીઆનંદગિરિ અને શ્રી મધ્યાચાર્ય બતાવે છે કે

(૧) અ જૈનગુરુ વધ પ્રાયશ્ચિત્ત

(શકર વિજય પૃ૦ ૨૩૫, ૨૩૬)

(૨) આ સેતો રાતુષા રોદ્ર વૌદ્રા નાવૃદ્ર વાલકમ્ ।

ન હ હતિ હસ હતવ્યો, મૃત્યા નિત્ય વંશાન્ નૃપ ॥

પુખ્તમિત્રે મહાધ્યાની આચાર્ય સુદ્ધિવત ધ્યાનમા બેઠા હતા, ત્યાં જઈ તેમને ધ્યાન ભંગ કરાવી, હેરાન કર્યા”

(વ્યવહારસૂત્ર અવસૂરિ ઉં પટ્ટાવલી સમુચ્ચય ભા. ૧ પૃ. ૧૬૭)

એવામા વીર સ. ૩૦૦મા મહારાજા સેવકના વશનો પરમા હંત ખારવેલ રાજ શ્રી લીકુંપુરાએ કલિગનો રાજ્ય બન્યો, તેણે સેના સાથે પટણા થી આવી રાજા પુખ્તમિત્રને પટણાથી ભગાડ્યો ત્યારે તે શાન્ત થયો

(-પ્રક. ૬ પૃ. ૨૧૫)

૨ મૈત્રકવશનો આધરાજા શિલાદિત્ય વિ. સ. ૩૭૫ થી ૪૩૫ સુધી સૌરાષ્ટ્ર વાલાક વલ્લભીનો રાજા થયો.

(-પ્રક. ૨૩ પૃ. ૩૭૬ થી ૩૮૪)

નાગેદ્રજમ્બુના જૈનાચાર્ય જિનાનદ અને બૌદ્ધાચાર્ય બૌદ્ધા ન દે વિ. સ. ૩૭૫મા વલ્લભીમા રાજા શિલાદિત્યની રાજ સભામા શાસ્ત્રાર્થ કર્યો. તેમા જૈનાચાર્ય હાર્યો આથી જૈન જમણુ સમ વાલાકનો પ્રદેશ છોડી બહાર ભરણ થાક્યો ગયો. પછી તો તેમનાજ શિષ્ય આચાર્યમહસે વિ. સ. ૪૧૪મા વલ્લભીમા તેજ શિલાદિત્યની રાજ સભામા કડક ચરત કરી શાસ્ત્રાધમા તેજ આ. બૌધ્ધાનદને હરાવી, રાજા શિલાદિત્યને પરમાહત્ જૈન બનાવી, તે રાજ્યના ગ્રહયોગથી વલ્લભીને જૈનધર્મનું પ્રચાર કે દ્ર બનાવ્યું

(-પ્રક. ૨૩, પૃ. ૩૭૬ થી ૩૮૪)

પરમાહત્ શિલાદિત્ય વિ. સ. ૪૩૫ માં મરણ પામ્યો પછી તો જૈનાચાર્યોએ વિ. સ. ૪૭૨મા જૈનધર્મની રક્ષા સંગઠન શુદ્ધિ અને પ્રચાર માટે બલીદેર બિચાર કરી તે સમયના ભારતના મોટા મોટા શહેરોમા બેઠેક જવાબદાર ઝીતાર્થ ધર્મા ધાર્યને બેઠેકી, ચૈત્યવાન સ્થાપી વિવિધધર્મ પ્રચાર કેદ્રો ઉભા કર્યા.

(-પ્રક. ૨૩, પૃ. ૪૦૦, ૪૦૧)

વલ્લભી પણ ત્યારે પણ ધર્મ પ્રચાર કેદ્ર રહ્યું જ હતું

૩ વિક્રમની ૬૪મી સરીના મધ્યમાં “ દુકાળમા અધિક મહિનો”

જેવું બન્યું

વિં સં ૮૪૧ થી ૮૪૫ સુધીમા પાત્ર વર્ષનો ભયંકર દુકાળ પડ્યો આથી જૈન શ્રમણસઘના વિહારની મુશ્કેલી થવાથી અધ્યયન અધ્યાપનના કામ મદ પડ્યા, તેમજ જ્ઞાનનો હ્રાસ થયો. પરિણામે પૂં પ્રધાન સભૂતિ, મોઢગચ્છના આં ગોવિંદસૂરિ, દુષ્યગણિ ક્ષમાશ્રમણ, મોટા તપસ્વી ખીમાઝપિ, હર્ષપુરીય ગચ્છના આચાર્ય, મલધાર ગચ્છના આં હર્ષતિલકે, મન્જિમ્ શાખાના અને તપસ્વી કૃણુઝપિ વગેરેને વિં સં ૮૪૫ ખાદ એકઠા મળી “વિષ્ણુ સમય” બાણી, જિનવાણીની રક્ષા માટે જૈન સિદ્ધાંતનો સંગ્રહ કરવો લાભકારક સમજી, ઉમરકોટ, ચિતોડ, વલભી, કુચેરા, સાંડેરાવ, ભટેવરા, વાપડ (ડીસા) મોઢેરા, પાટણ, ભીન્નમાલ, નાગોર, મધ્યમિકા, થરાદ, બલોર, મથુરા, મંડોવર, મથુરા કામહૂદ, વગેરે શહેરોમા સિદ્ધાંતના અથલ ડારો સ્થાપ્યા. (—પ્રકં ૩૨, પૃં ૫૪૨)

૪. મ્લેચ્છોએ વિં સં ૮૩૨ થી ૮૪૫મા વલભી ભાંગ્યું, ત્યારે જૈનશ્રમણ સઘ વલભી છોડી, ભારતના ખીન્ન મોટા નગરો—પ્રભાસ પાટણ, શ્રીમાલનગર, હારિજ, થરાદ, મોઢેરા ભરૂચ આકોટા ખંભાત શત્રુજય સ્થાને જઈ વસ્યો અને વલભીનગરના અથલ ડાર તથા જિનપ્રતિમા વગેરેને ત્યા પોતાની સાથે લઈ ગયો.

(—છંતિં પ્રકં ૩૫, પૃં ૫૩)

૫ રાધનગરના રાજા મુધન્વાએ વિં સં ૮૫૦ થી ૮૭૭મા ખીમાસક ભદ્રપાદ અને અદ્વૈતમતના સ્થાપક આદ્યશકરાચાર્યની પ્રત્યક્ષ તેમજ મૂકસન્મતિથી પોતાના રાજ પુરૂષોને સ્થાને સ્થાને મોકલી, નૃશ સપ્રબને ઉશ્કેરી, ભારતમા સહાર લીલા ચલાવી હતી.

શ્રીઆનદગિરિ અને શ્રી મધ્યાચાર્ય બતાવે છે કે

(૧) અ જૈનગુરુ વધ પ્રાયશ્ચિત્ત

(શકર વિજય પૃં ૨૩૫, ૨૩૬)

(૨) આ સેતો રાતુષા રોદ્ધ વૌદ્ધા નાવૃદ્ધ વાલકમ્ ।

न ह हति हस हतव्यो, मृत्या नित्य वंगान् नृप ॥

કુમારિભ મુનેત્રેણ, હતેષુ જિનહસ્તિષુ ॥

નિષ્પત્યુ દેમર્ષન્ત, કુતિશાસ્ત્રા સમત્તત્

(શાકર ઇમ્પ્રિવિજ્ય સ્ત ૧, શ્લોક ૬૧ ૬૭)

(૫ શાસ્ત્ર ૬ બ નો અતિહાસિક ભેખ સમદ ૪૫ ++)

સાદ્ વાત છે કે રાજ્ય સુધેન્વાઓ ધર્માધતાથી બૌદ્ધ મમલો અને જૈન મમલોના માથા કપાવ્યા, તેમજ બૌદ્ધ તીર્થો તથા જૈન તીર્થો અને પ્રતિમાઓનો વિનાશ કરાવ્યો. જૈન અને બૌદ્ધોના મહત્વના લોકપ્રિયસ્થાનો કબજામાં લઈ, તેને પોતાના ધર્મસ્થાન તરીકે પલટાવી નાખ્યા. બૌદ્ધ ધર્મ તો આ આખીમા ફસડાઈને ભારત છોડી ભારતની બહાર ચાલ્યો ગયો. અને હિં. જૈનમમલુસ ધ આ સભર્ષની આખીમાં માત્ર ઉત્તર ભારત તથા પરિચમ ભારતમાં આવી વસ્યો. તે ત્યારે ચાર સદી જૈન શાસ્રો અને જૈન તીર્થોની જિનપ્રતિમાઓને ત્યાથી ઉઠાવી, પોતાની સાથે લાવ્યા હતા. પછી અવસરે મૂળ જૈન તીર્થોના નામ સાથે મેળ ખાવ, તેવા નવા સ્થાનો શહેર કે તીર્થો નાદેશ, બામલુવાડા, મુંકસ્યલ નાણા, દીયાલુડા સહેરક, વડવાલુ કાટયાકં ખડાપતા હુમીરપુર અને આખુ ઉપરનું નદીવર્ધન તીર્થ વગેરે વસાવી, ત્યા સ્થાપના તીર્થો બનાવ્યાં.

આં પ્રધુમ્નસૂરિ વગેરે સમયગતા વાપરી ઉત્તરભારત તથા પૂર્વ ભારતમાં જઈ ત્યા ફરક જૈન તીર્થોના પુનરુદ્ધાર કરી ફરીવાર જૈનતીર્થો સ્થાપ્યા હતા. (—પ્રાં ૩૨, પૃં ૫૦૭)

(૬) દક્ષિણ ભારતમાં જૈન ધર્મ ઉપર ખાસ કરીને વિશેષદ્વિમખર જૈન ધર્મ ઉપર થયેલ ખૂલમોની નોંધો મળે છે.

૧૦ શર્મા “ જૈનિઝમ ઓફ સાઉથ ઈન્ડિયામાં ’ લખે છે કે (ગું અનુવાદ)

જ (૧) શૈવોઓ બૌદ્ધ તથા જૈનોને છુટવા માટે ‘ ઠા. રામ શાસ્ત્રી કહે છે. તે રીતે બૌદ્ધો તથા જૈનોની પદ્ધતિ સ્વીકારી જ્ઞાતિ ભેદ, વર્ણભેદોને તોડી, ચમાર તથા મહાર વગેરે હલકી જાતિઓને શૈવ તથા વૈષ્ણવ બનાવ્યા. ખરેખર? પ્રાણલો ‘ આ પદ્ધતિને પોતાની છુટ માને છે.”

ઓ (૨) જૈન રાજા મુંદર પાંડયે (ઈ. ૭૨૦ થી ૮૨૦) એ શૈવ ધર્મની કટ્ટર ચોક્કસ રાજકુમારી રાણી, તેમજ મત્રી કુલર ચીરાઈની કાવતરાથી જૈન મટી, શૈવ બની, ૮૦૦૦ નિર્દોષ જૈનોને કાસીએ ચડાવ્યા ત્યારે શૈવોના ગીતોમાં “૧૦ મી કડી” જૈનો પ્રત્યે દ્વેષ કેળવાય તેથી ગુ થાતી હતી

[નોંધ : મદુરાના મીનાક્ષીદેવીના મંદિરના દરવાજાની કમાનમાં આ કાસી વગેરેનું ચિત્ર છે, બ્રહ્મમૂર્તના શાકર ભાષ્યની ટીકામાં મુંદર પાંડયેની વસ્તુનો નિર્દેશ છે]

૬ (૩) તિલકાવતી શૈવણના ભાઈ અપ્પર જૈને શૈવ બની, રાજા મહેન્દ્રવર્માને શૈવ બનાવ્યો. શૈવોએ ત્યારણાં અપ્પરને મારી નાખ્યો,

નોંધ : ત્રિપટિ પુરાતન ચરિત્રમાં આની નોંધ છે

૬ (૪) ઇસુની ૭મી સદીમાં કાચીપુરના રાજા જયવર્માને જૈનો ઉપર જૂલમ ગુજાર્યો જિનાલયોને શિવાલયરૂપે બદલી નાખ્યા વરગલના કૈકટ ગણપતિએ પણ જૈનો ઉપર જૂલમ ગુજાર્યો

૭ (૫) ચૌહ રાજાઓ જૈન ધર્મના દ્વેષી હતા તેઓએ ઇસુની ૯મી સદીમાં જૈન મંદિરો તોડી જૈનોને ઘણું નુકશાન કર્યું

રામાનુજના અનુયાયીઓએ (સને ૧૦૭૦ થી ૧૧૧૮ સુધી) જૈનોને હેરાન જ કર્યા હતા

૮ (૬) ઇસુની ૯મી સદીમાં રાજાએ સુભાષિતને ૮૦૦૦ ગાથાવાલો નલકચાર જૈન ગ્રંથ હતા તેને “જલશરણુ” કરાવ્યો

૯ (૭) ઇસુની ૧૦-૧૧મી સદીમાં તૈલપ રાઠોડે જૈનો ઉપર જૂલમ ગુજાર્યો તેના પુત્ર જયસિંહ રાઠોડે અને તેની પત્ની જૂગલ-રાણીએ પણ જૈનધર્મનો પ્રચાર રોકી, વીર શૈવધર્મનો પ્રચાર કરાવ્યો

જયસિંહ રાઠોડે “જૈનકેન્દ્ર પોટલકેરમા” રાજધાની સ્થાપી

નોંધ : ચત્રવ્યસવપુરાણમાં આનું વર્ણન છે

(૮) દિ. ૦ આ. ૦ ઇન્દ્રકીર્તિની બક્ષિસમાં વીરશૈવધર્મવાળાઓ મોટો વિરોધ કર્યો હતો

ઓ (૯) કલ્યાણીમાં કલચૂરીવંશના રાજાઓ (૧) વિજયલરાય વિ. સ. ૧૨૨૧ થી ૧૨૩૯) અને (૨) કલ્યાણુ (વિ. સ. ૧૨૩૯ -

થી ૧૨૪૩) જૈન ધર્મા (પ્રકર ૩૫ પૃ ૦ ૧૫૨) રાજા વિજયરાયે સર્વ ધર્મ સમજાવે વીરશૈવધર્મના ઉપાસકોની કલ્યાણમા ભરતી કરી તે ઉપાસકોએ રાજાના નિકરમાં અટપટ ચડ કરી પ કિત વસવ વિજયરાયની મહેસ્વાનીથી “મત્રીપદે” નીમાયે. તેણે જ કૃતમ બની રાજા તથા રાજ પત્નિવારનો વિનાશ કર્યો, જૈનોની કલક કરી, મુસ્લામના જૈન તીર્થમંદિરને શિવાલય તીર્થ બનાવી, નવા સિંચાયત મતની સ્થાપના કરી.

નોંધ વસવપુરાણમાં તથા સિંચાયત પ્રકરમાં આ સદાસ્વીકાનું વર્ણન છે

બી (૧૦) રશિયાની બાનુ જીવે ટ્રસ્ટિકએ “ચિઓ સોફીકલ સોસાયટી”ની સ્થાપના કરી છે તેણે શ્રુત જ્ઞાનને લાગત “*Iskcon yelod*” પુસ્તક બનાવ્યું છે તે તેના ત્રીજા ભાગના પૃ ૩૨૩મા લખે છે કે-“પ્રાચીન હિંદના અસલી માલિકીના ખરા અને એકલા વચ્ચે જૈનો જ છે જે ગંગા અને જમનાની વચ્ચે ખીણમાં રહેતા હતા. ગૌરવર્ણના હતા અને બ્રાહ્મણ કહેવાતા હતા. તેઓ ખીમે ખીમે હિંદની અખીય જમીનના માલિક બન્યા. ઇતિહાસ દેખકોએ આ વાત છુપાવી અન્યાય કર્યો છે

બ (૧૧) ચીઓસોફીકલ સોસાયટીના પ્રમુખ કર્નલ એલ ઠાટ ‘The Pop Paprah’ નામના પુસ્તકમાં તામીલ ભાષાના પ્રાચીન ‘હાલાસ્વ માહાત્મ્યના’ પ્રકરણ ૬૬માની ગ્રાસદામક હકીકત બતાવે છે કે-

શૈવ આચાર્યે કશ્ચિ હિંદના હિગમ્બર જૈનોને હ કાવી, તેઓની કલક કરાવી તેઓને બ્રાહ્મીમાયાલી પીલાવ્યા, તરવારથી કપાવ્યા, બાલાથી વિધાવ્યા, ‘મહારાના દેવાલયની કમાન ઉપર’ આ દેખાવ કાતર્યો છે તેનો ફોટો પણ આ બુકમાં છપાવ્યો છે જે જૈનોને જૈનપદ્મ છાડાવવાની ચસ્તે છવતા રાખ્યા. તેઓને સુલામ બનાવ્યા. (Paprah) પ્હોરિયા નામ આપી, અસ્પૃશ્ય તરીકે બહોર કર્યા. ચીઓ સોફી પ્રચારકો તેઓને પોતાના ધર્મમાં લઈ લ્યે છે

(-જૈનહિતેષુ પૃ ૧૩ બ ૨ને સને ૧૯૧૧ ફેબ્રુઆરી પૃ ૧, ૨)

નોંધ : મરાઠીભાષામાં વસવપુરાણુ બન્યું છે તેમાં આ સહારલીલાનુ વિગતવાર વર્ણન છે

શ્વેતામ્બર જૈન શ્રમણસઘે આ વિવિધ સઘર્ષોની આંધીમાં સાવધાન બની, જાગતા રહી, એક બની, સેવાતત્પર-અટલ બની, મજ્જમ રહી, કુનેહ વાપરી, લગિરથ પ્રયાસ ખેડી, જૈનધર્મની જૈન-દર્શનની “સર્વતોમુખીરક્ષા” કરી હતી.

૮ આ ધાર્મિક આંધીમાં દિગમ્બર જૈન શ્રમણ સઘને મોટી હાની વેઠવી પડી હતી. તે દિગમ્બરી પરિસ્થિતિમાં જૈનધર્મની અને તેના વિવિધ અગોની રક્ષા કરે, તે તો અશક્ય જ હતું પરંતુ એક વાત નિર્વિવાદ છે કે “દિગમ્બર આચાર્યોએ આંધીમાં બીજા લાભોને ગૌણ કરીને પણ, દિગમ્બરત્વ (નમ્રતા)ની પરપરાને બરાબર ટકાવી રાખી હતી

ઇતિહાસ કહે છે કે આ આધીના કાલમાં ઘણા દિગમ્બર મુનિવરો વિદ્વાન, સયમપ્રેમી ધર્મરંગી, અને શાસનસેવાની તમન્નાવાલા હતા પણ તે દિગમ્બરપણામાં રહેલી કમજોરીને જાણતા હતા, સાથે સાથે શ્વેતામ્બર શ્રમણસઘમાં આધીના વિકટ સમયે પણ ધર્મરક્ષાની તત્પરતા, કાર્ય કરવાની ક્ષમતા, અને સેવાને સફળ બનાવવાની અનુકુલતા બની રહી તે પણ જાણતા હતા.

આથી કોઈ કોઈ દિગમ્બર મુનિવરો જુદા જુદા સમયમાં શાસનસેવાની સફલતા સાટે શ્વે૦ શ્રમણ સઘમાં આવી લળી ગયા, અને તેઓ શાસનસેવાના કામમાં જોડાઈ પ્રભાવક બન્યા. પોતાની જ્ઞાન, તપ, સયમશક્તિને સર્વાંશે ફેરવી, જૈનધર્મની પ્રભાવના કરી, પ્રભાવક બન્યા હતા તેમાના કોઈ કોઈના નામ આ પ્રમાણે જાણવા મળે છે

(૧) વનવાસી ગચ્છના સ્થાપક આ૦ સમતલદ્રસૂરિ

(પ્રક૦ ૧૬, પૃ૦ ૩૪૪ થી ૩૪૭)

(૨) વાયડગચ્છના આ૦ જીવદેવસૂરિ (પ્રક૦ ૩૪ પૃ૦ ૫૬૪)

(૩) રાજગચ્છના આ૦ પ્રદ્યુમ્નસૂરિના શિષ્ય

(પ્રક૦ ૩૫ પૃ૦ ૧૭)

(૪) વનવાસી-માનદેવજમ્બુના આં માનતુ ગસુરિ વગેરે વગેરે
(પ્રક્રં ૨૭, પૃં ૪૪૫, પ્રક્રં ૨૮, પૃં ૪૫૮ થી ૪૬૪)

એ કે અમે પહેલાં જુઠા જુઠા પ્રકરણોમાં ઉપર બતાવેલ
આચાર્યોના નામમાત્ર પરિચય આપ્યો છે

અમે પ્રક્રં ૨૮, પૃં ૪૫૮ થી ૬૪મા આં માનતુ ગસુરિનું ફક્ત
ચરિત્ર પણ આપ્યું છે તેમા તેમની માત્ર દૂઠી જીવન ઘટના આપી છે

પરંતુ સમકાલીન રાજા હર્ષ, કવિ મયૂર, કવિ બાણ, અને
કાશીના રાજા વૃદ્ધસોજનો પરિચય અને સત્તાસમય આપ્યો નથી.
વળાં આચાર્યશ્રીએ માનતુ ગસુરિવરે ' ભક્તિમરસ્તોત્રના માત્ર ૪૪
કાવ્યો જ બનાવ્યા હતા (પૃં ૪૫૮) છતાં દિગમ્બરોમા ૪૮,
તથા પર, કાવ્યો કેમ બની ગયા? વગેરે ઇતિહાસ અમે ત્યાં મોટો
શ્રમ થવાના ભયથી આપ્યો નથી ભાવના છે કે બીજા આવૃત્તિમાં
તે બધું આપવા પ્રયત્ન કરીશું

(—શ્રીઓ જૈનસત્યપ્રકાશ કં ૮૫, પૃં ૨૫)

હ દિગમ્બર જૈન સંબંધે સં ૧૨૧૬માં કારમો ફટકો લાગ્યો.
સંભવ છે કે-દિગમ્બર આચાર્ય કેમકીર્તિના શિષ્ય ભં અભય
ચંદ્ર અથવા ભં ચાકુનદિ અથવા ભં વસન્તકીર્તિએ મુસલ
માન બાદશાહોના કહેવાથી, કપડાં પહેરી લીધા હોય, અને સકાને માટે
દિગમ્બરમાર્ગનો લોપ કર્યો હોય, અને ભક્તારકેની ગાદી સ્થાપી
હોય.

(—પ્રક્રં ૧૪, પૃં ૩૨૮ ૩૩૩)

ઇતિહાસ કહે છે કે-દિગમ્બર આં કેમકીર્તિજી સં
૧૨૧૬મા થયા તેમના શિષ્ય ચાકુનદિ દિલ્હીના બાદશાહના
હુકમથી “ કપડાં પહેરી ભક્તારક બન્યા હતા

(—પ્રક્રં ૧૪, પૃં ૩૨૮ ૩૩૩)

આજ સુધી દિગમ્બરમા સાધ્વીસંઘ હતો જ નહીં. અને
આ ઘટના બનવાથી દિગમ્બર સાધુ સંઘ પણ ન રહ્યો. એકદર
દિગમ્બરના સાધુ સાધ્વી એમ બે સંધાનો વિચ્છેદ થયો. પછી તો
દિગમ્બર જૈનોમાં નમતાનો એકાન્ત આગ્રહ હતો. તે એસરી

ગયો પરિણામે પછી તો દિગમ્બર જૈનોને “નગુરા” ન રહેવા માટે વિવિધ કસોટીમાથી પસાર થવું પડ્યું. તે આ પ્રમાણે—

(૧) દિગમ્બર ભટ્ટારકો “વસ્ત્રધારી” બન્યા અને મઠધારી પણ બન્યા. જ્યારે શ્વેતામ્બર જૈન સાધુઓ પહેલેથી જ વસ્ત્રધારી હતા, એમા દિગમ્બર સમાજને માટે તે બને સરખા હતા. આથી તેઓ શ્વે૦ આચાર્યોને પણ માનવા લાગ્યા

(૨) હુંબડજ્ઞાતિના જૈનો શ્વે૦ વડગચ્છ અને દિગમ્બર મૂલસંઘના ભટ્ટારકોની ગાદીને માનતા હતા   (—પ્રક૦ ૩૫, પૃ૦ ૧૦)

(—પ્રક૦ ૪૪, પૃ૦ ૧૭, ૧૮)

ઉચ્છતવાદના શ્વેતામ્બર આચાર્યો પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવ્યાના પ્રતિમાલેખો પણ મળે છે   (—પ્રક૦ ૫૦, પૃ૦ ૬૦)

(૩) સેમરખેડીના તારણુસ્વામીએ સ૦ ૧૫૭૨ પહેલાં ઇસ્લામી સંસ્કૃતિની અસરથી “જિન પ્રતિમાનો વિરોધ” કર્યો, અને નવા શાસ્ત્રો બનાવી નવો ‘તારણુપંથ’ ચલાવ્યો અને પોતે જ પોતાના આઠ ભવો બતાવી, તે પંથના ગુરુ બન્યા

(—પ્રક૦ ૧૪, પૃ૦ ૩૨૮)

૪ ૫૦ બનારસીદાસે સ૦ ૧૬૮૦મા ખુલ્લા ખુલ્લા દિગમ્બર શાસનમા હ મેશને માટે સાધુસંઘ તથા સાધ્વી સંઘ બનેનો વિચ્છેદ જાહેર કર્યો, અને શ્રાવક તથા શ્રાવિકા સંઘ એ બેનોજ સાચો જૈન પંથ જાહેર કર્યો, ત્યારથી દિગમ્બર સંઘમા પંડિતોનું મહત્ત્વ વધ્યું અને ગુરુનું સ્થાન તે પડિતોએ સંભાળ્યું તે દિગમ્બરી તેરા પંથ કહેવાયો   (—પ્રક૦ ૧૪, પૃ૦ ૩૨૮)

૫ દક્ષિણમા આઠશાંતિસાગરે નમ્ર બની દિગમ્બર મુનિમાર્ગનો સ્વયં ક્રિયોદ્ધાર કર્યો તે ત્યાગી, તપસ્વી અને સ્વયમત્રેમી હતા. દિગમ્બર જૈનોએ તેમને જૂળ સત્કાર્યા, આજે ભારતમા તેમના પૃથ્થક આ૦ વીરગણિ વગેરે ૨૨ દિગમ્બર સાધુઓ વિદ્યમાન છે તે દિગ૦ વીશાપથી આમ્નાયના મનાય છે આઠ શાંતિસાગર દક્ષિણની ‘ચતુર્થ—પચમ’ (વીશા દશા—માથી નીકળેલી) જ્ઞાતિના

હતા. આથી વીશાઝઅવાલો તેમને માનતા ન હતા અને તેણે પથના કંદર આગ્રહી દિગબરે પણ આ નમ્ર મુનિઓને મુનિ તરીકે માનતા નથી. (—જુઓ પ્રકર ૧૪, પૃ. ૩૨૬)

૬ શુભાનપંથે ૭ સામૈયાપંથે.

૮ સોનજલી સત શ્રી કાનજીસ્વામી સ્થાનકવાસી સાધુએ વહીલ શમજીભાઈની મદદથી “એકાત નિયતવાદના પાયા ઉપર” નવો મત ચલાવ્યો. આ મતમા આત્મા ખાતો નથી, પીતો નથી, મુદ્ગલ ખાય છે પીએ છે, આ હીમાયત હોવાથી મત, પશ્ચકખાણ, પ્રતિજ્ઞા કે તપસ્થાની મહત્તા અપાતી નથી. સત કાનજીમુનિએ પણ પોતાના અને પોતાની બે શિષ્યાઓની પૂર્વશરે બતાવ્યા છે તેનાં શિષ્યો બતાવ્યાં છે. સતજી જિન પ્રતિમાને માને છે મનાવે છે.

દિગબર સઘમાં નમ્ર ગુરુઓનો અભાવ થતા “ગુરુસ્થાન” માટે આવી શોધનીશ દશા થઈ છે અને દિગબરે તેને નભાવી લીધી છે.

દિગબર સઘના ગુરુતત્ત્વનો મધ્યકાલીન ઇતિહાસ આવે છે.

હિંદુઓ તથા જૈનોને મુસલમાની રાજ્યમંજમા મોટું નુકસાન થયું, પરંતુ દિગબર જૈનોને “સૌથી મોટું નુકસાન થયું, કેમકે તેમનું ‘દિગબરી ગુરુતત્ત્વ જ વિષ્ટે’ પામ્યું તેમજ તેઓમાં ઇસ્લામી સંસ્કૃતિની અસરથી દેવતત્ત્વ જિન પ્રતિમા અને પણ વિવિધ વિકલ્પો જન્મ્યા હતા.

અસહમા શ્વેતાબર જૈનો અને દિગબર જૈનો એમ જૈનમા ત્રણી જિન દશન વિધિ અથવા “જિનપૂજાવિધિ” એકમુરખી હતી. એટલે દિગબરે પણ શ્વેતાબરેના લીધેમા જઈ, દર્શન આદિનો લાભ લઈ શકતા હતા.

શ્વે. જૈનો દિગબર જૈનો કે અજૈનોને શ્વે. જૈન લીધેમા અને જિનપ્રસારોમા દર્શન કરવાની શક્યતા નહોતી. સૌ કોઈ તથા શ્વેતાબર મર્મદાથી વર્તતા હતા. આ રીતે શ્વેતાબર અને દિગબર ફિરકા પીધે પીધે એક બીજાની ખાતે પાસે આવતા રહ્યા.

બનવા ભોગ છે કે, આમ થોડો વખત પસાર થઈ જત તો, બને ફિરકાઓનો ભેદ ભૂસાઈ જત પણ પાંચમા આરાના પ્રભાવે એકા-એક તેમાં “નવી દિવાલ,” ઊભી થઈ. આથી એ બને ફિરકાઓ એક બીજાના “પ્રતિસ્પર્ધી” બની ઊભા છે, આ દિવાલ તે ઇસ્લામી સંસ્કૃતિમાંથી જન્મેલી કલ્પિત જિનપૂજા વિધિ જ છે

કલેશની દીવાલ—હુ ખી દિલે નોંધ લેવી પડે છે કે દિગમ્બરોનો તેરાપંથ મૂળદિગમ્બર-વીશપંથીથી જૂદો પડ્યો, ને સાથેસાથ તેણે પોતાની જિનપૂજાવિધિ દિગમ્બર-શ્વેતામ્બરથી તફન જૂદી જ બનાવી. આ કલ્પિત પૂજાવિધિ અસલી જૈન વિધિથી ભિન્ન છે. તેથી તે કલેશ જન્માવનારી નીવડી છે.

દિગમ્બર સઘમાં ઇસ્લામી સંસ્કૃતિની અસરથી ૧૬-૧૭મી સદીમાં વિવિધ પંથો નીકળ્યા, તે પ્રમાણે હતા,—

૭ તારણપંથ—દિગમ્બર જૈનોનો આ અર્વાચીન પંથ તારણસ્વામીએ સં ૧૫૭૨ લગભગમાં સેમરખડી ગામમાં ‘તારણપંથ’ ચલાવ્યો. તેણે આ નવા પંથમાં ઇસ્લામી સંસ્કૃતિની અસરથી ભ્રમ પામી, જિનપ્રતિમાનો વિરોધ કર્યો અને શાસ્ત્રીપૂજાને મહત્તા આપી
(—પ્રકં ૧૪, પૃં ૩૨૮)

૮ વીશપંથી-તેરાપંથી—આ બને દિગમ્બર જૈન સઘની શાખાઓ છે તેમાં એક પ્રાચીન છે અને બીજી અર્વાચીન છે

શ્વેતામ્બર વડગચ્છના શતાથી આઁ સોમપ્રભસૂરિએ (સ્વં સં ૧૨૮૫) ‘સિન્દૂરપ્રકર-સૂક્તામુક્તાવલી’ નામનો કર્તાવ્યોપદેશક ગ્રંથ બનાવ્યો
(—પ્રકં ૪૩, પૃં ૭૪૭, ૭૪૮)

આચાર્યશ્રીએ તેમાં જૈનોને પાળવાના ૨૦ કર્તાવ્યો ઉપદેશ્યા છે શ્વેતામ્બર અને દિગમ્બર બંધાય જૈનો તેમાં ઉપદેશેલ ૨૦ કર્તાવ્યોનું ભરાબર પાલન કરતા

૧૩+૭=૨૦

પરંતુ જોનપુરના ખરતર ગચ્છના જૈન પ. બનારસીદાસ

શ્રીમાળીએ દિગ્ગ્જયમતમાં પ્રવેશ કરી સુ ૧૬૮૦ માં આજરામાં પોતાના મિત્રોની મદદથી જૈનોને પાળવાના ઉક્ત ૨૦ કર્તવ્યોમાંના ૧ ગુરુતત્ત્વ ૫ મહામતો, સત્પાત્ર ઘાન અને યાસ્ત્રિ-વૈરાગ્ય એમ ૭ કર્તવ્યો સિવાય ૧૩ કર્તવ્યો તે પાસમાં આજરામાં પાળવાના ન હોય, એમ બહાર કરી તે ૭ કર્તવ્યો સિવાયના ૧૩ કર્તવ્યોને પાલન કરવાનો નવો મત બતાવ્યો. આથી દિગ્ગ્જય સંઘના ૧ વીશાપથી અને ૨ તેરાપથી એમ બે પંથો બન્યા. આજે પણ દિગ્ગ્જય સંઘમાં આ બન્ને પંથો વિદ્યમાન છે.

(જૂઓ પ્રક ૧૪ પૃ ૩૨૮)

૫ બનારસાદાસે મૃદુમેદનની બસરથી જન્મ પામી જિનેન્દ્ર પૂજાવિધિ પણ બદલી નાખી, જે પૂજાવિધિ સમય જતા ક્લેશ જન્માવનારી નીવડી છે.

વીશપથી અને તેરાપથી દિગ્ગ્જય જૈનો વચ્ચે તથા સ્વતાંત્ર જૈન વચ્ચે એ નવી વિધિના કારણે જ ઝગડા ઊઠ્યા છે, જેનો ઇતિહાસ ઉપર આવી ગયો છે.

દૂકમાં દિગ્ગ્જય તેરાપથી નીકળ્યા પછી, જૈનોમાં તીર્થ વજેરના બાનાથી નવા નવા ઝગડા વધ્યા છે.

કહુઆશાહ અને ૫૦ બનારસી

ઇતિહાસનું પરિશીલન કરવાથી સમજાવ છે કે સ્વેં જૈનોનો (૧) કહુઆમત અને દિગ્ગ્જય જૈનોનો (૨) તેરાપથી કોઈકોઈ અંગે સમાનતા ધરાવે છે તે આ પ્રકારે છે -

૧ દેવતત્ત્વમા-જિનપ્રતિમાને માનવી પૂજવી.

૨. ગુરુતત્ત્વમા-આ કાગમાં સાધુ કે સાધ્વીના હોથ જ નહીં એન્દ્રે હવે ૪ જૈન સંધો પૈકી બે સંધો વિરતિ સંધો રહ્યા જ નથી. માત્ર આવક અને આપિકા સંધ એ બે દેશવિરતિ સંધો જ રહ્યા છે.

૩ જૈનધર્મના ઉપદેશક-અધિકારી ત્યાગી મુનિ નહીં પણ પાછડીવાળો ચલસ્થ જ હોય.

શ્વેતાંબર જનોમાં વિક્રમની વીશમી શતાબ્દીમાં (૩) શ્રી શાતિસાગરનો મત અને (૪) શ્રીમદ્ રાજયદ્રનો મત નીકળ્યો હતો. આ બે પંથો પણ ઉપર જણાવેલા બે પંથોની કોટિનાજ છે.

આ દિગંબર જૈનોમાં પણ જે કાનજીસ્વામીનો સોનગઢી પથ પ્રવર્તે છે તેને ઉક્ત કોટિમાં પાચમો નંબર આપી શકાય

છેલ્લા ત્રણ પંથોમાં વ્યવહારની ઉપેક્ષા છે અને નિશ્ચયનયની પ્રધાનતા છે.

પંથો

દિગંબર સઘમાં તેરાપથ નીકળ્યા બાદ સં ૧૮૧૮ કે ૧૮૩૭માં ગુમાપંથો નીકળ્યો સં ૧૮૭૭માં સામૈયાપથ નીકળ્યો, અને છેલ્લો સોનગઢી પંથ નીકળ્યો. (—પ્રકં ૧૪, પૃં ૩૨૬)

દિગંબર સઘમાં પંડિતપાટી અને સુધારકપાટી એમ બે વિભાગો છે તે ધાર્મિક દષ્ટિએ પડેલ ભેદો નથી

પ્રકરણ ચોપનમુ

*

આં સુમતિસાધુસૂરિ (સ્વં સં ૧૫૮૧)

તેમનાં સં ૧૪૬૪મા એવાઠના જવરા ગામમા શેઠ ગજપતિની પત્ની સપૂરીદેવીની કુખથી જ મ, નામ મનપરાજ, સં ૧૫૧૧માં આં રત્નશેખરસૂરિના ઉપદેશથી વૈરાગ્ય પામી દીક્ષા લીધી, દીક્ષા નામ સુનિ-સુમતિ સાધુ, ગં ૧૫૪૪માં પાટણમાં આં રત્નશેખરસૂરિના હાથે પન્માસપદ સં ૧૫૧૮માં છકરમા રાવ જાણના કોઠારી શેઠ સાગર અને શ્રીપાલ આદિના ઉત્સવમા સં ૧૫૫૧મા ગજપતિના મકલાર નિવર્તન સં ૧૫૮૧માં 'ખમપૂર ગામમા ક્વર્ગગમન થયાં હતા.

(૫૦ હાવણસમગજિવિત સુમતિસાધુસૂરિ વિવાહલો)

તેમના બીજા નામે ૫૦ સાધુસુંદરજિ, ૫૦ સાધુવિજયજિ અને ૭૦ સાધુરાજજિવર પણ મળે છે

આં સુમતિસાધુસૂરિવરો

તે બરસામા તપગજમાં "જોઠ સરખા નામ વાળા" મણા આચાર્યો થયા હતા તે આ પ્રમાણે

૧ (૫૦) આં સાધુરત્નસૂરિ-તે (૪૬)મા સં ૧૫૧૧માં ઉપદેશથી પામી પદ્મધર હતા તેમના ઉપદેશથી, અને ખજાતના કાકેમ

શેઠ સાધુ સજ્જનસિદ્ધ ઓસવાલની રાજવી મદદથી, શંખલ-
પુરના શેઠ કોચરશાહ પોરવાડ વ્યવહારિએ વિક્રમની ચૌદમી
મદીના ઉત્તરાર્ધમા બહુચરાજીના ૧૨ ગામોમા જીવદયા પળાવી
હતી (—જૈન ઇતિં ૩૪૦ ૩૫, પૃં ૧૯૮ પ્રકં ૪૯, પૃં ૪૩૬)

નાંધ : આ અમારિની ઘટનાનો આ આચાર્ય સાથે મેળ ખાય છે તેથી
અમે તેમના નામ સાથે આ ઘટના જોડી છે

પરંતુ કોઈ કોઈ વિક્રાન્ આ અમારિની ઘટનાને પડમા લં
લક્ષ્મીસાગરસૂરિના પદ્ધર પ૪મા ગચ્છનાયક લં સુમતિ
સાધુસૂરિ સાથે જોડે છે પણ તે જોડાણ બધ બેસતું નથી માટે
સપ્રમાણ નથી

(૨) (પ૪મા) લં સુમતિસાધુસૂરિ—તે પડમા લં લક્ષ્મી-
સાગરસૂરિના પદ્ધર—ગચ્છનાયક હતા

નાંધ : અમે ઉપર (૫૦ મા) “ શ્રી સુમતિસાધુરત્નસૂરિના ઉપદેશથી
શંખલપુરનાશાં કોચર વ્યવહારિયાએ અમારિ પ્રવર્તાવી ” એમ બતાવ્યું છે તે
બરાબર છે

૩ (પદ્મા) આં સુમતિસાધુસૂરિ—

લપાગચ્છના કમલકલશા મતના ૫૫ મા આં સુધાન દસૂરિના
પદ્ધર પદ્મા આં સુમતિસુદરસૂરિ થયા તેમનું ખીજુ નામ
આં સુમતિસાધુસૂરિ પણ મળે છે (—પ્રકં ૫૩ પૃં ૫૬)

નાંધ : ઉપર લખેલ ત્રણે આચાર્યોની કોઈ કોઈ જીવન ઘટનામા
મેળસેળ થઈ જાય તેમ છે, આથી અમે ઉપલબ્ધ સાધનોના આધારે અને
સાલવારીના મેળ સાધી તે વિસવાદી ઘટનાઓને વ્યવસ્થિત કરી છે અને
તેની અહીં પ્રાસંગિક સ્પષ્ટતા કરી છે

અમે હવે પ૪મા લં સુમતિસાધુસૂરિ વિષે લખીએ છીએ.
જિન પ્રતિષ્ઠાઓ

પ૪મા લં સુમતિસાધુસૂરિ સં ૧૫૫૧ થી ૧૫૮૧ સુધી
ગચ્છનાયકના પદે રહ્યા હતા તેમણે ઘણા જિનાલયો, અને
જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી તે આ પ્રમાણે જાણવા મળે છે

સ ધપતિ ઉદા શ્રીમાળીના વશમા માંડવજઢમા લઘુશાલિભદ્ર
સ ૦ બાવઢે શ્રીમાળી ધયે. (—પ્રક૦ ૪૫, પૃ૦ ૩૧૬ થી ૩૨૨)

૫૦ શ્રી વિમલગણિના શિખા ૫૦ ધનવિમલગણિ લખે છે
કે સ ધપતિ બાવઢે બ૦ સુમતિસાધુસૂરિનો ૮૪ હબર ચૌકડ
(ઘોખ ઢડા રૂપેયા) ખરચી, માંડવજઢમા નગરપ્રવેશ કરાવ્યો. અને
૧૫ લાખ ચોકડા ખરચી તેમના હાથે જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા
કરાવી. (ફહા ૬૧ થી ૬૪)

(તપાગમ્મ પટ્ટાનુક્રમ શુર્વાવલી ૭૬, પટ્ટા
વળી—સમુખ્ય—ભા. ૦૨ ૧૩૩ થી ૧૪૪)

સોમહર્ષ શાખાના ભા. ૦ સોમવિમલસૂરિ વિ. સ ૧૬૧૨ના
જેઠ શુ. ૧૩ને રાજ લખે છે કે—

સ ૦ બાવઢે બ૦ સુમતિસાધુસૂરિના ઉપદેશથી ૧ લાખ
ઘોખ ઢા રૂપેયા ખરચી, અગિયાર શેર સોનાની એક પ્રતિમા અને
બાવીશ શેર રૂપાની બીજી એક પ્રતિમા, એમ બે જિનપ્રતિમાઓ
ભરાવી, તે તથા બીજી જિન પ્રતિમાઓની આ. ૦ સુમતિસાધુસૂરિના
વરદ હસ્તે પ્રતિષ્ઠા કરાવી. આ ઉત્સવમા ૧૧ લાખ ખર્ચ્યા.

(વિ. સ. ૦ ૧૬૧૨ જેઠ શુદ્ધિ ૩ની સોમશાખા પટ્ટાવલી.
હડી. ૩૬ થી ૩૬ પટ્ટાવલી સમુ. ભા. ૨ પૃ. ૧૫૫)

પોતે મધ્ધનાયકના ભારથી નિવૃત્ત થયા ત્યારબાદ તે ૩૦ વર્ષ વધુ
જીવ્યા છે સ. ૦ ૧૫/૧ મા સ્વર્ગે ગયા છે ઇતિહાસના પરિશીલનથી
બાણવા મળે છે કે—તેઓ આ નિવૃત્તિ જીવનકાળમા નિષ્ક્રિય બની બેસી
રહ્યા નથી, તેમણે જિનાલયે, જૈન તીર્થો અને જિનવાણીની રક્ષામાં
વિશેષ ધ્યાન આપી મોટી શાસન પ્રભાવના કરી છે

ઉલ્લેખો મળે છે કે તેમણે ગીતાર્થ મુનિવરો પાસે વિવિધસ્થાનોમા
મમલાજી શોધાવી તેની પાકી વ્યવસ્થા કરી હતી.

“લીરવશાવલીમા ઉલ્લેખ છે કે ભા. ૦ સુમતિસાધુસૂરિએ
જેસલમેર, કિસનગઢ આજુતીર્થનું ફેલવાડા, ગઢનગર, ખલાલ,
ગંધાર ઇકિસ્તગરના જ્ઞાનકોયોને ગીતાર્થ પાસે શોધાવ્યા.

જૈન પરંપરાનો ઇતિહાસ ભાગ ૩ નો

(પ્રકર ૫૪ પૃષ્ઠ ૬૭૪)

આ પાનામા અશુદ્ધ છપાઈ ગયું છે. તેને બદલે અહીં નીચે પ્રમાણે શુદ્ધ જાણવું.

૧ ઉદા શ્રીમાલીના વશના માંડવગઢના લઘુશાંલીભદ્ર સં
જવડ શ્રીમાળી થયો (—પ્રકર ૪૫, પૃષ્ઠ ૩૧૬ થી ૩૨૨)

૨ ૫૦ શ્રી વિમલગણિના શિષ્ય ૫૦ ધનવિમલગણિ
લખે છે કે—

સઘપતિ જવડે લં સુમતિસાધુસૂરિના ૮૪ હજાર ચોખડા
(ચોખડ રૂપેયા) ખરચી માંડવગઢમા નગર પ્રવેશ કરાવ્યો. અને
૧૫ લાખ ચોખડા ખરચી તેમના હાથે જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા
કરાવી (ફૂડા ૯૧ થી ૯૪)

(—તપાગચ્છ પટ્ટાનુક્રમ ગુર્વાવલી છદ. પટ્ટાવલી સમુચ્ચય ભા. ૨
પૃષ્ઠ ૧૩૩ થી ૧૪૪)

૩ સોમહર્ષશાખાના લં સોમસુદરસૂરિ વિં સં ૧૬૧૨
જેં સું ૧૩ ને રોજ લખે છે કે—

સં જવડે લં સુમતિસાધુસૂરિના ઉપદેશથી ૧ લાખ ચોખડા
રૂપેયા ખરચી અગિયાર શેર સોનાની એક પ્રતિમા અને બાવીશ શેર
રૂપાની બીજી એક પ્રતિમા એમ બે જિન પ્રતિમાઓ ભરાવી
તથા બીજી પણુ ઘણી જિનપ્રતિમાઓની લં સુમતિસાધુસૂરિના વરદ
હસ્તે પ્રતિષ્ઠા કરાવી, આ ઉત્સવમાં ૧૧ લાખ ખરચ્યા.

૪ સં ૧૫૪૭ મહા વર્દિં ૧૩ રવિવારે માંડવગઢમા સં
જવડેની ભગવાન શાન્તિનાથ વગેરે ૧૦૪ ધાતુ તીર્થોની જિન
પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી

(૧) આ પ્રતિમાઓ પૈકીની લં શાન્તિનાથની પ્રતિમા વિન્ન-
પુરમા લં ચિતામણી પાર્શ્વનાથના જિનાલયમા વિદ્યમાન છે

(૨) લં કુશુનાથની પ્રતિમા આગરામા મોતી કટરના લં
સૂર્યપ્રભસ્વામીના જિનાલયમા વિદ્યમાન છે.

(૩) ઇંદોરની શ્વે. ને. સઘની પેઠી પ્રકાશિત શ્રી માડવ ગઠ વીર્ય (૫૦ ૪૬)

૫ પરતુ વિસવાદ મળે છે કે ભ. કુચુનાથની પ્રતિમામા સ. બવહના પુત્ર દ્વીરજની માતાના નામમા દર્શક મળે છે તેમજ સ. ૧૫૪૭ને બદલે સ. ૧૫૬૭ નો આક મળે છે સુબવ છે કે તે લેખ બે કાળજીથી લેવાયો હોય. (પ્રક. ૪૫ પૃ. ૩૨૧)

૬ અમદાવાદમાં પાનકોર નાકે ચેક દલપતભાઈ બશુભાઈના વડાના ઘર દેરાસરમા મૂળનાયક ભ. શાન્તિનાથની પચ્ચવીર્ષી ધાતુ પ્રતિમા છે તેમાં પ્રતિમા લેખ છે કે-

સ. ૧૫૪૭ વર્ષે માષ સુરિ ૧૩ સ્વૌ શ્રીમાલી શ્રે. જોડા કૈન ભા. લીલ પ્રમુખ કુટુંબમુતેન નિજશ્રેયસે શ્રી શાન્તિનાથ બિંબ કા. પ્રતિ. તપાશ્રી લક્ષ્મીસાગરસુરિ પટ્ટે શ્રી મુમતિસાધુસુરિભિર્"

૭ જિનવાણીની રક્ષા

ભ. મુમતિસાધુસુરિજીવે પોતાના પદ્ધતર ભ. હેમવિમલસુરિને ગમ્મનાયક બનાવી ગમ્મનો બાર તેમને સ. ૧૫૫૧ માં સોંપ્યો. ગમ્મનાથકે તેમને અમણસઘની રક્ષા, વૃદ્ધિ વગેરે જવાબદારી તેમને સોંપી, પોતે ગમ્મનાયકના કારથી નિવૃત્ત થયા. ત્યારબાદ તે ૩૦ વર્ષ જીવ્યા હતા. સ. ૧૫૮૧ માં સ્વર્ગે ગયા. પરતુ ઇતિહાસના પરિશીલનથી જાણવા મળે છે કે-તેઓ આ નિવૃત્તિ કાળમા નિષ્ક્રિય બની બેસી રહ્યા નથી પરતુ તેમણે જિનાલયો, કૈનતીર્થો, અને જિનવાણીની રક્ષામા વિશેષ ધ્યાન આપી મોટીશાસન પ્રજાવના કરી છે

૮ ઉલ્લેખો મળે છે કે- તેમણે ગીતાર્થ મુનિવરો પાસે વિવિધ સ્થાનોના ગ્રંથ જઠારો શોધાવી તેની પાછી વ્યવસ્થા કરી હતી.

૯ વીશ્વશાવલીમા ઉલ્લેખ છે કે-ભ. મુમતિસાધુસુરિ-જીવે બેસલમેર, કિસનગઢ, આબૂ દેહવાડા, બહનગર ખભાવ, ગધાર ઇંદરનગરના જ્ઞાનકોશોને ગીતાર્થો પાસે શોધાવ્યા.

તે નિરનિચાર ચારિત્ર ધર્મના આરાધક, અને શુદ્ધ પ્રરૂપણા કરનારા હતા, સં ૧૫૫૧મા (?) અમણર ગામમા સ્વર્ગે ગયા.

(વિવિધ પદાવલી સંગ્રહ, પૃં ૨૧૮)

ગચ્છનાયક સ્થાપના

(૫૪મા) ભં સુમતિસાધુસૂરિવરે સં ૧૫૪૮માં પંચલાસ-ગામમાં સૂરિમત્રની આરાધના કરી, શેઠ પાતાળે કરેલ મહોત્સવમાં મહોં હેમવિમલગણિને આચાર્યપદ આપ્યું, ત્યારબાદ સં ૧૫૫૧માં ઇડરગઢમા રાવ ભાણુના માનીતા શેઠ સાયર અને કોઠારી શ્રીપાળે કરેલ મહોત્સવમા ગચ્છનાયક બનાવી પોતાની પાટે સ્થાપ્યા અને ત્યારથી જ સાથે સાથે તેમને ગચ્છનો ભાર સોંપ્યો. અને હિતચિત્તવનમા મસ્ત બન્યા.

નોંધ : યુગ પ્રધાન યત્રના આધારે જાણુવા મળે છે યુગ પ્રધાન આં હરિમિત્રનો સ્વર્ગગમન વિં સવત ૧૫૫૪ નો છે

તો સ્મલવ છે, કે ૫૪મા ભં સુમતિસાધુસૂરિ સં ૧૫૫૪ થી વધુ એકાત પ્રિય નિ સગ-ધ્યાન મસ્ત બન્યા હોય

સ્વભાવ

આં સુમતિસાધુસૂરિ સરળ હતા. વિચારક અને તપસ્વી હતા વર્ધમાનતપ કરતા હતા તપાગચ્છમા બે-એક દશકાર્થી ગચ્છ-લેદનુ વાતાવરણુ ઊઠ્યું હતું તે તેમના ધ્યાનમા જ હતું, પણ “કોઈ પણ રીતે ગચ્છલેદ ન થાય” એ માટે તેઓ ખૂબ સાવચેત રહેતા. સાવધાનતા

(૧) આં ઇંદ્રનદિ સં ૧૫૨૮મા આ લક્ષ્મીસાગરસૂરિના હાથે આચાર્ય બન્યા (૨) આં કમલકળશ પણ જૂના આચાર્ય હતા,

ભં સુમતિસાધુસૂરિએ સધની વિનતિથી સં ૧૫૫૧મા નાણુ માડી તે બનેને ગણુનાયકો બનાવ્યા અને પોતે વિચરતા વિચરતા ખંભાત પધાર્યા આં ઇંદ્રનદિસૂરિ અને આં કમલકળશસૂરિ મોટા હતા, ન્યારે આં હેમવિમલસૂરિ તે બન્નેથી નાના હતા આમ હોવાથી આ બંને આચાર્યોએ પોતાના સ્વતત્રપદો જમાવવા પ્રયત્ન શરૂ કર્યો

જાન સુમતિસાધુસૂરિ સાવધાન હતા. તે સમજી ગયા કે “આ બંને આચાર્યો પોતપોતાનો નવો પદ્ધતિ આપી અવશ્ય ગમ્મલોદ કરશે.”

આચાર્યશ્રી ક્ષેત્રી ગયા. આથી તેમણે આ બેમાથી કોઈને પોતાની પાટે ગમ્મનાયક સ્થાપ્યા નહીં.

ગમ્મનાયકશ્રી સં લીલાચર, સં કાણ સં જગજીવ, સં હેમજી, સં ખીમજી, સં લાખો વગેરેના છ રી પાળતા માત્રાસઘર્મા આં હેમવિમલસૂરિ વગેરે પરિવારની સાથે યત્રુ જયની માત્રાએ પધાર્યા ત્યાંથી આવતા જ લાલપુરમા આવીને ફરીવાર ‘સૂરિમત્રની આરાધના’ કરવા બેઠા. સૂરિમત્રના અધિષ્ઠાત્રક હોવે ગમ્મનાયકને જણાવ્યું કે, “તમે આ બંનેને ‘ગમ્મનાયક’ બનાવ્યા, તે ઠીક કર્યું નથી. તે બંને અવશ્ય ગમ્મલોદ કરશે.”

હેવીસ કેત

અધિષ્ઠાત્રકે “આં હેમવિમલસૂરિની પાટે નવો ગમ્મનાયક કોને બનાવવો” તેનો આચાર્યશ્રીને સંકેત આપ્યો. આથી જાન સુમતિસાધુસૂરિએ આં હેમવિમલસૂરિની પાટે પ્રથમ આં દાન ધીરને સ્થાપન કર્યા પણ તે નવા આચાર્ય ૧ મહિનામા જ કાળધમ પામ્યા.^૧

એટલે ગમ્મનાયક જાન સુમતિસાધુસૂરિએ સં ૧૫૭૦ માં હાલસામા કે પાટણમા ઉપાં અમૃતમેરુગણિને આચાર્યપદ આપી આં હેમવિમલસૂરિની પાટે સ્થાપન કર્યા, અને તેમને જ આં હેમ વિમલસૂરિની પાટે ગમ્મનાયક આં આનંદવિમલસૂરિ બનાવ્યા.

૧ સંકેત આકારો—

જાન સુમતિસાધુસૂરિને અધિષ્ઠાત્રકે શુ સંકેત આપ્યો તે સમજાતું નથી. બનતા નેમ છે કે અધિષ્ઠાત્રકે ૬ નં, આ એમ ત્રણ અક્ષરો આપ્યા હોય. ૧ આ દ્વિસામે આ દાનધીર નામ જરાવર હતું પણ તેઓ ૧ મહિનામાં સ્વર્ગવત્તી થયા. એટલે જાન સુમતિસાધુસૂરિએ એ જ અક્ષરોનો સંજ્ઞાનાં જામતો ગણિ એ નામે અનુક્રમ બાંધી ખીમ નવા આચાર્યનું આં આનંદવિમલસૂરિ નામ સં ૧૫૭ માં આપ્યું હોય.

આ જ સમયે ૫૦ દાનશેખર અને ૫૦ માણેકશેખરગણિને ઉપાધ્યાય-
પદ આપ્યું. (સોમશાખા પટ્ટાવલી)

આ રીતે (૫૪) ભં સુમતિસાધુસૂરિ પછી તેમના હાથે જ
(૫૫) ભં હેમવિમલસૂરિ અને (૫૬) ભં આનંદવિમલસૂરિ
એમ બે ગચ્છનાયકો બન્યા અને આં ઇન્દ્રનંદિસૂરિએ ‘કુતુબ-
પુરાગચ્છ-નિગમમત’ તથા આં કમળકણશે ‘કમલકણશગચ્છ’
ચલાવ્યો. (-પ્રકં ૫૩, પૃં ૫૬૦, પૃં ૫૬૬ થી ૫૮૧)

ભં સુમતિસાધુસૂરિએ ૨ ગચ્છનાયકો અને ૬ નવા આચાર્યો
બનાવ્યા વળી ઉપાધ્યાયો, પંચાસો અને ૬૦૦ નવા સાધુઓ બનાવ્યા
હતા, તેમના પરિવારમા કુલ ૧૮૦૦ સાધુઓ હતા.

પરપરાઓ

૫૪. ભં સુમતિસાધુસૂરિ શિષ્ય (૫૫) કવિચક્રવર્તિ ૫૦
સર્વવિજયગણિવર શિષ્ય (૫૬) ૫૦ અમરવિજયગણિ શિષ્ય (૫૭)
૫૦ કમલવિજયગણિ થયા તેમની પરપરા માટે જૂઓ (પ્રકં
૫૧, ‘મહોં લક્ષ્મીભદ્રીય પરપરા’)

ભં સુમતિસાધુરત્ન શિષ્ય ૫૦ સર્વવિજયગણિએ સં
૧૫૫૧મા માડવગઢના અધિકારી લઘુ શાલિભદ્ર સં જાવડની વિનતિથી
“આનંદસુદર ગ્રંથ” રચ્યો.^૧

૧ આં સોમસુદરસૂરિના (૫૩) મહોં ચારિત્રરત્નગણિ શિષ્ય (૫૪)
મહોં જિનમાણિકચગણિ શિષ્ય (૫૫) ભં હેમવિમલસૂરિના સમયે મહોં
અનંતહસગણિએ આનંદ આદિ દશ ગ્રાવકોનુ ચરિત્ર ‘દશદૃષ્ટાત્તચરિત્ર’
બનાવ્યું સભવ છે કે, આં સોમસુદરસૂરિના શિષ્ય ૫૦ નંદિરત્ન ગણિના
શિષ્ય અથવા ૫૦ રત્નહસગણિના શિષ્ય ૫ જિનસૂરગણિ માટે લલિયા
લક્ષ્મીધરે તેની પ્રતિ લખી હતી (પ્રકં ૫૦ પૃં ૪૫૬, ૪૬૨)

ભં સુમતિસાધુરત્નસૂરિના શિષ્ય ૫૦ સર્વવિજયગણિએ સં
૧૫૫૧ મા આનંદસૂર (વર્ધમાનદેશના) ગ્રંથ રચ્યો પણ બનવાજોગ છે કે
તેમણે અસત્રમા તેને સં ૧૫૪૬ મા માડવગઢમા શરૂ કર્યો હોય અને સં
૧૫૫૧મા માડવગઢમા જ પૂરો કર્યો હોય કેમકે સં ૧૫૪૬ની એક ગ્રંથ

(૫૪) ભાં સુમતિસાધુસુરિ (૫૫) ૫૦ પદ્મવિજયગણિ (૫૬)
 ૫૦ જયવિજયગણિ (૫૭) ૫૦ શાંતિવિજયગણિ,
 (૫૮) ૫૦ હોસતવિજયગણિ-તેમણે “પુમાણરાસ” રચ્યેલ
 (૫૪) ૫૦ સાધુવિજયગણિ શિષ્ય (૫૫) ૫૦ ઠમલસાધુગણિ
 શિષ્ય (૫૬) ૫૦ આણુદેસ ૦ ૧૬૫૨માં “સ્તવનચોવીસી” બનાવી
 (૫૪) સાધુવિજયગણિ (૫૫) ચોમવિજયગણિ તે સં
 ૧૫૫૩ ભાં શું ૧૨ ને શુક્રવારે દેવપદ્મીમાં ચોમાસું હતું.
 (શ્રી પ્રશસ્તિ સમ્રાટ ભાગ ૨ નો)

નોંધ દ્વારિજમ્બહના આ સિદ્ધચરિતા શિષ્ય ૫ ઉપસાગરગણિ
 ૫૦ જયમુશળગણિએ સં ૧૫૫૬ માં શુ ૩ સુવિવારે મીના અદમાં
 ધરતરમાં બાનુ રાના રાત્રમાં દ્વારિજચરિતી જવચરિ બનાવી લખી
 (શ્રી પ્રશસ્તિ સમ્રાટ ભાગ ૨ નો, પ્રશ્ન નં ૨૨૬)
 (દારિજમ્બહ મદિ જૂઓ પ્રશ્ન ૧ ૫ ૩૨
 પ્રશ્ન ૨૭ ૫ ૪૫૨ પ્રશ્ન ૫૪)

પ્રશસ્તિ મળે છે આથી અનુમાન થાય છે કે બાળદસુર મળેના સં ૧૫૪૬
 માં પ્રારંભ થયેલ હશે અને સં ૧૫૫૧માં મોલવતમાં સમાપ્ત થઈ તે
 પ્રશસ્તિ આ પ્રકારે છે—

હતિ ધીમશાનદસુર પ્રમ પ્રશસ્તિ-દ્વારિજારિતી સંપૂર્ણ ॥ યિવમસ્તુ સર્વ
 જગત્ત્વં ધીરરક્ષમાણાશ્ચ ક્ષમણો મુવાત્ ॥ સંવત્ ૧૫૪૧ વર્ષે વાર્ષિક વર્ષ ૧૨
 દિન ॥ મેઘાવલ્લભારણ્યવર્ષકલ મહાકુળે પુરતાનમ્માણમાદિવિમ્બરાજ્યે ॥

પુરતાન બાપીરસાદ રાજ્ય મદ્ય ધીરત્વમયે વાલમ્બમોઝાલીક દેવક
 મક્ષીપર ગિરિન વટ્ટમ વારણ પુસ્તક રજ્યા તમાદ રજેત્ ॥ શુભ મરતુ ॥
 ૫ યિવમુરતિયોગે(ર્ષ) બાળદસુરમંથ ॥

(શ્રી પ્રશસ્તિ સમ્રાટ ભા ૨ પ્રશ્ન નં ૨૦)

પ્રકરણ પંચાવનમું

*

ભ૦ હેમવિમલસૂરિ (સ્વ૦ ૧૫૮૩)

“શ્રી હેમવિમલ ગચ્છપતિ તર્ણી, દહ દિસિ પસરી હૂક,
વાદિવિડબન બિરૂદ વલિ, વાફિ કીધા મૂક. ૧૦૬
હેમ સરિસ અમરસ ધરધ, તિહં પિસુણુ પડધ બહુ ચૂક,
દુશ્મન નયન નવિ ઉથડધ, ગિમ રવિ દિઠધ ધૂક ૧૦૭
હરામખોર ધૂક ઘોર, છડી જોર છપ્પએ,
સુગામિ ગામિ ઠામિઠામિ, હેમ નામ દિપ્પએ. ૧૦૮”

(—વિષ્ણુધવિમલ ગણિ શિષ્ય કૃત ‘તપાગચ્છ પદ્માનુક્રમ ગુર્વાવલી
છદો લે૦ સ૦ ૧૬૫૩, લા૦ ૧૦ ૧૩, પદ્માવલી સમુચ્ચય
લા૦ ૨, પૃ૦ ૧૪૩)

હેમવિમલસૂરિસર, ઇસર કિર અવતાર,

અણુદિણુમયનિવારણ, તારણુસયલ સંસાર. ૥૨૥

(સ. ૧૫૫૪નો ૫૦ દાનવર્ધન શિષ્ય

૫૦ હસધીરકૃત શ્રી હેમવિમલસૂરિ કાગ)

દ્વકો પરિચય

તેમનો સં૦ ૧૫૨૦(૨૨)ના કા૦ સુ૦ ૧૫ના રોજ મારવાડના
વડગામમાં શા૦ ગંગરાજ પત્ની ગંગાદેવીની કુલિથી જન્મ

પયો. તેમનું નામ હાદકુમાર (હઠરાજ) રાખ્યું સં ૧૫૨૮ (૧૫૪૮)મા
 બં ૦ હેમચંદ્રસૂરિના હાથે દીક્ષા મળી, તેમનું નામ બં
 સુમતિસાધુ શિષ્ય તરીકે મુનિ હેમધર્મ પાડ્યું સં ૧૫૪૮મા
 પચ્ચાસમા શેઠ પાતુરાજના મહોત્સવમા બં ૦ સુમતિસાધુસૂરિના હાથે
 આચાર્ય પદ મળ્યું. તેમનું નામ આં ૦ હેમવિમલસૂરિ પાડવામા
 આવ્યું. સં ૧૫૪૮મા ઇશરમા કૈકારી સામર, શ્રીપાદે દરેલા મહોત્સ
 વમા ગચ્છનાયક પદ મળ્યું. સં ૧૫૮૨મા કિયોદ્ધાર કર્યો સં
 ૧૫૮૩ના આં ૦ સું ૧૦ ના શેષ વીસનગરમા સ્વર્ગમન થયું
 શ્રી દોહવસિહ દોહા તેમને પોરવાઠ બતાવે છે

પાતરાજ પં ૦ હસધીર કહે છે કે આં ૦ હેમવિમલસૂરિ ગણધર
 સુધર્માસ્વામી અને આં ૦ વજ્રસ્વામીનો અવતાર મુગપ્રધાન મનાતા
 હતા (કાજ) (—પ્રકં ૫૫, પૂં ૧)

આં ૦ હેમવિમલસૂરિ સં ૧૫૪૮મા પચ્ચાસમા ગુરુદેવ બં
 સુમતિસાધુસૂરિના હાથે આચાર્ય થયા ત્યારમા સધર્મા પ્રવેશ આનંદ
 પ્રસર્યો તેવાથી હતા તેમને 'વાદિવિહળન' ત્રિફલ મળ્યું હતું
 તે ગુરુ સાથે બલાત પધાર્યા. સં ૧૫૪૯મા સૌએ સાથે બલાતમા
 આતુર્ભાસ કર્યો ત્યારે તેમને દેવે યાત્રાનું સ્વપ્ન આપ્યું આ સ્વપ્ન
 અનુસાર તેમણે શત્રુજયના સધનો ઉપદેશ આપ્યો. આવકોએ શત્રુ
 જયનો છ'રી પાળતો યાત્રાસધ કાઢ્યો. સૌએ સાથે મળીને શત્રુજયની
 યાત્રા કરી આ સધમા ૧૧ આચાર્યો અને બીજા પ્રજા નાના સધો
 ભેડાયા હતા (—ગુર્વાવર્ણી)

પ્રભાવક

આં ૦ હેમવિમલસૂરિ નૈમિક બ્રહ્મચારી આચારનિષ્ઠ સવેળી,
 અપરિમેયી અને સવેજરમ્યા રજાપેલા આધુત્વના પ્રશસક હતા. તેઓ
 મુખમા મુનિ મુખિ-મોટા પ્રભાવશાળી હતા. મોટા નપસ્વી હતા.
 સ્વછંદી યતિઓ.

આ મુખે મચ્છબેઠ થવાથી સૌ સ્વતન્ત્ર અને સ્વચ્છંદી હતા.
 આથી આધુઓમા શિથિલતા વધી હતી. આચાર્યશ્રી મન

કરનારા, ક્રિયાબ્રહ્મ, સપરિબ્રહ્મ અને તાંબાના લોટ, તરપણી-પાતરા રાખનારા યતિઓને ગચ્છમાથી કાઢી મૂક્યા આચાર્યશ્રી મોટા તપસ્વી હતા

સાધુવૃદ્ધિ

તેમણે લગભગ ૫૦૦ સ્ત્રી-પુરુષોને દીક્ષા આપી હતી. તેમની આજ્ઞામા ભં આનદ્વિમલસૂરિ, આં સૌભાગ્યહર્ષસૂરિ, શતાર્થી ૫૦ હર્ષકુલ ગણિ, ૫૦ ચારિત્રરત્નગણિ વગેરે ૧૮૦૦ સાધુઓનો પરિવાર હતો. ભટ્ટારકના સાધુ જીવનની સુવાસ સ્વગચ્છ અને પરગચ્છોમા ખૂબ ફેલાઈ હતી આથી લોકાગચ્છના ઋષિ હાના, ઋષિ શ્રીપતિ, ઋષિ ગણુપતિ, ઋષિ જગાજી, ઋષિ જીવા વગેરે ૬૮ જણાએ પોતાનો ગચ્છ તજી દઈ, તેમની પાસે સવેગી દીક્ષા લીધી. આથી તેમની ગચ્છમા “ક્રિયોદ્ધાર કરવાની ભાવના” સતેજ બની હતી

૩-પટ્ટધર

ભં સુમતિસાધુસૂરિ અને ભં હેમવિમલસૂરિએ ઇડરમા સં ૧૫૭૦મા ઉપાં અમૃતગણિને આચાર્ય આનદ્વિમલસૂરિ બુનાવી પોતાની પાટે સ્થાપન કર્યા તથા ૫૦ રત્નશેખર અને ૫૦ માણેક-સાગરને ઉપાધ્યાયો બનાવ્યા

ઉપસર્ગ

ભં હેમવિમલસૂરિ ઇડરથી વિહાર કરી ખભાત જતા હતા. રસ્તામાં કપડવ જમા દોશી આણુદજીએ તેમનું બાદશાહી સ્વાગત કર્યું આથી ગુજરાતના બાદશાહ દાઉદશાહના પુત્ર બાદશાહ સુજફર-શાહ બીજા (સં ૧૫૬૭ થી ૧૫૮૩) એ કોઈએ ચાડી ખાતા, ઈર્ષાથી બળી જઈ, આચાર્યશ્રીને પકડી કેદ કરવા હુકમ કર્યો.

આચાર્યશ્રીને ચૂણેલ પહોંચતા આ હુકમના ખબર મળ્યા, એટલે તે ગચ્છનાયક ત્યાથી રાતોરાત નીકળી સોજિત્રા થઈ ખભાત પહોંચી ગયા બાદશાહના માણસોએ સં ૧૫૭૨મા ખભાત પહોંચી ભં હેમ-વિમલસૂરિને પકડી કેદમા નાખ્યા, અને ખભાતના સઘનો ૧૨૦૦૦ ટકા દંડ કરી, તેની પાસેથી તે રકમ વસૂલ કરીને આચાર્યશ્રીને છૂટા કર્યા.

પ્રતિષ્ઠાર

આચાર્યશ્રીએ કરી કરી આવા ઉપસર્ગો ન થાય તે માટે “આયજિલ્લુ તપ” કરી સૂરિમંત્રનો બપ કર્યો. અધિષ્ઠાયક દેવે જણાવ્યું કે, ‘આશ્રય કરે, ધન પાછું વળશે.’ એટલે આચાર્યશ્રીની આજ્ઞાથી ૧ ચતુર્થી ૫૦ હપકુંસર્ગલ્લુ, ૨ ૫૦ સ્વહર્ષમલ્લુ ૩ ૫૦ નયમકુશળ ગલ્લુ અને ૪ શીમકલ્લુ ૫૦ શુભશીલગલ્લુ એમ ચાર ગીતાર્થો આપાનેર ગયા, અને બાદશાહને કાબ્યકલા તેમજ ઉપદેશથી રન્જિત કરી ખભાતના સ્વર્ગને ૧૨૦૦૦ ટકાની રકમ બાદશાહ પાસેથી પાછી આપવી.

(-પ્રકં ૪૪, પૂં ૨૧૨, ૨૧૩ ૭મો બાં મુજદર;
સ. ૧૬૩૬ની તપાગચ્છ લખુ પોવાળ પટ્ટાવલી)

પ્રતિષ્ઠાઓ

આચાર્યશ્રીએ સ. ૧૫૬૩ ના વૈ. શુ. ૧૧ ને બુધવારે નાણાવટી સોમાક શ્રીમાલીના બં આદિનાથના મતુર્વિમલિ પટ્ટની પ્રતિષ્ઠા કરી. આ પટ્ટ ઇડરમા વિરાજમાન છે સ. ૧૫૭૮ના માહ વદિ ૮ ને રવિવારે પાટણમાં જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરી.

જુદો વિહાર

ગચ્છનાથકોને ઉપસર્ગો નહો. આવા કપરા સમયમા બે ગચ્છનાથકોએ એક સાથે વિચાર્યું તેમા જોખમ સમાયેલું હતું આમ વિચાર કરી બં હેમવિમલસૂરિ તથા બં આનંદવિમલસૂરિ બંને ગચ્છનાથકોએ જૂદા પડી જુદો જુદો સિદ્ધાર કર્યો.

દીક્ષાઓ

બં હેમવિમલસૂરિએ સ. ૧૫૪૮ના ઇડરના ફેફારી ત્રાસર થીપાલે કરેલા ઉત્સવ પછી લગભગ ૫૦૦ સ્ત્રી-પુરુષોને દીક્ષા આપી હતી આં આનંદવિમલસૂરિ જૂદા ત્રિયરતા કુમરગિરિ (કુળ્લોર) કોમાસુ રહ્યા.

ધર્મોપદેશ

કુળ્લોરમા એક વિક્રમી નામે બાલિકવલી યાનિક હતી. તે

આં આનદવિમલસૂરિ પ્રત્યે અત્યંત રાગિણી હતી. તેને દીક્ષા લેવાની ભાવના હતી, તે ચપળ હતી અને નાની ઉંમરની હતી આથી ભંડેમવિમલસૂરિએ તેને દીક્ષા આપવાની મનાઈ કરી, પરંતુ આં આનદવિમલસૂરિએ સાથેના ઋષિ-મુનિવરોની સમ્મતિ મળવાથી ભવિષ્યનો લાભ વિચારી, તેને દીક્ષા આપી આં આનદવિમલસૂરિ ત્યારથી ચાર ચોમાસા ગચ્છનાયકથી જૂદા વિચર્યા, તેઓ ત્યાં ક્રિયોદ્ધાર કરવાના હતા તેમણે દીક્ષાની ભાવનાવાળા કડુઆમતના સવરીઓને દીક્ષા આપી, પોતાના શિષ્યો બનાવ્યા કડુઆમતના શ્રાવકોને પોતાના ભક્તો બનાવ્યા માડવ (માડલ)ના શ્રાવકોને પોતાનામા લીધા, સ્થાને સ્થાને વિચરી, શ્રાવકોને પોતાના બનાવ્યા જ્યાં જ્યાં જે જે ક્ષેત્ર પોતાનું બને એમ લાગ્યું ત્યાં ત્યાં તેમણે રહીને તે તે ક્ષેત્રને પોતાના બનાવ્યા અને ભણનારાઓને પ્રતિબોધી, દીક્ષા આપી, શિષ્ય બનાવ્યા.

તેમણે મોગલ અબુસદ્દ સુલતાનને ઉપદેશ આપ્યો

(-પ્રકર ૪૪, પૃ. ૫૨)

તે “ત્યાગી” હતા અને ઋષિઓના યોગથી તથા નવા દીક્ષિતોના યોગથી કંડક ત્યાગી બન્યા

ક્રિયોદ્ધાર

આં આનદવિમલસૂરિએ સં ૧૫૮૨ વૈ. ૩ ના દિવસે ક્રિયોદ્ધાર કર્યો તે આત્મધ્યાનમા મગ્ન રહેતા આ પરિવાર ઋષિમતી તરીકે વિખ્યાત થયો કેમકે આ પરિવારમા મોટી સંખ્યામા લોકાગચ્છમાથી આવેલા ઋષિઓ હતા ?

૧ તપાગચ્છમા વિક્રમની ૧૫ થી ૨૦મી સદી સુધીમા લોકાગચ્છ અને સ્થાનકવાસીના ધણા ઋષિઓ આવ્યા અને સવેગી સાધુ બન્યા, તે આ પ્રમાણે—

ઋષિ હાના, શ્રીપતિ, ગણપતિ, મેઘજી હં મેઘજી પૂં બુદેરાયજી, પૂં મૂલયજી, પૂં વૃદ્ધિયદ્રજી, પૂં આત્મારામજી, આં અન્નિતસાગરજી, પૂં રત્નવિજયજી (ખાખી) ગુરુદેવ ચારિત્રવિજયજી, પૂં પદ્મવિજયજી વગેરે સંવેગી બન્યા

ક્રિયોદ્ધારક પરમસવેગી ૫૦ સત્યવિજયગણિવર પણ ગૃહસ્થપણમા લાડણના લોકાગચ્છના શ્રાવક હતા (રાસ)

નવા ગચ્છનાથકે

સાં હેમવિમલસૂરિ સં ૧૫૮૩મા વિસનવરમા બિમાર પડ્યા તેમણે આં આનંદવિમલને વડાલીથી જઈ બોલાવ્યા અને તેમને ગચ્છનાર ઉઠાવી લેવા આજ્ઞા કરી, પણ આં આનંદવિમલે ગચ્છનાથકને “ગચ્છનાર લેવા” મરણ બતાવી નહીં. આથી સાં હેમવિમલસૂરિએ સં ૧૫૮૩ના આં શુભ ૧૦ ને રાજ વીસનવરમાં સાં સીસાગચ્છસૂરિને નવા આચાર્ય બનાવી, તેમને પોતાની પાટે સ્થાપન કરી, ગચ્છનાર લેાખ્યે.

સ્વર્ગ-સાં હેમવિમલસૂરિ સં ૧૫૮૩ના આં શુભ ૧૩ના દિવસે વીસનવરમા કાળધર્મ પામ્યા.

શાખા-૫૨૫૨

સાં હેમવિમલસૂરિ સવેગી અને ત્યાગી હતા તેમના સમયે તપગચ્છની વ્યાર શાખાઓ નીકળી, અને બધી શિષ્ય પરંપરાઓ ચાલી.

૧ હેમશાખા—મહારક કિરોદ્ધારમા મોટી પ્રેરણા આપી, આથી તેમના તપગચ્છનું શાખા નામ ‘પાલનપુરા હેમશાખા’ પડ્યું, જેમા આં આનંદવિમલસૂરિની પરંપરા ચાલી.

(—જૂઓ પ્રકં ૫૬, ૫૮)

૨. કમળકણશાગચ્છ—આં કમળકણશાથી સં ૧૫૫૫મા તપગચ્છમાં ત્રીજી ‘કમળકણશા શાખા’ નીકળી.

(—પ્રકં ૫૩, પૂં ૫૬૦)

૩ નિગમમત—આં ઈંદ્રનંદિસૂરિથી તપગચ્છમાં થોડી ‘કુતુબ પુરા શાખા’ નીકળી આં ઈંદ્રકે તેમાથી ‘નિગમમત’ ચલાવ્યો. તેમા તેમણે ૩૬ ઉપનિષદ્ ની પ્રરૂપણા કરી (—પ્રકં ૫૪, પૂં ૫૬૬)

૪ સોમશાખા—સાં સીસાગચ્છસૂરિ અને ઘોર તપસ્વી ૫૭મા સાં સોમવિમલસૂરિથી તપગચ્છમા પાચત્રી ‘લઘુશાખા લખંકુલ સોમશાખા’ નીકળી

૫ વિમલગચ્છ મહારક પદાવલી (—પ્રકં ૫૮)

૬ વિમલગચ્છસવેગી પદાવલી (—પ્રકં ૫૮)

૭ સાગરગચ્છ ભટ્ટારક પટ્ટાવલી (-પ્રકં ૫૮)

૮. સાગરગચ્છસવેગી પટ્ટાવલી (-પ્રકં ૫૮)

(-પ્રકં ૫૫, (૫૪) 'મહોં વિદ્યાસાગરગણિ
વાચક પરપરા,' પ્રકં ૫૮)

અથો-ભં હેમવિમલસૂરિએ નીચે પ્રમાણે અથો રચ્યા હતા—

૧. 'શ્રી પાર્શ્વનાથસ્તોત્ર,' કમળના પ્રયોગવાળું શ્લેષમય, શ્લો ૩૨

૨. 'શ્રી વરકાણાપાર્શ્વનાથસ્તોત્ર, ભક્તામરસ્તોત્ર' અને 'કલ્યાણ-
મહિર સ્તોત્ર'ની પાદપૂર્તિ રૂપ શ્લો ૪૬

૩ 'મૃગાપુત્રયોપાધ'—સજ્જાય

૪ '૧૩ કાઠિયાની સજ્જાય' કડી ૧૫ (જે સ પ્ર. કં. ૧૩૫)

ગચ્છનાયકે ૧૩ કાઠિયાની સજ્જાયની કડી ૧૨ મા આ પ્રકારે
જણાવ્યું છે—

“ઇગ્યારમે જીવ ચિતવે ઇચ્ચુ, એ ગુરુ કાથો ફૂટે કીચ્ચુ,

વિકથા ઉપર બહુરૂચિ થાઈ, હાસો કુતૂહલ તિહા મન થાય ૧૨”

(-જૈં સં પ્રં કં ૧૩૫)

આ કડીમા સં ૧૫૮૨ના “ક્રિયોદ્ધારનો ઇતિહાસ” છે

ભં આનંદવિમલસૂરિએ ક્રિયોદ્ધાર કર્યો, ત્યારે શિથિલા-
ચારીઓથી જૂદા પડવા, માટે વચ્ચે “કાથાથી રગવાતુ” શરૂ કર્યું.
આ સવેગી સાધુઓ પોતાના હાથે જ કાથો ફૂટી, તેનાથી વચ્ચે રગતા
હતા, જે ઉક્ત પદર કડીમા સૂચવ્યું છે

જીવોદ્ધાર

આચાર્યશ્રીના ઉપદેશથી સં ૧૫૫૬મા સં દેવા પોરવાડે
હમીરગઢના જગન્નાથ જિનપ્રાસાદમા દેરી બનાવી

(-‘હમીરગઢ’ પુસ્તિકા)

આચાર્યશ્રીના સમયે તેમના પરિવાગના મુનિવરોના હાથે નીચે
મુજબ જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા થઈ

૧ સં ૧૫૬૮ના અષાઠ સુદિ ૫ ના દિને ગુરુપુષ્ય નક્ષત્રમા
રાવલ ઉપકર્ણના રાજ્યમા ભં વિમલનાથ જિનપ્રાસાદમા તપગચ્છના

ભ૦ શ્રી હેમવિમલસૂરિ શિષ્ય ૫૦ આશ્વિત્રસાધુગણિના ઉપદેશથી
વીરમપુરસૂત્રે ૧ગમઠપ કરાવ્યો.

(અમારો 'જૈનલીધેનો ઇતિહાસ,' પૃ૦ ૩૫૦)

મહો૦ આશ્વિત્રરત્નગણિ માટે જૂઓ પ્રક૦ ૫૦, પૃ૦ ૪૫૯, ૪૬૧

૨. સ૦ ૧૫૭૨ના અષાઠ સુદિ ૧૫ના રોજ રાવલ વીરમવિજય
રાવ્યે વિમલનાથપ્રાસાદે તપાગચ્છે વિમલચદ્રગણિ ઉપદેશથી વીરમ
ત્રિરિસૂત્રે નવચોક્તિ કરાવી. (નાઠોદા લીધેનો શિલાલેખ)

ભ૦ હેમવિમલસૂરિવરે જે પદ્મધરા બનાવ્યા તે આ પ્રકારે-

૫૫ ભ૦ હેમવિમલસૂરિ

(૧)૫૬ ભ૦ જ્ઞાનદેવિમલસૂરિ-તેમનો જન્મ સ૦ ૧૫૪૭મા
ઇડરમા શા૦ મેઘલ જોશવાલની પત્ની માણેકદેવીની કુક્ષિથી થયેલ
તેમનું નામ વામલ પાડયું, સ૦ ૧૫૫૨મા ભ૦ હેમવિમલસૂરિના
હાથે શિક્ષા લીધી અને મુનિ જ્ઞાનદેવિમલ નામ રાખવામા આવ્યું
સ૦ ૧૫૬૮મા સિદ્ધપુરમા ઉપાધ્યાયપદ નામ ઉ૦ અમૃતમેદ્ધગણિ
સ૦ ૧૫૭૦માં કાલલામા આચાર્યપદ નામ આલ જ્ઞાનદેવિમલસૂરિ
જાને ઇડરમા ગચ્છનાથકપદ મળ્યું, સ૦ ૧૫૮૨ના વૈ૦ શુ૦ ૨ના
રોજ ક્રિષ્ણોદ્ધાર કર્યો.

સ૦ ૧૫૯૬ના ચૈત્ર સુદ ૭ના રોજ અમદાવાદમા સ્વર્ગવાસ
કર્યો. (જૂઓ પ્રક૦ ૫૬૩)

તપાગચ્છ લલુશાખા-હર્ષકુલ સોમશાખા પદ્માવલી

૫૫. ભ૦ હેમવિમલસૂરિ-૨૧૦ ૧૫૮૩ના આ શુ૦ ૧૦

(૨) ૫૬ ભ૦ સૌભાગ્યહર્ષસૂરિ-તેમનો સ૦ ૧૫૫૫મા વ૦
નગરમા જન્મ થયેલ સ૦ ૧૫૬૪મા ભ૦ હેમવિમલસૂરિના હાથે શિક્ષા
અર્થે મુનિ સૌભાગ્યહર્ષ નામ રાખ્યું, સ૦ ૧૫૮૩માં પીસનગરમા
ભ૦ હેમવિમલસૂરિના હાથે આચાર્યપદ મળ્યું, સ૦ ૧૫૮૯ના જેઠ
સુદિ ૯ ને રવિવારે અભાતમાં ગચ્છનાથક વધા અને સ૦ ૧૫૯૭ના
ભ૦ શુ૦ ૧૨ના રોજ સ્વર્ગગમન થયું

તેમણે સં ૧૫૬૫ના પોષ સુદિ ૫ને ગુરુવારે પુણ્યયોગમા અમદાવાદમા પ. સોમવિમલને ઉપાધ્યાય પદ આપ્યું. સં ૧૫૬૭ ના આં સું ૫ના રોજ ઉપાં સોમવિમલ અને ઉં સંકલહર્ષને આચાર્યપદ આપ્યાં

તપગચ્છના ભં સૌભાગ્યસાગરસૂરિએ સં ૧૬૨૮ (?) ના ભાં ૧૦ ૧૧ ના રોજ પાટનગર (અમદાવાદ)મા ‘બૃહત્કલ્પસૂત્ર’ની મોટી ટીકાના આધારે સૂત્રાર્થરૂપ ‘બૃહત્કલ્પઅવચૂરિ’ બનાવી

(-જૈં ૦ પ્રં સં, ભાં ૨, પ્રશં નં ૪૭૩)

આં સૌભાગ્યસાગર શિષ્ય કલ્યાણે સં ૧૫૬૪મા ગધારમા ‘કૃતવર્મા રાજનો રાસ’ લનાવ્યો.

‘મત્રગર્ભિત શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્તવન’ મળે છે તેમા છેલ્લું ચરણ છે કે—

‘ચૂરે એમ હુષ્ટના વ્રાતને, સુજશ સૌભાગ્યસૂરિ કલ્પ રે, ઓં નમોં

શતાર્થી પં હર્ષકુલ ગણિવં આ આચાર્યના પક્ષમા હતા, તેથી આ પરપરા ‘હર્ષકુલ’ તરીકે પ્રસિદ્ધ પામી’

નાંધ : તપગચ્છમા ભં આણંદવિમલસૂરિએ સં ૧૫૮૩ વૈં મું ૩ ને રોજ વડાલીમા ક્રિયોદ્ધાર કરી, તપાગચ્છમા શુદ્ધ સવેગી પથ દાખલ કર્યો આથી સભવે છે કે—આં સૌભાગ્યસૂરિની પોતાના ચારે સધો તથા હજી લાગા વિગેરેને સ્વતંત્ર રાખવા માટે, તેમણે પોતાનું નામ આં હર્ષરાજ રાખી, પોતાના પરિવારને તપગચ્છના પ્રાચીન ગોત્ર સખધવાળા “ચૈત્રવાલ ગચ્છ” તરીકે ઓળખાવવા ધારણા હોય પરંતુ સહયોગી ગીતાર્થો પં હર્ષકુલગણિ વગેરેએ “આપણો મૂળગચ્છ ચદ્રગચ્છ જ છે અને ચદ્ર-સોમ એકાર્થવાળા શબ્દો છ પરિવારમા પં મોમવિમલગણિ ભાગ્યશાલી છે

૧ અમે ચૈત્રવાલગચ્છનો પહેલા (પ્રકં ૪૪, પૃં ૭મા) પરિચય આપ્યો છે તે અગે એક વિશેષ ઉલ્લેખ મળે છે કે—

ચૈત્ર ગચ્છના આં હર્ષરાજસૂરિના શિષ્ય મુનિરત્ન સં ૧૫૬૨માં કડાહગામમા હતા ત્યારે ત્યા “રાજ વિક્રમ” (વિક્રમગી)નું રાન્ય હતું

(પૂતા જૈન પ્રગરિત સગ્રહ ભાં ૩ જો પ્રશં નં ૬૬૭)

તો આપણે આપણી પરપરાનું તપનગ્ની સોમશાખા નામ રાખવું વધુ સમ્મત છે એવો વિચાર કરી, તપાગમ્ય હર્ષકૃષ્ણ સોમશાખા નામ રાખ્યું હોય.

૫૭ ભ૦ સોમવિમલસૂરિ—તેમનો ખભાત પાસેના કસારી જામમા પોરવાઠ મત્રી સમધરના વશના થાઠ રૂપવતની પત્ની અમરદેવીએ પિતૃકાસ અને જસવતને જન્મ આપ્યો. શ્રી જસવતનો સ૦ ૧૫૭૦ માં જન્મ થયો. સ૦ ૧૫૭૪ ના વૈ૦ શુ૦ ૩ ને શનિવારે શેઠિણીનક્ષત્રમા અમદાવાદમા ભ૦ હેમ વિમલસૂરિના હાથે મુનિ સૌભાગ્યદર્પના શિષ્યરૂપે સમ્પતિ ભૂલાયના પુત્ર જન્મ્યો કરેલા ઉત્સવમાં દીક્ષા લીધી, નામ મુનિ સોમવિમલ, તેમને સ૦ ૧૫૮૩મા વીસનગરમા ભ૦ હેમવિમલસૂરિના હાથે સૂરિપદ મળ્યું તે પછી ભ૦ સૌભાગ્યદર્પસૂરિએ મુનિ સોમવિમલને સ૦ ૧૫૬૦ ના કા૦ ૧૦ પના રોજ ખભાતમા ઠીકા પોરવાઠના ઉત્સવમા ‘ગણિપદ’ આપ્યું સ૦ ૧૫૬૪ના કા૦ ૧૦ પના રોજ સિરોહીમા ‘પન્થાસપદ’ સ૦ ૧૫૬૫મા વીજાપુરમા ‘ઉપાધ્યાય પદ’ તથા સ૦ ૧૫૬૭ના આ૦ સુ ૫ ને ગુરુવારે અમદાવાદમા ગુરૂણના હાથે ‘સૂરિપદ’ આપ્યા તથા સંવે સ૦ ૧૬૦૫ ના માઠ મુદિ પના રોજ ખભાતમા અમ્છનાથકપદ આપ્યું અને તેમનું સ૦ ૧૬૩૬-૩૭ ના જાદરવા વહિ પાસે સ્વર્ગગમન થયું.

તેમણે સ૦ ૧૫૭૪ માં ૪ વર્ષની ઉંમરે દીક્ષા લીધી અભરી તાર્ધમાં જઈ શાસ્ત્રાની આરાધના કરી, વરદાન મેળવ્યું તેમણે કાન્દમહેશના વણુછરા ગામમા ૫૦ આન દમ્પતીને ‘ઉપાધ્યાયપદ’ અને આમોદમા ગણિ વિદ્યાવિજય—ગણિ ‘વિદ્યારત્ન’ને ‘પન્થાસપદ’ આપ્યા.

તેમના ઉપદેશથી વિજાપુરના દોશી તેજાણે ‘સિદ્ધાચલનો છરી પાળતો માત્રાસ બ કાઢ્યો જેમાં સાથે ઠઠ સાધુ હતા જેમા ૪ લાખ દ્રવ્ય ખર્ચવું હતું તેમણે સ૦ ૧૫૬૬મા, પાટણમાં, સ૦ ૧૬૦૦મા હીજમા, મોજકામા, ખભાતમા, સ૦ ૧૬૦૧ માં આમોદમા, સ૦ ૧૬૦૨ માં

અમદાવાદમાં, સં ૧૬૦૩માં અમદાવાદમાં, ગોલનગરમાં, ઇડરમાં
સં ૧૬૦૮ના રાજપુરના ચોમાસા બાદ સં ૧૬૦૯માં રહીદપુરમાં,
સં ૧૬૧૯માં ખલાતમાં, સં ૧૬૨૦માં નદરબારમાં, અને સં
૧૬૨૩માં અમદાવાદમાં એમ જૂદા જૂદા સ્થળોમાં અભિગ્રહો લીધા
હતા, તેમજ તે દરેક પૂરા થયા હતા તેમણે સં ૧૬૧૧માં પાટણમાં
અજ્ઞનશલાકા તથા પ્રતિષ્ઠા કરાવી તે “શતાથીંબિરુદ્ધ”ના ધારક હતા.
અન્યો.

તેમણે સં ૧૫૯૧માં “ગૌતમપૃચ્છા-ટ્યો”, સં ૧૬૦૨માં
કુમારગિરિમાં “શ્રેણિકરાસ,” સં ૧૬૦૩માં “નવતત્ત્વલોક,” સં
૧૬૦૫માં “કલ્પસૂત્રટ્યો, સઘચરિત્ર, નવકારચોપાઈ,” સં ૧૬૧૫
માં ખલાતમાં “ધમ્મિલકુમાર રાસ” સં ૧૬૨૨ના શ્રાં સું ૭
શુક્રવારે “વિરાટનગર”માં “ચ પકશ્રેણિ રાસ,” સં ૧૬૨૭માં
“દશવૈકલિકટ્યો, વિપાકસૂત્ર-ટ્યો, ધમ્મિલરાસ,” સં ૧૬૩૩માં
અમદાવાદમાં અમદાવાદના રાજપરામાં “ક્ષુલ્લકકુમાર રાસ” સં
૧૬૪૫માં “પટ્ટાવલીસજ્જાચ,” સં ૧૬૨૫ (૧૬૫૮)માં “દશ દષ્ટાત
ગીતા, કુમારગિરિમાં ડન શાતિનાથ સ્તવન, દુહા ૩૮, પવલાદિન
પ્રમાણ અને લગનમાન દુહા ૨૫, સ્તવન, ગીતો વગેરેની રચના કરી.
પ્રભાવક

તે અષ્ટાવધાની, ઇચ્છાલિપિવાચક, વર્ધમાનવિદ્યા-સૂરિમત્રસાધક,
ચૌર્યાદિભયનિવારક, સદેશ દ્વારા વદનથી વિવિધ રોગોના હરનારા,
પાદપ્રક્ષાલનથી સુખપ્રસૂતિકરણ પ્રભાવવાળા ઇત્યાદિ મહિમાવાળા હતા.

તેમને આં આનદસોમ, આં હસસોમ (આં હેમસોમ),
ઉં દેવસોમગણિ, પંં વિદ્યારત્નગણિ, પં વિદ્યાવિજય ગણિ,
પં હર્ષદત્ત, પં લક્ષ્મીભદ્ર વગેરે ૨૦૦ સાધુ શિષ્યોનો પરિવાર
હતો.

(સોમવિમલસૂરિ રાસ)

પં હર્ષદત્તગણિએ સં ૧૬૦૧માં ‘અગડદત્ત રાસ’ બનાવ્યો.

૫૮ આં આનદસોમસૂરિ-તેમના સં ૧૫૯૦માં જન્મ,
સં ૧૬૦૧માં કાં સું ૧૫ ના રોજ દીક્ષા, સં ૧૬૧૧માં પંન્યાસ-

૫૬, સં ૧૬૨૫મા પાટલુમા ગુરુદેવના હાથે સૂરિપદ, અને સં ૧૬૩૬ના ભા. ૧૦ પ ના શેજ સ્વર્ગગમન થયા. તેમણે સં ૧૬૧૬મા નરનારમા સોમવિમલસૂરિ રાત્ર ' ગા. ૧૫૬ની રચના કરી તે ગુરુદેવની વિદ્યમાનતામા જ ઝાળધર્મ પામ્યા. એટલે આં સોમ વિમલસૂરિએ બીજા શિષ્ય ઉં હસસોમને આચાર્યપદ આપી તેમનું આં હેમસોમસૂરિ નામ રાખી પાટ સોપી.

નોંધ વિ સ ૧૮૬૬ની સોમશાખાની પ્લાવણીમાં આ જ્ઞાનસ્તોમસૂરિને ખુબર બતાવ્યા નથી આથી જામે જ્યાં તેમનો બુદ્ધિ પ્લાવ ગણાવ્યો નથી.

૫૮. આં હેમસોમસૂરિ-તેમના સં ૧૬૧૫મા અથવા સં ૧૬૨૩મા ધાણુધાર પ્રાતર્માં શા બેધરાજ વીશા પોરવાડની પત્ની રૂદ્રીબાઈની કુલિબી જન્મ થયે. તેમનું નામ હરખો હતા સં ૧૬૩૦મા અથવા સં ૧૬૩૩માં વડવામમા દીક્ષા તેમનું નામ સુનિ હસસોમ અથવા આં હેમસોમ રાખવામા આવ્યું તેમને સં ૧૬૩૫મા પન્થાસપદ, સં ૧૬૩૬-૩૭મા વે. ૧૦ ૨ ના શેજ આં સોમવિમલસૂરિના હાથે વડનગરમા આચાર્યપદ અને સં ૧૬૭૬ના માગશર શુક્રિ ૮ ના શેજ ૬૪ વયની ઉંમરે સ્વર્ગવાસ થયે. આં હેમસોમસૂરિનો સં ૧૬૬૩ની જિનપ્રતિમા-દેખ મળે છે

પરંપરા

વિશેષ આ પ્રમાણે બણવું

૫૫. આં હેમવિમલસૂરિ, ૫૬ ૫૦ સુમતિવિમલગણિ,

૫૭ ૫૦ સુહરવિમલગણિ

૫૮ ૫૦ શ્રી વિમલગણિ-તે વિ. સં ૧૬૪૩ (૧૫૪૩)મા

જા. હેમવિમલસૂરિના શાજમાં રૂણેલમા વિદ્યમાન હતા

૫૯ -તે જ્ઞાનરવિમલસૂરિના હસ્તદીક્ષિત

શિષ્ય હતા અને તેમની આજ્ઞામા હતા.

૬૦ ૫૦ ધનવિમલગણિ-તેમણે જા. હેમવિમલસૂરિ સુખીનો

સં મા ' શ્રી તપાગ્રજ પદ્માનુક્રમ ગુર્વાવલી ૭૪ ૧૧૨

અં ૨૦૦૦” બનાવ્યો. જેની સં ૧૬૫૩ ભાં ૫૦ ૧૦ ને રોજ લખેલ હસ્તપત્ર મળે છે. (—જૈન સત્યપ્રકાશ કં ૨-૩, પટ્ટાવલી

સમુચ્ચય ભા ૧, પૃ ૧૩૭ થી ૧૪૩)

તથા તેમણે સં ૧૭૭૧ (૧૬૭૧)માં ૬૦મા ભં વિશાલસોમ-સૂરિના રાજ્યમા “પદ્મવણાસુત વાર્ત્તિક બાલાવબોધ” બનાવ્યો.

(—જૈન પ્રશસ્તિ સંગ્રહ ભાં ૧, પ્રં ૧૦ ૨૨૫)

૬૧ સુનિ શિવવિમલજી—(સં ૧૬૫૫)

આં હેમસોમસૂરિના રાજ્યમા સં ૧૬૪૩મા (૧) ૫૦ આનંદવીરગણિ (૨) ૫૦ સઘવીરગણિ, (૩) ૫૦ ઉદયવીરગણિ અને (૪) ૫૦ ઉદયસિહગણિ વગેરે વિદ્યમાન હતા.

૫૯ આં વિમલસોમસૂરિ—તેમના સં ૧૬૪૦મા જન્મ, સં ૧૬૬૪મા, દીક્ષા, સં ૧૬૬૭મા આચાર્યપદ અને સં ૧૬૯૮ના માગશર શુદ્ધિ ૧૫ના રોજ ૪૮ વર્ષની ઉંમરે સ્વર્ગવાસ થયા,

૬૦ આં વિશાલસોમસૂરિ—તે ધોળકાના શાં સતોકચદ શ્રીમાલી અને તેની પત્ની સારગદેના પુત્ર હતા. ઉપાં હસસોમ એટલે (૫૮મા) આં હેમસોમસૂરિના પટ્ટધર હતા તે સં ૧૬૬૬મા વિદ્યમાન હતા આં વિશાલસોમસૂરિએ સં ૧૬૮૭મા વિજ્ઞપુરના દોશી કુટુંબના જૈનોએ ભરાવેલ ૧૩ આગળ પ્રમાણ રારી ધાતુની પચતીર્થી પટની પ્રતિષ્ઠા કરી આ પટ વિજ્ઞપુરના ગોડી પાર્શ્વનાથના દેરાસરમા વિરાજમાન છે આં વિશાલસોમસૂરિ મોટા નપસ્વી હતા તેમને પદ્માવતીદેવી પ્રસન્ન હતા.

તેમની બીજી પરપરાઓ આ પ્રમાણે મળે છે—

(૬૦) આં વિશાલસોમસૂરિ શિષ્ય (૬૧) ૫૦ જિનકુશલગણિ શિષ્ય (૬૨) ૫૦ લક્ષ્મીકુશલગણિ—તેમણે સં ૧૬૮૪મા વૈદક-માર-જ્ઞાનપ્રકાશ” અથ બનાવ્યો (૬૩) ૫૦ જયકુશલગણિ—તેમણે સં ૧૬૫૪ના આં ૫૦ ૧૦ ને સોગવારે “ત્રણલોકલુપન-જિન-પ્રતિમા સંખ્યાસ્તવન ચર્યુ (—જૈં સં ૫૦ કં ૬૦, ૬૧, પૃ ૧૮૫)

(૬૦) આં વિશાલસોમસૂરિ શિષ્ય (૬૧) ૫૦ જયસુદરગણિ

શિષ્ય (૬૨) ૫૦ જ્ઞાનસુંદરગણિ-તેમણે સં ૧૬૭૨ના જેઠ
શુક્ર ૧૩ ને સોમવારે પોતાના શિષ્ય (૬૩) સુનિ કીર્તિસુંદરને
મણવા માટે “તપાજઞ્છીય-સોમશાખાપટ્ટાવલી” ગુ. ૫૫ ૫૧
બનાવી હતી અને સં ૧૭૦૦ના ઠા. ૧૦ ૫ ને રોજ લખી હતી.
(—ઐતિહાસિક સંજ્ઞામમાલ, સં ૩૮)

૬૧ આ. ઉદયવિમલસૂરિ-તેમના બીજા નામે આ. ઉદય
શીલસૂરિ અને આ. ઉદયસોમસૂરિ પણ મળે છે તે આ. સોમ
વિમલસૂરિના શિષ્ય ૫૦ હરમીભદ્રગણિવરના શિષ્ય હતા (૬૨મા)
આ. શાંતિસોમસૂરિ તેમના ગુરુભાઈ હતા.

તેમની બીજી પરંપરામા (૬૨) ૫૦ ચારિત્રશીલગણિ, (૬૩)
૫૦ પ્રમોદશીલગણિ, (૬૪) ૫૦ દેવશીલગણિ-તેમણે સં
૧૬૧૯ ના બીજા આવણમા વડગામમાં “વેતાલપચીશી” રચી.

ત્રીજી પરંપરામા (૬૨) આ. શાંતિસોમસૂરિ-તેમણે સં
૧૬૭૩મા ચૈમાસામા ઠા. રામત્રિહના અમયમા ૧૨૧ આશ્વિન
તપ કરી, મણિભદ્રવીરને પ્રત્યક્ષ કર્યો અને મંત્રવાદાથી આગલોડ
ગામમા લાવી, જ ની નીચે “મણિભદ્રવીરની સ્થાપના” કરી.

(—મણિભદ્રવીર માટે લુબ્ધ પ્રકં ૪૫)

૬૨ આ. ગજસોમસૂરિ-તેમણે આગલોડમા જઈ (૬૨મા)
આ. શાંતિસોમસૂરિનું અપમાન કર્યું અને તેમણે રાખેલા પથકેશ
ખેચી કાઢ્યા, આથી જા. શાંતિસોમસૂરિએ સં ૧૭૩૦મા જળસોમને
અચ્છ બહાર મૂક્યા. પછી સં ૧૭૪૧માં તેમને અચ્છમાં લઈ,
તેમનો પટો ફરીવાર બાગુ કરાવ્યો.

૬૩ આ. સુનીન્દ્રસોમસૂરિ

૬૪ આ. રાવસોમસૂરિ-રાજવિમલસૂરિ

૬૫ જા. જ્ઞાનદસોમસૂરિ-જ્ઞાનદવિમલસૂરિ-તેમણે સં

૧૮૬૬ના ૧૦ ૧૦ ૬ ને ગુરુવારે વિજાપુરમા દોશી રાજમી વીશા

૧ પ્રકરણ ૪૫માં રીતિ રાખા જતુ આપી છે તેમવાનું સ

૧૧૪૧મિતિભવતી જનારી.

ઐશવાલની પત્ની દેવબાઈ, તેમના પુત્ર નિહાલચંદ અને તેની પત્ની કુશલબાઈ, તેમના પુત્ર દોં ખૂબચંદ અને તેની પત્ની સાકળીબાઈ, તેમના ધર્મપુત્ર ભાં બાદરમલે બનાવેલા “ભં ઋષભદેવના નવા જિનપ્રાસાદ”ની પ્રતિષ્ઠા કરી તથા સં ૧૮૭૩ના મહા સું ૭ ના રોજ વિજયપુરમા દોશી નાનચંદના પુત્રો ૧ દોં હઠીસિંહ, તથા દોં હેમચંદના “ભં અરનાથ જિનપ્રાસાદ”ની પ્રતિષ્ઠા કરી, સં ૧૮૮૧ ના વૈં શું ૬ ને રવિવારે વિજયપુરના રાજમાન્ય દોં ન્યાલચંદના જિનપ્રાસાદમા ફરીવાર “કેસરિયા ઋષભદેવ”ની પ્રતિષ્ઠા કરી

અમે પહેલાં (-પ્રકં ૪૫ પૃં ૨૬૨ થી ૩૦૦ માં) વિજયપુર મહુડી, ખડાયતા, ત્યાના જિનાલયો, અથ ભડારો, વિગેરેનો પરિચય આપ્યો છે. “ત્યા ભં અરનાથ અને કેસરિયાજી જિનપ્રાસાદો પાસે પાસે છે.”

શ્રીસર્વે વિશ્વમી સહીના પ્રારભમા અરનાથના જિનપ્રાસાદનો મોટો જીર્ણોદ્ધાર કરાવી, તેમા બીજી જિનપ્રતિષ્ઠા કરાવી છે, અત્યારે ઉપરના ભાગમા નીચે પ્રમાણે ત્રિગું છે

(૧) ઘેટીના વીશા શ્રીમાળી જૈન સર્વે સં ૧૬૦૩ મહા વદિ ૫ શુક્રવારે અજનશલાકા કરાવેલ ભં ઋષભદેવની જિન પ્રતિમા દેરાસરની ઉપરના ભાગમા મૂળનાયકે છે

(૨) અમદાવાદના વીશા શ્રીમાળી તપાગચંદના શેઠ હઠીસીંગ કેશરીસીંગની સં ૧૬૦૩ શાકે ૧૭૬૮ ના ભં પદ્મપ્રભુની પાષાણની જિનપ્રતિમા મૂળનાયકની જમણી બાજુ છે.

(૩) અમદાવાદના વીશા ઐસવાલ શિસોદિયા શેઠ વખતચંદ ખુશાલચંદની ભાર્યાની વિં સં ૧૬૦૨ શાકે ૧૭૬૮ની જિનપ્રતિમા મૂળનાયકની ડાબી બાજુ છે (-વિજયપુર બૃહદ્વૃત્તાન્ત પૃં ૬૭, ૬૮)

સં ૧૮૮૮મા મં શું ૫ વિજયપુરમા ભં અરનાથના જિનાલયમા દોં હઠીસિંહની જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી, તથા તેજ દિવસે દોં

બાદરમણના પુત્ર હોં રવચદ અને તેની પત્ની ઉચ્ચમબાઈની
બં પાર્શ્વનાથ જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી

૬૬ બં દેવે દ્રવિમણ, (૬૭) બં તત્ત્વવિમણસૂરિ ૬૮ બં
પુષ્પવિમણસૂરિ

૬૫. બં આનંદવિમણસૂરિ, (૬૬) બં મુનીન્દ્રસોમસૂરિ,

(૬૭) બં કેશરસોમણ—તે સં ૧૭૨૧ માં માધાતાનગરમાં હતા.

શાં નરસીદાસે સં ૧૭૦૮ પોં ૧૦ ૧૩ને દિને મગશી મંઠન
પાર્શ્વનાથનું સ્તવન બનાવ્યું અને ૫૦ કેશરવિમણમણિ શિખ
મુનિ રામવિમણે સં ૧૭૨૬ જેઠ વહિ ૨ ને રાજ તેની બીજી પ્રત
લખી હતી ૫૦ કેશરવિમણે ગોડીપાર્શ્વનાથ સ્તવન બનાવ્યું

(૬૮) બં સોમણ (૬૯) બં કન્તુરસોમણ (૭૦) બ
રત્નસોમણ (૭૧) બં રામચંદ્રણ સં ૧૮૬૬ ના આં સું ૨
બુધવાર સુ ઠડા. (—લખુપોવાલિક બચ્છ પદ્માવળી તથા 'જૈન

ઐતિહાસિક ગૂર્જર કાવ્ય સમ્રથ ગણના આધારે)

શેઠ ખૂબચદ દોશી—તે બં આનંદસોમસૂરિનો ભક્ત હતો.
ધનવાન હતો. તેની પાસે “ ૬ લાખ રૂપિયા ” હતા તેણે સં ૧૮૬૬ ના
વૈં ૧૦ ૬ ને શુક્રવારે વિજયપુરમાં “ ભગવાન ઋષભદેવનો નવો જિન
પ્રાસાદ ” બનાવ્યો. સં ૧૮૭ માં ૧ હજાર જેનો સાથે આજીવીધનો
છ રાં પાગતો યાત્રાસભ્ય ઠાકરો. તેના પ્રયત્નથી વિજયપુરમાં બાણીની
બાણી તથા છુહારની બાઠીઓની યોમાત્રાના ચાર મહિનામાં પાખી
પગાવો હતી. વિજયપુરના લોધઓ વિજયપુરની ધારે તરફ જલાશયોમાં
ચોમાસાની ‘ પાણિ તિથિ ’ માં જાગ નાખવાની પાખી પાગતા કુશાશે
ચોમાસાના ચાર મહિના અને ૬૨ મહિને “ પામ તિથિએ ’ પાખી
પાગતા. તેણે વિજયપુરની ચરણી છૂટી ધુમાડાજ ધ ગામ જમા મુ
હતું અમદાવાદ શહેરમાં મોટું સાધાર્મિક વાત્સલ્ય કસું મૌને
એકેક નવકારવાળી આખી અને “ વિજયપુર તાલુકાના ૧૦૮ ગામના
કૂતરાઓને એક જ દિવસે જમા । હતા. તે સં ૧૮૬૦ માં મરણ
પામ્યો.

(—આ ંબુદ્ધિસાગરસૂરિ કૃત ‘ વિજયપુર
જૈન વૃત્તાવ, પૃં ૬૩, ૬૪)

ખહાદૂર જૈનો

ઈડર જિલ્લાના લીંખ ગામના ઠાકરડાના છોકરા વીંજપુરના દોઠ થોભણુ થોડા ઉપર ખેસીને જતા હતા તેને આંખમા ભાલો માર્યો વીંજપુરના દોશીઓ આ સાલળી ખૂબ ચિડાયા વીંજપુર તથા મહુડીના સુસલમાનો તથા ઠાકરડાઓને સાથે રાખી 'સૌ શસ્ત્ર સજી' થોડે ગડી, લીંખ ગામ પહોંચ્યા ત્યાં યુદ્ધ કરી તેમને જીતી લઈ ગામને ફૂટી બાળ્યુ છેવટે ગામને "ગથેડા વડે હળથી ખેડી" નાખી સાફ કર્યું (—સં ૧૯૮૨ની આવૃત્તિ, વીંજપુરખંડ૬૬ વૃત્તાત, પૃં ૧૭૩)

શ્રમણપરંપરા

આં હેમવિમલસૂરિવરે જૈન શ્રમણોને ક્રિયોદ્ધારને માર્ગે ચડાવી સવેગી જીવન આપ્યુ અને જગતને નીચે પ્રમાણે ઘણી શ્રમણ પરંપરાઓ આપી

મહોં વિદ્યાસાગરગણિની વાચકપરંપરા—(સાગર શાખા)

૫૩ આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિ

૫૪ મહોં વિદ્યાસાગર ગણિવર—તેમણે બાલ્યાવસ્થામા દીક્ષા લીધી તે બાલ પ્રદક્ષ્યારી હતા આં લક્ષ્મીસાગરસૂરિના હસ્ત દીક્ષિત શિષ્ય હતા અને આં હેમવિમલસૂરિના મહોંપાઠ્યાય હતા તે "યુગપ્રધાન આં શ્રી સ્થૂતિભદ્રસૂરિ જેવા શીલધારી" હતા, નિસ્પૃહ હતા, સવેગીપણાના સર્વગુણોથી વિભૂષિત હતા, મોટા તપસ્વી હતા નિરંતર છઠ્ઠના પારણે છઠ્ઠ કરતા છઠ્ઠના પારણામા પણ આયજિલ કરતા વચ્ચે વચ્ચે અઠ્ઠમ, દશમ વગેરે તપ પણ કરતા, પરંતુ એવી તપસ્યાના પારણામા પણ આયજિલ જ કરતા સમર્થ વિદ્વાન હતા ગીતાર્થ હતા (—અકં ૪૭૦ પૃં ૩૧૪)

આં સોમપ્રભસૂરિએ મારવાડમા જેસલમેર વગેરે શહેરોમા પાણીની તળી હોવાથી, ત્યાં મુનિઓને તૃષા પરીષદ સહન કરવો પડતો હોવાથી, ત્યાં મુનિઓને વિહાર કરવાની મનાઈ કરી પણ

આવકોને ગુરુ તો ભેઈએ જ, આ સ્થિતિમા લોકાગચ્છના ચતિઓ ત્યા પહોચી ગયા. તેઓએ ત્યાના જૈનોને પોતાના ભક્તો બનાવી, વિનાશયના દર્શન-પૂજન બધ કરાવ્યા તાળા, મશબા અને દરવાજો કાઢા ભરાવ્યા.

આં આનંદવિમલસૂરિને આ બબર મળતા દુઃખ થયું તેમણે આ જૈનોના હિત માટે અને મોટા હાલ માટે ત્યા “વિહાર ખોલવાનો” વિચાર કર્યો તેમણે પ્રથમજ મહોં વિદ્યાસાગરગણિને વિહાર કસ્વાની આજ્ઞા આપી. મહોં તપસ્વી હતા જ તેમને ઋઠમના પારણે વિપક્ષના આવકોએ પાત્રમા રાખ આપી મહોપાધ્યાય રાખને પાણીમા ઘોળી પી ગયા અને તે પછી તેમણે ણીએ ઋઠમ કર્યો જૈનોને આ ઘટનાની બબર પડી. સૌ મહોપાધ્યાયલ પાસે આવ્યા ને તેમના ચરણમા ઝંકી પડ્યા.

મહોપાધ્યાયલએ આ રીતે કદ સહન કરી મોટી માસ્વાળને “મુનિવિહાર” ખુલ્લો કર્યો મહોપાધ્યાયલએ જેસલમેરમા અરતર ગચ્છવાળાને, મેવાતમા વીજમવીને અને મોરબી વજેરે સ્થાનોમા લોકામતવાળાને ઉપદેશ આપ્યો હતો. અને ત્યા શુદ્ધ જૈન ધર્મની સ્થાપના કરી હતી.

એ સમયે આં પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ વીરમગ્રામમાં હતા. ત્યા તેમનો મોટો પ્રભાવ હતો.^૧

મહોપાધ્યાયલએ વીરમગ્રામ જઈ ઉં પાર્શ્વચંદ્રને વાહમા હરાવી તેમના ભક્તોને સન્માર્જે વાળ્યા. તેમણે આ જ રીતે માગવા, ઉલ્લેન વજેરે સ્થાનોમા વિહાર કરી, ઉપદેશ આપી ધણુને શ્ર માર્ગમા સ્થાપ્યા હતા. તેમણે મોટી શાસન પ્રભાવના કરી હતી. આથી તેમનો યશ બહુ ફેલાયો. સબવ છે કે મહોપાધ્યાયલ ધણું વર્યો મુખી છુબા હોય ?

૧ પાક્ષપત્ર ૭ મારે જૂઓ. પ્રક ૪૧ ૪ ૪૯૪ ૪૬૫.

પપ પં ૦ જીવર્ષિંગણિ—તેમના સખધે વિશેષ ઉલ્લેખ મળતો નથી પણ સભવ છે કે, તેઓ લોકાગચ્છમાથી આવ્યા હોય

મહોંસાવવિજયજી ગણિ પોતાના ‘ષટ્ત્રિશજ્જલ્પ’મા મહોં ધર્મસાગરગણિને “પં ૦ જીવર્ષિંગણિના શિષ્ય” બતાવે છે આથી અમે અહીં આ પટ્ટાક આપ્યો છે^૧

(—જૂઓ, ‘વિજયતિલકસૂરિ રાસ—નિરીક્ષણ પૃં ૬’)

નોંધ—મહોં ધર્મસાગરજી ગણિવરના નિશાનીવાળા ત્રથો મુનિવર શ્રીલાલસાગરજીના પ્રયત્નથી પ્રકાશિત થયા છે

૧ પરંતુ ગચ્છપક્ષના વ્યામોહવાળા તે અગે મુબઈના સામાહિક એવા સમાજના જુદા જુદા અકોમા અને પ્રગતત્ર વગેરે અખખારોમા ઉહાપોહ કર્યો હતો ત્યારે (૧) અચરતલાલ શિવલાલ (૨) હજીરમલ લોઢા (૩) સોહાન ડીં (૪) પ્રતાપમલ શેઠિયા વગેરેએ લેખો લખ્યા હતા શાસનકંટકોદ્ધારક મુનિશ્રી હુસસાગર ગણિવરે તેઓને તા ૫-૫-૧૯૬૩ ના સેવાસમાજના વર્ષ ૯ ના ૩૭મા અકમા પૃં ૨૬, ૨૭ મા સૌમ્ય લાપામા ટકાઉ ખુલાસો કર્યો છે તેઓ તેમા પણ સાફ સાફ લખે છે કે મહોં ધર્મસાગરજી મહાન્ તપસ્વી શ્રી “જીવર્ષિંગણિના શિષ્ય” છે

કોઈ કોઈ તર્કણા બહાદૂરો એવું ફેફે છે કે મહોં ધર્મસાગરગણિવર અસલમા ખરતર ગચ્છના કોઈ મુનિવરના શિષ્ય હતા પણ ત્યાં તેમને પોતાના પરિવાર સાથે મેળ મળ્યો નહીં તેથી તેઓ ખરતર ગચ્છનો ત્યાગ કરી, પં ૦ જીવર્ષિંગણિ (શાન્ત સ્વભાવવાળા)ના શિષ્ય થયા મહોં અહીં આવી ખરતર ગચ્છના વિરુદ્ધમા તેજસ્વી કલમ ચલાવી છે સભવ છે કે આવા તર્કણા બહાદૂરોની આ કલ્પના સર્વથા નિરાધાર છે કેમકે મહોં પાધ્યાયજીએ ખરતર ગચ્છને જ નહીં કિન્તુ ૧૦ મતોને ઉત્સૂત્રલાપી મતો બતાવ્યા છે માગ તપા ગચ્છને જ તીર્થ કર ઉપદિષ્ટ શુદ્ધ તીર્થ બતાવ્યું છે

છતાં બનવા જોગ છે કે—તે સમયે ખરતર ગચ્છના સૂત્રધારોએ સૌની સામે પોતાનું સાચું જૈન ધ્યાન બતાવવા લીધો હશે ઉલટા વાડો વધ્યા તેથી જ મહોં પાધ્યાય મહારાજે તેની સામે પહાડની સમા આડા આવી ઉભા હશે

વિં સં ૧૬૨૮મા જ ગુ, આ વિજય હીરસૂરિના મહોં ઉદ્યોત-વિજયજી ગણિવર (ઋપિ મેઘજી)ના શિષ્ય પં ૦ જીવર્ષિંગણિ તે પહેલાથી જુદા હતા (પ્રં ૫૫ હાનર્ષિંગણિ, પ્રં ૫૮ શિષ્ય પરપરા ૭ મી શિષ્ય નં ૫૯)

૫૬ મહોં ધર્મસાગર ગણિવર-

તેણી વિષયી રાજ્યે રાજ્યે સકલવાચકોત્તમા ।

શ્રીધર્મસાગરાદ્યાં નિસ્તિલાગમકનકકપપદા ॥ ૧૧ ॥

કુમતિમતજ્ઞજકુમ્મસ્થલપાગ્નિગાટવેન સિંહસમા ।

દુર્વમવાદિ વિવાદેઽપિ સતત મમ્મમવાદાં ॥ ૧૨ ॥

(-કમ્પકિરણાવલી પ્રતિ સ્તિ પુષ્પિકા)

તદ્રાજ્યે ગદનાર્થશાલમ્પનાઃ પ્રૌઢામિયોગાસ્તથા-

જ્વષ્ઠોત્પ્રમહાવિવારણ દુષ્ટપ્રમ્ભા મુર્સમોગિન ।

દુર્વન્તપ્રસિવાદિવાદમનસ્થયા પ્રતિમામૃત

શ્રીમ્સ્વાચકધર્મસાગરશુક્લસા અમૃતન્ કુમા ॥ ૮ ॥

(-કૃપા મુક્તસાગરમણિ સિંધુ ઉ સતિસાગરમણિએ

સ ૧૭૦૭માં પાટણમાં સ્થેષી કમ્પકોમુદી, મ ૩૭ ૭)

ધર્મસાગર ઉવલ્લખ્ય પ્રધાન, વિમલ હર્ષ નિર્મલ અભિધાન

દેશભાષુવિજયગુરુ કર્તૃકથ્યાણુ ત્રિવિધ ઉવલ્લખ્યઅર્થિ મેરુસમાન

॥૨૬॥

(-૫૦ વિજયહ સગણિ શિષ્ય ૫૦ વિનયમુંદર કૃત તપાગમ્મ

ગુર્વાવલી, પટ્ટાવલી નુમુચ્યમ ભા. ૨ પૃ પ્રક ૫૮)

મહોં ધર્મસાગરજી ગણિ અસલમા નાટોલ કે લાટોવના વતની

હતા એસવાલ જ્ઞાતિના હતા તે ૧૬ વર્ષની ઉંમરે સં ૧૫૬૫માં

ભા. ૮ વિજયદાનસૂરિના હાથે તેમના પરિવારમાં હીક્તિત થયા હતા.

(૧) મુનિ રાજવિમલજી, (૨) મુનિ ધર્મસાગરજી અને (૩) મુનિ

હીરકર્ષ એ ત્રણ મુનિવરો આં વિજયદાનસૂરિની આજ્ઞા હર્ષ દેવગિરિ-

દીલતાગાદ ન્યાયશાસ્ત્ર ભણવા માટે ગયા હતા. મહોં ધર્મસાગરજી

પ્રકાડ વિદ્યાન વાલી અને સુમર્થ અથકાર હતા.

મહોંપાધ્યાય, આચાર્ય

ભા. ૮ વિજયદાનસૂરિ પાસે તેઓ 'જિનાગમ' ભણ્યા હતા.

૧ મારણમણિ શિષ્યાઓ મુક્તસિદ્ધાન વચમણગુફારી શ્રીવિજયદાનસૂરિ ।

(તપાગમ્મપદાવલી, પૃક ૧૭ શ્રીવિજયદાનસૂરિ)

આં વિજયદાનસૂરિવરે સં ૧૬૦૮ના મં શું ૫ ના રાજ
 ગુરુવારે પુષ્ય નક્ષત્રમા અમૃતસિદ્ધિયોગમા નાડલાઈમા ૫૦ રાજવિમલ
 ગણિ, ૫૦ ધર્મસાગરગણિ અને ૫૦ હીરહર્ષગણિને ઉપાધ્યાય
 બનાવ્યા પછી બધા શ્રમણોમા આચાર્યપદનો નવો પ્રશ્ન ઊઠ્યો જે કે
 ભં વિજયદાનસૂરિની પાટે આં વિજયરાજસૂરિ વિદ્યમાન હતા.
 આથી ભં વિજયદાનસૂરિને બીજે આચાર્ય બનાવવાની ઇચ્છા નહોતી.
 છતાં “ નવો આચાર્ય ” બનાવવો હોય તો, ઉપરના ત્રણે ઉપાધ્યાયો
 યોગ્ય હતા પરંતુ ભં વિજયદાનસૂરિની ઇચ્છા હતી કે “ જે બીજે
 આચાર્ય બનાવવો હોય તો ઉપાં રાજવિમલને જ આં વિમલહર્ષ
 નામ આપી, આચાર્ય બનાવવા ” જ્યારે મહોં ધર્મસાગરગણિ
 વગેરે બધા ગીતાર્થો ઉપાં હીરહર્ષને આચાર્ય બનાવવાની
 તરફેણમા હતા

અતે ભં વિજયદાનસૂરિએ સૌની ઇચ્છાને માન આપી, શિરોહીમા
 ચોમાસામા ૩ મહિના સુધી ધ્યાનમા રહી, સૂરિમંત્રનો જાપ કર્યો.
 શાસનદેવે જે જણાવ્યું, તે આચાર્યદેવે મનમા ધારી લીધું ચોમાસા
 પછી સૌ ગીતાર્થ મુનિવરો આવ્યા ગરુડનાયકે “ મણિભદ્ર મહા-
 વીરના સંકેતથી તથા ઉપાં ધર્મસાગરગણિ અને બધા ગીતાર્થ
 મુનિવરોના આગ્રહથી સં ૧૬૧૦મા શિરોહીમા ઉપાં હીરહર્ષને
 આચાર્ય બનાવી, પોતાની પાટે “ ગરુડનાયક ” તરીકે સ્થાપિત કર્યા
 અને તેમનું નામ “ મણિભદ્ર મહાવીર ” ની સૂચના સુજબ આં
 હીરવિજયસૂરિ રાખ્યું, સકલ સઘ હર્ષ પામ્યો

ગરુડનાયકે આ પ્રસંગે ઉપાં રાજવિમલને અને ઉપાં ધર્મ-
 સાગરગણિને મહોંપાધ્યાય બનાવ્યા, તથા બંનેને ૬ લાખ, ૩૬
 હજાર શ્લોક પ્રમાણ સર્વ સિદ્ધાંતો આપ્યા.

નોંધ : સભવ છે કે ઉપાધ્યાયપદમા કે મહોંપાધ્યાયપદમા ઉપાં
 રાજવિમલનું બીજું નામ મહોં વિમલહર્ષગણિ રાખ્યું હોય

એક ત્રૂટી

મહોં ધર્મસાગર ગણિવર સમકાલીન જૈન શ્રમણસંઘમા

ઉદ્ભવ વિદ્યાન હતા અને તેમની પાછળ તેમના શિષ્યો પણ વિદ્યાન હતા, છતાં દુ ખની થતી છે કે, “કોઈએ તેમનું વિશદ જીવનચરિત્ર ગ્રંથનું નથી. અથવા કોઈએ તેમનું જીવન લખ્યું હોય તો તે અત્યાર ઉપલબ્ધ નથી.”

પુરાતત્ત્વ નિષ્ણાત શુભરાવ વિદ્યાપીઠના આચાર્ય શ્રી જિનવિજય જીએ ‘આત્માનંદપ્રકાશ’ માસિક પુસ્તક ૧૪, અંક : ૪ (પૃં ૧૫, અંક ૩, ૪)ના પૃં ૩૮મા આ બાબતમાં કંઈક પ્રકાશ પાઠ્ય છે ‘આત્માનંદપ્રકાશ’ના તે લેખનો આર નીચે પ્રમાણે છે—

“શ્રી વલ્લભવિજયજી (આં વિજયવલ્લભસૂરિ) પાસે છૂટક છૂટક પાના છે તેમાં શરૂના ૪ પાના નથી વચ્ચે એક પાનું નથી, અને ૬ પછીનાં છેલ્લા પાના નથી. એમ અથ અધૂરું છે તેમાં મહોપાધ્યાયનું શરૂનું જીવનચરિત્ર નથી, છેલ્લા પાના ન હોવાથી પ્રયોગશરૂ નામ કે અથની સાલ મળતી નથી. પણ તે પાનાઓમાં માત્ર અસ્તર-તપાચર્યા નામ લખ્યા છે તો સભવ છે કે, મહોં ખર્મસાગરગણિના કેઈ શિષ્ય-પ્રશિષ્યે આ પાના લખ્યા હશે તે ઉપલબ્ધ પાનાઓમાંથી નીચે મુજબ દેઠા સુદાઓ તારવી શકાય.

દેઠો સાર

અમ્મનાથક આં વિજયવલ્લભસૂરિ નાઠલાઈમાં બિરાજમાન હતા તેમણે ૫૦ રાજવિમલ ૫૦ ખર્મસાગર, અને ૫૦ હીરહર્ષ વગેરેને પોતાની પાસે બેસાડ્યા. ૫૦ હીરહર્ષ અને ૫૦ રાજવિમલ આવ્યા અને પણ ૫૦ હીરહર્ષનો પત્ર જવાથી ૫૦ ખર્મસાગર તથા ૫૦ સિંહવિમલગણિ પાંચ ગાઉ દૂર જ્યાં હતા ત્યાંથી નાઠલાઈ આવવા નીકળ્યા. સાથે શીલ વળાવીયો હતો. ચાલવાની શરૂઆત કરતા જ એક કાળી ચકલી બેઠી. શીલે કહ્યું બા ચકલી એમ જણાવે છે કે તમે જાનેનાથી મોટાને મોટી પડવી મળશે. અને નાના મહારાજને માન નહીં મળે. તે જ નાઠલાઈ અમ્મનાથક પાસે આવી ગયા. બન્નું પણ એમ જ, અમ્મનાથકે ૫૦ ખર્મસાગર ગણિના વાઠણાં લીધા અને તેણે ૫૦ સિંહવિમલગણિના, જે ભૂલ કરી હતી તેની મારફત મુખ્ય પછી વાઠણાં લીધા.

ગચ્છનાયક સઘ સાથે વાજતે ગાજતે લાં ઋષભદેવના દેરાસરમા પધાર્યા. ત્યા તેમણે (સં ૧૬૦૮ મં સું ૫) ગુરુવારને પુણ્ય નક્ષત્રના યોગમાં ૫૦ ધર્મસાગર ગણિ, ૫૦ હીરહર્ષ ગણિ અને ૫૦ રાજ-વિમલ ગણિ એ ત્રણેને ઉપાધ્યાયપદવી આપી સઘ હર્ષ પામ્યો, પ્રભાવના થઈ, સૌ વાજતે ગાજતે ઉપાશ્રયે આવ્યા

ગચ્છનાયકે પોતાની પાટે ગચ્છનાયક તરીકે પહેલા આં વિજય-રાજસૂરિને સ્થાપન કર્યા હતા. હવે બીજો આચાર્ય સ્થાપન કરે તો “ગચ્છભેદ” થાય એ ખ્યાલથી તેમની ઇચ્છા બીજો આચાર્ય સ્થાપન કરવાની નહોતી અને “આચાર્યપદે સ્થાપવા હોય તો ઉં રાજવિમલ-ગણિને સ્થાપન કરવા” એવી તેમની ભાવના હતી

ગીતાર્થો અને સઘ મળીને ગચ્છનાયકને બીજો આચાર્ય સ્થાપવાની વિનંતિ કરી પણ બીજા ગીતાર્થો તેમ ઇચ્છતા નહોતા “જે કે ઉપરના ત્રણે મહોપાધ્યાયો આચાર્યપદને યોગ્ય હતા” સૌ જાણતા હતા કે, “ગચ્છનાયક ઉં રાજવિમલને પોતાની પાટે સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા ધરાવે છે”

ઉં ધર્મસાગરગણિને ઉં રાજવિમલ ગચ્છનાયક થાય તે પસંદ ન હતું તે માત્ર “ઉં હીરહર્ષગણિને તેમની પાટે સ્થાપવા,” એવી તરફેણના હતા ?

૧. બહુમાન

મહોં ધર્મસાગરગણિને આં વિજયદાનસૂરિ અને આં હીરવિજય-સૂરિ પ્રત્યે બહુમાન હતું જેમકે—

(૧) શ્રીવિજયદાનસૂરિ માદશામપિ શિષ્યાણા શ્રુતાદિદાને વૈશ્રમણાનુકારી અનેકવાર એકાદશાન્ન પુસ્તકશુદ્ધકારી, કિં વહુના ? તીર્થઢ્ઢર ઇવ હિતોપદેશાદિના પરોપકારી સર્વજનપ્રતીત શ્રીહીરવિજયસૂરય સપ્રતિ તપાગચ્છે આદિત્યસદશાસ્ત્ર-બુદ્ધોત્કૃષ્ટાત્ ।

(—સં ૧૬૪૮, તપાગચ્છપદ્માવલી, વ્યાં —૫૭, વ્યાં નં ૫૮)

(૨) શ્રીવિજયદાનસૂરીશ્વરા વમ્ભુર્જગદ્વિદિતા ॥ ૮ ॥

તેષા પદ્મે સપ્રતિ વિજયન્તે હીરવિજયસૂરીશા ।

યે શ્વેતામ્બરચતીના સર્વેષામાધિપત્યમૃતા ॥ ૯ ॥

કલિકાલેડપિ પ્રકટીકૃતતીર્થઢ્ઢરસમાનમહિમાન ।

અચ્છનાયક ત્યાથી વિહાર કરી ત્રિશોદી પધાર્યા, તેમણે પરિવાર સાથે ત્યાં ધોમાસું કર્યું અને મહોં ધર્મસાગરજીને સઘની વિનંતિથી નાઠલાઈ ધોમાસું કરવા મોકલ્યા.

અચ્છનાયકે ધોમાસામા ૩ મહિના ધ્યાન કરી, સૂરિમંત્રનો બપ કયો. અધિષ્ઠાયકદેવે અચ્છનાયકને જે જણાવ્યું તે તેમણે મનમા જ રાખ્યું તેમણે આમાસા પછી બધા ગીતાર્થોને બોલાવ્યા ઉપાં ધર્મ સાગર વગેરે ગીતાર્થોએ મહોં હીરહર્ષજીને આચાર્ય બનાવવાનો સર્વાનુમતે એક નિર્ણય આપ્યો. આથી અચ્છનાયકે (સં ૧૬૧૦મા શીશોદીમા) ઉં હીરહર્ષજીને આચાર્યપદ આપી, આં હીરવિજયસૂરિ નામ રાખી, પોતાની પાઠે સ્થાપન કર્યા અને મહોં રાજવિભક્ત જણિ તથા મહોં ધર્મસાગર જણિને પચાગી સહિત ૬૩૬૦૦૦ સ્લોક પ્રમાણુ ૪૫ આજમો આપ્યા. સૌ સઘ હર્ષ પામ્યો.

ગીવંતે સજ્જૈર્દમૂલમાહમ્બર્ષનતઃ ॥ ૧ ॥

તેષાં વિજયિરાગ્યે ॥ ૧૧ ॥ કુમ્ભતિ ॥ ૧૨ ॥

(-મહો ધર્મસાગરે સ ૧૬૨૮માં સ્થેથી કપ્પહિસ્તુતથી પ્રમ પ્રતસ્તિ)

(૩) તસ્ય વિ પચમ્મિ ઇગીસજ્જ સોમસુરે જાવરિજો ।

ઠમવસહાવા તેવ સિરિહીરવિજયગુરુ ॥ ૫ ॥

સંગહ ત જુગપ્પરં પચમિત્તા પચમમાવમાવબ્બે ।

સજ્જમ્મિ મહિમ્મસોણ્ તો જંતં નહ્મવર્થેહી ॥ ૬ ॥

(-સ ૧૬૨૬ મહો ધર્મસાગરજીને કૃત કુપ્પસ

હોસિક સજ્જમ્મહિસ્તુ વિમામ ૧ માયા ૫-૬)

૪) इति श्रीमत्सागणवनमोमणि श्रीहीरविजयसूरीश्वर शिष्योपाध्याय श्रीधर्मसागरगणविरचिते

(-મહો ધર્મસાગરજીને સ ૧૬૨૬માં સ્થેષ

પ્રત્યન પરિણા પ્રતસ્તિ (વિમામ ૧ થી ૧૧)

(૫) श्रीहीरविजयसूरिराग्ये ॥

(-સ ૧૬૩૨નો જિનપ્રતિમાશેન)

(૬) ને આચાર્ય પદ આપો તો હીરહર્ષજીને યોગ્ય છે મહાપડિત

૭ મેટા વેરાગી છે ને અચ્છનું જાગ્ય હશે, તો એ અચ્છનાયક થશે.

(-ખરતર - તપાચર્ચાપત્રમાંથી.)

પ્રતિષ્ઠા

ગચ્છનાયકે પાટણુ આવી, તેમનો વદનમહોત્સવ કર્યો પાટણુ જૈન મઘનો ઉદ્યોત થયો તપાવડીપોપાળના શ્રાવક ધનજી મનજી અને રાધનપુરનો કડુઆમતનો શ્રાવક વગેરે મહોં ધર્મસાગર પાસેથી પોતાનું શકા સમાધાન મેળવી, તેમના રાગી થયા, અને તેમનું કુટુંબ પણ ગચ્છમાં આવી લજ્યુ મહોપાધ્યાયજી રાધનપુરમાં ચોમાસુ રહ્યા ત્યાં ઘણા કડુઆમતીઓને પ્રબોધ્યા

બીકાનેરમાં ખરતરગચ્છનો મુખ્ય શ્રાવક દેવો કોચર “નાગોરી લોકા”માં લખી નીતાનીતની ચર્ચા કરતો હતો તેણે પચાસેક ધનિકોને પોતાના બનાવ્યા, આથી બિકાનેરના તપાગચ્છના સંઘે ભં વિજયદાનસૂરિને વિનંતિ કરી કે “આને પહોંચી વળે તેવા ગીતાર્થને બિકાનેર ચતુર્માસ માટે મોકલો ”

૧ ચર્ચા આખત - મહોં નેમિસાગરગણિવરે સાગરમતની “નવી પ્રથપણના ૩૬ બોલ” બનાવ્યા હતા તેના નં ૧૩ અને નં ૧૬માં બોલોથી સમજાય છે કે, મહોં ધર્મસાગરગણિએ પચ્ચક્ષીવાદા અને ટિગિગંગ્ગે પ્રતિષ્ઠા કરેલ જિનપ્રતિમાને અપૂર્ણનીક બનાવી હતી, જં ગું આં હીરવિજય-સૂરિએ પણ ૧૨ બોલનો પદ્ધત બનાવ્યા હતા તેના નં ૪-૬ બોલમાં “ટિગિગર કે શ્રાવકે પ્રતિષ્ઠા કરેલી જિનપ્રતિમા વાલ્વા યોગ્ય નથી” એમ ખુલામો કર્યો હતો

આ ઉપરથી અષ્ટ વાય છે કે, ‘જૈનોમાં કડુઆમતી સવરી ગૃહસ્થે પ્રતિષ્ઠા કરેલી પ્રતિમા અવધનીક મનાતી હતી

આથી મહોં ધર્મસાગરગણિ માનના, કહેના અને ઉપદેશ આપતા કે, “જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા શ્રાવક નહીં પણ સાધુ કરે”

સવરી દત્તાણજી “કહુઆમતની મોટી પદ્ધતી”ના જણાવે છે કે, ચોથા સવરી પદ્ધતર જીવરાજના શ્રાવક હાકર અને મેરુએ સં ૧૬૧૮ માં ખલાતમાં ઉપાં ધર્મસાગર સાથે ‘જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા સાધુ કરે કે શ્રાવક કરે’ તેની ચર્ચા કરી હતી

(પ્રકર ૫૩ પા ૬૨૬)

જઠા સવરી પદ્ધતર જીવરાજના શ્રાવક જિનમમે સં ૧૬૪૬માં અમદાવાદમાં ઉપાં ધર્મસાગરજી સાથે ‘વિગતિપણુ એ ધર્મ છે કે નહીં

મારવાકર્મા-મહેાં ધર્મસાગરજીએ ગચ્છનાયકની આજ્ઞાથી પોતાને મળેલ જિનામમ પચાંગીને સાથે હાઈ બિઠાનેર તરફ વિદ્યાર ક્યો તેમને એક ગામમા “ખરતરગચ્છનો” જતિ તથા ખરતરગચ્છની સાધ્વીએ સાથે સાથે વિદ્યાર કરતા’ એઈ ભારે આજ્ઞા થયું. આથી તેમણે ગચ્છનાયકની આજ્ઞા મેળવી, બીજા ગચ્છોની ‘સામાચારી’ જોવાનું શરૂ કર્યું (તમણે સર્વશયતકમા ખાસ વિદ્યારની ભારે સમીક્ષા કરી હતી.)

તેમને ખરતર, પૂનમિયા વગેરેની સામાચારી જોતાં તે બધા ‘ઉત્સુકભાષી’ હાજ્યા. તે મેકતામા ચોમાસા માટે પધાર્યા. ૫૦ વિજયવિમલજલ્પિ, ૫૦ વિદ્યાવિમલજલ્પિ (વિદ્યાગ્રાગર જલ્પિ)

તેની ચર્ચા કરી હતી (-વિવિધગચ્છીય પદ્ધતિ સમજ, ૫ ૧૩૬ ૧૪૧ (પ્રક ૫૭ ૫ ૧૨૭)

આ કે આ સિવાયના બીજા કોઈ શાસ્ત્રાધીને મળેને કોઈ ઉદ્દેશ્ય મળતો નથી, એટલે જાનું પરિણામ શું જાન્યું તે નક્કીમાં જાન્યું નથી.

મહેા ધર્મસાગરજીએ પ્રવચનપરીક્ષામાં બીજા ૧ ગચ્છ-મતો તથા કક્ષામતની ખૂબ કટકણી કરી છે

પણ એ વાત યોક્ષ્ય છે કે, મહેા ધર્મસાગરજી સાધુના કાષે કાષે જિન પ્રતિજ્ઞાને જ પ્રામાણિક માનતા હતા.

આગે આ ખરતર-તપાચર્ચા ના ઉપસંખ્યાનાનાં કામાજુથી સમજી શકાય છે કે મહેા ધર્મસાગરજી સાથે નીતાનીત ની ચર્ચાના પ્રશ્ન આવ્યો હતો. તે સમજાવતા આભારે સમજી શકાય છે કે નાજોરી સોંકામતવાળા એમ માનતા હતા કે કેવલી કમવાન કઈ જાણે, અને કઈ જાણે નહીં એટલે કેવળી કમવાન પોતાનો શરીરથી છવ હજુાય ત્યારે જાણે નહીં

સભવ છે કે કેવલીના કેવળજ્ઞાન અને કેવલજ્ઞાનના ઉપયોગની પ્રાચીન ચર્ચામાંથી ઝલ્પિ રૂપકે આ વિષય ઉઠાવ્યો હોય. અને એ પણ સભવ છે કે મહેા ધર્મસાગરજી ચક્રિવરે કેવલી કમવાનના શરીરથી છવ હજુાય નહીં આવો નિશ્ચય ઉઠા ચર્ચા પરથી આવ્યો હોય.

સાગરમતની નવી પ્રપચુના ૭૬ મોઢામાં આ પણ એક મોઢ છે મહેાં મર્યાદાવિચલજી ગણિવરે પ્રતિમાસતકર્મા આ મોઢની વિસ્તારથી સમીક્ષા કરી છે

૫૦ વિવેકવિમલ ગણિ, ૫૦ જ્ઞાનવિમલ ગણિ વગેરે મુનિવરો સં ૦
૧૬૧૬માં મેડતામાં તેમની સાથે ચાતુર્માસ રહ્યા.

સાચી ક્ષમાપના

મેડતામા તપગચ્છનો આગેવાન મોટો વ્યાપારી મંત્રી કલ્યાણ-
મલ રહેતો હતો અને રાજમાન મંત્રી સહસ્ત્રમલ પણ મેડતામા
રહેતો હતો તે બંને તપાગચ્છીય શ્રાવકો હતા પરંતુ આ બંને વચ્ચે
કોઈ કારણે પ્રેમભાવ નહોતો શેઠ કલ્યાણમલ બહુ ધર્મપ્રેમી હતો તે
હમેશા બંને વળત પ્રતિક્રિયા કરે, પાખીએ પૌષધ કરે, વ્યાખ્યાનમા
નિત્ય આવે, બહુ મૂલ્ય વસ્ત્રો પહેરે અને “સોનાની કટાર” રાખે
પણ માથે પાઘડી બાંધે નહીં તેણે રાજ ૧૭ મા રાવમાલદેવ
(સં ૧૫૮૭ થી ૧૬૭૧ પ્રકં પર, પૃં ૫૩૫) સલામા પ્રતિજ્ઞા
કરી હતી કે, હું “રાજમાન્ય મંત્રી સહસ્ત્રમલ”ને મારીશ
ત્યારે જ પાઘડી બાંધીશ આ પ્રતિજ્ઞાને ૨૫ વર્ષો વીતી ગયા મહોં
ધર્મસાગરજીએ આ વાત સાંભળી નક્કી કર્યું કે, “શેઠ કલ્યાણમલ
વ્રતધારી શ્રાવક છે, ધર્મપ્રેમી છે, પણ ક્રોધનું જીવંત પૂતળું છે,
વટનો કટકો છે” શેઠ મહોં ધર્મસાગરજીને હમેશા વદન કરતો.
મંત્રી સહસ્ત્રમલ પણ હમેશા સમય મળે ત્યારે મહોંપાધ્યાયજીના
દર્શને આવી જતો મહોંપાધ્યાયજીએ એક રાતે મંત્રી સહસ્ત્રમલને
જણાવ્યું કે, ‘શેઠ કલ્યાણમલજી મહાક્રોધી છે, તમારો મોટો દુશ્મન
છે, તો તમારે રાતે એકલા જવા-આવવાનું રાખવું નહીં’ શેઠ કલ્યાણ-
મલ ત્યાં સાંજે પડિચ્છમણ કરવા આવ્યો હતો, અને પ્રતિક્રિયા કર્યા
પછી સામાયિક લઈ બેઠો હતો એ રાતે સામાયિકમા કંઈક “ઝોકુ”
ખાતો બેઠો હતો તેણે મહોંપાધ્યાયજીના ઉપર્યુક્ત શબ્દો સાંભળ્યા,
અને ભારે ગુસ્સે થઈ મહોંપાધ્યાયજીને કહેવા લાગ્યો ‘હવે આજ પછી
તમને વાદે તે તમારો દીકરો’ એમ કહી તે સામાયિક પાર્યા વિના જ
ઘરે ચાલ્યો ગયો.

એ સમયથી તેણે મહોંપાધ્યાયજીને વાદવાનું બંધ કર્યું, તેની
પત્નીએ આ વાત જાણી, તેને ખૂબ સમજાવ્યો કે, ‘શુરુ મહારાજ

મારવાઠમાં-મહોં ધર્મસાગરજીએ ગચ્છનાયકની આજ્ઞાથી પોતાને મળેલ જિનાગમ પધ્ધતીને સાથે લઈ બિકાનેર તરફ વિહાર કર્યો તેમને એક ગામમાં ‘અરતરગચ્છનો વતિ તથા અરતરગચ્છની સાધ્વીએ સાથે સાથે વિહાર કરતા’ એઈ ભારે આશ્ચર્ય થયું. જાથી તેમણે ગચ્છનાયકની આજ્ઞા મેળવી, બીજા ગચ્છોની ‘સામાચારી’ એવાનું શરૂ કર્યું (તેમણે સર્વગચ્છતકમાં ખાસ વિહારની ભારે સમીક્ષા કરી હતી)

તેમને અરતર, પૂનમિયા વગેરેની સામાચારી જેવાં તે જાણ ‘ઉત્સુકજાથી’ લાગ્યા. તે જોતાના ચોમાસા માટે પધાર્યા ૫૦ વિજયવિમલ ગણિ, ૫૦ વિદ્યાવિમલ ગણિ, (વિદ્યામાતર ગણિ), તેની સંખ્યા કરી હતી (-વિવિધગચ્છીય પદ્ધતી સમ્યક, ૫ ૧૩૬ ૧૪૧ (પ્રક ૫૩ ૪ ૧૨૭)

આ કે આ સિવાયના બીજા કોઈ સામાધનો બીજો કોઈ ઉપોદગમ મળતો નથી, એટલે આનું પરિણામ શું આવ્યું તે જાણવામાં આવ્યું નથી મહોં ધર્મસાગરગણિએ પ્રજ્ઞાપરીક્ષામાં બીજા ૧ ગચ્છ-મતો તથા કડવામતની ખૂબ પ્રશ્નકોષ્ટી કાઢી છે

પણ એ વાત યોગ્ય છે કે મહોં ધર્મસાગરજી સાધુના હાથે થયેલ જિન પ્રતિષ્ઠાને જ પ્રામાણિક માનના હતા.

બીજા આ અરતર-તપાચર્ચા ના ઉપસંખ્યાપાત્રનાં લખાણથી સમજી શકાય છે કે મહોં ધર્મસાગરની હાથે નિર્ધારિત નીચરોત્તર પ્રજાઓએ હતો તે લખાણના આધારે સમજી શકાય છે કે નાગેરી લોકામનવાળા એમ માનતા હતા કે જેવી કાચ્છના કંઈ જાણે, અને કંઈ જાણે નહીં એટલે જેવળા કાચ્છના પોતાનાં શરીરથી જીવ હણાવ ત્યારે જાણે નહીં

સત્ય છે કે જેવીના જેવજ્ઞાન અને જેવજ્ઞાનના ઉપયોગની પ્રાચીન સંસ્કૃતિમાંથી ઋષિ રૂપ્યકે આ વિષય છાંટ્યો હોય ! અને એ પણ સત્ય છે કે મહોં ધર્મસાગરજી ગણિવરે જેવી કાચ્છનાના શરીરથી જીવ હણાવ નહીં આવો નિષ્ક્રમ ક્રિત સર્વોચ્ચ જાણે હોય ?

સાગરમતની તરી પ્રજ્ઞાના કદ બોધમાં આ પણ એક બોધ છે મહોં ધર્મસાગરજી ગણિવરે પ્રતિમાસતકમાં આ બોધની વિસ્તારથી સમીક્ષા કરી છે

૫૦ વિવેકવિમલ ગણિ, ૫૦ જ્ઞાનવિમલ ગણિ વગેરે મુનિવરો સં ૦
૧૬૧૬મા મેડતામા તેમની સાથે આતુર્માસ રહ્યા

સાચી સમાપના

મેડતામા તપગચ્છનો આગેવાન મોટો વ્યાપારી મંત્રી કલ્યાણ-
મલ રહેતો હતો અને રાજમાન મંત્રી સહસ્ત્રમલ પણ મેડતામા
રહેતો હતો તે બંને તપાગચ્છીય શ્રાવકો હતા પરંતુ આ બંને વચ્ચે
કોઈ કારણે પ્રેમભાવ નહોતો. શેઠ કલ્યાણમલ બહુ ધર્મપ્રેમી હતો તે
હમેશા બંને વખત પ્રતિક્રમણ કરે, પાખીએ પૌષધ કરે, વ્યાખ્યાનમા
નિત્ય આવે, બહુ મૂલ્ય વસ્ત્રો પહેરે અને “સોનાની કટાર” રાખે
પણ માથે પાઘડી બાધે નહીં તેણે રાજ ૧૭ મા રાવમાલદેવ
(સં ૧૫૮૭ થી ૧૬૭૧ પ્રક્ર ૦ પર, પૃ ૦ ૫૩૫) સભામા પ્રતિજ્ઞા
કરી હતી કે, હું “રાજમાન્ય મંત્રી સહસ્ત્રમલ”ને મારીશ
ત્યારે જ પાઘડી બાધીશ આ પ્રતિજ્ઞાને ૨૫ વર્ષો વીતી ગયા મહોં
ધર્મસાગરજીએ આ વાત સાંભળી નક્કી કર્યું કે, “શેઠ કલ્યાણમલ
વ્રતધારી શ્રાવક છે, ધર્મપ્રેમી છે, પણ ક્રોધનુ જીવત પૂતળુ છે,
વટનો કટકો છે” શેઠ મહોં ધર્મસાગરજીને હમેશા વદન કરતો.
મંત્રી સહસ્ત્રમલ પણ હમેશા સમય મળે ત્યારે મહોંપાધ્યાયજીના
દર્શને આવી જતો મહોંપાધ્યાયજીએ એક રાતે મંત્રી સહસ્ત્રમલને
જણાવ્યું કે, ‘શેઠ કલ્યાણમલજી મહાક્રોધી છે, તમારો મોટો દુશ્મન
છે, તો તમારે રાતે એકલા જવા-આવવાનું રાખવું નહીં’ શેઠ કલ્યાણ-
મલ ત્યાં સાંજે પડિચ્છંમણ કરવા આવ્યો હતો, અને પ્રતિક્રમણ કર્યા
પછી સામાયિક લઈ બેઠો હતો એ રાતે સામાયિકમા કંઈક “ઝોકું”
ખાતો બેઠો હતો તેણે મહોંપાધ્યાયજીના ઉપર્યુક્ત શબ્દો સાંભળ્યા,
અને ભારે ગુસ્સે થઈ મહોંપાધ્યાયજીને કહેવા લાગ્યો ‘હવે આજ પછી
તમને વાદે તે તમારો દીકરો’ એમ કહી તે સામાયિક પાર્યા વિના જ
ઘરે આવ્યો ગયો.

એ સમયથી તેણે મહોંપાધ્યાયજીને વાદવાનું બંધ કર્યું, તેની
પત્નીએ આ વાત જાણી, તેને ખૂબ સમજાવ્યો કે, ‘શુરુ મહારાજ

પ્રત્યે આવું વર્તન ન કરો,' પણ તે એકનો જ મર્યો નહીં. તેણે શુદ્ધ વદન, વ્યાખ્યાન, પોષાણમા પ્રતિક્રમણ, તથા પૌષધ કરવાનું બધું કર્યું સંઘના ભાઈઓએ તેને ખૂબ સમજાવ્યો. મહોપાધ્યાયજીના કહેવાથી ૫૦ વિમલસાગરજિણે તેને સમજાવવા ગયા. પણ તેણે કોઈનું માનું નહીં, પશુંપણના સમયે ખરતર, પૂનમિયા તથા લોકાગમ્યના ગૃહસ્થો શેઠ કલ્યાણમલને પોતાની પોષાણે લઈ જવા સમજાવવા ગયા.

તેઓએ શેઠને જણાવ્યું કે, “શેઠ ! મહોપાધ્યાયજી આકરા છે, પણ તમે તો ધર્મપ્રેમી છો. રાગ-દ્વેષ રહિત છે. ‘કલ્પસૂત્ર’ તો સૌનું એક છે તો અમારા ઉપાધ્યયે પશુંપણ કરવા પધારો.” શેઠ કલ્યાણે તેમનો ભાવ પરખી ઉત્તર વાળ્યો કે ‘ભાઈ ! સામળે, વાણિયો મહાજનથી રીસાવ પણ કઈ ઢેડની પગલમા જઈને ન બેસે. તમે સૌ ઉત્સુકભાષી છો, તમારે ત્યાં ‘કલ્પસૂત્ર’ સામળવાથી મારો અનંત સંસાર વધે. મારે એવું કરવું નથી આપ આવ્યા તે આવ્યા પણ હવે પછી મારી પાસે આવીને આ વાત કાઢશો નહીં.”

ખમત ખામણા

મહોપાધ્યાયજીએ આ ઘટના સામળી ત્યારે નક્કી કર્યું કે, શેઠ કલ્યાણમલ ધર્મમા પણ વટનો કટકો છે.” ખરેખર આ આવક શુદ્ધ સમ્યક્ત્વધારી છે સાચા માર્ગનો ભણકાર છે તો મારે તેને ખમાવવો જ એકાએક એમ ન કરું તો મને સવત્સરી પ્રતિક્રમણ કરવું સૂઝે નહીં, મહોપાધ્યાયજી આમ ચિંતવી સવત્સરીના દિવસે “ઐત્યપરિપાટી કર્મા પછી” ૫૦ વિમલસાગરને સાથે લઈ શેઠ કલ્યાણમલના ઘર પધાર્યા.

શેઠ ઘરના બીજા માળે એકાંતમા પોતાના કુટુંબ સાથે પોષક લઈને બેઠો હતો. તેની પત્ની અને ચાર પુત્રો પૌષધમા હતા. એ વખતે મહોપાધ્યાયજી આવી રહ્યા છે, એમ બહુ શેઠ કમાઠ બધું કરી બેસી ગયો. મહોપાધ્યાયજી આવ્યા બહુને પુત્રોએ કમાઠ જોઈયું તેઓએ મહોપાધ્યાયજીને બોલાવી સામે બેસાડ્યા, શેઠ તેમને વાણ નહીં, તેમની સામે પણ નેરું નહીં.

મહોપાધ્યાયજીએ તેને ઉપદેશ આપ્યો. સૌને સમતારસની વાગ્ધારાથી નવડાવી દીધા. ખમત ખામણનો પરમાર્થ સમજાવ્યો. આ સાલણી શેઠનો ક્રોધ ઓસરી ગયો. અને સૌ વાજતે ગાજતે ઉપાશ્રયે આવ્યા બધાય સવત્સરી પ્રતિક્રમણ કરવા બેઠા. મહોપાધ્યાયજીએ સઘની સાથે શેઠને પણ ખમાવ્યા શેઠે ગત્રી સહસ્રમલને પણ ખમાવ્યો. આ પ્રકારે માંહોમાંહે ખમતખામણાં થયા સૌનું મન શુદ્ધ થયું શેઠ અને મત્રી બંને જણ બીજે દિવસે એકલાણે બેસીને જમ્યા તેમણે ૨૫ વર્ષ જૂનું વેર વોસીરાવ્યું.

નાગોરના રાજા માલદેવે આ ઘટના સાલણી, મહોપાધ્યાયજીને રાજદરબારમા તેડાવ્યા, તેમનો ઉપદેશ સાલવ્યો, ધર્મગોષ્ઠી કરી અને તેમને ઉપાશ્રયે વાજતે ગાજતે મોકલ્યા.

જિનસ્તોત્ર—

મહોપાધ્યાયજીએ ઉપાશ્રયે આવીને ‘શ્રી ઋષલદેવપદામ્બુજલક્ષ્મ’ વાળું ૨૮ પદોનું નવું સ્તોત્ર રચ્યું શ્રાવકોએ તે લખી લીધું અને મુખપાઠ કર્યું, ત્યારે એક યતિ મહાત્માએ આ સ્તોત્રને અશુદ્ધ તરીકે જાહેર કર્યું, મહોપાધ્યાયજીએ આ સ્તોત્રની ૫૦૦ શ્લોક પ્રમાણ ‘સ્વોપજ્ઞ વૃત્તિ’ રચી મહાત્મા આ ‘વૃત્તિ’ વાચી ભારે ખુશ થયો, ચમત્કાર પામ્યો અને કહેવા લાગ્યો ‘મહોપાધ્યાયજી ખરેખર ‘સરસ્વતી લબ્ધપ્રસાદ’ છે ત્યારથી મારવાડમા બધા મહાત્માઓ મહોપાધ્યાયજીની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.

તે પછી મહોપાધ્યાયજી ત્યાથી ચિત્તોડ ગયા, ત્યાં તેમણે ખરતરગચ્છની ઉત્પત્તિના શરૂઆતના આચાર્યોનો ઇતિહાસ નવ શ્રાવકોને જણાવ્યો. તે શ્રાવકોએ મહોં ધર્મસાગર અને ખરતરગચ્છના ઉપાં ધનરાજને આ બાબત ચર્ચા કરવા વિનંતિ કરી ‘ઉપાં ધનરાજે જેસલમેર કે જિકાનેરમા મોટા અથલ ડારો છે, ત્યાં ચર્ચા કરીશું’ ઉં ધનરાજે એમ ઉત્તર વાળી પાટણ તરફ વિહાર કર્યો મહોં ધર્મસાગરે “તે પાટણ પહોંચે ત્યારે તેમને રોકી રાખજો” એમ સમજાવી વિમલસાગરને તેની પાછળ પાછળ મોકલ્યો.

મહોપાધ્યાયજીએ બહોરમા સં ૧૬૧૭મા ૫૦ પદસાગર, ૫૦ જયસાગર અને ૫૦ છત્રસાગરને હીક્ષા આપી પાટણ પધાર્યા.^૧

સં ૧૬૧૭મા પાટણમા ખરતરગચ્છના ભાં બિનચ દ્રસૂરિ વગેરે મતુર્ભાસ રહ્યા હતા.

ચર્ચા

આજ સમયે ગચ્છનામક ભાં વિજયવાનસૂરિ તેમજ આં હીર નિજચસૂરિ વગેરે ખલાતમા ઘોમાસુ રહ્યા હતા. ઉપાં ધનરાજે પાટણ આવી બધી પોધાળેના ભટ્ટારકોને “જેસલમેરી કાબળી” આપી. સૌના વચન હીધા કે, ‘તમારે આં અભયદેવસૂરિ બાબતે મારા પક્ષમા સમતિ આપવી’ તે બધા ભટ્ટારકો ઉપાધ્યાય પડિતોએ તેને હા કહી.^૨ (—સુઅપ્રધાન બિનચ દ્રસૂરિ પૃં ૩૭ થી ૪૫)

મહોં ધર્મસાગર અને ઉપાં ધનરાજે પાટણમા ચર્ચા ચરૂ કરી, ‘આં અભયદેવસૂરિ એ ખરતરગચ્છમા હોય તો ખરતરગચ્છની

૧ મહોપાધ્યાયજીએ તેમના એકને ૫ વિમલસાગરચક્ષિના શિષ્ય મુનિ પદસાગર બનાવ્યા. બીજાને ૫ વિજયવિમલચક્ષિના શિષ્ય ૫ વિવાસાગર ચક્ષિના શિષ્ય મુનિ સહજસાગરના શિષ્ય તરીકે મુનિ જલસાગરને બનાવ્યા અને ત્રીજાને મુનિ જલસાગરના શિષ્ય તરીકે મુનિ છત્રસાગરને બનાવ્યા એમ સૌને જૂઠા જૂઠા મુનિવચેના શિષ્ય બનાવ્યા.

૨ ખરતરગચ્છના મહોંસમયમુ હર ગણિવરે પોતાના સામાજીકચક્ર પ્રકરણમા આ અભયદેવસૂરિ ખરતરગચ્છમાં થયા ૮૪ ગચ્છની એવી માન્યતા બતાવવા બધા ગચ્છના મતિએતી સહી આપી છે.

આ લખાણ સાચુ છે કે નહીં તેનો ખુલાસો ઉપરના લખાણથી થઈ ગય છે. (—અપ્રમાનક પ્રકાશ વર્ષ ૧૪ અંક ૪)

મહો ધર્મસાગરજીએ પ્રજાજનપરીણાના વિમાન માં આ અભય દેવસૂરિ ખરતરગચ્છમાં થયા નથી તેને પુસ્તકર કરનારા આધારપાઠો આપ્યા હતા તેની કળાવ તોષ આપવું મળતી નથી.

(—આ અભયદેવસૂરિ મારે જૂઓ પ્રક ૩૬ પ ૨૧૬ થી ૨૨૧
ખરતરગચ્છ મારે જૂઓ પ્રક ૪ પ ૪૩૭ થી ૪૬૫)

સામાચારી સાચી, નહિતર ખરતરની સામાચારી ખરી નહીં' એવો નિર્ણય થયો.

૧૧૦ અન્થ

સૌએ પ્રથમ તપાગચ્છ લઘુ પોષાળનો અથલ ડાર જોયો, અને પછી તપાગચ્છની વડી પોષાળનો અથલ ડાર જોયો, તો તેમાથી સસ્કૃત ભાષાનો 'ઉત્સૂત્રકન્દકુદાલ' નામે અથ 'સસ્કૃત ટીકા' સાથેનો મળી આવ્યો, તેમા પૂનમિયા, આચલિક, ખરતર, સાર્ધપૂનમિયા, આગમિયા એ પાચે મતોનો અસલી ઇતિહાસ નીકળ્યો તેમા તે બધાને નિહવ જેવા બતાવ્યા હતા આ અથનુ બીજુ નામ "ગુરૂતત્ત્વપ્રદીપ" પણ હતું જેમા વિશ્રામ-૮, શ્લો. ૨૨૧ વિવરણ અથ ૧૯૫૨ હતું.

મહોપાધ્યાયજીએ સં ૧૬૧૬ના આસો સુદિ ૧૩ ના રોજ આ અથની અક્ષરશ નકલ કરાવી લીધી, મહોપાધ્યાયજીએ સૌ ભટ્ટારકો તથા શેઠ શિવજી વગેરે સઘની વચ્ચે આ અથ વાચી સભળાવ્યો, જે વાચવાથી ખરતરગચ્છના શ્રાવકો દુખ પામ્યા. તેઓએ ભં વિનયદાનસૂરિને ખભાત પત્ર લખી મોકલ્યો, તેમા વિનંતિ કરી કે, "આપ આં અભયદેવસૂરિ ખરતરગચ્છમા થયા છે, એવુ લખી મોકલજો."

'અહીં તમારો ગીતાર્થ ચોમાસુ છે, તે પાટણથી જૂદી જ વાતો કરે છે, અને રાગ-દ્વેષ વધારે છે. આપનો ઉપર મુજબનો પત્ર આવવાથી અહીં રાગદ્વેષ મટી જશે તમે મહત છો, રાગદ્વેષને વારનારા છો, તીર્થ કર સમાન છો, તો રાગદ્વેષ ઘટે તેમ પત્ર લખી મોકલજો."

મહોપાધ્યાયજીએ ખભાત આ પત્ર ગયાના સમાચાર જાણ્યા તેમણે શેઠ શિવજીને કહી સઘનો એક માણસ ખભાત ગચ્છનાયક પાસે મોકલ્યો. મહોપાધ્યાયજીએ તેને પત્ર લખી આપ્યો તેના તેમણે જણાવ્યું કે, "અમે પૂં આં મુનિસુદરસૂરિ વગેરે પૂર્વાચાર્યોના અથો ભં ડારમાથી કાઢીને જોયા છે તે આધારે નક્કી થાય છે કે, આં અભયદેવસૂરિ 'ખરતર' નથી ખરતરગચ્છની સામાચારી ખોટી છે તો આપ અહીંના ખરતરગચ્છના શ્રાવકોને જે ઉત્તર આપો તે વિચારીને આપજો."

બીજે દિવસે ખભાતના ખરતરગમ્મના આવકોએ ખભાતમા બ્રાહ્મણ થયા પછી ગમ્મનાયકને પૂછ્યું કે, 'આં અભયદેવસૂરિ કયા ગમ્મમા થયા ?' ગમ્મનાયકે કહ્યું કે 'ખરતરમા થયાનો પ્રયોગ છે ' ખરતરગમ્મના આવકોએ તુરતજ કહ્યું 'તો આપ એટલું જ લખી આપો એટલે કલેશ મટી જાય.' ગમ્મનાયકે આં હીરવિજય સૂરિને આ શબ્દો લખી આપવા આજ્ઞા કરી. આં હીરવિજયસૂરિએ તરત જવાબ આપ્યો કે 'શુરુદેવ! હું હમણા બ્યાનમા બેસું છું તો મધ્યાહ્ન પછી લખી આપીશું'

ખરતરગમ્મના આવકો મધ્યાહ્ન પછી ફરીવાર વિનંતિ કરવા આવ્યા ત્યારે આં હીરવિજયસૂરિ લખી આપવાની તૈયારી કરતા હતા એવામા ખભાતના સં ઉદયકરણ અને વૃં પાસદત્ત વગેરે આવકોએ આવીને પૂછ્યું કે 'શુરુદેવ! શું લખી આપો છો ?' ગમ્મનાયકે યથાર્થે વસ્તુ જણાવી એટલે સં ઉદયકરણ વગેરે સઘે જણાવ્યું કે 'આ જગે આપના ઉપર મહોં ધર્મસાગરછનો કોઈ પત્ર છે ? તેમનો પત્ર આવે તે પછી વિચારીને, લખી આપવું કીક સ્કેશે આમા કઈ ફેરફાર હશે તો મિષ્ટામિ દુલ્લક આપી શકાશે

એ જ સમયે મહોપાધ્યાયછનો પત્ર આવી પહોંચ્યો તેમા જણાવ્યું હતું કે, 'આં અભયદેવસૂરિ ખરતર નહોતા ખરતરગમ્મે પોતાની નવી પ્રત્તિષ્ઠા કરી છે અને શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ ૩૬૦ બોલ પ્રત્તિષ્ઠા છે' વગેરે હકીકતો માટેના ૨૧ પ્રશ્નોના સાક્ષી પાઠો હતા

સં વિજયદાનસૂરિ, આં હીરવિજયસૂરિએ આ પત્ર વાંચી નહીં ક્યું કે 'આ પ્રશ્નોને લોપાય નહીં, તો હવે ખરતરગમ્મવાળાને કઈ લખી આપવું નહીં."

ખરતરગમ્મના બાઈજો ખભાતમાં ત્રીજે દિવસે ફરીથી લખાણ માગવા આવ્યા. ગમ્મનાયકે જણાવ્યું કે 'મહાનુભાવ! આં અભય દેવસૂરિ ખરતર હોય એવા સ્પષ્ટ શબ્દો બતાવે. તો જ લખી આપીએ પરિણામે ખરતરગમ્મના આવકો બીટીને ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા

ગમ્મનાયકે મહોપાધ્યાયછને પત્ર લખી નાખ્યો કે 'અમે ખરતર લખી આપ્યું નથી

મહોં ધર્મસાગરજીએ પાટણુમા આં અભયદેવસૂરિ ખરતર-
ગચ્છના નથી, ખરતરગચ્છની સામાચારો જોટી છે, વગેરે અર્થો
ચલાવી જૈન શાસનની ઉન્નતિ કરી

અન્ય

મહોપાધ્યાયજીએ સં ૧૬૧૭મા પાટણુમા ‘ઔષ્ઠિકમતોત્સવ-
દિપિકા’ અંથ બનાવ્યો પાટણુનો સં ૭૦ શેઠ શિવજી મહોપાધ્યાય-
જીનો ભક્ત બન્યો.

મહોપાધ્યાયજી પાટણુથી વિહાર કરી અહિમનગર પધાર્યા, તે
ત્યાજ ચોમાસુ રહ્યા તેમણે અહીં સં ૧૬૧૮માં ઉપાં લખિધ-
સાગર વગેરે પાત્ર જણાને દીક્ષા આપી, તે પછી તે અમદાવાદ પધાર્યા
એ સમયે અમદાવાદમા મંત્રી ગલરાજ નામે શ્રેષ્ઠી હતો, જે બાદશાહ
મહમ્મદ (ચોથા)નો માનીતો હતો દિશાવાલ જ્ઞાતિના મંત્રી વરણા-
ધગનો પુત્ર હતો. તેને બાદશાહે ‘મલેક શ્રીનગદલ’ નું બિરુદ આપ્યું
હતું. અને મોટો વજર બનાવ્યો હતો ? તે ૫૦૦ ઘોડેસવારોનો
ઉપરી હતો. (—પ્રકં ૪૪, પૃં ૨૧૬ સ ૧૫૬૪ થી ૧૬૧૦)

મંત્રી ગલરાજે મહોં ધર્મસાગરજીનો અમદાવાદમા પ્રવેશ
મહોત્સવ કર્યો, જેમા ૨૦૦૦ નારિયેળની પ્રભાવના કરી અને મહો-
પાધ્યાયને અમદાવાદમા ચોમાસુ કરાવ્યું તેમના વ્યાખ્યાનમા હમેશા
પાત્રસો માણસો આવતા મંત્રી ગલરાજે ચાર મહિના પ્રભાવના કરી

સં ૭૦ શેઠ શિવજી પાટણુથી મહોપાધ્યાયજીને વાદવા અમદા-
વાદ આવ્યો મંત્રી ગલરાજ અને ૭૦ શેઠ શિવજી વચ્ચે ગાઢ
ધર્મપ્રેમ બધાયો મહોપાધ્યાયજીને વિવિધ પ્રશ્નો પૂછતા તેઓ સૌની

૧ લં આનંદવિમલસૂરિના સમયે તૂણા શાહ શ્રેષ્ઠી તેમનો ભક્ત
હતો તેણે ‘મલેક શ્રીનગદલ’ બિરુદધારી હતો તેમણે તપાગચ્છના સવેગી-
ઓનો સૌરાષ્ટ્રમા વિહાર કરાવ્યો

(—તપાગચ્છ પદાવલી, પૃં ૭૦ જૂઓ પ્રકં ૫૬)

લં વિજયદાનસૂરિના સમયે ગલરાજ મલકનગદલ હતો તેણે શત્રુજ્ય
તીર્થનો મુક્તાવાદ કરાવ્યો, (—જૂઓ પ્રકં ૫૭, ‘મુક્તાવાદ’)

શકાનું નિવારણ કરતા અને યોગ્ય સમાધાન કરતા.^૧

(—આત્માનંદ પ્રકાશ, પુ. ૧૪, ૧૫, અ. ૪, ૪)

શાસનરાગ

૫૦ મહોપાધ્યાય ધર્મગ્રાગરજી ગણિવર વિક્રમની ૧૭મી સદીના અભેડ વિદ્વાન હતા, નિઠર વક્તા હતા, તથા સમર્થ બચકાર હતા. તેઓ તપાગમ્મને જ શુદ્ધ જૈન શાસન માનતા, તેઓ એ સમયના તપાગમ્મના નામકો ૬૦ વિજયદાનસૂરિ, ૪૦ ગુ. આ. હીરે વિજયસૂરિ અને ૬૦ વિજયસેનસૂરિ વગેરેને પૂરા વફાદાર હતા, અને તે તે ગમ્મનામકો પણ તેમની વિદ્વતાથી પ્રભાવિત હતા.

સ્વસાવ

મહોપાધ્યાયજી માનતા કે, ‘સામ્યાને સાચો કહેવો અને ખોટાને ઉખેડી નાખવો. તેઓ આ માન્યતાને વળગી રહેનારા હતા. જો કે આવા નમ્ર ચત્તથી કઠામ લાભ થાય, પણ અનેકાંત દષ્ટિએ વિચારીએ તો એ લાભ કહેશાનુબધી પણ બની નાથ.

ગમ્મમત સંઘર્ષ

શાંતિના ઉપાયો

ફલસ્વરૂપ, સત્તરમી શતાબ્દીમાં તપગમ્મમા મોટી અસંતિ બની રહી, અને વિભિન્ન ગમ્મવાળાઓ સામે અવારનવાર અઘડાનણી ભીષી થઈ. જો કે ગમ્મનામકોએ તે કલેશને હઠાવવા, તથા બધા ગમ્મની એકતા જાળવવા શાંતિભર્યા વિવિધ ઉપાયો યોજ્યા.

શાસનદીપક પ્રસિદ્ધ વક્તા મુનિરાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજી મ. આ. જિનવિજયજી અને મોતીચંદ ગિરધર કાપડિયાએ આ બાબતો ઉપર વિવિધ રીતે પ્રકાશ પાડ્યો છે. તેના આધારે અહીં મોડુંક વિચારીએ તોના દૃઢો ઇતિહાસ આ પ્રકારે છે.

(૧) મહો. ૫૦ સાગરજી ગણિવરે વિ. સ. ૧૬૧૭માં ખરતર ગમ્મના ઉપાધ્યાય ખનરાજગણિને ‘આ. અભયદેવસૂરિ ખરતર ગમ્મમા ઘણા નથી આ અ. ૨૧ પ્રમાણુ પાઠો આપ્યા હતા.

૧. તથા મહેતા મારે વિશેષ જુઓ. (—પ્રક. પદ્મ મ. ગદ્યારા.)

અને લં વિજયદાનસૂરિ તથા લં હીરવિજયસૂરિને તે પાઠોની નકલ મોકલી હતી

(૨) મહોં ધર્મસાગરજી ગણિવરે સં ૧૬૧૬ ના આસો સું ૧૩ ના દિવસે પાટણમાં મુનિ વિમલસાગર, મુનિ જ્ઞાનવિમલ, મુનિ જ્ઞાનસાગર અને મુનિ વિવેકવિમલ પાસે પાટણના તપાગચ્છની વૃદ્ધ પોષાળના અથલહારમાથી (અથવા સીસોદિયા વાછા ઝવેરીના ખાનગી અથલહારમાથી) મળી આવેલ સટીક ‘ઉત્સૂત્રકન્દકુદાલ’ અથની પૂરી નકલ કરાવી લીધી. જેમાં વિશ્રામ, મૂળ અં ૪૦૦ અને ટીકા સાથે અંથ ૧૯૫૨ છે

આ અથનાં વિશ્રામ ૧, શ્લોક ૨૦ ની વ્યાખ્યામાં પૂનમિયા, ખરતર, આંચલિક, આગમિક અને સાર્ધપૂનમિયા વગેરે ગચ્છોને નિહ્વે બતાવ્યા હતા આ અથનું ખીજું નામ ‘શુરુતત્ત્વપ્રદીપ પણુ મળે છે’

૧ ઉત્સૂત્રકન્દકુદાલમાં કેઈ નવી નવી ઐતિહાસિક નોંધો પણુ મળે છે જેમકે -

૧ શ્રીસદ્ધે સં ૮૯૦માં ગિરનાર તીર્થમાં શ્વેતામ્બર દિગમ્બર સદ્ધો વચ્ચે જઘડો થવાથી ભવિષ્યમાં જઘડાથી બચવા માટે શ્વેતામ્બરોએ જિનપ્રતિમાને અંચલિકા (લગોટ) બનાવી દિગમ્બરોએ બેઠી પ્રતિમા તેમજ ઉભી પ્રતિમા બનતેને “સ્પષ્ટ લિંગ બનાવ્યા

નોંધ : શ્વેતામ્બર દિગમ્બરોના પ્રતિમા બેઠ માટે જૂઓ (પ્રકં ૧૪ ૩૨૫, પ્રકં ૩૨ ૫૦ ૫૩૩ પ્રકં ૩૪ ૫૦ ૩૦૭ (પ્રકં ૫૩ વીશપથી તેરાપથ ૫૦ ૬૬૫ થી ૬૭૧)

૨ A કર્ણાટકમાં દિગમ્બર ભક્ત રાજા અને શ્વેતામ્બર ભક્ત રાણી હતી શ્વેતામ્બરાચાર્ય આદ્યુપ્ત આચાર્યના શિષ્યે “દિગમ્બરોના પદ્મત્રમાથી બચવા માટે વસ્ત્રો બાળી નાખ્યા” અને સૌને પ્રિય બની રહેવા માટે રાજાએ કાઉસસગામાં ખેસ ઓઢાડ્યો હતો તેને રાખી, તે પ્રદેશમાં રહેવા માટે ચાપનીય સંઘ (વસ્ત્ર ત્યાગી સંઘ) સ્થાપ્યો

(વિશ્રામ ૩ અને શ્લોક ૩૯, ૪૦ની વ્યાખ્યા)

નોંધ : દિગમ્બર ગ્રંથોમાં (૧) અર્ધ ફાલક કંબલીસ ધથી અથવા (૨)

(૭) મહો. ધર્મસાગરગણિવરે સ. ૧૬૧૭ માં પાટણમાં 'ઉત્સુતકન્દુદાસ' અથવા આધારે 'ઔષ્ઠિકમતોત્સુતોદ્ધવાટનકુલક' તથા તેની ટીકા નામે 'દીપિકા' અને 'સદીકતત્વવરજિણી' એમ બે ગ્રંથો રચ્યા. તત્વવરજિણીમાં 'ઉક્ત અથવા આધારે 'સુધ્યા-શક્કાનિરકરણવાદ' નામનો વિભાગ નવો બનાવીને જોડ્યો. આ ત્રણે ગ્રંથો પ્રકાશમાં આવતા વિભિન્ન ગ્રંથોમાં જગલગાટ જન્મ્યો.

(૮) સ. ૧૬૧૬ના મા. સુ. ૧ થી એ આ શ્રી કળાશી સ. ૨ પમાં કલ્યાણીમાં શાપનીય સમની ઉત્પતિ બતાવી છે. (જૂઓ પ્ર. ૧૪ પ. ૩૨૭)

૨ B નવકારમાં છેલ્લું પદમ હવર્ધ મન્ન " એવો સુધિકા પાઠ છે એમ કુલ ૬૮ અક્ષર માત્ર.

૩ દેવદવ્ય કોગી કૈવલ્યાસી નિમ્ન છે તે કૈવલ્ય ત્રાસીક દેવતાથી સમે તેને સમ માત્ર કર્યા નહીં. કૈવલ્યસ નો સવત ૪૧૨ (વીર સ. ૮૮૨) અને સુવિદિત વસતિવાસા પોપાળવસી સુવિદિતનો સ. ૧ ૮ નાલુવો કૈવલ્યસીનો સુવિદિત પાસે ઉપરશાપના લઈ સ. ૧ ૮માં શુદ્ધભાગી ચલાવ્યો. (વિભા. ૩ એ. ૧૬ થી ૧૮ બાબત.)

નાંધ વીર નિર્વાણ સ. ૮૮૨માં કૈવલ્યસિતિ થઈ હતી.

(જૂઓ પ્ર. ૨૩ પ. ૪)

આ જિનેશ્વર આ સુદિસાગરના ઉપદેશથી સ. ૧ ૮ માં પાટણમાં ઉપાશ્રય જન્મ્યો.

(પ્ર. ૩૫ પ. ૮૧ પ્ર. ૩૬ પ. ૨૧૪ પ્ર. ૫૩ પ. ૬૦૬ ૬૧

આક્રમો વિગ્નમતના ઝ. દેવસાગરનું ચર્ચા શતક મ. ૩૬૭)

૪ ૬ સ. આ દેવસાગર અને જૂનરેશ્વર રાજા કુમારપામે પૂર્ણિમા જન્મજાને દેશનિકાસ બાબે. (વિભા. ૪ એ. ૫)

નાંધ પૂર્ણિમા મત મદિ (જૂઓ પ્ર. ૪ પ. ૪૬૫, ૫૧૮)

૫ શુદ્ધ આદિત્ય તપગ્રન્થમાં આ. ૦ દેવકીતિસુરિ વજેરમાં વરતે છે. (વિભા. ૮ એ. એ. ૧૩ થી ૧૬)

નાંધ તપાગ્રન્થની ૫૬ પોપાળના ૪૬ માં આ. ૦ દેવકીતિસુરિને સ. ૧૩૩૨ના ને સુ. ૧ ને રાજા જુલતકમ્પ બાબની ટીકા પ્ર. ૪૨૬ સ્વી હતી.

(-જૂઓ પ્ર. ૪૪ પ. ૧૩)

૧૪ના દિવસોમાં ચાર સઘનુ એકમ જોખમાય નહીં, એ ઉદ્દેશથી પોતાના મુનિઓનું સમ્મેલન ભરી તે ‘ઉત્સૂત્રકન્દકુદાલ’ ગ્રંથને આપ્રામાણિકું ઠરાવ્યો અને જાહેર કથું કે, તેને તથા તેના અવતરણ પાઠોને સાચા માનવા નહીં

મહોં ધર્મસાગરજી ગણિવરે તે આજ્ઞા સ્વીકારી, જે થયું હતું તેનો ‘મિચ્છામિ દુક્કડ’ લખી આપ્યો. આચાર્યશ્રીએ સંઘને સાત યોલનો પદો લખી આપ્યો. તેમા વિદ્યમાન બધા ગીતાર્થોએ પોતપોતાનાં મતા આપ્યા. (—કવિ ઋષભદાસ કૃત ચાર યોલનો રાસ, મહોં ભાવવિજયગણિ કૃત, પદ્મત્રિશજ્જલ્પ વિચાર)

(૫) મહોં ધર્મસાગરજી ગણિવરે પોતાની નવી પ્રરૂપણા ચાલુ રાખી અને અમદાવાદના તેમને ગદા મહેતાનો ટેકો મળ્યો. પછી ઉપાં રાજવિમલગણિ અમદાવાદ પધાર્યા ગદા મહેતાએ તેમને મહોં ધર્મસાગરજીની નવી પ્રરૂપણામા સમ્મત ન થવાથી ત્રાસ આપ્યો.

(૬) ભં વિજયદાનસૂરિએ સં. ૧૬૧૯-૨૦ માં રાધનપુરમાં ઉપરની હકીકત જાણી મહોં ધર્મસાગરજીને સપરિવાર ગચ્છ બહાર મૂક્યા.

લેખિત માફી

(૭) મહોં ધર્મસાગરજી ગણિવરે મહોં સકલચંદ્ર ગણિવરના સમજાવવાથી રાધનપુર જઈ ભં વિજયદાનસૂરિને ચતુર્વિધ સઘની વચ્ચે પોતાની નવી પ્રરૂપણા માટે ‘મિચ્છામિ દુક્કડ’ લખી આપ્યો. તેમા ૧ આં હીરવિજયસૂરિ, ૨ મહોં સકલચંદ્રગણિ, ૩ મહોં ધર્મસાગર ગણિ, ૪ ઉપાં વિજયહસગણિ, ૫૦ રૂપજી ગણિ, ૫૦ કુશલહર્ષ ગણિ, ૫૦ શ્રીકરણ ગણિ, ૫૦ વાનરઋષિ, ૫૦ સૂરચંદ્ર ગણિ, હાપા ગણિ,, (૫૦ હાનર્ષિ ગણિ. ૫૦ સહજ-કુશલ ગણિ), મુનિ વિમલદાનજી, ૫૦ સંયમહર્ષ ગણિ વગેરે આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, પંન્યાસ, મુનિ ગીતાર્થોના મતા થયાં.

ગ્રંથો

આચાર્યશ્રીએ ‘ઉત્સૂત્રકન્દકુદાલ’ અને ‘તત્ત્વતર ગિણી’ ગ્રંથને

૫૦ સૂર્ય દ્ર ગણિ પાસે પાણીમાં બોળાવ્યા અને મહોં ધર્મસાગર ગણિને પરિવાર સહિત ગમ્મનામાં કાળક થયાં.^૧

(૮) મહોં ધર્મસાગર ગણિવરે ગમ્મનાથકની આશાથી ચતુર્વિંશ જૈન સ્થ તથા પોતાના કાંધોને તેરવાઠાથી એક પત્ર લખી જણાવ્યું કે, ‘મેં નિહવો તથા પર્વોની નવી પ્રરૂપણા બાબત મિચ્છામિ દુક્કડ આપ્યો છે, તો કોઈએ નવી પ્રરૂપણા કરવી નહીં. જેણે તેની યચ્છા કરી હોય તે ‘મિચ્છામિ દુક્કડ દેને.’

તે પત્ર આ પ્રકારે મનાય છે

(૧) મહોં ધર્મસાગર ગણિએ આશ્રયની પ્રરૂપણા કરી હતી. તેમજ ‘તત્ત્વતરંગિણી’ શ્રવ્ય બનાવ્યો હતો, તેમા ઇતર ગમ્મોની કઠક સમાલોચના કરી હતી જાં વિજયદાનસૂરિ અને આં હીર વિજયસૂરિએ તે શ્રવ્યને જલ શરણ કરાવ્યા અને ઉપાધ્યાયશ્રીએ પણ તે પ્રરૂપણા માટે મિચ્છામિ દુક્કડ આપ્યો અને એજ આ પ્રકારે છે

“સ્વસ્તિ શ્રીશાન્તિબિન પ્રણમ્ય । તિરવાદાનગરત પરમગુરુ શ્રી વિજય સૂરિ સેવી ટં ધર્મસાગર ગણિ સ્થિતિ સમસ્તન્નાર સાધુ-સાધ્વી શ્રાવક-શ્રાવકાચોમયમ્ । બાજ પઢી બમે પાંચ નિહવ ન કહત । પાંચ નિહવ કયા હુહ તે મિચ્છામિ દુક્કડ । ઝસ્ત્રવર્દકુશલ પ્રય ન સદહત, પૂર્વદ સદશક હુહ તે મિચ્છામિ દુક્કડ । ચતુર્વી બાધી થીમ શ્રી પૂજ્ય બાસિ (આદેશ) વેદ છદ તે પ્રમાણ ॥ ઠ ॥ સાત ચોલ નીમ મગવાન બાસિ ચદ છદ તે પ્રમાણ । ચતુર્વિંશ સંવતી બાસાસના કોથી હુહ તે મિચ્છામિ દુક્કડ । બાજ પઢી પાંચ પૈત્ય વાંદવા । તિરવાદામાદિ શ્રીપૂજ્ય પરમગુરુ શ્રી વિજયદાનસૂરિનદ મિચ્છામિ દુક્કડ

૧ જા શ્રી વિજયદાનસૂરિએ સ ૧૬૧૬-૨ માં ‘તત્ત્વતરંગિણી’ને ક્ષેત્રજ્ઞના માની અપ્રમાણિત ગણેર કરી, તે પછી જૈન અમલુકાધર્મો તિથિ-ચર્ચાના પણ પ્રસંગો ઉઠ્યા પણ કોઈએ કોઈ પણ ચર્ચામાં કે ચર્ચાપત્રમાં અપ્રમાણિક હોવાના કારણે તત્ત્વતરંગિણી નો કવાસો આપ્યો નથી જે જા વિજયદાનસૂરિને પૂજ્ય માનતા હોય તે સૌ વિવેકીએ સમજવું જોઈએ કે ક્ષેત્રજ્ઞનાની તત્ત્વતરંગિણી ના આધારે નવી તિથિચર્ચા કરવા પ્રયત્ન કરવો તે સધને મોટા હાનિકારક પ્રતિ છે

(-जैत्रयुग, वर्ष : ५, पृ० ४८३; पद्मावली
समुच्चय भा० २, पुरवर्णी पृ० २५७)

‘ પહિલુ ધર્મરુચિ ઉં ધર્મસાગર, અથ કરિઉ એક મોટો,
ચુરાસી ગચ્છ તેહમાં નધા, તત્ત્વતરંગિણી ખોટો. ૨૨
ગાલા વણાયગ આદિ શ્રાવક, સખલ સખાયત કીધા;
શ્રી વિજયદાનસૂરિ સઘાતિ, ફિરી ફિરી ઝગડા કીધા. ૨૩
સુણ્યા સરઈ ન પોતઈ સાગર, રાકતાણી પરિ રોળ્યા;
કુમતિકુદાલ ને તત્ત્વતરગિણી, સઘિ પાણીમાહિ ખોળ્યા. ૨૪
એ ઓગણિસઈ પ્રથમ પ્રવાડો, પગે લાગી નઈ પઈઠા;
ભદ્રા મત માડિઉ છઈ તાલઈ, આપ રૂપિ થઈ બઈઠા. ૨૫

(-સ ૦ ૧૬૭૪ દિવાળી દિને 'સાગરબાવની')

(૯) મહોં ધર્મસાગરગણિવરે સં ૧૬૨૯ મા ઉત્સૂત્રકઠ-
કુદાલના અવતરણ જેવો કુપક્ષકૌશિકસહસ્રકિરણ અથ, તેની ટીકા,
તથા ઇરિયાષટ્ત્રિશિકા-સટીક અથો રચ્યા, આં હીરવિજયસૂરિએ
કુપક્ષકૌશિકસહસ્રકિરણ અથ ગીતાર્થો પાસે તપાસડાવી તેનું નામ
પ્રવચનપરીક્ષા રાખ્યું આ અંથ બન્યા પછી વિવિધ ગચ્છોમા ફરીવાર
સઘર્ષ શરૂ થયો. ખરતરગચ્છવાળાએ ખાં અકબરની રાજસલામા
પ્રવચનપરીક્ષા અથ બતાવી જણાવ્યું હતું કે, 'તપાવાળા અમારી સાથે
ઝગડો કરે છે' (-યુગપ્રધાન જિનચ દ્રસૂરિ પરિશિષ્ટ ચ પૃં ૩૦૫,
પ્રકં ૪૪ પૃં ફરમાન)

(૧૦) અરતરગચ્છવાળાઓએ સં ૧૬૪૨માં પાટણની રાજ.

સભામાં આં વિજયસેનસૂરિ સાથે 'પ્રવચનપરીક્ષા' બાબત શાસ્ત્રાર્થ માઠથો. બે શાસ્ત્રાર્થ ૧૪ દિવસ ચાલ્યો. આં વિજયસેનસૂરિએ તેમાં જજ પ્રાપ્ત કર્યો. (—વિજયપ્રશસ્તિ મહાકાવ્ય, સર્ગ ૧૦ શ્લોક ૪)

(૧૧) અસ્તરગમ્ભવાળાઓએ સં ૧૬૪૨માં પાટણમાં હાર થયા પછી વાર વમ્ભરાજ કલ્યાણરાજની મદદથી અમદાવાદમાં મોટા મોટા ઉમરાવો તથા મોગ તારિકેશી ભરેલી સૂબા ખાન-ખાનાની રાજ સભામાં પ્રવચનપરીક્ષા અંગે ફરીવાર શાસ્ત્રાર્થ માઠથો તેમાં પણ આં વિજયસેનસૂરિના શિષ્યો છૂટ્યા આચાર્યના શિષ્યોએ હાજર રહેલા કલ્યાણરાજ પકિતો સૂબાઓ, ઉમરાવો તથા અસ્તરગમ્ભના સર્વ આવકોનો વિજય ભાગ્યે. આવકોએ આ શિષ્યોને સૂબાના માન-વાળથી બહુમાન કરી ઉપાધ્યક્ષ પધરાવ્યા.

(—વિજયપ્રશસ્તિ મહાકાવ્ય, સર્ગ-૧૦ શ્લોક ૫ થી ૧૦)

(૧૨) વમ્ભરાજ કલ્યાણરાજે અસ્તરગમ્ભનો પક્ષ કરી, ખાલા તેમાં નવાબને ચઠાવી તપગમ્ભના જૈનો વગેરેને ધણા ત્રાસ અપાવ્યો, જં ૦ ગું ૦ આં હીરવિજયસૂરિએ મહોં શાંતિચંદ્રગણિવર મારફત આ બંધર બાં અકબરને પહોંચાડયા અને આ ત્રાસનો ઉપાય કરાવ્યો.

✓ (૧૩) જં ૦ ગું ૦ આં હીરવિજયસૂરિવરે ખૂબશતમાં આવી સં ૧૬૪૬ ના ચોથ શુ. ૧ ને શુક્રવારે પાટણમાં તપગમ્ભનો સત્તુવિજય સઘ બેકકો કર્યો અને જૈન સઘની બેકતા ખાતર ૧૨ બોલનો નવો પદો બનાવી, બધે રચે તે પદો મોકલ્યો.

૧૨ બોલનો પદક ૧૨ બોલનો સાર નીચે પ્રમાણે હતો—

૧ કોઇએ પરપક્ષીને કઠોર વચન કહેવું નહીં

૨ પરપક્ષીના માર્ગાનુસારી ગુણે અનુમોદવા યોગ્ય છે ૧

૧ જાણે જૈનોમાં તપગમ્ભ દરિયાવહિનો અગ્ર છે ત્રિશ્વક્રુતને સમ્યક્ક્રુત બનતી સહે છે તપગ જ્યાં મુનિરહે છે એ જ્ઞાતો તેમજ સર્વ વિદ્યા પીજ્યા સાક્ષિને બળે-બળારે છે પોતાના પ્રથમ ભારેમાં મુરખિત રામે છે ઉપત્તી પ્રશસ્તિ કરે છે આ અગ્રની આ વિચારના છે ખીલ અગ્રમાં જાતી ઉદારતા રેખાતી નથી.

૩. શાસ્ત્રવિરુદ્ધ અને પરપરા વિરુદ્ધ પ્રરૂપણા કરનારા ઠપકાને પાત્ર થશે.
૪. દ્વિગબરની પ્રતિમા, આવકે પ્રતિષ્ઠા કરેલી જિનપ્રતિમા, તથા દ્રવ્યલિંગીના દ્રવ્યથી બનેલ પ્રતિમા સિવાયની સર્વ જિનપ્રતિમાઓ વાદવા-પૂજવા યોગ્ય છે તેમા અચકાવું નહીં.
૫. ઉપર નિષેધ કરેલી જિનપ્રતિમાઓ પણ સ્વપક્ષને ત્યા હોય તો વદનીય છે. ચારીત્રધારીઓ વાસપેક્ષ કરેલ સર્વ જાતની જિન પ્રતિમા વદનીય છે
૬. શાસ્ત્રોમા સાધુની પ્રતિષ્ઠા કહેલી છે. બીજા ગચ્છવાળા સાધુ છ દર્શન પૈકી જૈન દર્શનના જ સાધુ છે, તો તેનો સ્થાપનાનિષેધો પણ જૈન સાધુતા જ મનાય.
૭. સ્વામીવાત્સલ્યમા પરપક્ષી આવીને જમે તો સ્વામીવાત્સલ્યનુ ક્ષણ નાશ પામતુ નથી
- ૮ શાસ્ત્રમા નિહૂનવો ૭ (૯) બતાવ્યા છે, તે સિવાયના બીજાઓને નિહૂનવ કહેવાથી સમ્યક્ત્વ રહે નહીં
- ૯ પરપક્ષીઓ સાથે કરેલી તીર્થયાત્રાનુ ક્ષણ નકામું જતુ નથી.
૧૦. પરપક્ષી સાથે ઉદ્દેરીને ચર્ચા કરવી નહીં. સામી વ્યક્તિ ઉદ્દેરીને ચર્ચા કરે તો તેને શાસ્ત્રાધારોથી શાંતિપૂર્વક જવાબ દેવો. કલેશ વધે તેમ કરવું નહીં
૧૧. આં વિજયદાનસૂરિએ ‘કુમતિકુદાલ’ અથને ચતુર્વિધસઘની વચ્ચે જળશરણ કરાવી, અપ્રમાણ કરાવ્યો. તે અથનુ એક વચન પણ જેમા હોય તે અથને પણ અપ્રમાણ માનવો
- ૧૨ પરપક્ષના અવિરોધી સ્તવન, સ્તુતિ વગેરે બોલવા, કેમકે જિન-સ્તુતિ કરનારા સુકૃત પિંડને ભરે છે

આ બાર બોલોનો પદ્મ ગીતાર્થોએ ત્રણ ચોમાસી અને પર્યુષણ-પર્વમા સર્વસ્થળે વાચવાનું નક્કી કર્યું.

આ બાર બોલના પદ્મની નીચે આ મુનિસમ્મેલનમા હાજર રહેલા સર્વ ગીતાર્થો અને મુનિવરોના હસ્તાક્ષર કરવામા આવ્યા. તે આ પ્રમાણે—

આં વિજયસેનસૂરિ, ઉં ૬૦ ધર્મસાગર ગણિ, ઉં વિમલદર્શ ગણિ,
 ઉં શાંતિચંદ્ર ગણિ, ઉં ઠસ્યાણુવિજય ગણિ, ઉં ઠમલવિજય ગણિ,
 ઉં સોમવિજય ગણિ, ૫૦ સહજસાગરગણિ, ૫૦ ઠાનર્ષિ ગણિ,
 (૫૦ ઠસ્યાણુકુશલ ગણિ) વગેરે વગેરે (પ્રકં ૫૮)

મહોપાધ્યાયજીનો શાસનગ્રેમ

નોંધપાત્ર બીના એ છે કે મહોં ધર્મસાગર ગણિવરે પણ તપ-
 ગચ્છના એકમને મનમાં વસાવી અને ગણધરની બાદીએ બેઠેલા ગચ્છ-
 નાથોના બહુમાન ખાતર અતિનમ્રભાવે આ પદ્મમાં હસ્તાક્ષર આપ્યા
 હતા. તેમજ ૫૦ સહજસાગર ગણિ (જે સં ૧૬૮૬માં આં
 રાજસાગરસૂરિના ઉપાધ્યાય જન્યા હતા, તથા ૬ સદેબી સાગર મુનિ
 શાળાના આલ મુનિવર હતા તેમણે) પણ આ પદ્મમાં હસ્તાક્ષર
 આપ્યા હતા.

આ મુનિસમ્મેલનમાં અમુક અમુક મુનિવરોને અમુક અમુક
 પદવીઓ આપવાનો પણ નિર્ણય થયો હતો.

આં હીર્ણવજ્રસૂરિ - આ પ્રતાપી આચાર્યની અસર આખી
 સદી પર થઈ છે તેમણે સાધુઓના ચિસ્ત માટે ખૂબ વિચારે કર્યા
 જણાય છે અને ઉં ૬૦ ધર્મસાગર જેવી પ્રબલ વ્યક્તિને પણ પોતે
 અકુશમાં રાખી શકાય છે એ તેમનું આત્મતેજ જતાવે છે

(શ્રીચુત શાંતિચંદ્ર ગિરધર ઠાપડિયાની ‘શાન્તરસ સુધારસ
 ભાવનાના ગુજરાતી ભાષાન્તરની સં ૧૬૬૪ ના પોષમાં
 લખેલ અવલોકન પ્રસ્તાવના પૃં ૫૦, પ્રકં ૫૮)

જં આં શ્રીહી વિજયસૂરિએ સં ૧૬૪૬માં અજાતમાં થણા
 નવા ઉપાધ્યાયો અને નવા પન્થાસો જતાવ્યા હતા.

(૧૪) મહોં ધર્મસાગરગણિવરે અમદાવાદ જઈ બાર ભાલો-
 ના પદ્માનો “ભજ” કર્યો. તેમને ભદુઆ વગેરે જોનાનો ટેકો હતો.

ભદુઆ આવકે તેમાં આગેવાની લીધી. તેની સાથે બાબત આવકો
 હતા. આથી આ નવી પ્રકૃપણા ‘ભદુઆનોમત’ તરીકે પણ વિખ્યાત થઈ

(૧૫) મહોં શાંતિચંદ્ર ગણિવર ત્યારે ગચ્છનાયકની આજ્ઞાથી અમદાવાદ પધાર્યા. તેમણે સઘમા ઉપદેશ આપી એવું વાતાવરણ પ્રકટાવ્યું કે કદાચ અમદાવાદનો જૈન સઘ ભદ્રા વગેરે બાવન જૈનોને સઘ બહાર મૂકી દે.

પાંચ બોલ

(૧૬) મહોં ધર્મસાગર ગણિવરે સં ૧૬૪૮-૪૯ ના પોષ શુદ્ધ ૧૫ ને રવિવારે પુષ્યાર્કયોગમા અમદાવાદમા સ્વગચ્છના ગીતાર્થીના માન બાતર જં આં હીરવિજયસૂરિ પાસે “ પાંચ બોલ ”નો મિચ્છામિ દુક્કડ આપ્યો, તે આ પ્રમાણે—

૧ મરીચિએ કપિલને કહેલા વચન બાબત.

૨. ઉત્સૂત્રના ૧૫ ભવો બાબત.

૩ ઉત્સૂત્રીના સખ્યાતા, અસખ્યાતા, અનંતા ભવો બાબત.

૪ બારબોલના પટ્ટાથી વિરુદ્ધની પ્રરૂપણા બાબત.

૫. સૂત્ર વિરુદ્ધ, પરપરા વિરુદ્ધ પ્રરૂપણા બાબત.

આ પ્રમાણે સમજૂતી થવાથી અમદાવાદમા ભદ્રા શ્રાવક વગેરે બાવન જૈનોને સઘ બહાર મૂકવાની વાત ઊડી ગઈ, અને કલેશ શમી ગયો.

(૧૭) મહોં ધર્મસાગરગણિવરે સં ૧૬૪૮મા અમદાવાદમા ‘ સટીક તપાગચ્છપટ્ટાવલી ’ રચી, જં ગં આં હીરવિજયસૂરિએ સં ૧૬૪૮ના જ્યેષ્ઠ ૫ ના રોજ અમદાવાદમા ઉં વિમલહર્ષ, ઉં કલ્યાણવિજય, ઉં સોમવિજય, ૫૦ લઙ્ઘિસાગર ગણિ વગેરે ગીતાર્થીની તપાસ સમિતિ બેસાડી, તેની પાસે ‘ હુષમ સઘ સ્તોત્ર, જીર્ણપટ્ટાવલી, આચાર્યગુર્વાવલી ’ વગેરેના આધારે તપાસ કરાવી તેને પ્રમાણિક કરાવી, તેનો પ્રચાર કરવાની આજ્ઞા આપી.

નવી પ્રરૂપણાનો અથ

(૧૮) મહોં ધર્મસાગર ગણિવરે સં ૧૬૫૦માં ‘ સર્વશશતક ’ બનાવ્યું, તેમાં ઘણા અથોના આધારો આપી તેની ‘ ટીકા ’ પણ રચી. તેમણે આ અથોમા નવી પ્રરૂપણાને પ્રધાનતા આપી.

૧ (૧૬) જાં શ્યામ હીરવિજયસૂરિએ સં ૧૬૫૨ ના ભાગ શુભ ૧૧ ના રોજ ઉના નગરમાં સ્વર્ગવાસ કર્યો તેમની પાટે બમ્બના નાથક શ્યામ વિજયસેનસૂરિ થયા.

મહોં ધર્મસાગરગણિવરે પણ સં ૧૬૫૩-૫૪ ના કાં શુભ ૬ ના રોજ સૂરતમાં મૂત્રકૃષ્ણના રોગથી સ્વર્ગગમન કર્યું.

ભાં વિજયસેનસૂરીશ્વરે સં ૧૬૫૩-૫૪ માં ગં શુભ ૫ ના રોજ અમદાવાદમાં તેમના વિદ્વાન શિષ્ય ૫૦ લખિંધસાગરગણિને ઉપાધ્યાયપદ આપ્યું તેઓએ ૧૮ મહિના ઉપાધ્યાયપદે રહી સ્વર્ગ ગમન કર્યું.

નવીપ્રહ્મપણા

શ્યામ વિજયસેનસૂરિએ સં ૧૬૬૫ માં ઉં લખિંધસાગર ગણિના વિદ્વાન શિષ્ય ૫૦ ને મિસાગર ગણિને ‘ઉપાધ્યાય’ બનાવ્યા, જેમ મહોં ધર્મસાગર ગણિવર તપગ્રસ્થના નાથકો પ્રત્યે અત્યંત રાગી હતા તેમ ઉં નેમિસાગર ગણિ તથા ૫૦ ભક્તિસાગર ગણિ મહોં ધર્મસાગર ગણિવર પ્રત્યે અત્યંત રાગી હતા તેઓને ‘સાગરમત’ની નવી પ્રહ્મપણામાં વધુ રસ હતો. આથી તેઓએ સાગરમતની નવી પ્રહ્મપણાને વ્યવસ્થિત રૂપ આપતાં ૩૬ બોધ બનાવી, તેનું વિવરણ લખી તેના આજ્ઞાવાક્યે નવા પાનાઓ લખાવી તેમાર કશબ્દ અને ૪ યોગસામાં તથા પશુસજ્જમાં બાર બોધના પદને બદલે ૩૬ પ્રહ્મ પણાના આજ્ઞાવાક્ય પાના વાચવાનું ચાહ્યું કર્યું.

આંતર કલેશ

‘સુવસ્યતક માં ભરગ્રસ્થવાગ્યા પ્રત્યે જે આક્રોષો કર્યા હતા તે કોઈ કોઈ અરે સ્વગ્રસ્થ નાથકોને પણ લાગુ પડતા મનાયા હતા. આ પાનાઓનો પ્રચાર થતાં તપગ્રસ્થના આંતર કલેશમાં થી હોમાયુ આ માટે ઉત્તેજ મળે છે કે—

સૂત્રમ્—આગમ-અવહારિભષનાનુયાયિનમુત્સૂત્રકમ્વકુલાભ્યક્તિરિદ્ધિમ્-
સ્તોર્ધ્વાદીનામાશાસનયા પરિત્યક્તસમ્પરબા રૂપિ વય વદામ ।

(બોધ ૨૬ મે)

હીર જેસિગને મિથ્યાત્વી કહ્યા, તો સાગર ગચ્છ ખહાર રહ્યા
કડી ૧૦૧૮. (—વિજયતિલકસૂરિ રાસ, અધિ૦ ૨, પૃ૦ ૮૬)

(૨૦) જાં આં હીરવિજયસૂરિના મહોં સુમતિવિજય
ગણિવરના શિષ્ય પં કનકવિજય ગણિ તથા બીજા શિષ્ય કેવિ
પં સિ હવિજય ગણિ આ ગચ્છનાયકની આજ્ઞાથી સૂરતમાં
ચોમાસુ પધાર્યા તેઓ ખાર બોલનો પદ વાચવા બેઠા, ત્યારે સૂર-
તના નવી પ્રરૂપણાના પ્રેમી સૂરા વહોરાએ ત્યા આવીને તેમને
વાચવા હીધા નહીં, ને મોટો વિરોધ કર્યો

બીજી સાલ મહોં કલ્યાણવિજય ગણિવર ગચ્છનાયકની
આજ્ઞાથી સૂરત ચોમાસુ પધાર્યા સૂરા વહોરાએ તેમનું પણ અપમાન
કર્યું અને પોતે જ ખાર બોલના પદને બદલે નવી ચર્ચાના આલાવાનાં
પાના વાચવા શરૂ કર્યા. મહોં કલ્યાણવિજયજી ગણિવરે સૂરતના
સઘના આગેવાનોને ઉપદેશ આપી, સમજાવી, પોતાના બનાવી હીધા
પાંચ બોલનો પદો

(૨૧) પછી તો આં વિજયસેનસૂરિએ સં ૧૬૬૭ના માં
વં ૪ ને શનિવારે પાટણથી પાંચ બોલનો નવો પદો બનાવી સઘને
સ્થાને મોકલ્યો તે પાંચ બોલનો પદો આ પ્રકારે હોતો —

- ૧ સૌએ ખાર બોલના પદ ઉપર શ્રદ્ધા રાખવી
૨. ગીતાર્થોએ ચોમાસામાં તથા પજૂસણમા સઘની સભામાં ૧૨
બોલનો પદ જરૂર વાચવો-વચાવવો
- ૩ તથા ‘પ્રશ્નોત્તરસમુચ્ચય, હીરપ્રશ્ન’ અથો પણ અવશ્ય વાંચવા.
કોઈએ આ ત્રણ અથો વાચવાનો વિરોધ કરવો નહી
- ૪ કોઈએ આ ત્રણ અથ સિવાયના છૂટા ચર્ચાપત્રો, આલાવાઓ
વગેરે બ્યાખ્યાનમા વાચવા નહીં, વચાવવા નહીં
- ૫ સૌએ ખાર બોલના પદકની આજ્ઞા મુજબ માર્ગાનુસારીપણે વર્તવું ?

૧ ‘સદધાક્ષિવ સર્વેસિન્ધવ સમુદીર્ણસ્ત્રવિ નાથ’ દૃષ્ટ્ય ।

ન ચ તાસુ મવાન પ્રદ્રવ્યતે પ્રવિભરતાસુ મરિત્તિસ્વોદ્ધેઃ ॥ ”

આં વિજયસેનસૂરીયરે સુરતના સધ ઉપર ઉપરનો પાંચ બોલનો પદ્ધતિ મોકલ્યો, અને તેની સાથે સધને સલાહ આપતો બહા મણ પત્ર લેવી તેમાં લખી જણાવ્યું કે -

સૂરેા વહોરો સુરતમાં નવી પ્રરૂપણા કરે છે, ને મહોં કસ્યાણુ વિજયજી ગણિવર વગેરેનું અપમાન કરે છે આ હક્કીકત બની તેથી અમને ઘણું દુઃખ થયું છે હવે સુરત સધની ફરજ છે કે, તમે સૂરા વહોરાને સમજાવો, કે 'તે મહોં કસ્યાણુવિજયજી ગણિના અશ્વોમા પદ્મિભિજ્ઞામિ દુલ્લક આપે' અને વળી મહોં કસ્યાણુવિજયજીને અમને જો પ્રમાણે કર્યાના સ્પષ્ટ પત્ર આવશે તો જ અમને સતોષ થશે. પણ જો તમે જો પ્રમાણે ન કરી શકો તો અમારે જૈન શાસનની મર્યાદાના રક્ષણ માટે ઉપાય કરવો પડશે.

'મહોં કસ્યાણુવિજયજી ગણિવર વગેરે મુનિવરો સૂરા વહોરાના ઘરનાં આહારપાણી લેવા બધ કરે. સાથેસાથ જો પણ ધોક્કમ માનજો કે, અમે પણ અમારા સાધુને સુરત ધોમાસુ મોકલવાનું બધ કરીશું.'

તમે જો પ્રમાણે વ્યવસ્થા કરી શકો તો પત્રથી જણાવજો.

આ પત્ર મળતાં જ સુરતના સધે ગમ્મનાથકની આરા મુજબ સર્વ વ્યવસ્થા કરી અને પત્ર લખ્યો. તેમાં સાથેસાથ ગમ્મનાથકને વિનંતિ કરી કે આપે સુસ્ત પધારી અમારા ઉપર ઉપકાર કરવો.

(૨૨) આં વિજયસેનસૂરિ સુરત પધાર્યાં અહીં ધોમાસુ કરી બહાત મહાયાત્રા માટે સોરઠ પધાર્યાં ત્યાં જ ૪ વર્ષ સુધી વિચરી

એનો ભાવબુવાદ કરતાં મી જ્ઞાનભનજીએ કહ્યું છે—

"જિન્સરમાં સધર્મા જરૂર છે જોને જિન્સર ભગવા ૨,

સાવરમાં સધળી તલિની સહી, તલિનીમાં સાવર ભગવા ૨."

તેથી જ ભગવાનના જીવસારે ન્યાં ન્યાં જે મુદ્દર હોય તેને સાર કહેવું

નથી પ્રરૂપણા ૩૬ બેલ્લમાંના ૩૩ મા બેલ્લમાં આ વચનને અસત્

હેવાનું કહ્યું છે

દુમિથિતં મા પરત્વજગુપ્તિઙ્ગુ સુરમિતિ મા કામજ સ્પૃહસંપદા ।

તમેજ તાં પૂર્વમદ્વાપીરોક્ષિતા બગ્ગજ્ઞમાર્ગં તિવવાચવિપુષા ॥

(—આ સિદ્ધસેન દિવાકર કૃત ભગવત્સુતિ)

શખેશ્વર તીર્થ થઈ પાટણ પધાર્યા 'વીરવશાવલીના આધારે
જાણવા મળે છે કે, મહોં સોમવિજયજી ગણિવરે સં ૧૬૬૬—
૭૦ માં પાટણમાં ગચ્છનાયક સાથે સાગરમતને આશ્રયીને મોઠો મત-
લેદ ઊભો કર્યો. (— વિવિધ ગચ્છીયપટ્ટાવલી, પૃં ૨૨૪)

એક એવો પણ ઉદ્દેશ મળે છે કે, મહોં સોમવિજયજી ગણિ-
વર સં ૧૬૬૬માં પાટણથી વિહાર કરી સીધા મારવાડમાં ગયા ?

બનવા ભોગ છે કે, સોમવિજયજી ગણિવર, પ. રામવિજયજી ગણિ,
અને પં કમલવિજય ગણિને પોતાની સાથે મારવાડ લઈ ગયા હોય !

(૨૩) આં વિજયસેનસૂરીશ્વર પાટણથી અમદાવાદ પધાર્યા.
તેમણે સર્વ પ્રથમ અમદાવાદમાં જ્ઞાતિલેદનો કલેશ હતો તે મટાડ્યો
(— વિજયપ્રશસ્તિ મહોં સર્ગ. ૪૧ શ્લો. ૩૬—૪૦)

ચતુર્વિધ સંઘ સમેલન

તે પછી આં વિજયદેવસૂરિ વગેરે સાધુઓ અમદાવાદ આવ્યા.
સુરતનો જૈન સંઘ આવ્યો, ખલાત વગેરે શહેરોના સંઘો પણ

૧. મહોં સોમવિજયગણિવરે અને મહોં કીર્તિવિજય ગણિવરે
આ બંને વીરમગામના ગૂજરાતના આદ્યાહના વજર વીરજી મલિક પોર-
વાડના હતા તથા આદ્યાહના માનીતા મત્રી મલિક સહસ્ત્રકિરણ પોર-
વાડના પુત્રો હતા, બંને ભાઈઓ હતા બંને જાં આં હીરવિજયસૂરિના
શિષ્યો હતા બંને ગુરુ ભાઈઓ હતા મહોં કીર્તિવિજયજી ગણિવર મહોં
સોમવિજયજી ગણિવરનો પરિચય આ રીતે આપે છે —

વિદ્વલ્લોચનસોમસોમવિજયો યસ્યાન્તિપત્કુજ્જરો,
મન્ત્રી સૌકૃતકૃત્યમન્ત્રવિપયે મિત્ર મન પ્રોળને ।

મન્જૂપા સમયાર્થસાર્થનિકરે ભૂયા સ્વકીયાન્વયે,
માન્યો માનવિમાનિમાનવજિત શ્રીવાચક સોડમવત્ ॥ ૧૫

શ્રીમદ્વીરપરમ્પરાસુરલતાં સન્તાપિતાં સાગરે-
સારોર્મિપ્રકરાનુકારિ વચન વ્યાલોક્ય ચેનામુના ।

કૃત્ત્વા યજ્ઞ પક્ષમણ્ડપમિમા તત્રાધિરોપ્યાદરાત્
પ્રૌટા કારિ તથા યયા જગદિમા તુષ્ટ ફલે સેવ્યતે ॥ ૧૭

(— મહોં કીર્તિવિજય ગણિકૃત વિચાર રતનાકર પ્રશસ્તિ)

ગમ્મનાથકને વદન કરવા અહીં આભ્યા આચાર્યશ્રીએ મુનિસંઘમાં રહેલ
 ‘આતરિક કલેશને દૂર કરવાનું’ હાથમાં લીધું સૌએ ગમ્મનાથક પાસે
 પોતપોતાની વાત રજૂ કરી સૌની સામે ફેટલાએક સાધ્યા-ઘોળા પત્રો,
 કપડી પત્રો, અપ્ત પુસ્તક વગેરે રજૂ થયાં આ પુસ્તકમાં ગમ્મનાથ જુદા
 જુદા મુનિવરો ઉપર આક્ષેપો કરવામાં આભ્યા હતો તે આ પ્રમાણે—
 “તે માલી (૪૮મા ભા.) સોમતિલકસૂરિનંદ, કલ્યા અજ્ઞાની સાગર મુનિ,
 સાગર પ્રધિ અર્ધ એ સાખિ, એક વિચાર ન ઘટ્ય મનરાખિ’
 (—બોલ : ૨૭મો)

તેક વચણું સૂત જ સુણો, સર્વજ્ઞયતકિ એ અવગણો;
 હીર જેસિ જને મિશ્માત્વી કલ્યા, તે સાગરગચ્છ બાહિર રહ્યા ૧૦૧૮
 ‘સૂતમ્—આગમં’ (બોલ ૨૯મો, ઉપરની કલમ ૧૬મી)
 (વિજયતિલકસૂરિશસ અધિ. ૨ એ પ્રક. ૫૫ પૃ. ૭૨૦
 (—ઐતિહાસિક શાસન પ્રક. ભા. ૪ પૃ. ૮૫, ૮૬);
 આનંદકાવ્ય મહોદધિ મો. ૭મું મો. ૬ દેસાઈની પ્રસ્તાવના
 (પૃ. ૧૧૫થી ૧૧૮)

કલેશનું મૂળ

(૨૪) મહો. મુનિ વિમલજલિવરના શિષ્ય કવિરત્ન ૫૦
 દર્શનવિજ્ઞાન ગણિએ આ અતુર્કિય સંપના સમ્મેલનમાં નવી પ્રદ્ર
 પણાના ૩૬ બોલના આલાવાના પાના રજૂ કર્યા પછી તેમણે કહ્યું
 કે, અરુણેવ ! આપણા ગમ્મનાથ આતરિક કલેશનું મૂળ નવી પ્રદ્રપણા
 છે જેના ૩૬ બોલ આ પાનાઓમાં લખેલા છે એકદરે આ પાના તે
 એરી પુસ્તક જ છે

(૨૫) આ. વિજયસેન
 વાના પાના એક અભિ પાસે
 સૌએ તે ર્
 આ લખાણ
 દરેક બોલ અ
 બોલ ફેટલા

વી પ્રદ્રપણાના ૩૬ બોલના
 ‘સભામાં બહેર
 વચ્ચે બહેર
 એમ જણાવી,
 ‘આપી’

ઠરાવ્યા અને સાથોસાથ જાહેર કર્યું કે સાગરપથના આ સમસ્ત અથો વાસ્તવમાં જલ શરણ કરવા જેવા છે, પણ આજે એટલું જ કહું છું કે, હું ગીતાર્થ મુનિવરોની તપાસ સમિતિ બેસાડી, તેમાં આ અથોની પ્રામાણિકતાની તપાસ કરાવીશ અને જ્યાં સુધી આ અથોને પ્રામાણિક જાહેર ન કરું ત્યાં સુધી સૌએ આ સમસ્ત અથોને અપ્રામાણિક માનવા.

(-શાસનપત્ર પૂં મું શ્રી વિદ્યાવિજયજી વી. નિ. સ. ૨૪૪૭ના ભાં શું ૮ ના રોજ લખેલ ઐતિહાસિક રાસ સંગ્રહ ભાં ૪ નું નિરીક્ષણ, પૃં ૧ થી ૩૯)

માફી

(૨૬) ‘વીરવશાવલી’માં ઉલ્લેખ છે કે, ઉપાં નેમસાગર ગણિવરે સં ૧૬૭૧ ના વૈં શું ૩ ને દિવસે અમદાવાદમાં હાજર પડેલની પોળમાં અતુર્વિધ સઘની વચ્ચે આં વિજયસેનસૂરીશ્વરની પાસે ચોતાના પાત્ર બોલના પટ્ટાથી વિરુદ્ધ વર્તન કર્યાનો મિચ્છામિ દુષ્કંડ આપ્યો.

પ્રમાણિકતાની છાપ

પછી આં વિજયસેનસૂરીશ્વરે ૧ ‘સર્વજ્ઞગતક,’ ૨ ‘ધર્મ-તત્ત્વવિચાર,’ ૩ ‘પ્રવચનપરીક્ષા,’ અને ૪ ‘ધરિયાવહિયાકુલક,’ વગેરે અથોને ગચ્છના ગીતાર્થ મુનિવરોની સમ્મતિથી પ્રામાણિક અથો તરીકે જાહેર કર્યા. અને અમદાવાદ, ખલાત, પાટણ, તથા ગધાર વગેરે સ્થાનોના સઘ ભડારોમા તે તે અથો રખાવ્યા.

(-વિવિધગચ્છ પટ્ટાવલી સંગ્રહ, પૃં ૨૨૪)

(૨૭) આં વિજયસેનસૂરિ અમદાવાદથી વિહાર કરી ખલાત પધારવાના હતા રસ્તામા નાર ગામના બગીચામા તેમને જિલટી થઈ ખલાતનો સઘ તેમને ઝોળી વડે ખલાત લઈ ગયો આં વિજય-સેનસૂરિવરે સં ૧૬૭૨ના જેં વં ૧૧ ના રોજ ખલાતના અકબર પરામા સ્વર્ગગમન કર્યું.

નવા ગચ્છનાયકો

તેમની પાદે આં વિજયદેવસૂરિ તપગચ્છના નાયક બન્યા.

ગમ્મનાથકને વહન કરવા અહીં આવ્યા. આવ્યાનીથીએ મુનિસમમા જેલ
 ‘આંતરિક કલેશને દૂર કરવાનું’ હાથમા લીધું સૌએ ગમ્મનાથક પાસે
 પોતપોતાની વાત રજૂ કરી. સૌની સામે કેટલાએક સાધા-ખોરા પત્રો,
 કપડી પત્રો, ગુપ્ત પુસ્તક વગેરે રજૂ થયા. આ પુસ્તકમાં ગમ્મના જુદા
 જુદા મુનિવરો ઉપર આક્ષેપો કરવામા આવ્યા હતા. તે આ પ્રમાણે—

“તે માહી (૪૮મા ભા.) સોમતિલકસૂરિનર્મ, કહ્યા અજાની સાગર મુનિ;
 સાગર મધિ આછાં એ સાખિ, એક વિચાર ન ભટક મનરાખિ”
 (—બોલ ૨૭મો)

તેહ વમણનું સૂત્ર જ મુલો. સર્વજ્ઞતાતકિ એ અવજલો;
 હીર જેસિ જને મિથ્યાત્વી કહ્યા, તે સાગરમજ્જા બાહિર રહ્યા ૧૦૧૮

‘સૂત્રમ્-આજમમ’ (બોલ ૨૬મો, ઉપરની કલમ ૧૬મી)

(વિજયતિલકસૂરિરાસ અધિ. ૨ જો પ્રક. ૫૫ પૃ. ૭૨૨

(—ઐતિહાસિક રાસ સમ્રાટ ભા. ૪, પૃ. ૮૫, ૮૬,)

આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌ. ૭મું; મો. ૬ દેસાઈની પ્રસ્તાવના

(પૃ. ૧૧૫થી ૧૧૮)

કલેશનું મૂળ

(૨૪) મહો. મુનિ વિમલત્રણિવરના શિષ્ય કવિરત્ન ૫૦
 દર્શનચિન્ત્ર મણિએ આ ચતુર્વિધ સમના સમ્મેલનમા નવી પ્રદ્
 પણના ૩૬ બોલના આલાવાના પાના રજૂ કર્યા, પછી તેમણે કહ્યું
 કે, શુરુદેવ ! આપણા ગમ્મના આંતરિક કલેશનું મૂળ નવી પ્રદ્પણા
 છે જેના ૩૬ બોલ આ પાનાઓમા લખેલા છે, એક દરે આ પાના તે
 એરી પુસ્તક જ છે

(૨૫) આ. વિજયસેનસૂરિવરે નવી પ્રદ્પણના ૩૬ બોલના આલા
 વાના પાના એક મુનિ પાસે ચતુર્વિધ સમની સભામા જાહેર વચાવ્યાં.
 સૌએ તે સાંભળ્યા. પછી ગમ્મનાથકે સૌની વચ્ચે જાહેર કહ્યું કે,
 આ લખાણ જૈન શાસ્ત્રના આધાર વગરનું છે એમ જણાવી, દરેક
 દરેક બોલ અજે શાસ્ત્રના પાઠો તથા આલાવાના હવાલા આપી તે તે
 બોલ કેટલા અસત્ય હતા તે સ્પષ્ટ રીતે સમજાવી તે બોલોને જુદા

કરાવ્યા અને સાથેસાથ જાહેર કર્યું કે સાગરપથના આ સમસ્ત અંથો વાસ્તવમાં જલ શરણ કરવા જેવા છે, પણ આજે એટલું જ કહું છું કે, હું ગીતાર્થ મુનિવરોની તપાસ સમિતિ બેસાડી, તેમા આ અંથોની પ્રામાણિકતાની તપાસ કરાવીશ અને જ્યાં સુધી આ અંથોને પ્રામાણિક જાહેર ન કરું ત્યાં સુધી સૌએ આ સમસ્ત અંથોને અપ્રામાણિક માનવા.

(-શાસનપત્રક પૂં મું શ્રી વિદ્યાવિજયજી વી. નિ સ ૨૪૪૭ના ભાં શું ૮ ના રોજ લખેલ ઐતિહાસિક રાસ સંગ્રહ ભાં ૪ નું નિરીક્ષણ, પૃં ૧ થી ૩૯)

માફી

(૨૬) 'વીરવશાવલી'મા ઉલ્લેખ છે કે, ઉપાં નેમસાગર ગણિવરે સં ૧૬૭૧ ના વૈં શું ૩ ને દિવસે અમદાવાદમા હાજર પટેલની પોળમા ચતુર્વિધ સઘની વચ્ચે આં વિજયસેનસૂરીશ્વરની પાસે પોતાના પાત્ર બોલના પટ્ટાથી વિરુદ્ધ વર્તન કર્યાનો મિચ્છામિ દુષ્કંડ આપ્યો.

પ્રમાણિકતાની છાપ

પછી આં વિજયસેનસૂરીશ્વરે ૧ 'સર્વજ્ઞગતક,' ૨ 'ધર્મ-તત્ત્વવિચાર,' ૩ 'પ્રવચનપરીક્ષા,' અને ૪ 'ધરિયાવહિયાકુલક,' વગેરે અંથોને ગચ્છના ગીતાર્થ મુનિવરોની સમ્મતિથી પ્રામાણિક અંથો તરીકે જાહેર કર્યા અને અમદાવાદ, ખલાત, પાટણ, તથા ગધાર વગેરે સ્થાનોના સઘ લોકોમા તે તે અંથો રખાવ્યા.

(-વિવિધગચ્છ પટ્ટાવલી સંગ્રહ, પૃં ૨૨૪)

(૨૭) આં વિજયસેનસૂરિ અમદાવાદથી વિહાર કરી ખલાત પધારવાના હતા રસ્તામા નાર ગામના બગીચામાં તેમને ઊલટી થઈ. ખલાતનો સઘ તેમને ઝોળી વડે ખલાત લઈ ગયો. આં વિજય-સેનસૂરિવરે સં ૧૬૭૨ના જેં વં ૧૧ ના રોજ ખલાતના અકબર-પરામા સ્વર્ગગમન કર્યું.

નવા ગચ્છનાયકો

તેમની પાદે આં વિજયદેવસૂરિ તપગચ્છના નાયક બન્યા.

પરંતુ આં વિજયસેનસૂરિના સ્વર્ગવાસ પછી ગચ્છમા આંતરકલેશ વધી ગયો. તપગચ્છ અનેક વિભાગમા વહેંચાઈ ગયો. નવા નવા આચાર્યો બન્યા. તે આ પ્રમાણે—

૧ આં વિજયદેવસૂરિ-તે સં ૧૬૫૮ માં પાટણમાં આં વિજયસેનસૂરિના દ્વારે તપગચ્છના ગચ્છનાયક બન્યા. તેમની ‘વિજય સેનસૂરિ સમ’ મમણ પર ૧૨૧ ચાલી.

૨ ભં વિજયતિલકસૂરિ-તે સં ૧૬૭૩ના પોષ શુદ્ધિ ૧૨ ના દિવસે મધ્યાહ્નકાળે સિંચેલીમાં ઉપાધ્યાયોની સમ્મતિથી આચાર્ય બન્યા. આ સમયે ત્યાં કોઈ ટટોક્ષિયાક ન થાય તે માટે અમદાવાદના સૂબા મકરબખાન તરફથી ચારે તરફ પોલિસનો રક્ષણ પહેરા એક વવામા આવ્યો.

આ રીતે તપગચ્છમા બે આચાર્યોની બે શાળાઓ બની સાધારણ વિદ્વાનો માને છે કે, આ ગચ્છસેહનું વાસ્તવિક કારણ (વિજય અને ‘સાગર’ની મમતા જ છે, પરંતુ આ માન્યતા સાચી નથી. કેમકે આ બંને પક્ષોમાં, વિજય, સાગર, વિમલ, હર્ષ, ભદ્ર, રત્ન વગેરે દરેક શાળાઓના મુનિવરો હતા.

નોંધ અહીં નોંધપાત્ર થતું એ છે તત્કાલના મુનિવરો ઉપર મુજબ બે સમર્થ વહેંચાઈ ગયા, પણ કોઈ મુનિવરો બંનેમાં ન મળ્યા તે પોતાને આ હિરવિજયસૂરિગચ્છના કે આ વિજયસિંહસૂરિના આસપાસી બનાવતા હતા. જો સંવેગી શાળામાં મળેલા સૌ વિજયદેવસૂરિ સમર્થ રહ્યા.

એમના આ ગચ્છસેહનાં આ પ્રકારે વિવિધકારણો હોય છે—

૧ મહોં ધર્મસાગર ગણિવર અને મહોં સોમવિજય ગણિવર વચ્ચે મનોલેહ હોય.

૨ હવિરાજ દર્શનવિજયજી ગણિ અને પં ૭૦ ભક્તિસાગર ગણિ વચ્ચે મનમુગ્ધ હોય. (પ્રકં ૫૫ પૃં ૭૨૫)

૩ અમદાવાદના નગરશેઠ શાંતિદાસ બેરી બોસવાક અને બીશા શ્રીમાણી શાંતિના શેઠ શાંતિદાસ મનિયા દોશી શ્રીમાણી બંને કુટુંબ

વચ્ચે જ્ઞાતિસ ધર્મ હોય ? અમદાવાદમા ૧૨ વર્ષ સુધી જ્ઞાતિ કલેશ થયાનું ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ છે ^૧

નોંધ : આવી ઓસવાલ, પોરવાડ, અને શ્રીમાળીમા એક્યતા બની રહે તો તે દેશ અને ધર્મને ઉન્નત બનાવે પરંતુ તેઓમા કલેશ ઉઠે તો દેશ અને ધર્મમા પણ કલેશ થાય, ટૂંકડા પડે

૪ સાગરમતની તે કાળની નવી પ્રરૂપણના ૩૬ યોલ અગે ખેચતાણ હોય

૫ તપાગચ્છની ઉત્પત્તિને સહન નહીં કરનારાઓનો અદૃશ્ય દોરી સચાર વગેરે (—પ્રકૃ ૫૮)

૫૦ ભક્તિસાગર ગણિ પોતાના સંસ્કૃત ભાષાના ‘પ્રરૂપણા વિચાર’મા આં વિજયતિલકસૂરિ પક્ષના નિર્નામકમત, (નનામો મત), ઉપધિમત (ઉપાધ્યાય મત) અને રાસલી મત એવા નામો બતાવે છે પરંતુ સં ૧૬૭૬ના પોં ૧૩ની સવારે આં વિજયાનંદસૂરિ પ્રસિદ્ધ નામથી થયા. ત્યારથી આ ગચ્છનું નામ ‘વિજયાનંદસૂરિગચ્છ’ પડ્યું.

મહોં ધર્મસાગરગણિવર માનતા હતા કે “જૈનોમા માત્ર તપાગચ્છ જ શુદ્ધ જૈન શાસન છે” પરંતુ વિજયાનંદસૂરિના કોઈ કોઈ મુનિવર તો માનતા કે, “જૈનોમા વિજયાનંદસૂરિ તપાગચ્છ જ શુદ્ધ શ્રમણ સઘ છે” તેમાના એક પક્ષના વિદ્વાને ‘સ્તુતિચતુર્વિંશતિ’ બનાવી છે તે તેમા ભં આદીશ્વરની સ્તુતિમાં ચક્રેશ્વરી દેવી પાસે આ પ્રકારે યાચના કરે છે—

૧ પૂર્વના પાટડ (પાડા) તો વતની ધનાઢ્ય તેનો પરિવાર તે પ્રાગ્વાટ કહેવાયો (પ્રાગ્વાટ ઇતિ ૫૦ ૧૨ આ નેમિચદ્રન મહાવીર ચરિત્ર)

રાણી રાહલ શ્રા સદા દેવી અબાવી પ્રમાણ

પોરવાટ પ્રગટ માલ મશીવન મૂકે ખાણ

(ઉં લાવણ્ય સમય કૃત વિમલ પ્રયથ)

(પ્રાગ્વાટ ઇતિહાસ ૫૦ ૨૪૫ ભૂમિકા ૫ ૧)

તેની કુલદેવી અબિકા જે ગણદેવી માતા કહેવાય છે

ઓસવાલ ભૂપાલ હૈ પોરવાલ વર મિત્ર

શ્રીમાળી નિર્મળ મતી જિનકે ચરિત્ર વિચિત્ર ॥ ૧ ॥

“ચક્રેશ્વરી સા મમ મહાજ્ઞાનીમહર્નિગ મહુસુ સૂરી તનોહુ ।

સૂરીશ્વરાનન્દગુરોર્ગણે સમીક્ષિત રાતિ સુહંસવાણી ॥”

(-પૂ ૫ ચતુરવિજયજીનો સ્તોત્ર સમુચ્ચય ૪ ૧૯૮૪ પ ૨૧૫-૧૬)

અર્થાત્-ચક્રેશ્વરીદેવી વિજયદેવસૂરિ સુધની ઇષ્ટપૂર્તિ કરેલ^૧

૧-૨ તપગચ્છમા આ બે આચાર્યો યથા તેમ પછી તે બીજા ત્યારે પણ પાંચ આચાર્યો યથા તે આ પ્રકારે—

૩ આં રાજસાગરસૂરિ-તેઓ સં ૧૬૮૬મા ૭૦ વિજય દેવસૂરિના બાસકોપથી આચાર્ય બન્યા તેમનાથી તપગચ્છ વિજય દેવસૂરિ સુધની ‘સાગરશાખા’ નીકળી.

૪ આં જ્ઞાનવિમલસૂરિ-આં વિજયદેવસૂરિના પદ્મધર ૭૦ વિજયમલસૂરિની આજ્ઞાથી આં મહિમાસૂરિના હાથે આચાર્ય બન્યા તેમનાથી તપગચ્છ વિજયદેવસૂરિ ગચ્છની ‘વિમલશાખા’ નીકળી

૫ ૫૦ સત્યવિજયગણિવર-તે ૭૦ વિજયદેવસૂરિના ૬૧મા ગચ્છનાથક ૭૦ વિજયસિંહસૂરિના શિષ્ય હતા તેમણે ઠાઠા ગુરૂદેવની આજ્ઞામા સં ૧૭૧૧મા પાટણમા કિયોદાર કર્યો. તેમનાથી તપગચ્છ વિજયદેવસૂરિ ગચ્છની સુવેળી વિજયશાખા નીકળી ઉપરની આરે શાખાના અતિવરે ત્યાગીઓ આ શાખામા આવી મળ્યા.

(૨૮) સાહિત્ય-એ સમયે જને પક્ષના લેખકોએ પોતપોતાના પક્ષના સમયન માટે સાહિત્ય બનાવ્યું હતું તે આ પ્રમાણે—

૧ મહોં સોમવિજયગણિવરે સં ૧૬૭૨ ના વૈં શું ૧૩ના

૧ તપગચ્છના મમજો બે ભાગમાં વહેચાઈ ગયા ત્યારે માવકા પક્ષ બે ભાગમાં વહેચાયા તેમ દેવી પક્ષ બે ભાગમાં વહેચાયા હશે, પ્રયોગમેયો મળે છે આ વિજયદેવસૂરિ દેવેલી સ્થાપ્ય હતી.

(૭ મુખ્યવિજયજી ગણિ કૃત તપગચ્છપતિ મુખપદ્ધતિ પદ્મવટી સમુચ્ચય ભા ૧ પ ૮૬ પ્રક ૩૮ પ ૪૧૩)

સભ્ય છે કે આવી જ તે સ્તુતિકારે શાસ્ત્રદેવી પાસે સ્વપક્ષની ઇષ્ટપૂર્તિ માગી કરી હોય ।

રોજ 'છત્રીશ બોલ' બનાવ્યા તેમા નવી પ્રરૂપણાનુ શાસ્ત્રાધારે બંડન કર્યું

૨ ૫૦ ભક્તિસાગરગણિએ સં ૧૬૭૨-૭૩ ના કાં શુ ૧૪ના રોજ 'અઢાં પ્રશ્નો' બનાવ્યા મહોં સોમવિજયગણિને તેમના 'છત્રીશ બોલ'ના ઉત્તરમા પ્રશ્નો હતા તેમણે ત્યારથી તે નવી પ્રરૂપણાનુ મંડન કર્યું હતું મહોં સોમવિજયગણિને આ સાથે બીજા ૩ પત્રો લખી મોકલ્યા હતા

૩ ૫૦ ભક્તિસાગરગણિએ સં ૧૬૭૪-૭૫મા સંસ્કૃત ભાષામા 'પ્રરૂપણા વિચાર' ગ્રંથ બનાવ્યો. તેમા 'છત્રીશ બોલ'નુ સમર્થન કર્યું નવા પક્ષના નવા નિર્નામક મત વગેરે નામો બતાવી આં વિજયતિલકસૂરિની મજાક ઉડાવી, સાથેસાથ જણાવ્યું કે, આ નિર્નામક મતવાળા એ જ જગદ્ગુરુના 'બારબોલ'માના નવ બોલનો છંડેચોક ભગ કર્યો છે

૪ મહોં શાંતિચંદ્રગણિવરના શિષ્ય ૫૦ રત્નચંદ્રગણિવરે તપારત્નહિતોપદેશ રૂપે સં ૧૬૭૭ અથવા સં ૧૬૮૨મા આં ૫૦ ૧૧ ને ગુરુવારે 'કુમતાહિવિષ્ણુકેશુલી' નામે ગ્રંથ રચ્યો

૫ ઉં સુમતિવિજયના બીજા શિષ્ય કવિ ૫૦ સિંહવિજય ગણિએ સં ૧૬૭૪ના આં ૫૦ અમાવાસ્યાને રોજ 'સાગર-બાવની' બતાવી

૬ મહોં ભાવવિજયગણિવરે સં ૧૬૭૮મા કપડવજમા મહોં સોમવિજયગણિવરના 'બત્રીશ બોલ'ના આધારે સંસ્કૃત પદ્યમા 'ષટ્ત્રિશજ્જલ્પ વિચાર' બનાવ્યો

મહોં ભાવવિજયજી બે થયા હતા તે આ પ્રમાણે-

૧ મહોં વિમલહર્ષ ગણિવરની પરપરમા મહોં મુનિ વિમલ ગણિ, મુનિવિજયગણિના શિષ્ય મહોં ભાવવિજયજી ગણિવર.

(-પ્રકં ૫૮)

૨ મહોં કલ્યાણવિજય ગણિવરના શિષ્ય ૫૦ શુભવિજયજી ગણિવરના શિષ્ય ૫૦ ભાવવિજયજી ગણિવર. (પ્રકં ૫૮)

૭ મહોં વિનયવિજય ગણિવરે સં ૧૬૬૬ના જોઠ શું
૨ ગુરુવારે 'કલ્પસૂત્રની મુખોપિકા ટીકા' માં સાગરમતના કોઈકોઈ
વિષયનું પ્રાસંગિક ખડન કર્યું છે મહોં વિનયવિજયજી ગણિવરે
સં ૧૬૮૬ માં સંસ્કૃત-મઘમાં 'પદ્મત્રિશલ્કજલ્પસમહ' રચ્યો.

૮ કવિવર ઝલ્પસદાસે સં ૧૬૮૪ ના માં ૧૦ ૨ ને
ગુરુવારે ખભાતમાં 'બારખોલરાસ' બનાવ્યો.

૬ મુતકેવલી સમા મહોં મયોવિજયજી ગણિવરે સં
માં 'પ્રતિભાચતક' માં નવી પ્રરૂપણાની સમીક્ષા કરી.

૧૦ મહોં મેઘવિજયજી ગણિવરે મધ્યમપદ્મત્રિશલ્કજલ્પવિવાર
બનાવ્યો.

૧૧ ૫૦ મુક્તિસાગર ગણિ (આં રાજસાગરસૂરિ) એ
કેવલીસ્વરૂપ રચનાય બનાવી.

ઉપરના સાહિત્યમાં મોટે ભાગે પોતાના પક્ષની પ્રશંસા અને
વિરોધ પક્ષની નિંદા કરી હોય એ સ્વાભાવિક તો હોય જ આથી આવા
સાહિત્યને એકદમ ખરું કે ખોટું કહી દેવાનું સાહસ કરવું ન જોઈએ.
ખરેખર આ સાહિત્ય તો તે સમયની ઘડનાની નોંધ મનાય છે
આ અઘ્ઘમતસઘર્ષનો વિભાગ મોટે ભાગે આવા અઘ્ઘમત સઘર્ષના
શ્રેણીમાં આશિક સત્ય પણ હોઈ શકે છે અને જ્યાં જ્યાં મધ્યમ
ભાવે આમાં દૃઢ વિભાગ પ્રકાશિત આપ્યો છે.

૧ ઇતિહાસ તે ખરેખર બનેલી સાચી અને ખોટી ઘટનાઓની સમૂહપૃષ્ઠી
દાખ ૭ તે કાર્પ અનિષ્કાંક્ષી ઘટનાને નકાળી માની ઘોડી દેવાય ત્યાં જાને
ઇતિહાસના તે નિયમને સામે રાખી આ ઇતિહાસના વાચકો અને સેવકોને
આ સત્યથી મેચિન પ્રકાશ મળે, તથા કષેત્ર પ્રેમીઓને કષેત્ર વિરમવા
સાથે ઉત્તમ શિખમુપાદ મળે એમ સમજાવે ઉપર મુજબ ખ્યાલથી શા
દી મુ વિદ્યાવિજયજી મીતિવિજયજી મો જિ કાર્પ વાવરેના વિવિધ
સંજોના આપારે આ વિભાગ રખ્યો ૭ જમારી બી ન સેવકોને સાર
મળના છે કે તે એકદમ વિરોધી બની રહી સપૂજા તરફપણે તે તે સાદિનન
તરફપણી પરિચીત્ત ૭ તો તે એ સમયની વાસ્તવિક ઘટના બની સત્ય.

(૨૯) સાગરશાળાના ૫૦ મુક્તિસાગર ગણિ સં ૧૬૭૯ મા અમદાવાદમા ‘ ઉપાધ્યાય ’ બન્યા ત્યારે બને પક્ષના આચાર્યોને આથી જ્ઞાન થયું કે આપણે ‘ ગચ્છના ટુકડા કરી ગભીર ભૂલ કરી છે ’ હવે આપણે જો આ ભૂલને નિભાવી રાખીશું તો ત્રીજા ચોથા પાત્રમા વગેરે ગચ્છો પણ જન્મશે ‘ આપણે સૌએ સંપ કરી એક એકમ રૂપે બની રહેવું જોઈએ એ ઉત્તમ માર્ગ છે

મુનિ સન્મેલન

આ રીતે બને પક્ષમા ત્યારથી એક થવાની ભાવના જન્મી હતી સં ૧૬૮૧ પ્રથમ ચૈત્ર શુદ્ધિ ૯ ના રોજ અમદાવાદમા કાલ્પપુરના જૈન ઉપાશ્રયમા તપગચ્છના બને પક્ષો-સાં શાળાના મુનિવરોનું મુનિ સન્મેલન મળ્યું હતું

મહોં ભાનુચંદ્ર ગણિવરના પરિવારના ૫૦ ઉદ્યત્યંદ્ર ગણિ તે સન્મેલનનો ઇતિહાસ આ પ્રકારે આપે છે—^૧

૧ હિતોપદેશ

સવત્ ૧૬૮૧ વર્ષે કાર્તિક વદિ પ્રતિપદિને રવૌ ભરણ્યાં વ્યતિપાતે શ્રીઅહમ્મદાવાદનગરે શ્રીવિજયદેવસૂરિભિઃ મુક્તિસાગરો ગચ્છાન્નિષ્ક્રામિત , તસ્મિન્નેવ દિને ગાન્તિદાસસાહાય્યેન સાગરનામ કુમત પ્રવૃત્ત, તત્ર પ્રથમ સાગરકુમતે મૂલ મુક્તિસાગર , તદનુ ચ સં ૧૬૮૧ વર્ષે પ્રથમ ચૈત્રે શુક્લ-નવમી દિને પુનર્વસુનક્ષત્રે નવમરવિયોગે ગચ્છભેદમપાસ્ય શ્રીઅહમ્મદાવાદ સકલવાચકપ્રમૃતિયતિસમુદાયેન સકલસઘેન સહ મહાઙ્ગરપુરસ્સર સક-લાનેકજાતીયવાદ્યનિર્વોપપુરસ્સર મદારકપુરન્દર શ્રીવિજયદેવમૂરીણાં સાગર-કુમતનિવારગપ્રોત્સાહિતમનસ શ્રીવિજયાનન્દમૂરયોઽહ ગિપ્યોઽસ્મીતિ વદત્ , પદકમલ પ્રણેમુ ॥ ૮ ॥

અથ શ્રીતપાગચ્છદિનકર સાગરકુમતવાર્દલપટલરહિતોઽધિકતેજ-સ્વિતા પ્રાપ । તદિને શ્રીગત્રુજ્ઞયયાત્રાર્થં બહુસઘયુતેન સમાગતેન શ્રીવસ્તુપાલ-તેજપાલતુલ્યેન દાનકલ્પદ્રુમસમાજેન શ્રીવિજયદેવસૂરીણા પરમભક્તેન તપા-

૧ સં તેજપાલ માટે જૂઓ પ્રક્રં ૫૧, ૫૦ ૫૧૭-૫૧૮

गच्छपरमधर्मानुरागिणा सिरोहीत्वास्तव्येन सिरोहीदेशाधिपतिमन्त्रिमुद्ध्येन मह०
 श्रीसेव'पालसकलसम्पुतन निष्ठाग्रहमाननमुविनचतसां सर्वेषां महारक श्रीसूरि
 बाचक पण्डितसानुप्रसूतीनां स्वर्ण-रूप्यादिनागैर्नैवाङ्गपूजाकरणेन श्रीकृष्ण-
 प्रभावनाकरणेन च महानुसवधके गच्छमेदनिवारणतिष्क सधपतितिलक
 पैकस्मिनेव वर्षे मह० तेज'पाछेन नगरे ॥

धर्मत सकलसमृद्धलावली धर्मत सकलसौख्यसंपद ।

धर्मत स्फुरति निर्मल यशो धर्म पञ्च तदसौ विधीयताम् ॥

प० उदयचन्द्रगणिताधनार्थम् ।

(—श्रीन साहित्यप्रवृत्त न श्री प्रवृत्तिस्तोत्र भा २ अ न ७६ ५ १६)

नैध (अक्ष ५१ ५ ११५ थी ५२२)

० श्रुता हस्तविहित पत्रमां गीत तदङ्गं अभाष—

तथा श्रीविजयदेवसूरिनः श्रीविजयानन्दसूरिं लिखी आप्य छद्, वे
 श्रीपूज्यजी छे मुजनिं लिखित प्रसाद कीधुं छद् तेइन्ह अनुसारई मह श्री
 पूज्यनी आम्हाइ प्रवर्तवुं ।

तथा गच्छमर्पादा मयली श्रीपूज्यजी चलावइ तथा श्रीपूज्यजी पछइ
 श्रीपूज्यजीना पयोधर चलावइ ॥ छ ॥ इति मगळ ॥

॥६०॥ ॐ नमो श्रीचिंतामणिपार्षनाथाय नम ॥ श्रीहीरविजयसूरीधर
 गुरुम्यो नम ॥ श्रीविजयसंनमूरीधरगुरुम्यो नम ॥ महारक श्रीविजयदेव
 सूरीधरचरणान्, शिषुविजयानन्दो विजययति । अपां क्षेत्रादिककामि
 श्रीपूज्यजीनी आज्ञाइ प्रवर्तवुं । तथा महारक श्रीविजयदेवसूरिं जेहनि पार
 मलावइ ते सधर्षी गच्छमर्पादा चलावइ । तिहां भन्हो पञ्च न करबो । श्रीपूज्य
 जीना पयोधारीनी रूचि प्रवर्तवुं । तथा कशी बातई रागत्रेय उपमइ ते न करवु ।
 तथा पन्यासपद प्रमुम्पद न देबां । तथा श्रीपूज्यजी पछइ श्रीपूज्यजीनो
 पयोधारी जिहां होइ तिहां तेइवइ निवारइ अ आवबु सही ॥

सं० १६८१ वर्षे वैश्व सुदि ९ दिन ।

જે નત્વા શિશુર્વિજયાનન્દો વિજયત્યપર ઉપરિ લિલ્યુ છડ તે અઘ્હારડ સહી ૩ ॥ ડતિ મંગલ ॥

૩ જૂના હસ્તલિખિત પાનામા એક તરકનું લખાણ—

જે નત્વા શ્રીવિજયદેવસૂરિમિલિલ્યતે, ઉપરિ હેઠ લિલ્યુ તે સહી ।

શ્રીહીરવિજયસૂરીશ્વરગુરુમ્યો નમ । શ્રીવિજયસેનસૂરીશ્વરગુરુમ્યો નમ । શ્રીવિજયદેવસૂરિમિલિલ્યતે । શ્રીવિજયાનન્દસૂરિયોગ્ય, અપર શ્રીવિજય-તિલકસૂરિ આચારયપદપ્રમુખ જે જેહનિ દીધા છડ તે સર્વ સાવતિ (સાજતિ) । તથા અર્ધિ વીજો પટાધર થાપુ । તિવારડ માહોમાહિ દીક્ષાના પર્યાયનઢ મેલડં વડ-લહુડાઢં વઢનાદિક સર્વવ્યવહાર સદાઈ સાચવવો, તથા અઘ્હો તથા અઘ્હારડ પટોધરડં ક્ષેત્ર ૨ પોતડ રાક્ષી નિ પછડ તુમ્હનિ મન માવતા ક્ષેત્ર ૨ પુછીનડં તે મન્યે ક્ષેત્ર ૧ વડું । ક્ષેત્ર ૧ તે પાસડ લહુડું । પૂલાવીનડં પછડ વીજા ક્ષેત્ર આદેગ દેવાના પટા લિખવા, તથા મદ્દારક શ્રીવિજયસેનસૂરિ તથા અઘ્હે જે સર્વજગતક ગ્રંથ અપ્રમાણ કરવા વાવતિ જે પટા લિખ્યા છડ તે સર્વ કુળિ પ્રમાણ જાગિવા । તથા વઢેગના રાસ માસ ગીત ગાના વિરુદ્ધ વચન ન ગાવા । કોઈ ગીતારથના કાર્ય કામ આગરી તુઢે કહણ કહો તે સમયાનુસારડ અઘ્હે માનવુ । તથા તુમ્હો અઘ્હનિ લિખિત આપ્યુ છડ । તે લિખિત નડ અનુ સારડં અઘ્હારુ લિખિત પ્રમાણ છડ । તથા ધરમી માણસડ કુગઢ પુરવલો રાગદ્વેષ મનમાંહિ આગવો નહિ । અનઢ ગચ્છમર્યાદા સર્વનઢ ગાતા ઉપગ્રહ તિમ કરવું । સહી ૩ ।

સ૦ ૧૬૮૧ વર્ષે પ્રથમ ચૈત્ર સુદિ ૯ દિને ॥

ઉપરના ઐતિહાસિક ઉલ્લેખો અને પત્રથી સ્પષ્ટ થાય છે સૌએ તપગચ્છની એકતા માટે સક્રિય પ્રયત્ન કર્યો આ પ્રયત્ન મર્યાદામુક્ત હતો જ પરંતુ જેએ આવી એકતા થાય તેમા રાજ ન હોય તે આ સેનેરી તકને જતી કરાવવા પ્રયત્ન કરે એ સ્વાભાવિક હતું પરિણામ એ આવ્યું કે તે સમ્મેલન નિષ્ફળ ગયું . તે પછી બીજી વાર એકતા માટે પ્રયત્ન થયો પણ ભવિષ્ય રૂપે અવેદ નાણવા કામચલાઉ એકતા પણ થઈ.

પછી તો બલ્લુવા મળે છે કે, ૫૦ મુદ્ધિસાગરમણિ સં ૧૬૧ના
જેઠ શુ. ૧૪ ને યનિવારના રોજ અમદાવાદમા આં રાજસામર-
સૂરિ બન્ધા અને તેમનો નવો પક્ષ જન્મ્યો. પછી તો આં વિજય
દેવસૂરિ સમ તથા આં વિજયાનંદસૂરિ સમ પણ ત્યારથી કમેયને
માટે જુદા પાયા.

અપ્રમાણિક અથ

નોંધપાત્ર બન્યા બે છે કે, સં ૧૬૬૧ના પ્ર. ચૈત્ર શુ. ૬ના
દિવસે અમદાવાદમા આં વિજયદેવસૂરિ અને આં વિજયાનંદસૂરિ
એક યમા ત્યારે 'સટીકસર્વજ્ઞયતક' અથ જાનેની સુમતિથી
અપ્રમાણિક અથ તરીકે બહાર થયો તે અપ્રમાણિક જ રહ્યા.

સં વિજયદેવસૂરિએ ગણીર વિચારણા કરી તે અથના આધારે
આં સોમતિલકસૂરિ જં આં હીરવિજયસૂરિ આં વિજયસેન
સૂરિ વચેરે પૂર્વાચાર્યોનું અપમાન થાય છે એ બાળી લીધું માટે જ
તેને મનથી અપ્રમાણિક માન્યો હતો. અને અપ્રમાણિક ઠરાવ્યો
હતો. હવે તો તેને પ્રામાણિક અથ તરીકે બહાર કરે તેમ હતું જ
નહીં પરંતુ સાગરશાખાના મુનિવરેની ભાવના હતી કે સં વિજય
દેવસૂરિની પાસે 'સર્વજ્ઞયતક'ને પ્રામાણિક બહાર કરાવી લેવો
એટલે તેઓએ તેના પ્રયત્નો ચાહ્ય રાખ્યા.

(૩૦) આં રાજસાગરસૂરિએ નહીં કમુ આં વિજયદેવ
સૂરિની સહાયથી જ 'સર્વજ્ઞયતક' અથને કોઈ પણ રીતે પ્રમાણિક
બહાર કરી શકાય તો આ ભાવનાને અનુકૂળ બેક ઓનેરી તક
મળી છે.

આં વિજયદેવસૂરિ કલકદેશના વિજાપુર માં જિનપ્રસાદની
પ્રતિષ્ઠા પધારવાના હતા. ત્યારે તે ખજાતથી વિદ્યાર કરી સૂરત પધાર્યા.
સૂરતના જૈન સયે તેમની સામે ધણા વિદ્યારસ્થળો સુધી સામે જઈ
સત્કાર કરી સૂરતમા મોટું સ્વાગત કરાં પધરાવ્યા.

મહોં મેધવિજયજીમણિ લમે છે કે સં ૧૬૮૭મા
સૂરતમા મીરમોબની સખામા સાગરમલી ચાઆ છે કે નહીં ?

તે બાબત શાસ્ત્રાર્થ થયો. આં વિજયદેવસૂરિએ તે સલામા માગર-
પક્ષની નવી પ્ર૩પણાને જૂઠી ઠરાવી વિજય મેળવ્યો.

(-તપાગચ્છપટ્ટાવલી, પટ્ટાવલી સમુચ્ચય, ભા. ૧, પૃ ૯૪, ૯૫)

આ ઉલ્લેખથી અને બીજા આધારોથી જાણવા મળે છે કે-

ત્યારે સૂરતનો નવાળ માજર મલિક હતો. નગરશેઠ શાનિ-
દાસ ઝવેરી અને નવાળ ગાઢ મિત્રો હતા નવાળે સાગગ્ગચ્છતા
જૈનોની પ્રેરણાથી સૂરતની રાજસલામા 'સર્વજ્ઞશતક' બાબત શાસ્ત્રાર્થ
ગોઠવ્યો અને આં વિજયદેવસૂરિને આ અંગે વિનંતિ કરી

શાસ્ત્રાર્થ

આ પ્રસંગ ઊભો થવાથી ભં વિજયદેવસૂરિના પરિવારના
ઉપાં ધનત્રિજયગણિ. ઉં ધર્મચંદ્ર ગણિ, ઉં લાવણ્યવિજય
ગણિ, ૫૦ મનિચંદ્રગણિ, ૫૦ માણેકચંદ્રગણિ, ૫૦ સ્ફર્ધિવિજય
ગણિ વગેરે ગીતાર્થ મુનિવરો સૂરત આવી ગયા

ભં વિજયદેવસૂરિએ શાસ્ત્રાર્થ કરવા માટે પોતાના તરફથી
મહોં ધર્મસાગર ગણિવરનાના શિષ્ય (૫૭) ઉં વિમલસાગરના
પ્રશિષ્ય (૫૯) મહોં કુશલસાગર ગણિ અને ૫૦ લાલકુશળ
ગણિને નિયુક્ત કર્યા.

આં રાજસાગરસૂરિએ શાસ્ત્રાર્થ કરવા માટે પોતાના તરફથી ૫૦
સત્યસૌભાગ્યગણિને નિયુક્ત કર્યા

શાસ્ત્રાર્થનું સ્થાન રાજસલા હતું અને મધ્યસ્થ તરીકે સાગર
શાખાના જૈનોની માગણી મુજબ નવાળ માજર મલિક બીજા
વિદ્વાન બ્રાહ્મણો, તથા પડિતો અને મુસલમાનના કાળુઓ વગેરે
હતા બીજા જૈન-જૈનેતર શ્રોતાઓ હાજર હતા

સૂખાએ શાસ્ત્રાર્થનો પ્રારંભ કરવા જણાવ્યું, ૫૦ સત્યસૌભાગ્ય
ગણિએ પ્રથમ ફારસીમા, પાચ ફકરા લખી મૌની સામે મૂક્યા

મહોં કુશળસાગરગણિએ તેની સામે 'સર્વજ્ઞશતક' માથી
વિસવાદી બોલ કાઢી, ફારસીમા લખી સૌની સામે મૂક્યા અને

પન્થાસુજીને જણાવ્યું કે, ‘આ બોલને શાસ્ત્રોના આધાર પાઠો આપી સાચા કરી બતાવે.’

૫૦ સ્તંભસૌભાગ્યગણિ આ બોલ વાચી મૌન બની બેસી રહ્યા. સર્વ સંખ્યો અને બધા પ્રેમકોએ બહાર ઠહું કે ૫૦ સ્તંભ સૌભાગ્યગણિ પારી ગયા છે ઉં કુશળસાગરગણિ સાચા છે ભં વિજયદેવસૂરિ જીત્યા છે આં વિજયદેવસૂરિ એ પછી ઐં શું ના રાજ સૂરતધી વિદાર કરી કુભારિયા પધાર્યા, અને ત્યાંથી આગળ ધીમે ધીમે વિદાર કરના દક્ષિણ વિજાપુર પધાર્યા

(— ઐતિહાસિક રાસસમ્રાટ, ભા. ૪, નિરીક્ષણ, પૃ. ૩૬-૪૦)

ઇતિહાસ કહે છે કે, ભં વિજયદેવસૂરિએ વિજાપુરમાં સં ૧૬૮૭માં શેક વેલચ દના પ્રતિષ્ઠા ઉત્સવમાં જિનપ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા કરી તેમજ સં ૧૬૮૭ થી ૧૬૯૪ સુધી કનાઠ આંતરિક્ષ લિલગ ગોલકુ. વગેરે આનોમા વિચરી જિનપ્રતિમાઓ મુનિવરોની પદવીઓ વગેરે કરી તે પછી તે વિદાર કરી જુજસલમાં પધાર્યા તે પછી સં ૧૭૦૫ ના કાં ૧૦ પને બુધવારે વસા ના શ્રીપુરમાં ભં અતરીંગ નાથનાથના જિન પ્રાસાદનાં નવી અજનશલાકા કરી અને તે વીધનો શુભોદ્ધાર કરાવવા ઉપદેશ આપેલ.

(— પ્રક. ૧૦ ધાતુપ્રતિમા લેખ)

૧૭નો આક

(૩૧) જિનાગમોમાં એક મૂત્ર છે કે—‘મત્તરસવિદે અસજ્જમે આ સૂત્ર તો ૧૧ માધુ-બોને ૧૭ બાતના અસ્રયમધી અગમાધિધી માવધાન ૬ ના માટે ચેતવણી આપે છે કદાચ કષ્ટપતાના બળે આ મૂત્રનો મલિનાનુષંગમાં બધ બેગના આલકરિક અર્થ કરાવે, તો કદા કદાકે ૧૭ મી સદી (સં ૧૬૧૭ થી ૧૭૦૦ સુધી) નો જૈન મધાજ માટે કાળ અમમાનિ-અચાનિનો કાળ રોપ કેમકે તે સદીમાં અ. ૧૫૩૩માં ૪ ખરતર મધાજમાં ૪ મઠો વગેરે નીકળ્યા હતા.

બુગી મધાજ વાત છે કે આ ૭ ચિંમનો ૨૧ માં મતાન્વીમાં ઉપરનો મઠમેર-કલેશ મળા નથી.

વિક્રમની ૧૭ મી શતાબ્દીમા જૈનોના ઘણા ગરુડભેદો થયા હતા તે આ પ્રમાણે -

(૧) સં ૧૬૭૩ ના પોં શું ૧૩ ના રોજ શિરોહીમા તપગરુડની વિજયશાખામા ખીન્ને ભાગ પડ્યો સં ૧૬૮૬ મા ત્રીન્ને ભાગ પડ્યો

(૨) વડગરુડના ભં મુનીશ્વરથા ભટ્ટારકશાખા અને આચાર્ય શાખા એમ બે ભેદ પડ્યા. (પ્રકં ૪૧ પૃં ૫૮૮)

(૩) અચલગરુડમા સં ૧૬૨૯ થી ૧૬૭૦ લગભગમા ૪ શાખાઓ જૂદી પડી (પ્રં ૪૦ પૃં ૫૩૪)

(૪) ખરતરગરુડના સં ૧૬૭૫ થી ૧૬૯૦ મા ભટ્ટારકશાખા અને આચાર્યશાખા એમ બે ભેદો પડ્યા (પ્રં ૪૦ પૃં ૪૯૦)

(૫) આં ધર્મઘોષગરુડમાથી સં ૧૫૮૬ પછી નાગોરીલોકા ગરુડ નીકળ્યો (પ્રકં ૫૩, પૃં ૬૪૫)

(૬) લોકાગરુડમા સં ૧૬૯૨ તથા સં ૧૭૦૯ મા લોકા-ગરુડ અને દુદિયા એમ બે ભાગ પડ્યા (પ્રકં ૫૩, પૃં ૪૯)

(૭) સાદડીમા તપા-લોકાના ભાગ પડ્યા

(પ્રકં ૫૩ પૃં ૫૯૮, ૬૦૨, ૬૪૫)

(૮) દિગખરોમા પણ સં ૧૬૮૦ મા આગરામાં વીશપથી, તેરાપથી એમ બે ભાગ પડ્યા. (પ્રકં ૧૪, પૃં ૩૨૬ થી ૩૨૯

પ્રકં ૫૩ પૃં ૬૬૭)

નોંધ : નોંધપાત્ર વટના એ છે કે, તપગરુડના ભેદના મોવડીઓ— ગીતાર્યો પૈકીના ઉં નેમિસાગર સં ૧૬૭૫મા આં વિજયતિલકસૂરિ સં ૧૬૬૭મા અને મહોં સોમવિજય ગણિ સં ૧૬૯૬-૯૭મા સ્વર્ગવામી થયા હશે, પછી તો સં ૧૭૧૧ થી ૧૮૦૦ના વર્ષો વીત્યા આદ તપાગરુડમા એકતાનું ખીજરોપણ થયું

(૩૨) આ ગરુડમત સઘર્ષના વિવિધ પ્રસંગોમાથી સ્પષ્ટ તારવી શકાય છે કે, મહોં ધર્મસાગરગણિવર સમર્થ વિદ્વાન્ હતા મન્યાઈના મોટા પદ્મપાતી હતા તેઓ સાચી હકીકતને સ્વીકારવા

અહા તેમાર સહેતા આથા જ તેમણે સં ૧૬૧૬ મા નાગોરમા ચેક કમ્યાણની સામે મહોદય બાવે મિચ્છામિ દુક્કડ આપ્યો તેમજ સં ૧૬૨૦ મા અને સં ૧૬૫૬ મા અઠનાયકો સામે ચતુર્વિધ સવની વચ્ચે મિચ્છામિ દુક્કડ આપ્યો હતો.

(-પ્રકં ૫૫, ૫૦ ૭૦૫)

મહોપાધ્યાયની પ્રતિષ્ઠા

શિલાલેખો મળે છે કે, (૧) સં ૧૬૩૭ ના વૈં શું ૩ ને ગુરુવારે શહિણા નક્ષત્રમા શવસ મેવસજ્જના વીરમપુર(નાકોડા) મા જાં વિમલનાથના જિનપ્રસાદના તપમચ્છના આં હીરવિજયસૂરિ, આં વિજયસેનસૂરિના ઉપાધ્યાય ધર્મસામરગવિવરના ઉપદેશથી શ્રીચરે .. જનાબુ

(- શ્રી જિનવિજયજીનો પ્રાચીન જૈન લેખ-સમઠ, ભાં ૨ લેં ૪૧૮, ૪૫૧ વીરપુરના લેખો, જૈન તીર્થ નાકોડા)

(૨) તથા જાં વિજયદેવસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૬૩૭ (૧૬૬૭) ના બીં અપાઠ શું ૬ ને ગુરુવારે ઉં કાં નક્ષત્રમા વીરમપુરના જાં વિમલનાથના પ્રાસાદનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. (લેખાક ૪૨૦)

(-જૂઓ પ્રકં ૫૫ જન તીર્થ નાકોડા)

(૩) પ્રતિષ્ઠા-મહોપાધ્યાયજીએ સં ૧૬૩૦ મા કાઠારી પદે ભારેલી એક જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી, જે પ્રતિમા આજે બરજૂના જિનાસ્થાનમાં છે તેનો પ્રતિમા લેખ આ પ્રકારે છે—

.. મપાગપ્પ મહાપાધ્યાયથી ધર્મસામગગિમિ શ્રી હીરવિજયમૂર્તિગમ્યે॥

(-જે સ પ્ર ૪૨)

સ્વર્ગ-મહો. ધર્મસામરગવિના સ્વમવાસ માટે જે ઉદ્દેશ મળે છે કે (૧) તથા સં ૧૬૫૩ ના કાં શું ૪ ના દિવસે સૂરતમા સ્વર્ગે મયા (૨) મં ૧૬૫૪ ના કાં ૧૦૬ મા જાનાનમા સ્વર્ગે મયા

(-૫૦ સ્વમવાસગણિ દ્વાન કુમતપદિવિવજામુલી)

પરિચય-એકદરે મ પાધ્યાય સમય વિહાન, મોગ વારી ઉપ સ્થાપના નિં ૨ સ્થાપનાપત્રાની અને પરમતપસવિષ્ણુ નના

પણુ આનંદની વાત એ છે કે, તેઓ ગચ્છનાયકોને તથા શાસનને સર્વથા વફાદાર રહેતા, તેઓની આજ્ઞાને શિરોધાર્ય કરતા

મહોપાધ્યાયજી

(૧) ૫૦ શ્રુતસાગરગણિ મહોપાધ્યાયજીને શ્રુતકેવલીનુ વિશેષણ યોગ્ય જ આપે છે આ વિશેષણનો સામાન્ય અર્થ એ છે કે, મહોપાધ્યાયજી એ સમયે મોટા જ્ઞાની હતા વિશેષ અર્થ એ થાય કે, મહોપાધ્યાયજી ૫૦ શ્રુતસાગરજી માટે કેવલી જેવા ધર્મોપદેશક હતા.

(૨) તપગચ્છના લં વિજયદેવસૂરિના આજ્ઞાવર્તી ૫૦ ધર્મદાસ-ગણિ લખે છે કે—

‘તાસ શિષ્ય ગુણુ ગાજતા રે, ધર્મસાગર ઉવજગાય,
વાલી ગજઘટ કેસરી રે, આણુ વહે જિનરાય ભજોં પર’

(—સં ૧૬૭૬ ના જેં શું ૧૫, સુરત, હીરવિહાર સ્તવન)

(૩) વાસ્તવવાદી ‘પદ્મદ્રહ’ના બિરુદવાળા પ. પદ્મવિજયજી મહારાજ
‘જે પરવાહિમતગજ કેરો, ન ધરે હરિ પરે ડર હો.’

(—સં ૧૮૩૮, ‘નવપદ પૂજા, ઉપાધ્યાય પૂજા)

મહોપાધ્યાય ધર્મસાગરગણિવર આવા મહોપાધ્યાય હતા.

મહોપાધ્યાયજીએ જો નવી મનાતી પ્રરૂપણા ન કરી હોત અને વિવિધ ગચ્છોને ‘ઉત્સૂત્રકદંડકુદાદ્વ’ના આધારે નિહવ બતાવ્યા ન હોત તો તેઓ ખરેખર લઘુ હેમચંદ્ર ગણાત પણ તેઓ તે પદવી પામી શક્યા નહીં, છતાં તેમની શુદ્ધ શાસનભક્તિ અને સાહિત્યનુ સર્જન જોતા ચોક્કસ માનવું પડે છે કે, તેઓ તે સમયના મોટા વિદ્વાન, વાલી અને સમર્થ ગ્રંથકાર હતા

અથો

મહોપાધ્યાય ધર્મસાગરગણિવરે ઘણા ગ્રંથો બનાવ્યા છે, તે આ પ્રમાણે—

૧ ‘ભક્ષામસ્તોત્ર (ઋષભદેવ પદમખુજં) કાવ્ય ૨૮ મં ૦
૧૬૧૬મા મેડતાના ચોમાસામા

૦ 'ઔચ્છિદ્રમતોત્સૂત્રકુલક-સ્વોપશ (દીપીકા) ટીકા સં ૧૬૧૭ મા પાટણમા.

૩ 'તત્ત્વતરંગિણી-સ્વોપશ વૃત્તિ'—સં ૧૬૧૭મા પાટણ, તેમજ 'ઉત્સૂત્રકુમતિકુલક'ના આધારે તેમા 'સુખ્યાશકા' કસ્યવાદ નવો બનાવી જોડ્યા હોતો ?

૪ કસ્યકિરણાવલી (કસ્યસૂત્રટીકા) — સં ૧૬૨૮ના આં ૧૦ અમાવાસ્યા દિવાળી દિને રાખનપુરમા મં ૪૮૧૪

૧ જગત્તરંગિણી મઢે જુઓ પ્રક ૫૫ પૃ ૪૪ અમ ૭મી

૫ હસ્યામરમણિએ વિ સ ૨ ૧૬મા મોસ્યીમાં તત્ત્વતરંગિણીનો મૂલ સાથે મુજરતીમાં અનુવાદ પૃ ૨૭૪માં બનાવ્યો.

૨ કસ્યકિરણાવલીની પ્રશસ્તિ આ પ્રકારે મળે છે —

મૂળ પ્રશસ્તિ આ જતિ વ્યાખ્યાનકારો મઢે બહુ ઉપપાત્રી છે સૂતિ દ્વારા છે સ ૧૬૨૮ માં દિવાળીના દિવસે રાખનપુરમાં મ ૪૮૧૪ બનાવી (મ્સો ૧ થી ૩)

સંયોજિત પ્રશસ્તિ અથવા મંજસેખનપ્રશસ્તિ—જ મહારવીર સ્વામીની પઢે જલુપર સુખમાંસ્વામી થયા તેમની પર પરામાં થણા આચાર્યો થયા અને કાર્યિક વગેરે જન્મે બન્યા વ જન્મે બાજમવેદી આ વ્યમથક સૂરિએ મોડુ તપ કર્યું તેથી તેઓ સ ૧૨૮૫ માં તપા કરેલા. તેમનાથી તપાજન્મે નીકળ્યા.

તપજન્મેમાં આ જ્ઞાન ધર્મમક્તસૂરિ થયા. તેમને જિયોદાર ક્યો તેમની પઢે આ વિજ્ઞાનસૂરિ થયા (૧ થી ૮)

આ વિજ્ઞાનસૂરિની પઢે આં હૃદયવિજ્ઞાનસૂરિ થયા. તે સ્વ જ્ઞેનામર મુનિઓમાં મોટા છે તેમનું અદ્ભુત મદ્દાત્મ જોઈ મોટા તેમને હસિકાધર્મ નીચે ૬૨ સમાન મદિમાવાળા માને છે (૬-૧) તે આ હૃદયવિજ્ઞાનસૂરિ વિષયમા છે તેમના રાજ્યમા મહોં ૦ ધર્મસાગર ચલ્લિ થયા છે જે સમસ્ત વાયકોમા વજ્ર છે સ્વસાઓદીપી સોનાને કસ્યમાં આવી ગયા છે કુમતિકુલકાથીઓના કુલકથાને બેઠવામાં સિદ્ધ સમાન છે તેમજે દુર્લભવાદીઓને કરાતી નવ પ્રાપ્ત ક્યો છે (૧૧-૧૨) તેમજે કસ્યમૂલ ઉપર વિશેષ મુદાસાવાળી કિરણાવલિ રચી છે

જન્મમાં મેઝુરિ અને જોનસાસન ન્હાં મુખી વર્તે છે ત્યાં મુખી ઉત્તમ પુગના ૫૩ થયતી આ કસ્ય-કિરણાવલિ ત્વરતી રહેલ (૧૩-૧૪)

૫. 'કુપકખકોસિયયહસ્સકિરણ-સ્વોપજ્ઞ 'ટીકા' -પ્રાકૃત ભાષામા,
વિશ્રામ-૧૧, અ ૦ ૧૨૦૫, આં હીરવિજયસૂરિએ ગીતાર્થો પાસે
તપાસ કરાવી તેનું 'પ્રવચનપરીક્ષા' નામ રાખ્યું^૧

૬ 'ઇર્યાપથિકીષદ્વત્રિશિકા-સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ' -સ ૦ ૧૬૨૯ મા

૭ 'જબુદીવપણુત્તિટીકા' -મ ૦ ૧૬૩૯ મા

૮. 'પથુષણાશતક' (શ્લો ૧૦૦) -સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ' -સ ૦ ૧૬૪૭મા

૯ 'તપાગચ્છ પટ્ટાવલી સૂત્ર (પ્રાં ગાથા-૨૧) -સ્વોપજ્ઞ વૃત્તિ-
સ ૦ ૧૬૪૮મા ચૈ ૦ ૧૦ ૬ ને શુકવારે અમદાવાદમા

૧૦ 'સર્વજ્ઞશતક' (પ્રા. ગાથા-૧૨૩) -સ્વોપજ્ઞ વૃત્તિ-સ ૧૬૫૦

૧૧ 'વર્ધમાન વિજ્ઞપ્તિ દ્વાત્રિશિકા'

૧૨ 'નયચક્ર-વૃત્તિ સહિત'

આશુકવિ પં ૦ હેમવિજયગણિવર લખે છે કે-અમદાવાદમા સધપતિ
સહજમલ હતો, જે મોટો પુણ્યશાળી હતો, તેને સતીશિરોમણિ મંગા નામે
પત્ની હતી અને તેઓને કુંઞ્ચરજી નામે પુત્ર હતો (૧૫-૧૬) કુંઞ્ચરજી
અયપણથી પુણ્યાત્મા હતો ધર્મક્રિયા કરતો અને સાતે ક્ષેત્રોમા દાન દેતો
તેણે ૭૦ વિજયદાનસૂરિ પાસે જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી ભારે પ્રતિષ્ઠા
સંપાદન કરી તેણે દેવવિમાન જેવું જિનાલય બનાવ્યું તેણે સધપતિ બની
શત્રુજય તીર્થનો જીરી પાળતો યાત્રાસધ કાઢ્યો ત્યારથી તે સંધપતિ તરીકે
ખ્યાત થયો તેણે શત્રુજય તીર્થ ઉપર પગથિયાવાળો અષ્ટાપદતીર્થપ્રાસાદ
બધાવ્યો તાલધ્વજ અને ગિરનાર તીર્થમા જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો તેણે, તેની
ત્રી પક્ષા અને પુત્ર વિમલદાસે ગુરુઓના ઉપદેશથી સ્નાનાવરણીય કર્મના
વિનાશ માટે આ કન્થ કિરણાવલિની મેકડો પ્રતિઓ લખાવી (૧૭-૨૪)
(પ્રક ૦ ૪૫, પૃ ૦ ૩૪૪) (-રાધનપુરના ખજુરી શેરીના ત્રથલ ડારની શા
દેવશ્રીમાલીવશ ૨૧૯ 'કુપકિરણાવલી' ની પ્રશસ્તિ)

૧. કુવકખકોસિય મવસ્સકિરણ હીરવિજયસૂરિ દત્ત 'પ્રવચનપરીક્ષા નામ ।
પ્રાકૃત ભાષામા વિશ્રામ ૧૧, અ ૧૨૦૫

હતિ શ્રીમત્તપાગણનમોગણિ શ્રીહીરવિજયસૂરીશ્વર 'શિષ્યોપાધ્યાય ધીર્ધર્મસાગર-
ગણિ' વિરચિતે સ્વોપજ્ઞ કુપકઠૌઠિક્સદ્વત્રિશિકાને શ્રીહીરવિજયસૂરિદર્શનપ્રવચનપરીક્ષા
નામ્નિ પ્રકરણે પામચન્દ્રમનનિગકગ્ગણનામેકદશ વિશ્રામ સમાપ્ત । મમાપ્તા ચ
પ્રવચનપરીક્ષા ॥

૧૩ 'પોડશસ્ત્રોદી વૃત્તિ ૧૪, ગુરુ તત્ત્વપદીપ વગેરે વગેરે
ગુરુતત્ત્વવ્યવસ્થાપનવાદસ્થલ શ્રૃં ૪૦૦

૧ મહોં ધર્મસાગરગણિની શિષ્ય પરપરા—

૫૬ મહોં ધર્મસાગરગણિવર

૫૭ ઉપાં વિમલસાગરગણિ—મહોં ધર્મસાગરગણિવર શ્રૃં
૧૬૧૬મા મેકતામ ચતુર્માસ રથા ત્યારે તે તેમની આસે હતી
તે દીક્ષામા મહોં લખિધસાગરગણિથી મોગ હતી પણ ઉપાધ્યાય
તરીકે તેમનાથી નાના હતા મહોંપાધ્યાયશ્રીએ તેમને ઉપાં ધનસજ
ગણિની પાછળ પાછળ મોકલ્યા મહોં લખિધસાગરગણિના સ્વર્ગમન
પછી શ્રૃં ૧૬૫૫મા તેમને ઉપાધ્યાય બનાવ્યા હતા એટલે તે
ઉપાધ્યાયપદવીમા નાના હતા

૫૮ ઉપાં પદ્મસાગરગણિ—મહોં ધર્મસાગર ગણિવર
તેમને શ્રૃં ૧૬૧૬ મા બહોરના દીક્ષા આપી તે પ્રખર વિદ્વાન,
મોગ વાદી શીષ્યકવિ અને હાજર જવાબી શક્તિવાળા હતા

જગદ્ગુરુ આં હીરવિજયસૂરિએ શ્રૃં ૧૬૨૮ ના દ્વાં શ્રૃં ૭
ન સોમવારે અમદાવાદના અહમદપરામા મૂલા શાહ શેઠના ઉત્સવમાં
આં વિજયસેનસૂરિને આધાર્વ, ઉં વિમલહર્ષને મહોંપાધ્યાય,
સુનિ પદ્મસાગરગણિ, સુનિ લખિધસાગરગણિ વગેરે ૬ ગણિ
વશેને પન્નાસ બનાવ્યા

તમણે સિદ્ધાદીની રાજસભામા બદ નરસિંહને તમા ઈશરની ગબ
હસ્યાણુની રાજસભામા વાદી પ્રાદાણાને કરાવ્યા

અર્થા—તેમણે પન્નાસપદ્મમાં શ્રૃં ૧૬૪૬ના બીજા મહા સુદિ
૧૧ ના રોજ માસલમા 'જગદ્ગુરુકાન્ધ સ્ત્રોં બનાવ્યું

૫૦ વિમલસાગરગણિ શિષ્ય ગં પદ્મસાગરે શ્રૃં ૧૬૫૭મા
બં વિજયસેનસૂરિના રાજ્યમા સુનિ પ્રેમસાગરની વિનિતિથી
'ઉત્તરજયજય સુતની પાછળ ટીકા'ની પ્રાકૃતકથાઓને ચક્રુત બાધામા
શ્રૃં ૪૫૦૦ ઉતારી.

(પૂના-જૈન પ્રશસ્તિ સભદ્ધ ભાં ૩ બે પ્ર શ્રૃં ૧૦ ૬/૪)

નોંધ : ૫૩ માં લં લક્ષ્મીસાગરસૂરિના શિષ્ય ૫૦ જ્ઞાનકીર્તિગણિ-
વરે “ લં મુનિસુદ્ધસૂરિને ” પુછી નોંધ કરી, સં ૧૫૨૦ના ચોમાસામાં
માડવગઢમાં સંસ્કૃતમાં કથા ઉતારી હતી

(પૂના-જૈન પ્રગસ્તિ સંગ્રહ ભા ૩જો પ્રં નં ૬૯૩,
છતિં પ્રકં ૫૧, પૃં ૫૦૯)

સં ૧૬૩૩ માં ‘ નયપ્રકાશ-સ્વોપજટીકા ’ સાથે રચ્યો ‘ યુક્તિ
પ્રકાશ-સટીક, પ્રમાણપ્રકાશ-સટીક, ’ શીલપ્રકાશ, ‘ યશોધરનૃપચરિત્ર,
ધર્મપરીક્ષા, તિલકમજરી-પદ્ય, તિલકમજરી-ટીકા ’ અં ૮૦૦૦
અને ‘ અન્નરાપાર્શ્વનાથસ્તવન ’ શ્લોક ૫ વગેરે ગ્રંથો રચ્યા

૫૦ પદ્મસાગરગણિ શિષ્ય, ૫૦ ગુણસાગરગણિએ હસ્તિનાપુર
મહાન લં શાંતિજિન વિનતિ ગું કડી ૨૧ બનાવી

૫૯ મહોં કુશલસાગરગણિ-

તેમના બીજા નામ ૫૦ કુમારસાગરગણિ અને ૫૦ કુલસાગરગણિ
પણ મળે છે તે બંન્નપણમાં સાધુ થયા હતા તે વિદ્વાન હતા મોટા
વાદી હતા અને જ્ઞાન-ગભીર હતા લં વિજયસેનસૂરીશ્વર અને
આં વિજયદેવસૂરિ સાથે જ વિચારતા હતા તે તથા તેમની
પરપરા સવેગી હતી, તેથી ચતિપણમાં રહેવા છતાં તે શુદ્ધ
સચમી હતા.

તેમણે સં ૧૬૬૨માં ‘ ઉપદેશસાર-સટીક ’ બનાવ્યો. તેમાં
તેમણે ઘણી ‘ ઐતિહાસિક અનુશ્રુતિઓ ’ આપી છે. આ ગ્રંથમાં
તેમણે પ્રાકૃત, સંસ્કૃત, અપભ્રંશ અને જૂની ગુજરાતી ભાષાના
કવિત્તો વગેરે પણ આપ્યા છે ?

આચાર્યશ્રીએ તેમને ઉપાધ્યાયપદ આપ્યું હતું

૧ અપભ્રંશ ભાષા વગેરેના નમૂના—

(૧) આદિનાથ સેતુજિ, નેમિ ગિરનારિ નમેવિણ્ણ,
મુનિસુવ્રત લગ્નચિંહ, વીર મોદેર થુણે વિણ્ણ;
મહુરા પાસ-મુપાસ નમિચ્ચ, દુચ્ચ ધરિચ્ચ અખિલતરિ,
મોરકિ હુલ્લણ વિહારિ, વાર ગોવાલ ગિરિસરિ

મહોં નેમિસાગરગણિએ સાગરમતના ઠંદ 'બોલ'ની નવી પ્રપ્તિ કરી તે પ્રપ્તિએ તે પ્રમાણિક માનતા ન હતા તે સર્વે રગથી રગાયા હતા

સુરતના નવાબે સં ૧૬૮૭માં સુરતમાં ભં વિજયદેવસૂરિને 'સર્વજ્ઞતાવકસદીક પ્રમાણિક છે કે નહીં' એ બાબતે રાજસભામાં બહેર શાસ્ત્રાર્થ કરવા વિનંતિ કરી હતી

શાસ્ત્રાર્થ-ભં વિજયદેવસૂરિએ આ શાસ્ત્રાર્થમાં પોતાના પ્રતિ નિધિ તરીકે મહોં કુશલસાગરગણિ અને ૫૦ લાલકુશલગણિને મોકલ્યા હતા

આં રાજસાગરસૂરિએ શાસ્ત્રાર્થ કરવા માટે પોતાના તરફથી ૫૦ સત્યસૌભાગ્યગણિને નિમુકત કર્યા હતા શાસ્ત્રાર્થનું સ્થાન રાજ સભા હતું અને મધ્યસ્થ તરીકે સાગરશાખાના જૈનોની માત્રથી મુજબ નવાબ માજરમલિક હતા તથા બીજા વિદ્વાન જ્ઞાણેશ્વર, બીજા પંડિતો તથા મુસલમાનના ઠાણ વગેરે હતા બીજા જૈન-જૈનેતર મોતાએ વગેરે હાજર હતા

સૂત્રાએ શાસ્ત્રાર્થનો પ્રારંભ કરવા જણાવ્યું

૫૦ સત્યસૌભાગ્યગણિએ પ્રથમ ફારસીમાં પાંચ ફકરા લખી સૌની સામે મૂક્યા

૬૦ કુશલસાગરગણિએ તેની સામે સર્વજ્ઞતાવક 'બાધી' વિષય વાદી ૬ બોલ મોકલી, ફારસીમાં લખી સૌની સામે મૂક્યા અને પન્થા સંજીને જણાવ્યું કે 'આ બોલોને શાજના આધાર પાઠો આપી સાચા કરી બતાવો

અમુક જગ્યાએ

પીર નિશ્ચ મુદર નવરિ મિર અપિવર,

મેા આગરાજ નવપવકમલ, નપ્પગદિમરિ મિર નવર

(-ઉપરેલ સાર-સદીક-ઉપરેલ ૫૧)

(૨) જૂઓ. પ્રક ૩૫ ૫ ૧ ૧ (ઉપ ૩૨)

(૩) જૂઓ. પ્રક ૪૧ ૪ ૧૨૨ (ઉપ ૨૩)

પ્રક ૪૧ ૫ ૧૫૫ (ઉપ ૩૨)

પં સૌભાગ્યગણિ આ બોલ વાંચી મૌન બની બેસી રહ્યા. સર્વ સભ્યો અને સૌ પ્રેક્ષકોએ બહોર કર્યું કે, પં સત્ય સૌભાગ્યગણિ હારી ગયા. ઉપાં કુશલસાગરગણિ આચા ગણાય અને આં શ્રી વિજયદેવસૂરિ જીત્યા એવી ખ્યાતિ પ્રસરી.

ભં રાજસાગરસૂરિ તે સમયે ત્યા હાજર રહ્યા.

(ઐતિહાસિક રાસસંગ્રહ ભાં ૪ નિરીક્ષણ પૃં ૩૯, ૪૦, ઇતિં પ્રકં ૫૫, પૃં ૭૬૮ સૂરતમા શાસ્ત્રાર્થ)

મહોં કુશલસાગરગણિના નં ૬૦મા શિષ્ય પં વિજયસાગરગણિએ પુર ગામમા શેઠ વીર ભણશાળીને ભણવા માટે ‘ મહાવીર-જિનસ્તોત્ર શ્લોં ૨૮ રચ્યુ.

(૬૦) પં ઉત્તમસાગરગણિ-તેઓ સયમમા શિથિલ બન્યા સં ૧૭૫૮ મા સ્વર્ગવાસી બન્યા. તે તપાગચ્છવિજયદેવસૂરિસંઘ સાગરશાખાના ભં ઉદયસાગરસૂરિની આજ્ઞામા હતા.

૬૧ પં ન્યાયસાગરગણિ

અસમાન ગુમાન કરત જગમેં, સોહી “ગુમાન” કથિર જ્યુ ગાયો. ઉદેપુર લોક વિલોકત કોકજ્યુ, બાગર નાગર હૈ જ્યુ વાર્યો શાન્તિવિજય બુધ ન્યાય પયોનિધિ, આગમતર્ક વિવાદ વિચાર્યો, ગામ ધૂલેરમે આદિમદેવ હજૂર, દિગમ્બર નાયક હાર્યો ॥૧॥

લિત્તમાલના રાવ અજિતસિંહ રાઠોડના રાજ્ય પહેલાં (સં ૧૭૫૧ થી ૧૭૮૧) શાં મોટાશાહ એસવાલની પત્ની રૂપાદેવીએ એક મધ્યરાતે સ્વપ્નમા આબો બેથો, અને વિં સં ૧૭૨૮ શ્રા. સુ. ૮ની ઘડીએ પૂરી થયા બાદ ૯ મીના લોગકાળમા ગુરુવારે અનુરાધા નક્ષત્રમા મધ્યરાત પછી બાહ્યયોગમા પુત્ર નેમિદાસને જન્મ આપ્યો.

તેના ઘરમા ઘર દેરાસર હતું તે નેમિદાસના કાકાએ પં ઉત્તમસાગરગણિને તે નેમિદાસ વહોરાવ્યો. પં ઉત્તમસાગરગણિએ તેને દીક્ષા આપી; અને તેનું નામ મુનિ ન્યાયસાગર રાખ્યું.

શ્રી ન્યાયસાગરે વ્યાકરણ, ન્યાયઅથો આં હરિભદ્રસૂરિ,

અને મહોં યથોવિજયછ ગણિતર વગેરેના ન્યાય પ્રમાણે એવ્યાસ કર્યો તેમની ૩૦ વર્ષની ઉંમર થતા ૫૦ ઉત્તમસાગર મહારાજે આગરે ૪૦ ૧૭૫૮મા સ્વર્ગગમન કર્યું

૫૦ શાન્તિવિજયછ વિગેરે ૬૦ ઠાણા પૂર્વવાતીધની યાત્રાએ આવ્યા ૫૦ ન્યાયસાગરે ત્યા દિગમ્બર ભદ્રારક નરેન્દ્રહિતિને હરાવ્યો તથા ઉલ્લેખમા અને સિદ્ધપુરમા તેમજ અમદાવાદમાં વિન પ્રતિમા વિશેષિ હુદિયાને પણ હરાવ્યા હતા

મહસોરના નવાબે તેમનું નિમિત્ત જ્ઞાન નાસુ બાવી તેમની પાસે ધનની ઘેલી મૂલ્કી, હેવા વિન તિ કરી ૫૦ ન્યાયસાગરે ૪૦ ૧૭૬૩મા તે ન હેવા શુદ્ધ સમર્પી હવન પાળવા ક્રિયોદ્ધાર કર્યો

તેમણે અમદાવાદથી વિહાર કરી રાષ્ટ્રવ્યમ, ભાવનગર, ધોધા, ગિરનાર, આબૂ, અચલગઢ, તારગા, પાટણ અતરીફછ, જોરગા બાદ, ખૂરાનપુર, સૂરત, જખૂસર, ખજાત, નવાનગર વગેરે સ્થાનોમા વિહાર કરી યાત્રાઓ કરી ઉત્તમ મહોત્સવ પ્રતિષ્ઠા વિગેરે કરાવ્યાં

તેમને (૧) મહિસાગર, (૨) ઉદયસાગર (૩) પ્રીતસાગર અને (૪) જયસાગર એમ ચાર શિખો હતા આ સિવાય (૫) વીરસાગર શિખનું નામ પણ મળે છે

તેઓ નવાનગરથી વિહાર કરી કોંઠ ગાગઢ પધાર્યા અહીં તેમની વખીયત બગડી, આથી અમદાવાદના જૈનોએ ત્યા જઈ તેમને અમદાવાદ લાવી, હુવારની યોજના ઉપાયે પધરાવ્યા ત્યા પણ તેમની વખીયત વધુ બગડી ૪ શિખો તેમની સાથે હતા

૫૦ ન્યાયસાગરે ૪૦ ૧૭૬૭ના જાન ૧૦ ૮ની સવારે (ઉવાકાળે) અમદાવાદના હુવારની યોજના ઉપાયમા સ્વર્ગગમન કર્યું સચે તેમની માંડવી બનાવી, કદમપુરાની વાઢીમા અગ્નિ નુસ્કાર કર્યો

મહોં ધર્મસાગરગણિતરના પદ્ધતર મહોં વિમલસાગરગણિની પરપરાના

“ન્યાયસાગર નિર્વાણ રાસ બનાવ્યો

(—જેન જોતેહાસિઠ પૂજાર કાવ્યપ્રચય રાસ ન ૬ ફો પૂ ૦ ૬૮ થી ૮૫)

ગ્રન્થો

તેમણે ઘણા ગ્રન્થો રચ્યા છે. તે આ પ્રમાણે—

- (૧) સં ૧૭૬૬મા “સમ્યક્ત્વવિચાર વાલુ મહાવીર સ્તવન”
 (૨) સં ૧૭૮૧મા ભરૂચમા “પિંડદોષ વિચાર સંજ્ઞાય” (૩)
 “નિગોદ વિચારવાલુ સ્તવન” (૪) સં ૧૭૮૪ના આં ૫૦ ૧૩ ના
 રોજ રાનેરમા “૩૬ ગગરાગણીવાળુ મહાવીર સ્તવન” (૫, ૬) બે
 જિન ચોવીશી સ્તવનો (૭) સૂર્યમંડન પાર્શ્વજિન સ્તવન.
 (૮) આઠમનુ સ્તવન વગેરે રચ્યા છે તેમના સ્તવનો લોકપ્રિય
 બન્યા છે.

ઉપાં સહજસાગરગણિની શિષ્ય પરપરામા તેમના ક્રિયોદ્ધારનો
 પ્રભાવ પડવાથી સવેગી તપાગચ્છ સાગરશાખાની શ્રમણુ પરપરા
 ચાલી હતી ? (—જૂઓ ઇતિ ૦ પ્રકં ૫૮, સાગરગચ્છ પરપરા)

૫૦ ન્યાયસાગરગણિના શિષ્ય મુનિ વીરસાગરે સં ૧૬૬૬
 અથવા સં ૧૭૬૬ કાં સું ૧૧ ને રોજ ધાધાણી તીર્થમા
 શ્રી નવકાર રાસ લખ્યો

(—શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ ભાં ૨, પ્રશં ૧૦ ૭૮૮)

૬૨. ૫૦ જયસાગરગણિ તેમણે ૧૮૦૧ મા તીર્થમાળા
 સ્તવન બનાવ્યું

૫૦ વૈરાગ્યસાગરગણિ સં ૧૭૨૫મા આગરામા હતા.

૬૨ ૫૦ જયસાગરગણિ

૧ વિં સં ૧૬૭૬ અથવા ૧૬૮૬ જેઠ વ ૧૧ને બુધવારે પણ
 મુનિ ન્યાયવિજયજી થયા હતા તે આમનાથી જુના હતા અથવા સભવ
 છે કે ૫૦ ન્યાયસાગરગણિએ જ ક્રિયોદ્ધાર કરી પોતાનું નામ “મુનિ
 ન્યાયવિજય” પણ રાખ્યું હોય ?

દાખલો મળે છે કે આગમોદ્ધારક પૂં આનંદસાગર સરિવરે પોતાના
 મુખ્ય શિષ્યનું નામ પહેલા મુનિહસવિજય રાખ્યું, પછી ઘણા વર્ષો બાદ
 તેમનું બીજું નામ મુનિ શ્રીવિજયસાગર રાખ્યું હતું જે પરમ સવેગી
 જ્ઞાન્ત ગુરુભક્ત આત્માર્થી અને જ્ઞાની હતા

૬૩ ૫૦ રાજેન્દ્રસાગરગણિ-તેમણે સ. ૧૮૬૦ ના અષાઠ સુદિ ૧૦ ને સોમવારે ભરૂચમા મુનિ ઉદયપ્રભના શિષ્ય ૫૦ ધર્મ નિધાનની પ્રાકૃત 'અતુર્વિંશતિ જિનસ્તુતિ' ગાથા રટની પ્રતિ લખી હતી.

૨ મહો. ૧૦ ધર્મસાગરગણિની શિષ્ય પરપરા

૫૬ મહો. ૧૦ ધર્મસાગરગણિવર

૫૭ મહો. ૧૦ લલિધસાગરગણિ-મહો. ૧૦ ધર્મસાગરગણિએ સ. ૧૭૧૭-૧૮મા અહિમનગરમા દીક્ષા આપી.

૬૦ હીરવિજયસૂરિએ સ. ૧૬૨૮ ના શ. ૧૦ સુ. ૭ ને સોમવારે અમદાવાદના અહમદપરામા શેઠ મૂલા શાહના ઉત્સવમા ૫૦ વિજયવિમલને ઉપાધ્યાય પદ આ. ૦ વિજયસેનસૂરિને આપ્યા. ૫૬ ઉ. ૦ વિમલહર્ષને મહો. ૫૦ ઉપાધ્યાય પદ તથા મુનિ ૫૬ સાગરગણિ મુનિ લલિધસાગરગણિવર વગેરે ૬ જણને ૫ ન્યાસ પદ આપ્યા.

૫૦ લલિધસાગરે (અથવા ઉ. ૦ વિમલસાગરે) સ. ૧૬૬૫મા કેહિમા નાપા ઉછતવાળ ઓશવાલના ૬૦ અહિનિનપ્રાસાદની ૬૦ વિજયદેવસૂરિની આજ્ઞાથી પ્રતિક્ષા કરી

(-જિનવિ. લેખ ન. ૩૬ લેખાક ઠાણ પ્રક. ૬૦)

૬૧ હીરવિજયસૂરિએ સ. ૧૬૪૮ ના મહો. ૧૦ ધર્મસાગરની તપચમ્પપદ્માવલી ની પરીક્ષા કરવા માટે ગીતાર્થોની તપાસ સમિતિ નીમી હતી તેમા ૫૦ લલિધસાગરગણિ પણ એક હતા. આ. ૦ વિજયસેનસૂરિએ સ. ૧૬૫૩ના માહ સુદિ ૫ ને રાજ અમદાવાદના બકતીપુરામા શેઠ લોટા શાહજીના જિનાલબના પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવમા તેમને ઉપાધ્યાય પદ આપ્યું હતું તે એક દિવસે આ. ૦ વિજયદેવ સૂરિને સજારતી વળાવા મયા અને ત્યાંથી પાછા ફરતા ઠી લાજવાથી બિમાર પડ્યા તેઓ ૬ મહિના ઉપાધ્યાય પદ લોજવી કાળધર્મ પામ્યા.

૫૮ ઉપા. ૦ નેમિસાગરગણિ-ઉ. ૦ રાજસાગરગણિ તે બને મિરપુરનગરના શેઠ દેવીદાસ અને તેના પત્ની કોહિમદેના પુત્રો હતા. મહો. ૧૦ ધર્મસાગરગણિએ તે બનેને દીક્ષા

આપી. ૫૦ લખિંધસાગરગણિના શિષ્યો બનાવ્યા તેઓના નામ મુનિ નેમસાગર અને મુનિ મુક્તિસાગર રાખ્યા અને ભાઈઓ બુદ્ધિમાન, વિદ્વાન અને વાદી હતા.

મુનિ મુક્તિસાગરનો સં ૧૬૩૭ મા જન્મ થયો હતો. તેમનું ગૃહસ્થપણાનું નામ મેઘજી હતું તે નાની ઉંમરમાં સાધુ બન્યા હતા. તેથી વધુ તેજસ્વી હતા તેમને પદ્માવતી દેવીની સહાય હતી, સભવ છે કે તેમનું બીજું નામ ભક્તિસાગર પણ હોય. ત્રીજું નામ ૫૦ રાજસાગર તો હતું જ.

પોર્ટુગીઝ પાદરી પીનહરોએ તા. ૬-૧૧-૧૫૯૫ ના રોજ પોતાના દેશમાં પત્ર લખ્યો હતો તેમાં લખ્યું હતું કે, મેં જૈનવ્રતી સાધુઓને ખલાતમાં જોયા હતા. તેઓમાં ૮-૯ વર્ષની ઉંમરના છોકરાઓ પણ જોયા કે જેઓ દેવ જેવા લાગતા હતા તેઓ હિંદુ સ્તાનના નહીં, પણ યુરોપના હોય તેવા લાગતા હતા આટલી નાની ઉંમરમાં તેમના માતા-પિતા તેમને ધર્મને નામે અર્પણ કરી દે છે.

(ડૉ. વિન્સેન્ટ સ્મીથનું 'અકબર' તથા પ્રક્રં ૪૪ ફં નં ૮ પૃં ૧૨૯ થી ૧૩૪, 'તથા સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ્ માથી)

એટલે કે, આં હીરવિજયસૂરિના પરિવારમાં મુનિ મુક્તિસાગર, મુનિ કુશલસાગર, મુનિ નદિવિજય, મુનિ સિદ્ધિચંદ્ર, મુનિ કમલવિજય વગેરે તેમની જેવા બાલમુનિઓ હતા.

આં વિજયસેનસૂરિએ સં ૧૬૫૫ મા એ બંનેને પંન્યાસપદ આપ્યું હતું.^૧

કવિવર ૫૦ હેમવર્ધનગણિ લખે છે કે, ૫૦ નેમસાગર તથા ૫૦ મુક્તિસાગરગણિ સૂરતમાં ચોમાસુ હતા, ત્યારે સૂરતમાં શેઠ શાંતિદાસ નામે મોટો ધનાઢ્ય વ્યાપારી હતો, પણ તેને કઈ સત્તાન ન હોતું તેણે એક દિવસે ઉક્ત પંન્યાસોને કરગરીને વિનંતિ

૧ સં ૧૬૪૧ ના વૈં શું ૨ ને બુધવારે હીરવિજયસૂરીશ્વર યુગ-પ્રધાનાવતારમાં માદલપુરમાં એક ૫૦ રાજસાગરગણિ વિદ્યમાન હતા તે આ ૫ મુક્તિસાગરથી જૂદા હશે.

કરી કે 'ગુરુદેવ! આ સેવક પાસે ગુરુદેવની કૃપાથી ધન છે પણ અતરાય કર્મનો ઉદય છે કે અમારા પછી તેને સોગવે અને દાન પુણ્ય કરે એવો જીવ નથી.' એટલે અમને કેઈ સત્તા નથી ગુરુદેવ! કૃપા કરે તો આ અતરાય કર્મ તૂટે અને આ આવકનું ઘર આબાદ બની રહે આથી પન્થાસોએ સં ૧૬૬૦ના સોયરામ બેચી સર્વાકાય સાધક ચિતામણિમત્રનો બપ શરૂ કરી આરાધના કરવા માગી, વિધિપૂર્વક ભાઈ, બાકુલા, હોમ-આહુતિ આરતી સાથે બપ કરવાથી તે મત્ર છ મહિને સિદ્ધ થાય એવો એનો વિધિ હતો. પન્થાસોએ શેઠ શાંતિદાસને જણાવ્યું કે, 'તમે છ મહિના પૂરા થતા બીજે દિવસે સવારે અહીં આવી હાજર રહેજો.'

અમદાવાદના શેઠ સહસ્રકિરણનો પુત્ર શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરી સુરતમાં વ્યાપાર માટે અષ્ટાદશ વર્ષ આવતો તે ધર્મપ્રેમી હતો. તે જ્યાં જાય ત્યાં દેવદર્શન, ગુરુદર્શન વગેરે વિધિ કર્યા પછી પોતાનો ધર્મ શરૂ કરતો. સુરતમાં આવે ત્યારે સવારે ૫૦ નેમિસામરુ ગણિ વગેરેના ઠંડાને બરાબર આવતો.

પન્થાસોએ ઉારનો બપ પૂરો કર્યો છ મહિના પૂરા થતા ત્યારે કુદરતે બધું જોવું કે, બીજા દિવસે સવારે જ બ્રા. મુદ્દર્વામાં અમદાવાદનો શાંતિદાસ ઝવેરી પન્થાસોને વાંદના આવ્યો. ૫૦ મુખિસામરુગણિએ નામગ્રામ્યથી તેને સુરતનો શેઠ શાંતિદાસ સમજી સોયરામ લઈ જઈ પોતાની સાથે એક આસન ઉપર નિડમ બેસાડ્યો પન્થાસણએ તેને કહ્યું કે 'જો ઠરીશ નહીં, ખડોલ બેચી રહેજો ધરલેદ્ર નામના રૂપમાં તારી સાથે, તારા શરીરે થયે, જીભના લખકારા મારશે, ત્યારે તું તારી જીભ તે નામની જીભ સાથે મેળવી દે? તો ધરલેદ્ર પ્રસન્ન થઈ તને વરદાન આપશે, તને રાજ્ય મળશે, ધનનો ભંડાર હથકાશે, તને યશ મળશે.

શાંતિદાસ ઝવેરી ગુરુકૃપા સમજી પન્થાસણની સાથે બેચી ગયો. ને પન્થાસણએ બપ શરૂ કર્યા

ધરલેદ્ર નામરૂપે આવી બેસો પણ શાંતિદાસને બીક લાગવાથી

પોતાની જીભ બહાર કાઢી નહીં ધરણેદ્ર તરત અદશ્ય થઈ ગયો. ૫૦ મુક્તિસાગરગણિએ કહ્યું, ‘શાંતિદાસ ! તે નાગની સાથે જીભ મેળવી હોત તો, ખરેખર, તું રાજા બનત, પણ તું ડરી ગયો. તે જીભ મેળવી નહીં, તેથી હવે તું રાજમાન્ય જ બનીશ.’

(શેઠ શાંતિદાસનેા રાસ)

શાંતિદાસ ઝવેરી સુરતથી અમદાવાદ થઈ આગરા ગયો ત્યાં સમ્રાટ્ અકબરે સં ૧૬૬૧ માં આગરામાં બધા ઝવેરીઓને પોતાના દરબારમાં બોલાવ્યા હતા. શાંતિદાસ ઝવેરીએ સૌની વચ્ચે મોતીની પરીક્ષા કરી, બ્યાજબી કીંમત બતાવી બાદશાહ ખુશ થયો. તેણે શાંતિદાસને મોટું માનસન્માન આપ્યું. એટલે શાંતિદાસ ઝવેરીને મોગલ દરબારમાં મોટી નામના મળી ‘બાદશાહી ઝવેરી’ તરીકેની પદવી મળી

સમ્રાટ્ અકબરની એક બેગમ એક વાર અમદાવાદ આવી શાંતિદાસ ઝવેરીએ તેની ખૂબ ખાતરખરદાસ્ત કરી બેગમે પ્રસન્ન થઈ તેને પોતાનો ધર્મભાઈ બનાવ્યો. સમ્રાટ્ જહાંગીર જ્યારે હિંદનો બાદશાહ બન્યો ત્યારે તે શાંતિદાસ ઝવેરીને ‘મામો’ કહી બોલાવતો, બાં જહાંગીરે તેને અમદાવાદનો નગરશેઠ બનાવ્યો અને ગૂજરાતનો સૂબો પણ બનાવ્યો.

નગરશેઠ શાંતિદાસ સમજી ગયો કે, આ ગુરુદેવની કૃપાનુ કૃણ છે તેણે ૫૦ નેમિસાગરગણિ અને મુક્તિસાગરગણિને અમદાવાદ બોલાવી ભારે ઠાઠથી પધરાવ્યા સાથોસાથ વિનંતિ કરી કે, ‘ગુરુદેવ ! આપની કૃપાથી મને સૂબાગીરી મળી છે આ રાજ્ય તમારું છે, તે ગુરુદક્ષિણામાં સ્વીકારો અને મને ઋણમુક્ત કરો’

પંચાસજીએ ઉત્તર વાળ્યો કે, ‘શેઠ ! અમે માતાપિતા, ઘરખાર, માલ-મિલકત બધું છોડીને નીકળ્યા છીએ. પચ મહાવ્રતધારી છીએ, તો અમે રાજ્યને શું કરીએ ? પરંતુ જો તમારે ખરેખર લાલ જ દેવો હોય તો, ગચ્છનાયક ભં વિજયસેનસૂરિને અમદાવાદ પધરાવી, ભારે માન-સન્માનથી પ્રસન્ન કરી, તેમના હાથે ખસેને ઉપાધ્યાયપદ અપાવો.’

નગરશેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીએ ગમ્મનાથકને અમદાવાદ પધરાવી વિનંતિ કરી કે, ‘કૃપા કરી મારી એક ભાવના પૂરી કરો કે, બન્ને પન્થાએને ઉપાધ્યાયપદ આપો.’

આં વિજયસેનસૂરિએ સં ૧૬૬૫માં અમદાવાદમાં માત્ર ૫૦ નેમિસાગરને ઉપાધ્યાયપદવી આપી.

શેઠ પાલઠી ઉતારી ગમ્મનાથકને ફરીથી વિનંતિ કરી કે, ‘આપે મારી વિનંતિ સ્વીકારી તેજા માટે હું મારાં અહોભાગ્ય સમજુ છું “હવે ૫૦ મુક્તિસાગરને ઉપાધ્યાય પદવી પ્રદાન કરો.” એવી મને પૂરેા સતોષ થશે.’

ગમ્મનાથકે શાંતિથી કહ્યું, ‘આ પદવી લઠાણી કરવાની વસ્તુ નથી, કે ઘેર ઘેર અપાત્ર’ આમ ઉત્તર વાળી મૌન પડ્યું,

આથી નગરશેઠને મનમાં ખેાદું લાગ્યું. અને મનથી નિર્ણય કર્યો કે ‘હવે હું ઉપાં નેમિસાગરને આશ્રમ’ બનાવીશ અને તેમના હાથે જ ૫૦ મુક્તિસાગરને પણ “ઉપાધ્યાય” બનાવી આશ્રમ પદવી અપાવીશ.’

જાં વિજયસેનસૂરિએ ૫૦ મુક્તિસાગરને ઉપાધ્યાય બનાવ્યા નહીં, તેથી જ જાં વિજયદેવસૂરિ પણ તેમને ઉપાધ્યાય બનાવતા નહોતા.

જાં વિજયદેવસૂરિ સં ૧૬૭૩ માં ખલાતમાં ચોમાસુ હતો, ત્યારે ઉપાં નેમિસાગરગણિ શાધનપુરમાં ચોમાસુ રહ્યા હતા, એ સમયે આં વિજયાનંદસૂરિના પક્ષવાળા મુનિવરેએ જાં વિજય દેવસૂરિના વિરોધમાં બાદશાહ જહાંગીરના કાન બલેમાં બાદશાહે તે જ ચોમાસામાં યેત્રાદિ સં ૧૬૭૪માં જાં વિજયદેવસૂરિને એકદમ માંઠવગડ બાલાવ્યા આથી આં વિજયદેવસૂરિ અને ઉપાં નેમિસાગરગણિ સપરિવાર શુભશતથી વિદાર કરી જહાદી માંઠવગડ પહોંચી ગયા. એ વેળા ઉપાં નેમિસાગરની સાથે ૫૦ વીરસાગર, ૫૦ ભક્તિસાગર, ૫૦ કુશલસાગરગણિ, મુનિ પ્રેમસાગર, ૫૦ શુભસાગર, ૫૦ શાંતિસાગર, ૫૦ શ્રવણસાગર વગેરે મુનિવરે પણ માંઠવગડ ગયા.

બાદશાહે બહુ ચીવટ રાખી ગલીરપણે તપાસ કરી. આચાર્ય-શ્રીની જીવનચર્યા, વિદ્વતા, ત્યાગ અને તપસ્યાની આકરી પરીક્ષા કરી બાદશાહે પોતાને પૂરો સતોષ થતા આં વિજયદેવસૂરિને મોટા ત્યાગી અને તપસ્વી છે, એમ દર્શાવનારુ ‘મહાતપા’નું માનવતુ બિરુદ આપ્યુ, તથા ઉપાધ્યાય નેમિસાગરગણિને ‘વાદિજીપક’ની પદવી આપી, એ રીતે તે સૌનુ સન્માન કરી આગરાના સઘવી ચંદ્રપાલને આજ્ઞા કરી સાથે મોકલી બાદશાહી વાળગાળ સાથે માનપૂર્વક ઉપાશ્રયે પહોચાડ્યા આ રીતે એક બાદશાહે તેમનુ બહુ સન્માન કર્યું. બાદશાહને આ આચાર્ય ઉપર ઘણો પ્રેમ હતો એ તેણે તે પછી ગચ્છનાયકને ગું સં ૧૬૨૪મા એક ભક્તિપત્ર લખી વ્યક્ત કર્યો હતો

(—જૂઓ પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૪૫

બાદશાહ જહાંગીરનો પત્ર ફં નં ૧૩)

પરંતુ દીલગીરીની વાત છે કે, વાદિજીપક ઉપા. નેમિસાગર ગણિવર સં ૧૬૭૪ ના કાં શું ૧૦ ના રોજ માડવગઢમાં કાળધર્મ પામ્યા. અને ભં ગચ્છનાયક ત્યાથી વિહાર કરી ગુજરાત પધાર્યા.

ઉપાં વિદ્યાસાગર ગણિવરના શિષ્ય ઋષિ પચાયણ, તેમના શિષ્ય પં કૃપાસાગરના શિષ્ય પં તિલકસાગર ગણિએ સં ૧૭૨૧મા ‘નેમિસાગર નિર્વાણ રાસ’ ઢાળ-૨૨ રચ્યો હતો,

હવે નગરશેઠ શાતિદાસે નિર્ણય કર્યો કે હવે તો સીધા પં મુક્તિસાગર ગણિને જ ઉપાધ્યાય અને આચાર્ય બનાવવા

ભં વિજયદેવસૂરિ સં ૧૬૭૬ મા ખલાતમા વિરાજમાન હતા એ અવસરે નગરશેઠ શાતિદાસ ઝવેરીએ સુખાની સત્તા હાથમા લઈ અમદાવાદ આવેલા ખલાતના શેઠને બળબળરીથી અતિથિ તરીકે રાખી નજરકેદ રાખ્યો અને તેની મારફત ભં વિજયદેવસૂરિની પાસેથી પં મુક્તિસાગરગણિને ઉપાધ્યાય અને તે પછી આચાર્ય બનાવવાની પાકી કબૂલાત માગી આથી ભં વિજયદેવસૂરિ પાસેથી વાસણેપ મેળવી પં મુક્તિસાગરને સં ૧૬૭૬ મા ઉપાધ્યાય અને તે પછી મં ૧૬૮૬ ના જેઠ શું ૧૪ ને શનિવારે આચાર્યપદ

આપવામાં આનું, આં રાજસાગરે જો સમયે બીજા ઉપાધ્યાયો વગેરે બનાવી તપાગમ્મ વિજયદેવસૂરગમ્મની સાગર શાખાનો ચતુર્વિંશસઠ સ્થાપ્યો. અને તેમના પહેલા બદ્ધારક આં રાજસાગરસૂરિને સ્થાપન કર્યા.

સમમમાર્ગ ગવેષક વિદ્વાન કોઈ શુદ્ધ શકા કરશે કે, ૫૦ મુક્તિસાગરગણિ સાધુ નહીં હોય પણ યતિ હશે, કેમકે તેમણે જાપ, હોમ, આહુતિ આસ્તી વગેરે બિધિથી મત્ર સાધી શેઠને ધનાઢય અને અધિકારી બનાવ્યા, એધું કામ યતિ જ કરે. પણ એવી વિચારણા કરવી યોગ્ય નથી. ઇતિહાસના પરિશીલનથી આપણે બાળી શકીએ છીએ કે તે સમયે આપો વિધિ શાસનની પ્રભાવના માટે પ્રચલિત મનાતો હતો. આથી કેઈને આ જો શકા કરવી યોગ્ય નથી.

(૧) જો કે વિક્રમની સત્તરમી સદીનું ધોધુ ઘરણુ યતિમાર્ગ પ્રારભ કાળ છે ત્યારે બધા ગમ્મોમાં ચોઠે ઘણે અંશે શિથિલતા આવી હતી. અને કોઈ કોઈ તો બહાર રીતે યતિ બની ચૂક્યા હતા. આથી જ પરમ સવેગી ૫૦ સત્યવિજયમગ્ધિવર મહોં વિનયવિજય ગણિ, ૫૦ વિમલગણિ અને ૭૦ યશોવિજયલ ગણિવરે આદારમી સદીમાં ક્રિયોદ્ધાર કરી સવેગી સ્થાનો પાપો મજબૂત કર્યા.

(-પ્રક્રં ૬૨)

(૨) બીજા વાત જો છે કે ઉક્ત પન્થાસોએ શેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીને સાફ સાફ જણાવું હતું કે, 'અમે પાંચ મહામતી ત્યાગી છીએ રાજ્યને શું કરીએ ?' તેઓનો આ ઉત્તર તેઓના શુદ્ધ સાધુ-સમમને પુરવાર કરે છે.

(૩) ત્રીજા વાત જો છે કે, ૫૦ મુક્તિસાગરગણિ સવેગી હતા. આથી જ ત્યાગી, આત્મગવેષી વિદ્વાન સ્થવિર ૫૦ સદ્ગુણસાગર ગણિવર, ૫૦ જયસાગર ગણિ, ૫૦ છત્રસાગર ગણિ અને પરમ ત્યાગી સમર્થ વિદ્વાન ૫૦ નગર્પિંગણિ (૫૦ નમ્રવર્ધન ગણિ) વગેરે તેમના પક્ષમાં હતા.

(-ભૂઓ પ્રક્રં ૫૮)

અમદાવાદના નગરશેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીએ તેમના ઉપદેશથી શત્રુજયતીર્થ જિસ્તાર તીર્થ વગેરે તીર્થોના છ રી પાળતા યાત્રાસભો

કાઠી, સંઘપતિનુ તિલક કરાવ્યું હતું

તથા સ ૧૬૮૨ના જે ૦ વ ૦ ૯ ગુરુવારે અમદાવાદમા સિદ્ધરપુરા (સરસપુર) ના બીબીપુરામા સ ૧૬૫૫મા નવા બનેલા ભં ગિતામણી પાશ્વનાથના જિનાલયનો મોટો જીર્ણોદ્ધાર કરી, ૩ શિખરો ૩, ગભારા, ૬ મડપો, ૩ શૃંગારચોકી, તથા બીજા દેરા, બાવન, નાની દેરીઓ વાળો નવો તીર્થધામ જેવો વિશાળ જિનપ્રાસાદ બનાવી, નવી જિન પ્રતિમાઓ ભરાવી, મોટો ઉત્સવ કરી, મહોત્સવિવેકહર્ષગણિવર અને મહોત્સુક્રિસાગરગણિવરના હાથે મહા પ્રતિષ્ઠા કરાવી આં શાહજહાંએ સં ૧૭૦૫ મા ગિતામણિ પાશ્વનાથજિનાલયને ફરી તૈયાર કરાવ્યું. (-પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૫૬)

વળી શેઠ શાન્તિદાસે વિં સં ૧૭૧૩ કાં સુ ૧ ને રાજ બાદશાહ શાહજહાં પાસેથી પોતાને પાલીતાણાપરગણું અને શત્રુજય પહાડ ધનામ તરીકેનું ફરમાન મેળવ્યું

(-પ્રકં ૪૪, પૃં ૧૫૬, ફરં નં ૧૭)

તેણે ભંરાજસાગરસૂરિની અધ્યક્ષતામા શત્રુજય તીર્થનો મોટો છ'રી પાળતો યાત્રાસઘ કરીવાર કાઠી, ત્યાં તેમના હાથે મૂળ નાયકના પરિકરની પ્રતિષ્ઠા કરાવી, તેમા પોતાને પહાડ ભેટ મલ્યાનો ઉલ્લેખ કરાવ્યો અને શત્રુજય તીર્થમા જિનાલયોની ચારે બાજુ મોટો કિલ્લો બનાવ્યો (-પ્રકં ૫૮, ૫૯)

ભં રાજસાગરસૂરિ સં ૧૭૨૧ ભાં સું ૬ ને રાજ અમદાવાદમા સ્વર્ગે ગયા

(-આં જહાંગીર માટે જૂઓ પ્રકં ૪૪, પૃં ૮૫ થી ૯૮)

અમે પ્રકં ૫૮, ૫૯ મા તપાગચ્છ વિજયદેવસૂરિ સઘ સાગર શાખાના ભં રાજસાગરસૂરિની ભટ્ટારક પટ્ટાવલી, સાગર શાખાના સવેગી મુનિઓની પટ્ટાવલી, અને અમદાવાદ નગરશેઠનો વંશ-વશાવલી વગેરે આપીશું

મહોત્સવિવેકહર્ષગણિવરની પરપરાના મહાકવિ. ૫૦ રામવિજય ગણિવર લખે છે કે સવાઈ જગદ્ગુરુ ભં વિજય

૫૮ ઉપાં શાંતિસાગર ગણિ-તે સં ૧૬૭૩ માં ઉપાં નેમિસાગર ગણિ સાથે માંડવગઠ ગયા હતા

તેમણે સં ૧૭૦૭માં પાટણમાં 'કલ્પસૂત્રટીકા-કલ્પકૌમુદી' અં ૩૭૦૭ બનાવી હતી.

૫૯. ૫૦ અમૃતસાગર ગણિ-તેમણે 'સર્વજ્ઞશતક' નો ગુજરાતી રખો કર્યો છે.

૪. મહોં ધર્મસાગર ગણિવરની શિષ્યપરપરા

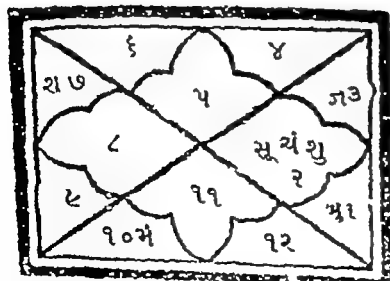
૫૬. મહોં ધર્મસાગરગણિ

૫૭. ૫૦ ચારિત્રસાગર ગણિ

૫૮ ૫૦ વિનયસાગરગણિ-તેમણે સં ૧૬૪૦ માં સંસ્કૃત-માં 'દેશરાજવલી' બનાવી,^૧ વળી તેમણે 'હિંગુલપ્રકર' બનાવ્યું ૫૦ વિમલસાગરે સં ૧૬૧૬ના આં શું ૧૩ રોજ પાટણમાં 'કુમતિકંઠકુદાલ' અથ લખ્યો, તેમાં ૫૦ વિનયસાગરગણિએ મદદ કરી હતી.

૫૦ વિજયહસગણિના શિષ્ય ૫૦ વિનયમુદરગણિએ સં ૧૬૫૦ માં વીજાપુરમાં તપાગચ્છ ગુર્વાવલી કડી રજ બનાવી.

૧ ૫૦ વિનયસાગરે આમાં ઐતિહાસિક નવી વસ્તુઓ આપી છે તે આ પ્રમાણે-સં ૮૦૨ (શક સં ૬૬૮) વૈં શું ૩ ને ગુરુવારે રોહિણી નક્ષત્રમાં, વૃષભા ચંદ્રમાં સૂર્યોદયથી ૧૭ ઘડી જતા સિંહ લગ્નમાં અણહિલપુરનું સુહર્ત કર્યું તેની કુડલી આ પ્રમાણે છે-(જૂઓ પ્રં ૩૫, ૫૦૭૫)

મૂળ નક્ષત્રમાં મૂળરાજ જન્મ્યો જ્યસિંહ દેવે સં ૧૧૯૮માં દુદમાલ બનાવ્યું, શાહબુદ્દીને યોગીનીપુર લીધું, પછી બાં જલાલુદ્દીન થયો પછી પાતશાહ અલાઉદ્દીન થયો તેનો પુત્ર અલપખાન સં ૧૩૬૦માં પાટણ આવ્યો તેણે પાટણમાં કિલ્લો

બધાવ્યો તથા અમાઉલીમાં ગઢ બનાવ્યો, બાં કુતબુદ્દીનના સમયે અહમદશાહ થયો (-સં ૧૪૬૭ પોં ૫ થી સં ૧૫૯૯) વગેરે

૫૬ ૫૦ વિનયકુસુમગણિ.

૬૦ ૫૦ જયસાગર સં ૧૬૬૭ માં સાંજાનેર શોભાનું કલા
(-જુઓ પ્રક્ર ૫૬)

૫ મહોં ધર્મસાગરગણિવરની શિષ્યપરંપરા

૫૬ ૫૦ નરસાગરગણિ

૬૦ ૫૦ ચારિત્રસાગરગણિ

૬૧ ૫૦ કલ્યાણસાગરગણિ

૬૨ ૫૦ સુજાતસાગરગણિ

૬૩ ૫૦ શુભસાગર ગણિ-તેમણે સં ૧૭૪૨માં રચાઈ
જિહ્વાનાબાઈ નગરમાં 'કલ્યાણમહિષ્વતિની' ખાના ૧૮, પ્રતિ લખી
(આ પ્રય આગરાના ચિતામણિ પાર્શ્વનાથ જૈન ભટ્ટારના 'સ'
વિભાગમાં છે-પુષ્પિકા)

સં ૧૮૭૭ ના ફાં ૧૦ ૧૧નું બુધવારે ચાહજિહ્વાનાબાઈ
નગરમાં ૫૦ રમસાગરગણિ કલા

૬ મહોં ધર્મસાગરગણિવરની શિષ્ય પરંપરા

૬૦ ૫૦ ચારિત્રસાગરગણિ-તે ભં વિજયપ્રભસૂરિના
સમયે થયા.

૬૧ ૫૦ કલ્યાણસાગરગણિ-તે તપગચ્છના વિજયદેવસૂર
ગરગણના ભટ્ટારકથી વિજયપ્રભસૂરિની આજ્ઞામા રચા કલા તેઓ આગર
મંચમાં ભજ્યા નહોતા તેમણે "પાર્શ્વનાથ ચન્દ્રપરિપાટી" બનાવી.

૬૨ ૫૦ વય સાગરગણિ

૬૩ ૫૦ જયવતસાગરગણિ,

૬૪ ૫૦ વિચારમાગર ગણિ

૬૫ ૫૦ મુક્તિમાગરગણિ

૬૬ જમફલમાગરગણિ

૬૭ પુણ્યતમાગરગણિ

૬૮ ૫૦ જયવતસાગરગણિ-તેમણે સં ૧૬૧૬ ના ફાં
૧૦ ૫ ને શોભવારે જૂં તપગચ્છના ભટ્ટારક મુનપ્રધાન વિજય

એ દ્રસૂરિના ધર્મરાજ્યમા શત્રુ જયતીર્થમા જિને દ્રઢ કમા શ્રી ચારિત્ર-
આગરની પર પરાના ગુરુદેવોની ચરણપાદુકાની ચોકીની પ્રતિષ્ઠા કરી,
તેમના ગુરુ ભાઈ ભેદસાગરગણિ હતા

(જિને દ્ર ઢ કની ત્રીજી દેરીની ચરણપાદુકાનો લેખ.
જૈન સત્ય પ્રકાશ, કં ૯૨, પૃ ૨૫૧)

૬૯. મેઘસાગરજી-તેમણે 'રામવિનોદસારણી' લખી આ અથ

આગરાના ભડારના 'અ' વિભાગમા છે -પુષ્પિકા.

(વિશેષ માટે જૂઓ શત્રુ જય-જિને દ્રઢ કની ચરણપાદુકાના લેખો)

૭. મહોં ધર્મસાગર ગણિવરની શિષ્ય પરંપરા

૬૦ ૫૦ ચારિત્રસાગર

૬૩ ૫૦ જશવતસાગરગણિ

૬૪ ૫૦ જિનેદ્રસાગરગણિ-તેમણે ભં વિજયક્ષમાસૂરિ (સ્વં
સં ૧૭૮૪)નો શલોકો કહી-૬૨ રચ્યો સં ૧૮૧૩ પોં ૫૦
૧૦ ગુરુવારે જયપુરમા શોભન સ્તુતિ લખી

૬૫ ૫૦ આગમસાગર

૬૬. ૫૦ વિનોદસાગર

૬૭. ૫૦ ઋષભસાગરગણિ

તે કવિ હતા તેમણે સં ૧૮૪૩ જેઠ ૫૦ ૩ સોમવારે સૂરતમા
માઠી પ્રેમચંદનો સઘ અને દ્રઢ વર્ણનનો રાસ બનાવ્યો

(-જૈન ગુર્જર કવિઓ ભાં ૩ જે પૃ ૧૬૧ થી ૧૭૨)

(પ્રકં ૫૭, સૂરતના સઘપતિઓ)

૮. (૧) મહોં ધર્મસાગર ગણિવરની શિષ્ય પરંપરા

૬૦ ૫૦ ચારિત્રસાગર

૬૧ ૫૦ સુબન સાગર

૬૨ ૫૦ કલ્યાણ સાગર

૬૩. ૫૦ ખેમસાગરગણિ

તેમની ચરણપાદુકાની ચોકી, માલપુરામા તપાગચ્છના વિજય-

દેવસૂર સંવત્તા યતિ સમાધિ ધ્યાનમા પ્રતિષ્ઠિત છે જેની વિં સૂં ૧૭૭૧ જે શુબ ૧૧ ને રવિવારે પ્રતિષ્ઠા થઈ હતી

૮ (૨) મહોં ધર્મસાગરગણિ શિષ્ય પરપરા

(૧) ૫૦ સુવિધિસાગર (૨) ૫૦ જિનરમસાગર (૩) ગોશિલેખ (૪) આદિનાથ ચરણપાદુકા (૫) પ્રતાપસાગર (૬) ૫૦ નિત્યસાગરનો પાદુકા પદ્મ માલપુરમા તપાગમ્મના વિજયદેવસૂરિસંવત્તા યતિ સમાધિ ધ્યાનમા છે તેની પ્રતિષ્ઠા સં ૧૮૪૨ વૈં ૧૦ X X શુક્રવારે થઈ

૮ (૩) ૫૦ દયાસાગર ગુરુઆતા ૫૦ વીરસાગર શિષ્યો જ્ઞાનસાગર ઘાસીસાગર, તેના શિષ્ય કુળનાથ આગરહિતા માલપુરની તપાયતિ સમાધિના પાદુકાલેખો.

(—જૈન સત્ય પ્રકાશ કં ૭૦, પૃં ૩૭૮)

૮ (૩) ૫૦ જયસાગરગણિ

તેમણે સ ૧૬૧૬ શાં ૧૦ ૫ ને સોમવારે જુદા તપાગમ્મના જાં સું પ્રં જાં વિજયદેવેન્દ્રસૂરિના ધર્મરાજ્યમા યતુજય તીર્થમા જિનેન્દ્ર દ્વેદોમા શ્રી આરિત્રસાગરની પરપરામા ગુરુદેવની પાદુકાની પ્રતિષ્ઠા કરી. (—જિનેન્દ્રદેવની ત્રીજી દેરીની ચરણ પાદુકાનો લેખ

જૈં સં પ્રં કં ૬૨, પૃં ૨૫૧)

૬ મહોં ધર્મસાગરગણિની શિષ્યપરપરા

૫૬ મહોં ધર્મસાગરગણિ

૬૩ ૫૦ યશવતસાગર- ૫૦ કલ્યાણસાગરની શિષ્યપરપરામા યશવતસાગર થયા, તે જુદા હતા. તેમના ઉપદેશથી જયપુર બાદમા જિનપ્રાચાર બન્ધો. (—પ્રકં ૫૫)

૬૪ ૫૦ગુમાનસાગર-તેમણે સં ૧૮૩૧ના જાં શું ૧૨ ના રાજ જયપુરમા ‘વાનિક નીલકઠી’ લખી.

૬૫. ૫૦ શિવસાગર

૬૬ ૫૦ જયસાગરગણિ-તેમણે સં ૧૬૦૭ના શાં ૧૦ ૫ ને શુક્રવારે જાં વિજયદેવેન્દ્રસૂરિના રાજ્યમા જયપુરપાટમા બાર મતધારિ વેદ મુદ્દતા શેઠ આનંદરામજી વીગા બોધવાલના જિન

પ્રાસાદના ભં પદ્મપ્રભસ્વામી વગેરે જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી (—પ્રક્રં ૫૮)

૧૦. મહોં ધર્મસાગરગણિની શિષ્યપરંપરા

૫૬. મહોં ધર્મસાગરગણિ

૫૭.

૫૮ ઉપાં નેમિસાગરગણિ

૫૯ પંવીરસાગરગણિ—ઉપાં નેમિસાગરગણિ સં ૧૬૭૩ ના ચોમાસામા રાધનપુરથી પધાર્યા ત્યારે ૫૦ વીરસાગરગણિ તેમની સાથે હતા

૬૦ ૫૦ સૌભાગ્યસાગર ગણિ

૬૧ શિષ્ય ૫૦ કમલસાગરગણિ સં ૧૭૦૭ પોષ- શુભ ૨ સુરતમા આરાધના—ટળ્યો પ્રતિ પાના ૧૦ લખ્યો

૧૧. મહોં ધર્મસાગરગણિની શિષ્યપરંપરા

૫૬. મહોં ધર્મસાગરગણિ

૫૭ ૫૦ ગુણસાગર ગણિ— તે સં ૧૬૭૩ મા ઉપાં નેમિ- સાગર ગણિની સાથે માડવગઢ ગયા હતા

તેમણે ‘ગુણપુગવથી શરૂ થતુ “ગૌતમસ્વામીસ્તોત્ર” શ્લોં ૫ બનાવ્યું હતું

૧૨. તપાગચ્છના વિજયદેવસૂરિગચ્છ તથા સાગરશાખાપરંપરા

૬૩ ભં વિજયરત્નસૂરિ—તે તપાગચ્છના વિજયદેવસૂરસંઘના ભટ્ટારકે હતા તેઓ ૧૪ વિધાના જાણકાર હતા

(—શ્લોં ૧૧, પ્રક્રં ૫૮)

૬૪ ભં વિજયક્ષમાસૂરિ—(સં ૧૭૭૪ થી ૧૭૮૪) તેમના પરિચય માટે જુઓ (પ્રક્રં ૫૮) તપાગચ્છ વિજયદેવસૂરિ ગચ્છ ભટ્ટારક પરંપરા વિશેષ આ પ્રમાણે છે

તે મોટા જ્ઞાની અને સમર્થ વાદી હતા તેમણે રૂપથી કામ-

દેવને, ગુરુત્વથી મેરુને. દેહની કાતિથી સૂર્યને, શાતભાવનાથી ચંદ્રને,
વાણીથી ગુરુને, કાવ્યશક્તિથી શુક્રને, તથા યજ્ઞથી ઇંદ્રને છત્યો હતો.
(શ્લો. ૧૩-૧૪)

તેમના મુખમાં સશસ્વતી રહેતી હતી. (શ્લો. ૧૫)

તેમની કીર્તિ મગા કરવાય વધુ નિર્મળ હતી. (શ્લો. ૧૬)

તેમના ગુણોની સખ્યા મોટી હતી, આથી "કણાદે કહેલા
ગુણોની સખ્યા નકામી બની (શ્લો. ૧૭)

તેમની કીર્તિના દુકઠા તે આકાશના તારા છે (શ્લો. ૧૮)

તેમની વાણી રોષી હતી (શ્લો. ૧૯)

૬૫ ભ. ૦ વિજયદશમીસૂરિ-(સ. ૧૭૮૪ થી ૧૮૦૬) જેમના
પ્રભાવથી ધર્મ પાત્રમાં આરામ પડ્યો થોડા આરામી જેમ વિસ્તાર
પામ્યો. (શ્લો. ૨૦)

તેમની આજ્ઞાધારી શ્રેષ્ઠ મુનિપરપરા

(૧) ઈ. ૦ ભાવસાગરગણિ-તે તપાગમ્ભમાં મોટા વિદ્વાન હતા.
ભ. ૦ વિજયદશમીસૂરિની આજ્ઞા પાળતા હતા. (શ્લો. ૨૨)

(૨) ૫. ૦ વિનિતસાગરગણિ-તે ઈ. ૦ ભાવસાગર ગણિવરના
શિષ્ય હતા શાસ્ત્રના જ્ઞાતા હતા. (શ્લો. ૨૨)

(૩) ૫. ૦ ભોજસાગરગણિ (૨) તેમણે ભ. ૦ વિજયદશમીસૂરિ
(સ. ૧૭૮૪ થી ૧૮૦૦) પાસે શાસ્ત્રજ્ઞાન મેળવી, તેમની આજ્ઞાથી
આશરે સ. ૦ ૧૮૦૦ માં મહો. ૦ યથોવિજયલ ગણિવરના દ્રવ્યગુણ
પર્યાય રાસ ના આધારે સંસ્કૃત ભાષામાં સડીક દ્રવ્યાનુયોગત
કંઠા " અ. ૧૫ બનાવ્યો.

(દ્રવ્યાનુયોગતકંઠા પ્રચલિત શ્લો. ૧૧થી૨૩)

નોંધ-મુનિ વિનિતસાગરના શિષ્ય મુનિભોજસાગરે સ. ૦ ૧૭૬૬
ના કા. ૦ શુ. ૧ ના રાજ સુસ્તમાં વિજયદેવસૂરિના રાજ્યમાં ભ. ૦
વિજયદશમીસૂરિ (સ. ૦ ૧૭૨૩ થી ૧૭૪૬) ના શિષ્ય ૫. ૦ હેમ
વિજયગણિ તેમના શિષ્ય ૫. ૦ પ્રતાપવિજયલ તેમના શિષ્ય ૫. ૦
દ્વેપવિજયગણિનો વિનિતથી તપાગમ્ભના આ. ૦ સ્તરોળસૂરિના
આચારપ્રદીપ 'નો બાહ્યવબોધ ગુજરાતીમાં રખ્યો (પ્રક. ૬૧)

ઉપાં કીર્તિસાગર ગણિ તે ઉપાં લોજસાગરના વંશમા થયા, તે મોટા ગુણવાન હતા તેમના શિષ્ય પંં ચતુરસાગરગણિએ સંં ૧૯૫૫મા સંકૃત ભાષામા વિવિધ વૃત્તોમા “ મણિભદ્રવીરસ્તોત્ર ” બનાવ્યું (શ્લોં ૨૭)

(- ૫ં ચતુરસાગરગણિએ સં ૧૯૫૫ મા બનાવેલ મણિભદ્રવીર સ્તોત્ર શ્લોં ૨૭, પ્રકાં શેઠ વાડીલાલ છોટાલાલ અમદાવાદ)

(૧૩) તપાગચ્છ-સાગરશાખા-

૧ ૫ં જીવનસાગર- તેમણે સં ૧૮૫૩ મા શિષ્ય ૫ં કસ્તૂરસાગરગણિ માટે “ સિદ્ધાન્તચન્દ્રિકાટીકા ” લખી

૨ ૫ં કસ્તૂરસાગરગણિ-તેમણે સં ૧૮૪૮ ના ચૈં વં ૧૧ના રોજ જયપુરમા “ યોગીનીદશા ” લખી સં ૧૮૪૯ ના ભાં શું ૧ ને શનિવારે સાબર નગરમા (સાબરમા) લખી સં ૧૮૫૧ ના શ્રાં શું ૮ ના રોજ “ સિદ્ધાન્તચન્દ્રિકા લખી સં મા રેણુકાચર(બાહુચર)મા “ શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણ ” પત્ર ૮ લખ્યું સં ૧૮૫૫ ના ફાં શું ૧૨ ના રોજ રેણુકાચરમા પ્રશિષ્ય ખૂખસાગરને લખવા માટે નવતત્ત્વ પાના ૧૭ લખ્યા સં ૧૮૫૬ “ દુકવિચારષટ્ત્રિશિકા ” લખી

૩ ૫ં ગોકલસાગર ગણિ-તેમણે સં ૧૧૭૧ ના કાં શું ૯ ના રોજ આગરામા ગુરુ ૫ં કસ્તૂરસાગરની આજ્ઞાથી “ શાડર્ગધર ” પાના ૧૧૧ લખ્યા

૪ ૫ં ન્યાસ પ્રેમસાગરગણિ- તેમણે સં ૧૮૮૧ મા “ તર્ક-મજરી ” લખી ૧૯૧૭ ના જેં શું ૭ના રોજ “ સમકિતસંકલ્પક્રી ” લખી સં ૧૯૨૭ ના આં વં ૧૧ ને શનિવારે ચેલા ખૂખસાગરને માટે લશ્કર (ગ્લાલિયર)મા “ ષડ્પચાશિકા ” પાના ૨૧ “ બદ્ધજ્ઞ-પચાશિકા પાના ૫, સં ૧૯૧૭ માં વં ૪ ને રોજ દ્રવ્યગુણ-શતશ્લોકી લખી સં ૧૯૨૩મા આગરામા “ પાશાકેવલી ” લખ્યું

૫ ૫ં ખૂખસાગર ગણિ- તેમણે સં ૧૮૫૫ મા પહેલાં નીક્ષા લીધી તેમણે “ લોલિમ્બરાજ અથલેખનની પુષ્પિકામા ઉપરના

ધાર શુરુઓની પેઢી આપી છે તેમણે સં ૧૬૧૬ ના અષાઠ વર્ષે
૮ ને શુક્રવારે આગરામાં વાતુર્માસિક વ્યાખ્યાન લખ્યું સં ૧૬૪૦માં
આગરામાં તપાગચ્છ ‘સેત્રસમાસ’ તથા ‘શતસ વક્તરી’ લખ્યા.

૧૪ સ્વામીશ્રીઓ

(૧) ૫૦ અલિતસાગરગણિ (૨) ૫૦ મહિમાસાગર (૩)
૫૦ જ્ઞાનોપસાગર શિષ્ય (૪) ૫૦ અજ્ઞાસાગર - તે મહોં
મેઘવિજયગણિના વિદ્યા-શિષ્ય હતા તેમણે સં ૧૬૭૧ શુ ૦ ૬ ના
શાક ઈર્ષવાદી (માઠવમઠ)માં મહોં મેઘવિજયગણિની ઈંદીમાં ‘સવૈયા’
રૂપમાં ૩-સ્તુતિ બનાવી તેમાં મહોં મેઘવિજયગણિને “ચતિજન
શિશમણિ પોતાના વિદ્યાગુરુ તથા મહાયોગી બતાવ્યા છે

(ઐતિહાસિક સંજ્ઞાસમાજા સંજ્ઞાસ ૨૪ મી)

તેમણે સં ‘વિજયવાસુરિસંજ્ઞાસ’ ઈ.સી ૭ બનાવી.

નાથ : જ વિજયવાસુરિનો સમય જિ સ ૧૭૮૪ થી ૧૮ ૬
સુધીનો છે

માઠવમઠમાં ઈર્ષવાદી બની હતી.

(૪) જ્ઞાનોપસાગરગણિ નિરૂપમસાગરે વિવિધ નામો વાળા ગોઠી
પાર્શ્વનાથ સ્તંભન ઈ.સી ૩૬૨ બનાવ્યું તેમના શિષ્ય (૫) ૫૦ મધ્યમ
સાગરે સં ૧૭૪૩ ના જા શુ ૦ ૧ ને દિને દ્રૌપદી ઘોષાર્ષિ લખી
(બ્રમપુષ્પિકા)

૫૦ ઉમેદસાગરગણિ તેમણે સં ૧૮૦૮ માં આપકુદાર
લખ્યો. ૫૦ વિદ્યોક્તસાગર સં ૧૮૫૫ માં આગરામાં હતા, ૫૦
શુભાલક્ષીતિના શિષ્ય ૫૦ લક્ષ્મીઆગર જેસલમેરમાં આદિત્યવારની
ઠંઠા લખી સં ૧૮૬૨ માં આગરામાં પદ્મીસૂત્ર લખ્યું ૫૦
રણુલવસાગરે સં ૧૮૬૬ માં ઉદેપુરમાં જગદાલકાર લખ્યો, ચતિ
છત્રનસાગરે સં ૧૬૩૩માં જયપુરમાં આતમગરણ લખ્યા.

શત્રુજયવાસુન

સુનિ ૫૦ જયસાગરગણિ તથા ૫૦ વત્સસાગરે સં ૧૬૧૦-
૧૫માં પાટીતાણામાં ૫૦ આનંદપ્રસાદના સમયે નગરશેઠ નમીનદાસ
મયાભાર્ષિના ઈહેવાથી શત્રુજય વીર’ ચત્તપરિપાટી દર્શનો લખ્યો.

પૃ. ૧ થી ૧૦૭) સંલવ છે કે તેઓ (૬૧) સવેગી ૫૦ ન્યાયસાગર ગણિવરની પરપરા હોય

૧૫-સાગરશાખાની પદ્મવત્રી માલપુરના તપગચ્છના વિજયદેવ સૂરિ સઘના યતિ સમાધિસ્થાનમા સાગર શાખાની વિવિધ પરપરાઓ મળે છે તે આ પ્રમાણે

૧૫ ‘(૨)’ પાદુકાપદ્મ

(૧) ૫૦ સુવિધિસાગરગણિ (૨) જિનરગમાગરગણિ (૩) લેખ (૪) ભં ઋષભદેવચરણની પાદુકા (૫) ૫૦ પ્રતાપસાગર (૬) નીત્ય સાગરે સં ૧૮૪૨ વૈં ૧૦ ૫ શુક્રવારે તેઓના ચરણ પાદુકા પદ્મની પ્રતિષ્ઠા કરી.

(૧૫) (૩) પાદુકા લેખ શાખા ૮ મી

(૧) ૫૦ દયાસાગરગણિ ગુરુભાતા ૫૦ વીરસાગરગણિ.

(૨) ૫૦ જ્ઞાનસાગરગણિ ૫૦ ધામીસાગરગણિ

(૩) રૂગનાથ સાગરના સમાધિ પાદુકા લેખો

(શ્રી જૈન મત્ય પ્રકાશ કૃ ૭૦ પૃ- ૩૭૮)

માનસાગરી જાતક પદ્ધતિ-વિચારણા

માનવ જગતમા ઘણા આધારવાળી સર્વ માન્ય કૃણાદેશનો સર્વોપરિ સર્વમાન્ય સંસ્કૃત શ્લોકબદ્ધ અથ, માનસાગરી પદ્ધતિ છે આ અથના બુદ્ધા બુદ્ધા પ્રદેશોમા વિવિધ રીતે પ્રકાશનો થાય છે

પરંતુ આ અથનુ વાસ્તવિક નામ, અથકારનુ નામ, અથકારના પૂર્વજ્ઞેનો પગ્વિચ, અથરચનાની સાલ વગેરે સર્વ બાબતોનો આ અથમા સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ ન હોવાથી સૌ પ્રકાશકો આ દરેક બાબતોમા વિવિધ કલ્પનાઓ કરે છે.

નોંધ . આ અથનુ નામ માનસાગરી પદ્ધતિ પ્રસિદ્ધ છે અથકાર-અથકર્તાના નામ માટે વિવિધ માન્યતાઓ મળે છે

જર્મનમા લીપનિજિગ્ પુસ્તકાલયમા હસ્તલિખિત માનસાગરી પદ્ધતિની પ્રતિ છે પુસ્તકાલયે પોતાના હસ્તલિખિત અથોના નામ અને અથકારના નામો બતાવતું કૈટલોગ કૈટલાગમ ( )

પ્રકાશિત કર્યું છે તેમા માનસાગરીના કર્તાનું નામ કસ્થાણુસાગરિ
બતાવે છે જેમકે-

Fünf Fragmente In dieser Hand Schrift wird
das werk Mansagar Janmapattn Yaddhat ü genennt und
unseren KALYAN RISHI Zugeschrieben In den
meisten punkten stimmt es mit der vorangehenden
Handschrift überein doch sind ein ausführlicher
Kommentar und astrologische Berechnungen und
Tafeln in den Text eingeflochten Die Patezeichnung
des Blattes ist von dem Abschreiber mehrfach
verwahrt.

આ ઉસ્થેષ વાચ્યા પછી અમને લાગ્યું કે-આ શ્રધનું માનસાગરી
નામ છે કે તેનો કર્તા કોઈ સાગરશાખા વાળા ચતિવર હોવા ભેઈએ
ને કે મહોં. ધર્મસાગરજલિવરની શિષ્યપરપરામા વિવિધ
સાક્ષિત્યોના ધણા નિર્માણ થયા છે તેા આનો કર્તા પણ કોઈ માન
સાગર અથવા કસ્થાણુસાગરનો શિષ્ય હોય !

અમે માનસાગરી શ્રધના વિવિધ પ્રકાશનો બેઠ્યા તે પૈકી ધણા
ધણા પ્રકાશનોમા વિવિધ જાતીનાં કેવ મગલાચરણો ઉપલબ્ધ છે

તેમા ઇસ્લામી મગલાચરણ પણ મળે છે શ્રી પાલીતાણા-શ્રી
ચણોવિજયલ જૈન ગુરુકુળના પ્રતિષ્ઠાપક ગુરુદેવ શ્રી ચારિત્રવિજય
જીનો અમહાવાદમા જ્ઞાનજઠાર સુરક્ષિત છે તેમા લાલચદ્ર પદ્ધતિ
નામે હસ્તલિખિત વિશાલ જૈન ગ્રંથ છે ગુરુદેવે પોતાના હાથે આ
શ્રધની વિવિધ પ્રતો આપી હતી અને તે આ શ્રધને પ્રકાશિત કરવા
માટે આજ્ઞા આપી હતી.

વિશેષ પરિશિલનથી જાણી શકાય છે કે લાલચદ્ર પદ્ધતિ અગર
માનસાગરી પદ્ધતિની વિચારણા માટે ધણા સાધનો લેવા ભેઈએ
ધણે સમજ પડે, આથી અમે તેથી આ જાળતોનો વિચાર કરવાનું
હાલ મુલતવી રાખી અમે પ્રક્ર ૧૨ કે પ્રક્ર ૧૮ ના “શ્રધકારોના
વિભાગ” મા ઉચીત વિચાર કરવાનો નિર્ધાર રાખ્યો છે

લાલચદ્રપત્ર પદ્ધતિની પૂર્વ ભાગની પુષ્પિકા અને છેલ્લી પ્રશસ્તિના આધારે એટલું જ તારવી શકાય છે કે-

કોઈ ચતિવરે જાતકાભરણુ, સારાવલિ, લઘુજાતક વિગેરે અથોના આધારે આ અથ બનાવ્યો છે સભવ છે કે આ અથ બનાવનાર અંચલગચ્છના અથવા લોકાગચ્છના વાચક કલ્યાણુનિધાનગણિના શિષ્ય પં ૦ લક્ષ્મિચંદ્ર હતા તેમણે સં ૦ ૧૭૫૨ કા ૦ સુ ૦ ૩ ના રોજ વેરાવળમા આ અથ બનાવ્યો અને પ્રસિદ્ધ વિદ્વાન્ પં ૦ ભોજસાગરગણિવરના ગુરુ પં ૦ વિનીતસાગર ગણિએ આ અથ લખ્યો. જે તેમા તે પાતાને પં ૦ વિશેષસાગરગણિના શિષ્ય બતાવે છે.

લાલચદ્ર પદ્ધતિ અથની પૂર્વભાગની પૃ ૨૧ ની પુષ્પિકાથી સમજાય છે કે-આ અથની એક લેખકે સં ૦ ૧૮૫૪ ના વૈશાખમા કચ્છના દુધઈ ગામમા નકલ લખી હતી

લાલચદ્રપત્ર પદ્ધતિમાં અથકારે શ્લો. ૧ થી ૩૬ સુધી જૈની તથા વૈષ્ણવી સ્તુતિ કરી છે તેમજ શ્લો. ૩૩ મા તથા શ્લો. ૩૬ પછીના શ્લોકોમા રહેમાન, અલ્લાહો કુબર ઇલ્લલાહ, મહમુદ, રસૂલ અલખ, રોજા અને રહમાનની સ્તુતિ કરી છે. (શ્લો. ૩૬ વિશેષ શ્લો. ૩, ૪,)

અમને લાગે છે કે-તે જ ચતિની પર પરાના કોઈ પં ૦ માનસાગરે સં ૦ ૧૯૦૦ પહેલા આ અથનું છેલ્લું સંસ્કરણ તૈયાર કર્યું વિદ્વાન જોષીએને આપ્યું, અને તેનું માનસાગરી તરીકે વ્યાપક નામ બન્યું આ બન્ને સંસ્કરણોમા ફરક એટલો જ છે કે-લાલચદ્રપદ્ધતિમા ૩૬મા શ્લોકમા “અહંન્તો” ૦ જૈન સ્તુતિ છે તે માત્ર પ્રકાશિત માનસાગરીમા નથી લાલચદ્ર પદ્ધતિમા દશાવતારી રામચંદ્રની સ્તુતિ છે માનસાગરીમા દશાવતારી કૃષ્ણચંદ્રની સ્તુતિ છે લાલચદ્ર પદ્ધતિમા રહેમાન વગેરેની ચાવની સ્તુતિ પણ છે માત્ર છાપેલી માનસાગરીમા રહેમાનની એક જ સ્તુતિ છે તે સિવાયની બીજી સ્તુતિઓ નથી.

આ વિષયમા અત્યારે પુરાતત્વના વિદ્વાનો આનું વિશેષ સંશોધન કરી સત્ય પ્રમાણ જાહેર કરે એ આશા રાખી હાલ આટલું બતાવી સંતોષ માનીએ છીએ.

૧ મહોં હાનર્પિગણિનો વાચકવશ

૫૫ ભં હેમવિમલસૂરિ- (સં ૧૫૪૮ થી ૧૫૮૩)
તેમણે મોઝલવશના ચોધા સુવતાન બળુ સંચરને ઉપદેશ આપ્યો.
(પ્રકં ૪૪ પૃં ૨૨)

૫૬ ૫૦ કુશશમાણિકમગણિ- અભવ છે કે તેઓ પહેલા
ઋષિ માનાના નામથી પ્રસિદ્ધ હોય.

૫૭ મહોં હાનર્પિગણિ- હોઠાગમ્મના ઋષિ હાના, ઋષિ
શ્રીપતિ, અને ઋષિ ગણુપતિ વગેરે ઋષિઓએ આંહેમવિમલ
સૂરિના પવિત્ર સાધુજીવનથી પ્રભાવિત થઈ તેમની પાસે વર્ષ
આત્મકક્ષ્યાણ માટે સવેગીપણું સ્વીકારી તેમના પરિવારમાં દીક્ષા
લીધી. તેમના નામો જાં હાના જાં, જાં હાપા જાં મહોંસહજ
કુશલગણિ અને મહોંસહજવિમલગણિ, મહોં હાનર્પિ ગણિવરની
પરપરામા કુશલચંદ્ર, વિમલ અને વિજય વગેરે મળે છે. તે
વિ સં ૧૬૨૮ સુધી વિદ્યમાન હતા. ભં વિજયદાનસૂરિ અને
ભં હીરવિજયસૂરિના ઈપાખ્યાય હતા. તેમણે ભં હીરવિજયસૂરિના
શાસનમા ભં વિજયદાનસૂરિની કૃપાથી ગુરુનામ મિશ્રિત 'ઓવીશ
જિન સ્તવન-સ્તુતિ કરી ૨૬ બનાવી

(ઐતિહાસિક સંજ્ઞાપમાણ, સંજ્ઞા ૧ નં ૫૦)

આં વિજયદાનસૂરિએ સં ૧૬૧૯-૨૦ માં મહોં ધર્મસાગર
ગણિને ગમ્મમા લીધા તેમા તેમના પણુ હસ્તાક્ષરો છે

(પ્રકં ૫૫ પૃં ૭૧૫)

મોઝલવશના બાબરે (સં ૧૫૨૬ થી ૧૫૩૦) તેમના ઉપ
દેશથી જનિયાકર માફ કર્યો હતો, અને કરમાન આપ્યું હતું

(—જૂઓ લખપત મજરી, પ્રકં ૪૪, પૃં ૫૨.)

મહોં હાનર્પિગણિની પરપરામા કુશલ, ચંદ્ર વિમલ અને
વિજય વગેરે શાખાઓ યાદી હતી.

૫૮ લક્ષ્મીકુશલ, ૫૦ હર્ષિકુશલ ગણિ,

૫૯ દેવકુશલ, ૬૦ ધીરકુશલ, ૬૧ ગુણકુશલ—જે મોટા શીલવાન, સત્યવાદી અને તપસ્વી હતા.

૬૨ પંચપ્રતાપકુશલગણિ તેમનું શાહી દરબારમાં બહુ બહુ સન્માન થતું હતું તે ચમત્કારી, વચનસિદ્ધ મહાત્મા હતા. બાદશાહ ઔરંગઝેબે તેમને એક કોઈ સિદ્ધિ બેવાથી, પાલખી તથા સેના મોકલી. પોતાની પાસે બોલાવ્યા. તે હીંદી અને ફારસી ભાષા ભણ્યા હતા. તેમણે બાદશાહના પ્રશ્નોના ઉત્તરો બરાબર આપ્યા અને તેના મનની વાત પણ કહી દીધી આથી બાદશાહે તેમને પાચ—સાત ગામ આપ્યા પણ તેમણે નિર્લોભતા બતાવી તે, ગામ લીધા નહીં.

૬૩ ભંડુકનકુશલ—તેઓ મોટા કવિ હતા તેમને મહારાજા અજમાલ, અજમેરનો સૂબો તથા ઘણા રાજાઓ વગેરે માનતા હતા તેમને નવાબ ખાનજહાં બહાદૂર અને જૂનાગઢના બાબીવશી સૂબેદાર શેરખાન બહુ માનતા હતા તેમણે બીજા યતિઓનો વિરોધ હોવા છતાં તપાગચ્છની ૬૫ મી પાઠે પોતાના મત સુબળ પદ્ધતિ સ્થાપન કર્યો

કચ્છના રાવલ દેશલના પુત્ર કચ્છનરેશ લખપતિકુમારે પ. કનકકુશલને ‘માનકૂવા ગામ’ તથા હાથી વગેરે આપી, પોતાના ગુરુ બનાવ્યા, અને ભટ્ટારકપદ આપ્યું.

મહારાવ લખપતિ સં ૧૬૧૭ (૧૮૧૭) જે સુ ૫ મરણ પામ્યો હતો તેમને વિદ્વાન શિષ્યો હતા.

અથો—તેમણે હિંદી ભાષામાં વિવિધ અથો બનાવ્યા છે, તે આ પ્રમાણે—

૧ ‘લખપતમજરી નામમાલા,’ અં ૨૦૨, સં ૧૭૬૪ ના અષાઢ શુદ્ધિ ૩, ભૂજ.

૨ ‘સુન્દર રસ શૃંગાર દીપિકા—ભાષાટીકા,’ અં ૨૮૭૫, બાદશાહ શાહજહાંના મહાકવિ સુદરે બનાવેલ ‘રસશૃંગાર’ની ગુજરાતીટીકા—‘દીપિકા’ છે ?

૧ કવિ જીવરામ અજરામર ગોરે સં ૧૮૬૭ ના ગુજરાતી સાપ્તાહિકના દિવાળી અકમા ‘લખપતિશૃંગાર લેખ આપ્યો છે

૧ મહોં હાનર્પિગણિનો વાચકવશ

૫૫ ભં હેમવિમલસૂરિ- (સં ૧૫૪૮ થી ૧૫૮૭)
તેમણે મોઝલવશતા થોધા સુશતાન અણુ સૈયદને ઉપદેશ આપ્યો.
(પ્રકં ૪૪ પૃં ૨૨)

૫૬ ૫૦ કુશરામાણિકમગણિ- સસવ છે કે તેઓ પહેલા
ઋષિ માનાના નામથી પ્રસિદ્ધ હોય.

૫૭ મહોં હાનર્પિગણિ- લોકાગમજ્ઞતા ઋષિ હાના, ઋષિ
શ્રીપતિ, અને ઋષિ ગણુપતિ વગેરે ઋષિઓએ આંહેમવિમલ
સૂરિના પવિત્ર સાધુજીવનથી પ્રભાવિત થઈ તેમની પાસે જઈ
આત્મકથ્યાણ માટે સવેગીપણું સ્વીકારી તેમના પરિવારમાં દીક્ષા
લીધી. તેમના નામે ઋં હાના ગં, ઋં હાપા ગં મહોંસહજ
કુશલગણિ અને મહોં સહજવિમલગણિ મહોં હાનર્પિ ગણિવરની
પરપરામાં કુશલચંદ્ર, વિમલ અને વિજય વગેરે મળે છે તે
વિંસં ૧૬૨૮ સુધી વિદ્યમાન હતા. ભં વિજયદાનસૂરિ અને
ભં હીરવિજયસૂરિના ઉપાધ્યાય હતા તેમણે ભં હીરવિજયસૂરિના
શાસનમાં ભં વિજયદાનસૂરિની કૃપાથી ભુરુનામ મિશ્રિત 'ત્રોવીશ
જિન સ્તવન-સ્તુતિ' કરી ૨૬ બનાવ્યાં.

(ઐતિહાસિક સંજ્ઞાચમાલ, સંજ્ઞાચ નં ૫૦)

આં વિજયદાનસૂરિએ સં ૧૬૧૬-૨૦ માં મહોં ખમસાગર
ગણિને ગમ્મમાં લીધા, તેમાં તેમના પણ હસ્તાક્ષરો છે
(પ્રકં ૫૫ પૃં ૭૧૫)

મોઝલવશતા બાગરે (સં ૧૫૨૬ થી ૧૫૭૦) તેમના ઉપ
દેશથી જન્મિયાકર માફ કર્યો હતો, અને ફરમાન આપ્યું હતું

(-જૂઓ લખપત મજરી, પ્રકં ૪૪, પૃં ૫૨.)

મહોં હાનર્પિગણિની પરપરામાં કુશલ, ચંદ્ર, વિમલ અને
વિજય વગેરે શાખાઓ ઘાલી હતી

૫૮ હામીકુગલ, ૫૦ હામીકુગલ, ગણિ,

૫૯ દેવકુશલ, ૬૦ ધીરકુશલ, ૬૧ ગુણકુશલ-જે મોટા શીલવાન, સત્યવાદી અને તપસ્વી હતા.

૬૨ પંચ પ્રતાપકુશલગણિ તેમનું શાહી ઠરખારમા બહુ બહુ સન્માન થતું હતું. તે ચમત્કારી, વચનસિદ્ધ, મહાત્મા હતા બાદશાહ ઔરંગઝેબે તેમને એક કોઈ સિદ્ધિ જોવાથી, પાલખી તથા સેના મોકલી પોતાની પાસે બોલાવ્યા તે હીંદી અને ફારસી ભાષા ભણ્યા હતા. તેમણે બાદશાહના પ્રશ્નોના ઉત્તરો ખરાખર આપ્યા. અને તેના મનની વાત પણ કહી દીધી આથી બાદશાહે તેમને પાત્ર-સાત ગામ આપ્યા પણ તેમણે નિર્લોભતા ખતાવો તે, ગામ લીધા નહીં

૬૩ ભંડુકનકુશલ—તેઓ મોટા કવિ હતા તેમને મહારાજા અજમાલ, અજમેરનો સૂબો તથા ઘણા રાજાઓ વગેરે માનતા હતા તેમને નવાબ ખાનજહાં બહાદુર અને જૂનાગઢના બાબીવશી સૂબેદાર શેરખાન બહુ માનતા હતા તેમણે ખીજા ચતિઓનો વિરોધ હોવા છતાં તપાગચ્છની ૬૫ મી પાટો પોતાના મત મુજબ પટ્ટધર સ્થાપન કર્યો

કચ્છના રાવલ દેશલના પુત્ર કચ્છનરેશ લખપતિકુમારે ૫. કનકકુશલને ‘માનકૂવા ગામ’ તથા હાથી વગેરે આપી, પોતાના ગુરુ બનાવ્યા, અને ભટ્ટારકપદ આપ્યું.

મહારાવ લખપતિ સં ૧૬૧૭ (૧૮૧૭) જે સુ ૫ મરણ પામ્યો હતો તેમને વિદ્વાન શિષ્યો હતા

અથો—તેમણે હિંદી ભાષામા વિવિધ અથો બનાવ્યા છે, તે આ પ્રમાણે—

૧ ‘લખપતમજરી નામમાલા,’ અં ૨૦૨, સં ૧૭૯૪ ના અષાઢ શુદ્ધિ ૩, ભૂજ

૨ ‘સુન્દર રસ શૃંગાર દીપિકા-ભાષાટીકા,’ અં ૨૮૭૫, બાદશાહ શાહજહાંના મહાકવિ સુદરે બનાવેલ ‘રસશૃંગાર’ની ગુજરાતીટીકા-‘દીપિકા’ છે

૧ કવિ જીવરામ અજરખર ગોરે સં ૧૬૬૭ ના ગુજરાતી સાપ્તાહિકના દિવાળી અકમા ‘લખપતિશૃંગાર લેખ આપ્યો છે

- ૩ લખપતિ પિંગલ, ' સં ૧૮૦૭ ના પોષ વદિ ૮, લોમ.
૪ ' જોહડપિંગલ, ' સં ૧૮૨૧ વૈં શું ૩, ઉદ્યાસ ૩, સ્ત્રો. ૬૪૫૦

- ૫ ' પારસાતનામમાલા-ફારસી કોશ, સ્ત્રો. ૩૫૩
૬ ' લખપતિ જસસિંધુ '-તરજ ૧૩, શબ્દાલકારબે.
૭ ' મહારાવ લખપતિ મ સિંધો પદ્ય ૬૬, (નં ૧૮૧૭)
૮ ' મહારાવ લખપતિ કુવાબૈલ '-આશરે સ્ત્રો. ૫૦૦
૯ ' માવાનો છંદ, આચાપુરી જાનિકાદેવીની સ્તુતિઓ પદ્યો ૩૦
તેમા મહારાવ ઝોહડ પછી મહારાજ રાયજનનું નામ મળે છે,
(લખપતિ મજરી પ્રચલિત)

૬૪ લાં કુચ્છરકુશલ-તેમનું બીજું નામ કવિ કુચ્છરેશ પણ મળે છે કચ્છરેશ લખપતિનો રાજકુમાર ગૌહડ તેમને જલ્દી માનતો હતો.

તેમણે મજબાબમા ચાર-પાંચ પ્રયોગ બનાવ્યા જેવા કે-

૧. ' પિંગલશાસ્ત્ર, ૨. હમીર પિંગલ વગેરે.

(આં વિજયવલ્લભસૂરિ સ્મારક પ્રથ, પૃ. ૫૦)

૧ કુશલશાખા

- ૫૫ લાં હેમવિમલસૂરિ,
૫૮ ૫૦ લખિકુશલમણિ.
૫૬ ૫૦ અમૃતકુશલમણિ
૬૦ ૫૦ લાવણ્યકુશલમણિ. સં ૧૬૧૬
૬૧ ૫૦ હીપકુશલમણિ ૬૨ ૫૦ માણેકકુશલમણિ
૬૩ ૫૦ અન્વિતકુશલમણિ-ખાતા વિનોદકુશલ સં ૧૭૮૬

મા જૂનાગઢમા ચોમાસુ હતો.

- ૬૪ ૫૦ હમલકુશલ જનકકુશલ.

૨ કુશલ શાખા

- (૧) ૫૦ માનકુશલમણિ, (૨) ૫૦ ચાતિકુશલમણિ સં ૧૭૬૫

મા દેવપત્તનમા હતો.

૫૦ વૃદ્ધિકુશલ શિષ્ય ૫૦ વડલલકુશલે સં ૧૭૯૭ ભાગશર
શુદ્ધિ ૨ ભોમવારે લં વિજયદયાસૂરિના રાજ્યમા પં હેમચંદ્રગણિ
રાસ ઢળી ૧૦ રચે।

૩. તપાકુશલપર પર (પન્યાસો)

૫૫. લં હેમવિમલસૂરિ, ૫૮. લખિધકુશલ, ૫૯ પં અમૃત-
કુશલ, ૬૦ ૫૦ લાવણ્યકુશલ, ૬૧. ૫૦ દીપકુશલ, ૬૨ ૫૦ જસકુશલ,
૬૩ સદૃગુણી ૫૦ જીતકુશલ, ૬૪ મોટા વિદ્વાન ૫૦ દયાકુશલગણિ
૬૫ ૫૦ દેવેન્દ્રકુશલ-તેમણે સં ૧૯૧૯ ના મહા શુદ્ધિ ૧૩ ને
શુકવારે શત્રુજ્ય તીર્થમા વિજયજિનેદ્ર વસનિમા લં વિજયધર-
ણેદ્રના રાજ્યમા લં હેમવિમલસૂરિની પર પરાની ઉપાં પન્યાસોની
ચરણપાદુકાની પ્રતિષ્ઠા કરી.

૬૬. ૫૦ સુદરકુશલગણિ તેમણે સં ૧૯૨૭ના કાં ૫૦ ૧૩
ને સોમવારે શત્રુજ્યમા જિનેદ્રસૂરિ દ્વકમા ૫૦ દીપકુશલની પર-
પરાના પંન્યાસોની ચરણપાદુકાઓની પ્રતિષ્ઠા કરી (શત્રુજ્ય તીર્થની
જિનેદ્ર દ્વક દેરી ૧, ૨ ના પાદુકાપદો)

(જૈન સત્યપ્રકાશ, કં ૯૨, પૃ ૨૫૦-૫૧)

૬૫ ૫૦ દેવેન્દ્રકુશલ, ૬૬ ૫૦ વિદ્યાકુશલગં, ૬૭, ૫૦
જાનકુશલગં,

(૧) મહોં કરણકુશલ-તેમણે 'ગૌતમસ્વામીની સજ્ઞાય'
બનાવી.

(૨) ૫૦ ચારિત્રકુશલ-સં ૧૭૩૧ મા 'જિનસ્તવનચોવીશી'
બનાવી

પાલીતાણાના પાટિદાર ૫૦ આનંદકુશલગણિના સમયે ૫૦
જ્યસાગર અને ૫૦ તત્વસાગરે શત્રુજ્યતીર્થ માલાનો કરમો બનાવ્યો।

૨. મહોં હાનર્ષિગણિવરનો વાચકેવંશ

૫૫ લં હેમવિમલસૂરિ-સ્વં સં ૧૫૮૩

૫૬ ૫૦ કુલશમાણિકથગણિ, ૫૭. મહોં હાનર્ષિગણિ,
(પ્રકં ૫૫ પૃ ૭૭૦)

૫૮ મહોં સકલચ દ્રગણિવર-કવિ અણુદાસ તેમનો દૂકો
પરિચય આ રીતે આપે છે

પરિચય

‘અણુદાસ કહે જોર નિરમલ, “ શ્રી વિજયદાન પદે ” બણી
શ્રી હીરવિજયસૂર વહતા, ધર્મલાભ હોયે બણે, ૪
સૂતન અત્રિ આકાશ, ગોવિંદસુત તપાગચ્છ સુનીએ,
વો કલા સોલસપૂત, ચહ કલા બહોસેર બણીએ ૫
વો કલા હીણ ખીણ, ચહ કલા દિન દિન ચહલી,
વો હરા હને જોરક ચહ બાળેજ નગ બણતે,
વો અમી કોઈને નવ દીએ, ચહ અમૃત વરસે બહુ,
માગ્યાટ સસી ઉવજાયા, શ્રી સકલચદ બહો સહુ ૫
કવિ અણુદાસ ચદ્ર અને મહોં સકલચ દ્રગણિને સરખાવે છે

ચદ્ર અત્રિ ઋષિનો પુત્ર છે જે આકાશમા વિરાજે છે, ઉપાં
સકલચ દ્રણ શેઠ ગોવિંદનો પુત્ર છે જે તપાગચ્છમા વિરાજે છે
ચદ્ર સોળ કળાવાળો છે જ્યારે ઉપાખ્યાયજી બોતેર કળાવાળો છે.
ચદ્રની કળા વધે-ઘટે છે જ્યારે ઉપાખ્યાયજીની કળા પ્રતિદિન વધે
છે ચદ્ર ભામડગરૂપ જોરકામા ભમે છે જ્યારે ઉપાખ્યાયજી સર્વ સ્થાને
ભમે છે ચદ્ર કોઈને અમી રેતો નથી, ઉપાખ્યાયજી સૌમા અમી
વરસાવે છે જોવા પોશવાક જ્ઞાતિમા ચદ્ર સમાન ઉપાખ્યાય સકલ
ચદ્રને સૌ વહન કરે. (- ઐતિહાસિક સંજ્ઞાસમાજ, ભા. ૧
પૃ. ૧૭૩)

જન્મજમેળા

ભ. વિજયદાનસૂરિએ સ. ૧૬૨૧ મા તેરવાડામા મહોં
સકલચ દ્રણના આમહથી મહોં ખમ સાગરજીને જન્મમા લીધા હતા.
(મક. ૫૫ પૃ. ૭૧૬)

જેક ચકાવાળો ઉચ્છેજ મળે છે કે, મહોંપાખ્યાયજી સ. ૧૬૮૧ ના
પ્ર. ૭. ૨. ૬ ના રાજ અમદાવાદના ઠાણપુરમાં અનિસમ્મલન

મજ્જુ ત્યારે તેઓ તેમા વિદ્યમાન હોય.

(-૫૦ ઉદયચ દ્રગણિનો હિતોપદેશ (પ્રકૃ ૫૫ પૃ ૭૩૩)

મહોં સકલચંદ્રણ-તે જ૦ ગું આં હીરવિજયસરિના મહોપાધ્યાય હતા.

ગ્રન્થો-તેમણે સં ૧૬૪૨ મા સિંહાનગરમાં “ હરિખલરાજર્ષિ રાસ ” લખ્યો.

તેમણે ઘણા ગ્રન્થો રચ્યા છે તે આ પ્રમાણે છે—

૧. “ મૃગાવતી આખ્યાન ” સં ૧૬૪૩, ૨ “ વાસુપૂજ્યજિન પુણ્યપ્રકાશ, ” ૩ વીરવર્ધમાનજિનગુણવેલી સુરવેલી કડી ૬૬ (જૈં સં કં ૧૦૬) ૪ ‘ ગણધર વાદસ્તવન, ’ ૫ ‘ મહાવીર સ્તવન, ’ ૬ ‘ ઋષભસમતાસરલતાસ્તવન ’ કડી, ૩૧, ૭ ‘ દિવાલીવીરસ્તવન, ’ ૮ ‘ કુમતિદોષ વિજ્ઞપ્તિ સીમંધર સ્વામી સ્તવન, ’ ૯ પ્રતિષ્ઠા કલ્પ, ’ ૧૦ ‘ એકવીસ પ્રકારી પૂજા ’ (સં ૧૫૯૬ થી ૧૬૧૦,) ૧૧ ‘ સત્તરભેદી પૂજા ’ (સં ૧૬૧૦ થી ૧૬૨૨,) ૧૨ ‘ ખારલાવના સજ્જાય ’ ઢાળ ૧૪, ઝડી ૧૨, ગ્રં ૧૦૮, ૧૩ ‘ ગૌતમપૃચ્છા ’ વગેરે ૨૦ સજ્જાયો, ૧૪ ‘ દેવાનદા સજ્જાય, ’ ૧૫ ‘ સાધુકલ્પલતા ’ ૧૬ સં ૧૬૬૦ ધ્યાનદીપિકા શ્લોક ૨૦૪

શિષ્યો મહોં સકલચંદ્રગણિવરને ઘણા શિષ્યો હતા, તેમાના (૧) ઉપાં શાંતિચ દ્રગણિ, (૨) ઉં સુરચંદ્રગણિ પ્રસિદ્ધ છે.

૫૯. મહોં શાંતિચ દ્રગણિવર—તે મોટા વિદ્વાન, કવિ અને મોટા વાદી હતા, શાંત સ્વભાવના હતા, ૧૦૮ અવધાન કરી શકતા, તેમણે અવસાધોની તથા શાસ્ત્રાર્થોમા મોટા મોટા વાદીઓને જીતી, ઘણા રાજાઓનો પ્રેમ સંપાદન કર્યો તે ‘ કુરાને શરીફ ’ જાણતા હતા. અને તેની આચાતોને મૌઝવીની જેમ સુદર રીતે ઢૂંખડું બોલી શકતા.

તેમણે ઇંડરના રાજા નારાયણની સલામા ‘ દિગ ખરવાદી ભૂષણ ’ ને જીત્યો, વાગડના ઘટશીલનગરમા ભેધપુર નરેશ શ્રીમદ્લદેવના ભાઈ

‘સહસ્રમલની રાજસભા’માં ‘દ્વિજબર ભટ્ટારક ગુણચંદ્ર’ને હરાવ્યો તેમને વરુણદેવ પ્રસન્ન હતા, તે જાં શુભ આં હીરવિજયસૂરિ સં ૧૬૩૬ માં કૃતેપુરસિક્કી પધાર્યા ત્યારે મહોપાધ્યાય તેમની સાથે સિદ્ધપુસ્થી બેઠાયા હતા, અને સૂરીશ્વર તથા સમ્રાટની પહેલી મુલાકાતમાં તે હાજર હતા જાં શુભ આં હીરવિજયસૂરિએ સં ૧૬૪૦ માં કૃતેપુરસિક્કીમાં ‘શ્રેષ્ઠ યાનમલ્લના જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા’ કરાવી. આ ઉત્સવમાં ૫૦ શાંતિચંદ્રમણિને ઉપાધ્યાય બતાવ્યા, તથા સભવતઃ મુનિ ભાનુચંદ્રમણિને પંચાસ બતાવ્યા, અને નાગેશવાદ્ય જેતા ભવેરીને દીક્ષા આપી મુનિ જિતવિજય બતાવ્યા.

બાહ્યાશુ ઉપર પ્રભાવ

જાં શુભ આં હીરવિજયસૂરિ સં ૧૬૪૪ માં મૂળશત પધાર્યા ત્યારે તેમણે સમ્રાટ અકબરની વિનિતિથી ઉપાં શાંતિચંદ્રમણિવરને ત્યાં રાખ્યા હતા, સમ્રાટ જ્યાં જાય ત્યાં તે ઉપાધ્યાય પણ તેની સાથે જતા અને હરહંમેશ ઉપદેશ આપતા, ઉપાધ્યાયશ્રીએ સમ્રાટ અકબરને ઉપદેશ આપી ‘અહિંસાપ્રેમી’ બતાવ્યો અને જૈનધર્મ પ્રત્યે પણ પ્રેમવાળો બતાવ્યો. સમ્રાટે ઉપાધ્યાયશ્રીના ઉપદેશથી તેમને અમારિયાં કરમાનો આપ્યા, ‘જનિયાબેશ’ માફ કરાવ્યો મુરત અને મેકતા વગેરે શહેશના મુસલમાનો જૈન મંદિરો, જૈન પીપાળો તથા વૈષ્ણવ મંદિરો વગેરે જગાવી બેઠા હતા તે તે સ્થાનોના કરમાનો કાઢી, જોના તથા વૈષ્ણવોને પાછા સોંપાવ્યા.”

મુરતનો સૂબો વધો મુસલમાન બની ગયો હતો, તેને ઉપાધ્યાયશ્રીએ વખબતનમાંથી છોડાવ્યો.

(—શ્રી પ્રથમસ્તી સમક્ર ભાં ૨, પ્રાં નં ૫૮૭)

અર્થ—ઉપાધ્યાયશ્રીએ સં ૧૬૪૦ માં સમ્રાટ અકબરને ઉપદેશ આપવા સંસ્કૃતમાં ‘કૃપારસકોશ પ્રશ્નો ૧૨૮’ બતાવ્યો. જેમાં સમ્રાટ અકબરનાં શુભ કાર્યોનું વર્ણન પણ આપ્યું.

ઉપાં શાંતિચંદ્ર કૃપારસકોશમાં સાધોઆય અકબર પોતાની પછી

સમ્રાટ બનવાને કોણ લાયક છે ? તેની ભવિષ્યવાણી પણ કરી છે.^૧

(-પ્રકં ૪૪ પૃં ૮૬,) (-કૃપારસકોશ, શ્લો. ૧૨૦)

જાં આં વિજયહીરસૂરિએ સં ૧૬૪૬ પો વ ૧૩ ને રોજ પાટણમા સાધુ મર્યાદા પટ્ટક બનાવ્યો હતો તેના નિયામક તરીકે પાચ મોટા ગીતાર્થોને નીમ્યા હતા તેમા ઉં શાંતિયદ્રગણિવરનું નામ ત્રીજુ હતું એટલે કે તે સઘમાન્ય મોટા ગીતાર્થ હતા
(પ્રકં ૫૫ પૃં ૭૧૮, ૭૨૦)

ઉપાં શાંતિયદ્રે સં ૧૬૬૧ મા ‘જબુદીવપન્નતિ’ની સંસ્કૃત ટીકા ‘પ્રમેયરત્નમજૂષા’ નામે બનાવી છે

મહોં શાંતિયદ્રગણિવરે ઉપાધ્યાય બન્યા પહેલા સંસ્કૃત ભાષામાં ‘અજિતશાંતિસ્તવનના’ છ દોમાજ ‘ઋષભવીરસ્તવન’ શ્લો. ૩૯ બનાવ્યું હતું

“સાં શ્રી ધીરજલાલટોકરશી શાહ લખે છે કે ૧ આં ધર્મધોષસૂરિએ “પ્રાકૃત શત્રુજયકલ્પ”મા “લઘુ અજિતશાંતિ-સ્તવન”મા આં જિનપ્રભસૂરિએ “શત્રુજયતીર્થકલ્પ”મા તથા અજિતશાંતિસ્તવનની સંસ્કૃત ટીકા “બોધ-પ્રદીપિકા”મા જણાવ્યું છે કે, ભં નેમિનાથના શિષ્ય ગણધર ન દિષેલે ચોમા-સામા શત્રુજયતીર્થમા ભં અજિતનાથ અને ભં શાંતિનાથના એક ખીજની સામે સામે રહેલા બે જિનલયો સામે સર્વરોગહર “અજિતશાંતિસ્તવન” બનાવ્યું હતું

૨ “અજિતશાંતિસ્તવન” ઉપર સંસ્કૃતમા (૧) શ્રી ગોવિંદાચાર્યે, (૨) આં જિનપ્રભસૂરિએ સં ૧૩૬૫ના પો. ૫૦ ૨ ના રોજ બોધદીપિકા, (૩) નાગોરી તપાગચ્છના આં હર્ષકીર્તિસૂરિએ (સં ૧૬૫૪ થી ૧૬૬૮મા) (૪) ખરતરગચ્છના ઉપાં સમયસુંદરગણિએ ટીકાઓ અને આં ગુણધીરસૂરિએ અવચૂરિ બનાવી છે

આ સ્તવનના અનુકરણરૂપે (૧) XXXXXએ આઠ અપભ્રંશ ગાથાઓમા અજિતશાંતિસ્તવની રચના કરેલી છે (૨) આં જિનવદ્ધભગણિએ લઘુ અજિત-શાંતિસ્તવન નામથી ઓળખાતા ૧૭ ગાથાના સ્તોત્રસિંચં પદ્ધતી શરૂ થતી રચના કરી છે (૩) ઉં ધર્મધોષગણિએ પ્રાકૃતમા ૧૭ ગાથાવાળા મન્નગર્મિત અજિતશાંતિસ્તવનની રચના કરી છે (૪-૫) ૫૦ મેરુનદને તથા આં જયશેખર-સૂરિએ પણ અજિતશાંતિસ્તવનની રચના કરી છે અને શ્રી સકલચંદ્ર વાચકના શિષ્ય મહોં શાંતિયદ્રે ૩૯ ગાથાનું ઋષભ-વીરસ્તવન સંસ્કૃત ભાષામા રચ્યું છે

(૬૦) ૫૦ રત્નચ દ્રગણિ—તેઓ મહોં શાંતિમદ્રગણિવરના શિષ્ય હતા. તેઓ સં ૧૬૪૫ના કાં શુ ૧૧ ના રોજ વિદ્યમાન હતા. (-શ્રી પ્રશસ્તિસંગ્રહ ભાં ૧-૨ પ્રાં ૧૦ ૫૫૦)

તે વપરચ્છના સં વિજયાનદસૂરિ અચ્છમા બાળ્યા હતા. તે મહોં સિદ્ધિચ દ્રગણિવર પછી તે ઉપાધ્યાય બન્યા હતા.

મહોં રત્નચ દ્રગણિએ સં ૧૬૭૭ અથવા સં ૧૬૮૨ના ભાં ૧૦ ૧૧ ગુરુવારના રોજ 'કુમતાહિવિવબ્બગુહિ' ગ્રંથ બનાવ્યો.* વળી તેમણે તપાસ્તહિતોપદેશ બનાવ્યો છે (પ્રકાં ૫૫ પૂં ૭૩૧)

મહોં રત્નચ દ્રગણિવરે સં ૧૬૭૩ પોં ૧૦ ૧૦ પને રોજ સુરતના નિબમપુરામાં "ઉં નેમિસાગરગણિના ઉપદેશ"થી અનેક હીરવિહાર ગુરૂમહિરનો પ્રારંભ કરાવ્યો.

મહોં રત્નચ દ્રગણિવરે સં ૧૬૭૪માં સુરતમાં જ્યાં યુનિયુદ્ધસૂરિએ રમેલા 'અધ્યાત્મકથપદ્યુમ'ની સંસ્કૃત ટીકા લખાવતા નામે બનાવી.

તેમણે સં ૧૬૭૬ના પોં શુ ૧૩ના રોજ સુરતમાં હીરવિહારની પ્રતિષ્ઠા કરી.

નાથ ૫ કેશરકથાએ સં ૧૬૬૪માં દેવભાઈમાં પશુ હીરવિહાર બનાવ્યો. (પ્રકાં ૪૪ પૂ ૮૮ મો ભા બહારગાથમ)

સં ૧૬૭૮ના કાં ૧૦ ૫ ના રોજ ગુરુવારે પુતવંસુ નક્ષત્રમાં સુરતમાં સુરજમડન પાંચનાથની પ્રતિષ્ઠા કરી.

સં ૧૬૭૮ના પોં શુ ૨ સુરતમાં સમ્યક્ત્વ ઉપર પદ્યમાં બુદ્ધશાલીમાં સુબ્રામસૂરકથા બનાવી અને ૫૦ દેવચ દ્રગણિને

અને તેના પ્રયેક જોડે મૂળ સ્તવન પ્રમાણે લીધા છે તે બા અન્નિતલ્લપિ સ્તવન કેટલું મોટાપ્રિય હતું તેનું પ્રમાણ પૂરું પાડે છે

(-શ્રી ૫ અપ્રતિભવસૂત્ર-પ્રત્યેક ટીકા અર્જુનવિવસ્થુ ભા ૩ સ્ત્ર ૪૫ થી ૫૮ પૂ ૫૫ થી ૫૫૭)

* સાક્ષાત્કટોહક છે લક્ષસાગર ગણિએ તેની સમીક્ષા માટે ગ્રંથ બનાવ્યો છે

ભણવા પોતાના હાથે લખી. (પ્રકૃં ૫૭ સૂરત બંદરસ્થાપના)

૫૯મા મહોં શાંતિયદ્રગણિના શિષ્ય (૬૦) ૫ં અમરચંદ્ર ગણિએ સં ૧૬૭૦ મા ‘યુગપ્રધાનસખ્યાસન્નભાય કડી · ૧૬,’ સં ૧૬૭૮ મા ‘કુલધ્વજરાસ અને સં ૧૬૬૯ ‘સીતાવિરહલેખ’ બનાવ્યા.

૫૯ ઉપાં સૂરચ દ્રગણિવર* – તે (૫૮ મા) મહોં સકલ-ચ દ્રગણિવરના ખીજ શિષ્ય હતા તે મોટા કવિ, સમર્થવાદી અને શાંત સ્વભાવના હતા તેમણે સં ૧૬૨૧ મા તેરવાડામા ભં

* આ નામે વિવિધ જૈન વિદ્વાન મુનિવરો મળે છે (૧) તપગચ્છના મહોં સકળચ દ્રગણિવરના ખીજ શિષ્ય ઉપાં સૂરચ દ્રગણિવર (સં ૧૬૨૧)

૨ ખરતરગચ્છના ભં જિનભદ્રસૂરિની પરપરાના ઉપાં સૂરચંદ્રગણિ ખરતરગચ્છમા પણ ખીજ ઉં સૂરચ દ્રગણિ થયા છે (૧) ઉપાં સૂર-ચ દ્રગણિ- તેઓ ખરતરગચ્છના (૫૧મા) ભં જિનભદ્રસૂરિની શિષ્ય-પરપરામા અનુક્રમે (૧) ઉપાં ચારિત્રોદયગણિ, (૨) ઉં વીરકલશગણિ, અને (૩) ઉપાં સૂરચ દ્રગણિ થયા તે ઉપાં સૂરચ દ્રગણિ વિક્રમની ૧૭મી સદીમા થયા તે સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, ફારસી, ઉર્દુ હિન્દી અને ગુજરાતી વગેરે ભાષાના અભ્યાસી હતા કવિશ્રુપણે ઉં સૂરચદ્રને મહાકવિ બતાવ્યા છે તેમણે (૧) પચતીર્થીશ્લેષાલકાર (૨) સં ૧૬૬૯ ના આસો ગું ૧૫ના અમૃત શહેરમા “જૈનતત્ત્વસાર,” (૩) “ચોમાસીવ્યાખ્યાન” (૪) “વર્ષ-ફલાફલ સજ્ઞાય” ગાં ૩૬ (યુગપ્રધાન જિનચ દ્રસૂરિ, પૂં ૨૦૪, ૨૦૫) (૫) “પદૈકવિશતિ” સંસ્કૃત ગ્રંથ—તેમણે “પદૈકવિશતિમાં” ૨૧ ખેલોનો વિતાર આપ્યો છે

તેમણે તેમા કુરાને શરીફ વગેરેના આધારે કૃતુનો લોભ, સલેમાની મુદ્દાન બુદ્ધિ, અને દરવેશોના હીનાચારોનું કળ, ભ્વર્ગ અને નરક પામ-નારાના પાપો વગેરેનું વર્ણન આપ્યું છે

(—જૈન સં ૩૦ કં ૨૨૦ પૂં ૮૯, કં ૨૨૫, પૂં ૧૬૪)

ઉં સૂરચદ્રને ૫ં ઉદયપ્રભોદ નામે શિષ્ય (સં ૧૭૧૯) હતા

૩ સૂરવિજયગણિ મિશ્ર થયા તે તપગચ્છના વિજયાનંદ ગાખાના ભં વિજયતિલકસૂરિની આજ્ઞામા હતા તેમણે સં ૧૬૭૫મા જબ્બૂસરમા ચોમાસુ કૃયું

(—પ્રકં ૫૮)

વિજયદાનસૂરિની આજ્ઞાથી 'કુમતિકદ્વુદાસ' એ બે જલશરણ કર્યો,
સહવત 'સદીકવત્તવતરજિણીને પણ જલશરણ કર્યો

(પ્રકૃ ૫૫ પૃ ૭૧૬ કલમ ૭મી)

૬ મહો ૦ લાનુચ્છ દ્રગણિવર-

ઘીમાત્ ઘીમતુદારવાચક સમાલકારહારોપમો,

લોકે સંપ્રતિ દેમસુરિસવુશ શ્રીમાનુવંદ્રધિરમ્ ।

“શ્રી શત્રુઘ્નમતીર્થસુત્કનિવહ ” પ્રામાન્યોપવશા

“સાધિ શ્રીમદકબ્જાર્પિતમહોપાધ્યાયદ્વપ્તપદમ્” ॥

(સ ૧૫૨૨ ઈ સિદ્ધિદ્રગણિ કૃત મધ્યપ્રકાશ ખ ૫૫ આ ૦)

ગુજરાત સિદ્ધપુરના શેઠ શામળ અને રમાદેવીને ૧ રમળ
અને ૨ લાણુલ એમ બે પુત્રો થયા. લાણુલ ૧૦ વર્ષની ઉંમરનો
હતો, ત્યારે ઉપા ૦ સુરચ દ્રગણિએ તે બંને લાઈએને દીક્ષા
આપી, અને તેઓના નામ ૧ મુનિ રચચ દ્ર અને ૨ મુનિ લાનુ
ચ્છ રાખ્યા.

જ ૦ મુ ૦ આ ૦ હીરવિજયસુરિ સ ૦ ૧૬૪૬ મા રતેપુરસિકી
પધાર્યા ત્યારે મુનિ લાનુચ્છ મહો ૦ શાંતિચ દ્રગણિવરની સાથેસાથ
સિદ્ધપુરથી તેમની સાથે ગયા હતા.

આચાર્ય મહારાજે સ ૦ ૧૬૪૦ મા રતેપુરસિકીમા શેઠ ધાનમલ
ના જિનપ્રતિષ્ઠા ઉત્સવમા તેમને પન્માસપદ આપ્યું અને પોતે
ત્યાંથી વિદ્યાર કરી ગુજરાત પધાર્યા. ત્યારે તેમને મહો ૦ શાંતિચ દ્ર
ગણિ પાસે રાખ્યા. ૫૦ લાનુચ્છ દ્રગણિ વચનસિદ્ધ મહાત્મા હતા,
તેથી બા ૦ અઠબરુ તેને બહુ માનતો હતો. બાહ્યાકને પોતાનું
માથુ એક દિવસે દુખ્યું ત્યારે ૫૦ લાનુચ્છ દ્રલે દાઘ પોતાના
માથા પર મુકા પેા અને બાહ્યાકને આરામ થયેા તેને લાનુચ્છ દ્ર
ઉપર આવી તે આવેા વિશ્વાસ હતો.

પછી તેા મહો ૦ શાંતિચ દ્રગણિ પણ ત્યાંથી વિદ્યાર કરી
૫૦ લાનુચ્છ દ્રગણિને સમાટની પાસે રાખી ગુજરાત પધાર્યા. ૫૦

ભાનુચ દ્રગણિ સમ્રાટને તથા શેખ અબુલફઝલને “ છ દર્શન” લખાવતા હતા તેમણે શાહજહાં (૧) જહાંગીર અને (૨) સુરાહ (૩) દાનીયારને શાસ્ત્રો લખાવ્યા બાદશાહને ‘સૂર્યસહસ્રનામ’ લખવાની ભાવના થઈ ૫૦ ભાનુચ દ્રે તેનો અથ તથા યત્ર બનાવી તેને આપ્યા બાદ અકબર તેમની પાસે દર રવિવારે ‘સૂર્યસહસ્રનામ’ નો પાઠ સાલજતો હતો.

બાદશાહે ૫૦ ભાનુચ દ્રજના ઉપદેશથી ગરીબોને મોટું દાન આપ્યું.

ગુજરાતના સૂબા મીરઝા અજિત કોકાએ જામનગરના રાજા જામને જીતી લઈ, તેના માણસોને કેદ કર્યા હતા ૫૦ ભાનુચ દ્રજે બાદશાહને સમજાવી, ત્યાંથી તે કેદીઓને છોડાવ્યા બાદશાહે ૫૦ ભાનુચ દ્રજને દાનમાં સૌરાષ્ટ્ર આપી દીધો બાદશાહ કાશ્મીરથી લાહોર પાછો આવ્યો ત્યારે ૫૦ ભાનુચ દ્રજના ઉપદેશથી સઘે લાહોરમાં બાદશાહની રજા મેળવી, વીસ હજાર રૂપિયા ખરચી, ભગવાન શાંતિનાથનું ચૈત્ય તથા ઉપાશ્રય બનાવ્યા.

વિષકન્યાની રક્ષા

સં ૧૬૪૮-૪૯ માં શાહજહાં જહાંગીરની બીબીએ લાહોરમાં મૂળ નક્ષત્રમાં કે આશ્લેષા નક્ષત્રમાં એક શાહજહાં કન્યાને જન્મ આપ્યો. સૌએ તેને વિષકન્યા માની અનિષ્ટની શકાથી તેને મારી નાખવા જણાવ્યું ૫૦ ભાનુચ દ્રે તેની શાંતિ માટે શેઠ થાનમલજી તરફથી લાહોરના ઉપાશ્રયમાં અબ્દોત્તરી શાંતિસ્નાત્ર વિગેરે પાઠ મોટી વિધિ કરાવી આ ઉત્સવમાં મંત્રી કર્મચદ્ર બાદશાહ, શાહજહાં જહાંગીર વગેરે તથા બીજા રાજા-મહારાજા ઉપાશ્રયમાં આવ્યા બાદશાહ અને શાહજહાં પ્રભુની સામે ઊભા રહ્યા ૫૦ ભાનુચ દ્રજે તેઓને ‘લક્ષ્મીમર સ્તોત્ર’ સંભળાવ્યું શેઠ થાનસિંહ તથા મંત્રી કર્મચદ્રે બાદશાહ અને શાહજહાંને લેટણ ધર્યું તથા બાદશાહે અને શાહજહાંએ સોનાના પાત્રમાંથી ‘નહવણુ’ લઈ, તેને

પોતાની આજે અડાડધુ પછી તે ન્હવણજળ અતઃપુરમા (જનના ખાનામા) મોકલ્યું સૌની અનિદની શકા દળી અર્ધ, એ પછી બાદશાહ અને શાહબદો વધુ સુખી થયા.

(-પ્રકૃ ૪૪ પૃ. ૯૩)

બાદશાહ ૪૦ કૌશ પ્રમાણવાળા 'જેનબઠા' નામના તળાવના કાઠે હતો ત્યારે તેણે હીંકી સં ૧૬૪૬ના વૈ. શુ. ૧૦ને શેષ ૫૦ ભાનુચદ્રના કહેવાથી આં હીરવિજયસૂરિના યાત્રાસરનો શત્રુજય તીર્થ ઉપર કર માફ કર્યો-એટલે વેશ, જઠાત, લામત, વેઠ, વગેરે માફ કર્યા અને ત્યાં નવા જિનમંદિરો બનાવવાની રજા આપી તથા જ. ગુ. આ. વિજયહીરસૂરિને જૈનતીર્થો લેટ આપ્યા.

(પ્રકૃ ૪૪ મો. બા. ૬૨૦ નં ૪-પૃ. ૧૧૯)

બા. અકબરે ૫ ભાનુચદ્રજીની પ્રશસના આનંદથી તથા શેઠ દુર્જનશેષ જૈનની પ્રેરણાથી આં વિજયસેનસૂરિને ગુજરાતથી લાહોર બોલાવ્યા. બાદશાહે ૫૦ નિર્ધિવિજયને તેમની અવધાનકળાથી ખુશ ફેલ્લમ ("અસાધારણ બુદ્ધિવાળા") નું બિરુદ આપ્યું, બાદશાહે આં વિજયસેનસૂરિને "સુવાઈહીર નું બિરુદ આપ્યું અને તેમની પાસે ૫૦ ભાનુચદ્રજીને ઉપાધ્યાયપદ અપાવ્યું આ ઉત્સવમા શેષ અગસ્ટ ૨૫ (૧૦૮) પોડાનું તથા ૧૦ હજાર સોના મહોરનું ફાન કર્યું બાદશાહે તે આચાર્યશ્રીને ઇલાહીસન ૪૬ શકમુર મહિનાની તા. ૧, હીજરી સન ૧૦૧૦ સફર મહિનાની તા. ૨૫ મીના શેષ અહિસાનું ફરમાન આપ્યું અને આચાર્ય શ્રી વિજયસેનસૂરિ ગુજરાત પધાર્યા (મો. બા. ફરમાન નં ૬ ઇતિ. પ્રકૃ ૪૪ પૃ. ૧૨૪ થી ૧૨૬)

જ. ગુ. આ. હીરવિજયસૂરિએ ઉપા. ભાનુચદ્ર માટે ગુજરાતમા ૧ મુનિ ભાવચદ્ર અને ૨ મુનિ સિદ્ધિચદ્ર એમ બે શિષ્યો બનાવી, લાહોર મોકલ્યા તેમા મુનિ ભાવચદ્ર અગ્નિશીલ હતા.

અને (૬૧મા) મુનિસિદ્ધિચદ્ર નાની ઉંમરના હતા. અત્યવ રૂપાળા હતા, બાદશાહે સિદ્ધિચદ્રને પોતાના શાહબદા જેવા માન્યા.

અને તેમને ‘ખુશફહમ’નું ખિરુદ આપ્યું ?

જાં ગું આં શ્રી હીરવિજયસૂરિ સં ૧૬૫૨ ના લાં સું
૧૧ ના દિવસે ઉના (સૌરાષ્ટ્ર)માં સ્વર્ગે ગયા. બાદશાહે ઉપાં
લાનુચ દ્રના ઉપદેશથી તેમના સમાધિ સ્થાન માટે ૧૦ વીઘા જમીનવાળું
ખેતર લેટ આપ્યું

૫૦ રગચ દ્રજગણિ આ ધનામીપત્ર લઈ ઉના ગયા, અને
ત્યા સઘે સ્તૂપ બનાવ્યો.

(-જૂઓ, જુલસીસન ૫, ફરવરદિન, મહિનાની તા. ૨૫મી,
ઇલાહીસન ૫૫, શહેરીવર મહિનાની તા. ૧૪મી, ઈ. સ.
૧૬૧૦, સં ૧૬૬૬ ચૈત્રનું મૌં બાં ફરં નં ૧૧
ઇતિં પ્રકં ૪૪ પૃં ૧૪૧, ૧૪૨)

મુનિ સિદ્ધિચંદ્રે અહીં ફારસી લાખાનો અભ્યાસ કર્યો.

જૈનસંઘે ઉં લાનુચ દ્રના પ્રયત્નથી અને બાદશાહની સમ્મતિથી
આગરામાં ‘ચિતામણિ પાર્શ્વનાથનું વિશાળ જિનાલય’ બનાવ્યું
વૃદ્ધો કહે છે કે બાદશાહે તેના ખર્ચ માટે ‘રોશન મહોલ્લો’
ધનામમાં આપ્યો હતો.

બાદશાહે પહેલા શત્રુજય ઉપર નવા જિનાલયો કરવાની મના
કરી હતી આથી ત્યા ગચ્છોનો જે કલેશ થતો હતો તે શાત થઈ ગયો.

બાદશાહે ગ્વાલિયરના કિલ્લાની જિનપ્રતિમાઓને સુધરાવી
દર્શનીય બનાવી હતી

ઉપાધ્યાયજીના ઉપદેશથી ખુરહાનપુરમાં ચાર નવા જિનપ્રાસાદો
બન્યા, નવો ઉપાશ્રય બન્યો. બાદશાહ ત્યાથી એકલા ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રને
સાથે લઈ આગરા ગયો

સૂબા અજીજકોકાના પુત્ર ખુરમે વિં મં ૧૬૪૭ માં શત્રુ-

૧ સુશફહમનાદિરજનો દ્વિતીયાભિષાનમહોપાધ્યાય શ્રી સિદ્ધિચંદ્રગણિવિરચિતા
મજામરસ્તોત્રવૃત્તિ સમાપ્તા ॥

ફારસીમાં ‘ખુશ’-સારી, અને અરબીમાં ‘ફહમ’- બુદ્ધિ એટલે ખુશ
ફહમનો અસાધારણ બુદ્ધિ એવો અર્થ થાય

જયની વળેટીનું જિનમહિર તોડી નાખ્યું, અને પહાડ ઉપરના મુખ્ય જિનપ્રસાદની આરે બાજુએ લાકડા ગોઠવી બાળી નાખવાનો નિર્ણય કર્યો -

આં વિજયસેનસૂરિએ ૫૦ સિદ્ધિચક્રને પત્રથી આ હકીકત જણાવી. ૫૦ સિદ્ધિચક્રના કહેવાથી બાદશાહે વિં ૪૦ ૧૬૪૭ આં ૫૦ ૦)) ને રોજ હુમાન લખી મોકલી તે જિનપ્રસાદની રક્ષા કરાવી અને બાદશાહે પહેલા યજુજયતીર્થમાં નવા જિનાલયો બનાવવાનું બધ કરાવ્યું, તે હુકમ ૫૦ સિદ્ધિચક્રના કહેવાથી પાછો ખેંચી લીધો, એટલે ત્યાં નવા જિનાલયો બનાવવાની છૂટ આપી

૪૦ ૧૬૪૬ માં ૪૦ શુ. આં હીંગવિજયસૂરિને જૈનતીર્થો લેખ આપ્યા (મોં બાં હરમાન ૧૦ ૩ ૪ જૈન મતિં
પ્રકં ૪૪ પૂં ૧૧૫, ૧૧૬ પ્રકં ૪૪ પૂં ૬૮,
કલમ પમી, પ્રકં ૪૪, પૂં ૨૨૦, ૨૨૧)

૫૦ સિદ્ધિચક્રના કહેવાથી શાહજહાં જહાંગીરે પણ ગુજરાતમાં 'જનિયાકર' આદ કર્યો. અને અમારિનું શાસન પગાળ્યું

બાદશાહ અકબરે ૪૦ ૧૬૬૨ ના ૪૦ શુ. ૧૪ ને મગધવારે મરણ પામ્યો અને જહાંગીરે ફિરકીનો બાદશાહ બન્યો.

(-પ્રકં ૪૪ પૂં ૬૬૩ થી ૬૬૪)

ઉપાધ્યાય ભાનુચક્રગણિ ૪૦ ૧૬૩૬ થી ૧૬૬૨ સુધી એમ લામલાગટ ૨૩ વર્ષો સુધી મોગલ હરબારમાં રહી જહાંગીર બાદ શાહની સમ્મતિથી વિદ્યાર કરતા ૫૦ સિદ્ધિચક્ર વળેરે પગિવાર સામે ૪૦ ૧૬૬૮ માં ગુજરાત-અમદાવાદ પધાર્યા.

શાસ્ત્રાર્થ-તેઓ અભાતમાં આં વિજયસેનસૂરિને વદન કરી, મહેસાણા થઈ પાટણ પધાર્યા. ત્યાં ૫૦ સિદ્ધિચક્રે અસ્તરમંથ્ર વાજાને શાસ્ત્રાયમાં હરાવ્યા તેમણે પાટણમાં મોટી જિન પ્રતિષ્ઠા કરાવી, તેઓ વઢોલરા ગાંધાર જઈ પાટણ આવ્યા અને પાટણમાં ૪૦ ૧૬૬૮-૬૯ માં મોમાસુ રહ્યા.

બાદશાહનું આમત્રણ. શાહી સત્કારી પ્રવેશ

બાદશાહ જહાંગીરે ઉં વિવેકહર્ષ વગેરેનાં સં ૧૬૬૬ થી ૧૬૬૮ ના ચોમાસા બાદ ઉપાં ભાનુચદ્રગણિ વગેરેને આગરા પધારવા વિનંતિ મોકલી, આથી તે વિહાર કરી 'મેડતા' થઈ ફ્લોધિ પાર્શ્વનાથ ગયા, અહીં ખરતરગચ્છની આચાર્યશાખાના ભટ્ટારકે આ તીર્થને પોતાનું બનાવવા ઇચ્છતા હતા. ઉપાં ભાનુચંદ્રે ત્યાં રહી તે તીર્થને 'તપાગચ્છ'નું બનાવી, ત્યાંથી વિહાર કર્યો અને તેઓ આગરા પધાર્યા

બાદશાહ જહાંગીરે સં ૧૬૬૮ માં તેમનો ભારે દબદબાથી શાહી સત્કાર કર્યો (—પ્રકં ૪૪, પૃં ૮૪)

‘મિલ્યા ભૂપનઈ ભૂપ આનંદ પાયા,
ભવઈ તુમે ભલઈ અહીં ભાણુચંદ આયા,
તુમ પાસિ થિઈ મોહિ સુખ બહુત હોવઈ,
સહરિયાર ભણુવા તુમ વાટ જોવઈ ૧૩૦૯
પઠાઓ અમ પુતકુ ધર્મવાત,
જિઉ અવ સુણુતા તુમ પાસિ તાત,
ભાણુચંદ કદી મ તુમે હો હમારે,
સખ હી થકી તુમ હો અમ્મહિ પ્યારે ૧૩૧૦

(—આં વિજયતિલકસૂરિ રાસ)

બાદશાહ, યેગમો, શાહજહાં, શાહજહાંઓ જનાનખાનાના સૌ કોઈ હમેશા મહોપાધ્યાયજીના દર્શને આવતા હતા અને ઉપદેશ સાંભળતા હતા.

તેમણે સં ૧૬૬૮ થી ૧૬૭૩ સુધી આગરાથી વિહાર કરી મારવાડ તરફ વિહાર લખાવ્યો હતો

એવામાં એકાએક ગડબડ થઈ

ઇતિહાસમાં કોઈ કોઈ વાર વિચિત્ર પ્રસંગો ઉઠે છે અને શમી પણ જાય છે જેમકે—

(૧) નવાંગ વૃત્તિકાર આં અભયદેવસૂરિ ઉપર એકવાર અબ્બણી આફત આવી ઉતરી હતી અતે તેમણે ઉપદેશ સાંભળ્યાના બલથી

તે કામને વ્યવસ્થિત બનાવશનું હતું

(૨) ૫૦ કુશળહમની કસોટી-તે કૃપાળા, વાચાસ નવર
સોના હુબહુ વર્ણક હતા. એવામા બાદશાહ તથા તેની ભગમની
છદ હોય અથવા કોઈ શાહબદી તેમની ઉપર આસક્ત બની
હોય અથવા બીજુ કોઈ કારણ હોય.

આથી કુશળહમને કસોટીમા પસાર બની આકૃતમા સપાં
પરચુ અને તેથી સ. ૧૬૭૨ માં માલપુરા જવું પડ્યું.

અતે બાદશાહે આ બાબતનો પોતાને પસ્તાવો થતા તેમને
માલપુરાથી લાવી શુઝ પાસે આગરા બાલાવી ખુશ થઈ તેમની પાસે
પહેલાની જેમ ઉપદેશ સામગ્રી વગેરે પ્રવૃત્તિને આશુ રાખી હોય.

(૩) બાદશાહ જહાંગીરે પોતાના વિચિત્ર સ્વભાવના કારણે
હિંદી આગરાના વિભાગમા વિચરતા બીજા યનિઓના વિકારનો
મનાઈ હુકમ ચલાવ્યો હતો.

અતે સ. ૧૦ જિનચદ્રસૂરિ તથા મહો. ૦ વિવેકહર્ષચરિત્ર અને
૫૦ પરમાનંદગણિ વગેરેના પ્રયત્નથી બા. ૦ જહાંગીરે સ. ૧૬૬૬-
૭૦ માં પહેલાના હુકમને જાદરી ખરતર ગમ્મળના થતિઓને આગરા
વિભાગમા વિચાર કરવાની છૂટ આપી. (-મક. ૫૫ પૃ. ૮૮)
પ્રતિષ્ઠાઓ:

મહો. ૦ પાધ્યાયજીના ઉપદેશથી ૧૦ નવા જિનાસયો બન્યા છે
તેમણે માલપુરામા બીજામત (વિજય મત) વાદ્ય ને કરાવ્યા હતા.
તેમના ઉપદેશથી માલપુરામા જિનપ્રાચાર બન્યો. સ. ૧૬૭૨ માં
તેમણે પ્રતિષ્ઠા કરાવી તે ઉપર મુવજી કાશ ચાવવામા આવ્યો.
તેમણે સ. ૧૬૭૩માં બલોરમા ધોમામુ કયુ.

(-કવિ જયબહાસ કૃત-હોરવિજયસૂરિ શાસ્ત્ર)

દીમા મો-તેમણે બલોરમા સ. ૧૬૭૩ માં ૨૧ બાઈબહેનોને
રીમા આપી. સ. ૧૬૭૩ના પોળ શુ. ૧૩ બુખવારે શિરોબીમા બા. ૦
વિજયનિલકરસૂરિએ ૫૦ સિદ્ધિયદ્રને મહો. ૦ પાધ્યાય પદવી આપી.

મહો. ૦ બાનુચદ્રે સ. ૧૬૭૩ માં ગારવા માં ધોમામુ કમું
અને મહો. ૦ ત્રિદિયદ્રન માં ૧૫૬ મોકમ્યા મહો. ૦ બાનુચદ્રે

સં ૧૬૭૪-૭૫ માં આગરામાં કે ખુરાનપુરમાં ચોમાસા કર્યા બાં
જહાંગીરે સં ૧૬૭૬ ના ચૈત્ર સુદિ ૧૫ ના રોજ આગરામાં
તેઓને ફરમાન આપ્યું

બાં જહાંગીરે મહોં લાનુચદ્ર અને ઉપાં સિદ્ધિચદ્રને
ફરમાન આપ્યું હતું તે આ પ્રમાણે—

અહિંસા, કર્મક્રમ તથા ધર્મસ્થાનોની રક્ષાનું ફરમાન

બાં જહાંગીરે જુલસી સન ૧૫, ફરવર દિન મહિનો તાં
૨૫ મી, ઇલાહી સન ૬૫, (ફરવર તાં ૨૫) શહેરીવર છટ્ટો
મહિનો તાં ૧૪, હીજરી સન ૧૦૨૯ રવિ ઉસ્સાની, સન ૧૬૨૦
માર્ચ, વિં સં ૧૭૭૬ ના ચૈં શું ૧૫ ના રોજ આગરામાં નવું
ફરમાન આપી, મહોં લાનુચદ્ર તથા પં સિદ્ધિચદ્રગણિને અકબર
બાદશાહે પ્રવર્તાવેલ ૬ મહિનાની અમારિ-જીવહિંસાબંધ પ્રવર્તાવી
તેમજ શત્રુજયતીર્થનો યાત્રાવેરો, જાજિયાવેરો બંધ કરાવ્યો ઉનામા
જગદ્ગુરુની મમાધિની રક્ષાની વ્યવસ્થા કરાવી, તથા ત્યાં જકાતવેરો
બંધ કરાવ્યો આ ઉપરાંત તે ફરમાનમાં પોતાનો અમારિનો એક
મહિનો ઉમેરી નવું ફરમાન કરી આપ્યું તે આ પ્રકારે—

“ખાસ કરી” સોરઠ સરકારે બાદશાહીનું માન મેળવીને
તથા આશા રાખીને જાણવું કે, લાનુચદ્ર યતિ અને ખુશફહમના
ખિતાબવાળા સિદ્ધિચદ્ર યતિએ અમને અરજ કરી કે, જાજિયા,
જકાત, ગાય, ભેંસ, પાડા અને બળદ એ બંનવરોની ખિલકુલ હિંસા,
ખીજા દરેક મહિનાના મુકરર દિવસોમાં હિંસા, મરેલાના માલનો
કબજો કરવો, લોકોને કેદ કરવા, અને શત્રુજય પર્વત ઉપર માથા-
પીઠ સોરઠ સરકાર જે કર લેતા તે, એ બધી બાબતો આલા હજરતે
(બાદશાહ) અકબરે માફ, અને મનાઈ કરી છે તેથી અમે પણ દરેક
લોકો ઉપર અમારી સંપૂર્ણ મહેરબાની (સદ્ભાવ) છે તેથી એક
ખીજો મહિનો કે “જેની અતમા અમારો જન્મ થયો છે” તે
ઉમેરીને, નીચે લખેલી તપસીલ મુજબ માફી આપી, અમારા
શ્રેષ્ઠ હુકમ મુજબ અમલ કરી તે વિરુદ્ધ કે આડે માર્ગે જવું જોઈએ

નહીં, તથા વિજયસેનસૂરિ અને વિજયદેવસૂરિ કે જેઓ ત્યાં (ગુજરાતમાં) છે તેમની કાલની ખબરદારી કરી, બ્યારે બાનુચક્ર અને સિદ્ધિચક્ર ત્યાં આવી પહોંચે ત્યારે, તેમની સાર સલાખ શાખી, જે કામ કરવાનું તેઓ સ્મૂ કરે તેને સંપૂર્ણ કરી આપવું બોધાવે, કે જેથી તેઓ છૂત કરનારા શાશ્વતે હમેશાં (કામ) રહેવાની દુખા કરવામાં સુખી મનથી કામે લાગેલા સ્થ. વળી ઈન્દ્ર પરગણામાં બેઠા વાડી છે કે બ્યા તેમણે પોતાના ગુરુ હીરણ્ય પંથમાં સ્થાપન કર્યા છે તને જૂના સિવાજ પ્રમાણે “વેરા વગેરેથી મુક્તિ” બાણી, તે સુખથી કઈ હરકત કે અડચણ કરવી નહીં.

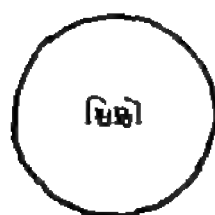
લેખ (ધર્મો) વા. ૧૪ શહરીવર મહિનો અને ઇલાકિ પપ.

પેટાનો ખુલાસો

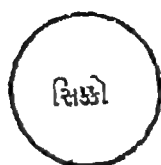
મહિનો ફરવસ્ત્રીન, તે દિવસો કે જે દિવસોમાં સૂર્ય બેઠે શશિમાથી બીજી શશિમા બાવ છે ઇંદનો દિવસ, મેહર (મિહિર)ના દિવસો, હરેક મહિનાના રવિવારે, તે દિવસો કે જે સૂર્યાના જે દિવસોની વચમાં આવે છે રજબ મહિનાનો સોમવાર, અકબર બાહ-શાહના જન્મનો મહિનો, જે શાઆબાન મહિનો કહેવાય છે હરેક શમશી (Shamsh) મહિનાનો પહેલો દિવસ, કે જેનું નામ જોશબજ છે બારબરકતવાલા દિવસો કે જે આપણ મહિનાના છેલ્લા ૬ દિવસો અને બાકરવાના પહેલા ૭ દિવસો છે.

અલ્લાહુ અકબર

(નકલ અસલ મુજબ છે)

આ સિક્કાના અક્ષરો વાંચી શકાતા નથી.

આ સિક્કામા 'કાળ અબ્દુલ્લમી'નું નામ છે.

અસલ મુજબ છે

આ સિક્કામા કાળ ખાન મહમ્મદનું નામ છે

ખીજા અક્ષરો વચાતા નથી.

(-ધતિં પ્રકં ૪૪, પૃં ૯૫, પ્રકં ૪૪ પૃં ૧૩૯
થી ૧૪૪, મોં ખાં ફરમાન નં ૧૧ મું)

ખાં જહાગીર તે ફરમાનમા ખાસ લખે છે કે-મને આ
સાધુઓ પ્રત્યે સદ્ભાવ છે તેથી ઉપરની તપસીલમા મારા જન્મનો
એક મહિનો ઉમેરુ છું (-ફરમાન-૧૧ માંથી)

મહોં ભાનુચદ્ર ગણિવર સં ૧૭૨૨ સુધી વિદ્યમાન હતા.

શેખ અબ્દુલકજ્જલે 'આહને અકબરી'માં મોટા જ્ઞાની
(ધર્મી) પુરુષોનાં નામ આપ્યા છે. તેમા તેણે પાચમી શ્રેણીમા
૧૩૯ મા આં વિજયસેનસૂરિનું અને ૧૪૦ ઉપાં ભાનુચદ્રનું
નામ લખ્યુ છે (આધન-ઈ-અકબરી ભાં ૨ જો આધન ૩૦ મી
ધતિં પ્રકં ૪૪, પૃં ૭૧, કલમ ૧૨ મી)

પરિવાર-મહોં ભાનુચદ્ર ગણિવરને પરિવારમા ૧૩ પંચાસ
અને ૮૦ વિદ્વાન શિષ્યો હતા

અથો-મહોં ભાનુચદ્રગણિએ નીચે મુજબ અન્યો બતાવ્યા છે

(૧) સૂયં સહસ્રમાળા-વૃત્તિ સહ

(૨) મિથિલા નરશ ચ દ્રવેશના પદિત વસ વરાળે રચેલ “વસન્ત રાજ વર્ગ ૨૦ ની વસન્તરાજ શાકુન પર ટીકા” શિરેમ્હીમા રાજ અપ્યયસ દ્રવ રાજ્યમાં ગચી. અને ૫૦ સિદ્ધિચ દ્રે તેનું સશોધન કર્યું ? (સં ૧૬૭૩)

(૩) કાલ્યણી પૂર્વાર્ધ-ટીકા

(૪) સારસ્વત બ્રાહ્મણ વૃત્તિ

(સં ૧૬૭૬ થી ૧૭૧૩ પ્રકં ૪૧ પૃં ૬૩૪)

(૫) કાલ્યણી વૃત્તિ

(૬) અભિધાનચિન્તામણિ નિર્ણય-સં વિજયદેવસૂરિ (સં ૧૬૭૨ થી ૧૭૧૩) રાજ્યે

(૭) વિવેકવિલાસવૃત્તિ પ્રં સં ૧૬૭૪ મા રચી

મહોં સાનુચદ્ર ગણિવર આઠે અવધાન કરતા હતા.

૬૦ મહોં સાનુચદ્રગણિના શિષ્યોનાં નામ આ પ્રમાણે મળે છે

૬૧ (૧) મહોં સિદ્ધિચદ્રગણિવર

૬૧ (૨) ૫૦ ઉદયચદ્રગણિ-હિતોપદેશના સં ૧૬૮૧ મા સં ૬ રવિવારે અમદાવાદના કાલુપુરના ઉપાધ્યક્ષ રચેલ તેમાં તેમણે મુનિસમ્રેક્ષન ઇતિહાસ આપ્યો છે (પ્રકં ૫૫ પૃં ૭૩૩ થી ૭૩૫)

૧ ૫ સાનુચદ્રગણિ નહીં પણ તેમનાથી ખીન ૫૦ સાનુચિગણ સ ૧૬૪૮ ના કા સ ૬ ને શુભારે ઉપસમ્પદર સ્તોત્ર-અમુરતિ પ્ર ૧ ૩૫ અખી હતી ૫૦ અપ્યયમોમ ગણિ તથા ૫ સાનુચિગણ ગણિ સ ૧૬૬૩ મહા વર્ષમાં શેષિતાસ આ વિરાજમાન હતા.

૨ વસન્તરાજાગુનવીચ પ્રસારિત-

હિત ધીપાતસાહ ધી ચક્રવર વ્યાસદીન સુવસદ્દશનમાધ્યાવક ધી સમુચ્ચ-
તીર્થકામાચકાચનેક શુક્રતથિવાવક મહોપાધ્યાય ધીમામુચ્ચગણિ રશિયા
લરિકપ્યાધોતરણતાવધાન સાચક પ્રમુદિતપ્રસાદ ધી ચક્રવર વ્યાસદીન પ્રસવપુષ
અમારતામિવાન મહોપાધ્યાય ધી સિદ્ધિચદ્રગણિના મિત્રાર્થે લોપિતામાં વસન્તરાજ
ટીકામાં વિવરિતમો વગઃ ૫

અને તેમના (૬૨) શિષ્ય પં ૩૫૪૨ સં ૧૬૮૫મા ‘દડકે અવચૂરિ’ બનાવી

૧. ૬૧ (૩) પં ૮ દેવચંદ્રગણિ—તેમની પરપરામા અનુક્રમે (૬૨) મુનિચંદ્ર, મુનિ વિવેકચંદ્ર વગેરે થયા (૬૨) પં ૮ મુનિચંદ્રગણિ સં ૧૬૭૬ના આં ૧૦ ૬ ને સોમવારે “ખાનપુર”મા હતા (—શ્રીપ્રશસ્તિ સમ્રાટ, ભાં ૨, પ્રં ૧૦ ૬૪)

૬૧ (૪) પં ૮ હીરચંદ્રગણિ—તેમણે સં ૧૬૬૪મા સિદ્ધોદ્ધીના સઘ સાથે આખુની યાત્રા કરી તેમના પરિવારમા સં ૧૭૨૨માં (૬૨) મુનિ દીપચંદ્ર, મુનિ રામચંદ્ર, મુનિ જિનચંદ્ર, મુનિ રવિચંદ્ર વગેરે હતા

૬૨ પં ૮ જિનચંદ્રની પરપરામાં ૬૩ જિનચંદ્ર, ૬૪ લખિચંદ્ર સં ૧૬૦૧ માલપુરા ૬૫ દેવચંદ્ર

૬૬ ભવાનીચંદ્ર—તેમના ગુરુભાઈ ૬૭ સોમચંદ્ર સં ૧૮૩૩ મા હતા

૬૧ ૩૦ હીરચંદ્રગણિ, ૬૨ ૫૦ માનચંદ્ર, ૬૩ ૫૦ ખીમચંદ્ર, ૬૪ મુનિ કેશરીચંદ્ર સં ૧૭૬૬ ભાં ૧૦ ૩ બુધવારે સૂરતમા ‘લાડવા શ્રીમાલી વીશા ભવાનીદાસ માટે’ શ્રેણિકરાસ’ લખાવ્યો

૬૧ (૫) ઋક્ષિચંદ્ર ગં—તેમણે આં વિજયદેવસૂરિના સમયે ‘મૃગાકચરિત્ર’ રચ્યું, જેનું પં ૩ ઉદયચંદ્રે સંશોધન કર્યું

૬૧ (૬) પં ૮ સોમચંદ્રગણિ—સં ૧૬૮૫

(૬૧) પં ૮ ભાવચંદ્રગણિ—તે મહોં સિદ્ધિચંદ્રગણિના સહોદર હતા ગુરુભાઈ હતા (૬૨) પં ૮ કનકચંદ્રગણિ (૬૩) પં ૮ કપૂરચંદ્રગણિ, (૬૪) પં ૮ મયાચંદ્રગણિ—તેમને પં ૮ કનકચંદ્રગણિએ દીક્ષા આપી (૬૫) પં ૮ ભક્તિચંદ્રગણિ—તેમણે ૫૧મા આં મુનિમુંદરસૂરિની શિષ્ય પરપરાના પં ૧૦ શુભમુંદરગણિના ‘દેલાઉલમકનયુગાદિજિનસ્તવન—અવચૂરિ’ બનાવી હતી

(પ્રકં ૫૧ પૃં ૫૧૨)

૬૬. ૫૦ ઉદયચંદ્રગણિ ૬૭ ૫૦ શિવચંદ્રગણિ—તેમણે

સં ૧૮૭૪ માં રાધનપુત્રા ' તારગાતીથંમકન ભં અલ્પિતનાથનુ
સ્તવન બનાવ્યું

૬૭ ૫૦ શિવચંદ્રગણિ તથા ૫૦ ઉત્તમવિજયગણિ-
તે બન્નેને ૬૫મા દાદા ગુરુ ભક્તિચંદ્રગણિએ દીક્ષા આપી હતી.
૫૦ ઉત્તમવિજયગણિએ સં ૧૮૦૧ વૈં સું ૧૩ બુધવારે દીક્ષામાં
વદાડૂવૃત્તિની અવસ્થા રહ્યાં. ૫૦ ૨૭૨૦ બનાવ્યો,

(ભાડાર ઇસ્ટિટ્યુટ પ્રચલિત સં ભાં ૧ પ્રં નં ૬૮૫)

૬૮ ૫૦ જિનચંદ્રગણિ

૬૯ ૫૦ પ્રેમચંદ્રગણિ

૭૦ ૫૦ પ્રાચ્યંદ્રગણિ-તેમણે તપામધ્યના ભં વિજયદેવસૂરિ સંઘના
(૬૭) ભં વિજય જિનેન્દ્રસૂરિની ગુજરાતી પદાવલી પાના-૧૭
બનાવી. (પાલનપુરનો જૈન મંથ ભાડાર)

મહાયોગી

(૬૮) ૫૦ જિનચંદ્રગણિના શિષ્ય (૬૯) ૧ ૫૦ કપુરચંદ્ર
જને ૨ ૫૦ પ્રેમચંદ્ર મોટા અખ્યાતી મહાયોગી હતા. તે જિર
નારની ગુફામાં વધારે રહેતા હતા. તેમનું બીજું નામ સ્ત્રીદાનક
પ્રસિદ્ધ હતું. પ્રેમચંદ્રગણિ તેમની તપાસ માટે જિરનાર પધામાં
હતા. જિરનારના પદાઠના તેમની ગુફા છે જે જૈનોના તાબામાં
તળેટીની ધર્મશાળામાં સં ૧૬૨૧ના ૫૦ પ્રેમચંદ્રગણિનાં જને
સં ૧૬૨૨નાં ગધાચંદ્રગણિના પચલાં છે

૬૦ મહોં ભાનુચંદ્રગણિ-તે આઠ અવધાન કરતા હતા.

૬૧ ૫૦ સુમતિચંદ્રગણિ, ૬૨ ૫૦ જ્ઞાનચંદ્રગણિ-તે મોટા
ચંદ્રિત હતા.

૬૩ ૫૦ અમીચંદ્રગણિ-તેમણે સં ૧૭૪૦ના આં ૨૦ ૩
ના ગુરુનારે માળવામાં માંકવજની તળેટીમાં નલદર બામના શાં
અવલીદાસના પુત્ર બુદ્ધિનિધાન શાં ભગવતીદાસના પુત્ર શાં
શિવરાજ જને દીશચંદ્ર, તે પૈદ્રી શાં હીશચંદ્રના પુત્ર કોદરને
જીવવા માટે 'ઉત્તરજયવંશ' સૂત્રની પ્રતિ લખી.

(-મી પ્રચલિતસમઠ ભા ૨, પ્રં ૨૦ નં ૬૫૩)

૬૦ મહોં ભાનુચ દ્રગણિવર

૬૧ મહોં સિદ્ધિચંદ્રગણિવર—તે પોતાનો પરિચય “૬ કા-
શરીમાં” આ પ્રકારે આપે છે—

‘કર્તા શતાવધાનાનાં, વિજિતોન્મુક્તવાદિનામ્ ।

વેત્તા પદપિ ગાઘાણામધ્યેતા ફારસીમપિ ॥

અકબ્બર સુરત્રાણહૃદયામ્બુજપદ્મપદ ।

દધાન સુઘ્રફહમિતિ વિરુદ્ધ ગાહિનાર્પિતમ્ ॥

તેન વાચકચન્દ્રેણ સિદ્ધિચન્દ્રેણ તન્યતે ।

મક્તામરસ્ય વાલાનાં વૃત્તિર્ચ્યુત્પત્તિહેતવે ॥”

(—ભક્તામરસ્તોત્રવૃત્તિ પ્રારભ)

સુઘ્રફહમનાદિ રજનોદ્વિતીયાભિધાન મહોપાધ્યાય

શ્રીસિદ્ધિચંદ્રગણિ વિરચિતા મક્તામરસ્તોત્રવૃત્તિ સમાપ્તા ॥

(મક્તામરસ્તોત્રવૃત્તિ—પ્રગસ્તિ)

“તત્પદ્મ પાથોનિધિવૃદ્ધિચન્દ્ર શ્રીસિદ્ધિચન્દ્રામિધવાચકેન્દ્ર ।

વાલ્યેડપિ યં વીક્ષ્ય મનોઝરુપમકબ્બરપુત્રપદં પ્રપેદે ॥

પુનર્જહાંગીરનરેન્દ્રચન્દ્ર પ્રદીયમાનામપિ “કામિની” ચ ।

હૃઠેન “નોરી કૃતવાન્” યુવાપિ પ્રત્યક્ષમેતત્ સ્વલ્પ ચિત્રમત્રમ્ ॥”

(વાસવક્તાવૃત્તિ પ્રારભ)

તે વલ્લિક્ષપુત્ર હતા તેમણે નાની ઉંમરમાં દીક્ષા લીધી ૪૦
ગું આં હીરવિજયસૂરિએ ભાવચંદ્ર અને સિદ્ધિચંદ્ર એ બે
ભાઈઓને દીક્ષા આપી, ઉપાં ભાનુચંદ્રના શિષ્ય બનાવી, ઉપાં
ભાનુચંદ્ર પાસે આગરા મોકલ્યા, મુનિ ભાવચંદ્ર ખૂબ ભક્તિવાળા
હતા, તેમની મોટી શિષ્ય પરપરા મળે છે (અંક ૪૪ પૃં X X)

મુનિ સિદ્ધિચંદ્ર કામદેવ જેવા રૂપાળા હતા તે ૧૦૮ અવધાન
કરતા હતા અસાધારણ સ્મરણશક્તિવાળા હતા, તે હસમુખા, મિષ્ટ-
ભાષી, ખુશમિજાજી, અને ખોલવામાં ચતુર હતા આથી બાદશાહ

અકબરે તેમને બોલ્યા જ 'પુરુષદમ નુ બિરુદ આપ્યું'

બાદશાહ અકબરે તેમને પોતાના પુત્રની જેમ માન્યા હતા. બાદશાહ તેમની બહુ કાળજી રાખતો. તેમને જ્ઞાનખાના વગેરે મ્દાને આવવા જવાની છૂટ હતી. તે સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, ગુજરાતી તથા ફારસીભાષાના વલણકાર હતા. તે ૧૦૮ અવધાન કરતા, અને ઉપાધ્યાય બન્યા હતા. (સફતામર ટીકા)

બાદશાહ અકબર અને બાં જહાંગીરે ઉં બાનુચદ્રગણિ તથા ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રના ઉપદેશથી વણા શુભ કામો કર્યા હતા જેની નોંધ અમે અગાઉ આપી છે

બાં જહાંગીરે વિં સં ૧૬૬૬માં આગરામાં બાદશાહ બનતા જ બાં જિનસિંહસૂરિ ઉપર ગુસ્સો થવાથી ખરતરજવળના યતિ પ્રેમના વિહાર આગરા અને દિલ્હી પ્રદેશ માટે સુવધા બંધ કર્યો હતો. પછી બાં જહાંગીરે બાં જિનચંદ્રસૂરિ મહોં વિવંક હપ ગણિ ૫૦ પરમાનદગણિ વગેરેના સુમબાવવાથી આ વિહાર ખુલ્લો કર્યો. (-પ્રકં ૪૦ પૃં ૪૮૩ પ્રં ૪૪ પૃં ૬૪)

આકરી કચોટી

પણ એવામાં અક બીજી ગરબડ જિંબી થઈ, અને બાં જહાંગીરે સં ૧૬૭૨માં આગરામાં ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રગણિની આકરી કચોટી કરી ત્યારે પુરુષદમ ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રની ઉંમર આશરે ૨૫-૩૦ વર્ષની હતી સંભવ છે કે "કોઈ ગાહબાદી તેમની ઉપર આસક્ત થઈ તેની ગાથે વિવાદ કરવા ચાલતી હોય, આવું અમે તે કારણે હોય ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રગણિ પોતાના વાસવદત્તાટીકા'ની પ્રચસ્તિમાં આ

૧ પુરુષદમ એ બિરુદ મ તેમાં ગુપ્ત એ સખ દારસીનો ૭ તનો અથ સાથ ૭ સારી અને જદમ એ સખ અરબી બાતાનો સખ તોની ૫ નાથિવિ ત્ય અને ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રગણિને પુરુષદમ નું બિરુદ આપ્યું ૫ સિદ્ધિચંદ્રગણિ મન્દાગરનોગણિની પ્રચસ્તિમાં પોતાનું ગુરુદયમાં રંચક એનું નામ મનારે ૭ જગદિ નો અથ ધન છે જગેશન એદમ ૧૨મ એ અમનું નર નામ" (નરખિત) હતું સૌ કોઈ તેમને જ્ઞાન અને સતીય દતા દતા તેમનું અસા નામ ૫૦ સિદ્ધિચંદ્ર હતું

કસોટીનો ઉલ્લેખ કરે છે

પ્રસંગ એવો બન્યો કે, બાં જહાગીર તથા બેગમ નૂરજહાંએ તેમની પાસે નવરસનું હૂબહૂ વર્ણન સાલળતા તેઓને અનુભવસિદ્ધ જેવું તે લાગ્યું, આથી તે બંનેને વિચાર આવ્યો કે, “આવો યુવક બ્રહ્મચારી સન્યાસી બની રહે એ ખુદાની બક્ષી (નારાણ) છે” તેઓએ ખુશહુસને જણાવ્યું કે, “તમે શા માટે હેરાન થાઓ છો? સાધુપણ છોડી સુખેથી અમારા રાજ્યમાં રહો, તમને ૫૦૦ ઘોડે-સવારોનું ઉપરીપદ આપીશું, અને એક ખૂબસુરત કન્યા સાથે તમારો વિવાહ કરાવીશું. તો તમે અમારી ધારણા મુજબ વિવાહ વગેરે કરો.

૫૦ સિદ્ધિચંદ્રે તે બંનેને આનો “આકરો જવાબ” વાળ્યો કે મને કોઈ દુનિયાભરનું રાજ્ય આપે, તો તે મારે ન જોઈએ મને તો જગદ્ગુરુએ જે સાધુવેશ આપ્યો છે, તેમાં જ સાચી બાદશાહત સમાયેલી છે.” (પ્રકં ૪૪ પૃં ૯૪)

આ સાલળી બાદશાહ જીદે ચડ્યો તેણે હુકમ કર્યો કે, “તમે મારી વાતને માનો, અથવા મારા રાજ્યને છોડી બહાર ચાલ્યા જાઓ.”

૫૦ સિદ્ધિચંદ્રગણિ આ સાલળી સં ૧૬૭૨માં આગરાથી માલપુરા ચાલ્યા ગયા અને પછી બાં જહાગીરે ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રને મેં જૂદા પાડી મહોં લાનુચંદ્રને હુખી કર્યા છે, એમ સમજી ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રને માલપુરાથી પાછા આગરા બોલાવ્યા આથી ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રજી પાછા આગરા આવ્યા ? (પ્રકં ૫૫ પૃં ૭૮૬)

૧ નવાગીરત્તિકાર આં અભયદેવસૂરિએ એકવાર યુદ્ધનું વર્ણન કર્યું, જે સાલળતા આખ્યાનમાં બેકેલો રાજા હાથમાં તલવાર બેસી ઉભો થયો, આચાર્યે શાંત રમ વર્ણવી તેને ઠડો પાડ્યો, તેમજ એક રાતે અનિતગાતિની “અખરતર વિચારણીઆર્હિ” ગાથાના વિવેચનમાં શુગાર રમનું હૂબહૂ વર્ણન કર્યું તે સાલળી એક રાજકુમારી તેમની ઉપર આસક્ત થઈ, પરિણામે રાજા તરફથી આચાર્યશ્રી ઉપર આદત બિતરી, પરંતુ આચાર્યશ્રીએ અગુચિ દેહના ખીલત્સરસનું વર્ણન કરી બુદ્ધિપૂર્વક તેનો રસ્તો કાઢ્યો હતો.

(આં વિજયપદ્મસૂરિના દેશનાયિ તામણિ ભાં ૬ કો પૃં ૧૮૧, ૧૮૨)
એજ રીતે સિદ્ધિચંદ્રગણિવરે પણ નવરસનું હૂબહૂ વર્ણન કરવાથી

મહોાં સાનુચ્છ દ્રમણિવર અને ૫૦ સિદ્ધિચ દ્રમણિના ઉપદેશથી સઘે માલપુરામાં ૭૦ સુમતિનાથનો મોટો જિનપ્રાસાદ બનાવ્યો; તેમજ એ મહોપાધ્યાયજી વ્જારાથી ગુજરાત પધાર્યા ત્યારે તેમના હાથે પ્રતિષ્ઠા તથા સ્વર્ણકલશ ચઢાવ્યા. તે પછી આં હીરવિજય સૂરિની ચરણપાદુકાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી, જે ચરણપાદુકા આજે પણ

તેમની ઉપર ઠાઈ શાહજાદી આસક્ત યર્ષ હોય કે ગમે તે કારણ હોય પણ માન્યાક જ્ઞાતીર અને મેઘમ નૂરજ્ઞાં તરફથી તેમની ઉપર આપ્ત કિતરી પન્થાસજીએ તેનો રસ્તો કેમ કાઢ્યો તે હકીકત ઉપર આવી યર્ષ છે

સ્પષ્ટ વાત છે કે જૈન વિક્ષાન મુનિવરો વ્યાખ્યાનમાં તથા પ્રજામાં નવ સ્તોત્ર હમણુ વણુન કરી શકે એવા પ્રતિભાશાળી હાથ છે આણુ વણુન જૈન સાધુ કરી શકે કે નહીં તે માનતમાં સમ્પ્રદાનો વિવિધ મતબદ્ધે રાંધેલા જેવાં છે

સમ્પ્રદાય શ્રી મોહનલાલ ઇસીચ દેસાઈ બી. એ એસ એસ બી. હાઈકોલ્ટ વડોદરા, મુંબઈ લખેછે કે કેટલાક એમ કહેતા હોય છે કે જૈન ધર્મનો દીક્ષિત યતિ જન કહેવાય.

(જૂઓ સ ૧૬૧૭ના ગુજરાતી ના સિવાળી અકમાં કવિ જીવરામનો યજ્ઞપતિ ચતુર સેખ)

આના ત્વાત્તમાં ત્યાવવાનુ કે ઉપગોળ કુસધમાક્ષની માલવાનત્તની કથા ચતુરસ્કથી કારેલી ઉત્તમ પ્રતિની વર્ણા, છે એવા હરગોવિંદલાલ કાલવાલાએ સ્વીકાયુ છે જૈન કવિઓ અસખત ઉપાદે અમર્ષાદિ ચતુર નહીં મૂકે તેથી શામળભટ્ટને મઘે નર્મક કવિને કહેણ પડ્યુ કે શામળભટ્ટ ઠેરીક વાર્તાઓ ન બધી હાત તો સાદુ તેમ જૈન કવિઓ મઘે કહેણ નહીં / ૫૧ વિષ્ણુમાં જૈન સાધુઓ જેમ અમુક સુસુજ્ઞ પ્રતિપાલ કરેછ તેમ આ (માલવાનત્તની કથા) પ્રજામાં સીધો મદિયા નાતાવ્યો છે એટલે તે માનતમાં તે (જૈન કવિઓ) શામળભટ્ટ કરતાં મડે છે

(જૂઓ માલવાનત્ત રાસ પ્ર ૪ પ ૧૪)

આ પ્રતિશામળભટ્ટની પુત્રના સતકમાં રચાઈ

(૨) હરગોવિંદલાલ કાલવાળા (સાવન્યર)માં બરાબેથી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના નિમંત્રે કવિ સમયમુદર સીધાં મેખ આનંદ કાવ્યમળેતપિ મોહિત ૭ પ્રતાવના ૧ ૧૨)

ત્યા વિરાજમાન છે.

માલપુરામા ૧ તપાગચ્છનો શ્રી સુમતિનાથ લગવાનનો અને ૨ વિજયગચ્છનો શ્રી આદિનાથ લગવાનનો એમ બે જિનપ્રાસાદો છે. ગામ બહાર તપગચ્છના દેવસૂરિસઘના ચતિઓનું સમાધિસ્થાન છે. ત્યા ચતિઓની ઘણી સમાધિઓ અને ચરણપાદુકાઓ છે.

(માલપુરા માટે જૂઓ પ્રકં ૫૫ X X પ્રકં ૫૭)

બાદશાહ અકબરે પુરહાનપુરમા ૩૨ ચોરોને મારી નાખવાનો હુકમ કર્યો હતો, એ માટે ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રે બાદશાહને સમજાવી તે સૌને બચાવી લીધા.

બાદશાહે જયદાસ જપા નામના “લાડવા શ્રીમાલી વાણિયા”ને હાથીના પગલે છુદાવી, મારવા હુકમ કર્યો હતો, ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રે તેને પણ બચાવી લીધો. આ જયદાસ જપા શ્રીમાલીએ પુરહાન-પુરમા મોટો જિનપ્રાસાદ બનાવ્યો હતો.

મહોં ભાનુચંદ્ર ગણિવર અને ૫૦ સિદ્ધિચંદ્ર વગેરે આગરાથી વિહાર કરી સં ૧૬૭૨ મા જલોરમા ચોમાસુ કર્યું સં ૧૬૭૩ મા ૨૧ ભાઈ-બહેનોને દીક્ષા આપી, સિરોહી પધાર્યા ભં વિજયસેન-સૂરિના સ્વર્ગાગમન બાદ સં ૧૬૭૨ મા તપાગચ્છમા બે પક્ષો પડ્યા, ત્યારે મહોં ભાનુચંદ્રગણિ વગેરે “શ્રી વિજયાનંદસૂરિના પક્ષ”મા દાખલ થયા.

વડગચ્છના આં વિજયસુદરસૂરિએ સં ૧૬૭૩ ના પોં શું ૧૩ ને બુધવારે સિરોહીનગરમા ૫૦ રામવિજયગણિને આચાર્ય બનાવા ભં વિજયતિલકસૂરિ બનાવ્યા, અને ૫૦ સિદ્ધિચંદ્ર ગણિને તેમના ઉપાં સિદ્ધિચંદ્રગણિ બનાવ્યા.

તે પછી ઉપાં ભાનુચંદ્રગણિવર તથા ઉપાં સિદ્ધિચંદ્રગણિ સં ૧૬૭૩ મા મારવાડમા તથા તે સં ૧૬૭૪-૭૫ મા ૫૦ સિદ્ધિચંદ્રને સં ૧૬૭૩ મા માડવગઢ મોકલ્યા, અને તે સૌ પોતે સં ૧૬૭૪, ૭૫ મા પુરહાનપુર આગરા જઈ આવ્યા અને તે પછી તેઓએ જીવનનો મોટો ભાગ ગુજરાતમા વીળપુર પાસેના સઘ-

પુર ગામમાં વીતાવ્યો. અને ત્યાં સુધી તેઓએ વિવિધ શ્રદ્ધા બતાવ્યા.

(૬૩) સુનિ શુદ્ધિચ દ્રશ્ય—તેમણે સં ૧૧૬૮ ના ભાગ ૧૦
૧૩ ના શેષ વીંધપુરમાં સંસ્કૃત ભાષામાં ‘કીર્તિવિકાકશ્ચ’ લખ્યો.
તથા ‘નાસીરદ્દિનજી ગામ દ્વિતીય વગેરે શબ્દો લખ્યા છે.

(—શ્રી પ્રશસ્તિ સંગ્રહ ભાગ ૨ જો, પ્રા. ૧૦ ૭૪૬)

અન્ધો

મહોત્તર સિદ્ધિચ દ્રશ્યવિષયે નીચે પ્રમાણેના શ્રદ્ધા બતાવ્યા.

૧ ‘કાદમ્બરી ઉત્તરાધવૃત્તિ,’ ૨ ‘ગોશનસ્તુતિવૃત્તિ’ ૩
૨૨૦૦ ૩ ‘વાસવદત્તાવૃત્તિ,’ ૪ ‘ધાતુમજરી,’ ૫ ‘અનેકાર્થ’
નામમાલાસંગ્રહવૃત્તિ,’ ૬ ‘વૃદ્ધ પ્રમ્તાવોદિતરત્નાકર,’ ૭ ‘ભાનુચંદ્ર’
અસ્તિ,’ ૮ ‘વિવેકવિલાસવૃત્તિ’ ૯ ‘ભક્તામરસ્તોત્રવૃત્તિ’ ૧૦
‘જિનશતકવૃત્તિ,’ સં ૧૭૧૪, સુ. સપ્તપુર, ૧૧ ‘અદ્રચક્રિકાવૃત્તિ,’
સપ્તપુર, ૧૨ ‘પ્રાકૃતસુભાષિનસંગ્રહ,’ સપ્તપુર, ૧૩ ‘વાસવદત્તા’
અન્ય પૂવૃત્તિ, સં ૧૭૨૨, સપ્તપુર, ૧૪ ‘કાવ્યપ્રકાશખંડન,’ સં
૧૭૨૨, સપ્તપુર ૧૫. ‘નેમિનાથ શોભાગ્રી કાવ્ય, ગુજરાતી કાવ્ય’ ૪

મહોત્તર સિદ્ધિચ અદ્વૈતન કાવ્યકળાવાળા હતા. જૂની ગુજરાતી
કાવ્યનો નમૂનો આ પ્રકારે છે —

આવણુ

ટોહા— આવણુ સિતુ રસિલામણી, ધરા સીંચી જલધાર,

ચિત્ત ચાતક પિતૃ પિતૃ અર્ધ આર કિલ મજ્જાર. ૧

દરિદ્રીત— મજ્જાર મનહૃ કીય મધૂરહ બીજ અમર્ષ ચિદુ વધર્ષ;

મહમસ્ત જોવન જોર માલી, વિરદી રાખુસ વરવર્ષ ૧

૧ વિદાનો માને છે કે ઉપાખ્યાયજીએ સાતે અરણ્યોની રૂચિ બતાવી હતી.
પણ તે મળી નથી તેથી એક સ્તોત્રની રૂચિ જવાનું વિધાસપાત અખ્યાત
તેમણે આ રૂચિમાં પાનાના પ્રમાણે અવનરણ્યો આપ્યા છે આ માનનું
મરિએ મજ્જારસ્તોત્રના ૪૪ શ્લોકો બતાવ્યા હતા. (પ્ર ૪૬ પ ૪૧૧)
પરંતુ વિજયરાયણે તેમાં નવા શ્લોકો વધારી ૪૮ અને ૫ શ્લોકો મજ્જાર
કરી તે માટે

(જુઓ પ્ર ૫૩ પ)

નિસિ અધારી નિરાધારી, પિયુવિહૂણી પદમણી,

પુશકેહમ સાઈ મિલિ દિલપુશ, સુહાઈ ઋતુ સાવણી ૧

કાર્તિક-

ફહા- કઉતિગ કાતિગ મામકો, સુભિલ લયો સખ દેસ;

દપતી પર્વ દીપાલિકા, ભાવત પહરઈ ભેખ ૪

હરિગીત- ભલ ભેખરેખ બનાઈ ભામિની, સકલ લોક સઉ જમા,

આનદ ગૃહ ગૃહ કરઈ ઉચ્છવ, અગિ લાવઈ કુમકુમા ૪

ગિરિ રેવતાચલ મિલે જગગુર, શીખ રાજુલકુ દઈ;

સિદ્ધિચંદ્ર કે પ્રભુ સુવર પહિલી, સિદ્ધિપુર સુદરી લઈ. ૪

(-મહોં સિદ્ધિચંદ્રકૃત 'નેમનાથ ચોમાસી કાવ્ય')

૩. મહોં હાનર્ષિગણિનો વાચક વશ

૫૭ મહોં હાનર્ષિગણિ (પ્રકં ૫૮ પૃં XXX)

૬૦ મહોં ભાનુચંદ્રગણિ (પ્રકં ૫૮, પૃં XXX)

૬૧ પંં દેવચંદ્રગણિ- તે ઉપાધ્યાયજીના ત્રીજા શિષ્ય હતા
૫૦ અહિમ્મનગરના રીંડાશાહ ગોત્રના શાં અબાઈને પરબાઈ
નામે પત્ની અને ગોપાલ તથા રામચંદ્ર નામે બે પુત્રો હતા
માતા તથા બંને પુત્રોએ ભં વિજયસેનસૂરિના ઉપદેશથી વૈરાગ્ય
પામી આચાર્યશ્રીના હાથે દીક્ષા લીધી

આચાર્યશ્રીએ તે પુત્રોના નામે સુનિ દેવચંદ્ર અને ૨ સુનિ
વિવેકચંદ્ર રાખ્યા, અને તે બંનેને "મહોં ભાનુચંદ્રના શિષ્ય
પ્રશિષ્ય બનાવ્યા

(પૃં XXX)

(૬૧) પંં દેવચંદ્રગણિના સં ૧૬૪૪ ના જન્મ, સં XXX
મા દીક્ષા, સં ૧૬૬૫ મા દેલવાડામા પંન્યાસપદ, તથા સં
૧૬૮૭ ના વૈં શું ૮ ના રોજ સુરોતરમા સ્વર્ગગમન થયું

પંં દેવચંદ્રગણિએ પંન્યાસ બંન્યા ત્યારથી ગોળ તથા કડા
વિગઈનો સર્વથા ત્યાગ કર્યો હતો તે હમેશા "એકાસાણું" અને
"ગઠસીનું પંચક્રખાણું" કરતા ખાવાના દ્રવ્યોની મર્યાદા બાધતા,
દર મહિને છ છ ઉપવાસો વગેરે તપ કરતા

વિહાર-તે માસ્વાડ, મેવાડ સ્વાલક (અપાલક), કુકળ લાટ, કાન્હક, વાગ, ગુજરાત અને સૌરાષ્ટ્રમાં વિચર્યા હતા.

મધો-તેમણે 'શોભનમ્તુવિટીકા,' સં ૧૬૮૫ માં 'શત્રુબ્ધ તીર્થપરિપાટી સ્તવન' કરી : ૧૧૮, 'વિચાર્યદ્વિત્રિશિકા સં ૧૬૬૬ ના કાં ૬૦ શું ૧૧ ના પુષ્પ નમત્રમાં, સાગલીમાં બં વિજયદેવસૂરિ પદે, આં વિજયસિંહસૂરિના રાત્ર્યમાં 'પૃથ્વીચક્રરાસ,' 'નવ તત્ત્વધોષાધ,' નેમિનાથ, શબેશ્વર પાર્શ્વનાથ, 'ચોસીના પાર્શ્વનાથ સ્તવન' અને 'મહાવીર સ્વામીના સ્તવનો વગેરે રચ્યા.

તેમણે સં ૧૬૬૭ માં સુગેત્તરમાં ૫ દિવસનું જનઘન કરી સં ૧૬૬૭ ના વૈ ૦ શું ૮ ના રોજ સ્વર્ગગમન કર્યું, તેમને ૫૦ રગચક્રગણિ નામે શુદ્ધાધિ હતા.

(લે ૦ સં ૩૦ વાં ૨, પૃ ૦ ૬૨૭ કં ૪૪

પદ્માવલી સમુચ્ચય ભા ૦ ૨, પૃ ૦ ૨૫૦-૨૫૧)

(૬૧) ૫૦ દેવચક્રની પરપરામાં અનુક્રમે (૬૨) ૫૦ વિવેકચક્ર (૬૩) ૫૦ નેત્રચક્ર, (૬૪) ૫૦ જિનચક્ર તથા (૬૫) ૫૦ જીવનચક્ર યમા ૫૦ જીવનચક્ર સં ૧૭૫૭ માં વિદ્યમાન હતા.

(૬) ૫૦ વિવેકચક્ર-તેમણે બં વિજયદેવસૂરિની આજ્ઞાથી સં ૧૭૦૬ માં કાં ૬૦ શું ૩ રવિવારે ખટણમાં જૈનસંઘે બનાવેલ આં વિજયસિંહસૂરિ પાદુકાની પ્રતિષ્ઠા કરી.

(શ્રી જિનવિંનો પ્રાં જૈન લે ૦ સં ૭૦ ૨, લે ૦ નં ૫૧૪)

(૬૨) સુનિ ગુણચક્ર-તેમણે 'મહોં ભાનુચક્રમણિનું ચરિત્ર લખ્યું.

૪ મહોં હાનપિંજણિવરનો વાચકવશ-અમણ પરપરા

૫૭ મહોં હાનપિંજણિવર, (પ્રકં ૫૫ પૃ ૦)

૫૮ મહોં સ્વકલચક્રમણિવર, (પ્રકં ૫૫ પૃ ૦)

૫૬ ૫૦ લક્ષ્મીચક્રમણિ.

૬૦ ૫૦ સુનિચક્રમણિ.

૬૧. ૫૦ વૃદ્ધિચક્રમણિ-અભવ છે કે તેમણે રચવેલા

લિક સૂત્રની સજ્જાય બનાવી હોય, ૬૨, યતિ વરમાનચદ્રજી ૬૩, યતિ તેજચંદ્રજી-તેમણે ‘પુણ્યસારસ’ બનાવ્યો.

(-પટ્ટાવલી સમુચ્ચય, ભા. ૨, પુરવણી પૃ. ૨૫૧)

૫. મહોં હાનર્ષિગણિનો વાચકવંશ

૫૭ મહોં હાનર્ષિગણિ-તે આં વિજયદાનસૂરીશ્વર તથા આં વિજયહીરસૂરિના મહોંપાધ્યાય હતા (પ્ર. ૫૫ પૃ. ૭૭૦)

૫૮ મહોં ઉદ્ધૃતોવિજયગણિ-

તેમના વિશે વિનયવિજયગણિવર લખે છે કે-

“હુ કાનો ગચ્છપતિ ઋષિ મેઘજી, ગુરુપાસે લહી દીક્ષા;

ઉદ્ધૃતોવિજય” “શ્રી આરાધુ, મેઘતણી પરે શીખ્યા. ૬૦”

લોકાગચ્છના ૧૦ શ્રીપૂજ કુચરજી સ્વામીની પાટે ઋષિ મેઘજીસ્વામી થયા. તે અમદાવાદની ગામીના “શ્રીપૂજ” હતા, તેમની આજ્ઞામા ઋષિ ગુણજી, ઋષિ, નેનજી, ઋષિ ધર્મસિંહ, ઋષિ શાહજી, ઋષિ અજય વગેરે ૧૮ યતિઓ હતા તે સૌએ આં હીરવિજયસૂરિ પાસે સવેગી દીક્ષા સ્વીકારવાનો નિર્ણય કર્યો તેમણે સં. ૧૬૨૮માં. ૨-૯-૧૫૭૩માં અમદાવાદના બાદશાહ અકબરના બાદશાહી વાજવાળા ઉત્સવમાં શેઠ થાનમલના પ્રયત્નથી આં વિજયસેન સૂરિના હાથે ૧૮ લોકાયતિઓ સાથે સવેગી દીક્ષા લીધી

(પ્રકં. ૪૪ પૃ. ૬૬)

આં વિજયસેનસૂરિએ સં. ૧૬૨૮માં ઋ. મેઘજીને દીક્ષા આપી, મહોં હાનર્ષિગણિના શિષ્ય બનાવ્યા, અને તેમનું નામ મુનિ ઉદ્ધૃતોવિજયજી રાખ્યું, તેમના બીજા નામો ૫૦ મેઘર્ષિ, ૫૦ મહર્ષિ, ૫૦ ઉદ્ધૃતકુશલગણિ પણ મળે છે સાથેના ઋષિ-ઓમાંથી કોઈને તેમના શિષ્ય પ્રશિષ્ય અને કોઈને બીજા ત્રીજાના શિષ્ય પ્રશિષ્યો બનાવ્યા (પ્રકં. ૫૮ કલમ ૩ દીક્ષા, પ્રતિષ્ઠા વગેરે)

આં વિજયસેનસૂરિવરે મુનિ ઉદ્ધૃતોવિજયજીને પંચાસ-પદવી આપી હતી.

આં હીરવિજયસૂરિ સં. ૧૬૩૯માં કત્તેહપુર સિદ્ધી ગયા

ત્યારે તેમણે ૫૦ ઉદ્ધૃતોતવિજયજીગણિ વગેરેને સુજયતમા રાખ્યા હતા. આં વિજયસેનસૂરિ સં ૧૬૪૬-૫૦ માં હાહોર પધાર્યા ત્યારે જ ૫૦ ઉદ્ધૃતોતવિજયજીગણિ વગેરે તેમની સાથે ગયા હોવાનો સંભવ છે.

આં વિજયસેનસૂરિએ સં ૧૬૫૬ના વૈ ૦ શુ ૦ ૪ ને સોમ વારે મૃગશીર્ષ નક્ષત્રમાં ખસાતમાં શેઠ મહંમદસાધુએ કરેલા સૂરિપદ મહોત્સવમાં ઉપાં વિદ્યાવિજયમણિને આચાર્ય બનાવી આં વિજયદેવસૂરિ નામ આપી પોતાની પાટે અમ્બનાથકે તરીકે સ્થાપન કર્યા તથા ૫૦ ઉદ્ધૃતોતવિજયજી ગણિવરને ઉપાધ્યાયપદ આપ્યું, અને મહોં ઉદ્ધૃતોતવિજયજીગણિવર બનાવ્યા.

મહોં ઉદ્ધૃતોતવિજયજી ગણિવર ચાત સવેગી, વિદ્વાન અને સુભ્રાષ હતા. તેઓ જં ૦ શુ ૦ આં હીરવિજયસૂરિ, આં વિજયસેન સૂરિ અને વિજયદેવસૂરિના મહોંપાઠ્યાય હતા.

સં ૧૬૭૩માં તપમજીમાં ગજબંદેઠ થયો ત્યારે તેઓ અને તેમની શિષ્ય પરપરા આં વિજયદેવસૂરિ ગજમજીમાં જ રહ્યા હતા.

૫૬ ૫૦ ગુણુવિજયજીગણિ-તે પદ્ય દોહાગમ્બના યતિ હતા. તેમણે મહોં ઉદ્ધૃતોતવિજયજીની સાથે સં ૧૬૨૮ માં આં વિજયસેનસૂરિના હાથે ગ્રંથગીરી દીક્ષા લીધી. આથી સંભવ છે કે તે પોતાને આં વિજયસેનસૂરિના શિષ્ય બતાવે છે તે સં ૧૬૩૪ માં જં ૦ શુ ૦ હીરવિજયસૂરિ સાથે રૂત્તેપુર ગયા હતા.

(૫૦ ગુણુવિજયમણિ માટે જુઓ પ્રકં ૫૧ પૃ ૦ ૫૦૬)

૬૦ ૫૦ સદ્વિજયજીગણિ-આં સદ્વજી નામનો મેઠી પાટણનો વતની હતો. તે ગજપદ્યથી ધર્મપ્રેમી અને વંરાગી હતો. તેનો વિવાહ થવાનો હતો. એવામાં એક દિવસે ઉપાધ્યાયમાં તે કપડાં બોદાને પ્રભામિકમાં બેઠો હતો. ત્યારે તેની ભાવિપત્ની, મુનિવરેણે વાહવા આવી. તેને તે સ્થાનમાં બેઠેલા તેના પતિ વિશે ખબર નહોતી, તેણે તેણે તેને સાધુ માનાં વિધિપૂર્વક વહન કર્યું. શાં સુધીએ મનથી નહીં કર્યું કે કવે આ બી અને કમીશા

વદન કરે એમ કરવું જોઈએ.” આથી તેણે આં વિજયસેનસૂરિના હાથે દીક્ષા લીધી આચાર્યશ્રીએ તેનું મુનિ સ્વધવિજય નામ આપી, ૫૦ ગુણવિજયગણિના શિષ્ય બનાવ્યા, તેના દીક્ષાઉત્સવમા પાટણુમા ખીજા ૭ ભાઈ બહેનોની દીક્ષા થઈ હતી

(- પ્રક્રં ૫૮ દીક્ષાઓ, કલમ ૯મી)

આચાર્યશ્રીએ તેમને પંચાસપદવી આપી તેમણે ૧ પાટણુ પાર્શ્વનાથ, ૨, પચાસરા પાર્શ્વનાથ, ૩, વીજપુરના પદ્માવતી પાર્શ્વનાથ, ૪, ક સારી ભીડલ જન પાર્શ્વનાથ, ૫ ગોડી પાર્શ્વનાથ, ૬, વરકાણા પાર્શ્વનાથ અને ૭, માળવાના મગરી પાર્શ્વનાથ એમ ‘ પાર્શ્વનાથ સત-તીર્થી સ્તોત્ર ’ શ્લોક ૧૦ બનાવ્યું. સં ૧૬૬૬ માં આં ૧૦ ૩ ના રોજ ભં ‘ ઋષભદેવસ્તવન ’ બનાવ્યું સં ૧૬૭૪ ના મા મા ભં વિજયદેવસૂરિના રાજ્યમા ‘ કલ્પસૂત્ર ’ની ટીકા નામે ‘ કલ્પપ્રદીપિકા ’ ગ્રં ૩૩૦૦ બનાવી, જેનું મહોં કલ્યાણ-વિજયગણિના શિષ્ય ઉપાં ધનવિજયગણિએ સશોધન કર્યું હતું ૫૦ સ્વધવિજયે સં ૧૬૭૬ ના મં શું ૫ ના રોજ ‘ અમરસેન વરસેન આખ્યાન ’ તથા સં ૧૬૭૬ માં ‘ સિંહાસન ખત્રીશી ’ બનાવી

(૫૦ સ્વધવિજયગણિ માટે જૂઓ પ્રક્રં ૫૧ પૃં ૫૧૦)

૬૧ ૫૦ વૃદ્ધિવિજયગણિ, ૫૦ સુરવિજયગણિ- ૫૦ વૃદ્ધિવિજયગણિએ સં ૧૬૭૪ ના આં શું ૧૩ ના રોજ ભં વિજયતિલકસૂરિના રાજ્યમા અમદાવાદના ઉસ્માનપુરામાં ‘ શ્રાદ્ધ-પ્રતિક્રમણસૂત્રવૃત્તિની પ્રતિ લખી હતી

(-શ્રી પ્રશસ્તિસંગ્રહ ભાં ૨, પ્રક્રં ૧૦ ૭૨૬)

૬. મહોં હાનર્ષિગણિનો પડિતવશ પરપરા

૫૭ મહોં હાનર્ષિગણિવર- (પ્રક્રં ૫૫, પૃં X X)

૫૮ મહોં ઉદ્ધોતવિજયગણિ- (ઉપાં મેઘર્ષિગણિ)

૫૯ પંં કલ્યાણકુશલગણિ- તેમના ખીજા નામે ઋષિ કાના, અને કાનહર્ષિ પણ મળે છે, તેમણે સં ૧૬૨૮ માં અમદાવાદમાં

લોકાગમ્યના ૧૮ યતિઓ સાથે આં વિજયસેનસૂરીયરના હાથે
“સવેત્રી લીલા” લીધી હતી, સં ૧૬૩૬ માં જ ૦ જુ ૦ આં
હીરવિજયસૂરિ ક્ષેત્રપુરસિદ્ધી ગયા ત્યારે તે પણ ત્યાં સાથે ગયા હતા.

૫૦ કથ્યાણુકુશલગણિ સંસ્કૃત ભાષાના મોટા વિદ્વાન હતા.
તેમણે પોતાના શિષ્ય ૫૦ કથ્યાણુકુશલગણિને બણવા માટે વિં ૦ સં
૧૬૪૩ થી ૧૬૫૨ સુધીમાં સમસંસ્કૃતમાં વસન્ત તિલકા માલિની,
હરિણી, શિખરિણી, મહાકાન્ત, શાદુલ બિહરિત વગેરે વૃત્તોમાં “શ્રી
મહાવીરસ્તોત્ર” ૨૨૦ ૩૦” બનાવ્યું. જેની રચનાનો “પ્રાસાદિક
નમૂનો” આ પ્રમાણે બણવેલ—

કેલીસ્તે નહિ નસારમણિ રિરસા

ભૂમહલ મ નવા કનક ગ્રમીહે

નોનાકસમ્પદમયો નરસમ્પદ વા

હે દેવ ? દેહિ મમ, તે સવિધે નિવાસ્યમ્ ॥ ૨૫ ॥

જાને ચિન્તામણિ-સુરગવી-કામકુન્ધાડમશગા

બાલન્ટેડમી સવત કરમા દેવ ? તે સેવનેન ॥

એતાવન્ત ખલુ તવ પુરો નામ ? નામેડુબધ,

ભૂયો ભૂયોડગણિતમહિમા, ચિત્તચારી ચિર મે ॥ ૨૬ ॥

૫૦ રમણિકવિજયલગણિએ આ સ્તોત્રના કઠિન
શબ્દોના સરલ સંસ્કૃત શબ્દો આપ્યા છે

(જૈન સં ૫૦ ૫૦ ૧૪ આં ૭૬૦ ૧૬૩ પૃ ૦ ૧૨૧)

૬૦ ૫૦ કથ્યાણુકુશલ ગણિવર-આં વિજયસેનસૂરિ સં
૧૬૪૬ માં ક્ષેત્રપુરસિદ્ધી પધાર્યા ત્યારે તે પણ ત્યાં ગયા હતા. સં
૧૬૪૬ માં તેમણે આં વિજયસેનસૂરિની સ્તુતિરૂપે ‘લાલોદવરાસ’
તથા ત્રીયમાલ્ય સં ૧૬૮૨-૮૩ માં ‘શલાકાસ્તોત્ર, સં ૧૬૮૫
માં આં વિજયમિહસૂરિ પદમહોત્સવરાસ બનાવ્યા.

બાદશાહની સુલાકાત

સં ૧૬૭૩ માં તપમંડળમાં ગમ્મજેદ યથો ત્યારે તે ‘વિજય
રવસૂરિસમમા રથા હતા (પ્રક ૪૪ પૃ ૦ ૬૧) ૫૦ કથ્યાણુકુશલગણિ

સં ૧૬૭૪ (ઈ. સ. ૧૬૧૮) માં આં વિજયદેવસૂરિની આજ્ઞાથી આગરામાં ચોમાસુ રહ્યા હતા અને તેઓ જુલસી સન ૧૩, ઈલાહી સન ૬૩, હીજરી સન ૧૦૨૭, શાહજાન મહિનાની તા ૧૯મીએ, વિં સં ૧૬૭૪ના અષાઠ મહિનામાં, સને ૧૬૧૮ ના જુલાઈમાં બાદશાહ જહાંગીરને મળ્યા હતા, અને તેમણે બાદશાહને આં વિજયદેવસૂરિ તરફથી ધર્મલાભ કહ્યા હતા. આથી બાદશાહે ખુશી થઈને આં વિજયદેવસૂરિ ઉપર લક્ષિત લેરેલો પત્ર લખ્યો હતો.

(સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ મોગલ બાં કરમાન નં ૧૩)

(-પ્રકં ૪૪ પૃં ૧૪૫)

૬૦ સૌરાષ્ટ્રમાં પ્રાચીન અજારા તીર્થ છે. જેનો પરિચય પહેલા (પ્રકં ૧ પૃં ૫૨) માં આવી ગયો છે.

આ તીર્થના અજારાપાર્શ્વનાથ જિનપ્રાસાદના સલામ ઉપની દીવાલમાં ઉચે ૧ થી ૧૧ કુટ લાખા પહોળા પાષાણમાં બોદેલો સસ્કૃત-પદ્ય ગદ્યમાં શિલાલેખ છે તેમાં પ્રથમ શ્લોક વચ્ચાતો નથી ૨ થી ૧૫ શ્લોકનો સાર આ પ્રમાણે છે

શિલાલેખ સં ૧૬૭૭ વૈં સું ૩ શનિવારે રોહિણી નક્ષત્રમાં સર્વતીર્થમાં પ્રધાન અજારાતીર્થમાં તપાગચ્છના ભટ્ટારક વિજય-દેવસૂરિના શાસનમાં પડિતોમાં મુખ્ય મહાતાર્કિક સિદ્ધાન્ત અને વાદશાસ્ત્રોના સાગર પં ૦ કલ્યાણકુશળગણિવરની કૃપાથી તેમના પ્રિય શિષ્ય બુદ્ધિશાલી, વિદ્વાન તેમજ સચમી ગુરુલક્ષ્મ ૫૦ દયા કુશળગણિના મોટા અયત્નથી (૧) દેવાધિદેવ ભગવાન પાર્શ્વનાથ તથા (૨) ગુરુદેવ ભં વિજયદેવસૂરિની કૃપાથી અને “દીવના જૈન સઘ”ની મદદથી ઉનાના દોશી જીવરાજ શ્રીમાલીના પુત્ર ધર્મપ્રેમી દો. કુ અરજીએ પોતાનું શુદ્ધ દ્રવ્ય વાપરી, અજારા પાર્શ્વનાથના મૂળ જિન પ્રાસાદનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો તેની જમણી તરફમાં ભં ઋષભદેવની બે ચરણ પાદુકા બનાવી. તથા દોં મદને ગુરુદેવોની ચરણપાદુકાઓ બનાવી અને શાં ભાઈચિદે દોશી સંઘની સહાયથી તેમની ખુશી માટે “મોટી ધર્મશાળા બનાવી.

પદ સંસ્કૃત લખાણની નીચે સંસ્કૃતમાં જદા લખાણ છે તે આ પ્રમાણે—

સંવત ૧૬૭૭ ચર્વે વૈશાખ સુદિ ૨ જીનો

શ્રી અંબારાપુરમહાતીર્થજીનોદ્ધારો જાત ॥

શ્રી સપાગણ્થે મહારકપ્રમુશ્રી પૂં શ્રી વિજયદેવસૂરિરામ્યે પં શ્રી મેહુમુર્નીદ્રગણિશિષ્ય પં શ્રી કપ્યાણકુશલગણિ શિષ્ય પં શ્રી વ્યાકુશલ-
ગણિશિષ્યેણ ।

પ્રશસ્તિરિય ઈલિતા ગણિમહિકુશલેન । શ્રીસ્તુ ॥

(આત્માનંદ જૈન પ્રકાશ પુ ૫૬ અક ૧૦ સં
૨૦૧૮નો આવણનો અક પૂં ૧૩૩, ૧૩૪, ૧૩૫)

પં શ્યાકુશલે ‘અં વિજયદેવસૂરિ સ્વસ્થાયમાણા યનાવી

(ઐતિહાસિક સ્વસ્થાયમાણા ન ૩૫)

અને તે જ પરિવારના પં લાલકુશલે “વિજયસિદ્ધસૂરિ-
સ્વસ્થ કપી-૫” યનાવી. (-પ્રકં ૫૫ પૂં ૭૭૭, ૭૪૬)

(ઐતિહાસિક સ્વસ્થાયમાણા ન ૩૪)

૬૧ પં સુરકુશલગણિ, પં ભક્તિકુશલગણિ—

પં ભક્તિકુશલગણિ ૫ શ્યાકુશલગણિના શિષ્ય હતા. અં
વિજયસિદ્ધસૂરિના સ્વસ્થમા તેમણે સં ૧૮૮૫ના માં સુ ૨ ને
સોમવારે માત્રશેલમાં ‘કપકિરણાવલી-પદાવલી લખી, તે સં ૧૬૦૭
(સં ૧૬૭૭)ના આં સું ૧૫ના શેષ પ્રભાસપાટણમાં વિદ્યમાન હતા.

૭ મહોં હાનર્પિંગણિનો અમણુવશ

૫૭ મહોં હાનર્પિંગણિ

૫૮ મહોં ઉદ્ધોતવિજયગાણુ-તે આં વિજયદાનસૂરિના
ઉપાધ્યાય હતા

૫૯ પં જીવર્પિંગણિ.

૬૦ પં હામર્પિંગણિ-તેમનું બીજું નામ પં અમંકુશલ
ગણિ ૫જ મળે છે તેમણે સં ૧૬૨૮માં અમદાવાદમાં આં

વિજયસેનસૂરિના હાથે મહોં ઉદ્ધોતવિજયગણિની સાથે સવેગી દીક્ષા લીધી. તેમનો મહોં ઉદ્ધોતવિજયજીના શિષ્ય હોવાનો ઉલ્લેખ પણ મળે છે

૬૧ ૫૦ કેશરકુશલગણિ—તે ૫૦ ધર્મકુશલગણિના શિષ્ય હતા તેમના ઉપદેશથી સઘે સં ૧૬૬૭ના પોં શું ૧૦ ને રવિવારે પુણ્ય નક્ષત્રમા વિજય મુહૂર્તમા દિલ્હીના ૧૦મા બાદશાહ ઔરંગઝેબના પુત્ર ૧૨મા બાદશાહ બહાદુરશાહ આલમ (સં ૧૭૬૪ થી ૧૭૬૮)ના રાજ્યમા હૈદ્રાબાદના સૂબા મહમ્મદ યુસુફખાનની મદદથી લં વિજયરત્નસૂરિના શાસનમા કુદપાકેતીર્થમાં લં માણેકસ્વામી ઋષભદેવના જિનપ્રાસાદનો “જીર્ણોદ્ધાર” કરાવ્યો અને ૫૦ કેશરકુશલગણિએ લં ઋષભદેવની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી

આ સમયે તપગચ્છમા સૌનુ હીરવિહાર બનાવવાનું વધુ લક્ષ્ય હતું

૫૦ કેશરકુશલગણિનો સૂબા યુસુફખાન ઉપર સારો પ્રભાવ હતો સૂબાએ તેમને હૈદ્રાબાદ શહેરની બહાર ઘણી વિશાળ જમીન ભેટ આપી, ૫૦ કેશરકુશલગણિવરે ત્યાં જં આં હીરવિજયસૂરિનો હીરવિહાર બનાવ્યો

આ સ્થાન હૈદ્રાબાદમા આજે માત્ર દાદાવાડી તરીકે પ્રસિદ્ધ છે જાણવા મળે છે કે—તેના કારસીમા ખતપત્ર-કરમાનો હતા જે હૈદ્રાબાદના શા અમરશી સૂબનમલના સમયે નાશ પામ્યા હતા, છતાં જે જે માસનો ઉપલબ્ધ હોય તેને બરાબર તપાસી તેનો અસલી ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ કરવો જોઈએ અમને લાગે છે કે—આં જિનકુશલસૂરિ અને ૫૦ કેશરકુશલગણિ બન્નેમા રહેલા કુશલ શબ્દના નામ સામ્યથી આં જિનકુશલની દાદાવાડી બનાવે હોય

(જુઓ પ્રં ૪૪ પૃં ૮૮ બારમા બાં બહાદુર આલમ)

૮. મહોં હાનર્ષિગણિનો શ્રમણવંશ

૫૭ મહોં હાનર્ષિગણિ

૫૮ મહોં ઉદ્ધોતવિજયગણિ

૫૯ ૫૦ જીવર્ષિગણિ

૬૦ ૫૦ હામર્ષિગણિ.

૬૧ ૫૦ જિનકુશલ—તેમણે સં ૧૬૫૦માં તોડાના વતની અને રણસોરના મહામાત્ય ખીમસિંહ અમવાણનું ‘પુણ્યપ્રકાશકાવ્ય’ સર્જી ૮ બનાવ્યું તથા સં ૧૬૫૨ માં ‘પાર્શ્વનાથ તીર્થમાલા સ્તવન’ કહી ૨૦ રચ્યું (જૈં સં પ્રં ૬૦ ૧૧૬)

૬૧ ૫૦ જિનકુશલગણિવર—તેઓ ૫૦ હામર્ષિગણિના શિષ્ય હતા. તેમણે સં ૧૭૨૦માં ‘બૃહત્સપ્તધ્વી-અવધૂરિ’ લખી તેમાં તેમણે પોતાનો હીરવિજયસૂરિજન્મ છ બનાવ્યો છે

૯ મહોં હાનર્ષિગણિનો અમણુવગ

૫૭ મહોં હાનર્ષિગણિ

૫૮ મહોં ઉદ્ધોતવિજયગણિ

૫૬ ૫૦ બુદ્ધિકુશલગણિ

૬૦ મુનિ વિચારકુશલગણિ—સં ૧૬૪૮ના પોં ૧૦ ૫ ને બુધવારે તેઓ વિદ્યમાન હતા

આ પરપરાના (૧) ૫ નમકુશલગણિ, (૨) ૫૦ જયકુશલ ગણિ, (૩) ૫૦ કાલિકુશલગણિ કાં ૩ સં ૧૬૬૫માં મારવાડના ખીડવાડા પાસેના સીવેગ ગામમાં હતા. ત્યાંના જિનપ્રાસાદની પાછળ તેમનાં નામ કોતરાયેલા છે. સીવેશનો મોટો છુર્લોદ્ધાર થયો નવાં જિનપ્રાસાદ બન્યો છે

નોંધ (૧) તપાસ્યું કુલ સાબામાં વિશેષ મઠે જૂઓ

(પ્રક ૫૫ મહોં હાનર્ષિગણિનો વાત્સલ્ય ન ૧૫ ૭૭૨)

નોંધ (૨) જા વિજયસેનસૂરિના શિષ્ય ૫ વિજયની પરપરામાં

પણ કુશલ સાબા ચાલી છે

(જૂઓ પ્રક ૫૬ જા વિજયસેનસૂરિ

પરપરા ન ૫ ૬)

૧ ૫૦ શ્રીપતિ ગણિવરની અમણુ પદાવલી

૫૫ જાં હેમવિમલસૂરિ-૨૫૦ સ ૧૫૮૩

(પ્રકં ૫૦ X X)

૫૬ ૫૦ શ્રીપાત ગણિવર—તેમને ૮ શિષ્યો હતા.

૫૭ ૫૦ જમર્ષિગણિ—તે બાલ શ્રદ્ધાચારી, છ વિગઈ આદારના

ત્યાગી અને જીવનપર્યંત શ્રીગૌતમસ્વામીની જેમ છઠ્ઠું-અઠ્ઠમ વગેરે તપ કરનારા મહાત્મ્યસ્વી હતા. તેમને દેવનું સાનિધ્ય હતું. ૧૧ અગોના બાણકાર હતા.

તેમણે ગુજરાતના બાદશાહ તરફથી મલેક નગદળનો ખિતાબ પ્રાપ્ત કરનારા સૌરાષ્ટ્રના વજીર અને આં હેમવિમલસૂરિના ભક્ત શાહ તૂલુસિંહની વિનંતિથી આં વિજયદાનસૂરિની આજ્ઞા થતાં સૌરાષ્ટ્રમાં વિહાર કર્યો, અને ત્યાં લોકાગમ્યતા વધતા પ્રચારને શક્યો, અને સવેગી સાધુઓનો વિહાર ખુલ્લો કર્યો.

તેમણે જ્ઞેધપુર જઈ “ઉપાં પાર્શ્વચંદ્રને શાસ્ત્રાર્થ માટે ચેલેંજ આપી હતી. તેથી ઉપાં પાર્શ્વચંદ્રજીએ ત્યાંના “રાજા માલદેવ”નું શરણુ સ્વીકાર્યું.

૫૦ જગર્ષિંગણિના શિષ્ય ઋષિ ૫૦ ગુણુવિમલગણિ સં ૧૬૦૩માં ‘વિચારમંજરી’ બનાવી. કેઈ સ્થાને ૫૦ જગર્ષિંગણિનું બીજું નામ (ઉં) ૫૦ ગુણુવિમલગણિ બતાવ્યું છે.

૫૮ ૫૦ સિંહવિમલગણિવર-તે સઘપતિ સોહિલના પૌત્ર હતા અને ૫૦ જગર્ષિંગણિના શિષ્ય હતા તે વિદ્વાન્ અને મોટા વાદી હતા. શરૂઆતમાં મહોં ધર્મસાગરગણિ સાથે વિચરતા હતા આં વિજયદાનસૂરિએ સં ૧૬૦૮માં વરકાણા તીર્થમાં ૫૦ રાજવિમલગણિ, ૫૦ ધર્મસાગરગણિ, તથા ૫૦ હીરહર્ષંગણિને ઉપાધ્યાય બનાવ્યા ત્યારે ૫૦ સિંહવિમલગણિને પણ ઉપાધ્યાય બનાવવાના હતા, પરંતુ તેમની કેઈ ખાસ ભૂલ થવાથી તેમને ઉપાધ્યાય બનાવ્યા નહીં આથી જ આં હીરવિજયસૂરિએ પણ તેમને ઉપાધ્યાય બનાવ્યા નહીં.

ગચ્છનાયકની આજ્ઞાનું પાલન

(૧) ઉં ધર્મસાગરગણિ અને ઉં હીરવિજયગણિ એ બન્ને વચ્ચે એક ગાંઠ હતી. લં વિજયદાનસૂરિવરે તે બન્નેને (૧) મહોંપાધ્યાય પદ અને (૨) ગચ્છનાયક-ભટ્ટાં બનાવ્યા.

(૩૦ ૫૫ ૫૦ ૬૬૬)

(૩) ઈં વિમલદર્શનજિ અને ૫૦ સિદ્ધવિમલગણિ એ બન્ને વચ્ચે એક ગાઠ હતી જાં વિજયદાનસૂરિવરે ત્રણ પદવીઓ પૈકીના (૧) આં સૌભાગ્યદર્શને આચાર્યપદ, (૨) ઈં વિમલદર્શનજિને ઉપાધ્યાયપદ અને (૩) ૫૦ સિદ્ધવિમલગણિને ઉપાધ્યાય ન બનાવતા પન્નાસપદ આપ્યું (પ્રકં ૫૫ પૃં ૬૮૬, ૭૦૦, ૭૦૧)

(૪) ૫૮ મા જાં ગું આં વિજયદીપસૂરિના (૫૬) મા મહોં સુમતિવિજયગણિ મોટા વિદ્વાન તથા સૌથી મોટા તે સં ૧૬૪૨મા માળવામા વિચરતા હતા. ત્યારે તેમની સાથે (૧) ૫૦ વિવેકવિજય ગણિ (૨) ૫૦ જીવવિજયગણિ, અને પ્રશિષ્ય (૩) ૫૦ સૌભાગ્ય વિજયગણિ વગેરે હતા. (પ્રકં ૫૮ પૃં ૫૪૦)

મહોપાધ્યાયજીના શિષ્ય (૬૦) ૫૦ ઠનકવિજયગણિ તેમના શિષ્ય કવિ ૫૦ સિદ્ધવિજયગણિ સં ૧૬૬૬માં જાં ગું આં વિજયસેનસૂરિની આજ્ઞાથી સૂરતમાં રહ્યા હતા. (પ્રકં ૫૫ પૃં ૭૧૭, ૭૩૭)

કવિ ૫૦ સિદ્ધવિજયગણિએ વિં સં ૧૬૭૪મા દિવાળીના દિવસે 'સાગરભાવની' બનાવી. (પ્રકં ૫૫ પૃં ૭૩૧)
નવા જૈનો!

૫૦ સિદ્ધવિમલગણિએ ઔતમ નામના વાદીને હરાવ્યો હતો. નારાયણ કુગ વગેરે રાજાઓને પ્રતિભાષ કર્યો હતો. તથા કાવ્યના આકલિત ચદ્રભાણુ, યાનસિદ્ધ વગેરેને ઉપદેશ આપી જૈન બનાવ્યા હતા.

જાં ગું આં હીરવિજયસૂરિ સં ૧૬૩૬ મા ગુજરાતથી ક્ષેત્રપુર સિદ્ધી પધાર્યા. ત્યારે ૫૦ સિદ્ધવિમલગણિ મધારની જ તેમની માથે હતા એ સમયે આચાર્યશ્રીએ મેઢતાથી મહોં વિમલદર્શનજિવર અને ૫૦ સિદ્ધવિમલગણિ વગેરે મુનિવરોને પહેલા બાદ્યાદને! સ્વભાવ પારખવા અગાઉથી ક્ષેત્રપુરસિદ્ધી મોકલ્યા. તેમણે ત્યાં જઈ બાદ્યાદને મળીને તેના સ્વભાવનો દ્રઢો પરિચય મેળવ્યો. ત્યાં પાછા ફરીને તે સાગરેશમા આચાર્યશ્રી પાસે આવ્યા અને આચાર્યશ્રીને

ફતેપુરસિકી લઈ ગયા. તેમના પિતામહ સં૦ સોહિલે લ૦
ઋષભદેવ અને લ૦ નેમિનાથની જિનપ્રતિમા તથા ચરણપાદુકાઓ
બનાવી, શૌરીપુર તીર્થમા રાખી હતી, પણ આચાર્યનો યોગ ન
મળવાથી તે તેમની અજનશલાકા તેમજ પ્રતિષ્ઠા કરાવી શક્યો
નહોતો.

પ્રતિષ્ઠા

જ૦ ગુ૦ આં હીરવિજયસૂરિ ફતેપુરસિકી પધાર્યા. ત્યારે તેમણે
સં ૧૬૪૦મા શૌરીપુરતીર્થની યાત્રા કરી આગરાનો જૈન સઘ પણ
રપડી ગામે આવ્યો અને આચાર્યદેવની સાથે શૌરીપુર તીર્થની
યાત્રાએ સાથે થયો. અહીં આચાર્યદેવે સઘની વિનિતિથી ઉપરની જે
ચરણપાદુકાઓની અજનશલાકા કરી પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. તેમણે
ઘણી જિન પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરી.

અથો

૫૦ સિંહવિમલગણિએ સં ૧૬૮૫મા ‘આદિનાથ સમવસરણ
પ્રકરણ, ‘લવિકપ્રકરણ’ વગેરે અથો બનાવ્યા, જેનું મહોં ધનવિજય
ગણિએ સંશોધન કર્યું.

આં વિજયસેનસૂરિએ સં ૧૬૭૧મા અમદાવાદમાં મહોં
ધર્મસાગરગણિવર વગેરેના સમસ્ત અથોને અપ્રામાણિક કરાવ્યા
ત્યારે તે સભામા ૫૦ સિંહવિમલગણિ પણ ગીતાર્થ તરીકે હાજર
હતા.

(—પ્રકં ૫૫ પૃ ૭૨૭)

૫૦ સિંહવિમલગણિ તથા તેમના શિષ્યો ૫૦ દેવવિમલ-
ગણિ વગેરે તપગચ્છમા ગચ્છલેદ થયો તેથી વિજયાનદસૂરિ ગચ્છ”મા
લગ્યા હતા અને તે પછી ઉપાધ્યાય પણ બન્યા હતા તેમણે સં
૧૭૧૦મા ખલાતમા ચોમાસુ કર્યું હતું.

૫૬ ૫૦ દેવવિમલગણિવર—તેમના પિતાનું નામ સાધુ
શિવજી અને માતાનું નામ સૌભાગ્યદેવી હતું. તેમનું ચોતાનું નામ
દેવજી હતું.

સાધુ

જૈનસમાજમાં ભરચુવાનાંમા સન્નેડે પ્રજ્ઞામર્મની પ્રતિજ્ઞા લેનાર માવક 'સાધુ' તરીકે ઓળખાય છે. તેમના પિતા એવા સાધુ હતા. પરિચય

૫૦ દેવવિમલગણિ ૫૦ સિદ્ધવિમલગણિના મુખ્ય શિષ્ય હતા

૫૦ દેવવિમલગણિએ આં આનંદવિમલસૂરિના વચ્ચે હસ્તે દીક્ષા લીધી હતી. તે સમયે વિદ્વાન અને માટા કવિ હતા. આં હીરવિજયસૂરિ સં. ૧૬૩૬માં કૃતેપુરસિક્કી પદાર્થ ત્યારે ૫૦ દેવવિમલ ગણિ પછી પોતાના ગુરુદેવની સાથેસાથ કૃતેપુરસિક્કી પદાર્થ હતા. તેમણે જગદ્ગુરુના જીવનની ઉપકારબદના પોતાની સગી આંખે જોઈ હતી. આથી તેમણે જગદ્ગુરુનું જીવનચરિત્ર સ્વયં નિરખાર કર્યું.

મહાકાવ્ય

તેમણે પ્રથમ 'હીરસુદરકાવ્ય' સર્જ ૧ બનાવ્યું. તે પછી 'હીરસૌભાગ્યમહાકાવ્ય' સર્જ ૧૭ સ્તો. ૨૭૮૮ બનાવ્યું, અને તેમણે જ તેના ઉપર સ્વોપજ્ઞ ટીકા 'સુખભોધાવૃત્તિ' જ. ૬૦૦૦ બનાવી. આ ટીકા તેમણે સં. વિજયસેનસૂરિ (સં. ૧૬૫૨ થી ૧૬૭૨)ના શાસ્ત્રમાં અને આં વિજયદેવસૂરિના યુવરાજકાળમાં (સં. ૧૬૫૬ થી ૧૬૭૨) બનાવી હતી.

મહો. ૮ કલ્યાણવિજયજીમણિવરના શિષ્ય ઉ. ૮ ધનવિજય ગણિએ આ કાવ્યનું સંયોધન કર્યું હતું, તેમણે આ કાવ્યમાં પોતાનો અનુભવ ઇતિહાસ સ્પૂ કર્યો છે. (—હીરસૌભાગ્ય મહાકાવ્ય પ્રચલિત)

એક ઉદ્દેશ એવો મળે છે કે, ૫૦ વિજયવિમલગણિના શિષ્ય ૫૦ વીરવિદ્યાવર એટલે ઉપા. ૦ વિદ્યાસાગરગણિ વગેરે ૫૦ દેવવિમલગણિના "વિદ્યાશિષ્યા" હતા, જેમણે 'હીરવિજયસૂરિ' સંલોકો સ્તો. ૧૨ બનાવ્યો હતો.

૬૦ ૫૦ માણેકવિમલગણિ-૫૦ ક્ષિતિવિમલગણિ-

૫૦ માણેકવિમલગણિએ સં. ૧૭૧૪ ના કાં. ૨૦ ને ગુરુવારે માત્રી ગામમાં 'શાશ્વતજ્ઞિનસ્તવન' કરી ૫૦ બનાવ્યું.

૬૧. સુનિચ દ્રવિમલજી-તે ૫૦ કીર્તિવિમલગણિના શિષ્ય હતા. તેમણે સં ૧૭૪૨ ના માહ સું ૧૩ ના રોજ ‘અજના-પવનનમ ચતુષ્પદી.’ (ચોપાઈ) (૫૦ મહાનદગણિનો અજના સુદરી રાસ) ૬૩૨, અં ૮૬૬ લખી

૨. ૫૦ શ્રીપતિ ગણિવરની પદાવલી

૫૫. આં હેમવિમલસૂરિ—સ્વં સં ૧૫૮૩

૫૬. ૫૦ શ્રીપતિગણિવર—તેમને ૮ શિષ્યો હતા

૫૭. ૫૦ હર્ષાનદગણિ

૫૮. મહોં વિવેકહર્ષગણિવર—તેમના શિષ્ય ૫૦ વિદ્યા-હર્ષગણિ જણાવે છેકે ૫૦ વિવેકહર્ષગણિ વ્યાકરણ, કાવ્ય, સાહિત્ય, નાટક, સંગીત જ્યોતિષ, છદ, અલકાર, કર્કશ તર્ક, શૈવ ચિંતામણિ, અચંબડનમીમાસા, સ્મૃતિ, પુરાણ, વેદ, શ્રુતિ, પદ્ધતિ અને ૬,૩૬૦૦૦ અથપ્રમાણ ૫ચાગ, જૈન આગમો વગેરે સ્વ-પર સિદ્ધાંતોના વિદ્વાન્ હતા ગણિત, જાત, યાવની વગેરે સર્વ દર્શન અથોના પ્રકાડ અભ્યાસી હતા જ્ઞાનથી પૂર્ણ હતા. બોલવામા ચતુર હતા બીજાને જીતી લેવામા કુશલ હતા બ્રાહ્મી યાવની, પૃથ્વીલિપિ, વિવિધ ચિત્રકળા, નવરસ, વિવિધ નવ્ય નાટકો, ૩૬ રાગ-રાગિણી, તેના સ્થાનો, ગીતા, રાસ, પ્રબંધ, છદ, પ્રબંધ, છદ, પ્રાચીન ચરિત્રો, પ્રમાણસૂત્ર-વૃત્તિ, સમસ્યાપૂર્તિ વગેરે વિષયના ઘણા અથો-શ્લોકો રચનારા હતા તે દરેક પ્રકારના રાગવાળા અવાજે કાઢી શકતા તથા આઠ અવધાન કરતા અને “કોષ્ટક પૂરવાં” વગેરેના પ્રકાડ વિદ્વાન્ હતા

ઉપદેશ

કોકણનો રાજા, ખુરહાનપુરનો શાહ, મહારાજા રામરાજ, બિખાનખાના, અને નવરગખાન વગેરે રાજા, સૂબા તથા બાદ-શાહોએ તેમના પાડિત્યથી ખુશ થઈ અમારિ પ્રવર્તાવી હતી, ઘણા કેદીઓને છોડ્યા હતા તથા જાતજાતના શુભ કાર્યો કર્યા હતા આથી પંચાસજીનો યશ ઘણો પ્રસર્યો હતો

૫૦ વિવેકહર્ષગણિવર ભક્તામરસ્તોત્ર'નો પાઠ હમેશાં કરવા હતા, તેથી ભક્તામરસ્તોત્રનો અધિષ્ઠાત્રક દેવ તેમના ઉપર પ્રસન્ન હતો. ૫૦ વિવેકહર્ષગણિએ તેમની સૂચનાથી કમ્પ્તમા વિહાર કર્યો. તેમણે સં ૧૬૫૬નું પ્રથમ શોમાસુ શુજનનગરમાં કર્યું અને સં ૧૬૫૭નું બીજુ શોમાસુ રામપુરબહરમાં કર્યું ત્યાં કમ્પ્ત મજ્જુ કાંઠો પશ્ચિમ પબ્બળ, વાઝડ, જેસલામડળના રાજા ખેઝારજીના પુત્ર મહાવિદ્યાન ભારમહજીની વિનંતિથી ત્યાં પધાર્યા. કમ્પ્તના રાજાએ તેમના ઉપદેશથી રાજ્યમાં અમારિ પ્રવર્તાવી તે અમારિના દિવસો આ પ્રકારે હતા.—

કમ્પ્તમા અમારિનો ઉદ્દેશ—

“કદી પણ ગાય મારવી નહીં પચુંવણાપવં અને સુધિપથથી એમ ૬ દિવસો, શ્રાદ્ધપક્ષ, બપો અગિયારસો, રવિવાર, અમાસ, મહાશયનો જન્મદિવસ, રાત્ર્યાભિષેક દિવસ—આ દિવસોમાં કોઇએ ક્યારેય કોઈ જીવ માર્યો નહીં.” આવો ઉદ્દેશ પિગાબ્યે.

જમપત્રો

કમ્પ્તના ગણએ એક દિવસે પન્થાસજીએ એકવાહમાં વિજય મેળવવાયાં પન્થાસજીને સાત જમવાહપત્રો પોતાની મહોર મારીને આપ્યા હતા.

પન્થાસજીએ મહકાપુરમાં વાદી મૂકજીને, ઘોરીદુરમાં વાદી દેવજીને, બહણામાં જિજ્ઞાસાચાર્યને અને રામરાજની સભામાં વાદી આત્મારામને હરાવ્યા હતા.

શુજનો રાજવિહાર

કમ્પ્તના રાજા ભારમહજે તેમના ઉપર ભક્તિ હોવાથી શુજ નગરમાં રાજવિહાર નામનો “ગિનપ્રાસાદ” બનાવ્યો.

પન્થાસજીએ સં ૧૬૫૬માં જેસલા મજ્જાના આજરગામને ધર્મપિદેશ આપી ધર્મપ્રેમી બનાવ્યું હતું, ત્યાં રાવ ભારમહજેના ભાઈ કુવર પન્થાસુ રાજા હતા તેની રાણીનું નામ પુષ્પાબાઈ હતું અને તેમને ફોજેશ દાબજી ભીમજી રેઝરજી દેવોજી અને કમોજી વગેરે

પુત્રો હતા ખાખરમા “ગોસવાલ જોનોના અનેક ઘર” હતા તે
મૌને પન્યાસજીએ પ્રતિષ્ઠા આપી પોતાના ઉપાસક બનાવ્યા અને
ખાખરને “તપાગચ્છનું ક્ષેત્ર” બનાવ્યું

સં ૧૬૫૭ના માહ શુભ ૧૦ ને સોમવારે ઘણી જિનપ્રતિમા-
ઓની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી

પન્યાસજીને ઉપકેશગચ્છના ભટ્ટારકો તથા પૂર્ણિમાગચ્છના
કુલ ગુરુઓ માથે મેળ થતો આથી તે તે ગચ્છના શ્રાવકોએ સં
૧૬૫૭ના ફાં ૧૦ ૧૦ થી રાત્રુંજ્યાવતાર જિનપ્રાસાદ બનાવવો
શરૂ કર્યો, તથા સં ૧૬૫૮ ના ફાં ૧૦ ના રોજ તૈયાર કર્યો
અને સં ૧૬૫૮ ના ફાં ૧૦ ના દિવસે ૫૦ વિવેકહર્ષગણિવર
પાસે તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી એટલે ૫૦ વિવેકહર્ષગણિ સં ૧૬૫૮
સુધી પન્યાસ હતા

રાસ

તેમણે સં ૧૬૫૨ માં વીજપુરમા ભં વિજયસેનસૂરિના
રાજ્યમા ‘આં હીરવિજયસૂરિરાસ’ તથા ‘હીરવિજયસૂરિ નિર્વાણ-
સજ્જાય બનાવ્યા હતા

બાદશાહી દરબારમાં

મહોં વિવેકહર્ષગણિવરે આગરામા મોગલ દરબારમા સં
૧૬૬૭ મા જઈ ધર્મપ્રભાવના કરી હતી

મહોં વિવેકહર્ષગણિવર, ૫૦ પરમાનદગણિવર, ૫૦ મહાનદ-
ગણિવર, અને ૫૦ ઉદયહર્ષગણિ સં ૧૬૬૬ મા આગરામા ચોમાસુ
હતા ત્યારે બાદશાહ જહાંગીરે તેમના ઉપદેશથી પોતાના પિતાની
જેમ પોતાના રાજ્યમા પર્યુષણના ૧૨ દિવસોમા અમારિ પાળવાનું
કરમાન આપ્યું હતું

બાદશાહ જહાંગીર જુલસી સન ૫, ઇલાહી સન ૫૫, ફરવર
દિન મહિનો તાં ૨૬, હીજરી સન ૧૦૧૮, અથવા ૧૦૨૧ સને
૧૬૫૧, હીદી વિં સં ૧૬૬૭ અથવા સં ૧૬૬૮ ચૈત્ર શુદ્ધિમા
આપેલા તે ફરમાનમા લખે છે કે, “જેમનો હેતુ સત્યની શોધ અને
પરમેશ્વરની પ્રાપ્તિ કરવાનો છે, તેઓને રાજી કરવા તરફ અમે વધારે

ધ્યાન આપીએ છીએ, તેથી આ વખતે ૫૦ વિવેકહર્ષ, પરમાનંદ, મહાનંદ અને ઉદયહર્ષ કે જેઓ તપાચતિ (તપઃચિન્તા સાધુ) વિજયસેનસૂરિ, વિજયદેવસૂરિ અને નરિવિજયજી કે જેઓ પુરુષક્રમ ખિતાબવાળા છે, તેમના ઘેલાઓ છે, તે આ વખતે અનારી પાસે છે અને તેમણે હરખાસ્ત પૂર્વક વિનંતિ કરી કે ...તેથી એ વિનંતિ કબૂલ કરી દુનિયાએ માનેલો અને માનવાલાયક જહાંગીરી હુકમ થયો કે મજબૂર ૧૨ દિવસોમા હરવથે હિંસા કરવાની જગા ઓમા તમામ રક્ષણ કરેલા રાજ્યની અહર પ્રાણીઓને મારનામા આવે નહીં, અને એ કામની તૈયારી કરવામા (પણ) આવે નહીં, વળી એ સભાની હર વર્ષનો નવો હુકમ કે સનહ પણ માનવામા આવે નહીં, આ હુકમ મુજબ અમલ કરી હરમાનથી વિરુદ્ધ વર્તવું નહીં અને આઠે માગે જુ બેઈએ નહીં એ હરજ બાણવી બેઈએ.

(-પ્રક્ર ૪૪, પૃ. ૧૪૭ મો. ૧૦ બા. ૧૦ હરમાન ૧૦ મું)

આ. ૦ વિજયસેનસૂરિ સ. ૧૬૬૬મા પ્રભાસપાટણમા યોમાસુ હતા. આગળના જૈન સંવે સ. ૧૬૬૭ના કા. ૨ ના રાજ આગરાથી પ્રભાસપાટણ તેમની ઉપર 'સચિત્ર વિજ્ઞાપિત્ર' લખી મોકલ્યો હતો. સમ તેમા લખે છે કે- 'બાહ્યાદ જહાંગીરે જમા પશુવલુમા ૧૨ દિવસનું અમારિ હરમાન કરી આપ્યું છે તેથી સર્વ દેશ, પૂર્વદેશ, દિલ્હી મહલ મેવાતમહલ, રણધોરાગઢ વગેરે ધણા દેશોમા અમારિ વર્તી છે બાહ્યાદે આ હુકમ આપ્યો ત્યારે બાહ્યાદ જુખામા બેઠો હતો. પુરહાનપુરવાળા રામદાસજી (પુરહાનપુરના રાજા રામરાજ) તેમની આગળ હતા. અમે ત્યાં ગયા તેમાં ૫૦.... .. હર્ષજલિ સોથી આગળ હતા. ૫૦..... .. હર્ષજલિ તેમની પાછળ હતા. અમે સૌ એમની પાછળ હતા. બાહ્યાદનો ચિત્રકાર રાહિયાહન ત્યાં હાજર હતો. તેણે આ વખતનું ચિત્ર દોરી લીધું છે. આ વિજ્ઞાપિત્ર મા તે ચિત્ર આલેખ્યું છે. નહીં પશુવલુમા તપ, સ્વામીવાત્સલ્ય વગેરે વધુ પ્રમાણમાં થયા છે

(-જૈન સાહિત્ય સંશોધક, ખ. ૧, અ. ૪ પૃ. ૨૧૩)

ચોરાશીના મંદિરમાં-શ્રી સ્કંદિલાચાર્યે વીર સં ૮૩૦ થી ૮૪૦ (વિં સ ૦ ૪૨૦ થી ૪૩૦)મા મથુરામા ભં સુપાર્શ્વનાથના સ્તૂપ મંદિરમા પરબ સ્તૂપ પાસેના જિનાલયમા આં જખૂ અને આં હિમવતની મદદથી ૮૪ જિનાગમોને પુસ્તકા૩૬ કર્યા તે સ્થાન 'ચોરાશી મંદિર' તરીકે વિખ્યાત થયુ

(પ્રકં ૧, પૃં ૪૯, ૫૦, પ્રં ૨૩, પૃં ૩૯૦)

મહોં વિવેકહર્ષગણિએ મથુરાના વિનાશ પછી સં ૧૬૬૭માં મથુરામા 'ચોરાશી જિનમંદિર'મા અતિમ શ્રુતકેવલી ભં જખૂ-સ્વામીની વિશાળ ચરણપાદુકાની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.

(પ્રકં ૨૩, પૃં ૩૯૦, પ્રકં ૨૬ પૃં ૪૩૦)

આજે આ ચરણપાદુકા ત્યા વિદ્યમાન છે પણ હુ ખદ ઘટના એ બની છે કે, "દિગબર જૈનોએ તે સ્થાનની માલિકી જમાવવા માટે તેની ઉપરનો શિલાલેખ ઘસી નાખ્યો છે, અને તેની પાછળ પોતાની નવી જિનપ્રતિમા બેસાડી દીધી છે"

(-જૂઓ અમારો 'જૈનતીર્થોનો ઇતિહાસ પૃં ૫૧૮)

મહોપાધ્યાયજીએ સં ૧૬૬૭મા આગરામા નદીપાર સામે કાઠે શ્રી ચંદ્રપાલસઘવી વગેરેના જિનાલયોની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.

મહોં વિવેકહર્ષગણિએ સં ૧૬૬૭માં આં વિજયસેનસૂરિની આજ્ઞાથી આગરામા ચોમાસુ કર્યું^૧

૧ આં વિજયસેનસૂરિનો સં ૧૬૬૭ના ચોમાસાનો ક્ષેત્રાદેશ પટ્ટક આ પ્રમાણે મળે છે

ઉં વિવેકહર્ષગણિ આગરામા ૧, (નદી)પાર-૨

ઉં ભાનુચંદ્રગણિ આગરા મધ્યે

૫૦ જયવિજયગણિ, ૫૦ વિજયહસસત્ક, સાગાનેર ૧.

૫૦ ભીમવિજયગણિ, ૫૦ જસવિજયસત્ક, માલપુર ૧

૫૦ હર્ષવિજયગણિ, નરાયણ ૧

૫૦ મહાનંદગણિ, અલવર ૧.

૫૦ ધનચંદ્રગણિ, રયવાડી તથા દિલ્હી ૧

૫૦ જયવિજયગણિ, ઉં કલ્યાણવિજયગણિસત્ક શમાણ ૧

અસ્તરગમ્મના આં બિનસિદ્ધસૂરિએ સવિધેવાણી કરી હતી કે, સમ્રાટ અકબર પછી દિલ્હીનો બાદશાહ મોટા શાહબાદ જહાંગીરનો શાહબાદો ખુશરો થયો. આથી શાહબાદ ખુશરોએ બાં બકબરના મરણ બાદ પોતાના પિતા સાથે બળવો કર્યો. બાદશાહ જહાંગીરે બાદશાહ થયા પછી આં બિનસિદ્ધસૂરિ ખુશરોને બાદશાહ બનાવવાના પક્ષમાં છે એમ સમજી શુસ્તામા આં બિનસિદ્ધસૂરિ માટે 'તુલુકે જહાંગીર (જહાંગીરનામા)' માં તિરસ્કાર ભર્યા શબ્દો લખ્યા હતા, અને સાથેસાથ અસ્તરગમ્મના મતિઓનો વિહાર દિલ્હીમાં ઠળ, આમરા પ્રદેશમાં સહતર બધ કરાવ્યો હતો. અસ્તરગમ્મના દુખમાં પ્રભાવક આં બિનમદ્રસૂરિ (સં ૧૬૧૨ થી ૧૬૭૭) આને ઉપાધ કરવા, ગુજરાત-પાટણથી વિહાર કરી, સં ૧૬૬૬માં આમરા પધાર્યા.

તેમણે મહોં વિવેકહર્ષગણિવર, ૫૦ પરમાનંદ ગણિવર, ૫૦ મહાનંદગણિ, ગુનિ ઉદયહર્ષ વગેરેનો સહકાર મેળવી, બાદશાહ જહાંગીરને મળી, સમગ્રવી સં ૧૬૬૬ નાં આગરામાં અસ્તરગમ્મના મતિઓનો વિહાર ખુલ્લો કરાવ્યો હતો. અને તે સાથે ત્યાં જ ધોમાસુ કચ્છું હતું. (પ્રકં ૪૦, પૃં ૪૮૩)

વિહાર ખોલ્યો

આથી ૨૫૯ છે કે, મહોં વિવેકહર્ષગણિ વગેરેએ 'આં બિનમદ્રસૂરિના અસ્તરગમ્મના મતિઓનો આગરા પ્રદેશનો વિહાર ખોલાવવાના પ્રયત્નમાં' મોટી મદદ આપી હતી. અસ્તરગમ્મના મતિવર ઉપાં રામલાલગણિ પોતાની મહાજન સુક્તાવલી માં મહોં વિવેકહર્ષગણિ ૫૦ પરમાનંદગણિ, અને મહાનંદગણિને આધારણ ગમ્મરાગથી અસ્તરગમ્મના સાધુઓ તરીકે બતાવે છે પણ

૫ કમલવિજયગણિ, હીસાર ૧ મહિમ ૨

અનિ પદ્મકુશલગણિ, અભિરામાબાદ

મોંલીમાં ૧ પતસરમાં ૧ યેરપુરમાં ૧ દુકમાં ૧ મસુકમાં ૧
દાં ૧માં ૧ સીત્લાડીમાં ૧ (—જૈન સાહિત્ય સંશોધક બંક ૧ અંક ૪ થો)

તે તેમની ભૂલ છે કેમકે ઇતિહાસ કહે છે કે, મહોં વિવેકહર્ષગણિ,
 ૫૦ પરમાનંદગણિ, ૫૦ મહાનંદગણિ, ૫૦ ઉદયહર્ષગણિ વગેરે
 “તપગચ્છના સાધુઓ” હતા બાદશાહ જહાંગીરનું ફરમાન પણ
 તેમને તપગચ્છના હોવાનું પુરવાર કરે છે. (—જૂઓ ફરમાન ૧૦ મું)
 પ્રતિષ્ઠાઓ.

ગચ્છનાયકે ૫૦ વિવેકહર્ષગણિને “ઉપાધ્યાયપદ” આપ્યું.
 તપગચ્છના ભં વિજયદેવસૂરિએ નગરશેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીના
 દબાણથી સં ૧૬૭૯માં બલાતથી અમદાવાદ વાસક્ષેપ મોકલી ૫૦
 મુક્તિસાગર (૫૦ રાજસાગર) ગણિને ઉપાધ્યાય પદ આપ્યું.

(—પ્રકં ૫૫, પૃં ૭૫૪)

હવે નગરશેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીની ધારણા હતી કે, (૧) ચિંતામણિ
 પાર્શ્વનાથના સ્થાને તીર્થધામ બનાવીશ, ઉં મુક્તિસાગરગણિને બે—
 એક વર્ષમાં આચાર્યપદવી અપાવી, તપગચ્છની સાગરશાખાના
 ભંદારક આં રાજસાગરસૂરિ બનાવીશ અને તેમના વરદ હસ્તે “ભં
 ચિંતામણિપાર્શ્વનાથનો મોટો જિનપ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ” કરાવીશ,
 પણ તેની એ ધારણા પાર પડી નહીં કેમકે તપગચ્છના આં વિજય
 દેવસૂરિ, બીજા નવા આં વિજયાનંદસૂરિ તથા બીજા ગીતાર્થોએ
 સં ૧૬૮૧ના પ્રં ચૈં શું ૯ના રોજ અમદાવાદના કાલુપુરના ઉપા-
 શ્રયમાં તપગચ્છનું મુનિ સંમેલન મેળવી, એક ઠરાવ કર્યો હતો કે
 મહોં ધર્મસાગરગણિવરનો અથ ‘સર્વજ્ઞશતક—સટીક’ અપ્રામાણિક છે

(—જૂઓ પ્રકં ૫૫ પૃં ૭૩૬)

આમ થવાથી નગરશેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીને વિચાર થયો કે ઉપાં
 મુક્તિસાગરગણિને આચાર્યપદવી અપાવવી હતી તે કામ હવે તરતમાં
 જ નહીં પણ લાલા કાળે પણ બને એવું લાગતું નથી અને બીજી
 તરફ તૈયાર થયેલ જિનપ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠાને રોકવી તે પાલવે તેમ નથી
 નગરશેઠ શાંતિદાસ ઝવેરીએ આ પ્રમાણે વિચાર કરી સં
 ૧૬૮૨ના જેઠ વદિ ૯ શુક્રવારે અમદાવાદના સિકંદરપુર (બીબીપુર)માં
 અમદાવાદમાં મહોં વિવેકહર્ષગણિવરની અધ્યક્ષતામાં મહોં
 મુક્તિસાગરગણિના હાથે પોતે અમદાવાદમાં તૈયાર કરેલ ભં ચિંતા-

મણિ પાર્શ્વનાથનો જિનપ્રાસાદ બીજા નાના મોટા ફેરા, બાવન ફેરીઓ અને જુની નવી જિન પ્રતિમાઓની મોટો ઉત્સવ કરી ખામધૂમધી પ્રતિષ્ઠા કરાવી. (—પ્રક્ર ૫૮ (૫૬) નજરશેઠવશ)

પ્રતિમાલેખો

ત્યારે ફરેક જિનપ્રતિમાઓ ઉપર નાના મોટા પ્રતિમાલેખો કાતશયેલા હતા. તે આ પ્રમાણે મળે છે

સંવત્ ૧૬૮૨ વર્ષે જ્યેષ્ઠ વસિ ૧ ગુરુવાસર અક્ષિમદાનાથ વાસ્તવ્ય મં. શ્રીમોસવાસ્થાતીય વૃક્ષશાસ્ત્રાયાં [સીસોદિયા] (શાં. વાઘ્યમાયાં નાઈ ગોરદેસુત).

સાં. સહસ્રકિરણ માર્યાં નાઈ કુખરિનાઈ સૌમાન્યદે પુત્રેણ સુત સાં. પનનીપ્રમુલ્લકુટુમ્બપુત્રેન

(શ્રીશર્ણુજયાચિતૈર્થે મહામહા પુર-સ્સરયાત્રા સમન્વાત સંવપતિ છાછમ્-સિલ્લેન)

સાં. શાન્તિદાસનામના સ્વધેમસે ઘી. જિનચિન્ચ સ્વયંકારિત પ્રતિષ્ઠાયાં કારિતમ્ [પ્રતિષ્ઠાપિતમ્]

પ્રતિં. સપગણ્ઠે [મહારકવિનયસેનસૂરિ પદાસકાર] મહારક શ્રીજિનય દેવસૂરિનારકે મહોં. ઘી વિવેકદર્શનાગિનામનુ શિષ્યમહોપાધ્યાય શ્રી મુક્તિસાગરગણિમિ (ધિયેડ્સુ)

નોંધ. કાઈ કાઈ નાની પ્રતિમાની આદિના પ્રતિમાલેખોમાં [ ]

નિશાનીમાં અત્યવેશા શબ્દો કાત્યાં નથી.

“ જાં. ઋષભદેવના જિનપ્રાસાદના ” ઉપર અભ્યારની પરિકરવાળી પાંચે જિનપ્રતિમાઓ ઉપરની ગાદીમાં “ જાં. અજિતનાથના જિન પ્રાસાદની જામતિમા ’ નં. ૬૧ તથા નં. ૭૦ મુનિસુમતસ્વામી નં. ૬૬ મહાવીરસ્વામી અને નં. ૭૧ સુમતિનાથસ્વામીની પ્રતિમા ઓની ગાદીમાં તેમજ જાં. ચિતામણિ પાર્શ્વનાથના જિનાલેખોમાં વધુ પ્રતિમાની ગાદીમાં થોડા ફેરફાર સાથે ઉપર મુજબ પ્રતિમા લખે છે

સં ૧૬૮૨ જે ૦ ૫૦ ૬ ના ભા . . . ની જિનપ્રતિમા,
વિમલવસહિના વિકમળ કાનળ વીશા શ્રીમાળીના ભા સભવનાથના
જિનપ્રાસાદમા છે (શત્રુજય કરમો)

સં ૧૬૮૨ જે ૦ ૫૦ ૬ ના ભા . . . . . ની જિનપ્રતિમા
વિમલવસહિના વિકમળ કાનળ વીશા શ્રીમાળીના ભા સભવનાથના
જિનપ્રાસાદમાં છે. (શત્રુજય કરમો) નં ૭૫ નો પ્રતિમા લેખ છે કે—

શ્રીપુઢરિકર્ણિવ પ્રતિષ્ઠિત તપાગચ્છે ઉપાં મુક્તિસાગરગગિમિ ॥

આ સિવાય સં ૧૬૯૬ મા તે ચિંતામણી પાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠાની
શ્લોકબદ્ધ પ્રશસ્તિ બની હતી જેની નકલ શ્રી જિનવિજયજી પાસે
સુરક્ષિત છે

નોંધ : અમે પ્રકં ૫૮, ૫૯ મા આ પ્રશસ્તિ આપીશું

એક દર મહોં વિવેકહર્ષગણિવરે સં ૧૬૫૭-૧૬૫૯ મા કચ્છ-
ભૂજ મા કચ્છ-ખાખરમા, સં ૧૬૬૭ મા મથુરામા, સં ૧૬૬૭-૬૮
મા આગરામા, અને સં ૧૬૮૨ મા અમદાવાદમા જિનપ્રતિમાની
પ્રાણપ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

અથે

મહોં વિવેકહર્ષગણિવરે સં ૧૬૫૨ મા વિજયપુરમા વિજય-
હીરસૂરિલઘુરાસ ” બનાવ્યો તથા “ વિજયહીરસૂરિ સજ્જાય ” બનાવી
અને ગુજરાતી ભાષામા ગદ્ય “ પરબ્રહ્મપ્રકાશ ” બનાવ્યો.

૫૮ ૫૦ પરમાનદગણિ-તેઓ મહોં વિવેકહર્ષગણિવરના
ગુરુબ્રાતા હતા બને વચ્ચે અવિહત ધર્મપ્રેમ હતો, તેથી તે બને
સાથે જ વિચરતા હતા અથકારો લખે છે કે, ૫૦ વિવેકહર્ષગણિવર
અને ૫૦ પરમાનદગણિ એ બને ૫૦ હર્ષાનદગણિની પાઠે સૂર્ય-
ચંદ્રની જોડી સમા હતા ૫૦ પરમાનદગણિએ સં ૧૬૫૨ મા
‘ હીરવિજયસૂરિ નિર્વાણ રાસ ’ બનાવ્યો હતો

(-પદ્માવલી સમુચ્ચય ભાં ૨, પૃં ૧૭૨)

૫૦ પરમાનદગણિએ આં વિજયસેનસૂરીશ્વરના શાસનમા વિવિધ
ભાષાવાળું ‘ વિજયચિંતામણિસ્તોત્ર ’ બનાવ્યું હતું સં ૧૬૭૧ મા

નાના દેશીય ભાષામાં 'સ્તવન' પણ બનાવ્યું હતું

૫૬ મુનિ ખેમાનદ, ૫૦ મહાનદમણિ-આ બંને મહોં
વિવેકકર્ષગણિવરના શિષ્યો હતા. તેમના બીજા નામો મુનિ ક્ષેમકર્ષ
તથા મુનિ મહાકર્ષ પણ મળે છે. મુનિ ખેમાનદ સં ૧૬૫૪માં
વિદ્યમાન હતા. ૫૦ મહાનદમણિએ સં ૧૬૫૭માં ચોમાસામાં
કમ્પન્ના રાયપુરમાં 'અજનામુંદરી રાસ' બનાવ્યો. તેમણે સં ૧૬૬૬
ના માં ૧૦ ૮ને રવિવારે આરસુ ગામમાં 'ભમ્તામરમ્તોત્ર' લખ્યું
હતું. ૫૦ મહાનદમણિ સં ૧૬૬૭માં જાં વિજયસેનસૂરિની
આજ્ઞાથી "અલ્પવર"માં ચોમાસુ રહ્યા હતા, સભવ છે કે તેઓની
પરપરામાં ૫૦ જિનકર્ષગણિ બંને પુણ્યકેદ મહાયોગી શ્રી લાભા
નંદી-લાભકર્ષ એન્દ્રે આનંદધનજી મહારાજ વચા હોય. (પ્રકં ૬૨)

(૧) પાલનપુરા શીલશાખા પદ્માવલી

૫૫. ૬૦ હેમવિમલસૂરિ

૫૬ ૫૦ ચારિત્રશીલગણિ

૫૭ ૫૦ સૌભાગ્યકલશગણિ-તે વિં સં ૧૫૭૭માં આગા

ગામમાં હતા.

૫૭ ૫૦ જ્ઞાનશીલગણિ

૫૮ ૫૦ સિદ્ધશીલગણિ-તેમણે સં ૧૫૬૦માં નંદનત્રીશી
ચોપાઈ બનાવી.

(૧) પાલનપુરા શીલ-ચારિત્રશાખા પદ્માવલી

૫૫. ૬૦ હેમવિમલસૂરિ-તેમની પરપરા પાલનપુરા વપામજી
તરીકે પણ પ્રસિદ્ધ હતી.

૫૬ ૫૦ ચારિત્રશીલગણિ-સભવ છે કે-તેમનું નામ ૫૦
ચારિત્રસાધુગણિ હોય, તેમની પરપરામાં ચારિત્ર, શીલ, સાધુ કળશ,
બંને ખીર વગેરે શાખા ચાલી હોય.

૬૦ હેમવિમલસૂરિના શિષ્ય ૫૦ ચારિત્રસાધુગણિના ઉપદેશથી
વીરમપુરના સં ૧૫૬૮ વૈં ૬૦ ૭ શુક્રવાર પુષ્પ મંક્ષત્રમાં
રાજા કુલકણના રાજ્યમાં વીરમપુરમાં ભગવાન વિમલનાથના જિન

પ્રાસાદમા રગ મ ડપ બનાવ્યો.

(-શ્રી જિન વિં પ્રાં લેં મંં લાં રજે લેં નંં ૪૧૮)

(-પ્રકં પપ નાકોડા તીર્થ)

પ૭ પંં મૌભાગ્યકલરાગણિ-તે વિં મં ૧૫૭૭ મા આગા-
ગામમા વિરાજમાન હતા તે પં આરિત્રશીલગણિના શિષ્ય હતા.

(૨) પાલનપુરા શીલચારિત્ર શાખા પટ્ટાવલી

પ૬ પં જ્ઞાનશીલગણિ.

પ૭ પં સિહકુશલગણિ-તેમણે સં ૧૫૬૦ મા “નદ બત્રીશી
ચોપાઈ” બનાવી હતી.

(૩) પાલનપુરા શીલ ચારિત્ર પટ્ટાવલી.

પ૬. પં જ્ઞાનશીલગણિ

પ૭ પં માણેકચારિત્રગણિ

પ૮. પં વિવેકચારિત્રગણિ-તે સં ૧૫૮૬ પ્રં વૈં સું ૭
સોમવારે વિદ્યમાન હતા જે લં વિજયદાનસૂરિની આજ્ઞામા હતા.

(૪) પાલનપુરા શીલ ચારિત્ર શાખા પટ્ટાવલી

પપ લં હેમવિમલસૂરિ

પ૬ પં ચારિત્રશીલ ગણિ

પ૭. પં સંઘચારિત્રગણિ-તે પાલનપુરા ગમ્મના પાટિયા-
ધર હતા

પ૮ મહોં વિમલચારિત્રગણિ-તે પં સંઘચારિત્રગણિના શિષ્ય
હતા તેમના ઉપદેશથી શિરોહીના મહાતપસ્વી સંઘપતિ જીવરાજ
વીશા પોરવાડના પુત્ર સં હીરજી પોરવાડે વિં સં ૧૬૦૩ પોં
સું ૧ શિરોહીથી આળૂ તીર્થનો છરી પાળતો યાત્રાસંઘ કાઢ્યો
તેમા મહોં વિમલચારિત્ર ગણિવર, તેમના શિષ્યો શ્રી સુનિ માણેક-
ચારિત્ર, સુનિ જ્ઞાનચારિત્ર, શ્રી હેમચારિત્ર, શ્રી સંઘધીર, અને શ્રી
ધર્મધીર તથા શિષ્યાઓ-પ્રં વિદ્યાસુમતિ, શ્રી રત્નસુમતિ વગેરે પરિવાર
સાથે હતા ચતુર્વિધ સંઘ સાથે હતા જેમા સાથે ૧૦૦ થી વધુ
વાહનો હતા (જૂઓ પ્રકં પ૧, પૃં ૫૧૦, સંઘ XXX ગણિવરો)

(-માગ્વાટ ઇતિહાસ ખ. ૭ રજી પૃ. ૩૨૩,
પ્રકં ૫૧, પૃ. ૫૧૫ શિરોહી નગર)

૧ ૫૦ હર્ષકુલગણિની પરપરા

૫૫. આં હેમવિમલસૂરિ-સ્વં સં ૧૫૮૩

૫૬ ૫૦ કુલચરણગણિ-તે મોટા વિદ્વાન હતા

૫૭ ૫૦ હર્ષકુલ ગણિવર-તેમનું બીજું નામ ૫૦ હર્ષકલચ

પણ મળે છે

“વર વિભુષ હર્ષકુલ, કરી “શત ભર્ષ” વિચાર,

મુલતાન સનાખત, વાળ્યા સહસ્ર અઢાર.

એમ ગચ્છપતિ કેરા, કેતા કદુ અવકાત

ને દેશ વિદેશ નર નરપતિ વિખ્યાત ૪૫”

(-આં હેમવિમલસૂરિ કૃત ‘તપાસોમશાખા પદ્યાવલી’)

તે મોટા વિદ્વાન હતા, સમર્થ કવિ હતા, તેમના ઉપર સરસ્વતી

દેવી પ્રસન્ન હતી.

અન્નાતના બાહ્યાદ મુજફર શાહે (ઇ. સં ૧૫૧૧ થી ૧૫૨૩,

વિ. સં ૧૫૬૮ થી ૧૫૮૦) સં ૧૫૭૨ માં ૫૫ માં આં હેમ

વિમલસૂરિને પકડાવી, કેદમાં પુરાવ્યા, અને અન્નાતના જૈન સંઘને

૧૨૦૦૦ ટકા ફઠ કર્યો, તે રકમ પાછી વળાવવામાં ૫૦ હર્ષકુલ

ગણિ વજેરે ચાર વિદ્વાન મુનિવરો બાહ્યાદ પાસે ગયા. તેઓએ

બાહ્યાદને સમજાવી, બાહ્યાદ પાસેથી એ રકમ સંઘને પાછી વળાવી

આપી હતી. (-પ્રકં ૫૫, પૃ. ૬૮૨ ઉપસર્ગ પ્રતિકાર)

આં હેમવિમલસૂરિવરે પોતાની પાઠે ‘આં સૌભાગ્યહર્ષ

સૂરિ’ને સ્થાપન કર્યા હતા. ૫૦ હર્ષકુલગણિ તેમના પક્ષમાં હતા,

તેથી તેમની શિષ્ય પરપરા ‘હર્ષકુલ શાખા’ તરીકે પ્રસિદ્ધ થઈ હતી.

શતાર્થી

૫૦ હર્ષકુલગણિએ ‘૫૦ વિજયવિમલગણિ’ને ‘ગચ્છાચાર

પદ્ધતિ’ લખાવ્યો હતો.

૫૦ હર્ષકુલગણિએ ‘ભુમો અરિહતાણુ’ના ૧૧૦ અર્થ કયા હતા, તેથી તેઓ ‘શતાર્થી’ તરીકે પ્રસિદ્ધ હતા.

તેમણે સં ૧૫૫૭ મા પંચપદાશ ગામમા ‘વાસુદેવ ચોપાઈ’ સં ૧૫૮૩મા “સુયગડગસુત્ત’ની ટીકા ‘દીપિકા’ અં ૬૬૦૦,^૧ ‘કવિકલ્પદ્રુમ’ પદ્ધતિ ૧૧, શ્લો ૩૮૩, તેની સ્વોપજ ટીકા, ‘ધાતુ-ચિંતામણી’ જેમા ૨૦૩૨ ધાતુઓ છે, ‘બધહેતુદયત્રિભંગી’ અને ‘કાવ્યપ્રકાશ’ વગેરે ગ્રંથો બનાવ્યા હતા.

૫૮ ૫૦ ઉદયસૌભાગ્યગણિ—તે ૫૦ હર્ષકુલગણિના વિદ્યા-શિષ્ય હતા તેમણે સં ૧૫૬૧ મા ‘સિદ્ધહેમશબ્દાનુશાસન-પ્રાકૃત વ્યાકરણની ટુઢિકા વૃત્તિ’ બનાવી હતી તેમનું બીજું નામ ૫૦ ઉદયકુશલ પણ મળે છે. તેમણે ‘મણિભદ્રવીરછદ’ બનાવ્યો છે

(૧) ૫૦ સઘહર્ષગણિની પરપરા

૫૫ આં હેમવિમલસૂરિ—સ્વં સં ૧૫૮૩

૫૬ ૫૦ સંઘહર્ષગણિ—ગુજરાતના બાદશાહ મુજફ્ફરશાહે આં હેમવિમલસૂરિને સં ૧૫૭૨મા પકડાવીને કેદમા પૂર્યા અને ખલાતના જૈનસઘનો ૧૨૦૦૦ ટકા દડ કર્યો તે રકમ પાછી વળાવવા, ૫૦ હર્ષકુલગણિ વગેરે ચારે વિદ્વાન મુનિવરો બાદશાહ પાસે ગયા હતા અને બાદશાહ પાસેથી તે રકમ પાછી વળાવી, હતી તે વિદ્વાન મુનિવરોમા ૫૦ સઘહર્ષગણિ પણ એક હતા.

(પ્રકં ૫૧, સઘગણિવરો ૫૫ પૃં ૫૧૦, ૬૮૨, ૮૨૪)

૫૭ ૫૦ ધર્મસિદ્ધગણિ—તે પોતાને આં આણુંદ-વિમલસૂરિના શિષ્ય બતાવે છે તો સભવ છે કે, તે આં આણુંદ-વિમલસૂરિના હસ્તદીક્ષિત શિષ્ય હોય અને તેમની આજ્ઞામા હોય તેમણે સં ૧૫૮૦ લગભગમા ‘વિક્રમરાસ’ બનાવ્યો

તેમના શિષ્ય (૫૮) ૫૦ જયવિમલગણિ, તેમના શિષ્ય

૧ ખરતરગચ્છીય ઉપાં સાધુરગે સં ૧૫૬૯મા સૂત્રકૃતાગસૂત્ર ઉપર કીર્તિકા નામની ટીકા અં ૧૩૪૧૬ રચી હતી

(૫૬) ૫૦ પ્રીતિવિમલગણિણે સં ૧૬૪૬માં 'મૃગાંકુમારશય' બનાવ્યો. તથા 'મેઘકુમારસન્નિધાય' બનાવી છે જે લોક પ્રિય છે.

૫૮ ૫૦ રત્નસિદ્ધગણિ—તેમણે 'નેમિભક્તામરં' શ્લોક ૪૫, અને 'પાર્શ્વદેવ્યાલુપમહિરં' શ્લોક ૪૫ બનાવ્યા હતા, તે 'નેમિભક્તામર'નું બીજું નામ 'પ્રાણપ્રિયકાવ્ય' પણ મળે છે.

સકલ છે કે તેમણે જ સાત અર્ધવાળા શ્રી ન્યમિનદન જનેયુઃ સ્તોત્ર તથા સં ૧૬૧૬માં છ અર્ધવાળું શ્રી વર્ધમાન જિનકાવ્ય બનાવ્યા હોય. (પ્રકરં ૪૪ પૃં ૭૪૬)

૫૯ ૫૦ રત્નસિદ્ધગણિ શિષ્ય ૫૬ ૫૦ શિવવિજયગણિણે ગિરનાર તીર્થમાળા બનાવી હતી.

(૩) ૫૦ વાનરઋષિની વિમલ પરપરાઓ

૫૫ આં હેમવિમલસૂરિ (પરપરા ૧લી)

૫૬ ૫૦ વિજયવિમલગણિ—તેમનું બીજું નામ ૫૦ વાનર ઋષિ પણ મળે છે ત્રણ છે કે ત્રીજું નામ વીપ્રઋષિ પણ હોય, તે વિમલ શાખાના હતા. છતાં તે મહોં રાજવિમલગણિ સાથે સ્હેતા નહોતા. પરંતુ વિદ્યાપ્રેમી હોવાથી, મહોં ધર્મસામર ગણિવરની સાથે સ્હેતા હતા.

તે (૫૫) આં હેમવિમલસૂરિ શિષ્ય (૫૬) ૫૦ પ્રમોદ મહેનગણિ, તેમના શિષ્ય (૫૭) ૫૦ સુમતિમહેનગણિના વિદ્યારી હતા. ૫૦ સુમતિમહેનગણિ પણ બીજાને વિદ્યા આપવામાં અતિકુશળ હતા.

તેમને (૧) ૫૦ વિદ્યાવિમલગણિ, (૨) ૫૦ વિવેકવિમલગણિ અને (૩) જ્ઞાનદેવિજયગણિ વગેરે શિષ્યો હતા.

અર્થાત્

તેમણે ૧૦ ૧૬૨૨ થી સં ૧૬૩૪ સુધીના ૧૦ વિજયમાન સૂરિના શિષ્યમાં ગણિજ્ઞાન પદ્ધતિની નાની ટીકા તેમજ ચવાઈ ૫૦ હર્ષકુશલગણિ પાસે ગણિજ્ઞાન પદ્ધતિનો આસ્વાદ મેળવી,

સં ૧૬૬૪મા આં વિજયસેનસૂરિના રાજ્યમાં ‘ગચ્છાચાર-
પદ્મનયની’ મોટી ‘ટીકા,’ અં ૦ ૫૧૫૮ બનાવી, જેમા તેમના શિષ્યો
૫૦ વિદ્યાવિમલગણિ, ૫૦ વિવેકવિમલગણિ, અને ૫૦ આનંદ-
વિજયગણિએ સહાય કરી હતી (ટીકા પ્રશસ્તિ)

સં ૧૬૨૩મા ‘ભાવપ્રકરણ, સ્વોપજ્ઞટીકા’ સાથે, ૧૬૨૨માં
‘ગચ્છાચાર પદ્મનય’ની નાની ‘ટીકા,’ સં ૦ ૧૬૬૪મા ‘ગચ્છાચાર
પદ્મનયની’ મોટી ‘ટીકા’ અં ૦ ૫૧૫૮ આં વિજયસેનસૂરિના રાજ્યમા
સં ૦ ૧૬૫૨ થી ૧૬૭૨ મા ‘વિવાહપદ્મતી ટીકા’ના આધારે બધ-
છત્રીસીની ‘અવચૂરિ’ બનાવી, જે છપાઈ છે, ‘ગુરુપર્વક્રમ ૪૬૦
૭૩, ‘જૈનેન્દ્રવ્યાકરણ’ની અનિટ્ટકારિકા-અવચૂરિ’ સં ૦ ૧૬૬૨ મા ૫૦
હર્ષકુલગણિના ‘બધહેતુદયત્રિલગી અવચૂરિ,’ સાધારણ જિનસ્તવન-
અવચૂરિ, પ્રતિલેખના કુલય’ ગાં ૦ ૨૮, સં ૦ ૧૬૩૬માં જં ૦ શું
આં હીરવિજયસૂરિની “જ બુદ્ધીવ પત્તિસુત્ત ટીકા”નું સંશોધન
કયું હતું

૫૭ ૫૦ વિદ્યાવિમલગણિ-તેમનાં બીજા નામો ૫૦ વીર-
વિદ્યાધર, ઉં ૦ વિદ્યાસાગરગણિ, ૫૦ વિદ્યાનંદ, ૫૦ વિદ્યાચંદ
૫૦ વિદ્યાધર વગેરે મળે છે. તે પોતાને ૫૦ વિજયવિમલગણિના
શિષ્ય બતાવે છે અને વિજયસેનસૂરિ નિર્વાણ સન્ન્યાય રાસમા પોતાને
તેઓ ૫૦ વિદ્યાગણિવરના શિષ્ય બતાવે છે તે ૫૦ વાનરઋષિગણિના
શિષ્યા હતા પ્રસિદ્ધ કાવ્યકાર ૫૦ દેવવિમલગણિના વિદ્યાશિષ્ય
હતા તે મોટા વિદ્વાન હતા તે ગુરુ-શિષ્યો મહોં ૦ ધર્મસાગર-
ગણિ સાથે વિચરતા હતા ૫૦ વિદ્યાવિમલગણિ એકાતપ્રિય અથવા
અદ્ય આયુષી હતા. આથી તેમનો વધુ નોધપાત્ર ઉલ્લેખ મળતો
નથી તે સં ૦ ૧૬૭૪ સુધી વિદ્યમાન હતા

કેકિદના શાં ૦ જગમલ ઓશવાલે પોતાની ૩૨ વર્ષની ઉમરમા
૫૦ વિદ્યાધરની પાસે “ચોથુ વ્રત” લીધું હતું

(શ્રી જિનવિજયજીનો ગ્રાં ૦ જૈં
લેં ૦ સં ૦ ભાં ૦ રજે લેં ૦ નં ૦ ૩૭૭)

આત્માનંદ સભાએ જૈન ઐતિહાસિક ગ્રંથ'શકાવ્ય સ્વયમભા પ્રકાશિત કર્યો છે. (-જૈનરાસમાળા ભા. ૧, પૃ. ૨૫૨, સૂરીશ્વર ઔર સમ્રાટ)

૫૬ ૫૦ વિજયવિમલ ગણિ-(૫૦ વાનવિમલિ પરપરા-બીજી)

૫૭ ૫૦ વિવેકવિમલ ગણિ-તેમણે સ. ૧૬૧૭માં પાટણમાં "ઉત્સુકકદુર્લાભ"ની બીજી પ્રતિષ્ઠાની તેની પુષ્પિકામાં તેમણે બીજી નામ મેલવિ' મળે છે તે સ. ૧૬૮૩ ના વૈ. ૧૦ ર ના ચૈત્ર પક્ષમાં હતા તેમણે આ. ૦ વિજયસેનસૂરિને કરેલા પ્રશ્નો તથા ઉત્તરો સેનપ્રશ્નમાં મળે છે

૫૬ ૫૦ વિજયવિમલ ગણિ-(પરપરા ત્રીજી)

૫૭ ૫૦ આનંદવિજય ગણિ-શ્રી સ્વયં તેમના ઉપદેશથી સ. ૧૬૫૬માં જેસલમેરમાં મોટો શ્રમભાર બનાવ્યો તેમાં જ. ૦ ગુ. ૦ આ. ૦ હીરવિજયસૂરિની પ્રતિમા બેસાડી

આ. ૦ આણંદવિજયગણિએ આ. ૦ વિ. ૦ સેનસૂરિ સુખીની સંસ્કૃત ભાષા પદ્યમાં 'તપાગચ પટ્ટધર પટ્ટકમણુર્વાવલી પદ્ય-૭૪ સર્વ' જ. ૦ ૬૭ જ. ૦ ૮૪ અક્ષર-૧૬ બનાવી છે

તેમણે આ. ૦ વિજયસેનસૂરિને કરેલા પ્રશ્નો તથા ઉત્તરો સેનપ્રશ્નમાં મળે છે

૫૦ પ્રમોદમંડનગણિની મંડનપરંપરા

૫૬ આ. ૦ હેમવિમલસૂરિ

૫૬ ૫૦ પ્રમોદમંડનગણિ-તેઓ હેમવિમલસૂરિના શિષ્ય હતા

૫૭ ૫૦ સુમતિમંડનગણિ-તે ૫૦ પ્રમોદમંડનગણિના શિષ્ય હતા. મોટા વિદ્વાન હતા. વિદ્વન્માન્ય હતા. બાળઓને વિદ્યા આપવામાં અતિશય હતા. સાધુઓને ભજાવતા હતા. તેમણે સ. ૧૬૦૧ના શ. ૦ વ. ૧ ને સોમવારે ગધાર બહરમાં 'દીવાલીકમ્પનો બાલાવબોધ' રચ્યો. સ. ૧૬૪૪માં દીપકપૂજા વિષયક 'તેજસારશસ્ત્ર' રચ્યો.

(શ્રી પ્રશસ્તિ સ. ૦ ભા. ૧ પ્ર. ૧૦. ૩૬૦)

૫૮. ૫૦ સહજવિમલગણિ—તે ૫૦ સુમતિમ ડનગણિના શિષ્ય હતા તેમણે સં ૧૬૫૪મા આણહિલપુર પાટણમા “ભં શખેશ્વર પાર્શ્વનાથ”ની કૃપાથી, પોતાને તથા ૫૦ વિદ્યાવિમલ-ઉં વિદ્યાસાગરગણિને વાંચવા માટે અને પોતાના શિષ્ય ૫૦ વિજય-વિમલગણિને ભણાવવા માટે ‘શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણસૂત્ર લખ્યું

(—શ્રી પ્રશસ્તિ સગ્રહ ભાં ૨જો, પ્રશં ૧૦ ૬૦૫)

ઉં વિદ્યાવિમલના શિષ્ય મહોં સહજસાગરગણિ તે આમનાથી જુદા છે.

રાસકારો

આં હેમવિમલસૂરિએ ગુજરાતી રાસ સાહિત્યકારોની ઘણી શ્રમણપરપરા આપી છે, તે આ પ્રમાણે જાણવા મળે છે.

૫૫ આં હેમવિમલસૂરિ—સં ૧૫૪૮ થી ૧૫૮૩

(૫૬) ૫૦ કુલચરણગણિ (૫૭) ૫૦ હર્ષકલશગણિ—તેમણે સં ૧૫૫૭મા પચલાશમા ‘વસુદેવચોપાઈ’ બનાવી.

૫૫ આં હેમવિમલસૂરિ, (૫૩) ૫૦ સાધુવિજય માટે જૂઓ (પ્રકં ૫૦ પૃં .)

૫૪. ૫૦ કમલસાધુ—તેમનું ખીજુ નામ કમલધર્મ પણ મળે છે તે આં હેમવિમલસૂરિના હસ્તદીક્ષિત હતા

૫૫. ૫૦ આનંદગણિ—તેમણે સં ૧૫૬૨માં ‘સ્તવન-ચોવીશી’ રચી (—પ્રકં ૫૩)

૫૪ ૫૦ કમલધર્મગણિ શિષ્ય (૫૫) ૫૦ હસસોમગણિએ સં ૧૫૭૫માં ‘પૂર્વદેશત્રૈત્યપરિપાટી’ બનાવી

૫૫. આં હેમવિમલસૂરિ ૫૬ આં સૌભાગ્યહર્ષસૂરિ

(—પ્રકં ૫૫ પૃં ૪૪૫)

૫૭ ૫૦ કલ્યાણહર્ષગણિ—તેમણે સં ૧૫૬૪મા ગધારમા ‘કૃતવર્મરાજરાસ’ બનાવ્યો

૫૫ આં હેમવિમલસૂરિ શિષ્ય (૫૬) સુનિ દાનવર્ધનજી—તેઓ ગરુડનાયકના હસ્તદીક્ષિત શિષ્ય હતા

૫૭ ૫૦ હસધીરગણિ-તેમણે સ. ૧૫૫૪માં 'હેમવિમલ સૂરિ' રચ્યો.

૫૬ આ. ૧૦ આનંદવિમલસૂરિ, ૫૭ ૫૦ ધનવિમલગણિ,

૫૮ મુનિશિવવિમલ (નગરશેઠ બહાર 'નેમિનાથ ચરિત્ર)

૫૫. આ. ૧૦ હેમવિમલસૂરિ સ. ૧૫૮૩

૫૬ ૫૦ કુલવીરગણિ ૫૭ ૫૦ કુલધીરગણિ.

૫૮ ૫૦ કુશલસયમગણિ-તેમણે સ. ૧૫૫૫માં 'હરિ બલમજીરાસ' રચ્યો.

જુજરાતના બાદશાહ સુબકશાહે (સ. ૧૫૬૮ થી ૧૫૮૪) આ. ૧૦ હેમવિમલસૂરિને સ. ૧૫૭૨માં પકડાવી કેદમાં પૂર્ણ અને ખલાતના જૈનસંબંધો ૧૨૦૦૦ ટકા હડ કર્યો. તે રકમ પાછી વળાવવા માટે ૫૦ હર્ષકુલગણિ વગેરે ૪ વિદ્વાન મુનિવરો બાદશાહ પાસે ગયા. તેઓએ બાદશાહને ખુશ કરી, બાદશાહ પાસેથી ૧૨૦૦૦ ની રકમ પાછી વળાવી હતી. આ ચાર મુનિવરોમાં ૫૦ કુશલ સયમગણિ પણ હતા. (-પ્રક. ૫૫ પૃ. ૬૮૨, ૮૨૪, ૮૨૫)

૫૫. આ. ૧૦ હેમવિમલસૂરિ-તેમની આજ્ઞામાં મહાકવિ ૫૦ હાવલમસુમય પણ હતા. (-સ. ૧૫૫૫ થી ૧૫૬૦ પ્રક. ૫૨)

૫૮ ૫૦ સિદ્ધકુશલગણિએ સ. ૧૫૬૦માં 'નંદવત્રીશી ચોપાઈ' બનાવી. (-પ્રક. ૫૫ પૃ. ૮૨૨, ૮૨૩. શીલગાળ)

વપગજીના (૫૪) આ. ૧૦ સુમતિસાધુસૂરિ, (૫૫) ૫૦ પદવિજય ગણિ, (૫૬) ૫૦ જયવિજયગણિ (૫૭) ૫૦ શાતિવિજયગણિ શિખ ૫૦ દોહતવિજય ગણિવરે 'ખુમ્માલુરાસ' બનાવ્યો.

(-પ્રક. ૫૪)

સ. ૧૫૬૮ના વૈ. ૧૦ ૭ ગુરુપુખ્તમાં કુલકર્ણના રાજ્યમાં વીરમપુરના જૈનસંઘે વિમલનાથ જિનપ્રાસાદમાં બ. ૧૦ હેમવિમલસૂરિ શિખ ૫૦ ચારિત્રસાધુગણિના ઉપદેશથી 'રગમડપ' બનાવ્યો. (-પ્રક. ૫૫ નાકો ૧. તીર્થ જિનવિ લે. ૨. ૧૦. ૨ લે. ૧૦. ૪૧૮)

૫૦ ઉદયસાનુએ સ. ૧૫૬૫માં વિક્રમસેનચોપાઈ બનાવી.

પ્રભાવક જૈનો—ઈડરના રાજવશમા ઘણા રાજાઓ જૈન તથા જૈન ધર્મ પ્રત્યે પ્રેમવાલા થયા હતા

(૧) ઈડરનો રાજાભાણુ—તે આં હેમવિમલસૂરિનો ભક્ત હતો.

(૨) ઈડરનો રાજા નારાયણુ—તે મહોં શાન્તિય દ્રગણિવરનો ભક્ત હતો (જૂઓ પ્રં ૫૫ પૃં ૭૭૫ મહોં હાનર્ષિગણિનો વાચક વશ નં ૨)

(૩) ઈડરનો કોઠારી સાયર,

(૪) ઈડરનો કોઠારી શ્રીપાળ

(૫) ઉજ્જૈનનો આરતધારી શેઠ માણુકચ દેવ આસવાલ જૈન
(—પ્રં ૫૫ પૃં ૮૩૬ થી ૮૪૨ મણિભદ્ર મહાવીર)

જૈન તીર્થો

જૈન ધર્મમા (૧) કલ્યાણુક તીર્થ (૨) અતિશય તીર્થ અને (૩) ચમત્કારી તીર્થ એમ ત્રણ જાતના તીર્થો બન્યા છે

શ ખેશ્વરજી, કુલ્પાકજી, અતરીક્ષજી, કેળોઈ, આશિયા, રામસેન, જીરાવલા, કલોધિ કેશરીયાજી, મગરવાડા, ચાદનગાવ, લોચણીજી, વગેરે ચમત્કારી તીર્થો છે.

ચમત્કારી તીર્થમા અધિષ્ઠાયક દેવ ચમત્કારો બતાવે છે આ જનતા ચમત્કારી તીર્થોને બહુ માને છે.

અમે પ્રં ૩૬ પૃં ૨૩૫મા રામસેન તીર્થ તથા તેના અધિષ્ઠાયક ચક્ષુનો પ્રસંગ આપ્યો છે. જીરાવલા તીર્થનો પરિચય પણ આપ્યો છે.^૧

૧ જીરાવલા તીર્થ—આપણે આં અજીતદેવસૂરિ, જીરાવલા તીર્થનો ઇતિહાસ, અને જીરાવલા ગચ્છનો પરિચય પહેલા (પ્રકં ૪૦, પૃં ૪૭૬, ૫૨૮, પ્રકં ૪૧, પૃં ૫૫૪, પ્રકં ૪૨, પૃં ૭૧૦, ૭૨૨મા) જોઈ ગયા છીએ જીરાવલા ગચ્છ માટે શિલાલેખોના આધારે વિશેષ આ પ્રમાણે જાણવા મળે છે—

(૧) વડગચ્છના આં દેવચંદ્રસૂરિ—(૪૧ મા) આં વાદિદેવસૂરિની પાટ આં જિનચંદ્ર (જિનભદ્રસૂરિ) થયા (પ્રકં ૪૧, પૃં ૫૭૩, ૫૮૨, ૫૮૬)

૧૦ હેમવિમલસૂરિના સમયે (૧) વરકાણા તીર્થ (૨) નાકેડા તીર્થ અને (૩) મજરવાડા તીર્થ જેમ ત્રણ જમતકારી તીર્થો બન્યા તે આ પ્રમાણે—

(૧) શ્રી વરકાણા તીર્થ

સ્તુતિ—

સર્વનિવર્જયશ્રિયાં ધરપ્રદ સર્વત્ર સેવાજુષામ્

યોઽમૂર વા વસૌહ્યમ્ સ્વીપ્સુતિમદ્વાકાન્યપ્રકાશોવરમ્

યદ્ વાઽઽમીદ્ વરકાણક કિમિતિ સત્ક્યાસિસિમાર્થેવતત્

સ ધીપાર્થવિમુ પ્રમાવશિમૂતામાવાય મૂયાદ મુનિ ॥ ૧ ॥

(નિમનતના આ વિન્ધકસરિત શ્રી નિમતોત

કેમ-૫૫મું સ્તોત્ર મ્હે ૧૧ પ ૮૩) ૧-

મારવાડની ગોલવાડમા શાણી સ્ટેશનથી ૩ માઈલ દૂર અને

ને મોડા મનસુખમુદાવળા હતા તેમના પૃથ્વર આ રામ્યસૂરિના ઉપ દેશથી જીવતા પાત્રનામના નિપ્રાસાદમાં દેરિઓ બની હતી

તથા સ ૧૪૧૫ એ વ ૬ છુપ અનુરાધાક્ષત્રમાં અને સ ૧૪૧૩ના શ મુ ૧૩ સ્વાતિ નક્ષત્રમાં પશુ જુહી જુહી દેરિઓ બની હતી.

જેન તીર્થ

જીવતા ગમ્બની પદ્મવતી ૧ લી

(૧) જ વીરસિદ્ધશ્રિ

(૨) જ વીરચન્દ્રશ્રિ સ ૧૪૩૫ મહા વ ૧૨ સોમવાર

(૩) જ શાસિન્દ્રશ્રિ-સ ૧૪૫૩ વે સુ ૨ સોમવાર

જીવતા ગમ્બની પદ્મવતી ૨ લી

(૧) જ ઉત્તમસૂરિ-૧૫ ૮ ને સુ ૧ સોમ

(૨) જ સાત્રમસૂરિ-સ ૧૫૨૭ મ વ ૭ રવિ.

જીવતા ગમ્બની પદ્મવતી ૩ લી

(૧) જ દેવનસૂરિ સ ૧૬૫૧ વ સુ ૫ શુક્રવાર

(૨) આ સોમમુદ્રશ્રિ સ ૧૬૫૧ વે સુ ૫ (પ્ર ૪૧ ૫ ૫૬૬)

(તથા વિસ્તૃતિ આ વિન્ધવતીન્દ્રશ્રિનો જેન પ્રતિમા મેળસમઢ

આ ૧ મેળ ન ૬૨ ૬૬ ૧૩૮ ૨૫૬ ૩ ૬ ૩૧)

નાકોડા શહેરથી ૬ માઈલ દૂર વરકાણા ગામ છે. ગામ નાનું છે. પણ આ ગામ ગોલવાડ પ્રાન્તના જૈનોની પચાયતનુ મુખ્ય સ્થાન છે ગામમા જૈનોના ઘર નથી પણ ગામની વચ્ચે ખાવન દેરીઓ વાળો પ્રાચીન વિશાળ જિનપ્રાસાદ વિદ્યમાન છે જેમાં રગમડપ અને નવ ચોકીના એક થાંભલા ઉપર સં ૧૨૧૧ નો લેખ છે જિન પ્રાસાદમા મૂળનાયક તરીકે ભં પાર્શ્વનાથની ધાતુની પ્રાચીન ભવ્ય પ્રતિમા વિરાજમાન છે. તેનું પરિકર સં ૧૭૦૭મા બન્યું છે જિન પ્રાસાદમા બીજી પણ ઘણી પ્રતિમાઓ છે ભં હેમવિમલ-સૂરિવરે ભક્તામર સ્તોત્ર અને કલ્યાણમદિર સ્તોત્રની પાદપૂતિરૂપે મદાકાન્તામા વરકાણા પાર્શ્વનાથનું સ્તોત્ર શ્લોક ૪૬ બનાવ્યું હતું (પ્રકં ૫૫ પૃં ૬૮૫)

(૫૪) ભં સાધુરત્નસૂરિના શિષ્ય કવિ ચક્રવર્તી સર્વરાજગણિવરે સં ૧૫૪૯ કાં ૧૦ ૧૨ ના રોજ માડવગઢમા “આનંદસુદર અથ” બનાવ્યો હતો તેની પ્રશસ્તિમા “શ્રી વરકાણા પાર્શ્વ પ્રસન્નો ભૂયાત્” એમ લખ્યું છે (પ્રં ૫૪ પૃં ૪૩૯)

આથી અનુમાન થાય છે કે સં ૧૫૪૯ થી વરકાણા પાર્શ્વનાથનું આ સ્થાન તીર્થ તરીકે વિખ્યાત હતું

જિનપ્રાસાદમા પેસતા ડાબી તરફના હાથી પાસે શિલાલેખ જોદેલો છે તેમા ઉલ્લેખ છે કે-મેવાડના રાણા જગત્સિંહે તપ-ગચ્છના ભં વિજયદેવસૂરિના ઉપદેશથી સં ૧૬૮૬ પોં ૧૦ ૮ શુક્રવારે જાહેર કચું છે કે વરકાણામા દર સાલ પોષ વદમા ૮, ૯, ૧૦ અને ૧૧ ને દિવસે મેજો ભરાય છે રાજ્યે આ મેજામા જાત્રાળુઓનું કોઈ જાતનું મહેસુલ લેવું નહીં (જૂઓ પ્રં ૪૪ પૃં ૪૨)

આં વિં વલ્લભસૂરિ અને આં વિં લલિતસૂરિના ઉપદેશથી ગોલવાડના જૈનસંઘે અહીં “વરકાણા પાર્શ્વનાથ જૈન વિદ્યાલય શુરુ કુલ” બનાવ્યું છે (અમારો જૈન તીર્થોનો ઇતિં પૃં ૩૨૨)

(૨) નાકોડાતીર્થ મારવાડમા માલાની પરગણામા ખાલોતરા રેલ્વે સ્ટેશનથી ૭ માઈલ દૂર નાકોડા તીર્થ છે.

લોકવાયકા છે કે-એક રાજાના (૧) વીરમસેન અને (૨) નકોશસેન એ બે રાજકુમારોએ પહાડીઓની વચ્ચે ૨૦ માઈલના ફાસલે (૧) વીરમપુર અને (૨) નક્કોર નગર-નક્કોરપુર વસાવ્યા તથા બન્નેએ જૈન ધર્મ સ્વીકારી (૧) ૭૦ થી દ્રમણુ અને (૨) ૭૦ પાર્શ્વનાથના મોટા જિનપ્રાસાદો બનાવ્યા અને આ ૦ સ્ફૂલિભદ્રસ્વામીના હાથે તેઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

વીરમપુરમાં સ. ૬૦૬માં ૨૭૦૦ જૈનધર્મ બન્યા હતા. અહીંના ૨૫૦ હરખચકલ તાતેક જૈને ૭૦ થી દ્રમણુના જિનપ્રાસાદોનાં છોડોદાર કરી, તેના મૂળનાયક ૭૦ થી દ્રમણુને લોકરત્ના પદ્મશર્મા નવા ૭૦ મહાવીરસ્વામીને મૂળનાયક તરીકે બેસાડ્યા.

આ પ્રતિમા સ. ૧૨૨૩માં ખડિત થવાથી સુધે ત્યાં ૭૦ મહાવીરસ્વામીની બીજી નવીપ્રતિમા સ્થાપી. આ ૦ આલમશાહે વીરમપુર ભાગ્યું જિનપ્રાસાદ તોડ્યો અને તે નાકોશને ભાગવા ગયો. સુધે ત્યાંથી ૧૦ માઈલ દૂર કાઠાગ્રામ પાસેના કાલીદ્રુમમાં ૭૦ પાર્શ્વનાથ વલેરેની ૧૨૦ પ્રતિમા પદ્મશર્મા બાદશાહે નગર અને ખાલી બનેલા જિનપ્રાસાદ તોડ્યા. પછી જૈનોએ વીરમપુરના જિનપ્રાસાદોનાં છોડોદાર કરાવ્યો. ત્યારે એક જૈનને સ્વપ્ન આવ્યું કે “કાલીદ્રુમમાં ૭૦ પાર્શ્વનાથ છે તેને અહીં લાવી બેસાડો” આથી સુધે કાલી દ્રુમમાંથી ૧૨૦ જિન પ્રતિમાઓ લાવી, મૂળનાયક તરીકે ૭૦ નાકોશ પાર્શ્વનાથને બેસાડી મંદિરમાં સર્વ પ્રતિમાઓને બેસાડી ત્યારથી આ સ્થાન નાકોશ-નાકોશ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયું.

ત્યાં આજે (૧) નાકોશ પાર્શ્વનાથનું જિનાલય, (૨) લક્ષ્મીબાઈનો સુવર્ણજિનપ્રાસાદ અને (૩) માલાયાહનું ટેકરા ઉપર બનેલ ૭૦ શાન્તિનાથનું મંદિર, એમ ત્રણ જિનાલયો છે. જે સુંદર કારીગરીવાળા હતા. શિખરવાળા છે તે ત્રણે જિનપ્રાસાદોનો પરિચય આ પ્રમાણે છે (૧) નાકોશ પાર્શ્વનાથનું જિનાલય-મહો. ૦ સમયસુંદરગણિચરે આ લીધેનું “નીલ નામ જયો શ્રી. નાકોશ” સ્તવન બનાવ્યું છે. આ

તીર્થ પદ્મીવાલ શ્વેતામ્બર જૈનોએ સ્થાપ્યુ છે જેમા ૧૨ થી ૧૭મી શતાબ્દી સુધીની ઘણી જિન પ્રતિમાઓ છે જે દરેકની ઉપર વિવિધ સાલના પ્રતિમા લેખો છે

એક કાઉસગીઆ ઉપર વિં સં ૧૩૦૩નો લેખ છે.

સઘે સં ૧૬૨૧મા દરવાજો બનાવ્યો, તથા શ્રી નાકોડા પાર્શ્વનાથની કૃપાથી પદ્મીવાલ ગચ્છના ભં યશોદેવસૂરિના સમયે, રાવલ જગમાલના રાજ્યમા સં ૧૬૭૮ ખીં અં સું ૨ રવિવારે ભં મહાવીર સ્વામીના જિનાલયમા ચોકી બનાવી, તેમજ સં ૧૬૮૨ અં સું ૬ સોમવારે નદીમડપ બનાવ્યો

અહીં મૂળનાયક તરીકે “ ૨૫ ઇંચ ઉચી નાકોડા પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાઓ છે અહિંના ક્ષેત્રપાલ અધિષ્ઠાયક નાકોડા ભૈરવ છે. જે ચમત્કારી છે મદિરની મૂળ બાધણી પર (બાવન) જિનાલય મદિર વાળી છે તેમા દેરીઓ બનાવવાનુ કામ ચાલુ છે સં ૨૦૧૬ મહા સુદ-૧૪ના રોજ છેલ્લી પ્રતિષ્ઠા થઈ છે

(૨) ખીજો જિન પ્રાસાદ-ભં ઋષભદેવનુ જિનાલય

વીરમપુરની લક્ષ્મી બાધ્યો આ મદિર બનાવી તેમા સં ૧૫૬૮ વૈં સું ૬ને રોજ ભં હેમવિમલસૂરિના હાથે ભં ઋષભદેવની જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી ત્યારે વીરમપુરમા ૧૫૦૦ જૈન ઘર હતા, અહીં આજે મૂળનાયક તરીકે બે કુટ ઉચી ભં ઋષભદેવસ્વામીની ભવ્ય પ્રતિમા છે બે બાજુ બદામી રગની બે જિન પ્રતિમાઓ છે તે મદિરમા કુલ ૩૫ જિન પ્રતિમાઓ છે

અહીં વીરમપુરના સઘે રાવલ ઉપકર્ણના રાજ્યમા સં ૧૫૬૮ અં સું ૫ (વૈ સુ ૭) ગુરુવાર પુણ્ય નક્ષત્રમા તપાગચ્છના ભં હેમવિમલસૂરિના શિષ્ય પંં ચારિત્રસાધુગણિવરના ઉપદેશથી ભં વિમલનાથના જિનપ્રાસાદમા “ રગમડપ ” બનાવ્યો, સં ૧૫૭૨ અં સુ ૧૫ ને રોજ ભં હેમવિમલસૂરિના શિષ્ય પંં વિમલચંદ્રગણિના ઉપદેશથી નવ ચોકી કરાવી, તથા મહોં ધર્મ-સાગર ગણિવરના ઉપદેશથી સં ૧૬૩૭ના વૈ સુ. ૩ ગુરુવારે રાવલ

તીર્થ પલ્લીવાલ શ્વેતામ્બર જૈનોએ સ્થાપ્યુ છે જેમા ૧૨ થી ૧૭મી શતાબ્દી સુધીની ઘણી જિન પ્રતિમાઓ છે જે દરેકની ઉપર વિવિધ સાલના પ્રતિમા લેખો છે

એક કાઉસગીઆ ઉપર વિં સં ૧૩૦૩નો લેખ છે

સઘે સં ૧૬૨૧મા દરવાજો બનાવ્યો, તથા શ્રી નાકોડા પાર્શ્વનાથની કૃપાથી પલ્લીવાલ ગચ્છના ભં યશોદેવસૂરિના સમયે, રાવલ જગમાલના રાજ્યમા સં ૧૬૭૮ ખીં અં સું ૨ રવિવારે ભં મહાવીર સ્વામીના જિનાલયમા ચોક્કી બનાવી, તેમજ સં ૧૬૮૨ અં સું ૬ સોમવારે નદીમડપ બનાવ્યો

અહીં મૂળનાયક તરીકે “ ૨૫ ઇંચ ઉચી નાકોડા પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાઓ છે. અહિંના ક્ષેત્રપાલ અધિષ્ઠાયક નાકોડા ભૈરવ છે જે ચમત્કારી છે મહિરની મૂળ બાધણી પર (બાવન) જિનાલય મહિરવાળી છે તેમા દેરીઓ બનાવવાનુ કામ ચાલુ છે સં ૨૦૧૬ મહા સુદિ-૧૪ના રોજ છેલ્લી પ્રતિષ્ઠા થઈ છે

(૨) બીજો જિન પ્રાસાદ-ભં ઋષભદેવનુ જિનાલય

વીરમપુરની લક્ષ્મી બાધએ આ મહિર બનાવી તેમા સં ૧૫૬૮ વૈં સું ૬ને રોજ ભં હેમવિમલસૂરિના હાથે ભં ઋષભદેવની જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. ત્યારે વીરમપુરમા ૧૫૦૦ જૈન ઘર હતા, અહી આજે મૂળનાયક તરીકે બે કુટ ઉચી ભં ઋષભદેવસ્વામીની ભવ્ય પ્રતિમા છે બે બાજુ બદામી રગની બે જિન પ્રતિમાઓ છે તે મહિરમા કુલ ૩૫ જિન પ્રતિમાઓ છે.

અહીં વીરમપુરના સઘે રાવલ ઉપકર્ણના રાજ્યમા સં ૧૫૬૮ અં સું ૫ (વૈ સુ. ૭) ગુરુવાર પુણ્ય નક્ષત્રમા તપાગચ્છતા ભં હેમવિમલસૂરિના શિષ્ય ૫૦ ચારિત્રસાધુગણિવરના ઉપદેશથી ભં વિમલનાથના જિનપ્રાસાદમા “ ૨૪મડપ ” બનાવ્યો, સં ૧૫૭૨ અં સુ ૧૫ ને રોજ ભં હેમવિમલસૂરિના શિષ્ય ૬૦ વિમલચ દ્રગણિના ઉપદેશથી નવ ચોક્કી કરાવી, તથા રહેલો કાન-સાગર ગણિવરના ઉપદેશથી સં ૧૬૩૭મા દે સું ૩ મહાવરે નં

શીમ મેઘરાજે વિમલનાથ જિનાલયમા રગમહત્ત્વ બનાવ્યો.

(પ્રક્રં ૫૫, પૃં ૮૨૨ શીલચાલિત શાખાની ૧લી પટ્ટાવલી.)

(શ્રીજિન વિં પ્રં લેં સં ભાં ૨ લેં ન ૪૧૮ ૪૨૧)

તેમજ સંઘે સં ૧૬૭૭ બીં અં સું ૬ દિને શુક્રવારે ઉત્તરા ક્ષાત્રુણી નક્ષત્રમા રાઉલ વિજયસિદ્ધના રાજ્યમા ભં વિજય સેનસૂરિ, આં વિજયદેવસૂરિના ઉપદેશથી આ જિનાલયનો ભૂલોદ્ધાર કરાવ્યો. આ જિનાલયમા સં ૧૮૬૫ નો પશુ શિલાલેખ છે.

(૩) ભં શાન્તિનાથનુ જિનાલય-આ મંદિર ત્રણે મંદિરોમા સૌથી ઉચુ છે વધુ પહોળુ છે નાકોડા પાશ્વનાથના જિનાલયની જમણી બાલુમા ઉંચી જમીનમા આવેલુ છે જેને શેઠ માસાશાહે બધા પું હતું તેને ચક્રેશ્વરી દેવીએ પ્રસન્ન થઈ ધન આપ્યું હતું તેણે મંદિરોના ખાત્ર ખાસ હોયો ટાળી, આ મંદિર બનાવ્યું હતું મૂળનાથક ભં શાન્તિનાથની પ્રતિમા ખલિત થવાથી સં ૧૯૧૦ મહા સુદ ૫ શુક્રવારે તેમા ભં શાન્તિનાથની બીજી નવી પ્રતિમા બેસાડવામા આવી હતી જે પ્રતિમા આજે વિદ્યમાન છે.

આ મંદિરમાં ૨૭ જિન પ્રતિમાઓ અને ચરણ પાદુકાઓ છે.

આ મંદિરમા સં ૧૬૧૪ માગસર ૫૦ ૨ નો ખરતરજખના ભં જિનચ દ્રસૂરિના સમયનો સરકૃત શિલાલેખ છે સં ૧૫૧૮ જેં સુ ૪ની ભં જિનચ દ્રસૂરિ પ્રતિષ્ઠિત ભં જિનપ્રસસૂરિની પ્રતિમા છે.

આ નગર વિક્રમની સત્તરમી શતાબ્દી સુધી સમૃદ્ધ હતું આજે અહીં મેવાનગર (પોં બાહોત્તરા) નાનું ગામ વસેલુ છે અહીં ઉપર મુજબ ઉચા શિખરવાળા મુંદર કારીઝરીવાળા ભવ્ય મોગા જિન પ્રાસાદો છે.

(અમારો જૈન તીર્થોનો ઇતિહાસ પૃં ૩૪૭ થી ૩૫૧ નાકોડા.)

(૩) મણિભદ્ર મહાવીર યક્ષનું મગરવાહાતીર્થ

સ્તુતિ

મૂત પ્રેનો ડાકિની શાકિની યા દુણ દયા રાશ્રસા વ્યતરામ ।

નાન્ના યસ્પાઙ્ગ્યાનિ ગાર્ગિત નિત્યાત સ દેવગં માગિમદ્ર નમામિ ॥૬॥

ધદાગત કાલિગૌ યસ્ય નિયં

सेवालशौ भैरवो कृष्णगौरौ ।
 तं विमलालिङ्गं सकं पूज्यपाद
 भक्त्युद्वेकान्माणिभद्रं नमामि ॥ ९ ॥
 वाराहवक्त्रेण सुगोभमान-
 भैरावणारूढमनेकशक्तिम् ।
 सर्वेश्वर भद्रकर वरेण्य
 श्रीमाणिभद्र शिरसा नमामि ॥ १० ॥
 योगिन्यश्च समे वीरा सेवायां यस्य नित्यशः ।
 विद्यमानास्तया भूतं माणिभद्रं नमाम्यहम् ॥ ११ ॥
 न मे सखा भूमितलेऽस्ति कश्चित्
 त्वत्त परो मोहविनाशहेतु ।
 त्यक्त्वा क्व गच्छामि भवन्तमेव
 न मे गति क्वापि तु माणिभद्र ॥ २० ॥
 सुतार्थी भजेत् पुत्रलाभाय नित्यं
 गदार्तश्च नैरोग्यमाप्नु मनुष्य ।
 मुमुक्षुस्तु मोक्षाय "मोक्षैक हेतु"
 धनार्थी धनप्राप्तये माणिभद्रम् ॥ २१ ॥
 राज्येऽभिसम्मानकर कृपालु,
 कारागृहाद् बन्धनमुक्तिहेतु ।
 देव परो नास्ति वरप्रदाता
 श्रीमाणिभद्रादिह विश्वमन्ये ॥ २३ ॥
 यशोवित्तविद्याप्रदातरमीड्यं
 जगद्वन्दनीय तपागच्छनाथम् ।
 पवित्रव्रत सर्वदाह स्मरामि
 दयाम्भोजिधि माणिभद्राख्यदेवम् ॥ २४ ॥

યસ્મેન્ સ્વચ્છમૂર્તિર્જિનપતિચરણાઙ્ગસેવિનાં સિદ્ધિદાતા

આસ્ત્રો દિવ્યનાગ મુનિપતિ વિમલાનન્દમક્ત પ્રવીણ ।

શુષ્કાત્પો દિવ્યરૂપ સુરમણિ મુરમી કલ્પકૃષ્ણે સમાન

ચીત્રે માધિમદ્રઃ પ્રદિશતુ કુશલ મુક્તિ સિદ્ધી સમૃદ્ધિમ્ ॥

હવેથી મને છે કે વિં સં ૧૫૪૭ માં ખાણુધારમા મહિષાસુર
ચક્ષ પ્રગટ થયા. (વીરવશાવલી વિવિધ મહાપદ્માવલી સમદ

પૃં ૨૧૮, પ્રકં ૫૩ પૃં ૫૬૪)

પૂં આં બુદ્ધિસાગરસુરિ હખે છે છે-વપાગમ્ભમા બૌદ્ધમા
(સોગમા) સૈકામા શ્રીઆણુદવિમલસુરિ થયા તેમણે ચતિઓમાં
શિયિલાચાર ડેખી પાચ હજાર ચતિઓની સાથે ક્રિયોદ્ધાર કર્યો.
તે પિદાર કરતા કરતા માળવામા ગયા તે ઉભયેનીમા સિપ્રા નદીના
કાંઠે જ ધર્મમસાણુમા કાઉસગ્ગ ખ્યાને રહ્યા ઉભયેનમા માણેકચંદ
ઓસાણુલજેન બારમવધારી આવક વસતો હતો તેની માતાએ
“વર્ધમાન આધોનિલ તપ” આશુ હતું ચતિઓ શિયિલ થવાથી
માણેકચંદની શ્રદ્ધા ચતિઓ પરથી ઉઠી ગઈ આં આનંદવિમલ
જ ધર્મમસાણુમા કાઉસગ્ગખ્યાને રહ્યા હતા ત્યાં તેમણે એક માસો
પવાસનું તપ આશુ હતું લોકોએ તેમની તારીફ કરી માણેકચંદની
માતાએ પુત્રને કહ્યું કે તું આં આણુદવિમલસુરિને વહોરવા માટે
તેડવા જા માણેકચંદને શ્રદ્ધા નહોતી પણ તે માતાના કહેવાથી જાને
ત્યાં મસાણુમા પરીક્ષા કરવા ગયો તેણે અધારામાં મશાલ સળગાવી
અને આં આણુદવિમલસુરિની દાહી પર ખરી, તેથી તેમની દાહીના જાળ
બળી ગયા અને તેમનું મુખ દાઝ્યું તો પણ તે મૌન અને શાત
રહ્યા તેથી માણેકચંદ શેકને તેમના સાધુત્વ વિશે શ્રદ્ધા ધર્મ અને
અને તે ગુરુના પગે પડ્યો, આં આનંદવિમલસુરિએ તેને શોધ
આપ્યો તેથી તે ગુરુભક્ત બન્યો માણેકચંદ શેકની પાલીમાં દુકાન
હતી ત્યાં આં આનંદવિમલસુરિ શોમાસુ રહ્યા ત્યાં આં આનંદ
વિમલસુરિએ ‘યજુજ્ઞમહાત્મ્ય વાચ્યું તેથી માણેકચંદને સિદ્ધા
થઈના દર્શન કરવા થયું જાવ થયો, અને તેણે “સિદ્ધાચલનાં

દર્શન કર્યા વિના ભોજન નહીં લેવાની પ્રતિજ્ઞા કરી, તપ આદ્યું અને યાત્રા કરવા ચાલ્યો તે સાતમા દિવસના ઉપવાસે પાલનપુર અને સિદ્ધપુરની વચ્ચે મગરવાડામાં આવ્યો ત્યાં તે વખતે ગામ ન હતું ત્યાં તેને ભિલ્લોએ લૂટી લીધો અને મારી નાખ્યો, મરતી વખતે તે સિદ્ધાચલના ધ્યાનમાં અને પચપરમેષ્ઠીના ધ્યાનમાં આરુઢ થયો હતો, તેથી તે મરીને મણિભદ્રવીર તરીકે ઘણા દેવોનો ઉપરી થયો.

એ સમયે ખલાતમાં ખરતરગચ્છ અને તપગચ્છના યતિઓમાં મતભેદ થતા ઝગડો થયો અને ખરતરગચ્છના યતિઓએ ભૈરવની આરાધના કરી તપગચ્છના યતિઓને મારી નખાવ્યા આથી ૫૦૦ યતિઓ માર્યા ગયા આથી આં આણુ દેવિમલસૂરિએ પાલનપુર તરફ વિહાર કર્યો તેઓ મગરવાડાની ઝાડીમાં ઉતર્યા ત્યાં રાત્રે આં આણુ દેવિમલસૂરિ ધ્યાન ધરતા હતા તેમની પાસે માણેકચદ શેઠે આવીને દર્શન દીધા સૂરિએ તેને ઓળખ્યો માણેકચદ શેઠે પોતાના મરણનો વૃત્તાંત કહ્યો, અને મણિભદ્રવીર તરીકે પોતાની ઉત્પત્તિ વિશેની હકીકત કહી દેવે તેમની સેવા-ચાકરી કરવા ચાચના કરી

આં આણુ દેવિમલસૂરિએ કહ્યું ‘ખરતરગચ્છના યતિઓએ ભૈરવને આરાધી અમારા ગચ્છના સાધુઓનો નાશ કરવા તેને મૂક્યો છે, તેનું નિવારણ કરો તપગચ્છના આચાર્ય, સાધુઓ, યતિઓ વગેરેને સહાય કરો મણિભદ્રવીરે કહ્યું, ‘હું આપની સેવામાં હાજર રહીશ અને ભૈરવનો ઉપદ્રવ ટાળીશ, પણ મારી એક માગણી છે કે, તપગચ્છના ઉપાશ્રયોમાં તથા દેરાસરોમાં મારી મૂર્તિની સ્થાપના કરવામાં આવે. સૂરિએ કહ્યું કે ‘તમને તપગચ્છના અધિષ્ઠાયક તરીકે સ્થાપવામાં આવે છે’

તેજ જગ્યાએ “મણિભદ્રવીરની સ્થાપના” કરવામાં આવી. તે સ્થાન મગરવાડા તરીકે પ્રસિદ્ધ થયું મણિભદ્રવીરે ભૈરવને વારી ઉપદ્રવ દૂર કર્યો મણિભદ્રવીરના કહેવા પ્રમાણે ભૈરવ શાંત થયો તપગચ્છના આચાર્યો જે નવા “પાટ” પર બેસતા તે ત્યાં પ્રથમ

જતા. અને મગરવાડામાં જઈ અકુમ કરી મણિભદ્રવીરને પ્રત્યક્ષ કરતા હતા.

તે પ્રમાણે તપગચ્છ સૌમશાખાના ૬૨મા ભ૦ શાંતિસોમે મગરવાડામાં રહી મણિભદ્રનું આરાધન કર્યું અને તેમના પગનો કે દીર્ઘાણનો કંઈક અંશ આગલોડમાં લઈ ગયા અને ત્યાં મણિભદ્રવીરના કહેવા પ્રમાણે ડેરુ બંધાવી ત્યાં સ્થાપના કરી. (પ્રક૦ ૫૩ પૃ૦ ૫૬૩)

તેથી તપગચ્છના ઉપાખ્યોમાં તથા દેશસરમાં પુર, નગર અને ગામે ગામમાં મણિભદ્રવીરની સ્થાપના ન્યાં ત્યાં જોવામાં આવે છે.

જૈન શાસનના અધિષ્ઠાપક તરીકે મણિભદ્રવીર જૈન સુમ્મજ્ઞ દંષ્ટિ દેવ છે. વિ૦ સ૦ ૧૭૩૩માં આગલોડમાં મણિભદ્રવીરનું ડેરુ સચે બંધાવ્યું.

સ૦ ૧૮૬૦માં આગલોડના ઠાકોર હરિસિંહના વખતમાં ૫૦ સુક્રિતનિજબલના ઉપદેશથી આગલોડના જૈનસચે મણિભદ્રવીરના દેશનો “લુણ્ણદાર” કર્યો. તે દેશસરની પાસે આદીશ્વર ભગવાનની પાદુકાદેરી છે બીજી દેરીઓ પણ જૈનોની છે તેની પાસે આવક સુધની બંધાવેલી ધર્મશાળા છે તથા જૈનસચે બંધાવેલો કૂવો છે.

આગલોડના જૈનસુધની માલિકી તથા વહીવટ તો મણિભદ્રવીરનું ડેરુ, દેરીઓ તથા ધર્મશાળા, બાજ, કૂવો વગેરે છે.

આગલોડમાં આવકોના ૧૦૦ ઘર, જે શિખરબાગી દેશસર છે.

(-વીજાપુર-બૃહદ્વૃત્તાતમાથી)

મણિભદ્રવીર તે પૂર્વે માણેકચદ્ર ચોક નામે વીસાઓશવાલ આવક હતો. તેથી અમદાવાદ સુરત, ઝુનઈ પૂના વિજાપુર વગેરે ઓશવાલો ત્યાં બાધા રાખવા-મૂકવા આવે છે.

મણિભદ્રવીરના દેવળના પ્રાસાદના ગભારામાં આગળ તેમજ ખરતરગચ્છના ચતિઓ (આજથી ૨૫-૩૦ વર્ષ પૂર્વે) જૈનની સ્થાપના કરી છે પણ અમારા જોવો મત છે કે, જૈનની સ્થાપના ત્યાં ન રાખતા પાસે દેરી કરી તેમાં કશી જોઈએ.

આગલોડ, ઈલોડ વગેરે ગામો બીજા ઠાકોરોએ વસાવેલા છે.

આગલોડમાં મણિભદ્રવીર

ઈં સં ૧૯૨૧ માં ‘મણિભદ્રતીર્થનું વર્ણન’ નામનું પુસ્તક બહાર પડ્યું છે. તેમાં ‘આગલોડને પહેલા અગસ્થિપુર કહેતા હતા, તથા અગસ્થિ ઋષિએ મણિભદ્રવીરને આરાધી પ્રગટ કર્યા ‘ઈત્યાદિ કેટલીક બાબતો જૂઠી અને ઇતિહાસ પ્રમાણુ વિનાની લાગી છે,

અગસ્થિપુરનું અપભ્રંશ નામ આગલોડ થઈ શકતું નથી, તેમ જ અગસ્થિ મુનિએ તે ગામ વસાવ્યું નથી. પણ જેના અતે ડં લ આવે છે એવા આગલોડ, ઈલોડ, આલેલ વગેરે ગામો ભીલ ઠાકોરોના વસાવેલા છે. “અગસ્થિ ઋષિએ મણિભદ્રવીરને આરાધ્યા. એવું કોઈ પ્રમાણુ પુરાણુમાં નથી. તથા સંસ્કૃત પ્રાચીન ગ્રંથોમાં નથી” તેથી એવી પુરાવા વિનાની જોડી કાઢેલી વાતોને ઇતિહાસના સાક્ષરો માની શકે નહીં.

આગલોડમાં શ્રીદોલતરુચિ યતિ તે દેરાસરોનો તથા મણિભદ્રવીરના દેરાની સારી સલાખ રાખે છે અને તેમણે શ્રાવકોને “દેવદ્રવ્ય” માથી મુક્ત કર્યા છે. તેથી શ્રાવકો સુખી થયા છે

વિજાપુરીય (ભં વિજયદેવસૂરિ સઘની પરંપરાના) યતિ શ્રી અમૃતવિજયજીગણિ વૃદ્ધ થયા. ત્યાં સુધી તે આગલોડ મણિભદ્રવીરના દર્શનાર્થે વિજાપુરથી દર રવિવારે (આગલોડ) જતા હતા.

(જેં સં ૩૦ કેં ૨૦ પૃં ૨૩૪ મણિભદ્ર છંદ)

લાડોલ

વિજાપુરથી ઉત્તર દિશાએ ૩ ગાઉ ઉપર લાડોલ ગામ છે તેને સંસ્કૃત ગ્રંથમાં લાટાપલ્લી કહેવામાં આવે છે. તે લાટા ભીલે વસાવેલી પલ્લી હતી. તેથી લાટાપલ્લી નામ પડ્યું.

વિં સં ૧૯૫૭માં લાડોલમાં એક ઘર પાસે ખોદતા ૧૮ જિન પ્રતિમાઓ નીકળી હતી, તેમાં એક શ્રી ભદ્રબાહુની મૂર્તિ હતી. લાડોલ એક હજાર વર્ષનું જૂનું ગામ ગણાય છે ત્યાં મોટું એક જૈન દેરાસર છે લાડોલમાં લાયપેરી છે જૈનોના ૪૦ ઘરો છે.

(સં ૧૬૮૨નો ગુજરાત-વીજાપુર વૃતાન્ત પૃં ૧૩ થી ૧૬)
 (-વીજાપુર પરિચય માટે જુઓ પ્રકં ૪૫ પૃં ૩૫૩ વીજાપુર)

૧ આં હેમવિમલસૂરિ અને મણિભદ્ર મહાવીર

આં યુદ્ધિસાગરસૂરિએ મણિભદ્ર મહાવીરનો ઇતિહાસ આપ્યો છે તે પ્રસિદ્ધ છે

વિશેષ આ પ્રમાણે પણ મળે છે માણેકચંદ શેઠ ચતિઓનો શિવિલાચાર કેળી લેકાજમ્હનો આવક બની ગયો છેવટે આં હેમવિમલસૂરિની પૂરી પરીક્ષા કરી, બાદમતધારી આવક બન્યો લેકાજમ્હના ત્યારના શ્રીપૂજે ભૈરવને સાધ્યો હતો લેકાજમ્હના ૬૮ ચતિઓ આં હેમવિમલસૂરિના શિષ્ય બન્યા, શેઠ માણેકચંદ પણ તેમનો આવક બન્યો. આથી તે શ્રીપૂજે ભૈરવને સાધી, ભૈરવ દ્વારા લેકાજમ્હમાથી સવેગી બનેલાઓને હેરાન કરવા પ્રયત્ન કર્યો તેમાં મળ્યા સવેગી સાધુ ભમિત ઘઈ કાળ કરી ગયા.

માણેકચંદ શેઠ પણ મગસ્વાડાના જ અલભા સિદ્ધગિરિના ધ્યાનમાં જ કાળ કરી મરણ પામી મણિભદ્ર નામે ઈદ્ર બન્યો, તે મગસ્વાડા આવ્યો અને તેણે ગુરુદેવ હેમવિમલસૂરિની આજ્ઞાથી લેકાજમ્હના શ્રીપૂજે માકલેલા કાળા-જોરા-ભૈરવને હઠાવી તેનો તપગર્જ દૂર કર્યો અને તેણે ગુરુદેવ પાસે માગણી કરી કે હવે પછી તપગમ્હના નામકોના નામમા વિજય શબ્દ રાખવો, અને મને 'તપગમ્હનો દેવ' માનવેલ આચાર્યદેવે તેની આ માગણીઓનો સ્વીકાર કર્યો.

તપગમ્હના નામકોમા ત્યારથી વિજય' શબ્દ રખાય છે અને તપગમ્હનો અમ્હરક્ષક દેવ મણિભદ્રવીર મનાય છે ત્યારથી તપગમ્હના મંદિરો, ઉપાસ્યોમા મણિભદ્રવીરની સ્થાપના કરવામાં આવે છે બીજા ગમ્હવાળા પણ મણિભદ્રવીરને આદ્ય દેવ માને છે

(-જયપુરના તપગમ્હના ઉપાસ્ય તરફથી સં ૧૬૧૭મા પ્રકાશિત વાર્ષિક 'મણિભદ્ર' પત્રનો વાર્ષિક બેઠ માસ્ટર રતિલાલ બાદરમલ તરફથી વીર સં ૨૪૭૭મા પ્રકાશિત બદ્ધવીર શ્રી મણિભદ્રવીર ચરિત્ર)

(૨) વિજયદાનસૂરિ અને મણિભદ્રમહાવીર

વૃદ્ધો કહે છે કે આં વિજયદાનસૂરિએ ગીતાર્થોની વિનિતિથી અને મણિભદ્રવીરની સ્મૃતિથી આં વિજયહીરસૂરિને ગચ્છનાયક બનાવ્યા હતા

તેમણે સાથોસાથ એવી આજ્ઞા કરી હતી કે, ‘હવે પછી બધા ગચ્છનાયકોના નામોમા ‘વિજય’ શબ્દ રાખો આ અંગે છૂટક ઉલ્લેખ આ રીતે મળે છે

(૧) પહેલું એ કારણ, વિજયદાનસૂરીશ,
નિજ પાટિ સ્થાપ્યા, હીરવિજયસૂરાંશ, ૪૫
તેણિ વાર કહિઉ એકવચન, સુણો સાવધાન,
જેહનઈ પદ આપો, તેહનઈ દેઈ બહુમાન, ૪૬
એ વિજયની શાખા, જયકારી જગિ જાણી,
પદ દીધો તેહનુ, વિજય નામ મનિ આણી, ૪૭

(—આં વિજયતિલકસૂરિરાસ, ઐતિહાસિકરાસ સં ૯ાં ૪)

(૨) “વીરવશાવલી” મા લખ્યું છે કે—યક્ષ મણિભદ્રે આં વિજયદાનસૂરિને સ્વપ્નમા આવીને જણાવ્યું કે, ‘તમારી પાટે વિજય-શાખા સ્થાપજો હવે પછી તમાગી પાટપરપરામા બીજી શાખા રાખશો મા, માટે જે નામ સ્થાપો ત્યારે તેમા મારા નામનો એક ચક્ષરાજ તેમનુ નામ રાખજો વિજયશાખા રાખવાથી પાટ વિજય-વાળી બનશે’

(આજ સુધી તપાગચ્છમા દર ત્રીજી પેઢીએ શાખા બદલાતી હતી તે હવેથી બધ થઈ વિજયશાખા કાયમ બની છે.)

(વિવિધ ગચ્છીય પદાવલી પૃં ૧૨૨)

દોહરો

ગુરુવરકી સેવા કરે, મણિભદ્ર મહાવીર,
કરે સમૃદ્ધિ ગચ્છમે કાટે સંઘકી પીર

(૩) મણિભદ્રવીર આં વિજયદાનસૂરિનો એવો ભક્ત હતો કે તેમનુ નામ જપનારને ય સહાય કરતો હતો આથી જ પાટણની એક

જૈન કન્યા સરસ્વતી નદીમાં ઘુડતી હતી, ત્યારે તેણે આં વિજયદાન સૂરિનું શરણ લીધું અને મલ્લિકદ્રવીરે તેને ત્યાંથી બચાવી લીધી

(—સં ૧૬૬૦ની મહોં કીર્તિવિજયગણિવર કૃત વિચારરત્નાકર પ્રચલિત શ્લોક દ્વારા, પ્રકં ૫૭ સુદન્યામ મત્ર પ્રભાવ)

(૩) આં શાન્તિસોમસૂરિ (ખાખી) અને મલ્લિકદ્રવીર વીજપુરથી ૫ કોથ દૂર આગલોઠ ગામ છે ત્યાં સં ૧૬૭૦નો ભં સુમતિનાથનો એક મોટો જિનપ્રાસાદ હતો અને તે પછી સં ૧૮૬૫માં સદે બે માળનું મોટું જિનાલય બંધાવ્યું જેના બીજા માળે સોજા ગામથી લાવેલ “ભં કલ્યાણ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા” વિરાજમાન કરી હતી. તેમજ તે સદે અટોડા ગામથી લાવેલ “ભં ગોપીપાર્શ્વનાથ વગેરે જિનપ્રતિમાઓ બેસાડેલી હતી.

આગલોઠ ગામની બહાર નૈઋત્યપૂર્ણમાં આં શાન્તિસોમસૂરિએ સં ૧૬૪૩માં પ્રતિષ્ઠા કરાવેલ મલ્લિકદ્રવીરનું મોટું જૈન દેરાસર છે

(—વિજયપુર બૃહદ્વૃત્તાન્તમાથી)

આગલોઠ ગામમાં આવકોનાં ૧૦૦ ઘર છે, બે મોટા શિખરજાંથી જિનપ્રાસાદો છે તથા ઉપાશ્રય છે

તપગચ્છમાં અનુક્રમે (૫૫) આં હેમવિમલસૂરિ-સ્વં સં ૧૫૮૩ માં શું ૧૦, (૫૬) આં સૌભાગ્યહર્ષસૂરિ-સ્વં સં ૧૫૬૭ માં શું ૫, (૫૭) મહાતપસ્વી આં સોમવિમલસૂરિ-સ્વં સં ૧૬૪૭ (૫૮) આં આણુહસોમસૂરિ, (૫૯) આં વિમલસોમસૂરિ (૬૦) નિશાળસોમસૂરિ-સ્વં સં ૧૬૬૮ માં શું ૧૫, (૬૧) આં ઉદયવિમલસૂરિ, બીજી નામ ઉદયસોમસૂરિ, (૬૨) ભં શાન્તિ સોમસૂરિ યથા (—પ્રકં ૫૫ પૃં ૬૬૦ સોમચાખા પદાવલી)

આગલોઠ ગામમાં બંધા ભં સુમતિનાથનો જિનપ્રાસાદ હતો ત્યાં સહસ્રમહારાત્રના સુવરાજનો પુત્ર શબ્દ શમસિંહ હતો ત્યારે સં ૧૭૪૩ માં આં શાન્તિસોમ સોમાસુ કચું હતું તે મોટા તપસ્વી હતા. તેમણે ૧૨૧ દિવસ સુધી આશબીલનું તપ આણુ સળી મલ્લિકદ્રવીરની આરાધના કરી.

મણિભદ્રવીરે ૧૨૧ મા દિવસે પ્રત્યક્ષ થઈ આચાર્યને કહ્યું, 'મુનિવર! હું તમારા જાપથી સતુષ્ઠ થયો છું, જે જોઈએ તે માગો.'

મુનિવરે કહ્યું, "હે ક્ષેત્રપાલ! આગલોડમા સિદ્ધવડ જેવો વડ છે, ત્યા તમે પધારી, તમારું સ્થાન જમાવો અને એ સ્થાનનો સર્વ રીતે મહિમા વધારો તમને છએ દર્શનવાળા માને છે, તો અહીં આવી વસો અને લક્ષ્મીની કામનાઓ પૂરી કરો

મણિભદ્રવીરે આં શાતિસોમની માગણીથી આગલોડમા વડ નીચે આવી વાસ કર્યો અને ત્યારથી સૌને તેનો પરચો થવા લાગ્યો, એટલે આં શાતિસોમસૂરિએ ૨૦ ૧૭૩૩મા રાજ રાયસિંગના સમયે આગલોડમા વડ નીચે મણિભદ્રવીરને વસાવી, તેનું તીર્થ સ્થાપન કર્યું.

આં શાતિસોમસૂરિના સમયે 'સોમશાખા' ના બીજા આચાર્ય (૬૨) ગજસોમસૂરિ થયા હતા.

આં શાતિસોમસૂરિ આગલોડમા પાચ કેશથી વીરની આરાધના કરતા હતા ત્યારે ૬૨ મા ભં ગજસોમે આગલોડમા આં શાતિસોમનું અપમાન કર્યું, તેમના પાચ કેશ એથી કાઢ્યા આથી આં શાતિસોમસૂરિએ આં ગજસોમસૂરિનો પટ્ટો બધ કર્યો હતો અને પછી સં ૧૭૪૧ મા તેમને ગચ્છમા લઈ તેમનો પટ્ટો શરૂ કર્યો હતો.

(પ્રકં ૫૫ પૃં ૬૬૨)

(૪) કવિરાજ ૫૦ અમૃતવિજયણ (ઓલીયા)

અને મણિભદ્રવીર

વૃદ્ધો કહે છે કે, વીજપુરમા તપગચ્છના વિજયદેવસૂરિસંઘના (૬૦) ભં દેવવિજયસૂરિ, (૬૧) વિજયસિંહસૂરિ, (૬૨) વિજયપ્રભસૂરિ, (૬૩) ૫૦ મુક્તિવિનયગણિ, (૬૪) ૫૦ ભક્તિવિજયગણિ, (૬૫) ૫૦ વિદ્યાવિજયગણિ, (૬૬) ૫૦ રૂપવિજયગણિ, (૬૭) ૫૦ રગવિજયગણિ, (૬૮) ૭૦ વલ્લભવિજયગણિ થયા હતા

(—જૈં સં પ્રં ૬૦ ૬૭)

(૬૭) ૫૦ રગવિજય ગણિવરના મોટા શિષ્ય ૫૦ યતિવર અમૃતવિજયણ હતા. (પ્રકં ૬૧) તે વૈદુ. મત્ર, તત્ર અને

ઠાવ્યકળામા નિષ્ણાત હતા. તે ૬૧ ગુરુવારે આગલોઠમા મહિસદ્ર વીરની યાત્રા કરવા જતા હતા. તેમણે વૃદ્ધ યમા બાદ આગલોઠ જવાની તાકાત ન રહેવાથી, વીજપુર અને આગલોઠના રસ્તા વચ્ચે મસાણેશ્વર મહાદેવ (મસેશ્વર મહાદેવ) ના દેરા પાસે એક ખેતરમા દેરી બનાવી, મહિસદ્રવીરની સ્થાપના કરી હતી. તે સામર શાખાના ભદ્રારેઠ રાજાતસાગરની આજ્ઞામા રહેતા તેમણે સ. ૧૬૦૧ માં વાઘલુ પોળના જિનપ્રાસાદોમા છુર્ચોદાર અને પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

તેમણે વિજપુરમા પ્રાદ્યલોના માઠ પાસે સરસ્વતીની દેરી પણ બનાવી હતી.

વૃદ્ધો કહે છે કે, તે મોટા ચમત્કારી યતિ હતા, એક વખત મુસલમાનોએ “ જૈન યતિઓનો વેશ ” લઈ નાચ શરૂ કર્યો. ત્યારે પરમ તપસ્વી સ્વ વેગી મુનિ નેમસાગરજી મં ૦ ત્યાં વિદ્યમાન હતા. તેમણે ૫૦ યતિ અમૃતવિજયજીને કહેવડાવ્યું કે, તમે આ ખેલ બંધ કરાવો, યતિજીએ ઉત્તર વાળ્યો કે, ‘ આપ મુનિમહારાજ છે અને હું શિષિય છું યતિ છું તો આપે જ આનો વિચાર કરવો જોઈએ. તપસ્વીજીએ ફરી આગ્રહપૂર્વક કહેવડાવ્યું કે, મહાનુભાવ ! જૈન ધર્મ તમારો અને અમારો અને સૌનો છે યતિવરો આવા સમયે ચમત્કાર બતાવે છે સર્વેથી સાધુ ચમત્કાર બતાવે નહીં. સર્વેથી સાધુ અને યતિમા આ જ મોટો ફરક હોય છે તો આનો ઉપાય તમારે જ કશ્વાનો છે.

યતિવરે આજેવાન મુસલમાનોને બોલાવી કહ્યું કે, ‘ આ ખેલ અહીંથી જ બંધ કરો. આગળ વધશે મા. ’ પરંતુ મુસલમાન મુવ કોએ ગળુકાર્યું નહીં. અને એ ખેલ ચાલુ રાખ્યો. એવામા આગળથી અવાજ આપ્યો કે, જમાતને રોકો તાજિયાને રોકો, આગળ વધવાનો રસ્તો બંધ છે રસ્તામા પથ્થરની મોટી દિવાલ બની ગઈ હતી જે કોઈ બંધ તે ત્યાં ટકરાઈને પાછો પડતો, મુસલમાન આજેવાનો સમજી ગયા કે, પેલા સેવકાનું આ કામ છે આથી મુસલમાનોએ યતિવર અમૃતવિજયજી પાસે આવી માફી માગી,

અને સાથે સાથે કરાર કર્યો કે, ‘અમે કદી પણ તાજિયાની સામે ચતિનો ખેલ કરીશું નહીં.’ ચતિવરે કૂક મારી સૌને કહ્યું કે હવે જઈ શકે છે ‘મુસલમાનોની જમાત આગળ વધી અને સૌએ જોયું કે ત્યાં દિવાલ નહોતી. આથી તેઓ તાજિયાને આગળ લઈ ગયા.

એક દિવસ વિજયપુરમાં એક મુસલમાનનો છોકરો ભગવાન ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથના દેરાસરની દિવાલ પાસે “પેશાબ” કરવા બેઠો. ચતિવરે તેને ટોક્યો કે ‘તારે અહીંં મુતરવું નહીં.’ છોકરાએ તુમાખીથી જવાબ આપ્યો કે, ‘મૂતે ગે?’ ચતિવરે શાંતિથી કહ્યું, અચ્છા બચ્ચા? ‘મૂતતે હી રહો’ પછી તો છોકરો બે-ચાર કલાક ત્યાં જ બેસી રહ્યો અને પેશાબ કરતો રહ્યો તેના પિતાને છોકરાની દુર્દશાની ખબર પડી. તેણે ચતિવર પાસે જઈ વિનંતિ કરી કે, આ છોકરાનો પેશાબ બંધ કરી આપો,’ ચતિએ શાંતભાવે જવાબ વાળ્યો કે, ‘બંધ થઈ જશે’ પરંતુ ત્યારથી તે છોકરાનો પેશાબ બિલકુલ રોકાઈ ગયો અને તે છોકરો વળી અકળાવા લાગ્યો આથી મુસલમાનોની જમાત મળી અને ચતિવર પાસે માફી માગી, એવો કરાર કર્યો કે, ‘આજથી અમારું કોઈ પણ માણસ અહીંં પેશાબ નહીં કરે’ પછી તે છોકરાને આરામ થયો.

૫૦ અમૃતવિજયજી ચતિવર આવા ચમત્કારી હતા.

તેમણે ૧૨ ભાવનાના અધિકારના ગુજરાતી ‘સવૈયા ૨૮ રચ્યા છે તેમાંથી તેમની કવિત્વશક્તિ અને ઉચ્ચ જીવનનો પરિચય મળે છે.

(૫) **ભટ્ટારક ભુવનતિલકસૂરિ** (તપાવૃદ્ધપોષાળ)

અમે, પહેલાં (પ્રકં ૪૪ પૃં ૮ થી ૨૮ માં) “તપાગચ્છની વૃદ્ધપોષાળના ભટ્ટારકોની પદાવલી આપી છે તેમાં ૬૫ માં **ભ૦ ભુવનતિલકસૂરિ** થયા હતા.

તે સૂરિમંત્રના પાઠી હતા તેમને “યક્ષરાજ મણિભદ્ર મહા-વીરનું ઇષ્ટ” હતું તેમણે તે ઇષ્ટથી “શાસન પ્રભાવના” કરી છે તે આ પ્રમાણે—

કાવ્યકળામાં નિષ્ણાત હતા તે ૬૦ સુરુવારે આગલોડમાં મહિસદ્ર વીરની યાત્રા કરવા જતા હતા. તેમણે વૃદ્ધ યથા બાદ આગલોડ જવાની તાકાત ન રહેવાથી, વીજાપુર અને આગલોડના રસ્તા વચ્ચે મહાજ્યેશ્વર મહાદેવ (મસેશ્વર મહાદેવ) ના દેશ પાસે એક ખેતરમાં દેરી બનાવી, મહિસદ્રવીરની સ્થાપના કરી હતી. તે સાગર શાખાના ભદ્રારક શર્માતસાગરની આજ્ઞામાં રહેતા તેમણે સં ૧૬૦૧ માં વાઘણ પોળના જિનપ્રાસાદોમાં છૂર્ણોદ્ધાર અને પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

તેમણે વિજયપુરમાં પ્રાદાણોના માઠ પાસે સરસ્વતીની દેરી પણ બનાવી હતી.

વૃદ્ધો કહે છે કે, તે મોટા ચમત્કારી યતિ હતા, એક વખત મુસલમાનોએ “જૈન યતિઓનો વેશ” લઈ નાચ ચડ્યું ત્યારે પરમ તપસ્વી સુવેગી સુનિ નેમસાગરજી મં ૮ ત્યાં વિજમાન હતા. તેમણે ૫૦ યતિ અમૃતવિજયજીને કહેવડાવ્યું કે, તમે આ ખેલ બંધ કરાવો, યતિજીએ ઉત્તર વાળ્યો કે, ‘આપ સુનિમહારાજ છો અને હું શિથિલ છું યતિ છું તો આપે જ આનો વિચાર કરવો જોઈએ. તપસ્વીજીએ ફરી આમઠપૂર્વક કહેવડાવ્યું કે મહાનુભાવ ! જૈન ધર્મ તમારો અને અમારો અને સૌનો છે, યતિવરો આવા સમયે ચમત્કાર બતાવે છે સવેગી સાધુ ચમત્કાર બતાવે નહીં. સવેગી સાધુ અને યતિમાં આ જ મોટો ફરક હોય છે તો આનો ઉપાય તમારે જ કરવાનો છે.

યતિવરે આગેવાન મુસલમાનોને બોલાવી કહ્યું કે ‘આ ખેલ અહીંથી જ બંધ કરો. આગળ વધશો માં પરંતુ મુસલમાન મુવ કોએ ગણકાર્યું નહીં. અને જો ખેલ ચાલુ રાખ્યો એવામાં આગળથી અવાજ આળ્યો કે, જમાતને શોકો, તાજિયાને શોકો, આગળ વધવાનો રસ્તો બંધ છે’ રસ્તામાં પશ્ચરની મોટી દિવાલ બની ગઈ હતી, જે કોઈ બાપ તે ત્યાં ટકરાઈને પાછો પડેતા, મુસલમાન આગેવાનો સમજી ગયા કે, પેલા સેવકનું આ કામ છે. આથી મુસલમાનોએ યતિવર અમૃતવિજયજી પાસે આવી નાફી માગી,

અને સાથે સાથે કરાર કર્યો કે, ‘અમે કદી પણ તાજિયાની સામે યતિનો ખેલ કરીશું નહીં’ યતિવરે ફૂંક મારી સૌને કહ્યું કે હવે જઈ શકો છો. મુસલમાનોની જમાત આગળ વધી અને સૌએ જોયું કે ત્યાં દિવાલ નહોતી આથી તેઓ તાજિયાને આગળ લઈ ગયા.

એક દિવસ વિજયપુરમાં એક મુસલમાનનો છોકરો લગવાન ચિતામણિ પાર્શ્વનાથના દેરાસરની દિવાલ પાસે “પેશાબ” કરવા બેઠો. યતિવરે તેને ટોક્યો કે ‘તારે અહીં મુતરવું નહીં.’ છોકરાએ તુમાખીથી જવાબ આપ્યો કે, ‘મૂતે ગે?’ યતિવરે શાંતિથી કહ્યું, અચ્છા બચ્ચા? ‘મૂતતે હી રહો.’ પછી તો છોકરો બે-ચાર કલાક ત્યાં જ બેસી રહ્યો અને પેશાબ કરતો રહ્યો તેના પિતાને છોકરાની દુર્દશાની ખબર પડી. તેણે યતિવર પાસે જઈ વિનંતિ કરી કે, આ છોકરાનો પેશાબ બંધ કરી આપો,’ યતિએ શાંતભાવે જવાબ વાળ્યો કે, ‘બંધ થઈ જશે.’ પરંતુ ત્યારથી તે છોકરાનો પેશાબ ખિલકુલ રોકાઈ ગયો અને તે છોકરો વળી અકળાવા લાગ્યો આથી મુસલમાનોની જમાત મળી અને યતિવર પાસે માફી માગી, એવો કરાર કર્યો કે, ‘આજથી અમારું કોઈ પણ માણસ અહીં પેશાબ નહીં કરે.’ પછી તે છોકરાને આરામ થયો.

૫૦ અમૃતવિજયજી યતિવર આવા ચમત્કારી હતા.

તેમણે ૧૨ લાવનાના અધિકારના ગુજરાતી ‘સર્વેશ્વર ૨૮ રચ્યા છે તેમાંથી તેમની કવિત્વશક્તિ અને ઉચ્ચ જીવનનો પરિચય મળે છે

(૫) **ભદ્રારક જીવનતિલકસૂરિ** (તપાવૃદ્ધપોષાણ)

અમે, પહેલા (પ્રકૃ ૪૪ પૃ ૦ ૮ થી ૨૮ મા) “તપાગૃહની વૃદ્ધપોષાણના ભદ્રારકોની પદ્માવલી આપી છે તેમાં ૬૫ મા ભ= જીવનતિલકસૂરિ થયા હતા.

તે સૂરિમંત્રના પાઠી હતા તેમને “યક્ષરાજ મણિભદ્ર મહા-વીરનું ઇષ્ટ” હતું. તેમણે તે ઇષ્ટથી “શાસન પ્રલાવના” કરી છે, તે આ પ્રમાણે—

વિક્રમની સત્તરમી સદીમાં અમદાવાદ માટે નગર હતું તેને કોટ, ૧૨ હસ્તાબ્દ, ધણા મોટા, બહુ પોળા, હતી, અને તે અર્ધા ચોજનમાં પથરાયેલું હતું

(૧) અમદાવાદના અહમદપુર વગેરે ધણા નામો છે

(—મકં ૪૫ પૃં ૧૯૮, ૨૦૭)

જેના દોશી, વખાણિયા, વહોણ, એમ મોટા વ્યાપારી વસતા ત્યા શા. પૂજારીશાહ અને તેની પત્ની પ્રેમલદેવે રહેતા હતા. બન્ને ધર્મી હતા, મુખી હતા, પણ તેઓને કઈ સત્તાન ન હતું તેઓએ એક વાર ૬૦ જીવનતિલકસૂરિ કે જે પ્રેમલદેવીના ગૃહસ્થપણના ભાઈ હતા તેમને અમદાવાદમાં ઉત્સવ પૂર્વક પથરાવી શોભાસું શખ્યા.

પ્રેમલદેવે ભટ્ટારણને વિનાંતિ કરી કે “અમને ધર્મ-અર્થ અને કામ બધુ જ છે માત્ર કઈ સત્તાન નથી, આપ જેવા ભાઈ છે, મોટા ધર્મિયાઈ છે. અહીં મહિસદ્રસાયા દેવ છે આપણે તેના ઉપાસક છીએ, છતાં સત્તાનની ખોટ મને બહુ સાહે છે કૃપા કરીને આપને ભાણેજ ઘાય, એવું વચન આપે.” ભટ્ટારકે જૈનની આજીજી જણાવ્યું કે “તને અવસરકર્મ તૂટે અને સત્તાન ઘાય તે, એક પુત્ર મને આપજો? બહેને એ વાત અગીકારો.

૧ જેનો જૈન સંપ્રદાયે આહાર, પાણી વગેરે પાત્ર, અને પુસ્તકો દાન આપે છે તેમજ સિંધો બનાવવા માટે પોત-પોતાના પુત્ર પુત્રીઓનું ખર્ચ દાન કરે છે એમ.

(૧) વામુદેવ કૃષ્ણમહાસાગર બા નેમિનાથની પત્ની દીક્ષા સેનાર સૌ નર-નારીઓને દીક્ષાની જીજ્ઞાસા આપતા. તેમજ તેના સ્વપ્ના-વલ્લસાઓને સ્વ જનની સત્તર કરી આપી તેઓ પસંદથી રજા અપાજ્યા હતા.

(૨) મગધના રાજા શિલિકે (નિખીસારે) પોતાની રાણીઓ તથા પોતાના પુત્રોને બ મહારીસ્વામીની પાસે દીક્ષા અપાવી હતી

(ત્રિ સ પુ મ પૃ ૧ મું પ્રક ૧ ૪ ૭)

(૩) ખટ્ટિયામત્તા જેનોએ ત્રિ સ ૧ લખખર્ચમાં આં ૦ વફરિયને ૧૧ ઊંઠરા વદારાખ્યા હતા. (જૂઓ ઇતિ પ્ર ૧ ૫ ૨૨)

(૪) બા રત્ના વીસ્તાગ પોત્તરડિ સ ૧૧૫૨માં ભક્ષ્યમાં આ

શેઠ પૂજશાહ તથા શ્રી પ્રેમલદેને રામજી, ૩૫જી વગેરે પાત્ર પુત્રો અને જે પુત્રી થઈ, બહેને લાં ભુવનકીર્તિસૂરિને ૭ વર્ષનો રામજી વહોરાવ્યો તે મોટા થતા લાં રત્નકીર્તિસૂરિ બન્યા.

૬૬. લાં રત્નકીર્તિસૂરિ-તેમના સં ૧૬૭૯ લાં વં ૨ મગળવારે રેવતીનક્ષત્રમા મધ્યરાત્રે શુભલગ્નમા અમઢાવાદમા જન્મ નામ-રામજી સં ૧૬૮૬ વૈં સું પને રોજ રાજનગરના રાજ-પરામા દોશી કાનજી તથા તેની ભાર્યા ગમતાદે વિશાશ્રીમાળીના ઉત્સવમા દીક્ષા, નામ મુનિ રાજકીર્તિ સં ૧૭૦૭ વૈં સું અને

મુનિચંદ્રસૂરિને પોતાના “૬ વર્ષનો પુત્ર પુર્ણચંદ્ર” વહોરાવ્યો, જે મહાવાદી આં દેવસૂરિ થયા હતા (પ્રભાવક ચરિત્ર ઇતિં પ્રં ૪૧ પૃં ૫૬૧)

(૫) ધંધૂકાની મોઢ શ્રાવિકા પાહિનીદેવીએ પોતાના ભાઈ નેમિનાગની સમ્મતિથી પોતાનો “ પાત્ર વર્ષનો પુત્ર આગો ” સં ૧૧૫૦મા આં દેવચંદ્રસૂરિને વહોરાવ્યો આ બાળક તે જ કં સં આં હેમચંદ્રસૂરિ થયા (પ્રં ૪૧ પૃં ૬૦૦)

(૬) ખલાતના સં લીમજી અને સં સાંગણુસોની વગેરેએ દેવેન્દ્રસૂરિને શુદ્ધ આહાર પાણી, વસતિ તથા શિષ્યો આપ્યા

(ગુર્વાવલી શ્લોં ૧૩૭ થી ૧૩૯ ઇતિં પ્રકં ૪૫ પૃં ૩૨૮ ૩૩૨)

પોર્ટુગીઝ પીનહરો પાદરી તા ૬-૧૧-૧૫૯૫ને રોજ પત્રમા લખે છે કે મે ખલાતના જૈન ઉપાશ્રયમા આઠ નવ વર્ષની ઉમરના ઘણા છોકરા જોયા જે જૈન મુનિ બનેલા હતા આટલી ઉમરે તેઓ ધર્મને માટે અર્પણ કરે છે (ઇતિં પ્રં ૪૪ પૃં ૧૩૩)

ખલાતના સોની સિંહ એસવાલે વિં સ ૧૪૯૧ મા પોતાની ૭ વર્ષની મીલાપ નામની પુત્રી વૃધ્ધ તપાગચ્છના લાં રત્નસિંહસૂરિને ખલાતમા લાવી વહોરાવી દીક્ષા અપાવી, જે દરરોજ ૧૫૦ શ્લોક કંઠસ્થ કરી શકતી હતી સમર્થ વિદ્વંષી તેમજ વ્યાખાત્રી બની હતી, લાં રત્નચૂલામહત્તરાની પાટે સ્થાપી (શ્રીધર્મલક્ષ્મીમહત્તરાભાસ)

કનોડા ગામની શ્રી સૌભાગ્ય દેવીએ ૫૦ નયવિજયને સં ૧૬-૫૬-૫૭ મા પોતાના પાત્ર વર્ષના પુત્ર જસુ વહોરાવ્યો જે મોટા થતા ન્યાયતીર્થ ન્યાયવિશારદ ન્યાયાચાર્ય મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ થયા (ઇતિં પ્રકં ૫૮)

શેજ શાં રતનજી (ભાર્ગવગમવાદે) પુત્ર નામજી હયા શ્રીમાળીએ
 ઠકેત્રી કાઢી, કરેલા ઉત્સવમા આચાર્યપદ, નામ-આં રત્નકીર્તિ-
 સૂરિ તેમજ ભં ભુવનકીર્તિનું સં ૧૭૮૦ માં સ્વર્ગગમન બાદ સં
 ૧૭૮૧ ચૈત્ર વદિ ૨ના શેજ હધિગ્રામ (હલોધ)માં ચાહ સોમજીએ
 કરેલ ઉત્સવમા ભક્ષારકેપદ અને સં ૧૭૩૪ પોં વં ૨ને શેજ
 હધિગ્રામ (હલોધ)માં સ્વર્ગગમન થયા.

તેમને (૧) ૫૦ રામવિજય (૨) ૫૦ સુમતિવિજય (૩)
 ૫૦ હેમવિજય અને (૪) ગંગાવિજય એમ ચાર શિષ્યો હતા.

૬૭ ભં ગુણસાગરસૂરિ-અમદાવાદના જૈન સંઘે ૫૦ ગંગા
 વિજયને આચાર્ય બનાવી ભં ગુણસાગરસૂરિ નામ રાખી ભં
 રત્નકીર્તિસૂરિની પાટે સ્થાપ્યા.

૫૦ સુમતિવિજયે સં ૧૭૪૬ અષાઢ સુદિ ૭ હસ્ત નક્ષત્રમા
 અમદાવાદમાં “ભં રત્નસૂરિશિષ્ય ઢાળ-૬ સર્વ ગાથા ૧૪૬, અં
 ૧૭૦” બનાવ્યો.

તીર્થ—

મણિભદ્રવીરના ૩ તીર્થસ્થાનો છે.

(૧) માગવામાં “ઉજ્જૈન” તેની જન્મભૂમિ છે જાવન વીર
 સાથેની રહેવાસ ભૂમિ છે ત્યાં મોટા વડ નીચે મણિભદ્રવીરનું
 મસ્તકે પૂજાય છે.

(૨) ગુજરાતમાં પાલનપુર પાસે તેની વિજયભૂમિ “મગરવાડા”
 છે ગુરુની આજ્ઞાથી તેણે ત્યાં નિવાસ કર્યો છે, ત્યાં મણિભદ્રવીરના
 ચરણો પૂજાય છે.

(૩) ગુજરાતમાં વિજાપુર પાસે “આગલોડ ગામ”માં વડ નીચે
 તેણે પોતાનું સ્થાન માગ્યું, ત્યાં મણિભદ્રવીરના ચરણ ઉપરનો ભાગ
 ધઈ પૂજાય છે વીજાપુરમાં પણ તેનું સ્થાપનાતીર્થ છે.

૧ તેમના રાજ્યમાં ૬૩ માં ભં દેવરત્નસૂરિના શિષ્ય ઉપાખ્યા
 રા ભુવનસિ સિખ હયા પદ્મમુદ્રગણિએ ભગવનીશ્વરનો આ અમલ-
 દેવસૂરિ જુ દીક્ષાના આધારે રજ્યો બનાવ્યો વિવરણ બનાવ્યું.

(૪) કબોઈ તીર્થમાં રેલ્વેના પાટા પાસે જગલમા ગોરિયા-વીરનું સ્થાન છે મણિભદ્રવીરનુ ચમત્કારી સ્થાન છે

ત્યાના વૃદ્ધો કહે છે કે, “જ્યારે ત્યા રેલ્વે લાઈન નીકળી, ત્યારે તે સ્થાન પાસે રેલગાડી આવતા એન્જિન બધ થઈ જતું કેવિસ આ પ્રમાણે બન્યું, પછી તેના ડ્રાઈવરે નીચે ઊતરી તે સ્થાનને નમસ્કાર કર્યા અને રેલ્વેખાતાએ તે સ્થાનને સુધાર્યું. તે પછીથી ત્યા રેલ્વે બરાબર ચાલુ થઈ છે અટકી નથી

અમદાવાદના શેઠ લાલભાઈ ઉમેદરામ લઠ્ઠાએ કબોઈતીર્થના મનમોહન પાર્શ્વનાથના તીર્થપ્રાસાદનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો, ત્યારે આ સ્થાનનો પણ જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો હતો.

આ કબોઈ તીર્થસ્થાન છે પણ મણિભદ્રનુ સ્થાન તીર્થ તરીકે વિખ્યાત નથી

બીજાં પ્રભાવક સ્થાનો

મણિભદ્રવીરના બીજા પણ ચમત્કારી સ્થળો છે, તે આ પ્રમાણે (૧) સૌરાષ્ટ્રમા વઢવાણ શહેરમા ચતિલાલચંદજીના ઉપાશ્રયમા સ્થાન છે ચતિલાલચંદને મણિભદ્રવીરનુ ઈષ્ટ હતુ

તે બહુ ચમત્કારી હતા શેઠ છગનલાલ જેરાજ વગેરે માનતા હતા કે એક દિવસે રાત્રીએ ઉપાશ્રયના એક સારા લીંબડાને કાઢી નાખવાનો મનસુબો કર્યો ચતિવરે કુડી ઢાંકી સીધી ડાળવાળા તે લીંબડાને છુપાવી દીધો બીજે દિવસે લોકોએ જોયું કે તે સ્થાને વાકો ચૂકો લીંબડો ઊભો છે અમલદાર નિરાશ થયો આ ઉપાશ્રયના “ચતિ લાલચંદજીનો ઉપાશ્રય” અને “લીંબડાવાળો ઉપાશ્રય” એસ બે નામો છે

(૨) અમદાવાદમા વિજયાનદસૂરિગચ્છના ઉપાશ્રયમા વીરનુ સ્થાન છે આ મણિભદ્ર બહુ ચમત્કારી મનાતા હતા જૈનોને તેનો પરચો મળતો હતો, તેથી તેનાં પ્રત્યે મોટી શ્રદ્ધા હતી હવે પછી તો, વહીવટદારોએ તે સ્થાનમા જેવા તેવા “દેવ ચેટકેને” બેસાડી દીધા. આથી આ સ્થાનનુ માહાત્મ્ય ઘટ્યું. અને આરાધકોની એકનિષ્ઠા ચલવિચલ થાય તેવા નિમિત્તો ઉભા થવાથી પરચો ઘટવા લાગ્યો

(૩) શ્રીપુરમાં અતરીક્ષ પાર્શ્વનાથના ભોયરામા વીરનુ સ્થાન છે.

(૪) જયપુરના ઘાટમાં સુબી નીચે મુહતાના ભ૦ પદ્મમલના જિનાલયમાં વીરનું સ્થાન છે

(૫) અજમેરમાં લાખન કોટડીમાં તપગચ્છના ઉપાધ્યક્ષના 'પાછલ ઉપાધ્યક્ષ' માં એક કોટડીમાં વીરનું સ્થાન છે, જે આજે પણ ચમત્કારી મનાય છે આ સ્થાનમાં સ્થેલા મનુષ્ય ઉપર બીલ કાઢી મૂક બાલી શકતી નથી.

(૬) મોટા પોસીના વીથમાં ભ૦ નેમિનાથના જિનાલયમાં ચમત્કારી મણિભદ્રવીર છે (—પ્રક૦ ૫૦ પૃ૦ ૪૫૦)

(૭) શખેશસ્તીથ' પાસે રાજા વનસજ આવકાની જ મજૂમિ “વજોદના” જિનાલયમાં વીરનું સ્થાન છે ત્યાંના જૈનો જણાવે છે કે તેની પાટ ઉપર કોઈ સૂઈ શકતો નથી મણિભદ્રના સ્થાનમાં જેવા તેવા ઘેટક દેવની મૂર્તિ કે ફોટો રાખો તો, રાતો રાત ત્યાંથી શુભ થઈ જાય છે,

(૮) અમદાવાદ પાસે બારેબમાં ભ૦ વિજયરાજસૂરિ પ્રતિષ્ઠિત મણિભદ્રવીરનું સ્થાન છે

(૯) સુધગામના ઉપાધ્યક્ષમાં મણિભદ્રવારનું સ્થાન છે સ્વરૂપ વર્ણન

મણિભદ્રવીર સાધકને પ્રસન્ન થાય ત્યાર તેની સામે પોતાના મૂળ સ્વરૂપમાં બાલક રૂપે આવે છે મણિભદ્રવીર ક્ષેત્રપાલ છે તેને ઐરાવત્ હાથીનું વાહન હોય છે સૂરના જેવું મુખ કાળોરમ અને તેના હાંત ઉપર “કેશરિયાળનો” જિનપ્રાસાદ હોય છે

તેને બે ચાર કે છ હાથ હોય છે તેને છ હાથ હોય ત્યારે તેમાં ૧ હાથ ૨ ત્રિશૂલ ૩ માલા ૪ નાગ ૫ પાશ અને ૬ અક્રુશ હોય છે

મણિભદ્રવીરનાં ૧ મણિભદ્ર ૨ માનભદ્ર ૩ માલોકથ ૪ ગોરહિયો વીર, વજેર નામો મળે છે

છદ્ધારો લખે છે કે—તપગચ્છી સોમશાખાના શાન્તિસોમસૂરિ કહે છે કે—ઉત્તરજેનમાં બાવન વીરોનું સ્થાન છે તેમાં ગોરહિયો વીર એજ મણિભદ્ર, એટલે મણિભદ્ર બાવન વીરોમાંનો એક વીર છે

જેમા તે “ ગોરડીયા ” નામથી પ્રસિદ્ધ છે. અને કંબોઈ તીર્થમા મણિલદ્રવીરનુ જે સ્થાન છે. તે ગોરડીયા નામે પ્રસિદ્ધ છે

પરતુ મણિલદ્રવીરનો મૂળ રગ કાળો છે

નિગમમત પ્રલાવક ૫૦ [સદ્ધાન્તસાગરગણિ લખે છે કે- તીર્થકરોના જન્મોત્સવમાં ૬૪ ઇન્દ્રો આવે છે. તેમાં યક્ષની જાતી તરફથી બે ઇન્દ્રો (૧) મણિલદ્રવીર અને (૨) પૂર્ણલદ્રવીર આવે છે.

(દર્શન રત્નાકર લહેરી-૨૯૭ તરંગ-૧લો તથા પ્ર૦ ૫૩-૫૦ ૫૭૭)

વીરની આરાધના

(૧) મણિલદ્રવીરની આરાધના અને પૂજા માટે સાધારણ રીતે આઠમ તથા ચૌદસ તિથિઓ અને ગુરુવાર તે ઉત્તમ દિવસો છે

(૩) બાધા-તેની બાધા મહા સુ. ૫, વૈ. ૧, કે આસો સુદ-૧૦ ને રોજ અથવા આઠમ કે ચૌદસ રવિવાર કે સોમવારે મૂકાય છે.

અમદાવાદના નગરશેઠ શાન્તિદાસ ઝવેરીના વશજે સીસો-દિયા ઝોસવાલ જૈનો મગરવાડા અથવા આગલોડમા “ માહેત ” માટે જાય છે, જે બાલકનુ લગ્ન થવાનુ હોય તે લગ્ન કર્યા પહેલા ત્યા કુટુંબ સાથે જાય છે, સારા દિવસે મણિલદ્રવીરની સામે ધીનો દીવો “ કરી ” સુખડીનો થાળ પોતાને માથે ધરી ચોટીએ અડાડી વીરની સામે મૂકે છે ત્યારપછી આ સુખડી ત્યાં હાજર રહેલા દરેકને વહેચે છે આ સુખડી ત્યાથી પાછી લવાય નહીં. લગ્ન થવાનુ હોય તે છોકરા માટે વિધિ કરાય છે પણ કોઈ કોઈ તો લગ્ન પહેલાં છોકરી માટે પણ આવી માહેત કરે છે

નોંધ : સ્વાભાવિક જનવા જોગ છે કે અમદાવાદના ઝોસવાલ જૈનોના ધણા સગાસબધી વીજપુરમા છે આથી વીજપુર થઈ આગલોડ જવાનુ સરળ પડે છે

૫૦ અમૃતવિજયજી (ઝોડીયા) એ મગરવાડા જેટલુ જ આગલોડ વીરનુ મહાત્મ્ય જતાવ્યુ હોય, આથી અમદાવાદના જૈનો આગલોડ જવાનુ વધુ પસંદ કરતા હોય ?

(૩) મહિષાસુરવીરની યોદ્ધા સાધના દીવાળી ને રાજ કે બ્રહ્મ અવસરે કરાય છે

(૪) ધ્યાન રાખવું કે-મહિષાસુરવીર શુદ્ધ સમક્ષિતિ, શાન્ત, વિવેકી, સદાચારી, અને ધર્મપ્રેમીને જ મદદ કરે છે, તથા પ્રત્યક્ષ ધર્મ દર્શન આપે છે

(૫) જે સમક્ષિત વગરનો હોય સ્વચ્છ હોય, તથા બીજા જે તે દેવાને માનતો હોય તેને મહિષાસુરવીર પ્રસન્ન થતા નથી.

દશરીએ કરાં ઘાપે મન, નિશિએ વિધિજપો પ્રસન્ન,
પછે જે ચિંતે તે પાવે, ઘર બેઠા મુખસપત આવે-૧૫

(સં ૧૭૦૮ પં ૬૬૫વિજયગણિ કૃત ૭૬)

(૬) એક નોધપાત્ર મુમેળ મળે છે કે-આં આષ્ટદેવિમલસૂરિ વિજયશાખાના આઘ આચાર્ય વિજયદાનસૂરિ અને આં વિજયદેવસૂરિ વગેરે તથા તપગચ્છ ગ્રામરશાખાના મહોં ધર્મગ્રામરમણિવર તેમજ તપગચ્છ વિજયદેવસૂરિ સહ સાગર શાખાના ભટ્ટારક રાજગ્રામરસૂરિ અને શેઠ શાન્તિદાસ ઝવેરી વગેરે મૂળ ઓસવાલ જ્ઞાતિના હતા, વિજયદેવસૂરિ ગચ્છનું બીજું નામ ઓસવાલ ગચ્છ પણ મળે છે મહિષાસુર મહાવીર પહેલાં ઓસવાલ જૈન હતા અને અત્યારે સમક્ષિતિ જૈન દેવ છે આ મુમેળમાથી ગ્રહેલે વારણ શકાય છે કે-તે સૌના વંશ વારસદારોનો રક્ષકદેવ-મહાદેવ મહિષાસુર મહાવીર જ હોય. એ સ્વાભાવિક વસ્તુ છે

છ હો-સ્તોત્રો-

મહિષાસુરવીરના વચ્ચે ન માટે ગુજરાતી, હિંદી અને સંસ્કૃત ભાષામાં લિખિત છ હો-સ્તોત્રો મળે છે

(૧) તપગચ્છની સોમશાખાના ૬૨મા ભાગે શાન્તિસોમસૂરિએ સં ૧૭૩૩મા આગલોદમાં "મહિષાસુરોત્તર" શ્લોક ૪૧ " બનાવ્યા

(-પ્રકં ૫૫ પૃ ૬૬૦ સોમશાખા પટ્ટાવલી)

(૨) ભાં હેમચિમલસૂરિના શિષ્ય પં ૬૬૦ હર્ષકુલમણિની પરપરાના પટમા પં ૬૬૦ ઉદયકુશલમણિવરે 'મહિષાસુર ૭૬ કી ૨૧' બનાવ્યો.

(જુઓ પ્રકં ૫૫ કુશલશાખા)

(૩) ૫૦ લક્ષ્મીકીર્તિ ગણિના ૫૦ હર્ષકુલગણિની પરપરા શિષ્ય શિવકીર્તિએ “મણિભદ્ર ચોપાઈ-૯” બનાવી (પ્ર૦ ૫૮)

(૪) તપગચ્છના ૫૯મા ભ૦ વિજયસેનસૂરિના હસ્ત દીક્ષિત શિષ્ય ૫૦ કનકવિજયગણિવર (આં વિજયસિંહસૂરિ) ના આજ્ઞાધારી મહોં કલ્યાણવિજયગણિની પરપરાના ૫૦ રામવિજયગણિના શિષ્ય ૫૦ ઉદયવિજયગણિએ સ૦ ૧૭૦૮ માગરવાડામા ગુજરાતી લાષામા “મણિભદ્ર છંદ ચોપાઈ-૨૫” બનાવ્યો હતો તેમણે તેમા કોઈ કોઈ વિશેષ વાત પણ બતાવી છે તે આ પ્રમાણે .

તું જિનશાસનનો રખેવાલ, તુઝ કર ઝલકે દડવિશાલ,
તપાબિરુદ જગિ ભસ પ્રસિદ્ધ, તેહને તે ઉપગારહ કીધ ॥૨૧॥
ૐ “યોગિણી ચઉસટ્ટી” સિરતાજ, “વીર બાવન્ન” મોટા
યક્ષરાજ એકલાબને એ શી હબર, પીર પીગામ્બર કરે બુહાર ॥૭૧॥
ૐ નમો મણિભદ્ર ? તું ચેડા તુજ સમરણ તે નાવે કેડા
“ચોરાશી ચેટકનો રાય” હાથિદડ, પાવડી તુઝ પાય ॥૧૦૧॥
દંડશીલે કરી થાપો મન્ન, નિશાઈ વિધિ જપો પ્રસન્ન
પછે જે ચિતે તે પાવઈ, ધરિ બેઠા સુખસપત્તિ આવઈ ॥૧૫૧॥
તું સુરતરૂસમ પૂરણ ચિતિત “માઘત” દૂરિ થકી લીએ વાછિત,
“મગરિવાડિ” કીધ વાસરસાલ, “જૈન વાસિત સુર” તુંહી દયાલ
શ્રી વિજયદેવ ગુરૂરાજ પસાય, તવિયો મણિભદ્ર સુર રાયા ॥૧૬૧॥
સવત્ સત્તર આઠ ઉદાર, મૃગશિર સુદિ આઠમ શશિવાર
કલશ સકલ સિદ્ધ જયકાર, મત્ર મનમંદિર ગણુતા ॥૨૩૧॥
ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ કલ્યાણ લાવે કરી લણુતા,
શ્રી વિજયસેનસૂરિ શિસ, સાધુ ગુણ પુરા કહિએ
“કનકવિજય કવિરાય” પ્રણમતા યશ લહિએ
પડિત રામવિજયતણો, લણે શિશ સુણુયો મુદા
ઉદય અધિક ચઢતી કલા, જે મણિભદ્ર સેવે સદા ॥૨૫૧॥
પુષ્પિકા-ધતિશ્રી માણિભદ્ર છંદઈ મિતિ ત્રેય

સવત્ ૧૮૮૩ ના વર્ષે આચો મુદિ-૭ ના દિને સુનિ હેમવિમલજી
શ્રી પ્રજ્ઞાદેવપુરે કલ્યાણમસ્તુ

(અમદાવાદમાં ૫૦ શાન્તિવિમલ પાસે પાના-૨ના આધારે)

(૫) તપામજીના પઠમાં ૭૦ લક્ષ્મીસાગરસૂરિના મહોં વિદ્યા
સાગર મણિવરની પરપરાના સાગરશાખાના મોટા વિદ્વાન ૫૦ લોજ
સાગરગણિની પરપરાના વિદ્વાન્ ચતિવર ૫૦ ચતુરસાગરમણિએ
સં ૧૬૫૫માં વૈં સું પને રોજ વિવિધ વૃત્તોમાં સંસ્કૃત ભાષામાં
“મણિભદ્ર સ્તોત્ર શ્લોક ૨૭” જમ્યું.

(પ્રં ૫૫ પૃં ૬૬૫ મહોં વિદ્યાસાગરમણિ વચ્ચે)

(૬) મણિભદ્રજી (જૂઓ જૈં સં ૫૦ વર્ષ ૨૦મું ૬૦૨૩૪)
સુમાધિકારક—

લોકોમાં એવી માન્યતા પ્રચલિત છે કે—મણિભદ્રવીર વગેરે
સમ્યક્ત્વધારી દેવો છે તે જોને ૨૪ શાસન દેવો, ૨૪ શાસન દેવીઓ
૧૬ વિદ્યાદેવીઓ, જ્ઞાન, ઈર્શન તથા આસ્ત્રિના અધિષ્ઠાયક દેવો,
દેવીઓ, અને “મણિભદ્રવીરનું” ઇંદ્ર હોય છે તેને મરણ સમયે
સુમાધિ અને સુપૂર્ણ સુખશાન્તિ સ્થે છે અને જોને આ સિવાયના
બોંકો ઘટિકે ચક્ષુ કર્ણ પિશાચિની, લલિત વ્યાધિચિની ભૂત, પ્રેત
તથા પીર પેગમ્બર વગેરેનું ઇંદ્ર હોય છે તેને મરણની છેલ્લી મઠીઓ
વિષમ રીતે મેહોથી મા પસાર થાય છે

ઘટાકર્ણુ ચક્ષુ—

તેનો પરિવ્યય આ પ્રમાણે મળે છે—

ઘટિકા ચક્ષુ—

પસિળાપસિળ સુમિળે વિજ્ઞા સિદ્ધ કરેદ મનસ

મહયા આદ્ધિગિમા પત્તિસિદ્ધ પરિકહેદ ॥ ૧૩૧૨ ॥

પૃતિ-ચન્ સ્વન્-ઉપર્તાર્ગયા વિષયા વિષાધિવાગ્મ્યા દેયતયા શિષ્ટ કથિત સદ્
અન્યસ્મૈ પુષ્કાયા કથયન્તિ । અથવા “આદ્ધિગિમા” હોમ્મી તત્ત્વા પુષ્કાદેવત
પત્તિકથણે મામ સદ્ પન્ કર્ગે કથયન્તિ સાદ્ય તેન શિષ્ટ કથિત સદ્ અન્યસ્મૈ
પુષ્કાયા શુભાડ્ગુમાય ચન્ પરિકથયન્તિ પ્પ પ્રશ્નપ્રશ્ન ॥ ૧૩૧૨ ॥

(ભાવનગરની શ્રી આત્માનંદ સલાએ સં ૧૯૯૮માં પ્રકાશિત કરેલ ૯૦મું અથરત્ન નિર્ચુકિત ભાષ્ય વૃત્તિવાલુ બૃહત્કલ્પસૂત્ર ભાગ ૬૬૦ પરિશિષ્ટ ૧૩મું પાનુ ૧૬૯, બૃહત્ કલ્પસૂત્ર ભા ૨ પૃ ૪૦૩, ૪૦૪)

જૈનાચાર્યો, ગીતાર્યો, અને વિદ્વાનો ઘટાકર્ણુ વીર “અજૈન દેવ હોવાનુ નીચે પ્રમાણે સ્પષ્ટ કહે છે

(૧) કં ૦ સં ૦ આં હેમચન્દ્રસૂરિ પોતાના અભિધાન ચિંતા મણિના દેવકાંડમાં જૈન માન્ય દેવોના નામોમાં ઘટાકર્ણુનુ નામ આપતા નથી પરંતુ દેવકાંડ શ્લોક ૧૨૪ના નદીશ શબ્દની વ્યાખ્યામાં એક ઉદ્ધરણ શ્લોક આપ્યો છે.

પડિત વ્યાડિએ મહાદેવના ગણોના જે નામ આપ્યા છે તેમાં “કર્ણુઅત વાળા” ઘણા દેવો બતાવ્યા છે, આચાર્યશ્રી જેમાનો ઘટાકર્ણુના નામ વાલો પડિતવ્યાડિનો શ્લોક ઉદ્ધરી નીચે પ્રમાણે બતાવે છે.

ગોપાલો ગ્રામણી માલુ (માયુ) ઘંટાકર્ણકર ધમૈ

(અભિધાન ચિંતામણિ કોષ, દેવકાંડ શ્લોક ૧૨૪ની વ્યાખ્યા

પં ૦ કેશવકૃત કલ્પદ્રુમકોષ જૈનં સત્યં પ્રં ૬૦ ૬૧)

ગોપાલનો અર્થ “પાંચે ઇન્દ્રિયના વિષયોનો પોષક” પણ થાય છે ગ્રામણીનો અર્થ મુખી થાય છે તેમજ પાંચે ઇન્દ્રિયોને તૃપ્ત કરનાર” થાય છે

તો સ્પષ્ટ છે કે-ઘટાકર્ણુદેવ સમકીર્તિ કે ધર્મપોષક દેવ નથી,

(૨) ખરતરગચ્છના ઉં ૦ જયસાગરગણિ લખે છે કે- મોટી શાન્તિ, વસુધારા અને ઘટાકર્ણુ તે બૌદ્ધોના હોવાનુ ગીતાર્યો માને છે.

(જૈનં સત્યં પ્રં ૬૦ ૬૧)

(૩) ઇતિહાસ પ્રેમી પૂજ્ય પં ૦ કલ્યાણવિજયગણિવર લખે છે કે ઘટાકર્ણુ જૈન દેવ નથી

(જૈન સત્યં પ્રં ૬૦ ૫૬, પું ૫ અક ૮)

(૪) વળી તેઓ જ કલ્યાણકવિકામાં ઘટાકર્ણની ઘાલી બનાવવાની પ્રધાને નિરાધાર અને જૂઠી બતાવે છે

(૫) ૫૦ જ્ઞા૦ વિજયલક્ષ્મિસુરિ લખે છે કે-ઘટાકર્ણની જોડોનો દેવ છે જોડે જોના સમ્યક્ત્વનો પ્રભ રહેતો નથી

(કલ્યાણ માસિક વ૦ ૧૪ જ્ઞ૦ ૧ ૫૦ ૬૫૪)

(૬) શાસનકટકોદ્ધારક ૫૦ હંસસાગરગણિ ૧૧૫માં સમાધાનમાં કહે છે કે-

શ્રી સારાભાઈ નવાધે જૈન આગમમાં પણ ઘટાકર્ણ નામ હોવાનું માની લીધેલ, તેમ આચાર્ય શ્રી (વિજયલક્ષ્મિસુરિ) ન માને અને તેથી તેઓ ઘટાકર્ણને જૈનદેવ તરીકે કે સમઘીતિ દેવ તરીકે તો ન જ જણાવે તે સુક્ત છે

પરંતુ મૂલ શૈવ ધર્મમાં ઘટાકર્ણ મહાવીરનું નામ અને તેના સામર્થ્યનું વર્ણન છે તેની સ્તુતિ છે

(સ૦ ૨૦૧૮નો કલ્યાણ સમાધાન શુદ્ધિ

પ્રકાશ અથ ૫૦ ૧૭૮, ૧૭૯)

નોંધ-જૈનશાસ્ત્રોમાં રૂઢ, મહાત્મ્ય, હાસા પ્રકાસા, સીમાતરીકે મહાકર્ણનું પ્રાસંગિક નામ નોંધાયેલ હોય, તેથી તે જ સમઘીતિ જ હોય એવું મન્યતાનું હોતું નથી.

(૭) ૫૦ લાલબદ્ધ જગવાનશાસ સાદ કહે છે કે ઘટાકર્ણ જૈન દેવ નથી

(-વિશેષ મારે જુઓ-જૈન સત્યપ્રકાશ ક ૬૦ ૫૦ ૧૧ ક૦ ૬૧

૫૦ ૧૧ થી ૧૮ તા. ૭-૪-૧૯૩૯ તથા તા. ૧૭-૪-૧૭૪૦

ના સાપ્તાહિક જૈનપત્રના અંકો)

(૮) સાધારણ રીતે સમજાય છે કે- ૨૧૦ જૈન યતિઓએ છેલ્લી-૪ સદીમાં જૈન જૈનેતર મત્ર વિધાનોમાંથી કેઈ કેઈ વિધાનો લીધાં હોય, અને એ રીતે બૌદ્ધ ધર્મ કે સૈવધર્મનો ઘટાકર્ણનો મત્ર લીધો હોય

દિગમ્બરોના જૈન શાકીયકો નવા વિનાશયો બનાવતાં પહેલાં જમૂક દેવોને આરાધી, સ્વપ્ન દર્શન મેળવતા હતા. સમય જતાં

કદાચ તે સ્થાન ઘંટાકર્ણુ લીધુ હોય, પછી તો શ્વેં ચતિઓએ પણ તેમના ઋષિ મંડળ સ્તોત્ર સાથે ઘંટાકર્ણુનો આમ્નાય લીધો હોય.

સલવ છે કે-આ રીતે એક બીજા પાસેથી પરપરાએ જૈન મત્ર-વાદીઓ, દિગમ્બર ભટ્ટારકો લોકાગચ્છના ચતિઓ, સ્થાનકવાસી ઋષિઓ, અને શ્વેં જૈન મુનિઓએ ઘંટાકર્ણુનો મત્ર લીધો હોય. અને તે સમય જતા જૈન વિધિ વિધાનમા દાખલ થયો હોય.

વાસ્તવમાં તે હરિજનોનો કામના પૂરક-કુલદેવ છે.

(ઘંટાકર્ણુની વિશેષ ચર્ચા માટે તા ૭-૪-૧૯૩૯ અને તા. ૧૭-૪-૧૯૪૦ના સાર્વજનિક જૈનો ભેગા)

(૯) અસલમા સાચો જૈન એજ છે કે ૨૪ તીર્થંકરો, શુદ્ધ સાધુ, અને કેવલી પ્રણિત જૈન ધર્મનુ ઇષ્ટ હોય આવા જૈનનેજ “સમાધિ મરણ” થાય છે બનવા ભેગ છે કે-સમકીતિ દેવો તેના શુદ્ધ સાધનો મેળવી આપે સમકીતિ દેવો માત્ર આ રીતે જ આત્મ-સાધકોના ઉપકારક છે

(૧૭) વૃદ્ધો કહે છે કે-અમૂક આચાર્યો વિગેરેને મોટે ભાગે ઘંટાકર્ણુ વીરનુ ઇષ્ટ હતુ પરતુ તેઓને છેવટે મરણ સમાધિ બની રહી હોય એવુ વિશ્વાસ્ય સપ્રમાણ જાણવામા આવ્યુ નથી

ઇતિહાસથી તો સમજાય છે કે-વિસિદ્ધ રાજધર્મોની બેલબાલાના સમયે જૈનોના જૈન ધર્મસ્થાનોમા પાત્ર પીર કપ્પ, મસીદના ઢાચા વગેરે દાખલ થયા હશે

તો આ લોકશાહીમા પણ કેએસમાન્ય હરિજનોનો ઘંટાકર્ણુ પણ એ જ રીતે દાખલ થાય, તો નવાઈ નથી કેમકે તેની પ્રશસાના પૂર્વાચાર્યોના નામે “બનાવટી ગ્રંથો” બની ચૂક્યા છે

શ્રી હેમ નામવાલા સૂરિવરો-મુનિવરો-

આ નામના ઘણા જૈન મુનિવરો થયા છે જે પૈકીના કેટલાએક તો મોટા જ્યોતિર્ધરો છે

૧ મલધારગચ્છના આં હેમચંદ્રસૂરિવર સં ૧૧૭૫

(-પ્રાં ૩૮ પૃં ૩૨૬)

(૪) વળી તેઓ જ કસ્થાણુકતિહામ ઘટાકર્ણની યાદી બતાવવાની પ્રયાને નિશ્ચયાર અને બૂઠી બતાવે છે

(૫) પૂ. ૫૦ ઘા. ૦ વિજયલઘ્નિસૂરિ લખે છે કે-ઘટાકર્ણવીર બોદ્ધોનો દેવ છે એટલે એના સમ્યક્ત્વનો પ્રશ્ન રહેતો નથી.

(કસ્થાણુ માસિક ૧૦ ૧૩ અ. ૧ પૃ. ૬૫૪)

(૬) યાસનકટકોદ્ધારક પ. ૦ હંસસાગરમણિ ૧૧૫મા સમાધાનમા કહે છે કે-

શ્રી સ્વાશભાઈ નવાએ જૈન જાગમમા પણુ ઘટાકર્ણ નામ હોવાનું માની લીધેલ, તેમ જ્ઞાચાર્ય શ્રી (વિજયલઘ્નિસૂરિ) ન માને અને તેથી તેઓ ઘટાકર્ણને જૈનદેવ તરીકે કે સમર્પીતિ દેવ તરીકે તો ન જ જણાવે તે સુક્ત છે

પરંતુ મૂલ શૈવ ગ્રંથમા ઘટાકર્ણ મહાવીરનું નામ અને તેના સામર્પનું વર્ણન છે તેની સ્તુતિ છે

(સ. ૨૦૧૮નો કસ્થાણુ સમાધાન શુદ્ધિ

પ્રકાશ ગ્રંથ પૃ. ૧૭૮, ૧૭૯)

નોંધ-જૈનવાઓમાં શ્વ, બરીત્પક્ષ, હાસા પ્રકાશ સીંઘતરીકે ઘટાકર્ણનું પ્રાચીન નામ નોંધાયેલ હોય, તેથી તે દેવ સમજાતિ જ હોય એવું માનવાનું હોય નથી.

(૭) પ. ૦ લાલચક્ર ભગવાનહાસ સાદ કહે છે કે ઘટાકર્ણ જૈન દેવ નથી.

(-વિશેષ માટે જુઓ-જૈન સત્યપ્રકાશ ક. ૬૦ પૃ. ૧૧ ક. ૬૧,

પૃ. ૧૧ થી ૧૮ તા ૭-૪-૧૬૩૬ તથા તા. ૧૭-૪-૧૭૪૦

ના સાપ્તાહિક જૈનપત્રના અંક.)

(૮) સાધારણ રીતે સમજાય છે કે- ૧૨વે જૈન મતિઓએ છેલ્લી-૪ સદીમા જૈન જૈનેતર મત્ર વિધાનોમાથી કેઈ કેઈ વિધાનો લીધા હોય, અને એ રીતે બોધ પર્મ કે શૈવધર્મનો ઘટાકર્ણનો મત્ર લીધા હોય.

દિગ્ભજરાના જૈન લક્ષ્મણેકો નવા ગિજાલમે બતાવતાં પહેલાં અમુક દેવોને આરાધી, સ્વપ્ન દર્શન મેળવતા હતા. સમય જતાં

કદાચ તે સ્થાન ઘંટાકર્ણુ લીધું હોય, પછી તો શ્વેં ચતિઓએ પણ તેમના ઋષિ મહાન સ્તોત્ર સાથે ઘંટાકર્ણુનો આમ્નાય લીધો હોય.

સભવ છે કે-આ રીતે એક બીજા પાસેથી પરપરાએ જૈન મત્ર-વાદીઓ, દિગમ્બર ભટ્ટારકો લોકાગચ્છના ચતિઓ, સ્થાનકવાસી ઋષિઓ, અને શ્વેં જૈન મુનિઓએ ઘંટાકર્ણુનો મત્ર લીધો હોય. અને તે સમય જતા જૈન વિધિ વિધાનમાં દાખલ થયો હોય.

વાસ્તવમાં તે હરિજનોનો કામના પૂરક-કુલદેવ છે.

(ઘંટાકર્ણુની વિશેષ ચર્ચા માટે તા. ૭-૪-૧૯૩૯ અને તા. ૧૭-૪-૧૯૪૦ના સાપ્તાહિક જૈનો જોવા)

(૯) અસલમા સાચો જૈન એજ છે કે ૨૪ તીર્થંકરો, શુદ્ધ સાધુ, અને કેવલી પ્રણિત જૈન ધર્માનુ ઈષ્ટ હોય આવા જૈનનેજ “સમાધિ મરણ” થાય છે. બનવા જોગ છે કે-સમકીતિ દેવો તેના શુદ્ધ સાધનો મેળવી આપે સમકીતિ દેવો માત્ર આ રીતે જ આત્મ-સાધકોના ઉપકારક છે

(૧૭) વૃદ્ધો કહે છે કે-અમૂક આચાર્યો વિગેરેને મોટે ભાગે ઘંટાકર્ણુ વીરનું ઈષ્ટ હતું પરંતુ તેઓને છેવટે મરણ સમાધિ બની રહી હોય એવું વિશ્વાસ્ય સપ્રમાણ જાણવામા આવ્યું નથી

ઇતિહાસથી તો સમજાય છે કે-વિભિન્ન રાજધર્મોની બેલબાલાના સમયે જૈનોના જૈન ધર્મસ્થાનોમા પાત્ર પીર કપ્પ, મસીદના ઢાચા વગેરે દાખલ થયા હશે

તો આ લોકશાહીમા પણ કેએસમાન્ય હરિજનોનો ઘંટાકર્ણુ પણ એ જ રીતે દાખલ થાય, તો નવાઈ નથી કેમકે તેની પ્રશસાના પૂર્વાચાર્યોના નામે “બનાવટી ગ્રંથો” બની ચૂક્યા છે.

શ્રી હેમ નામવાલા સૂરિવરો-મુનિવરો-

આ નામના ઘણા જૈન મુનિવરો થયા છે જે પૈકીના કેટલાએક તો મોટા જ્યોતિર્ધરો છે.

૧ મલધારગચ્છના આં હેમચદ્રસૂરિવર સં ૧૧૭૫

(-પ્ર ૩૮ પૃ ૩૨૬)

- ૨ પૂર્ણતણગચ્છના ૪૦ સં આં હેમચદ્રસૂરિ-સં ૧૧૬૬
 થી ૧૨૨૬ (—મં ૪૧ પૃં ૫૬૬, મં ૩૫ પૃં ૧૧)
- ૪ વડગચ્છના આં હેમચદ્રસૂરિ સં ૧૧૫૦ થી ૧૨૧૦
 (—મં ૪૨ પૃં ૭૦૩)
- ૪ બદ્રગચ્છના આં હેમસૂરિ સં ૧૧૫૦ થી ૧૨૧૦
 (—મં ૪૭ પૃં ૪૨૪)
- ૫ ભત્તુદંશીપક્ષના ૪૫મા આં હેમપ્રભ સં ૧૩૦૫
 (—મં ૪૦ પૃં ૫૪૧)
- ૬ મડાહડાગચ્છના આં હેમસૂરિ સં ૧૩૮૧
 (—મં ૩૭ પૃં ૨૬૮)
- ૭ કપ્પુલીચ્છના (૪૬મા) આં હેમસૂરિ સં ૧૪૧૮
 (—મં ૪૦ પૃં ૫૫૩, મં ૪૭ પૃં ૪૨૪)
- ૮ વાહિદેવસૂરિગચ્છના ૪૬ આં હેમચદ્ર સં ૧૪૧૮
 (—મં ૪૧ પૃં ૪૬૩)
- ૯ „ આં હેમહ સં ૧૪૧૮ „ „
- ૧૦ „ ૫૧ આ હેમસમુદ્ર „ „
- ૧૧ „ ૫૩ આં હેમરત્ન સં ૧૫૪૫ „ „
- ૧૨ તપાવૃદ્ધ યોષાળ આં હેમચદ્રસૂરિ સં ૧૪૫૬
 (—મં ૪૪ પૃં ૧૫)
- ૧૩ તપાગચ્છ લઘુ યોષાળના ૫૫મા આં હેમવિમલસૂરિ
 સં ૧૫૪૮ (—મં ૫૫ ૬૭૬)
- ૧૪ તપા પાલનપુર શાખાની ૫૦ હેમચારિત્રજલ્પિ સં ૧૬૦૩
 (મં ૫૫)
- ૧૫ તપા આશુકવિ ૫૦ હેમવિજયજલ્પિ સં ૧૬૬૮
 (મં ૫૧ પૃં ૫૦૨)
- ૧૬ તપાગચ્છના ૫૦ હેમવિજય સં ૧૭૩૨ થી ૧૭૩૫
 (મં ૫૮-મહો વિનય વિજય)
- ૧૭ ખસ્તરગચ્છના ૬૬મા આં ચિનહેમસૂરિ સં ૧૮૬૭

૧૮ પાયચ દગચ્છના લાં હેમચ દ્ર સં ૧૯૬૭

(પ્રં ૪૧ પૃં ૫૯૬)

૧૯ તપગચ્છ સાગરશાખાના આં હેમસાગરસૂરિ (વિદ્યમાન છે.)

(૧) નાંધ:-સાધ્વીસધમા પણુ ઘણા સાં હેમશ્રીજી થયા હતા

(૧) લઘુ આગમિકગચ્છના પ્રં સાં હેમશ્રીજી, મહિમાશ્રીજી
સં ૧૬૪૦ (પ્રં ૪૦ પૃં ૫૦૩)

(૨) વૃદ્ધ તપાગચ્છના સાં હેમશ્રીજી સં ૧૬૪૪

(-પ્રં ૪૪ પૃં ૨૭)

નાંધ:-ત્રાવકસધમા પણુ શેઠ હેમચ દ-હેમરાજ ઘણા થયા હતા

(-પરિચય માટે જૂઓ પ્રકં ૪૪, પૃં ૩૧ થી ૩૩)

જમ્બૂદ્વીપે સુરગિરિરિવ, ચન્દ્રકુલં વિમાતિ તદ્વંશે ।

મેરૌ નદનવનમિવ તસ્મિન્ નંદતિ તપગચ્છઃ ॥ ૫ ॥

તત્ર મનોરમસુમનોરાજિ-વિરાજી, રરાજ મુનિરાજઃ ।

શ્રીઆનંદવિમલગુરુ-રમરતરુ, નંદન ઇવોચ્ચૈ ॥ ૬ ॥

શુદ્ધાં ક્રિયાંદ્વૌ યઃ, સુધાવ્રત વ્રતતિમિવ મરુદ્વૃત્ત ।

કલ્પતરો સૌરમમિવ યસ્ય યશો વ્યાનશે વિશ્વમ્ ॥ ૭ ॥

(૫૮-મહો હર્ષવિમલગણિ, ૫૯-મહો ૦ મુનિવિમલગણિ, શિષ્ય ૬૦-૭૦ ભાવવિજયગણિવરકૃત સ ૦ ૧૬૮૯ ભ ૦ વિજયાનંદ-સૂરિરાજ્યે “ઉત્તરજ્ઞયણ સુત સ ૦ ૨૦૦૦ની સસૂત્રવૃત્તિ ૩ ૦ ૧૬૨૫૫ની પ્રશસ્તિ”

(શ્રી જૈન પ્રશસ્તિસ ૩૬ ભા ૦ ૩ નો પ્રશ ૦ ન ૦ ૬૭૦ પૂના)

વદન્તિ તસ્મૈ ચ જના નિરીક્ષ્ય, નિરીહતા જ્ઞાનતપ-ક્રિયાદય ।

અવાતરત્ સર્વગુણ કિમેષ, શ્રીમજ્જગચ્ચન્દ્રગુરુદ્વિતીય ॥

(-વીરવ શાવલી)

ભૂરય સન્તિ સૂરયો, ગચ્છે ગચ્છે ચ ગર્વિતા ।

આનન્દવિમલાદન્યો ધન્યો નાસ્તિ મહીતલે ॥

(-શુરુપદાવલી)

તેમનો સ ૦ ૧૫૪૭મા ઇંડરમા રાજા ભાણુના રાજ્યમા ૧૧૦ મેઘજી ઓશવાલની પત્ની માણેકદેવીની કુક્ષિથી જન્મ થયો તેમનુ નામ વાઘજી રાખવામા આવ્યુ તેમણે સ ૦ ૧૫૫૨મા દીક્ષા લીધી, તેમનુ નામ અમૃતમેરુ રાખ્યુ સ ૦ ૧૫૬૮માં લાલપુરમાં ઉપાધ્યાયપદ, સ ૦ ૧૫૭૦મા પાટણમાં (અથવા ડાલભામા) આચાર્ય-પદ, સ ૦ ૧૫૮૫મા દેસૂરીમા ભટ્ટારકપદ (ક્રિયોદ્ધાર) અને સ ૦ ૧૫૯૬ના ચૈ ૦ શુ ૦ ૭ ના રોજ અમદાવાદમા સ્વર્ગગમન થયું.

તપગચ્છના નાયક આ ૦ સુમતિસાધુસૂરિએ પોતાની પાટે સ ૦ ૧૫૪૮મા (૫૫) આ ૦ હેમવિમલસૂરિને ગચ્છનાયક બનાવ્યા હતા અને પોતે જ તેમની પાટે સ ૦ ૧૫૭૦મા પાટણમાં

૩૦ અમૃતમેહને આઆર્મપદ આપી આાં આનદવિમલસૂરિ નામ
રાખી ગચ્છનાયક તરીકે સ્થાપન કર્યા. ગચ્છનાયક આાં સુમતિ-
સાધુસૂરિ સં ૧૫૮૧માં સ્વર્ગે ગયા.

ક્રિયોદ્ધાર

આાં હેમવિમલસૂરિ પોતે શુદ્ધ ચારિત્રધારી હતા. સાધેના
મતિઓમાં શિથિલતા હતી. પણ પોતે શુદ્ધ નિરતિચાર ચારિત્ર
પાળતા હતા. પોતે ક્રિયોદ્ધાર કરી શક્યા નહીં. પણ તેમણે નવા
ગચ્છનાયક આનદવિમલસૂરિમાં ક્રિયોદ્ધારનો રંગ ઠાસી ઠાસીને
ભૂયો હતો. એવામાં ઋષિ હાના, ઋષિ ઠીપતિ, ઋષિ ગણપતિ,
ઋષિ વીમા (ઋષિ વાનર) ઋષિ જગા, ઋષિ શુભા, ઋષિ નાના વગેરે
૬૮ ઋષિ પરિવાર સાથે આવીને સવેગી સાધુ બન્યા. તેઓ પણ
ચારિત્રરંગી હતા. તેમના આવવાથી આાં આનદવિમલસૂરિ ઘણા
આનંદિત થયા. તે ક્રિયોદ્ધારમાં ઉત્સુક હતા.

આાં આનદવિમલસૂરિ પોતાના ગુરુદેવે બતાવેલા માર્ગ પ્રમાણે
તૈયાર થયા. ગુરુદેવે સં ૧૫૬૦માં તેમને ગચ્છનો ભાર સોંપ્યો.

‘કલ્પસૂત્રના ઉલ્લેખ પ્રમાણે ભગવાન મહાવીર સ્વામીના નિર્વાણ
બાદ ૨૦૦ વર્ષ બેટલે નિં ૨૦ ૧૫૬૦ લગભગમાં ભરમજી
હિતરી બચ, અને ક્રિયોદ્ધાર થાય એ શક્ય હતું.

આાં આનદવિમલસૂરિનો ક્રિયોદ્ધાર એ ભવિષ્ય વાણીની પ્રાપ્ત
મિત્ર ભૂમિકા હતી.

આાં આનદવિમલસૂરિ કુમરજિરિમાં (કુણ્ડેરમાં) ધોમાસુ રહ્યા.
તેમણે ત્યાં ગુરુદેવની આજ્ઞા સિવાય એક નાની ઉમરની વિક્રમી નામની
પ્રાવિકાને દીક્ષા આપી. અને તે પછી તે ચાર ધોમાસાં જૂઠા જૂઠા
સ્થાનમાં વિવર્યા. તે ત્યાગી હતા. ઉક્ત ઋષિઓના સહવાસથી વધુ
ત્યાગી બન્યા હતા.

આાં આનદવિમલસૂરિએ સં ૧૫૮૨ ના વૈ. શુ. ૩ ના દિવસે
વડાલીમાં ગુરુદેવની મરણ પ્રમાણે પર (બાવન) મુનિવસેની સાથે

ક્રિયોદ્ધાર કર્યો.^૧ અને તેમણે જાવજીવ સુધી છઠ્ઠું તપ ચાલુ રાખ્યું. તે સૌ ઉચ્ચારિત્રધારી ઉચ્ચતપસ્વી શુદ્ધ આચારી ઉચ્ચસ્વભાવી બન્યા.

આં આનંદ વિમલસૂરિએ ક્રિયોદ્ધાર કર્યો ત્યારે તેમની સાથે લોકાગચ્છના ઘણા ઋષિઓ પણ હતા. તેથી લોકો આ પરિવારને ઋષિમતી તરીકે પણ ઓળખતા હતા.

તેમણે સવેગી મુનિઓને “કાથાના રગથી રંગેલાં વસ્ત્રો” પહેરવાની આજ્ઞા આપી હતી આં હેમવિમલસૂરિકૃત ‘તેર કાઠિયાની સજ્જાંય ૧૨મી કડીમા કાથિયા વસ્ત્રનું ગર્ભિતસૂચન છે

(—જૈં સં ૩૦ કં ૧૩૫, પ્રકં ૫૫ પૃં ૬૮૫)

આં હેમવિમલસૂરિએ સં ૧૫૮૩નું ચોમાસુ વિસનગરમાં કયું તેમણે આં આનંદવિમલસૂરિ વિસનગર આવવા, અને પૂરો ગચ્છભાર લેવા જણાવ્યું હતું પરંતુ આં આનંદવિમલસૂરિ ક્રિયોદ્ધાર પછી શુદ્ધ સયમ, અને શુદ્ધ સયમધારીઓ વધે. એ ભાવનામાં મસ્ત હતા “તેમને શિથિલ યતિઓના નાયક થવું પસંદ નહોતું” તેથી તે વિસનગર ગયા નહીં.

આં હેમવિમલસૂરિએ સં ૧૫૮૩નું ચોમાસુ વિસનગરમાં કયું, તે ખિમાર પડ્યા. તેમને લાગ્યું કે, મારો આ અતિમ વખત છે. માફ સ્વર્ગગમન થશે તો સઘ ગચ્છનાયક વિનાનો બનશે. આં આનંદવિમલસૂરિ સયમમસ્ત છે એટલે કદાચ તે ગચ્છ તરફ લક્ષ ન આપે તો મોટી ગરબડ થશે. તો મારે ગચ્છનો ભાર પહેલેથી જ “બીજા કોઈ યોગ્ય મુનિવર”ને આપવો જ જોઈએ

બીજા ગચ્છનાયક

ગચ્છનાયકે આવો વિચાર કરી, સં ૧૫૮૩ના આસો સું ૧૦ ના દિવસે વિસનગરમાં ઉં સૌભાગ્યહર્ષ જે મોટા તપસ્વી હતા, શિષ્ય સમુદાયવાળા હતા, તેમને આચાર્યપદવી આપી. બીજા ગચ્છ

(૧) સં ૧૫૮૨માં આં વિજયદાનસૂરિએ ક્રિયોદ્ધાર કર્યો
“ત્રિણ ગચ્છનાયક પાટણ, વિસનગર, બારેબારી નિસરા,”

(—પદ્માવલી—સમુચ્ચય, ભાં ૧, પૃં ૬૯)

ૐ અમૃતમેરુને આચાર્યપદ આપી આાં આનંદવિમલસૂરિ નામ
રાખી ગમ્મનાયક તરીકે સ્થાપન કર્યાં. ગમ્મનાયક આાં સુમતિ-
સાધુસૂરિ સં ૧૫૮૧મા સ્વર્ગે ગયા.

કિયોદાર

આાં હેમવિમલસૂરિ પોતે શુદ્ધ ચારિત્રધારી હતા. સાધેના
યતિઓમા શિવિલતા હતી પણ પોતે શુદ્ધ નિરતિચાર ચારિત્ર
પાળતા હતા. પોતે કિયોદાર કરી શક્યા નહીં. પણ તેમણે નવા
ગમ્મનાયક આનંદવિમલસૂરિમા કિયોદારનો રજ ઠાસી ઠાસીને
જુઓ હતા. એવામા ઋષિ હાના, ઋષિ શ્રીપતિ, ઋષિ ગણપતિ,
ઋષિ વીમા (ઋષિ વાનર) ઋષિ જગા, ઋષિ શુભા, ઋષિ નાના વગેરે
૬૮ ઋષિ પસ્તિાર સાથે આવીને સવેગી સાધુ બન્યા. તેઓ પણ
ચારિત્રશી હતા. તેમના આવવાથી આાં આનંદવિમલસૂરિ ઘણા
આનંદિત થયા. તે કિયોદારમા ઉત્સુક હતા.

આાં આનંદવિમલસૂરિ પોતાના ગુરુદેવે જતાવેલા માર્ગ પ્રમાણે
તેવાર થયા. ગુરુદેવે સં ૧૫૬૦મા તેમને ગમ્મનો બાર સોંપ્યો.

‘હમ્પસૂત્રના ઉદ્દેશ પ્રમાણે જગવાન મહાવીર સ્વામીના નિર્વાણ
બાદ ૨૦૦૦ વર્ષ એટલે વિં સં ૧૫૬૦ હજલગમા હસ્તમંદક
ચિતરી બધ, અને કિયોદાર થામ એ શક્ય હતું

આાં આનંદવિમલસૂરિને કિયોદાર એ ભવિષ્ય વાણીની પ્રાપ્ત
મિત ભૂમિકા હતી.

આાં આનંદવિમલસૂરિ કુમરગિરિમા (કુલુવેરમા) યોમાસુ રજા
તેમણે ત્યાં ગુરુદેવની ખાશા સિવાય એક નાની ઉમરની વિક્રમી નામની
શાવિકાને ઠીસા આપી. અને તે પછી તે વાર સોમાસાં જૂઠા જૂઠા
સ્થાનમાં બિચર્યા. તે ત્યાગી હતા. ઉત્તર ઋષિઓના સહવાસથી પણ
ત્યાગી બન્યા હતા.

આાં આનંદવિમલસૂરિએ સં ૧૫૮૨ ના વે શું ૩ ના દિવસે
વડાલીમા ગુરુદેવની મરણ પ્રમાણે પર (બાવન) યુનિવરોની સાથે

ક્રિયોદ્ધાર કર્યો.^૧ અને તેમણે જાવજીવ સુધી છઠ્ઠું તપ ચાલુ રાખ્યું.
તે સૌ ઉગ્રચારિત્રધારી ઉગ્રતપસ્વી શુદ્ધ આચારી ઉગ્રસ્વભાવી બન્યા.

આં આનંદવિમલસૂરિએ ક્રિયોદ્ધાર કર્યો ત્યારે તેમની સાથે
લોકાગચ્છના ઘણા ઋષિઓ પણ હતા. તેથી લોકો આ પરિવારને
ઋષિમતી તરીકે પણ ઓળખતા હતા.

તેમણે સવેગી મુનિઓને “કાથાના રગથી રંગેલાં વસ્ત્રો”
પહેરવાની આજ્ઞા આપી હતી. આં હેમવિમલસૂરિકૃત ‘તેર કાઠિયાની
સજ્જાય ૧૨મી કડીમા કાથિયા વસ્ત્રનું ગર્ભિતસૂચન છે

(-જૈં સં પ્રં કં ૧૩૫, પ્રકં ૫૫ પૃં ૬૮૫)

આં હેમવિમલસૂરિએ સં ૧૫૬૩નું ચોમાસુ વિસનગરમાં
કર્યું. તેમણે આં આનંદવિમલસૂરિ વિસનગર આવવા, અને પૂરો
ગચ્છભાર લેવા જણાવ્યું હતું પરંતુ આં આનંદવિમલસૂરિ ક્રિયોદ્ધાર-
પછી શુદ્ધ સયમ, અને શુદ્ધ સંયમધારીઓ વધે એ ભાવનામાં
મસ્ત હતા. “તેમને શિથિલ યતિઓના નાયક થવું પસંદ નહોતું”
તેથી તે વિસનગર ગયા નહીં.

આં હેમવિમલસૂરિએ સં ૧૫૮૩નું ચોમાસુ વિસનગરમાં
કર્યું, તે બિમાર પડ્યા. તેમને લાગ્યું કે, મારો આ અતિમ વખત છે.
મારૂં સ્વર્ગગમન થશે તો સઘ ગચ્છનાયક વિનાનો બનશે આં
આનંદવિમલસૂરિ સયમમસ્ત છે એટલે કદાચ તે ગચ્છ તરફ લક્ષ
ન આપે તો મોટી ગરબડ થશે. તો મારે ગચ્છનો ભાર પહેલેથી જ
“બીજા કોઈ ચોગ્ય મુનિવર”ને આપવો જ જોઈએ

બીજા ગચ્છનાયકે

ગચ્છનાયકે આવો વિચાર કરી, સં ૧૫૮૩ના આસો સું ૧૦
ના દિવસે વિસનગરમાં ઉંઠ સૌભાગ્યહર્ષ જે મોટા તપસ્વી હતા,
શિષ્ય સમુદાયવાળા હતા, તેમને આચાર્યપદવી આપી. બીજા ગચ્છ

(૧) સં ૧૫૮૨માં આં વિજયદાનસૂરિએ ક્રિયોદ્ધાર કર્યો

“ત્રિણ ગચ્છનાયક પાટણ, વિસનગર, બારેબી નિસરા,”

(-પટ્ટાવલી-સમુચ્ચય, ભાં ૧, પૃં ૬૯)

ૐં અમૃતમેરુને આચાર્યપદ આપી આં આનંદવિમલસૂરિ નામ
રાખી ગમ્મનાથક તરીકે સ્થાપન કર્યાં. ગમ્મનાથક આં સુમતિ-
સાધુસૂરિ સં ૧૫૮૧મા સ્વર્ગે ગયા.

કિયોદાર

આં હેમવિમલસૂરિ પોતે શુદ્ધ ચારિત્રધારી હતા. સાધેના
યતિઓમાં શિષિલતા હતી. પણ પોતે શુદ્ધ નિરતિચાર ચારિત્ર
ધારતા હતા. પોતે કિયોદાર કરી શક્યા નહીં. પણ તેમણે નવા
ગમ્મનાથક આનંદવિમલસૂરિમાં કિયોદારનો રમ ઠાસી ઠાસીને
સૂર્યો હતો. એવામાં ઋષિ હાના, ઋષિ શ્રીપતિ, ઋષિ ગણપતિ,
ઋષિ વીમા (ઋષિ વાનર) ઋષિ જગા, ઋષિ શુભા, ઋષિ નાના વગેરે
૬૮ ઋષિ પરિવાર સાથે આવીને સવેગી સાધુ બન્યા. તેઓ પણ
ચારિત્રરમી હતા. તેમના આવવાથી આં આનંદવિમલસૂરિ પણ
આનંદિત થયા. તે કિયોદારમાં ઉત્સુક હતા.

આં આનંદવિમલસૂરિ પોતાના ગુરુદેવે બતાવેલા માર્ગ પ્રમાણે
તૈયાર થયા. ગુરુદેવે સં ૧૫૬૦માં તેમને ગમ્મનો ભાર સોંપ્યો.

‘કલ્પસૂત્રના ઉલ્લેખ પ્રમાણે ભગવાન મહાવીર સ્વામીના નિર્વાણ
બાદ ૨૦૦૦ વર્ષ એટલે બિં સં ૧૫૬૦ લગભગમાં ભસ્મશ્રદ્ધ
હિતરી બાજુ, અને કિયોદાર થાય એ શક્ય હતું.

આં આનંદવિમલસૂરિના કિયોદાર એ ભવિષ્ય વાળીની પ્રાથ
મિક ભૂમિકા હતી.

આં આનંદવિમલસૂરિ કુમરજિરિમા (કુલવેરમા) બોમાયું શબ્દ
તેમણે ત્યાં ગુરુદેવની આજ્ઞા સિવાય એક નાની ઉમરની બિંકમી નામની
આવિકાને દીક્ષા આપી. અને તે પછી તે ચાર બોમાસાં જૂઠા જૂઠા
સ્થાનમાં વિચર્યા તે ત્યાગી હતા. ઉક્ત ઋષિઓના સહવાસથી વધુ
ત્યાગી બન્યા હતા.

આં આનંદવિમલસૂરિએ સં ૧૫૮૨ના વૈશાખ ૩ના દિવસે
વૈશાખી ગુરુદેવની મરણ પ્રમાણે પર (બાવન) મુનિવરોની સાથે

ક્રિયોદ્ધાર કર્યો ? અને તેમણે જાવજીવ સુધી છઠ્ઠું તપ ચાલુ રાખ્યું. તે સૌ ઉચ્ચારિત્રધારી ઉચ્ચતપસ્વી શુદ્ધ આચારી ઉચ્ચસ્વભાવી બન્યા.

આં આનંદવિમલસૂરિએ ક્રિયોદ્ધાર કર્યો ત્યારે તેમની સાથે લોંકાગચ્છના ઘણા ઋષિઓ પણ હતા. તેથી લોકો આ પરિવારને ઋષિમતી તરીકે પણ ઓળખતા હતા.

તેમણે સવેગી મુનિઓને “કાથાના રગથી રંગેલાં વસ્ત્રો” પહેરવાની આજ્ઞા આપી હતી આં હેમવિમલસૂરિકૃત ‘તેર કાઠિયાની સજ્જાય ૧૨મી કડીમા કાથિયા વસ્ત્રનુ ગર્ભિતસૂચન છે.

(-જૈં સં ૩૦ કં ૧૩૫, પ્રકં ૫૫ પૃં ૬૮૫)

આં હેમવિમલસૂરિએ સં ૧૫૮૩નું ચોમાસુ વિસનગરમાં કર્યું તેમણે આં આનંદવિમલસૂરિ વિસનગર આવવા, અને પૂરો ગચ્છભાર લેવા જણાવ્યું હતું પરંતુ આં આનંદવિમલસૂરિ ક્રિયોદ્ધાર પછી શુદ્ધ સચમ, અને શુદ્ધ સચમધારીઓ વધે. એ ભાવનામાં મસ્ત હતા. “તેમને શિથિલ ચતિઓના નાયક થવું પસંદ નહોતું” તેથી તે વિસનગર ગયા નહીં.

આં હેમવિમલસૂરિએ સં ૧૫૮૩નું ચોમાસુ વિસનગરમાં કર્યું, તે બિમાર પડ્યા. તેમને લાગ્યું કે, મારો આ અંતિમ વખત છે. માફ સ્વર્ગગમન થશે તો સઘ ગચ્છનાયક વિનાનો બનશે. આં આનંદવિમલસૂરિ સચમમસ્ત છે એટલે કદાચ તે ગચ્છ તરફ લક્ષ ન આપે તો મોટી ગરબડ થશે. તો મારે ગચ્છનો ભાર પહેલેથી જ “બીજા કોઈ યોગ્ય મુનિવર”ને આપવો જ જોઈએ.

બીજા ગચ્છનાયક

ગચ્છનાયકે આવો વિચાર કરી, સં ૧૫૮૩ના આસો સું ૧૦ ના દિવસે વિસનગરમાં ઉં સૌભાગ્યહર્ષ જે મોટા તપસ્વી હતા, શિષ્ય સમુદાયવાળા હતા, તેમને આચાર્યપદવી આપી. બીજા ગચ્છ

(૧) સં ૧૫૮૨માં આં વિજયદાનસૂરિએ ક્રિયોદ્ધાર કર્યો.
“ત્રિણ ગચ્છનાયક પાટણ, વિસનગર, બારેજથી નિસરા,”

(-પદાવલી-સમુચ્ચય, ભાં ૧, પૃં ૬૯)

નાયક બનાવી; પોતાની પાટી સ્થાપન કર્યા છેત્લે તેમને ગમ્યનાર સોંપ્યો, જેની પરપરા 'હર્ષકુલ સોમશાખા' કહેવાય છે

(પ્રક્રં ૫૫/૫૦ ૬૮૬)

આ પરપરાનો આજે કોઈ ચતિ કે સાધુ વિષમ્ભાન નથી.

ગમ્યનાયક આં હેમવિમલસૂરિ સં ૧૫૮૩ના 'આં' શુદ્ધ ૧૩ ના રાજ વસનગરમા કાળધર્મ પામી સ્વર્ગસ્થ થયા.

આં આનંદવિમલસૂરિ આશામં હતા. ગમ્યનાયક હતા. તેમણે કિંમોદાર કરીને સંવેગી 'સાધુ વધારવાનો પ્રયત્ન ચરુ કર્યો.

આશામંથીએ સુખી કુટુંબના સેકડો પુરુષો તથા જહેનોને ઉપદેશથી બુઝવી, રીક્ષા આપી હતી.

તેમણે મહોં વિદ્યાસાગરમણિ ૫૦ જગર્થિજણિ વચેરેને મોકલી સોશ્ક, સૌરાષ્ટ્ર મોટી મારવાડ મેવાડ, હાલાર, માળવા, વિરમગામ વચેરે સ્થાનોમા શુદ્ધ ધર્મનો પ્રચાર કરાવ્યો હતો.

(પ્રક્રં ૫૫ ૫૦ ૬૮૫)

નવા જૈનો.

મોહન રાઠોડ સં ૧૫૬૫મા જૈન બન્યો. તેના વચ્ચે મુદ્દણોત (મુણોત) કહેવાય. (જૂઓ/પ્રાં ૬૦ જમલ મુણોત)

શાં તુણ્ણસિહ તેમનો ભક્ત હતો. જેને સુજરાતના બાકશાહે 'મલેક નગદલ નું બિરુદ આપ્યું અને રાજની પાલખી આપી હતી. તેણે વિનંતિ કરી ૫૦ જગર્થિજણિને લઈ જઈ સૌરાષ્ટ્રમાં શુદ્ધ ધર્મનો પ્રચાર કરાવ્યો હતો.' ૨

(૧) ૫ જગર્થિ પ્રક્ર ૫૫ તુણ્ણસિહ પ્રક્ર ૫૫

(૨) જિનાગમોમાં મળ્યો મદે (૧) આશામં (૨) ઉપાધ્યાય (૩) સ્થ વિર અને (૪) રત્નાધિક (દામો) એમ ચાર જાતના પ્રધાન મળ્યો બતાવ્યા છે તથા સામ્યો મદે (૧) પ્રવર્તિની-મદ્દરરા (૨) ચક્ષિની-ચણાવચ્છેદિની (૩) ચક્ષિવેદા અને (૪) પ્રતિકારી (પ્રતિધનપાધિકા દારપાધિકા) એમ ચાર જાતની પ્રધાન મળ્યો બતાવી છે

(જુદલકપ્પક્ર ૭૫ ૧૭૦ આંતર પરિચય ૪૦ ૧૭)

પ્રમાણ મુનિવર જ્ઞ સેત્ર કાળ અને બાવને ખાતમાં રાખી મેળવ

તેમણે ચિત્તોડમા શાં કર્માશાહ દોશીને શત્રુજય મહાતીર્થનાં ઉદ્ધારનો ઉપદેશ આપી, ઉત્સાહિત કર્યો હતો.

(-નંદિવર્ધન જિનપ્રાસાદ પ્રશસ્તિ શ્લો. ૪૩)

શ્રીસૂરિના ઉપદેશથી દોં કર્મ ચિત્તોડગઢ વાસ્તવ્ય સં ૧૫૮૭ વર્ષે શ્રી સિદ્ધાચલિ સોલમો ઉદ્ધાર કરાવ્યો.

(-પ્રકં ૩૫ પૃં ૨૦૩, પ્રકં ૪૪ પૃં ૨૩)

(-વીરવશાવલી, વિવિધ ગચ્છ પદાવલી સં ૫૦ પૃં ૨૨૦)

શ્રીસૂરિએ અજમેર, જેસલમેર, મહોવર, નાગોર, નાડલાઈ, સાદડી શિરોહી, પાટણ, અને મહેસાણાના જિનમદિરોની તથા જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.

આં આનંદવિમલસૂરિએ સં ૧૫૮૨ના વૈં સું ૩ના દિવસે ક્રિયોદ્ધાર કર્યો, ત્યારથી જાવજાવ સુધી છઠ્ઠું તપ કર્યું તેમજ વીશસ્થાનકના ૪૦૦ છઠ્ઠું, ૪૦૦ ઉપવાસ, વિહરમાન જિનના ૨૦ છઠ્ઠું લં મહાવીરના ૨૨૯ છઠ્ઠું, નામકર્મ સિવાયના સાતે કર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિની સખ્યા પ્રમાણેના તેટલા સળગ-૫, ૬, ૨, ૨૮, ૪, ૨, ૫ ઉપવાસ તથા છુટા દ્વાદશમ, દશમ, અઠ્ઠમ, ચૌદશ, પૂનમ અને દરેક ચૌદસ-અમાસના છઠ્ઠો કર્યા હતા. તે મોટા તપસ્વી હતા.

(-લં વિજયલક્ષ્મીસૂરિકૃત ઉપદેશપ્રાસાદપ્રશસ્તિ)

(૫૦ વિનયભાવકૃત આનંદવિમલસૂરિ સ્વાધ્યાય)

આરાધના

તેમણે છેલ્લા ૬ ઉપવાસ કર્યા જન્મથી આજ સુધીના અતિયાર

સાધુ વર્ગને સાધ્વી વર્ગને સાથે જોડી સવેગ ભાવે ક્રિયોધ્ધાર કરે છે

સભવ છે કે લં આણંદવિમલસૂરિવરે કોઈ આવી અકુળ ધારણાથી શ્રાવિકા વિક્રમીને તે યોગ્ય જાણીને જ દીક્ષા આપી હોય.

નોંધ-વિક્રમની વીગમી સદીના પૂર્વાધમા તપગચ્છાધિરાજ શ્રીમુક્તિ વિજયજીણિવર અપર નામ પૂં શ્રી મૂલયદ્વ્ય મંત્રી આજ્ઞાવર્તિની સાધ્વી ગુલાબશ્રીની દીક્ષા પાણુ આવાજ નોધપાત્ર વિશેષતાવાલી લેખાય છે

પ્રં ગુલાબશ્રીની શિષ્યા પરિવારમા આજે લગભગ ૧૫૧ સાધ્વીઓ વિદ્યમાન છે

(-જૂઓ પ્રક ૭૪મુ)

નાયક બનાવી, પોતાની પાટે સ્થાપન કર્યા છે. તેમને ગમ્મનાર સોખો, જેની પરપરા 'હર્ષકુલ સોમશાખા' કહેવાય છે

(પ્રક્રં ૫૫/૫૦ ૬૮૬)

આ પરપરાનો આજે કોઈ થતિ કે સાધુ વિદ્યમાન નથી.

ગમ્મનાયક આંદ્રેમવિમલસૂરિ સં ૧૫૮૩ના આં ૩૦
૧૪ ના રોજ વિસનગરમાં કાળધર્મ પામી સ્વર્ગસ્થ થયા.

આંદ્રેમવિમલસૂરિ આચાર્ય હતા. ગમ્મનાયક હતા. તેમણે કિયોદાર કરીને સવેળી 'સાધુ વધારવાનો પ્રયત્ન ચાલુ કર્યો.' આચાર્યશ્રીએ સુખી કુટુંબના સેકડો પુરુષો તથા બહેનોને ઉપદેશથી બુઝવી, શિક્ષા આપી હતી.

તેમણે મહોં વિદ્યાસાગરગણિ ૫૦ જગર્થિગણિ વગેરેને મોકલી સોશક, સૌરાષ્ટ્ર, મોટી મારવાડ, મેવાડ, હાલાર, માળવા, વિરમગામ વગેરે સ્થાનોમાં શુદ્ધ ધર્મનો પ્રચાર કરાવ્યો હતો.

(પ્રક્રં ૫૫ ૫૦ ૬૬૫)

નવા જૈનો.

મોહન શકોડ સં ૧૫૬૫માં જેન જન્મે તેના વયએ સુહૃદ્ધિવ (સુહૃદ્ધિ) કહેવાયા. (ભૂમો પ્રં ૬૦ જમલ સુહૃદ્ધિવ)

શાંત તુલુસિંહ તેમનો ભક્ત હતો. જેને સુજરાતના બાહ્યાદે 'મલેક નજદલ નું બિરુદ આપ્યું અને રાજની પાલખી આપી હતી. તેણે વિનાંતિ કરી ૫૦ જગર્થિગણિને લઈ જઈ સૌરાષ્ટ્રમાં શુદ્ધ ધર્મનો પ્રચાર કરાવ્યો હતો.' ૧

(૧) ૫ જગર્થિ પ્રક્ર ૫૫ તુલુસિંહ પ્રક્ર ૫૫

(૨) જિભાગોમાં મમજો મદે (૧) આચાર્ય (૨) ઉપાખ્યા (૩) સ્વ-વિર અને (૪) રત્નાધિક (જુલો) એમ ચાર જાતના પ્રધાન મમજો બતાવ્યા છે તથા સાખીઓ મદે (૧) પ્રતિની-મહવરા (૨) ચણિની-જગુલવડેદિની (૩) અલિયેકા અને (૪) પ્રતિદારી (પ્રતિભવપાસિકા દારપાસિકા) એમ ચાર જાતની પ્રધાન મમજીઓ બતાવી છે.

(જુલુલુપસમ બા ૬૭૦ આંતર પરિચય ૫ ૧૭)

પ્રમાણક મુનિવર દમ્મ દેવ, કાળ, અને ભાવને ખ્યાતમાં રાખી મોખ

આલોવી અનશન કર્યું વ્યાર શરણા સ્વીકાર્યા અને સં ૧૫૬૬ના
ચૈં શું ૭ ને રોજ અમદાવાદમાં કાળધર્મ પાત્રી, સ્વર્ગવાસ કર્યો.
તેમની પ્રાકૃતમાં સજ્જાસ જાં ૬ મળે છે (જૈં સં પ્રં ૬૦ ૬૬)

શિષ્યપરંપરા—

તેમની ત્રણ પરપરાઓ આલી હતી.

(૧) વિજયપરંપરા—આં આનંદવિમલસૂરિ, જાં વિજયજ્ઞાનસૂરિની
પરપરા.

(૨) સાગરપરંપરા—આં આનંદવિમલસૂરિના ઉપાધ્યાય વિદ્યા
સાગરમણિ અને ૫૦ સદ્ગુણસાગરમણિની પરપરા

(પ્રકં ૫૫ પ્રકં ૫૮)

(૩) વિમલપરંપરા—આં આનંદવિમલસૂરિ તથા ૫૦ જીવિ
વિમલમણિ આં જ્ઞાનવિમલસૂરિની પરપરા (-પ્રં ૫૮)

તેમની ચોથી રત્નપરંપરા આલી હતી તેમાં માત્ર ચતિ હતા
કેઈ ઇમણુ થયા નથી.

મોટા ઉદ્ધારો—

આં આનંદવિમલસૂરિના સમયે જૈન સંઘમાં “જમ્મ તીર્થ”
અને “સ્થાવર તીર્થ” એ બે બે તીર્થોના ઉદ્ધારો થયા હતા, તે
આ પ્રમાણે—

(૧) આં આનંદવિમલસૂરિએ સં ૧૫૮૨ના ચૈં શું ૩ના
દિવસે વઠાણી નગરમાં મુનિપણાની શિવિલ પ્રવૃત્તિઓને ઓડી કીધો
હ્યાર કર્યો અને શુદ્ધ સંવેગી ભાગ^૧ બતાવ્યો.

૧ (A) આ શુદ્ધ સંવેગી ભાગની મુલાકાત આરે તરફ ફેલાઈ જેથી
સ્વેતાંબર સંઘમાં સત્ર ત્રણ આનંદ પ્રત્યે સૌ આ ક્રિયાદાર તરફ આકર્ષાયા
ફળસ્વરૂપ અતરમ્બના આ જિનમણિમણિના પદ્મર આ જિન-
ચંદ્રસૂરિ અને ૭ અનંતિશ્ચરણિ વગેરે મુનિરોએ પોતાના અગ્નિજ્વાળા નહી
કેલી રીતી મુજબ નિકાસના મત્રી સમામસિંહ બચ્ચવતની નિતિથી
સ ૧૬૧૩ના ચૈં શુ ૭ ના દિવસે નિકાસના ક્રિયાદાર કર્યો.

(પ્રક ૪ ૫ ૪૮૧)

(B) અચ્ચમ્બના (ન ૭) આ ધર્મમૂર્તિસૂરિએ સમ્બેલિખર